Diiloŋ-nelma Tobisĩfɛlɛnni

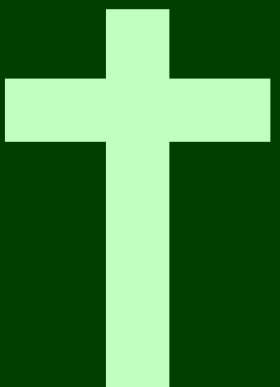

New Testament in Cerma (UV:cme:Cerma)

Diiloŋ-nelma Tobisĩfɛlɛnni
New Testament in Cerma (UV:cme:Cerma)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Cerma)

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

- You must give Attribution to the work.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Cerma

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
5ffe1c98-1ba9-54d8-8f4c-03a7c12fba11

Contents

Matie sɛbɛ 1
Marke sɛbɛ 77
Like sɛbɛ 123
Nsãa sɛbɛ 200
Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma 256
Ɔrɔmutaamba sɛbɛ 327
Korɛ̃ntitaamba sɛbɛdi̇ɛlãŋɔ 360
Korɛ̃ntitaamba sɛbɛhãali̇ŋɔ 392
Galasitaamba sɛbɛ 413
Efɛsitaamba sɛbɛ 425
Filiputaamba sɛbɛ 435
Koloɔsitaamba sɛbɛ 443
Tesaloniketaamba sɛbɛdi̇ɛlãŋɔ 451
Tesaloniketaamba sɛbɛhãali̇ŋɔ 458
Timote sɛbɛdi̇ɛlãŋɔ 462
Timote sɛbɛhãali̇ŋɔ 471
Tite sɛbɛ 478
Filemɔ sɛbɛ 483
Ebire ba sɛbɛ 486
Sake sɛbɛ 511
Piɛr sɛbɛdi̇ɛlãŋɔ 520
Piɛr sɛbɛhãali̇ŋɔ 529
Nsãa sɛbɛdi̇ɛlãŋɔ 535
Nsãa sɛbɛhãali̇ŋɔ 543
Nsãa sɛbɛsiɛli̇ŋɔ 545
Yuda sɛbɛ 547
Ãmpigãama 550

Matieŋ
nyɛgãaŋ Yesu maama maŋ
Nelmuoyamma

Matie waa Yesu *hãalãbiloŋo (9.9; 10.3). U nyɛgãaŋ u sɛbɛ-i a vii *Yuifubaa. U taa u taara u pigãaŋ-ba wuɔ nuharuŋgu si dii, Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa Yesu-i. Aa Diiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ *Tobisĩcələnniŋ-sɛbɛ-i-na, u yaa juɔ ji ce-ma hiere.

Yesuŋ huɔŋ dumaa, Matie duɔŋ u sɛbɛ-i baa ku yaa-i aa suonu-kuɔ baa u *batɛmu-i ka cor baa *Sitãniŋ juɔ tuɔ taara u guəl u gbeini-i dumaa *hĩɛkuraaŋgu-na (sap. 1–4).

Ku huoŋgu-na, u dii u nuŋgu-i Yesuŋ ciɛ u maacemma-i dumaa *Galile-i-na: U waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i, aa sire jaamba-i, aa donya *jĩnabaa-ba-i nuɔmba yunni-na. U ciɛ gbɛrɛ-wɛima bɔi (sap. 5–18). U siire kusuɔŋ-nu'i a kã *Yerusalɛmu-i-na ba ka ta ba ko-yo. Baŋ fiɛ ko-yo, Diiloŋo siire-yuɔ u temma-i (sap. 19–28).

Yesu waaŋ nelma bɔi a kã *Diiloŋ-nellentesĩnni kũŋgu-na.

Matie huɔnu u sɛbɛ-i sɔmma ndii: Bamaŋ hũyãa Diiloŋ-maama-i baŋ saaya ba ta ba wuɔ dumaa (sap. 5–7). Yesuŋ puɔraa u *hãalãbiemba-i ba ka waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i kusuɔŋ-nu (sap. 10). Gbãnɛini maŋ pigãaŋ Diiloŋ-nellentesĩnni-i (sap. 13). Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba bel banaa dumaa (sap. 18), baa miwaaŋo tĩmmaŋ-maama-i (sap. 24–25).

Yesu bĩncuɔmbaŋ cuu ba-naa dumaa
(Like 3.23-38)

1 Yesu-Kirsa bĩncuɔmbaŋ cuu ba-naa dumaa ku yaa daaku:
Yesu-Kirsa hilaa *Davidi hãayɛ̃lmba-na. Davidi fuɔ u hel *Abiramu hãayɛ̃lmba-na.
2 Abiramu siire da *Isaki.
Isaki sire da *Yakɔbu.
Yakɔbu sire da *Yuda a naara bisãlmba namba.
3 Yuda sire da Perɛsi baa Sera. Bisãlŋ daaba nyu-i ba taa ba bĩ-yo Tamar.
Perɛsi sire da Esirɔmu.
Esirɔmu sire da Aramu.
4 Aramu sire da Aminadabu.
Aminadabu sire da Naacũɔŋo.
Naacũɔ sire da Salmɔ.
5 Salmɔ sire da Bosi. Bosi nyu-i ba taa ba bĩ-yo Araabu.
Bosi sire da Obɛdi. Obɛdi nyu-i ba taa ba bĩ-yo Uruti.
Obɛdi sire da Yese.

6 Yese sire da Davidi. Davidi faŋo yaa juɔ ce nellentieŋo-i.
Fuɔ sire da *Salomɔ. Salomɔ nyu-i, Uri ciɛŋo'i waa.
7 Salomɔ sire da Orobamu.
Orobamu sire da Abiya.
Abiya sire da Asa.
8 Asa sire da Yosafa.
Yosafa sire da Yoramu.
Yoramu sire da Osiyasi.
9 Osiyasi sire da Yotamu.
Yotamu sire da Akasi.
Akasi sire da Esekiyasi.
10 Esekiyasi sire da Manase.
Manase sire da Amɔ.
Amɔ sire da Yosiyasi.
11 Yosiyasi sire da Yekoniya a naara bisãlmba namba.
Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i baŋ bilaa *Isirahɛl-baamba-i kã baaba *Babilɔni-i-na.
12 Baŋ kãa Babilɔni-i-na, Yekoniya wuɔ ka da Salatiɛl.
Salatiɛl sire da Sorobabɛl.
13 Sorobabɛl sire da Abiyudi.
Abiyudi sire da Elakimu.
Elakimu sire da Asɔr.
14 Asɔr sire da Sadɔki.
Sadɔki sire da Akimu.
Akimu sire da Eludi.
15 Eludi sire da Elasar.
Elasar sire da Matã.
Matã sire da Yakɔbu.
16 Yakɔbu sire da Yosɛfu. Yosɛfu sire biɛ ciɛŋo.
U ciɛŋo-i ba taa ba bĩ-yo Maari.
Maari faŋo yaa huɔŋ Yesu maŋ baŋ bĩŋ-yoŋ *Kirsa-i.
17 Kuu dii ŋaa a doŋ Abiramu-i-na a ji hi Davidi-i, tonaamba cĩncieluo ba naa-i dii. Aa a doŋ Davidi-i-na a ji hi baŋ bilaa *Isirahɛl-baamba-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, tonaamba cĩncieluo ba bi naa-i dii. A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, ji hi Kirsa homma-i, tonaamba cĩncieluo ba bi naa-i tiraa ba ye dii hɔlma-na.

Yesu-Kirsa homma-i
(Like 2.1-7)

18 Yesu-Kirsaŋ huɔŋ homma maŋ, ma yaa daama: U nyu-i, Maari-i, Yosɛfu yaa naa bel-o u dɔrŋo. Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, *Diiloŋ-ɣal diɛ ce kusũŋgu yiɛra Maari-i-na. A ne da Yosɛfu saa naa hi suɔ-yo ciɛŋo yogo.
19 Yosɛfu waa nelfɛfɛiŋo. Uŋ daa kusũŋguŋ yiɛraaya u dɔrŋo-na dumaaŋo-na, u sa taara u dii senserre yuɔ; wuɔ tuɔ taara u hiel u gboluoŋgu-i u maama-na molo baa suɔ.
20 Uŋ diyaa mafamma-i u huɔŋga-na, Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋ wuɔ carra-yuɔ dãnsãaŋ-nu a waŋ

baa-yo wuɔ: «Yosɛfu, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, *Diiloŋ-Yalle yaa ciɛ kusũŋ daaku yiɛra Maari-i-na; baa kãalã, biɛ-yo.
21 U ka hoŋ naacombiloŋo. Duɔ hoŋ-yo, ŋ haa u yerre-i Yesu;
ku yuŋgu yaa wuɔ koŋkortieŋo. U yaa ka kor u nelleŋ-tobimba-i
ba ãmbabalma-na.»
22 Itieŋ uŋ ciɛ u *pɔpuɔrbiloŋo waŋ mamaŋ, ma'i sa ciɛŋ
daama-i wɛi? Pɔpuɔrbiloŋo waaŋ-ma wuɔ:
23 *«Bilonyɔnyuro ka ce kusũŋgu*
a hoŋ naacombiloŋo.
*Ba ka ta ba bĩ-yo Emaniɛl.»**
Ku yuŋgu yaa wuɔ Diiloŋo dii baa-ye.
24 Yosɛfuŋ juɔ sire duɔfũmmu-na, wuɔ ce Itieŋo
dɔrpɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ baa-yo aa u dɔrŋo kãal
jo ji tĩɛna baa-yo.
25 Maariŋ kãalãa jo, u juɔ bɔrɔ dumaa Yosɛfu saa suɔ-yo
ciɛŋo. Uŋ buɔra, Yosɛfu wuɔ haa biloŋo yerre-i Yesu.

2

Hiriemba namba taara Yesu terieŋgu-i

1 Yesu huɔŋ Betelɛmu, dii *Yude mara nuɔ. Huɔŋgu faŋgu-
na, *Erɔdi yaa waa *Yude yuŋgu-na. Uŋ huɔŋ, hiriemba namba
waa bãpagũŋgu-na; baa sire a jo *Yerusalɛmu-i-na
2 a ji ta ba yuure u kũŋgu-i wuɔ: «*Yuifu ba nellentieŋo maŋ
huɔŋ fɛlɛmma-i uu dii hie? I daa u mɔɛle-i bãpagũŋgu-na ku'i
ciɛ i sire tiɛ jo diɛ ji jaal-o.»
3 Erɔdiŋ nuɔ nel daama-i, u huɔŋ kaa pãŋ cu ka hel baa
Yerusalɛmutaamba-i hiere.
4 Wuɔ bĩ *Diilojigãntaamba yuntaamba maŋ waa nelle-na
hiere baa *ãnj̃ĩnamma pigãataamba-i a ji yuu-ba wuɔ: «Diiloŋ
uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo* maŋ, u saaya u
hoŋ terieŋ haku-i nuɔ-i?»
5 Baa cira: «U saaya u hoŋ Betelɛmu dii Yude mara nuɔ.
*Diilopɔpuɔrbiloŋo nyɛgãaŋ ma yaa-i wuɔ:
6 ‹*Betelɛmutaaŋ namaa,*
baa na ta na ne wuɔ sĩ Yude nilɛiŋa-na hiere
namaa nelle yaa huoŋ-nu dɛ!
*Umaŋ ka waa *Isirahɛl-baamba yuŋ-nu,*
umaŋ ka ta mi baamba yaaŋ-na tuɔ ne-ba,
u ka hoŋ namaa nelle yaa nuɔ-i.›†»
7 Erɔdiŋ juɔ suɔ *Kirsa muŋhommuŋ-terieŋgu-i, wuɔ cuo bĩ
hirieŋ daaba-i a ji yuu-ba suɔ mɔɛl daadeŋ duɔŋ ta di hel
huɔŋgu maŋ nuɔ-i.

---

* **1:23** Isayi (Ésaïe) 7.14 * **2:4** Baŋ gbɛ̃ŋ Yuifu ba nellentieŋo maŋ, baa Koŋkortieŋo-i, nelduɔŋo yaa-i bande-i-na. † **2:6** Mise (Michée) 5.1

8 Uŋ juɔ yuu ba piiye tũnu-yuɔ, wuɔ cira: «Kãaŋ Betelɛmu-i-na na ka yuure u kũŋgu-i jeje na ne; da na ka da-yo, na jo na ji tũnu muɔŋɔ-i mi bi kã ka jaal-o.»
9 Erɔdiŋ piiye baa-ba tĩ, baa sire ta ta ba kã Betelɛmu-i-na. Ba'a ba ne, tiraa da mɔɛl daade-i ba yaaŋga-na di wuɔ di kã. Baa ta ba nyaanu-diɛ. Diŋ kaa hi biloŋ uŋ waa terieŋgu maŋ nuɔ-i, diɛ yiɛra ku yudɔrɔ-i-na.
10 Ba hɔŋ muɔ gbuu pãŋ fɛ̃.
11 Baa har suur ka da biloŋɔ-i baa u nyu-i. Baa dũuna jaal-o aa naa fir ba coŋgorni-i hiel sɛ̃nɛ hã-yo baa wusũnaŋɔ a naara *miir-namma.
12 Baŋ juɔ'a ba bir, Diiloŋ wuɔ piiye baa-ba dãnsãaŋ-nu wuɔ ba baa kã Erɔdi terieŋgu-na ka tũnu-yuɔ. Baa pãŋ biɛ ba deŋ hũmelle.

Yosɛfubaa-ba gbaraa kã Esipi

13 Hirieŋ baŋ taa, Itieŋɔ *dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ carra Yosɛfu-i dãnsãaŋ-nu a waŋ baa-yo wuɔ: «Yosɛfu, *Erɔdi ka sire wuɔ u taara naacombiloŋɔ-i ko-yo. Sire ŋ gbar baa-yo baa nyuŋɔ-i hiere na ka tĩɛna Esipi. Da mi saa ji cira na jo, molo baa jo.»
14 Yosɛfu wuɔ bi sire isuɔŋgu faŋgu-na a biɛ naacombiloŋɔ-i baa u nyu-i hũu ŋ hã-mi! Esipi.
15 U kãa ka tĩɛna kusuɔŋ-nu'i Erɔdi ji tuɔ ku. Itieŋ uŋ ciɛ u *pɔpuɔrbiloŋɔ waŋ nelma maŋ, ma'i sa juɔŋ daama-i wɛi? Pɔpuɔrbiloŋɔ waaŋ-ma wuɔ:
«Mi ciɛ mi biɛŋɔ hel Esipi-i-na.»‡

Erɔdiŋ ciɛ karaaŋgu maŋ baa Betelɛmutaamba-i

16 *Erɔdiŋ juɔ niya naa, wuɔ suɔ wuɔ hirieŋ daaba tãalãa-yo aa cor ba deŋ. U huɔŋ kaa gbuu pãŋ du. Wuɔ cira ba wuɔra ko naacombiemba maŋ saa cor bieŋa hãi yogo Betelɛmu-i-na hiere baa nilɛiŋa maŋ u kɔtɔnni-na. Hiriemba naa pigãaŋ-yo huɔŋgu faŋgu yaa-i wuɔ mɔɛle duɔŋ ta di hel.
17 *Diiloŋ uŋ puɔraa *Seremi waŋ mamaŋ, ma'i saa ce daama-i wɛi? Seremi waaŋ-ma wuɔ:
18 *«I nu molo kaal Arama-i-na;*
kutieŋɔ kaal kuliiŋ-kaaluŋgu.
Arasɛl yaa kaalaaŋ wuɔ ba kuɔ u bisãlmba.
U sa nu gbɛ̃nyɛmma.
U bisãlmba taa aa yaŋ-yo.»§

Yosɛfubaa-ba siire ka tĩɛna Nasarɛti

19 *Erɔdiŋ juɔ ku, Itieŋɔ *dɔrpɔpuɔrbiloŋɔ naŋ wuɔ carra Yosɛfu-i dãnsãaŋ-nu dii Esipi-i-na

‡ **2:15** Ose (Osée) 11.1 § **2:18** Seremi (Jérémie) 31.15

20 a waŋ baa-yo wuɔ: «Bamaŋ taa ba taara ba ko naacombiloŋo-i ba kuu. Sire ŋ biɛ-yo baa nyuŋo-i na bir na kã *Isirahɛl-na.»
21 Yosɛfu wuɔ bi sire a biɛ naacombiloŋo-i baa u nyu-i ba bir kã Isirahɛl-na.
22 Erɔdi biɛŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Arkeləsi. Yosɛfuŋ kãa, wuɔ nu-ma wuɔ tuoŋ uŋ kuu, u yaa ciɛ nellentieŋo-i *Yude-i-na. Kor maa ta ma da Yosɛfu-i u saa siɛ duɔ kã ka tĩɛna terieŋgu-na. Diiloŋ wuɔ piiye baa-yo dãnsãaŋ-nu wuɔ u kã u ka tĩɛna *Galile mara nuɔ.
23 Wuɔ kã ka tĩɛna Galile nelle nande-na ba bĩ-de Nasarɛti. *Diilopɔpuɔrbiemba waaŋ-ma wuɔ: *«Ba ka ta ba bĩ *Koŋkortieŋo-i Nasarɛtiyiɛŋo»*, ma bi ciɛ.

3

Nsãa-Batisi ãndaaŋgu-i
(Marke 1.1-8; Like 3.1-18; Nsãa 1.19-28)

1 Ku huoŋgu-na, *Nsãa-Batisi wuɔ ji sire tuɔ waŋ Diiloŋnelma-i baa nuɔmba-i dii *Yude *hĩɛkuraaŋgu-na. U taa u piiye wuɔ:
2 «Naanaŋ na cilɔbabalaŋo-i, *Diiloŋ-bãaŋgu piyaa tĩ!»
3 Diiloŋo puɔraa *Isayi waŋ Nsãa fuɔ maama yaa wuɔ:
«Molo dii tuɔ hohuola hĩɛkuraaŋgu-na wuɔ:
‹Migãaŋ Itieŋo hũmieŋa-i
*Cãaŋ-yaŋ na viinu-yɛi.›»**
4 Joŋgoruo maŋ waa Nsãa nuoŋgu-na, baa sũɔ-yo baa nyɔgɔ̃mɛkuɔsĩnni aa u taa u pɛ̃yɛ̃ u nɛgɛlle-i baa cãanuŋkpãŋkpaaŋgu. U taa u wuo dũŋgbɛrmba baa sɔllu.
5 Yerusalɛmutaamba-i baa Yudetaamba-i hiere ka hel baa bamaŋ waa *Yurdɛ̃ nuoraaŋgu kɔtɔnni-na hiere ba taa ba kã u wulaa
6 ba kã ba waŋ ba cãlmuɔ-i baa-yo aa u tuɔ *batiseŋ-ba Yurdɛ̃ nuoraaŋgu-na.
7 Nsãaŋ juɔ da *Farisĩɛbaa-ba-i baa *Sadusĩɛbaa-ba kũɔl ba-naa ba jo u wulaa wuɔ u batiseŋ-ba, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Nelbabalaaŋ namaa temma-i daana-i! Hai juɔ tũnu-nɛi wuɔ da na batiseŋ Diiloŋo siɛ ka gãŋ baa-na?
8 Yaaŋ aa na ta na ce kumaŋ faa, ku yaa ka pigãaŋ wuɔ na naana na cilɔbabalaŋo-i kelkel.
9 Baa na da niɛ sĩ *Abiramuŋ yeŋ na bĩncɔiŋo Diiloŋo siɛ ka gãŋ baa-na. Mi tũnu-nɛi: Naŋ fiɛ da tãmpĩɛŋa maŋ daaya-i, Diiloŋo gbãa bir-a ce-ya Abiramu hãayɛ̃lmba namaa fuoŋguna.
10 Maale nuŋgu saaraa jĩna. Tibiiŋgu maŋ da ku saa maŋ biefɛfɛiŋa, ku jũŋ aa sɛnu.

* **3:3** Isayi (Ésaïe) 40.3

11 Muɔmi batiseŋ-na baa hũmma yoŋ da mi pigãaŋ wuɔ na naana na ciləbabalaŋo-i; ŋga molo ka jo mi huoŋgu-na. Kutieŋo fɔ̃ŋgũɔ jĩɛnya mɛi wuoŋo-i. Mɛi saa piɛra u natãaŋgu-i. Fuɔ ka batiseŋ-na baa *Diiloŋ-Yalle baa dãamu.

12 Kɔkɔruɔŋgu dii u naŋga-na. U ka pe u dĩmma-i. Duɔ ji pema tĩ hiere torre-na, u ka kũəl belle-i dii-de inɔŋgɔ̃-na aa sɛnu fuoru-i baa dãamu. Dãamu fammu sa dĩŋ dede.»

Yesu batisemma-i
(Marke 1.9-11; Like 3.21-22)

13 Nsãa uŋ taa u *batiseŋ nuɔmba-i huɔŋgu-na, Yesu wuɔ sire *Galile-i-na a kã *Yurdɛ̃-i-na u duɔ ka batiseŋ-yo.

14 Nsãa wuɔ ka muo jãŋ wuɔ fuɔ siɛ ce-ma. Aa naa tuɔ piiye baa-yo wuɔ: «Nuɔnɛi saaya ŋ batiseŋ muɔ, nuɔ da ŋ bir yaŋ aa jo wuɔ mɛi ji batiseŋ-ni, mi batiseŋ-ni niɛ?»

15 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa, yaŋ i ce-ma dumɛi. Yaŋ aa ŋ ce-ma ŋaa miŋ waaŋ-ma dumaa.» Nsãa wuɔ naa wuɔ hũu-ma.

16 Baŋ juɔ batiseŋ Yesu-i tĩ aa u hel hũmma-na, dɔrɔ wuɔ puur. Wuɔ u ne da *Diiloŋ-Yalle hilaa koŋhuruŋ temma jo ji diire-yuɔ.

17 Baa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa daayo-i; u maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ. U yaa fĩɛŋ mi huɔŋga-i.»

4

Sitãni taara duɔ guəl Yesu gbeini-i
(Marke 1.12-13; Like 4.1-13)

1 Ku huoŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle kã baa Yesu-i *hĩɛkuraaŋgu-na *Sitãni duɔ ka guəl u gbeini-i.

2 Uŋ kãa, wuɔ ce bãaŋ-yinni komuɔŋa hãi baa isuɔyinni komuɔŋa hãi u saa dii kuuwuoŋgu u nuŋgu-na. Yiŋ daaniŋ juɔ cor, nyulmu sire cuəl-o.

3 Sitãni wuɔ jo ji waŋ baa-yo wuɔ: «Da kuɔ Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel, ce tãmpĩɛŋ daaya bir niiwuoni i ne!»

4 Yesu wuɔ cira: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Niiwuoni-i yoŋ, ni siɛ gbãa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ ba. Ŋ saaya ŋ bi ta ŋ nu Diiloŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i hiere naara.*›»*

5 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Sitãni wuɔ kã baa-yo *Yerusalɛmu-i-na, ka haa-yo *Diilodubuɔ dɔrɔ-i-na

6 aa naa cira: «Da kuɔ Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel, tie ŋ diire i ne! Ma sĩ ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Diiloŋo ka ce *dɔrpɔpuərbiemba tũu-ni ba nammu-na ŋ baa ji tisĩŋ ŋ fɛrɛ*›† kɛ?»

---

* **4:4** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 8.3 † **4:6** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 91.11-12

7 Yesu wuɔ cira: «Ma bi nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Baa dãŋ Itieŋo-i Diiloŋo-i ŋ ne.*›‡»
8 Sitãni wuɔ tiraa kã baa-yo tãnuŋgu naŋgu dɔrɔ-i-na, ku maama saa fa baa jajaatamma-i, ka pigãaŋ-yo nilɛiŋa-i hiere baa a huɔya-niini-i
9 aa naa cira: «Da ŋ dũuna jaal-mi, niŋ daa nilɛiŋa maŋ daaya-i hiere mi ka hã-ni baa-ya.»
10 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Sitãni, kã ŋ filiɛŋ ŋ halaŋ! Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Ŋ saaya ŋ ta ŋ dũuna ŋ jaal Itieŋo-i Diiloŋo yaa-i, aa ta ŋ cãa u yaa u diei yoŋ.*›§»
11 Sitãni wuɔ naa u ta aa yaŋ-yo. Uŋ taa, dɔrpɔpuɔrbiemba namba jo ji ta ba kãyã-yuɔ.

Yesuŋ duɔŋ u maacemma-i dumaa Galile-i-na
(Marke 1.14-15; Like 4.14-15)

12 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, baa bel Nsãa-i dii-yo kaso. Yesu wuɔ nu-ma aa bir kã *Galile-i-na.
13 Uŋ kãa, u saa ka tĩɛna Nasarɛti-i-na, wuɔ kã ka tĩɛna Kafarnamu, dii dalaŋga caaŋgu-na. Terieŋgu faŋgu-i, Sabulõ hĩɛma, fuɔ baa Nefutali.
14 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sĩ daama-i wɛi?
15 Isayi waaŋ-ma wuɔ:
«Sabulõ hĩɛma-na, Nefutali nelle-na,
dii dalaŋga caaŋgu-na,
*kã ka hel dii *Yurdɛ̃ nuoraaŋgu bomborma-na,*
*a biɛ Galile-i hiere, *niɛraamba nelle-i,*
bamaŋ waa hiere kukulma-na, cecerma hilaa-bɛi.
16 *Bamaŋ waa kukulmaŋ-nelle-na kuliiŋgu nammu-na, bãaŋgu paa-bɛi.»**
17 Yesuŋ kãa dumaaŋo-na, wuɔ doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i wuɔ: «Naanaŋ na ciləbabalaŋo-i, *Diiloŋ-bãaŋgu piyaa tĩ!»

Yesu bĩɛ gbosobaa-ba namba
(Marke 1.16-20; Like 5.1-11)

18 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu wuɔ ji tuɔ cor a da gbosobaa-ba namba naŋ juɔŋo *Galile dalaŋga-na. Ba waa ba hãi; nɛliɛŋo baa u hãaŋo. Ba bĩ məlŋo-i Simɔ, u yerre nande yaa Piɛr, aa bĩ hãaŋo-i Andere.
19 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Juɔŋ i ta, mi ka ce-na nelbilieŋ-gbosobaa namaa.»
20 Baa bi pãŋ nanna ba jɔnaamba-i aa cu Yesu huoŋ-nu.
21 Ba'a ba kã yaaŋga-na, a tiraa da naacolŋo naŋo baa u hãaŋo a naara ba to. Ba bĩ tuoŋo-i Sebede aa bĩ bɛpoməlŋo-i

‡ **4:7** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.16 § **4:10** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.13 * **4:16** Isayi (Ésaïe) 8. 23–9.1

Sake aa hãaŋo-i Nsãa. Ba waa beŋ-na ta ba migãaŋ ba jənaamba. Yesu wuɔ bĭ bɛpuɔmba-i.

22 Bafaŋ baa tiraa nanna ba beŋo-i baa ba to-i aa cu u huoŋ-nu.

Yesu waaŋ Diiloŋ-nelma-i aa sire jaamba

23 Yesu taa u wuɔra *Galile-i-na hiere u waŋ Diiloŋ-nelma-i *Diilonelhãalãdũnni-na, aa tuɔ waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu *Neldədəlma-i, aa bi tuɔ sire jaamba-i ba sĭnni-na hiere u kã.

24 Siiritaamba-i hiere baa nu u maama-i ka saa. Baa ta ba jo baa jaamba-i ba sĭnni-na hiere ba jo ba hã u tuɔ sire-bɛi. *Jĭnabaa-baŋ waa bamaŋ nuɔ-i ba waa, kurmərɔ̃ntaamba waa, ka hel baa murgubaa-ba-i hiere. Yesu wuɔ sire-bɛi kpɛ̃mmu!

25 Nuɔŋ baa sire kũəl ba-naa ta ba nyaanu-yuɔ; Galile-taamba waa, a naara banamba naa hel Dekapol jo, ba-namba *Yerusalɛmu, banamba *Yude, banamba hel *Yurdɛ̃ bãpagũŋgu-na jo.

5

Bamaŋ yunni-i dəlaa
(Like 6.20-23)

1 Yesuŋ daa nuɔmbaŋ kũəlãa ba-naa ta ba nyaanu-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu naŋgu-na tĭɛna. U *hãalãbieŋ baa jo ji cĭilã-yuɔ.

2 Wuɔ doŋ tuɔ piiye baa-ba wuɔ:

3 «Bamaŋ kaalaaŋ baa Diiloŋo-i, ba yunni dəlaa;
*Diiloŋ-nelle-i bafamba diele-i.

4 Bamaŋ dii kaaluŋgu-na, ba yunni dəlaa;
Diiloŋo ka hur ba nyinyəlma-i.

5 Həhĭnantaamba yunni dəlaa;
hĭɛma ka ce ba maama.

6 Bamaŋ kuuyeŋ kuuviiŋgu cemma-i, ba yunni dəlaa;
ma ka dəl-ba.

7 Hujarreŋ yeŋ bamaŋ nuɔ-i, ba yunni dəlaa;
Diiloŋo ka bi ce hujarre bɛi.

8 Bamaŋ həmmu-i kuɔŋ, ba yunni dəlaa;
ba ka da Diiloŋo-i.

9 Bamaŋ fĭɛŋ ba muntĭɛnammu-i, ba yunni dəlaa;
Diiloŋo ka tuɔ bĭ ba yaa u bisãlmba-i.

10 Baŋ ceŋ bamaŋ kpãncɔ̃lgũɔ ba viisĭnni maama-na, ba yunni dəlaa;
Diiloŋ-nelle-i bafamba diele-i.

11 «Da ba ta ba tuora-nɛi, aa ta ba ce-na sũlma, aa haa balaaŋgu sĭnni-i hiere nɛi mɛi maama-na, na yunni dəlaa.

12 Taa na gbu na nyɛ aa na fɛ̃ na hɔmmu-i; Diiloŋɔ ka pã-na bɔi dɔrɔ-i-na. Na saa da, *Diilopɔpuɔrbiemba maŋ siire namaa yaaŋga-na, ba ciɛ-ba sũlma dumɛi.»

Namɛi dãmma, namɛi cecerma
(Marke 9.50; Marke 4.21; Like 14.34-35)

13 «Namɛi dii dãmma-i hĩɛma-na. Ŋga dãŋ da ma ji saara, ma gbãa tiraa ce niɛ ce kpɛ̃nnɛ? Ma siɛ gbãa fa wɛima; ba biɛ ka kũnna fuoreŋ.

14 «Namɛi fitĩmbaa namaa hĩɛma-na. Na saa da, nelle maŋ da di waa tãnuŋ dɔrɔ, di sa fuo.

15 Na suyaa wuɔ ba sa celieŋ fitĩnuɔ-i aa biɛ bĩŋkũŋgu cureyuɔ. Ba haa-yo dɔrɔ terieŋgu ce hiere da gbaa.

16 Fitĩnuɔŋ ceŋ gbagbaama-i dumaa, namaa na saaya na ta na ce gbagbaama-i dumɛi nuɔmba hɔlma-na; ku yaa ba ka da na maacenfafamma-i aa ta ba kaal na To-i dɔrɔ-i-na.»

Yesu saa jo baa u deŋ hũmelle

17 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Baa na da niɛ sĩ *Moisi-i baa *Diilopɔpuɔrbiembaŋ nyɛgãaŋ mamaŋ hã-na wuɔ na ta na ce, mi juɔ da mi ji gbuonu ma yaa-i, ma'i sĩ. Mi juɔ da mi ji pigãaŋ-na nelma famma belle yaa-i.

18 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋɔ-i baa-na: Dɔrɔ-i baa hĩɛma-i da ni gbãŋ waa tĩ, nelma diei siɛ gbãa gbuo nel daama-na. Halle cɛkũɔ, ma siɛ gbãa gbuo, fuɔ miwaaŋɔ tĩmma.

19 Terieŋgu faŋgu-na, halle nelma maŋ yuraanu yaŋ nel daama-na, umaŋ duɔ saa wuɔ ma hũmelle-i, aa tiraa ce banamba ce fuɔ temma-i, u yaa ka waa huoŋgu-na *Diiloŋ-nelle-na. Ŋga umaŋ duɔ wuɔ ma hũmelle-i, aa ce banamba ce fuɔ temma-i, kutieŋɔ ka ce nelbuɔ Diiloŋ-nelle-na.

20 Mi tũnu-nɛi: Da na saa vii yaŋ *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa *Farisĩɛbaa-ba-i, na cɛraa na suur Diiloŋ-nelle-na.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã hɔdulle-na
(Marke 11.25; Like 12.57-59)

21 «Naŋ siire, na nuɔ wuɔ ma waaŋ baa i bĩncuɔmba-i wuɔ molo saa saaya u ko u nanolŋɔ.* Da ŋ ko ŋ nanolŋɔ-i ba saaya ba bĩ-ni fãamaaŋ ba terieŋ-nu.

22 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Nuɔni maŋ da ŋ nyɔ ŋ nuoŋgu baa ŋ nanolŋɔ-i, ba saaya ba bĩ-ni fãamaaŋ ba terieŋ-nu. Umaŋ duɔ tuora u nanolŋɔ-i wuɔ mimilãŋɔ, ba ka bĩ kutieŋɔ-i fãamaaŋ ba terieŋ-nu. Umaŋ duɔ bi gbɛ̃ u nanolŋɔ-i wuɔ nelsɔsɔiŋɔ, ba ka caa kutieŋɔ-i.

23 A ce dumaaŋɔ-na, da ŋ fiɛ kã baa bĩŋkũŋgu da ŋ ka pã-ku hã Diiloŋɔ-i, aa ka ne da wɛima dii nuɔ baa moloŋ hɔlma-na,

* **5:21** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.13; Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.17

24 yaŋ ku bĩŋkũŋgu-i dii mumbuolmuŋ-terieŋgu caaŋgu-na
aa ŋ jo na ji nunu na-naa baa kutieŋo-i igɛ̃na aa ŋ suɔ ŋ kã ŋ
ka pã-ku ŋ hã Diiloŋo-i.
25 «Moloŋ cɛ̃mɛl da di waa-niɛ aa wuɔ u ka bĩ-ni, gbãŋ baa-yo;
baa yaŋ ãndaaŋgu hi fãamaambaa-ba-i. Da ku hi-ba, ba ka hã
fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i baa-ni, fɔ̃ŋgɔ̃taamba bel-ni ka dii-ni kaso.
26 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Da ba dii-ni kaso-i-na, da ŋ saa
ji pã ŋ cɛ̃mɛlle tĩ hiere, ŋ cɛraa ŋ da muŋhelmu.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã cakũŋgu-na
(Matie 18.8-9; Marke 9.43,47-48)
27 «Naŋ siire, na nuɔ ba ciɛra wuɔ ŋ saa saaya ŋ ce *fuo-
cesĩnni.†
28 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Nuɔni
maŋ da ŋ ne moloŋ ciɛŋo-i baa yufelle nande, kuu dii ŋaa ŋ
gaala baa-yo tĩ ŋ huɔŋga-na.
29 Terieŋgu faŋgu-na, da ŋ da ŋ nadieyufelle dii-ni kuubabal-
aaŋgu cemma-na, hiel-de ŋ fara ŋ nanna dii daalɛi. Da ŋ suur
yufeduɔla nuɔ Diiloŋ-nelle-na, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa
ŋ yufieŋa-i a hãi-i-na.
30 Da ŋ da ŋ nadienaŋga dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na,
kar-ka ŋ fara ŋ nanna dii daalɛi. Da ŋ suur nagãduɔla nuɔ
Diiloŋ-nelle-na, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ nammu-i
mu hãi-i-na.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã ãnsorre bɔrɔmma-na
(Matie 19.7-9; Marke 10.11-12; Like 16.18)
31 «Naŋ siire, na nuɔ ba ciɛra wuɔ: ‹Umaŋ duɔ nanna u
ciɛŋo-i, u saaya u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ hã-yo. Sɛbɛ maŋ pigãaŋ wuɔ ba
ãnsorre buɔra.›‡
32 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Ciɛŋo
maŋ duɔ u sa wuɔra u ce bɛmba, aa u bɔlɔ nanna-yuɔ, kuu
dii ŋaa u diyaa-yo *fuocesĩnni-na. Aa da ba bi nanna ciɛŋo
maŋ aa ŋ biɛ-yo, ŋ saa wuɔ Diiloŋ-hũmelle; ŋ ciɛ fuocesĩnni-i
dumaaŋo-na.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã Diiloŋ-yerre bĩmma-na
33 «Naŋ siire, na nuɔ wuɔ ma waaŋ baa na bĩncuɔmba-i wuɔ:
‹Da ŋ pã nuŋgu aa bĩ Diiloŋo yerre-i wuɔ ŋ ka ce mamaŋ, ce-
ma; baa yaŋ-ma.›§
34 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Molo
baa tiraa u ce wɛima aa u bĩ Diiloŋo yerre-i u nuŋgu-na gbula.
Molo baa hiel u niele dɔrɔ-i-na; Diiloŋ-muntĩɛnammu.

† **5:27** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.14; Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.18. ‡ **5:31** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 24.1 § **5:33** Niɛŋ Buol-maŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 19.12; Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 30.3; Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 23.22-24.

35 Molo baa bi hiel u niele hĩɛma-na; Diiloŋ gbeiniŋ-munjĩnammu. Molo baa bi cira fuɔ baa *Yerusalɛmu; Itieŋo nelle yaa difande-i.
36 Molo siɛ gbãa ce halle kuɔsĩŋgu diei pusũŋ u yuŋgu-na, u siɛ bi gbãa ce ku biil; terieŋgu faŋgu-na, molo baa bi cira fuɔ baa u yuŋgu.
37 Da ba yuu-na mamaŋ, da kuɔ ma yaa-i, na cira: ‹Ũu, ma yaa-i.› Da kuɔ ma'i sĩ, na cira: ‹E'e, ma'i sĩ.› Baa na cira: ‹Muɔ baa Diiloŋo mi saa ce daama-i!› *Sitãni-nelma-i mafamma-i.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã sɔlaaŋgu maama-na
(Like 6.29-30)
38 «Naŋ siire, na nuɔ ba ciɛra umaŋ duɔ muonu u nanolŋ yufelle, ba bi muonu kutieŋo diele-i ku sɔlaaŋgu. Umaŋ duɔ ka u nanolŋ nyilãaŋgu, ba bi ka u kũŋgu-i ku sɔlaaŋgu.*
39 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na, ma yaa daama: Unaŋ nuɔ ŋ baa ji ce ŋ nanolŋo-i kuubabalaaŋgu wuɔ ŋ suu sɔlaaŋgu. Umaŋ duɔ caa ŋ nadietũŋgu-i, bir daaku-i ŋ hã-yo.
40 Umaŋ duɔ u ka bĩ-ni fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-terieŋ-nu a hũu ŋ joŋgoryelle-i, hã-yo baa-yo baa ŋ joŋgorbuɔ-i hiere.
41 Fɔ̃ŋgɔ̃tieŋo maŋ duɔ haa coŋgoruoŋgu hã-ni wuɔ ŋ tũu saaŋ-yo cɛllɛ, saaŋ-yo ŋ maa baa-yo.
42 Umaŋ duɔ cãrã ŋ wulaa, hã-yo. Umaŋ duɔ jo wuɔ ŋ hor-o, baa balaŋ-yo.»

Taa na dɔl baa na bigãarãamba-i
(Like 6.27-28,32-36)
43 «Naŋ siire, na nuɔ ba ciɛra wuɔ: ‹*Ŋ saaya ŋ ta ŋ dɔl baa ŋ nanuɔmba-i*† aa bigãaŋ ŋ bigãarãamba-i.›
44 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na, ma yaa daama: Taa na dɔl baa na bigãarãamba-i, taa na cãrã Diiloŋo-i na hã bamaŋ ciɛŋ-naŋ kpãncɔ̃lgũɔ-i,
45 ku yaa na ka waa na To-i dɔrɔ-i-na u bɛŋ namaa kelkel. Ú yaa hielaaŋ bãaŋgu-i u hã nelbabalaamba-i baa nelfafaamba-i hiere aa bi tuɔ dãa u hã nelfafaamba-i baa nelbabalaamba-i hiere.
46 Da na ta na dɔl na dɔdɔltaamba yoŋ, yuŋ haku-i dii-kuɔ? Halle nelbabalaamba‡ gbã ba dɔl ba dɔdɔltaamba-i.
47 Da na ta na fiɛlnu na jaal na sɔsuɔtaamba yoŋ, hai moloŋo-i siɛ gbãa ce kufaŋgu-i? Bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i ba sa ce-ku dii wɛi, aa ji da baa namaa?

---

* **5:38** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 21.23-25; Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 24.19-20; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 19.21. † **5:43** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 ‡ **5:46** ***Nelbabalaamba:*** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Halle *nampohũutaamba gbã ba dɔl baa ba dɔdɔltaamba-i.» Bafamba taa ba kãŋ nampohũutaamba-i nelbabalaamba. Niɛŋ ãnfirnumma-na.

48 Yaaŋ aa na ta na ce kumaŋ faa, ŋaa na To maŋ dərɔ-i-na uŋ ceŋ dumaa.»

6

Ba hã moloŋo-i bĩŋkũŋgu-i niɛ?

1 Ku huoŋgu-na Yesu wuɔ cira: «Baa na ta na wuɔ na Diiloŋ-hũmelle-i wuɔ nuɔmba da-na; da na ce mafamma-i, na To-i dərɔ-i-na u siɛ ka pã-na.

2 Da ŋ da bĩŋkũŋgu da ŋ hã sũntieŋo-i, baa ce ŋaa yetaarataambaŋ ceŋ dumaa *Diilonelhãalãdũnni-na baa nelleŋ-huoŋga-na; ba taara nuɔmba da-ba aa cira bafamba faa. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i, ba daa ba maacemma sullu-i tĩ.

3 Ŋga da ŋ'a ŋ hã moloŋo-i bĩŋkũŋgu-i, hã-yo aa ŋ baa yaŋ halle ŋ jĩɛkpekpelŋo suɔ,

4 ku yaa ma siɛ hel bomborma-na. Niŋ ciɛ kumaŋ, ŋ To-i Diilo fuɔ daa-ku, u ka pã-ni ku sɔlaaŋgu.»

Diiloŋ uŋ saaya u cãrã dumaa

5 «Da na'a na cãrã Diiloŋo-i baa na ta na ce ŋaa yetaarataambaŋ ceŋ dumaa. Yetaarataaŋ da ba'a ba cãrã Diiloŋo-i *Diilonelhãalãdũnni-na, halle baa nelleŋ-huoŋga-na, ba sire yiɛra ba gbeiniŋ nuɔmba da ba da-ba. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i, ba daa ba maacemma sullu-i tĩ.

6 Da ŋ'a ŋ cãrã Diiloŋo-i, suur dũŋ-nu aa ŋ bĩŋ-ku ŋ fɛrɛŋ nuɔ, ŋ To dii terieŋgu faŋgu-na, cãrã-yuɔ. Niŋ fuyaa ta ŋ ce kumaŋ u daa-ni, u ka pã-ni.

7 «Da na ta na cãrã Diiloŋo-i, baa na ta na piiye pirri ŋaa bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i baŋ ceŋ dumaa. Bafamba daa niɛ sĩ da ba piiye agaga ku yaa Diiloŋo ka nu ba nuŋgu-i.

8 Baa na suur ba nallu-na. Na saa da, namaaŋo-i, aa na suɔ da na puur na nunni-i da na cãrã, na To suyaa kumaŋ maama-i dii-nɛi tĩ.»

(Like 11.2-4)

9 «Taa na cãrã Diiloŋo-i dumandɛ:

‹I To nuɔni maŋ dii dərɔ-i-na,
yaŋ nuɔmba-i hiere ba suɔ wuɔ nuɔnɛi Diiloŋ nuɔŋo-i.
10 Pa ŋ bãaŋgu-i yiɛ.
Ŋ huoŋgaŋ ceŋ dumaa dərɔ-i-na, yaŋ ka ta ka ce dumɛi hĩɛma-na.
11 Hã-ye nyuŋgo ku niiwuoni-i i wuo.
12 Ce jande yiɛ ŋaa miɛ iŋ ceŋ jande-i dumaa bamaŋ cãlãaŋ-yeŋ.
13 Baa yaŋ wɛima gbãa tãal-e dii-ye kuubabalaaŋgu cemma-na. Hũu-ye *Bigãarãŋo nyisɛ̃nni-na.
[Fõŋgũɔ dii baa nuɔnɛi hɔnni-na hiere baa himma-i aa ŋ tiraa waa bɔi.]›

14 «Na saa da, moloŋ duɔ cãl-ni aa ŋ yaŋ ma tĩ, nuɔ da ŋ bi cãl ŋ To-i dɔrɔ-i-na, u ka bi yaŋ ma tĩ.
15 Ŋga namaa da na'a na siɛ yaŋ banamba maama tĩ, na To ce niɛ aa yaŋ namaa maama tĩ u huɔŋga-na?»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã sũŋgu yaŋga-na

16 «Da na dii sũŋgu-i, baa na vãa na yammu-i ŋaa yetaarataambaŋ ceŋ dumaa. Yetaarataaŋ da ba dii sũŋgu-i, ba vãa ba yammu-i nuɔmba da ba suɔ wuɔ bafamba diyaa sũŋgu. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i, ba daa ba maacemma sullu-i tĩ.
17 Ŋga da ŋ dii sũŋgu-i, saar ŋ yaaŋga-i da welewele aa ŋ migãaŋ ŋ yukuɔsĩnni-i fafamma,
18 ku yaa molo siɛ suɔ wuɔ ŋ diyaa sũŋgu. Ŋga ŋ To maŋ fuyaa, u yaa ka suɔ u diei yoŋ. U da mamaŋ fuyaa hiere. U ka pã-ni.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã wɛisĩnni yaŋga-na
(Like 12.33-34)

19 «Baa na ta na gbagbarra miwaaŋ daayo wɛisĩnni huoŋ-nu. Na saa da, nyɛiŋo dii, gbɛ̃llũɔ bi dii a naara cuobaa-ba bi dii ta ba kanu dũnni-i.
20 Yaaŋ aa na ta na taara dɔr-niini yaa-i. Nyɛiŋo si dii terieŋgu-na duɔ ji wuo-ni, gbɛ̃llũɔ si dii, cuobaa-ba bi si dii.
21 Na saa da, nɛliɛŋ nuɔ da ŋ tiera kusuɔŋ-nu, ŋ huɔŋga dii kusuɔŋ-nu'i.»

Yufelle-i baa fitĩnuɔ-i kuuduɔŋgu yaa-i
(Like 11.34-36)

22 «Nɛliɛŋ nuɔ ŋ yufieŋa yaa ŋ fɛrɛŋ kerre fitĩnuɔ-i. Ŋ yufieŋ da a fa, ŋ waa cecerma-na.
23 Ŋga ŋ yufieŋ da a saa fa, ŋ waa kukulma-na. Kumaŋ ciɛŋ cecerma-i ku hã nuɔ, da ku dĩŋ aa yaŋ-ni, ŋ ce niɛ ŋ siɛ waa kukulberre-na?»

Diiloŋɔ-i baa gbeiŋa-i naŋ par bige-i?
(Like 16.13)

24 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Nɛliɛ siɛ gbãa tuɔ cãa nuɔmba hãi. Ŋ ka da u bigãaŋ u diei aa dɔl u diei; u ka waa baa u diei aa cĩina u diei. Ku yaa ŋaa namaa kũŋgu-i, na siɛ gbãa ta na kuye Diiloŋo-i aa bi ta na kuye gbeiŋa-i terduɔŋgu faŋgu-na.
(Like 12.22-31)

25 «Baa na ta na tie holle baa na niiwuoniŋ-kũŋgu-i baa na niidiiniŋ-kũŋgu-i. Nɛliɛŋ nuɔ ŋ yuŋgu saa buɔ niiwuoni-na wɛi? Aa ŋ kũɔma saa buɔ niidiini-na wɛi?

26 Niɛŋ huriimba-i dərə-i-na, ba sa guona, aa inəŋgə̃baa-ba sĩ baa-ba, ŋga na To-i dərə-i-na u hã ba ta ba wuo. Namaa saa buə huriimba-na titirre wɛi?
27 Namaaŋo-na, hai moloŋo-i baa u həculle-i u gbãa naara kunaŋgu u yinni-na?
28 Mafammaŋ yaraa-na, bige-i ciɛ na həmmu ta mu cu baa na niidiiniŋ-kũŋgu-i? Na sa ne hĩɛŋguŋ puŋ fafamma dumaa wɛi? Ku sa bi ce maacemma, ku sa bi sũ joŋgorbaa.
29 Mi tũnu-nɛi: *Salomə-i baa u wɛisĩnni-i hiere u saa ji dii kompaŋga maŋ faa yii baa pũlma-i dede.
30 Hĩɛŋgu maŋ hĩɛŋgu, Diiloŋ duə diiya-kuə fafamma nyuŋgo-i-na diiyaŋ daama temma-i, aa bisĩnuə dãamu waa da mu caa-ku, namaa namaŋ nelbilieŋ namaa, u ka diiya-nɛi ka hi hie? Na saa haa na naŋga-i Diiloŋo-na ku haama.
31 Baa na ta na cira: ‹I ka wuo bige-i? I ka nyəŋ bige-i? I ka dii bige-i?›
32 Bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i, ba yaa gbagbaraayaŋ nifanni huoŋ-nu. Ŋga namaa To-i dərə-i-na, u suyaa wuə ni maama diinɛi.
33 Yaaŋ *Diiloŋ-nelle maama yaa yu na həmmu-i igɛ̃na aa na ta na ce u huəŋga-i, na ka da u hãa-na baa daani-i hiere naara.
34 Yaaŋ bisĩŋ ku maama-i na hã bisĩŋ ku yiiŋgu baa-ma. Yiiŋgu yiiŋgu, baa ku yuŋ-maama.»

7

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã cãlma yaŋga-na
(Like 6.37-38,41-42)

1 «Baa na ta na cãl banamba-i ku yaa Diiloŋo siɛ ka cãl-na.
2 Naŋ cãl nuəmba-i dumaa, Diiloŋo bi ka cãl-na dumɛi. Aa naŋ fiŋ baa kekerieŋgu maŋ na hã nuəmba-i ba ka bi fi baa ku yaa-i hã namaaŋo-i.
3 Naŋ ciɛ niɛ da hũyãŋo-i unaŋ yufelle-na, aa daabolma maŋ naŋ yufelle-na ŋ saa da-ma?
4 Daabolma-i naŋ yufelle-na jũnnu dumandɛ-i, ŋ bir gbɛ̃ ŋ nabentieŋo-i wuə: ‹Yaŋ mi hiel hũyãŋo-i ŋ yufelle-na hã-ni!›
5 Aŋgbãŋgbãama! Hiel daabolma-i ŋ yufelle-na igɛ̃na ku yaa ŋ ka ta ŋ da dɛi a gbãa hiel hũyãŋo-i ŋ nabentieŋo yufelle-na.
6 «Baa na ta na hã juoraamba-i Diiloŋ-bĩmbĩnni-i. Da na hãba baa-ni, ba gbãa sire pu baa-na. Baa na ta na nanna na niibilenni-i pɛrmba həlma-na, ba ka fiɛna-niɛ muonu-niɛ hãna.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã Diilocãralle-na
(Like 11.9-13)

7 «Cãarãŋ! Ba ka hã-na. Taaraayaŋ! Na ka da. Bĩɛŋ! Ba ka siɛ-na.

8 Umaŋ duɔ tuɔ cãrã, ba hã u yaa-i, umaŋ duɔ tuɔ taara, u
yaa daaŋ, aa umaŋ duɔ tuɔ bĩ, ba siɛ kufaŋgu tieŋɔ yaa-i.
9 Namaaŋɔ-na, hai moloŋ biɛŋɔ-i duɔ cãrã *buruo u wulaa,
u yaŋ-yo aa biɛ tãmpɛ̃lle hã-yo?
10 Ni ma'i sĩ, duɔ cãrã teterieŋɔ, u yaŋ-yo aa bel jĩɛŋɔ hã-yo?
11 Namaa namaŋ balaaŋ, da na ta na suɔ-ma na hã na
bisãlmba-i bĩmbĩfafanni, ku ce niɛ aa na To-i dɔrɔ-i-na, bamaŋ
cãarãŋ bĩmbĩfafanni-i u wulaa, u siɛ hã-ba baa-ni?
12 «Da na ta na taara ba ta ba ce kumaŋ ba hã-na, taa na ce ku
temma na hã banamba-i. *Moisi-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i
ba'a i tiɛ ce ku yaa-i.»

Hũmeyelle baa hũmbuɔ
(Like 13.24)

13 «Suuriiŋ baa dumɛlle maŋ wullu-diele yaa-i, baa na suur
baa dimaŋ gbaa-diele-i, difande kã dãamu-na. Hũmelle maŋ
bi kãaŋ dãamu-na dii bi dii gbaa dumɛi. Nuɔmba bɔi cor baa
di yaa-i.
14 Ŋga hũmelle maŋ kãaŋ Diiloŋ-nelle-na, di wuɔsaaŋgu jaŋ,
aa di dumɛlle tiraa waa wullu. Nuɔmba bɔi sa biɛ difande-i.»

Ba suɔ nelfɛfɛiŋɔ-i u ciluɔ yaa nuɔ-i
(Like 6.43-44)

15 «Coikartaamba maŋ wuɔ bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba,
bilaaŋ na fɛrɛ bɛi. Da ŋ da-ba, ŋ cira nelfafaamba, ŋga ba
hɔmmu sa suɔ aa doŋ ŋaa maamunaamba.
16 Da na da ba ciluɔ-i, na ka pãŋ suɔ-ba. Namaa daa ba
yagal musĩɛŋa kaapugammu-na wɛi? Aa ba sa bi biɛra hãlɛ̃iŋa
caaterreŋ-yuŋ-nu.
17 Tibifafaaŋgu maŋ biefɛfɛiŋa, aa tibibabalaaŋgu maŋ
biebabalɛiŋa.
18 Tibifafaaŋgu siɛ gbãa maŋ biebabalɛiŋa, aa tibibabal-
aaŋgu siɛ bi gbãa maŋ biefɛfɛiŋa.
19 Tibiiŋgu maŋ da ku saa maŋ biefɛfɛiŋa ba ka jũŋ-ku aa
sɛnu-kuɔ.
20 Terieŋgu faŋgu-na, coikartaamba maŋ wuɔ bafamba Di-
ilopɔpuɔrbiemba, na ka bi suɔ-ba ba ciluɔ yaa nuɔ-i.»

A bĩ mi yerre-i aa ce mi huɔŋga-i kuuduɔŋgu sĩ
(Like 13.25-27)

21 «Baa na da niɛ sĩ bamaŋ hilaaŋ ba bĩ-mi yinni maŋ joŋ
‹Itie, Itie›, ba'i ka suur *Diiloŋ-nelle-na dɛ! Ba'i sĩ. Bamaŋ ciɛŋ
mi To maŋ dɔrɔ-i-na u huɔŋga-i, ba'i ka suur.
22 Gɛ̃ŋgɛryiiŋ da ku ji hi, nuɔmba bɔi ka cira: ‹Itie, i saa tiɛ
ce Diilopɔpuɔruŋgu-i naŋ yerre yaa nuɔ-i wɛi? I taa i gbuuse
nuɔnɛi aa tiɛ donya *jĩnabaa-ba-i. I ciɛ gbɛrɛ-wɛima-i baa naŋ
yerre yaa-i.›

23 Da ba waŋ mafamma-i, mi ka gbɛ̃-ba miɛ: ‹Kãaŋ na halaŋ
mi caaŋ-nu; mi sa suɔ-na! Na hieroŋo-i ãmbabalmanciraaŋ
namaa.›»

Jaagɔciraamba hãi maama
(Like 6.47-49)

24 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Umaŋ duɔ nu mi
nelma-i aa ce-ma, kutieŋo-i mi gbãa saa-yo baa cɛ̃cɛ̃muntieŋo
maŋ maa u dũŋgu-i tãmpɛ̃lleŋ.

25 Diiloŋ uŋ juɔ tã, kanni gbar, fafalmu sire mu siremma-i
dũŋ daaku saa sagalla.

26 Ŋga umaŋ duɔ nu mi nelma-i aa u saa ce-ma, kutieŋo saa
baa mimilãŋo maŋ maa u dũŋgu-i hĩɛmugãaŋ-nu.

27 Diiloŋ uŋ juɔ tã, kanni gbar, fafalmu sire, ku pãŋ cii hiere
bĩŋkũŋgu saa tĩɛ!»

28 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, u nel maa cu nuɔmba hɔmmu-i.

29 U taa u piiye baa bibɛsĩnni u yaŋ *ãnjĩnamma
pigãataamba-i.

8

Yesu siire wontorŋo naŋo
(Marke 1.40-45; Like 5.12-16)

1 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ hiire tãnuŋgu-na tuɔ kã. Nuɔŋ baa
sire cu u huoŋ-nu.

2 *Wontorŋo naŋ wuɔ jo ji dũuna u yaaŋga-na aa naa cira:
«Itie, da ŋ ta ŋ taara mi jarma ta-miɛ, ku siɛ yar-ni.»

3 Yesu wuɔ haa u naŋga-i yuɔ aa naa cira: «Mi taara ma ta!»
Naacolŋo jarma pãŋ ta-yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na.

4 Yesu wuɔ cira: «Baa tũnu nɛliɛŋo baa-ma dɛ! Mamaŋ dii,
kã *Diilojigãntieŋo wulaa u ka ne-ni aa ŋ pã niikonni maŋ
dii pãmma ŋ hã-yo ŋaa *Moisiŋ nyɛgãaŋ-ma dumaa* ku yaa
nuɔmba ka suɔ wuɔ ŋ jarma taa-niɛ.»

Yesu siire sorosi ba yuntieŋo naŋo maacembiloŋo-i
(Like 7.1-10)

5 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta tuɔ kã Kafarnamu. Uŋ kaa tuɔ
suur nelle-na, *Oromɛ ba sorosi ba yuntieŋo naŋ wuɔ kã u
wulaa

6 ka cira: «Itie, mi maacembiloŋo naŋo gaala dii cĩiŋgu-na u
sa gbãa sire, kuu dii-yuɔ kpelle! Jande, kãyã-miɛ!»

7 Yesu wuɔ cira: «Mi ka kã ka sire-yuɔ.»

8 Sorosi ba yuntieŋo cira: «Itie, nuɔ ŋ saa saaya ŋ suur mɛi
temmaŋ-temma dumɛlle-na. Ŋga yaŋ aa ŋ waŋ nelma diei yoŋ,
mi maacembiloŋo ka sire.

9 Ŋ saa da, ma miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i, nuɔmba dii mi
yuŋ-nu; aa mɛi bi dii banaŋ yuŋ-nu. Da mi gbɛ̃ umaŋ miɛ: ‹Kã!›

* **8:4** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 14.2-32

ŋ da u kãa. Da mi bi cira: ‹Jo!› ŋ da u juɔ. Da mi bi gbɛ̃ mi maacembiloŋo-i miɛ: ‹Ce daama!› ŋ da u ciɛ-ma.»

10 Yesu wuɔ kar da hãmmu! Naacolŋ uŋ juɔ piiye tĩ, Yesu wuɔ waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baana: *Isirahɛl-baamba-na, mi saa da umaŋ haa u naŋga-i miɛ *niɛryiɛŋ daayo temma-i!

11 Mi tũnu-nɛi: Niɛraamba bɔi ka hel bãpagũŋgu-na baa bãsuuruŋgu-na a ka tĩɛna baa *Abiramubaa-ba-i† dii *Diiloŋnelle-na ta ba gbu ba ce ba bãaŋgu-i.

12 Aa bamaŋ naa saaya ba suur, ba nyaa bafamba-i hiel-ba fuoreŋ dii kukulma-na. Kaaluŋgu siɛ waa dɛi terieŋgu-na!»

13 Uŋ piiye dumaaŋo-na, wuɔ bir waŋ baa sorosi ba yuntieŋo-i wuɔ: «Bir ŋ kũŋ, niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ ma ka dɔl-ni.» Uŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, maacembiloŋ wuɔ sire dii cĩiŋgu-na.

Yesu siire jaamba bɔi
(Marke 1.29-34; Like 4.38-41)

14 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta kã Piɛr dumɛlle-na kã ka da Piɛr cura‡ si dii hĩnni. U kũɔma gbuu huol da pãmpãmpãŋ, u galla.

15 Yesu wuɔ bel u naŋga-i, fafal muɔ pãŋ da-yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na. Wuɔ sire a tuɔ ce u nersĩnni-i.

16 Bãaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, baa fũnuŋ jo baa *jĩna ba nuɔmba-i ji hã Yesu-i. Wuɔ donya jĩnabaa daaba-i baa u nuŋ-ãndaaŋgu aa naa bi sire jaamba maŋ waa hiere.

17 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sĩ daama-i wɛi? Isayi waaŋ-ma wuɔ:

«U hũyãa i mulĩɛma-i ce-ma u maama.
U siire-yiɛ i jarma-na.»§

Nuɔmba namba taara da ba ta ba nyaanu Yesu-i
(Like 9.57-62)

18 Yesuŋ daa nuɔmbaŋ yuu-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ ba jãal kã dalaŋga bomborma nammana.

19 *Ãnjĩnamma pigãatieŋo naŋ wuɔ piɛ a waŋ baa-yo wuɔ: «Hãalãtie, mi ka ta mi nyaanu-niɛ niŋ kãŋ terni maŋ nuɔ-i hiere.»

20 Yesu wuɔ cira: «Mi jĩɛ, ne! Muncɔmmu dii baa bũɔrãamba-i aa kamma dii baa huriimba-i. Ŋga terieŋgu sĩ baa *Moloŋ-Biɛŋo-i u duɔ tuɔ cĩnnu u yuŋgu-i.»

21 U hãalãbiloŋo naŋ wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Itie, yaŋ mi to duɔ ku mi fuure-yuɔ tĩ, mi ka suɔ jo i ji tiɛ wuɔra.»

† **8:11** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ:... a ka tĩɛna baa *Abiramu baa *Isaki baa *Yakɔbu dii *Diiloŋ-nelle-na. ‡ **8:14** Curaŋo waa ciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na. § **8:17** Isayi (Ésaïe) 53.4

22 Yesu wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Jo i ta aa ŋ yaŋ, kuomba ka fuure
ba nakuomba-i.»

Yesu yiɛraaya fafalbuɔ naŋo
(Marke 4.35-41; Like 8.22-25)

23 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, wuɔ kã̄ ka suur beŋo-na baa u
*hãalãbiemba-i ta ba karnu dalaŋga-i.

24 Ba'a ba hi yaaŋga-i Yesu wuɔ duɔfũ̄ŋ. Fafalmu naŋ temma
sire suuye-bɛi dii dalaŋga-na, ta mu pe hũ̄mma-i mu dii beŋo-
na.

25 Hãalãbieŋ baa cira «Itie, sire ŋ kor-e! I yii diɛ ku!»

26 Yesu wuɔ sire aa naa cira: «Korŋ hama-i temma-i du-
maaŋo-na? Na saa haa na naŋga-i Diiloŋo-na ku haama.» Aa
naa nuola fafalmu-i baa hũ̄mma-i niɛ kã̄ ka ciire.

27 Kuɔ cu hãalãbiemba hɔmmu-i. Baa ta ba piiye wuɔ:
«Nɛliɛŋ hayo-i temma-i dumandɛ-i? Fuɔ dii niɛ aa duɔ nuola
fafalmu-i baa hũ̄mma-i ni kã̄ ka ciire ni temma-i?»

Yesu siire pepetaamba hãi
(Marke 5.1-20; Like 8.26-39)

28 Yesubaa-baŋ karaanu kã̄ bomborre maŋ nuɔ-i, ba bĩ nelle
fande-i Gadara. Pepetaamba namba waa Gadara-i-na, ba
waa ba hãi. Ba taa ba cɔ cĩ̃ncuɔŋ-na. Baa naa silaa balaŋ cor,
a ce molo saa tuɔ siɛ u cor baa hũ̄melle fande-i. *Jĩ̃nabaa-ba'i
naa ciɛ-ba dumaaŋo-na. Baŋ juɔ da Yesu-i, baa sire ta ba jãrã̄-
yuɔ

29 aa ta ba kaasĩ̃ŋ wuɔ: «Diiloŋ-Biɛ, i ciɛ-ni niɛ? Ŋ juɔ da ŋ ji
haa kakãlle-i yiɛ a ne da ku yiiŋgu saa hi yogo.»

30 Pɛrsãlle nande waa ba yaaŋga-na ta di wuora.

31 Jĩ̃nabaa baa ta ba cãrã̄ Yesu-i wuɔ: «Da ŋ'a ŋ ka nyaa-ye,
jande yaŋ i hel ka suur pɛrŋ daaba-na.»

32 Yesu wuɔ cira: «Hilaaŋ na kã̄!» Baa hel ka suur pɛrmba-na.
Pɛrŋ baa pãŋ ta ba gbar ba hiire ba kã̄ ba tie ba suur dalaŋga-
na ba kunu.

33 Nuɔmba waa ta ba ceŋ pɛrŋ daaba-i. Baŋ gbaraa ka
kunu hiere dumaaŋo-na, kutaaŋ baa gbar ka waŋ-ma cĩ̃iŋgu-
na. Pepetaaŋ daaba maama yaa waa ba nunni-na.

34 Nuɔŋ baa hel hiere da ba ji ne Yesu-i. Baŋ juɔ ji da-yo, baa
cãrã̄-yuɔ wuɔ u ce jande aa u ta u halaŋ ba terieŋgu-na.

9

Yesu siire murgu naŋo
(Marke 2.1-12; Like 5.17-26)

1 Baŋ birii Yesu-i dumaaŋo-na, wuɔ biɛ beŋo-i a karnu kã̄ ba
nelle-na.*

---

* **9:1** Ba waa tĩɛna Kafarnamu. Niɛŋ 4.13.

2 Baa jo baa murgu naŋo-i kuugallaŋ-nu ji hã-yo wuɔ u sire-yuɔ. Wuɔ ne da ba haa ba naŋga-i yuɔ cor, wuɔ gbɛ̃ ba jɛiŋo-i wuɔ: «Mi jɪ̀ɛ, baa tie holle. Ŋ ãmbabalma hurii hiere.»
3 Uŋ piiye dumaaŋo-na, *ãnjɪ̀namma pigãataamba namba ta ba piiye ba huɔŋ-na wuɔ: «Naacolŋ daa u tuora Diiloŋo-i dɛ!»
4 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na jɔguɔŋ nelbabalaŋ daama temma-i na hɔmmu-na?
5 Namaa wulaa, a hur u ãmbabalma-i, baa a ce u sire tuɔ wuɔ-i, ma hãi-i-na hama-i ce fɛ̃u yaŋ?
6 Mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suɔ wuɔ Di-iloŋo hãa *Moloŋ-Biɛŋo-i ku fõŋgũɔ-i u tuɔ hur nelbiliemba ãmbabalma-i.» Aa naa gbɛ̃ murgu-i wuɔ: «Sire ŋ biɛ ŋ kuu-gallaŋgu-i ŋ kũŋ.»
7 Naacolŋ wuɔ bi sire ba yufelle-na a biɛ u kuugallaŋgu-i tuɔ wuɔ u kũŋ.
8 Korma bir yaŋ aa bel nuɔmba-i, baa ta ba piiye wuɔ: «Diiloŋo-i bibiɛŋo! Hiŋ daama temma-i u hãa nelbiliemba baa-ma.»

Matie ciɛ Yesu hãalãbiloŋo
(Marke 2.13-17; Like 5.27-32)

9 Yesuŋ hilaa terieŋgu-na, wuɔ u cor da *nampohũutieŋo naŋo tɪ̀ɛnaana u maacemmaŋ-dũŋgu-na. Ba taa ba bɪ̀-yo Matie. Yesu wuɔ cira: «Matie, sire i ta.» Matie wuɔ bi sire cu u huoŋ-nu.
10 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu wuɔ ji waa baa u *hãalãbiemba-i Matie dumɛlle-na ba ta ba wuo niiwuoni. Nampohũutaamba bɔi waa a naara ãmbabalmanciraamba namba.
11 *Farisɪ̀ɛbaa-ba daa mafamma-i ce niɛ? Baa ta ba piiye baa Yesu hãalãbiemba-i wuɔ: «Bige-i ciɛ na hãalãtieŋo tuɔ wuo niiwuoni-i baa nelbabalaaŋ daaba temma-i?»
12 Yesu wuɔ nu baŋ piiyeŋ; wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Da ŋ waa hɪ̀nni, ŋ ka ce bige-i pɛrruntieŋ terieŋ-nu?
13 Diiloŋo ciɛra: ‹*Taa na ce hujarre na-naa nuɔ, ku yaa dɔlaa-miŋ ku yaŋ na niikonni-i.*›† Kãaŋ na ka taara nelma famma yuŋgu-i. Na saa da, muɔmi saa jo nelfafaaŋ maa-na, mi juɔ nelbabalaaŋ maa-na.»

Kuucɔlaaŋgu saa saaya ku guɔl baa kuufɛliɛŋgu-i
(Marke 2.18-22; Like 5.33-39)

14 Ku huoŋgu-na, *Nsãa-Batisi *hãalãbieŋ baa jo Yesu wulaa ji cira: «Hãalãtie, miɛŋo-i baa *Farisɪ̀ɛbaa-ba-i i hinu i dii sũŋgu, bige-i ciɛ naŋ hãalãbiemba sa dii?»
15 Yesu wuɔ cira: «Ŋ jɪ̀ɛŋ duɔ tuɔ jã ciɛŋo, ŋ gbãa kã ka vãa ŋ yaaŋga-i tɪ̀ɛna wɛi? Ku yaa ŋaa bafamba kũŋgu-i: Da mi saa ji waa ba hɔlma-na yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ba ka suɔ dii sũŋgu-i.»

† **9:13** Ose (Osée) 6.6

16 Aa naa cira: «Ba sa taalnu kompafɛlɛŋga a nar joŋgorcɔlɔŋo. Da ŋ ce-ma, joŋgorcɔlɔŋo migãaŋ tuɔ taalnu u kã.
17 Aa ba sa bi dii duvɛ̃nfɛlɛŋo cirkpɔcɔlɔŋ-na. Umaŋ duɔ ce-ma, cirkpuɔ ka muonu aa duvɛ̃ŋo tiraa kũnna. Ŋga da ŋ'a ŋ dii duvɛ̃nfɛlɛŋo-i, ŋ saaya ŋ dii-yo cirkpɔfɛlɛŋ-na, ni yaa gbĩɛ baa ni-naa.»

Yesu yiɛraaya ciɛŋo naŋ tamma aa sire bikuloŋo naŋo (Marke 5.21-43; Like 8.40-56)

18 Nelma saa ji tĩ Yesu nuŋgu-na, ba'a ba ne da *Yuifu ba yuntieŋo naŋo juɔ ji dũuna u yaaŋga-na aa naa cira: «Mi biloŋo jarma yaraa-yo, ŋga jo i ta ŋ ka haa ŋ naŋga-i yuɔ u ka sire.»
19 Yesu wuɔ sire baa u *hãalãbiemba-i ba ta ta ba kã baa naacolŋo-i.
20 A ne da ciɛŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u tãmma taa ma kũnna ku bieŋ cĩncieluo baa a hãi waa belle fande-na. Wuɔ piɛ Yesu huoŋ-yaŋga a yiɛya u joŋgoruo tũŋgu-i.
21 U taa u piiye u huɔŋ-na wuɔ: «Da mi gbãŋ hi yiɛya u joŋgoruo-i yoŋ, mi kuraa.»
22 Uŋ yiɛyaaya-yuɔ dumaaŋo-na, Yesu wuɔ miɛl da-yo, wuɔ cira: «Mi bilo, baa tie holle, niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ kuraa.» Terduɔŋgu faŋgu-na, ciɛŋo tãŋ maa pãŋ yiɛra.
23 Baŋ kaa hi Yuifu ba yuntieŋo cĩiŋgu-i, baa da niimarnintaamba, aa da nuɔmba haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal terni-na hiere.
24 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Biriiŋ na kũŋ, biloŋo saa ku, u duɔfũŋ.» Baa bir yaŋ aa ta ba cõmuɔŋ-yo.
25 Baa hiel nuɔmba-i kuloŋ uŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i aa Yesu wuɔ suur. Uŋ suurii, wuɔ bel biloŋo naŋ-na, wuɔ bi sire.
26 Nelma faŋ maa pãŋ gbuo terieŋgu faŋgu-i hiere.

Yesu puurii yiriemba hãi yufieŋa

27 Yesuŋ juɔ hel tuɔ kũŋ, yiriemba namba cu u huoŋ-nu. Ba waa ba hãi; ta ba fara ba piiye baa-yo wuɔ: «*Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce hujarre-yiɛ aa ŋ puur i yufieŋa-i.»
28 Uŋ kaa hi cĩiŋgu-i, baa jo ji yiɛra u caaŋgu-na. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na hũyãa-ma wuɔ mi gbãa puur na yufieŋa-i wɛi?»
Baa cira: «Itie, i hũyãa-ma.»
29 Yesu wuɔ yiɛya ba yufieŋa-i aa naa cira: «Ma ce ŋaa naŋ hũyãa-ma dumaa!»
30 Ba yufieŋ aa bi pãŋ puur. Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel.
31 Baŋ taa, ba saa gbãa fiinaŋ-mɛi, baa wuɔra gbuo nelle-i hiere baa-ma.

Yesu ciɛ bobo naŋo gbãa tuɔ piiye

32 Yirieŋ daabaŋ birii ta ba hel, baa jo baa bobo naŋo Yesu
wulaa. *Jĭna'i naa ciɛ-yo dumaaŋo-na.
33 Yesu wuɔ donya jĭna daayo-i naacolŋo-na. Naacolŋ wuɔ
pãŋ doŋ tuɔ piiye. Kuɔ ce nuɔmba-i gbɛrɛ. Baa ta ba piiye wuɔ:
«Iŋ siire, i saa da daama temma-i dede *Isirahɛl-na!»
34 *Farisĭɛbaa-baŋ'a ba ka waŋ mamaŋ, baa bir yaŋ aa ta ba
piiye wuɔ: «Jĭna ba yuntieŋo‡ yaa hãa-yo himma famma-i u
tuɔ donya jĭnabaa-ba-i nuɔmba-na.»

Nuɔmba hujarre bilaa Yesu-i

35 Yesu taa u wuɔra nilɛiŋa-na hiere u waŋ Diiloŋ-
nelma-i *Diilonelhãalãdũnni-na aa tuɔ waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu
*Neldɔdɔlma-i aa bi tuɔ sire jaamba-i ba sĭnni-na hiere u kã.
36 Nuɔmba naa mulĭɛŋ aa ba kũɔma naa tiraa kara ŋaa
tũlmba maŋ tieŋo sĭ-bɛi. Yesuŋ daa-ba dumaaŋo-na, ba hu-
jarre gbuu bel-o.
37 Wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Dĩmma dii bɔi a ne
da ma kartaamba saa ciinu.
38 Cãarãŋ suontieŋo-i u puɔr nuɔmba namba naara.»

10

Yesu hãa u hãalãbiemba-i himma
(Marke 3.13-19; Like 6.12-16)

1 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bĭ u *hãalãbieŋ cĭncieluo ba hãi
baamba-i a hã-ba himma ba da ba gbãa ta ba donya *jĭnabaa-
ba-i aa ta ba sire jaamba-i ba sĭnni-na hiere.
2 U hãalãbiemba famba yaa u *pɔpuɔrbiemba-i. Ba yirɛiŋa
yaa daaya: Dĭɛlã-wuoŋo yaa Simɔ, baa u hãaŋo-i Ándere. Simɔ
yerre nande yaa Piɛr. A naara Sebede bɛmba-i ba hãi-i-na:
Sake baa Nsãa-i.
3 A naara Filipu baa Batelemi. Toma baa Matie. Matie waa
*nampohũutieŋo. A naara Sake maŋ Alfe biɛŋo-i, baa Tade.
4 A naara Simɔ maŋ taa u kuye u nelle maama-i, baa
*Yuda-Isikaro. U yaa juɔ hel Yesu huoŋgu-na.

Yesu puɔraa u pɔpuɔrbiemba-i
(Marke 6.7-13; Like 9.1-6)

5 Yesuŋ hãa u *pɔpuɔrbiemba-i himma-i, wuɔ puɔr-ba aa
naa waŋ baa-ba wuɔ: «Mi saa cira na kã *niɛraaŋ wulaa, mi
saa bi cira na kã *Samari.
6 Kãaŋ *Isirahɛl-baamba yaa wulaa-i. Ba baala ŋaa tũlmba.
7 Da na hi terieŋgu terieŋgu, na waŋ baa nuɔmba-i wuɔ
*Diiloŋ-bãaŋgu piyaa tĭ.
8 Taa na sire jaamba-i baa bikuomba-i baa *wontuɔrmba-i.
Taa na donya *jĭnabaa-ba-i nuɔmba-na. Na daa ku fõŋgũɔ-i
gbãŋgbãŋ, taa na bi ce na hã nuɔmba-i gbãŋgbãŋ.

‡ **9:34** Ba bĭ *Sitãni yaa *jĭna ba yuntieŋo-i. Niɛŋ 12.22-28.

9 Da na'a na ta, molo baa biɛ gbeiŋa,
10 molo baa biɛ buɔra, molo baa biɛ joŋgoruo naŋo a naara uŋ diyaa umaŋ, molo baa biɛ naatɛnni, molo baa bi biɛ bũɔle.
Maacembiloŋo saaya baa u yerreŋ kalaaŋgu.
11 «Da na suur nelle maŋ nuɔ-i, na taara hartiefɛfɛiŋo baa na fɛrɛ igɛ̃na. Da na da hartieŋo, na tĩɛna baa u yaa-i a ji hi na tamma-i nelle fande-na.
12 Da na suur dumɛlle maŋ nuɔ-i, na cira: ‹Tĩyãaŋ dɛi!›
13 Da ba siɛ na har dumɛlle fande-na, Diilo yaŋ na jaaluŋgu kãyã di taamba-i; ŋga da ba saa siɛ na har-bɛi, Diilo yaŋ ba tĩɛ ba temma-i.
14 Da na kã terieŋgu maŋ nuɔ-i aa ba'a ba sa taara ba da na yufelle, na pir na nallu-i na ta aa naa yaŋ-ba.
15 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ da ba ce mafamma-i, Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, uŋ ka haa kumaŋ kutaamba-na, ku ka balaŋ yaŋ Sodɔmutaamba kũŋgu-i baa Gomɔrtaamba kũŋgu-i.»*

Mulĩɛma maŋ dii Diiloŋ-maacemma-na
(Marke 13.9-13; Like 21.12-19)

16 «Na saa da, miŋ puɔraa-na dumandɛ-i, kuu dii ŋaa mi ciɛŋ tũlmba ka dii-ba maamunaamba-na. Terieŋgu faŋgu-na, taa na suɔ na fɛrɛŋ belma, aa na baa yaŋ ba da cãlmuɔ haa-nɛi.
17 Yaaŋ mi gboya-nɛi jĩna: Ba ka bĩ-na fãamaambaa-ba wulaa ka gɛr-na. Ba ka muo-na *Diilonelhãalãdũnni-na.
18 Ba ka kã baa-na fõŋgõtaamba wulaa, baa nellentaamba wulaa mɛi maama-na. Na ka hi-ba kusuɔŋ-nu'i baa *niɛraamba-i hiere a piiye naŋ suɔnuŋ kumaŋ mɛi kũŋgu-na.
19 Da ba ji bel-na da ba ka yuu-na, baa na tie holle wuɔ na siɛ ka suɔ naŋ ka waŋ mamaŋ; yaaŋ mafamma-i na hã Diiloŋo, u kaa pigãaŋ-na baa-ma terduɔŋgu faŋgu-na.
20 Ku saa ce ŋaa nelma famma-i namaa kusũnniŋ-maama'i kaa waa dɛ! Na To yaa kaa ce u *Yalle dii-ma na hɔmmu-na na waŋ-ma.
21 «Banamba ka bel ba fɛrɛŋ hãmba hã-ba wuɔ ba ko-ba, banamba ba fɛrɛŋ mɔlbaa, banamba ba bisãlmba, banamba bi sire pu baa ba bĩncuɔmba-i aa ce ba bel-ba ko-ba.
22 Nuɔmba-i hiere ba ka bigãaŋ-na mɛi maama-na. Ŋga umaŋ duɔ nyaar ka hi ku bãlma-i, kutieŋo ka kor.
23 Da ba donya-nɛi nel daade-na, na gbar na kã daade-na. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Moloŋ-Biɛŋo ka bir jo ji da na saa hi *Isirahɛl nilɛiŋa-i hiere.

---

* **10:15** ***Sodɔmutaamba kũŋgu-i baa Gomɔrtaamba kũŋgu-i:*** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 18–19.

24 «Na saa da, *hãalãbiloŋo sa maar u hãalãtieŋo-i, aa
maacembiloŋo sa bi maar u yuntieŋo-i.
25 Hãalãbiloŋo jɔguɔŋ u ce u hãalãtieŋo temma aa
maacembiloŋo jɔguɔŋ u ce u yuntieŋo temma. Da ba gbɛ̃
dumɛllentieŋo-i wuɔ *Bɛlsebul† ba ka tuora u dumɛlleŋ-
baamba-i ka hi hie?»

Umaŋ saaya kãalãmma
(Like 12.2-9)

26 Yesuŋ waaŋ mafamma-i wuɔ cira: «Terieŋgu faŋgu-na, baa
na ta na kãalã nuɔmba-i. Mamaŋ fuyaa hiere, ma ka hel.
27 Da mi fuo waŋ mamaŋ baa-na, hilaaŋ na muonu-mɛi na
gbuo terni-i hiere.
28 Baa na ta na kãalã bamaŋ gbãa ko-na aa ba siɛ gbãa
ce bĩŋkũŋgu na yalɛiŋa-na. Umaŋ dii kãalãmma, u yaa ŋaa
Diiloŋo-i; u yaa gbãa caa-na baa na yalɛiŋa-i hiere.
29 Tigãlãamba hãi sullu saa cor warbelle diei; a ne da na To
duɔ saa hũu-ma, u diei siɛ gbãa par diire.
30 Halle na yukuɔsĩnni maŋ daani-i, Diiloŋo kãaŋ-ni hiere.
31 Terieŋgu faŋgu-na, baa na ta na tie holle; na bɔyaa
tigãlãamba-na titirre.
32 «Umaŋ duɔ yiɛra-mɛi nuɔmba yaaŋga-na wuɔ mɛi wuoŋo,
muɔmi ka bi yiɛra-mɛi mi To maŋ dɔrɔ-i-na u yaaŋga-na wuɔ
kutieŋo-i mɛi bi wuoŋo.
33 Ŋga umaŋ duɔ cĩina-miɛ nuɔmba yaaŋga-na, muɔmi ka bi
cĩina kutieŋo-i mi To maŋ dɔrɔ-i-na u yaaŋga-na.»

Yesu saa jo baa yaafɛ̃lle
(Like 12.51-53; 14.26-27)

34 «Baa na ta na ne wuɔ sĩ mi juɔ baa yaafɛ̃lle hĩɛma-na; mi
saa jo baa yaafɛ̃lle, mi juɔ baa bɛrru.
35 Mi juɔ da mi ji gbo bɛpuɔmba-i baa ba tobaa-ba-i, aa
gbo biemba-i baa ba nyubaa-ba-i, aa bi gbo caamba-i baa ba
hũɔbaa-ba-i.
36 Naŋ fɛrɛŋ dũŋ-baamba ka bigãaŋ-ni.‡
37 «Umaŋ duɔ dɔl u bĩncuɔmba-i yaŋ muɔŋo-i, kutieŋo siɛ
gbãa cu mi huoŋ-nu. Umaŋ duɔ bi dɔl u bisãlmba-i yaŋ
muɔŋo-i, kutieŋo siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu.
38 Aa umaŋ duɔ u sa siɛ mulĩɛma-i baa kuliiŋgu-i, u siɛ gbãa
cu mi huoŋ-nu.
39 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u
fɛrɛ. Ŋga umaŋ duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fɛrɛ mɛi maama-na, u ka da
cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.»

Ãnfafamma pã ma tieŋo-i
(Marke 9.41)

† **10:25** *Sitãni yerre nande yaa *Bɛlsebul. Niɛŋ 12.24-28. ‡ **10:36** Mise (Michée) 7.6

40 «Umaŋ duɔ suɔ na belma, kutieŋo suyaa mɛi belma yaa-i.
A ne da umaŋ duɔ suɔ muɔmi belma, u suyaa mi pɔpuɔrtieŋo
belma yaa-i.
41 Umaŋ duɔ ne *Diilopɔpuɔrbiloŋo maacemma-i aa bel-o
fafamma, Diiloŋ uŋ ka pã u pɔpuɔrbiloŋo-i dumaa, u ka bi
pã kutieŋo-i dumɛi. Umaŋ duɔ bel nelviiŋo-i fafamma wuɔ
nelviiŋo, Diiloŋo ka pã kutieŋo-i a saa baa nelviiŋo-i.
42 Umaŋ duɔ ne mi *hãalãbiloŋo-i baa u yornumma-i aa hã-
yo hũŋkolŋo-i yoŋ u nyɔŋ, mi waŋ ninsoŋo-i baa-na, u siɛ naa
u daluɔ-i Diiloŋo wulaa.»

11

Nsãa-Batisi puɔraa ba jo Yesu wulaa
(Like 7.18-23)

1 Yesuŋ juɔ piiye tĩ baa u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi
baamba-i, wuɔ sire suur nilɛiŋa-na tuɔ wuɔra u waŋ Diiloŋ-
nelma-i.
2 Nsãa wuɔ tĩɛ dii kaso-i-na aa naa nu *Kirsaŋ ceŋ mamaŋ
hiere. Wuɔ puɔr u hãalãbiemba-i wuɔ ba ka yuu-yo
3 kɛrɛ *Koŋkortieŋo maŋ saaya u jo, u yaa ufaŋo-i wɛi sisɔ uu
dii huoŋ-nu? Baa kã ka hi Yesu-i baa-ma.
4 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Kãaŋ na ka tũnu Nsãa-i baa naŋ
nuŋ mamaŋ baa naŋ daŋ mamaŋ:
5 Yiriemba yufieŋa puurii, murgubaa-ba wuɔ,
*wontuɔrmba jarma taa-bɛi, tugbentaamba tũnni puurii,
bikuomba siire aa sũntaamba nuɔ *Neldɔdɔlma.*
6 Umaŋ gbeini-i da ni saa ji guɔl mi huoŋgu-na, kutieŋo
yuŋgu dɔlaa.»

Nsãa-Batisi sĩnni-i
(Like 7.24-35)

7 Nsãa pɔpuɔrbiembaŋ taa, Yesu wuɔ tuɔ taara u pigãaŋ
nuɔmba-i Nsãa sĩnni-i. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na kãa ka ne bige-i
hĩɛŋgu-na? Fafalmuŋ sagallaŋ hĩɛŋgu-i dumaa, na kãa ka ne
ku yaa wɛi?
8 Namaa kãa ka ne bige-i? Na kãa ka ne umaŋ diyaa
bĩmbĩfafanni wɛi? Ma sĩ bamaŋ diyaaŋ bĩmbĩfafanni-i baa
dii tĩɛna fɔ̃ŋgɔ̃taamba dũnniŋ kɛ?
9 Ŋga namaa kãa ka ne bige-i? Ma sĩ na kãa ka ne *Di-
ilopɔpuɔrbiloŋo'i kɛ? Aa naacolŋo faŋo-i, mi tũnu-nɛi: U
maaraa Diilopɔpuɔrbiloŋo-i.
10 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
‹*Mi ka puɔr mi pɔpuɔrbiloŋo wuɔya ta ŋ yaaŋ-na*
ka cãa ŋ hũmelle-i›†,
ba gbɛ̃ Nsãa yaa-i.

---

* **11:5** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 35.5-6; 61.1. † **11:10** Malaki (Malachie) 3.1

11 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Nsãa-Batisi temma saa hi hoŋ
yogo caaŋ-biemba-na. A ne da umaŋ si dii baa yuŋgu *Diiloŋ-
nelle-na, u maaraa Nsãa-i.
12 A doŋ dii Nsãa-Batisi bãaŋ-nu, ji hi baa nyuŋgo, nelbabal-
aamba ɗ̃inaana *Diiloŋ-nellentesĩnni-i aa ta ba taara ba hũu
u nelle-i ce-de ba diele.‡
13 Diilopɔpuɔrbiemba-i hiere ka hel baa *Moisi-i ba siire piiye
Diiloŋ-nellentesĩnni maama a ji hi Nsãa-Batisi bãaŋgu-i.
14 Na saaya na suɔ wuɔ baŋ waaŋ *Eli maŋ maama-i wuɔ u ka
jo, u yaa juɔ Nsãa-i.
15 Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

16 Aa naa cira: «Mi gbãa saa fiɛfiɛ ku nuɔmba-i baa haba-i?
Mi gbãa saa-ba baa bisãlmba maŋ ɗ̃ɛnaana ponsanatigerreŋ.
Banamba ta ba waŋ baa banamba-i wuɔ:
17 ‹I hulii tulammu hã-na, na saa nyɛŋ.
I hãl kuliiŋ-nɛini hã-na, na saa kaal.›
18 Nsãa juɔ, u sa dii ɗ̃ibelle u nuŋgu-na, u sa nyɔŋ kolma, na
cira wuɔ *jĩna dii u yuŋgu-na.
19 *Moloŋ-Biɛŋ uŋ wuo aa tuɔ nyɔŋ, na sire ta na piiye wuɔ:
‹Naacolŋ daa fuɔ bi yii baa niiwuoni yaa-i yoŋ baa konyɔlle!
Aa tiraa sire bel jĩɛru baa *nampohũutaamba baa nelbabal-
aamba.› Ŋga Diiloŋ-nelma fafaaŋgu da u maacemma'i nuɔ-i.»

Sũlma haraa nilɛiŋa naŋa-na
(Like 10.13-15)

20 Yesuŋ ciɛ gbɛrɛ-wɛima bɔi nilɛiŋa maŋ nuɔ-i, a taaŋ baa sa
hũu-ma nanna ba cilɔbabalaŋo-i. Yesu wuɔ doŋ tuɔ waŋ baa-
ba wuɔ:
21 «Korasitaaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi! Betisadataaŋ
namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi! Gbɛrɛ maŋ ciɛ namaa hɔlma-na,
kuɔ uu naa ce Tiir nelle yaa nuɔ-i baa Sidõ nelle-na, dii yiinaa
baa naa kũnna cuoŋgu ba fɛrɛŋ nuɔ aa dii buɔr ba joŋgorbaa a
pigãaŋ wuɔ ba naana ba cilɔbabalaŋo-i!
22 Terieŋgu faŋgu-na, mi tũnu-nɛi: Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu
nuɔmba-i, uŋ ka haa kumaŋ nɛi, ku ka balaŋ yaŋ Tiirtaamba
kũŋgu-i baa Sidõtaamba kũŋgu-i hiere.§
23 Kafarnamutaaŋ namaaŋo-i, na daa niɛ sĩ na kaa da
Diiloŋo-i wɛi? Na tãal na fɛrɛ, na ta na kã dãamu-na. Gbɛrɛ
maŋ ciɛ namaa nelle-na*, kuɔ uu naa ce Sodɔmu yaa nuɔ-i,
nyuŋgo daayo-na, nelle fande naa waa yogo.†

‡ **11:12** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: Dii Nsãa-Batisi bãaŋ-nu ji hi baa nyuŋgo *Diiloŋ-nelle kpakpaa di hũmelle-i di hiel-de. Aa nuɔmba gbãaŋ kpelle da ba suur-diɛ. § **11:22** Kumaŋ haa Tiirtaamba-na baa Sidõtaamba-na: Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 23.1-18; Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 26; Yowɛl sɛbɛ-i-na (Joël) 4.4-8; Amɔsi sɛbɛ-i-na (Amos) 1.9-10. * **11:23** Niɛŋ 8.5-17; 9.1-8; na ka da gbɛrɛ-wɛima namma. † **11:23** ***Sodɔmu:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.24-28.

24 Terieŋgu faŋgu-na, mi tũnu-nɛi, kumaŋ ka haa-nɛi gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, Sodɔmu kũŋgu ka waa hãaŋo.»

(Like 10.21-22)

25 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Baba, nuɔnɛi Yuntieŋ nuɔ dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na hiere. Niŋ fuyaa ŋ huɔŋga-i cɛ̃cɛ̃muntaamba-na baa sɛbɛsuɔtaamba-na aa cɛr pigãaŋ bisãmbiemba-i baa-ka, ŋ jaaluŋgu bɔi.

26 Ninsoŋo, ŋ ciɛ ŋ huɔŋga yaa dumaaŋo-na, Baba.»

27 Aa naa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Mi To birii wɛima-i hiere hã-mi. Da ma hel Tuoŋo-na, molo sa suɔ Bɛpolŋo-i, aa da ma bi hel Bɛpolŋo-na baa uŋ taaraŋ u pigãaŋ bamaŋ baa-yo, molo sa suɔ Tuoŋo-i.»

Fiisaaŋgu dii Yesu huoŋgu-na

28 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Namaa namaŋ tũyãa coŋgorni ta ni ko-na, juɔŋ mi ji har-na na fiisa.

29 Mi huɔŋga sa doŋ, aa mi sa tɛtɛŋ mi fɛrɛ. Juɔŋ mi ji haa mi coŋgoruoŋgu-i hã-na na cu mi huoŋ-nu ku yaa na ka da fiisaaŋgu.

30 Mi coŋgoruoŋgu si dii yonduo, mi tusãlle dii fiɛfiɛfiɛ.»

12

Yitĩɛnaŋgu maama-i

(Marke 2.23-28; Like 6.1-5)

1 Yibieŋa faŋa-na, *yitĩɛnaŋgu naŋgu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni-i ba cor. A ne da nyulmu waa u *hãalãbiemba-na. Baa doŋ ta ba kar bile-i ba wuo.

2 *Farisĩɛbaa-ba daa mafamma-i ce niɛ? Baa sire ta ba piiye baa Yesu-i wuɔ: «Ne ŋ hãalãbiemba-i, kumaŋ saa saaya ku ce yitĩɛnaŋgu-na ba ce ku yaa-i!»

3 Yesu wuɔ cira: «Nyulmu naŋ bilaa *Davidi-i baa u nuɔmba-i wuɔ ce kumaŋ, ma sĩ na kalaaŋ-ku kɛ?

4 Davidi suurii Diiloŋ-dũŋgu-na a biɛ Diiloŋ-buruo-i ba wuo baa u nuɔmba-i.* A ne da a saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, da kuɔ *Diilojigãntieŋ nuɔ sĩ, ŋ siɛ gbãa wuo buruo faŋo-i.

5 Ma sĩ na bi kalaaŋ *ãnjĩnamma-i kɛ? Wuɔ nɛliɛ saa saaya u ce maacemma yitĩɛnaŋgu-na, ŋga Diilojigãntaamba ce maacemma-i *Diilodubuɔ-i-na aa molo sa kãŋ-ku wuɔ cãlmuɔ.

6 A ne da bande-i-na, kunaŋgu dii kumaŋ maaraa Diilodubuɔ-i.

7 Diiloŋo ciɛra wuɔ: ‹*Taa na ce hujarre na-naa nuɔ ku yaa dɔlaaŋ-miŋ ku yaŋ na niikonni-i.*›† Kuɔ na taa na suɔ nel daama yuŋgu-i, naa naa saa ta na cãl nuɔmba-i na yuŋ-nu.

---

* **12:4** Niɛŋ Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 21.2-7. † **12:7** Ose (Osée) 6.6

8 A tiraa naara kufaŋgu-i: *Moloŋ-Biɛŋo yaa yiŧiɛnaŋgu
tieŋo-i.»

Yesu siire nagãduɔla naŋo
(Marke 3.1-6; Like 6.6-11)

9 Yesuŋ juɔ piiye baa *Farisʼiɛbaa-ba-i ŧi, wuɔ ta kã *Di-
ilonelhãalãdũŋgu-na.
10 Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u naŋga diei naa minaŋ.
Farisʼiɛbaa baa ta ba taara ãntãalãmma da ba haa Yesu-i-na,
a ce dumaaŋo-na baa yuu-yo wuɔ: «A saa baa miɛ Diiloŋ-
hũmelle-i, ŋ gbãa sire jɛiŋo *yiŧiɛnaŋgu-na wɛi?»
11 Yesu wuɔ cira: «Namaaŋo-na, umaŋ duɔ waa baa tũmaaŋo
diei yoŋ u kũndũŋgu-na aa tũmaaŋ daayo par suur fuoŋ-nu
yiŧiɛnaŋgu-na, kutieŋo ka yaŋ-yo dii fuoŋgu-na wuɔ yiŧiɛnaŋgu
wɛi?
12 Nelbiloŋo-i baa tũmaaŋo-i, hai bɔyaa? Terieŋgu faŋgu-na,
ãnfafamma gbãa ce yiŧiɛnaŋgu-na, wɛima si dii.»
13 Aa naa waŋ baa naacolŋ daayo-i wuɔ: «Fara ŋ naŋga-i.»
Naacolŋ wuɔ bi fara u naŋga-i, kaa firnu kanaŋga temma-i.
14 Farisʼiɛbaa baa pãŋ hel ka ta ba da ba-naa Yesu kommaŋ-
kũŋgu-na.

Yesu yaa Itieŋo cãarãŋo-i

15 Yesuŋ juɔ suɔ wuɔ ba taara ba ko-yo, wuɔ ta halaŋ
terieŋgu-na. Nuɔŋ baa kũɔl ba-naa ta ba nyaanu-yuɔ. Jaamba
waa ba hɔlma-na. Wuɔ sire-bɛi hiere
16 aa naa waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ molo
suɔ wuɔ u yaa siire-bɛi.
17 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sʼi daama-i wɛi?
Isayi waaŋ-ma wuɔ:
«Diiloŋo ciɛra wuɔ:
18 ‹*Mi hielaa mi cãarãŋo yaa daayo.*
U maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ.
U yaa fiɛŋ mi huɔŋga-i.
*Mi ka hã-yo mi *Yalle-i.*
U yaa ka pigãaŋ nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere baa hũmeviile-i.
19 *U siɛ gãŋ baa moloŋo.*
U sa jo duɔ ji hohuola baa moloŋo.
Molo siɛ nu u piiye hũŋgbɛsɛnniŋ.
20 *U siɛ perieŋ terre maŋ kaanu ŧi,*
aa u siɛ dĩŋ dãamu maŋ kusiriiye ŧi.
U ka waa ma yaa nuɔ-i fuɔ nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba ji hũu
viisʼĩnni maama-i.
21 *Nuɔmba-i hiere ba ka haa ba naŋga-i yuɔ.›»*‡

Yesu hilaa baa u himma-i hie?
(Marke 3.22-30; Like 11.14-23)

‡ **12:21** Isayi (Ésaïe) 42.1-4

22 Ku huoŋgu-na, baa ji jo baa bobo-yiroŋo naŋo-i Yesu
wulaa. *Jĭnabaa-ba'i naa ciɛ-yo dumaaŋo-na. Yesu wuɔ puur
u yufieŋa-i aa naa ce u tuɔ gbã u piiye.
23 Kuɔ cu nuɔmba hɔmmu-i; baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Ku
biyaa ŋaa *Davidi hãayɛ̃lŋo yaa-i?»
24 *Farisĭɛbaa-baŋ juɔ nu-ma, baa gbɛ̃-ku dumaa wuɔ: «Jĩna
ba yuntieŋo-i *Bɛlsebul§ yaa hãa naacolŋ daayo-i himma-i u
tuɔ donya jĭnabaa-ba-i.»
25 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Da ŋ da neduɔleŋ-
baaŋ namaaŋo-i na sa gbo, yiiŋgu dii baa yiiŋgu na nelle ka
muonu. Da na bi waa cĭiŋgu-na sisɔ dumɛlle-na aa na sa taara
na da na-naa, na dumɛlle ka muonu.
26 *Sitãni duɔ tuɔ donya fuɔ fɛrɛŋ baamba-i, ma sĭ kuu dii
ŋaa u gãŋ baa u fɛrɛ kɛ? Dumaaŋo-na, u fɔ̃ŋgũɔ ce niɛ aa cɔ u
wulaa?
27 Na gbĭɛ-ku dumaa wuɔ Bɛlsebul yaa hãa muɔ himma-i mi
ta mi donya jĭnabaa-ba-i, namaa nuɔmba fuɔ, hai moloŋo-i
hãa bafamba-i himma-i ba ta ba donya-bɛi? Na saa da, namaa
fɛrɛŋ baamba yaa ka karnu ciiruo-i.
28 Muɔ fuɔ, *Diiloŋ-Yalle yaa hãa-mi himma-i mi ta mi donya
jĭnabaa-ba-i. Ku yaa pigãaŋ wuɔ *Diiloŋ-bãaŋgu paa-nɛi tĭ.
29 «Hai moloŋo-i gbãa suur u nabiɛŋ dũŋgu-na a biɛra u
bĭmbĭnni-i hel baa-ni aa u nabiɛŋo yaŋ-yo dumaa? Ŋga
kutieŋ duɔ bel u nabiɛŋo-i vaa-yo igɛ̃na, u gbãa suur biɛra u
bĭmbĭnni-i hiere ta baa-ni.
30 «Umaŋ duɔ uu si dii baa-mi, kuu dii ŋaa kutieŋo bigãaŋ-mi;
aa umaŋ duɔ u sa tigiiŋ baa-mi, kuu dii ŋaa u pisãllã.
31 «Mi tũnu-nɛi: Nelbiliembaŋ cãl Diiloŋo-i aa ta ba haa
tuosĭnni maŋ yuɔ hiere, u gbãa ce jande bɛi aa yaŋ ma tĭ.
Ŋga umaŋ duɔ tuora u *Yalle-i, jande cɛraa u ce-yuɔ hĭɛma-na,
jande cɛraa u ce-yuɔ dɔrɔ-i-na.
32 Umaŋ duɔ waŋ ãndababalaaŋgu hã *Moloŋ-Biɛŋo-i, ma
gbãa tĭ. Ŋga umaŋ duɔ piiye ãndaparaaŋgu hã Diiloŋ-Yalle-i,
ma siɛ tĭ nyuŋgo, ma siɛ tĭ bisĭnuɔ.
33 «Tibifafaaŋgu yaa maaŋ biefɛfɛiŋa-i. Tibibabalaaŋgu maŋ
biebabalɛiŋa. Ba suɔ tibiiŋgu-i ku bieŋa yaa nuɔ-i.
34 Nelbabalaaŋ namaa temma-i daana-i! Naŋ balaaŋ,
nelfafamma ce niɛ aa hel na nunni-na? Nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋgaŋ
yuu baa mamaŋ, ma yaa hilaaŋ ŋ nuŋgu-na.
35 Nelfɛfɛiŋ u ãnfafamma hel u hɔfafaŋga'i nuɔ-i. Aa nelba-
balaŋ u maacembabalamma hel u hɔbabalaŋga'i nuɔ-i.
36 Mi tũnu-nɛi: Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, bamaŋ waaŋ ãndasɔsɔnni-i
hiere, Diiloŋo ka gãŋ baa-ba.

§ **12:24** *Sitãni yerre nande yaa *Bɛlsebul.

37 Diiloŋo ka ne naŋ fɛrɛŋ nuŋ-ãndaaŋgu yaa-i aa cira ŋ cãlãa sisɔ ŋ saa cãl.»

Nuɔmba ciɛra Yesu ce himma ba ne
(Marke 8.11-12; Like 11.29-32)

38 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, *ãnjĩnamma pigãataamba namba-i baa *Farisĩɛbaa-ba namba cira: «Hãalãtie, i taara ŋ ce himma i ne.»
39 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Fiɛfiɛ ku nuɔmba saa fa, ba jɛ̃naamba sa ku! Ba gbĩɛ-ku dumaa wuɔ mi ce himma ba ne. Bĩŋkũŋgu sa ce dii hã-na. *Yonasiŋ ciɛ mamaŋ, ma ka saanu baa-na.
40 Yonasiŋ ciɛ yinni siɛi-i dumaa teterieŋo kusũŋgu-na*, *Moloŋ-Biɛŋo ka bi ce yinni siɛi-i dumɛi hĩɛma-na.
41 Ninivetaamba nuɔ Yonasi nuŋgu-i aa nanna ba ciləbabalaŋo-i†, a ne da namaa hɔlma-na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Yonasi-i aa na yagar wuɔ na siɛ nu u nuŋgu-i! Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i, Ninivetaamba ka cira na cãlãa cemma.
42 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, Seba nellentieŋo‡ ka da nuŋgu fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-na. Fuɔ siire termaaŋ daaku-na a karnu nilɛiŋa-i hiere ji nu *Salomɔ nelma-i, a ne da namaa hɔlma-na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Salomɔ-i aa na yagar na sa nu u nuŋgu-i!»

Jĩna duɔ bir jo u sa fa
(Like 11.24-26)

43 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «*Jĩna duɔ waa moloŋo-na aa ji hel, u kã ka tuɔ wuɔra u bĩŋ hĩɛŋ-nu duɔ taara muntĩɛnammu.
44 Duɔ saa ka da, u cira: ‹Mi ka bir kã mi muntercɔlɔmmu-na.› Aa bi bir. Duɔ kã ka da bĩŋkũŋgu si dii kutieŋo huɔŋga-na, aa u gbuu migãaŋ-ka da welewele aa tigiiŋ-ka,
45 u bir ka bĩ u najĩnabaa niehãi, bamaŋ balaaŋ yaŋ ufaŋo-i ba jo ji suur tĩɛna-kɛi. Da ba suur tĩɛna dumaaŋo-na, ku migãaŋ balaŋ kutieŋo-na a yaŋ dĩɛlã-kũŋgu-i. Mafamma temma yaa ka da fiɛfiɛ ku nuɔmba-i; ba saa fa.»

Yesu baamba juɔ da ba ji ne-yo
(Marke 3.31-35; Like 8.19-21)

46 Yesuŋ waa tuɔ piiye baa nuɔmba-i, u nyu wuɔ jo baa u hãmba-i da ba ji ne-yo. Baŋ juɔ ji da u piiye, baa yiɛra gɔ̃ŋgũɔŋ-nu.
47 Naacolŋo naŋ wuɔ da-ba aa naa piɛ waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Ŋ nyu-i baa ŋ hãmba juɔ da ba ji ne-ni, baa dii yiɛra gɔ̃ŋgũɔŋgu-na ta ba cie-ni.»

---

* **12:40** Niɛŋ Yonasi sɛbɛ-i-na (Jonas) 2.1. † **12:41** Yonasi (Jonas) 3.5-10 ‡ **12:42** Nellentieŋ daayo waa ciciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na.

48 Yesu wuɔ gbɛ̃ naacolŋo-i wuɔ: «Na suɔ mi nyu-i baa mi hãmba-i wɛi?»
49 Aa naa wuɔra pigãaŋ u *hãalãbiemba-i baa u naŋga aa cira: «Mi nyu-i baa mi hãmba yaa daaba.
50 Bamaŋ ciɛŋ mi To maŋ dɔrɔ-i-na u huɔŋga-i, ba yaa mi hãmba-i, ba yaa mi tũɔbaa-ba-i, ba yaa mi nyubaa-ba-i.»

13

Fũmanarãŋo naŋ maama
(Marke 4.1-9; Like 8.4-8)

1 Yinduɔŋgu faŋgu-na, Yesu wuɔ sire hel kã ka ti̱ɛna dalaŋga nuŋgu-na.
2 Nuɔmba jo ji yu-yuɔ. Wuɔ bel nyugũŋ beŋo naŋo-na ti̱ɛna aa nuɔmba waa bomborma-na.
3 Uŋ ti̱ɛnaana, wuɔ biɛ gbãnɛini tuɔ naŋ baa-ba wuɔ: «Naa-colŋo naŋo kãa ka naŋ fũma u suoŋgu-na.
4 Fũma naŋo kã ka diire hũmelleŋ-huɔŋ-na, huriimba jo ji wuo ufaŋo-i.
5 Unaŋo kã ka diire tãmpɛ̃lleŋ-terieŋ-nu. Hi̱ɛma saa waa bɔi terieŋgu-na; a ce u pa yaŋ unaŋo-i.
6 Uŋ paa, u kaasi̱nni saa gbãa suur kã yaaŋ-na. Bãaŋguŋ juɔ doŋ ta ku jo, wuɔ kuol hiere kpɛ̃mmu!
7 Unaŋo kã ka diire hi̱ɛŋ-nu. Hi̱ɛŋgu tu suuye-yuɔ.
8 Umaŋ diiriiye suoŋ-huɔŋga-na munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla: unaŋo bieŋa komuɔŋa da-a-ndii, unaŋo bieŋa komuɔŋa sa-a-siɛi, unaŋo komuɔŋa baa ci̱ncielbaa.»
9 Yesuŋ waaŋ mafamma-i wuɔ cira: «Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

Kumaŋ ciɛ Yesu tuɔ naŋ gbãnɛini-i
(Marke 4.10-12; Like 8.9-10)

10 Yesuŋ juɔ naŋ ti̱, u *hãalãbiemba piɛ u caaŋ-nu ka cira: «Itie, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ naŋ gbãnɛini baa nuɔmba-i?»
11 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋo ciɛ baa namaaŋo-i. U *nellen-tesi̱nni maama maŋ fuyaa, u pigãaŋ namaaŋo-i baa-ma, a ne da banamba sa suɔ kunaŋgu mɛi.
12 Umaŋ duɔ tuɔ suɔ yiɛŋgu, kunaŋgu ka ta ku naara u sɔsuɔmuŋgu-i; ŋga umaŋ duɔ u sa suɔ bi̱ŋkũŋgu, cɛllɛ-kũŋgu maŋ uŋ suɔ-kuŋ, ku ka kor-yuɔ.
13 Na saa da, kumaŋ ciɛ mi ta mi naŋ gbãnɛini-i baa-ba, yufieŋa dii baa-ba, ŋga ba sa da baa-ya. Tũnni dii baa-ba, ŋga ba sa nu baa-ni. Ba sa suɔ nelmaŋ kãŋ yaŋga maŋ nuɔ-i.
14 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i si̱ daama-i wɛi? Isayi waaŋ-ma wuɔ: ‹Diiloŋo ciɛra wuɔ:
«Na ka ta na nu nelma-i,
ŋga na siɛ ta na suɔ ma yaaŋga-i.
Na ka ta na ne colcol, ŋga na siɛ ta na da bi̱ŋkũŋgu.

15 *Hama-i nuɔ-i?*
Bande ku nuɔmba nyaayã ba fɛrɛ cor;
ba suunu ba tũnni-i
aa suuye ba yufieŋa-i.
Ba sa taara ba da bĩŋkũŋgu.
Ba sa taara ba nu wɛima.
Ba sa bi taara ba suɔnu kunaŋgu aa jo mi wulaa mi ji kor-ba.»›*»
16 Yesu wuɔ cira: «Namaa fuɔ, na yunni dɔlaa; na da baa na yufieŋa-i aa ta na nu baa na tũnni-i.
17 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Diilopɔpuɔrbiemba bɔi baa nelviimba bɔi taa ba taara ba da naŋ daŋ kumaŋ, aa nu naŋ nuŋ mamaŋ, ŋga ba saa da ma diei, ba saa bi nu ma diei.»

Yesu firiinu fũmanarãŋo gbãnalãaŋgu-i
(Marke 4.13-20; Like 8.11-15)

18 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Karaaŋ na tũnni-i na nu fũmanarãŋo gbãnalãaŋgu yuŋgu-i:
19 Nuɔmba naŋ hɔmmu dii ŋaa hũmelleŋ-huɔŋga; da ba nu *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i ba sa bel-ma nammu hãi, ba yaŋ *Bigãarãŋo jo ji hiel-ma aa yaŋ-ba.
20 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa tãmpɛ̃lleŋ-terieŋgu; da ba nu Diiloŋ-nelma-i ma pãŋ dɔlnu-bɛi ba hũu-ma.
21 Ŋga ma siɛ gbãa naŋ kaasĩnni. A ce dumaaŋo-na wɛiŋ da ma da kutaamba-i, sisɔ da ba ta ba huol ba yammu-i ma maama-na, ba har jĩna.
22 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hĩɛŋ-terieŋgu; da ba nu Diiloŋ-nelma-i ba yaŋ ãnjɔguɔma-i baa gbeiŋ-maama jo ji suuye-mɛi; a ce ma sa da belle ba wulaa.
23 A ne da banaŋ hɔmmu dii ŋaa hĩɛfafamma; da ba nu Diiloŋ-nelma-i ba suɔ ma yuŋgu-i aa wuɔ ma hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa. Kufaŋgu taamba yaa dii ŋaa fũma maŋ gbuu sire kpatalla; unaŋo bieŋa komuɔŋa da-a-ndii, unaŋo bieŋa komuɔŋa sa-a-siɛi, unaŋo komuɔŋa baa cĩncielbaa.»

Suontieŋo naŋo baa u bigãarãŋo

24 Yesu wuɔ tiraa naŋ gbãnalãaŋgu naŋgu baa-ba wuɔ: «*Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa moloŋo maŋ siire ka duu dĩmma u suoŋgu-na aa jo ji tĩɛna.
25 Isuɔŋgu naŋgu-na, u bigãarãŋo naŋo yaŋ nuɔmba duɔfũŋ aa sire ka naŋ hɛ̃bieŋa dĩmma hɔlma-na.
26 Dĩmmaŋ juɔ ta ma hoŋ huɔŋgu-na, suontieŋo maacembiemba da hĩɛŋ daaku-i.
27 Ba jo ji ta ba yuu suontieŋo-i wuɔ: ‹Yuntie, ma sĩ ŋ duu dĩmma'i ma kula suoŋgu-na kɛ, hĩɛŋgu maama niɛ?›
28 «Suontieŋo gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Unaŋo sĩ, mi bigãarãŋo naŋo'i ciɛ mafamma-i.›

* **13:15** Isayi (Ésaïe) 6.9-10

«Maacembiemba cira: ‹I kã ka for-ku nanna wɛi?›
29 «Suontieŋo gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Yaaŋ-kuŋ, baa na for-ku; da na'a
na for-ku, na ka for baa dĩmma namma.
30 Yaaŋ ni vãa hiere. Dĩŋ da ma ji hi karma, mi ka ce ba for
ku yaa igɛ̃na a tigiiŋ-ku caa-ku aa suɔ kar mi dĩmma-i dii-ma
inɔŋgɔ̃-na hã-mi.›»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa mutardi-belle
(Marke 4.30-32; Like 13.18-19)
31 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tiraa naŋ gbãnalãaŋgu naŋgu
baa-ba wuɔ: «*Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa mutardi-belle maŋ
baŋ duu-de.
32 Mutardi-belle yaa yuraanu yaŋ hiere, ŋga da di pa, di
sire maar niifiɛlu-i hiere a ce tibiiŋgu huriimba ta ba jo ba sɛ
kamma kuɔ.»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa konsiini
33 Aa naa tiraa cira: «*Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa konsiini. Da
ba par-ni ba nakoluoŋ-nu a du burjũmmu-i kolloyufieŋa siɛi
baa-ni, ni sire-muɔ hiere.»

Kumaŋ ciɛ Yesu tuɔ naŋ gbãnɛini-i?
(Marke 4.33-34)
34 Yesu waaŋ nel daama-i hiere baa nuɔmba-i gbãnɛiniŋ;
duɔ puur duɔ piiye gbãnalãaŋgu, a puur duɔ piiye
gbãnalãaŋgu.
35 *Diilopɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ ma'i sĩ daama-i wɛi?
Diilopɔpuɔrbiloŋo waaŋ-ma wuɔ: «Diiloŋo ciɛra wuɔ:
‹Mi ji ta mi piiye baa-ba gbãnɛiniŋ.
Mamaŋ naa fuo dii miwaaŋo domma-na,
mi ka waŋ-ma baa-ba.›»†

Yesu firnu suontieŋo-i baa u bigãarãŋo-i ba gbãnalãaŋgu-i
36 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ yaŋ nuɔmba-i aa naa ta kũŋ. U
*hãalãbiemba kã u wulaa ka cira: «Niŋ naaŋ gbãnalãaŋgu
maŋ wuɔ suontieŋo naŋo duu dĩmma aa u bigãarãŋo kã ka
naŋ hɛ̃bieŋa dĩmma hɔlma-na, ŋ sa firnu-kuɔ baa-ye i suɔ ku
yuŋgu-i wɛi?»
37 Yesu wuɔ cira: «*Moloŋ-Biɛŋo yaa suontieŋo-i; u yaa duu
dĩmma-i.
38 U suoŋgu yaa miwaaŋo-i. Dĩmma yaa bamaŋ cuu Diiloŋo
huoŋ-nu aa hɛ̃bieŋa yaa bamaŋ cuu *Bigãarãŋo huoŋ-nu.
39 Suontieŋo bigãarãŋo yaa *Sitãni-i. U yaa kãa ka naŋ
hɛ̃bieŋa-i dĩmma hɔlma-na. Dĩkara-huɔŋgu yaa miwaaŋo
tĩmmaŋ-huɔŋgu-i aa dĩkartaamba yaa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i.
40 Baŋ kaal hĩɛŋgu-i ba caa-ku dumaa, miwaaŋo tĩmma-na,
ku ka waa dumɛi.

† **13:35** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 78.2

41 Yiiŋgu faŋgu-na, Moloŋ-Biɛŋo ka ce u dɔrpɔpuɔrbiemba
jo ji bel bamaŋ guɔlaaŋ nuɔmba gbeini-i baa bamaŋ ciɛŋ
ãmbabalma-i hiere a hiel-ba u nelle-na
42 ka caa-ba dãŋgbɔguɔŋgu-na. Kaaluŋgu siɛ ji waa dɛi.
43 Ŋga bamaŋ wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i, ba ka waa huɔŋgu
faŋgu-na ba To nelle-na ta ba gbu ba caa ŋaa bãansɛ̃niɛŋgu.
Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa sɛ̃nɛ

44 «*Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa sɛ̃nɛ maŋ fuyaa suoŋgu
naŋgu-na, naacolŋo naŋo kã ka paya-yuɔ. U huɔŋga gbuu fɛ̃,
u migãaŋ fuo-yo aa kã ka suor u nagãŋ-niini-i hiere a jo ji sãa
suoŋgu faŋgu-i.»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa niibilieŋgu

45 «*Diiloŋ-nellentesĩnni tiraa ni ye ŋaa torgoceroŋo maŋ
taaraayaŋ niibilefafanni duɔ sãa.
46 U juɔ da sukpekpelluŋ-kũŋgu naŋgu-i, u kã ka suor u
nagãŋ-niini-i hiere a sãa-ku.»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa juɔŋo

47 «*Diiloŋ-nellentesĩnni tiraa ni ye ŋaa tetebeljuɔŋo. Da ba
naŋ juɔŋo-i, duɔ hi teterieŋo teterieŋo, u bel.
48 Da ba fa-ba hel baa-ba hũmma-na, ba kã ka tĩɛna fiɛl
baafafaamba-i aa nanna baababalaamba-i.
49 Miwaaŋo tĩmma ka waa dumɛi: *Dɔrpɔpuɔrbiemba ka jo
ji fiɛl nelbabalaamba-i hiel-ba nelfafaamba-na
50 ka dii-ba dãŋgbɔguɔŋgu-na. Kaaluŋgu siɛ ji waa dɛi.»
51 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ yuu u *hãalãbiemba-i wuɔ:
«Miŋ waaŋ mamaŋ, na nuɔ-ma hiere wɛi?»
Baa cira: «Ũu, i nuɔ-ma.»
52 Yesu wuɔ cira: «*Ănjĩnamma pigãatieŋo maŋ duɔ hũu-ma
hãalã Diiloŋ-nellentesĩnni kũŋgu-i, uu dii ŋaa dumɛllentieŋo
maŋ hielaaŋ bĩmbĩfɛlɛnni-i baa niicɔlɔnni-i u muntierammu-
na u hã nuɔmba-i.»

Nasarɛtitaamba cĩnaana Yesu-i
(Marke 6.1-6; Like 4.16-30)

53 Yesuŋ juɔ naŋ gbãnɛini-i tĩ, wuɔ ta terieŋgu faŋgu-na
54 a kã ba nelle-na‡. Uŋ kãa, wuɔ kã ba *Di-
ilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba. Kuɔ
cu ba hɔmmu-i. Baa ta ba piiye wuɔ: «Fuɔ kaa hel baa nelnul
daade-i hie? U ciɛ niɛ tuɔ gbã u ce hiŋ daama temma-i?
55 Ma sĩ fãnaŋo biɛŋo yaa kɛ? Maari biɛŋo'i sĩ wɛi? Fuɔ hãaŋo
naŋo yaa baŋ bĩŋ-yoŋ Sake-i, unaŋo-i Yosɛfu, unaŋo-i Simɔ aa
unaŋo-i *Yuda.

‡ **13:54** Ba nelle yaa Nasarɛti. Niɛŋ Like 4.16.

56 U tũɔbaa-ba dii baa-ye ʧiɛnamma-na. Fuɔ kaa hel baa hiŋ
daama-i hie?»
57 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, ba saa gbãa hũu Yesu nelma-i. Yesu
wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Ba kãŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i terni-na hiere;
ŋga u nelleŋ-baamba-i baa u dũŋ-baamba sa kãŋ-yo.»
58 Baŋ'a ba saa hũu u nelma-i dumaaŋo-na, u saa ce gbɛrɛ-
wɛima bɔi terieŋgu-na.

14

Nsãa-Batisiŋ kuu kuliiŋgu maŋ
(Marke 6.14-29; Like 9.7-9)

1 Yibieŋa faŋa-na, fãamaaŋo maŋ waa *Galile yuŋgu-na, wuɔ
nu ba piiye Yesu maama-i. Ba taa ba bĩ-yo *Erɔdi-Antipasi.
2 Wuɔ gbɛ̃ u maacembiemba-i wuɔ: «Naacoln daayo-i mi
suyaa miɛ *Nsãa-Batisi yaa birii jo. U hilaa kuoŋ-nelle-na jo,
ku'i ciɛ u hi hiŋ daama temma-i.»
3 A ne da Erɔdi fuɔ fɛrɛ yaa naa ciɛ ba bel Nsãa-i vaa-yo
aa dii-yo kaso Erodiyadi maa-na. Erodiyadi faŋo waa u mɔlɔ̃
ciɛŋo aa u hũu-yo mɔlŋo wulaa. Ba taa ba bĩ mɔlŋo-i Filipu.
4 Uŋ hũyãa-yo dumaaŋo-na, Nsãa wuɔ waŋ-ma baa-yo wuɔ
fuɔ uudiiŋo sĩ.
5 Erɔdi wuɔ tuɔ taara u ko-yo. Ŋga nuɔmba-i hiere baa naa
suɔ wuɔ Nsãa waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo. Erɔdi duɔ ne terieŋgu
faŋgu-i, korma da-yo baa nuɔmba-i.
6 Yiiŋgu naŋgu-na, Erɔdi wuɔ ji tuɔ ce u hommaŋ-yiiŋgu
ponsaaŋgu-i aa naa bĩ u jɛ̃naamba-i. Erodiyadi biloŋ wuɔ
nyɛŋ Erɔdi jɛ̃naamba yaaŋga-na ponsaaŋ daaku-na; kuɔ fũnuŋ
dɔlnu Erɔdi.
7 Wuɔ pã nuŋgu baa biloŋo-i wuɔ fuɔ baa Diiloŋo, kɛrɛ uŋ
taaraŋ kumaŋ, u waŋ-ma, u ka hã-yo baa-ku.
8 Biloŋo nyu wuɔ gbo-yo wuɔ u cira u taara Nsãa-Batisi
yuŋgu. Biloŋ wuɔ bi cira: «Mi taara ŋ kar Nsãa-Batisi yuŋgu-i
a dii-ku tasaaŋ-na jo baa-ku ji hã-mi bande.»
9 Fãamaaŋo yaaŋ kaa pãŋ bir ka deŋ birma; ŋga u ka ce-ma
niɛ? U yaa pãa nuŋgu-i baa-yo nuɔmba-na. Wuɔ naa wuɔ cira:
«Wɛima sĩ.»
10 Aa naa puɔr ba kã ka kar Nsãa-Batisi yuŋgu-i dii kaso-i-na
11 a dii-ku tasaaŋo-na ji hã biloŋo-i baa-ku. Biloŋ wuɔ hũu-
ku hã nyuŋo-i baa-ku.
12 Nsãa *hãalãbieŋ baa kã ka biɛ u bomborre-i ka fuure-diɛ
aa naa kã ka tũnu Yesu-i baa-ma.

Yesu hãa nelpũŋgu naŋgu wuo ye
(Marke 6.30-44; Like 9.10-17; Nsãa 6.1-14)

13 Yesuŋ nuɔ nel daama-i, wuɔ biɛ beŋɔ ta tuɔ kã u deŋ. Nuɔŋ baa yagar nu-ma aa naa hel nilɛiŋa-na a bella nuoraaŋgu nuŋgu-i ta ba nyaanu-yuɔ.

14 Uŋ kaa hi, wuɔ huɔl, wuɔ u ne da nelpũŋgu naŋ temma u yaaŋga-na. Ba hujarre gbuu bel-o. Wuɔ doŋ tuɔ sire jaamba maŋ waa baa-ba.

15 Bãaŋguŋ juɔ hir huɔŋgu-na, u *hãalãbiemba piɛ kã u wulaa ka cira: «Bãaŋgu tĩɛ tĩ, aa ii dii hĩlɛŋ-nu, ŋ sa ce nuɔmba bɔrɔ kã nilɛiŋa maŋ kɔtɔnni-na ka taara niiwuoni sãa wuo wɛi?»

16 Yesu wuɔ cira: «Yuŋgu si dii ba da ba kã; namɛi saaya na hã-ba niiwuoni-i ba wuo.»

17 U hãalãbieŋ baa cira: «*Buruo u ndii dii baa-ye bande-i-na yoŋ baa titiraamba hãi.»

18 Yesu wuɔ cira: «Juɔŋ baa-ni na ji hã-mi.»

19 Baa jo baa-ni, wuɔ ce nuɔmba tĩɛna hĩlɛŋgu-na, aa naa biɛ buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hãi baaŋ daaba-i a ciir u yuŋgu-i dɔrɔ-i-na a jaal Diiloŋɔ-i aa naa bũlnu buruo-i a hã u hãalãbiemba calnu-yuɔ hã nuɔmba-i.

20 Nuɔŋ baa wuo niɛ yar-ba. Baa gbura ni boini-i a dii segeyufieŋ cĩncieluo a hãi.

21 Bamaŋ naa waa, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii temma. Caamba nuŋgu sĩ baa bisãlmba-i.

Yesu wuɔyaa hũmma dɔrɔ
(Marke 6.45-52; Nsãa 6.16-21)

22 Baŋ bi wuyaa niiwuoni-i, Yesu wuɔ guor u *hãalãbiemba biɛ beŋɔ-i ta u yaaŋ-na ta ba karnu ba kã bomborre nande-na aa fuɔ wuɔ tĩɛna duɔ ce nuɔmba bɔrɔ kũŋ ba cĩnniŋ.

23 Nuɔmbaŋ juɔ bɔrɔ hiere, wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu-na tuɔ cãrã Diiloŋɔ-i. Bãaŋguŋ fiɛ ji tĩ, wuɔ tĩɛna dii u da-u-diei tuɔ cãrã Diiloŋɔ-i.

24 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba naa maa baa beŋɔ-i. Fafalmu naŋ temma sire ta mu jãrã-bɛi. Hũŋ maa ta ma sagalla beŋɔ-i baa-ba.

25 Cicãnjãale-na, Yesu wuɔ sire a tuɔ wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na u kã ba wulaa.

26 Baŋ juɔ'a ba ne da u wuɔ u jo hũmma dɔrɔ-i-na, ba hulɛiŋa gbuu pãŋ caar wuɔ sĩ isuɔtieŋɔ. Baa doŋ ta ba kaasĩŋ.

27 Yesu wuɔ cira: «Baa na tie holle, muɔmɛi!»

28 Piɛr wuɔ cira: «Itie, da kuɔ nuɔnɛi kelkel, ce mi wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na kã ŋ wulaa.»

29 Yesu wuɔ cira: «Jo!» Piɛr wuɔ hel beŋɔ-na tuɔ wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na u jãrã-yuɔ.

30 Uŋ juɔ jɔguɔŋ fafalmu maama-i, u holle pãŋ caar, wuɔ doŋ tuɔ nyiɛrã hũmma-na. Uŋ nyiɛrãŋ dumaaŋɔ-na, wuɔ tuɔ kaasĩŋ wuɔ: «Itie, kor-mi o! Kor-mi!»
31 Yesu wuɔ fara u naŋga-i a bel-o aa naa cira: «Ŋ saa haa ŋ naŋga-i miɛ ku haama ku'i ciɛ. Bige-i ciɛ ŋ ce ŋ hɔmmu-i mu hãi?»
32 Uŋ bilaa u naŋga-i dumaaŋɔ-na, baa kã ka suur beŋɔ-na, fafal muɔ bi pãŋ yiɛra.
33 Bamaŋ waa beŋɔ-na, baa jo ji dũuna Yesu yaaŋga-na aa naa cira: «Coima saa fa, nuɔnɛi Diiloŋ-Biɛŋ nuɔŋɔ-i kelkel!»

Yesu siire jaamba Genesarɛti-i-na
(Marke 6.53-56)
34 Fafalmuŋ yiɛraaya, Yesubaa baa perieŋ karnu kã Genesarɛti.
35 Genesarɛtitaambaŋ daa Yesu-i, baa suɔ-yo aa naa wuɔra tũnu ba-naa ka hel baa kɔtɔnniŋ-nilɛiŋa-i hiere. Nuɔŋ baa hel jo baa ba jaamba-i hiere
36 ji ta ba cãrã-yuɔ wuɔ u ce jande aa u yaŋ ba yiɛya u joŋgoruo tũŋgu yaa yoŋ. Ku waa umaŋ duɔ yiɛya u joŋgoruo tũŋgu-i, kutieŋo pãŋ sire da yeryer.

15

Bĩncuɔŋ-hũmelle maama
(Marke 7.1-13)
1 Ku huoŋgu-na, *Farisĩɛbaa-ba namba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba namba sire *Yerusalɛmu-i-na a kã Yesu wulaa
2 ka yuu-yo wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ *hãalãbiemba sa wuɔ bĩncuɔŋ-hũmelle-i? Da ba'a ba wuo niiwuoni-i ba sa saara ba nammu-i?»
3 Yesu wuɔ cira: «Bige-i bi ciɛ namaa na yaŋ Diiloŋo uŋ waaŋ mamaŋ aa ta na ce na bĩncuɔŋ-maama?
4 Diiloŋo ciɛra: ‹*Ta ŋ dii ŋ bĩncuɔmba nuŋgu-i.*›* Aa tiraa cira: ‹*Umaŋ duɔ waŋ ãndaparaaŋgu hã u to-i sisɔ u nyu-i, kutieŋo saaya komma.*›†
5 Ŋga namaa birii cira wuɔ umaŋ duɔ waŋ baa u bĩncɔiŋo-i wuɔ: ‹Miŋ ŋa naa da kumaŋ da mi kãyã-niɛ, mi pãa-ku hã Diiloŋo.› Kɛrɛ umaŋ duɔ ce mafamma-i aa u saa ji feŋ da bĩŋkũŋgu hã u bĩncɔiŋo-i wɛima sĩ.
6 Terieŋgu faŋgu-na, na huraa Diiloŋ-nelma-i baa na bĩncuɔŋ-maama.
7 Huhurmantaaŋ namaa temma-i daana-i; *Isayiŋ fii-na baa kumaŋ, na yuu-ku. Isayi waaŋ-ma wuɔ: ‹Diiloŋo ciɛra wuɔ:
8 «*Nel daade taamba kãŋ-mi ba nuŋ-nu yoŋ.*

* **15:4** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12; Anjĩnammaŋ-sɛbɛ 5.16 † **15:4** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 21.17

Mi maama si dii ba hɔmmu-na.
9 *Baŋ pigãaŋ nuɔmba-i hũmelle maŋ, bafamba diele.*
A ce dumaaŋo-na, yuŋgu si dii ba Diilojaale-na.»‡»

Kumaŋ gbãa guɔla nɛliɛŋ nuɔŋo-i
(Marke 7.14-23)

10 Yesuŋ piiye mafamma-i, wuɔ bĩ nuɔmba-i a ji cira: «Karaaŋ na tũnni-i fafamma na nu mi nelma-i:

11 Kumaŋ suuriiŋ nɛliɛŋ nuɔ ŋ nuŋgu-na, ku siɛ gbãa guɔla-niɛ Diiloŋ-hũmelle-na. Kumaŋ hilaaŋ, ku yaa gbãa guɔla-niɛ.»

12 U *hãalãbiemba piɛ u caaŋ-nu ka cira: «Ŋ saa suɔ wuɔ ŋ nelma jaaŋ *Farisɩ̃ɛbaa-ba-i wɛi?»

13 Yesu wuɔ cira: «Mi To maŋ dɔrɔ-i-na, uŋ'a u saa sũ tibinni maŋ hiere, ni ka fuur halaŋ.

14 Yaaŋ-baŋ, baa dii ŋaa yiriemba maŋ bilaa ba nayirieŋ nammu. Na suyaa kerre yiroŋ duɔ bel u nayiroŋ naŋga, ba ka par suur fuoŋ-nu ba hãi-i-na hiere.»

15 Piɛr wuɔ cira: «Niŋ waŋ nelma maŋ daama-i i saa suɔ ma yaaŋga-i; firnu-mɛi baa-ye.»

16 Yesu wuɔ cira: «Bisãlmba'i namaaŋo-i yogo wɛi?

17 Namaa saa suɔ wuɔ kumaŋ suuriiŋ nɛliɛŋ nuɔ ŋ nuŋgu-na ku kã ŋ kusũŋ-nu aa cor ka ce biniɛŋa wɛi?

18 A ne da nɛliɛŋ nuɔ niŋ waŋ mamaŋ ŋ nuŋgu-na, ma hel ŋ huɔŋga'i nuɔ-i; ma yaa gbãa guɔla-niɛ Diiloŋ-hũmelle-na.

19 Ãnjɔgɔbabalamma hel nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga'i nuɔ-i: Ŋ huɔŋga'i diyaaŋ-niŋ nelkolle-na, *fuocesɩ̃nni-na, bĩŋwosĩnni-na, cuosɩ̃nni-na, coikarre-na, baa yebĩɛnande-na.

20 Daama temma yaa guɔlaayaŋ nɛliɛŋ nuɔŋo-i. Ŋga a wuo niiwuoni-i ŋ saa saara nammu-i, kufaŋgu siɛ gbãa guɔla-niɛ.»

Nerciɛŋo naŋo haa u naŋga Yesu-i-na
(Marke 7.24-30)

21 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta terieŋgu faŋgu-na a kã Fenisi mara nuɔ.§

22 A ne da nerciɛŋo* naŋo waa terieŋgu faŋgu-na. Yesuŋ kãa, ciɛŋ daa wuɔ cu u huoŋ-nu tuɔ fara u piiye baa-yo wuɔ: «Itie, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce hujarre-miɛ! *Jĩna naŋo dii mi biloŋo yuŋgu-na, kuu si dii-yuɔ dɛi.»

23 Yesu saa seŋ sũnuŋgu yuɔ. U *hãalãbiemba piɛ u caaŋ-nu ka cira: «Itie, ŋ sa bir ciɛŋ daayo-i i huoŋgu-na wɛi? Ŋ saa da uŋ ceŋ ijieni-i u nyaanu-yiɛ wɛi?»

24 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋo puɔraa-mi *Isirahɛl-baamba yaa wulaa-i yoŋ, baa dii ŋaa tũlmba maŋ baala.»

---

‡ **15:9** Isayi (Ésaïe) 29.13 § **15:21** Ku birii a saanu baa cerma; ni ma'i sɩ̃ ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ «Tiir baa Sidõ mara». Nilɛiŋa faŋa dii Fenisi huɔŋ-na.

* **15:22** Ciɛŋ daayo bĩncuɔmba taa ba hel Kanaa; ku kaalaaya girɛkimma-na. Ku pigãaŋ wuɔ ba saa waa *Yuifubaa.

25 Ciɛŋ daa wuɔ jo ji dũuna u yaaŋga-na aa naa cira: «Itie, jande suuye-miɛ!»
26 Yesu wuɔ cira: «Da ŋ biɛ bisãlmba niiwuoni-i hã juoraamba baa-ni ku saa fa.»
27 Ciɛŋ wuɔ cira: «Itie, ŋ waaŋ ninsoŋo, ŋga ma sĩ juoroŋo tieŋ duɔ wuo niiwuoni-i aa nimaŋ diire, juoroŋo wuo-ni kɛ?»
28 Uŋ waaŋ mafamma-i Yesu wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, ŋ haa ŋ naŋga-i miɛ kelkel! Niŋ taaraŋ kumaŋ, Diilo ka hã-ni baa-ku.»
Terduɔŋgu faŋgu-na, biloŋ wuɔ bi pãŋ da u fɛrɛ.

Yesu siire jaamba bɔi
29 Yesu wuɔ ta terieŋgu faŋgu-na a kã *Galile dalaŋga-na ka nyugũŋ tãnuŋgu naŋgu-na tĩɛna.
30 Nuɔŋ baa kũɔl ba-naa ta ba kã u wulaa baa ba jaamba-i: Cisɛduɔlbaa-ba waa, yiriemba waa, murgubaa-ba waa, bobobaa-ba waa a naara jaamba namba. Ba saa waa dɛi. Umaŋ duɔ jo baa u wuoŋo, u jo ji jĩna-yuɔ Yesu caaŋgu-na. Yesu wuɔ sire-bɛi hiere kpɛ̃mmu!
31 Bobobaa-ba piiye, murgubaa-ba siire ta ba wuɔ, cisɛduɔlbaa-ba wuɔ fafamma, yiriemba yufieŋa puurii. Kuɔ ce nuɔmba-i gbɛrɛ. Baa ta ba gbɛliɛŋ *Isirahɛl-baamba Diiloŋo-i.

Nuɔmba neifieŋa hãi wuyaa buruo niehãi yar-ba
(Marke 8.1-10)
32 Yesuŋ waa dalaŋga-na, yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ bĩ u *hãalãbiemba-i a tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Nuɔŋ daaba hujarre ko-mi; ba yinni siɛi yaa dɛ-i baa-mi ba saa da bĩŋkũŋgu wuo. Da mi ce ba ta baa nyulmu-i, ku kaa nuɔl-ba hũmelle-na.»
33 U hãalãbiemba yuu-yo wuɔ: «I ka da niiwuoni-i hie hĩɛŋ daaku-na diɛ hã nelpũŋ daaku da ku wuo ye?»
34 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «*Buruo u niɛ dii baa-na?»
Baa cira: «Buruo niehãi baa tetebiemba namba.»
35 Yesu wuɔ gbɛ̃ nuɔmba-i wuɔ ba tĩɛna hĩɛma-na
36 aa naa biɛ buruo niehãi daayo-i baa tetebieŋ daaba-i a jaal Diiloŋo-i aa naa bũlnu-niɛ hã u hãalãbiemba calnu-niɛ hã nuɔmba-i.
37 Nuɔmba-i hiere baa wuo niɛ yar-ba. Baa gbura ni boini-i a dii segeyufieŋ niehãi.
38 Bamaŋ naa waa, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi temma. Caamba nuŋgu sĩ baa bisãlmba-i.
39 Baŋ juɔ wuo tĩ, Yesu wuɔ ce ba bɔrɔ kũŋ ba cĩnniŋ aa fuɔ wuɔ kã ka biɛ beŋo tuɔ kã Magadã.

16

Yesu suɔraaya
(Marke 8.11-13; Like 12.54-56)

1 Ku huoŋgu-na, *Farisi̱ɛbaa-ba namba-i baa *Sadusi̱ɛbaa-ba namba siire kã Yesu wulaa wuɔ ba ka piiye cure-yuɔ. Baŋ kãa, baa cira: «Hãalãtie, ce himma namma i ne, mamaŋ pigãaŋ wuɔ ŋ juɔ Diiloŋ-jomma.»

2 Yesu wuɔ cira: «Bãaŋ da ku ta ku suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, da na ne diiloŋo yaaŋga-i da-ka dãa, na cira: ‹Diiloŋo siɛ dãa, terieŋgu ka fa.›

3 Aa da na sire cucuuyuŋgu-na a da diiloŋo yaaŋga saa fa, na cira: ‹Diiloŋo ka dãa nyuŋgo-i-na.› Na ciɛ niɛ ta na suɔ diiloŋo yammu-i na bɔrɔ-muɔ aa na sa suɔ mamaŋ ciɛŋ fiɛfiɛ-i-na ma yuŋgu-i?

4 Fiɛfiɛ ku nuɔmba saa fa, ba jɛ̃naamba sa ku. Ba gbi̱ɛ-ku dumaa wuɔ mi ce himma ba ne. Bi̱ŋkũŋgu sa ce dii hã-na. *Yonasi maama ka saanu baa-na.»

Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ ta aa naa yaŋ-ba.

Yesu gbuɔya u hãalãbiemba-i
(Marke 8.14-21)

5 Yesubaa-baŋ taa terieŋgu-na, baa kã ka biɛ beŋo ta ba karnu ba kã dalaŋga yiɛŋgu naŋgu-na. A ne da baŋ'a ba ta, ma saa ti̱ɛnu u *hãalãbiemba biɛ *buruo.

6 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Jande, bilaaŋ na fɛrɛ *Farisi̱ɛ ba siini-na baa *Sadusi̱ɛ ba bi niini-na.»

7 U hãalãbieŋ baa doŋ ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Iŋ'a i saa biɛ buruo ku'i ciɛ u tuɔ piiye dɛ-i-na.»

8 Yesu wuɔ suɔ baŋ waŋ mamaŋ. Wuɔ cira: «Na saa haa na naŋga-i miɛ ku haama. Na bilaa-ma niɛ aa cira naŋ'a na saa biɛ buruo ku'i ciɛ mi ta mi piiye dɛ-i-na?

9 Na saa suɔ ku yaaŋga-i yogo wɛi? Naŋ calaanu buruo u ndii maŋ hã nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii ba wuo u yar-ba,* u maama karaanu-nɛi wɛi? Aa naŋ biyaa segeyufieŋa maŋ ta ku yiiŋgu-na, a maama karaanu-nɛi wɛi?

10 A naara buruo niehãi maŋ naŋ calaanu-yuɔ hã nuɔmba neifieŋa hãi ba wuo u yar-ba,† mafamma karaanu-nɛi wɛi? A tiraa naara segeyufieŋa maŋ naŋ biyaa-ya ta kufaŋgu yiiŋgu-na a maama karaanu-nɛi wɛi?

11 Naa naa gbɛ̃ na suɔ wuɔ miŋ ciɛra na bel na fɛrɛ Farisi̱ɛ ba siini-na baa Sadusi̱ɛ ba niini-na, mi sa waŋ bur-maama!»

12 Terieŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba suɔ suɔ wuɔ u saa cira ba bel ba fɛrɛ siiniŋ-kerreŋ, ŋga wuɔ ba bel ba fɛrɛ Farisi̱ɛ ba nelma'i nuɔ-i baa Sadusi̱ɛ ba maama-na.

Yesu si̱nni yaa hani-i?
(Marke 8.27-30; Like 9.18-21)

---

* **16:9** Niɛŋ 14.15-21. † **16:10** Niɛŋ 15.32-38.

13 Yesubaa baa kãa kunaŋgu-i Sesare maŋ Filipu wuoŋo-na. Yesu wuɔ ka yuu u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Nuɔŋ ba'a hai moloŋo-i *Moloŋ-Biɛŋo-i?»

14 U hãalãbieŋ baa cira: «Banamba ciɛra nuɔnɛi *Nsãa-Batisi-i; banaŋ ba'a nuɔnɛi *Eli-i; banaŋ ba'a *Seremi; banaŋ ba'a *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋ nuɔ.»

15 Yesu wuɔ cira: «Aa namaa fuɔ, na'a hai moloŋ muɔmɛi?»

16 Simɔ-Piɛr wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa nuɔŋo-i. Cicɛ̃lmantieŋo Biɛŋo yaa nuɔŋo-i.»

17 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, Nsãa biɛŋ nuɔ, naŋ yuŋgu dɔlaa, niŋ waaŋ mamaŋ daama-i naŋ kusũŋ-maama sĩ, mi To maŋ dɔrɔ-i-na, u yaa diyaa-ma ŋ nuŋgu-na.»

18 Aa naa cira: «Piɛr, ŋ yerre yuŋgu yaa wuɔ tãmpɛ̃lle. Mi tũnu-niɛ: Mi ka fu mi dũŋgu-i tãmpɛ̃lle fande yaa nuɔ-i. *Sitãni yufelle kuɔ, u siɛ gbãa ce-ku bĩŋkũŋgu.

19 Mi ka hã-ni *Diiloŋ-nelle dieŋa-i: Da ŋ cĩina kumaŋ hĩɛma-na bande-i-na, ba ka cĩina ku bĩŋkũŋgu-i dɔrɔ-i-na; da ŋ bi siɛ kumaŋ hĩɛma-na bande-i-na, ba ka bi siɛ ku bĩŋkũŋgu-i dɔrɔ-i-na.»

20 Aa naa waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel wuɔ Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa ufaŋo-i.

Yesu kaal u mulĩɛma-i baa u hãalãbiemba-i
(Marke 8.31-9.1; Like 9.22-27)

21 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, Yesu wuɔ doŋ tuɔ piiye u pigãaŋ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Da ku fiɛ ce niɛ niɛ, fuɔ mi kã *Yerusalɛmu-i-na. Da mi kã, nelle bĩncuɔmba-i baa *Diilo-jigãntaamba yuntaamba-i a naara *ãnjĩnamma pigãataamba ka ce-mi sũlma aa ko-mi. Ŋga da ba ko-mi, mi ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i, mi ka sire hel jo.»

22 Uŋ waaŋ mafamma-i, Piɛr wuɔ bĩ-yo ba kã ba deŋ ka tuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, baa ta ŋ piiye dumaa, ku saa fa. Diilo baa jo baa-ma, Diilo siɛ hũu-ma ma ce.»

23 Yesu wuɔ ne-yo da fĩɛ aa naa cira: «*Sitãni, kã ŋ halaŋ mi caaŋ-nu! Ŋ taara ŋ guɔl mi gbeini-i wuɔ niɛ? Ŋ kusũŋ-maama-i Diiloŋ-maama sĩ, nelbilieŋ-maama.»

24 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ gbɛ̃ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Umaŋ duɔ tuɔ taara u cu mi huoŋ-nu, kutieŋo saaya u cĩina u fɛrɛ, aa u bi saaya u siɛ mulĩɛma-i baa kuliiŋgu-i.

25 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ; ŋga umaŋ duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fɛrɛ mɛi maama-na, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.

26 Nɛliɛŋ nuɔ da ŋ da ŋ yufieŋ-niini-i hiere miwaaŋo-na aa ka caa, yuŋ haku-i dii-kuɔ? Nɛliɛŋ nuɔ ŋ gbãa sãa ŋ yuŋgu-i baa bige-i Diiloŋo wulaa?

27 *Moloŋ-Biɛŋo ka jo baa u To fɔ̃ŋgũɔ-i baa u *dɔrpɔpuɔrbiemba-i. Duɔ jo, u ka pã nuɔmba-i ba maacemma sullu-i.
28 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Banamba dii na hɔlma-na bande-i-na, ba siɛ hi ku, ba ka da Moloŋ-Biɛŋo juɔ u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnniŋ-jomma-i.»

17

Yesu birii u deŋ birma
(Marke 9.2-13; Like 9.28-36)

1 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, yinni niediei ku huoŋgu-na, wuɔ ce fuɔ baa Piɛr baa Sake a naara Sake hãaŋo-i Nsãa, ba kã ba deŋ ka nyugũŋ tãnujaataama naŋo-na.
2 Ba'a ba ne da Yesu birii u deŋ birma: U yaaŋga caa dumaa ka fɛrɛŋ nuɔ ŋaa bãaŋgu, u joŋgorbaa-ba bir baapiɛlmba ta ba caa da muimui.
3 Ba'a ba tiraa ne da *Moisi-i baa *Eli-i ba caraaya-bɛi ta ba piiye baa Yesu-i.
4 Piɛr wuɔ gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Itie, i jomma faa bande-i-na dɛ! Da ŋ siɛ, ŋ yaŋ mi ce gbuganni siɛi: ku diei naŋ kũŋgu, ku diei Moisi kũŋgu, aa ku diei kũŋgu naŋgu-i Eli kũŋgu.»
5 Nelma saa ji tĩ u nuŋgu-na, nyaasĩnni nanni jo ji cĩnnu-bɛi. Ba'a ba ne da, molo piiye ni huɔŋga-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa daayo-i, u maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ. U yaa fĩɛŋ mi huɔŋga-i. Taa na nu u nuŋgu-i!»
6 Moloŋ daa uŋ piiye, *hãalãbiemba kũɔma pãŋ ta ma nyɛŋ; baa dũuna hiere nisĩŋ ba yunni-i hĩɛma-na.
7 Yesu wuɔ piɛ a wuɔra haa u naŋga-i bɛi aa naa cira: «Baa na kãalã; siireŋ!»
8 Ba ciirii ba yunni-i ku yaa nuɔ-i, a da Yesu yaa u diei yoŋ.
9 Baŋ juɔ ta ba hiire tãnuŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ *Moloŋ-Biɛŋ duɔ saa sire hel kuomba hɔlma-na, ba baa waŋ nel daama-i baa moloŋo.
10 U hãalãbieŋ baa cira: «Ma sĩ *ãnjĩnamma pigãataamba ciɛra wuɔ Eli yaa saaya u bir jo igɛ̃na aa Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u suɔ jo kɛ?»*
11 Yesu wuɔ cira: «Ba saa kar coima, Eli naa saaya u jo ji migãaŋ wɛima-i hiere,
12 ŋga mi tũnu-nɛi: Eli juɔ tĩ. Uŋ juɔ, ba saa suɔ wuɔ u yaa-i, ba ce ba bãaŋgu-i yuɔ. Ba ka bi ce ba bãaŋgu-i Moloŋ-Biɛŋo-na dumɛi.»
13 Terieŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba suɔ suɔ wuɔ u gbɛ̃ *Nsãa-Batisi yaa dumaaŋo-na.

* **17:10** Malaki (Malachie) 3.23

Yesu duɔnya ɟĩna naacombiloŋo naŋo-na
(Marke 9.14-29; Like 9.37-43)

14 Baŋ hiiriiye tãnuŋgu-na ka hi nuɔmba terieŋgu-i, naacolŋo naŋ wuɔ piɛ ka dũuna Yesu yaaŋga-na aa naa cira:
15 «Itie, jande ce hujarre mi biɛŋo-na aa ŋ sire-yuɔ; kurmərõŋo dii-yuɔ, ku si dii-yuɔ dɛi. Da ku sire-yuɔ dɛ-i-na, kuniɛ u cii suur dãamu-na, kuniɛ u cii suur hũmma-na.
16 Mi juɔ baa-yo ŋ *hãalãbiemba wulaa, ŋga u maama yaraa-ba.»
17 Yesu wuɔ cira: «Fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i na sa hũu nɛliɛŋ maama, na saa fa! Na daa niɛ sĩ mi ka tĩɛna baa-na gbula wɛi? Namaa ji hũu mɛi maama-i yaku-i?» Aa naa cira: «Juɔŋ baa naacombiloŋo-i bande.»
18 Baa jo baa naacombiloŋo-i. *ɟĩna'i naa ciɛ-yo dumaaŋo-na. Yesu wuɔ nuola ɟĩna-i wuɔ u cor u hel naacombiloŋo-na. ɟĩna wuɔ bi hel. Naacombiloŋ wuɔ da u fɛrɛ.
19 ɟĩnaŋ hilaa, hãalãbiemba piɛ ba kula a yuu Yesu-i wuɔ: «Bige-i ciɛ miɛ i saa gbãa donya-yuɔ?»
20 Yesu wuɔ cira: «Na saa haa na naŋga-i miɛ ku haama ku'i ciɛ. Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Halle da na fiɛ haa na niele-i miɛ yoŋ, wɛima siɛ gbãa yar-na cemma: Na gbãa gbɛ̃ tãnuŋ daaku-i wuɔ ku sire kã dii daalɛi, aa ma bi ce.» [
21 Aa naa cira: «ɟĩna daayo temma-i, da na saa dii sũŋgu aa cãrã Diiloŋo-i na siɛ gbãa donya-yuɔ.»]

Yesu tirii u kuliiŋgu maama-i
(Marke 9.30-32; Like 9.43-45)

22 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba waa ta ba wuɔra *Galile huɔŋga-na, Yesu wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋo-i hã nuɔmba-i baa-yo
23 ba ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel jo.» U hãalãbiemba nuɔ mafamma-i ce niɛ? Baa gbuu pãŋ vãa ba yammu-i.

Nampo kũŋgu

24 Baŋ kaa hi Kafarnamu-i, bamaŋ hũyãaŋ *Diilodubuɔ nampo-i, baa piɛ yuu Piɛr wuɔ: «Na hãalãtieŋo pã Diilodubuɔ nampo-i wɛi?»
25 Piɛr wuɔ cira: «U sa pã-yo wuɔ bige-i ciɛ?»
Piɛrŋ juɔ jo ji tuɔ suur, Yesu wuɔ sĩɛŋ-yo cira: «Piɛr, naŋ wulaa haba-i pãaŋ nampo-i ba hã fõŋgõtaamba-i hĩɛma-na bande-i-na? Ba bisãlmba'i pãaŋ-yoŋ waa niɛraamba'i pãaŋ-yoŋ?»
26 Piɛr wuɔ cira: «Niɛraamba'i pãaŋ-yoŋ.»

Yesu wuɔ cira: «Kuu dii ŋaa ba bisãlmba nuŋgu si dii nampo pãmma-na; dumɛi sĩ wɛi?
27 Ŋga, mi sa taara i guɔla Diilodubuɔ yaataamba hɔmmu-i. Kã nuoraaŋgu-na ŋ ka dii halle. Da ŋ ka bel teterieŋo maŋ dĩɛlã-wuoŋo-i, ŋ gbaar u nuŋgu-i, ŋ ka da warbelle nande, ŋ hiel-de ŋ ka pã mɛi nampo-i baa naŋ bi wuoŋo-i hiere; di ka gbɛ̃.»

18

Hai moloŋo-i nelbuɔ-i Diiloŋ-nelle-na?
(Marke 9.33-37,42-48; Like 9.46-48; 17.1-2)

1 Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu *hãalãbieŋ baa piɛ u caaŋ-nu ka cira: «Itie, hai nelbuɔ-i *Diiloŋ-nelle-na?»
2 Yesu wuɔ bĩ bisãmbiloŋo naŋo a ji yiɛra-yuɔ ba hɔlma-na
3 aa naa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da ŋ da na saa bir ce bisãmbieŋ temma, na cɛraa na suur Diiloŋ-nelle-na.
4 Umaŋ duɔ hiire u fɛrɛ a ce u fɛrɛ cɛkũɔ bisãmbiloŋ daayo temma-i, kufaŋgu tieŋo yaa nelbuɔ-i Diiloŋ-nelle-na.
5 Na saa da, umaŋ duɔ ne muɔŋo-i aa bel bisãmbiloŋ daayo temma-i fafamma, kuu dii ŋaa u bilaa mɛi fɛrɛ yaa-i.
6 «Bisãmbiemba maŋ haa ba naŋga miɛ daaba-i hiere, umaŋ duɔ guɔl unaŋ gbeini bɛi Diiloŋ-hũmelle-na, sũlma haraa kutieŋo-na! Kuɔ baa na to namɛlle u nuoŋgu-na aa sɛ-yo dii-yo nuoraaŋ-nu u ciire, kuu naa buɔ-yuɔ.
7 «Sũlma haraa nelbiliemba-na; ba siɛ gbãa naa kuubabalaaŋgu muncemmu-i, ŋga umaŋ duɔ dii u nanolŋo-i ku cemma-na, sũlma haraa kutieŋo-na.
8 «Da ŋ da ŋ naŋga dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, sisɔ ŋ gboluoŋgu, kar-ku ŋ nanna dii daalɛi. Da ŋ suur Diiloŋ-nelle-na ba naŋga diei, sisɔ baa gboluoŋgu diei, ku bɔyaa ba ka caa-ni baa ŋ nammu-i mu hãi-i-na, sisɔ baa ŋ gbeini-i ni hãi-i-na.
9 «Da ŋ da ŋ yufelle dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, hiel-de ŋ fara ŋ nanna dii daalɛi! Da ŋ suur Diiloŋ-nelle-na baa yufelle diei, ku bɔyaa ba ka caa-ni baa ŋ yufieŋa-i a hãi-i-na.»

Diiloŋo sa siɛya u bisãlmba-i
(Like 15.3-7)

10 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Niɛŋ, taa na kãŋ bisãlŋ daaba-i hiere, baa na yaŋ u diei. Mi tũnu-nɛi: *Dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ niɛyaŋ-bɛi, baa dii baa mi To-i dɔrɔ-i-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i. [
11 *Moloŋ-Biɛŋo juɔ duɔ ji taara bamaŋ baala a kor-ba.]»
12 Aa naa cira: «Namaa wulaa, tũlmba komuɔŋa ndii da ba waa baa umaŋ, aa u diei balla-bɛi, kutieŋo siɛ yaŋ komuɔŋa

naa baa cĩncieluo nennaa maŋ tĩyãa ba ta ba wuora* aa kã ka taara u diei-wuoŋ daayo-i wɛi?

13 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Duɔ ka da-yo, u huɔŋga ka gbuu fɛ̃. A ne da komuɔŋa naa baa cĩncieluo nennaa maŋ tĩyãa ba saa balla, bafamba kũŋgu saa gbãa fɛ̃ u huɔŋga-i fɛ̃ŋ daama temma-i.

14 Ku yaa ŋaa na To maŋ dɔrɔ-i-na u kũŋgu-i; u sa taara u diei balla bisãmbieŋ daaba-na.»

Nelmaŋ saaya ma ta ma fiɛlnu dumaa

15 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Ŋ natobiŋ duɔ cãl, kã u wulaa ŋ ka pigãaŋ-yo uŋ cãlãa kusuɔŋ-nu; na hã-na-hãi. Duɔ hũu-ma wuɔ u cãlãa, na cor baa na horre-i.

16 Duɔ saa hũu-ma, ŋ yaŋ-yo aa ŋ taara nelduɔŋo ŋ naara ŋ fɛrɛ, sisɔ nuɔmba hãi na kã u wulaa na ka fiɛlnu-mɛi ŋaa Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ-ma dumaa wuɔ: ‹*Siɛrtaamba hãi sisɔ ba siɛi da ba da nelma maŋ nuɔ-i, ma ka fiɛlnu.*›†

17 Duɔ saa ka hũu bafamba maama-i, kã ŋ ka hi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i baa-ma. Duɔ saa nu Diiloŋ-dũŋ-baamba nuŋgu-i, baa tiraa ŋ ta ŋ kãŋ-yo na horre-na; ta ŋ kãŋ-yo baa *niɛraamba sisɔ ŋ ta ŋ kãŋ-yo baa nelbabalaamba.‡

18 «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da na cĩina bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu hĩɛma-na bande-i-na, ba ka cĩina-kuɔ dɔrɔ-i-na. Da na bi siɛ bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu hĩɛma-na bande-i-na, ba ka siɛ-ku dɔrɔ-i-na.

19 Aa mi tũnu-nɛi: Na hɔlma-na, bamaŋ da ba nunu ba-naa hĩɛma-na bande-i-na aa cãrã bĩŋkũŋgu mi To-i dɔrɔ-i-na u wulaa, u ka hã-ba baa ku bĩŋkũŋgu-i.

20 Na saa da, nuɔmba hãi sisɔ nuɔmba siɛi da ba tigiiŋ ba-naa mɛi yerre-na, mi dii ba hɔlma-na.»

Diiloŋo taara i tiɛ ce jande i-naa nuɔ

21 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, Piɛr wuɔ piɛ yuu-yo wuɔ: «Itie, moloŋ duɔ tuɔ cãl-mi aa mi ta mi yaŋ ma ta ma tĩ, da ku ji hi niel hade-i mi saaya mi pɛ̃? Da ku ji hi niehãi wɛi?»

22 Yesu wuɔ cira: «Mi siɛ cira niehãi yoŋ dɛ! Ŋga mi ka cira da ku hi komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo a tir sɔmma niehãi.»

23 Aa naa cira: «Na saa da, *Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa nellentieŋo maŋ taaraayaŋ duɔ yuu u cɛ̃miɛŋa-i u maacembiemba wulaa.

---

* **18:12** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Kutieŋo siɛ yaŋ komuɔŋa naa baa cĩncieluo nennaa maŋ tĩyãa dii tãnuŋgu-na.» Bafamba hĩɛma-i hiere tãnni.
† **18:16** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 19.15
‡ **18:17** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «... ta ŋ kãŋ-yo baa *niɛraamba sisɔ *nampohũutaamba.» Bafamba taa ba kãŋ niɛraamba-i baa nampohũutaamba-i nelbabalaamba. Niɛŋ Anfirnumma-na.

24 U ce ba ta ba bĩ-ba ba hã-yo u tuɔ yuu-ba. Ku juɔ hi unaŋo-i
u cɛ̃mɛlle waa gbɛgɛ-diele.§
25 U saa naa waa duɔ gbãa pã-de. Nellentieŋo cira: ‹Da ma
waa dumaaŋo-na, suoraaŋ-yoŋ baa u ciɛŋo-i baa u bisãlmba-i
a naara u nagãŋ-niini-i hiere na suu u cɛ̃mɛlle-i.›
26 «Naacolŋo kã ka dũuna nellentieŋo yaaŋga-na aa cira:
‹Jande, ne Diiloŋo-i aa ŋ fɛ̃ ŋ huɔŋga-i, mi ka gbãŋ kpelle suu-
de.›
27 Uŋ piiye dumaaŋo-na, u hujarre ko nellentieŋo-i, u cira u
yaŋ u baa tiraa u pã bĩŋkũŋgu aa u sire u kã.
28 «Maacembiloŋ daa u bi hilaa ku yaa nuɔ-i a suu baa u
nabentieŋo naŋo. Ba ce maacemma-i baa ba-naa. U cɛ̃mɛlle
waa u nabentieŋo faŋo-na. Di saa bi waa bɔi.* U pãŋ nyɔŋ u
nuhɔɛŋ-na aa cira: ‹Jo baa mi gbeiŋa-i!›
29 U nabentieŋo dũuna u yaaŋga-na aa cira: ‹Jande, ne
Diiloŋo-i aa ŋ fɛ̃ ŋ huɔŋga-i mi ka gbãŋ kpelle suu-de.›
30 Naacolŋ wuɔ ma sa tĩ. Aa ce ba bel-o dii-yo kaso wuɔ duɔ
saa suu cɛ̃mɛl daade-i u sa da hel.
31 Ku saa dɔlnu u nabaamba-i. Baa kã ka tũnu nellentieŋo-i
baa-ma.
32 Nellentieŋ wuɔ ce ba bĩ u jo. Uŋ juɔ, nellentieŋ wuɔ cira:
‹Nelbabalaŋ nuɔ naŋ temma-i daani-i, ma sĩ naŋ cãarã-muɔ
mɛi ce naŋ yaŋ mɛi gbeiŋa-i kɛ?
33 Ma miŋ ciɛ hujarre-i nuɔ-na dumaa, naŋ saa waa ŋ ce
hujarre-i ŋ nabentieŋo-na dumɛi wɛi?›
34 U huɔŋgaŋ guɔlaaya baa-yo cor dumaaŋo-na, wuɔ pãŋ
saaŋ-yo u ka tuɔ ce pɔrtɔmma duɔ suu u cɛ̃mɛlle-i.»
35 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Namaa da na saa bi ta
na ce hujarre na-naa nuɔ, mi To maŋ dɔrɔ-i-na u bi ka ce-na
dumɛi.»

19

Bige-i gbãa bĩɛna ãnsorre-i?
(Marke 10.1-12)

1 Yesuŋ juɔ waŋ nel daama-i tĩ baa nuɔmba-i *Galile-i-na,
wuɔ ta kã *Yude ka waa dii *Yurdɛ̃ bomborma namma-na.
2 Nuɔŋ baa sire kũɔl ba-naa kã u wulaa baa ba jaamba-i.
Wuɔ sire-bɛi hã-ba.
3 *Farisɪ̃ɛbaa-ba naŋ baa ta ba ne wuɔ sĩ ba ka gbãa piiye
cure-yuɔ. Baa piɛ u caaŋ-nu a yuu-yo wuɔ: «A saa baa miɛ
Diiloŋ-hũmelle-i, da ku dɔl-niŋ ŋ gbãa nanna ŋ ciɛŋo-i wɛi?»

§ **18:24** Cɛ̃mɛlle maŋ waa-yuɔ di gbãa pã goŋguonaamba neifieŋa ndii a ka hi bieŋ cɪ̃ncieluo a ndii a saa baa gbeiŋ nuŋgu maŋ bɪɛ girɛkimma-na. * **18:28** Girɛkimma-na ba ciɛra u cɛ̃mɛlle waa «*deniebaa komuɔŋa ndii». A ne da ba taa ba pã goŋguonaŋo-i denie diei bãduɔŋgu-na. A ce dumaaŋo-na caamba siɛi baa yinni cɪ̃nciel maacemmaŋ-sullu'i waa-yuɔ.

4 Yesu wuɔ cira: «Namaa saa kalaŋ mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wɛi? Ma sĩ ma waaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ Diiloŋ uŋ'a u jĩna miwaaŋo-i *‹u maa biɛŋo baa ciɛŋo›**
5 aa cira: *‹A ce dumaaŋo-na bibiɛŋo ka yaŋ u bĩncuɔmba-i aa waa baa u ciɛŋo ba gbonu ce kuuduɔŋgu.›*†
6 Da ba waa dumaaŋo-na, ba sa tiraa kãŋ-ba nuɔmba hãi, ba kãŋ-ba ŋaa nelduɔŋo. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ gbonu kumaŋ, nelbilo saa saaya u bɔrɔ-kuɔ.»
7 Farisĩɛbaa baa yuu-yo wuɔ: «Maŋ yeŋ dumaaŋo-na, bige-i ciɛ *Moisi wuɔ umaŋ duɔ nanna u ciɛŋo-i u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ hã-yo a pigãaŋ wuɔ ba ãnsorre buɔra?»‡
8 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ taa u ma miwaaŋo-i u saa naa dii mafamma-i u huɔŋga-na, ŋga Moisi daa na tũnni sa nu, ku'i ciɛ u hã-na hũmelle-i wuɔ na ta na nanna na caamba-i.
9 Ŋga mi tũnu-nɛi: Umaŋ ciɛŋo-i duɔ u sa ce bɛmba fuɔ aa u nanna-yuɔ aa jã unaŋo, kutieŋo saa wuɔ Diiloŋ-hũmelle; u ciɛ *fuocesĩnni'i dumaaŋo-na.»
10 Uŋ waaŋ mafamma-i, u *hãalãbiemba cira: «Da kuɔ maa dii dumɛi, ba'a ŋ biɛ ciɛŋo-i tĩiŋgu wɛi? Ŋ sa yaŋ aa tĩɛ serŋ nuɔ bɔlbɔl wɛi?»
11 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ duɔ hã bamaŋ ku fõŋgũɔ-i ba'i gbãa hũu nel daama-i, da ma'i sĩ nuɔmba-i hiere ba maahũuma sĩ.
12 Na saa da, banamba huɔŋ baa ba sersĩnni-i, banamba nelbiliemba'i diyaa-ba niɛ, banamba Diiloŋ-maama'i diyaa-ba niɛ. Umaŋ duɔ u ka gbãa hũu-ma u hũu-ma.»

Yesu cãarã Diiloŋo-i hã bisãmbiemba namba
(Marke 10.13-16; Like 18.15-17)

13 Ku huoŋgu-na, baa jo baa bisãmbiemba namba-i Yesu wulaa wuɔ ji haa u nammu-i bɛi aa cãrã Diiloŋo-i hã-ba. *Hãalãbieŋ baa sire ta ba nuola bamaŋ juɔ baa-ba.
14 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ bisãlmba ta ba jo mi wulaa, baa na ta na cie-ba. Na saa da, bamaŋ dii bafamba temma-i, *Diiloŋ-nelle dii bafamba diele.»
15 Aa naa haa u nammu-i bɛi aa cãrã Diiloŋo-i hã-ba. Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ ta halaŋ terieŋgu-na.

Wɛiŋo naŋ maama
(Marke 10.17-31; Like 18.18-30)

16 Baŋ taa dumaaŋo-na, naacolŋo naŋ wuɔ piɛ tuɔ yuu Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, mi saaya mi ce ãnfafaŋ hama-i da mi gbãa da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i?»
17 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ yuu-mi baa ãnfafammaŋ-maama? Nelduɔŋo diei dii umaŋ faa; u yaa Diiloŋo-i. Da ŋ ta ŋ

* **19:4** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 1.27 † **19:5** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.24 ‡ **19:7** Aŋjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ 24.1

taara ŋ da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i, ŋ saaya ŋ ta ŋ wuɔ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ.»

18 Naacolŋ wuɔ cira: «A yaa haya-i?»

Yesu wuɔ cira: «‹*Baa ko nɛliɛŋo, baa ce *fuocesĩnni, baa cuo, baa kar coima ŋ haa molo-na,*

19 *ta ŋ dii ŋ to-i baa ŋ nyu-i ba nuŋgu-i, ta ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.›*§»

20 Naacolŋ wuɔ cira: «Mafamma-i daama-i hiere mi ciɛ-ma. Mi saaya mi tiraa ce hama-i naara?»

21 Yesu wuɔ cira: «Da ŋ ta ŋ taara ŋ gbuo-ma ma tuole-na hiere, kã ŋ ka suor ŋ nagãŋ-niini-i hiere aa ŋ cal gbeiŋa faŋa-i ŋ hã sũntaamba baa-ya, ku yaa ŋ ka ce wɛiŋ nuɔ dɔrɔ-i-na; aa ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-miɛ.»

22 Naacolŋ daayo naa silaa waa wɛiŋo cor. Yesuŋ juɔ waŋ mafamma-i, wuɔ pãŋ vãa u yaaŋga-i aa naa ta.

23 Yesu wuɔ tuɔ piiye baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na kuu dii kpelle.

24 Na suyaa wuɔ kumaŋ ka ce nyɔgɔ̃mɛ duɔ gbãa cor misɛ̃nɛ-fuoŋgu-na kuu dii kpelle dɛ! Ŋga mi tũnu-nɛi: Kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa suur Diiloŋ-nelle-na, kufaŋgu dii kpelle yaŋ.»

25 Uŋ waaŋ mafamma-i, u hãalãbiemba hɔŋ muɔ gbuu cu da kullu! Baa ta ba piiye wuɔ: «Dumaaŋo-na, hai moloŋo-i ka gbãa suur Diiloŋ-nelle-na?»

26 Yesu wuɔ ne-ba aa naa cira: «Nelbiliemba wulaa ma siɛ gbãa ce, ŋga wɛima sa yar Diiloŋo-i.»

27 Terieŋgu faŋgu-na, Piɛr wuɔ cira: «Itie, ne, miɛ maŋ yaaŋ i wɛima-i hiere aa tiɛ nyaanu-niɛ i ka da bige-i kuɔ?»

28 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bĩmbĩŋ da ni ji bir hiere niifɛlɛnni, *Moloŋ-Biɛŋo ka tĩɛna u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-na aa namaa namaŋ nyaanuŋ-miɛ cĩncieluo baa na hãi, na ka bi tĩɛna fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-na ta na fiɛlnu *Isirahɛl dũnni cĩncieluo ni hãi niini yuŋ-maama-i.

29 Aa umaŋ duɔ ta aa yaŋ u dumɛlle-i, u hãmba-i, u mɔlbaa-ba-i, u tũɔbaa-ba-i, u to-i, u nyu-i, u bisãlmba-i, u sonni-i mɛi maama-na, uŋ taa aa yaŋ nimaŋ, u ka da ni temma sɔmma komuɔŋa ndii. Aa u ka tiraa da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.

30 Na saa da, bamaŋ taa yaaŋga fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka bir waa huoŋ-nu, aa bamaŋ dii huoŋgu-na fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka ta yaaŋga.»

20

Suontieŋo naŋo baa u maacenciraamba

§ **19:19** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12-16; Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.16-20; Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «*Diiloŋ-bãaŋgu dii ŋaa
suontieŋo maŋ siire naar taara maacenciraamba ba da ba ka
guona u suoŋgu-na.
2 Uŋ daa maacenciraamba-i ba waŋ ma saa wuɔ u pã-ba
deniebaa-ba da-ba-diei bãduɔŋgu-na aa ce ba kã suoŋgu-na.
3 «Bãaŋguŋ juɔ boŋ, u kã nelleŋ-huɔŋga-na ka tiraa da ba-
namba wuɔra ba bĩŋ ba sa ce bĩŋkũŋgu.
4 U gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Kãaŋ mi suoŋgu-na, mi ka pã-na, mi siɛ du-
na.›
5 Bafaŋ baa bi ta kã.
«Bãaŋguŋ juɔ huol, u tiraa hel da banamba-i, u tiraa ce
bafamba kã. Bãtaruŋgu-na, maaduɔma.
6 U juɔ tiraa hel bãaŋ-yufelleŋ kãŋ suurma huɔŋgu-na, a tiraa
da banamba-i, u yuu-ba wuɔ: ‹Bige-i ciɛ na tĩɛna naŋ bãaŋgu-i
na saa ce bĩŋkũŋgu?›
7 «Baa cira: ‹I saa da maacemma ku'i ciɛ.›
«Suontieŋ wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Da ma waa dumaaŋo-na, kãaŋ
mɛi suoŋgu-na.›
8 «Bãaŋguŋ juɔ tĩ huɔŋgu-na, suontieŋ wuɔ waŋ baa u suoŋ-
tayaana-i wuɔ: ‹Bĩ maacenciraamba-i ŋ pã-ba. Ŋ doŋ baa
bamaŋ juɔ huoŋgu'i nuɔ-i ŋ ka bãl baa dĩɛlã-baamba-i.›
9 Bamaŋ juɔ bãaŋguŋ kãŋ suurma-i huɔŋgu-na, ba bĩ
bafamba jo, ji hã-ba deniebaa-ba da-ba-diei ba yunniŋ.
10 Kuŋ juɔ hi dĩɛlã-baamba-i, bafamba da niɛ sĩ ba ka da
maar bamaŋ juɔ huoŋgu-na; ba hã-ba kuuduɔŋgu yaa baa-ba;
deniebaa-ba da-ba-diei.
11 Baa sire ta ba waana baa suontieŋo-i
12 wuɔ: ‹Bamaŋ juɔ huoŋgu-na ba saa da ce bĩŋkũŋgu aa
bãaŋgu tĩ aa ŋ bel diiloŋo-i pã-ba kuuduɔŋgu baa miɛ maŋ juɔ
dii cucuuyuŋ-nu, bãaŋgu ye-ye naŋ bãaŋgu!›
13 «Suontieŋ wuɔ gbɛ̃ unaŋo-i wuɔ: ‹Mi jĩɛ, mi saa du-ni. Ma
sĩ i naa saa-ma wuɔ dãnambãaŋgu-na mi pã-ni denie u diei kɛ?
14 Ŋ gbeiŋa'i si a nuŋgu-na wɛi? Biɛ-ya ŋ kã. Muɔmɛi ciɛra mi
ka hã umaŋ juɔ huoŋgu-na kuuduɔŋgu baa umaŋ juɔ yaaŋga-i,
naŋ nuŋgu dii-kuɔ wɛi?
15 Mɛi gbeiŋa-i, mi baa ce kumaŋ dɔlaanu-miɛ baa-ya wɛi?
Sisɔ miŋ ciɛ ãnfafamma-i ma'i jaa-ni?›»
16 Yesuŋ waaŋ mafamma-i wuɔ cira: «Na saa da, bamaŋ dii
huoŋgu-na, ba ka ta yaaŋga, aa bamaŋ dii yaaŋga-na, ba bir tĩɛ
huoŋ-nu.»

Yesu tiraa tir u kuliiŋgu maama-i
(Marke 10.32-34; Like 18.31-34)

* **20:2** Ba taa ba pã goŋguonaŋo-i denie diei bãduɔŋgu-na.

17 Yesuŋ juɔ biɛ hũmelle-i tuɔ kã *Yerusalɛmu-i-na, wuɔ bĩ
u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i ba deŋ a waŋ baa-ba
wuɔ:
18 «Na daa iŋ kãŋ Yerusalɛmu-i-na kɛ. Diɛ kã, ba ka
bel *Moloŋ-Biɛŋo-i a hã *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa
*ãnjĩnamma pigãataamba-i baa-yo. Da ba hã-ba baa-yo,
bafamba ka cira u saaya komma
19 aa bel-o hã *niɛraamba-i baa-yo ba nyɛ-yo sũlma aa muo-
yo aa gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi
yoŋ hĩɛma-na aa siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel jo.»

Nelbuɔ saaya u ce u fɛrɛ maacembiloŋo
(Marke 10.35-45; Like 22.25-27)

20 Ku huoŋgu-na, Sebede ciɛŋ wuɔ piɛ Yesu caaŋ-nu baa u
bɛpuɔmba-i ba hãi-i-na† ka dũuna duɔ cãrã.
21 Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ŋ taara bige-i?»
Wuɔ cira: «Mi taara da ŋ ji da ŋ nellentesĩnni-i, ŋ yaŋ mi
bɛpuɔŋ daaba-i ba hãi-i-na unaŋo tĩɛna ŋ nadieŋga-na unaŋo-i
ŋ nanyuɔŋgu-na.»
22 Yesu wuɔ cira: «Na saa suɔ naŋ cãrãŋ kumaŋ dɛ! Yaahuolo
maŋ ka haa-miɛ, namaa ka siɛ u temma haa-nɛi wɛi?»
Bisãlŋ daa baa cira: «Ũu, i ka siɛ u haa-yiɛ.»
23 Yesu wuɔ cira: «Yaahuolo maŋ ka haa-miɛ, u ka haa-nɛi
ninsoŋo, ŋga mɛi siɛ gbãa pã nuŋgu wuɔ mɛlŋo'i ka tĩɛna mi
nadieŋga-na aa mɛlŋo'i ka tĩɛna mi nanyuɔŋgu-na. Mi To uŋ
tigiiŋ muntĩɛnammu fammu-i tuɔ cie bamaŋ, ba yaa ka da-
mu.»
24 U *hãalãbieŋ cĩnciel-baamba nambaŋ juɔ nu nel
daama-i, ba hɔŋ muɔ pãŋ guɔla baa ba hãi-baaŋ daaba-i.
25 Yesu wuɔ bĩ-ba hiere a ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Na suyaa
wuɔ fãamaambaa-ba ce hãlmaaŋgu baa ba fãamaansĩnni-i aa
nelbõmbõmbaa-ba ta ba haa fõŋgũɔ-i nuɔmba-na.
26 Ŋga ku saa saaya ku waa dumaaŋo-na namaa na wulaa.
Umaŋ duɔ tuɔ taara u ce nelbuɔ-i na hɔlma-na, kutieŋo saaya
u ce u fɛrɛ na maacembiloŋo,
27 aa umaŋ duɔ tuɔ taara yaaŋga-i, u saaya u ce u fɛrɛ na
kɔriɛŋo.
28 Na saa da, *Moloŋ-Biɛŋo juɔ jomma famma yaa-i hĩɛma-
na duɔ ji cãa nuɔmba-i, aa pã u fɛrɛ duɔ sãa nuɔmba bɔi yunni,
u saa jo ba da ba ji cãa-yo.»

Yesu puurii yiriemba naŋ yufieŋa
(Marke 10.46-52; Like 18.35-43)

29 Baŋ siire Yeriko-i-na, nelpũŋgu naŋ temma cu Yesu huoŋ-
nu.

† **20:20** Sebede bɛpuɔŋ daaba-i ba gbɛ̃ Sake baa Nsãa. Niɛŋ 4.2.

30 Yiriemba namba waa tĩɛna hũmelle tũŋgu-na, baa tũnubɛi wuɔ Yesu yaa curaaŋ. Ba waa ba hãi. Baa pãŋ doŋ ta ba piiye da gbagaga wuɔ: «Itie, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce hujarre yiɛ!»
31 Nuɔŋ baa ta ba nuola-bɛi wuɔ ba budii. Baa migãaŋ ta ba kaasĩŋ ba naara wuɔ: «Itie, Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce hujarre yiɛ!»
32 Yesu wuɔ yiɛra aa naa yuu-ba wuɔ: «Na taara mi ce bige-i hã-na?»
33 Baa cira: «Itie, i taara ŋ puur i yufieŋa-i.»
34 Baŋ piiye dumaaŋo-na, ba hujarre ko Yesu-i, wuɔ wuɔra yiɛya ba yufieŋa-i. Terduɔŋgu faŋgu-na, aa pãŋ puur. Aŋ puurii dumaaŋo-na, baa cu u huoŋ-nu.

21

Yesu suurma-i Yerusalɛmu-i-na
(Marke 11.1-11; Like 19.29-40; Nsãa 12.12-19)

1 Yesubaa-baŋ kaa piɛ *Yerusalɛmu-i, a saanu baa Betifage-i, dii *Olivi-tibinni-tãnuŋgu hɔlma-na, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba hãi wuɔ:
2 «Kãaŋ nelle maŋ i yaaŋga-na daade-i, na ka da ba vaa kakũnciɛŋo naŋo baa u biloŋo. Na fir-ba na jo baa-ba.
3 Umaŋ duɔ yuu-na, na cira: ‹Itieŋo'i puɔraa-ye.› Da na waŋ mafamma-i, ba ka yaŋ na ta baa-ba.»
4 *Diilopɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ ma'i sa ciɛŋ daama-i wɛi? Diilopɔpuɔrbiloŋo waaŋ-ma wuɔ:
5 *«Waaŋ baa *Sinyɔtaamba-i wuɔ:*
Niɛŋ, na nellentieŋo'i juɔŋ daayo na wulaa,
uu dii hɔhĩnantieŋo.
*U nyugãaŋ tĩɛna kakũnyuŋ-na, baa kakũmbiloŋ-na.»**
6 Hãalãbieŋ baa kã ku yaa nuɔ-i, ka bi da-ma ŋaa Yesuŋ waaŋ-ma dumaa.
7 Baa jo baa kakũmuɔ-i baa u biloŋo-i. Baŋ juɔ baa-ba, baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i haa ba honni-na aa Yesu wuɔ nyugũŋ tĩɛna.
8 Nuɔmba maŋ waa hiere, baa bi hiel ba baamba-i ta ba fara-bɛi hũmelle-na Yesu tuɔ wuɔ ba dɔrɔ. Banaŋ baa kar fiɛlu ta ba jĩna.
9 Bamaŋ naa waa u yaaŋga-na baa u huoŋgu-na hiere, baa ta ba piiye da gbagaga wuɔ:
«*Davidi hãayɛ̃lŋo temma si dii!
Itieŋ uŋ saaŋ umaŋ u jo, Diilo baa-yo!
Dɔrwuoŋo temma si dii!»†

---

* **21:5** Sakari (Zacharie) 9.9. Nellentieŋo maŋ duɔ nyugũŋ kakũmuɔ-i-na ku pigãaŋ wuɔ u hiiriiye u fɛrɛ. † **21:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.25-26

10 Yesuŋ kãa ka suur Yerusalɛmu-i-na, nelle-i hiere diɛ sire yiɛra di gbeiniŋ. Da ba cor kusuɔŋ-nu, nuɔmba ta ba yuu wuɔ: «Hai moloŋo-i?»
11 Baa ta ba siɛ-ba wuɔ: «Yesu maŋ Diilopɔpuɔrbiloŋo yaa-i. U hilaa Nasarɛti, dii *Galile.»

Yesu duɔnya torgociraamba-i Diilodubuɔ-i-na
(Marke 11.15-19; Like 19.45-48; Nsãa 2.13-22)

12 Yesuŋ kãa *Yerusalɛmu-i-na, wuɔ kã ka suur *Diilodubuɔ-i-na a donya niisuornintaamba-i baa niisãanintaamba-i hiere hiel-ba. Aa naa kã ka tisĩŋ gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna, aa sɛ bamaŋ suoraaŋ nɔnsɔr ba huriimba-i ba titiɛŋa-i nanna.
13 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ cira: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Ba ka ta ba bĩ mi dũŋgu-i Diilojaaldũŋgu*›‡, ma sĩnni niɛ namaa ce-ku cuo ba terieŋgu?»
14 Yesuŋ suurii Diilodubuɔ-i-na, yiriemba namba-i baa cisɛduɔlbaa-ba namba kã u wulaa u ka sire-bɛi.
15 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataambaŋ daa uŋ ceŋ gbɛrɛ-wɛima-i, aa bisãlmba maŋ waa baa-yo ba ta ba piiye gbagaga Diilodubuɔ-i-na, ku saa dɔlnu-bɛi. Bisãlŋ daaba taa ba piiye wuɔ: «*Davidi hãayɛ̃lŋo temma si dii.»
16 Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa ãnjĩnamma pigãataaŋ baa ta ba piiye baa Yesu-i wuɔ: «Ŋ nuɔ bisãlmbaŋ waŋ mamaŋ wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Mi nuɔ.» Aa naa cira: «Diiloŋ-nelmaŋ piiye terieŋgu maŋ nuɔ-i wuɔ: ‹*Ŋ ciɛ halle bisãlmba-i baa tontobaa-ba tuɔlnu nuɔnɛi*›§ namaa saa kalaŋ terieŋgu faŋgu-i dede wɛi?»
17 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ ta kã Betani aa naa yaŋ-ba. U kaa cɔ kusuɔŋ-nu'i.

Yesu ciɛ yensãaŋgu naŋgu kuol
(Marke 11.12-14,20-24)

18 Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ sire cucuuyuŋgu-na tuɔ jo nelleŋ-huɔŋga-na, a ne da nyulmu waa-yuɔ.
19 U juɔ hi hɔlma namma-i a da *yensãaŋgu naŋgu-i hũmelle tũŋgu-na. Wuɔ piɛ kã ka da fiɛgbãŋgbãŋlãndu. Wuɔ gbɛ̃ yensãaŋgu-i wuɔ: «Ma bãlãa nyuŋgo, naŋ cɛraa ŋ ji maŋ bieŋa!» Terduɔŋgu faŋgu-na, yensãaŋgu pãŋ kuol.
20 Kuɔ cu u *hãalãbiemba hɔmmu-i. Baa ta ba yuu-yo wuɔ: «Itie, ku ciɛ ceŋ hama-i aa yensãaŋ daaku kuol hɔdɔmma dumandɛ-i-na?»
21 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da na saa ce na hɔmmu-i mu hãi, aa haa na naŋga-i miɛ, miŋ ciɛ

‡ **21:13** Isayi (Ésaïe) 56.7 § **21:16** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 8.3

kumaŋ daaku-i na gbãa ce ku temma. Halle na gbãa gbɛ̃ tãnuŋ daaku-i wuɔ: ‹Juur ŋ halaŋ bande-i-na ŋ ka suur nuoraaŋgu-na›, ŋ da ma bi ciɛ.

22 Da na cãrã bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu Diiloŋo wulaa, aa haa na naŋga-i yuɔ, na ka da ku bĩŋkũŋgu-i.»

Hai hãa Yesu-i hũmelle-i u tuɔ ce u maacemma-i?
(Marke 11.27-33; Like 20.1-8)

23 Yesuŋ juɔ ji hi, wuɔ suur *Diilodubuɔ-i-na doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔŋ baa piɛ yuu-yo wuɔ: «Niŋ ceŋ kumaŋ daaku-i, hai moloŋo-i hãa-ni hũmelle-i ŋ ta ŋ ce-ku?»

24 Yesu wuɔ cira: «Muɔmi ka bi yuu-na baa nelma diei. Da na siɛ-mi, mi ka pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi hũmelle-i.

25 Hai moloŋo-i puɔraa Nsãa jo ji tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i? Diiloŋo'i puɔraa-yo waa nelbiliemba'i puɔraa-yo?» Baa doŋ ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Diɛ cira Diiloŋo'i puɔraa-yo, u ka cira: ‹Naŋ suyaa-ma dumaaŋo-na bige-i ciɛ na saa hũu u nelma-i?›

26 Diɛ bi hɔr-ma cira: ‹Nelbiliemba'i puɔraa-yo›, bamaŋ dii bande-i-na hiere ba suyaa wuɔ Nsãa waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo, ba siɛ yaŋ-ye.»

27 Baa naa baa cira: «I saa suɔ umaŋ puɔraa-yo.»

Yesu wuɔ cira: «Muɔmi siɛ bi pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi hũmelle-i mi ta mi ce kumaŋ daaku-i.»

Bɛpuɔmba hãi maama

28 Ku huoŋgu-na Yesu wuɔ cira: «Niɛŋ, naacolŋo naŋo waa baa bɛpuɔmba hãi. Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji gbɛ̃ mɔlŋo-i wuɔ: ‹Sire ŋ kã suoŋgu-na.›

29 «Naacombiloŋ wuɔ: ‹Mi siɛ kã.› Aa ji jɔguɔŋ aa ta kã.

30 «Tuoŋ wuɔ kã ka ce maaduɔma baa hãaŋo-i. Hãaŋ wuɔ: ‹Baba, wɛima sĩ, mi ka kã›. Aa u saa ji kã.»

31 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba hãi-i-na, hai moloŋo-i nuɔ tuoŋo nuŋgu-i?»

Baa cira: «Dĩɛlã-wuoŋo yaa-i.»

Yesu wuɔ cira: «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Nampohũutaamba-i baa saasorbaa-ba ka suur yaaŋga nɛi *Diiloŋ-nelle-na.

32 Na saa da, Nsãa juɔ ji pigãaŋ-na hũmeviile-i na yagar na saa hũu u nelma-i, ŋga nampohũutaamba-i baa saasorbaa-ba hũyãa-ma. Mafammaŋ fiɛ ce na da-ma, ku saa jaŋ-na na nanna na ciɔbabalaŋo-i aa hũu Nsãa nelma-i.»

Suontieŋo naŋo baa u maacembiemba
(Marke 12.1-12; Like 20.9-19)

33 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi tiraa naŋ
gbãnalãaŋgu naŋgu baa-na: Naacolŋɔ naŋɔ diyaa *ɛrɛsɛ̃-
suoŋgu aa kalla-kuɔ. Uŋ kalaaya-kuɔ, u hĩŋ fuoŋgu ba da ba ta
ba kãmal ɛrɛsɛ̃-i aa ce felge ba ta ba nyugũŋ ba niya suoŋgu-i.
Uŋ ciɛ mafamma-i, u biɛ maacenciraamba jĩna-kuɔ aa ta kã
nelle.
34 «Ɛrɛsɛ̃ŋ juɔ hi karma, u puɔr u maacembiemba siɛi maa-
cenciraamba wulaa wuɔ ba ji hũu fuɔ yufelle-i ka hã-yo.
35 Maacembiembaŋ juɔ, maacenciraamba bel diiloŋɔ-i a
muo unaŋɔ-i aa ko ba hãi-baamba-i. Ba naaŋ unaŋɔ-i baa
tãmpɛ̃lɛ̃iŋa'i ko-yo.
36 Suontieŋɔ tiraa puɔr maacembiemba namba. Bafamba
maaraa dĩɛlã-baamba-i. Baŋ juɔ, maacenciraamba tiraa ce-
ba ŋaa baŋ ciɛ dĩɛlã-baamba-i dumaa.
37 Suontieŋɔ naa u puɔr u biɛŋɔ yaa wuɔ u jo u fɛrɛ ba wulaa.
U taa u ne wuɔ sĩ bɛpolŋ duɔ jo, ba ka kãŋ-yo.
38 «Baŋ juɔ'a ba ne da bɛpolŋɔ-i, ba piiye baa ba-naa wuɔ:
‹Ciiluwuotieŋɔ yaa juɔŋ daayo! Yaaŋ i ko-yo aa ciiluŋgu ce miɛ
kũŋgu!›
39 Ba siire ku yaa nuɔ-i a bel naacombiloŋɔ-i hel baa-yo
suoŋgu-na ka ko-yo.»
40 Yesu wuɔ cira: «Namaa wulaa, suontieŋ duɔ jo, u ka ce
maacenciraaŋ daaba-i niɛ?»
41 Baa cira: «Kartaaŋ daaba-i! Duɔ jo, u ka ko-ba hiere aa hã
banamba baa suoŋgu-i. Bafamba ka ta ba hã-yo u yufelle-i ku
huɔŋ-nu.»
42 Yesu wuɔ cira: «Na saa kalaŋ nel daama-i Diiloŋ-nelma-na
wɛi? Ma nyɛgãaŋ wuɔ:
‹Dũmarãambaŋ cĩnaana kpãŋkpara maŋ,
u yaa juɔ bella dũŋgu-i.
Itieŋɔ yaa wuɔ ma ce dumaaŋɔ-na.
*Miɛ fuɔ ku ciɛ nerma i wulaa.›**
43 «Ku'i ciɛ mi ta mi tũnu-nɛi miɛ: Ba ka hũu *Diiloŋ-nelle-i
na wulaa a hã *niɛraamba maŋ nuɔŋ Diiloŋɔ nuŋgu-i baa-de.
[
44 Ŋga miŋ waaŋ kpãŋkpara maŋ maama-i, umaŋ duɔ par
diire naŋ u fɛrɛ yuɔ, u ka kara u fɛrɛ; duɔ bi par naŋ umaŋ, u
ka putĩɛnu kutieŋɔ-i.]»
45 Yesuŋ naaŋ gbãnɛini maŋ daani-i, *Diilojigãntaamba
yuntaamba-i baa *Farisĩɛbaa baa pãŋ suɔ wuɔ u gbɛ̃ ba yaa-i.
46 Baa ta ba taara ba bel-o. Ŋga nuɔmba naa suɔ wuɔ
*Diilopɔpuɔrbiloŋɔ, a ce dumaaŋɔ-na Diilojigãntaamba yun-
taamba-i baa Farisĩɛbaa-ba taa ba kãalã-bɛi.

* **21:42** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22-23

22

Nellentieŋo naŋo baa u jɛ̃naamba
(Like 14.15-24)

1 Yesu wuɔ cor baa u gbãnɛini-i wuɔ:
2 «*Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa nellentieŋo maŋ jãaŋ ciɛŋo
duɔ hã u biɛŋo aa bĩ nuɔmba bɔi.
3 Niiwuoniŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, u puɔr u maacembiemba-i wuɔ
ba ka waŋ baa nuɔmba jo. Maacembiemba kã, nuɔmba ka
yagar wuɔ ba siɛ jo.
4 Nellentieŋo tiraa puɔr u maacembiemba namba ba wulaa
wuɔ: ‹Kãaŋ na ka waŋ baa-ba wuɔ mɛi ciɛra mi hĩyãa bɔi aa
ko mi balyunni-i baa fombayaamba-i, kɛrɛ ba jo, niiwuoni biɛ
tĩ.›
5 Pɔpuɔrbiembaŋ kãa, nuɔmba saa gbuu suɔ dii wuɔ ba waŋ
wɛima, ba bɔrɔ hiere kã ba muŋkãmmu: Banamba kã sonniŋ,
banamba kã torguoŋ-nu.
6 Banamba bir yaŋ aa bel nellentieŋo maacembiemba-i
muo-ba da dɛi aa ko-ba.
7 Nellentieŋo huɔŋ kaa pãŋ guɔla. Wuɔ ce u sorosibaa-ba kã
ka ko kutaamba-i aa caa ba nelle-i.
8 «Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ waŋ baa u maacembiemba-i
wuɔ: ‹Niiwuoni biɛ tĩ, ŋga miŋ ŋa naa bĩ bamaŋ, ni saa naa
waa bafamba niini.
9 Kãaŋ hũŋgbɛsɛnni-na, da na ka da nɛliɛŋo nɛliɛŋo, na ce u
jo.›
10 Maacembiemba taa ku yaa nuɔ-i kã hũŋgbɛsɛnni-na ka
bĩ nelbabalaamba-i baa nelfafaamba-i hiere ji dii nellentieŋo
dũŋgu yu.
11 Nellentieŋo suur wuɔ u ka ne-ba, kã ka da naacolŋo naŋo
diyaa joŋgorgbãŋgbãlãŋo tĩɛna, a ne da ba hãa-ba joŋgorbaa ma
yerreŋ.
12 Wuɔ yuu-yo wuɔ: ‹Mi jĩɛ, naŋ ciɛ niɛ suur bande-i baa
joŋgorgbãŋgbãlãŋo-i?› Naacolŋo saa da wɛima waŋ.
13 Nellentieŋ wuɔ waŋ baa u maacembiemba-i wuɔ: ‹Bilaaŋ
naacolŋ daayo-i na vaa u nammu-i baa u gbeini-i aa na tɛtɛŋ-
yo na nanna-yuɔ fuoreŋ dii kukulma-na. Duɔ tĩɛ dii terieŋgu-
na, kaaluŋgu siɛ gbuu waa dɛi.›»
14 Yesu wuɔ cira: «Na saa da, ba bĩɛ nuɔmba bɔi, ŋga baŋ
fiɛlaa bamaŋ ba saa ciinu.»

Nampo saaya u pã hã jãmatigi-i wɛi?
(Marke 12.13-17; Like 20.20-26)

15 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, *Farisĩɛbaa baa kã ka da ba-naa
baŋ ka ce dumaa cure-yuɔ bel-o fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-ãndaaŋgu-na.
16 Baŋ juɔ nunu ba-naa tĩ, baa puɔr ba *hãalãbiemba-i u
wulaa baa *Erɔdi baamba namba. Baa kã ka gbɛ̃-yo wuɔ:

«Hãalãtie, i suyaa wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo yaa-i; ŋ gbu ŋ pigãaŋ nuɔmba-i baa Diiloŋ-hũmelle yaa kelkel, ŋ sa kãalã nɛliɛŋo baa ŋ ninsoŋo-i, ŋ sa bi ce ciɛluɔ.»

17 Aa naa yuu-yo wuɔ: «A saa baa miɛ hũmelle-i, ku saaya i tiɛ pã nampo-i i hã *Oromɛ ba *jãmatigi-i wɛi?»

18 Yesu wuɔ suɔ ba kusũŋ-maama-i; wuɔ cira: «Huhurmantaaŋ namaa temma-i daana-i, na taara na cure muɔmɛi wɛi?

19 Naŋ pãŋ nampo-i baa warbieŋa maŋ, hãa-miŋ di diei mi ne.» Baa hã-yo warbelle nande.

20-21 Wuɔ hũu-de ne aa naa yuu-ba wuɔ: «Ba ciɛ hai yuŋgu-i warbel daade-na?»

Baa cira: «Ba ciɛ Oromɛ ba jãmatigi yuŋgu.»

Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba nyɛgãaŋ hai yerre-i diɛ?»

Baa cira: «Ba nyɛgãaŋ Oromɛ ba jãmatigi yerre.»

Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Kumaŋ da ku waa jãmatigi kũŋgu-i, pãaŋ-kuŋ na hã jãmatigi-i baa-ku, aa kumaŋ da ku bi waa Diiloŋ-kũŋgu-i na bi pã-ku na hã Diiloŋo-i baa-ku.»

22 Nel daama cu ba hɔmmu-i, baa naa baa ta aa naa yaŋ-yo.

Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i (Marke 12.18-27; Like 20.27-40)

23 *Sadusîɛbaa-ba wulaa kuomba siɛ sire. Yinduɔŋgu faŋgu-na, banamba piɛ Yesu-i a yuu-yo wuɔ:

24 «Hãalãtie, *Moisi ciɛra wuɔ umaŋ duɔ saa da biloŋo baa u ciɛŋo-i aa ku, u hãaŋo saaya u biɛ ciɛŋo-i a hoŋ biloŋo hã kuloŋo-i.*

25 A ne da i hɔlma-na, naacombiemba namba waa niehãi ba nyu wulaa. Mɔlŋo sire jã ciɛŋo, u saa da biloŋo baa-yo aa ku. Umaŋ cuu-yo u biɛ ciɛŋo-i

26 u saa da biloŋo baa-yo. Siɛliŋ-wuoŋo-i maaduɔma. Ba ciɛ dumɛi ka ku gbuo hiere niehãi-i-na molo saa ji da biloŋo baa ciɛŋ daayo-i.

27 Ku huoŋgu-na, ciɛ fuɔ fɛrɛ u suɔ tuɔ nyaanu-bɛi.

28 Ba hieroŋo-na, baŋ diyaa-yo ba ciɛŋo cor, kuoŋ da ba ji sire yiiŋgu maŋ nuɔ-i, u ka ce hai wuoŋo-i?»

29 Yesu wuɔ cira: «Na piɛra! Na saa suɔ Diiloŋ-nelma-i, aa na saa bi suɔ u himma-i.

30 Na saa da, kuoŋ da ba ji sire, cadiile siɛ ji waa, ba ka waa ŋaa *dɔrpɔpuɔrbiemba.»

31 Aa naa cira: «Kumaŋ ŋaa kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i, na saa kalaŋ Diiloŋ-nelma-i wɛi?

32 U ciɛra wuɔ: ‹*Abiramu Diiloŋo yaa muɔŋo-i, *Isaki Diiloŋo yaa muɔŋo-i, *Yakɔbu Diiloŋo yaa muɔŋo-i.›† Ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋo-i cicɛ̃lmantaaŋ-wuoŋo; bikuoŋ-wuoŋo sî.»

---

* **22:24** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 25.5-6 † **22:32** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 3.6

33 Bamaŋ waa terieŋgu-na nu nel daama-i maa gbuu
suurnu-bɛi.

Nelma maŋ dii yuŋgu Diiloŋ-nelma-na
(Marke 12.28-34; Like 10.25-28)

34 *Farisĩɛbaa-baŋ juɔ nu-ma wuɔ Yesu piiye yar
*Sadusĩɛbaa-ba-i, baa ne ba-naa kã u wulaa
35 da ba ka piiye cure-yuɔ. *Anjĩnamma pigãatieŋo naŋo
waa ba hɔlma-na, wuɔ biɛ ãndaaŋgu-i wuɔ:
36 «Hãalãtie, Diiloŋ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ, hade-i
yuŋgu?»
37 Yesu wuɔ cira: «‹*Ŋ saaya ŋ dɔl Itieŋo-i Diiloŋo-i baa ŋ
huɔŋga-i hiere, baa ŋ kusũŋgu-i hiere, baa ŋ ãnjɔguɔma-i hiere.*›‡
38 Hũmelle fande yaa yuŋgu aa tiraa maar anaŋa-i hiere.
39 Hãalĩŋ-diele maŋ nyaanu di-naa baa difande-i di yaa
daade: ‹*Ŋ saaya ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.*›§
40 *Moisi hũmieŋa-i hiere a yuŋgu dii hũmieŋ daaya'i nuɔ-i
a hãi-i-na baa *Diilopɔpuɔrbiemba nelma-i hiere.»

Koŋkortieŋo bige-i baa Davidi-i?
(Marke 12.35-37; Like 20.41-44)

41 *Farisĩɛbaa-baŋ tigiiŋ ba-naa dumaaŋo-na, Yesu wuɔ yuu-
ba wuɔ:
42 «Namaa na'a Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ
*Koŋkortieŋo maŋ, u ka hoŋ dũŋ haku-i nuɔ-i?»
Baa cira: «*Davidi dũŋ-nu, u ka waa *Davidi hãayɛ̃lŋo.»
43 Yesu wuɔ cira: «A ma ce niɛ *Diiloŋ-Yalle ce Davidi bĩ-yo u
Tieŋo? Ma sĩ Davidi fuɔ fɛrɛ ciɛra wuɔ:
44 ‹*Itieŋo gbĩɛ mi Tieŋo-i wuɔ:*
«Jo ŋ ji tĩɛna mi caaŋ-nu
aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»›*
45 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, Davidi fuɔ
fɛrɛ duɔ tuɔ bĩ-yo u Tieŋo, u ce niɛ aa ce u hãayɛ̃lŋo yoŋ?»
46 Uŋ piiye dumaaŋo-na, molo saa da nelma duɔ siɛ-yo. A bãl
dii yiiŋgu faŋgu-na, ba saa ji tiraa da holle yuu-yo baa nelma.

23

Baa na suur ãnjĩnamma pigãataamba kuuceŋgu-na
(Marke 12.38-39; Like 11.43,46; 20.45-46)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa nuɔmba-i baa u
*hãalãbiemba-i wuɔ:
2 «*Moisiŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ, *ãnjĩnamma
pigãataamba-i baa *Farisĩɛbaa-ba yaa saaya ba ta ba pigãaŋ
nuɔmba-i a wuɔsaaŋgu-i.

---

‡ **22:37** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.5 § **22:39** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 * **22:44** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu 110.1

3 A ce dumaaŋo-na, da ba waŋ mamaŋ baa-na, na ce-ma; ŋga baa na suur bafamba kuuceŋgu-na. Baŋ waŋ mamaŋ ba sa ce-ma.
4 Da ba ce ba haa coŋgorni-i hã nuɔmba ta ba kpɛkpɛllɛ aa yagar wuɔ ba siɛ kãyã-bɛi ba migãaŋ tũu.
5 Ba ce ba wɛima-i hiere ba taara yerre baa-ma. Na saa da, bafamba kuɔlbaa-ba* maar banamba baamba-i. Aa baŋ naŋ kompammu maŋ, bafamba muumu comieŋa dii pɔ̃mpɔr banamba waaŋa-na.
6 Da ba kã kãlle maŋ nuɔ-i, sisɔ *Diilonelhãalãdũŋgu maŋ nuɔ-i, ba taara ba tĩɛna yaaŋ-na.
7 Aa da ba waa nuɔmba-na, ba taara ba ta ba piɛ ba jaal-ba aa ta ba bĩ-ba hãalãtaamba.
8 Jande, namaaŋo-i, baa na yaŋ ba ta ba bĩ-na hãalãtaaŋ namaa. Namɛi baaduɔŋ namaa aa na hãalãtieŋo dii u diei yoŋ.
9 Mi baa da na bĩɛ moloŋo hĩɛma-na wuɔ na to. Na To dii u diei yoŋ, u yaa dɔrɔ-i-na.
10 Na baa bi ce ba ta ba bĩ-na yuntaaŋ namaa. Na yuntieŋo dii u diei yoŋ, u yaa *Kirsa-i.
11 Umaŋ na yuŋgu-na, u saaya u ce u fɛrɛ na maacembiloŋo.
12 Na saa da, umaŋ duɔ tuɔ tɛtɛŋ u fɛrɛ, ba ka hiire-yuɔ, ŋga umaŋ duɔ tuɔ hiire u fɛrɛ, ba ka tɛtɛŋ-yo.»

Sũlma haraa huhurmantaamba-na
(Marke 12.40; Like 11.39-52; 20.45-47)

13 Yesuŋ waaŋ mafamma-i wuɔ cira: «*Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa *Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Na suu *Diiloŋ-nelle hũmelle-i, namaa fɛrɛ-i na siɛ suur, bamaŋ taaraayaŋ da ba suur na suu-de bɛi.
[
14 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Da na ce na bel diiloŋo-i a hũu bikulcaamba nagãŋ-niini-i a wuo-ni, aa da na'a na cãrã Diiloŋo-i, na cãrã-yuɔ da agaga wuɔ ba cira namaa faa. Kumaŋ ka haa-nɛi, ku ka balaŋ cor.]
15 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Da na ce na wuɔra gbuo terni-i hiere a taara nuɔmba-i dii-ba na hũmelle-na. Ŋga umaŋ duɔ gbãŋ suur tĩ, na bir-o na birma a ce u bir balaŋ yaŋ namaa fɛrɛ-i titirre.

---

* **23:5** *Yuifubaa-ba taa ba ce Diiloŋ-nelma-i ba pũu kuɔlbaa baa-ma. Da ba'a ba jaal Diiloŋo-i ba biɛ kuɔlbaa-ba famba-i a vaa-ba: unaŋo ba napuɔŋ-na, unaŋo ba yaadãmma-na. Ba ce mafamma-i wuɔ Diiloŋ uŋ hãa-ba *ãnjĩnamma maŋ, ma maama baa karaanu-bɛi.

16 «Namaa yirii aa bi cira na pigãaŋ banamba hũmelle. Sũlma haraa-nɛi! Na gbĩɛ-ku dumaa wuɔ moloŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ *Diilodubuɔ yerre-i, duɔ fiɛ'a u saa ji gbãa ce-ma, wɛima sĩ. Ŋga umaŋ duɔ cira: ‹Muɔ baa sɛ̃nɛ maŋ Diilodubuɔ-i-na mi ka ce daama-i.› Da ku fiɛ balaŋ niɛ niɛ, u saaya u ce-ma.

17 Mimiɛl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yaŋ-na. Diilodubuɔ-i baa sɛ̃nɛ-i haku-i bɔyaa haku-i nuɔ-i? Sɛ̃nɛ uŋ yeŋ Diilodubuɔ-i-na ku'i saa ce-yo Diiloŋ-wuoŋo wɛi?

18 «Da na bi ce na ta na piiye wuɔ moloŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ mumbuolmuŋ-terieŋgu yerre-i, duɔ fiɛ'a u saa ji gbãa ce-ma, wɛima sĩ, ŋga umaŋ duɔ cira: ‹Muɔ baa tãmmaŋ-kũŋgu maŋ mumbuolmuŋ-terieŋgu dɔrɔ-i-na mi ka ce daama-i›, da ku fiɛ gbãŋ niɛ niɛ, u saaya u ce-ma.

19 Mimiɛl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yaŋ-na. Mumbuolmuŋ-terieŋgu-i baa tãmmaŋ-kũŋgu-i haku-i bɔyaa haku-i nuɔ-i? Tãmmaŋ-kũŋguŋ yeŋ mumbuolmuŋ-terieŋgu dɔrɔ-i-na, ku'i saa ce-ku Diiloŋ-kũŋgu wɛi?

20 «Umaŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ mumbuolmuŋ-terieŋgu yerre-i, kuu dii ŋaa u bĩɛ baa nimaŋ dii ku dɔrɔ-i-na hiere.

21 Umaŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ Diilodubuɔ yerre-i, kuu dii ŋaa u bĩɛ baa ku tieŋo-i hiere.

22 Umaŋ duɔ pã nuŋgu aa hiel u niele dɔrɔ-i-na, kuu dii ŋaa kutieŋo bĩɛ Diiloŋo yerre-i baa u muntĩɛnammu-i hiere.

23 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa na-maaŋo-i, huhurmantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Da na ce na dii Diiloŋo *yufelle-i ka cor baa niifiɛlu-i du sĩnni-na hiere, a ne da kumaŋ yuŋgu *ãnjĩnamma-na na sa ce-ku: Na sa ce kumaŋ vii, na siɛ bi tiraa ce kumaŋ faa, na sa wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i. Naa naa saaya na yu nyɔlma baa ma yaa igɛ̃na aa suɔ haa manamma-i ma dɔrɔ.

24 Namaa yirii aa bi cira na pigãaŋ banamba hũmelle. Da na ce na seŋ hũmma-i wuɔ na sa taara na nyɔŋ baa kilekilebaa, a ne da naŋ nyɔŋ baa nimaŋ ni saa baa nyɔgɔ̃mɛbaa-ba-i.

25 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa na-maaŋo-i, huhurmantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Naa dii ŋaa nɛliɛŋo maŋ saaraa kalni honni-i aa yaŋ ni hɔmmu yu baa duganni. Da na ce na migãaŋ na kũɔma yaa da welewele aa yaŋ na hɔmmu yu baa cuosĩnni baa nenemuŋgu.

26 Mimiɛl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yaŋ-na. Saaraaŋ kalni hɔmmu yaa igɛ̃na, na ka da ni honni bi kuɔŋ.

27 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa na-maaŋo-i, huhurmantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Naa dii ŋaa cĩncuɔŋa maŋ baŋ puu-ya baa pilammu a ta a ne da fafamma, a ne da a hɔmmu yuu baa kokonni baa hũlãbabalaaŋgu.

28 Ku yaa ŋaa namaa kũŋgu-i. Nuɔŋ da ba da-na, ba cira: ‹Bamaŋ wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma ba yaa daaba-i.› A ne da na hɔmmu yuu baa huhurma baa balaaŋgu.

29 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisɪ̃ɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Na siire ta na ma *Diilopɔpuɔrbiemba cĩncuɔŋa-i aa ta na tuɔlnu bamaŋ siire wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma aa ku ba waaŋa-i

30 aa ta na piiye wuɔ: ‹Kuɔ ii naa waa i bĩncuɔmba bãaŋgu-na, ii naa saa cu ba huoŋ-nu Diilopɔpuɔrbiemba komma-na.›

31 Terieŋgu faŋgu-na, na pigãaŋ wuɔ bamaŋ kuɔ Diilopɔpuɔrbiemba-i namaa bĩncuɔmba.

32 Ku faa! Gbãaŋ na cor baa na bĩncuɔmba maacemma-i na ka bãl-ma.

33 Nelbabalaaŋ namaa temma-i daana-i! Diiloŋo ce niɛ aa u siɛ ka caa namaa?

34 Niɛŋ, mi ka saaŋ Diilopɔpuɔrbiemba hã-na, baa nelnurãamba a naara ãnjĩnamma pigãataamba namba. Da ba kã, na ka ko banamba bɛi, aa gbu banamba dɛnniŋ aa muo banamba na *Diilonelhãalãdũnni-na. Na ka nyaa ba huoŋ-nu nilɛiŋa-na hiere ce-ba kpãncɔ̃lgũɔ.

35 Terieŋgu faŋgu-na, baŋ fiɛŋ bamaŋ ko-ba hiere a doŋ Abɛlna a ji hi Barasi biɛŋo-i Sakari-i, naŋ kuɔ umaŋ mumbuolmuŋterieŋgu hɔlma-na baa Diilodubuɔ-i, Diiloŋo ka haa-ma hã namɛi baa-ma hiere.

36 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Diiloŋo ka haa nuɔŋ daaba kuliiŋgu maama-i hiere hã fiɛfiɛ ku nuɔŋ namɛi baama.»

Yesu kũɔma siɛŋ baa Yerusalɛmutaamba-i
(Like 13.34-35)

37 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «E Yerusalɛmutaaŋ namaa! Namɛi kuɔŋ *Diilopɔpuɔrbiemba-i. Diiloŋ duɔ saaŋ umaŋ hãna, na bel diiloŋo-i naŋ kutieŋo-i baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-yo. Mɛi ciɛ ji gbɛ̃; mi na'a mi tigiiŋ-na ŋaa kũɔnaŋ uŋ tigiiŋ u biemba-i dumaa aa pũl-bɛi. Ŋga na saa hũu-ma.

38 Kuŋ hii terieŋgu maŋ fiɛfiɛ-i-na, Diiloŋo ka yaŋ na nelle-i hã-na.

39 Aa mi tũnu-nɛi, da na saa ji ta na cira: *‹Itieŋ uŋ saaŋ umaŋ u jo, Diilo baa-yo›*† na siɛ tiraa da mi yufelle.»

24

Mamaŋ ka da nelbiliemba-i aa miwaaŋo suɔ duɔ tĩ
(Marke 13.1-13; Like 21.5-19)

1 Yesuŋ juɔ hel *Diilodubuɔ-i-na tuɔ ta, u *hãalãbiemba kã u wulaa ka ta ba piiye baa-yo wuɔ u ne Diilodubuɔ-i kɛrɛ u mamma faa.

† **23:39** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.26

2 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Naŋ daa dũŋgu maŋ daaku-i, yiiŋgu dii baa yiiŋgu ku ka fara hiere hĩɛma-na!»
3 Uŋ kaa hi *Olivi-tibinni tãnuŋgu-i, wuɔ tĩɛna. U hãalãbiemba piɛ kã u wulaa ba kula, a ka yuu-yo wuɔ: «Itie, niŋ waaŋ nelma maŋ daama-i, ma ka ce yaku-i? Aa i ka ce niɛ suɔ ŋ jommaŋ-huɔŋgu-i baa miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋgu-i?»
4 Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ moloŋo ji pira-nɛi.
5 Nuɔmba bɔi ka jo ji biɛ mi yerre-i ce-de ba diele. Umaŋ duɔ jo, u ka cira Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i. Ba ka pira nuɔmba bɔi.
6 Na ka da bɛrru ce terni-na hiere. Ŋga da na ji ta na da-ma, baa na tie holle, mafamma saaya ma ce, ŋga miwaaŋo tĩmma'i siɛ pãŋ waa huɔŋgu faŋgu-na.
7 Nuɔmba kaa ta ba gãŋ siyaabaa siyaabaa, baa nilɛiŋa nilɛiŋa. Nyulmu kaa ta mu suur aa hĩɛma kaa ta ma sagalla terni nanni-na.
8 Nifanni-i daani-i hiere hãaŋo. Ku domma'i dumaaŋo-na.
9 «Ba kaa bel-na ce-na sũlma aa ko-na. Ba ka bigãaŋ-na nilɛiŋa-na hiere mɛi maama-na.
10 Huɔŋgu faŋgu-na, nuɔmba bɔi kaa nanna Diiloŋ-hũmelle-i. Ba kaa hel ba-naa honniŋ aa bigãaŋ ba-naa.
11 Nuɔmba bɔi ka jo ji ta ba tãal nuɔmba-i wuɔ bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba. Ba ka pira nuɔmba bɔi.
12 Ambabalma kaa ta yaaŋga nuɔmba-na a ce ba bɔi siɛ tiraa ta ba ce nelnyulmu-i.
13 Ŋga umaŋ duɔ nyaar ka hi ku bãlma-i, kutieŋo ka kor.
14 *Diiloŋ-bãaŋgu *Neldɔdɔlma ka wuɔra waŋ terni-na hiere nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba suɔ-ma aa fiɛfiɛ-i-na miwaaŋo tĩmma suɔ da ma hi.»
(Marke 13.14-23; Like 21.20-24)
15 «Nuɔni maŋ da ŋ kalaŋ terieŋ daaku-i, ŋ gbãŋ kpelle ŋ suɔ ku yuŋgu-i. Diiloŋ uŋ puɔraa Daniɛl waŋ Terbĩɛnatieŋo maŋ maama-i,* da na ji da u juɔ ji tĩɛna *Diilodubuɔ-i-na,
16 bamaŋ da ba waa *Yude-i-na, ba ta ba gbar ba kã tãnniŋ.
17 Umaŋ duɔ ji waa u dũŋgu dɔrɔ-i-na, u hiire u tuɔ gbar, u baa cira u suur biɛ bĩŋkũŋgu.
18 Umaŋ duɔ ji waa suoŋ-nu, u baa cira u jo cĩiŋ-nu ji biɛ waaŋ-joŋgoruo.
19 «Kusũntaamba-i baa bientaamba-i sũlma haraa-bɛi yinni fanni-na.
20 Taa na cãrã Diiloŋo-i ku baa ji ce waaŋ-huɔŋgu aa ku baa ji waa *yitĩɛnaŋgu.

---

* **24:15** Daniɛl (Daniel) 9.27; 11.31; 12.11

21 Diiloŋ uŋ jĩɛna miwaaŋo-i ji hi baa nyuŋgo, yaahuolo maŋ
temma-i saa da nelbiliemba-i, u'i ka da-ba yinni fanni-na. Aa
yaahuolo daayo temma sa ji tiraa da-ba dede.
22 Kuɔ Diiloŋo saa naa hiel kunaŋgu yiŋ daani-na, molo naa
saa kor. Ŋga u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, u ka ne ba yaa-i aa
parra yiŋ daani-i.
23-24 «Coikartaamba ka ta ba jo. Umaŋ duɔ jo, u ka cira
Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i. Banaŋ ba'a
bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba. Ba ka ce nelma bɔi baa himma
bɔi da ba gbãŋ pira halle Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i.
A ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ ji gbɛ̃-na wuɔ Diiloŋ uŋ saaŋ
Koŋkortieŋo maŋ, uu dii bande, sisɔ uu dii daalɛi, baa na hũu-
ma; u tãal-na.
25 Muɔ fuɔ, mɛi gbuɔya-nɛi jĩna.
26 «Terieŋgu faŋgu-na, moloŋ duɔ ji gbɛ̃-na wuɔ: ‹*Kirsa juɔ;
uu dii hĩɛŋgu-na›, baa na kã; u tãal-na. Da ba bi gbɛ̃-na wuɔ:
‹Niɛŋ, uu dii fuo bande›, ba tãal-na; baa na hũu-ma.
27 Diiloŋ uŋ nyiɛsĩŋ dumaa nuɔmba da-yo a doŋ bãpagũŋgu-
na ka jũŋ bãsuuruŋgu-na, *Moloŋ-Biɛŋ duɔ jo, ba ka da-yo
dumɛi.
28 Bĩŋkũkuliiŋ da ku waa kusuɔŋ-nu, kpaalbaa-ba tigiiŋ
kusuɔŋ-nu'i.»
(Marke 13.24-31; Like 21.25-33)
29 «Yaahuolo daa duɔ tuɔ bãl, *bãaŋgu ka bir cure, cɛiŋo ka ce da
bĩntũu. Məɛŋa ka par diire, aa bĩmbĩnni maŋ dii dərə-i-na hiere
ni ka hel ni fonni-na.*†
30 Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i *Moloŋ-Biɛŋo dãnyuɔ ka carra dərə-i-
na. Duɔ carra, nuɔmba-i hiere hĩɛma-na ba ka haa ba
nammu-i ba yunniŋ ta ba gbu ba kaal. Da ba'a ba ne, ba ka
da u hiire u jo baa duherru. Ba ka da u yuntesĩnni-i baa u
bəbəima-i.
31 Huɔŋgu faŋgu-na, na ka da ba buu yɛrre maŋ bãmbãale
diele-i. Da ba bu-de terieŋgu maŋ nuɔ-i, u ka ce u
*dərpɔpuɔrbiemba wuɔra terni-na hiere a tigiiŋ u yufelleŋ
hilaa bamaŋ nuɔ-i ba waa terduɔŋ-nu.
32 «Na saa da *yensãaŋgu-i wɛi? Da na ji da ku caa fiɛlu-i
huɔŋgu maŋ nuɔ-i, na bi suɔ kerre ifɛlle hii tĩ.
33 Kuuduɔŋgu yaa-i, da na bi ji da mamaŋ daama duɔŋ ta ma
ce huɔŋgu maŋ nuɔ-i, na saaya na suɔ wuɔ Moloŋ-Biɛŋo jomma
piyaa.
34 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Nel daama ka ce hi fiɛfiɛ
ku nuɔmba namba aa ba suɔ ku.
35 Dərə-i baa hĩɛma-i ni ka gbuo, ŋga mɛi nelma sa ji gbuo
dede.»
(Marke 13.32-37; Like 17.26-30,34-36)

† **24:29** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 13.10 baa 34.4.

36 «Ŋga kumaŋ ŋaa yiiŋgu faŋgu fɛrɛ-i, baa huɔŋgu-i, molo sa
suɔ-ku. Halle *dɔrpɔpuɔrbiemba famba fɛrɛ-i dɔrɔ-i-na baa
Bɛpolŋ fuɔ fɛrɛ-i ba sa suɔ-ku. U To yaa suyaaŋ-kuŋ u diei yoŋ.
37 Kumaŋ ciɛ *Nowe bãaŋgu-na, *Moloŋ-Biɛŋ duɔ u bir jo, ku
temma ka ce.
38 Nowe bãaŋgu-na, aa diilobuɔ suɔ duɔ dãa, nuɔmba naa
gonya niiwuoni baa kolma baa cɛjãlle a ji hi yiiŋgu maŋ
Noweŋ suurii begubuɔ-i-na.
39 Ba saa suɔ wuɔ wɛima jo dii. Ba juɔ'a ba ne da di-
ilopepetieŋɔ naŋɔ-i duɔŋ tuɔ dãa. Hũmma wuo-ba hiere
kpɛ̃mmu!‡ Moloŋ-Biɛŋ duɔ ji'a u jo, ku ka tugol nuɔmba-i
dumɛi.
40 Nuɔmba hãi gbãa waa ta ba guona, ba biɛ u diei ta, aa yaŋ
unaŋɔ-i.
41 Caamba hãi gbãa waa ta ba sɔrɔŋ, ba biɛ u diei ta, aa yaŋ
unaŋɔ-i.
42 Terieŋgu faŋgu-na, baa na gonya duɔfũmmu, na saa suɔ
na Tieŋɔ jommaŋ-yiiŋgu-i.
43 Na saa da, da ŋ suɔ cuoyuo uŋ ka suur-niɛ huɔŋgu maŋ
nuɔ-i isuɔŋgu-na, ŋ ka ťiɛna cie-yo, ŋ siɛ yaŋ u ji kanu ŋ dũŋgu-i.
44 Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na tigiiŋ na fɛrɛ. Naŋ'a na saa
ťiɛna baa-ma wuɔ Moloŋ-Biɛŋɔ ka jo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u bi jo
huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i.»

Maacembiemba hãi maama
(Like 12.41-48)

45 «Da ŋ nu wuɔ maacembiloŋɔ maŋ vii aa tuɔ cɛ̃, u yaa umaŋ
u yuntieŋɔ kãa nelle aa haa-yo u namaacembiemba namba
yuŋ-nu u tuɔ hã-ba niiwuoni-i fafamma.
46 U yuntieŋ duɔ ka bir jo ji da u ciɛ u maacemma-i fafamma,
fuɔ yuŋgu dɔlaa.
47 Mi waŋ ninsoŋɔ-i baa-na: Yuntieŋɔ ka haa-yo u nagãŋ-
niini yuŋ-nu hiere.
48 Ŋga da ku waa maacembilobabalaŋɔ, u ka tuɔ jɔguɔŋ wuɔ
u yuntieŋɔ siɛ jo fiɛfiɛ,
49 aa doŋ tuɔ muo u nabaamba-i, aa ťiɛ tuɔ wuo aa tuɔ wuɔra
u nyɔŋ kolma baa konyɔrãamba.
50 Uŋ'a u saa ťiɛna baa yiiŋgu maŋ maama-i, baa huɔŋgu
maŋ maama-i, u yuntieŋɔ jo huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i.
51 Duɔ jo ji da-yo dumaaŋɔ-na, baŋ ka haa kumaŋ
huhurmantaamba-na, u ka haa ku yaa yuɔ. Kaaluŋgu siɛ
gbuu waa dɛi.»

25

Nyɔnyuriimba naŋ maama

‡ **24:39** Miwaaŋɔ jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 6–7

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-
ba wuɔ: «*Diiloŋ-nelle suurmaŋ-kũŋgu ka waa ŋaa biemba
cĩncieluo naŋ kũŋgu: Ba siire isuɔŋgu naŋgu-na a biɛ ba
fitĩmbaa-ba-i wuɔ ba ka jãrã dɔrbiɛŋo.
2 Ba hɔlma-na, ba ndii cɛ̃ aa ba ndii baamba namba sa cɛ̃.
3 Bamaŋ sa cãaŋ ba biyaa ba fitĩmbaa-ba-i aa ba saa biɛ
namma bel ba naŋ-na.
4 Bamaŋ cãaŋ, bafamba biɛ ba baamba-i aa biɛ namma bel
ba naŋ-na wuɔ ba sa suɔ wɛimaŋ maa-na.
5 Baŋ kãa, dɔrbiɛŋo jomma ka ce pãnna, ba kor duɔfũŋ
hiere.
6 «Isuɔholleŋ juɔ hi, ba nu molo piiye da gbagaga wuɔ:
‹Dɔrbiɛŋo'i juɔŋ daayo! Hilaaŋ na jãrã-yuɔ!›
7 Ba sire ku yaa nuɔ-i ba hieroŋo-i, ta ba migãaŋ ba fitĩmbaa-
ba-i.
8 Bamaŋ saa biɛ namma-i, ba ta ba piiye baa bamaŋ biyaa
wuɔ: ‹I namma tĩɛ, i fitĩmbaa-ba ce da ba dĩŋ; na sa hã-ye
manamma wɛi?›
9 Bamaŋ biyaa namma-i ba cira: ‹Miɛ iŋ biyaa mamaŋ, ma
siɛ gbɛ̃ i calnu-mɛi. Kumaŋ bɔyaa, kãaŋ na ka sãa manamma
na jo.›
10 Ba sire ku yaa nuɔ-i da ba ka sãa. Baŋ taa, dɔrbiɛŋo jo. Ba
ndii baamba suur baa-yo kãlleŋ-dũŋgu-na aa ba gbonu-kuɔ.
11 Daabaŋ kaa jo, ba jo ji ta ba muo dũŋgu-i wuɔ ba hĩl-ku ba
suur.
12 Dɔrbiɛŋo gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Mi sa suɔ namaaŋo-i, mi siɛ fuo-ma
nɛi!›»
13 Yesu wuɔ miɛl gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Terieŋgu faŋgu-
na, baa na gonya duɔfũmmu. Na sa suɔ *Moloŋ-Biɛŋo jommaŋ-
yiiŋgu ka feŋ bĩ u jommaŋ-huɔŋgu.»

Ba sa biɛra japũŋgu hĩɛŋ-nu gbãŋgbãŋ
(Like 19.11-27)

14 «*Diiloŋ-nelle kũŋgu ka waa ŋaa naacolŋo maŋ wuɔ u kã
nelle aa bĩ u maacembiemba-i a ji hã-ba u gbeiŋa-i.
15 U hãa unaŋo-i tãmabaa-ba* ndii, aa hã unaŋo-i ba hãi,
aa hã siɛliŋ-wuoŋo-i u diei. U niɛ ba fɔ̃ŋgɔ̃baa-baŋ hii ba ce
mamaŋ aa hã-ba saanu baa ku yaa-i, aa ta.
16 Umaŋ daa tãmabaa-ba ndii-i, u pãŋ kã ka doŋ tuɔ bibirre
u naŋga baa u waaŋa-i ji da u gbeinyuŋo temma.
17 Umaŋ daa tãmabaa-ba hãi maaduɔma; fuɔ-i a bi ji da u
gbeinyuŋo temma.
18 Umaŋ daa u diei u bir yaŋ aa kã ka hĩŋ fuoŋgu fuo u
wuoŋo-i.

---

* **25:15** Bafamba tãma diei gbãa pã goŋguonaŋo-i bieŋ cĩncieluo baa a ndii.

19 «Ba yuntieŋ uŋ taa dumaaŋo-na, u kaa vaaya. Uŋ juɔ jo, u bĩ-ba ji tuɔ yuu-ba.
20 Uŋ ŋa naa hã umaŋ tãmabaa-ba ndii-i, u piɛ pigãaŋ-yo tãmabaa-ba ndii daayo-i aa cira: ‹Yuntie, niŋ ŋa naa hã-mi tãmabaa-ba ndii maŋ, mi tiraa da ba temma naara-bɛi; ba yaa daaba.›
21 «U yuntieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Ku faa, maacembiloviiyoŋ nuɔ. Niŋ suyaa cɛkũɔ kũŋgu belma, mi ka hã-ni bãmbãale kũŋgu. Jo ŋ ji ta ŋ ce ŋ bãaŋgu-i baa-mi.›
22 «Uŋ ŋa naa hã umaŋ tãmabaa-ba hãi, u piɛ aa cira: ‹Yuntie, niŋ ŋa naa hã-mi tãmabaa-ba hãi maŋ, mi daa ba hãi naŋo naara-bɛi, ba yaa daaba.›
23 «U yuntieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Ku faa, maacembiloviiyoŋ nuɔ. Niŋ suyaa cɛkũɔ kũŋgu belma, mi ka hã-ni bãmbãale kũŋgu. Jo ŋ ji ta ŋ ce ŋ bãaŋgu-i baa-mi.›
24 «Uŋ ŋa naa hã umaŋ u diei, u piɛ aa cira: ‹Yuntie, mi suyaa miɛ naŋ kũŋgu dii kpelle, nuɔ da ŋ saa kũ suoŋgu maŋ, ŋ kar kufaŋgu dĩmma yaa-i; da ŋ saa duu dĩmma maŋ, ŋ kar ma yaa-i.
25 Mɛi kãalãayã aa kã ka hĩŋ fuoŋgu fuo ŋ gbeiŋa-i, a yaa daaya.›
26 «U yuntieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Maacembilobabalaŋ nuɔ naŋ temma-i daani-i, yentieŋ nuɔni maŋ daani-i, nii naa suɔ wuɔ da mi saa kũ suoŋgu maŋ, mi kar kufaŋgu dĩmma yaa-i; aa da mi saa duu dĩmma maŋ, mi kar ma yaa-i,
27 bige-i ciɛ ŋ saa kã ka jĩna mi gbeiŋa-i gbeindũŋ-nu? Miŋ juɔ dɛ-i-na mii naa saa jo ji da a huonaana mi hũu-ya wɛi?›
28 Aa naa cira: ‹Hũyãaŋ tãma maŋ u wulaa na hã umaŋ daa tãmabaa cĩncieluo-i baa-yo!
29 Umaŋ duɔ da, kunaŋgu ka naara u kũŋgu-i a ce ku yure baa-yo, ŋga umaŋ duɔ saa da, cɛllɛ kũŋgu maŋ dii baa-yo, ku hũu.
30 Aa maacembiloŋo faŋo-i daayo-i, u siɛ bi gbãa cii muonu caŋga, hielaaŋ-yoŋ fuoreŋ dii kukulma-na. Duɔ tĩɛ dii terieŋgu-na, kaaluŋgu siɛ gbuu waa dɛi.›»

Da ŋ duu kumaŋ, ŋ ji kar ku yaa-i

31 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «*Moloŋ-Biɛŋ duɔ ji jo u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnniŋ-jomma-i baa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i u ka tĩɛna u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-na.
32 Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba ka tigiiŋ u yaaŋga-na u fiɛl nelfafaamba-i hiel-ba nelbabalaamba-na ŋaa ãncĩinaŋ uŋ fiɛl tũlmba-i dumaa hiel-ba yɛrmba-na
33 a jĩna tũlmba-i u nadieŋ-na aa yɛrmba-i u nanyuɔŋ-nu.
34 «Bamaŋ da ba ji waa u nadieŋga-na ba yaa nelfafaamba-i; u ka gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Juɔŋ, mi To ciɛ baa namaaŋo-i. *Diiloŋ-nelle

migãaŋ dii miwaaŋo jĩnammaŋ-huoŋgu ta di cie-na, juoŋ na ji ta na ce na bãaŋgu-i diɛ.
35 Na saa da, nyulmu taa mu ko muɔ, na hã-mi niiwuoni mi wuo. Hũŋkuɔsĩnni waa-miɛ, na hã-mi hũmma mi nyɔŋ. Mi kãa na wulaa, na hũu-ma mi har-nɛi.
36 Mi waa bebelle, na hã-mi nyarkpãtãnni mi cĩnnu mi kũɔma-i. Mi taa mi jaŋ, na kã ka ne-mi. Mi waa kaso-i-na, na kã ka jaal-mi.›
37 «Duɔ waŋ mafamma-i, nelfafaamba ka bir yuu-yo wuɔ: ‹Itie, i daa-ni nyulmu-na yaku-i aa i hã ŋ wuo? Yiiŋ haku-i nuɔ-i hũŋkuɔsĩnni waa-niɛ aa i hã-ni hũmma-i ŋ nyɔŋ?
38 Yiiŋ haku-i ŋ juɔ i wulaa i hũu-ma ŋ har-yiɛ? Aa yiiŋ haku-i i daa-ni bebelle i hã-ni nyarkpãtãnni-i ŋ cĩnnu ŋ kũɔma-i?
39 Ŋ taa ŋ jaŋ yaku-i aa ŋ waa kaso-i-na yaku-i i kã ka ne-ni?›
40 «U ka gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Naŋ taa na ce-ma na hã mi baamba-i baa ba hãasĩmma-i, kuu dii ŋaa na taa na ce-ma na hã muɔmɛi.›
41 «Ku huoŋgu-na, u ka bir waŋ baa bamaŋ dii u nanyuaŋgu-na wuɔ: ‹Halaaŋ mi caaŋ-nu, Diiloŋo gãaŋ baa namaa fuɔ! Dãŋgbɔguɔŋgu maŋ diyaa ta ku cie *Sitãni-i baa u pɔpuɔrbiemba-i, taa na kã ku yaa nuɔ-i!
42 Na saa da, nyulmu taa mu ko-muɔ, na saa hã-mi niiwuoni mi wuo. Hũŋkuɔsĩnni waa-miɛ, na saa hã-mi hũmma mi nyɔŋ.
43 Mi kãa na wulaa, na saa hũu-ma mi har-nɛi. Mi waa bebelle, na saa hã-mi nyarkpãtãnni mi cĩnnu mi kũɔma-i. Mi taa mi jaŋ, na saa kã ka ne-mi. Mi waa kaso-i-na, na saa kã ka jaal-mi.›
44 «Duɔ waŋ mafamma-i, ba ka cira: ‹Itie, i daa nyulmu taa mu ko-ni yaku-i aa i yagar wuɔ i siɛ hã ŋ wuo? Yiiŋ haku-i nuɔ-i hũŋkuɔsĩnni-i waa-niɛ aa i balaŋ-ni hũmma-i? Yiiŋ haku-i nuɔ-i ŋ juɔ i wulaa aa i saa hũu-ma ŋ har-yiɛ? Aa yiiŋ haku-i nuɔ-i i daa-ni bebelle i saa hã-ni nyarkpãtãnni-i ŋ cĩnnu ŋ kũɔma-i? Ŋ taa ŋ jaŋ yaku-i aa ŋ waa kaso-i-na yaku-i aa i saa kã ka ne-ni?›
45 «U ka gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Naŋ ŋa naa ta na yagar ma cemma da na hã mi baamba-i baa ba hãasĩmma-i, kuu dii ŋaa na taa na yagar da na ce-ma hã muɔmɛi.›
46 Terieŋgu faŋgu-na, bafamba ka ta ba kã dãamuŋ-nelleŋ aa nelfafaamba ta ba kã Diiloŋ-nelleŋ.»

26

Ba saa Yesu belmaŋ-maama-i
(Marke 14.1-2; Like 22.1-2; Nsãa 11.47-53)

1 Yesuŋ juɔ waŋ nel daama-i hiere tĩ, wuɔ waŋ baa u
*hãalãbiemba-i wuɔ:
2 «Ma sĩ na suyaa wuɔ yinni hãi tĩyãa aa *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-
ponsaaŋgu da ku hi kɛ? Da ku hi, ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋɔ-i a hã
ba gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo.»
3 Yibieŋa faŋa-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa
nelle bĩncuɔŋ baa tigiiŋ ba-naa *Diilojigãntaamba yuntieŋɔ
dumɛlle-na, ba taa ba bĩ-yo Kayifu,
4 a saa-ma baŋ ka ce dumaa bel Yesu-i ko-yo.
5 Ba taa ba piiye wuɔ: «I saa saaya i bel-o ponsaaŋgu yinni-
na ni ma'i sĩ ku ka du.»

Ciɛŋɔ naŋɔ kũɔna natikolo-hũmma Yesu yuŋgu-na
(Marke 14.3-9; Nsãa 12.1-8)

6 Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu waa Betani, *jardãamaŋ waa Simɔ
maŋ nuɔ-i u dumɛlle-na.
7 Ciɛŋɔ naŋ wuɔ kã u wulaa baa sukpekpelluŋ-natikolo naŋɔ
*alabati-kamoeleŋ. Yesubaa-ba waa ta ba wuo niiwuoni.
Wuɔ kã ka kũnna-yuɔ Yesu yuŋgu-na.
8 *Hãalãbiembaŋ daa kufaŋgu-i, ba hɔmmu gbuu pãŋ guɔla.
Baa ta ba piiye wuɔ: «Bige-i ciɛ u bĩɛna natikolofɛfɛiŋ daayo-i?
9 Uu naa gbãa suor-o a da gbeibuɔ a calnu hã sũntaamba-i
do!»
10 Yesu wuɔ suɔ baa-ba; wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na piiye
na guɔla ciɛŋɔ huɔŋga-i? Uŋ ciɛ kumaŋ miɛ daaku-i, ku faa.
11 Na saa da, sũntaamba dii baa-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i,
ŋga muɔmi siɛ tĩɛna baa-na gbula.
12 U kũɔna natikolo daayo-i miɛ tuɔ cie mi kuliiŋ-yiiŋgu
yaa-i.
13 Mi waŋ ninsoŋɔ-i baa-na: *Neldədəl daama da ma waŋ
terieŋgu terieŋgu hĩɛma-na bande-i-na, ciɛŋ daa uŋ ciɛ ma-
maŋ daama-i, ma ka bi waŋ nuɔmba suɔ-ma.»

Yuda suoraa Yesu-i
(Marke 14.10-11; Like 22.3-6)

14 Ku huoŋgu-na, Yesu *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-
na, baŋ bĩŋ umaŋ *Yuda-Isikaro-i, fuɔ wuɔ sire kã *Diilo-
jigãntaamba yuntaamba wulaa
15 ka yuu-ba wuɔ: «Da mi kãyã-nɛi na bel Yesu-i, na ka hã-mi
bige-i?» Baa kãŋ bafamba warbieŋ komorre baa cĩncieluo a
hã-yo.
16 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, Yuda wuɔ doŋ tuɔ ne uŋ ka ce
dumaa ba bel Yesu-i.

Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu tigiima-i
(Marke 14.12-16; Like 22.7-13)

17 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u ponsaaŋgu
yidĭɛlãŋgu-na, Yesu *hãalãbiemba yuu-yo wuɔ: «Itie, ŋ taara
i ce *kɔrsĭnni tĭmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i hie a hã-ni?»
18 Yesu wuɔ cira: «Kãaŋ nelleŋ-huɔŋga-na mɛlŋ daayo wulaa,
na ka waŋ baa-yo wuɔ: ‹Hãalãtieŋ wuɔ ku hii u wulaa tĭ,
u ka ce kɔrsĭnni tĭmmaŋ-ponsaaŋgu-i naŋ terieŋ-nu'i baa u
hãalãbiemba-i.›»
19 Hãalãbiemba ta kã nelleŋ-huɔŋga-na ŋaa Yesuŋ bi waaŋ-
ma dumaa ka ce kɔrsĭnni tĭmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i.

Kɔrsĭnni tĭmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni wuoma-i
(Marke 14.17-21; Like 22.14; Nsãa 13.21-30)
20 Bãaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu-i baa u
*hãalãbieŋ cĭncieluo ba hãi baamba kã ka tĭɛna ta ba wuo
niiwuoni-i.
21 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-
na: Na hɔlma-na unaa ka hel mi huoŋ-nu.»
22 Ba yammu pãŋ vãa hiere; baa doŋ ta ba yuu-yo, wu-
lawula wuɔ: «Itie, muɔmɛi wɛi?»
23 Yesu wuɔ cira: «Umaŋ wuyaaŋ baa-mi kaladuɔŋgu-na u
yaa ka hel mi huoŋ-nu.
24 *Moloŋ-Biɛŋo ka ku ŋaa maŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na
dumaa; ŋga umaŋ ka hã-ba baa-yo ba ko-yo, sũlma haraa-yuɔ!
Bɔlbɔl uu naa baa hoŋ.»
25 *Yuda wuɔ suuye u yufieŋa-i aa naa cira: «Hãalãtie,
muɔmɛi wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Ŋ suɔ-ma ŋ yaŋ muɔ.»
(Marke 14.22-25; Like 22.15-20; Kor. dĭɛ. 11.23-25)
26 Baŋ waa ta ba wuo niiwuoni-i, wuɔ biɛ *buruo aa jaal
Diiloŋo-i aa bũlnu-yuɔ hã u hãalãbiemba-i aa cira: «Hũyãaŋ
mi kũɔma yaa-i daama na wuo.»
27 Ku huoŋgu-na, wuɔ biɛ duvɛ̃ŋo ciiŋ-na, aa jaal Diiloŋo-i aa
hã-ba baa-yo aa cira: «Nyuɔŋ hiere,
28 mi tãmma yaa-i, *tobisĭnniŋ-tãmma yaa-i. Ma ka kũnna
pir nuɔmba bɔi ãmbabalma.
29 Mi tũnu-nɛi: Da ma hel fiɛfiɛ-i-na, ni mi To nelleŋ sĭ, mi siɛ
tiraa nyɔŋ duvɛ̃ŋo baa-na.»
30 Ku huoŋgu-na, baa hãl nɛini gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa sire ta ba
kã *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na.

Yesu gboya Piɛr wuɔ u ka cĭina-yuɔ
(Marke 14.27-31; Like 22.31-34; Nsãa 13.36-38)
31 Baŋ kãŋ hũmelle-na, Yesu wuɔ gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ:
«Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
‹*Mi ka ko ãncĭnaŋo-i*
aa yaŋ tũlmba pisãllã hiere›*

* **26:31** Sakari (Zacharie) 13.7

ma yaa ka da-mi isuɔŋ daaku-na. Na ka nanna-miɛ na hieroŋɔ-i hiere.
32 Ŋga da mi sire, mi ka kã ka cie-na *Galile-i-na.»
33 Piɛr wuɔ cira: «Banaŋ da ba fiɛ nanna-niɛ hiere, muɔ fuɔ, mi cɛraa mi nanna-niɛ gbula.»
34 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, mi waŋ ninsoŋɔ-i baa-ni: Isuɔŋ daaku-na, kɔhɔldi̱ɛlãŋɔ siɛ hi bu, ŋ ka ci̱ina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»
35 Piɛr wuɔ dii u naŋga-i dãamu-na wuɔ da ba fiɛ'a ba ka ko-ba ba hãi-i-na, fuɔ cɛraa u cira u sa suɔ-yo. Hãalãbiemba namba-i hiere baa bi waŋ maaduɔma.

Yesubaa-ba hii Getisemane
(Marke 14.32-42; Like 22.39-46; Nsãa 18.1)
36 Yesubaa-ba kaa hi terieŋgu naŋgu-i ba bi̱-ku Getisemane. Yesu wuɔ gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Ti̱ɛnaanaŋ bande aa mi kã dii daalɛi ka cãrã Diiloŋɔ-i aa bir jo.»
37 Aa naa kã baa Piɛr baa Sebede bɛpuɔmba-i ba hãi-i-na.† Uŋ kãa terieŋgu-na, u huɔŋga doŋ ta ka guɔla aa korma tiraa ta ma da-yo.
38 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi huɔŋga si dii huɔŋga, ti̱ɛnaanaŋ bande-i-na na cie-mi; baa na duɔfũŋ.»
39 Aa kã yaaŋ-na cɛllɛ ka dũuna nisi̱ŋ u yuŋgu-i hi̱ɛma-na aa cira: «Baba, da ŋ'a ŋ ka gbãa, hiel-muɔ yaahuolo daayo-na. Ŋga baa cira ŋ fer-muɔ, ce-ma niŋ taaraŋ ma ce dumaa.»
40 Ku huoŋgu-na, wuɔ bir jo u hãalãbiemba siɛi baaŋ daaba wulaa, a jo ji da ba kuraa duɔfũŋ. Wuɔ pi̱ŋ-ba aa naa tuɔ piiye baa Piɛr wuɔ: «Halle na saa gbãa ti̱ɛna da huɔŋgu cɛllɛ baa-mi!
41 Baa na duɔfũŋ, taa na cãrã Diiloŋɔ-i wɛima baa gbãa tãalna dii-na kuubabalaaŋgu cemma-na. Ãnfafamma cemmaŋmaama dii nelbiloŋɔ huɔŋga-na, ŋga ku fɔ̃ŋgũɔ yaa si dii-yuɔ.»
42 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bir ta ka cãrã Diiloŋɔ-i. Uŋ waaŋ mamaŋ gboluoŋgu faŋgu-na, u ciɛra: «Baba, da kuɔ yaahuolo daayo saaya u da-mi, wɛima si̱, ma ce niŋ taaraŋ ma ce dumaa.»
43 Aa naa bir jo u hãalãbiemba wulaa jo ji da duɔfũmmu kuure-bɛi.
44 Wuɔ bir ta ka tiraa cãrã Diiloŋɔ-i baa ãndaduɔŋ daaku yaa-i. Ku ce i siɛi.
45 Uŋ juɔ kufaŋgu-i, wuɔ jo ji gbɛ̃ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Na saa ye dumaa duɔfũmmu-na wɛi? Ku piyaa. Ba ka hã ãmbabalmanciraamba-i baa *Moloŋ-Biɛŋɔ-i.
46 Siireŋ i ta! Umaŋ ka hã-ba baa-mi u'i juɔŋ daayo, u saa maa!»

† **26:37** Sebede bɛpuɔŋ daaba-i ba gbɛ̃ Sake baa Nsãa. Niɛŋ 4.2.

Yesu belma hii
(Marke 14.43-50; Like 22.47-53; Nsãa 18.2-12)

47 Nelma saa tĩ Yesu nuŋgu-na; ba'a ba ne da baŋ bĩŋ umaŋ *Yuda-i u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na, u juɔ ji tuɔ yiɛra baa nelpũŋgu naŋgu u huoŋgu-na. Banamba waa baa jigãmmu, banamba bɔ̃ɛŋa. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔmba yaa puɔraa-ba.

48 A ne da baŋ'a ba jo, Yuda naa gboya-bɛi wuɔ: «Da mi ka pũrã umaŋ da mi jaal-o, u yaa-i; na bel-o.»

49 Baŋ kãa ka hi, Yuda wuɔ pãŋ piɛ Yesu caaŋ-nu aa cira: «Hãalãtie, jaaluŋgu yaa-i!» Aa kã ka pũrã-yuɔ.

50 Yesu wuɔ cira: «Mi jĩɛ, niŋ juɔ mamaŋ nuɔ-i ce-ma.»

Bamaŋ juɔ baa Yuda-i baa pãŋ piɛ bel Yesu-i.

51 Bamaŋ waa baa Yesu-i, unaŋ wuɔ fa u jigãŋga-i hiel-ka a jafũŋ *Diilojigãntaamba yuntieŋo maacembiloŋo tũŋgu-i a kar-ku.

52 Yesu wuɔ cira: «Dii ŋ jigãŋga-i ka foguoŋgu-na. Ŋ saa da, umaŋ duɔ tuɔ ce bɛrru-i baa jigãŋga, jigãŋga'i ji wuyaaŋ-yoŋ.

53 Ŋ daa niɛ sĩ mi siɛ gbãa muo mi natiɛŋa mi To-i-na wɛi? Aa da ŋ bi da mi muyaa mi natiɛŋa yuɔ, hoi huɔŋgu-i baa huɔŋgu-i, uŋ ka saaŋ *dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ ba ji kãyã-miɛ, ba ka cor pũnni cĩncieluo baa ni hãi.

54 Ŋga da ba jo, mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na ma ka ce niɛ aa gbãa ce? Diiloŋ wuɔ ma ce dɛ'i nuɔ-i.»

55 Aa naa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Na hilaa baa jigãmmu baa bɔ̃ɛŋa da na ji bel-mi ŋaa cuoyuo muɔ. Yinni maŋ joŋ mi waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i *Diilodubuɔ-i-na, bige-i ciɛ na saa bel-mi terieŋgu-na?

56 Ŋga *Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ mamaŋ Diiloŋ-nelma-na, ma saaya ma ce, ku'i ciɛ.» Hãalãbiemba gbar hiere aa nanna-yuɔ.

Ba kãa baa Yesu-i Yuifu ba nellentaamba wulaa
(Marke 14.53-65; Like 22.54-55,63-71; Nsãa 18.12-14,19-23)

57 Baŋ bilaa Yesu-i, baa kã baa-yo Kayifu terieŋ-nu. U yaa waa *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i. *Anjĩnamma pigãataamba-i baa nelle bĩncuɔmba waa tigiiŋ kusuɔŋ-nu'i.

58 Baŋ kãŋ baa Yesu-i, Piɛr wuɔ yaŋ ba maa aa suɔ cu ba huoŋ-nu. Baŋ kaa hi Diilojigãntaamba yuntieŋo cĩiŋgu-i, wuɔ suur tĩɛna baa maacembiemba-i duɔ ne kuŋ ka cor dumaa.

59 Diilojigãntaamba yuntaamba-i a naara *nellentaamba-i, baa ta ba taara ãntãalãmma da ba haa Yesu-i-na da ba gbãa ko-yo,

60 ŋga ma saa dɔl-ba. Nuɔmba bɔi juɔ ji kar coima haa-yuɔ. Ku huoŋgu-na, banamba sire ba hãi

61 ta ba piiye wuɔ: «U ciɛra wuɔ fuɔ gbãa muonu *Diilo-dubuɔ-i aa ma-yo yinni siɛi.»
62 Diilojigãntaamba yuntieŋ wuɔ sire yiɛra aa naa cira: «Naacolŋ nuɔ, baŋ cãl-niŋ naŋ'a niɛ?»
63 Yesu saa seŋ sũnuŋgu yuɔ. Diilojigãntaamba yuntieŋ wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa nuɔŋo-i wɛi? Nuɔnɛi Diiloŋ-Biɛŋ nuɔŋo-i wɛi? Da kuɔ nuɔnɛi, hiel ŋ niele-i Cicɛ̃lmantieŋo-na aa ŋ siɛ-ma i ne.»
64 Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi. Aa mi gbar-ma baa-na: A doŋ fiɛfiɛ daayo-na, na ka da *Moloŋ-Biɛŋo tĩɛnaana Itieŋo caaŋgu-na, na ka da u hilaa dɔrɔ-i-na tuɔ jo baa duherru.»‡
65 Terieŋgu faŋgu-na, Diilojigãntaamba yuntieŋo huɔŋ kaa pãŋ guɔla. Wuɔ pãŋ fa fuɔ fɛrɛŋ joŋgorbaa-ba-i taalnu-bɛi aa naa cira: «U tuoraaya Diiloŋo-i! Ii si dii diɛ ka tiraa yuu moloŋo; ma ciɛ miɛ fɛrɛ-i i yufelleŋ!»
66 Aa naa yuu nuɔmba-i wuɔ: «Uŋ tuoraaya Diiloŋo-i, na-maa na'a niɛ?»
Nuɔŋ baa cira: «U cãlãa, u saaya komma.»
67 Aa naa ta ba tu taalni u yaaŋga-na aa ta ba dudul-o. Banamba ta ba caa u tũnni-i.
68 Da ba muo-yo, ba cira: «Da kuɔ Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa nuɔŋo-i, suɔ umaŋ muyaa-ni i ne!»

Piɛr cĩinaana Yesu-i
(Marke 14.66-72; Like 22.56-62; Nsãa 18.15-18,25-27)
69 Baŋ taa ba muo Yesu-i huɔŋgu-na, Piɛr waa tĩɛna dumɛlleŋ-huɔŋga-na. Maacembiloŋo§ naŋo piɛ kã u wulaa ka cira: «Ma sĩ nuɔ ŋ bi waa baa Galiletaaŋ Yesu daayo-i kɛ?»
70 Piɛr wuɔ hel-kuɔ nuɔmba yaaŋga-na hiere. U birii yuu ciɛŋo-i wuɔ: «ŋ taara ŋ waŋ wuɔ niɛ?»
71 Aa naa sire ta tuɔ kã fondumɛlle-na. Ciɛŋo naŋo tiraa da-yo aa tuɔ piiye baa bamaŋ terieŋgu-na wuɔ: «Naacolŋ daa u waa baa Nasarɛtitaaŋ Yesu-i.»
72 Piɛr wuɔ cira: «Muɔ baa Diiloŋo, mi sa suɔ naacolŋ daayo-i.»
73 Kuɔ ku ce cɛllɛ, bamaŋ waa, baa piɛ Piɛr caaŋ-nu ka cira: «Coima saa fa, unaŋo'i nuɔŋo-i. Da ŋ ta ŋ piiye, ba pãŋ suɔ niŋ hilaa kusuɔŋ-nu.»
74 Piɛr wuɔ pãŋ cira: «Muɔ baa Diiloŋo, mi sa suɔ naacolŋ daayo-i! Aa da kuɔ mi kar coima, Diilo baa yaŋ-mi!» Uŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, kɔhɔldĩɛlãŋo doŋ tuɔ bu.
75 Yesuŋ ŋa naa waŋ mamaŋ baa-yo wuɔ: «Kɔhɔldĩɛlãŋo siɛ hi bu, ŋ ka cĩina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi», maa pãŋ tĩɛnu-yuɔ. Wuɔ hel gbuu pãŋ tuɔ kaal.

‡ **26:64** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1; Daniɛl (Daniel) 7.13 § **26:69** Maacembiloŋ daayo waa ciciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na.

27

Ba kãa baa Yesu-i Pilati wulaa
(Marke 15.1; Like 23.1; Nsãa 18.28)

1 Ku cuo kaala-i-na kãŋkãŋkãŋ, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i hiere baa nelle bĩncuɔmba waŋ-ma aa yiɛra-mɛi wuɔ ba ko Yesu-i.
2 Aa bel-o vaa-yo kã baa-yo ka hã *Pilati-i baa-yo, u yaa waa *Yude yuŋgu-na.

Yuda kuɔ u fɛrɛ
(Pɔpuɔr. 1.16-20)

3 *Yudaŋ juɔ da ba'a ba ko Yesu-i, a ne da u yaa suoraayo baa-ba, kuɔ ce-yo bĩŋkũŋgu. Baŋ hãa-yo komorre baa cĩncieluo* maŋ, wuɔ biɛ-ya bir kã baa-ya ba wulaa
4 ka cira: «Mi saa ce maacenfafamma; mi bilaa diiloŋo-i hãna nɛliɛŋo maŋ saa ce bĩŋkũŋgu na da na ko-yo.»
Baa bir gbɛ̃-yo wuɔ: «Maasũmpĩɛ! Ma sũlma dii ŋaa nuɔnɛi.»
5 Yuda wuɔ nanna gbeiŋa-i *Diilodubuɔ-i-na aa ta ka nuŋ u fɛrɛ.
6 *Diilojigãntaamba yuntaamba biɛra gbeiŋa-i aa naa cira: «Gbeiŋ daaya-i tãmmaŋ-gbeiŋa, a saa baa miɛ hũmelle-i, i siɛ gbãa dii-ya Diiloŋ-waaŋa-na.»
7 Baa saa-ma, aa kã ka sãa bitomarãŋo suoŋgu-i baa-ya, wuɔ ba ce terieŋgu-i ta ba fuure niraamba kuɔ.
8 Ku'i ciɛ na da a ji hi baa nyuŋgo, ba bĩ suoŋgu faŋgu-i «tãmmaŋ-suoŋgu.»
9 *Diiloŋ uŋ puɔraa *Seremi waŋ mamaŋ, ma'i saa ce daama-i wɛi? Seremi waaŋ-ma wuɔ:
«Ba biyaa komorre baa cĩncieluo daayo-i.
**Isirahɛl-baamba naa kar u sullu-i dumɛi.*
10 *Ba biyaa-ya a dii-ya bitomarãŋo suoŋgu-na*
ŋaa Itieŋ uŋ ŋa na'a mi ce-ma dumaa.»†

Pilati tĩɛnaana Yesu ãndaaŋgu-na
(Marke 15.2-15; Like 23.3-5,13-25; Nsãa 18.29-40; 19.4-16)

11 Baŋ kãa baa Yesu-i *Pilati wulaa, wuɔ yuu-yo wuɔ: «*Yuifu ba nellentieŋo yaa nuɔŋo-i wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.»
12 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔmba doŋ ta ba cãl-o. Wuɔ fiinaŋ u sa waŋ wɛima.
13 Pilati wuɔ cira: «Baŋ cãl-niŋ ŋ sa nu wɛi?»
14 Yesu saa ji seŋ sũnuŋgu yuɔ. Kuɔ bir yaŋ aa cu u huɔŋga-i.
15 Belle belle, Yuifu ba *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋ da kuɔ hi, Pilati ce ba pigãaŋ kasobiloŋo diei u nanna-yuɔ.

---

* **27:3** Niɛŋ 26.15. † **27:10** Sakari (Zacharie) 11.12-13; Seremi (Jérémie) 18.2-3; 19.1-2; 32.6-15.

16 A ne da naacolŋo naŋo waa huɔŋgu faŋgu-na kaso-i-na, u
yerre naa silaa du cor. Ba taa ba bĩ-yo Yesu-Barabasi.
17 Pilati wuɔ yuu nuɔmba-i wuɔ: «Yesu-Barabasi-i, baa Yesu
maŋ baŋ bĩŋ-yo *Kirsa-i, na taara mi nanna hai?»
18 Pilati wuɔ suyaa wuɔ nenemuŋgu'i ciɛ ba bel Yesu-i ka hã-
yo baa-yo.
19 Uŋ waa tuɔ gɛr ãndaaŋ daaku-i, u ciɛŋo puɔr ba ka
tũnu-yuɔ wuɔ u baa dii u nuŋgu Yesu ãndaaŋgu-na, u saa ce
bĩŋkũŋgu, kɛrɛ isuɔŋgu maŋ curaa u mulãaŋ fuɔ dãnsãaŋgu-na.
20 Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔŋ baa
gbo nuɔmba ta ba piiye wuɔ ba taara ba nanna Barabasi yaa-i
aa ko Yesu-i.
21 Pilati wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Na taara mi nanna hai ba
hãi-i-na?»
Baa cira: «I taara ŋ nanna Barabasi yaa-i!»
22 Pilati wuɔ cira: «Aa Yesu maŋ baŋ bĩŋ-yoŋ *Kirsa-i mi ce
ufaŋo-i niɛ?»
Baa cira: «U saaya u gbu *daaŋ-nu!»
23 Pilati wuɔ cira: «U guɔlaaya bige-i aa na'a mi gbu-yo?»
Baa migãaŋ dii kunaŋgu naara wuɔ: «U saaya u gbu daaŋ-
nu! U saaya u gbu daaŋ-nu!»
24 Pilatiŋ juɔ da ijieni maara ni kã, wuɔ ne da fuɔ jãŋ
vakuloŋ-juuru. Wuɔ biɛ hũmma a saar u nammu-i nuɔmba
yaaŋga-na aa naa cira: «Da na ko naacolŋ daayo-i, na da-na-
diei, mi nuŋgu sĩ.»
25 Baa siɛ hiere wuɔ: «I hũyãa-ma! Diɛ ko-yo, miɛ yuŋ-
maama-i baa i bisãlmba!»
26 Pilati wuɔ nanna Barabasi-i aa naa ce ba muo Yesu-i da
dɛi aa hã-ba baa-yo wuɔ ba ka gbu-yo daaŋgu-na.

Sorosibaa-baŋ haa kumaŋ Yesu-i-na
(Marke 15.16-32; Like 23.11,26-43; Nsãa 19.2-3,17-22)

27 *Pilatiŋ hãa-ba Yesu-i, u sorosibaa-ba hũu-yo suur baa-yo
cĩiŋ-huɔŋga-na aa bĩ ba nabaamba-i hiere ba jo.
28 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa hiel u joŋgorbaa-ba-i aa dii
joŋgorbuɔ naŋo hã-yo. Joŋgorbuɔ faŋo waa dãa-wuoŋo.
29 Aa ce huɔni sũ nyantuoluo a dii u yuŋgu-na aa hã-yo
gboruoŋgu u nadieŋga-na u bella. Baŋ ciɛ mafamma-i, baa ta
ba dũuna u yaaŋga-na ba jaal-o. Ba taa ba nyɛ-yo'i dumaaŋo-
na. Umaŋ duɔ dũuna wuɔ: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni!»
30 Ba taa ba tu taalni yuɔ aa hũu gboruoŋgu-i u naŋga-na ta
ba muo-yo baa-ku u yuŋ-nu.
31 Baŋ gbuu ji nyɛ-yo ye huɔŋgu-na, baa hiel joŋgorbuɔ-i aa
bir dii fuɔ fɛrɛŋ bĩmbĩnni yaa hã-yo aa kã baa-yo da ba ka gbu-
yo *daaŋgu-na.

32 Baŋ ŋ'a ba hel nelleŋ-huɔŋga-na, baa suu baa Sirɛniyiɛŋɔ naŋɔ, ba bĩ-yo Simɔ. Baa guor u tũu daaŋgu-i.
33 Ba kaa hi terieŋgu maŋ baŋ bĩŋ-kuŋ «Gɔlgota-i» ku yuŋgu yaa wuɔ yukoluoŋ-terieŋgu.
34 Baa guɔl gbegege kũŋgu naŋgu baa duvɛ̃ŋɔ a hã Yesu-i wuɔ u nyɔŋ. Yesu wuɔ dãa ne aa naa cira u siɛ nyɔŋ.
35 Baŋ juɔ gbu Yesu-i daaŋgu-na tĩ, baa ful tieŋa a cal u joŋgorbaa-ba-i
36 aa naa tĩɛna ta ba niya-yuɔ.
37 Baŋ gbuu-yo yuŋgu maŋ nuɔ-i, baa nyɛgɛ̃ŋ-ku jĩna u yudɔrɔ-i-na wuɔ: «Umaŋ daayo-i Yesu, Yuifu ba nellentieŋɔ yaa-i.»
38 Baa bi gbuu cuobaa-ba hãi baa-yo; unaŋo-i u nadieŋga-na unaŋo-i u nanyuɔŋgu-na.
39 Hũncortaamba ta ba misĩrrã ba yunni-i aa ta ba tuora-yuɔ.
40 Ba taa ba piiye wuɔ: «Nuɔni maŋ ciɛra naŋ gbãa muonu *Diilodubuɔ-i aa ma-yo yinni siɛi hɔlma-na, kor ŋ fɛrɛ i ne! Da kuɔ Diiloŋ-Biɛŋɔ yaa nuɔŋo-i, hiire daaŋgu-na i ne!»
41 Halle *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i a naara nelle bĩncuɔmba taa ba bi nyɛ-yo aa ta ba piiye wuɔ:
42 «U kuraa banamba-i, ŋga u yaa daayo u siɛ gbãa kor u fɛrɛ! Da kuɔ u yaa-i *Isirahɛl-baamba nellentieŋo-i u hiire fiɛfiɛ daaŋgu-na i ne ku yaa i ka hũu-ma.
43 Ma sĩ u haa u naŋga-i Diiloŋo'i nuɔ-i aa cira fuɔ Diiloŋ-Biɛŋɔ kɛ? Da kuɔ Diiloŋɔ dɔl-o, u kor-o i ne!»
44 Baŋ ŋa naŋ gbuu cuobaa-ba maŋ baa-yo, baa bi kã ba ta ba tuora-yuɔ hiere.

Yesu kuliiŋgu-i
(Marke 15.33-41; Like 23.44-49; Nsãa 19.25-30)
45 Bãaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, ba'a ba ne da terieŋgu cuure hiere. Ku tĩyãa dumɛi fuɔ bãaŋgu ji tɛrɛŋ.
46 Bãaŋguŋ juɔ tɛrɛŋ, Yesu wuɔ kaasĩŋ da gbagaga wuɔ: *«Eli, Eli, lama sabatani?»* Ku yuŋgu yaa wuɔ: Diilo, Diilo, bige-i ciɛ ŋ nanna-miɛ?‡
47 Bamaŋ waa, banamba ta ba piiye wuɔ: «U bĩ *Eli!»
48 Unaŋo pãŋ gbar ka biɛ kãnsaarma namma a nyiɛ-ma niisaarniŋ aa ful-ma gboruoŋ-nu a kã baa-ma Yesu nuŋgu-na wuɔ u mɔsũnya.
49 Banamba bir yaŋ aa gbɛ̃-yo wuɔ: «Yaŋ i ne sĩ Eli ka jo ji kor-o!»
50 Yesu wuɔ tiraa kaasĩŋ da gbagaga aa bi pãŋ hũu u fɛrɛ.

‡ **27:46** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 22.2

51 Hɔduɔŋgu faŋgu-na, kompaŋga maŋ naa karnu *Diilo-
dubuɔ-i kaa pãŋ taalnu sɔmma hãi; a doŋ dɔrɔ-i-na ji hel
cicaara-i-na. Hĩɛŋ maa sagalla; tãŋ niɛ wuɔra muo hiere,
52 cĩncuɔŋ aa puur. Bamaŋ waa Diiloŋ-baamba-i aa ku, ba
fɔ̃ŋgũɔ baa sire.
53 Yesuŋ juɔ sire, baa hel ba cĩncuɔŋa-na a suur
*Yerusalɛmu-i-na. Baŋ suurii, nuɔmba bɔi daa-ba.
54 Sorosibaa-ba maŋ taa ba niya Yesu-i baa ba yuntieŋo-i,
baŋ juɔ da hĩɛma sagalaaya a naara mamaŋ taa ma ce hiere,
korma gbuu bel-ba. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daayo waa
Diiloŋ-Biɛŋo kelkel!»
55 Caamba bɔi waa yiɛra da yargaa ta ba fara ba ne. Ba yaa
naa nyaanu Yesu-i a hel *Galile-i-na ji ta ba kãyã-yuɔ.
56 Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na u waa baa-ba, baa u
duoŋo-i Sake ba nyu-i§ a naara Sebede ciɛŋo-i.

Yesu fuuremma-i
(Marke 15.42-47; Like 23.50-56; Nsãa 19.38-42)
57 Bãaŋguŋ juɔ hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, wɛiŋo naŋo jo. Ba taa
ba bĩ-yo Yosɛfu; u taa u hel Arimate. Fuɔ bi waa Yesu huoŋgu-
na.
58 Uŋ juɔ, wuɔ kã *Pilati wulaa ka cãrã kuloŋo-i. Pilati wuɔ
hã-yo baa-yo.
59 Yosɛfu wuɔ kã ka har-o a fĩnya-yuɔ baa kompafɛlɛŋga
60 aa kã ka fuure-yuɔ fuɔ fɛrɛŋ cĩncorreŋ. Wuɔ ciɛ ba hĩŋ-
de fɛlɛmma; di waa tãmpɛ̃lleŋ. Uŋ fuuriiye-yuɔ, wuɔ bũmal
tãmpɛ̃kãŋkarre nande-i a suuye di nuŋgu-i aa ta.
61 Maari maŋ ta u hel Magidala-i-na wuɔ tĩɛna cĩncorre
yaaŋga-na baa u duoŋo-i hiere.
62 Yesuŋ kuu yiiŋgu maŋ nuɔ-i*, *Yuifubaa-ba taa ba tigiiŋ
ba *yitĩɛnaŋgu-i yiiŋgu faŋgu'i nuɔ-i. Ku cuo kaala-i-na, *Di-
ilojigãntaamba yuntaamba kũɔl ba-naa kã Pilati wulaa baa
*Farisĩɛbaa-ba-i.
63 Baŋ kãa ka hi, baa cira: «Yuntie, coikartieŋ daayo naa cira
wuɔ da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na aa siɛliŋ-
yiiŋgu-i u sire hel jo.
64 Ku'i ciɛ i tiɛ jo ŋ wulaa yiɛ ŋ hã-ye nuɔmba ba ka ta ba niya
u cĩncorre-i yiŋ daani-i ni siɛi-i-na, ni ma'i sĩ u *hãalãbiemba
gbãa kã ka hiel-o ka fuo-yo aa tãal nuɔmba-i wuɔ u siire. Da
ba ce mafamma-i ma ka balaŋ yaŋ kuloŋ uŋ ciɛ mamaŋ.»
65 Pilati wuɔ cira: «Sorosibaa-ba yaa-i. Naŋ taaraŋ ba ka niya-
diɛ dumaa, kãaŋ baa-ba ba ka niya-diɛ.»

---

§ **27:56** ***Sake ba nyu-i:*** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: Sake baa Yosɛfu ba nyu.
* **27:62** Yesuŋ kuu yiiŋgu maŋ nuɔ-i ku waa jumayiiŋgu.

66 Baa ta ku yaa nuɔ-i baa sorosibaa-ba-i kã cĩncorre terieŋgu-na. Baŋ kãa ka hi, baŋ ŋa naa bũmal tãmpɛ̃lle maŋ suuye cĩncorre nuŋgu-i, baa tiɛla-diɛ aa ce sorosibaa-ba tĩɛna ta ba niya-diɛ.

28

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na
(Marke 16.1-8; Like 24.1-12; Nsãa 20.1-2)

1 *Yitĩɛnaŋguŋ juɔ cor, ku cuo kaala waa jumaansi. Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na, baa u duoŋɔ-i, baa naar sire ta ba kã da ba ka ne cĩncorre-i.

2 Ba'a ba ne da hĩɛma sagalaaya hɔduɔŋgu baa fõŋgũɔ! Itieŋɔ *dɔrpɔpuɔrbiloŋɔ naŋɔ hiire jo ji bũmal tãmpɛ̃lle-i halaŋ-de aa bel nyugũŋ tĩɛna di dɔrɔ.

3 U taa u caa ŋaa diiloŋ duɔ nyiɛsĩŋ uŋ caa dumaa, aa u joŋgorbaa-ba pusũŋ ŋaa cɛikoiŋɔ.

4 Korma gbuu da sorosibaa-ba maŋ taa ba niya cĩncorre-i fuɔ ba kũɔma ta ma nyɛŋ; baa galla ŋaa bikuomba.

5 Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ tuɔ piiye baa caaŋ daaba-i wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na. Mi suyaa miɛ baŋ gbuu Yesu maŋ *daaŋgu-na ko-yo, na taara u yaa-i.

6 Uu si dii bande-i-na, u siire hel ŋaa uŋ ŋa naa waŋ-ma baa-na dumaa. Juɔŋ na ji da, ba ŋa naa galla-yuɔ terieŋgu maŋ nuɔ-i ku yaa daaku.

7 Biriiŋ na kũŋ donduo na ka tũnu u *hãalãbiemba-i wuɔ u siire hel kuomba hɔlma-na. U taa duɔ ka cie-na dii *Galile, na ka da-yo kusuɔŋ-nu'i. Ma yaa waa mi da mi waŋ-ma baa-na.»

8 Caaŋ daaba saa tiraa yiɛra, baa pãŋ gũunu ta ba gbar ba kũŋ da ba ka waŋ baŋ kaa da mamaŋ baa hãalãbiemba-i. Korma'i daama, hɔfɛ̃lle-i daade.

9 Ba'a ba ne da hai moloŋɔ-i juɔŋ daayo-i ba yaaŋga-na? Yesu fuɔ fɛrɛ yaa-i. Wuɔ cira: «Mi jaalaa-na!» Baa piɛ kã ka dũuna u yaaŋga-na aa pũrã u gbeini-i.

10 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na. Kãaŋ na ka waŋ baa mi baamba-i wuɔ ba ka da-mi Galile-i-na.»

11 Caaŋ daabaŋ curaa ta ba kũŋ, sorosibaa-ba maŋ taa ba niya cĩncorre-i, banamba sire kã nelleŋ-huɔŋga-na ka tũnu *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa mamaŋ curaa hiere.

12 Diilojigãntaamba yuntaamba tigiiŋ ba-naa baa nelle bĩncuɔmba-i a waŋ ma saa, aa naa hã sorosibaa-ba-i gbeibuɔ

13 aa gbɛ̃-ba wuɔ: «Wuɔraayaŋ na waŋ baa nuɔmba-i, wuɔ namaa gaala ta na duɔfũŋ isuɔŋgu-na, u hãalãbiemba jo ji hiel-o ta baa-yo na saa suɔ ku huɔŋgu.»

14 Aa naa cira: «*Pilati duɔ fiɛ nu-ma, i ka suɔ iŋ ka waŋ mamaŋ baa-yo u baa gãŋ baa-na.»

15 Sorosibaa-ba hũu gbeiŋa-i dii ba jufanniŋ aa bi wuɔra ce baŋ'a ba ce kumaŋ. A ji hi baa nyuŋgo, da ŋ cor terieŋgu terieŋgu, nelma famma yaa dii *Yuifubaa-ba nunni-na ba ta ba waŋ-ma.

Yesu caraaya u hãalãbiemba-i
(Marke 16.14-18; Like 24.36-49; Nsãa 20.19-23; Pɔpuɔr. 1.6-8)

16 Yibieŋa faŋa-na, *hãalãbieŋ cĩncieluo u diei maŋ tĩyãa, baa sire kã Yesuŋ ŋa na'a ba ta ba jã ba-naa tãnuŋgu maŋ nuɔ-i dii *Galile-i-na.
17 Baŋ ka'a ba ne da-yo, baa dũuna hiere. Banaŋ hɔmmu saa hũu-ma.
18 Yesu wuɔ piɛ ba caaŋ-nu aa naa cira: «Diiloŋo hãa-mi dɔrfõŋgũɔ-i baa hĩɛmaŋ-wuoŋo-i hiere.
19 Terieŋgu faŋgu-na, kãaŋ nilɛiŋa-na hiere na ka gbãŋ baa nuɔmba cu mi huoŋ-nu. Umaŋ duɔ hũu-ma, na *batiseŋ-yo Tuoŋo-i baa u Biɛŋo-i a naara u *Yalle yerre-na.
20 Miŋ ciɛra na ta na ce mamaŋ hiere, na bi hãalã-bɛi ma cemma-i ba ta ba ce-ma. Niɛŋ, mi ka waa baa-na yinni maŋ joŋ a ji hi miwaaŋo tĩmma.»

Markeŋ nyɛgãaŋ Yesu maama maŋ Nelmuoyamma

Marke nyɛgãaŋ u sɛbɛ-i a vii *niɛraamba baa-yo, u saa nyɛgɛ̃ŋ-yo hã *Yuifubaa. Sɛbɛ domma-na, u waaŋ-ma wuɔ Yesu-i Diiloŋ-Biɛŋo. Ŋga wuɔ Yesu saa tuɔ taara nuɔmba gbãana suɔ u sĩnni-i a ce u taa u hinu u bĩ u fɛrɛ «*Moloŋ-Biɛŋo». U juɔ ku yaa aa sire, ku suɔ kaala dɛi wuɔ Diiloŋ-Biɛŋo.

*Nsãa-Batisiŋ tigiiŋ nuɔmba-i dumaa hã Yesu-i, Marke duɔŋ u sɛbɛ-i baa ma yaa-i, aa suonu-mɛi baa Yesu batisemmaŋ-kũŋgu-i, ka cor baa *Sitãniŋ taa u taara u guɔl u gbeini-i dumaa *hĩɛkuraaŋgu-na. Uŋ hilaa mafamma-na, u waŋ-ma kaala-mɛi wuɔ bĩŋkũŋgu sa yii baa Yesu-i: Duɔ bĩ umaŋ wuɔ u nyaanu-yuɔ kutieŋo siɛ gbãa yagar; duɔ cira jɛiŋo maŋ sire, u bi sire; duɔ donya *jĩna maŋ u bi ta; duɔ pir ãmbabalma maŋ, ma bi halaŋ (sap. 1.1–8.30). Yesuŋ gbuɔya u *hãalãbiemba-i baa u kuliiŋ-maama-i kusuɔŋ-nu, u nuŋgu hii-ma (sap. 8.31–10.52).

U piraaŋ u sɛbɛ-i baa Yesu kuliiŋ-maama yaa-i. U suurma-i *Yerusalɛmu-i-na, nuɔŋ baŋ jãarã-yuɔ fafamma dumaa, Yuifu ba yuntaambaŋ bigãaŋ-yo dumaa, baŋ gbuu-yo *daaŋgu-na dumaa ko-yo, aa Diiloŋ uŋ siire-yuɔ dumaa, u nuŋgu hii-ma hiere (sap. 11–16).

Nsãa uŋ tigiiŋ Yesu jomma-i dumaa
(Matie 3.1-12; Like 3.1-18; Nsãa 1.19-28)

1 Yesu *Kirsa *Neldɔdɔlma duɔŋ bande yaa nuɔ-i. U yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i.

2 Ma duɔŋ ŋaa maŋ bi nyɛgãaŋ dumaa *Isayi* sɛbɛ-i-na wuɔ:
«Diiloŋo ciɛra:
‹Mi ka puɔr mi pɔpuɔrbiloŋo ta ŋ yaaŋ-na
ka cãa ŋ hũmelle-i.†
3 *U ka kã ka tuɔ hohuola baa nuɔmba-i *hĩɛkuraaŋgu-na wuɔ:*
«Migãaŋ Itieŋo hũmieŋa-i.
Cãaŋ-yaŋ na viinu-yɛi.»›‡»

4 Pɔpuɔrbiloŋo faŋo yaa juɔ jo Nsãa-i, a ji kã ka waa hĩɛkuraaŋgu-na tuɔ piiye baa nuɔmba-i wuɔ: «Naanaŋ na ciləbabalaŋo-i aa na jo na ji *batiseŋ, ku yaa Diiloŋo ka hur na ãmbabalma-i.»

---

* **1:2** ***Isayi:*** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba naaraaya *Isayi yerre-na wuɔ *Diilopɔpuɔrbiloŋo. † **1:2** Malaki (Malachie) 3.1 ‡ **1:3** Isayi (Ésaïe) 40.3

5 Yudetaamba-i hiere ka hel baa Yerusalɛmutaamba-i ba
taa ba kã u wulaa ba kã ba waŋ ba cãlmuɔ-i baa-yo aa u tuɔ
batiseŋ-ba *Yurdɛ̃ nuoraaŋgu-na.
6 Nsãaŋ taa u dii joŋgoruo maŋ, baa sũɔ-yo baa
nyɔgõmɛkuɔsɪ̀nni, aa tuɔ pɛ̃yɛ̃ u nɛgɛlle-i baa cãanuŋ-
kpãŋkpaaŋgu. U taa u wuo dũŋgbɛrmba, baa sɔllu.
7 U taa u piiye baa nuɔmba-i wuɔ: «Molo ka jo mi huoŋgu-na.
Kutieŋo fõŋgũɔ jɪ̀ɛnya mɛi wuoŋo-i, mɛi saa piɛra u natãaŋgu-i.
8 Muɔmi batiseŋ-na baa hũmma yoŋ, ŋga fuɔ duɔ jo, u ka
batiseŋ-na baa *Diiloŋ-Yalle.»

Yesu batisemma-i
(Matie 3.13–4.11; Like 3.21-22; 4.1-13)

9 Nsãa uŋ waa *Yurdɛ̃-i-na tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i, Yesu wuɔ
hel Nasarɛti-i-na, dii *Galile mara-i-na a kã u wulaa u ka
batiseŋ-yo.
10 Uŋ baatiseŋ aa u tuɔ hel hũmma-na, wuɔ u ne da dɔrɔ
puurii aa *Diiloŋ-Yalle hel koŋhuruŋ temma jo ji diire-yuɔ.
11 Baa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa nuɔŋo-i, ŋ
maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ; nuɔnɛi fiɛŋ mi huɔŋga-i.»
12 Diiloŋ-Yalle pãŋ ce Yesu ta kã *hɪ̀ɛkuraaŋ-nu.
13 Uŋ kãa, *Sitãni wuɔ ka tuɔ tãal-o duɔ guɔl u
gbeini-i. U ciɛ yinni komuɔŋa hãi bɪ̀mbaamba hɔlma-na.
*Dɔrpɔpuɔrbiemba taa ba kãyã-yuɔ.

Yesu bɪ̀ɛ nuɔmba naa cu u huoŋ-nu
(Matie 4.12-22; Like 4.14-15; 5.1-11)

14 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, baa bel Nsãa-i dii-yo kaso. Yesu wuɔ
sire kã *Galile-i-na ka tuɔ waŋ *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i.
15 U taa u piiye wuɔ: «Ku hii, *Diiloŋ-bãaŋgu piyaa. Naanaŋ
na ciɔbabalaŋo-i aa na siɛ Neldɔdɔlma-i.»
16 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji bella Galile dalaŋga nuŋgu-i tuɔ
wuɔ u kã, a ka da gbosobaa-ba namba naŋ juɔŋo; nɛliɛŋo baa
u hãaŋo. Ba bɪ̀ mɔlŋo-i Simɔ aa bɪ̀ hãaŋo-i Andere.
17 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Juɔŋ i ta, mi ka ce-na nelbilieŋ-
gbosobaa namaa.»
18 Baa bi pãŋ nanna ba jɔnaamba-i aa cu u huoŋ-nu.
19 Ba'a ba kã yaaŋga-na, a da naacolŋo naŋo-i ba bɪ̀-yo
Sebede, u tɪ̀ɛnaana baa u bɛpuɔmba hãi beŋo naŋo-na ta ba
migãaŋ ba jɔnaamba. Ba bɪ̀ bɛpolŋo-i Sake, aa bɪ̀ hãaŋo-i Nsãa.
20 Yesu wuɔ bɪ̀-ba. Baa yaŋ tuoŋo-i beŋo-na baa maacem-
biemba waa, aa sire cu u huoŋ-nu.

Yesu duɔnya jɪ̀na naŋo
(Like 4.31-37)

21 Ku huoŋgu-na, Yesubaa-ba ji kã Kafarnamu. *Yitĩɛnaŋguŋ juɔ hi, Yesu wuɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i.
22 U taa u piiye baa bibɛsĩnni u yaŋ *ãnjĩnamma pigãataamba-i; a ce dumaaŋo-na, u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor.
23 Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na, *jĩna waa u yuŋgu-na. Wuɔ kaasĩŋ wuɔ:
24 «Nasarɛtitaaŋ Yesu, i ciɛ-ni niɛ? Ŋ juɔ da ŋ ji kɔsuɔŋ-ye wuɔ bige-i ciɛ? Mi suɔ-ni; Diiloŋ-nolŋo yaa nuɔŋo-i.»
25 Yesu wuɔ nuola-yuɔ wuɔ: «Suuye ŋ nuŋgu-i aa ŋ cor hel naacolŋo-na.»
26 Jĩna wuɔ gbuu sagalla naacolŋo-i aa naa kaasĩŋ da gba-gaga aa suɔ hel-yuɔ.
27 Kuɔ ce nuɔmba-i hiere gbɛrɛ, baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Bige-i dumandɛ-i? Naacolŋ daayo hii dɛ! Ãnfɛlɛŋo-i daayo-i. Halle baa jĩnabaa-ba-i hiere ba nu u nuŋgu-i.»
28 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, Yesu yer diɛ pãŋ gbuo *Galile-i hiere.

Yesu siire jaamba bɔi
(Matie 8.14-17; Like 4.38-41)

29 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ hel *Diilonelhãalãdũŋgu-na, fuɔ baa Sake baa Nsãa, a kã Simɔ ba§ dumɛlleŋ.
30 Simɔ cura saa waa hĩnni; u kũɔma naa gbuu huol da pãmpãmpãŋ, u galla. Ba himma-i, baa tũnu Yesu-i wuɔ ciɛŋ daayo si dii hĩnni.
31 Yesu wuɔ kã ka bel u naŋ-na u sire; terduɔŋgu faŋgu-na, fafal muɔ pãŋ da-yuɔ. Wuɔ sire tuɔ ce ba nersĩnni-i.
32 Bãaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, nuɔmba kã baa jaamba-i baa jĩna ba nuɔmba-i hiere Yesu wulaa.
33 Nuɔmba-i hiere nelle-na baa hel kã ka yu dumɛlle yaaŋga-i.
34 Yesu wuɔ sire jaamba bɔi ba jarma-na, aa bi donya *jĩnabaa bɔi hiel-ba nuɔmba-na. Jĩnabaa-ba taa ba suɔ Yesu-i, a ce dumaaŋo-na u saa tuɔ yaŋ ba ta ba da ba piiye.

Yesu wuɔra Galile-i-na u waŋ Diiloŋ-nelma-i
(Like 4.42-44)

35 Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ naar sire cicãnjãale-na kã hĩɛŋ-nu ka tuɔ cãrã Diiloŋo-i.
36 Simɔ-i baa u nabentaambaŋ juɔ sire naa-yo, baa hel ta ba taara-yuɔ.
37 Baŋ kaa da-yo, baa cira: «Itie, nuɔmba-i hiere ba taara-niɛ.»

---

§ **1:29** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: Ba kãa Simɔ baa Ãndere ba dumɛlleŋ.

38 Yesu gbɛ̃-ba wuɔ: «Yaaŋ i ta i halaŋ bande-i-na mi bi ka waŋ Diiloŋ-nelma-i nilɛiŋa maŋ dii kɔtɔnni-na; mi jommaŋ-yuŋgu yaa kufaŋgu-i.»
39 Ba taa ku'i nuɔ-i a wuɔra gbuo *Galile *Di-ilonelhãalãdũnni-i hiere u tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i aa tuɔ donya *jĩnabaa-ba-i nuɔmba-na.

Yesu siire wontorŋo naŋo
(Matie 8.1-4; Like 5.12-16)
40 Yiiŋgu naŋgu-na, *wontorŋo naŋo kãa ka dũuna Yesu caaŋgu-na aa cira: «Itie, da ŋ ta ŋ taara mi jarma ta-miɛ, ku siɛ yar-ni.»
41 U hujarre gbuu bel Yesu-i. Wuɔ haa u naŋga-i yuɔ aa naa cira: «Mi taara ŋ jarma ta-niɛ.»
42 Naacolŋo jarma pãŋ ta-yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na.
43 Yesu wuɔ hã-yo hũmelle-i aa naa waŋ-ma kuola-mɛi baa-yo wuɔ:
44 «Baa tũnu nɛliɛŋo baa-ma dɛ! Yaŋ aa ŋ kã *Diilojigãntieŋo wulaa u ka ne-ni, aa ŋ pã niikonni maŋ dii pãmma ŋ hã-yo u migãaŋ ŋ yuŋ-maama-i ŋaa *Moisiŋ nyɛgãaŋ-ma dumaa*, ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ ŋ jarma taa-niɛ.»
45 Naacolŋo taa ku yaa nuɔ-i, u saa ka gbãa fiinaŋ, wuɔ wuɔra waŋ-ma baa nuɔmba-i hiere. A ce dumaaŋo-na, Yesu wuɔ kã ka tĩɛna u deŋ dii hĩɛŋ-nu u sa siɛ suur nilɛiŋa-na. Uŋ fiɛ ce mafamma-i, nuɔmba ta ba hel terni-na hiere ba kã u wulaa.

2

Yesu siire murgu naŋo
(Matie 9.1-8; Like 5.17-26)
1 Yesuŋ siire *wontorŋ daayo-i, ku saa da yinni wuɔ bir kã Kafarnamu-i-na. Nuɔmbaŋ juɔ nu-ma wuɔ u juɔ,
2 baa kã ka suur yu uŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i ka hel baa gõŋgũɔŋgu-i hiere, halle gboluoŋ-munjĩnammu saa waa. Yesu wuɔ doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba.
3 Ba juɔ'a ba ne da nuɔmba naa tũyãa murgu naŋo-i ta ba jo baa-yo Yesu wulaa.
4 Baŋ juɔ ji da nuɔmba yuu dũŋgu-i dumaaŋo-na, ba saa da munsuurmu. Baa nyugũŋ dũŋgu dɔrɔ-i-na, a ne Yesuŋ waa hɔlma maŋ nuɔ-i aa kaasĩŋ dũŋgu-i a dii jɛiŋo-i baa u kuugallaŋgu-i hiere.
5 Yesu wuɔ ne da ba haa ba naŋga-i yuɔ cor. Wuɔ gbɛ̃ ba jɛiŋo-i wuɔ: «Mi jĩɛ, ŋ ãmbabalma hurii hiere.»
6 *Anjĩnamma pigãataamba namba waa tĩɛna terieŋgu-na. Ba nuɔ mafamma-i ce niɛ? Baa doŋ ta ba jɔguɔŋ wuɔ:

* **1:44** Niɛŋ Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 14.2-32.

7 «Bige-i ciɛ naacolŋ daayo tuɔ tuora Diiloŋo-i tuoraŋ daama
temma-i? Da ma hel Diiloŋo-na, hai gbãa hur u nanolŋ
ãmbabalma?»
8 Yesu wuɔ pãŋ suɔ ba huɔya-maama-i, wuɔ cira: «Bige-i ciɛ
na ta na jɔguɔŋ nel daama temma-i na hɔmmu-na?
9 A hur u ãmbabalma-i, baa a ce u sire biɛ u kuugallaŋgu-i
tuɔ wuɔ-i, ma hãi-i-na, namaa daa hama-i ce fɛ̃u yaŋ?
10 Ŋga mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suɔ wuɔ
Diiloŋo hãa *Moloŋ-Biɛŋo-i ku fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ hur nelbiliemba
ãmbabalma-i.» Aa naa gbɛ̃ murgu daayo-i wuɔ:
11 «Sire ŋ biɛ ŋ kuugallaŋgu-i ŋ kũŋ, muɔmɛi waaŋ-ma du-
maa.»
12 Naacolŋ wuɔ bi pãŋ sire nuɔmba yufelle-na a biɛ u
kuugallaŋgu-i ta tuɔ kũŋ. Kuɔ ce nuɔmba-i hiere gbɛrɛ, baa ta
ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa ta ba piiye wuɔ: «Iŋ huɔŋ, i saa da nel
daama temma dede.»

Yesu bɪ̃ɛ Levi
(Matie 9.9-13; Like 5.27-32)

13 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji bir kã *Galile dalaŋga-na.
Nuɔmba kũɔl ba-naa kã u wulaa. Wuɔ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i
u pigãaŋ-ba.
14 Wuɔ u cor a da Alfe biɛŋo maŋ *nampohũutieŋo-i, u
tɪ̃ɛnaana u maacemmaŋ-dũŋgu-na. Ba taa ba bɪ̃-yo Levi. Yesu
wuɔ cira: «Levi, sire i ta!» Levi wuɔ bi sire cu u huoŋ-nu.
15 Nuɔmba bɔi taa ba nyaanu Yesu-i. Yiiŋgu naŋgu-
na, wuɔ ji kã Levi wulaa ba ka ta ba wuo niiwuoni baa
u *hãalãbiemba-i. Nampohũutaamba waa bɔi a naara
ãmbabalmanciraamba namba.
16 *Ãnjɪ̃namma pigãataamba maŋ waa *Farisɪ̃ɛbaa-ba-i, ba
daa mafamma-i ce niɛ? Baa ta ba piiye baa u *hãalãbiemba-i
wuɔ: «Bige-i ciɛ na hãalãtieŋo tuɔ wuo niiwuoni-i baa nelba-
balaaŋ daaba temma-i?»
17 Yesu wuɔ nu baŋ piiyeŋ; wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Da ŋ waa
hɪ̃nni, ŋ ka ce bige-i pɛrruntieŋ terieŋ-nu? Mi saa jo nelfafaaŋ
maa-na, ŋga mi juɔ nelbabalaaŋ maa-na.»

Kuucɔlaaŋgu saa saaya ku guɔl baa kuufɛliɛŋgu-i
(Matie 9.14-17; Like 5.33-39)

18 Yiiŋgu naŋgu-na, *Nsãa-Batisi *hãalãbiemba-i baa
*Farisɪ̃ɛbaa-ba naa dii sũŋgu. Baa jo ji yuu Yesu-i wuɔ: «Bige-i
ciɛ Nsãa hãalãbiemba-i baa Farisɪ̃ɛbaa-ba ta ba dii sũŋgu aa
naŋ hãalãbiemba sa dii?»
19 Yesu wuɔ cira: «Namaa daa dɔrbiɛŋo jɛ̃naamba gbãa dii
sũŋgu a ne da dɔrbiɛŋo dii ba hɔlma-na wɛi? Na suyaa wuɔ
ma siɛ gbãa ce!
20 Ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ba ka bel dɔrbiɛŋo-i ta baa-yo.
Kufaŋgu yiiŋgu'i nuɔ-i baŋ ka dii sũŋgu-i.»

21 Aa naa cira: «Ba sa taalnu kompafɛlɛŋga a nar joŋgorcɔlɔŋo. Da ŋ ce-ma, kompafɛlɛŋga ka taalnu joŋgorcɔlɔŋo-i naara.
22 Aa ba sa bi dii duvɛ̃nfɛlɛŋo-i cirkpɔcɔlɔŋ-na. Umaŋ duɔ ce-ma, cirkpuɔ ka muonu aa duvɛ̃ŋo tiraa kũnna. Duvɛ̃nfɛlɛŋo gbĩɛ baa cirkpɔfɛlaamba.»

Yitĩɛnaŋgu maama-i
(Matie 12.1-8; Like 6.1-5)
23 *Yitĩɛnaŋgu naŋgu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni-i ba cor. U *hãalãbiemba ta ba kar bile-i ba wuo ba kã.
24 *Farisĩɛbaa-ba ta ba piiye baa Yesu-i wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ hãalãbiemba ta ba ce kumaŋ saa saaya cemma yitĩɛnaŋgu-na?»
25 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Nyulmu naŋ bilaa *Davidi-i baa u nuɔmba-i wuɔ ce kumaŋ, ma sĩ na kalaaŋ-ku Diiloŋ-nelma-na kɛ?*
26 U suurii Diiloŋ-dũŋgu-na Abiyataarŋ waa *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, a biɛ Diiloŋ-buruo-i wuo-yo. A ne da a saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, bamaŋ si dii *Diilojigãntaamba, ba saa saaya ba wuo buruo faŋo-i. Ŋga Davidi suurii biɛ-yo wuo, aa bi hã u nuɔmba wuo.»
27 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Ku saa ce ŋaa Diiloŋo hielaa nelbiloŋo-i a hã yitĩɛnaŋgu dɛ! Ŋga u hielaa yitĩɛnaŋgu yaa hã nelbiloŋo.
28 A ce dumaaŋo-na, *Moloŋ-Biɛŋo yaa yitĩɛnaŋgu tieŋo-i.»

3

Yesu siire nagãduɔla naŋo
(Matie 12.9-14; Like 6.6-11)
1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji bir kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na. Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na u naŋga naa minaŋ.
2 *Farisĩɛbaa-ba tĩɛna ta ba ne Yesu-i wuɔ duɔ sire naacolŋ daayo-i *yitĩɛnaŋgu-na ba ka da ãntãalãmma haa-yuɔ.
3 Yesu wuɔ gbɛ̃ naacolŋo-i wuɔ: «Sire ŋ ji yiɛra nuɔmba yaaŋga-na.» Naacolŋ wuɔ sire kã ka yiɛra.
4 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «A saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, bige-i faa cemma yitĩɛnaŋgu-na? Ãnfafamma'i faa cemma waa ãmbabalma? Da ŋ da molo yii duɔ ku, ku saaya ŋ kor kutieŋo-i waa ku saaya ŋ yaŋ u ku?» Ba saa seŋ sũnuŋgu yuɔ.
5 Ba hɔdor diɛ du Yesu huɔŋga-i, wuɔ wuɔra ne ba yammu-i aa naa gbɛ̃ naacolŋo-i wuɔ: «Fara ŋ naŋga-i.» Naacolŋ wuɔ bi fara u naŋga-i, kaa bir ka temma-i.
6 Farisĩɛbaa-ba pãŋ hel ka ta ba da ba-naa baa *Erɔdi baamba-i Yesu kommaŋ-kũŋgu-na.

* **2:25** Niɛŋ Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 21.2-7.

Nuɔmba kũəlãa ba-naa jo Yesu wulaa

7 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji ta baa u *hãalãbiemba-i a
kã Galile dalaŋga-na. Nuɔmba kũəl ba-naa cu ba huoŋ-nu.
Banamba taa ba hel *Galile, banamba *Yude,
8 banamba *Yerusalɛmu, banamba Idume, banamba karnu
*Yurdɛ̃-i jo, banamba hel nilɛiŋa maŋ Tiir baa Sidõ-i a kɔtɔnni-
na. Baa nuɔ Yesu maama-i ku'i ciɛ ba kũəl ba-naa ta ba jo u
wulaa dumaaŋo-na.
9 Baŋ juɔ ji yu-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ waŋ baa u
hãalãbiemba-i wuɔ ba ne beŋo naŋo hã-yo, jaamba baa ji
tisĩŋ-yo nanna.
10 U taa u sire-bɛi bõmbõŋ a ce ba ta ba nii-yuɔ hiere da ba
yiɛya-yuɔ.
11 *Jĩnabaa-baŋ waa bamaŋ nuɔ-i, da ba da Yesu-i ba kã ka
dũuna u yaaŋga-na aa piiye da gbagaga wuɔ: «Diiloŋ-Biɛŋo yaa
nuɔŋo-i kelkel!»
12 Da ba waŋ mafamma-i, Yesu sĩɛl u yufieŋa-i a waŋ baa-ba
wuɔ ba baa waŋ u sĩnni-i baa molo.

Yesu fiɛlaa pɔpuɔrbiemba
(Matie 10.1-4; Like 6.12-16)

13 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu naŋgu-na
aa naa bĩ u yufelleŋ-nuɔmba kã u wulaa.
14 Baŋ kãa, wuɔ hiel nuɔmba cĩncieluo ba hãi bɛi a ce-ba
u *pɔpuɔrbiemba. U hielaa-ba ba da ba waa u caaŋ-nu u tuɔ
puɔr-ba baa *Neldɔdɔlma-i
15 aa duɔ hã-ba himma ba ta ba donya *jĩnabaa-ba-i
nuɔmba-na.
16 Uŋ hielaa nuɔmba cĩncieluo ba hãi maŋ, ba yirɛiŋa yaa
daaya: Simɔ, Yesu taa u bĩ Simɔ faŋo-i Piɛr,
17 baa Sebede bɛmba-i ba hãi-i-na Sake-i a naara Nsãa-i,
Yesu taa u bĩ-ba wuɔ «Buwanɛrjɛsi», ku yuŋgu yaa diiloŋ-
naarmaŋ-bɛmba,
18 baa Andere, baa Filipu, baa Batelemi, baa Matie, baa
Toma, baa Alfe biɛŋo-i Sake, baa Tade, baa Simɔ maŋ taa u
kuye u nelle maama-i
19 a naara *Yuda-Isikaro maŋ juɔ hel Yesu huoŋgu-na.

Yesu hilaa baa u himma-i hie?
(Matie 12.22-32; Like 11.14-23; 12.10)

20 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta kũŋ baa u *hãalãbiemba-i.
Baŋ kaa hi, nuɔmba tiraa kã ka yu-bɛi a ce halle ba sa da ba
fɛrɛ wuo niiwuoni-i.
21 U nyu-i baa u hãmbaŋ nuɔ mafamma-i, baa ta ba piiye
wuɔ u yuŋgu si dii; aa sire wuɔ ba ka bel-o kũŋ baa-yo.
22 A ne da *ãnjĩnamma pigãataamba namba naa hel
*Yerusalɛmu-i-na jo. Bafaŋ baa ta ba piiye wuɔ: «*Jĩna

ba yuntieŋo-i *Bɛlsebul* yaa dii u yuŋgu-na. U yaa hãa-yo
himma-i u tuɔ gbã u donya jĩnabaa-ba-i nuɔmba-na.»
23 Baŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, Yesu wuɔ bĩ ba jo ji tuɔ piiye baa-
ba wuɔ†: «Namaa daa *Sitãni siɛ tuɔ donya fuɔ fɛrɛŋ-baamba-i
wɛi?
24 Nelle maŋ di nuɔmba bigãaŋ ba-naa, yiiŋgu dii baa yiiŋgu,
nelle fande ka muonu.
25 Aa da na bi da dumɛlle maŋ di nuɔmba sa dɔl ba-naa,
yiiŋgu dii baa yiiŋgu dumɛlle fande ka muonu.
26 Sitãni duɔ bir tuɔ gãŋ baa fuɔ fɛrɛŋ-baamba-i, da ba gãŋ
bɔrɔ hiere, u fɔ̃ŋgũɔ ce niɛ aa cɔ u wulaa?
27 Hai moloŋo-i gbãa suur u nabiɛŋ dũŋgu-na a biɛra u
bĩmbĩnni-i hel baa-ni aa u nabiɛŋo yaŋ-yo dumaa? Ŋga
kutieŋ duɔ bel u nabiɛŋo-i vaa-yo igɛ̃na, u gbãa suur biɛra u
bĩmbĩnni-i hiere ta baa-ni.»
28 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Yaaŋ mi
waŋ ninsoŋo-i baa-na: Nelbiliembaŋ ciɛ ãmbabalma maŋ cor
hiere, halle baa baŋ waŋ ãndaparni maŋ ba hã Diiloŋo-i,
Diiloŋo gbãa ce jande bɛi aa yaŋ ma tĩ.
29 Ŋga umaŋ duɔ tuora *Diiloŋ-Yalle-i, kutieŋo cãlãa bɔi cor;
jande siɛ gbãa ce-yuɔ.»
30 Baŋ taa ba piiye wuɔ jĩna dii Yesu yuŋgu-na, ku'i ciɛ u tuɔ
waŋ mafamma-i baa-ba.

Yesu nyu-i baa u hãmba kãa u wulaa
(Matie 12.46-50; Like 8.19-21)

31 Ku huoŋgu-na, Yesu nyu-i baa u hãmba jo u wulaa dii uŋ
waa kusuɔŋ-nu a ji yiɛra fuoreŋ aa puɔr wuɔ ba bĩ-yo hã-ba.
32 Nuɔmba waa bɔi tĩɛna cĩilã Yesu-i. Ba jo ji gbɛ̃-yo wuɔ:
«Itie, ŋ nyu-i baa ŋ hãmba-i [a naara ŋ tũɔbaa-ba] dii yiɛra
fuore-na ta ba cie-ni.»
33 Yesu wuɔ cira: «Na suɔ mi nyu-i baa mi hãmba-i wɛi?»
34 Aa wuɔra ne nuɔmba yammu-i aa cira: «Mi nyu-i baa mi
hãmba yaa mi yaaŋga-na daaba-i.
35 Na saa da, bamaŋ ciɛŋ Diiloŋo huɔŋga-i, ba yaa mi
hãmba-i, ba yaa mi tũɔbaa-ba-i, ba yaa mi nyubaa-ba-i.»

4

Nuɔmbaŋ bel Diiloŋ-nelma-i dumaa
(Matie 13.1-23; Like 8.4-15)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji bir kã Galile dalaŋga-na ka tuɔ
waŋ Diiloŋ-nelma-i. Nuɔmba kũɔl ba-naa kã u wulaa. Wuɔ
bel nyugũŋ tĩɛna beŋo naŋo-na dii hũmma-na aa nuɔmba waa
yiɛra nuŋgu-na.

---

* **3:22** *Sitãni yerre nande yaa *Bɛlsebul. † **3:23** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ:... ba jo ji tuɔ naŋ gbãnɛiŋ daani-i baa-ba wuɔ...

2 U piiye nelma bɔi baa-ba gbãnɛiniŋ. Uŋ'a u doŋ, u gbĩɛ
nuɔmba-i wuɔ: «Karaaŋ na tũnni-i dɛi na nu:
3 Naacolŋo naŋo kãa ka naŋ fũma u suoŋgu-na.
4 Fũma naŋo kã ka diire hũmelleŋ-huɔŋ-na. Huriimba jo ji
wuo-yo.
5 Unaŋo kã ka diire tãmpɛ̃lleŋ-terieŋ-nu. Hĩɛma si dii bɔi
terieŋgu-na, a ce u pa yaŋ unaŋo-i.
6 Uŋ paa dumaaŋo-na, u kaasĩnni saa gbãa suur kã yaaŋ-na.
Bãaŋguŋ juɔ ta ku jo huɔŋgu-na, u kuol hiere kpɛ̃mmu!
7 Unaŋo kã ka diire hĩɛŋ-nu. Hĩɛŋgu tu suuye-yuɔ a ce u saa
gbãa dii belle.
8 Umaŋ diiriiye suoŋ-huɔŋga-na, munterfafammu-na, u sire
gbuu kpatalla: unaŋo bieŋ komuɔŋa baa cĩncielbaa, unaŋo
bieŋ komuɔŋa sa-a-siɛi, unaŋo bieŋ komuɔŋa da-a-ndii.»
9 Uŋ waaŋ mafamma-i, u cira: «Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»
10 Bamaŋ taa ba nyaanu-yuɔ koko baa u *hãalãbieŋ
cĩncieluo ba hãi baamba-i, baŋ juɔ waa ba kula-i baa-yo, baa
ta ba piiye wuɔ ba saa suɔ u gbãnɛini yaaŋga-i baa ni huoŋgu-i.
11 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋo ciɛ baa namaaŋo-i. U *nellen-
tesĩnni maama maŋ fuyaa, u pigãaŋ namaaŋo-i baa-ma, ŋga
ma piiye baa banamba-i gbãnɛiniŋ,
12 *a ce da ba ne-ma, ba siɛ da ma terieŋgu-i,*
da ba nu-ma, ba siɛ suɔ ma yuŋgu-i.
Kuɔ maa naa kaala ba wulaa, baa naa cu Diiloŋo huoŋ-nu
aa baŋ cãlãa-yo baa mamaŋ hiere, uu naa hiel-ma u huɔŋga-
*na.»**
13 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bir yuu-ba wuɔ: «Naŋ'a na saa
suɔ gbãnalãaŋ daaku yuŋgu-i, na ka ce niɛ gbãa suɔ ninanni
yunni-i?
14 Fũma yaa Diiloŋ-nelma-i.
15 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hũmelleŋ-huɔŋga, da ba nu Diiloŋ-
nelma-i ma sa cɔ; ba yaŋ *Sitãni jo ji hiel-ma aa yaŋ-ba.
16 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa tãmpɛ̃lleŋ-terieŋgu, da ba nu Diiloŋ-
nelma-i, ma pãŋ dɔlnu-bɛi ba hũu-ma.
17 Ŋga ma siɛ gbãa naŋ kaasĩnni. Wɛiŋ da ma da kutaamba-i,
sisɔ da ba ji ta ba huol ba yammu-i ma maama-na, ba har jĩna.
18 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hĩɛŋ-terieŋgu;
19 da ba nu Diiloŋ-nelma-i, ba yaŋ ãnjɔguɔma-i baa gbeiŋ-
maama-i a naara ba kusũŋ-maama jo ji suuye-mɛi a ce du-
maaŋo-na ma siɛ gbãa dii belle.
20 A ne da banaŋ hɔmmu dii ŋaa munterfafammu; da ba
nu Diiloŋ-nelma-i, ba jãrã-mɛi hũu-ma nammu hãi a wuɔ ma
hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa. Kufaŋgu taamba yaa

* **4:12** Isayi (Ésaïe) 6.9-10

dii ŋaa fũma maŋ diyaa bieŋ komuɔŋa baa cĩncielbaa-ba-i, komuɔŋa sa-a-siɛi-i a naara komuɔŋa da-a-ndii-i.»

Fitĩŋ-gbãnalãaŋgu
(Like 8.16-18)

21 Yesu wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Namaaŋo-na, hai moloŋo-i duɔ celieŋ fitĩnuɔ-i u ce bĩŋkũŋgu cure-yuɔ? Sisɔ u dii-yo muŋgallammuŋ-tuoleŋ? Ma sĩ da na celieŋ-yo, na haa-yo dɔrɔ kɛ?

22 Na saa da, ku wɛima si dii mamaŋ siɛ ji hel, aa ku nelma si dii mamaŋ siɛ ji nu.

23 Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

24 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Naŋ nuŋ nelma maŋ, taa na ne-ma torro. Niŋ fiŋ baa kekerieŋgu maŋ ŋ hã banamba-i, ba ka fi baa ku yaa a bi hã nuɔŋo-i aa naara kunaŋgu kuɔ.

25 Kuŋ yeŋ baa umaŋ, ba ka hã-yo naara, aa umaŋ kuu sĩ baa-yo, cɛllɛ kũŋgu maŋ dii baa-yo, ba ka hũu-ku aa yaŋ-yo.»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii niɛ?
(Matie 13.31-32; Like 13.18-19)

26 Yesu wuɔ tiraa cira: «*Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa nɛliɛŋo baa u dĩmma. U duu-ma,

27 aa kã ka tuɔ ce u deŋ-maama. Dĩmmaŋ paŋ dumaa baa maŋ vãa dumaa, u sa suɔ kunaŋgu kuɔ.

28 Hĩɛma yaa ciɛŋ dĩmma pa ma fɛrɛ, aa ce ma vãa a ji dii bieŋa.

29 Da ma ji vãa hi karma-i, u jo ji kar-ma.»

30 Aa tiraa cira: «I ka naŋ gbãnalãaŋ haku-i a pigãaŋ Diiloŋ-nellentesĩnniŋ yeŋ dumaa? I gbãa saa-ni baa bige-i?

31 I gbãa saa-ni baa mutardi-belle, di yaa yuraanu yaŋ.

32 Ŋga da ŋ duu-de, di sire pa a hiel negemmu a maar niifiɛlu-i hiere, huriimba gbãa jo ji sɛ kamma muɔ.»

33 Yesu naaŋ gbãnɛiŋ daani temma bɔi a pigãaŋ nuɔmba-i Diiloŋ-nelma-i a saa baa ba nelnulle-i.

34 Yesu saa tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i aa u saa dii gbãnalãaŋgu hɔlma-na. Duɔ puur duɔ piiye, gbãnalãaŋgu, a puur duɔ piiye, gbãnalãaŋgu. Ŋga da ba ji waa ba kula-i baa u *hãalãbiemba-i u suɔ firnu-niɛ hiere baa-ba.

Yesu yiɛraaya fafalmu
(Matie 8.23-27; Like 8.22-25)

35 Bãaŋguŋ juɔ hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu wuɔ tĩɛ dii beŋo-na aa gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Yaaŋ i karnu i kã bombor damaalɛi!»

36 U hãalãbieŋ baa yaŋ nuɔmba-i terieŋgu faŋgu-na aa naa suur baa Yesu-i uŋ waa beŋo maŋ nuɔ-i a ta ba karnu ba kã.

Benni nanni bi waa terieŋgu-na, nuɔmba naŋ baa biɛ nifanni-i a cu ba huoŋ-nu.
37 Ba'a ba ne da fafalmu naŋ temma siire ta mu pe hũmma-i mu dii beŋo-na. Hoi huɔŋgu-i baa huɔŋgu-i beŋ wuɔ tuɔ yii duɔ yu.
38 Yesu waa galla beŋo huoŋ-yaŋga-na a kuo u yuŋgu-i yukuodaaŋ-nu tuɔ duɔfũŋ. U hãalãbiemba pĩŋ-yo aa cira: «Hãalãtie, i tiɛ yii diɛ ku, aa naŋ waa galla ta ŋ duɔfũŋ ŋaa wɛima si dii.»
39 Yesu wuɔ yiiye sire nuola fafalmu-i aa waŋ baa hũmma-i wuɔ ma ciire. Terduɔŋgu faŋgu-na, niɛ kã ka ciire.
40 Wuɔ gbɛ̃ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Bige-i korda-kũŋgu fuɔ? Ku ce ŋaa na saa haa na naŋga-i Diiloŋo-na wɛi?»
41 Ba kũɔ maa pãŋ ta ma nyɛŋ, baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Nɛliɛŋ hayo-i temma-i dumandɛ-i? Fuɔ dii niɛ aa duɔ nuola fafalmu-i baa hũmma-i ni kã ka ciire ni temma-i?»

5

Yesu duɔnya jĩnabaa naacolŋo naŋo-na
(Matie 8.28-34; Like 8.26-39)

1 Yesubaa-baŋ taa ba karnu dalaŋga-i ba kã bomborre maŋ nuɔ-i, ba bĩ nelle fande-i Geresa.
2 Baŋ kaa hi huɔl, Yesu wuɔ u ne da naacolŋo naŋo hilaa cĩncuɔŋa-na tuɔ jãrã-yuɔ. Naacolŋo faŋo-i *jĩna waa u yuŋgu-na.
3 U taa u cɔ cĩncuɔŋa yaa nuɔ-i. Ku bibiɛ saa waa umaŋ gbãa bella-yuɔ u tĩɛna terduɔŋgu-na. Da ba fiɛ vaa-yo baa jɔlgɔbaa u kar-ba.
4 Nuɔmba ciɛ u maama yar-ba. U waa da ba ce ba bel-o dii kɔllu u gbeini-na aa vaa u nammu-i baa jɔlgɔbaa wuɔ u baa kã terieŋgu. Da ba vaa-yo, u kar jɔlgɔbaa-ba-i aa kara kɔllu-i hiel-du u gbeini-na aa sire ta.
5 U waa da ŋ saa da-yo cĩncuɔŋa-na, ŋ ka da-yo tãnni-na. Bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i uu dii tuɔ wuɔra u bĩŋ yaa-i u kaasĩŋ aa tuɔ ce tãmpĩɛŋa-i u posol u fɛrɛ.
6 Uŋ juɔ fara da Yesu-i, wuɔ gbar jo ji dũuna u yaaŋga-na
7 aa naa piiye da gbagaga wuɔ: «Yesu, Dɔrwuoŋo Biɛŋ nuɔ, mi ciɛ-ni niɛ? Jande, baa ce hɔdorre baa-mi; ne Diiloŋo-i aa ŋ yaŋ-mi.»
8 Yesu wuɔ nuolaaya jĩna-i wuɔ u cor hel-yuɔ ku'i ciɛ wuɔ tuɔ piiye dumaaŋo-na.
9 Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ba bĩ-ni niɛ?»
Wuɔ cira: «I ciinu, ba bĩ-mi Sãlle.»
10 Aa gbuu tuɔ cãrã Yesu-i wuɔ u ce jande aa u baa donya-bɛi hiel-ba nelle-na.
11 A ne da pɛrsãlle nande waa ta di wuora tãnuŋgu-na.

12 Ɲinabaa baa gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Jande, ŋ sa yaŋ i hel ka suur pɛrŋ daaba-na wɛi?»
13 Yesu wuɔ hã-ba hũmelle-i. Baa hel naacolŋo-na ka suur pɛrmba-na. Pɛrŋ daaba naa yu pɛrmba neifelle-i. Baa pãŋ ta ba gbar ba hiire ba kã ba suur dalaŋga-na ba kunu.
14 Nuɔmba waa ta ba ceŋ-ba. Baŋ juɔ da ba gbaraa ka kunu hiere dumaaŋo-na, baa pisãllã baa gbaruŋgu; banamba kã nelleŋ-huɔŋga-na, banamba kã sonni-na ka tũnu nuɔmba-i. Nuɔmba hel da ba ji ne.
15 Baŋ juɔ ji hi da naacolŋ daayo diyaa bĩmbĩnni tĩɛna da welewele Yesu caaŋgu-na, korma pãŋ ta ma da-ba.
16 Bamaŋ waa da maŋ ciɛ dumaa hiere, baa suur ma yaaŋga-na waŋ-ma.
17 Nuɔŋ baa cãrã Yesu-i wuɔ u ce jande aa u ta u halaŋ ba terieŋgu-na.
18 Yesu wuɔ kã ka tuɔ nyugũŋ beŋo-na duɔ bir. Uŋ duɔnya ɲinabaa-ba-i naacolŋo maŋ nuɔ-i, wuɔ cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ u kã baa-yo.
19 Yesu wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Yaŋ aa ŋ kũŋ ŋ ka tũnu ŋ baamba-i Itieŋ uŋ ciɛ hujarre niɛ aa ce baa-ni dumaa.»
20 Naacolŋ wuɔ ta ka tuɔ wuɔra Dekapol-na u waŋ Yesuŋ ciɛ kumaŋ yuɔ hiere. Umaŋ duɔ nu nel daama-i, ma ce-yo gbɛrɛ.

Yesu yiɛraaya ciɛŋo naŋ tãmma aa sire bikuloŋo naŋo
(Matie 9.18-26; Like 8.40-56)

21 Yesubaa-baŋ birii karnu dalaŋga-i kã bomborre nande-na, nuɔmba kũɔl ba-naa kã u wulaa dii hũmma nuŋgu-na.
22 *Diilonelhãalãdũŋgu yuntieŋo naŋo-i ba taa ba bĩ-yo Yarusi; wuɔ kã ka dũuna Yesu caaŋgu-na
23 aa naa cira: «Itie, mi biloŋo ka ku mi wulaa, jande kã ŋ ka haa ŋ nammu-i yuɔ ŋ kor-o ŋ hã-mi.»
24 Yesu wuɔ kã ba ta. Nuɔŋ baa sire hiere ta ba kã baa-ba. Ba nogol Yesu-i terni-na hiere dumaa.
25 Ciɛŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u tãmma taa ma kũnna ku bieŋ cĩncieluo baa a hãi waa belle fande-na.
26 U ciɛ pɛrrumbaa-ba-i ji gbɛ̃. U gbeiŋa ji tĩ hiere aa ku migãaŋ ta ku hor-yuɔ ku kã. Pɛrru bɔi mulãaŋ-yo.
27 Uŋ juɔ nu Yesu maama-i, wuɔ suur nuɔmba hɔlma-na a cor u huoŋ-yaŋga ka yiɛya u joŋgoruo-i.
28 U taa u piiye u huɔŋ-na wuɔ: «Da mi gbãŋ hi u joŋgoruo-i yiɛya-yuɔ yoŋ, mi kuraa.»
29 U tãŋ maa pãŋ yiɛra. Terduɔŋgu faŋgu-na, wuɔ pãŋ suɔ wuɔ fafalmu daa-yuɔ.
30 Hɔduɔŋgu faŋgu-na, Yesu wuɔ suɔ wuɔ fõŋgũɔ naŋo hilaa fuɔ-i-na. Wuɔ miɛl yuu nuɔmba-i wuɔ: «Hai moloŋo-i yiɛyaaya-miɛ?»

31 U *hãalãbieŋ baa cira: «Itie, nuɔmba yuu ta ba nogol-ni
terni-na hiere ŋ bir ta ŋ yuu wuɔ: ‹Hai moloŋɔ-i yiɛyaaya-
miɛ?›»
32 Yesu wuɔ yaŋ-ba aa tuɔ wuɔra u nira nuɔmba-na umaŋ
yiɛyaaya-yuɔ.
33 Ciɛŋ daa uŋ suyaa wuɔ fafalmu daa-yuɔ, kuɔ ce-yo
kũɔnyɛlle. Wuɔ piɛ dũuna Yesu caaŋgu-na aa naa waŋ ma
yaaŋga-i hiere baa-yo; u saa fuo ma diei.
34 Yesu wuɔ cira: «Mi bilo, niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ kuraa.
Kã ŋ kã fiɛi; ŋ cɛraa ŋ ji nunu jarŋ daama-i.»
35 Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, nuɔŋ baa
hel Diilonelhãalãdũŋgu yuntieŋɔ cĭiŋgu-na ji ta ba piiye baa-
yo wuɔ: «Baa yaŋ hãalãtieŋɔ mulĭɛŋ u fɛrɛ, ŋ biloŋɔ jarma
yaraa-yo.»
36 Yesu wuɔ nu-ma. Wuɔ waŋ baa Yarusi-i wuɔ: «Baa tie
holle. Haa ŋ naŋga-i miɛ yoŋ.»
37 Aa naa bir nuɔmba-i hiere aa yaŋ Piɛr, baa Sake a naara
Sake hãaŋɔ-i Nsãa ba yaa cu u huoŋ-nu yoŋ.
38 Baŋ kaa hi cĭiŋgu-i, baa da nuɔmba haa ba nammu-i ba
yunniŋ ta ba kaal hiere.
39 Yesu wuɔ suur aa naa gbɛ̃-ba wuɔ: «Bige-i maacemma-i na
wulaa dumaaŋɔ-i? Biloŋɔ saa ku, u duɔfũŋ.»
40 Baa bir yaŋ aa ta ba cɔ̃muɔŋ-yo. Wuɔ ce ba hel hiere aa
naa ce fuɔ baa biloŋɔ bĭncuɔmba-i a naara u hãalãbiemba'i
suur biloŋɔŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i.
41 Baŋ suurii, wuɔ bel biloŋɔ naŋ-na aa naa cira: «Talita
kumi.» Ku yuŋgu yaa wuɔ: Bilo, sire, muɔmɛi waaŋ-ma
dumaa!
42 Terduɔŋgu faŋgu-na, biloŋ wuɔ pãŋ sire tuɔ wuɔ. Kuɔ ce-ba
gbɛrɛ. Biloŋ daa u waa baa bieŋ cĭncieluo a hãi.
43 Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa waŋ nel
daama-i baa moloŋɔ. Aa naa cira ba hã biloŋɔ-i bĭŋkũŋgu u
wuo.

6

Nasarɛtitaamba cĭinaana Yesu-i
(Matie 13.53-58; Like 4.16-30)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ sire terieŋ daaku-na baa u
hãalãbiemba-i a kã ba nelle-na.
2 *Yitĭɛnaŋguŋ juɔ hi, wuɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ
waŋ Diiloŋ-nelma-i. U nelma taa ma ce nuɔmba-i gbɛrɛ, a ne da
ba saa waa dɛi baa yuliiŋgu-i. Baa ta ba piiye wuɔ: «Fuɔ hilaa
baa nel daama-i hie? Fuɔ kaa da nelnul daade-i hie baa hiŋ
daama-i?

* **6:1** Ba nelle yaa Nasarɛti. Niɛŋ Like 4.16.

3 Ma sĩ Maari biɛŋɔ maŋ fãnaŋɔ-i, u yaa kɛ? Fuɔ hãaŋɔ naŋɔ yaa Sake-i, baa Yose-i, baa *Yuda-i a naara Simɔ-i. Halle u tũɔbaa-ba dii baa-ye tĩɛnamma-na.» Kuŋ ciɛ dumaaŋɔ-na ba saa gbãa hũu Yesu nelma-i.

4 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Ba kãŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋɔ-i ternina hiere; ŋga u nelleŋ-baamba-i baa u dũŋ-baamba sa kãŋ-yɔ.»

5 Kuŋ ciɛ dumaaŋɔ-na, Yesu saa gbãa ce gbɛrɛ-wɛima terieŋgu-na. Uŋ ciɛ kumaŋ, ku yaa ŋaa a haa u nammu-i jaamba namba-na a sire-bɛi ba jarma-na.

6 U nelleŋ-baambaŋ'a ba saa hũu u nelma-i kuɔ ce-yo gbɛrɛ.

Yesu puɔraa u hãalãbiemba-i
(Matie 10.5-15; Like 9.1-6)

Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji ta baa u *hãalãbiemba-i tuɔ wuɔra nilɛiŋa maŋ Nasarɛti kɔtɔnni-na u waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i.

7 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji bĩ u hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i a puɔr-ba ba hã-ba-hãi aa hã-ba himma ba ta ba gbã ba donya *jĩnabaa-ba-i,

8 aa naa gboya-bɛi wuɔ ba tamma-na, molo baa biɛ bĩŋkũŋgu: Molo baa biɛ niiwuoni, molo baa biɛ buɔra, molo baa biɛ gbeiŋa; kɛrɛ ba biɛ gborni yoŋ.

9 Wuɔ ba dii naatɛnni aa molo baa biɛ joŋgorbaa-ba hãi.

10 U taa u bi piiye wuɔ: «Da na har dumɛlle maŋ nuɔ-i, na tĩɛna dumɛlle fande-na fuɔ na tamma.

11 Da ba ka cira ba sa taara ba da na yufelle terieŋgu maŋ nuɔ-i, na pir na nallu-i na ta, ku yaa ba ka suɔ wuɔ ba maacemma saa fa.»

12 Hãalãbiemba taa ku yaa nuɔ-i ka ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i wuɔ ba nanna ba cilɔbabalaŋɔ-i.

13 Ba bi hii donya jĩnabaa bɔi nuɔmba-na aa hure namma jaamba bɔi-na sire-bɛi ba jarma-na.

Nsãa-Batisiŋ kuu kuliiŋgu maŋ
(Matie 14.1-12; Like 9.7-9)

14-15 Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu yer diɛ wuɔra gbuo terni-i hiere. Banaŋ ba'a *Nsãa-Batisi'i siire hel kuomba hɔlma-na jo, ku'i ciɛ u hi hiŋ daama temma-i. Banaŋ ba'a *Eli yaa siire jo. Banaŋ ba'a yiinataaŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋɔ naŋɔ-i juɔ. *Erɔdi wuɔ nu-ma. U yaa waa *Galile yuŋgu-na.

16 Wuɔ cira: «Nsãa yaa-i! Ŋ siɛ suɔ wuɔ mi ciɛ ba kar u yuŋgu-i, ŋga u'i siire jo daayo.»

17 Ninsie ninsie, fuɔ fɛrɛ yaa naa ciɛ ba bel Nsãa-i dii-yo kaso Erodiyadi maa-na. Erodiyadi faŋo-i u mɔlõ ciɛŋɔ'i waa aa wuɔ hũu-yo mɔlŋɔ wulaa dii-yo. Ba taa ba bĩ mɔlŋɔ-i Filipu.

18 Uŋ hũyãa u mɔlõ ciɛŋɔ-i, Nsãa wuɔ waŋ-ma baa-yo wuɔ fuɔ uudiiŋɔ sĩ.

19 Ciɛŋ wuɔ pãŋ cɔ̃ Nsãa-i aa naa tuɔ taara-yuɔ baa komma. Ŋga ma saa naa waa ma gbãa ce.
20 A haa hama-i nuɔ-i? Erɔdi taa u kãalã Nsãa-i. Uu naa suɔ wuɔ nelviiŋo aa tiraa suɔ wuɔ Diiloŋ-nolŋo, a ce dumaaŋo-na u saa tuɔ siɛya-yuɔ. Nsãa nelma taa ma surnu-yuɔ ma cor. Ŋga u waa duɔ tuɔ piiye, Erɔdi holle pãŋ caar.
21 Erodiyadi maamaŋ'a ma ka fa dumaaŋo-na, Erɔdi ji tuɔ ce u hommaŋ-yiiŋgu ponsaaŋgu aa bĩ u kuoyataamba-i, baa sorosi ba yuntaamba-i, baa Galile yuntaamba-i hiere.
22 Erodiyadi biloŋ wuɔ nyɛŋ nyɛmuŋgu naŋ temma, kuɔ gbuu dɔlnu Erɔdi-i baa bamaŋ waa hiere. Erɔdi wuɔ yuu-yo wuɔ: «ŋ taara bige-i mi hã-ni baa-ku?»
23 Aa naa cira: «Muɔ baa Diiloŋo, niŋ taaraŋ kumaŋ mi ka hã-ni baa-ku. Halle da ŋ fiɛ cira mi cal mi nelle-i sɔmma hãi, a hã-ni sɔmma diei, mi ka ce-ma.»
24 Biloŋ wuɔ hel nuɔmba-na ka yuu nyuŋo-i. Nyuŋ wuɔ cira: «Kã ŋ ka cira ŋ taara Nsãa-Batisi yuŋgu.»
25 Biloŋo gũunu baa gbaruŋgu kã nellentieŋo wulaa ka cira: «Mi taara ŋ kar Nsãa-Batisi yuŋgu-i dii-ku tasaaŋ-na hã-mi fiɛfiɛ!»
26 Nellentieŋo yaaŋ kaa pãŋ bir ka deŋ birma. Ŋga u ka cema niɛ, u yaa pãa nuŋgu-i baa-yo nuɔmba-na.
27 Wuɔ naa wuɔ bi pãŋ puɔr sorosiyiɛŋo naŋo-i wuɔ u kã ka kar Nsãa-Batisi yuŋgu-i ji hã-yo baa-ku. Sorosiyiɛŋ wuɔ bi ta kã kasodũŋgu-na ka kar Nsãa yuŋgu-i
28 a dii-ku tasaaŋ-na jo baa-ku ji hã biloŋo-i baa-ku. Biloŋ wuɔ hũu-ku ka hã nyuŋo-i baa-ku.
29 Nsãa *hãalãbiembaŋ juɔ nu-ma wuɔ ba karaa ba yuntieŋo yuŋgu-i, baa kã ka biɛ u bomborre-i ka fuure-diɛ.

Yesu hãa nelpũŋgu naŋgu wuo ye
(Matie 14.13-21; Like 9.10-17; Nsãa 6.1-14)

30 Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ kaa bir jo, baa jo ji tũnu Yesu-i baa baŋ kaa ce mamaŋ hiere.
31 A ne da nuɔmba bɔi taa ba jo u wulaa, a ce halle fuɔ baa u *hãalãbiemba-i ba sa da ba fɛrɛ ba wuo niiwuoni-i yɛrɛ. Yesu wuɔ gbɛ̃ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Yaaŋ i kã hĩɛŋ-nu na ka fiisa cɛllɛ.»
32 Baa sire ku yaa nuɔ-i a biɛ beŋo-i ta ta ba kã.
33 Baŋ taa dumaaŋo-na, nuɔmba bɔi daa-ba aa suɔ baŋ kãŋ kusuɔŋ-nu. Baa hel terni-na hiere a gbar ta yaaŋga bɛi.
34 Yesuŋ huɔlaa hũmma-na, wuɔ u ne da nelpũŋgu naŋ temma u yaaŋga-na; ba ne ŋaa tũlmba maŋ tieŋo sĩ bɛi. Ba hujarre gbuu bel-o. Wuɔ pãŋ doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baaba. U piiye baa-ba vaaya.

35 Bãaŋguŋ juɔ ta ku hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u hãalãbiemba piɛ u caaŋ-nu a waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, ŋ suyaa wuɔ ii dii hĩɛŋ-nu dɛ? Bãaŋguŋ hir ku kã
36 ŋ sa yaŋ nuɔmba kã nilɛiŋa maŋ kɔtɔnni-na ka taara niiwuoni sãa wuo wɛi?»
37 Yesu wuɔ cira: «Namɛi saaya na hã-ba niiwuoni-i ba wuo.»
Baa cira: «Itie, diɛ fiɛ sãa niiwuoni-i *deniebaa nuɔsũɔ, ni siɛ gbɛ̃!»
38 Yesu wuɔ cira: «Kãaŋ na ka ne, *buruo u niɛ dii baa-na?»
Baa kã ka ne aa jo ji cira: «Buruo u ndii a naara titiraamba hãi.»
39 Yesu wuɔ cira ba ce nuɔmba calnu tĩɛna hĩɛbĩnaaŋgu-na.
40 Nuɔŋ baa tĩɛna. Banamba komuɔŋa da-a-ndii, banamba komuɔŋa hã-a-hãi baa cĩncielbaa.
41 Yesu wuɔ biɛ buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hãi baaŋ daaba-i a ciir u yuŋgu-i dɔrɔ-i-na aa jaal Diiloŋo-i aa bũlnu-yuɔ hã u hãalãbiemba calnu-yuɔ a hã nuɔmba-i. Aa bi calnu titiraamba-i hã-ba hiere.
42 Nuɔŋ baa wuo ye hiere.
43 Baa gbura ni boini-i a dii-ni segeyufieŋ cĩncieluo baa a hãi.
44 Nuɔmba maŋ waa, bibɛmba-i yoŋ, ba kã nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii temma nuɔ.

Yesu wuɔyaa hũmma dɔrɔ
(Matie 14.22-33; Nsãa 6.16-21)

45 Baŋ bi wuyaa niiwuoni-i, Yesu wuɔ guor u *hãalãbiemba biɛ beŋo-i ta u yaaŋ-na ta ba kã Betisada yaŋga aa fuɔ wuɔ tĩɛna duɔ ce nuɔmba bɔrɔ kũŋ ba cĩnniŋ.
46 Nuɔmbaŋ juɔ bɔrɔ hiere, wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu-na tuɔ cãrã Diiloŋo-i.
47-48 Bãaŋguŋ juɔ suur, Yesu yaa waa yoŋ bomborma-na. A ne da fafalmu taa mu jãrã u hãalãbiemba-i. Wuɔ fara da ba ce sũlma-i dii hũmma holle-na baa beŋo-i. Cuo kaalmaŋ-caaŋgu-na, wuɔ sire tuɔ wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na u kã ba wulaa. Uŋ kaa hi, wuɔ ce ŋaa u ciɛl-ba duɔ cor.
49 Hãalãbieŋ ba'a ba ne da hai moloŋo-i wuɔyaaŋ hũmma dɔrɔ-i-na daayo-i! Baa doŋ ta ba kaasĩŋ wuɔ sĩ isuɔtieŋo.
50 Baŋ daa-yo, ba hulɛiŋa caaraa. Yesu wuɔ cira: «Baa na tie holle, muɔmɛi!»
51 Aa kã ka bel beŋo-i suur. Fafal muɔ bi pãŋ yiɛra. Hãalãbieŋ baa kar da hãmmu!
52 Niiwuoniŋ-kũŋgu maŋ fiɛ ce cor, ba saa suɔ ku yaaŋga-i. Nelma famma yaraa-ba suɔma.

Yesu siire jaamba Genesarɛti-i-na
(Matie 14.34-36)

53 Fafalmuŋ yiɛraaya, Yesubaa-ba perieŋ karnu kã Genesarɛti.
54 Baŋ hii bi huɔl, nuɔmba pãŋ suɔ Yesu-i
55 aa gbagbarra tũnu ba-naa terni-na hiere. Da ba nu wuɔ u dii kusuɔŋ-nu, ba biɛ ba jaamba-i ba niigallanni-na gbar kã u wulaa.
56 Yesu waa duɔ cor terieŋgu terieŋgu, nuɔmba biɛ ba jaamba-i ka jĩna ponsanatigerre-na aa cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ ba yiɛya-yuɔ; da ku fiɛ'a u joŋgoruo tũŋgu, ku ka saanu. Ninsie ninsie, ku waa jɛiŋo maŋ duɔ yiɛya-yuɔ fafalmu pãŋ da-yuɔ.

7

Bĩncuɔŋ-hũmelle saa saaya di gbuonu Diiloŋ-hũmelle-i (Matie 15.1-9)

1 Yiiŋgu naŋgu-na, *Farisĩɛbaa-ba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba maŋ naa hilaa *Yerusalɛmu-i-na jo, baa kũɔlãa ba-naa kã Yesu wulaa.
2 Ba'a ba ne da Yesu *hãalãbiemba namba wuo niiwuoni-i a ne da ba saa saara ba nammu-i a saanu baa *Yuifu ba bĩncuɔŋ-hũmelle-i.
3 A ne da Farisĩɛbaa-ba-i baa Yuifubaa-ba-i hiere ba sa puona baa ba bĩncuɔŋ-maama-i: Ba sa siɛ wuo niiwuoni-i ni ba saa saara ba nammu-i.
4 Aa da ba hel saŋga-na kũŋ, ba cɛ hũmma'i igɛ̃na aa suɔ wuo niiwuoni-i. Ba bĩncuɔŋ-maama'i saa waa mafamma-i yoŋ: Hũŋkaacimmuŋ-saarma waa ma deŋ, bũnammuŋ-saarma waa, bitonniŋ-saarma bi waa.
5 Baŋ daa ba wuo niiwuoni-i dumaaŋo-na, baa yuu Yesu-i wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ hãalãbiemba sa wuɔ bĩncuɔŋ-hũmelle-i? Ku ciɛ niɛ ba saa saara ba nammu-i aa ta ba wuo niiwuoni-i?»
6 Yesu wuɔ cira: «Huhurmantaaŋ namaa temma-i daana-i, *Isayiŋ fii-na baa kumaŋ, na yuu-ku. Isayi waaŋ-ma wuɔ: ‹Diiloŋo ciɛra wuɔ:
«Nel daade taamba kãŋ-mi ba nuŋ-nu yoŋ.
Mi maama si dii ba hɔmmu-na.
7 *Baŋ pigãaŋ nuɔmba-i hũmelle maŋ, bafamba diele.*
A ce dumaaŋo-na yuŋgu si dii ba Diilojaale-na.»›[*]»
8 Yesu wuɔ cira: «Na birii yaŋ Diiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ aa vaa na fɛrɛ baa na bĩncuɔŋ-maama ta na ce.
9 Maa namaa cã! Na yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i aa bir bel na bĩncuɔŋ-maama yaa nammu hãi.
10 Ma sĩ *Moisi waaŋ-ma wuɔ na ta na dii na bĩncuɔmba nunni-i kɛ? Aa tiraa cira umaŋ duɔ waŋ ãndaparaaŋgu hã u to, sisɔ u nyu, kutieŋo saaya baa komma.
11 Ŋga namaa birii cira wuɔ umaŋ duɔ waŋ baa u bĩncɔiŋo-i wuɔ: ‹Miŋ ŋa naa da kumaŋ da mi kãyã-niɛ ku ciɛ «kɔrbã»; ku

[*] **7:7** Isayi (Ésaïe) 29.13

yuŋgu yaa wuɔ mi pãa-ku hã Diiloŋɔ.› Wuɔ kɛrɛ umaŋ duɔ ce mafamma-i aa u saa ji fiɛ da bĩŋkũŋgu hã u bĩncɔiŋɔ-i wɛima sĩ.
12 Terieŋgu faŋgu-na, na ce nuɔmba ta ba yaŋ ba bĩncuɔmba-i ba sa kãyã-bɛi.
13 Na birii biɛ na bĩncuɔŋ-maama yaa-i a dii-ma Diiloŋ-nelma fuoŋgu-na ta na hãalã na-naa baa-ma. Na ciɛ ma temma bɔi cor tĩ a ne da ma saa fa.»

Kumaŋ gbãa guɔla nɛliɛŋ nuɔŋɔ-i
(Matie 15.10-20)

14 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tiraa bĩ nuɔmba-i ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Karaaŋ na tũnni-i fafamma na nu mi nelma-i.
15 Kumaŋ suuriiŋ nɛliɛŋ nuɔ ŋ nuŋgu-na, ku siɛ gbãa guɔla-niɛ Diiloŋ-hũmelle-na; kumaŋ hilaaŋ, ku yaa gbãa guɔla-niɛ. [
16 Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!]»
17 Uŋ juɔ hel nuɔmba hɔlma-na kũŋ cĩiŋgu-na, u *hãalãbiemba cira u firnu nel daama-i pigãaŋ-ba.
18 Wuɔ cira: «Bisãlmba'i namaaŋɔ-i wɛi? Namaa saa suɔ wuɔ kumaŋ suuriiŋ nɛliɛŋ nuɔ ŋ nuŋgu-na ku siɛ gbãa guɔla-niɛ wɛi?
19 Kumaŋ suuriiŋ ŋ nuŋgu-na ku sa kã ŋ huɔŋ-na, ku kã ŋ kusũŋ-nu ka ce biniɛŋa a hel.» Terieŋgu faŋgu-na, Yesu taara duɔ pigãaŋ wuɔ niiwuoni-i hiere ni gbãa wuo.
20 Aa naa tiraa cira: «Mamaŋ dii nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga-na, ma yaa gbãa guɔla-niɛ Diiloŋ-hũmelle-na.
21 Anjɔgɔbabalamma hel nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga'i nuɔ-i: Ŋ huɔŋga'i diyaaŋ-niŋ bĩŋwosĩnni-na, cuosĩnni-na, nelkolle-na,
22 *fuocesĩnni-na, cãncaaya-i-na, hɔdorre-na, nuɔŋ-tãalma-na, kakarkuoŋo-na, nenemuŋgu-na, yebĩɛnande-na, bombolma-na, ãnyagarma-na.
23 Nelbabalaŋ daama-i hiere ma hel nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga'i nuɔ-i. Ma yaa guɔlaayaŋ-niɛ Diiloŋ-hũmelle-na.»

Niɛryiɛŋɔ naŋɔ haa u naŋga Yesu-i-na
(Matie 15.21-28)

24 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji ta halaŋ terieŋgu-na a kã Tiir. Uŋ kãa, wuɔ suur dũŋgu naŋgu-na duɔ fuo nuɔmba baa da-yo. Ŋga u saa gbãa.
25 Ciɛŋɔ naŋ wuɔ nuɔ u maama nelle fande-na, a ne da *jĩna waa u biloŋo-na. Yesu bi himma-i, ciɛŋ daa wuɔ jo ji dũuna u yaaŋga-na
26 a cãrã-yuɔ wuɔ u donya jĩna daayo-i u biloŋo-na. Ciɛŋ daa u waa *niɛryiɛŋɔ. U taa u hel Fenisi maŋ dii Siiri mara-i-na.

27 Yesu wuɔ cira: «Da ŋ biɛ bisãlmba niiwuoni-i hã juoraamba baa-ni ku saa fa. Yaŋ da ba wuo ye, ŋ suɔ ŋ biɛ boini-i ŋ hã juoraamba-i.»

28 Ciɛŋ wuɔ cira: «Itie, ma sĩ bisãlmbaŋ wuo aa jubieŋa maŋ ta a diire hĩɛma-na, juoraamba biɛra-yɛi ba wuo kɛ?»

29 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Niŋ suyaa mafamma-i waŋ-ma, bir ŋ kũŋ, jĩna taa halaŋ ŋ biloŋo-na.»

30 Ciɛŋo birii ku yaa nuɔ-i kũŋ, kã ka da biloŋo gaala u muŋgallammu-na: Jĩna taa.

Yesu ciɛ bobo naŋo tuɔ piiye

31 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ sire Tiir-na a hel Sidõ aa bir hiire kã ka karnu Dekapol nilɛiŋa-i kã ka hel Galile dalaŋga-na.

32 Baa jo baa bobo naŋo-i a ji cãrã-yuɔ wuɔ u haa u naŋga-i yuɔ a firnu u jumɛlle-i aa puur u tũnni-i.

33 Yesu wuɔ bel-o hel baa-yo nuɔmba-na. Baŋ hilaa, wuɔ dii u nieŋa-i naacolŋo tũnni-na aa ce u taaluŋgu-i hure u jumɛllena.

34 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ ciir u yuŋgu-i aa fiisa da fũɔ aa cira: «Efata!» Ku yuŋgu yaa wuɔ: Puur!

35 Terduɔŋgu faŋgu-na, naacolŋo tũŋ niɛ pãŋ puur aa u jumɛl diɛ bi pãŋ firnu u tuɔ piiye da welewele ŋaa u'i sĩ.

36-37 Kuɔ fũnuŋ cu nuɔmba hɔmmu-i. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u maacemma faa cor! U puur tugbentaamba tũnni-i aa tuɔ ce bobobaa-ba ta ba gbã ba piiye.» Yesu wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel. Duɔ waŋ mafamma-i, ku ce ŋaa u kaa namma dii dãamu-na.

8

Nuɔmba neifieŋa hãi wuyaa buruo niehãi yar-ba (Matie 15.32-39)

1 Yibieŋa faŋa-na, nuɔmba tiraa kũɔl ba-naa ka tigiiŋ Yesu caaŋgu-na. A ne da niiwuoni saa waa baa-ba. Yesu wuɔ bĩ u *hãalãbiemba-i ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ:

2 «Nuɔŋ daaba hujarre gbu di ko-mi; ba yinni siɛi yaa dɛ-i baa-mi ba saa da bĩŋkũŋgu wuo.

3 Banamba hilaa termaaŋ-nu jo, da mi yaŋ ba bir baa nyulmu-i ku kaa nuɔl-ba hũmelle-na.»

4 U hãalãbiemba cira: «Itie, i ka da niiwuoni-i hie hĩɛŋ daaku-na diɛ ji hã nelpũŋ daaku temma da ku wuo ye?»

5 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «*Buruo u niɛ dii baa-na?»

Baa cira: «Buruo niehãi.»

6 Yesu wuɔ ce nuɔmba tĩɛna hĩɛma-na aa naa biɛ buruo niehãi daayo-i a jaal Diiloŋo-i aa bũlnu-yuɔ hã u hãalãbiemba-i wuɔ ba calnu-yuɔ hã-ba. U hãalãbiemba hũuyo bi calnu-yuɔ.

7 Tetebiemba namba bi waa, wuɔ tiraa biɛ bafamba-i a jaal
Diiloŋo-i aa hã u hãalãbiemba-i baa-ba wuɔ ba calnu-bɛi hã
nuɔmba-i.
8 Nuɔmba maŋ waa hiere, baa wuo ye. Baa gbura ni boini-i
dii-ni segeyufieŋ niehãi.
9 A ne da nuɔmba maŋ waa, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi
temma.
Baŋ juɔ wuo tĩ, Yesu wuɔ hã-ba hũmelle-i wuɔ ba kũŋ ba
cĩnniŋ
10 aa fuɔ baa u hãalãbiemba-i baa biɛ beŋo-i ta ba kã
Dalmanuta.

Nuɔmba ciɛra Yesu ce himma ba ne
(Matie 16.1-12)

11 Yesubaa-baŋ kãa Dalmanuta-i-na, *Farisĩɛbaa-ba namba
jo ji ta ba fanu ba-naa baa-yo. Baa ji cira wuɔ da kuɔ Diiloŋo'i
puɔraa-yo, u ce himma ba ne. Ba taa ba waŋ mafamma-i wuɔ
sĩ ba ka gbãa cure-yuɔ.
12 Yesu wuɔ fiisa da fũɔ aa naa cira: «Bige-i ciɛ fiɛfiɛ ku nuɔŋ
namaaŋo-i na'a mi ce himma pigãaŋ-na ku yaa na ka suɔ wuɔ
Diiloŋo'i puɔraa-mi? Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na, bĩŋkũŋgu sa ce
dii pigãaŋ-na!»
13 Aa naa pãŋ ta baa u *hãalãbiemba-i ka suur beŋo-na ta ba
karnu ba kã dalaŋga yiɛŋgu naŋgu-na.
14 A ne da ma saa naa tĩɛnu u hãalãbiemba biɛ *buruo.
Buruo diei waa baa-ba yoŋ beŋo huɔŋga-na.
15 Yesu wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Jande, bilaaŋ na fɛrɛ
Farisĩɛ ba siini-na baa *Erɔdi bi niini-na.»
16 Hãalãbiemba doŋ ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Na saa da,
iŋ'a i saa biɛ niiwuoni ku'i ciɛ u tuɔ piiye dɛ-i-na.»
17 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta
na piiye wuɔ mi daa na saa biɛ niiwuoni ku'i ciɛ mi ta mi piiye
dɛ-i-na? Ku ce ŋaa a ji hi baa nyuŋgo, miŋ waŋ nelma maŋ na
saa hi ta na da ma terieŋgu-i wɛi?
18 Na sa da baa na yufieŋa-i wɛi? Aa na sa nu baa na tũnni-i
wɛi? Ma karaanu-nɛi wɛi?
19 Miŋ bũlãanu buruo u ndii-i a hã nuɔmba neifieŋa hãi
nuɔsiba ndii-i, na biɛraaya boini-i segeyufieŋa niɛ ta?» Baa
cira: «Segeyufieŋ cĩncieluo a hãi.»
20 Wuɔ cira: «Aa miŋ bũlãanu buruo niehãi a hã nuɔmba
neifieŋa hãi ba wuo, segeyufieŋa niɛ juɔ tĩɛ?»
Baa cira: «Segeyufieŋ niehãi juɔ tĩɛ.»
21 Yesu wuɔ cira: «Ji hi baa nyuŋgo na saa hi suɔ ku yaaŋga-i
yogo wɛi?»

Yesu puurii yiroŋo naŋo yufieŋa-i

22 Yesubaa-baŋ kaa hi Betisada-i, baa jo baa yiroŋo naŋo ji
hã-yo wuɔ u ce jande aa u haa u naŋga-i yuɔ a puur u yufieŋa-i.

23 Yesu wuɔ bel yiroŋ daa u naŋ-na ba hel nelleŋ-huɔŋga-na
a kã ba deŋ. Baŋ kaa hi, wuɔ ce taaluŋgu a hure naacolŋɔ
yufieŋa-na aa ce u nammu-i cuye-yɛi ku ce cɛllɛ aa suɔ halaŋ-
mu. Uŋ halaaŋ-mu, wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ŋ da wɛi?»
24 Naacolŋ wuɔ ne aa naa cira: «Mi da nuɔmba-i ŋga mi sa
da-ba dɛi; mi da-ba ŋaa tibinni aa ta ni wuɔ.»
25 Yesu wuɔ tiraa bir cu u nammu-i naacolŋɔ yufieŋa-na. Uŋ
juɔ halaŋ-mu kufaŋgu-i, naacolŋ wuɔ pãŋ tuɔ da fafamma.
26 U yufieŋ aŋ puurii, Yesu wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Ta ŋ kũŋ
cĩiŋ-nu, baa tiraa ŋ suur nelleŋ-huɔŋga-na.»

Yesu sĩnni yaa hani-i?
(Matie 16.13-20; Like 9.18-21)

27 Ku huoŋgu-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba ji ta ba kã
nilɛiŋa maŋ dii Sesare maŋ Filipu wuoŋɔ-i u kɔtɔnni-na. Baŋ
kãŋ hũmelle-na, Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Nuɔmba ciɛra hai
moloŋɔ-i muɔŋɔ-i?»
28 U hãalãbiemba cira: «Banamba ciɛra wuɔ nuɔnɛi
*Nsãa-Batisi-i, banaŋ ba'a nuɔnɛi *Eli-i, banaŋ ba'a
*Diilopɔpuɔrbiloŋɔ naŋɔ-i nuɔŋɔ-i.»
29 Yesu wuɔ bir yuu-ba wuɔ: «Aa namaa fuɔ, na'a hai
moloŋɔ-i muɔŋɔ-i?»
Piɛr wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋɔ
maŋ, u yaa nuɔŋɔ-i.»
30 Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma
hel molo nu-ma.

Yesu kaal u mulĩɛma-i
(Matie 16.21-28; Like 9.22-27)

31 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, Yesu wuɔ doŋ tuɔ piiye u pigãaŋ
u *hãalãbiemba-i wuɔ *Moloŋ-Biɛŋɔ ka mulĩɛŋ da dɛi! Nelle
bĩncuɔmba-i, baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, a naara
*ãnjĩnamma pigãataamba ka cĩina-yuɔ aa ko-yo. Ŋga da ba
ko-yo, u ka ce yinni hãi hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel
jo.
32 Yesu wuɔ waaŋ nel daama-i kaala-mɛi baa-ba. Piɛr wuɔ
bĩ-yo ba kã ba deŋ ka tuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, baa ta ŋ piiye
dumaa, ku saa fa.»
33 Yesu wuɔ miɛl ne u hãalãbiemba-i aa naa gbɛ̃ Piɛr wuɔ:
«*Sitãni, kã ŋ halaŋ mi caaŋ-nu! Ŋ kusũŋ-maama-i Diiloŋ-
maama sĩ, nelbilieŋ-maama.»
34 Ku huoŋgu-na, wuɔ bĩ nuɔmba-i baa u hãalãbiemba-i ji tuɔ
piiye baa-ba wuɔ: «Nuɔni maŋ da ŋ ta ŋ taara ŋ nyaanu-miɛ, ŋ
saaya ŋ cĩina ŋ fɛrɛ, aa ŋ saaya ŋ siɛ mulĩɛma-i baa kuliiŋgu-i.
35 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, u ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ, ŋga
umaŋ duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fɛrɛ mɛi maama-na baa *Neldɔdɔlma
maama-na, kutieŋɔ ka da cicɛ̃lma maŋ siɛ ji tĩ dede.

36 Nɛliɛŋ nuɔ, da ŋ da ŋ yufieŋ-niini-i hiere miwaaŋɔ-na aa
ka caa, yuŋ haku-i dii-kuɔ?
37 Nɛliɛŋ nuɔ, ŋ gbãa sãa ŋ yuŋgu-i baa bige-i Diiloŋɔ wulaa?
38 Na saa da, fiɛfiɛ ku nuɔmba saa fa, ba jɛ̃naamba sa ku.
Umaŋ duɔ tuɔ ce senserre bɛi u sa taara ba suɔ wuɔ mɛi wuoŋɔ,
u sa bi taara u waŋ mi maama-i baa-ba, Moloŋ-Biɛŋɔ duɔ ji jo
baa u To fɔ̃ŋgũɔ-i baa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i, u ka bi ce senserre
baa kutieŋɔ maama-i.»

9

1 Aa naa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋɔ-i baa-na: Banamba dii
na hɔlma-na bande-i-na, ba ka da *Diiloŋ-bãaŋgu-i aa suɔ da
ba ku. Diiloŋɔ ka ce u bãaŋgu-i baa fɔ̃ŋgũɔ.»

Yesu birii u deŋ birma
(Matie 17.1-13; Like 9.28-36)

2 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, yinni niediei temma cor, wuɔ ce
fuɔ baa Piɛr, baa Sake a naara Nsãa ba kã ba deŋ ka nyugũŋ
tãnujaataama naŋɔ-na. Ba'a ba ne da Yesu birii u deŋ birma.
3 U joŋgorbaa-ba birii baapiɛlmba ta ba caa da kpoikpoi;
halle molo siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu pusũŋ dumaaŋɔ-na.
4 *Hãalãbieŋ ba'a ba tiraa ne, a da *Eli baa *Moisi ba
caraaya-bɛi ta ba piiye baa Yesu-i.
5 Piɛr wuɔ gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, i jomma faa bande-i-na
dɛ! Ŋ sa yaŋ i ce gbuganni siɛi wɛi? Ku diei naŋ kũŋgu, ku diei
Moisi kũŋgu, aa ku diei kũŋgu naŋgu-i Eli kũŋgu.»
6 Korma'i naa bilaa Piɛrbaa-ba-i a ce u tuɔ piiye dumaa u
yuŋ-nu u sa suɔ uŋ waŋ mamaŋ.
7 Duherru nandu jo ji cĩnnu-bɛi. Baa nu molo piiye du
huɔŋga-na wuɔ: «Mi Biɛŋɔ yaa daayo-i; u maama sa suɔ aa
dɔlnu-miɛ, taa na nu u nuŋgu-i.»
8 Hãalãbiemba wuɔra ne terni-na hiere ba saa da moloŋɔ
baa Yesu-i.
9 Baŋ juɔ ta ba hiire tãnuŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi
baa-ba wuɔ *Moloŋ-Biɛŋ duɔ saa sire hel kuomba hɔlma-na,
ba baa waŋ nel daama-i baa moloŋɔ!
10 Hãalãbiemba siɛ aa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «A sire hel
kuomba hɔlma-na, ku yuŋgu yaa wuɔ niɛ?»
11 Baŋ kaa hi yaaŋga-i, baa yuu Yesu-i wuɔ: «Ma sĩ
*ãnjĩnamma pigãataamba ciɛra wuɔ Eli saaya u bir jo igɛ̃na
aa Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋɔ maŋ u
suɔ jo kɛ?»*
12 Yesu wuɔ cira: «Ba saa kar coima; Eli saaya u jo igɛ̃na ji
migãaŋ wɛima-i hiere. Ŋga bige-i ciɛ Diiloŋ-nelma cira wuɔ:
‹Moloŋ-Biɛŋɔ ka mulĩɛŋ da dɛi aa ba siɛ ta ba kãŋ-yo?›

* **9:11** Malaki (Malachie) 3.23

13 Mi tũnu-nɛi: Eli juɔ tĩ. Uŋ juɔ, nuɔmba ciɛ ba bãaŋgu-i yuɔ. Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ-ma dumaa, ba bi ciɛ-ma dumɛi.»

Yesu duɔnya jĩna naacombiloŋo naŋo-na
(Matie 17.14-21; Like 9.37-43)

14 Yesubaa-baŋ hiiriiye ka hi u *hãalãbiemba namba terieŋgu-i, baa da nuɔmba juɔ ji yu ba caaŋgu-na, aa da *ãnjĩnamma pigãataamba namba juɔ ba ji ta ba fanu ba-naa baa-ba.

15 Nuɔmba juɔ'a ba ne da Yesu jo, kuɔ ce-ba gbɛrɛ, baa gbar jãrã-yuɔ ka ta ba jaal-o.

16 Yesuŋ juɔ ji hi, wuɔ yuu u hãalãbiemba-i wuɔ: «Na fanu na-naa baa-ba nel hama-i nuɔ-i?»

17 Naacolŋo naŋo tĩɛ dii nuɔmba-na aa cira: «Hãalãtie, *jĩna naŋo dii mi biɛŋo yuŋgu-na a ce-yo bobo. Mi juɔ baa u yaa-i ŋ wulaa.

18 Duɔ sire-yuɔ terieŋgu terieŋgu, u mal-o. Duɔ mal-o, sãmpugaaru ta du hel u nuŋgu-na, aa ŋ da u wuo u nyiɛni-i aa kuola da girri. Mi waaŋ baa ŋ hãalãbiemba-i miɛ ba donya-yuɔ, ba saa gbãa.»

19 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i, na sa hũu nɛliɛŋ maama. Na daa niɛ sĩ mi ka tĩɛna baa-na gbula wɛi? Namaa ji hũu mɛi maama-i yaku-i?» Aa naa cira: «Juɔŋ baa naacombiloŋo-i.»

20 Baa ta ta ba kã baa-yo da ba ka hã-yo. Jĩnaŋ kaa cira u ne da Yesu-i, wuɔ pãŋ bel naacombiloŋo-i gbuu sagalla-yuɔ. Naacombiloŋ wuɔ hel cii tuɔ bũmallã aa sãmpugaaru ta du hel u nuŋgu-na.

21 Yesu wuɔ yuu tuoŋo-i wuɔ: «Jĩna daayo dii-yuɔ ku bãaŋgu cuɔ wɛi?»

Tuoŋ wuɔ cira: «Uu dii-yuɔ dii u bisãnsĩnniŋ.

22 Duɔ ce u ce u suur dãamu-na sisɔ hũmma-na duɔ ko-yo hã-mi. Da ŋ'a ŋ ka gbãa, jande ne Diiloŋo-i aa ŋ kãyã-yiɛ.»

23 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ ŋ'a da miɛ mi ka gbãa? Umaŋ duɔ haa u naŋga-i Diiloŋo-na, wɛima-i hiere ma gbãa ce hã kutieŋo-i.»

24 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, naacombiloŋo to wuɔ pãŋ cira: «Mi haa mi naŋga-i Diiloŋo-na ŋga kãyã-miɛ ni mɛi sĩ kuu dii kpelle.»

25 Baŋ tĩyãa kufaŋgu-na, nuɔŋ baa ta ba jo ba naara. Yesuŋ daa ba kũɔlãa ba-naa ta ba jo dumaaŋo-na, wuɔ cira: «Jĩna nuɔ, ma'a ŋ'a ŋ gbãŋ ce nuɔmba-i bobobaa baa tugbentaamba? Cor ŋ hel naacombiloŋo-na, mi sa taara mi tiraa da-ni yuɔ gbula.»

26 Jĩna wuɔ kaasĩŋ da gbagaga aa naa gbuu sagalla naacombiloŋo-i aa suɔ hel-yuɔ. Naacombiloŋ wuɔ galla ŋaa u kuu. Nuɔmba maŋ waa hiere baa da niɛ sĩ u kuu.

27 Yesu wuɔ bel u naŋ-na sire-yuɔ u yiɛra u gbeiniŋ.
28 Yesuŋ juɔ kũŋ baa u hãalãbiemba-i ba ka waa ba kula-i, baa yuu-yo wuɔ: «Hãalãtie, bige-i ciɛ miɛ i saa gbãa donya jĩna daayo-i?»
29 Yesu wuɔ cira: «Jĩna daayo temma-i Diilocãrãlle'i gbãa donya-yuɔ yoŋ.»

Yesu tirii u kuliiŋgu maama-i
(Matie 17.22-23; Like 9.43-45)

30-31 Ku huoŋgu-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba sire terieŋgu-na a suur *Galile huɔŋga-na ta ba karnu ba kã. Yesu taa u piiye Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ u hãalãbiemba-i a ce dumaaŋo-na u saa tuɔ taara molo suɔ ba saaŋgu. U taa u piiye baa-ba wuɔ: «Ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋo-i hã nelbiliemba-i baa-yo ba ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel jo.»
32 Hãalãbiemba saa suɔ u nelma yaaŋga-i; ŋga ba siɛ bi siɛ yuu-yo.

Hai moloŋo-i nelbuɔ-i hãalãbiemba-na?
(Matie 18.1-5; Like 9.46-48)

33 Yesubaa-baŋ kaa hi Kafarnamu-i a suur ba dũŋgu-na, Yesu wuɔ yuu u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Iŋ joŋ hũmelle-na, na taa na fanu na-naa nel hama-i nuɔ-i?»
34 A ne da hũmelle-na, ba taa ba fanu ba-naa da ba suɔ umaŋ nelbuɔ-i ba hɔlma-na. Yesuŋ yuu-ba dumaaŋo-na, ba fĩinaŋ ba saa waŋ wɛima.
35 Yesu wuɔ bir tĩɛna aa bĩ-ba cĩncieluo ba hãi-i-na hiere a tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Na hɔlma-na umaŋ duɔ tuɔ taara u waa na yaaŋga-na, kutieŋo saaya u jĩna u fɛrɛ na hieroŋo huoŋ-nu aa tiraa ce u fɛrɛ na maacembiloŋo.»
36 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bel bisãmbiloŋo naŋo-i jo baa-yo ba hɔlma-na. Uŋ juɔ baa-yo, wuɔ tũu-yo aa cira:
37 «Umaŋ duɔ bel bisãmbiloŋ daayo temma-i fafamma mɛi maama-na, kuu dii ŋaa u bilaa mɛi fɛrɛ yaa-i, aa umaŋ duɔ bel muɔŋo-i fafamma, kuu dii ŋaa kutieŋo bilaa umaŋ puɔraa-mi.»

Umaŋ duɔ saa bigãaŋ-ye, uu dii baa-ye
(Like 9.49-50)

38 Ku huoŋgu-na, Nsãa wuɔ cira: «Hãalãtie, i daa naacolŋo naŋo gbuuse-niɛ aa tuɔ donya *jĩnabaa-ba-i, miɛ ne da u sa nyaanu-niɛ baa miɛŋo-i i ce u yaŋ.»
39 Yesu wuɔ cira: «Baa na cie-yo. Na saa da, molo siɛ gbãa gbuuse-miɛ a ce gbɛrɛ-wɛima aa tiraa bir bĩ mi yebabalande-i terduɔŋgu faŋgu-na.
40 Umaŋ duɔ saa bigãaŋ-ye, uu dii baa-ye.

41 Aa umaŋ duɔ ne muɔŋɔ-i aa hã-na hũmma-i na nyɔŋ wuɔ
*Kirsa baaŋ namaa, da ku fiɛ waa ciyufelle yoŋ, coima saa fa,
kutieŋɔ siɛ naa u daluɔ-i Diiloŋɔ wulaa.»

Kunaŋgu bɔyaa kunaŋ-na
(Matie 18.6-9; Like 17.1-2)

42 «Bisãlmba maŋ hũyãa mɛi maama-i, umaŋ duɔ guɔl unaŋ
gbeini bɛi Diiloŋ-hũmelle-na, sũlma haraa kutieŋɔ-na. Kumaŋ
ka haa-yuɔ, kuɔ baa naa to namɛlle u nuoŋgu-na aa sɛ-yo dii-yo
nuoraaŋ-nu, kuu naa ce bɔlbɔl yuɔ.

43 Da ŋ da ŋ naŋga dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, kar-ka
ŋ nanna. Da ŋ suur Diiloŋ-nelle-na baa naŋga diei, ku bɔyaa ba
da ba ka caa-ni baa ŋ nammu-i mu hãi-i-na. [

44 Ji̱amba maŋ wuyaaŋ nuɔmba-i terieŋgu-na ba sa ku, aa ku
dãamu sa dĩŋ.]

45 Da ŋ da ŋ gboluoŋgu dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na,
kar-ku ŋ nanna. Da ŋ suur Diiloŋ-nelle-na baa gboluoŋgu diei,
ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ gbeini-i ni hãi-i-na. [

46 Ji̱amba maŋ wuyaaŋ nuɔmba-i terieŋgu-na ba sa ku, aa ku
dãamu sa dĩŋ.]

47 Da ŋ da ŋ yufelle dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, hiel-
de ŋ nanna. Da ŋ suur *Diiloŋ-nelle-na baa yufelle diei, ku
bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ yufieŋa-i a hãi-i-na.

48 Ji̱amba maŋ wuyaaŋ nuɔmba-i terieŋgu-na ba sa ku, aa ku
dãamu sa dĩŋ.

49 «Na saa da, dãamu ka dii dãmma yiɛ hiere.

50 «Dãmma-i bĩŋkũfafaaŋgu; ŋga da ma ji saara, namaa gbãa
ce-ma niɛ ma tiraa ce kpɛ̃nnɛ? Diyaaŋ dãmma na fɛrɛŋ nuɔ aa
na bel na-naa fafamma.»

10

Ãnsorre bɔrɔmmaŋ-kũŋgu-i
(Matie 19.1-12; Like 16.18)

1 Ku huoŋgu-na, Yesubaa-ba sire terieŋgu-na a kã *Yude, kã
ka waa dii *Yurdɛ̃ bomborma namma-na. Nuɔmba tiraa kũɔl
ba-naa kã u wulaa. Wuɔ doŋ tuɔ piiye Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ-
ba ŋaa uŋ cemmaŋ dumaa koko.

2 *Farisi̱ɛbaa-ba namba ta ba taara ba cure-yuɔ baa nelma-i,
baa piɛ a yuu-yo wuɔ: «A saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, nɛliɛŋ
nuɔ ŋ gbãa nanna ŋ ciɛŋɔ-i wɛi?»

3 Yesu wuɔ bir yuu-ba wuɔ: «*Moisi hãa-na hama-i wuɔ na ta
na ce?»

4 Baa cira: «Moisi hãa-ye hũmelle-i wuɔ i gbãa tiɛ nanna i
caamba-i; ŋga da ŋ'a ŋ nanna-yuɔ ŋ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ hã-yo igɛ̃na
umaŋ pigãaŋ wuɔ na ãnsorre buɔra.»

5 Yesu wuɔ cira: «Moisi daa na tũnni sa nu ku'i ciɛ u nyɛgɛ̃ŋ
mafamma-i hã-na.
6 Da ma'i sĩ Diiloŋ uŋ'a u jĩna miwaaŋo-i *u maa biɛŋo baa*
ciɛŋo.
7 *A ce dumaaŋo-na, bibiɛŋo ka yaŋ u bĩncuɔmba-i aa waa baa u*
ciɛŋo
8 *ba gbonu ce kuuduɔŋgu.** Da ba waa dumaaŋo-na, ba sa
tiraa kãŋ-ba nuɔmba hãi, ba kãŋ-ba ŋaa nelduɔŋo.
9 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ gbonu kumaŋ, nelbilo saa
saaya u bɔrɔ-kuɔ.»
10 Baŋ juɔ kũŋ cĩiŋgu-na, u *hãalãbiemba tiraa sire nel
daama-i ta ba yuu-yo.
11 Yesu wuɔ cira: «Umaŋ duɔ nanna u ciɛŋo-i aa jã unaŋo,
kutieŋo ciɛ *fuocesĩnni, u cãlãa cɛdĩɛlãŋo-i.
12 Ciɛŋo maŋ duɔ bi hel u bɔlɔ wulaa aa kã ka soŋ yaŋga
naŋga, ciɛŋo faŋo ciɛ fuocesĩnni'i dumaaŋo-na.»

Yesu cãarã Diiloŋo-i hã bisãmbiemba namba
(Matie 19.13-15; Like 18.15-17)

13 Ku huoŋgu-na, baa jo baa bisãmbiemba namba-i Yesu
wulaa wuɔ u ji haa u nammu-i bɛi a cãrã Diiloŋo-i hã-ba. U
*hãalãbiemba sire ta ba nuola bamaŋ juɔ baa-ba.
14 Ku saa dɔlnu Yesu-i, wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Yaaŋ
bisãlmba ta ba jo mi wulaa, baa na cie-ba. Bamaŋ dii bafamba
temma-i, *Diiloŋ-nelle dii bafamba diele-i.
15 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ u saa siɛ
*Diiloŋ-nellentesĩnni-i ŋaa bisãlãaŋo, kutieŋo siɛ gbãa suur
*Diiloŋ-nelle-na.»
16 Ku huoŋgu-na, wuɔ tũu bisãlŋ daaba-i aa haa u nammu-i
bɛi aa cãrã Diiloŋo-i hã-ba.

Wɛiŋo naŋ maama
(Matie 19.16-30; Like 18.18-30)

17 Ku huoŋgu-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba sire biɛ
hũmelle-i ta ba kã. Naacolŋo naŋo gbar jo ji dũuna Yesu
yaaŋga-na aa cira: «Hãalãtiefɛfɛi, mi saaya mi ce bige-i da mi
gbãa da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i?»
18 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ bĩ-mi nelfɛfɛiŋ muɔ? Da
ma hel Diiloŋo-na, nelfɛfɛiŋo dii wɛi?
19 Diiloŋ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ, ma sĩ ŋ suɔ-ya kɛ? ‹*Baa*
*ko nɛliɛŋo, baa ce *fuocesĩnni-i, baa cuo, baa kar coima ŋ haa*
moloŋ-na, baa du moloŋo, *ta ŋ dii ŋ to-i baa ŋ nyu-i ba nuŋgu-i.*›†»
20 Naacolŋ wuɔ cira: «Hãalãtie, mi duɔŋ dii mi bisãnsĩnniŋ
ta mi ce mafamma-i hiere.»

---

* **10:8** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.24 † **10:19** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12-17

21 Uŋ piiye dumaaŋo-na, u maama gbuu pãŋ dɔlnu Yesu-i; wuɔ ne-yo aa naa cira: «Ma t̃ĩyãa ma diei: Kã ŋ ka suor ŋ nagãŋ-niini-i hiere aa ŋ cal gbeiŋa faŋa-i ŋ hã sũntaamba baa-ya, ku yaa ŋ ka ce wɛiŋ nuɔ dɔrɔ-i-na. Da ŋ ce mafamma-i, ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-miɛ.»

22 Naacolŋ daayo naa silaa waa wɛiŋo cor. Yesuŋ juɔ waŋ mafamma-i, wuɔ pãŋ vãa u yaaŋga-i aa ta.

23 Uŋ taa, Yesu wuɔ wuɔra ne u hãalãbiemba-i aa cira: «Kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na kuu dii kpelle.»

24 Nel daama cu u hãalãbiemba hɔmmu-i. Yesu wuɔ tiraa tir-ma wuɔ: «Mi jɛ̃naaŋ namaa, Diiloŋ-nelle suurma dii kpelle dɛ!

25 Na suyaa wuɔ nyɔgɔ̃mɛ duɔ gbãa cor misɛ̃nɛ-fuoŋgu-na kuu dii kpelle dɛ! Ŋga wɛiŋo duɔ gbãa suur Diiloŋ-nelle-na kufaŋgu dii kpelle yaŋ.»

26 Nel daama migãaŋ cu u hãalãbiemba hɔmmu-i. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Dumaaŋo-na, hai moloŋo-i ka gbãa kor?»

27 Yesu wuɔ ne-ba aa cira: «Nelbiliemba wulaa ma siɛ gbãa ce, ŋga wɛima sa yar Diiloŋo-i.»

28 Piɛr wuɔ cira: «Hãalãtie, aa miɛ maŋ naana i wɛima-i hiere aa tiɛ nyaanu-niɛ fuɔ?»

29 Yesu wuɔ cira: «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ ta aa yaŋ u dumɛlle-i, u hãmba-i, u mɔlbaa-ba-i, u tũɔbaa-ba-i, u nyu-i, u to-i, u bisãlmba-i, sisɔ u sonni-i mɛi maama-na baa *Neldɔdɔlma maama-na,

30 kutieŋ uŋ ka da nimaŋ hĩɛma-na bande-i-na, ni ka maar uŋ taa aa yaŋ nimaŋ sɔmma komuɔŋa ndii. U ka da dumiɛŋa-i, hãmba-i, mɔlãamba-i, nyunaamba-i, bisãlmba-i, sonni-i, aa bi da mulĩɛma-i naara. Aa bisĩnuɔ-i-na, u ka da cicɛ̃lma maŋ sa t̃ĩɛŋ dede-i.

31 Na saa da, bamaŋ taa yaaŋga fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka bir waa huoŋ-nu, aa bamaŋ dii huoŋgu-na fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka ta yaaŋga.»

Mamaŋ dii ta ma cie Yesu-i Yerusalɛmu-i-na (Matie 20.17-19; Like 18.31-34)

32 Ku huoŋgu-na, Yesubaa-ba ji sire ta ba kã *Yerusalɛmu. Yesu wuɔ ta nuɔmba yaaŋ-na hiere. Baŋ kãŋ dumaaŋo-na, korma doŋ ta ma da u *hãalãbiemba-i baa bamaŋ naa cuu ba huoŋ-nu hiere. Yesu wuɔ bĩ u hãalãbieŋ c̃ĩncieluo ba hãi baamba-i ba deŋ ka tuɔ piiye baa-ba wuɔ:

33 «Na daa iŋ kãŋ Yerusalɛmu-na kɛ? Diɛ kã, ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋo-i hã *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnj̃ĩnamma pigãataamba-i baa-yo. Da ba hã-ba baa-yo, ba ka cira wuɔ u saaya komma aa bir-o hã *niɛraamba-i baa-yo

34 ba nyɛ-yo sũlma aa tu taalni yuɔ aa muo-yo aa suɔ ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel jo.»

Sebede bɛmbaŋ muyaa ba natiɛŋa Yesu-i-na
(Matie 20.20-28)

35 Ku huoŋgu-na, Sebede bɛmba maŋ waa baa Yesu-i, ba taa ba bĩ unaŋo-i Sake aa bĩ unaŋo-i Nsãa, baa piɛ Yesu caaŋ-nu ka cira: «Hãalãtie, i juɔ diɛ ji cãrã bĩŋkũŋgu naŋgu ŋ wulaa, jande baa yagar.»

36 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na'a mi ce bige-i hã-na?»

37 Baa cira: «I taara da ŋ ji waa ŋ fõŋgũɔ-i-na, ŋ yaŋ miɛŋo-i, u diei tĩɛna ŋ nadieyaŋga-na aa u diei bi tĩɛna ŋ nanyuɔyaŋga-na.»

38 Yesu wuɔ cira: «Na saa suɔ naŋ cãrãŋ kumaŋ dɛ! Yaahuolo maŋ ka haa-miɛ na ka siɛ u temma haa-nɛi wɛi? Na ka siɛ mulĩɛŋ mɛi temma-i wɛi?»

39 Baa cira: «Ũu, i ka siɛ.»

Yesu wuɔ cira: «Yaahuolo maŋ ka haa-miɛ, baa mulĩɛma maŋ ka bi haa-miɛ, ni ka bi haa-nɛi ninsoŋo.

40 Ŋga mɛi siɛ gbãa pã nuŋgu wuɔ mɛlŋo'i ka tĩɛna mi nadieŋga-na aa mɛlŋo'i ka tĩɛna mi nanyuɔŋgu-na. Muntĩɛnammu fammuŋ tigiiŋ ta mu cie bamaŋ, ba yaa ka da-mu.»

41 Ba nahãalãbieŋ cĩncieluo baambaŋ juɔ nu nel daama-i, ba hɔmmu pãŋ du baa-ba.

42 Yesu wuɔ bĩ-ba hiere a ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Na suyaa wuɔ fãamaambaa-ba ce hãlmaaŋgu baa ba fãamaansĩnni-i aa nelbõmbõmbaa-ba ta ba haa fõŋgũɔ-i nuɔmba-na.

43 Ŋga ku saa saaya ku waa dumaa namaa na wulaa. Umaŋ duɔ tuɔ taara u waa nelbuɔ-i na hɔlma-na, kutieŋo saaya u ce u fɛrɛ na maacembiloŋo;

44 aa umaŋ duɔ tuɔ taara yaaŋga-i, kutieŋo saaya u ce u fɛrɛ na kɔriɛŋo.

45 Na saa da, *Moloŋ-Biɛŋo juɔ kufaŋgu jomma yaa-i hĩɛma-na duɔ ji cãa nuɔmba-i aa pã u fɛrɛ duɔ sãa ba bɔi yunni; u saa jo ba da ba ji cãa-yo.»

Yesu puurii Bartime yufieŋa-i
(Matie 20.29-34; Like 18.35-43)

46 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ kã ka hi Yeriko. A ne da nelpũŋgu naŋ temma taa ku nyaanu-yuɔ a naara u *hãalãbiemba-i. Baŋ juɔ ta ba hel Yeriko-i-na da ba ta, yiroŋo naŋo waa tĩɛna hũmelle tũŋgu-na tuɔ cãrã. Ba taa ba bĩ-yo Bartime aa bĩ u to-i Time.

47 Yiroŋ daa uŋ nuɔ nuɔmba piiye ba cor, wuɔ yuu. Baa cira wuɔ Nasarɛtitaaŋ Yesu yaa curaaŋ. Wuɔ pãŋ sire tuɔ fara u bĩ

da gbagaga wuɔ: «Yesu, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce hujarre miɛ!»
48 Uŋ faraŋ u bĩ dumaaŋɔ-na, nuɔmba bɔi baa yaŋ aa ta ba
nuola-yuɔ wuɔ u budii. Wuɔ migãaŋ dii kunaŋgu naara wuɔ:
«Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce hujarre miɛ!»
49 Yesu wuɔ yiɛra aa naa cira: «Bĩɛŋ u jo.»
Baa cira: «U bĩ-ni, fɛ̃ ŋ huɔŋga-i aa ŋ sire ŋ kã.»
50 Yiroŋ wuɔ pãŋ nanna u joŋgoruo-i aa tie sire ta tuɔ kã.
51 Uŋ kaa hi, Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ŋ taara mi ce bige-i hã-
ni?»
Wuɔ cira: «Hãalãtie, mi taara ŋ puur mi yufieŋa-i.»
52 Yesu wuɔ cira: «Kã! Niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ kuraa.»
Terduɔŋgu faŋgu-na, naacolŋo yufieŋa pãŋ puur. Wuɔ cu Yesu
huoŋ-nu ba ta ba kã.

11

Yesu suurma-i Yerusalɛmu-i-na
(Matie 21.1-11; Like 19.28-40; Nsãa 12.12-19)
1 Yesubaa-baŋ kaa ta ba piɛ *Yerusalɛmu-i, a saanu baa
nilɛiŋa naŋa hɔlma-i, dii *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na, ba bĩ di-
nande-i Betifage aa bĩ dinande-i Betani. Yesu wuɔ waŋ baa
u *hãalãbiemba hãi wuɔ:
2 «Kãaŋ nelle maŋ i yaaŋga-na daade-i, na suurma-i, na ka
da ba vaa kakũmbiloŋo naŋo, molo saa nyugũŋ-yuɔ dede. Na
fir-o na jo baa-yo.
3 Umaŋ duɔ yuu-na, na cira: ‹Itieŋo yaa wuɔ i ji fir-o ka hã-
yo; wuɔ u ka bir jo baa-yo fiɛfiɛ.›»
4 Baa kã ka bi da ba vaa kakũmbiloŋo naŋo-i dumɛlle nande
yaaŋga-na; hũmelle tũŋgu-na. Baa ture ta ba fir-o.
5 Nuɔmba waa, banamba ta ba piiye baa-ba wuɔ: «Haba-i
daaba-i! Na ce bige-i dumaaŋo-na?»
6 Yesuŋ waaŋ mamaŋ baa-ba, baa bi waŋ ma yaa-i baa-ba.
Baŋ piiye dumaaŋo-na, baa yaŋ ba ta baa-yo.
7 Baŋ kãa baa-yo, baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i haa u huoŋgu-na
aa Yesu wuɔ nyugũŋ tɬɛna-yuɔ.
8 Nuɔmba fɔ̃ŋgũɔ baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i fara-bɛi hũmelle-
na Yesu tuɔ wuɔ ba dɔrɔ u kã. Banamba kar fiɛlu ta ba jĩna.
9 Bamaŋ waa u yaaŋga-na baa u huoŋgu-na hiere baa ta ba
piiye da gbagaga wuɔ:
«Diiloŋo temma si dii.
*Itieŋ uŋ saaŋ umaŋ jo, Diilo baa-yo!**
10 I bĩncɔiŋo-i *Davidi fɔ̃ŋgũɔ temma yaa juɔŋ!
Diilo migãaŋ-yo hã-ye.
Dɔrwuoŋo temma si dii!»

---

* **11:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.25-26

11 Yesuŋ kaa suur Yerusalɛmu-i-na, wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na ka wuɔra ne kumaŋ ciɛŋ hiere. Bãaŋgu naa tĩ tĩ, wuɔ ta baa u hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i a kã Betani.

Yesu ciɛ yensãaŋgu naŋgu kuol
(Matie 21.18-19)

12 Ku cuo kaala-i-na, Yesubaa-ba sire Betani-i-na ta ba kã *Yerusalɛmu-i-na, a ne da nyulmu waa Yesu-i-na.

13 Ba kaa hi hɔlma namma-i, wuɔ da *yensãaŋgu naŋgu fiɛlu gbu caa da fafamma ŋaa ku maaŋ, a ne da ku mammaŋ-huɔŋgu'i saa waa huɔŋgu faŋgu-na. Yesu wuɔ haar duɔ ka ne sĩ u ka da bieŋa kuɔ. Uŋ kaa piɛ, wuɔ da fiɛgbãŋgbãŋlãndu yoŋ du kula.

14 Wuɔ gbɛ̃ yensãaŋgu-i u *hãalãbiemba yufelle-na wuɔ: «Ma bãlãa nyuŋgo; naŋ cɛraa ŋ ji maŋ bieŋa hã molo wuo.»

Yesu duɔnya torgociraamba-i hiel-ba Diilodubuɔ-i-na
(Matie 21.12-17; Like 19.45-48; Nsãa 2.13-22)

15 Yesubaa-baŋ kaa hi *Yerusalɛmu-i, wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na ka donya niisuornintaamba-i baa niisãanintaamba-i hiere hiel-ba. Aa kã ka tisĩŋ gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna, aa sɛ bamaŋ suoraaŋ nɔnsɔr ba huriimba-i ba titiɛŋa-i nanna,

16 aa cie-ba wuɔ molo baa suur baa kuusuorŋgu Diilodubuɔ dumɛlle-na.

17 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ biɛ Diiloŋ-nelma-i tuɔ piiye u pigãaŋ-ba wuɔ: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Ba ka ta ba bĩ mi dũŋgu-i nilɛiŋa-i hiere a Diilojaaldũŋgu.*›† Ma sĩnni niɛ namaa ce-ku cuo ba terieŋgu?»

18 Nel daama kã ka hi *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i. Baa pãŋ ta ba taara-yuɔ baa komma. A ne da u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor, a ce dumaaŋo-na ba taa ba kãalã-yuɔ.

19 Bãaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu-i baa u *hãalãbieŋ baa hel nelleŋ-huɔŋga-na.

A haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na ku fa wɛima
(Matie 21.20-22)

20 Ku cuo kaala-i-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba naar sire biɛ hũmelle-i. Baŋ kaa hi *yensãaŋgu terieŋgu-i, ba'a ba ne da ku kuolaa baa ku yuŋgu-i hiere.

21 Mamaŋ ciɛ cor hiere ba kãmma-na *Yerusalɛmu-i-na, maa tĩɛnu Piɛr. Wuɔ tuɔ piiye baa Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, ne, niŋ waasaaŋ yensãaŋgu maŋ, ku kuolaa hiere.»

22 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Haaŋ na naŋga-i Diiloŋo-na.

23 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da na haa na naŋga-i Diiloŋo-na, na gbãa gbɛ̃ tãnuŋ daaku-i wuɔ: ‹Juur ŋ halaŋ bande-i-na ŋ ka suur nuoraaŋgu-na›, aa ma bi ce. Ŋga naŋ

† **11:17** Isayi (Ésaïe) 56.7

waaŋ mamaŋ, da na saa hũu-ma wuɔ ma gbãa ce, ma siɛ bi ce.
24 Ku'i ciɛ mi ta mi piiye baa-na miɛ: Da na ta na cãrã kumaŋ
Diiloŋɔ wulaa, na saaya na hũu-ma wuɔ na daa ku bĩŋkũŋgu-i
tĩ. Da na hũu-ma, ku yaa Diiloŋɔ ka hã-na baa-ku.
25 Aa da ŋ'a ŋ cãrã Diiloŋɔ-i, a ji ne da molo cãlãa-ni, ce
kutieŋɔ-i jande aa ŋ hiel-ma ŋ huɔŋga-na, ku yaa nuɔ niŋ ciɛ
mamaŋ, na To maŋ dɔrɔ-i-na u ka bi ce-ni jande aa hiel-ma u
huɔŋga-na. [
26 Ŋga da na'a na sa hiel nuɔŋ-maama-i na hɔmmu-na, na To
maŋ dɔrɔ-i-na, u siɛ bi hiel namaa maama-i u huɔŋga-na.]»

Hai hãa Yesu-i hũmelle-i u tuɔ ce u maacemma-i?
(Matie 21.23-27; Like 20.1-8)

27 Yesubaa-baŋ kaa hi *Yerusalɛmu-i, baa kã *Diilodubuɔ-i-
na. Yesu wuɔ tuɔ wuɔra u bĩŋ dumɛlleŋ-huɔŋga-na. *Diilo-
jigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i a
naara nelle bĩncuɔmba sire jo u wulaa
28 ji yuu-yo wuɔ: «Niŋ ceŋ mamaŋ daama-i, hai moloŋɔ-i
hãa-ni hũmelle-i ŋ ta ŋ ce-ma?»
29 Yesu wuɔ cira: «Mi ka bi yuu-na baa nelma diei, da na siɛ-
mi, mi ka pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi hũmelle-i.»
30 Aa naa yuu-ba wuɔ: «Hai moloŋɔ-i naa puɔr Nsãa jo ji tuɔ
*batiseŋ nuɔmba-i? Diiloŋɔ'i naa puɔr-o waa nelbiliemba'i
naa puɔr-o?»
31 Baa doŋ ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Diɛ cira Diiloŋɔ'i
puɔraa-yo, u ka cira: ‹Naŋ suyaa-ma dumaaŋɔ-na bige-i ciɛ na
saa hũu u nelma-i?›
32 I siɛ bi siɛ cira nelbiliemba'i puɔraa-yo.» Nuɔmba-i hiere
baa suyaa wuɔ Nsãa waa *Diilopɔpuɔrbiloŋɔ, da ŋ da ba ciɛra
nelbiliemba'i puɔraa-yo, maacemma haraa-bɛi.
33 Baa naa ba cira: «I saa suɔ moloŋɔ maŋ naa puɔr-o.»
Yesu wuɔ bi cira: «Muɔ mi siɛ bi pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi
hũmelle-i mi ta mi ce miŋ ceŋ mamaŋ daama-i.»

12

Suontieŋɔ naŋɔ baa u maacenciraamba
(Matie 21.33-46; Like 20.9-19)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ biɛ gbãnɛini tuɔ naŋ baa-ba wuɔ:
«Naacolŋɔ naŋɔ diyaa *ɛrɛsɛ̃-suoŋgu aa kalla-kuɔ. Uŋ kalaaya-
kuɔ, u hĩŋ fuoŋgu ba da ba ta ba kãmal ɛrɛsɛ̃-i, aa ce felge
ba ta ba nyugũŋ ba niya suoŋgu-i. Uŋ ciɛ mafamma-i, u biɛ
maacenciraamba jĩna-kuɔ aa ta kã nelle.
2 «Tibibieŋa karmaŋ juɔ hi, wuɔ puɔr u maacembiloŋɔ naŋɔ-i
maacenciraamba wulaa, wuɔ u ji hũu fuɔ yufelle-i ka hã-yo.
3 Maacembiloŋ uŋ juɔ, maacenciraamba bel-o muo-yo aa
bir-o ba saa hã-yo bĩŋkũŋgu.

4 U tiraa puɔr maacembiloŋɔ naŋɔ ba wulaa. Baa muo
ufaŋɔ-i kaasĩnya-yuɔ aa naa tuora-yuɔ.
5 U tiraa puɔr maacembiloŋɔ naŋɔ ba wulaa. Baa ko ufaŋɔ-i.
Ba muyaa ba fɔ̃ŋgũɔ aa ko ba fɔ̃ŋgũɔ.
6 Maacembiemba ji tĩ suontieŋɔ wulaa aa ku tĩɛ u bɛduɔla
yaa-i. U cira: ‹Fiɛfiɛ fuɔ, mi ka puɔr mi bɛduɔla yaa ba wulaa.
Fuɔ duɔ kã, ba ka kãŋ-yo.› Aa ce bɛpolŋɔ sire ta.
7 Maacenciraambaŋ juɔ'a ba ne da bɛpolŋɔ jo, baa ta ba
piiye baa ba-naa wuɔ: ‹Ciiluwuotieŋɔ yaa juɔŋ daayo, yaaŋ
duɔ jo i ko-yo aa ciiluŋgu ce miɛ kũŋgu.›
8 Ba siire ku yaa nuɔ-i, naacombiloŋ uŋ hii, a bel-o ko-yo, aa
hel baa-yo suoŋgu-na ka nanna.»

9 Yesu wuɔ cira: «Namaa wulaa, suontieŋ daa u ka ce bige-i
fiɛfiɛ-i-na? U ka jo ji ko maacenciraaŋ daaba-i aa hã banamba
baa suoŋgu-i.
10 Na saa kalaŋ nel daama-i Diiloŋ-nelma-na wɛi wuɔ:

‹Dũmarãambaŋ cĩinaana kpãŋkpara maŋ,
u yaa juɔ bella dũŋgu-i.
11 *Ku ciɛ nerma miɛ i wulaa.*
*Itieŋɔ yaa wuɔ ma ce dumaaŋɔ-na.›**»

12 *Yuifu ba yuntaamba pãŋ suɔ wuɔ Yesu naaŋ gbãnalãaŋ
daaku-i hã ba yaa-i. Baa ta ba taara ba bel-o. A ne da ba taa
ba kãalã nuɔmba-i, baa naa ba yaŋ-yo aa ta.

Nampo saaya u pã hã jãmatigi-i wɛi?
(Matie 22.15-22; Like 20.20-26)

13 Ku huoŋgu-na, baa ji puɔr *Farisĩɛbaa-ba namba-i baa
*Erɔdi baamba namba-i Yesu wulaa, wuɔ ba ka gbãŋ baa-yo
bel-o fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-ãndaaŋgu-na.
14 Baŋ kãa, baa cira: «Hãalãtie, i suyaa wuɔ ŋ waŋ ninsoŋɔ
yaa-i, ŋ sa kãalã nɛliɛŋɔ baa ŋ ninsoŋɔ-i, ŋ sa bi ce ciɛluɔ. Ŋ gbu
ŋ pigãaŋ nuɔmba-i Diiloŋ-hũmelle yaa kelkel.» Aa naa yuu-yo
wuɔ: «A saanu baa miɛ hũmelle-i, ku saaya i tiɛ pã nampo-i i
hã *Oromɛ ba *jãmatigi-i wɛi?»
15 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Na taara na cure
muɔmɛi wɛi? Hãa-miŋ warbelle mi ne.»
16 Baa hã-yo warbelle-i. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba ciɛ hai
yuŋgu-i diɛ?»

Baa cira: «Ba ciɛ Oromɛ ba jãmatigi yuŋgu.»

Wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Ba nyɛgãaŋ hai yerre-i diɛ?»

Baa cira: «Ba nyɛgãaŋ Oromɛ ba jãmatigi yerre'i diɛ.»

---

* **12:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22-23

17 Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ da ku waa jãmatigi kũŋgu-i, pãaŋ-kuŋ na hã jãmatigi-i baa-ku, aa kumaŋ da ku bi waa Diiloŋ-kũŋgu-i, na bi pã-ku na hã Diiloŋo-i baa-ku.» U kũŋ kuɔ cu ba hɔmmu-i.

Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i
(Matie 22.23-33; Like 20.27-40)

18 *Sadusĩɛbaa-ba wulaa kuomba siɛ sire. Banaŋ baa kã ka gbɛ̃ Yesu-i wuɔ:

19 «Hãalãtie, *Moisi nyɛgãaŋ nelma namma hã-ye wuɔ: ‹*Umaŋ duɔ saa da biloŋo baa u ciɛŋo-i aa ku aa yaŋ-yo, u hãaŋo saaya u biɛ-yo a hoŋ biloŋo hã kuloŋo-i.›*†

20 A ne da naacombiemba namba waa niehãi ba nyu wulaa. Mɔlŋo sire jã ciɛŋo, u saa da biloŋo baa-yo aa ku.

21 Umaŋ cuu-yo, u biɛ ciɛŋo-i u saa da bisãlmba baa-yo, fuɔ u ku aa yaŋ-yo. Siɛliŋ-wuoŋo-i maaduɔma.

22 Ba kuu dumɛi ka gbuo hiere unaa saa ji da biloŋo baa ciɛŋ daayo-i. Ku huoŋgu-na, ciɛ fuɔ fɛrɛ suɔ tuɔ nyaanu-bɛi.

23 Ba hieroŋo-na baŋ diyaa-yo ba ciɛŋo cor, kuoŋ da ba ji sire, u ka ce hai wuoŋo-i?»

24 Yesu wuɔ cira: «Na piɛra. Aa na suyaa kumaŋ ciɛ na pira wɛi? Na saa suɔ Diiloŋ-nelma-i, aa na saa bi suɔ u himma-i ku'i ciɛ.

25 Na saa da, kuoŋ da ba ji sire, cadiile siɛ waa. Ba ka waa ŋaa *dɔrpɔpuɔrbiemba.

26 Kumaŋ ŋaa kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i, Moisiŋ piiye dãamu naŋ bilaa pɛrfiɛlu‡ maŋ du maama-i Diiloŋ-nelma-na terieŋgu maŋ nuɔ-i, na saa kalaŋ ku terieŋgu-i wɛi? Ma nyɛgãaŋ terieŋgu-na wuɔ: Diiloŋo gbĩɛ Moisi-i wuɔ: *‹*Abiramu Diiloŋo yaa muɔŋo-i, *Isaki Diiloŋo yaa muɔŋo-i, *Yakɔbu Diiloŋo yaa muɔŋo-i.›*§

27 Ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋo-i cicɛ̃lmantaaŋ-wuoŋo, bikuoŋ-wuoŋo sĩ. Na piɛra bɔi.»

Nelma maŋ dii yuŋgu Diiloŋ-nelma-na
(Matie 22.34-40; Like 10.25-28)

28 *Ãnjĩnamma pigãatieŋo naŋ uŋ daa Yesu suyaa *Sadusĩɛbaa-ba siɛma, wuɔ piɛ u caaŋ-nu a yuu-yo wuɔ: «Diiloŋ uŋ ciɛra i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ hiere, hade-i yuŋgu?»

29 Yesu wuɔ cira: «Hũmelle maŋ yuŋgu, di yaa daade: *‹*Isirahɛl-baaŋ namaa, karaaŋ na tũnni-i! Diiloŋo yaa Itieŋo-i u diei yoŋ.*

30 *Ŋ saaya ŋ dɔl Itieŋo-i Diiloŋo-i baa ŋ huɔŋga-i hiere, baa ŋ kusũŋgu-i hiere,* baa ŋ ãnjɔguɔma-i hiere, *baa ŋ fɔ̃ŋgũɔ-i hiere.›**

† **12:19** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 25.5-6 ‡ **12:26** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 3.2-6 § **12:26** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 3.2,6 * **12:30** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.4-5

31 Mamaŋ cuu mafamma-i ma yaa daama: ‹*Ŋ saaya ŋ dɔl ŋ nanolŋɔ-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.*›† Diiloŋ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ hiere, a hãi-waaŋ daaya yaa yuŋgu.»

32 Anjĩnamma pigãatieŋ wuɔ cira: «Hãalãtie, ŋ waaŋ ninsoŋɔ, Diiloŋɔ dii u diei yoŋ, unaŋɔ si dii yaŋga naŋga.

33 Terieŋgu faŋgu-na, ku saaya nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ, u dɔl-ɔ baa u huɔŋga-i hiere, baa u ãnjɔguɔma-i hiere, baa u fɔ̃ŋgũɔ-i hiere; aa u saaya u dɔl u nanolŋɔ-i ŋaa uŋ dɔl u fɛrɛ dumaa. Kufaŋgu bɔyaa tãmmaŋ-niini pãmma-na.»

34 Yesu wuɔ ne da u siyaa-yo baa cɛ̃cɛ̃muŋgu. Wuɔ cira: «Ŋ saa maa baa *Diiloŋ-nelle-i.» A hel mafamma-na, molo saa tiraa siɛ yuu-yo baa wɛima.

Koŋkortieŋɔ bige-i baa Davidi-i?
(Matie 22.41-46; Like 20.41-44)

35 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ biɛ Diiloŋ-nelma-i tuɔ piiye u pigãaŋ nuɔmba-i *Diilodubuɔ-i-na aa ji yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋɔ maŋ, *ãnjĩnamma pigãataamba ta ba piiye wuɔ u ka waa *Davidi hãayɛ̃lŋɔ? Ba taara ba waŋ wuɔ niɛ dumaaŋɔ-na?

36 Ma sĩ Davidi fuɔ fɛrɛ-i, *Diiloŋ-Yalle ciɛ u nyɛgɛ̃ŋ-ma wuɔ:
‹*Itieŋɔ gbĩɛ mi Tieŋɔ-i wuɔ:*
«Jɔ ŋ ji tĩɛna mi caaŋ-nu
aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»›‡

37 «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ Koŋkortieŋɔ maŋ, Davidi fuɔ fɛrɛ bĩ-yo u Tieŋɔ, u ce niɛ aa ce u hãayɛ̃lŋɔ yoŋ?»

Yesu firiiye ãnjĩnamma pigãataamba-i
(Matie 23.1-36; Like 20.45-47)

Nuɔmba bɔi waa ta ba nu Yesu tuɔ piiye. U nelma taa ma dɔlnu-bɛi ma cor.

38 Wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Bilaaŋ na fɛrɛ, baa na ta na ce *ãnjĩnamma pigãataamba temma-i, ba maacemma saa fa: Ba hinu ba dii joŋgorbɔ̃mbɔ̃mbaa, aa da ba waa nuɔmba-na, ba taara ba ta ba piɛ ba jaal-ba.

39 Da ba suur *Diilonelhãalãdũŋgu-na, sisɔ da ba kã kãlle maŋ nuɔ-i, ba taara ba tĩɛna yaaŋ-na.

40 Da ba ce ba bel diiloŋɔ-i a hũu bikulcaamba nagãŋ-niini-i wuo-ni, a ne da da ba'a ba cãrã Diiloŋɔ-i ba cãrã-yuɔ da agaga wuɔ nuɔmba cira bafamba faa. Kumaŋ ka haa-bɛi, ku ka balaŋ cor.»

Bikulciɛŋɔ naŋɔ maama
(Like 21.1-4)

† **12:31** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 ‡ **12:36** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1

41 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ kã ka tĩɛna kekerieŋgu caaŋgu-na *Diilodubuɔ-i-na tuɔ ne nuɔmba ta ba dii ba gbeiŋa-i ba hã Diiloŋo-i. Waamba bɔi taa ba kã ba dii gbeibɔ̃mbɔ̃mbaa.

42 Bikulcɛsũntieŋo naŋo jo ji dii tãmabieŋa hãi.

43 Yesu wuɔ bĩ u *hãalãbiemba-i a tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Ciɛŋ daa uŋ diyaa kumaŋ, ku maaraa banambaŋ diyaa kumaŋ hiere.

44 Bafamba paraa dii aa yaŋ boluoŋgu; ŋga ciɛŋ daa uŋ diyaa kumaŋ, ku yaa waa u yuŋgu-na yoŋ; kunaŋgu si dii yaŋga naŋga.»

13

Mamaŋ ka da nelbiliemba-i aa miwaaŋo suɔ duɔ tĩ
(Matie 24.1-2; Like 21.5-6)

1 Yesuŋ juɔ tuɔ hel *Diilodubuɔ-i-na, u *hãalãbiloŋo naŋo tuɔ piiye baa-yo wuɔ: «Hãalãtie, ne dubuɔ daayo temma-i! Ne baŋ maa-yo baa tãmpĩɛŋa maŋ! A faa cor!»

2 Yesu wuɔ cira: «Ŋ daa dũŋgu maŋ daaku-i kɛ? Yiiŋgu dii baa yiiŋgu ku ka fara hiere hĩɛma-na!»

(Matie 24.3-14; Like 21.7-19)

3 Baŋ kaa hi *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-i, Yesu wuɔ tĩɛna bir u yaaŋga-i *Diilodubuɔ-i-na. A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Piɛr baa Sake baa Nsãa, a naara Ãndere, ba yaa waa baa-yo yoŋ. Baa yuu-yo wuɔ:

4 «Hãalãtie, niŋ waaŋ nelma maŋ daama-i, ma ka ce yaku-i? Aa i ka ce niɛ suɔ ma cemmaŋ-huɔŋgu-i?»

5 Yesu wuɔ cira: «Gbãaŋ molo baa ji pira-nɛi.

6 Nuɔmba bɔi ka jo ji biɛ mi yerre-i ce-de bafamba diele. Umaŋ duɔ jo, u ka cira wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i. Ba ka pira nuɔmba bɔi.

7 Da na ji da bɛrru ce terni-na hiere, baa na tie holle. Mafamma saaya ma ce, ŋga miwaaŋo tĩmma'i siɛ pãŋ waa huɔŋgu faŋgu-na.

8 Nuɔmba kaa ta ba gãŋ siyaabaa siyaabaa, baa nilɛiŋa nilɛiŋa. Hĩɛma kaa ta ma wuɔra ma sagalla. Nyulmu kaa bi waa. Nifanni-i daani-i hiere hãaŋo. Ku domma'i dumaaŋo-na.

9 «Namaaŋo-i, mi ka gbuya-nɛi jĩna. Ba ka bĩ-na fãamaambaa-ba wulaa. Ba ka muo-na *Diilonelhãalãdũnni-na. Ba ka kã baa-na fõŋgõtaamba wulaa, baa nellentaamba wulaa mɛi maama-na. Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i na ka da na fɛrɛ piiye mi maama-i baa-ba.

10 Aa miwaaŋo suɔ duɔ tĩ, nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba saaya ba nu *Neldɔdɔlma-i ka saa.

11 Da ba ji bel-na ta ba kã baa-na fãamaambaa-ba wulaa, baa na tie holle wuɔ na siɛ ka suɔ naŋ ka waŋ mamaŋ. Da na

ka hi, mamaŋ da ma ka par hã-na, na waŋ ma yaa-i. Ma siɛ ji hel namaa hɔmmu-na, ma kaa hel *Diiloŋ-Yalle huɔŋ-na.

12 «Banamba kaa bel ba fɛrɛŋ hãmba-i a hã ba ko-ba, banamba ba fɛrɛŋ mɔlbaa, banamba ba bisãlmba, banamba bi sire pu baa ba bĩncuɔmba-i aa ce ba bel-ba ko-ba.

13 Nuɔmba-i hiere ba kaa bigãaŋ-na mɛi maama-na. Ŋga umaŋ duɔ nyaar ji hi ku bãlma-i, kutieŋo ka kor.»

(Matie 24.15-28; Like 21.7-19)

14 «Nuɔni maŋ da ŋ kalaŋ terieŋ daaku-i, ŋ gbãŋ kpelle ŋ suɔ ku yuŋgu-i. Da na ji da Terbĩɛnatieŋo juɔ ji tĩɛna terieŋgu maŋ u saa saaya u tĩɛna-kuɔ*, namaa namaŋ da na ji waa *Yude-i-na, na ta na gbar na kã tãnniŋ.

15 Umaŋ duɔ ji waa u dũŋgu dɔrɔ-i-na, u hiire u tuɔ gbar; u baa cira u suur biɛ bĩŋkũŋgu dũŋgu-na.

16 Umaŋ duɔ ji waa suoŋ-nu, u baa cira u jo cĩiŋ-nu ji biɛ waaŋ-joŋgoruo.

17 Kusũntaamba-i baa bientaamba-i, sũlma haraa-bɛi yinni fanni-na.

18 Taa na cãrã Diiloŋo-i ku baa ji ce waaŋ-huɔŋgu.

19 Diiloŋ uŋ jĩɛna miwaaŋo-i ji hi baa nyuŋgo, yaahuolo maŋ temma-i saa da nelbiliemba-i, u'i ka da-ba yinni fanni-na. Aa da ma hel ufaŋo-na, u temma sa ji da-ba.

20 Kuɔ Itieŋo saa naa hiel kunaŋgu yiŋ daani-na, molo naa saa kor. Ŋga u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, u niɛ ba yaa-i aa hiel kunaŋgu niɛ.

21-22 «Na saa da, coikartaamba ka ta ba jo; umaŋ duɔ jo, wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i, banamba ka cira bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba. Ba ka ce nelma bɔi baa gbɛrɛ-wɛima bɔi da ba pira halle Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i. A ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ ji gbẽ-na wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ Koŋkortieŋo maŋ uu dii bande, sisɔ uu dii daalɛi, baa na hũu-ma, u tãal-na.

23 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ, mi gbuɔya-nɛi jĩna.»

(Matie 24.29-31; Like 21.25-28)

24 «Yaahuolo daa duɔ tuɔ bãl, *bãaŋgu ka bir cure, cɛiŋo ka ce da bĩntũu.*

25 *Mɔɛŋa ka par diire, bĩmbĩnni maŋ dɔrɔ-i-na hiere ni ka halaŋ ni fonni-na.* †

26 «Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i ba ka da *Moloŋ-Biɛŋo jo duherru-na. Ba ka da u yuntesĩnni-i baa u bɔbɔima-i.

27 Duɔ jo, u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, u ka ce *dɔrpɔpuɔrbiemba wuɔra terni-na hiere baa hĩɛma-na hiere a tigiiŋ-ba terduɔŋ-nu.»

(Matie 24.32-35; Like 21.29-33)

---

* **13:14** Daniɛl (Daniel) 9.27; 11.31; 12.11 † **13:25** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 13.10; 34.4.

28 «Na saa da *yensãaŋgu-i, da na ji da ku caa fiɛlu-i, na bi suɔ kerre ifɛlle hii.
29 Kuuduɔŋgu yaa-i, da na bi ji da mamaŋ daama ce, na saaya na suɔ wuɔ *Moloŋ-Biɛŋɔ jomma piyaa.
30 Mi waŋ ninsoŋɔ-i baa-na, nel daama ka ce hi fiɛfiɛ ku nuɔmba namba aa ba suɔ ku.
31 Dɔrɔ-i baa hĩɛma-i ni ka gbuo, ŋga mɛi nelma sa ji gbuo dede.»

(Matie 24.36-44)

32 «Ŋga kumaŋ ŋaa yiiŋgu faŋgu fɛrɛ-i, sisɔ huɔŋgu faŋgu fɛrɛ-i, molo sa suɔ-ku. Halle *dɔrpɔpuɔrbiemba famba fɛrɛ-i dɔrɔ-i-na baa Bɛpolŋ fuɔ fɛrɛ-i, ba sa suɔ-ku. Tuoŋo yaa suyaaŋ-kuŋ u diei yoŋ.
33 Naŋ'a na sa suɔ yiiŋgu-i, baa na duɔfũŋ.
34 Mi gbãa saa-ku baa naacolŋɔ naŋ maama. U taa u kã nelle. Uŋ'a u ta, u dii u dumɛlle wɛima-i hiere u maacembiemba naŋ-na; nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ baa u maacemma. Uŋ ciɛ mafamma-i, u waŋ baa umaŋ taa u niya fondumɛlle-i wuɔ: ‹Baa duɔfũŋ!›
35 Terieŋgu faŋgu-na, baa na bi duɔfũŋ, na sa suɔ dumɛllentieŋ uŋ ka jo huɔŋgu maŋ nuɔ-i: U ka jo dãnambãaŋ-nu wa, isuɔholleŋ wa, kɔhɔlaamba-na wa, cucuuyuŋ-nu wa, na sa suɔ.
36 Duɔ fiɛ jo huɔŋgu huɔŋgu, na baa yaŋ u jo ji da na duɔfũŋ.
37 Miŋ waaŋ mamaŋ daama-i baa-na, mi bi waŋ maaduɔma famma yaa-i baa nuɔmba-i hiere wuɔ ba baa duɔfũŋ.»

14

Ba saa Yesu belmaŋ-maama-i
(Matie 26.1-5; Like 22.1-2; Nsãa 11.45-53)

1 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba taa ba taara nelma da ba cure Yesu-i gbãa bel-o ko-yo. *Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i, baa *baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u kũŋguŋ juɔ tĩɛ yinni hãi aa da ni hi,
2 baa ta ba piiye wuɔ: «I saa saaya i bel-o ponsaaŋgu hɔlma-na ni ma'i sĩ ku ka du.»

Ciɛŋɔ naŋɔ kũɔna natikolo Yesu yuŋgu-na
(Matie 26.6-13; Nsãa 12.1-8)

3 Yibieŋa faŋa-na Yesu waa Betani baa u *hãalãbiemba-i tuɔ wuo niiwuoni *jardãamaŋ waa Simɔ maŋ nuɔ-i u dumɛlle-na. Ciɛŋɔ naŋɔ jo baa natikolo naŋɔ *alabati-kamoeleŋ. Natikolo faŋo ciɛ baa *naar-yɔmma ma kula. U sullu waa kpelle. Uŋ juɔ, wuɔ kaya kamoele nuŋgu-i aa kũnna natikolo-i Yesu yuŋgu-na.

4 Nuɔmba maŋ waa, banamba hɔmmu pãŋ du baa ciɛŋ
daayo-i. Baa ta ba piiye wuɔ: «Bige-i ciɛ u bĩɛna natikolofɛfɛiŋ
daayo-i temma-i?
5 Uu naa gbãa suor-o *deniebaa nuɔsũɔ komuɔŋa ndii a kãyã
sũntaamba-i.» Aa ta ba waana.
6 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Yaaŋ ciɛŋo fiisa! Bige-i ciɛ na ta na
guɔla u huɔŋga-i? Uŋ ciɛ kumaŋ miɛ daaku-i, ku faa.
7 Sũntaamba-i dii baa-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i; na gbãa
kãyã-bɛi huɔŋgu maŋ dɔlaanu-nɛi. Ŋga muɔmi si dii baa-na
gbula.
8 Ciɛŋ daayo ciɛ u kuusaanuŋgu yaa-i: U kũɔna natikolo-i
miɛ tuɔ cie mi kuliiŋ-yiiŋgu yaa-i.
9 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Neldɔdɔlma da ma waŋ
terieŋgu terieŋgu hĩɛma-na bande-i-na, ciɛŋ daa uŋ ciɛ ma-
maŋ daama-i, ba ka bi ta ba waŋ-ma nuɔmba ta ba suɔ-ma.»

Yuda suoraa Yesu-i
(Matie 26.14-16; Like 22.3-6)

10 Yesu *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na, ba naŋ bĩŋ
umaŋ *Yuda-Isikaro-i, wuɔ ta ka waŋ baa *Diilojigãntaamba
yuntaamba-i wuɔ fuɔ gbãa kãyã-bɛi ba bel Yesu-i.
11 Kuɔ gbuu silaa dɔlnu-bɛi. Baa pã nuŋgu baa-yo wuɔ duɔ
gbãa ce-ma, ba ka hã-yo gbeiŋa. Yuda wuɔ doŋ tuɔ taara uŋ
ka ce dumaa ba bel Yesu-i.

Yesu ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i baa u hãalãbiemba
(Matie 26.17-25; Like 22.7-14,21-23; Nsãa 13.21-30)

12 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u ponsaaŋgu
yidĩɛlãŋgu-na, baŋ koŋ *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niikonni-i
yiiŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu *hãalãbiemba yuu-yo wuɔ: «Hãalãtie,
ŋ taara i ka ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i terieŋ
haku-i nuɔ-i a hã-ni?»
13 Yesu wuɔ waŋ baa ba hãi wuɔ: «Kãaŋ nelleŋ-huɔŋga-na na
ka da naacolŋo naŋo tũyãa hũmmaŋ-bũnaŋga, na cu u huoŋ-
nu.
14 Duɔ ka suur dumɛlle maŋ nuɔ-i, na suur baa-yo. Da
na suur, na waŋ baa dumɛllentieŋo-i wuɔ hãalãtieŋ wuɔ u
pigãaŋ-na dũŋgu maŋ uŋ ka hã-yo baa-ku u wuo kɔrsĩnni
tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i baa u hãalãbiemba-i.
15 U ka pigãaŋ-na dubuɔ naŋo dɔrɔ-i-na. U tigiiŋ tĩ;
bĩmbĩnni-i dii-yuɔ. Na ce niiwuoni-i kusuɔŋ-nu'i i ka wuo.»
16 Hãalãbiemba ta. Baŋ kãa ka hi, ba bi da-ma ŋaa Yesuŋ
waaŋ-ma dumaa. Baa ce niiwuoni-i.
17 Bãaŋguŋ juɔ suur, Yesu wuɔ jo baa u hãalãbieŋ cĩncieluo
ba hãi baamba-i.
18 Baŋ juɔ tĩɛna ta ba wuo niiwuoni-i, Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ
mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Na hɔlma-na, unaa ka hel mi huoŋ-
nu; kutieŋo-i dii tuɔ wuo baa-mi bande-i-na.»

19 Ba yammu pãŋ vãa. Baa ta ba yuu-yo ba da-ba-diei.
Umaŋ duɔ puur wuɔ: «Hãalãtie, muɔmɛi wɛi?»
20 Yesu wuɔ cira: «Kutieŋɔ dii hãalãbieŋ cĭncieluo ba hãi
baaŋ namaa hɔlma yaa nuɔ-i; kutieŋɔ wuo baa-mi kaladuɔŋ-
nu.
21 *Moloŋ-Biɛŋɔ ka ku ŋaa Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ-ma dumaa,
nuharuŋgu si dii-mɛi. Ŋga umaŋ ka hã-ba baa-yo ba ko-yo,
sũlma haraa kutieŋɔ-na; bɔlbɔl uu naa baa hoŋ.»
(Matie 26.26-30; Like 22.15-20; Kor. dĭɛ. 11.23-25)
22 Baŋ waa ta ba wuo niiwuoni-i, Yesu wuɔ ji biɛ *buruo, aa
jaal Diiloŋɔ-i aa bũlnu-yuɔ hã-ba aa cira: «Hũyãaŋ, mi kũɔma
yaa daama.»
23 Ku huoŋgu-na, u biɛ duvɛ̃ŋɔ ciiŋ-na aa jaal Diiloŋɔ-i aa hã-
ba baa-yo ba nyɔŋ hiere.
24 Baŋ juɔ nyɔŋ tĭ, wuɔ cira: «Mi tãmma yaa-i; tobisĭfɛlɛnniŋ-
tãmma yaa-i. Ma ka kũnna nuɔmba bɔi maa-na.»
25 Aa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋɔ-i baa-na: Ni *Diiloŋ-nelleŋ
sĭ, mi siɛ tiraa nyɔŋ duvɛ̃ŋɔ.»
26 Ku huoŋgu-na, baa hãl nɛini gbɛliɛŋ Diiloŋɔ-i aa sire ta kã
*Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na.

Yesu gboya Piɛr wuɔ u ka cĭina-yuɔ
(Matie 26.31-35; Like 22.31-34; Nsãa 13.36-38)
27 Yesubaa-baŋ kãa *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na, Yesu wuɔ tuɔ
piiye baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na
wuɔ: ‹*Mi ka ko ãncĭinaŋɔ-i aa yaŋ tũlmba pisãllã.*›*» Yesu wuɔ
cira: «Terieŋgu faŋgu-na, namaa na ka nanna-miɛ hiere.
28 Ŋga da mi ji sire, mi ka kã ka cie-na *Galile-i-na.»
29 Piɛr wuɔ cira: «Banamba da ba fiɛ nanna-niɛ, muɔ fuɔ mi
cɛraa mi nanna-niɛ.»
30 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, mi waŋ ninsoŋɔ-i baa-ni, nyuŋgo
daayo-na, isuɔduɔŋ daaku-na, kɔhɔldĭɛlãŋɔ siɛ hi tir bu, ŋ ka
cĭina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»
31 Piɛr wuɔ dii u naŋga-i dãamu-na wuɔ da ba fiɛ'a ba ka ko-
ba ba hãi-i-na, fuɔ cɛraa u cira u sa suɔ-yo. Banamba bi waŋ
maaduɔma.

Yesubaa-ba kãa Getisemane
(Matie 26.36-46; Like 22.39-46)
32 Ku huoŋgu-na, Yesubaa-ba sire kã terieŋgu naŋgu-na ba bĭ-
ku Getisemane. Baŋ kãa, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i
wuɔ: «Tĭɛnaanaŋ bande mi ka cãrã Diiloŋɔ-i aa jo.»
33 Uŋ'a u ta, wuɔ ta baa Piɛr, baa Sake a naara Nsãa. Baŋ kãŋ
hũmelle-na, u holle doŋ ta di tie, korma ta ma da-yo.
34 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Mi huɔŋga si dii huɔŋga; tĭɛnaanaŋ
bande na cie-mi. Baa na duɔfũŋ!»

---

* **14:27** Sakari (Zacharie) 13.7

35 Aa kã yaaŋ-na cɛllɛ ka dũuna tuɔ cãrã Diiloŋɔ-i wuɔ duɔ siɛ u baa yaŋ yaahuolo daayo haa-yuɔ.
36 Uŋ waaŋ mamaŋ ma yaa daama, u ciɛra: «Baba, wɛima si dii mamaŋ gbãa yar-ni cemma, jande maaya yaahuolo daayo-i muɔ-na; ŋga baa fer-muɔ, ce-ma niŋ taaraŋ ma ce dumaa.»
37 Ku huoŋgu-na, wuɔ sire duɔ ji ne Piɛrbaa-ba-i; a jo ji da ba kuraa duɔfũŋ. Wuɔ cira: «Simɔ, ŋ duɔfũŋ wɛi? Halle ŋ saa gbãa tĩɛna da huɔŋgu cɛllɛ, ŋ yaŋ duɔfũmmu nuɔl-ni.
38 Baa na duɔfũŋ, taa na cãrã Diiloŋɔ-i wɛima baa gbãa tãal-na dii-na kuubabalaaŋgu cemma-na. Ãnfafamma cemmaŋ-maama dii nelbiloŋɔ huɔŋga-na, ŋga ku fɔ̃ŋgũɔ yaa si dii-yuɔ.»
39 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ tiraa bir ta ka cãrã Diiloŋɔ-i baa nelduɔŋ daama yaa-i.
40 Uŋ kaa cãrã tĩ aa bir jo hãalãbiemba wulaa, wuɔ jo ji da duɔfũmmu yirii-ba. Ba saa suɔ baŋ ka waŋ mamaŋ baa-yo.
41 Wuɔ tiraa bir ta. Uŋ kaa bir tuɔ jo siɛliŋ-jomma-i, wuɔ jo ji gbɛ̃-ba wuɔ: «Na saa duɔfũŋ ye dumaa wɛi? Ku hii. Ba ka hã ãmbabalmanciraamba baa *Moloŋ-Biɛŋɔ-i.
42 Siireŋ i ta, umaŋ ka hã-ba baa-mi u'i juɔŋ daayo.»

Yesu belma hii
(Matie 26.47-56; Like 22.47-53; Nsãa 18.3-12)
43 Nelma saa ji tĩ Yesu nuŋgu-na, ba'a ba ne da *Yuda juɔ ji tuɔ yiɛra baa nelpũŋgu naŋgu u huoŋgu-na. Yuda nuŋgu waa baa u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i. Bamaŋ waa baa-yo, banamba waa baa jigãmmu, banamba bɔ̃ɛŋa. *Diilo-jigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i, a naara nelle bĩncuɔmba yaa naa puɔraa-ba.
44 A ne da baŋ'a ba jo, Yuda gbuɔya-bɛi wuɔ: «Da mi ka pũrã umaŋ jaal-o, u yaa-i, na bel-o fafamma na kã baa-yo.»
45 Baŋ juɔ ji hi, wuɔ piɛ Yesu caaŋ-nu aa naa cira: «Hãalãtie» aa pũrã-yuɔ jaal-o.
46 Bamaŋ waa u huoŋgu-na baa bi pãŋ piɛ bel Yesu-i.
47 Hãalãbiloŋɔ naŋ wuɔ pãŋ fa u jigãŋga-i hiel-ka a jafũŋ *Diilojigãntaamba yuntieŋɔ maacembiloŋɔ tũŋgu-i a yer-ku.
48 Yesu wuɔ cira: «Na hilaa baa jigãmmu baa bɔ̃ɛŋa da na ji bel-mi ŋaa cuoyuo muɔ.
49 Ma sĩ i da i-naa yinni maŋ joŋ *Diilodubuɔ-i-na kɛ? Mi kã mi waŋ Diiloŋ-nelma-i mi pigãaŋ nuɔmba-i kusuɔŋ-nu'i. Bige-i ciɛ na saa siɛ bel-mi? Ŋga mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, ma saaya ma ce ku'i ciɛ.»
50 Hãalãbiemba gbar hiere aa yaŋ-yo.
51 Baŋ bilaa Yesu-i ta ba kã baa-yo, naacombiloŋɔ naŋɔ cu ba huoŋ-nu. Naacombiloŋɔ faŋ wuɔ naaŋ kompaŋga yoŋ u kũɔma-na. Bamaŋ bilaa Yesu-i, baa kã nii-yuɔ da ba bel-o.

52 Wuɔ nanna kompaŋga-i hã-ba aa gbar tãmporuoŋgu.

Ba kãa baa Yesu-i Yuifu ba nellentaamba wulaa
(Matie 26.57-68; Like 22.54-55,63-71; Nsãa 18.13-14,19-24)

53 Baŋ bilaa Yesu-i, baa kã baa-yo *Diilojigãntaamba yuntieŋo cĭiŋgu-na. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa nelle bĭncuɔmba-i, a naara *ãnjĭnamma pigãataamba-i, baa jãnu ba-naa terieŋgu-na.

54 A ne da baŋ taa ba kã baa Yesu-i, Piɛr wuɔ yaŋ ba maa aa suɔ cu ba huoŋ-nu kã ka suur baa-ba Diilojigãntaamba yuntieŋo cĭiŋgu-na. Uŋ suurii, wuɔ kã ka tuɔ yiraaŋ dãamu baa bamaŋ niɛyaŋ dumɛlle-i.

55 Diilojigãntaamba yuntaamba-i a naara *nellentaamba-i, baa ta ba taara ãntãalãmma da ba haa Yesu-i-na da ba gbãa ko-yo, ŋga ma saa dɔl-ba.

56 Nuɔmba bɔi taa ba kar coima-i ba haa-yuɔ, ŋga ba nelma taa ma hel ma-naa honniŋ.

57 Banaŋ baa sire baa coiŋ daama-i ta ba piiye wuɔ:

58 «I nuɔ u ciɛra wuɔ: ‹Nelbiliembaŋ maa *Diilodubuɔ maŋ daayo-i, mi ka muonu-yuɔ aa ma uufɛlɛŋo yinni siɛi hɔlma-na; ufaŋo siɛ waa nelbilieŋ uumaŋo.›»

59 Halle baŋ fiɛ waŋ mafamma-i, ma saa ce kuuduɔŋgu.

60 Diilojigãntaamba yuntieŋ wuɔ sire yiɛra nuɔmba-na aa naa cira: «Naacolŋ nuɔ, baŋ cãl-niŋ naŋ'a niɛ?»

61 Yesu saa seŋ sũnuŋgu yuɔ. Wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa nuɔŋo-i wɛi? Iŋ tuɔlnuŋ Diiloŋo maŋ, fuɔ biɛŋo'i nuɔŋo-i wɛi?»

62 Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.» Aa naa cira: «Yiiŋgu dii baa yiiŋgu na ka da *Moloŋ-Biɛŋo tĭɛnaana Itieŋo caaŋgu-na. Na ka da u hilaa dɔrɔ-i-na duherru suuye-yuɔ u tuɔ jo.»

63 Uŋ waaŋ mafamma-i, Diilojigãntaamba yuntieŋo huɔŋ kaa pãŋ du; wuɔ fa fuɔ fɛrɛŋ joŋgorbaa-ba-i taalnu-bɛi aa naa cira: «Ii si dii diɛ ka tiraa yuu moloŋo!

64 Uŋ tuoraaya Diiloŋo-i namaa na'a niɛ?» Baa sire hiere wuɔ u cãlãa, kɛrɛ u saa baa kuliiŋgu.

65 Banamba pãŋ ta ba tu taalni yuɔ, aa naa vaa u yufieŋa-i aa ta ba dudul-o. Da ba dudul-o, ba yuu-yo wuɔ: «Ŋ suyaa umaŋ muyaa-ni wɛi? Bĭ kutieŋo yerre-i i ne!» Bamaŋ naa niɛyaŋ dumɛlle-i, baa bel-o ta ba caa u tũnni-i.

Piɛr cĭinaana Yesu-i
(Matie 26.69-75; Like 22.56-62; Nsãa 18.15-18,25-27)

66 Baŋ taa ba ce Yesu-i kpãncɔ̃lgũɔ faŋo-i, Piɛr waa yogo hĭɛma-na† dumɛlleŋ-huɔŋga-na. *Diilojigãntaamba yuntieŋo maacembiloŋo‡ naŋo jo

† **14:66** Ba waa baa Yesu-i sãŋkãnso-dɔrɔ. ‡ **14:66** Maacembiloŋ daayo waa ciciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na.

67 ji da u yiraaŋ dãamu-i. Wuɔ ne-yo da kelkelkel aa cira: «Ma sĩ nuɔ ŋ waa baa Nasarɛtitaaŋ Yesu-i kɛ?»
68 Piɛr wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, mɛi saa suɔ ŋ nelma yaaŋga-i; ŋ taara ŋ waŋ wuɔ niɛ?» Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ pãŋ hel ka yiɛra fondumɛlle-na. [Kɔhɔldĩɛlãŋ wuɔ doŋ tuɔ bu.]
69 Uŋ kãa ka yiɛra fondumɛlle-na, maacembiloŋ daayo daa-yo. Wuɔ tuɔ piiye baa bamaŋ waa dumɛlle-na wuɔ: «Unaŋo yaa yiɛraaya daayo-i.»
70 Piɛr wuɔ tiraa ju-ma wuɔ coima. Cɛllɛ, bamaŋ waa, baa gbɛ̃-yo wuɔ: «Ma sĩ Galileyiɛŋ nuɔ kɛ? Ŋ ju-ma gbãŋgbãŋ, unaŋo'i nuɔŋo-i.»
71 Piɛr wuɔ cira: «Muɔ baa Diiloŋo mi sa suɔ naacoln daayo-i! Aa da kuɔ mi karaa coima, Diiloŋo baa yaŋ-mi!»
72 Uŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, kɔhɔldĩɛlãŋ wuɔ doŋ tuɔ bu hãalĩŋ-bumma-i. Yesuŋ ŋa naa waŋ mamaŋ baa-yo wuɔ: «Kɔhɔldĩɛlãŋo siɛ hi tir bu, ŋ ka cĩina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi» nelma famma pãŋ tĩɛnu-yuɔ. Wuɔ pãŋ naŋ yuŋgu tuɔ kaal.

15

Ba kãa baa Yesu-i Pilati wulaa
(Matie 27.1-2,11-14; Like 23.1-5; Nsãa 18.28-38)

1 Ku cuo kaala-i-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba naar tigiiŋ ba-naa, baa nelle bĩncuɔmba-i, a naara *ãnjĩnamma pigãataamba-i. Kuu dii ŋaa *Yuifu ba *nellentaamba yaa naa naaraa tigiiŋ ba-naa, a da ba-naa, aa bel Yesu-i vaa-yo kã baa-yo ka hã *Pilati-i baa-yo.
2 Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «Yuifu ba nellentieŋo yaa nuɔŋo-i wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.»
3 Diilojigãntaamba yuntaamba doŋ ta ba cãl-o baa nelma bɔi.
4 Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «Baŋ cãl-niŋ balbalbal naŋ'a niɛ?»
5 Yesu saa ji seŋ sũnuŋgu yuɔ. Kuɔ bir yaŋ aa cu Pilati huɔŋga-i.

Pilati hãa-ba Yesu-i wuɔ ba ka ko-yo
(Matie 27.15-26; Like 23.13-25; Nsãa 18.39-19.16)

6 Belle belle, *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋ da kuɔ hi, *Pilati nanna kasobiloŋo diei. Nuɔmba yaa pigãaŋ ba yufelleŋ-nolŋo u nanna-yuɔ.
7 Naacolŋo naŋo waa kaso-i-na, ba taa ba bĩ-yo Barabasi. U waa baa bubɔlaamba namba. Ijieni naŋ niɛ ciɛ nelle-na bafamba hi ko nɛliɛŋo, baa bel-ba ka suuye-bɛi.
8 Nuɔmba sire kã Pilati wulaa dii u cĩiŋgu-na ka ta ba cãrã-yuɔ wuɔ u hã-ba kasobiloŋo-i ŋaa uŋ jo u hã-ba dumaa koko.

9 Pilati wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na taara mi nanna *Yuifu ba
nellentieŋo yaa wɛi?»
10 Fuɔ fɛrɛ wuɔ suyaa wuɔ nenemuŋgu'i ciɛ *Diilo-
jigãntaamba yuntaamba bel Yesu-i ka hã-yo.
11 Pilatiŋ yuu dumaaŋo-na, Diilojigãntaamba yuntaamba
gbo nuɔmba-i wuɔ ba cira u nanna Barabasi.
12 Pilati wuɔ tiraa yuu nuɔmba-i wuɔ: «Na'a mi ce naŋ bĩŋ
umaŋ Yuifu ba nellentieŋo-i niɛ?»
13 Baa kaasĩŋ hiere wuɔ: «Gbu-yo *daaŋ-nu!»
14 Pilati wuɔ yuu-ba wuɔ: «U guɔlaaya bige-i?»
Baa migãaŋ ta ba kaasĩŋ bɔ̃mbɔ̃ŋ wuɔ: «Gbu-yo *daaŋ-nu!
Gbu-yo daaŋ-nu!»
15 Pilati wuɔ hiel Barabasi-i kaso-i-na duɔ fɛ̃ ba hɔmmu-i aa
naa ce ba muo Yesu-i da dɛi aa suɔ hã-ba baa-yo wuɔ ba ka
gbu-yo daaŋgu-na.

Sorosibaa-baŋ ciɛ karaaŋgu maŋ baa Yesu-i
(Matie 27.27-31; Nsãa 19.2-3)

16 *Pilatiŋ hãa-ba Yesu-i, sorosibaa baa hũu-yo suur baa-yo
cĩiŋ-huɔŋga-na aa naa bĩ ba nabaamba jo hiere.
17 Baŋ juɔ, baa biɛ joŋgorbuɔ naŋo dii hã-yo. Joŋgoruo faŋo
waa dãa-wuoŋo, aa naa ce huɔni sũ nyantuoluo dii u yuŋgu-
na.
18 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa ta ba nyɛ-yo aa cira ba jaal-o.
Umaŋ duɔ puur wuɔ: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni!»
19 Aa ta ba muo u yuŋgu-i baa gboruoŋgu aa ta ba tu taalni
yuɔ, aa naa ta ba cor ba dũuna u yaaŋga-na.
20 Baŋ juɔ nyɛ-yo ye huɔŋgu maŋ nuɔ-i, baa hiel ba
joŋgorbuɔ-i u nuoŋgu-na aa bir dii fuɔ fɛrɛŋ bĩmbĩnni-i hã-yo
aa hel baa-yo da ba ka gbu-yo *daaŋgu-na.

Yesu gbummaŋ-huɔŋgu hii
(Matie 27.32-44; Like 23.26-43; Nsãa 19.17-27)

21 Sorosibaa-baŋ hilaa baa Yesu-i ta ba kã da ba ka gbu-yo,
baa suu baa Sirɛniyiɛŋo naŋo hilaa suoŋ-nu tuɔ jo. Ba taa ba bĩ-
yo Simɔ. U bɛmba waa ba hãi; ba taa ba bĩ unaŋo-i Alɛsãndire
aa bĩ unaŋo-i Urufusi. Baŋ taa ba kã baa *daaŋgu maŋ da ba
ka gbu Yesu-i, baa bel u yaa-i a haa-ku hã-yo.
22 Baŋ kãa baa Yesu-i terieŋgu maŋ nuɔ-i, ba bĩ-ku Gɔlgota,
ku yuŋgu yaa wuɔ yukoluoŋ-terieŋgu.
23 Baŋ hii, baa guɔl *miir baa duvɛ̃ŋo a hã-yo wuɔ u nyɔŋ.
Wuɔ yagar wuɔ u siɛ nyɔŋ.
24 Baa gbu-yo daaŋgu-na aa naa ful tieŋa a cal u joŋgorbaa-
ba-i.
25 Baŋ gbuu Yesu-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, bãaŋgu naa boŋ tĩ.
26 Baŋ gbuu-yo yuŋgu maŋ nuɔ-i, baa nyɛgɛ̃ŋ-ku jĩna u
yudɔrɔ-i-na wuɔ: «*Yuifu ba nellentieŋo.»

27 Baa bi gbuu cuobaa-ba hãi baa-yo. Unaŋo-i u nadieŋga-na, unaŋo-i u nanyuɔŋgu-na. [
28 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Ba diyaa-yo baa nelbabalaamba**»*, ma'i saa ce daama-i wɛi?]
29 Hũncortaamba ta ba misĩrrã ba yunni-i aa ta ba tuora-yuɔ. Ba taa ba piiye wuɔ: «Hai daayo-i! Naŋ saa cira wuɔ naŋ ka muonu *Diilodubuɔ-i aa ma-yo yinni siɛi wɛi?
30 Kor ŋ fɛrɛ i ne! Hiire daaŋgu-na i ne!»
31 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba taa ba bi nyɛ-yo aa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «U kuraa banamba-i, ŋga u yaa daayo u siɛ gbãa kor u fɛrɛ.
32 Da kuɔ u yaa-i *Koŋkortieŋo-i Diiloŋ uŋ saaŋ-yo, da kuɔ u yaa-i *Isirahɛl-baamba nellentieŋo-i, u hiire fiɛfiɛ daaŋgu-na i ne, ku yaa i ka hũu u maama-i.» Baŋ ŋa naŋ gbuu bamaŋ baa-yo, baa kã ba ta ba tuora-yuɔ hiere.

Yesu kuliiŋgu-i
(Matie 27.45-56; Like 23.44-49; Nsãa 19.28-30)
33 Bãaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i, ba'a ba ne da terieŋgu cuure hiere. Ku tĩyãa dumɛi fuɔ bãaŋgu ji tɛrɛŋ.
34 Kuŋ juɔ tɛrɛŋ, Yesu wuɔ kaasĩŋ da gbagaga wuɔ: *«Eloyi, Eloyi, lama sabatani?»* Ku yuŋgu yaa wuɔ: Diilo, Diilo, bige-i ciɛ ŋ nanna-miɛ?
35 Bamaŋ waa, banaŋ baa ta ba piiye wuɔ: «Niɛŋ, u bĩ *Eli.»
36 Unaŋ wuɔ gbar kã ka nyiɛ kãnsaarma namma-i ni-isaarniŋ aa to-ma gboruoŋ-nu a hã-yo wuɔ u məsũnya hĩŋ, aa naa cira: «Yaaŋ mi hã u məsũnya, aa i ne si Eli ka jo ji har-o *daaŋgu-na.»
37 Yesu wuɔ tiraa kaasĩŋ da gbagaga, aa bi pãŋ hũu u fɛrɛ.
38 Kompaŋga maŋ naa karaanu *Diilodubuɔ-i, kaa pãŋ taalnu sɔmma hãi; a doŋ dɔrɔ-i-na ji hel cicaara-i-na.
39 Sorosi ba yuntieŋo naŋo waa yiɛra Yesu caaŋgu-na. Uŋ juɔ da u kuu kuliiŋ daaku-i, wuɔ cira: «Naacoloŋ daayo waa Diiloŋ-Biɛŋo kelkel.»
40 Caamba namba bi waa yiɛra yargaa ta ba fara ba ne. Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na u waa baa-ba baa u duoŋo-i Sake bisãlãaŋo-i ba nyu-i†. A naara Salome bi waa.
41 Ba yaa naa cuu Yesu huoŋ-nu ta ba kãyã-yuɔ uŋ waa *Galile-i-na. Caamba namba naa bi nyaa u huoŋ-nu jo *Yerusalɛmu-i-na. Caamba faŋ baa ciinu.

Yesu fuuremma-i
(Matie 27.57-61; Like 23.50-56; Nsãa 19.38-42)

* **15:28** Isayi (Ésaïe) 53.12 † **15:40** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: Sake bisãlãaŋo-i baa Yose ba nyu-i.

42 Yesuŋ hũyãa u fɛrɛ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, bãaŋgu naa ta ku
kã suurma-na. Aa ba *yitĩɛnaŋgu waa ŋaa bisĩŋ ku temma, a
ce dumaaŋo-na ba waa gbagbarramma-na.
43 Naacolŋo naŋ wuɔ doŋ holle kã *Pilati wulaa ka cãrã
kuloŋo-i. Ba taa ba bĩ-yo Yosɛfu, u taa u hel Arimate. U
waa nelbuɔ *Yuifu ba *nellentaamba hɔlma-na. U taa u niya
*Diiloŋ-bãaŋgu domma-i.
44 Pilatiŋ nuɔ wuɔ Yesu kuu, kuɔ ce-yo gbɛrɛ. Fuɔ wulaa u
kuu donduo. Wuɔ ce ba bĩ sorosi ba yuntieŋo-i a ji yuu-yo da
kuɔ u kuu yiinaa.
45 Sorosi ba yuntieŋ wuɔ suur ma yaaŋga-na a waŋ-ma baa-
yo. Wuɔ suɔ hã Yosɛfu-i hũmelle-i wuɔ u ka har-o.
46 Yosɛfu wuɔ kã ka sãa kompaŋga-i aa kã ka har-o *daaŋgu-
na a fĩnya-yuɔ aa kã baa-yo ka fuure-yuɔ cĩncorre nande-na
baa naa hĩŋ-de tãmpɛ̃lleŋ.

Baŋ kaa nanna tĩ, wuɔ bũmal tãmpɛ̃lle nande-i a suuye
cĩncorre nuŋgu-i.
47 Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na baa u duoŋo-i Yose ba
nyu-i, baa yiɛra ne baŋ gaala Yesu-i kusuɔŋ-nu.

16

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na
(Matie 28.1-8; Like 24.1-12; Nsãa 20.1-10)

1 *Yitĩɛnaŋguŋ juɔ cor, Maari maŋ taa u hel Magidala-i-
na, baa u duoŋo-i Sake ba nyu-i, a naara Salome-i, baa sãa
natikolo wuɔ ba ka kũnna Yesu-i-na.
2 Ku cuo kaala-i-na*, baa naar biɛ hũmelle-i ta ba kã
cĩncorre-na.
3 Baŋ kãŋ, baa ta ba piiye wuɔ: «I kaa da hai u bũmal
tãmpɛ̃lle-i halaŋ-de cĩncorre nuŋgu-na hã-ye?»
4 Baŋ kaa piɛ, baa fara da tãmpɛ̃lle bũmalãa halaŋ. A ne da
di maama saa naa fa baa bɔbɔima-i.
5 Baa kã ka suur cĩncorre-na. Ba'a ba ne da naacoloŋo naŋo
tĩɛnaana ba nadieyaŋga-na baa joŋgorpilaŋo. Korma pãŋ ta ma
da-ba.
6 Naacoloŋ daa wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Baa na yaŋ
korma da-na, mi suyaa miɛ baŋ gbuu Nasarɛtitaaŋ Yesu maŋ
*daaŋgu-na ko-yo, na taara u yaa-i. Uu si dii bande-i-na, u
siire hel kuomba hɔlma-na. Niɛŋ, baa naa galla-yuɔ bande yaa
nuɔ-i.
7 Kãaŋ na ka tũnu u *hãalãbiemba-i baa Piɛr, wuɔ u taa duɔ
ka cie-na *Galile; na ka da-yo kusuɔŋ-nu'i ŋaa uŋ ŋa naa waŋ-
ma baa-na dumaa.»

---

* **16:2** Ku cuo kaala waa jumaansi.

8 Caaŋ daaba kũɔma gbuu ta ma nyɛŋ; baa hel baa gbaruŋgu
ta. Baŋ taa dumaaŋɔ-na, ba saa ka gbãa waŋ wɛima baa
moloŋɔ korma nammu-na.

Yesu caraaya Maari-i
(Matie 28.9-10; Nsãa 20.11-18)

[
9 Yesuŋ naaraa sire jumaansi cucuuyuŋgu-na, u caraaya
Magidalataaŋ Maari yaa igɛ̃na. Wuɔ duɔnya *jĩnabaa niehãi
fuɔ-i-na.
10 U yaa kãa ka tũnu Yesu wuɔrataamba-i. U kãa ka da-ba
kuliiŋ-kaaluŋgu-na yogo.
11 Wuɔ cira: «Yesu siire, mi daa-yo nuɔ baa mi yufelle!» U
wuɔrataamba saa hũu-ma wuɔ ninsoŋɔ.

Yesu caraaya u hãalãbiemba-i
(Matie 28.16-20; Like 24.13-49; Nsãa 20.19-23)
12 Ku huoŋgu-na, Yesu *hãalãbiemba hãi baamba namba ji
ta ba kã neyelle nande-na; Yesu wuɔ bir u deŋ birma carra-
bɛi.
13 Hãalãbieŋ daaba bir ka waŋ-ma baa ba nabaamba-i. Ba
saa tiraa hũu bafamba maama-i.
14 Kufaŋguŋ curaa, Yesu fuɔ fɛrɛ wuɔ yaŋ u hãalãbiemba
maŋ tĩyãa cĩncieluo baa u diei wuoŋɔ-i ba tĩɛna ta ba wuo
niiwuoni aa u carra-bɛi tuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ miŋ
siire ba da-mi aa jo ji waŋ-ma baa-na na saa hũu-ma?»
15 Aa naa cira: «Kãaŋ nilɛiŋa-na hiere na ka waŋ
*Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i hiere.
16 Umaŋ duɔ hũu-ma aa *batiseŋ, u kuraa. Ŋga umaŋ duɔ
saa hũu-ma, kutieŋɔ ka caa.
17 Bamaŋ da ba hũu-ma, baŋ ka ta ba suɔ-ba dumaa ku yaa
daaku: Ba ka ta ba gbuuse-miɛ aa ta ba donya *jĩnabaa-ba-i,
ba ka ta ba piiye nelfɛlɛmma-na;
18 da ba fiɛ bel jĩɛŋɔ-i, u siɛ gbãa ce-ba bĩŋkũŋgu, aa da ba
fiɛ nyɔŋ puɔsõnɔ-i, u siɛ gbãa ce-ba wɛima. Ba ka ta ba haa ba
nammu-i jaamba-na aa ta ba cãrã Diiloŋɔ-i ba sire-bɛi.»

Yesu tamma-i duɔ kã dɔrɔ-i-na
(Like 24.50-53; Pɔpuɔr. 1.9-11)
19 Itieŋɔ-i Yesuŋ juɔ piiye baa-ba tĩ, wuɔ nyugũŋ ka tĩɛna
Diiloŋɔ caaŋ-nu.
20 Uŋ taa dumaaŋɔ-na, u *hãalãbiemba ta ka ta ba wuɔra
terni-na hiere ba waŋ *Neldɔdɔlma-i. Itieŋ wuɔ tuɔ kãyã-
bɛi ba maacemma-na aa bi tuɔ kãyã-bɛi ba ta ba ce gbɛrɛ-
wɛima ba pigãaŋ nuɔmba-i ba da ba suɔ wuɔ baŋ waŋ mamaŋ
ninsoŋɔ.]

Likeŋ
nyɛgãaŋ Yesu maama maŋ
Nelmuoyamma

Like nuŋgu saa waa Yesu *pɔpuɔrbiemba-na, ŋga fuɔ wuɔraaya baa Pol ba ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i (File. 24). U yaa bi nyɛgãaŋ Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sɛbɛ-i. Yesuŋ siire ce mamaŋ hiere, u wuɔraaya yuure ma yaaŋga-i aa suɔ nyɛgɛ̃ŋ-ma. U sɛbɛ-i-na, u pigãaŋ wuɔ Yesu yaa *Koŋkortieŋo-i. U juɔ duɔ ji kor *Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba-i hiere ãmbabalma nammu-na. U waaŋ Yesu nelnyulmuŋ-kũŋgu-i bɔi u sɛbɛ-i-na. Wuɔ nuɔmba maama dɔlnu Yesu-i, nawalaamba hujarre ko-yo, baa jaamba-i baa sũntaamba-i hiere.

U duɔŋ u sɛbɛ-i baa *Nsãa-Batisi hommaŋ-kũŋgu ka cor baa Yesu hommaŋ-kũŋgu (sap. 1–2). Ku huoŋgu-na, u piiye Nsãa-Batisiŋ *baatiseŋ Yesu-i dumaa baa *Sitãniŋ taa u taara u guɔl u gbeini-i dumaa *hĩɛkuraaŋgu-na (sap. 3.1–4.13). Kufaŋgu huoŋgu-na, u suɔ dii u nuŋgu-i Yesu nuŋ-ãndaaŋgu-na baa u ãncemma-na *Galile-i-na (sap. 4.14–9.50). Yesuŋ taa dumaa Galile-i-na kã *Yerusalɛmu-i-na, u nuŋgu hii-ku. U waaŋ nelma bɔi u sɛbɛ-i-na, a ne da banamba nunni saa hi-ma (sap. 9.51–19.27).

U piraaŋ u sɛbɛ-i baa mamaŋ daa Yesu-i Yerusalɛmu-i-na. Wuɔ ba gbuu-yo *daaŋ-nu ko-yo, Diiloŋo yaŋ-ba aa sire-yuɔ. Kufaŋgu huoŋgu yaa nuɔ-i uŋ nyugãaŋ kã Tuoŋo wulaa (sap. 19–24).

Like piiye uŋ nyɛgãaŋ u sɛbɛ-i yuŋgu maŋ nuɔ-i

1 Tofil, mi ninsontieŋ nuɔ, Yesuŋ siire ce nelma maŋ i hɔlma-na, nuɔmba bɔi duɔŋ ta ba nyɛgɛ̃ŋ-ma.

2 Bamaŋ waa da-ma baa ba yufelle dii ma domma-na, aa ce ma wataamba, baŋ waaŋ-ma baa-ye dumaa, nuɔmba bi nyɛgãaŋ-ma dumɛi.

3 Ku'i ciɛ, mɛi fɛrɛ-i, mi bi sire wuɔra yuure-mɛi fafamma a ne maŋ ciɛ dumaa. Miŋ juɔ suɔ ma yaaŋga-i, mi da ku saaya mi gbura-mɛi nyɛgɛ̃ŋ-ma hã-ni

4 ŋ da ŋ suɔ wuɔ baŋ waaŋ mamaŋ baa-ni u maama-na coima sĩ.

Dɔrpɔpuɔrbiloŋo caraaya Sakari-i

5 *Erɔdiŋ waa nellentesĩnni-na huoŋgu maŋ nuɔ-i *Yude-i-na, *Diilojigãntieŋo naŋo waa Abiya baamba-na, ba taa ba bĩ-yo Sakari. U ciɛŋo waa *Aarõ hãayɛ̃lŋo; ba taa ba bĩ-yo Elisabɛti.

6 Sakari-i baa u ciɛŋo-i baa naa vii baa Diiloŋo-i. Ba taa ba
nu u nuŋgu-i aa ta ba wuɔ u hũmelle-i fafamma.
7 Ŋga Elisabɛti waa cɛnyɛiŋo, a ce ba ji vãa ba hãi-i-na hiere
ba saa da biloŋo baa ba-naa.
8 Yiiŋgu naŋgu-na, Sakari wuɔ suur *Diilodubuɔ-i-na tuɔ ce
u maacemma-i, bafamba yiiŋgu'i waa.
9 Ku waa da ku bibirre hi bamaŋ, ba hiel nelduɔ suur ka ce
mamaŋ dii cemma. Yiiŋ daaku-na, baa hiel Sakari yaa suur
ka dii wusũnaŋo-i.
10 Nuɔŋ baa yiɛra gõŋgũɔŋgu-na ta ba cãrã Diiloŋo-i.
11 Sakari juɔ'a u ne da Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo-i u
caaŋ-nu. Dɔrpɔpuɔrbiloŋo waa yiɛra wusũnaŋ-igãŋga nadieŋ-
na.
12 Sakari holle gbuu pãŋ caar, u kũɔma ta ma nyɛŋ.
13 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo cira: «Sakari, baa yaŋ korma da-ni. Niŋ
cãrãŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa, u ka hã-ni baa-ku. Ŋ ciɛŋo ka ce
kusũŋgu, a hoŋ naacombiloŋo. Duɔ hoŋ-yo, ŋ haa u yerre-i
Nsãa.
14 U homma ka dɔlnu-niɛ aa fɛ̃ ŋ huɔŋga-i ŋaa bige-i! Ku ka
bi dɔlnu nuɔmba bɔi.
15 U ka waa nelbuɔ Diiloŋo wulaa. U siɛ ji tuɔ nyɔŋ kolma
maŋ gbãa bel nɛliɛŋo. *Diiloŋ-Yalle ka yu u huɔŋga-i aa u suɔ
duɔ hoŋ.
16 U ka ce *Isirahɛl-baamba bɔi bir jo ba Tieŋo-i Diiloŋo
wulaa.
17 U ka ce Diiloŋo maacemma-i baa *Eli huɔŋga temma, baa
u himma bi temma a dii bisãlmba-i baa ba bĩncuɔmba-i ba-
naa nuɔ. Bamaŋ sa nuɔŋ Diiloŋo nuŋgu-i, u ka ce ba ta ba
nu-ku. U ka tigiiŋ nuɔmba hɔmmu-i a ce ba ta ba niya Itieŋo
jomma-i.»*
18 Sakari wuɔ cira: «Muɔ baa mi ciɛŋo-i i vãa tĩ, dɛ-i-na mi ce
niɛ suɔ wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo?»
19 Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ cira: «Ba bĩ-mi Gabiryɛl. Mii dii baa
Diiloŋo-i u tuɔ puɔr-mi. U yaa puɔraa-mi wuɔ mi ji tũnu-niɛ
baa neldɔdɔl daama-i.
20 Ŋga niŋ'a ŋ saa hũu mi nelma-i, ŋ ka ce bobo nuɔ, ŋ siɛ
gbãa ta ŋ piiye a ji hi maŋ ka ce yiiŋgu maŋ nuɔ-i. Miŋ waaŋ-
ma baa-ni dumaa, ma yiiŋ da kuɔ hi, ma ka bi ce.»
21 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, Sakari wuɔ vaaya dii huɔŋga-na. A
ne da nuɔmba taa ba cie u helma-i gõŋgũɔŋgu-na. Uŋ vaaya
dumaaŋo-na, kuɔ cu ba hɔmmu-i.
22 Uŋ juɔ hel, u saa gbãa duɔ puur u nuŋgu-i piiye baa-ba;
wuɔ naa u tuɔ piiye baa u nammu. Baa pãŋ suɔ wuɔ bĩŋkũŋgu
ciɛ-yo dii dũŋ-huɔŋga-na.
23 Uŋ juɔ bãl u maacemma-i, wuɔ kũŋ.

* **1:17** Malaki (Malachie) 3.23-24

24 Yinni saa da, kusũŋgu yiɛra u ciɛŋo-na. Wuɔ ce caamba
ndii u sa hel, aa naa tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ:
25 «Diiloŋo niɛ mi yaaŋ-na; senserre maŋ taa di da-mi baa
nuɔmba-i, u hurii-de.»

Dɔrpɔpuɔrbiloŋo caraaya Maari-i

26 Caamba niediei ku huoŋgu-na, Diiloŋ wuɔ puɔr
*dɔrpɔpuɔrbiloŋo-i† *Galile nelle nande-na ba bĩ-de Nasarɛti,
27 bilonyɔnyuroŋo naŋo wulaa ba bĩ-yo Maari. Baa naa bel-
o dɔrruŋ tĩ. U dɔrŋo-i ba taa ba bĩ-yo Yosɛfu. U waa jãmatigi
*Davidi hãayɛ̃lŋo.
28 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo kã ka suur Maari wulaa aa naa cira:
«Maari, gbuŋ fɛ̃ ŋ huɔŋga-i; Itieŋo ciɛ baa-ni. U kuɔnu u
huɔŋga-i baa-ni cor.»
29 Nel daama cu Maari huɔŋga-i, u tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ:
«Nel hama-i temma-i dumandɛ-i?»
30 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: «Diiloŋo ciɛ baa-ni, baa yaŋ
korma da-ni.
31 Ŋ ka ce kusũŋgu a hoŋ naacombiloŋo. Da ŋ hoŋ-yo, ŋ haa
u yerre-i Yesu.
32 U ka waa nelbuɔ, ba ka ta ba bĩ-yo Dɔrwuoŋo Biɛŋo.
Diiloŋo ka ce-yo fɔ̃ŋgɔ̃tieŋo u haayiɛŋo-i Davidi temma.
33 U ka tĩɛna *Isirahɛl-baamba yuŋ-nu gbula, aa u fɔ̃ŋgũɔ sa
ji tĩ dede.»
34 Maari wuɔ cira: «Muɔmi sa bi suɔ bibiɛŋo yogo, ma ka ce
niɛ gbãa ce?»
35 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: «*Diiloŋ-Yalle ka jo ŋ wulaa,
Dɔrwuoŋo ka hã-ni ku fɔ̃ŋgũɔ-i. Ku'i ciɛ miɛ niŋ ka hoŋ
naacombiloŋo maŋ, ba ka ta ba bĩ-yo Diiloŋ-Biɛŋo.
36 Ŋ daa na horoŋo-i Elisabɛti-i kɛ! Naacombiloŋ-kusũŋgu
yiɛraaya-yuɔ; ŋ siɛ suɔ wuɔ u yaaŋga cãa. Baŋ taa ba gbɛ̃ umaŋ
wuɔ cɛnyɛiŋo, u caamba niediei yaa dɛi kuŋ yaraa-yo.
37 Wɛima sa yar Diiloŋo-i.»
38 Maari wuɔ cira: «Mii dii Itieŋo naŋ-na, u yaŋ ma ce ŋaa niŋ
waaŋ-ma dumaa.» Uŋ waaŋ mafamma-i, dɔrpɔpuɔrbiloŋo bir
ta.

Maari kãa Elisabɛti terieŋ-nu

39 Yibieŋa faŋa-na, Maari wuɔ sire gbãana kã *Yude nelle
nande-na duɔ ka ne Elisabɛti-i. Nelle fande waa tãnniŋ.
40 Uŋ kaa hi dii u gboluoŋgu-i Sakari dumɛlle-na a jaal
Elisabɛti-i,
41 biloŋo pãŋ sagalla Elisabɛti kusũŋgu-na. *Diiloŋ-Yalle pãŋ
yu Elisabɛti huɔŋga-i.
42 U tuɔ piiye baa Maari-i da gbagaga wuɔ: «Diiloŋo ciɛ baa-ni
a yaŋ caamba-i hiere, aa bi ce baa biloŋo maŋ ŋ kusũŋgu-na.»

† **1:26** Dɔrpɔpuɔrbiloŋ daayo-i ba bĩ-yo Gabiryɛl, niɛŋ 1.19.

43 Aa cira: «Mi Tieŋɔ nyu waa hie ji har mɛi temma-i mi
wulaa?
44 Miŋ nuɔ ŋ jaaluŋgu-i, ku gbuu dɔlnu biloŋɔ-i mi kusũŋgu-
na; u sagalla.
45 Itieŋ uŋ puɔraa ba ji waŋ mamaŋ baa-ni, niŋ hũyãa-ma
wuɔ ma ka ce, naŋ yuŋgu dɔlaa.»
46 Maari wuɔ bi pãŋ doŋ tuɔ hãl wuɔ:
«Mɛi gbu mi jaal Itieŋɔ yaa mi huɔŋga-na.
47 Diiloŋɔ maŋ kuraaŋ-miŋ,
mi huɔŋga gbuu fɛ̃ baa-yo da hĩninni!
48 U niɛ u maacembiloŋɔ yaaŋ-na.
Coima saa fa, a doŋ fiɛfiɛ-i-na, nuɔmbaŋ sireŋ ba jo dumaa, ba
ka cira mi yuŋgu dɔlaa.
49 Itieŋɔ ciɛ baa-mi cor.
U fafaaŋgu temma si dii.
50 Bamaŋ kãalãayãŋ-yuɔ, u ka tuɔ ce baa-ba baŋ sireŋ ba cu
ba-naa dumaa.
51 U ciɛ bɛmma;
u duɔnya bombolmantaamba-i.
52 U hũyãa fɔ̃ŋgũɔ-i fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa
aa ce nawalaamba da yuŋgu.
53 Nyulmuŋ waa bamaŋ nuɔ-i, u hãa ba wuo ye,
aa bir waamba-i u saa hã-ba bĩŋkũŋgu.
54 U juɔ ji kãyã *Isirahɛl-baamba-i.
U juɔ ji kor u cãarãamba-i.
U saa yaŋ u ãnfafamma cemma-i
55 *Abiramu-i-na baa u huoŋ-baamba-na.
Uu naa pã nuŋgu faŋgu yaa baa i bĩncuɔmba-i.»
56 Maariŋ kãa Elisabɛti terieŋgu-na, u ciɛ caamba siɛi temma
aa suɔ bir kũŋ.

Nsãa homma-i

57 Elisabɛti kusũŋguŋ juɔ vãa, wuɔ bɔrɔ naacombiloŋɔ.
58 U caantaamba-i baa u huraamba nu-ma wuɔ u buɔra. Kuɔ
gbuu dɔlnu-bɛi wuɔ Diiloŋɔ firiinu u huɔŋga-i baa-yo.
59 Yinni niehãi cor, niisiɛi-yiiŋgu-na, ba *jã biloŋɔ-i‡ aa haa
tuoŋɔ yerre yaa yuɔ wuɔ Sakari.
60 Nyuŋɔ yagar aa cira: «I ka tiɛ bĩ-yo Nsãa.»
61 Baa cira: «Ba bĩ naŋ dũŋ-wuoŋ hayo-i dumaaŋɔ-na?»
62 Aa yuu tuoŋɔ-i bobomma-na uŋ taaraŋ u haa yerre maŋ
u biɛŋɔ-na.
63 Tuoŋ wuɔ ce ba hã-yo yilaaŋgu. Uŋ hũyãa yilaaŋgu-i wuɔ
nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: «U yerre yaa Nsãa.» Kuɔ cu ba hɔmmu-i hiere.
64 Terduɔŋgu faŋgu-na, u jumɛlle pãŋ firnu, wuɔ doŋ tuɔ
piiye aa tuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋɔ-i.

‡ **1:59** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 12.3

65 Korma pãŋ bel ba nelleŋ-baamba-i baa-yo. Yibieŋa faŋa-na, nelma famma yaa waa *Yude nilɛiŋa faŋa-na hiere.
66 Diiloŋo naa silaa ce baa naacombiloŋ daayo-i cor, a ce umaŋ duɔ nu nel daama-i, kutieŋo tuɔ yuu u fɛrɛ wuɔ: «Aa naacombiloŋ daayo duɔ ji waa niɛ?»

Diiloŋo diyaa nalãaŋgu Sakari nuŋgu-na

67 Terduɔŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle pãŋ yu Sakari huɔŋga-i.
Diiloŋ wuɔ dii nel daama-i u nuŋgu-na u tuɔ hãl-ma nalãaŋgu wuɔ:
68 «Itieŋo gbɪ̃ɛ baa jaaluŋgu.
*Isirahɛl-baamba Diiloŋo temma si dii.
U juɔ ji kor u baamba-i.
69 U hãa-ye ninsoŋ-koŋkortieŋo.
U hielaa-yo *Davidi hãayɛ̃lmba-na.
U hielaa-yo u cãarãŋo dũŋ-nu hã-ye.
70 Wuɔ ciɛ u *pɔpuɔrbiemba waŋ ma yaa dii ku huɔŋgu-na
71 wuɔ u ka hũu-ye i bigãarãamba nammu-na.
72 Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa i bɪ̃ncuɔmba-i.
Uŋ pãa nuŋgu maŋ u *tobisɪ̃nni-na, ku maama saa karaanu-yuɔ.
73 U pãa nuŋgu faŋgu yaa baa i bɪ̃ncɔiŋo-i *Abiramu-i
74 wuɔ u ka hũu-ye i bigãarãamba nyisɛ̃nni-na
aa ce i tiɛ cãa u yaa-i aa korma baa ta ma da-ye.
75 I ka waa nelfafaaŋ miɛ baa nelviiŋ miɛ yinni maŋ joŋ a ji hi i kuliiŋgu.»
76 Aa gbɛ̃ bɛpolŋo-i wuɔ:
«Mi biɛ, nuɔ fuɔ, ŋ ka ta yaaŋga Itieŋo-na
ka cãa u hũmelle-i,§
a ce dumaaŋo-na ba ka ta ba bɪ̃-ni Dɔrwuoŋo pɔpuɔrbiloŋ nuɔ.
77 Ŋ ka ce u baamba suɔ wuɔ
Diiloŋo ka hur ba ãmbabalma-i a kor-ba.
78 Miɛ Diiloŋo faa aa u tiraa waa hujantieŋo.
U ka pa bãfɛliɛŋgu yiɛ.
Ku ka waa ŋaa bãansɛ̃niɛŋgu.
79 U ka pa-ku hã bamaŋ dii kukulma-na.
U ka pa-ku hã bamaŋ dii kuliiŋ-hũmelle-na.
Bãfɛliɛŋgu faŋgu ka dii-ye yaafɛ̃lleŋ-hũmelle-na.»*
80 Naacombiloŋ wuɔ tuɔ vãa u jo, kunaŋ kuɔ bi ta ku naara u nelnulle-i. U waa tɪ̃ɛna hɪ̃ɛŋ-nu. Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, u doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa Isirahɛl-baamba-i.

2

Yesu homma-i
(Matie 1.18-25)

§ **1:76** Malaki (Malachie) 3.1 * **1:79** Isayi (Ésaïe) 9.1

1 Maari kusũŋguŋ juɔ vãa, kuɔ saanu baa *Oromɛ ba
*jãmatigi wuɔ ba kãŋ nuɔmba-i hiere nelle-na. Ba taa ba bĩ-yo
Ogisi.
2 Nuɔkãl daade temma saa ce dede. Huɔŋgu faŋgu-na,
Kirinisi yaa waa Siiri yuŋgu-na.
3 Nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ, u saaya u kã u neholleŋ ka nyɛgɛ̃ŋ u yerre-i.
4-5 Yosɛfu waa *Davidi hãayɛ̃lŋɔ. U waa tĩɛna Nasarɛti, dii
*Galile huɔŋ-na. Fuɔ wuɔ sire terieŋgu-na tuɔ kã u tonelle-na
duɔ ka nyɛgɛ̃ŋ u yerre-i baa u dɔrŋɔ-i Maari-i. Ba bĩ ba nelle-i
Betelɛmu; Davidi ba nelle yaa-i difande-i. Dii dii *Yude huɔŋ-
na.
6 Baŋ kãa, Maari kusũŋgu ka bel-o dii terieŋgu-na
7 u hoŋ u bilodĩɛlãŋɔ-i naacombiloŋɔ. Ba saa naa da
muncɔmmu niraaŋ-dũŋgu-na. Wuɔ ce nyarkpãtãnni fĩnya
biloŋɔ-i aa galla-yuɔ kũnaŋ-na.
8 Nelle kɔtuɔŋgu-na, ãncĩinaamba namba waa ta ba cɔ ba
tũlmba caaŋ-nu ba niya-bɛi.
9 Ba juɔ'a ba ne da Itieŋɔ *dɔrpɔpuɔrbiloŋɔ naŋɔ-i ba
yaaŋga-na; u caraaya-bɛi baa cecerma naŋ temma; ba hulɛiŋa
pãŋ caar.
10 Dɔrpɔpuɔrbiloŋɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na,
mi juɔ baa neldɔdɔlma da mi ji tũnu-nɛi. Ma ka fɛ̃ nuɔmba
hɔmmu-i hiere:
11 Isuɔŋ daaku-na, na koŋkortieŋɔ huɔŋ Davidi ba nelle-na.
Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋɔ maŋ u yaa-i,
aa u yaa Itieŋɔ-i.
12 Naŋ ka suɔ-yo dumaa ku yaa daaku: Da na ka hi, na ka
da ba fĩɛnya bilosĩɛlãŋɔ naŋɔ baa nyarkpãtãnni aa galla-yuɔ
kũnaŋ-na; u yaa-i.»
13 Ba'a ba ne, a da dɔrpɔpuɔrbiemba namba juɔ ji naara
daayo-i, ba ta ba hãl ba tuɔlnu Diiloŋɔ-i. Ba maama saa waa
dɛi baa yuliiŋgu-i. Ba taa ba hãl wuɔ:
14 «Diiloŋɔ gbĩɛ baa tuɔlnumma dii dɔrɔ-i-na,
aa uŋ dɔlaa nelbiliemba-i, yaafɛ̃lle waa hĩɛma-na.»
15 Dɔrpɔpuɔrbiembaŋ juɔ hãl tĩ, ba ta nyugũŋ dɔrɔ. Baŋ taa,
ãncĩinaamba cira: «Yaaŋ i kã nelleŋ-huɔŋga-na i ka ne Diiloŋ
uŋ puɔraa ba ji waŋ mamaŋ baa-ye maŋ ciɛ dumaa.»
16 Baa sire gbãana kã ka da Maari-i baa Yosɛfu-i baa
bilosĩɛlãŋɔ-i kũnaŋɔ-na.
17 Baŋ daa biloŋɔ-i, baa doŋ ta ba piiye dɔrpɔpuɔrbiloŋ uŋ
waaŋ mamaŋ u kũŋgu-na.
18 Umaŋ duɔ nu-ma, ku ce-yo gbɛrɛ.
19 Maari wuɔ bella nel daama-i hiere u huɔŋ-na tuɔ jɔguɔŋ-
ma; u saa yaŋ ma diei karaanu-yuɔ.

20 Ku huoŋgu-na, ãnc̃iinaamba bir gũunu. Dɔrpɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ-ma baa-ba dumaa, ba bi kaa da-ma dumɛi. Baa ta ba hãl nɛini ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i ba kũŋ.

Yesu yerre haama-i

21 Biloŋ uŋ juɔ da yinni niisiɛi-i, baa *jã-yo* aa haa u yerre-i Yesu†. *Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naa pigãaŋ Maari-i yerre fande yaa-i aa u kusũŋgu suɔ da ku yiɛra-yuɔ.

Yesu pãmma-i da ba hã Diiloŋo-i

22 Naacombiloŋ u bĩncuɔmba yuŋ-maama migãamaŋ-yiiŋguŋ juɔ hi ŋaa maŋ waaŋ dumaa *Moisi *ãnj̃naamma-na‡, baa bi kã baa naacombiloŋo-i *Diilodubuɔ-i-na dii *Yerusalɛmu-i-na da ba ka pã-yo hã Diiloŋo-i

23 ŋaa maŋ bi nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Naacombilodĩɛlãŋo saaya u pã hã Diiloŋo.»* §

24 Baa naa bi saaya ba pã niikonni a saa baa ãnj̃naduɔŋ daama-i: koŋhuriimba hãi sisɔ nɔnsɔr ba huriimba hãi.

25 A ne da bĩncɔiŋo naŋo waa Yerusalɛmu-i-na, ba taa ba bĩ-yo Siminyɔ. U taa u nu Diiloŋo nuŋgu-i aa tiraa vii baa-yo. Umaŋ naa saaya u jo ji kor *Isirahɛl-baamba-i u taa u niya u jomma-i. *Diiloŋ-Yalle waa-yuɔ.

26 Dii naa tũnu-yuɔ wuɔ Itieŋ uŋ ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u ka da-yo baa u yufelle aa suɔ ku.

27 Diiloŋ-Yalleŋ waa-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ kã Diilodubuɔ-i-na. Baŋ kãa baa Yesu-i da ba ka pã-yo hã Diiloŋo-i ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa ãnj̃naamma-na,

28 Siminyɔ wuɔ hũu-yo tũu-yo aa naa cira:

29 «Itie, fiɛfiɛ fuɔ, niŋ waaŋ mamaŋ ma ciɛ.
Ŋ cãarãŋo huɔŋga fĩɛ; ŋ gbãa hũu-yo dumaa.
30 Mi daa Koŋkortieŋo-i baa mi yufelle.
31 Niŋ saaŋ umaŋ hã nelbiliemba-i hiere, mi daa-yo.
32 U yaa *niɛraamba fit̃inuɔ-i.
U yaa ka ce ba suɔ ŋ saaŋgu.
Aa ce ŋ baamba-i Isirahɛl-baamba da yerre.»

33 Kuɔ cu naacombiloŋo bĩncuɔmba hɔmmu-i.

34 Siminyɔ wuɔ cãrã Diiloŋo-i hã-ba aa naa gbɛ̃ nyuŋo-i wuɔ: «Ŋ biɛŋo jomma ka kɔsuɔŋ nuɔmba bɔi *Isirahɛl-na aa bi kor nuɔmba bɔi. U ka pigãaŋ Diiloŋo sĩnni-i, ŋga nuɔmba ka bigãaŋ-yo.

35 A ce dumaaŋo-na, u ka puure nuɔmba bɔi kusũŋ-maama. Aa nuɔ fuɔ, ciɛŋ nuɔ, ãnjɔguɔma ka gbuu ko-ni.»

---

* **2:21** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 12.3 † **2:21** Niɛŋ Like 1.31. ‡ **2:22** Niɛŋ Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 12.3-8. § **2:23** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 13.2,12

36 *Diilopɔpuɔrbiloŋɔ naŋɔ bi waa ba taa ba bĩ-yo Ani. Asɛr dũŋ-wuoŋɔ'i waa. Ba taa ba bĩ u to-i Faniɛl. Uu naa gbuu vãa ce cicɔrŋɔ. Uŋ siire u bilosĩnni-na aa naacolŋɔ maŋ jã-yo, naacolŋɔ ciɛ bieŋ niehãi baa-yo aa ku aa yaŋ-yo.

37 U saa tuɔ naa Diilodubuɔ-i-na. U taa u dii sũŋgu-i aa tuɔ cãrã Diiloŋɔ-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i. A ne da u bieŋ komuɔŋa naa baa a naa'i waa belle fande-na.

38 Fuɔ wuɔ bi jo huɔŋgu faŋgu-na ji da naacombiloŋɔ-i. Wuɔ jaal Diiloŋɔ-i aa naa tuɔ piiye u maama baa bamaŋ taa ba niya Yerusalɛmu kormaŋ-yiiŋgu-i.

39 Mamaŋ nyɛgãaŋ ãnjĩnamma-na, Yesu bĩncuɔmbaŋ kaa ce-ma tĩ, baa bir kã Nasarɛti-i-na; ba nelle yaa-i difande-i dii *Galile-i-na.

40 Naacombiloŋ wuɔ tuɔ vãa u jo; u taa u nu nelma-i ŋaa bige-i! Diiloŋɔ naa firnu u huɔŋga-i baa-yo.

Ba kãa baa Yesu-i ponsaaŋ-nu

41 Belle belle, Yesu bĩncuɔmba taa ba kã ba ce *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i *Yerusalɛmu-i-na.

42 Yesuŋ juɔ da bieŋ cĩncieluo a hãi, baa kã baa-yo.

43 Ponsaaŋguŋ kaa bãl, baa gũunu. Yesu wuɔ yaŋ-ba aa tĩɛna dii Yerusalɛmu-i-na ba saa suɔ.

44 Nuɔmba naa maara cor hũmelle-na. Baŋ naa-yo, ba da niɛ sĩ uu dii nuɔmba hɔlma-na. Ba wuɔ yififiiŋgu, moloŋ yufelle saa haa-yuɔ. Ba doŋ ta ba taara-yuɔ nuɔmba-na

45 ba sa da-yo. Ba naa ba bir ta ba taara ba kã Yerusalɛmu-i-na.

46 Yinni hãi cor, siɛliŋ-yiiŋgu-i, ba kã ka da-yo *Diilodubuɔ-i-na; u tĩɛnaana *ãnjĩnamma pigãataamba hɔlma-na tuɔ yuu-ba ba ta ba piiye u tuɔ nu.

47 Bamaŋ waa hiere, u maama cu ba hɔmmu-i.

48 U bĩncuɔmbaŋ kaa da-yo dumaaŋɔ-na, kuɔ ce-ba gbɛrɛ. Nyuŋ wuɔ cira: «Naacombilo, ŋ ciɛ bige-i yiɛ dumandɛ-i-na? Ŋ ciɛ i hulɛiŋa fũnuŋ caar i sire tiɛ taara-niɛ.»

49 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na taara-miɛ? Na saa suɔ wuɔ mi saaya mi waa mi To dũŋgu-na wɛi?»

50 Ba saa suɔ u nelma yuŋgu-i.

51 Wuɔ naa wuɔ sire ba ta Nasarɛti-i-na. U taa u nu u bĩncuɔmba nuŋgu-i. Mamaŋ ciɛ cor hiere, nyuŋɔ saa yaŋ ma diei karaanu-yuɔ.

52 Yesu wuɔ tuɔ vãa u jo aa kunaŋgu bi ta ku naara u nelnulle-i. U maama taa ma dɔlnu Diiloŋɔ-i aa bi ta ma dɔlnu nuɔmba-i.

3

Nsãaŋ ciɛ u maacemma-i dumaa
(Matie 3.1-12; Marke 1.1-8; Nsãa 1.19-28)

1 *Oromɛ ba *jãmatigi maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Tibɛr, uŋ daa
bieŋ cĩncieluo baa a ndii-i belle maŋ nuɔ-i fɔ̃ŋgũɔ-i-na, belle
fande-na *Põse-Pilati yaa waa *Yude yuŋgu-na aa *Erɔdi waa
*Galile yuŋ-nu, u mɔlɔ̃-i Filipu fuɔ waa Iture yuŋ-nu baa
Tirakoniti bi yuŋ-nu, Lisaniyasi fuɔ waa Abilɛni yuŋ-nu.
2 Ani-i baa Kayifu-i ba yaa waa *Diilojigãntaamba yun-
taamba-i. Belle fande'i nuɔ-i Diiloŋ uŋ caraaya Sakari biɛŋo-i
Nsãa-i *hĩɛkuraaŋgu-na a piiye baa-yo.
3 Uŋ piiye baa-yo dumaaŋo-na, wuɔ tuɔ wuɔra nilɛiŋa maŋ
*Yurdɛ̃ kɔtɔnni-na u waŋ baa nuɔmba-i wuɔ ba nanna ba
ciləbabalaŋo-i aa ba *batiseŋ ku yaa Diiloŋo ka hur ba
ãmbabalma-i.
4 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sĩ daama-i wɛi?
Isayi waaŋ-ma wuɔ:
«Molo dii tuɔ hohuola hĩɛkuraaŋgu-na wuɔ:
‹Migãaŋ Itieŋo hũmieŋa-i.
Cãaŋ-yaŋ na viinu-yɛi.
5 *Diiyaanuŋ fonni-i!*
Tãnniŋ yeŋ terni maŋ nuɔ-i baa tãntũnni-i,
na herra-niɛ na saanu-niɛ.
Hũmieŋaŋ miɛlãa terni maŋ nuɔ-i, na viinu-yɛi,
aa amaŋ cuolaanu, na diinu-yɛi.
6 *Nuɔmba-i hiere ba ka da Diiloŋ uŋ ka kor-ba dumaa.›»**
7 Nuɔmba bɔi taa ba jo Nsãa tuɔ batiseŋ-ba. Wuɔ tuɔ waŋ
baa-ba wuɔ: «Nelbabalaaŋ namaa temma-i daana-i, hai juɔ
tũnu-nɛi wuɔ da na batiseŋ Diiloŋo siɛ ka gãŋ baa-na?
8 Taa na ce kumaŋ faa, ku yaa ka pigãaŋ wuɔ na naana na
ciləbabalaŋo-i kelkel. Baa na ta na ne wuɔ sĩ *Abiramuŋ yeŋ
na bĩncɔiŋo Diiloŋo siɛ ka gãŋ baa-na! Mi tũnu-nɛi, naŋ fiɛ
da tãmpĩɛŋa maŋ daaya-i, Diiloŋo gbãa bir-a ce-ya Abiramu
hãayɛ̃lmba namaa fuoŋgu-na†.
9 Maale nuŋgu saaraa jĩna. Tibiiŋgu maŋ da ku saa maŋ
biefɛfɛiŋa, ku jũŋ aa sɛnu.»
10 Nuɔŋ baa ta ba yuu-yo wuɔ: «Kufaŋgu terieŋgu-na, i saaya
i ce bige-i?»
11 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Joŋgorbaa-ba hãi da ba waa baa nuɔni
maŋ, umaŋ saa da bĩŋkũŋgu ŋ hã-yo u diei, aa niiwuoŋ da ni
bi waa baa nuɔni maŋ, umaŋ saa da duɔ wuo ŋ hã-yo.»
12 *Nampohũutaamba namba naa bi jo u duɔ ji batiseŋ-ba,
bafaŋ baa yuu-yo wuɔ: «Hãalãtie, miɛ i saaya i ce bige-i?»
13 Wuɔ gbɛ̃ bafamba-i wuɔ: «Nuɔmbaŋ saaya ba ta ba pã
kumaŋ ba hã-na, baa na ta na hũu na cor kufaŋgu-i.»
14 Sorosibaa-ba namba yuu-yo wuɔ: «Aa miɛ fuɔ, i saaya i ce
bige-i?»

---

* **3:6** Isayi (Ésaïe) 40.3-5 † **3:8** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 8.33-39.

Wuɔ gbɛ̃ bafamba-i wuɔ: «Baa na ta na du nuɔmba-i na hũu ba gbeiŋa-i. Taa na yii baa na cufaluŋgu yaa yoŋ.»
15 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, nuɔmba taa ba niya u jomma-i. Baŋ juɔ da Nsãa-i ba da niɛ sĩ u yaa-i.
16 Nsãa wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Muɔmi batiseŋ-na baa hũmma yoŋ, ŋga unaa jo dii, u fɔ̃ŋgũɔ jĩɛnya mɛi wuoŋo-i, mɛi saa piɛra u natãaŋgu-i. Fuɔ ka batiseŋ-na baa *Diiloŋ-Yalle baa dãamu.
17 Kɔkɔruɔŋgu dii u naŋga-na. U ka pe u dĩmma-i. Duɔ ji pema tĩ hiere torre-na, u ka kũɔl belle-i dii-de inɔŋgɔ̃-na aa sɛnu fuoru-i baa dãamu. Dãamu fammu sa dĩŋ dede.»
18 Nsãa taa u dii nelma bɔi nuɔmba tũnni-na, a ce dumaaŋo-na u taa u waŋ *Neldɔdɔlma-i baa-ba.
19 Erɔdi wuɔ hũyãa u mɔlɔ̃ ciɛŋo a dii-yo. Ba taa ba bĩ ciɛŋo-i Erodiyadi. Aa naa tiraa ce wɛima bɔi ma saa fa. U yaa waa nellentieŋo-i Galile-i-na. Nsãa wuɔ fulnu-yuɔ wuɔ u maacemma saa fa.
20 Wuɔ ce baa bel Nsãa-i dii-yo kaso, a migãaŋ tuɔ naara kunaŋgu u cãlmuɔ-i-na.

Yesu batisemma-i
(Matie 3.13-17; Marke 1.9-11)

21 Nuɔmba-i hiere ba kãa ka *batiseŋ. Baŋ taa ba batiseŋ huɔŋgu-na, Yesu wuɔ bi kã ba ka batiseŋ-yo. Baŋ baatiseŋ-yo tĩ, wuɔ tuɔ cãrã Diiloŋo-i. Dɔrɔ wuɔ puur.
22 *Diiloŋ-Yalle hel koŋhuruŋ temma jo ji diire-yuɔ. Baa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa nuɔŋo-i, ŋ maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ; nuɔnɛi fĩɛŋ mi huɔŋga-i.»‡

Yesu bĩncuɔmbaŋ cuu ba-naa dumaa ku yaa daaku
(Matie 1.1-17)

23 Yesuŋ duɔŋ u maacemma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u waa baa bieŋ komorre baa cĩnciel temma. Nuɔmba taa ba jɔguɔŋ wuɔ Yosɛfu biɛŋo.
Yosɛfu to-i ba taa ba bĩ-yo Eli.
24 Eli to-i ba taa ba bĩ-yo Mata.
Mata to-i ba taa ba bĩ-yo Levi.
Levi to-i ba taa ba bĩ-yo Mɛlki.
Mɛlki to-i ba taa ba bĩ-yo Yanai.
Yanai to-i ba taa ba bi bĩ-yo Yosɛfu.
25 Yosɛfu faŋo to-i ba taa ba bĩ-yo Matatiyasi.
Matatiyasi to-i ba taa ba bĩ-yo Amɔsi.
Amɔsi to-i ba taa ba bĩ-yo Nahɔmu.
Nahɔmu to-i ba taa ba bĩ-yo Ɛsili.
Ɛsili to-i ba taa ba bĩ-yo Nagai.

‡ **3:22** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 2.7; Isayi (Ésaïe) 42.1

26 Nagai to-i ba taa ba bĩ-yo Maatĩŋɔ.
Maatĩŋ to-i ba taa ba bi bĩ-yo Matatiyasi.
Matatiyasi faŋɔ to-i ba taa ba bĩ-yo Semiɛ.
Semiɛ to-i ba taa ba bĩ-yo Yosɛki.
Yosɛki to-i ba taa ba bĩ-yo Yoda.
27 Yoda to-i ba taa ba bĩ-yo Yohana.
Yohana to-i ba taa ba bĩ-yo Eresa.
Eresa to-i ba taa ba bĩ-yo Sorobabɛl.
Sorobabɛl to-i ba taa ba bĩ-yo Salatiɛl.
Salatiɛl to-i ba taa ba bĩ-yo Neri.
28 Neri to-i ba taa ba bi bĩ-yo Mɛlki.
Mɛlki faŋɔ to-i ba taa ba bĩ-yo Adi.
Adi to-i ba taa ba bĩ-yo Kosamu.
Kosamu to-i ba taa ba bĩ-yo Ɛlmadamu.
Ɛlmadamu to-i ba taa ba bĩ-yo Ɛr.
29 Ɛr to-i ba taa ba bi bĩ-yo Yesu.
Yesu faŋɔ to-i ba taa ba bĩ-yo Eliesɛr.
Eliesɛr to-i ba taa ba bĩ-yo Yorimu.
Yorimu to-i ba taa ba bi bĩ-yo Mata.
Mata faŋɔ to-i ba taa ba bi bĩ-yo Levi.
30 Levi faŋɔ to-i ba taa ba bĩ-yo Siminyɔ.
Siminyɔ to-i ba taa ba bĩ-yo Yuda.
Yuda to-i ba taa ba bi bĩ-yo Yosɛfu.
Yosɛfu faŋɔ to-i ba taa ba bĩ-yo Yonamu.
Yonamu to-i ba taa ba bĩ-yo Eliyakimu.
31 Eliyakimu to-i ba taa ba bĩ-yo Meleya.
Meleya to-i ba taa ba bĩ-yo Mena.
Mena to-i ba taa ba bĩ-yo Matata.
Matata to-i ba taa ba bĩ-yo Natamu.
Natamu to yaa *Davidi.
32 Davidi to yaa Yese.
Yese to yaa Yobɛdi.
Yobɛdi to yaa Bosi.
Bosi to yaa Sala.
Sala to yaa Nasɔ̃.
33 Nasɔ̃ to yaa Aminadabu.
Aminadabu to yaa Adimɛ.
Adimɛ to yaa Arni.
Arni to yaa Esirɔmu.
Esirɔmu to yaa Perɛsi.
Perɛsi to yaa *Yuda.
34 Yuda faŋɔ to yaa *Yakɔbu.
Yakɔbu to yaa *Isaki.
Isaki to yaa *Abiramu.
Abiramu to yaa Tera.

Tera to yaa Nahɔr.
35 Nahɔr to yaa Seruge.
Seruge to yaa Erehu.
Erehu to yaa Pelɛgi.
Pelɛgi to yaa Ebɛr.
Ebɛr to yaa Sala.
36 Sala faŋɔ to yaa Kanamu.
Kanamu to yaa Arpasadi.
Arpasadi to yaa Sɛmu.
Sɛmu to yaa *Nowe.
Nowe to yaa Lemɛki.
37 Lemɛki to yaa Matusalɛmu.
Matusalɛmu to yaa Enɔki.
Enɔki to yaa Yerɛdi.
Yerɛdi to yaa Maleleyɛl.
Maleleyɛl to yaa Kenamu.
38 Kenamu to yaa Enɔsi.
Enɔsi to yaa Sɛti.
Sɛti to yaa Adãma.
Diiloŋ uŋ hielaa miwaaŋɔ-i u maa Adãma faŋɔ yaa jĩna.

4

Sitãni taara duɔ guɔl Yesu gbeini-i
(Matie 4.1-11; Marke 1.12-13)

1 *Diiloŋ-Yalle naa yu Yesu huɔŋga-i. Uŋ hilaa *Yurdɛ̃-i-na, diɛ kã baa-yo *hĩɛkuraaŋgu-na.
2 Uŋ kãa terieŋgu-na, *Sitãni wuɔ nyaanu-yuɔ duɔ ka guɔl u gbeini-i. U ciɛ yinni komuɔŋa hãi baa-yo tãalma-na. Yinni fanni-na, Yesu saa dii kuuwuoŋgu u nuŋgu-na. Ku huoŋgu-na, nyulmu sire cuɔl-o.
3 Sitãni wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Da kuɔ Diiloŋ-Biɛŋɔ yaa nuɔŋɔ-i kelkel, ce tãmpɛ̃l daade bir kuuwuoŋgu i ne!»
4 Yesu wuɔ cira: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Nii-wuoni-i yoŋ, ni siɛ gbãa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ ba.*›*»
5 Uŋ waaŋ mafamma-i, Sitãni nyugũŋ baa-yo dɔrɔ a ka pigãaŋ-yo nilɛiŋa-i hiere hĩɛma-na da hɔlhɔlhɔl
6 aa cira: «Niŋ daa nilɛiŋa maŋ daaya-i hiere baa a huɔya-niini-i, mɛi waaŋa; da miɛ mi ka ce kumaŋ baa-ya mi ce.
7 Da ŋ dũuna jaal-mi, mi ka hã-ni baa-ya.»
8 Yesu wuɔ cira: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*N saaya ŋ ta ŋ dũuna ŋ jaal Itieŋɔ-i Diiloŋɔ yaa-i; aa ŋ ta ŋ cãa u yaa u diei yoŋ.*›†»

---

* **4:4** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 8.3 † **4:8** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.13

9 Sitãni wuɔ hiire baa-yo a kã baa-yo *Yerusalɛmu-i-na, ka haa-yo *Diilodubuɔ dɔrɔ-i-na aa cira: «Da kuɔ Diiloŋ-Bɪɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel, tie ŋ diire hĩɛma-na i ne. Ma sĩ ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
10 ‹*Diiloŋo ka ce u *dɔrpɔpuɔrbiemba ta ba niya-niɛ.*›
11 Aa tiraa cira:
‹*Ba ka tũu-ni ba nammu-na*
ŋ baa ka tisĩŋ ŋ fɛrɛ terieŋgu.›‡»

12 Yesu wuɔ cira: «Ma bi nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Baa dãŋ Itieŋo-i Diiloŋo-i ŋ ne.*›§»

13 Sitãni wuɔ ce ji gbɛ̃; u saa ji gbãa guɔl Yesu gbeini-i. Wuɔ naa u ta aa yaŋ-yo tuɔ cie huɔŋgu naŋgu.

Yesuŋ duɔŋ u maacemma-i dumaa Galile-i-na
(Matie 4.12-17; Marke 1.14-15)

14 *Sitãniŋ juɔ ta aa yaŋ Yesu-i, wuɔ bir kã *Galile-i-na baa *Diiloŋ-Yalle fɔ̃ŋgũɔ-i. Uŋ kãa, baa fũnuŋ ta ba gbɛliɛŋ-yo ternina hiere.
15 U taa u waŋ Diiloŋ-nelma-i *Diilonelhãalãdũnni-na. Nuɔmba-i hiere ba taa ba kaal-o.
(Matie 13.53-58; Marke 6.1-6)

16 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji kã Nasarɛti-i-na. U vãa kusuɔŋnu'i. *Yitĩɛnaŋguŋ juɔ hi, wuɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na. U taa u kã koko. Diiloŋ-nelmaŋ juɔ hi kalamma, wuɔ sire duɔ kalaŋ.
17 Baa hã-yo *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i *Isayi sɛbɛ yaa wuɔ u kalaŋ. Wuɔ puur terieŋgu maŋ uŋ nyɛgãaŋ wuɔ:
18 *«Itieŋo *Yalle dii mi yuŋgu-na.*
Na saa da, u hielaa-mi
*mi da mi waŋ *Neldɔdɔlma-i baa sũntaamba-i.*
U puɔraa-mi
mi da mi waŋ baa kɔraamba-i wuɔ kɔrsĩnni tĩɛ,
aa waŋ baa yiriemba-i wuɔ ba yufieŋa ka puur,
aa bamaŋ dii pɔrtɔmma-na wuɔ pɔrtɔmma tĩɛ,
19 *aa waŋ baa-ba wuɔ Diiloŋo ka firnu u huɔŋga-i baa nuɔmba-i fiɛfiɛ-i-na.»**

20 Uŋ kalaaŋ tĩ, wuɔ suuye sɛbɛ-i aa hã Diilonelhãalãdũŋgu maacenceroŋo-i baa-yo aa tĩɛna. Nuɔmba-i hiere baa dĩŋ-yuɔ ta ba ne-yo.
21 Wuɔ cira: «Miŋ kalaaŋ nelma maŋ daama-i, ma ciɛ nyuŋgo daayo'i nuɔ-i.»

22 Nuɔmba kar da hãmmu! Wuɔ cor tuɔ piiye. U nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor. Ba hɔmmu cu; ba ta ba yuu banaa wuɔ: «Yosɛfu biɛŋo'i sĩ wɛi?»

---

‡ **4:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 91.11-12 § **4:12** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.16 * **4:19** Isayi (Ésaïe) 61.1-2

23 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, na ka naŋ
gbãnalãaŋ daaku-i baa-mi wuɔ: ‹Pɛrruntie, sire ŋ fɛrɛ i ne!›
Aa na ka cira: ‹I nuɔ niŋ ciɛ mamaŋ hiere Kafarnamu-i-na, ce
ma temma naŋ fɛrɛŋ nelle-na i ne.›»
24 Aa tiraa gbɛ̃-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na:
Diilopɔpuɔrbiloŋo-i, u nelleŋ-baamba sa kãŋ-yo.
25 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, *Eli bãaŋgu-na, bikulcaamba bɔi waa
*Isirahɛl-na, Diiloŋ wuɔ ce bieŋa siɛi baa caamba niediei u saa
dãa. Nyul muɔ suur nelle-na†.
26 Ŋga Diiloŋ wuɔ yaŋ bafamba-i aa puɔr Eli-i bikulciɛŋo naŋ
wulaa Sarɛputa, dii Sidõ‡.
27 Aa Diilopɔpuɔrbiloŋo-i Elise bãaŋgu-na, *wontuɔrmba bɔi
waa Isirahɛl-na, ŋga Elise saa ji sire u diei *Isirahɛl-baamba-
na; u yaaŋ bafamba-i aa sire umaŋ naa hilaa Siiri mara-i-na
jo, ba taa ba bĩ-yo Naama§.»
28 Baŋ juɔ nu mafamma-i, ba hɔmmu pãŋ guɔla hiere.
29 Ba nelle waa tãnuŋ-nu. Baa sire tisĩŋ-yo hiel-o Di-
ilonelhãalãdũŋgu-na, a hel baa-yo nelleŋ-huɔŋga-na, a nyugũŋ
baa-yo tãnuŋgu dɔrɔ-i-na wuɔ ba ka sɛ-yo nanna.
30 Yesu wuɔ yaŋ-ba aa yɛgɛl hel ba hɔlma-na ta.

Yesuŋ siire jaamba-i dumaa Kafarnamu-i-na
(Marke 1.21-28)

31 Yesuŋ hilaa Nasarɛti-i-na, wuɔ ta kã Kafarnamu. *Galile
nelle nande-i difande-i. Uŋ kãa, wuɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-
na *yitĩɛnaŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i.
32 U taa u piiye baa bibɛsĩnni u yaŋ *ãnjĩnamma
pigãataamba-i; a ce dumaaŋo-na, u nelma taa ma suurnu
nuɔmba-i ma cor.
33 Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na, *jĩna waa u yuŋgu-na.
Wuɔ kaasĩŋ da gbagaga wuɔ:
34 «Nasarɛtitaaŋ Yesu! I ciɛ-ni niɛ? Ŋ juɔ da ŋ ji kɔsuɔŋ-ye wuɔ
bige-i ciɛ? Mi suɔ-ni, Diiloŋ-nolŋo yaa nuɔŋo-i.»
35 Yesu wuɔ cira: «Suuye ŋ nuŋgu-i aa ŋ cor ŋ hel naacolŋo-
na.» Jĩna wuɔ mal naacolŋo-i nuɔmba-na aa naa hel u saa ce
kuubabalaaŋgu yuɔ.
36 Kuɔ ce nuɔmba-i gbɛrɛ, baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ:
«Naacolŋ daayo hii dɛ! Baa jĩnabaa-ba-i hiere u donya-bɛi baa
u nuŋ-ãndaaŋgu.»
37 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, u yerre gbuo terni-i hiere.

(Matie 8.14-17; Marke 1.29-34)

38 Uŋ hilaa *Diilonelhãalãdũŋgu-na, wuɔ kã Simɔ cĩiŋ-
nu. Simɔ cura sa waa hĩnni; u kũɔma naa gbuu huol da
pãmpãmpãŋ, u galla. Ba cãrã Yesu-i wuɔ u sire-yuɔ.

† **4:25** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 17.1 ‡ **4:26** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 17.8-16 § **4:27** Jãmatigi ba sɛbɛhãalĩŋo (2 Rois) 5.1-14

39 U kã ka ture ciɛŋo yudɔrɔ-i-na, a nuola jarma-i. Ciɛŋo pãŋ
da u fɛrɛ terduɔŋgu faŋgu-na. Wuɔ sire tuɔ ce ba nersĩnni-i.
40 Bãaŋguŋ juɔ ta ku suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, jaambaŋ waa
baa bamaŋ hiere nelle-na, baa jo baa-ba. Yesu wuɔ tuɔ haa u
nammu-i bɛi u sire-bɛi.
41 Jaaŋ daaba hɔlma-na, *jĩnabaa-ba waa nuɔmba bɔi-na.
Duɔ donya umaŋ baamba-i, ba ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Diiloŋ-
Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel!» Jĩnabaa-ba naa suɔ wuɔ Diiloŋ uŋ
pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa Yesu-i; a ce
dumaaŋo-na Yesu tuɔ nuola-bɛi, u sa yaŋ ba da piiye.
(Marke 1.35-39)
42 Cuoŋ juɔ kaal, u sire kã hĩɛŋ-nu. Nuɔmba taara-yuɔ ka da-
yo aa ta ba taara ba bella-yuɔ u baa da ta aa yaŋ-ba.
43 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Mi saaya mi wuɔra waŋ *Diiloŋ-
bãaŋgu *Neldɔdɔlma-i nilɛiŋa naŋa-na hiere; Diiloŋo puɔraa-
mi baa ma yaa.»
44 Aa naa ta tuɔ wuɔra *Yude *Diilonelhãalãdũnni-na u waŋ
Diiloŋ-nelma-i.

5

Gbɛrɛ-tetebelle
1 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu kãa Genesarɛti dalaŋga-na. Nuɔmba
kũɔl ba-naa kã u wulaa da ba ka nu Diiloŋ-nelma-i.
2 Wuɔ da benni nanni-i ni hãi hũmma nuŋgu-na, ni taamba
naa hel ta ba saara ba jɔnaamba-i.
3 Wuɔ kã ka suur kunaŋgu-na, Simɔ kũŋgu'i waa aa ce u
forra-kuɔ cɛllɛ koŋkondaaŋgu-na. Uŋ furaaya-kuɔ, Yesu wuɔ
tĩɛna a doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i.
4 Uŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ gbɛ̃ Simɔ-i wuɔ: «Kã pututu terieŋgu-na,
na ka naŋ na jɔnaamba-i.»
5 Simɔ wuɔ cira: «Hãalãtie, i naaŋ juɔŋo-i cɔ i saa da bĩŋkũŋgu
bel, ŋga niŋ waaŋ-ma dɛi, mi siɛ yagar ŋ nuŋgu-i.» Aa naa ta.
6 Baŋ kãa ka naŋ ba jɔnaamba-i, baa bel titiraamba-i
jɔnaamba yu ta ba yii da ba kar.
7 Ba nabentaamba namba waa, baa fara bĩ ba jo baa ba
beŋo-i a ji kãyã-bɛi ba jul titiraamba-i. Baŋ julii-ba, benni-i
ni hãi-i-na niɛ yu ta ni yii da ni nyiɛrã hũmma-na.
8 Simɔ-Piɛrŋ daa mafamma-i, wuɔ kã ka dũuna Yesu caaŋgu-
na aa naa cira: «Itie, muɔŋo-i ãmbabalmanceroŋ muɔ, baa piɛ-
mi.»
9 Titiraaŋ daaba ciinumma diyaa korma yuɔ baa bamaŋ
waa baa-yo hiere beŋo-na.
10 Halle u nagbosobaa-ba-i Sebede bɛpuɔmba-i korma bi
bilaa-ba. Ba taa ba bĩ unaŋo-i Sake aa bĩ unaŋo-i Nsãa. Yesu
wuɔ waŋ baa Simɔ-i wuɔ: «Baa yaŋ korma da-ni, a doŋ nyuŋgo,
ŋ ka yaŋ tetebelle-i aa ta ŋ dii nuɔmba-i Diiloŋ-hũnuŋ-nu.»

11 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, baa hel baa ba benni-i
bomborma-na ka yaŋ-ni aa cu u huoŋ-nu.

Yesu siire wontorŋo naŋo
(Matie 8.1-4; Marke 1.40-45)

12 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu kãa nelle nande-na. *Wontorŋo
naŋo da-yo aa piɛ ka dũuna u caaŋ-nu aa cira: «Itie, da ŋ ta
ŋ taara mi jarma ta-miɛ, mi suyaa miɛ ku siɛ yar-ni.»
13 Yesu wuɔ haa u naŋga-i yuɔ aa naa cira: «Mi taara ŋ jarma
ta.» Naacolŋo jarma pãŋ ta yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na.
14 Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-yo wuɔ u baa yaŋ ma hel;
aa u kã *Diilojigãntieŋo wulaa u ka ne-yo, aa u pã niikonni
maŋ dii pãmma u hã-yo u migãaŋ u yuŋ-maama-i ŋaa *Moisiŋ
nyɛgãaŋ-ma dumaa*. Ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ u jarma taa-
yuɔ kelkel.
15 Kufaŋguŋ ciɛ, Yesu yerre migãaŋ ta di du di kã. Nuɔmba
bɔi taa ba jãnu ba-naa ba nu u nelma-i. Jaamba taa ba cãrã-
yuɔ u tuɔ sire-bɛi ba jarma-na.
16 Ŋga huɔŋgu naŋ-nu duɔ ce, u yaŋ-ba aa ta kã u deŋ ka cãrã
Diiloŋo-i aa bir jo.

Yesu siire murgu naŋo
(Matie 9.1-8; Marke 2.1-12)

17 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu taa u waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ
nuɔmba-i. A ne da *Farisɪ̃ɛbaa-ba namba waa tɪ̃ɛna ba
hɔlma-na, baa *ãnjɪ̃namma pigãataamba namba. Banamba
taa ba hel *Galile, banamba *Yude, halle banamba naa hel
*Yerusalɛmu-i-na jo. Itieŋo fɔ̃ŋgũɔ waa baa-yo u tuɔ sire
jaamba-i.
18 Balamba namba tũu murgu naŋo-i kuugallaŋ-nu jo baa-
yo, wuɔ ba ji suur jɪ̃na-yuɔ Yesu caaŋgu-na.
19 A ne da nuɔmba naa yu dũŋgu-i, ba saa suɔ baŋ ka suur
baa-yo dumaa. Ba naa ba nyugũŋ dũŋgu dɔrɔ-i-na, aa kaasɪ̃ŋ-
ku dii-yo baa u kuugallaŋgu-i nuɔmba hɔlma-na jɪ̃na-yuɔ Yesu
caaŋgu-na.
20 Yesu wuɔ ne da ba haa ba naŋga-i yuɔ cor, wuɔ gbɛ̃ ba
jɛiŋo-i wuɔ: «Mi jɪ̃ɛ, ŋ ãmbabalma hurii hiere.»
21 Anjɪ̃namma pigãataamba-i baa Farisɪ̃ɛbaa-ba doŋ ta ba
piiye wuɔ: «Hai moloŋo-i daayo-i aa u tuɔ tuora Diiloŋo-i?
Da ma hel Diiloŋo-na, hai moloŋo-i gbãa hur u nanolŋo
ãmbabalma-i?»
22 Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na
jɔguɔŋ nel daama temma-i na hɔmmu-na?
23 A hur u ãmbabalma-i, baa a ce u sire a tuɔ wuɔ-i, ma hãi-i-
na, namaa daa hama-i ce fɛ̃u yaŋ?

---

* **5:14** Niɛŋ Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 14.2-32.

24 Ŋga mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suɔ wuɔ
Diiloŋo hãa *Moloŋ-Biɛŋo-i ku fɔ̃ŋgũɔ-i hĩɛma-na u tuɔ hur
nelbiliemba ãmbabalma-i.» Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ gbɛ̃
murgu-i wuɔ: «Sire ŋ biɛ ŋ kuugallaŋgu-i ŋ kũŋ, muɔmɛi waaŋ-
ma dumaa.»
25 Naacolŋo bi sire ba yufelle-na a biɛ u kuugallaŋgu-i tuɔ
gbɛliɛŋ Diiloŋo-i u kũŋ.
26 Maa ce-ba hiere gbɛrɛ; baa ta ba piiye wuɔ: «Diiloŋo-i
bibiɛŋo!» Korma taa ma da-ba a ce ba ta ba piiye wuɔ: «I daa
gbɛrɛ-wɛima nyuŋgo-i-na.»

Yesu bĩɛ Levi-i
(Matie 9.9-13; Marke 2.13-17)

27 Yesuŋ hilaa terieŋgu-na, wuɔ da *nampohũutieŋo naŋo
tĩɛnaana u maacemmaŋ-dũŋgu-na, ba taa ba bĩ-yo Levi. Wuɔ
waŋ baa-yo wuɔ: «Levi, sire i ta.»
28 Levi bi pãŋ nanna u maacemma-i aa sire cu u huoŋ-nu.
29 Ku huoŋgu-na, Levi wuɔ ce kãlle u dumɛlle-na Yesu yerreŋ
aa bĩ u jo ba ji ta ba wuo niiwuoni-i. Nuɔmba bɔi waa baa-ba.
Nampohũutaamba waa ba hɔlma-na.
30 *Farisĩɛbaa-ba daa mafamma-i ce bige-i baa *ãnjĩnamma
pigãataamba-i? Kuɔ gbuu jaŋ-ba; baa ta ba waana aa naa ta ba
piiye baa Yesu *hãalãbiemba-i wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na wuo aa
ta na nyɔŋ baa nelbabalaaŋ daaba temma-i?»
31 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Da ŋ waa hĩnni, ŋ ka ce bige-i
pɛrruntieŋ terieŋ-nu?
32 Mi saa jo nelfafaaŋ maa-na, ŋga mi juɔ nelbabalaaŋ maa-
na ba da ba nanna ba ciləbabalaŋo-i.»

Yesu piiye sũŋgu maama
(Matie 9.14-17; Marke 2.18-22)

33 Baŋ waa mafamma-na, *Farisĩɛbaa-ba namba yuu-yo
wuɔ: «*Nsãa-Batisi *hãalãbiemba dii sũŋgu-i aa ta ba cãrã
Diiloŋo-i, miɛ baamba bi dii aa ta ba cãrã, bige-i ciɛ naŋ
baamba sa dii?»
34 Yesu wuɔ siɛ-ba baa gbãnalãaŋgu wuɔ: «Nɛliɛ gbãa tuɔ
jã ciɛŋo aa na ce u jɛ̃naamba dii sũŋgu ku yiiŋgu-na dɔrbiɛŋo
yufelle-na wɛi?
35 Ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ba ka bel dɔrbiɛŋo-i ta baa-yo.
Kufaŋgu yinni'i nuɔ-i baŋ ka dii sũŋgu-i.»
36 Aa naa tiraa naŋ gbãnalãaŋgu naŋgu baa-ba wuɔ: «Ba sa
taal joŋgorfɛlɛŋo-i a nar uucɔləŋo. Da ŋ ce-ma, joŋgorfɛlɛŋo
kompaŋga siɛ biɛ baa uucɔləŋo kaaŋga-i, u yaa daayo u taalaa
tĩ.
37 Ba sa bi dii duvɛ̃nfɛlɛŋo-i cirkpɔcɔləŋ-na. Umaŋ duɔ ce-ma,
cirkpuɔ ka muonu aa duvɛ̃ŋo ka kũnna.

38 Ŋga da ŋ'a ŋ dii duvɛ̃nfɛlɛŋo-i, ŋ saaya ŋ dii-yo cirkpɔfɛlɛŋ-na.
39 Na saa da, umaŋ duɔ tuɔ nyɔŋ duvɛ̃ncɔlɔŋo-i uufɛlɛŋo sa dɔlnu-yuɔ a ce dumaaŋo-na u sa taara-yuɔ.»

6

Yitĩɛnaŋgu maama
(Matie 12.1-8; Marke 2.23-28)

1 *Yitĩɛnaŋgu naŋgu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni ba cor. U *hãalãbiemba ta ba kar bile-i ba hu-yo ba natiɛŋa-na ba wuo.
2 *Farisĩɛbaa-ba namba ta ba waŋ baa-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na ce kumaŋ saa saaya cemma yitĩɛnaŋgu-na?»
3 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Nyulmu naŋ bilaa *Davidi-i wuɔ ce kumaŋ baa u nuɔmba-i*, ma sĩ na kalaaŋ-ku kɛ?
4 U naŋ suurii Diiloŋ-dũŋgu-na dumaa a biɛ Diiloŋ-buruo-i ba wuo. A ne da a saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, bamaŋ si dii *Diilojigãntaamba, ba saa saaya ba wuo buruo faŋo-i.»
5 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «*Moloŋ-Biɛŋo yaa yitĩɛnaŋgu tieŋo-i.»

Yesu siire nagãduɔla naŋo
(Matie 12.9-14; Marke 3.1-6)

6 *Yitĩɛnaŋgu bi naŋgu-na, Yesu wuɔ suurii *Di-ilonelhãalãdũŋgu-na tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i. A ne da naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u nadienaŋga naa minaŋ.
7 *Anjĩnamma pigãataamba-i baa *Farisĩɛbaa-ba kã ka tĩɛna ta ba ne Yesu-i wuɔ duɔ sire jɛiŋo yitĩɛnaŋgu-na ba da ãntãalãmma haa-yuɔ.
8 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ gbɛ̃ naacolŋo-i wuɔ: «Sire ŋ jo ŋ ji yiɛra nuɔmba yaaŋga-na.» Naacolŋ wuɔ sire jo ji yiɛra.
9 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi yuu-na nelma diei: A saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, bige-i faa cemma yitĩɛnaŋgu-na? Anfafamma'i faa cemma waa ãmbabalma? Da ŋ da molo yii duɔ ku, ku saaya ŋ kor-o waa ku saaya ŋ yaŋ u ku?»
10 Aa naa wuɔra ne ba yammu-i hiere aa waŋ baa naacolŋo-i wuɔ: «Fara ŋ naŋga-i.» Naacolŋ wuɔ bi fara u naŋga-i, kaa bir ka temma-i.
11 Ba hɔmmu gbuu pãŋ du hiere; baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «I ka ce Yesu daayo-i niɛ?»

Yesu fiɛlaa u pɔpuɔrbiemba-i
(Matie 10.1-4; Marke 3.13-19)

12 Yibieŋa faŋga-na, Yesu wuɔ kã tãnuŋgu naŋgu-na ka cãrã Diiloŋo-i cɔ u yufieŋ-na.

* **6:3** Niɛŋ Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 21.2-7.

13 Cuoŋ juɔ kaal, wuɔ bĩ u *hãalãbiemba-i a fiɛl cĩncieluo ba
hãi bɛi, a tuɔ bĩ-ba *pɔpuɔrbiemba.
14 Uŋ fiɛlaa bamaŋ ba yirɛiŋa yaa daaya: Simɔ, (Yesu wuɔ
bĩ Simɔ faŋo yaa Piɛr-i,) baa u hãaŋo-i Andere, baa Sake, baa
Nsãa, baa Filipu, baa Batelemi,
15 a naara Matie, baa Toma, baa Alfe biɛŋo-i Sake, baa Simɔ
maŋ taa u kuye u nelle maama-i,
16 a naara Sake biɛŋo-i *Yuda, baa *Yuda-Isikaro maŋ juɔ
hel Yesu huoŋgu-na.

Jaamba bɔi juɔ Yesu ji sire-bɛi
(Matie 4.23-25)

17 Yesuŋ juɔ fiɛl u *pɔpuɔrbiemba-i tĩ, wuɔ hiire baa-
ba tãnuŋgu-na ka yiɛra baa-ba kpaŋkpataaŋgu naŋgu-na. U
*hãalãbiemba namba waa terieŋgu faŋgu-na, baa sa waa dɛi
baa yuliiŋgu-i a naara nelpũŋgu naŋgu. Banamba taa ba hel
*Yude, banamba *Yerusalɛmu, banamba Tiir, banamba Sidõ
dii dãmmaŋ-nuoraaŋgu caaŋ-nu.
18 Baa juɔ da ba ji nu Yesu nelma yaa-i aa u duɔ sire jaamba-i
ba jarma-na. Wuɔ bi donya *jĩnabaa-ba-i u hiel-ba nuɔmba
yunni-na.
19 Fõŋgũɔ naŋo taa u hel Yesu-i-na u sire-bɛi ba jarma-na, a
ce dumaaŋo-na, baa ta ba taara ba yiɛya-yuɔ hiere.

Yesu gboya u hãalãbiemba-i
(Matie 5.1-12)

20 Nuɔmbaŋ nii Yesu-i-na da ba yiɛya-yuɔ, wuɔ wuɔra ne u
*hãalãbiemba-i aa naa cira:
«Sũntaaŋ namaaŋo-i, na yunni dɔlaa;
*Diiloŋ-nelle-i namaa diele-i.
21 Nyulmuŋ yeŋ namaa namaŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, na yunni
dɔlaa;
niiwuoni kaa haaya baa-na.
Namaa namaŋ kaalaaŋ fiɛfiɛ-i-na, na yunni dɔlaa;
na kaa waa nyɛmbĩnniŋ.
22 Nuɔŋ da ba bigãaŋ-na,
da ba nanna-nɛi,
da ba ta ba tuora-nɛi,
sisɔ da ba ta ba bĩɛna na yirɛiŋa-i *Moloŋ-Biɛŋo maama-na, na
yunni dɔlaa.
23 Taa na gbu na nyɛ yiiŋgu faŋgu-na, aa na ta na muora
na gbugbanni-i; Diiloŋo kaa pã-na bɔi dɔrɔ-i-na. Na saa
da, ba bĩncuɔmba ciɛ karaaŋgu faŋgu temma yaa-i baa *Di-
ilopɔpuɔrbiemba-i.
24 Ŋga waaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi;
na ciɛ na bãaŋgu-i tĩ.

25 Niiwuoniŋ haaya baa namaa namaŋ fiɛfiɛ-i-na, sũlma
haraa-nɛi;
na kaa waa nyulmu-na.
Namaa namaŋ dii nyɛmbĩnni-na fiɛfiɛ-i-na, sũlma haraa-nɛi;
na kaa waa kuliiŋ-kaaluŋ-nu.
26 Nuɔmba-i hiere da ba ta ba bĩ na yefafalle,
ŋaa ba bĩncuɔmba naŋ bĩŋ coikartaamba maŋ naa ciɛ ba fɛrɛ
Diilopɔpuɔrbiemba
ba yefafalle-i dumaa, sũlma haraa-nɛi.»

Taa na dɔl na bigãarãamba-i
(Matie 5.38-48; 7.12)

27 «Namaa namaŋ karaa na tũnni-i ta na nu mi nelma-i,
yaaŋ mi tũnu-nɛi: Taa na dɔl na bigãarãamba-i, taa na ce
ãnfafamma bamaŋ diyaaŋ luŋgu nɛi.
28 Umaŋ duɔ haa u nubabalaaŋgu nuɔni maŋ nuɔ-i, baa
waasa kutieŋo-na, yaŋ aa ŋ ta ŋ jɔguɔŋ kuufafaaŋgu baa-yo.
Taa na cãrã Diiloŋo-i na hã bamaŋ ciɛŋ-naŋ kuujaŋgu-i.
29 Umaŋ duɔ caa ŋ tũŋ daaku-i, bir daaku-i ŋ hã-yo. Umaŋ
duɔ biɛ ŋ joŋgorbuɔ-i, baa cie-yo ŋ joŋgoryelle-na.
30 Umaŋ duɔ cãrã ŋ wulaa, hã-yo. Aa umaŋ duɔ biɛ bĩŋkũŋgu
ŋ wulaa, baa yuu-yo ku maama.
31 Naŋ taaraŋ nuɔmba ta ba ce kumaŋ ba hã-na, taa na ce
ku temma na bi hã-ba.
32 Da na ta na dɔl na dɔdɔltaamba yoŋ, na jaaluŋgu sĩ Diiloŋo
wulaa. Na saa da, halle bamaŋ sa wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i
ba dɔl ba dɔdɔltaamba-i.
33 Da na ta na bi ce ãnfafamma-i bamaŋ ciɛŋ ãnfafamma-i
nɛi yoŋ, na jaaluŋgu sĩ Diiloŋo wulaa. Halle bamaŋ sa
wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i ba ce kufaŋgu-i.
34 Aa da na ta na dii cɛ̃miɛŋa-i naŋ suyaa wuɔ bamaŋ ka
gbãa suu-ya, na jaaluŋgu sĩ Diiloŋo wulaa. Halle bamaŋ sa
wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i, da ba suɔ wuɔ umaŋ ka gbãa suu
cɛ̃mɛlle-i ba dii-de u'i nuɔ-i.
35 Ŋga, taa na dɔl na bigãarãamba-i, taa na ce ãnfafamma
bɛi, taa na hã aa na baa ta na cie ku sɔlaaŋgu huoŋgu-na. Ku
yaa Diiloŋo ka pã-na bɔi. Aa na ka waa Dɔrwuoŋo bɛŋ namaa.
U yaa faa. U faa baa nuɔmba-i hiere ka hel baa bamaŋ sa
suyaaŋ ãnfafamma-i baa nelbabalaamba-i hiere.
36 Na saaya na waa hujantaaŋ namaa, ŋaa na Toŋ yeŋ
hujantieŋo dumaa.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã cãlmuɔ yaŋga-na
(Matie 7.1-5)

37 «Baa na ta na cãl na-naa, ku yaa Diiloŋo siɛ ka cãl-na. Baa
na ta na haa cãlmuɔ-cãŋkuɔle na-naa nuɔ, ku yaa Diiloŋo siɛ ka
haa cãlmuɔ-cãŋkuɔle nɛi. Umaŋ duɔ cãl nuɔni maŋ, ce jande

aa ŋ yaŋ-yo, ku yaa nuɔ da ŋ bi cãl Diiloŋo-i u ka ce jande aa yaŋ-ni.
38 Niŋ fiŋ baa kekerieŋgu maŋ ŋ hã nuɔmba-i, ba ka fi baa ku yaa hã-ni, terieŋgu faŋgu-na, yaŋ ŋ naŋga ta ka fara, ku yaa ba ka fi naŋ kũŋgu-i aa fɛ̃l-ku ku yu kũnna hã-ni.»
39 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋgu baa-ba wuɔ: «Namaa daa yiro gbãa bel u nayiroŋ nagãŋ-na ba kã terieŋgu aa ba siɛ ka par suur fuoŋ-nu wɛi?
40 *Hãalãbiloŋo sa suɔ u yaŋ u hãalãtieŋo-i, ŋga hãalãbiloŋo maŋ duɔ hãalã ka hi u fuoŋgu-i, u ka tuɔ suɔ ŋaa u hãalãtieŋ uŋ suɔ dumaa.
41 «Naŋ ciɛ niɛ da hũyãŋo-i unaŋ yufelleŋ aa daabolma-i naŋ yufelle-na ŋ saa da-ma?
42 Daabolma-i naŋ fɛrɛŋ yufelle-na jũnnu dumandɛ-i ŋ bir ŋ gbɛ̃ ŋ nabentieŋo-i wuɔ: ‹Yaŋ mi hiel hũyãŋo-i ŋ yufelle-na hã-ni.› Ãŋgbãŋgbãama! Hiel daabolma-i ŋ yufelle-na igɛ̃na, ku yaa ŋ ka ta ŋ da dɛi a gbãa hiel hũyãŋo maŋ ŋ nabentieŋo yufelle-na.»
(Matie 7.16-20; 12.33-35)
43 «Tibifafaaŋgu sa maŋ biebabalɛiŋa, tibibabalaaŋgu sa bi maŋ biefɛfɛiŋa.
44 Ba suɔ tibinni-i ni bieŋa'i nuɔ-i. Ba sa yagal musʔɛŋa kaapugammu-na, aa ba sa bi biɛra hãlɛ̃iŋa caaterreŋ-yuŋ-nu.
45 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋgaŋ yuu baa mamaŋ, ma yaa hilaaŋ ŋ nuŋgu-na. Nelfɛfɛiŋo-i u ãnfafamma hel u hɔfafaŋga'i nuɔ-i aa nelbabalaŋo-i u maacembabalamma hel u hɔbabalaŋga'i nuɔ-i.»

Jaagɔciraamba hãi maama
(Matie 7.24-27)
46 «Bige-i ciɛ na ta na bĩ-mi ‹Itie, Itie›, aa da mi waŋ mamaŋ baa-na, na siɛ ce-ma?
47 Umaŋ duɔ jo ji nu mi nelma-i aa ce-ma, mi ka pigãaŋ-na kutieŋ uŋ saa baa umaŋ:
48 U saa baa nɛliɛŋo maŋ wuɔ u ma dũŋgu, aa hĩŋ ka hi tãmpɛ̃lle-i jĩna ku tuole-i. Ku tuoleŋ jĩɛna fafamma aa u ma-ku, diiloŋoŋ juɔ tã, kanni gbar, hũmma bũŋ ka naŋ-ku, ma saa gbãa naara-kuɔ.
49 Ŋga umaŋ juɔŋ u nu mi nelma-i aa u sa ce-ma, u saa baa umaŋ wuɔ u ma dũŋgu aa u saa hĩŋ jĩna ku tuole-i aa ma-ku. Diiloŋoŋ juɔ tã, hũmma bũŋ ka naŋ-ku, ku pãŋ cii hiere, bĩŋkũŋgu saa tĩɛ.»

7

Yesu siire sorosi ba yuntieŋo naŋo maacembiloŋo-i
(Matie 8.5-13)

1 Yesuŋ juɔ piiye u nelma-i tĩ baa nuɔmba-i, wuɔ ta kã
Kafarnamu.
2 *Oromɛ ba sorosi ba yuntieŋɔ naŋɔ waa nelle fande-na,
u maacembiloŋɔ naŋɔ maama waa kpelle yuɔ. Maacembiloŋ
daayo tuɔ jaŋ. U jarma waa kpelle.
3 Yesuŋ juɔ, sorosi ba yuntieŋ daayo nu-ma. Wuɔ puɔr
*Yuifu ba bĩncuɔmba namba-i u wulaa, wuɔ ba ka cãrã-yuɔ
u ji sire u maacembiloŋɔ-i hã-yo.
4 Bĩncuɔŋ daaba kã ka ta ba cãrã Yesu-i aa ta ba piiye wuɔ:
«Naacolŋ daayo saaya kãyãmma.
5 Yuifubaa miɛ i maama dɔlnu-yuɔ; ŋ saa da, u'i maa i
*Diilonelhãalãdũŋgu-i hã-ye.»
6 Yesu wuɔ ta tuɔ kã baa-ba sorosi ba yuntieŋɔ cĩiŋgu-na. Baŋ
kaa piɛ cĩiŋgu-i, ba suu baa sorosi ba yuntieŋɔ tiraa puɔr u
jɛ̃naamba namba Yesu wulaa. Baa waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Itie,
i jĩɛŋ wuɔ i ji waŋ baa-ni, wuɔ ŋ baa mulĩɛŋ ŋ fɛrɛ; kɛrɛ nuɔ ŋ
saa saaya ŋ suur fuɔ temma dumɛlle-na
7 ku'i ciɛ ŋ da u saa siɛ jo u fɛrɛ ŋ wulaa. Ŋga da ŋ siɛ, ŋ waŋ
nelma diei, u maacembiloŋɔ ka sire.
8 Wuɔ fuɔ fɛrɛ-i nuɔmba dii u yuŋ-nu, aa fuɔ bi waa banaŋ
yuŋ-nu. Duɔ gbɛ̃ umaŋ wuɔ: ‹Kã ŋ ka ce daaku!› Ŋ da kutieŋɔ
kãa. Duɔ bi gbɛ̃ umaŋ wuɔ: ‹Jo bande!› Ŋ da kutieŋɔ bi juɔ.
Duɔ bi tiraa gbɛ̃ u maacembiloŋɔ-i wuɔ: ‹Ce daama!› Ŋ da u
ciɛ-ma.»
9 Yesu wuɔ kar da hãmmu! Naacolŋ uŋ juɔ piiye tĩ, Yesu
wuɔ bir u yaaŋga-i nuɔmba-na aa naa cira: «Yaaŋ mi tũnu-nɛi;
*Isirahɛl-na hiere, mi saa da umaŋ haa u naŋga-i miɛ naacolŋ
daayo temma-i.»
10 Sorosi ba yuntieŋɔ pɔpuɔrbieŋ baa bir ta ba kũŋ. Baŋ
kaa hi cĩiŋgu-i, baa da maacembiloŋ daayo siire da yeryer u
temma-i.

Bikulciɛŋɔ naŋɔ biɛŋɔ kuu Yesu sire-yuɔ

11 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta tuɔ kã nelle nande-na, ba bĩ-de
Nayine. U *hãalãbiemba waa baa-yo a naara nelpũŋgu naŋgu.
12 Baŋ kaa ta ba suur nelle-na, baa suu baa ba tũyãa
bikuloŋɔ naŋɔ ta ba kã da ba ka fuure. U waa naacombiloŋɔ,
aa u yaa waa u diei u nyu wulaa, a ne da u to naa ku aa yaŋ-ba.
Nuɔmba bɔi taa ba kã u fuuremma-na.
13 Yesuŋ daa nyuŋɔ-i, u hujarre gbuu ko-yo, wuɔ waŋ baa-
yo wuɔ: «Ciɛŋ nuɔ, budii; baa kaal.»
14 Aa naa piɛ ka haa u naŋga-i kuloŋɔ-na. Bamaŋ naa tũyãa-
yo baa yiɛra. Wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Naacombilo, sire!»
15 Wuɔ bi yiiye sire tĩɛna, aa doŋ tuɔ piiye. Yesu wuɔ gbɛ̃
nyuŋɔ-i wuɔ: «Biɛ ŋ biɛŋɔ yaa-i.»

16 Korma pãŋ bel-ba hiere terieŋgu faŋgu-na. Baa ta ba
gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa ta ba piiye wuɔ: «*Diilopɔpuɔrbilobuɔ
hilaa-yiɛ. Diiloŋo juɔ ji kãyã u nuɔmba-i.»
17 Nelma famma gbuo *Yude-i hiere baa nilɛiŋa maŋ u
kɔtɔnni-na.

Nsãa-Batisi puɔraa u hãalãbiemba-i Yesu wulaa
(Matie 11.2-6)

18 Yesuŋ ciɛ mamaŋ hiere, Nsãa *hãalãbiemba kã ka tũnu-
yuɔ baa-ma.
19 Wuɔ bir puɔr ba hãi Yesu wulaa wuɔ ba ka yuu-yo kɛrɛ
*Koŋkortieŋo maŋ saaya u jo, u yaa ufaŋo-i wɛi sisɔ uu dii
huoŋ-nu?
20 Baa kã ka da Yesu-i, baa cira: «*Nsãa-Batisi puɔraa-ye ŋ
wulaa, wuɔ i ji yuu-ni kɛrɛ Koŋkortieŋo maŋ saaya u jo, u yaa
nuɔŋo-i wɛi sisɔ uu dii huoŋ-nu?»
21 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Yesu waa tuɔ sire jaamba bɔi ba
jarma-na aa tuɔ donya *jĩnabaa-ba-i nuɔmba yunni-na aa bi
tuɔ puur yiriemba yufieŋa-i.
22 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Kãaŋ na ka tũnu Nsãa-i baa naŋ
daa kumaŋ, baa naŋ nuɔ mamaŋ: *Yiriemba yufieŋa puurii,
murgubaa-ba siire ta ba wuɔ,* *wontuɔrmba jarma taa bɛi,
*tugbentaamba tũnni puurii, bikuomba siire aa sũntaamba nuɔ
*Neldɔdɔlma-i.**
23 Umaŋ gbeini-i da ni saa ji guɔl mi huoŋgu-na kutieŋo
yuŋgu dɔlaa.»

Nsãa-Batisi sĩnni-i
(Matie 11.7-19)

24 Nsãa pɔpuɔrbieŋ baŋ taa, Yesu wuɔ tuɔ taara u pigãaŋ
nuɔmba-i baa Nsãa sĩnni-i, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na kãa ka ne
bige-i *hĩɛkuraaŋgu-na? Fafalmuŋ sagallaŋ hĩɛŋgu-i dumaa
na kãa ka ne ku yaa wɛi?
25 Namaa kãa ka ne bige-i? Na kãa ka ne umaŋ diyaa
bĩmbĩfafanni wɛi? Ma sĩ bamaŋ diyaaŋ bĩmbĩfafanni-i aa ta
ba ce ba bãaŋgu-i baa dii jãmatigi ba dũnniŋ kɛ?
26 Ŋga namaa kãa ka ne bige-i? Ma sĩ na kãa ka ne
*Diilopɔpuɔrbiloŋo'i kɛ? Aa naacolŋo faŋo-i, mi tũnu-nɛi, u
maaraa Diilopɔpuɔrbiemba-i.
27 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Mi ka puɔr mi
pɔpuɔrbiloŋo wuɔya ta ŋ yaaŋ-na ka cãa ŋ hũmelle-i*›†, ba gbɛ̃
Nsãa yaa-i.
28 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, Nsãa temma saa hi hoŋ caaŋ-biemba-na
yogo, a ne da umaŋ si dii baa yuŋgu *Diiloŋ-nelle-na u maaraa
Nsãa-i.

---

* **7:22** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 35.5-6; 61.1. † **7:27** Malaki (Malachie) 3.1

29 Nuɔmba-i hiere ka hel baa *nampohũutaamba-i ba nuɔ Nsãa nelma-i aa suɔ wuɔ Diiloŋo maacemma vii, ba ce Nsãa *batiseŋ-ba.
30 Ŋga *Farisɩ̃ɛbaa-ba-i baa *ãnjɩ̃namma pigãataamba ya-garaa wuɔ Nsãa baa batiseŋ-ba. A ce dumaaŋo-na, Diiloŋ uŋ taa u taara u ce kumaŋ hã-ba, ba cɩ̃inaana-kuɔ.»
31 Yesu wuɔ tiraa cira: «Mi gbãa saa fiɛfiɛ ku nuɔmba-i baa haba-i?
32 Mi gbãa saa-ba baa bisãlmba maŋ tɩ̃ɛnaana ponsa-natigerreŋ. Banamba ta ba waŋ baa banamba-i wuɔ:
‹I hulii tulammu hã-na, na saa nyɛŋ,
i hãl kuliiŋ-nɛini hã-na, na saa kaal.›
33 *Nsãa-Batisiŋ juɔ aa u sa dii dɩ̃belle u nuŋgu-na, u sa nyɔŋ kolma, na cira wuɔ *jɩ̃na dii u yuŋgu-na.
34 *Moloŋ-Biɛŋ uŋ wuo aa tuɔ nyɔŋ, na tiraa sire ta na piiye wuɔ: ‹Naacoloŋ daa fuɔ bi yii baa niiwuoni yaa yoŋ baa konyɔlle, aa tiraa sire bel jɩ̃ɛru baa nampohũutaamba baa nelbabalaamba.›
35 Ŋga bamaŋ siyaa Diiloŋo nelma-i ba suyaa wuɔ ma faa.»

Yesu kãa Simɔ cɩ̃iŋ-nu

36 *Farisɩ̃ɛyiɛŋo naŋo waa, ba taa ba bɩ̃-yo Simɔ. Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji bɩ̃ Yesu-i wuɔ ba ka wuo niiwuoni u terieŋgu-na, Yesu wuɔ kã ba ka ta ba wuo.
37 A ne da saasorciɛŋo naŋo waa nelle fande-na. Wuɔ nu-ma wuɔ Yesu dii Simɔ terieŋgu-na ba ta ba wuo niiwuoni. Wuɔ kã baa natikolo-hũmma *alabati-kamoeleŋ
38 ka yiɛra saanu baa Yesu gbeini-i tuɔ kaal. Uŋ kaal dumaaŋo-na, nyinyɔlma ta ma kũnna Yesu gbeini-na. Wuɔ ce u yukuɔsɩ̃nni-i a hurre-niɛ aa pũrã-niɛ nammu hãi aa ce natikolo-hũŋ daama-i a kũnna-niɛ.
39 Simɔ daa mafamma-i ce bige-i, u pãŋ tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ: «Kuɔ naacoloŋ daayo waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo ninsoŋo, ciɛŋo maŋ yiɛyaayaŋ-yuɔ daayo-i uu naa suɔ wuɔ cɛfɛfɛiŋo sɩ̃.»
40 Yesu wuɔ cira: «Simɔ, nelma dii mi da mi waŋ-ma baa-ni.»
Simɔ wuɔ: «Hãalãtie, waŋ-ma.»
41 Yesu wuɔ cira: «Naacolŋo naŋo cɛ̃mɛlle waa nuɔmba hãi nuɔ; dɩ̃ɛlã-wuoŋo-i neifieŋ-komuɔŋa hãi baa cɩ̃ncieluo, hãalɩ̃ŋ-wuoŋo-i neifieŋa ndii.
42 Ba saa gbãa da ba pã-ya, u ce hujarre bɛi aa ce ba yaŋ-ya. Ba hãi-i-na, cɛ̃mɛllentieŋo maama ka dɔlnu hai yaŋ?»
43 Simɔ wuɔ cira: «Mɛi huɔŋ-na, umaŋ gbeiŋa-i waa bɔi u maama ka dɔlnu u yaa yaŋ.»
Yesu wuɔ cira: «Ŋ waaŋ ninsoŋo.»
44 Aa naa bir u yaaŋga-i ciɛŋo-na, aa gbɛ̃ Simɔ-i wuɔ: «Ŋ daa ciɛŋ daayo-i kɛ? Miŋ diyaa mi gboluoŋgu-i ŋ dumɛlle-na, ŋ saa

hã-mi hũmma mi saara mi gbeini-i. Ŋga fuɔ kaalaa kũnna u nyinyɔlma-i mi gbeini-na a saara-niɛ hã-mi, aa hurre-niɛ baa u yukuɔsĩnni-i.

45 Ŋ saa jãrã-miɛ pũrã-miɛ, ŋga fuɔ-i, dii uŋ suurii ŋ dumɛllena ji hi baa fiɛfiɛ, u saa yaŋ mi gbeini pũrãmma-i.

46 Ŋ saa hure namma mi yuŋgu-na, ŋga ciɛŋ daayo kũɔna natikolo-hũmma mi gbeini-na.

47 Ku'i ciɛ mi ta mi tũ-niŋ miɛ: Mi maamaŋ dɔlaanu-yuɔ dɔlnumma maŋ daama-i, ku pigãaŋ wuɔ u ãmbabalma-i baa ma ciinumma-i hiere, ma hurii. Ŋga umaŋ ãmbabalma-i da ma saa hur bɔi, mi maama sa dɔlnu kutieŋo-i bɔi.»

48 Aa naa waŋ baa ciɛŋo-i wuɔ: «Ŋ ãmbabalma hurii.»

49 Bamaŋ waa juwuoterieŋgu-na baa doŋ ta ba jɔguɔŋ wuɔ: «Naacolŋ daa fuɔ hilaa hie aa tuɔ gbã u hur ãmbabalma-i?»

50 Yesu wuɔ waŋ baa ciɛŋo-i wuɔ: «Niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ ŋ kuraa, kã fiɛi.»

8

Caamba namba taa ba kãyã Yesu-i baa u hãalãbiemba-i

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji sire tuɔ wuɔra nilɛiŋa-na hiere u waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu *Neldɔdɔlma-i u kã. U *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba waa baa-yo

2 a naara caamba namba. Wuɔ duɔnya *jĩnabaa halaŋba caamba famba yunni-na, aa naa bi sire banamba jarma namma-na. Ba taa ba bĩ unaŋo-i Maari. Fuɔ taa u hel Magidala. Jĩnabaa niehãi naa hilaa fuɔ-i-na.

3 Aa bĩ unaŋo-i Sani. Fuɔ bɔlɔ waa *Erɔdi dumɛlle maacembiemba yuntieŋo naŋo, ba taa ba bĩ-yo Kusa. Aa ta ba bĩ unaŋo-i Susani a naara capũŋgu naŋgu. Ba taa ba ce ba nagãŋniini-i ba kãyã Yesu-i baa u hãalãbiemba-i.

Nuɔmbaŋ bel Diiloŋ-nelma-i dumaa
(Matie 13.1-23; Marke 4.1-20)

4 Nuɔmba taa ba hel nilɛiŋa-na hiere ba jo ba nu Yesu nelma-i. Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ:

5 «Naacolŋo naŋo kãa ka naŋ fũma u suoŋgu-na. Unaŋo kã ka diire hũmelleŋ-huɔŋ-na. Nuɔmba ta ba cor ba flɛna-yuɔ; huriimba jo ji wuo-yo hiere.

6 Unaŋo kã ka diire tãmpɛ̃lleŋ-terieŋ-nu a pa, kpekpelma ce u ku.

7 Unaŋo kã ka diire hĩɛŋ-nu; hĩɛŋgu tu suuye-yuɔ.

8 Umaŋ diiriiye suoŋ-huoŋga-na, munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla.» Yesuŋ waaŋ mafamma-i, u piiye da gbagaga wuɔ: «Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

9 U *hãalãbiemba yuu-yo wuɔ: «Gbãnalãaŋ daaku yuŋgu
yaa wuɔ niɛ?»
10 U cira: «Diiloŋo ciɛ baa namaaŋo-i. U *nellentesĩnni
maama maŋ fuyaa, u pigãaŋ namaaŋo-i baa-ma. Ŋga ma piiye
baa banamba-i gbãnɛiniŋ; a ce dumaaŋo-na,
da ba ne-ma, ba siɛ da ma terieŋgu-i,
*aa da ba nu-ma, ba siɛ suɔ ma yuŋgu-i.**»
11 Aa naa cira: «Mi gbãnalãaŋgu yuŋgu yaa daaku: Diiloŋ-
nelma yaa fũma-i, aa nuɔmba hɔmmu yaa u mundiiremmu-i.
12 Nuɔmba naŋ hɔmmu dii ŋaa hũmelleŋ-huɔŋga, da ba nu
Diiloŋ-nelma-i, ba yaŋ *Sitãni jo ji hiel-ma ba hɔmmu-na, a ce
dumaaŋo-na ba siɛ da hũu-ma aa kor.
13 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa tãmpɛ̃lleŋ-terieŋgu, da ba nu Diiloŋ-
nelma-i, ma gbuu dɔlnu-bɛi; ba hũu-ma. Ŋga ma siɛ gbãa naŋ
kaasĩnni. Da ku ji huol, ba har ji̇̃na.
14 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hĩɛŋ-terieŋgu, da ba nu Diiloŋ-nelma-i,
ba yaŋ ãnjɔguɔma-i baa gbeiŋ-maama-i a naara ba kusũŋ-
maama jo ji suuye-mɛi. A ce dumaaŋo-na ma siɛ gbãa dii belle
ba wulaa.
15 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hĩɛfafamma, da ba nu Diiloŋ-nelma-i,
ba hũu-ma aa bel-ma baa hɔfafaŋga aa nyaar ta ba wuɔ ma
hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa.»

Fitĩŋ-gbãnalãaŋgu
(Marke 4.21-25)

16 Yesu wuɔ tiraa naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Ba
sa celieŋ fitĩnuɔ-i aa ce bĩŋkũŋgu cure-yuɔ. Da ba celieŋ-yo, ba
haa-yo dɔrɔ ku yaa ŋ da dũŋ-huɔŋga ciɛ gbaa hiere.
17 Ku wɛima si dii mamaŋ siɛ ji hel bomborma-na, aa ku
nelma si dii mamaŋ siɛ ji nu.
18 Kuŋ yeŋ baa umaŋ, ba ka hã-yo naara, aa umaŋ kuu sĩ
baa-yo, cɛllɛ kũŋgu maŋ uŋ haa u naŋga-i kuɔ, ba ka hũu-ku
aa yaŋ-yo. Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na ta na suɔ nelma
numma.»

Yesu nyu-i baa u hãmba juɔ u wulaa
(Matie 12.46-50; Marke 3.31-35)

19 Yesuŋ waa tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i, u nyu-i baa u hãmba
jo da ba ji ne-yo; jo ji da nuɔmba yuu, ba saa gbãa da ba piɛ u
caaŋ-nu.
20 Baa waŋ ba Yesu-i wuɔ: «Ŋ nyu-i baa ŋ hãmba juɔ da ba ji
ne-ni, baa dii gõŋgũɔŋgu-na.»
21 Yesu wuɔ cira: «Bamaŋ nuɔŋ Diiloŋ-nelma-i aa ce-ma, ba
yaa mɛi nyubaa-ba-i, ba yaa mɛi hãmba-i.»

Yesu yiɛraaya fafalmu
(Matie 8.23-27; Marke 4.35-41)

* **8:10** Isayi (Ésaïe) 6.9

22 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu wuɔ ji bel nyugũŋ beŋo naŋo-na baa
u *hãalãbiemba-i aa naa cira: «Yaaŋ i karnu dalaŋga-i i kã
bombor damaalɛi-i.» Baa bi ta ta ba karnu ba kã.
23 Ba'a ba kã yaaŋga-na, Yesu wuɔ duɔfũŋ. Ba kaa hi hɔlma
namma-i, fafalmu naŋ temma sire suuye-bɛi. Hũmma doŋ ta
ma suur beŋo-na. Baa ta ba yii da ba kunu.
24 Hãalãbiemba ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Hãalãtie, sire, i yii diɛ
ku!» Yesu wuɔ sire nuola fafalmu-i baa hũmma-i niɛ kã ka
ciire.
25 Kuɔ cu ba hɔmmu-i, ba kũɔŋ maa ta ma nyɛŋ. Wuɔ waŋ
baa-ba wuɔ: «Namaa na'a na haa na naŋga-i miɛ hie?» Baa ta
ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Nɛliɛŋ hayo-i temma-i dumandɛ-i?
Fuɔ dii niɛ aa duɔ nuola fafalmu-i baa hũmma-i ni kã ka ciire
ni temma-i?»

Yesu duɔnya jĩnabaa naacolŋo naŋo-na
(Matie 8.28-34; Marke 5.1-20)

26 Yesubaa-baŋ karaanu ka hi Geresa-i dii Galile dalaŋga
bomborma namma-na, baa huɔl.
27 *Jĩna ba nolŋo naŋo waa nelle fande-na, u bãaŋgu cuɔ. U
waa tuɔ wuɔra u bĩŋ tãmporuoŋgu aa tuɔ kã u cɔ cĩncuɔŋ-na.
Yesubaa-baŋ huɔlaa u da-ba, u ta tuɔ jãrã-bɛi.
28 Uŋ juɔ hi, u kaasĩŋ aa dũuna Yesu caaŋgu-na aa piiye da
gbagaga wuɔ: «Dɔrwuoŋo Biɛŋ nuɔ, mi ciɛ-ni niɛ? Jande, baa
ce hɔdorre baa-mi.»
29 Yesu wuɔ nuolaaya jĩnabaa-ba-i wuɔ ba hel-yuɔ ku'i ciɛ
wuɔ tuɔ piiye dumaaŋo-na. Ku waa da ku sire-yuɔ yiiŋgu maŋ
nuɔ-i, ba bel-o vaa-yo baa jɔlgɔbaa jĩna. Ŋga da ba fiɛ vaa-yo,
u kar jɔlgɔbaa-ba-i aa suur hĩɛŋ-nu.
30 Jĩnabaa daaba naa ciinu cor u yuŋgu-na. Yesu wuɔ yuu-yo
wuɔ: «Ba bĩ-ni niɛ?»
Wuɔ cira: «Ba bĩ-mi Sãlle.»
31 Jĩnabaa-ba bir yaŋ aa ta ba cãrã Yesu-i wuɔ u baa donya-
bɛi ba kã yaahuol-terieŋgu-na.
32 A ne da pɛrsãlle nande waa ta di wuora tãnuŋgu-na.
Jĩnabaa-ba cãrã Yesu-i wuɔ u yaŋ ba ka suur pɛrmba famba
yaa nuɔ-i. Yesu wuɔ hã-ba hũmelle-i.
33 Baa hel naacolŋo-na a kã ka suur pɛrmba-na. Pɛrmba pãŋ
ta ba gbar ba hiire, ba kã ba kunu dalaŋga-na.
34 Nuɔmba waa ta ba ceŋ-ba. Baŋ juɔ da ba gbaraa ka kunu
hiere dumaaŋo-na, baa pisãllã baa gbaruŋgu; banamba kã
nelleŋ-huɔŋga-na, banamba kã sonni-na ka waŋ-ma.
35 Nuɔmba hel da ba ji ne. Baŋ juɔ ji hi, baa da naacolŋ
daayo diyaa bĩmbĩnni tĩɛna da welewele Yesu caaŋgu-na.
Korma pãŋ ta ma da-ba.
36 Bamaŋ waa da baŋ duɔnya jĩnabaa daaba-i dumaa naa-
colŋo-na, baa ta ba piiye ba tũnu banamba-i.

37 Kor maa gbuu ta ma da Geresataamba-i. Baa cãrã Yesu-i
wuɔ u ce jande aa u ta u halaŋ ba terieŋgu-na. Wuɔ kã ka
nyugũŋ beŋo-na duɔ bir.
38 Uŋ duɔnya jĩnabaa-ba-i naacolŋo maŋ nuɔ-i, wuɔ cãrã-
yuɔ wuɔ u yaŋ u kã baa-yo. Yesu wuɔ cira:
39 «Yaŋ aa ŋ kũŋ ŋ ka tũnu nuɔmba-i Diiloŋ uŋ ciɛ kumaŋ
niɛ.» Naacolŋ wuɔ ta ka tuɔ wuɔra u waŋ Yesuŋ ciɛ kumaŋ
yuɔ hiere.

Yesu yiɛraaya ciɛŋo naŋ tãmma aa sire bikuloŋo naŋo
(Matie 9.18-26; Marke 5.21-43)

40 Yesuŋ hilaa Geresa-i-na jo, nuɔmba kũɔl ba-naa kã ka yu-
yuɔ. Ba taa ba niya u jomma-i hiere.
41 Naacolŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Yarusi. U waa
*Diilonelhãalãdũŋgu yuntieŋo. Wuɔ jo ji dũuna Yesu caaŋgu-
na a tuɔ cãrã-yuɔ wuɔ u kã u dumɛlle-na
42 kɛrɛ u biloduɔla yii baa u yuŋgu. Biloŋo bieŋ cĩncieluo baa
a hãi waa belle fande-na. Yesu wuɔ ta ba ta ba kã. Nuɔmba
fũnuŋ yu-yuɔ ta ba nogol-o terni-na hiere.
43 Ciɛŋo naŋo bi waa ba hɔlma-na, u tãmma taa ma kũnna.
Ku bieŋ cĩncieluo baa a hãi waa belle fande-na. U ciɛ pɛrru-i
ji gbɛ̃. U gbeiŋa tiraa tĩ aa tãmma saa yiɛra.
44 Ciɛŋ daayo piɛ Yesu huoŋ-yaŋga a yiɛya u joŋgoruo tũŋgu-i.
Uŋ yiɛyaaya joŋgoruo-i terieŋgu maŋ nuɔ-i, tãmma pãŋ yiɛra.
45 Yesu wuɔ suɔ wuɔ molo yiɛyaaya-yuɔ. Wuɔ yuu wuɔ: «Hai
moloŋo-i yiɛyaaya-miɛ?»
Wulawula wuɔ fuɔ sĩ, wulawula wuɔ fuɔ sĩ. Piɛr wuɔ cira:
«Hãalãtie, molo saa yiɛya-niɛ, nuɔmba yaa yuu ta ba tisĩŋ-ni.»
46 Yesu wuɔ cira: «Molo yiɛyaaya-miɛ. Mi daa kunaŋgu
paraaya-miɛ ku'i ciɛ mi suɔ.»
47 Ciɛŋ daa uŋ daa Yesu suyaa dumaaŋo-na, u kũɔma doŋ ta
ma nyɛŋ. Wuɔ piɛ dũuna u yaaŋga-na, aa naa piiye nuɔmba-i
hiere ba yufelle-na kumaŋ ciɛ u yiɛya-yuɔ. Aa fafalmuŋ daa-
yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na dumaa, wuɔ tiraa waŋ mafamma-i.
48 Yesu wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Mi bilo, niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ
kuraa. Kã ŋ kã fiɛi.»
49 Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, moloŋ
wuɔ hel Diilonelhãalãdũŋgu yuntieŋo cĩiŋgu-na ji waŋ baa-yo
wuɔ: «Baa yaŋ hãalãtieŋo mulĩɛŋ u fɛrɛ, ŋ biloŋo jarma yaraa-
yo.»
50 Yesu wuɔ nu-ma. Wuɔ waŋ baa Yarusi-i wuɔ: «Baa tie
holle. Da ŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ biloŋo ka sire.» Uŋ waaŋ
mafamma-i, baa cor ta ba kã.
51 Baŋ kaa hi cĩiŋgu-i, u saa siɛ molo suur baa-yo dũŋgu-na.
U ciɛ fuɔ baa Piɛr baa Nsãa baa Sake a naara biloŋo to-i baa u
nyu-i ba'i suur baa-yo yoŋ.

52 Nuɔmba-i hiere ba waa kaaluŋ-nu. Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ:
«Baa na kaal, u saa ku, u duɔfũŋ.»
53 Baa bir yaŋ aa ta ba cɔ̃muɔŋ-yo. Bafamba wulaa ma tĩɛ.
54 Yesu wuɔ bel biloŋo naŋga-i, aa naa piiye da gbagaga wuɔ:
«Bilo, sire!»
55 Biloŋ wuɔ puur u yufieŋa-i aa pãŋ yiiye sire. Yesu wuɔ
cira ba hã-yo bĩŋkũŋgu u wuo.
56 Kuɔ ce u bĩncuɔmba-i gbɛrɛ. Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ ba
baa yaŋ ma hel.

9

Yesu puɔraa u hãalãbiemba-i
(Matie 10.5-15; Marke 6.7-13)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tigiiŋ u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba
hãi baamba-i a hã-ba himma baa fɔ̃ŋgũɔ ba da ba gbãa ta ba
donya *jĩnabaa-ba-i hiere aa ta ba sire jaamba-i.
2 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ puɔr-ba wuɔ ba wuɔra waŋ *Di-
iloŋ-bãaŋgu maama-i aa sire jaamba-i.
3 Aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Da na'a na ta, molo baa biɛ
bũɔle, molo baa biɛ buɔra, molo baa biɛ niiwuoni, molo baa
biɛ gbeiŋa, molo baa bi biɛ joŋgorbaa-ba hãi.
4 Da na kã terieŋgu terieŋgu, aa ba ka hã-na dũŋgu wuɔ na
ta na cɔ, na tĩɛ dũŋgu faŋgu-na fuɔ na tamma.
5 Ŋga da na kã da na ka har bamaŋ nuɔ-i aa ba yagar, na pir
na nallu-i na ta. Ku yaa ba ka suɔ wuɔ ba maacemma saa fa.»
6 U hãalãbiemba ta ta ba wuɔra nilɛiŋa-na hiere ba waŋ
*Neldɔdɔlma-i aa ta ba sire jaamba-i ba kã.

Erɔdi huɔŋga cuu
(Matie 14.1-12; Marke 6.14-29)

7 Mamaŋ ciɛŋ hiere, *Erɔdi maŋ waa *Galile yuŋgu-na wuɔ
nu-ma. Uŋ nuɔ-ma, u huɔŋ kaa cu. Banamba taa ba piiye wuɔ
*Nsãa-Batisi yaa siire kuoŋ-nelle-na a jo.
8 Banaŋ ba'a *Eli yaa caraaya-bɛi. Banaŋ ba'a yiinataaŋ
*Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋo'i siire kuoŋ-nelle-na jo.
9 Erɔdi wuɔ cira: «Mi ciɛ ba kar Nsãa yuŋgu-i, hai moloŋo-i
daayo fuɔ?» Aa naa tuɔ taara u da Yesu yufelle.

Yesu hãa nelpũŋgu naŋgu wuo ye
(Matie 14.13-21; Marke 6.30-44; Nsãa 6.1-14)

10 Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ kaa bir jo, baa jo ji tũnu-yuɔ baa
baŋ kaa ce mamaŋ hiere. Yesu wuɔ ce ba hel nelleŋ-huɔŋga-
na kã ba deŋ, dii nelle nande caaŋgu-na ba bĩ-de Betisada.

11 Baŋ fiɛ ta, nuɔmba yagar nu-ma, aa sire nyaa u huoŋ-
nu. Baŋ kaa hi, Yesu wuɔ hã-ba muntĩɛnammu aa biɛ *Diiloŋ-
nellentesĩnni maama-i waŋ baa-ba aa bi sire jaamba maŋ waa
ba hɔlma-na.
12 Bãaŋguŋ juɔ doŋ ta ku hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u *hãalãbieŋ
cĩncieluo ba hãi baamba kã u wulaa ka cira: «Itie, iŋ yeŋ
hĩɛŋgu-na dumandɛ-i aa bãaŋgu ta ku suur, ŋ sa ce nuɔmba
bɔrɔ kã nilɛiŋa maŋ kɔtɔnni-na ka taara niiwuoni wuo, baa
muncɔmmu wɛi?»
13 Yesu wuɔ cira: «Namɛi saaya na hã-ba niiwuoni-i ba wuo.»
Baa cira: «*Buruo u ndii dii baa-ye yoŋ baa titiraamba hãi.
Da ŋ bi'a miɛmɛi ka sãa ji hã nelpũŋ daaku-i hiere ŋ waŋ-ma.»
14 A ne da bɛmba maŋ waa, ba yuu nuɔmba neifieŋa hãi
nuɔsiba ndii temma.
Yesu wuɔ cira: «Ciɛŋ ba tĩɛna nuɔmba komuɔŋa hã-a-hãi baa
cĩncielbaa.»
15 U hãalãbiemba ce nuɔmba tĩɛna.
16 Yesu wuɔ biɛ buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hãi
baaŋ daaba-i a ciir u yuŋgu-i dɔrɔ-i-na aa jaal Diiloŋo-i. Uŋ
jaalaa Diiloŋo-i, wuɔ bũlnu-niɛ hã u hãalãbiemba calnu-niɛ hã
nuɔmba-i.
17 Nuɔmba wuo hiere niɛ yar-ba. Hãalãbiemba gbura ni
boini-i a dii-ni segeyufieŋ cĩncieluo baa a hãi a ta baa-ni.

Yesu sĩnni yaa hani-i?
(Matie 16.13-28; Marke 8.27-9.1)

18 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu kãa u deŋ ka tuɔ cãrã Diiloŋo-i. U
*hãalãbiemba waa baa-yo. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Nuɔmba waŋ
wuɔ niɛ mɛi kũŋgu-na?»
19 Baa cira: «Banamba ciɛra wuɔ nuɔnɛi *Nsãa-Batisi-i, banaŋ
ba'a nuɔnɛi *Eli-i, banaŋ ba'a yiinataaŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo
naŋo'i birii jo nuɔŋo-i.»
20 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Namaa fuɔ, na'a hai moloŋ
muɔmɛi?»
Piɛr wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ
*Koŋkortieŋo maŋ, u yaa nuɔŋo-i.»
21 Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ molo
nu-ma.
22 Aa naa cira: «*Moloŋ-Biɛŋo saaya u gbuu mulĩɛŋ. Nelle
bĩncuɔmba-i baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i a naara
*ãnjĩnamma pigãataamba ka cĩina-yuɔ aa bel-o ko-yo. Ŋga da
ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-na u ka
sire hel jo.»
23 Aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Nuɔni maŋ da ŋ ta ŋ taara ŋ
nyaanu-miɛ, ŋ saaya ŋ cĩina ŋ fɛrɛ aa ŋ jo i ta. Aa ŋ saaya ŋ ta
ŋ siɛ mulĩɛma-i baa kuliiŋgu-i yinni maŋ joŋ.

24 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ; ŋga umaŋ duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fɛrɛ mɛi maama-na, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ siɛ ji tĩ dede.
25 Da ŋ da ŋ yufieŋ-niini-i hiere hĩɛma-na aa ka caa, yuŋ haku-i dii-kuɔ?
26 Umaŋ duɔ tuɔ ce senserre u sa taara ba suɔ wuɔ u cuu mi huoŋ-nu, aa bi tuɔ ce senserre baa mi nelma wamma-i, Moloŋ-Biɛŋ duɔ ka bir jo baa u fɔ̃ŋgũɔ-i, baa u To wuoŋo-i a naara u To u dɔrpɔpuɔrbiemba wuoŋo-i, u ka bi ce senserre baa kutieŋo maama-i.
27 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Banamba dii na hɔlma-na bande-i-na, ba ka da *Diiloŋ-bãaŋgu-i baa ba yufelle aa suɔ ku.»

Yesu birii u deŋ birma
(Matie 17.1-8; Marke 9.2-8)

28 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, yinni niisiɛi temma cor, wuɔ ce fuɔ baa Piɛr, baa Nsãa a naara Sake ba kã tãnuŋgu naŋgu-na da ba ka cãrã Diiloŋo-i.
29 Uŋ kaa tuɔ cãrã Diiloŋo-i u yaaŋga fũnuŋ bir ka deŋ birma aa u joŋgorbaa-ba bir baapiɛlmba ta ba gbu ba caa da muimui.
30 Wuɔ u ne da nuɔmba hãi juɔ ji ta ba piiye baa-yo: *Moisi baa *Eli.
31 Dɔrcecerma namma'i naa dii-ba huɔŋga ba ta ba piiye baa Yesu-i uŋ ka ku kuliiŋgu maŋ *Yerusalɛmu-i-na a perieŋ u maacemma-i bãl-ma.
32 Ŋ siɛ suɔ wuɔ Piɛrbaa-ba naa kor duɔfũŋ bir ba nammu-i ba honniŋ, ŋga ba yagar sire da cecer daama diyaa Yesu-i huɔŋga baa muɔŋ daaba-i ba hãi-i-na u caaŋ-nu.
33 Nuɔŋ daabaŋ juɔ ta ba ta, Piɛr wuɔ waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, i jomma faa bande-i-na dɛ! Ŋ sa yaŋ i ce gbuganni siɛi wɛi? Ku diei naŋ kũŋgu, ku diei Moisi kũŋgu, aa ku diei kũŋgu naŋgu-i Eli kũŋgu.» U taa u piiye dumaa u yuŋ-nu, u sa suɔ uŋ waŋ mamaŋ.
34 Uŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, duherru nandu jo ji cĩnnu-bɛi. Korma ta ma da-ba.
35 Ba'a ba ne, da molo piiye duherru-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa daayo-i, mi hielaa u yaa-i. Taa na nu u nuŋgu-i*.»
36 Moloŋ daa uŋ juɔ piiye tĩ, *hãalãbiemba da Yesu yaa u diei yoŋ; ba saa da moloŋo baa-yo. Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, ba fiinaŋ nel daama-na, ba saa waŋ-ma baa moloŋo huɔŋgu faŋgu-na.

Yesu duɔnya jĩna naacombiloŋo naŋo-na
(Matie 17.14-18; Marke 9.14-27)

* **9:35** Isayi (Ésaïe) 42.1; Like 3.22

37 Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ hiire tãnuŋgu-na baa u
*hãalãbiemba-i. Nelpũŋgu naŋgu jo u wulaa.
38 Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na. Wuɔ piiye da gbagaga
wuɔ: «Hãalãtie, jande, ne mi biɛŋo-i, u yaa u diei yoŋ mi wulaa.
39 *Jĩna dii u yuŋgu-na. Duɔ sire-yuɔ dumandɛ-i, u tugol
kaasĩŋ. Duɔ kaasĩŋ, jĩna mal-o u tuɔ tãrã aa sãmpugaaru ta
du hel u nuŋgu-na. Duɔ sire-yuɔ, u mulĩɛŋ-yo da suu aa suɔ ji
ciire-yuɔ.
40 Mi cãarã ŋ hãalãbiemba-i miɛ ba donya-yuɔ, ba saa
gbãa.»
41 Yesu wuɔ cira: «Fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i na sa hũu nɛliɛŋ
maama; na saa fa. Na daa niɛ sĩ mi ka tĩɛna baa-na gbula a
tiera na nonni-i wɛi?» Aa naa gbɛ̃ naacolŋo-i wuɔ: «Jo baa ŋ
biɛŋo-i bande.»
42 Naacombiloŋ uŋ kaa tuɔ piɛ Yesu-i, jĩna wuɔ sire-yuɔ.
Wuɔ cii pãŋ tuɔ tãrã. Yesu wuɔ nuola jĩna-i wuɔ u cor hel
naacombiloŋo-na. U bi siremma yaa dumaaŋo-na u jarma-na.
Wuɔ hã u to-i baa-yo.
43 Nuɔmba maŋ waa hiere kuɔ ce-ba gbɛrɛ. Wulawula wuɔ
Diiloŋo hii, wulawula wuɔ Diiloŋo hii.

Yesu tirii u kuliiŋgu maama-i
(Matie 17.22-23; Marke 9.30-32)

Yesu ãncemmaŋ taa ma ce nuɔmba-i hiere gbɛrɛ dumaaŋo-
na, wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ:
44 «Karaaŋ na tũnni-i na nu nel daama-i fafamma: Ba ka bel
*Moloŋ-Biɛŋo-i hã nelbiliemba-i baa-yo ba ko-yo.»
45 U hãalãbiemba saa suɔ u nelma yaaŋga-i; ma yuŋgu naa
fuo-bɛi, ba saa gbãa da ba suɔ-ma. Ba siɛ bi siɛ da ba yuu-yo.

Hayo-i nelbuɔ-i hãalãbiemba-na?
(Matie 18.1-5; Marke 9.33-37)

46 Ku huoŋgu-na, Yesu *hãalãbiemba ji ta ba fanu ba-naa da
ba suɔ umaŋ nelbuɔ-i ba hɔlma-na.
47 Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ biɛ bisãmbiloŋo naŋo jĩna u
caaŋgu-na aa naa waŋ baa-ba wuɔ:
48 «Umaŋ duɔ ne muɔŋo-i aa bel bisãmbiloŋ daayo-i
fafamma, kuu dii ŋaa kutieŋo bilaa mɛi fɛrɛ yaa-i; aa umaŋ
duɔ bel muɔŋo-i fafamma, kuu dii ŋaa u bilaa umaŋ puɔraa-
mi. Na saa da, umaŋ duɔ ce u fɛrɛ cɛkũɔ na hɔlma-na hiere, u
yaa-i nelbuɔ-i.»
49 Nsãa wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Hãalãtie, i daa naacolŋo naŋo
taa u bĩ ŋ yerre-i aa tuɔ donya *jĩnabaa-ba-i. Miɛ ne da u sa
nyaanu-niɛ baa miɛŋo-i, i ce u yaŋ.»
50 Yesu wuɔ cira: «Baa na cie-yo, umaŋ duɔ saa bigãaŋ-na,
kutieŋo dii baa-na.»

Yesu kãmma-i Yerusalɛmu-i-na

51 Diiloŋ uŋ ŋa naa saaya u hũu Yesu-i yinni maŋ nuɔ-i, niŋ juɔ ta ni piɛ, wuɔ sire wuɔ fuɔ fuɔ kã̃ *Yerusalɛmu-i-na.

52 Aa naa puɔr nuɔmba ta u yaaŋ-na. Kutaambaŋ kaa hi *Samari nelle nande-i, baa yiɛra wuɔ ba tigiiŋ cie-yo.

53 Ŋga baŋ waa da ba cor kã̃ Yerusalɛmu-i-na, nelle fande taamba saa hũu-ma u duɔ har ba nelle-na.

54 Baŋ juɔ hi da-ma dumaaŋo-na, Sake-i baa Nsãa-i baa cira: «Itie, ŋ sa yaŋ i ce Diiloŋo naar ko-ba wɛi?»

55 Yesu wuɔ bir nuola-bɛi.†

56 Aa ba cor ta ba kã̃ nelle nande.

Ba nyaanu Yesu-i niɛ?
(Matie 8.19-22)

57 Baŋ kãŋ hũmelle-na, naacolŋo naŋo gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Itie, mi ka ta mi nyaanu-niɛ niŋ kãŋ terni maŋ nuɔ-i hiere.»

58 Yesu gbɛ̃-yo wuɔ: «Muncɔmmu dii baa bũɔrãamba-i, aa kamma dii baa huriimba-i; ŋga terieŋgu si dii baa *Moloŋ-Biɛŋo-i u duɔ tuɔ cĩnnu u yuŋgu-i.»

59 Aa naa miɛl waŋ baa unaŋo-i wuɔ: «Jo i ta».

Naacolŋo gbɛ̃-yo wuɔ: «Yaŋ mi to duɔ ku mi fuure-yuɔ tĩ, mi ka suɔ jo i ji tiɛ wuɔra.»

60 Yesu wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Yaŋ kuomba fuure ba nakuomba-i, aa nuɔŋo-i ŋ kã̃ ŋ ka ta ŋ wuɔra ŋ waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i baa nuɔmba-i.»

61 Unaŋ wuɔ tuɔ piiye baa Yesu-i wuɔ: «Itie, mɛi ka ta mi nyaanu-niɛ, ŋga yaŋ mi ka cãrã̃ hũmelle-i cĩiŋgu-na igɛ̃na.»

62 Yesu wuɔ cira: «Ŋ saa da, umaŋ duɔ tuɔ kũ baa niimba-i aa tuɔ miɛl u ne u huoŋgu-na, kutieŋo siɛ gbãa guona Diiloŋ-suoŋgu-na.»

10

Yesu puɔraa nuɔmba komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo ba hãi

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tiraa hiel nuɔmba komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo ba hãi a puɔr-ba ba hã-ba-hãi nilɛiŋa-na hiere baa terni maŋ uŋ ŋa naa saaya u kã-niɛ, ba da ba ta u yaaŋ-na.

2 Aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Dĩmma dii bɔi ŋga ma kartaamba saa ciinu. Cãarãŋ suontieŋo-i u puɔr nuɔmba namba naara.»

3 Aa naa cira: «Miŋ puɔraa-na dumandɛ-i, kuu dii ŋaa mi ciɛŋ tũlmba ka dii-ba maamunaamba-na.

4 Da na'a na ta, molo baa biɛ gbeiŋa, molo baa biɛ buɔra, molo baa bi biɛ naatɛnni. Aa da na ta na kã̃, molo baa ka yiɛra hũmelle-na wuɔ u jaal moloŋo.

† **9:55** Banamba naaraaya wuɔ: «Na saa suɔ wuɔ na balaaŋ cor wɛi? *Moloŋ-Biɛŋo saa jo duɔ ji ko nuɔmba, ŋga u juɔ duɔ ji kor-ba.» Saa-ku baa Like 19.10.

5 Da na ka suur cĭiŋgu maŋ nuɔ-i, mamaŋ dii cemma igɛ̃na
ma yaa daama, na cira: ‹Tĭyãaŋ dɛi.›
6 Da kuɔ yaafɛ̃llentieŋo dii cĭiŋgu faŋgu-na, na jaaluŋgu ka
hi-yo, da ma'i sĭ ku ka bir jo na wulaa.
7 Da ba jãrã-nɛi fafamma terieŋgu maŋ nuɔ-i, na har na
tĭɛna kusuɔŋ-nu'i. Da ba hã-na kumaŋ, na hũu na wuo. Da
ba bi hã-na kuunyɔŋgu maŋ, na hũu na nyɔŋ. Maacembiloŋo
saaya baa u maacemma sullu. Baa na ta na horuonu na
muŋharmunterni-i.
8 Da na suur nelle maŋ nuɔ-i, da ba bel-na fafamma aa hã-
na kumaŋ, na hũu na wuo fiɛi.
9 Aa jaamba maŋ dii nelle fande-na, na sire-bɛi aa na waŋ
baa nuɔmba-i wuɔ *Diiloŋ-bãaŋgu piyaa-ba tĭ.
10 Ŋga da na suur nelle maŋ nuɔ-i, aa ba yagar ba saa hã-na
muntĭɛnammu, na kã nelleŋ-huɔŋga-na na ka cira:
11 ‹I pirii i nallu-i na nelle-na, ŋga mamaŋ dii, na saaya na
suɔ wuɔ Diiloŋ-bãaŋgu piyaa tĭ.›
12 Mi tũnu-nɛi, bamaŋ da ba saa ka hã-na muntĭɛnammu,
Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, uŋ ka
haa kumaŋ kutaamba-na, ku ka balaŋ yaŋ Sodɔmutaamba
kũŋgu-i*.»
(Matie 11.20-24)
13 Aa naa cira: «Korasitaaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi!
Betisadataaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi! Gbɛrɛ-wɛima maŋ
ciɛ namaa hɔlma-na, kuɔ maa naa ce Tiir nelle yaa nuɔ-i
baa Sidõ nelle-na, dii yiinaa nilɛiŋa faŋa taamba naa kũnna
cuoŋgu ba fɛrɛŋ nuɔ aa dii buɔrbaa joŋgor ba temma a pigãaŋ
wuɔ ba naana ba ciɔbabalaŋo-i.
14 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i yiiŋgu
maŋ nuɔ-i, uŋ ka haa kumaŋ nɛi, ku ka balaŋ yaŋ Tiirtaamba
kũŋgu-i baa Sidõtaamba kũŋgu-i hiere.
15 Kafarnamutaaŋ namaaŋo-i, na daa niɛ sĭ namɛi ka maar
nuɔmba-i hiere wɛi? Na tãal na fɛrɛ; namɛi ka waa ba
hieroŋo-i hiere ba huoŋ-nu.»
16 Aa naa waŋ baa uŋ hielaa bamaŋ duɔ puɔr-ba wuɔ: «Da na
kã, umaŋ duɔ ka nu na nunni-i, kutieŋo nuɔ mɛi nuŋgu yaa-i;
umaŋ duɔ ka cĭina-nɛi, u cĭinaana muɔmɛi. A ne da umaŋ duɔ
cĭina muɔŋo-i, u cĭinaana umaŋ puɔraa-mi.»
17 *Pɔpuɔrbiembaŋ kãa aa jo, ba jo ji ta ba nyɛ da musɛ̃musɛ̃
aa ta ba piiye baa Yesu-i wuɔ: «Itie, halle baa *jĭnabaa-ba-i
hiere, diɛ piiye baa-ba aa bĭ ŋ yerre-i ba nu i nunni-i.»
18 Yesu wuɔ cira: «Mi daa *Sitãni hilaa dɔrɔ-i-na jo ji diire
ŋaa diiloŋ-nyiɛsĭmma.

---

* **10:12** ***Sodɔmutaamba kũŋgu-i:*** Niɛŋ Miwaaŋo jĭnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.24-28.

19 Niɛŋ, mi hãa-na himma-i ninsoŋo na ta na gbã na fiɛna
jɛ̃naamba-i baa namɛlmba-i, aa ta na gbã na yar bigãarãŋo-i;
a ce dumaaŋo-na bĭŋkũŋgu siɛ gbãa ce kuubabalaaŋgu nɛi.
20 Na saa da! Kumaŋ saaya ku fɛ̃ na hɔmmu-i ku'i sĭ wuɔ
*jĭnabaa-ba nuɔ na nunni-i, ŋga ku yaa daaku: Na saaya na
suɔ wuɔ na yirɛiŋa nyɛgãaŋ dii dɔrɔ-i-na.»

Yesu huɔŋga fiɛ
(Matie 11.25-27; 13.16-17)

21 Terduɔŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle pãŋ ce Yesu huɔŋga fɛ̃.
Wuɔ cira: «Baba, nuɔnɛi Yuntieŋ nuɔ dɔrɔ-i-na baa hĭɛma-
na hiere. Niŋ fuyaa ŋ huɔŋga-i cɛ̃cɛ̃muntaamba-na baa
sɛbɛsuɔtaamba-na, aa cɛr pigãaŋ bisãmbiemba-i baa-ka, ŋ
jaaluŋgu bɔi. Ninsoŋo, ŋ ciɛ ŋ huɔŋga yaa dumaaŋo-na Baba.»
22 Aa naa cira: «Mi To birii wɛima-i hiere hã-mi. Da ma hel
Tuoŋo-na, molo sa suɔ Bɛpolŋo-i, aa da ma bi hel Bɛpolŋo-na
baa uŋ taaraŋ u pigãaŋ bamaŋ baa-yo, molo sa suɔ Tuoŋo-i.»
23 Aa naa bir fulnu u *hãalãbiemba-i ba kula wuɔ: «Naŋ daŋ
kumaŋ daaku-i, bamaŋ daaŋ-kuŋ ba yunni dɔlaa.
24 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, *Diilopɔpuɔrbiemba bɔi baa
fɔ̃ŋgɔ̃taamba bɔi taa ba taara ba da naŋ daŋ kumaŋ, aa
nu naŋ nuŋ mamaŋ, ŋga ba saa ji gbãa†.»

Samariyiɛŋo naŋo maama

25 *Ãnjĭnamma pigãatieŋo naŋo sire yiɛra aa yuu Yesu-i baa
nel daama-i duɔ cure-yuɔ wuɔ: «Hãalãtie, da mi ta mi taara mi
ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĭɛŋ dede-i, mi saaya mi ta mi ce bige-i?»
26 Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ba nyɛgãaŋ wuɔ niɛ *ãnjĭnamma-
na?»
27 Naacolŋ wuɔ cira: «Ba ciɛra wuɔ: *‹Ŋ saaya ŋ dɔl Itieŋo-i
Diiloŋo-i baa ŋ huɔŋga-i hiere, baa ŋ kusŭŋgu-i hiere, baa ŋ
fɔ̃ŋgũɔ-i hiere*, baa ŋ ãnjɔguɔma-i hiere, *aa ŋ bi dɔl ŋ nanolŋo-i
ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.›*‡»
28 Yesu wuɔ cira: «Ma yaaŋga yaa-i. Da ŋ ta ŋ ce mafamma-i,
ŋ ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĭɛŋ dede-i.»§
29 Ŋga ãnjĭnamma pigãatieŋo tuɔ taara u pigãaŋ Yesu-i wuɔ
u nelma saa kã hĭɛŋ-nu. U bir yuu-yo wuɔ: «Mi nanolŋo yaa
hai?»
30 Yesu wuɔ siɛ-yo baa nel daama-i wuɔ: «Naacolŋo naŋo hi-
laa *Yerusalɛmu-i-na a tuɔ hiire u kã Yeriko. Uŋ kãŋ hũmelle-
na, cuobaa-ba ka cie-yo hũu u bĭmbĭnni-i, aa gbuu muo-yo ta
ba yii da ba ko-yo. Baŋ muyaa-yo dumaaŋo-na, ba nanna-yuɔ
aa ta.
31 *Diilojigãntieŋo naŋo tuɔ jo ji da-yo, u ciɛl cor aa yaŋ-yo.
32 *Levitiyiɛŋo naŋo jo ji ce maaduɔma.

† **10:24** Niɛŋ Piɛr dĭɛ. 1.10-12. ‡ **10:27** Ãnjĭnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.5; Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 § **10:28** Niɛŋ Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 18.5.

33 *Samariyiɛŋɔ naŋɔ jo ji hi da-yo, u hujarre gbuu ko-yo.
34 U yiɛra. Duvɛ̃ waa baa-yo, u ce duvɛ̃ŋ daayo-i a saar u
pãnni-i aa hure namma niɛ aa vaaya-niɛ. Uŋ ciɛ mafamma-i,
kakũmuɔ waa baa-yo; u tɛtɛŋ-yo haa-yo u kakũmuɔ-i-na
a kã baa-yo niraaŋ-muŋharmu nammu-na ka migãaŋ bel-o
fafamma.
35 Ku cuo kaala-i-na, u hiel warbieŋa* hã terientieŋɔ-i, wuɔ
u hũu u tuɔ bel jɛiŋɔ-i, kɛrɛ fuɔ cor yaaŋ-na. Da a ji yor a da u
saa jo, u ce fuɔ waaŋa u tuɔ bel-o, duɔ ji jo, u ka pã-ya hã-yo.»
36 Yesu wuɔ yuu ãnjĩnamma pigãatieŋɔ-i wuɔ: «Naŋ huɔŋga-
na, balaŋ daaba-i ba siɛi-i-na, hayo-i niɛ jɛiŋ daayo-i wuɔ u
nanolŋɔ?»
37 Ãnjĩnamma pigãatieŋ wuɔ cira: «Umaŋ ciɛ hujarre-i yuɔ,
u yaa-i.»
Yesu wuɔ cira: «Kã ŋ ka ta ŋ ce dumɛi!»

Nɛliɛŋɔŋ saaya u par mamaŋ
38 Yesuŋ taa u kã *Yerusalɛmu-i-na baa u *hãalãbiemba-i,
ba kã ka hi nelle nande-i. Ciɛŋɔ naŋɔ waa nelle fande-na, ba
taa ba bĩ-yo Marti. Marti wuɔ ce ba har u wulaa.
39 U hãaŋɔ waa, ba taa ba bĩ-yo Maari. Maari wuɔ kã ka tĩɛna
Yesu caaŋgu-na tuɔ nu u tuɔ piiye.
40 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Marti yaaŋga naa gbuu huol
baa gonyamma-i. Wuɔ jo ji tuɔ piiye baa Yesu-i wuɔ: «Itie, mi
hãaŋɔŋ yaaŋ mi ta mi gonya mi da-mi-diei naŋ daa ku biyaa
wɛi? Ŋ sa waŋ baa-yo u jo ji kãyã-miɛ wɛi?»
41 Yesu wuɔ cira: «Marti, ne hãa, ŋ huɔŋga yuu baa nelma bɔi,
ku'i ciɛ ŋ yaaŋga huol huolŋ daama temma-i.
42 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ saaya ŋ ne wɛima diei par. Daŋ'a ŋ par, ŋ ne
mamaŋ faa. Maariŋ paraa mamaŋ, ma yaa faa; molo si dii
duɔ ji hũu-ma u wulaa.»

11

Yesu pigãaŋ u hãalãbiemba-i baŋ cãrãŋ Diiloŋɔ-i dumaa
(Matie 6.9-13; 7.7-11)
1 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu waa terieŋgu naŋgu-na tuɔ cãrã
Diiloŋɔ-i. Uŋ juɔ cãrã tĩ, u *hãalãbiloŋɔ naŋɔ waŋ baa-yo
wuɔ: «Itie, hãalã-yiɛ i tiɛ cãrã Diiloŋɔ-i ŋaa Nsãa uŋ hãalãayã u
hãalãbiemba-i dumaa.»
2 Yesu wuɔ cira: «Da na'a na cãrã Diiloŋɔ-i, ciɛraŋ:
‹I To nuɔ,
yaŋ nuɔmba-i hiere ba suɔ wuɔ nuɔnɛi Diiloŋ nuɔŋɔ-i.
Pa ŋ bãaŋgu-i yiɛ.
3 Ta ŋ hã-ye niiwuoni-i yinni maŋ joŋ.

* **10:35** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Wuɔ hiel *deniebaa-ba hãi hã terientieŋɔ-i.»

4 Umaŋ duɔ cãl miɛŋɔ-i i ce-yo jande.
Diɛ bi cãl-ni ŋ ce-ye jande;
ŋ baa gãŋ baa-ye.
Baa yaŋ wɛima gbãa tãal-e dii-ye kuubabalaaŋgu cemma-
na.›»
5 Uŋ waaŋ mafamma-i, u tiraa cira: «Namaaŋɔ-na, umaŋ duɔ
sire kã u jĩɛŋɔ naŋ wulaa isuɔholleŋ ka tuɔ muo dũŋgu-i yuɔ,
wuɔ u sire hã-yo niiwuoni,
6 kɛrɛ u jĩɛŋɔ naŋɔ haraa-yuɔ, u saa da kuuwuoŋgu duɔ hã-
yo.
7 U jĩɛŋɔ tĩɛ dii dũŋgu-na aa cira: ‹Baa mulĩɛŋ-muɔ; mi gaala
tĩ baa mi bisãlmba-i aa dũŋgu tiraa gbonu, mi siɛ gbãa sire da
mi biɛ niiwuoni hã-ni.›
8 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, naacolŋ duɔ cor tuɔ muo dũŋgu-i, u jĩɛŋ
duɔ fiɛ'a u saa ne ba jĩɛsĩnni-i aa sire, uŋ muo u huol u yaaŋ-na
u ka sire hã-yo uŋ taaraŋ nimaŋ hiere.
9 «Yaaŋ mi tũnu-nɛi: Cãarãŋ! Ba ka hã-na. Taaraayaŋ! Na ka
da. Bĩɛŋ! Ba ka siɛ-na.
10 Umaŋ cãarãŋ ba hã u yaa-i, umaŋ taaraayaŋ u yaa daaŋ,
aa umaŋ bĩɛŋ ba siɛ u yaa-i.
11 «Namaaŋɔ-na, hai moloŋ biɛŋɔ-i duɔ cãrã teterieŋɔ u wu-
laa, u yaŋ-yo aa bel jĩɛŋɔ hã-yo?
12 Sisɔ duɔ cãrã cumɛlle, u yaŋ-yo aa bel namiɛŋɔ hã-yo?
13 Namaa namaŋ balaaŋ, da na ta na suɔ-ma na hã na
bisãlmba-i bĩmbĩfafanni, ku ce niɛ aa na To-i dɔrɔ-i-na, bamaŋ
cãarãŋ u *Yalle-i u siɛ hã-ba baa-de?»

Yesu hilaa baa u himma-i hie?
(Matie 12.22-30; Marke 3.22-27)

14 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu waa tuɔ donya *jĩna naŋɔ-i naa-
colŋɔ naŋɔ-na. Jĩna wuɔ ciɛ naacolŋɔ-i bobo. Uŋ juɔ hel,
naacolŋɔ doŋ tuɔ piiye, kuɔ cu nuɔmba hɔmmu-i.
15 Banamba ta ba piiye wuɔ: «Jĩna ba yuntieŋɔ-i *Bɛlsebul*
yaa hãa-yo himma-i u tuɔ donya jĩnabaa-ba-i.»
16 Banamba ta ba taara ba cure-yuɔ, baa cira wuɔ da kuɔ
Diiloŋɔ puɔraa u yaa-i, u ce bĩŋkũŋgu pigãaŋ-ba ba ne.
17 Yesu wuɔ suɔ ba huɔya-maama-i, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Da ŋ
da neduɔleŋ-baaŋ namaaŋɔ-i na sa gbo, yiiŋgu dii baa yiiŋgu,
na nelle ka muonu.
18 Namaa naŋ ciɛra wuɔ Bɛlsebul hãa-mi himma-i mi ta
mi donya jĩnabaa-ba-i hãa, *Sitãni duɔ tuɔ gãŋ baa fuɔ fɛrɛŋ
baamba-i, u fɔ̃ŋgũɔ ce niɛ aa cɔ u wulaa?
19 Sitãni duɔ hã-muɔ himma-i mi ta mi donya jĩnabaa-ba-i,
namaa baamba fuɔ, hai moloŋɔ-i hãa bafamba-i ba ta ba

* **11:15** *Sitãni yerre nande yaa *Bɛlsebul.*

donya-bɛi? Na saa da, namaa fɛrɛŋ baamba yaa ka karnu ciiruo-i.
20 Muɔ fuɔ, Wɛimantieŋo yaa hãa-mi himma-i mi ta mi
donya ɟĩnabaa-ba-i. Ku yaa pigãaŋ wuɔ *Diiloŋ-bãaŋgu paa-
nɛi tĩ.
21 «Fɔ̃ŋgɔ̃tieŋo maŋ ɟĩɛna kuumuoŋgu u caaŋ-nu tuɔ niya u
dumɛlle-i, cuoyuo sa siɛ suur-yuɔ.
22 Ŋga umaŋ fɔ̃ŋgũɔ-i ɟĩɛnya fuɔ wuoŋo-i duɔ jo, uŋ haa
u naŋga u kuumuoŋgu maŋ nuɔ-i, u hũu-ku aa biɛra u
bĩmbĩnni-i hiere calnu-niɛ hã nuɔmba.
23 «Umaŋ duɔ uu si dii baa-mi, kutieŋo bigãaŋ-mi, aa umaŋ
duɔ u sa tigiiŋ baa-mi, u pisãllã.»
(Matie 12.43-45)
24 «*ɟĩna duɔ hel moloŋo-na, u kã ka tuɔ wuɔra u bĩŋ hĩɛŋ-nu
duɔ taara muntĩɛnammu. Duɔ saa ka da, u cira: ‹Mi ka bir kã
mi muntercɔlɔmmu-na.›
25 Aa bi bir. Duɔ kã ka da kutieŋo gbuu migãaŋ u huɔŋga-i
da welewele aa tigiiŋ-ka,
26 u bir ka bĩ u najĩnabaa niehãi, bamaŋ balaaŋ yaŋ ufaŋo-i,
ba jo ji suur tĩɛna-kɛi. Da ba jo ji waa dumaaŋo-na, ku migãaŋ
balaŋ kutieŋo-na a yaŋ dĩɛlã-kũŋgu-i.»
27 Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i, ciɛŋo naŋo piiye da gbagaga
nuɔmba-na wuɔ: «Ciɛŋo maŋ huɔŋ-ni aa fiɛ-ni u yuŋgu dɔlaa!»
28 Yesu wuɔ yaŋ aa gbɛ̃-yo wuɔ: «Cira, bamaŋ nuɔŋ Diiloŋ-
nelma-i aa wuɔ ma hũmelle-i ba yunni dɔlaa.»

Nuɔmba ciɛra Yesu ce bĩŋkũŋgu ba ne
(Matie 12.38-42)
29 Nuɔmbaŋ gbuu ji ta ba ciinu huɔŋgu maŋ nuɔ-i Yesu
caaŋgu-na, wuɔ cira: «Fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i na saa fa; na
ciɛra mi ce bĩŋkũŋgu hã na ne. Ŋga bĩŋkũŋgu sa ce dii hã-na,
mamaŋ daa *Yonasi-i ma ka saanu baa-na.
30 Yonasiŋ waa kumaŋ Ninivetaamba wulaa†, *Moloŋ-Biɛŋo
ka waa kufaŋgu temma yaa-i namaa na wulaa.
31 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, Seba nellentieŋo ka da nuŋgu fiɛfiɛ ku
nuɔŋ namaaŋo-na. Fuɔ siire termaaŋ daaku-na a karnu
nilɛiŋa-i hiere duɔ ji nu *Salomɔ nelma-i‡, a ne da namaa
hɔlma-na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Salomɔ-i aa
na yagar na sa nu u nuŋgu-i.
32 Ninivetaamba nuɔ Yonasi nuŋgu-i aa nanna ba
ciɔbabalaŋo-i§, a ne da namaa hɔlma-na bande-i-na, moloŋo
dii umaŋ maaraa Yonasi-i, aa na yagar wuɔ na siɛ nu u
nuŋgu-i. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i,
Ninivetaamba ka cira na cãlãa cemma.»

† **11:30** Yonasi (Jonas) 3.3-5 ‡ **11:31** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 10.1-10
§ **11:32** Yonasi (Jonas) 3.5-10

Fitĩŋ-gbãnalãaŋgu
(Matie 5.15; 6.22-23)

33 «Molo sa celieŋ fitĩnuɔ-i aa fuo-yo, sisɔ aa ce bĩŋkũŋgu cure-yuɔ. Da ŋ celieŋ-yo, ŋ haa-yo dɔrɔ dũŋ-huɔŋga ce cerre hiere.
34 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ yufieŋa yaa naŋ fɛrɛŋ kerre fitĩnuɔ-i. Ŋ yufieŋ da a fa, ŋ waa cecerma-na; ŋga ŋ yufieŋ da a saa fa, ŋ waa kukulma-na.
35 Terieŋgu faŋgu-na, gbãŋ fitĩnuɔ maŋ dii baa-ni u baa ji dĩŋ aa yaŋ-ni.
36 Da ŋ waa hiere cecerma-na, ŋ bĩŋkũŋgu diei si dii kukulma-na, ŋ ka waa ŋaa ŋ suurii fitĩŋ-dũŋ-nu.»

Yesu haa cãlmuɔ Farisĩɛbaa-ba-na
(Matie 23.1-36; Marke 12.38-40)

37 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, *Farisĩɛyiɛŋo naŋo bĩ-yo wuɔ ba ka wuo niiwuoni u cĩiŋgu-na. Yesu wuɔ kã ba ka ta ba wuo.
38 Uŋ ŋa u saa saara u nammu-i aa suɔ duɔ wuo niiwuoni-i, kuɔ ce Farisĩɛyiɛŋ daayo-i gbɛrɛ.
39 Yesu wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Farisĩɛbaa namaaŋo-i, naa dii ŋaa nɛliɛŋo maŋ saaraa kalni honni-i aa yaŋ ni hɔmmu yu baa duganni. Da na ce na migãaŋ na kũɔma yaa da welewele aa na hɔmmu yu baa cuosĩnni baa balaaŋgu.
40 Mimiɛl namaa temma-i daana-i, umaŋ ciɛ huoŋgu-i u'i saa ce huɔŋga-i wɛi?
41 Firiinuŋ na hɔmmu-i baa sũntaamba-i ŋ ka da na birii nuɔfafaaŋ namaa.
42 «Farisĩɛbaa namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi; da na ce na dii Diiloŋo *yufelle-i ka cor baa niifiɛlu-i du sĩnni-na hiere aa na siɛ bi ce kumaŋ vii, na siɛ bi tiraa dɔl Diiloŋo-i. A ne da, naa naa saaya na ta na ce ma yaa-i igɛ̃na aa suɔ haa manamma-i ma dɔrɔ.
43 «Farisĩɛbaa namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi; da na suur *Di-ilonelhãalãdũŋgu-na, na taara na tĩɛna yaaŋ-na. Na taara da na waa nuɔmba-na, ba ta ba piɛ ba jaal-na.
44 Sũlma haraa-nɛi; naa dii ŋaa cĩncuɔŋa maŋ gbuyaanu, nuɔmba saa suɔ wuɔ munterbabalammu, ba ta ba wuɔ ba cor a dɔrɔ.»
45 *Ãnjĩnamma pigãatieŋo naŋo gbɛ̃-yo wuɔ: «Hãalãtie, da ŋ ta ŋ piiye dɛ-i-na, ma sĩ ŋ bi tuora miɛ fɛrɛ-i kɛ?»
46 Yesu wuɔ cira: «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i, sũlma bi haraa-nɛi; da na ce na biɛ coŋgorni maŋ nɛliɛ siɛ gbãa tũu-ni a hã nuɔmba-i wuɔ ba tũu, aa na siɛ bi bel ba tũu.
47 Sũlma haraa-nɛi; na bĩncuɔmbaŋ kuɔ *Di-ilopɔpuɔrbiemba maŋ, na siire ta na ma ba cĩncuɔŋa-i.

48 Naŋ ciɛ mafamma-i, kuu dii ŋaa na pigãaŋ wuɔ
na bĩncuɔmbaŋ ciɛ kumaŋ ku faa. Bafamba kuɔ
Diilopɔpuɔrbiemba-i aa namaa ta na ma ba cĩncuɔŋa-i.
49 Ku'i ciɛ Diiloŋ uŋ suɔ wɛima-i hiere, u waŋ-ma gbar-ma
wuɔ: ‹Mi ka saaŋ mi pɔpuɔrbiemba namba hã-ba. Ba ka ko
banamba bɛi, aa ce banamba kpãncõlgũɔ.›
50 Diilopɔpuɔrbiemba maŋ baŋ kuɔ-ba a doŋ dii miwaaŋo
domma-na, Diiloŋo kaa yuu fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i kumaŋ
ciɛ na ko-ba.
51 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, baŋ kuɔ Abɛl* aa ko bamaŋ cu-yo hiere
a ji hi Sakari† maŋ baŋ kuɔ-yo mumbuolmuŋ-terieŋgu hɔlma-
na baa *Diilodubuɔ-i, ba kaa yuu-na kumaŋ ciɛ na ko-ba.
52 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi!
Naŋ fuyaa mamaŋ gbãa ce nuɔmba suɔ Diiloŋo-i; naa dii ŋaa
nɛliɛŋo maŋ gbuɔnu dũŋgu aa fuo diele-i. Fuɔ siɛ suur aa
bamaŋ taaraayaŋ ba suur u siɛ bi yaŋ ba da suur.»
53 Yesuŋ juɔ hel juwuoterieŋgu-na, ãnjĩnamma
pigãataamba-i baa Farisɩ̃ɛbaa-ba jo ji yu-yuɔ ta ba waana
baa-yo aa ta ba yuu-yo baa nelma bɔi
54 wuɔ sɩ̃ u ka piiye cãl ba da ãntãalãmma haa-yuɔ.

12

Umaŋ saaya kãalãmma
(Matie 10.26-33)

1 Yesuŋ taa u piiye baa *Farisɩ̃ɛbaa-ba-i, nuɔŋ baa kũɔl ba-
naa jo ji yu-yuɔ. Wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Bilaaŋ
na fɛrɛ Farisɩ̃ɛ ba dawɔruɔ-i-na; uu dii ŋaa konsiini. Baa na yaŋ
ba ji celieŋ-na baa-yo.
2 Nelma maŋ fuyaa hiere, ma ka hel.
3 Da na fiɛ fuo waŋ mamaŋ, ma ka nu.
4 «Mi jɛ̃naaŋ namaa, yaaŋ mi tũnu-nɛi, baa na ta na kãalã
umaŋ gbãa ko-na yoŋ aa u siɛ gbãa ce kunaŋgu nɛi.
5 Mi ka pigãaŋ-na naŋ saaya na ta na kãalã umaŋ. Na saaya
na ta na kãalã Diiloŋo yaa-i. Da ŋ ku, u yaa gbãa dii-ni dãamu-
na. Coima saa fa, na saaya na ta na kãalã u yaa-i.
6 Na saa da, ba sa suor tigãlãamba ndii warbieŋa hãi yoŋ
wɛi? A ne da u diei maama sa karaanu Diiloŋo-i.
7 Halle na yukuɔsɩ̃nni maŋ daani-i, Diiloŋo kãaŋ-ni hiere.
Terieŋgu faŋgu-na, baa na ta na tie holle; na bɔyaa tigãlãamba-
na titirre.
8 «Mi tũnu-nɛi: Umaŋ duɔ yiɛra-mɛi nuɔmba yaaŋga-na wuɔ
mɛi wuoŋo, *Moloŋ-Biɛŋo kaa yiɛra-mɛi *dɔrpɔpuɔrbiemba
yaaŋga-na wuɔ kutieŋo-i fuɔ bi wuoŋo.

---

* **11:51** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 4.8 † **11:51** Ancɔlɔmmaŋ-sɛbɛhãalĩŋo (2 Chroniques) 24.20-22

9 Ŋga umaŋ duɔ ʧiina-miɛ nuɔmba yaaŋga-na, Moloŋ-Biɛŋo kaa bi ʧiina kutieŋo-i dɔrpɔpuɔrbiemba yaaŋga-na.
10 Umaŋ duɔ waŋ noparaaŋ-ãndaaŋgu baa Moloŋ-Biɛŋo-i, jande gbãa ce kutieŋo-na, ŋga umaŋ duɔ waŋ noparaaŋ-ãndaaŋgu baa *Diiloŋ-Yalle-i, jande cɛraa u ce kutieŋo-na.
11 Da ba bĩ-na yiiŋgu yiiŋgu *Diilonelhãalãdũnni-na, sisɔ yaataamba wulaa, sisɔ fãamaaŋ ba terieŋ-nu; baa na yaŋ na hɔmmu cu wuɔ na siɛ ka suɔ naŋ ka waŋ mamaŋ a kor.
12 Da na ka hi, Diiloŋ-Yalle ka pigãaŋ-na naŋ saaya na waŋ mamaŋ.»

Wɛiŋo maŋ milãaŋ u gbãnalãaŋgu

13 Yesuŋ taa u piiye, naacolŋo naŋo ʧɛ dii nuɔmba-na aa gbɛ̃-yo wuɔ: «Hãalãtie, waŋ baa mi mɔlɔ̃-i u yaŋ i calnu i to ciiluŋgu-i.»
14 Yesu wuɔ cira: «Mi jĩɛ, hai juɔ haa-mi gɛŋgɛrtie muɔ na yuŋgu-na, sisɔ caltie muɔ, mi da mi cal namaa ciiluŋgu?»
15 Aa naa waŋ baa nuɔmba-i hiere wuɔ: «Bilaaŋ na fɛrɛ, baa na yaŋ gbeiŋ-maama yu na hɔmmu-i ji cor. Na suyaa wuɔ nɛliɛŋ nuɔ da ŋ fiɛ waa wɛiŋ nuɔ niɛ niɛ, ŋ wɛisĩnni siɛ gbãa haa kunaŋgu ŋ yinni-na.»
16 Aa naa naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Belle nande-na, wɛiŋo naŋo dĩmma naa gbuu ce.
17 U tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ: ‹Mundiimu sĩ baa-mi, mi ka ce dĩŋ daama-i niɛ?›
18 Aa ji cira: ‹Mi suyaa miŋ ka ce kumaŋ. Mi ka muonu mi inɔŋgɔ̃baa-ba-i aa ma bɔ̃mbɔ̃ŋ-baamba a dii-ma baa mi nagãŋ-niini-i hiere.
19 Da mi gbãa ce mafamma-i, mi dĩmmaŋ ciinu, mi ka ʧɛna ta mi wuo yoŋ aa ta mi nyɔŋ, aa bi ta mi ce mi bãaŋgu-i. Mi ka ce bieŋa bɔi, mi siɛ guona.›
20 Diiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Ŋ milãaŋ ŋ sa cɛ̃, isuɔŋ daaku-na ŋ ka ku. Da ŋ ku, niŋ daa dĩmma maŋ daama-i ma ka ce hai maama-i?›»
21 Yesu wuɔ cira: «Kuuduɔŋgu yaa baa bamaŋ gbaraaŋ ba nyaanu miwaaŋ daayo wɛisĩnni-i aa yaŋ Diiloŋ-niini-i.»

Hɔcugbãŋgbãlãnde
(Matie 6.25-34)

22 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Da mi ta mi piiye baa-na wuɔ na baa tie holle baa na niiwuoniŋ-kũŋgu-i, baa na niidiiniŋ-kũŋgu-i;
23 kuu dii ŋaa nɛliɛŋ nuɔ ŋ yuŋgu bɔyaa niiwuoni-na aa ŋ kũɔma bɔyaa niidiini-na.
24 Niɛŋ huriimba-i! Ba sa guona, aa inɔŋgɔ̃baa-ba bi sĩ baa-ba, ŋga Diiloŋo hã ba ta ba wuo. Na saa buɔ huriimba-na titirre wɛi?

25 Namaaŋo-na, hai moloŋo-i baa u həculle-i hiere u gbãa
naara kunaŋgu u yinni-na?
26 Ku fɔ̃ŋgũɔ ŋ'a uu si dii-nɛi na da na ce maayilemma
famma-i, bige-i ciɛ na həmmu ta mu cu baa na niiwuoniŋ-
kũŋgu-i baa na niidiiniŋ-kũŋgu-i?
27 Niɛŋ pũlmaŋ puŋ ma fa dumaa, a ne da ma sa ce
maacemma, ma sa bi sũ joŋgorbaa. Mi tũnu-nɛi, halle *Sa-
loməɔ-i baa u wɛisɪ̃nni-i hiere, u saa ji dii kompaŋga maŋ faa
yaŋ pũlma-i dede.
28 Hɪ̃ɛŋgu maŋ hɪ̃ɛŋgu, Diiloŋ duɔ diyaa-kuɔ fafamma
nyuŋgo-i-na diyaaŋ daama temma-i, aa bisɪ̃nuɔ dãamu waa
da mu caa-ku; namaa namaŋ nelbilieŋ namaa, u ka diiya-nɛi
ka hi hie? Na saa haa na naŋga-i Diiloŋo-na ku haama.
29 Baa na yaŋ na həmmu ta mu cu baa na niiwuoniŋ-kũŋgu-i.
Baa na ta na hel na jɔguɔŋ-ma.
30 Bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i, ba yaa gbagbaraayaŋ nifanni
huoŋ-nu. Namaa To suyaa wuɔ ni maama dii-nɛi.
31 Yaaŋ u maama yaa yu na həmmu-i igɛ̃na, na ka da u hãa-
na baa daani-i naara.
32 «Cɛllɛ-baaŋ namaa namaŋ nuɔ mi babɪ̃muɔ-i, baa na yaŋ
korma da-na. Ku dɔlaanu na To-i u hã-na u nelle-i.
33 Suoraaŋ na nagãŋ-niini-i aa na hã sũntaamba baa gbeiŋa
faŋa-i. Da na ce mafamma-i, kuu dii ŋaa na tieraaya gbeibuɔ
jɪ̃na *Diiloŋ-nelle-na. Gbeiŋa faŋa sa ji tɪ̃ dede, a sa bi ji kã
terieŋgu. Molo si dii duɔ ji biɛ-ya na wulaa terieŋgu-na, nyɛi
bi si dii duɔ ji wuo-ya.
34 Nɛliɛŋ nuɔ niŋ tieraaya kusuɔŋ-nu ŋ huɔŋga dii kusuɔŋ-
nu'i.»

Baa na gonya duɔfũmmu

35 «Tigiiŋ na fɛrɛ, baa na yaŋ na fitɪ̃mbaa-ba dɪ̃ŋ.
36 Na saaya na waa ŋaa maacembiemba maŋ ba yuntieŋo
kãa bilohɪ̃yãlle aa ba tɪ̃ɛna ta ba cie u jomma-i wuɔ duɔ jo ba
hɪ̃l dumɛlle-i hã-yo.
37 Ba yuntieŋ duɔ jo ji da ba saa kor duɔfũŋ, ba yunni dɔlaa.
Mi tũnu-nɛi, ŋ da ba yuntieŋo biyaa maacemmaŋ-joŋgoruo dii,
aa ce ba tɪ̃ɛna u hã-ba niiwuoni ba wuo.
38 Duɔ fiɛ jo isuɔholleŋ, sisɔ cuo kaalmaŋ-caaŋ-nu, a jo ji da
ba saa duɔfũŋ, ba yunni ka dɔl.
39 Na saa da, da ŋ suɔ cuoyuo uŋ ka suur-niɛ huɔŋgu maŋ
nuɔ-i, ŋ siɛ yaŋ u ji kanu ŋ dũŋgu-i.
40 Namaa fɛrɛ-i naŋ'a na saa tɪ̃ɛna baa-ma wuɔ *Moloŋ-Biɛŋo
ka jo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u jo huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i. Terieŋgu
faŋgu-na, na saaya na tigiiŋ na fɛrɛ.»
41 Piɛr yuu-yo wuɔ: «Itie, gbãnalãaŋ daaku vii *hãalãbieŋ
miɛ yoŋ wɛi, sisɔ ku vii nuɔmba-i hiere?»

42 Yesu wuɔ cira: «Da ŋ nu wuɔ maacembiloŋo maŋ vii, aa
tuɔ cɛ̃, u yaa umaŋ u yuntieŋo kãa nelle aa ce u tuɔ ne u
dumɛlle-i aa tuɔ hã u namaacembiemba namba-i niiwuoni-i
fafamma.
43 U yuntieŋ duɔ ka bir jo ji da u ciɛ u maacemma-i maŋ
saaya ma ce dumaa, fuɔ yuŋgu dɔlaa.
44 Mi tũnu-nɛi, u yuntieŋo ka haa-yo u nagãŋ-niini yuŋ-nu
hiere.
45 Ŋga duɔ da niɛ sĩ u yuntieŋo siɛ bir jo fiɛfiɛ, aa doŋ tuɔ muo
u namaacembiemba-i, ku bɛmba-i baa ku caamba-i hiere, tuɔ
wuo aa tuɔ nyɔŋ u ye;
46 uŋ ŋ'a u saa tĩɛna baa yiiŋgu maŋ maama-i, baa huɔŋgu
maŋ maama-i, u yuntieŋo jo huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i. Duɔ jo ji da-
yo dumaaŋo-na, uŋ ka haa kumaŋ yuɔ, u'i ka suɔ-ku. U ka ce-
yo ŋaa bamaŋ sa nuɔŋ Diiloŋ-nuŋgu-i baŋ ceŋ-baŋ dumaa.
47 «Maacembiloŋo maŋ suyaa u yuntieŋoŋ taaraŋ kumaŋ, aa
u saa taara u ce-ku, fuɔ temma-i ba sa muo-yo ce hujarre-yuɔ.
48 Ŋga maacembiloŋo maŋ sa suyaaŋ u yuntieŋoŋ taaraŋ
kumaŋ, duɔ ce mamaŋ saaya ba muo-yo, ba sa muo fuɔ
temma-i bɔi. Da ba hã nuɔni maŋ bɔi, ba ka yuu-ni bɔi, da ba
hã nuɔni maŋ bɔi ŋ tiera, ba ka yuu-ni cor nuŋgu faŋgu-i.»

Yesu saa jo baa yaafɛ̃lle
(Matie 10.34-36)

49 «Muɔmi juɔ baa dãamu'i hĩɛma-na. Mi taara dãaŋ daamu
ta mu caa.
50 Wɛima dii da ma da-mi, da ma saa da-mi cor, mi huɔŋga
siɛ gbãa tĩɛna terduɔŋ-nu.
51 «Na daa niɛ sĩ mi juɔ baa yaafɛ̃lle'i hĩɛma-na wɛi? Coima,
mi juɔ baa bɔrɔmma.
52 Nuɔmba ka doŋ ta ba gãŋ dũnni dũnni. Bamaŋ da ba waa
ba ndii ba dũŋgu-na, ba siɛi ka ta ba gãŋ baa ba hãi aa ba hãi
bi ta ba gãŋ baa ba siɛi.
53 Tonaamba ka ta ba gãŋ baa bɛpuɔmba-i; bɛpuɔmba bi
ta ba gãŋ baa tonaamba-i. Nyunaamba ka ta ba gãŋ baa ba
biemba-i; biemba bi ta ba gãŋ baa nyunaamba-i. Hũɔyãamba
ka ta ba gãŋ baa ba caamba-i; caamba bi ta ba gãŋ baa
hũɔyãamba-i*.»

(Matie 16.2-3)

54 Yesu wuɔ tiraa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Da na da diiloŋo
biilii, na cira: ‹U ka dãa›, aa ma bi ce.
55 Aa da na da fafalmu kã bãpagũŋgu-na, na cira: ‹Babãaŋgu
ka waa›, aa ma bi ce.
56 Huhurmantaaŋ namaa temma-i daana-i, na ciɛ niɛ ta na
suɔ diiloŋo yammu-i na bɔrɔ-muɔ aa na sa suɔ mamaŋ ciɛŋ
fiɛfiɛ-i ma yuŋgu-i?

* **12:53** Mise (Michée) 7.6

57 Bige-i ciɛ na sa suɔ-ma ce kumaŋ faa cemma?
58 Moloŋ cɛ̃mɛl da di waa-niɛ, aa kutieŋɔ bĩ-ni, da na ta na
kã hũmelle-na, gbãŋ baa-yo ŋ cãrã-yuɔ. Ni ma'i sĩ, duɔ kã baa-
ni fãamaambaa-ba wulaa, ba ka hã kpãŋkpannintaamba baa-ni
ba dii-ni kaso.
59 Mi tũnu-nɛi, da ba dii-ni kaso-i-na, da ŋ saa ji pã ŋ cɛ̃mɛlle
tĩ hiere, ŋ cɛraa ŋ da muŋhelmu.»

13

Yesu wuɔ nuɔmba nanna ba ciləbabalaŋɔ-i

1 *Pilati wuɔ puɔraa ba ka ko Galiletaamba namba *Di-
ilodubuɔ-i-na. Ba waa ta ba buol. Yesuŋ waa tuɔ waŋ nel
daama-i, nuɔmba namba jo ji ta ba piiye mafamma-i baa-yo.
2 Yesu wuɔ cira: «Na daa niɛ sĩ Galiletaaŋ daabaŋ kuu
kuliiŋgu maŋ, ku pigãaŋ wuɔ ba yaa balaaŋ yaŋ Galile-
taamba-i hiere wɛi?
3 Na karaa coima! Da na saa nanna na ciləbabalaŋɔ-i, na ka
ku kulduɔŋgu baa-ba.»
4 Aa naa cira: «Nuɔmba cĩncieluo niisiɛi maŋ Siloe du-
jaataama naŋ cii haa-bɛi ko-ba, na daa niɛ sĩ ba yaa balaaŋ
yaŋ Yerusalɛmutaamba-i hiere wɛi?
5 Na karaa coima! Da na saa nanna na ciləbabalaŋɔ-i, na ka
ku kulduɔŋgu baa-ba.»
6 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Naacolŋɔ
naŋɔ diyaa *ɛrɛsɛ̃-suoŋgu, aa sũ *yensãaŋgu kuɔ. Yiiŋgu
naŋgu-na, u jo ji taara u saa da belle kuɔ.
7 U waŋ baa u maacembiloŋɔ-i wuɔ: ‹Bieŋa siɛi yaa dɛ-i
tibiiŋ daaku sa maŋ. Jã-ku ŋ nanna! Ku tĩyãa ta ku bɔ̃nɔŋ
hĩɛma-i gbãŋgbãŋ.›
8 Maacembiloŋɔ gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Yaŋ ku cɔnu bende-i-na; mi
ka hĩŋ ku yuŋgu-i aa dii hũɔŋgu ne
9 sĩ ku ka maŋ belle maŋ juɔŋ. Da ku saa maŋ, i ka suɔ jã-ku
nanna.›»

Yesu siire ciɛŋɔ naŋɔ yitĩɛnaŋgu-na

10 *Yitĩɛnaŋgu naŋgu-na, Yesu kãa *Diilonelhãalãdũŋgu
naŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i.
11 A ne da ciɛŋɔ naŋɔ waa baa-ba dũŋgu-na, *jĩna waa u
yuŋgu-na a ce-yo jɛiŋɔ. Uŋ gaala jarma-na, ku bieŋ cĩncieluo
baa niisiɛi waa belle fande-na. U saa gbãa tuɔ ciir u wuɔ.
12 Yesuŋ daa-yo, wuɔ bĩ u jo. Uŋ juɔ, wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, ŋ
jarma taa-niɛ.»
13 Aa naa bi haa u nammu-i yuɔ. Ciɛŋ wuɔ bi pãŋ ciir yiɛra
derre! Uŋ ciirii yiɛra dumaaŋɔ-na, wuɔ tuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋɔ-i.
14 Yesuŋ siire jɛiŋɔ-i yitĩɛnaŋgu-na, ku saa dəlnu
Diilonelhãalãdũŋgu yuntieŋɔ-i, wuɔ tuɔ waŋ baa nuɔmba-i

wuɔ: «Maacemmaŋ-yinni dii yinni niediei saahɔlma-na*; na saaya na ta na jo yinni fanni'i nuɔ-i ba ta ba sire-nɛi na jarma-na; bige-i ciɛ na sire jo yitɬɛnaŋgu-na?»

15 Yesu wuɔ cira: «Huhurmantaaŋ namaa temma-i daana-i! Namaaŋo-na, niintaamba-i baa kakũntaamba-i, da ku waa yitɬɛnaŋgu-i ba sa kã baa-ba ba ka nyɔŋ hũmma wɛi?

16 Aa ciɛŋo maŋ daayo-i, ma sĩ *Abiramu hãayɛ̃lŋo naŋo-i kɛ? *Sitãniŋ ciɛ-yo jɛiŋo ku bieŋ cĩncieluo baa niisiɛi yaa dɛ-i. Miŋ daa-yo, mii naa yaŋ-yo baa u jarma-i wuɔ yitɬɛnaŋgu wɛi?»

17 Yesu bigãarãamba waa nuɔmba hɔlma-na. Uŋ piiye dumaaŋo-na, senserre gbuu da-ba. A ne da uŋ taa u ce himma maŋ, ma taa ma dɔlnu nuɔmba-i hiere.

Diiloŋ-bãaŋgu doŋ tɛ̃ntɛ̃ŋ
(Matie 13.31-33; Marke 4.30-32)

18 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Mi gbãa saa *Diiloŋ-nellentesĩnni-i baa bige-i?

19 Mi gbãa saa-ni baa mutardi-belle†. Da ŋ duu-de, di sire pa ce tibiiŋgu, huriimba ta ba jo ba sɛ kamma ku negemmu-na.»

20 Aa tiraa cira: «Mi gbãa saa Diiloŋ-nellentesĩnni-i baa bige-i?

21 Mi gbãa saa-ni baa konsiini. Da ba par-ni ba nakoluoŋ-nu a du farniŋ-jũmmu-i kolloyufieŋa siɛi baa-ni; ni sire ce jũmmu nyurã.»

Hũmelle maŋ kãaŋ Diiloŋ-nelle-na
(Matie 7.13-14,21-23)

22 Yesu wuɔ cor tuɔ suur nilɛiŋa-na hiere u waŋ Diiloŋ-nelma-i u kã *Yerusalɛmu-i-na.

23 Naacolŋo naŋ wuɔ yuu-yo wuɔ: «Itie, ku ce ŋaa nuɔmba maŋ ka suur Diiloŋ-nelle-na ba siɛ ciinu wɛi?»

Yesu wuɔ cira:

24 «Gbãaŋ kpelle na suur baa dumɛlle maŋ wullu diele yaa-i. Mi tũnu-nɛi, nuɔmba bɔi ka cira ba suur baa-de, ŋga ba siɛ gbãa.

25 Dumɛllentieŋ duɔ ji sire a gbonu dũŋgu-i aa yaŋ namaa namaŋ gɔ̃ŋgũɔŋgu-na, na ka doŋ ta na muo dũŋgu-i aa ta na piiye baa-yo wuɔ: ‹Itie, jande hĩl dũŋgu-i i suur!› U ka cira u sa suɔ-na.

26 «Kufaŋgu huoŋgu-na, na ka doŋ ta na piiye baa-yo wuɔ: ‹I saa tiɛ wuo aa tiɛ nyɔŋ baa nuɔnɛi wɛi? Nuɔnɛi saa ta ŋ wuɔra ŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i ŋ pigãaŋ-ye nilɛiŋa-na wɛi?›

27 «U ka bir waŋ baa-na wuɔ: ‹Kãaŋ na halaŋ mi caaŋ-nu, mi sa suɔ-na, na hieroŋo-i hiere ãmbabalmanciraaŋ namaa.›

---

* **13:14** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.9-10; Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ 5.13-14
† **13:19** Mutardi-belle dii cɛkũɔ ŋaa sɔrhɛ̃belle.

28 Da na ka da *Abiramu-i baa *Isaki-i baa *Yakɔbu-i a
naara *Diilopɔpuɔrbiemba-i hiere *Diiloŋ-nelle-na, aa ba cie
namaaŋo-i wuɔ na siɛ da suur, na hɔmmu ka gbuu guɔla na ta
na kaal.
29 Nuɔmba ka hel terni-na hiere a jo u kãlle-na ji ta ba wuo
aa ta ba nyɔŋ.
30 Huɔŋgu faŋgu-na, bamaŋ dii huoŋgu-na fiɛfiɛ-i-na, ba-
namba ka ta yaaŋ-na, aa bamaŋ dii yaaŋga-na, banamba ka
bir tĩɛ huoŋ-nu.»
(Matie 23.37-39)
31 Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i,
*Farisĩɛbaa-ba namba piɛ u caaŋ-nu a waŋ baa-yo wuɔ:
«*Erɔdi taara duɔ ko-ni, ta bande-i-na ŋ kã yaŋga naŋga!»
32 Yesu wuɔ cira: «Kãaŋ na ka waŋ baa jumɛlĩɛŋo faŋo-i
wuɔ nyuŋgo-i baa bisĩnuɔ-i mi donya *jĩnabaa aa sire jaamba;
daakũŋgu-i, mi bãl mi maacemma-i.
33 Ŋga nyuŋgo-i baa bisĩnuɔ-i baa daakũŋgu-i, mi saaya
mi cor baa mi hũmelle-i ta mi kã *Yerusalɛmu-i-na. *Di-
ilopɔpuɔrbiloŋo saa saaya u ku yaŋga naŋga.»
34 Aa naa cira: «E Yerusalɛmutaaŋ namaa! Namɛi kuɔŋ
Diilopɔpuɔrbiemba-i. Diiloŋ duɔ saaŋ umaŋ hã-na, na naŋ
kutieŋo-i baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-yo. Mɛi ciɛ ji gbɛ̃. Mi na'a mi tigiiŋ-
na ŋaa kũɔnaŋoŋ tigiiŋ u biemba-i dumaa aa pũl-bɛi, ŋga na
saa hũu-ma.
35 Diiloŋo ka yaŋ na nelle-i hã-na. Aa mi tũnu-nɛi, da na saa
ji ta na cira: ‹Itieŋ uŋ saaŋ umaŋ u jo, Diilo baa-yo› na siɛ tiraa
da mi yufelle.»

14

Farisĩɛ ba yuntieŋo naŋo ciɛ kãlle aa bĩ Yesu-i

1 *Yitĩɛnaŋgu naŋgu-na, Yesu kãa *Farisĩɛ ba yuntieŋo naŋo
dumɛlle-na ba da ba ka wuo niiwuoni. Nuɔmba bir ka yaŋ aa
ta ba ne Yesu-i wuɔ sĩ u ka ce cãl.
2 A ne da naacolŋo naŋo waa u yaaŋga-na, kũɔnyurãmmaŋ-
jarma waa-yuɔ.
3 Wuɔ yuu *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa Farisĩɛbaa-
ba-i wuɔ: «A saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, da ŋ sire jɛiŋo
yitĩɛnaŋgu-na ku faa waa ku saa fa?»
4 Ba saa seŋ sũnuŋgu yuɔ. Wuɔ bel naacolŋo-i a sire-yuɔ u
jarma-na, aa naa ce u kũŋ.
5 Naacolŋ uŋ taa, wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Namaaŋo-na, umaŋ
biɛŋo-i duɔ par suur hũnfuoŋ-nu yitĩɛnaŋgu-na, kutieŋo yaŋ-
yo dii wuɔ yitĩɛnaŋgu wɛi? Da ku fiɛ waa u niiŋo, u yaŋ-yo dii
hũnfuoŋgu-na wuɔ yitĩɛnaŋgu-na wɛi?»
6 Ba saa da mumpiiyemmu.

7 Baŋ bĩɛ bamaŋ kãlle-na, Yesu wuɔ ne da umaŋ duɔ jo, u tuɔ taara u tĩɛna yaaŋ-na. Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ:

8 «Moloŋ duɔ bĩ-ni u kãlle-na, da ŋ kã, baa wuɔya ŋ ka tĩɛna yaaŋga-na. Uŋ bĩɛ bamaŋ, kuniɛ sĩ unaa maaraa nuɔŋɔ-i ŋ sa suɔ.

9 Da ŋ kã ka tĩɛna yaaŋga-na, kãllentieŋɔ duɔ ka jo ji cira ŋ sire ka tĩɛna huoŋ-nu aa hã unaŋɔ teterre fande-i, ŋ yaaŋga ka ce wullu.

10 Da ba bĩ-ni, da ŋ kã, tĩɛna huoŋ-nu. Ku yaa umaŋ bĩɛ-na duɔ ka jo ji da-ni huoŋgu-na, u ka cira: ‹Mi jĩɛ, sire ŋ ji tĩɛna yaaŋ-na.› Kufaŋgu huɔŋgu-na, u ka ce-ni bɔi nuɔmba-na.

11 Umaŋ duɔ tuɔ tɛtɛŋ u fɛrɛ, ba ka hiire-yuɔ, ŋga umaŋ duɔ tuɔ hiire u fɛrɛ, ba ka tɛtɛŋ-yo.»

12 Mafammaŋ curaa, wuɔ waŋ baa umaŋ taa u ce kãlle-i wuɔ: «Da ŋ ta ŋ ce kãlle-i, ku saa saaya ŋ bĩ ŋ jɛ̃naamba yoŋ, baa ŋ hãmba, baa ŋ huraamba, baa ŋ caantaamba maŋ waamba-i. Da ŋ bĩ ba yaa yoŋ, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, bafamba ka bi ce aa bĩ-ni. Niŋ ciɛ ãnfafamma maŋ bɛi, ma sɔlaaŋgu ka suu yiiŋgu faŋgu-na.

13 Da ŋ'a ŋ ce kãlle-i, ŋ saaya ŋ bĩ baa sũntaamba-i, baa jaamba-i, baa murgubaa-ba-i, baa yiriemba-i.

14 Bafamba siɛ gbãa pã ŋ babĩmuɔ sullu-i hã-ni. Diiloŋɔ'i kaa pã-ni uŋ ka sire nelviimba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i. A ce dumaaŋɔ-na ŋ yuŋgu ka dɔl.»

15 Naacolŋɔ naŋɔ waa tuɔ wuo baa-ba, uŋ juɔ nu nel daama-i, wuɔ gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Jaa bamaŋ ka da wuo nii-wuoni-i *Diiloŋ-nelle-na ba yunni ka dɔl dumɛi!»

16 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-yo wuɔ: «Naacolŋɔ naŋɔ taa u ce kãlle aa tũnu nuɔmba bɔi.

17 Niiwuoniŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, u puɔr u maacembiloŋɔ-i wuɔ u ka bĩ-ba.

18 Maacembiloŋ duɔ kã ka bĩ umaŋ, kutieŋɔ gbɛ̃-yo wuɔ u siɛ gbãa kã. Dĩɛlã-wuoŋɔ gbĩɛ-yo wuɔ: ‹Mi sãa suoŋgu, mi saaya mi kã ka ne-ku. Kã ŋ ka waŋ baa ŋ yuntieŋɔ-i wuɔ u ce jande mi siɛ gbãa hi baa-na.›

19 U cor kã unaŋɔ wulaa, fuɔ ka gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Mi sãa niikũrãamba duɔŋa ndii, mi saaya mi kã ka kũ baa-ba ne. Kã ŋ ka waŋ baa ŋ yuntieŋɔ-i wuɔ u ce jande kɛrɛ mi siɛ gbãa hi baa-na.›

20 U cor kã unaŋɔ wulaa, fuɔ ka tiraa gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Mi jãa ciɛŋɔ fɛlɛmma mi siɛ gbãa hi baa-na.›

21 «Maacembiloŋɔ bir kã ka tũnu u yuntieŋɔ-i baa-ma. U yuntieŋɔ huɔŋga pãŋ guɔla, u waŋ baa-yo wuɔ: ‹Baa tĩɛna; bir ŋ kã nelleŋ-huɔŋga-na ŋ ka bĩ sũntaamba-i baa nagãduɔlbaa-ba-i baa yiriemba-i baa murgubaa-ba-i ba jo.›

22 Maacembiloŋo bir ta. Uŋ kãa aa bir jo kufaŋgu-i, u
jo ji waŋ baa u yuntieŋo-i wuɔ: ‹Mi bĩɛ nuɔmba jo, ŋga
muntĩɛnammu tĩyãa yogo.›
23 U yuntieŋo tiraa waŋ baa-yo wuɔ: ‹Bir ŋ kã sonniŋ-
hũmieŋa-na ŋ ka gbãŋ baa nuɔmba-i ba jo ji yu mi dũŋgu-i.
24 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, miŋ bĩɛ bamaŋ dĩɛlũɔ-i-na, ba siɛ da
wuo mi niiwuoni-i.›»

Ŋ saaya ŋ ce bige-i igɛ̃na aa suɔ cu Yesu huoŋ-nu?
(Matie 10.37-38)

25 Nuɔmba bɔi baa cuu Yesu huoŋ-nu ta ba kã *Yerusalɛmu-i-
na. Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ:
26 «Nuɔni maŋ da ŋ ta ŋ nyaanu-miɛ, ŋ saaya ŋ ce-mi bɔlbɔl ŋ
to-i-na, baa ŋ nyu-i-na, baa ŋ ciɛŋo-na, baa ŋ bisãlmba-na, baa
ŋ hãmba-na, baa ŋ mɔlbaa-ba-na, baa ŋ tũɔbaa-ba-na, halle
baa naŋ fɛrɛ-i-na. Ni ma'i sĩ, ŋ siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu.
27 Aa nuɔni maŋ da ŋ'a ŋ sa siɛ mulĩɛma-i baa kuliiŋgu-i, ŋ
siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu.
28 Na hɔlma-na, umaŋ duɔ cira u ma dubuɔ, ma sĩ u tĩɛna
igɛ̃na a ne dũŋguŋ ka yu dumaa, aa ne da kuɔ gbeiŋa maŋ dii
baa-yo a ka gbãa baal-ku.
29 Ni ma'i sĩ, duɔ jĩna ku tuole-i, aa u saa ji gbãa baal-ku,
nuɔmba ka ta ba nyɛ-yo
30 aa ta ba piiye wuɔ: ‹Bombolma sa suɔ aa dɔlnu naacolŋ
daayo-i; u siire wuɔ fuɔ ma dubuɔ, u yaa daayo ku juɔ yar-o
baalma.›
31 Kuuduɔŋgu yaa-i baa nellentieŋo maŋ dii baa sorosibaa
neifieŋa ndii. Duɔ da bɛrru baa u nanellentieŋo maŋ dii baa
sorosibaa neifieŋ-cĩncieluo, u saaya u tĩɛna igɛ̃na a ne da kuɔ
fuɔ sorosibaa neifieŋa ndii ka gbãa ce bɛrru-i baa sorosibaa
neifieŋ-cĩncieluo-i.
32 Duɔ da u siɛ gbãa, ŋ da u diyaa nuɔmba ka cãrã-yuɔ; u siɛ
yaŋ u ji jo ji diire-yuɔ.
33 Mamaŋ dii, umaŋ duɔ saa ne u nagãŋ-niini-i aa yaŋ-ni,
kutieŋo siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu.
34 «Dãmma-i bĩŋkũfafaaŋgu, ŋga da ma ji saara, ma gbãa
tiraa ce niɛ ce kpɛ̃nnɛ?
35 Ma siɛ bi gbãa ce hũɔŋgu, ma siɛ bi tiraa gbãa fa man-
amma ba biɛ ka kũnna fuoreŋ. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

15

Bige-i fɩɛŋ Diiloŋo huɔŋga-i?
(Matie 18.12-14)

1 *Nampohũutaamba-i baa ãmbabalmanciraamba taa ba
kã Yesu wulaa ba kã ba nu u nelma-i.

2 *Farisi̱ɛbaa-ba-i baa *ãnji̱namma pigãataamba ta ba
waana wuɔ u ciɛ niɛ yaŋ nelbabalaamba ta ba piɛ-yo aa tiraa
tuɔ siɛ u wuo niiwuoni-i baa-ba?
3 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ:
4 «Namaaŋo-na, tũlmba komuɔŋa ndii da ba waa baa umaŋ,
aa u diei balla-bɛi, kutieŋo siɛ yaŋ komuɔŋa naa baa cı̃ncieluo
nennaa baamba ta ba wuora aa kã ka taara umaŋ baala wɛi?
5 Duɔ ka da-yo, u huɔŋga ka gbuu fɛ̃ u tũu-yo kũŋ baa-yo
6 ka bi̱ u jɛ̃naamba-i baa u caantaamba-i a waŋ baa-ba
wuɔ: ‹Mi daa mi tũmaaŋo-i, yaaŋ na hɔmmu fɛ̃ mɛi kaaŋga
temma-i.›»
7 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Yaaŋ mi tũnu-nɛi,
ãmbabalmanceroŋo diei duɔ nanna u ciləbabalaŋo-i, kuŋ fɛ̃ŋ
Diiloŋo huɔŋga-i dumaa dərə-i-na, nuɔmba komuɔŋa naa baa
cı̃ncieluo nennaa maŋ saa nanna ba ciləbabalaŋo-i wuɔ si̱
bafamba vii, ba siɛ gbãa fɛ̃-ka dumaaŋo-na.»
8 Aa naa tiraa cira: «Neifieŋ-cı̃ncieluo duɔ waa baa ciɛŋo
maŋ, aa neifelle balla dũŋ-huɔŋga-na u wulaa, u siɛ celieŋ
fiti̱nuɔ aa pir dũŋgu-i hiere a taara-diɛ wɛi?
9 Duɔ da-de, u huɔŋga ka gbuu fɛ̃ u bi̱ u jɛ̃naamba-i baa u
caantaamba-i a waŋ baa-ba wuɔ: ‹Mi daa mi warbelle-i, yaaŋ
na hɔmmu fɛ̃ mɛi kaaŋga temma-i.›
10 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, ãmbabalmanceroŋo diei duɔ nanna u
ciləbabalaŋo-i, *dərpəpuərbiemba waa həfɛ̃lle fande temma
yaa nuɔ-i dərə-i-na.»

Naacolŋo naŋo bieŋo gbaraa aa ka bir jo

11 Yesu wuɔ tiraa cira: «Naacolŋo naŋo waa baa bɛpuɔmba
hãi.
12 Yiiŋgu naŋgu-na, bisãlãaŋo gbɛ̃ tuoŋo-i wuɔ: ‹Baba, miɛ
iŋ saaya i da kumaŋ ŋ nagãŋ-niini-na, hã muɔ baa mi kũŋgu-i
fiɛfiɛ.› Tuoŋo cal u nagãŋ-niini-i hã-ba.
13 Yinni saa da, hãaŋo suor fuɔ niini-i aa biɛ gbeiŋa faŋa-i kã
hi̱ɛŋ-nu baa-ya, kã ka bi̱ɛna-yɛi hiere kakarkuoŋ-na.
14 U gbeiŋaŋ kaa ti̱ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, nyulmu naŋ temma
suur nelle fande-na a ce u sa da niiwuoni u wuo.
15 A ne da naacolŋo naŋo waa nelle fande-na tuɔ
heŋ pɛrmba, naacombiloŋo kã u wulaa wuɔ u ka taara
maacemma. Naacolŋo biɛ-yo u tuɔ ceŋ u pɛrmba-i.
16 Nyulmuŋ gbu mu ko-yo dumaaŋo-na, u tuɔ nenu pɛrmba
niiwuoni-i. Ŋga hai ka hã fuɔ baa-ni?
17 U gbuu ji ti̱ɛna jəguɔŋ da suu, aa cira: ‹Maacembiemba
maŋ dii baa mi to-i hiere, niiwuoni sa ti̱-bɛi, aa muɔmɛi daami
ta mi ku nyulmu-na.
18 Mi ka sire bir kã mi to wulaa ka waŋ baa-yo wuɔ mi cãlãa
Diiloŋo-i aa tiraa cãl fuɔ fɛrɛ-i.

19 U baa tiraa u tuɔ kãŋ-mi u biɛŋ muɔ, u yaŋ aa u bel-mi ŋaa
u maacembiloŋ muɔ.›
20 Aa sire ta.
«Uŋ kaa tuɔ piɛ cĩiŋgu-i, tuoŋo fara da-yo, u hujarre gbuu
bel-o, u gbar jãrã-yuɔ kã ka gbuu pũrã-yuɔ u fɛrɛŋ nuɔ.
21 Bɛpoloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Baba, mi cãlãa Diiloŋo-i aa tiraa cãl
naŋ fɛrɛ-i, baa tiraa ŋ ta ŋ bĩ-mi ŋ biɛŋ muɔ.›
22 Tuoŋo fara bĩ u maacembiemba-i a waŋ baa-ba wuɔ:
‹Gbaraaŋ na ka biɛ joŋgoruo maŋ faa yaŋ dũŋgu-na, baa naa-
fontarre, baa naatɛnni na ji dii na hã-yo.
23 Aa iŋ muyaa balyuŋgu maŋ, na kã na ka bel-ku na ji ko-ku
i ce ponsaaŋgu.
24 Mi taa mi kãŋ mi biɛŋ daayo-i baa bikuomba, ŋga mi daa-
yo nyuŋgo-i cicɛ̃lma; uu naa balla, mi daa-yo.› Ponsaaŋgu yaa
bi duɔŋ dumaaŋo-na.
25 «A ne da huɔŋgu faŋgu-na, bɛpomɔloŋo waa dii suoŋ-nu. Uŋ
juɔ tuɔ jo ji piɛ cĩiŋgu-i, u nu niimarni du, baa kaasĩŋgu.
26 U bĩ maacembiloŋo diei a yuu-yo wuɔ: ‹Bige-i ciɛ cĩiŋgu-
na?›
27 «Maacembiloŋo cira: ‹Ŋ hãaŋo yaa birii jo. Uŋ juɔ hĩnni ŋ to
ji da-yo, u huɔŋga gbuu fɛ̃. U ce i bel balyuŋgu maŋ iŋ muyaa-
ku ko-ku hã-yo.›
28 Mɔloŋo huɔŋga pãŋ du. U cĩina wuɔ u siɛ suur cĩiŋgu-na.
«Ba kã ka tũnu tuoŋo-i. U hel jo ji tuɔ cãrã-yuɔ.
29 Naacembiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Baba, mɛi dii ŋ caaŋgu-na ta
mi cãa-ni ku daa bieŋa bɔi. Mi saa yagar ŋ nuŋ-ãndaaŋgu-i
dede. Ŋga yinduɔŋgu ŋ saa ji bel-ku a cira yoloŋo wuɔ: «Hũu ŋ
ka ko ŋ wuo baa ŋ jɛ̃naamba-i.»
30 Aa ŋ biɛŋo maŋ daayo-i, fuɔ maŋ kãa ka bĩɛna ŋ nagãŋ-
niini-i baa saasorbaa aa bir jo, ŋ ce ba bel balyuŋgu ko hã-yo.›
31 «Tuoŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Nuɔ ŋ dii baa muɔŋo-i bãaŋgu-i baa
isuɔŋgu-i, mɛi nagãŋ-niini-i hai niini-i? Naŋ niini sĩ wɛi?
32 Ŋ hãaŋo-i, mi taa mi kãŋ-yo baa bikuomba, ŋga mi daa-yo
nyuŋgo-i cicɛ̃lma; uu naa balla, mi daa-yo. Yaŋ aa ŋ kũnna ŋ
huɔŋga-i aa i ce ponsaaŋgu-i.›»

16

Cɛ̃cɛ̃muntieŋo naŋ maama

1 Ku huoŋgu-na, Yesu waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ:
«Wɛiŋo naŋo waa, kombiyiɛ waa baa-yo. Baa ji tũnu-yuɔ wuɔ
kombiyiɛŋ daayo bĩɛna u nagãŋ-niini-i.
2 Wuɔ bĩ-yo ji waŋ baa-yo wuɔ: ‹Niŋ ceŋ mamaŋ hiere mi
nuɔ-ma. A bãl nyuŋgo, ŋ siɛ tiraa gbãa waa mi kombiyiɛŋ nuɔ.
Ce aa ŋ tagaaya niŋ daa kumaŋ ŋ pigãaŋ-mi.›

3 Kombiyiɛŋo tĩɛna tuɔ jɔguɔŋ wuɔ: ‹Mi yuntieŋo wuɔ u
nanna-miɛ maacemma-na. Duɔ nanna-miɛ, mi ka ce niɛ? Mi
siɛ bi gbãa kũ, aa da miɛ mi ta mi wuɔra mi cãrã, senserre ka
ta di da-mi.›
4 Aa ji cira: ‹Ãhãa! Mi suyaa miŋ ka ce kumaŋ da ba nanna-
miɛ nuɔmba baa bi nanna-miɛ.›
5 U yuntieŋo cɛ̃miɛŋaŋ waa bamaŋ nuɔ-i hiere, u tuɔ bĩ-ba
ba da-ba-diei ba ta ba jo. Dĩɛlã-wuoŋo juɔ, u yuu-yo wuɔ: ‹Ŋ
saaya ŋ pã niɛ hã mi yuntieŋo-i?›
6 «U cira: ‹Mi saaya mi pã namma gboŋgboyufieŋ komuɔŋa
ndii.›
«Kombiyiɛŋo waŋ baa-yo wuɔ: ‹Ŋ cɛ̃mɛlleŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ
nuɔ-i, u yaa daayo. Tĩɛna donduo ŋ nyɛgɛ̃ŋ gboŋgboyufieŋ
komuɔŋa hãi baa cĩncieluo.›
7 Aa bĩ unaŋo jo. Uŋ juɔ, u yuu ufaŋo-i wuɔ: ‹Nuɔ ŋ saaya ŋ
pã niɛ?›
«U cira: ‹Mi saaya mi pã dĩmma buɔrbaa komuɔŋa ndii.›
«Kombiyiɛŋo waŋ baa-yo wuɔ: ‹Ŋ cɛ̃mɛlleŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ
nuɔ-i, u yaa daayo. Nyɛgɛ̃ŋ buɔrbaa komuɔŋa naa.›
8 Uŋ ciɛ baa u yuntieŋo cɛ̃miɛntaamba-i cemma maŋ
daama-i, u yuntieŋ uŋ juɔ nu-ma, u gbɛliɛŋ-yo wuɔ u cɛ̃ u cor.»
Yesu wuɔ cira: «Na saa da, bamaŋ sa wuɔyaaŋ Diiloŋ-
hũmelle-i ba suɔ ba suuye ba-naa ba yaŋ bamaŋ wuɔyaaŋ-deŋ.
9 Mi tũnu-nɛi, nɛliɛ sa ji ku aa ba dii-yo baa u gbeiŋa-i.
Terieŋgu faŋgu-na, gbeiŋa maŋ dii baa-na hĩɛma-na bande-i-
na, ciɛŋ-yaŋ na bel jɛ̃naamba baa-ya, ku yaa da na saa ji waa
yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ba hã-na muntĩɛnammu Diiloŋo caaŋgu-na.
10 Umaŋ duɔ suɔ bĩŋkũcɛkũɔma belma, kutieŋo ka suɔ
bĩŋkũbuɔ belma. Umaŋ duɔ cãl bĩŋkũcɛkũɔma belma, kutieŋo
ka cãl bĩŋkũbuɔ belma.
11 Da na cãl miwaaŋ daayo gbeiŋa belma, hai ka siɛ hã
namaa ninsoŋ-bĩŋkũŋgu na tiera?
12 Da ŋ cãl moloŋ bĩŋkũŋgu belma, Diiloŋ uŋ ŋa na'a u hã nuɔ
kumaŋ, u ka ce niɛ aa hã-ni baa-ku?
13 Na suyaa wuɔ maacembiloŋo diei siɛ gbãa cãa nuɔmba
hãi. Ŋ ka da u bigãaŋ u diei aa dɔl u diei, u ka waa baa u diei
aa cĩina u diei. Ku yaa ŋaa namaa kũŋgu-i, na siɛ gbãa ta na
kuye Diiloŋo-i aa bi ta na kuye gbeiŋa-i terduoŋgu faŋgu-na.»
14 Gbeiŋa taa a dɔlnu *Farisĩɛbaa-ba-i a cor. Yesuŋ waaŋ nel
daama-i, baa bir yaŋ aa ta ba nyɛ-yo.
15 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Namaaŋo-i, da na da nuɔmba-i
na ce na fɛrɛ nelviiŋ namaa, ŋga Diiloŋo suɔ na hɔmmu-i.
Nelbiliembaŋ kaal kumaŋ, Diilo sa hiel u yufelle kuɔ.
16 Yiinaa-i-na, nuɔmba taa ba nu *Moisi ãnjĩnamma yaa-i
baa *Diilopɔpuɔrbiemba nelma-i aa ta ba ce ba wɛima-i. Ba
ciɛ kufaŋgu-i a ji hi Nsãa bãaŋgu-i. A doŋ Nsãa bãaŋgu-na,

ba duɔŋ ta ba nu *Diiloŋ-nelle maama-i. A ce dumaaŋo-na, nuɔmba-i hiere ba gbãŋ kpelle da ba suur-diɛ.

17 «Dɔrɔ-i baa hĩɛma-i ni gbuonumma dii fɛ̃u yaŋ ãnj̃ĩnamma nelbelle diei gbuonumma-i.

18 «Na saa da; umaŋ duɔ nanna u ciɛŋo-i aa jã unaŋo, kutieŋo ciɛ *fuocesĩnni-i dumaaŋo-na; aa da ba nanna ciɛŋo maŋ aa ŋ biɛ-yo, ŋ bi ciɛ fuocesĩnni-i dumaaŋo-na.»

Wɛiŋo baa sũntieŋo

19 «Wɛiŋo naŋo waa tuɔ gbu u diiya u fɛrɛ. U taa u ce u bãaŋgu-i aa bi tuɔ wuo niiwuofafanni yaa yinni maŋ joŋ.

20 A ne da sũntieŋo naŋo waa tuɔ galla u dumɛlle yaaŋga-na, ba taa ba bĩ-yo Lasaar. Pãnni'i naa gbuyaa u kũɔma-i hiere.

21 Wɛiŋ duɔ wuo aa juuru maŋ diire hĩɛma-na, Lasaar tuɔ nenu-duɔ, ŋga u siɛ bi da-du. Juoraamba tiraa waa hie ta ba nallã u pãnni-i?

22 Uŋ juɔ ku, *dɔrpɔpuɔrbiemba biɛ-yo kã baa-yo *Abiramu caaŋ-nu dii ninsoŋ-nelle-na. Ku huoŋgu-na, wɛiŋo bi ji ku, ba fuure-yuɔ.

23 U kã ka tuɔ gbu u ce sũlma-i dãamu-na. U juɔ ciir u yuŋgu-i ku yaa nuɔ-i, a fara da Lasaar dii Abiramu caaŋgu-na.

24 U fara tuɔ piiye da gbagaga wuɔ: ‹Abiramu, mi to nuɔ, mi mulĩɛŋ mi cor dãaŋ daamu-na, jande, ce hujarre miɛ aa ŋ puɔr Lasaar ka dii u niele-i hũmma-na a ji dii mi nuŋgu-na mi nuhɔlle fɛ̃rɛ̃.›

25 «Abiramu gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Mi biɛ, ma sĩ ŋ suyaa wuɔ niŋ waa miwaaŋo-na, ŋ waa ŋ fɛrɛŋ nuɔ aa Lasaar waa sũlma-na kɛ? Fiɛfiɛ-i-na, uu dii fiisaaŋ-nu bande-i-na aa nuɔ ŋ cɛr waa sũlma-na.

26 Da mi fiɛ hũu-ma, fobãmbãale dii i hɔlma-na. Molo siɛ gbãa hel bande-i-na a karnu kã namaa terieŋgu-na, aa molo siɛ bi gbãa hel namaa terieŋgu-na a karnu jo bande-i-na.›

27 «Wɛiŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Da ma waa dumaaŋo-na, yaŋ aa ŋ puɔr-o miɛ cĩiŋgu-na

28 u ka piiye tũnu mi hãmba-i, baa dii ba ndii; ba baa ji jo yaahuol-terieŋ daaku-na.›

29 «Abiramu gbɛ̃-yo wuɔ: ‹*Moisi nelma dii baa-ba, a naara *Diilopɔpuɔrbiemba maama-i, mafamma ka saanu baa-ba.›

30 «Wɛiŋo cira: ‹Abiramu, mi to nuɔ, mafamma siɛ gbɛ̃ baa-ba. Ŋga moloŋ duɔ hel kuoŋ-nelle-na a ka piiye baa-ba, ŋ ka da ba naana ba cilɔbabalaŋo-i.›

31 «Abiramu gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Da ba'a ba sa nu Moisi nelma-i baa Diilopɔpuɔrbiemba maama-i, molo duɔ fiɛ hel kuoŋ-nelle-na kã, u kãa gbãŋgbãŋ.›»

17

Baŋ gãaŋ hãalãbiemba-i baa nelma maŋ
(Matie 18.6-7,21-22; Marke 9.42)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ:
«Nuɔmba siɛ gbãa naa kuubabalaaŋgu muncemmu-i, ŋga
umaŋ duɔ dii u nanolŋo-i kuubabalaaŋgu cemma-na, sũlma
haraa kutieŋo-na.
2 Kumaŋ ka haa-yuɔ, kuɔ baa naa to namɛlle u nuoŋgu-na aa
sɛ-yo dii-yo nuoraaŋ-nu kuu naa ce bɔlbɔl yuɔ.
3 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ.
«Ŋ natobiŋ duɔ cãl-ni, ŋ piiye baa-yo da yambaa. Duɔ siɛ u
cãlmuɔ-i, ŋ yaŋ ma tĩ.
4 Duɔ fiɛ cãl-ni ku yu niehãi yinduɔŋgu-na aa tuɔ suɔ-ma u jo
u cãrã-niɛ, baa gãŋ baa-yo.»
5 Yesu *pɔpuɔrbieŋ baa waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, iŋ haa i
naŋga-i niɛ dumaa, kãyã-yiɛ kunaŋgu naara-kuɔ.»
6 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Halle da ku fiɛ waa na haa na niele'i
miɛ yoŋ, na gbãa gbɛ̃ tibiiŋ daaku-i wuɔ ku fuur ka sũ ku fɛrɛ
nuoraaŋgu-na, aa ma bi ce.»
7 Aa naa cira: «Namaaŋo-na, umaŋ duɔ biɛ maacembiloŋo
jĩna u suoŋgu-na, sisɔ u biyaa-yo u tuɔ ceŋ u muɔru, duɔ
hel hĩɛŋgu-na jo, kutieŋo ka gbɛ̃-yo wuɔ u tĩɛna donduo wuo
niiwuoni-i wɛi?
8 Ma sĩ u bir gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Ce mɛi niiwuoni-i aa ŋ hor ŋ
niidiini-i aa ŋ biɛ ŋ hã mi wuo igɛ̃na. Da mi wuo tĩ, nuɔ ŋ ka
suɔ wuo.› Ma sa ce dumɛi wɛi?
9 Maacembiloŋ duɔ ce u maacemma-i, ku saaya ba jaal-o
tĩiŋgu wɛi?
10 Ku yaa ŋaa namaa kũŋgu-i. Baŋ hãa-na mamaŋ, da na
ce-ma, na saaya na cira: ‹Miɛŋo-i maacembieŋ miɛ yoŋ, i ciɛ
i maacemma.›»

Yesu siire wontuɔrmba cĩncieluo
11 Yesuŋ taa u kã *Yerusalɛmu-i-na, u bilaaya *Galile-i baa
*Samari-i cor.
12 U kaa tuɔ suur nelle nande-na, *wontuɔrmba namba sire
ta ba jãrã-yuɔ. Ba waa wontuɔrmba cĩncieluo. Baŋ juɔ piɛ, baa
yiɛra aa naa ta ba fara* ba piiye baa-yo wuɔ:
13 «Hãalãtie, jande, ce hujarre yiɛ.»
14 Yesu wuɔ fara waŋ baa-ba wuɔ: «Kãaŋ *Diilojigãntaamba
ka ne-na.»†
Baa ta ta ba kã. Baŋ kãŋ hũmelle-na, ba jarŋ maa ta-bɛi.
15 Unaŋ wuɔ bir tuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i da gbagaga u jo.
16 Uŋ juɔ hi Yesu caaŋgu-na, wuɔ dũuna jaal-o. A ne da u waa
*niɛryiɛŋo; u taa u hel Samari.

---

* **17:12** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 13.45-46 † **17:14** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 14.2-3

17 Yesu wuɔ cira: «Ba siire cĩncieluo-i-na hiere, ŋga nennaa
baamba curaa hie?
18 Bige-i ciɛ ba saa suɔ-ma bir jo ji jaal Diiloŋɔ-i ŋaa niɛryiɛŋ
daa uŋ birii ji jaal-o dumaa?»
19 Aa naa gbɛ̃ naacolŋɔ-i wuɔ: «Sire ŋ kã! Niŋ haa ŋ naŋga-i
miɛ ŋ kuraa.»

Moloŋ-Biɛŋ uŋ ka bir jo dumaa
(Matie 24.23-28,37-41)
20 Yiiŋgu naŋgu-na, *Farisĩɛbaa-ba yuu Yesu-i wuɔ: «*Diiloŋ-
bãaŋgu ka doŋ yaku-i?»
Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ-bãaŋgu sa ji doŋ domma naŋ temma
ba da-ku baa ba yufelle,
21 aa cira: ‹Ku yaa bande ku yaŋga; ku yaa dɛ ku yaŋga.› Na
saaya na suɔ wuɔ Diiloŋ-bãaŋgu duɔŋ tĩ na hɔlma-na.»
22 Aa naa waŋ baa *hãalãbiemba-i wuɔ: «Yiiŋgu dii baa
yiiŋgu, *Moloŋ-Biɛŋɔ kũɔma kaa bel-na, ŋga na siɛ da-yo halle
yinduɔŋgu.
23 Nuɔmba kaa ta ba tãal-na wuɔ ba daa-yo yaŋga naŋga.
Banamba ka gbɛ̃-na wuɔ: ‹Uu dii daalɛi›, banaŋ ba'a: ‹Uu dii
terieŋ daaku-na.› Da ba pigãaŋ-na terieŋgu maŋ, baa na kã;
ba tãal-na.
24 Diiloŋ uŋ nyiɛsĩŋ dumaa ba da-yo terni-na hiere, Moloŋ-
Biɛŋ duɔ u bir jo, ba ka da-yo dumɛi terni-na hiere. Molo si dii
duɔ ji pigãaŋ moloŋɔ baa-yo.
25 Ŋga, aa mafamma suɔ da ma ce, fiɛfiɛ ku nuɔmba ka cĩina-
yuɔ aa ce-yo sũlma.
26 «Mamaŋ taa ma ce *Nowe bãaŋgu-na, Moloŋ-Biɛŋ duɔ u bir
jo, ma temma ka ce.
27 Nowe bãaŋgu-na, nuɔmba naa gonya niiwuoni baa kolma
baa cɛjãlle. Ba tĩyãa ku yaa nuɔ-i a ji hi yiiŋgu maŋ Noweŋ
suurii begubuɔ-i-na aa yaŋ diilopepetieŋɔ dãa hɔr-ba hiere.‡
28 Mamaŋ taa ma bi ce Lɔti bãaŋgu-na, ma temma ka ce. Lɔti
bãaŋgu-na, nuɔŋ baa bi guɔnya wuolalle baa nyɔlle, suoruŋgu
baa sãamuŋgu, kũlle baa jaaguɔ.
29 Ŋga yiiŋgu maŋ Lɔtiŋ hilaa Sodɔmu-i-na, Diiloŋ wuɔ
kũnna dãŋgbɔguɔŋgu naŋ temma a kukul nuɔmba-i hiere.§
30 Moloŋ-Biɛŋ duɔ u bir jo, ma temma ka ce.
31 Duɔ jo yiiŋgu maŋ nuɔ-i, umaŋ duɔ ji waa gõŋgũɔŋ-nu, u
baa cira u suur dũŋ-nu a biɛra u bĩmbĩnni-i; umaŋ duɔ bi waa
hĩɛŋ-nu, u baa bi cira u bir kũŋ.
32 Mamaŋ daa Lɔti ciɛŋɔ-i ma sĩ ma tĩyãanu-nɛi kɛ?*

‡ **17:27** Miwaaŋɔ jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 6.9–7.24 § **17:29** Miwaaŋɔ jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 18.20–19.25 * **17:32** Miwaaŋɔ jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 19.26

33 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, kutieŋɔ ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ; ŋga umaŋ duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fɛrɛ, kutieŋɔ ka kor u fɛrɛ.
34 Mi tũnu-nɛi, yiiŋgu faŋgu-na, nuɔmba hãi gbãa waa galla muŋgalladuɔmu-na, ba biɛ u diei ta aa yaŋ unaŋɔ-i.
35 Caamba hãi gbãa waa ta ba sɔrɔŋ, ba biɛ u diei ta aa yaŋ unaŋɔ-i. [
36 Nuɔmba hãi gbãa waa ta ba guona, ba biɛ u diei ta aa yaŋ unaŋɔ-i.]»
37 Hãalãbieŋ baa yuu-yo wuɔ: «Itie, mafamma ka ce hiena?»
Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Bĩŋkũkuliiŋ da ku waa kusuɔŋ-nu, kpaalbaa-ba tigiiŋ kusuɔŋ-nu'i.»

18

Cacārātie sa mulĭɛŋ

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa u *hãalãbiemba-i duɔ pigãaŋ-ba wuɔ ba saaya ba ta ba cãrã Diiloŋɔ-i yinni maŋ joŋ; ba baa yaŋ ba kũɔma seŋ. U gbĭɛ-ba wuɔ:
2 «Gɛ̃ŋgɛrtieŋɔ naŋɔ waa nelle nande-na, u saa tuɔ kãalã Diiloŋɔ-i aa u saa bi tuɔ kãŋ moloŋɔ.
3 A ne da, bikulciɛŋɔ naŋɔ bi waa nelle fande-na. Bikulciɛŋ daayo ji da wɛima baa moloŋɔ naŋɔ; u kã ka bĭ kutieŋɔ-i gɛ̃ŋgɛrtieŋɔ wulaa.
4 Duɔ kã, gɛ̃ŋgɛrtieŋɔ siɛ ne u yaaŋ-na. Ciɛŋɔ siɛ bi bir. Yiiŋgu naŋgu-na, gɛ̃ŋgɛrtieŋɔ ji cira: ‹Mi suyaa miɛ mi sa kãalã Diiloŋɔ-i aa mi sa bi kãŋ nɛliɛŋɔ.
5 Ŋga ciɛŋ daa uŋ jo u mulĭɛŋ-mi yinni maŋ joŋ dumandɛ-ina, mi ka ce ba ãndaaŋgu-i aa gbuu da fiisa; ni ma'i sĭ u ka tuɔ jo u huol mi yaaŋ-na.›»
6 Yesu wuɔ cira: «Na nuɔ gɛŋgɛrtiebabalaŋ daa uŋ waaŋ mamaŋ kɛ?
7 Aa Diiloŋɔ maŋ Diiloŋɔ, ku ce niɛ aa u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, da ba ta ba cãrã-yuɔ bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i u siɛ ne ba yaaŋ-na?
8 Mi tũnu-nɛi: U siɛ dure aa ce-ma. *Moloŋ-Biɛŋ duɔ ka bir jo, u ka jo ji da nuɔmba haa ba naŋga yuɔ wɛi?»

Ba sa cārā Diiloŋɔ-i baa bombolma

9 Nuɔmba namba taa ba ne ba fɛrɛ wuɔ ba vii, a ce dumaaŋɔ-na, ba taa ba ne wuɔ ba bɔyaa banamba-na. Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i hã-ba wuɔ:
10 «*Farisĭɛyiɛŋɔ naŋɔ-i baa *nampohũutieŋɔ naŋɔ-i ba kãa *Diilodubuɔ-i-na da ba ka cãrã Diiloŋɔ-i.
11 Farisĭɛyiɛŋ wuɔ sire yiɛra aa naa cira: ‹Diilo, mi jaal-ni. Mi jaal-ni hama-i nuɔ-i? Mi sa ce kuubabalaaŋgu ŋaa banambaŋ

ceŋ dumaa: Mi sa cuo, mi huɔŋga saa balaŋ baa nɛliɛŋɔ, mi sa wuɔra mi ce caamba. Mii si dii ŋaa nampohũutieŋɔ maŋ yiɛraaya duɔlɛi u temma.

12 Mi dii sũŋgu-i i hãi saahɔlma-na, aa da mi da bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, mi hiel ŋ *yufelle-i hã-ni.›

13 «Nampohũutieŋ wuɔ yiɛra dii huoŋ-nu, u saa siɛ duɔ ciir u yaaŋga-i, aa tuɔ muo u pãmpĩnaŋga-i aa cira: ‹Diilo, mi suyaa miɛ mi ciluɔ saa fa, jande, baa gãŋ baa-mi.›»

14 Yesu wuɔ waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Yaaŋ mi tũnu-nɛi, balaŋ daaba-i ba hãi-i-na, aa ba suɔ da ba bir kũŋ, Diiloŋɔ hurii nampohũutieŋɔ ãmbabalma-i aa yaŋ Farisĩɛyiɛŋɔ maama-i. Na saa da, umaŋ duɔ tuɔ tɛtɛŋ u fɛrɛ, ba ka hiire-yuɔ; ŋga umaŋ duɔ tuɔ hiire u fɛrɛ, ba ka tɛtɛŋ-yo.»

Yesu cãarã Diiloŋɔ-i hã bisãmbiemba namba
(Matie 19.13-15; Marke 10.13-16)

15 Ku huoŋgu-na, baa jo baa tontobaa-ba namba Yesu wulaa wuɔ u ji haa u nammu-i bɛi a cãrã Diiloŋɔ-i hã-ba. U *hãalãbiembaŋ daa mafamma-i, baa sire ta ba nuola bamaŋ juɔ baa-ba.

16 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ bisãlmba jo mi wulaa, baa na cieba». Baŋ juɔ, wuɔ cira: «Bamaŋ dii bafamba temma-i, *Diiloŋ-nelle dii bafamba diele.

17 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋɔ-i baa-na: Umaŋ duɔ saa siɛ *Diiloŋ-nellentesĩnni-i ŋaa bisãlãaŋɔ, kutieŋɔ siɛ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na.»

Wɛiŋɔ naŋ maama
(Matie 19.16-30; Marke 10.17-31)

18 *Yuifu ba yuntieŋɔ naŋ wuɔ yuu Yesu-i wuɔ: «Hãalãtiefɛfɛi, da mi ta mi taara mi da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i, mi saaya mi ce bige-i?»

19 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ bĩ-mi nelfɛfɛiŋ muɔ? Da ma hel Diiloŋɔ-na, nelfɛfɛiŋɔ dii wɛi?

20 Diiloŋ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ, ma sĩ ŋ suɔ-ya kɛ? Ta ŋ wuɔ a yaa-i: ‹*Baa ce *fuocesĩnni, baa ko nɛliɛŋɔ, baa cuo, baa kar coima ŋ haa moloŋ-na, aa ta ŋ dii ŋ to-i baa ŋ nyu-i ba nuŋgu-i.*›*»

21 Naacoln wuɔ bir waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Mi duɔŋ dii mi bisãnsĩnniŋ ta mi ce mafamma-i hiere.»

22 Uŋ piiye dumaaŋɔ-na, Yesu wuɔ cira: «Ma tĩyãa ma diei: Suor ŋ nagãŋ-niini-i hiere aa ŋ cal gbeiŋa faŋa-i ŋ hã sũntaamba baa-ya, ku yaa ŋ ka ce wɛiŋ nuɔ dɔrɔ-i-na. Da ŋ ce mafamma-i, ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-miɛ.»

23 Naacoln daayo naa silaa waa wɛiŋɔ cor. Yesuŋ juɔ waŋ mafamma-i, wuɔ gbuu pãŋ vãa u yaaŋga-i.

---

* **18:20** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12-16; Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ 5.16-20

24 Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na kuu dii kpelle.
25 Na saa da, kumaŋ ka ce nyɔgɔ̃mɛ duɔ gbãa cor misɛ̃nɛ fuoŋgu-na kuu dii kpelle dɛ! Ŋga kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na, kufaŋgu dii kpelle yaŋ.»
26 Nuɔŋ baa yuu-yo wuɔ: «Dumaaŋo-na, hai moloŋo-i ka gbãa da Diiloŋo-i?»
27 Yesu wuɔ cira: «Mamaŋ da ma yar nuɔmba-i cemma, ma siɛ gbãa yar Diiloŋo-i.»
28 Piɛr wuɔ cira: «Itie, aa miɛ maŋ yaaŋ i nagãŋ-niini-i hiere aa tiɛ nyaanu-niɛ, i ka da bige-i kuɔ?»
29 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ ta aa yaŋ u dumɛlle-i, u ciɛŋo-i, u hãmba-i, u bĩncuɔmba-i, u bisãlmba-i Diiloŋ-maama-na,
30 kutieŋ uŋ ka da kumaŋ hĩɛma-na bande-i-na, ku ka maar uŋ taa aa yaŋ kumaŋ. Aa u ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i bisĩnuɔ-i-na.»

Yesu tiraa tir u kuliiŋgu maama-i
(Matie 20.17-19; Marke 10.32-34)

31 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ bĩ u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i ba deŋ, a waŋ baa-ba wuɔ: «Na daa iŋ kãŋ *Yerusalɛmu-i-na kɛ? *Diilopɔpuɔrbiembaŋ nyɛgãaŋ mamaŋ *Moloŋ-Biɛŋo maama-na, ma ka ce kusuɔŋ-nu'i.
32 Ba ka bel-o hã *niɛraamba-i baa-yo ba nyɛ-yo sũlma, aa tuora-yuɔ, aa tu taalni yuɔ,
33 aa muo-yo, aa ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-na, u ka sire hel jo.»
34 Hãalãbiemba saa suɔ u nelma yaaŋga-i, ma yuŋgu naa fuo-bɛi, a ce dumaaŋo-na, ba saa suɔ uŋ taaraŋ u waŋ mamaŋ baa-ba.

Yesu puurii yiroŋo naŋ yufieŋa
(Matie 20.29-34; Marke 10.46-52)

35 Yesuŋ kaa tuɔ piɛ Yeriko-i, yiroŋo naŋo waa tĩɛna hũmelle tũŋgu-na tuɔ cãrã.
36 Uŋ juɔ nu nuɔmba ce ijieni-i ba cor, wuɔ yuu wuɔ: «Bige-i ciɛ?»
37 Baa cira: «Ma sĩ Nasarɛtitaaŋ Yesu'i curaaŋ.»
38 Wuɔ pãŋ tuɔ fara u piiye da gbagaga wuɔ: «Yesu, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande, ce hujarre miɛ!»
39 Bamaŋ naa taa yaaŋga-na, baa ta ba nuola-yuɔ wuɔ u suuye u nuŋgu-i. Wuɔ migãaŋ tuɔ kaasĩŋ u naara wuɔ: «Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande, ce hujarre miɛ!»
40 Yesuŋ juɔ saanu baa-yo, wuɔ yiɛra aa naa ce ba jo baa-yo. Baŋ juɔ baa-yo, wuɔ yuu-yo wuɔ:
41 «Ŋ taara mi ce bige-i hã-ni?»

Naacolŋ wuɔ cira: «Itie, mi taara ŋ puur mi yufieŋa-i.»
42 Yesu wuɔ cira: «Puur ŋ yufieŋa-i! Niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ ŋ kuraa.»
43 U yufieŋ aa bi pãŋ puur terduɔŋgu faŋgu-na, wuɔ cu Yesu huoŋ-nu tuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i u kã. Nuɔmbaŋ daa mafamma-i, ba hieroŋo-i baa bi kã ba ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i.

19

Yesu haraa Sase terieŋ-nu

1 Yesuŋ suurii Yeriko-i-na tuɔ karnu duɔ cor,
2 *nampohũutaamba yuntieŋo naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bĩ-yo Sase. Sase waa bĩŋkũntieŋo.
3 Yesuŋ kãa, Sase wuɔ tuɔ taara u da-yo suɔ-yo; a ne da u waa beterie. Nuɔmbaŋ yuu dumaaŋo-na, u saa gbãa duɔ hi da Yesu-i.
4 Wuɔ gbar ta u yaaŋ-na ka nyugũŋ tibiiŋ-nu wuɔ duɔ ji tuɔ cor fuɔ da-yo.
5 Yesuŋ juɔ hi terieŋgu faŋgu-i, wuɔ ciir u yuŋgu-i a waŋ baa-yo wuɔ: «Sase, hiire i ta, mi saaya mi har nuɔnɛi nuɔ-i nyuŋgo-i-na.»
6 Sase huɔŋ kaa pãŋ fɛ̃, wuɔ hiire da donduo kũŋ baa-yo.
7 Nuɔmba daa mafamma-i ce bige-i? Baa ta ba waana wuɔ Yesu ciɛ niɛ jo ji har nelbabalaŋ daayo temma wulaa?
8 Sase wuɔ sire yiɛra Yesu yaaŋga-na aa naa cira: «Itie, ne, mi ka calnu mi nagãŋ-niini-i sɔmma hãi, a hã sũntaamba-i sɔmma diei aa muɔmi ce sɔmma diei-maama namma-i. Miŋ duu bamaŋ a hũu ba gbeiŋa-i, mi ka hã-ba a temma sɔmma naa.»
9 Yesu wuɔ cira: «Naacolŋ daa uŋ bi yeŋ *Abiramu hãayɛ̃lŋo, koŋkoro suurii u dumɛlle-na nyuŋgo-i-na.
10 *Moloŋ-Biɛŋo juɔ duɔ ji taara bamaŋ baala a kor-ba.»

Ba sa biɛra japũŋgu hĩɛŋ-nu gbãŋgbãŋ
(Matie 25.14-30)

11 Baŋ kaa ta ba piɛ *Yerusalɛmu-i, nuɔŋ baa da niɛ sĩ *Diiloŋ-bãaŋgu ka pãŋ doŋ huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i. Yesu wuɔ suɔ baa-ba. A ne da huɔŋgu faŋgu-na, u waa tuɔ piiye baa-ba.
12 Wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Nelbuɔ naŋo kãa nemaale ba da ba ka hã-yo nellentesĩnni u duɔ ji tĩɛna u nelle-na.
13 Uŋ'a u ta, u bĩ u maacembiemba cĩncieluo a ji cal gbeiŋa hã-ba, aa waŋ baa-ba wuɔ: ‹Taa na torgoŋ baa gbeiŋ daaya-i, mi kã aa jo.›
14 A ne da u nelleŋ-baamba naa bigãaŋ-yo. Uŋ taa, ba sire puɔr nuɔmba u huoŋ-nu dii ku yuŋ-terieŋgu-na wuɔ ba ka waŋ baa-ba wuɔ ba sa taara naacolŋ daayo nellentesĩnni-i.

15 «Naacolŋ uŋ kaa da nellentesĩnni-i aa bir jo, u ce ba bĩ u
maacembiemba maŋ uŋ ŋa naa cal gbeiŋa-i hã-ba wuɔ ba ta
ba torgoŋ, duɔ ji ne baŋ daa kumaŋ.
16 Dĩɛlã-wuoŋo jo ji cira: ‹Yuntie, mi bibiriiye mi naŋga-i
baa niŋ hãa-mi gbeiŋa maŋ, a da gbeinyuŋo temma sɔmma
cĩncieluo.›
17 «Nellentieŋo cira: ‹Ku faa, maacembilofɛfɛiŋ nuɔ; niŋ
suyaa cɛllɛ-kũŋ daaku belma, mi ka haa-ni nilɛiŋa cĩnciel yuŋ-
nu.›
18 «Hãalĩŋ-wuoŋo jo ji cira: ‹Yuntie, mi bibiriiye mi naŋga-i
baa niŋ hãa-mi gbeiŋa maŋ, a da gbeinyuŋo temma sɔmma
ndii.›
19 «Nellentieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Mi ka bi haa nuɔŋo-i nilɛiŋa ndii
yuŋ-nu.›
20 «Siɛliŋ-wuoŋ wuɔ jo ji cira: ‹Yuntie, ŋ gbeiŋa yaa daaya,
mii naa fĩnya-yiɛ baa fɔtɔruɔ jĩna kɔtuɔŋgu.
21 Naŋ huɔŋga doŋ ka cor a ce mɛi sa hĩrã-niɛ, ku'i ciɛ mi
fĩnya-yiɛ jĩna kɔtuɔŋgu. Da ŋ saa jĩna kumaŋ, ŋ biɛ ku yaa-i;
aa da ŋ saa duu kumaŋ, ŋ kar ku yaa-i.›
22 «Nellentieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Maacembilobabalaŋ nuɔ naŋ
temma-i daani-i, ŋ piiye bel ŋ fɛrɛ. Niŋ suyaa wuɔ mi huɔŋga
doŋ, aa da mi saa jĩna kumaŋ mi biɛ ku yaa-i, da mi saa duu
kumaŋ mi kar ku yaa-i;
23 bige-i ciɛ ŋ saa kã ka jĩna mi gbeiŋa-i gbeiŋ-dũŋ-nu? Miŋ
juɔ dɛ-i-na, mii naa saa jo ji da a huonaana mi hũu-ya wɛi?›
24 Nuɔmba waa u caaŋgu-na, u waŋ baa-ba wuɔ: ‹Hũyãaŋ u
gbeiŋa-i na hã umaŋ daa gbeinyuŋo-i sɔmma cĩncieluo-i.›
25 «Ba cira: ‹Yuntie, ma sĩ fuɔ daa gbeinyuŋo temma sɔmma
cĩncieluo kɛ!›
26 «U cira: ‹Yaaŋ mi tũnu-nɛi, umaŋ duɔ da, kunaŋgu ka
naara u kũŋgu-i, ŋga umaŋ duɔ saa da, cɛllɛ-kũŋgu maŋ dii, ku
hũu.›
27 Uŋ waaŋ mafamma-i, u cira: ‹Mi bigãarãamba maŋ saa ta
ba taara mi waa ba yuŋgu-na, bilaaŋ-baŋ na jo baa-ba bande,
na ji ko-ba mi yufelleŋ.›»
28 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ ta nuɔmba yaaŋ-na ba ta ba kã
Yerusalɛmu-i-na.

Yesu suurma-i Yerusalɛmu-i-na
(Matie 21.1-11; Marke 11.1-11; Nsãa 12.12-19)

29 Yesubaa-baŋ kaa ta ba piɛ Betani-i baa Betifage-i dii
*Olivi-tibinni-tãnuŋgu caaŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa u
*hãalãbiemba hãi wuɔ:
30 «Kãaŋ nelle maŋ i yaaŋga-na daade-i, na suurma-na, na ka
da ba vaa kakũmbiloŋo naŋo, molo saa nyugũŋ-yuɔ dede. Na
fir-o na jo baa-yo.
31 Umaŋ duɔ yuu-na, na cira Itieŋo yaa ciɛra na fir-o ka hã-
yo.»

32 Uŋ puɔraa bamaŋ, baa kã ka bi da kakũmbiloŋɔ-i ŋaa uŋ
waaŋ-ma dumaa.
33 Ba ture ta ba fir-o, u taamba yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta
na fir kakũmbiloŋɔ-i?»
34 Baa cira: «Itieŋɔ yaa ciɛra i fir-o ka hã-yo.»
35 Aa naa fir-o ka hã Yesu-i baa-yo.
Baŋ kãa baa-yo, baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i haa u huoŋgu-na
aa ce Yesu nyugũŋ ba ta ba wuɔ ba suur nelle-na.
36 Nuɔmba maŋ waa, baa bi hiel ba baamba-i ta ba fara-bɛi
hĩɛma-na u tuɔ wuɔ ba dɔrɔ u kã.
37 Baŋ kaa ta ba hiire Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na aa da ba
suur *Yerusalɛmu-i-na, hãalãbiemba-i ba kũŋgu-na hiere, ba
hɔmmu gbuu fɛ̃. Baa doŋ ta ba hãl nɛini da kabakaba ba
gbɛliɛŋ Diiloŋɔ-i wuɔ u ciɛ gbɛrɛ-wɛima bɔi pigãaŋ-ba.
38 Ba taa ba hãl wuɔ:
*«Itieŋ uŋ saaŋ nellentieŋɔ maŋ u jo, Diilo baa-yo!**
I suuriinu i-naa baa Diiloŋɔ-i
Dɔrwuoŋɔ gbĩɛ baa tuɔlnumma.»
39 A ne da *Farisĩɛbaa-ba namba waa ba hɔlma-na. Baŋ juɔ
da ba hãl nɛini-i kabakaba dumaaŋɔ-na, baa waŋ baa Yesu-i
wuɔ: «Ŋ sa waŋ baa ŋ hãalãbiemba budii wɛi?»
40 Yesu wuɔ cira: «Mi tũnu-nɛi, da ba fiɛ budii, tãmpĩɛŋa ka
sire ta a hãl ba sɔlaaŋgu-i.»

Yesu kaalaa Yerusalɛmutaamba maama-na
41 Yesuŋ kaa piɛ da nelle-i, wuɔ pãŋ tuɔ kaal
42 aa naa cira: «E! Yerusalɛmutaaŋ namaa, kuɔ naa naa suɔ
kumaŋ ka fɛ̃ na hɔmmu-i nyuŋgɔ daayo-na, kuu naa fa. Ŋga
ku fuyaa-nɛi; na siɛ gbãa suɔ-ku.
43 Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, na bigãarãamba ka jo ji dii-na
huɔŋga. Ba ka suuye-nɛi terni-na hiere na siɛ da muŋkormu.
44 Diiloŋ uŋ juɔ duɔ ji kor-na aa na saa hũu-ma, ba ka muonu
na nelle-i aa ko-na hiere. Ba siɛ yaŋ dũŋgu diei ku gbeiniŋ.»

Yesu duɔnya niisuornintaamba-i Diilodubuɔ-i-na
(Matie 21.12-17; Marke 11.15-19; Nsãa 2.13-22)
45 Yesuŋ kãa ka suur *Diilodubuɔ-i-na da niisuornin-
taamba-i, wuɔ tuɔ donya-bɛi
46 aa naa tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-
na wuɔ: ‹*Mi dũŋgu ka ce Diilojaaldũŋgu.*›† Ma sĩnni niɛ namaa
ce-ku *cuo ba terieŋgu*‡?»
47 Yesu taa u waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i yinni
maŋ joŋ Diilodubuɔ-i-na. *Diilojigãntaamba yuntaambaŋ
daa-ma dumaaŋɔ-na, baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i, a
naara nelle yuntaamba-i, baa ta ba taara ba ko-yo.

---

* **19:38** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.26 † **19:46** Isayi (Ésaïe) 56.7 ‡ **19:46** Seremi (Jérémie) 7.11

48 Nga u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor a ce ba saa
suɔ baŋ ka ce-yo dumaa da-yo ko-yo.

20

Hai moloŋo-i hãa Yesu-i hũmelle-i u tuɔ ce u maacemma-i?
(Matie 21.23-27; Marke 11.27-33)

1 Yesuŋ kãa ka tuɔ waŋ *Neldədəlma-i u pigãaŋ nuɔmba-i
*Diilodubuɔ-i-na, yiiŋgu naŋgu-na, *Diilojigãntaamba yun-
taamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i a naara nelle
bĩncuɔŋ baa kã
2 ka cira: «Naacolŋ nuɔ, hai hãa-nuɔ hũmelle-i ŋ ta ŋ ce niŋ
ceŋ kumaŋ daaku-i?»
3 Yesu wuɔ cira: «Muɔmi ka bi yuu-na baa nelma diei:
4 Pigãaŋ-muɔ umaŋ naa puɔraa Nsãa tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i;
Diiloŋo'i naa puɔraa-yo sisɔ nelbiliemba'i naa puɔraa-yo?»
5 Baa doŋ ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Diɛ cira Diiloŋo'i naa
puɔraa-yo, u ka cira: ‹Naŋ suyaa-ma dumaaŋo-na, bige-i ciɛ na
saa hũu u nelma-i?›
6 Diɛ bi hɔr-ma cira nelbiliemba'i naa puɔraa-yo, bamaŋ dii
bande-i hiere, ba suyaa wuɔ Nsãa waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo; ba
ka naŋ-ye baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-ye.»
7 Baa naa ba cira: «I saa suɔ umaŋ naa puɔraa-yo.»
8 Yesu wuɔ cira: «Muɔmi siɛ bi pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi
hũmelle-i mi ta mi ce miŋ ceŋ kumaŋ daaku-i.»

Suontieŋo naŋo baa u maacembiemba
(Matie 21.33-46; Marke 12.1-12)

9 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa
nuɔmba-i wuɔ: «Naacolŋo naŋo diyaa *ɛrɛsɛ̃-suoŋgu* aa biɛ
maacenciraamba jĩna-kuɔ aa kã nelle duɔ ka vaaya.
10 Tibibieŋaŋ juɔ hi karma, u puɔr u maacembiloŋo diei
maacenciraamba wulaa, wuɔ u ka hũu fuɔ yufelle-i ka hã-yo.
Maacembiloŋo ta kã. Uŋ kãa, maacenciraamba bel-o muo-yo
aa bir-o; ba saa hã-yo bĩŋkũŋgu.
11 Suontieŋo tiraa puɔr maacembiloŋo naŋo ba wulaa. Ba
tiraa bel ufaŋo-i a muo-yo aa gbuu tuora-yuɔ aa bir-o; ba saa
hã-yo bĩŋkũŋgu.
12 U tiraa puɔr maacembiloŋo naŋo ba wulaa ba ce ba siɛi.
Ba muo ufaŋo-i posol-o aa donya-yuɔ.
13 Suontieŋo cira: ‹Mi ka ce niɛ?› Aa ji cira: ‹Mi ka puɔr mi
bɛduɔla yaa ba wulaa; fuɔ duɔ kã, kuniɛ sĩ ba ka kãŋ-yo.› Aa ce
u biɛŋo ta kã ba wulaa.
14 Baŋ juɔ'a ba ne da u jo, ba piiye baa ba-naa wuɔ: ‹Ci-
iluwuotieŋo yaa juɔŋ daayo. Yaaŋ i ko-yo aa ciiluŋgu ce miɛ
kũŋgu.›

---

* **20:9** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 5.1.

15 Ba sire ku yaa nuɔ-i a bel naacombiloŋo-i hel baa-yo suoŋgu-na ka ko-yo.»
Yesu wuɔ cira: «Suontieŋ daa u ka ce bige-i?
16 U ka jo ji ko-ba aa hã banamba baa suoŋgu-i.»
Nuɔŋ baa cira: «Diilo baa jo baa-ma!»
17 Baŋ piiye dumaaŋo-na, Yesu wuɔ cira: «Mafamma da ma saa ce, baŋ nyɛgãaŋ nelma maŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
‹Dũmarãambaŋ cĩinaana kpãŋkpara maŋ,
u yaa juɔ bella dũŋgu-i›†,
nelma famma yuŋgu yaa haku-i?
18 Nuɔni maŋ da ŋ par diire a naŋ ŋ fɛrɛ kpãŋkpara daayo-na, ŋ ka kara ŋ fɛrɛ; duɔ bi par diire naŋ nuɔni maŋ, u ka putĩɛnuniɛ.»
19 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataaŋ baa pãŋ suɔ wuɔ Yesu naaŋ gbãnalãaŋ daaku-i hã ba yaa-i, baa ta ba taara ba bel-o huɔŋgu faŋgu-na, ŋga ba taa ba kãalã nuɔmba-i.

Nampo saaya u pã hã jãmatigi-i wɛi?
(Matie 22.15-22; Marke 12.13-17)

20 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, baa doŋ ta ba cumaŋ Yesu-i da ba bel-o. Baŋ puu mafamma-i, baa ce huhurmantaamba namba kã u wulaa ka ce ba fɛrɛ nelfafaamba wuɔ sĩ ba ka gbãa ce u piiye cãl ba bel-o hã fãamaambaa-ba-i baa-yo.
21 Baŋ kãa, baa cira: «Hãalãtie, i suyaa wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo yaa-i, aa ŋ sa kãalã nɛliɛŋo baa ŋ ninsoŋo-i, ŋ sa bi ce ciɛluɔ, ŋ gbu ŋ pigãaŋ nuɔmba-i Diiloŋ-hũmelle yaa-i kelkel.
22 Ŋga, a saa baa miɛ hũmelle-i, ku saaya i tiɛ pã nampo-i i hã *Oromɛ ba *jãmatigi-i wɛi?»
23 Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ:
24 «Hãa-miŋ warbelle mi ne.» Baa hã-yo warbelle-i. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba ciɛ hai yuŋgu-i diɛ?»
Baa cira: «Ba ciɛ Oromɛ ba jãmatigi yuŋgu.»
Wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Ba nyɛgãaŋ hai yerre-i diɛ?»
Baa cira: «Ba nyɛgãaŋ Oromɛ ba jãmatigi yerre-i diɛ.»
25 Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ da ku waa jãmatigi kũŋgu, pãaŋkuŋ na hã jãmatigi-i baa-ku, aa kumaŋ da ku waa Diiloŋkũŋgu-i, na bi pã-ku na hã Diiloŋo-i baa-ku.»
26 Ba saa gbãa cure-yuɔ bel-o nuɔmba yaaŋga-na. U nel maa bir yaŋ aa naa cu ba hɔmmu-i, baa naa ba par fiinamma.

Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i
(Matie 22.23-33; Marke 12.18-27)

27 *Sadusĩɛbaa-ba wulaa kuomba siɛ sire. Banaŋ baa kã ka gbɛ̃ Yesu-i wuɔ:

† **20:17** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22

28 «Hãalãtie, *Moisi nyɛgãaŋ nelma namma hã-ye wuɔ:
‹*Umaŋ duɔ ku aa yaŋ u ciɛŋɔ-i u saa da biloŋɔ baa-yo, u hãaŋɔ saaya u biɛ-yo a hoŋ biloŋɔ hã kuloŋɔ-i.*›‡
29 A ne da naacombiemba namba waa niehãi ba nyu wulaa. Məlŋɔ sire jã ciɛŋɔ, u saa da bisãlmba baa-yo aa ku.
30 Umaŋ cuu-yo, u biɛ ciɛŋɔ-i u saa da bisãlmba baa-yo, fuɔ tiraa ku aa yaŋ-yo;
31 siɛliŋ-wuoŋɔ-i maaduɔma. Ba kuu dumɛi niehãi-i-na ka gbuo hiere unaa saa da biloŋɔ baa ciɛŋ daayo-i.
32 Ku huoŋgu-na, fuɔ fɛrɛ u suɔ tuɔ nyaanu-bɛi.
33 Ba hieroŋɔ-na, baŋ diyaa-yo ba ciɛŋɔ cor, yiiŋgu maŋ kuoŋ da ba ji sire, u ka ce hai wuoŋɔ-i?»
34 Yesu wuɔ cira: «Miwaaŋ daayo-na cadiile dii,
35 ŋga Diiloŋ uŋ ka fiɛl bamaŋ wuɔ nelfafaamba a sire-bɛi hiel-ba kuomba hɔlma-na ba da ba tĩɛna u nelle-na, bafamba siɛ ji ta ba dii caamba.
36 Ba kaa waa gbula ŋaa *dɔrpɔpuɔrbiemba; ba siɛ tiraa gbãa ku. Baŋ siire hel kuomba hɔlma-na ba ciɛ Diiloŋ-biemba.
37 Moisi bi waaŋ kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i uŋ piiye pɛrfiɛlu maama-i kusuɔŋ-nu wuɔ dãamu bilaa-du. U gbaraama wuɔ: ‹**Abiramu Diiloŋɔ, *Isaki Diiloŋɔ, *Yakɔbu Diiloŋɔ!*›§
38 Diiloŋɔ-i cicɛ̃lmantaaŋ-wuoŋɔ, bikuoŋ-wuoŋɔ sĩ. Diiloŋɔ wulaa nuɔmba-i hiere baa dii cicɛ̃lma.»
39 Uŋ piiye dumaaŋɔ-na, *ãnjĩnamma pigãataamba naŋ baa cira: «Hãalãtie, ŋ suyaa piiyemma.»
40 Aa ba saa siɛ da ba tiraa yuu-yo baa nelma namma.

Koŋkortieŋɔ bige-i baa Davidi-i?
(Matie 22.41-45; Marke 12.35-37)

41 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋɔ maŋ, nuɔmba ta ba piiye wuɔ u ka waa *Davidi hãayɛ̃lŋɔ? Ba taara ba waŋ wuɔ niɛ dumaaŋɔ-na?
42 Ma sĩ Davidi fuɔ fɛrɛ waaŋ-ma gbar-ma Gbɛliɛmaŋ-nɛinina wuɔ:
‹*Itieŋɔ gbĩɛ mi Tieŋɔ-i wuɔ:*
«Jo ŋ ji tĩɛna mi caaŋ-nu,
43 *aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»*›*
44 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ Koŋkortieŋɔ maŋ, Davidi bĩyo u Tieŋɔ, u ce niɛ aa ce u hãayɛ̃lŋɔ yoŋ?»

Yesu firiiye ãnjĩnamma pigãataamba-i
(Matie 23.1-36; Marke 12.38-40)

---

‡ **20:28** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 25.5-6 § **20:37** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 3.2,6 * **20:43** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1

45 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i
nuɔmba-na wuɔ:
46 «Bilaaŋ na fɛrɛ, baa na ta na ce *ãnjĩnamma
pigãataamba temma-i, ba maacemma saa fa: Ba hinu ba
dii joŋgorbɔ̃mbɔ̃mbaa, aa da ba waa nuɔmba-na, ba taara ba
ta ba piɛ ba jaal-ba. Da ba kã̄ *Diilonelhãalãdũŋgu maŋ nuɔ-i,
sisɔ kãlle maŋ nuɔ-i, ba taara ba tĩɛna yaaŋ-na.
47 Da ba ce ba bel diiloŋo-i a hũu bikulcaamba nagãŋ-niini-i
hiere a wuo-ni, a ne da da ba'a ba cãrã̄ Diiloŋo-i, ba cãrã̄-yuɔ
da agaga wuɔ nuɔmba cira bafamba faa. Kumaŋ ka haa-bɛi
ku ka balaŋ cor.»

21

Bikulciɛŋo naŋo ciɛ sãmma
(Marke 12.41-44)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ne da waamba namba dii gbeiŋa-i
kekerieŋgu-na da ba hã̄ Diiloŋo-i.
2 Wuɔ u ne da bikulciɛŋo naŋo kãa ka dii tãmabieŋa hãi. A
ne da u waa sũntieŋo.
3 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Ciɛŋ
daayoŋ diyaa kumaŋ, ku maaraa banambaŋ diyaa kumaŋ
hiere.
4 Bafamba paraa dii aa yaŋ boluoŋgu; ŋga ciɛŋ daa uŋ diyaa
kumaŋ, ku yaa waa u yuŋgu-na yoŋ; kunaŋgu si dii yaŋga
naŋga.»

Mamaŋ ka da nelbiliemba-i aa miwaaŋo suɔ duɔ tĩ
(Matie 24.1-14; Marke 13.1-13)

5 Nuɔmba naŋ baa yiɛraaya ta ba piiye wuɔ: «*Diilodubuɔ
daayo faa cor. Ba maa-yo baa tãmpɛ̃fɛfɛiŋa, aa baŋ pãa
bĩmbĩnni maŋ hã̄ ba tuɔlnu-yuɔ ni bi tiraa fa cor.»
Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ:
6 «Naŋ daa dũŋgu maŋ daaku-i, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ku ka
fara hiere hĩɛma-na!»
7 Baa yuu-yo wuɔ: «Hãalãtie, mafamma ka ce yaku-i, aa i ka
ce niɛ suɔ huoŋgu faŋgu-i?»
8 Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ molo ji pira-nɛi. Nuɔmba bɔi
ka ta ba jo. Umaŋ duɔ jo, u ka cira wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i
wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i, aa tiraa cira,
miwaaŋo tĩmma hii. Baa na cu ba huoŋ-nu! Ba tãal-na.
9 Da na ji ta na da bɛrru ce terni-na hiere, aa nuɔmba ta ba
cĩina ba yuntaamba-i, baa na yaŋ korma da-na. Mafamma'i
saaya ma ce igɛ̃na, ŋga miwaaŋo tĩmma'i siɛ pãŋ waa huoŋgu
faŋgu-na.
10 Nuɔmba kaa ta ba gãŋ siyaabaa siyaabaa, baa nilɛiŋa
nilɛiŋa.

11 Hĩɛma kaa ta ma sagalla bɔ̃mbɔ̃ŋ a naara nyulmu-i baa
jarcelienumma kaa waa terni nanni-na. Korda-bĩmbĩnni kaa
ta ni hel dɔrɔ-i-na.
12 Ŋga, aa mafamma suɔ da ma ce, ba ka bel-na ce-na
kpãncɔ̃lgʊ̃ɔ. Ba ka kã baa-na *Diilonelhãalãdʊ̃nni-na ka gɛr-
na aa dii-na kaso. Naŋ cuu muɔmi huoŋ-nu, yiiŋgu dii baa
yiiŋgu ba ka bel-na kã baa-na fãamaambaa-ba wulaa, baa
fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa.
13 Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i na ka da na fɛrɛ piiye kumaŋ ciɛ na
ta na nyaanu-miɛ.
14 Baa na tie holle wuɔ na siɛ ji suɔ naŋ kaa piiye mamaŋ a
kor.
15 Naŋ ka waŋ mamaŋ, mɛi fɛrɛ'i ka dii-ma na nunni-na. A
ce dumaaŋo-na, da na waŋ-ma, na bigãarãamba siɛ gbãa da
manamma waŋ.
16 Halle na tobaa-ba-i baa na nyubaa-ba-i, baa na mɔlbaa-
ba-i, baa na hãmba-i, baa na huraamba-i, a naara na
jɛ̃naamba ka dii-na na bigãarãamba nammu-na ba ko ba-
namba nɛi.
17 Nuɔmba-i hiere ba ka bigãaŋ-na mɛi maama-na.
18 Ŋga, halle unaŋ yukuɔsibelle diei siɛ kar diire.
19 Da na hĩrã na kʊ̃ɔma-i na ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ
dede-i.»
(Matie 24.15-21; Marke 13.14-19)
20 «Da na ji da sorosibaa-ba cĩilãayã *Yerusalɛmu-i huɔŋgu
maŋ nuɔ-i, na saaya na suɔ wuɔ u muonumma hii tĩ.
21 Bamaŋ da ba ji waa *Yude-i-na, ba ta ba gbar ba kã
tãnniŋ; bamaŋ da ba ji waa Yerusalɛmu huɔŋga-na ba hel; aa
bamaŋ da ba ji waa hĩɛŋgu-na, ba baa cira ba suur nelle huɔŋ-
na.
22 Mamaŋ nyɛgãaŋ hiere Yerusalɛmu kʊ̃ŋgu-na Diiloŋ-
nelma-na, ma ka ce yinni fanni'i nuɔ-i. *Isirahɛl-baambaŋ ciɛ
ãmbabalma maŋ, ba ka pã ma sullu-i yinni fanni'i nuɔ-i.
23 Yiŋ daani ka huol. Kusʊ̃ntaamba-i baa bientaamba-i
sʊ̃lma haraa-bɛi yinni fanni-na. Diiloŋo ka pigãaŋ Isirahɛl-
baamba-i u jãyãmma-i yinni fanni'i nuɔ-i.
24 Ba ka ko banamba baa jigãmmu, aa bel banamba a
pisãllã baa-ba jãmalãbaa-ba-na hiere. *Niɛraamba ka jo ji
muonu Yerusalɛmu-i aa sɛrɛ-yuɔ ce ba bãaŋgu-i.»
(Matie 24.29-35; Marke 13.24-31)
25 «Bãaŋgu kaa bir ku deŋ birma baa cɛiŋo-i baa mɔɛŋa-i
hiere.* Dãmmaŋ-nuoraaŋgu siɛ ji ta ku suɔ dumma, a ce
dumaaŋo-na, nuɔmba hɔmmu kaa cu baa-ku, korma siɛ ji waa
dɛi bɛi.

---

* **21:25** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 13.10; Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 32.7; Yowɛl sɛbɛ-i-na (Joël) 3.3-4.

26 Bĩmbĩnni maŋ dii dərə-i-na hiere, ni ka hel ni fonni-na.
Nuɔmba da ba jəguəŋ ne mamaŋ ka da-ba, korma ka ce ba naŋ
yir.
27 Huəŋgu faŋgu'i nuə-i, baŋ ka da *Moloŋ-Biɛŋo hilaa dərə-i-
na baa u fɔ̃ŋgũə-i duherru suuye-yuɔ u tuɔ jo.
28 Mafamma da ma ji doŋ ta ma ce, siireŋ na ta na ne u
hũmelle-i, na kormaŋ-huəŋgu piyaa.»
29 Aa naa waŋ nel daama-i pigãaŋ-ba wuɔ: «Niɛŋ
*yensãaŋgu-i baa tibinni nanni-i hiere,
30 da na ji da ni duəŋ ta ni caa fiɛlu-i, na bi suɔ kerre ifɛlle hii
tĩ.
31 Kuuduəŋgu yaa-i, da na bi ji da mamaŋ daama duəŋ ta ma
ce, na saaya na suɔ wuɔ *Diiloŋ-bãaŋgu hii tĩ.
32 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Nel daama ka ce hi fiɛfiɛ
ku nuɔmba namba aa ba suɔ ku.
33 Dərə-i baa hĩɛma-i ni ka gbuo, ŋga mɛi nelma sa ji gbuo
dede.
34 Bilaaŋ na fɛrɛ, baa na yaŋ na həmmu yu baa ponsanniŋ-
maama, baa konyəlleŋ-maama, baa ãnjəguəma. Da na saa bel
na fɛrɛ, yiiŋ daaku ka tugol-na.
35 Ku ka tugol nuɔmba-i hiere ŋaa kəlluŋ tugol bĩŋwuoŋo
dumaa bel-o.
36 Yaahuolo maŋ juəŋ, vaaŋ na fɛrɛ baa Diilocãrãlle-i ku yaa
u ka kãyã-nɛi na hel-yuɔ. Da na hel yaahuolo daayo-na, na
gbãa yiɛra Moloŋ-Biɛŋo yaaŋga-na a piiye.»
37 Yesu taa u dii bãaŋgu-i *Diilodubuə-i-na u waŋ Diiloŋ-
nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i, aa tuɔ kã u cɔ *Olivi-tibinni-tãnuŋ-
nu.
38 Cuo duɔ kaal, nuɔmba naar kũəl ba-naa jo Diilodubuə-i-
na ji ta ba nu u nelma-i.

22

Yuda suoraa Yesu-i
(Matie 26.1-5,14-16; Marke 14.1-2,10-11; Nsãa 11.45-53)

1 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuə-i u ponsaaŋguŋ
juɔ ta ku piɛ, ba bi bĩ ponsaaŋgu faŋgu yaa *kərsĩnni tĩmmaŋ-
ponsaaŋgu-i,
2 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma
pigãataaŋ baa ta ba taara ba ko Yesu-i, ŋga ba taa ba kãalã
nuɔmba-i.
3 Huəŋgu faŋgu'i nuə-i, *Sitãniŋ suurii *Yuda-i-na, u yerre
nande yaa Isikaro. Yuda nuŋgu waa Yesu *hãalãbieŋ
cĩncieluo ba hãi baamba-na.
4 Wuɔ sire kã ba ka nunu ba-naa baa Diilojigãntaamba
yuntaamba-i baa *Diilodubuɔ niyataamba yuntaamba-i, uŋ
ka kãyã-bɛi dumaa ba bel Yesu-i.
5 Kuɔ gbuu dəlnu-bɛi, baa cira ba ka hã-yo gbeiŋa.

6 Yuda wuɔ hũu-ma aa naa tuɔ ne uŋ ka da hɔfafaaŋgu maŋ
ba bel Yesu-i nuɔmba baa suɔ.

Yesu puɔraa ba da ba ka ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i
(Matie 26.17-25; Marke 14.12-21; Nsãa 13.21-30)

7 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u ponsaaŋguŋ juɔ
hi, baŋ koŋ *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu tũlmba-i yiiŋgu maŋ
nuɔ-i,

8 Yesu wuɔ waŋ baa Piɛr-i baa Nsãa-i wuɔ: «Kãaŋ na ka ce
ponsaaŋgu niiwuoni-i, diɛ kã i ka wuo.»

9 Baa yuu-yo wuɔ: «I ka ce-ni hie?»

10 Wuɔ cira: «Da na ka suur nelleŋ-huɔŋga-na, na ka da
naacolŋo naŋo tũyãa hũmmaŋ-bũnaŋga, na cu u huoŋ-nu. Duɔ
ka suur dumɛlle maŋ nuɔ-i, na suur baa-yo.

11 Da na suur, na waŋ baa dumɛllentieŋo-i wuɔ hãalãtieŋ
wuɔ u pigãaŋ-na dũŋgu maŋ uŋ ka hã-yo baa-ku u wuo
kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i baa u *hãalãbiemba-i.

12 U ka pigãaŋ-na dubuɔ naŋo dɔrɔ-i-na; bĩmbĩnni dii-yuɔ tĩ.
Na ce niiwuoni-i kusuɔŋ-nu'i.»

13 Piɛrbaa-ba ta. Baŋ kãa ka hi, baa bi da-ma ŋaa Yesuŋ
waaŋ-ma dumaa. Baa ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu nii-
wuoni-i.

(Matie 26.26-30; Marke 14.22-26; Kor. dĩɛ. 11.23-25)

14 Niiwuoniŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, Yesu wuɔ jo ji tĩɛna baa u
*pɔpuɔrbiemba-i.

15 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Mi gbuu ta mi taara mi ce ponsaaŋ
daaku-i baa-na aa suɔ suur yaahuolo-na.

16 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, da ŋ da yiɛ i da i-naa diɛ tiraa ce
ponsaaŋ daaku-i ku siɛ waa bande; ku ka waa *Diiloŋ-nelleŋ.
Kuŋ donyaŋ kumaŋ kuu dii kusuɔŋ-nu'i.»

17 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ biɛ duvɛ̃ŋo ciiŋ-na a jaal Di-
iloŋo-i, aa cira: «Hũyãaŋ na nyɔŋ tɛ̃ntɛ̃ŋ.

18 Mi tũnu-nɛi, *Diiloŋ-bãaŋ da ku saa ji doŋ, mi sa ji tiraa
dii duvɛ̃ŋo mi nuŋgu-na.»

19 Ku huoŋgu-na, wuɔ biɛ *buruo aa jaal Diiloŋo-i aa bũlnu-
yuɔ hã-ba, aa cira: «Mi kũɔma yaa-i, ma ka ce tãmmaŋ-kũŋgu
na maama-na. Taa na ce miŋ ciɛ kumaŋ daaku-i mi maama
ta ma tĩɛnu-nɛi.»

20 Baŋ juɔ wuo niiwuoni-i tĩ, wuɔ tiraa biɛ duvɛ̃ŋ-ciiŋga-i hã-
ba aa cira: «Mi tãmma maŋ ka kũnna na maama-na ma yaa
daama ciiŋga-na. Diiloŋo ka bel u *tobisĩfɛlɛnni-i baa ma yaa-i.

21 Niɛŋ, umaŋ ka hel mi huoŋ-nu, uu dii tĩɛna tuɔ wuo baa-ye
bande-i-na.

22 Ba ka ko *Moloŋ-Biɛŋo-i ninsoŋo ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce
dumaa, ŋga umaŋ ka hã-ba baa-yo ba ko-yo, sũlma haraa
kutieŋo-na.»

23 *Hãalãbieŋ baa doŋ ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Miɛŋɔ-na bande-i-na, hai moloŋɔ-i siɛ ce daama temma-i?»

Hãalãbiemba-na hai moloŋɔ-i yuŋgu?

24 Ku huoŋgu-na, *hãalãbieŋ baa ta ba taara ba suɔ umaŋ yuŋgu ba hɔlma-na. Kuɔ ce ijieni.

25 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Nellentaamba haa fõŋgũɔ-i nuɔmba-na, fõŋgõtaamba ta ba guor nuɔmba ta ba bĩ-ba nelfafaamba.

26 Ku saa saaya ku waa dumaaŋɔ-na namaa na wulaa. Umaŋ duɔ waa nelbuɔ-i na hɔlma-na, kutieŋɔ saaya u ce u fɛrɛ cɛkũɔ, umaŋ duɔ waa na yuŋgu-na, kutieŋɔ ce u fɛrɛ ŋaa maacembiloŋɔ.

27 Yaaŋ mi yuu-na nelma diei: Nuɔ baa ŋ maacembiloŋɔ-i hai nelbuɔ-i? Nuɔnɛi sĩ wɛi? Ŋga mɛi dii na hɔlma-na ŋaa na maacembiloŋ muɔ.

28 Miŋ ciɛ mulĩɛma maŋ cor hiere, na hĩɛrã na kũɔma-i a tĩɛna baa-mi.

29 Terieŋgu faŋgu-na, mi To uŋ hãa-mi fõŋgũɔ-i dumaa, muɔmi ka bi hã-na baa-yo dumɛi,

30 i diɛ ka waa baa i-naa mi nelle-na a tiɛ wuo aa tiɛ nyɔŋ baa i-naa. Aa na ka waa *Isirahɛl dũnni cĩncieluo ni hãi-niini yuŋ-nu.»

Yesu gboya Simɔ-Piɛr wuɔ u ka cĩina-yuɔ
(Matie 26.31-35; Marke 14.27-31; Nsãa 13.36-38)

31 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tuɔ piiye baa Simɔ-i wuɔ: «Simɔ, ne! *Sitãni cãarã-nɛi Diiloŋɔ wulaa duɔ sagalla-nɛi ne sĩ u ka gbãa hũu-na mi wulaa.

32 Ŋga mɛi cãarã Diiloŋɔ-i a hã nuɔŋɔ-i wuɔ ŋ Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu baa ku. Ŋ ka nanna-miɛ ŋga ŋ ka bir jo. Da ŋ jo, ŋ kãyã ŋ nabaamba-i.»

33 Piɛr wuɔ cira: «Itie, da ba fiɛ dii-ni kaso, ŋ ka bi da ba diyaa muɔŋɔ-i baa-ni. Halle da ku fiɛ waa kuliiŋgu, mii dii ŋ huoŋ-nu.»

34 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, yaŋ ŋ fɛrɛ, muɔmɛi tũɔ-niŋ, isuɔduɔŋ daaku-na, kɔhɔldĩɛlãŋɔ siɛ hi bu, ŋ ka cĩina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»

35 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa *hãalãbiemba-i hiere wuɔ: «Mi naŋ puɔraa-na aa naa cira nɛliɛ baa biɛ gbeiŋa, nɛliɛ baa biɛ buɔra, nɛliɛ baa biɛ naatɛnni; bĩŋkũŋgu kaa naa na wulaa wɛi?»

Baa cira: «E'e, ma saa ka ce.»

36 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Fiɛfiɛ ku kũŋgu-i kuuduɔŋgu sĩ: Gbeiŋ da a waa baa umaŋ, u biɛ-ya. Buɔra duɔ waa baa umaŋ, u biɛ-yo. Aa nuɔni maŋ jigãŋga sĩ baa-ni, ŋ suor ŋ joŋgoruo-i ŋ sãa kanaŋga.

37 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
‹*Ba ka ce-yo nelbabalaŋo*›*, ba gbɛ̃ muɔmɛi. Ma ka bi ce. Mi
maama maŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ-i-na, ma cemmaŋ-yiiŋgu hii.»
38 Hãalãbieŋ baa cira: «Itie, jigãmmu hãi daa tĩ.»
Yesu wuɔ cira: «Ku ka saanu.»

Yesu kuliiŋgu piɛ ku jo
(Matie 26.36-46; Marke 14.32-42)

39 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ hel ta tuɔ kã *Olivi-tibinni-
tãnuŋgu-na. Ba taa ba kã koko terieŋgu faŋgu-na. U *hãalãbieŋ
baa bi sire cu u huoŋ-nu.
40 Baŋ kaa hi, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Cãarãŋ Diiloŋo-i wɛima baa
gbãa tãal-na dii-na kuubabalaaŋgu cemma-na.»
41 Aa fuɔ wuɔ cor kã yaaŋ-na cɛllɛ ka dũuna tuɔ cãrã wuɔ:
42 «Baba, da ŋ siɛ ŋ maaya yaahuolo daayo-i muɔ-na; ŋga baa
cira ŋ fer muɔ, ce-ma niŋ taaraŋ ma ce dumaa.» [
43 Huɔŋgu faŋgu-na, *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋ wuɔ jo ji carra-
yuɔ a dii holle yuɔ.
44 U huɔŋgaŋ ŋa na'a ka saa waa huɔŋga dumaaŋo-na, kunaŋ
kuɔ migãaŋ naara u Diilocãrãlle-i. U cufaluŋ kuɔ ta ku kũnna
ŋaa tãmma.]
45 Uŋ juɔ cãrã tĩ, wuɔ sire jo u hãalãbiemba wulaa jo ji da
hɔculle ciɛ ba kor duɔfũŋ.
46 Wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na duɔfũŋ? Siireŋ na ta na cãrã
Diiloŋo-i bĩŋkũŋgu baa gbãa tãal-na dii-na kuubabalaaŋgu
cemma-na.»

Yesu belma hii
(Matie 26.47-56; Marke 14.43-50; Nsãa 18.3-11)

47 Nelma saa ji tĩ Yesu nuŋgu-na, ba'a ba ne da nuɔmba
namba jo. Yesu *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na, baŋ
taa ba bĩ umaŋ *Yuda-i, u yaa waa nuɔŋ daaba yaaŋga-na. Baŋ
juɔ hi, wuɔ piɛ duɔ pũrã Yesu-i jaal-o.
48 Yesu wuɔ cira: «Yuda, ŋ ka jaal *Moloŋ-Biɛŋo-i baa jaaluŋ
daaku yaa-i a da ŋ pigãaŋ-ba baa-yo ba bel-o kɛ?»
49 Bamaŋ waa baa Yesu-i baa suɔ suɔ fiɛfiɛ-i-na wuɔ ku
huoŋgu siɛ fa. Baa yuu Yesu-i wuɔ: «Itie, i biɛ i jigãmmu-i bɛi
wɛi?»
50 Unaŋ wuɔ pãŋ biɛ u kaaŋga-i a jafũŋ *Diilojigãntaamba
yuntieŋo maacembiloŋo naŋo nadietũŋgu-i a yer-ku.
51 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ dumaa, daaku ka saanu!» Aa naa kã
ka bel naacolŋo tũŋgu-i a nar-ku ku temma-i.
52 Uŋ naraa-ku, wuɔ waŋ baa *Diilojigãntaamba yun-
taamba-i, baa *Diilodubuɔ niyataamba yuntaamba-i, a naara
bĩncuɔmba-i wuɔ: «Na hilaa baa jigãmmu baa bɔ̃ɛŋa da na ji
bel-mi ŋaa cuoyuo muɔ.

---

* **22:37** Isayi (Ésaïe) 53.12

53 Ma sĩ yinni maŋ joŋ i da i-naa Diilodubuɔ-i-na kɛ? Bige-i
ciɛ na saa siɛ bel-mi terieŋgu faŋgu-na? Fiɛfiɛ yaa namaa
huɔŋgu-i, baa *Sitãni bi huɔŋgu-i; na gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-
nɛi.»

Piɛr cĩinaana Yesu-i
(Matie 26.57-58,69-75; Marke 14.53-54,66-72; Nsãa 18.12-18,25-27)

54 Baŋ bilaa Yesu-i, baa ta baa-yo ta ba kã baa-yo *Diilo-
jigãntaamba yuntieŋo cĩiŋgu-na. Piɛr wuɔ yaŋ ba maa aa suɔ
cu ba huoŋ-nu.
55 Uŋ kaa hi, wuɔ da nuɔmba namba yiraaŋ dãamu gõŋgũɔŋ-
huɔŋga-na, wuɔ kã ka tĩɛna baa-ba.
56 Maacembiloŋo naŋ wuɔ ne Piɛr da kelkelkel aa naa cira:
«Naacolŋ daayo waa baa Yesu-i.»
57 Piɛr wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, mɛi sa suɔ-yo.»
58 Cɛllɛ, naacolŋo naŋo da-yo, wuɔ cira: «Ma sĩ nuɔ ŋ bi waa
baa-ba kɛ?»
Piɛr wuɔ cira: «Naacolŋ nuɔ, ŋ haanu, muɔ sĩ!»
59 Kuɔ vaaya cɛllɛ, unaŋo saa hũu-ma, wuɔ cira: «Coima saa
fa, naacolŋ daayo hel *Galile; u waa baa-yo.»
60 Piɛr wuɔ cira: «Naacolŋ nuɔ, ŋ waŋ wuɔ niɛ dumandɛ-i?»
Uŋ taa u waŋ mafamma-i, kɔhɔldĩɛlãŋo doŋ tuɔ bu.
61 Yesu wuɔ miɛl ne-yo. Uŋ ŋa naa gboya-yuɔ baa nelma maŋ
wuɔ isuɔduɔŋ daaku-na, kɔhɔldĩɛlãŋo siɛ hi bu, kɛrɛ u ka cĩina-
yuɔ da i siɛi wuɔ u sa suɔ-yo† maa pãŋ tĩɛnu Piɛr-i.
62 Wuɔ hel fuoreŋ gbuu pãŋ tuɔ kaal.

Ba kãa baa Yesu-i da ba ka yuu-yo
(Matie 26.59-68; Marke 14.55-65; Nsãa 18.19-24)

63 Baŋ bilaa Yesu-i aa jĩna nuɔmba maŋ ta ba niya-yuɔ ba
taa ba muo-yo aa ta ba nyɛ-yo.
64 Baa naa vaa u yufieŋa-i aa ta ba muo-yo. Umaŋ duɔ muo,
ba yuu-yo wuɔ: «Hai moloŋo-i muyaa-ni? Bĩ kutieŋo yerre-i i
ne!»
65 Aa ba tuoraaya-yuɔ ŋaa ba ka ko-yo.
66 Cuoŋ juɔ kaal, *Yuifu ba bĩncuɔmba-i, baa *Diilo-
jigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataaŋ baa
jãnu ba-naa aa naa ce ba jo baa-yo wuɔ ba ji ce u ãndaaŋgu-i.
67 Baŋ juɔ baa-yo, baa yuu-yo wuɔ: «Da kuɔ Diiloŋ uŋ pãa
nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa nuɔŋo-i waŋ-
ma baa-ye.»
Yesu wuɔ cira: «Da mi fiɛ waŋ wuɔ niɛ, na siɛ hũu-ma,
68 aa da mi yuu-na baa mamaŋ, na siɛ siɛ-mi.
69 Ŋga mamaŋ dii, *Moloŋ-Biɛŋo ka kã ka waa Itieŋo caaŋ-
nu.»‡

† **22:61** Niɛŋ 22.34. ‡ **22:69** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1

70 Uŋ waaŋ mafamma-i, ba hieroŋo-i baa cira: «Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.»
71 Baa cira: «Ii si dii diɛ ka yuu moloŋo, miɛ fɛrɛ-i i nuɔ-ma u nuŋgu-na; wuɔ fuɔ Diiloŋ-Biɛŋo.»

23

Ba kãa baa Yesu-i fãamaaŋ ba terieŋ-nu
(Matie 27.1-2,11-14; Marke 15.1-5; Nsãa 18.28-38)
1 Ku huoŋgu-na, baa sire hiere a kã baa Yesu-i *Pilati wulaa.
2 Baŋ kaa hi, baa gbɛ̃ Pilati-i wuɔ: «I daa naacoln daa u wuɔra u gbo nuɔmba-i nelle-na wuɔ ba baa pã nampo-i a hã *Oromɛ ba *jãmatigi-i. Aa cira Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i aa tiraa cira fuɔ nellentieŋo.»
3 Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «*Yuifu ba nellentieŋo yaa nuɔŋo-i wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.»
4 Pilati wuɔ waŋ baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa nuɔmba-i hiere wuɔ: «Mɛi saa da cãlmuɔ naacoln daayo-na.»
5 Baa yagar aa naa ta ba kaasĩŋ wuɔ: «U saa fa; nelgboroŋo. U duɔŋ baa-ku dii *Galile a jo ji wuɔra gbuo *Yude-i hiere baa-ku, fiɛfiɛ-i u juɔ ji cor baa ku yaa-i *Yerusalɛmu-i-na bande-i-na; wuɔ nuɔmba ta ba ce ba fɛrɛŋ-maama.»
6 Pilatiŋ juɔ nu ba bĩɛ Galile yerre-i, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Naacoln daayo-i Galileyiɛŋo-i wɛi?»
7 Baa cira: «Ũu, Galileyiɛŋo.» A ne da huɔŋgu faŋgu-na, *Erɔdi yaa waa Galile yuŋgu-na. Kuɔ bi saanu u juɔ yinni fanni-na Yerusalɛmu-na. Pilati wuɔ saaŋ Yesu-i a hã-yo.
8 Erɔdi wuɔ nuɔ Yesu maama-i ku bãaŋgu cuɔ, wuɔ tuɔ taara u da u yufelle ŋga u saa ji da-yo. Pilatiŋ juɔ saaŋ-yo hã-yo, kuɔ gbuu dɔlnu-yuɔ; wuɔ tuɔ taara u ce gbɛrɛ-wɛima fuɔ ne.
9 Wuɔ yuu-yo baa nelma bɔi, ŋga Yesu saa ji seŋ sũnuŋgu yuɔ.
10 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba waa Erɔdi terieŋgu-na gbuu ta ba kar coikãŋkarɛiŋa ba haa-yuɔ.
11 Erɔdi-i baa u sorosibaa-ba-i baa nyɛ-yo aa tuora-yuɔ da dɛi aa dii yuntaaŋ-joŋgoruo hã-yo ku da ku col-o aa bir saaŋ-yo hã Pilati-i baa-yo.
12 Erɔdi-i baa Pilati-i ba saa ta ba gbo, ŋga yiiŋgu faŋgu-na, baa pãŋ bel jĩɛru.
(Matie 27.15-26; Marke 15.6-15; Nsãa 18.39-19.16)
13 Yesuŋ birii jo, *Pilati wuɔ bĩ *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *Yuifu ba yuntaamba-i, a naara nelleŋ-nuɔmba-i

14 a ji cira: «Namɛi juɔ baa naacolŋ daayo-i ji hã-mi wuɔ u
wuɔra u gbo nuɔmba-i. Mɛi yuu-yo namaa fɛrɛ-i na yufelleŋ,
naŋ haa mamaŋ yuɔ mi saa da-ma yuɔ.
15 Na saa da *Erɔdiŋ birii saaŋ-yo hã-mi wɛi? Fuɔ saa bi da
uŋ ciɛ kumaŋ aa ku hi u kuliiŋgu.
16 Mi ka ce ba muo-yo yoŋ aa nanna-yuɔ.»
[
17 Belle belle, *Yuifubaa da ba'a ba ce ba *kɔrsɩ̂nni tɩ̂mmaŋ-
ponsaaŋgu-i, Pilati nanna ba kasobiloŋo diei.]
18 Nuɔŋ baa sire hiere ta ba kaasɩ̂ŋ wuɔ: «Ko naacolŋ daayo-i
aa ŋ nanna Barabasi yaa-i!»
19 Barabasi wuɔ gbuɔ nuɔmba ce ijieni nanni nelleŋ-huɔŋga-
na, aa naa tiraa ko nɛliɛŋo. Baa bel-o dii-yo kaso-i-na.
20 Pilati saa tuɔ taara ba ko Yesu-i, wuɔ tiraa piiye baa-ba.
21 Baa yagar aa ta ba kaasɩ̂ŋ wuɔ: «Gbu-yo *daaŋ-nu! Gbu-yo
daaŋ-nu!»
22 Pilati wuɔ yuu-ba ku yu u bɛyufieŋa siɛi wuɔ: «U guɔlaaya
hama-i? Mɛi saa da uŋ ciɛ kumaŋ aa na'a i ko-yo. Mamaŋ dii,
mi ka ce ba muo-yo aa nanna-yuɔ.»
23 Baa yagar aa naa gbuu pãŋ ta ba kaasɩ̂ŋ da gbagaga wuɔ
ba saaya ba gbu-yo daaŋ-nu ko-yo.
24 Baŋ kaasɩ̂ŋ dumaaŋo-na, Pilati saa gbãa duɔ yagar, wuɔ
naa u hũu-ma.
25 Uŋ hũyãa-ma dumaaŋo-na, wuɔ ce ba nanna Barabasi-i,
fuɔ maŋ gbuɔ nuɔmba ce ijieni-i aa tiraa ko nɛliɛŋo, aa hã-ba
Yesu-i wuɔ ba kã, kumaŋ da ku ka dɔlnuŋ-bɛi, ba ce-ku yuɔ.

Yesu-i u kuliiŋ-hũmelle-na
(Matie 27.32-34; Marke 15.21-23)

26 *Pilatiŋ hãa-ba Yesu-i, sorosibaa baa biɛ baŋ ka gbuŋ-yoŋ
*daaŋgu maŋ nuɔ-i a haa-ku hã-yo, aa naa ta baa-yo da ba
ka ko-yo. Baŋ kãŋ hũmelle-na, baa suu baa Sirɛniyiɛŋo naŋo
hilaa suoŋ-nu. Ba bɩ̂-yo Simɔ. Baa bel-o haa daaŋgu-i hã-yo, aa
ce u cu Yesu huoŋ-nu.
27 Nuɔmba saa waa dɛi ba huoŋgu-na. Caamba bi waa ba
hɔlma-na, baa haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal.
28 Yesu wuɔ miɛl tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «*Yerusalɛmu caaŋ
namaa, baa na kaal mɛi maama-na, taa na kaal namaa fɛrɛŋ
maa-na baa na bisãlmba maa-na.
29 Na saa da, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ba kaa cira: ‹Caamba maŋ
saa hoŋ da, baa bamaŋ saa fiɛ dede, ba yunni dɔlaa.›
30 Yiiŋgu faŋgu-na, nuɔmba kaa ta ba gbɛ̃ tãnni-i wuɔ: ‹Ciiŋ
na haa-yiɛ!› aa gbɛ̃ tãnyieŋa-i wuɔ: ‹Suuyeŋ-yiɛ!›*
31 Da ba dii daabɩ̂naaŋgu-i dãamu-na, ba ka ce daakuraaŋgu
fuɔ niɛ?»

---

* **23:30** Ose (Osée) 10.8

32 Baa bilaa gburaŋgbotaamba namba ba hãi, baa gbonu-bɛi baa Yesu-i da ba ka ko-ba.

Yesu gbummaŋ-huɔŋgu hii
(Matie 27.35-44; Marke 15.24-41; Nsãa 19.17-27)

33 Tãnyelle nande dii ba bĩ-de Yukoluoŋgu. Baŋ kaa hi tãnyelle fande-i baa gbu Yesu-i baa gburaŋgbotaaŋ daaba-i ba hãi-i-na. Unaŋo-i u nadieŋ-na, unaŋo-i u nanyuɔŋ-nu.†

34 Baŋ gbuu-ba, Yesu wuɔ cira: «Baba, baa gãŋ baa-ba; baŋ ceŋ kumaŋ ba sa suɔ-ku.»

Sorosibaa-ba-i ba-naa nuɔ, baa ta ba taara ba calnu u joŋgorbaa-ba-i, ba saa suɔ baŋ ka hã umaŋ aa yaŋ umaŋ. Baa naa ba ful tieŋa calnu-bɛi.‡

35 Nuɔŋ baa yiɛra ta ba fara ba ne. *Yuifu ba yuntaaŋ baa ta ba piiye wuɔ: «U kuraa banamba-i, fiɛfiɛ-i ku hii u yaa-i, u kor u fɛrɛ i ne. Duɔ kor u fɛrɛ, ku yaa i ka suɔ wuɔ Diiloŋo uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa ufaŋo-i.»

36 Sorosibaa baa bi ta ba nyɛ-yo aa naa hã-yo niisaarni wuɔ u nyɔŋ,§

37 aa naa cira: «Da kuɔ nuɔnɛi Yuifu ba nellentieŋ nuɔŋo-i, kor ŋ fɛrɛ i ne.»

38 Baa nyɛgãaŋ u yudɔrɔ-i-na wuɔ: «Yuifu ba nellentieŋo yaa daayo.»

39 Ba naŋ gbuu gburaŋgbotaamba maŋ, unaŋ wuɔ bir gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Naŋ saa cira wuɔ Diiloŋo uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ Koŋkortieŋo maŋ u yaa nuɔŋo-i wɛi? Kor ŋ fɛrɛ aa ŋ kor miɛŋo-i kɛ!»

40 Ku saa dɔlnu u nawuoŋo-i, wuɔ tuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Naŋ sa kãalã Diiloŋo-i dɛ! Ma sĩ ii dii mulĩɛnduɔma yaa nuɔ-i baa-yo kɛ?

41 Baŋ bilaa miɛŋo-i ba ninsoŋo. Miɛ ãntaaramma'i diyaa-ye kuliiŋ daaku-na, aa fuɔ saa bi guɔla bĩŋkũŋgu ba bel-o da ba ko-yo gbãŋgbãŋ.»

42 Aa naa waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Yesu, da ŋ ji waa ŋ nellentesĩnni-na, ŋ baa yaŋ mi maama karaanu-niɛ.»

43 Yesu wuɔ cira: «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Nyuŋgo daayo-na, ŋ ka suur baa-mi Diiloŋ-nelle-na.»

Yesu kuliiŋgu-i
(Matie 27.45-56; Marke 15.33-41; Nsãa 19.28-30)

44 Bãaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i, ba'a ba ne da terieŋgu cuure hiere da bĩntũu. Ku tĩyãa dumɛi fuɔ bãaŋgu ji tɛrɛŋ.

45 Kompaŋga maŋ naa karaanu *Diilodubuɔ-i, kaa pãŋ taalnu ka holle-na sɔmma hãi.

† **23:33** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 53.12. ‡ **23:34** Gbɛlieɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 22.19 § **23:36** Gbɛlieɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.22

46 Yesu wuɔ kaasĩŋ da gbagaga wuɔ: «Baba, hũu-mi.» Aa bi
hũu u fɛrɛ.
47 Sorosi ba yuntieŋɔ naŋ uŋ daa mafamma-i, wuɔ gbɛliɛŋ
Diiloŋɔ-i aa naa cira: «Coima saa fa, naacolŋ daayo naa vii.»
48 Nuɔmba maŋ naa kãa ka ta ba ne, baŋ juɔ da-ku du-
maaŋɔ-na, baa bir ta ba misĩrrã ba yunni-i ba kũŋ.
49 Yesu sɔsuɔtaamba-i baa caamba maŋ naa nyaanu-yuɔ a
hel *Galile-i-na kã, baa yiɛra da yargaa ta ba fara ba ne.

Yesu fuuremma-i
(Matie 27.57-61; Marke 15.42-47; Nsãa 19.38-42)
50 Naacofɛfɛiŋɔ naŋɔ waa *Yuifu ba *nellentaamba hɔlma-
na, ba taa ba bĩ-yo Yosɛfu. Yosɛfu naa tuɔ kãalã Diiloŋɔ-i.
51 U nabaambaŋ ciɛ kumaŋ Yesu-i-na, u saa siɛ dii u nuŋgu-i
baa-ba. U taa u hel Arimate. Yuifu ba nelle nande'i difande-i.
U taa u niya *Diiloŋ-bãaŋgu domma-i.
52 Yesuŋ kuu, wuɔ kã *Pilati wulaa ka cãrã-yuɔ. Pilati wuɔ
hã-yo baa-yo.
53 Wuɔ kã ka har-o a fĩnya-yuɔ aa kã ka fuure-yuɔ cĩncorre
nande-na, baa hĩɛŋ-de tãmpɛ̃lleŋ. Baa sa fuure moloŋɔ diɛ
dede.
54 Yiiŋgu faŋgu waa jumayiiŋgu, Yuifu ba *yitɪɛnaŋgu naa
saaya ku doŋ bãsuuruŋgu-na.
55 Caamba maŋ naa hilaa *Galile-i-na a nyaanu Yesu-i, baa
cu Yosɛfu huoŋ-nu ka ne baŋ naana dumaa.
56 Baŋ kaa nanna tɪ, baa bir kũŋ da ba ka taara nantiilma
baa natikolo ka kũnna-yuɔ. Baŋ'a ba ce mafamma-i bãl,
bãaŋgu suurii tɪ. Yitɪɛnaŋgu hii. Baa tɪɛna fiisa ŋaa maŋ
nyɛgãaŋ dumaa *ãnjĩnamma-na.*

24

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na
(Matie 28.1-10; Marke 16.1-8; Nsãa 20.1-10)
1 *Yitɪɛnaŋgu cuo kaala-i-na,* caaŋ daaba naar kã cĩncorre-
na baa natikolo-i
2 kã ka da tãmpɛ̃lle maŋ baŋ ŋa naa ce-de suu cĩncorre
nuŋgu-i di bũmalãa halaŋ.
3 Ba suurii ku yaa-i, ba saa da kuloŋɔ-i.
4 Ba hɔŋ muɔ cu, ba'a ba ne da nuɔmba hãi, ba joŋgorbaa-ba
caa da kpɛikpɛi.
5 Kor maa ta ma da-ba, baa nisĩŋ ba yammu-i. Nuɔŋ daa baa
gbɛ̃-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na jo ji ta na taara umaŋ dii cicɛ̃lma-i
bikuoŋ hɔlma-na?

---

* **23:56** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.10; Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.14 * **24:1** Ku cuo kaala waa jumaansi.

6 Uu si dii bande-i, u siire hel. Uŋ taa u waŋ mamaŋ baa-na
*Galile-i-na, ma tĩyãanu-nɛi wɛi?
7 Ma sĩ uu naa cira: ‹Fuɔ ba hã nelbabalaamba baa *Moloŋ-
Biɛŋo-i ba gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni
hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel jo.›† Ma saa waŋ
wɛi?»
8 Yesu nel maa pãŋ tĩɛnu-bɛi.
9 Baa ta kũŋ ka tũnu u *hãalãbiemba-i ba kũŋgu-na hiere.
10 Caamba maŋ waa da mafamma-i ba yirɛiŋa yaa daaya:
Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na u waa, a naara u duoŋo-i
Sake nyu-i, baa Sani, a naara caamba namba. Ba yaa daa-ma
aa kã ka tũnu Yesu *pɔpuɔrbiemba-i.
11 Baŋ tũɔnu-bɛi, pɔpuɔrbiemba da niɛ sĩ ba ce kɔrni; ba saa
hũu-ma.
12 Piɛr wuɔ sire gbar kã cĩncorre-na ka gbĩina ne, a da
kompaŋga yaa yoŋ hĩɛma-na. U huɔŋ kaa cu, wuɔ naa wuɔ bir
kũŋ.

Emawusi hũmelle-na
(Marke 16.12-13)

13 Yinduɔŋgu faŋgu-na, bamaŋ taa ba nyaanu Yesu-i, ba hãi
baa sire ta ba kã nelle nande-na, ba bĩ-de Emawusi. Di hɔlma
yuu kilobaa cĩncieluo u diei temma baa *Yerusalɛmu-i.
14 Ba taa ba piiye Yesu maama yaa-i ba kã.
15 Yesu wuɔ jo ji hi-ba ba gbonu.
16 Ba daa moloŋo-i, ŋga ba yammu cuu-yuɔ, ba saa suɔ-yo.
17 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na waŋ wuɔ niɛ?» Baa yiɛra, ba
yammu gbuu vãa hiere.
18 Unaŋo-i ba taa ba bĩ-yo Kilopasi. Fuɔ wuɔ cira: «Ku ce naŋ
saa nu mamaŋ ciɛ Yerusalɛmu-i-na yiŋ daani-na wɛi?»
19 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ?»

Baa cira: «Mamaŋ daa Nasarɛtitaaŋ Yesu-i, naŋ saa nu-ma
wɛi? Da ŋ nu wuɔ *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i, u yaa waa naacolŋ
daayo-i. Uŋ taa u ce mamaŋ hiere, ma taa ma dɔlnu Diiloŋo-i
aa bi ta ma dɔlnu nelbiliemba-i.
20 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa i yuntaamba hãa
sorosibaa-ba-i baa-yo wuɔ ba ko-yo. Ba bel-o gbu-yo *daaŋ-
nu ko-yo.
21 Ii naa haa i naŋga-i u yaa nuɔ-i wuɔ u'i ka kor *Isirahɛl-
baaŋ miɛŋo-i. Ŋga ba kuɔ-yo ku yinni siɛi yaa nyuŋgo-i.
22 Caamba maŋ dii baa-ye, banamba naaraa kã cĩncorre-na,
aa jo ji tiraa cu i hɔmmu-i
23 wuɔ ba saa ka da-yo. Aa tiraa cira *dɔrpɔpuɔrbiemba kaa
carra-bɛi a waŋ baa-ba wuɔ u siire hel.

† **24:7** Niɛŋ 9.22; 17.25; 18.32-33.

24 Baŋ piiye dumaaŋo-na, i nabaamba namba bi sire kã ka
da-ma ŋaa baŋ waaŋ-ma dumaa. Ba saa da Yesu yufelle.»
25 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Namaaŋo-i, na sa gbuu suɔ ku
yuŋgu. Na sa hũu nɛliɛŋ maama donduo. Diilopɔpuɔrbiemba
saa waŋ-ma baa-na wɛi?
26 Ba saa waŋ-ma wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka
saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, duɔ jo, u ka ce sũlma aa suɔ doŋ u
yuntesĩnni-i wɛi?»
27 Baŋ nyɛgãaŋ u maama maŋ Diiloŋ-nelma-na, wuɔ suur ma
yaaŋga-na tuɔ waŋ-ma baa-ba. U duɔŋ *Moisi sɛbɛbaa-ba yaa
nuɔ-i ka cor baa Diilopɔpuɔrbiemba baamba-i hiere, aa baa
cor ta ba kã.
28 Baŋ kaa hi Emawusi-i, Yesu wuɔ ce ŋaa u cor yaaŋ-na.
29 Ba saa hũu-ma u duɔ cor; aa naa cira: «Bãaŋgu tĩɛ tĩ, yaŋ
aa ŋ haar ŋ cɔ bande.» Yesu wuɔ haar duɔ ka cɔ baa-ba.
30 Baŋ juɔ cira ba wuo niiwuoni-i, wuɔ biɛ *buruo-i aa jaal
Diiloŋo-i, aa bũl-oŋ hã-ba.
31 Huɔŋgu faŋgu-na, ba yammu suɔ kaala-yuɔ baa suɔ-yo.
Baŋ bi suyaa-yo terieŋgu maŋ nuɔ-i, ba'a ba ne naa-yo.
32 Baa ta ba piiye wuɔ: «Uŋ taa u piiye Diiloŋ-sɛbɛ maama-i
baa-ye hũmelle-na huɔŋgu maŋ nuɔ-i, i hɔmmu naa gbuu fɛ̃
ŋaa ba kũɔna hũŋhĩnaŋo muɔ.»
33 Ba saa tiraa tĩɛna, baa pãŋ sire bir kã Yerusalɛmu-i-na kã
ka da *hãalãbiemba maŋ tĩyãa cĩncieluo u diei, ba tigiiŋ ba-
naa, a naara ba nabaamba namba.
34 Baŋ kãa ka da bamaŋ, baa cira: «Itieŋo siire ninsoŋo, Simɔ
daa-yo.»
35 Bafambaŋ bi daa mamaŋ Emawusi hũmelle-na, baa bi
suur ma yaaŋga-na waŋ-ma. Aa naa cira: «U juɔ tuɔ calnu
buruo yaa i suɔ suɔ-yo.»

Yesu caraaya u hãalãbiemba-i
(Matie 28.16-20; Marke 16.14-18; Nsãa 20.19-23; Pɔpuɔr. 1.6-8)

36 *Hãalãbieŋ baŋ waa ta ba piiye, ba'a ba ne da Yesu fuɔ
fɛrɛ-i ba hɔlma-na. Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Tĩyãaŋ dɛi!»
37 Korma pãŋ ta ma da-ba wuɔ sĩ *jĩna.
38 Yesu wuɔ cira: «Bige-i kormaŋ-kũŋgu fuɔ? Bige-i ciɛ na ta
na dii nuharuŋgu miɛ?
39 Niɛŋ mi nammu-i baa mi gbeini-i. Muɔmɛi mi fɛrɛ! Juɔŋ
na ji yiɛya-miɛ na ne. Jĩna muɔ sĩ. Jĩna dii ŋaa fafalmu; kũɔma
si dii-yuɔ, kokonni bi si dii-yuɔ, ŋga ni yaa daani muɔmi-na.»
40 Uŋ taa u waŋ mafamma-i, wuɔ tuɔ pigãaŋ-ba u nammu-i
baa u gbeini-i.

41 Ba hɔŋ muɔ gbuu fɛ̃ da yogogo, ŋga ba saa hũu-ma wuɔ
u yaa-i. Baa yiɛra kar da hãmmu! Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ:
«Kuuwuoŋgu dii baa-na bande-i-na wɛi?»
42 Teterieŋo naŋo waa boluoŋgu, baa hĩɛ-yo, baa biɛ-yo hã-
yo.
43 Wuɔ hũu-yo wuo-yo ba yufelle-na.
44 Aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Miŋ taa mi waŋ mamaŋ baa-
na i wuɔramma-na, ma'i sĩ daama-i wɛi? Mi maama maŋ
nyɛgãaŋ *Moisi *ãnjĩnamma-na, baa *Diilopɔpuɔrbiemba
sɛbɛbaa-ba-na a naara gbɛliɛmaŋ-nɛini-na, maa naa saaya ma
ce; ma bi ciɛ.»
45 Uŋ piiye dumaaŋo-na, kuɔ kãyã-bɛi ba suɔ Diiloŋ-nelma
yaaŋga-i.
46 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Baŋ nyɛgãaŋ mamaŋ, ba
ciɛra wuɔ: Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u
saaya u ku a ce yinni hãi hĩɛma-na aa siɛliŋ-yiiŋgu-na u sire hel
kuomba hɔlma-na
47 aa nuɔmba ka nu u maama-i nilɛiŋa-na hiere ka saa. Ba ka
doŋ ta ba waŋ-ma *Yerusalɛmu yaa nuɔ-i wuɔ nuɔmba nanna
ba ciɔbabalaŋo-i, ku yaa Diiloŋo ka ce jande ba ãmbabalma-
na hiere.
48 Mamaŋ ciɛ daama-i hiere, namɛi daa-ma, namɛi saaya na
wuɔra waŋ-ma.
49 Terieŋgu faŋgu-na, mi To uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka hã-na
fɔ̃ŋgũɔ maŋ, da mi kã, mi ka saaŋ-yo hã-na. Baa na kã terieŋgu;
tĩɛnaanaŋ na cie u jo igɛ̃na.»‡

Yesu tamma-i duɔ kã dɔrɔ-i-na
(Marke 16.19-20; Pɔpuɔr. 1.9-11)

50 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ce ba hel *Yerusalɛmu-huɔŋga-na
a kã Betani caaŋ-nu. Baŋ kaa hi, wuɔ sire u nammu-i dɔrɔ tuɔ
cãrã Diiloŋo-i u hã-ba.
51 Ba juɔ'a ba ne da u nyugũŋ dɔrɔ.§
52 Baa jaal-o aa naa ta kũŋ, ba hɔmmu gbuu fɛ̃ da yogogo.
53 Ba saa ta ba naa *Diilodubuɔ-i-na; ba taa ba kã ba jaal
Diiloŋo-i.

‡ **24:49** Pɔpuɔr. 1.4-5 § **24:51** Niɛŋ Pɔpuɔr. 1.9.

Nsãaŋ nyɛgãaŋ Yesu maama maŋ Nelmuoyamma

Nsãa nuŋgu waa Yesu *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baambana. Duɔ tuɔ waŋ fuɔ fɛrɛŋ maama-i, u sa bĩ u yerre-i; kuniɛ u cira «*hãalãbiloŋo naŋo» (18.15), kuniɛ wuɔ «hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i ma yaŋ» (13.23).

Sɛbɛ domma-na, u taara u cira wuɔ Yesu yaa Diiloŋãndaaŋgu-i, ŋga u ciɛ u fɛrɛ nɛliɛŋo jo hĩɛma-na (sap. 1). Ku huoŋgu-na, Nsãa piiye gbɛrɛ-wɛima niehãi maama. Yesu ciɛ gbɛrɛ-wɛima famma-i a pigãaŋ u sĩnni. Aa bi piiye Yesuŋ wuɔraaya suu baa nuɔmba maŋ ba maama. Ba suumaŋ kãayã nuɔmba-i dumaa baa kutaamba famba fɛrɛ-i, u nuŋgu hiima. *Yuifu ba yuntaambaŋ cũɔ Yesu-i dumaa, baŋ cĩinaanayuɔ dumaa wuɔ u'i sĩ Diiloŋ-Koŋkortieŋo-i, Nsãa nuŋgu bi hii mafamma-i (sap. 2–12).

Ku huoŋgu-na, baŋ bilaa Yesu-i isuɔŋgu maŋ nuɔ-i, mamaŋ ciɛ, u suurii ma yaaŋga-na waŋ-ma: Yesuŋ diyaa nelma-i dumaa u *pɔpuɔrbiemba tũnni-na, uŋ cãarã Diiloŋo-i dumaa (sap. 13–17), baa baŋ ciɛ u ãndaaŋgu-i dumaa a ji ta ba koyo (sap. 18–19). Sɛbɛ periema-na, u waaŋ Yesu siremmaŋkũŋgu-i aa waŋ fuɔ uŋ nyɛgãaŋ u sɛbɛ-i yuŋgu maŋ nuɔ-i (sap. 20–21).

Nelma ciɛ ma fɛrɛ nelbiloŋo

1 Ku domma-na, Nelma naa waa tĩ. Nelma naa waa baa Diiloŋo, aa maa naa waa Diiloŋo.

2 Ku domma-na, Nelma naa waa baa Diiloŋo.

3 Diiloŋo ciɛ ma yaa ce bĩmbĩnni-i hiere. Bĩmbĩnni maŋ ciɛ hiere, ma nuŋgu dii ni cemma-na.

4 Cicɛ̃lma waa Nelma yaa nuɔ-i. Aa cicɛ̃lma famma yaa waa nelbiliemba fitĩnuɔ-i.

5 Fitĩnuɔ uŋ juɔ, kukulma saa gbãa cie-yo.

6 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Diiloŋo saaŋ molo jo. Ba taa ba bĩ kutieŋo-i Nsãa.

7 U saaŋ-yo wuɔ u ji piiye fitĩnuɔ maama baa nuɔmba-i kumaŋ ka ce ba hũu u maama-i.

8 Ku saa ce ŋaa Nsãa yaa waa fitĩnuɔ-i dɛ! Ŋga uu naa jo duɔ ji waŋ fitĩnuɔ maama yoŋ baa nelbiliemba-i.

9 Nelma yaa waa ninsoŋ-fitĩnuɔ-i. Ma juɔ hĩɛma-na ji kaala nuɔmba yammu-i hiere.

10 Nelma waa tĩ miwaaŋo-na. Ma yaa jĩɛna miwaaŋo-i. Ŋga nelbiliemba yagaraa-ma.

11 Ma juɔ ma fɛrɛŋ nelle-na, ma nelleŋ-baamba cĩina-mɛi.
12 Ŋga banamba siyaa-ma aa hũu ma maama-i. Ma hãa
kufaŋgu taamba-i ku fõŋgũɔ-i ba da ba ce Diiloŋ-bisãlmba.
13 Diiloŋ-bisãlmba famba-i ku saa ce ŋaa u huɔŋ-ba nelbiloŋ
temma, ku saa bi ce ŋaa ku dɔlaanu moloŋo-i u ce u hoŋ-ba,
ŋga ku dɔlaanu fuɔ fɛrɛ yaa u hoŋ-ba.
14 Nelma ciɛ ma fɛrɛ nelbiloŋo jo ji waa i hɔlma-na. I daa
u fafaaŋgu-i. U waa hujantieŋo aa tiraa waa ninsowaraŋo.
Fafaaŋgu faŋgu-i i To-i hãa u Bɛduɔla-i baa-ku.
15 Nsãa yaa juɔ ji tuɔ waŋ u maama-i. U taa u piiye baa
nuɔmba-i wuɔ: «Miŋ taa mi gbɛ̃ umaŋ miɛ uu dii huoŋ-nu,
u yaa daayo-i. Aa mɛi suɔ da mi hoŋ, uu naa waa tĩ; a ce
dumaaŋo-na u maaraa muɔŋo-i.»
16 U ciɛ baa-ye cor. Cuobaa-baŋ kaal, u bi ce baa-ye dumɛi.
17 *Moisi yaa juɔ baa *ãnjĩnamma-i ji hã-ye, ŋga hujarre-i
baa ninsoŋo-i, Yesu-Kirsa yaa juɔ baa-ni.
18 Moloŋ yufelle saa haa Diiloŋo-na dede. Ŋga u Bɛduɔla
pigãaŋ-ye u sĩnni-i. U yaa dii tĩɛna baa-yo.

Nsãa-Batisi ãndaaŋgu-i
(Matie 3.1-12; Marke 1.1-8; Like 3.1-18)

19 Nsãa nuŋ-ãndaaŋgu yaa daaku. Uŋ waa tuɔ *batiseŋ
nuɔmba-i, *Yuifu ba yuntaamba maŋ waa *Yerusalɛmu-i-
na, baa puɔr *Diilojigãntaamba namba-i baa *Levitibaa-ba
namba-i wuɔ ba ka yuu u sĩnni-i. Baŋ kãa ka hi, baa cira:
«Naacoloŋ nuɔ, naŋ hilaa hie?»
20 Nsãa saa fuo ma diei bɛi; wuɔ cira: «Baa na ta na ne wuɔ sĩ
Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa
juɔ muɔŋo-i, muɔ sĩ.»
21 Baa cira: «Nuɔnɛi *Eli-i wɛi?»
Nsãa wuɔ cira: «E'e, muɔ sĩ.»
Baa cira: «Nuɔnɛi *Diilopɔpuɔrbiloŋ nuɔŋo-i wɛi?»
Wuɔ cira: «E'e.»
22 Baa cira: «A naŋ hilaa hie? Nuɔmba'i puɔraa-ye; pigãaŋ-
ye ŋ sĩnni-i i ka tũnu-bɛi.»
23 Nsãa wuɔ siɛ-ba baa *Isayi* ãndaaŋ daaku-i wuɔ:
«Muɔmɛi *hohuolaayaŋ *hĩɛkuraaŋgu-na wuɔ:*
‹Siireŋ na cãa Itieŋo hũmelle-i.›†»
24 *Farisĩɛbaa-ba waa pɔpuɔrbieŋ daaba hɔlma-na.
25 Baa cira: «Ŋ ciɛra wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka
saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, u'i sĩ nuɔŋo-i, aa cira Eli'i sĩ nuɔŋo-i aa
tiraa cira Diilopɔpuɔrbiloŋo'i bi sĩ nuɔŋo-i; a ma bilaa niɛ ŋ ta
ŋ batiseŋ nuɔmba-i?»

---

* **1:23** ***Isayi:*** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba naaraaya *Isayi yerre-na wuɔ *Diilopɔpuɔrbiloŋo. † **1:23** Isayi (Ésaïe) 40.3

26 Nsãa wuɔ cira: «Muɔmi batiseŋ-na baa hũmma yoŋ, ŋga moloŋo naŋo dii na hɔlma-na, na sa suɔ-yo.
27 Mi juɔ yaaŋga kufaŋgu tieŋo-na, ŋga mi saa piɛra u natãaŋgu-i.»
28 Nel daama-i hiere ma ciɛ Betani. Nsãa taa u batiseŋ nuɔmba-i kusuɔŋ-nu'i, dii *Yurdɛ̃ bomborma-na.

Yesu yaa Diiloŋ-Tũmbiloŋo-i

29 Ku cuo kaala-i-na, Nsãa wuɔ u ne da Yesu jo u wulaa. Wuɔ cira: «*Diiloŋ-Tũmbiloŋo yaa juɔŋ daayo. U yaa piriiŋ nelbiliemba ãmbabalma-i.
30 Mi taa mi gbɛ̃ u yaa-i miɛ uu dii huoŋ-nu, ŋga u taa yaaŋga muɔŋo-na, a ce dumaaŋo-na u maaraa-mi.
31 Mɛi saa ta mi suɔ-yo, ŋga mi juɔ ji ta mi *batiseŋ nuɔmba-i hũmma-na da mi ce *Isirahɛl-baamba suɔ-yo.»
32 Uŋ waaŋ mafamma-i, u cira: «Mi daa *Diiloŋ-Yalle hilaa dɔrɔ-i-na koŋhuruŋ temma jo ji diire-yuɔ.
33 Mi saa ta mi suɔ-yo. Ŋga umaŋ puɔraa-mi wuɔ mi ji batiseŋ nuɔmba-i hũmma-na, uu naa gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Da ŋ ji da mi Yalle hiiriiye ji diire umaŋ nuɔ-i, u yaa ka tuɔ batiseŋ nuɔmba-i baa-de.›
34 Mi daa mafamma-i nuɔ baa mi yufelle. Mi siɛ fuo-ma: Naacoln daa u yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i.»

Bamaŋ cuu Yesu huoŋ-nu dĭɛlũɔ

35 Ku cuo kaala-i-na, Nsãa wuɔ tiraa kã baa u *hãalãbiemba hãi terduɔŋgu faŋgu-na.
36 U juɔ'a u ne da Yesu cor. Wuɔ cira: «*Diiloŋ-Tũmbiloŋo yaa kãaŋ daayo!»
37 Hãalãbieŋ daabaŋ nuɔ mafamma-i, baa pãŋ ta cu Yesu huoŋ-nu.
38 Yesu wuɔ u miɛl ne ku yaa nuɔ-i, a da-ba u huoŋgu-na. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Kuu dii niɛ?»
Baa cira: «Arabi, ŋ haraa hie?» (Arabi yuŋgu yaa wuɔ hãalãtie.)
39 Yesu wuɔ cira: «Juɔŋ i ta, na ka suɔ-ku.» Baa kã baa-yo ka suɔ uŋ haraa kusuɔŋ-nu. Bãaŋgu naa tɛrɛŋ tĭ, baa pãŋ perieŋ bãaŋgu boluoŋgu-i baa-yo.
40 Hãalãbieŋ daaba-i ba hãi-i-na, ba taa ba bĭ unaŋo-i Ándere, Simɔ-Piɛr hãaŋo'i waa.
41 Fuɔ wuɔ ta kã mɔlŋo yaa wulaa-i igɛ̃na ka waŋ baa-yo wuɔ: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, i daa-yo.» (Ba bĭ u yaa-i *Kirsa-i girɛkimma-na.)
42 Aa naa kã baa Simɔ-i Yesu wulaa. Yesu wuɔ ne-yo aa naa cira: «Nsãa biɛŋ nuɔ, ba bĭ-ni Simɔ; i ka tiɛ bĭ-ni fiɛfiɛ-i-na Sefasi.» (Sefasi yuŋgu yaa wuɔ tãmpɛ̃lle.)

43 Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ cira u kã *Galile. Uŋ hilaa, wuɔ suu baa naacolŋɔ naŋɔ-i ba bĩ-yo Filipu; wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Filipu, jo i ta!»

44 Filipu taa u hel Betisada. Ba taa ba hel neduɔle baa Andere-i baa Piɛr hiere.

45 Ku huoŋgu-na, Filipu wuɔ bi kã ka da Natanayɛl; wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «*Moisi-i baa *Diilopɔpuɔrbieŋ baŋ waaŋ naacolŋɔ maŋ maama-i ba sɛbɛbaa-ba-na, i daa-yo. Ba bĩ-yo Yesu, Nasarɛtitaaŋ Yosɛfu biɛŋɔ.»

46 Natanayɛl wuɔ cira: «Niŋ huɔŋ, ŋ nuɔ ba'a bĩŋkũfafaaŋgu hilaa Nasarɛti-i-na dede wɛi?»

Filipu wuɔ cira: «Jo i ta ŋ ka da baa ŋ yufelle.»

47 Yesuŋ juɔ'a u ne da Natanayɛl jo, wuɔ cira: «*Isirahɛlyiɛŋ kerre yaa daade-i; huhurma diei maa si dii-yuɔ.»

48 Natanayɛl wuɔ yuu-yo wuɔ: «Naŋ suyaa muɔ hie?»

Yesu wuɔ cira: «Aa Filipu suɔ duɔ bĩ-ni, mii naa da-ni *yensãaŋgu yuŋgu-na.»

49 Uŋ waaŋ mafamma-i, Natanayɛl wuɔ cira: «Hãalãtie, Diiloŋ-Biɛŋɔ yaa nuɔŋɔ-i, *Isirahɛl-baamba nellentieŋɔ yaa nuɔŋɔ-i!»

50 Yesu wuɔ cira: «Miŋ ciɛra mi daa-ni yensãaŋgu yuŋgu-na ku'i ciɛ ŋ hũu mi nelma-i. Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ŋ ka da mamaŋ maaraa daama-i.»

51 Aa naa cira: «Mi waŋ ninsoŋɔ-i baa-na: Yiiŋgu dii baa yiiŋgu na ka da dɔrɔ puurii aa *dɔrpɔpuɔrbiemba ta ba nyugũŋ aa ta ba hiire *Moloŋ-Biɛŋɔ yudɔrɔ-i-na.»‡

2

Yesu birii hũmma-i kolma

1 Yesuŋ bĩɛ Filipu-i baa Natanayɛl, yiiŋgu diei cor, hãalĩŋ-yiiŋgu-na, ba ta ba jã ciɛŋɔ dii nelle nande-na ba bĩ-de Kana; dii dii *Galile huɔŋ-na. Yesu nyu waa kãlle fande-na

2 a naara Yesu-i baa u *hãalãbiemba-i.

3 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, ba kolma yor. Yesu nyu wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Ba kolma* yuraa.»

4 Yesu wuɔ cira: «Nnaa, yaŋ-ma ŋ hã muɔ, ku saa hi mi wulaa yogo.»

5 Nyuŋ wuɔ waŋ baa maacembiemba-i wuɔ: «Duɔ waŋ mamaŋ baa-na, na ce-ma.»

6 A ne da bɔ̃ɛŋa naŋa waa terieŋgu-na; baa naa jĩna-yɛi ta ba dii hũmma ba saara ba fɛrɛ a saa baa *Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i. A waa bɔ̃ɛŋ niediei. Di diei gbãa yu litiribaa komuɔŋa ndii temma.

---

‡ **1:51** Niɛŋ Miwaaŋɔ jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 28.12. * **2:3** *Yuifubaa-ba taa ba fɛ̃ ba kolma-i baa tibibieŋa naŋa ba bĩ-ya *ɛrɛsɛ̃. Ba bĩ ba kolma-i duvɛ̃ŋɔ.

7 Yesu wuɔ waŋ baa maacembiemba-i wuɔ: «Kãaŋ na ka hu hũmma na ji dii bɔ̃ɛŋ daaya yu.» Baa kã ka hu hũmma-i ji dii bɔ̃ɛŋa yu.

8 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Kaaŋ manamma na ka hã umaŋ niɛŋ niiwuoni-i.» Ba kaa ka hã-yo.

9 Hũmma birii kolma! Wuɔ hũu nyɔŋ, u saa suɔ maŋ hilaa kusuɔŋ-nu. Maacembiemba fuɔ ba suyaa. Wuɔ bĩ dɔrbiɛŋɔ-i

10 a ji tuɔ piiye baa-yo wuɔ: «Kolma maŋ dɔlaaŋ, ba hã nuɔmba-i ma yaa-i igɛ̃na. Da ba ji nyɔŋ ye, ba suɔ hã-ba mamaŋ sa dɔlaaŋ. Nuɔ fuɔ, naŋ bir yaŋ kondɔdɔlma-i ji ta ŋ hã-ba baa-ma huoŋ-nu!»

11 Yesu kaaŋ ce hiŋ daama yaa-i. U ciɛ-ma Kana dii Galile mara nuɔ. U pigãaŋ u fɛrɛ pigãaŋ daama temma yaa-i u hãalãbiemba hũu u maama-i.

12 Uŋ hilaa terieŋgu-na, u kã Kafarnamu ka ce yinni cɛllɛ. U nyu waa baa-yo baa u hãmba-i a naara u hãalãbiemba-i.

Yesu duɔnya torgociraamba-i Diilodubuɔ-i-na (Matie 21.12-13; Marke 11.15-17; Like 19.45-46)

13 *Yuifu ba *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋguŋ juɔ ta ku piɛ, Yesu wuɔ kã *Yerusalɛmu-i-na.

14 Uŋ kãa, wuɔ kã ka da ba suor niimba baa tũlmba baa nɔnsɔr ba huriimba *Diilodubuɔ-i-na. Aa da bamaŋ huraaŋ gbeiŋa-i ba tĩɛnaana ba taabalebaa-ba canni-na ta ba hor gbeiŋa-i.

15 Wuɔ ce iyiemba a pãl comelle a muo-ba hiere donya-bɛi hiel-ba Diilodubuɔ-i-na baa ba niimba-i baa ba tũlmba-i hiere. Aa naa sɛ gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna baa ba gbeiŋa-i.

16 Aa gbɛ̃ bamaŋ taa ba suor nɔnsɔr ba huriimba-i wuɔ: «Biyaaŋ na huriimba-i na hiel-ba bande-i-na; baa na ce mi To dũŋgu-i gbeitaara-terieŋgu.»

17 Uŋ ciɛ mafamma-i, mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Diilo, mi kuye ŋ dũŋgu maama-i. Ma gbu ma ko-mi»*†, nelma faŋ maa tĩɛnu u *hãalãbiemba-i.

18 Yuifubaa baa yuu-yo wuɔ: «Ŋ ka ce hiŋ hama-i pigãaŋ-ye i suɔ wuɔ niŋ ciɛ mamaŋ daama-i, ba hãa-ni hũmelle-i aa ŋ suɔ ce-ma?»

19 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Muyaanuŋ Diilodubuɔ-i, na ka da mi maa-yo yinni siɛi hɔlma-na yoŋ.»

20 Baa cira: «Baŋ maa bĩŋkũŋgu maŋ bieŋ komuɔŋa hãi baa niediei, naŋ'a naŋ ka ma-ku yinni siɛi hɔlma-na yoŋ!»

21 Yesuŋ taa u waŋ Diilodubuɔ maŋ maama-i, u yaa fuɔ fɛrɛŋ kerre-i.

† **2:17** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.10

22 Uŋ juɔ ku aa sire, nelma faŋ maa tĩɛnu u *hãalãbiemba-i;
baa pãŋ hũu mamaŋ nyɛgãaŋ hiere Diiloŋ-nelma-na baa Yesuŋ
waaŋ mamaŋ hiere.

Yesu suɔ nelbiliemba kusũnni-i
23 Yesuŋ kãa *Yerusalɛmu-i-na, u ciɛ gbɛrɛ-wɛima bɔi
*kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu yinni-na. A ce dumaaŋo-na,
nuɔmba maŋ daa gbɛrɛ-wɛiŋ daama-i, ba fõŋgũɔ baa hũu u
maama-i.
24 Ŋga Yesu naa konnu-bɛi, a ce u saa haa u naŋga bɛi.
25 Fuɔ fɛrɛ taa u suɔ nelbiloŋo kusũŋgu-i, u saa waa duɔ ka
yuu moloŋo wuɔ mɛlŋo dii niɛ?

3

A hoŋ fɛlɛmma
1 *Farisĩɛyiɛŋo naŋo waa ba taa ba bĩ-yo Nikodɛmu; u waa
*Yuifu ba yuntieŋo.
2 Isuɔŋgu naŋgu-na, wuɔ sire kã Yesu wulaa ka cira:
«Hãalãtie, i suyaa yiɛ nuɔŋo-i Diiloŋo'i puɔraa-ni baa u
nelma-i; ni ma'i sĩ niŋ ceŋ gbɛrɛ-wɛima maŋ daama-i, nel-
gbãŋgbãlãaŋ siɛ gbãa ce-ma.»
3 Yesu wuɔ cira: «Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Umaŋ duɔ
saa puma hoŋ fɛlɛmma, kutieŋo yufelle siɛ gbãa haa *Diiloŋ-
nelle-na.»
4 Nikodɛmu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Nɛliɛŋo maŋ vãa tĩ, u ce niɛ
gbãa puma hoŋ fɛlɛmma-i? U gbãa bir suur u nyu kusũŋgu-na
u tiraa hoŋ-yo wɛi?»
5 Yesu wuɔ cira: «Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Umaŋ duɔ
saa hoŋ hũmma-na baa *Diiloŋ-Yalle-na, kutieŋo siɛ gbãa suur
Diiloŋ-nelle-na.
6 Da ŋ hoŋ nelbiloŋ homma-i, nelbiloŋ huɔŋga'i waaŋ-niɛ, da
ŋ bi hoŋ Diiloŋ-Yalleŋ homma-i, Diiloŋ-Yalleŋ huɔŋga'i waaŋ-
niɛ.
7 Miŋ ciɛra na puma hoŋ fɛlɛmma-i, baa yaŋ ma cu ŋ
huɔŋga-i.
8 Ŋ saa da, terieŋgu maŋ da ku dɔlnu fafalmu-i mu sire; da
ŋ ji cira ŋ suɔ, ŋ da mu du; ŋ siɛ suɔ muŋ hilaa kusuɔŋ-nu, ŋ
siɛ bi tiraa suɔ muŋ kãŋ kusuɔŋ-nu. Bamaŋ huɔŋ Diiloŋ-Yalle
homma-i baa dii dumɛi.»
9 Nikodɛmu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Nel daama gbãa ce niɛ ce?»
10 Yesu wuɔ cira: «Ŋ siɛ suɔ wuɔ nelpigãatieŋ nuɔ *Isirahɛl-
na, nel daama ciɛ niɛ yar-ni suɔma?
11 Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Iŋ suɔ mamaŋ, i piiye ma
yaa-i; aa iŋ daa mamaŋ, i waŋ ma yaa-i aa na sa taara na hũu-
ma.
12 Nelma maŋ ciɛŋ hĩɛma-na bande-i-na, da mi waŋ-ma na
sa hũu-ma, na ka ce niɛ gbãa hũu dɔr-maama-i mi wulaa?

13 Molo saa kã dɔrɔ-i-na dede, da ku saa waa *Moloŋ-Biɛŋo yaa-i. U yaa hilaa dɔrɔ-i-na jo.
14 *Moisi naŋ haa kɔvɛ̃lluŋ-jĩɛŋo-i daaŋgu-na dumaa *hĩɛkuraaŋgu-na, ba ka bi haa Moloŋ-Biɛŋo-i daaŋgu-na dumɛi.
15 Ku yaa bamaŋ hũyãa u maama-i, ba ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
16 Na saa da, nelbiliemba maama gbuu silaa dɔlnu Diiloŋo-i u naa u hã-ba u Bɛduɔla-i wuɔ umaŋ duɔ hũu u maama-i, kutieŋo baa ka caa, ŋga u da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede.
17 Diiloŋo saa saaŋ u Biɛŋo jo hĩɛma-na duɔ ji kɔsuɔŋ nelbiliemba-i, ŋga u saaŋ-yo wuɔ u ji kor-ba.
18 Umaŋ duɔ hũu Diiloŋ-Biɛŋo maama-i, ba sa ka yuu kutieŋo-i baa wɛima. Ŋga umaŋ duɔ saa hũu-ma, kumaŋ ciɛ u saa hũu Diiloŋ-Bɛduɔla maama-i, Diiloŋo ka gãŋ baa-yo.
19 Kumaŋ juɔ baa kufaŋgu-i ku yaa daaku: Fitĩnuɔ juɔ miwaaŋo-na, ŋga nelbiliemba ciluɔŋ balaaŋ dumaaŋo-na, ba bir yaŋ aa par kukulma.
20 Nɛliɛŋo maŋ duɔ tuɔ ce kuubabalaaŋgu-i, cecerma sa dɔlnu-yuɔ. U sa taara u carra wuɔ ba ka da u ciləbabalaŋo-i.
21 Ŋga nelfɛfɛiŋo sa fuo; u ce u wɛima-i hiere cecerma-na wuɔ nuɔmba da uŋ ceŋ Diiloŋo huɔŋga-i dumaa.»

Nsãa taara duɔ yaŋ terieŋgu-i hã Yesu

22 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji kã *Yude baa u *hãalãbiemba-i ka tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i.
23 *Nsãa waa terieŋgu naŋgu-na bi tuɔ batiseŋ. Ba bĩ terieŋgu faŋgu-i Ayinɔ. Kuu dii Salimu caaŋ-nu. Hũmma waa bɔi terieŋgu-na ku'i ciɛ Nsãa wuɔ kã ka waa terieŋgu-na.
24 Huɔŋgu faŋgu-na, ba saa naa hi dii-yo kaso-i-na yogo.
25 Yiiŋgu naŋgu-na, u hãalãbiemba namba ji ta ba fanu banaa baa *Yuifuyiɛŋo naŋo-i nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya ŋ migãaŋ ŋ fɛrɛ dumaa a saanu baa Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i.
26 Baa kã ka gbɛ̃ Nsãa-i wuɔ: «Hãalãtie, niŋ waaŋ naacolŋo maŋ maama-i baa-ye; umaŋ waa baa-ni dii *Yurdɛ̃ bomborma namma-na, u duɔŋ tuɔ batiseŋ nuɔmba-i, a ce dumaaŋo-na nuɔmba-i hiere ba kã fuɔ yaa wulaa-i.»
27 Nsãa wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Diiloŋ duɔ saa hã-ni baa kumaŋ, ŋ siɛ gbãa da-ku.
28 Namaa fɛrɛ-i mi waaŋ-ma na yufelleŋ miɛ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u'i sĩ muɔŋo-i, ŋga u puɔraa muɔmi da mi jo u yaaŋ-na yoŋ.»
29 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baaba wuɔ: «Na suyaa wuɔ da ŋ ta ŋ jã ciɛŋo, ŋ huɔŋga gbuu fɛ̃ da yogogo wuɔ ŋ ka da hũnyɔmma. Ŋ jĩɛŋ duɔ ne da ŋ huɔŋga fiɛ, ŋ bi da fuɔ kaaŋga fiɛ. Muɔ mii dii ŋaa dɔrbiɛŋo jĩɛŋo'i baa-mi; mi huɔŋga fiɛ gbarnu.

30 Ku saaya kunaŋgu ta ku suur-yuɔ ku naara aa kunaŋgu cɛr ta ku hel muɔmi-na.
31 «Umaŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo, uu dii nuɔmba-i hiere ba yuŋ-nu. Umaŋ duɔ hoŋ hĩɛma-na, hĩɛmaŋ-wuoŋo, u waŋ hĩɛmaŋ-tĩmma. Umaŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo, uu dii nuɔmba-i hiere ba yuŋ-nu.
32 Uŋ daa mamaŋ baa uŋ nuɔ mamaŋ, u waŋ ma yaa-i, ŋga molo sa hũu u nelma-i.
33 Umaŋ duɔ hũu u nelma-i, kutieŋo pigãaŋ wuɔ Diiloŋo waŋ ninsoŋo.
34 Na saa da, Diiloŋ uŋ puɔraa umaŋ, u yuu kutieŋo huɔŋga-i baa u *Yalle-i, a ce dumaaŋo-na u waŋ Diiloŋ-nelma.
35 Bɛpolŋo maama dɔlnu Tuoŋo-i a ce Tuoŋo diyaa wɛima-i hiere u naŋ-na.
36 Umaŋ duɔ hũu Bɛpolŋo maama-i, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i. Ŋga umaŋ duɔ saa hũu Bɛpolŋo maama-i, u siɛ da cicɛ̃lŋ daama-i aa Diiloŋo tiraa gãŋ baa-yo.»

4

Yesu cãarã hũmma Samariciɛŋo naŋo wulaa

1 Nuɔmbaŋ kãŋ Yesu tuɔ *batiseŋ-ba, ba kã ka tũnu *Farisĩɛbaa-ba-i wuɔ Yesu da nuɔmba u batiseŋ u yaŋ Nsãa-i.
2 A ne da fuɔ saa tuɔ batiseŋ-ba u fɛrɛ, u *hãalãbiemba'i taa ba batiseŋ-ba.
3 Maŋ juɔ waa dumaaŋo-na, wuɔ sire *Yude-i-na a bir tuɔ kã *Galile-i-na.
4 Uu naa saaya u karnu *Samari-i cor.
5 Uŋ kãa ka hi tuɔ karnu, wuɔ kã ka suur nelle nande-na ba bĩ-de Sikaar. Dii dii Yosɛfu suoŋgu caaŋ-nu. Suoŋgu faŋgu-i *Yakɔbu yaa hãa Yosɛfu-i baa-ku.*
6 Yakɔbu kɔlɛŋo waa kusuɔŋ-nu'i. Yesuŋ wuɔyaa mulĩɛŋ dumaaŋo-na, wuɔ tĩɛna kɔlɛŋ daayo nuŋgu-na tuɔ fiisa. Bãaŋgu naa hi yuhuɔŋga-i tĩ.
7 Samariciɛŋo naŋo jo duɔ ji hu hũmma. Yesu wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, ŋ sa hã-mi hũmma namma mi nyɔŋ wɛi?»
8 A ne da u hãalãbiemba naa kã nelleŋ-huɔŋ-na da ba ka sãa niiwuoni.
9 Ciɛŋo gbɛ̃-yo wuɔ: «Ma sĩ *Yuifuyiɛŋ nuɔ kɛ? A bige-i ciɛ ŋ ta ŋ cãrã hũmma-i *Samariyiɛŋ muɔmi wulaa?» Ninsie ninsie, Yuifubaa-ba saa ta ba siɛ ba ce wɛima baa Samaritaamba-i.
10 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ ŋ taa ŋ suɔ Diiloŋ-caluɔ-i aa suɔ umaŋ cãarãŋ hũmma-i ŋ wulaa, nuɔnɛi naa bir cãrã u wulaa aa uu naa hã-ni cicɛ̃lmaŋ-hũmma.»

* **4:5** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 33.19; Yosuwe (Josué) 24.32.

11 Ciɛŋ wuɔ cira: «Kɔlɛŋo-i filofilo dumandɛ-i-na aa kɔlɛncaŋga bi sĩ baa nuɔ, naŋ ka da kufaŋgu cicɛ̃lmaŋ-hũmma-i hie a hã muɔ baa-ma?
12 I bĩncɔiŋo-i Yakɔbu yaa birii kɔlɛŋ daayo-i hã-ye, fuɔ fɛrɛ nyuɔŋ u hũmma-i, u bisãlmba sire nyɔŋ-ma baa ba muɔru-i hiere. Naŋ ne wuɔ sĩ naŋ maaraa Yakɔbu-i wɛi?»
13 Yesu wuɔ cira: «Umaŋ duɔ nyɔŋ hũŋ daama-i, hũŋkuɔsĩnni ka tiraa bir bel-o.
14 Ŋga muɔ da mi hã umaŋ mi hũmma-i u nyɔŋ, ma ka ce hũnfoele kutieŋo huɔŋga-na, aa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede ma'i ka ta ma hel hũnfoele fande-na, a ce dumaaŋo-na hũŋkuɔsĩnni cɛraa ni ji bel-o.»
15 Ciɛŋ wuɔ: «Hã muɔ hũmma famma-i hũŋkuɔsĩnni baa ji tiraa bel-mi aa mi baa ji tiraa jo bande-i-na wuɔ mi ji hu hũmma.»
16 Yesu wuɔ: «Kã ŋ ka bĩ ŋ bɔlɔ-i na jo.»
17 Ciɛŋ wuɔ: «Bɔlŋo si dii baa-mi.»
Yesu wuɔ: «Ma dɔlaa-ni!
18 Ŋ tĩɛnaana baa bibɛmba ndii cor tĩ. Aa niŋ yeŋ baa umaŋ fiɛfiɛ-i-na, ŋ bɔlɔ-i sĩ. Ŋ saa kar coima.»
19 Uŋ waaŋ mafamma-i, ciɛŋ wuɔ: «Ku biyaa ŋaa nuɔŋo-i *Diilopɔpuɔrbiloŋ nuɔ.»
20 Aa naa cira: «Yaŋ mi yuu-ni nelma diei: Samari-bĩncuɔmba siire jaal Diiloŋo-i tãnuŋ daaku yaa nuɔ-i, bige-i ciɛ Yuifubaa namaaŋo-i na'a Diilojaalterieŋgu dii *Yerusalɛmu?»
21 Yesu wuɔ: «Ciɛŋ nuɔ, yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Yiiŋgu dii baa yiiŋgu na siɛ ji tiraa ta na jaal i To-i Diiloŋo-i tãnuŋ daaku-na, na siɛ bi ji tiraa ta na jaal-o Yerusalɛmu-i-na.
22 Samaritaaŋ namaaŋo-i na sa suɔ naŋ jaal umaŋ, a ne da Yuifubaa miɛŋo-i, Koŋkortieŋo hilaa miɛmɛi nuɔ-i, a ce dumaaŋo-na i suɔ iŋ jaal umaŋ.
23 Ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, *Diiloŋ-Yalle ka ce ninsoŋ-Diilojaaltaamba ta ba jaal i To-i Diiloŋo-i baa huɔŋga diei. Yiiŋgu faŋgu hii tĩ yɛrɛ. I To-i Diiloŋo-i taara ba ta ba jaal-o dumɛi.
24 Diiloŋo-i molo sa da-yo; bamaŋ jaalaaŋ-yoŋ ba saaya ba ta ba jaal-o baa huɔŋga diei, aa ba yaŋ u *Yalle dii-ba hũmelle-na.»
25 Ciɛŋ wuɔ: «Mi suyaa miɛ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u ka jo. Ba bĩ u yaa-i *Kirsa-i. Duɔ jo, u ka waŋ ma yaaŋga-i hiere baa-ye.»
26 Yesu wuɔ: «Niŋ gbɛ̃ŋ umaŋ, u yaa piiyeŋ baa-ni daayo-i.»
27 Uŋ taa u waŋ mafamma-i, u hãalãbiemba jo ji ta ba yiɛra.
Baŋ juɔ ji da u piiye baa ciɛŋ daayo-i, kuɔ cu ba hɔmmu-i. Ŋga molo saa siɛ duɔ yuu-yo wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ piiye baa ciɛŋ daayo-i? Ŋ'a u ce bige-i hã-ni?»

28 Ciɛŋ wuɔ yaŋ u bũnaŋga-i aa naa gbar kã nelleŋ-huɔŋga-na
ka tuɔ piiye baa nuɔmba-i wuɔ:
29 «Juɔŋ i ta na ka da, ma miŋ siire ce mamaŋ hiere, naacolŋɔ
naŋɔ waaŋ-ma baa-mi. Ku biyaa ŋaa Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i
wuɔ u ka saaŋ Koŋkortieŋɔ maŋ, u yaa juɔ.»
30 Nuɔŋ baa hel kã Yesu wulaa.
31 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba waa ta ba cãrã-
yuɔ wuɔ u wuo niiwuoni-i.
32 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi daa niiwuoni nanni da mi wuo
ŋga namaa na sa suɔ niiwuoni fanni-i.»
33 Hãalãbieŋ baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Ku ce molo juɔ baa
niiwuoni ji hã-yo wɛi?»
34 Yesu wuɔ cira: «Umaŋ puɔraa-mi, da mi gbãa ce u
huɔŋga-i, a ce u maacemma ka bãl, mɛi niiwuoni yaa ni-
fanni-i.
35 Ma sĩ namaa fɛrɛ-i da na ce na ta na piiye wuɔ dĩmma ce
caamba naa aa ba suɔ kar-ma kɛ? Ciiriiŋ na yunni-i na ne;
nuɔmba maŋ juɔŋ, baa dii ŋaa dĩmma maŋ vãa hi karma.
36 Umaŋ karaaŋ dĩmma-i u ka da u cufaluŋgu sullu-i aa uŋ
karaa dĩmma maŋ, ma ka kã Diiloŋ-nelleŋ. A ce dumaaŋɔ-na,
umaŋ duuŋ baa umaŋ karaaŋ, ba hɔfɛ̃lle-i diiduɔle.
37 Da ba cira: ‹Unaŋɔ-i duuŋ aa unaa kar› ba saa kar coima.
38 Suoŋgu maŋ namaa saa kũ-ku, mi puɔraa na ka ta na ka
kufaŋgu dĩmma yaa-i. Banamba'i kũɔ-ku cufal, aa namaa kã
ka ta na ka ku dĩmma-i.»
39 Ciɛŋ uŋ tũɔnu nuɔmba-i wuɔ uŋ siire ce mamaŋ hiere
Yesu waaŋ-ma baa-yo, ba fɔ̃ŋgũɔ hũu Yesu maama-i nelle
fande-na.
40 A ce dumaaŋɔ-na, baŋ juɔ ji da-yo, baa cãrã-yuɔ wuɔ u
tĩɛna baa-ba. Yesu wuɔ tĩɛna ce yinni hãi
41 a piiye baa-ba u fɛrɛ.

Uŋ ciɛ mafamma-i, nuɔmba bɔi tiraa hũu u maama-i naara.
42 Baa ta ba piiye baa ciɛŋɔ-i wuɔ: «Iŋ nuɔ naŋ nelma-i aa
jo ji nu fuɔ maama-i a suɔ wuɔ u yaa miwaaŋɔ koŋkortieŋɔ-i
kelkel, ku yaa kãyã-yiɛ i hũu u maama-i.»

Yesu siire nelbuɔ naŋ biɛŋɔ

43 Yesuŋ siire Sikaar-na, wuɔ cor baa u hũmelle-i tuɔ kã
*Galile-i-na.
44 Fuɔ fɛrɛ wuɔ waaŋ-ma wuɔ: «Ba sa kãŋ *Di-
ilopɔpuɔrbiloŋɔ-i u fɛrɛŋ nelle-na.»
45 Uŋ kaa hi Galile-i, Galiletaaŋ baa gbuu bel-o da
fafamma. Baŋ ŋa naa kã *Yerusalɛmu-i-na *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-
ponsaaŋgu-na, ba daa uŋ ciɛ mamaŋ hiere, ku'i ciɛ uŋ kãa ba
terieŋgu-na, ba suɔ u belma.

46 Ku huoŋgu-na, wuɔ ji tiraa kã Kana-i-na uŋ ŋa naŋ birii hũmma-i kolma-i kusuɔŋ-nu. A ne da fãamaaŋo naŋo biɛŋo taa u jaŋ. U waa Kafarnamu.

47 Tuoŋ uŋ juɔ nu wuɔ Yesu hilaa *Yude-i-na jo Galile-i-na, wuɔ kã ka cãrã-yuɔ wuɔ u ce jande aa u kã baa-yo Kafarnamu-i-na ka sire u biɛŋo-i hã-yo, kɛrɛ jarma cɔraanu-yuɔ cor.

48 Yesu wuɔ cira: «Ku ce ŋaa da na saa da gbɛrɛ-i baa na yufelle-i na sa hũu-ma wɛi?»

49 Naacolŋ wuɔ cira: «Itie, jande baa sɛrɛ. Da ŋ sɛrɛ, mi biɛŋo ka ku.»

50 Yesu wuɔ cira: «Bir ŋ kũŋ, ŋ biɛŋo siire.»

Naacolŋ wuɔ bi hũu-ma aa naa bir tuɔ kũŋ.

51 Uŋ kãŋ hũmelle-na, wuɔ suu baa u maacembiemba jo u wulaa. Wuɔ yuu-ba. Baa cira: «Ŋ biɛŋo siire, i taa i kã diɛ ka waŋ ma yaa baa-ni.»

52 Wuɔ yuu-ba wuɔ: «U siire yaku-i?»

Baa cira: «U siire cicuɔŋ-nu, bãaŋgu naa ciɛl yuhuɔŋga-na cɛllɛ.»

53 Tuoŋ wuɔ bi ne da huɔŋgu bi faŋgu'i nuɔ-i Yesu naa gbɛ̃-yo wuɔ u biɛŋo siire. Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, fuɔ baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere baa pãŋ hũu Yesu maama-i.

54 Yesuŋ hilaa Yude-i-na bir kã Galile-i-na, u gbɛrɛ daayo yaa ciɛ ba ce ba hãi terieŋgu faŋgu-na.

5

Yesu siire murgu naŋo

1 Ku huoŋgu-na, *Yuifubaa-ba ji ta ba ce ba ponsaaŋgu naŋgu-i *Yerusalɛmu-i-na. Yesu wuɔ kã.

2 A ne da Tũlŋ-dumɛlle* caaŋgu-na hũnfuoŋgu naŋgu dii, ba bĩ-ku ebiremma-na «Bɛtisata»†. Gbuganni ndii waa cĩilã-kuɔ.

3-4 [*Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo waa tuɔ jo u sagalla hũmma-i hũnfuoŋ daaku-na. Duɔ sagalla-mɛi, jɛiŋo maŋ duɔ gbãa suur igɛ̃na, u jarŋ da ma fiɛ kuola niɛ niɛ, fafalmu pãŋ da-yuɔ.] A ce dumaaŋo-na, jaamba bɔi waa terieŋgu-na ta ba cɔrɔ gbugaŋ daani-na [ba cie hũmma sagallamma-i]: Yiriemba waa, cisɛduɔlbaa-ba waa a naara murgubaa-ba bi waa.

5 Unaŋo waa ba hɔlma-na, uŋ gaala jarma-na, ku bieŋ komorre baa cĩncieluo niisiɛi waa belle fande-na.

6 Yesuŋ kãa ka da u gaala, aa nu wuɔ u bãaŋgu cuɔ jarma-na, wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ŋ taara ŋ sire wɛi?»

7 Jɛiŋ wuɔ cira: «Hãalãtie, hũŋ da ma sagalla, mi siɛ da molo dii-mi; muɔ da mi namallã da mi ka suur dii huɔŋgu-na, unaa ta yaaŋga miɛ suur. Mi ce-ma niɛ?»

---

* **5:2** Baa naa ma koko dii Yerusalɛmu-i huɔŋga aa hiel dumiɛŋa. Dumiɛŋa faŋa-i yirɛiŋa waa-yiɛ. Dimaŋ daade-i ba taa ba bĩ-de Tũlŋ-dumɛlle. † **5:2** «Bɛtisata» yuŋgu yaa wuɔ «hujarreŋ-dũnni».

8 Yesu wuɔ: «Sire ŋ biɛ ŋ figĩiŋgu-i ŋ kũŋ.»

9 Terduɔŋgu faŋgu-na, fafalmu pãŋ da naacolŋo-na. Wuɔ sire biɛ u figĩiŋgu-i tuɔ kũŋ. A ne da yiiŋgu faŋgu waa *yitĩɛnaŋgu.

10 Yuifu ba yuntaambaŋ daa u tũyãa figĩiŋgu-i, baa ta ba waŋ baa-yo wuɔ: «ŋ saa suɔ wuɔ nyuŋgo-i yitĩɛnaŋgu wɛi? Bige-i ciɛ ŋ sire biɛ figĩiŋgu tũu?»

11 Naacolŋ wuɔ: «Umaŋ siire-miɛ u yaa ciɛra mi biɛ mi figĩiŋgu-i kũŋ.»

12 Baa cira: «Hai moloŋo-i ufaŋo-i?»

13 Naacolŋo yiɛra bege! U sa suɔ Yesu-i duɔ pigãaŋ-yo. A ne da nuɔmba naa maara cor. Yesu baala ba hɔlma-na.

14 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji da naacolŋo-i *Diilodubuɔ-i-na. Wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Nuɔnɛi daani yeryer fiɛfiɛ-i-na, da ŋ'a ŋ sa taara wɛima namma da-ni mamaŋ balaaŋ yaŋ dĩɛlã-maaŋ daama-i, baa tiraa ŋ cãl Diiloŋo-i.»

15 Naacolŋ wuɔ kã ka waŋ baa Yuifu ba yuntaamba-i wuɔ naacolŋ daayo yaa naa sire-yuɔ u jarma-na.

16 Yuifu ba yuntaaŋ baa sire ku yaa nuɔ-i a cɔ̃ Yesu-i wuɔ u ciɛ niɛ sire moloŋo yitĩɛnaŋgu-na?

17 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi biyaa mi to-maama. Mi To sa nanna yiiŋgu baa u maacemma-i.»

18 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yuifu ba yuntaaŋ baa pãŋ ta ba taara-yuɔ baa komma, wuɔ u saa kãŋ yitĩɛnaŋgu-i aa tiraa cira Diiloŋo-i fuɔ tohoiŋo; dumaaŋo-na, u saa u fɛrɛ baa Diiloŋo-i.

19 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bɛpolŋo siɛ gbãa da dumaa u tuɔ ce. U ne Tuoŋo yaa-i aa tuɔ ce. Tuoŋ uŋ ceŋ mamaŋ, Bɛpolŋo bi ce ma yaa-i.

20 Bɛpolŋo maama dɔlnu Tuoŋo-i, u yaa pigãaŋ-yoŋ u maacemma-i u tuɔ ce. U ka pigãaŋ-yo mamaŋ maaraa daama-i a ce-na gbɛrɛ.

21 Tuoŋ uŋ pĩŋ bikuomba-i dumaa ba sire, Bɛpolŋ duɔ tuɔ taara umaŋ waa u gbeini-na u sire-yuɔ dumɛi.

22 Aa Tuoŋo sa ce moloŋ ãndaaŋgu, u yaaŋ ãndacelle-i hã Bɛpolŋo yaa-i,

23 ku yaa nuɔmba ka ta ba kãŋ-yo ŋaa baŋ kãŋ Tuoŋo-i dumaa. Umaŋ duɔ u sa kãŋ Bɛpolŋo-i, kuu dii ŋaa u sa kãŋ u To maŋ puɔraa-yo.

24 «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Mi To yaa puɔraa-mi, a ce dumaaŋo-na umaŋ duɔ nu mi nelma-i aa haa u naŋga mi To-i-na, kutieŋo daa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i tĩ. Ba siɛ ka yuu-yo baa wɛima. Kuu dii ŋaa kutieŋo kuu tĩ aa sire.

25 Yaaŋ mi tũnu-nɛi: Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, bikuomba ka nu Diiloŋ-Biɛŋo piiye. Ku yiiŋgu hii tĩ yɛrɛ. Umaŋ duɔ nu u nuŋgu-i, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ siɛ ji tĩ dede.

26 Cicɛ̃lmaŋ yeŋ baa Tuoŋo-i dumaa u tuɔ hã nuɔmba-i baa-ma, u bi hãa Bɛpolŋo-i baa-ma dumɛi u tuɔ hã-ba.
27 Aa u birii ândacelle-i hã Bɛpolŋo yaa baa-de wuɔ u yaa *Moloŋ-Biɛŋo-i.
28 Baa na yaŋ ma ce-na gbɛrɛ. Na saa da, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, bamaŋ suurii hĩɛma-na ba ka nu Moloŋ-Biɛŋo piiye.
29 Da ba ji nu u piiye, ba ka sire hel cĩncuɔŋa-na. Bamaŋ taa ba ce ãnfafamma-i ba ka kã Diiloŋ-nelleŋ, ŋga bamaŋ taa ba ce kuubabalaaŋgu-i ba ka kã dãamu-na.
30 Mɛi siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu mi fɛrɛ. Baŋ ciɛra mi gɛr dumaa, mi gɛr dumɛi. Mi sa ce kumaŋ dɔlaanu muɔ, umaŋ puɔraa-mi, mi ce fuɔ kuudɔlnuŋgu'i. Terieŋgu faŋgu-na, mi gbãa cira mi suɔ gɛrma.
31 «Kuɔ muɔmɛi taa mi waŋ mi maama-i mi fɛrɛ, yuŋgu naa saa waa mi nelma-na.
32 Ŋga unaŋo-i waaŋ-maŋ, aa mi suyaa miɛ u waŋ ma yaaŋga yaa-i.
33 Ma sĩ na puɔraa nuɔmba Nsãa wulaa wuɔ ba ka yuure mi sĩnni-i kɛ? Baŋ kãa, Nsãa saa ka fuo ninsoŋo-i bɛi.
34 Uŋ waaŋ mamaŋ baa-ba mi maama-na, ma sa kãyã muɔ, ma kãyã namɛi. Mi waŋ mafamma-i da mi kor namɛi.
35 Nsãa waa ŋaa fitĩnuɔ na hɔlma-na, na hũyãa-ma ce na bãaŋgu-i cɛllɛ yoŋ baa-yo.
36 A ne da mɛi maaraa Nsãa-i. Mi Toŋ hãa-mi maacemma maŋ mi ta mi ce, ma yaa pigãaŋ mi sĩnni-i aa ma yaa bi pigãaŋ wuɔ mi To yaa puɔraa-mi.
37 Aa umaŋ puɔraa-mi, u bi bĩ mi yefafalle. Ŋga na saa nu u yalle-i dede, na saa bi da u yufelle dede.
38 Uŋ puɔraa umaŋ, naŋ'a na saa hũu u nelma-i, na ce niɛ aa gbãa hũu fuɔ maama-i?
39 Na suyaa wuɔ cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede ma da Diiloŋ-nelma yaa nuɔ-i, ku'i ciɛ na vaa na fɛrɛ baa ma kalamma-i. A ne da ma yaa bi piiyeŋ mɛi maama-i
40 aa na sa taara na cu mi huoŋ-nu a ji kor.
41 «Mi sa taara nuɔmba dɔl-mi.
42 Mi suɔ-na. Mi suyaa miɛ Diiloŋo maama sa dɔlnu-nɛi.
43 Mi juɔ mi To yerreŋ aa na sa taara na da mi yufelle. Ŋga moloŋ duɔ jo u fɛrɛŋ jomma, na sire ta na gbar na nyaanu-yuɔ.
44 Namaa naŋ birii yaŋ Diiloŋo-i aa ta na taara nelbiliemba'i dɔl-na, na ka ce niɛ gbãa hũu u maama-i?
45 Baa na da niɛ sĩ muɔmɛi kaa cãl-na mi To terieŋgu-na; muɔ sĩ. Naŋ haa na naŋga-i *Moisi maŋ nuɔ-i, u yaa ka cãlãaŋ-naŋ.
46 Na saa da, Moisi nyɛgãaŋ mɛi maama'i u sɛbɛ-i-na. Kuɔ naa naa hũu u maama-i, naa naa bi hũu mɛi maama-i.
47 Ŋga naŋ'a na saa hũu uŋ nyɛgãaŋ mamaŋ, na ka ce niɛ gbãa hũu mɛi nelma-i?»

6

Yesu hãa nelpũŋgu naŋgu wuo ye
(Matie 14.13-21; Marke 6.30-44; Like 9.10-17)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ kã *Galile dalaŋga yiɛŋgu naŋgu-na; ba bi bĩ dalaŋga faŋga-i Tiberiyadi-dalaŋga.
2 Uŋ taa u ce himma-i u sire jaamba-i dumaaŋo-na, nuɔŋ baa kũɔl ba-naa ta ba nyaanu-yuɔ.
3 Wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu naŋgu-na tĩɛna baa u *hãalãbiemba-i.
4 *Yuifu ba *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu naa piɛ tĩ.
5 Wuɔ u ne da nelpũŋgu naŋgu jo. Wuɔ yuu Filipu-i wuɔ: «I ka da niiwuoni-i hie diɛ sãa hã nuɔŋ daaba-i hiere ba wuo?»
6 Uu naa suɔ uŋ saaya u ce kumaŋ, ŋga u taa u yuu duɔ ne Filipuŋ ka waŋ mamaŋ.
7 Filipu wuɔ cira: «Da ŋ fiɛ biɛ *deniebaa nuɔsũɔ a sãa niiwuoni-i wuɔ ŋ cal hã-ba tɛ̃ntɛ̃ŋ, ba siɛ da hiere.»
8 U hãalãbiloŋo naŋo waa, Simɔ-Piɛr hãaŋo; ba taa ba bĩ-yo Ãndere. Fuɔ wuɔ cira:
9 «*Buruo u ndii dii baa naacombiloŋo naŋo bande-i-na a naara titiraamba hãi. Ŋga nifanni gbãa fa hama-i a hã nelpũŋ daaku temma-i?»
10 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Ciɛŋ ba tĩɛna hiere.» Hɔlma famma-na, hĩɛŋgu waa bɔi. Nuɔŋ baa tĩɛna. Bibɛmba maŋ waa, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii temma.
11 Yesu wuɔ biɛ buruo-i a jaal Diiloŋo-i aa naa calnu-yuɔ hã-ba. Aa naa bi hã-ba titiraamba-i baŋ taaraŋ dumaa.
12 Baŋ gbuu ji wuo ye tĩ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, wuɔ waŋ baa u hãalãbiemba-i wuɔ: «Biɛraayaŋ boini maŋ tĩyãa, mi sa taara ni bĩɛna.»
13 Baa biɛra baŋ wuyaa buruo u ndii daayo-i aa boini maŋ tĩɛ, niɛ yu segebaa cĩncieluo ba hãi.
14 Nuɔmbaŋ daa gbɛrɛ faŋo-i, baa ta ba piiye wuɔ: «*Di-ilopɔpuɔrbiloŋo maŋ naa saaya u jo hĩɛma-na, u yaa juɔ daayo-i, nuharuŋgu si dii-mɛi.»
15 Yesu wuɔ suɔ wuɔ ba ka jo ji bel-o fɔ̃ŋgũɔ ce-yo nellentieŋo; wuɔ ta halaŋ ba caaŋgu-na bir ka tĩɛna u da-u-diei dii tãnuŋgu-na.

Yesu wuɔyaa hũmma dɔrɔ
(Matie 14.22-23; Marke 6.45-52)

16 Bãaŋguŋ juɔ hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu *hãalãbieŋ baa hiire kã dalaŋga-na,
17 ka biɛ beŋo ta ba karnu ba kã Kafarnamu yaŋga. Bãaŋgu ji tĩ ba sa da Yesu-i.
18 Fafalpepetieŋo naŋo sire tuɔ sagalla hũmma-i dalaŋga-na.

19 Ba gbaraa kilobaa-ba ndii, sisɔ niediei temma, ba'a ba ne
da Yesu-i ba caaŋ-nu; u wuɔ hữmma dɔrɔ-i-na u jo. Kor maa
pãŋ ta ma da-ba.
20 Yesu wuɔ cira: «Baa na tie holle, muɔmɛi!»
21 Ba'a ba yiɛra biɛ-yo ku yaa nuɔ-i, a da ba hii baŋ taa ba kã
kusuɔŋ-nu.

Niiwuoni maŋ hãaŋ nelbiliemba-i ninsoŋ-cicɛ̃lma-i

22 Ku cuo kaala-i-na, nuɔmba maŋ naa tĩyãa bomborma
namma-na ba saa da Yesu-i. A ne da u *hãalãbiembaŋ taa ba
ta dɛ̃ndĩɛle-na, beŋo diei waa yoŋ hữmma nuŋgu-na. Ba biyaa
u yaa-i ta. Cuoŋ kaalaa nuɔmba saa da Yesu-i, baa ta ba yuu
ba-naa wuɔ: «Naacolŋ daayo curaa hie? U saa naa bi suur baa
u hãalãbiemba-i cicuɔŋgu-na!»
23 Ba'a ba ne da benni nanni hilaa Tiberiyadi-i-na jo ji yiɛra
Yesuŋ ŋa naa jaal Diiloŋo-i aa hã-ba *buruo-i kusuɔŋ-nu ku
caaŋgu-na.
24 Baa ne da Yesu-i baa u hãalãbiemba-i molo si dii be-
naamba famba-na. Baa bel-ba nyugũŋ ta ba karnu ba kã
Kafarnamu-i-na da ba ka taara-yuɔ.
25 Baŋ karaanu ka da-yo, baa cira: «Hãalãtie, ŋ juɔ yaku-i
bande-i-na?»
26 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Miŋ ceŋ
gbɛrɛ maŋ, ku saa ce ŋaa na suyaa fuɔ yuŋgu yaa-i aa ta na
taara-miɛ, ŋga miŋ hãa-na niiwuoni-i na wuo ni yar-na, ku'i
ciɛ na ta na taara-miɛ.
27 Baa na ta na ce maacemma-i na taara niiwuoni maŋ
bĩɛnaanaŋ, taa na ce na taara niiwuoni maŋ sa bĩɛnaanaŋ aa
ta ni kã baa nɛliɛŋo Diiloŋ-nelle-na. *Moloŋ-Biɛŋo hã nuɔmba-i
ni yaa-i; u To-i Diiloŋo haa u dãnyuɔ-i u yaa nuɔ-i duɔ pigãaŋ
wuɔ u'i hãa-yo ku fɔ̃ŋgũɔ-i.»
28 Baa yuu-yo wuɔ: «I saaya i tiɛ ce Diiloŋo huɔŋga-i niɛ?»
29 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ na wulaa, ku yaa
daaku: U taara uŋ puɔraa umaŋ, na hữu u maama-i.»
30 Baa cira: «Ŋ ka ce gbɛrɛ hayo-i pigãaŋ-ye i suɔ wuɔ Diiloŋo
puɔraa nuɔnɛi?
31 I bĩncuɔmbaŋ waa *hĩɛkuraaŋgu-na, Diiloŋo naa tuɔ hã-
ba niiwuoni ba ta ba wuo. Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
‹*U hielaa niiwuoni dɔrɔ-i-na nanna hã ba wuo.*›*»
32 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Niiwuoni
maŋ hilaa dɔrɔ-i-na *Moisi saa hã-na baa-ni. Mi To yaa hãaŋ-
naŋ ninsoŋ-niiwuoni maŋ hilaaŋ dɔrɔ-i-na.
33 Diiloŋ-niiwuoni yaa nimaŋ hilaaŋ dɔrɔ-i-na. Ni yaa hãaŋ
nuɔmba-i ninsoŋ-cicɛ̃lma-i.»

---

* **6:31** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 16.4,15; Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 78.24

34 Uŋ waaŋ mafamma-i, baa cira: «Itie, ta ŋ hã-ye niiwuoni
fanni-i i tiɛ wuo.»
35 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Muɔmɛi cicɛ̃lmaŋ-niiwuoni-i. Umaŋ
duɔ cu mi huoŋ-nu, nyulmu cɛraa mu bel-o aa umaŋ duɔ hũu
mi nelma-i, hũŋkuɔsĩnni cɛraa ni bel-o.
36 Mi waaŋ-ma baa-na cor tĩ, aa na tiraa da-ma baa na
yufieŋa-i, ŋga na saa hũu-ma.
37 Mi To duɔ hã-mi bamaŋ hiere, ba ka cu mi huoŋ-nu. Umaŋ
duɔ cu mi huoŋ-nu, mi sa ji donya-yuɔ mi fɛrɛŋ nuɔ dede.
38 Hama-i nuɔ-i? Mi saa hel dɔrɔ-i-na da mi ji ce
mi kuudɔlnuŋgu, mi juɔ da mi ji ce umaŋ puɔraa-mi u
kuudɔlnuŋgu.
39 A ne da umaŋ puɔraa-mi u sa taara uŋ hãa-mi bamaŋ,
u diei balla-bɛi. U taara miwaanɔ tĩmmaŋ-yiiŋgu-i, mi sire
kutaamba-i hiel-ba cĩncuɔŋa-na.
40 Na saa da, mi To taara umaŋ duɔ suɔ-mi aa hũu mi
nelma-i, kutieŋɔ da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i aa mi sire-yuɔ
miwaanɔ tĩmmaŋ-yiiŋgu-na.»
41 Yesuŋ ciɛra wuɔ u yaa-i cicɛ̃lmaŋ-niiwuoni maŋ hilaa
dɔrɔ-i-na, ku saa dɔlnu *Yuifubaa-ba-i.
42 Baa ta ba piiye wuɔ: «Yosɛfu biɛŋ daa u sa suɔ aa cɔrnu!
I suɔ u to-i aa suɔ u nyu-i, u bir gbɛ̃-ye dumaa wuɔ fuɔ hilaa
dɔrɔ.»
43 Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ na hɔmmu guɔla.
44 Mi To yaa puɔraa-mi, a ce dumaanɔ-na molo siɛ gbãa cu mi
huoŋ-nu u fɛrɛ ni u saa dii u nuŋgu-i. Umaŋ duɔ cu mi huoŋ-nu,
duɔ fiɛ ku, miwaanɔ tĩmmaŋ-yiiŋgu-na, mi ka sire-yuɔ.
45 *Diilopɔpuɔrbiemba nyɛgãaŋ nel daama-i wuɔ:
‹*Diiloŋɔ ka hãalã-bɛi hiere baa u nelma-i.*› †
Umaŋ duɔ nu mi To nelma-i aa siɛ u nuŋ-ãndaaŋgu-i, kutieŋɔ
ka cu mi huoŋ-nu.
46 Dumaanɔ-na ku saa ce ŋaa molo daa mi To-i dede dɛ! Ma'i
sĩ. Umaŋ hilaa Diiloŋɔ wulaa jo, u yaa daa-yo u diei yoŋ.
47 «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋɔ-i baa-na: Umaŋ duɔ hũu mi
nelma-i, kutieŋɔ daa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i tĩ.
48 Muɔmɛi cicɛ̃lmaŋ-niiwuoni-i.
49 Na tobaa-ba wuyaa niiwuoni-i hĩɛkuraaŋgu-na ŋga ba
kuu.
50 A ne da niiwuoni maŋ hilaaŋ dɔrɔ-i-na, umaŋ duɔ wuo-ni,
kutieŋɔ sa ku.
51 Muɔmɛi cicɛ̃lmaŋ-niiwuoni maŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo. Umaŋ
duɔ wuo-ni, kutieŋɔ ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i. Miŋ ka
hã nelbiliemba-i niiwuoni maŋ ba da ba da ninsoŋ-cicɛ̃lma-i,
mɛi fɛrɛŋ kũɔma yaa-i.»

† **6:45** Isayi (Ésaïe) 54.13

52 Uŋ waaŋ mafamma-i, maa gbuu jaŋ Yuifubaa-ba-i, baa
ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Naacolŋ daa wuɔ u hã-ye u kũɔma-i i
wuo-ma wuoŋ hama-i temma-i?»
53 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da ŋ da
na saa wuo *Moloŋ-Biɛŋo kũɔma-i aa nyɔŋ u tãmma-i, na siɛ
da ninsoŋ-cicɛ̃lma-i.
54 Umaŋ duɔ wuo mi kũɔma-i aa nyɔŋ mi tãmma-i, u daa
cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i tĩ. Duɔ fiɛ ku, miwaaŋo tĩmmaŋ-
yiiŋgu-na, mi ka sire-yuɔ.
55 Mi kũɔma-i ninsoŋ-niiwuoni aa mi tãmma-i ninsoŋ-
kuunyɔŋgu.
56 Umaŋ duɔ wuo mi kũɔma-i aa nyɔŋ mi tãmma-i, kutieŋo
dii baa-mi aa mi bi waa baa-yo.
57 Mi To maŋ puɔraa-mi, cicɛ̃lma dii baa u yaa-i. U yaa hãa
muɔŋo-i cicɛ̃lŋ daama-i; a ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ wuo mi
kũɔma-i, mi ka bi hã kutieŋo-i cicɛ̃lma famma-i.
58 Niiwuoni maŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo, ni yaa daani. Nii sĩ
niiduɔni baa na tobaa-baŋ wuyaa nimaŋ aa ku. Umaŋ duɔ
wuo niiwuoŋ daani-i, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ
dede-i.»
59 Yesuŋ waaŋ mamaŋ baa nuɔmba-i Kafarnamu *Di-
ilonelhãalãdũŋgu-na ma yaa mafamma-i.

Yesu nelma ciɛ kpelle u hãalãbiemba wulaa

60 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, u *hãalãbiemba fɔ̃ŋgũɔ baa
cira: «Nel daama cemma dii kpelle cor; hai gbãa siɛ daama
temma-i?»
61 Yesu wuɔ suɔ wuɔ ku saa dɔlnu-bɛi, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Nel
daama ciɛ kpelle na wulaa wɛi?
62 Aa da na ji da *Moloŋ-Biɛŋo nyugũŋ u kã u
muntercɔlɔmmu-na, na ka waŋ wuɔ niɛ?
63 *Diiloŋ-Yalle yaa hãaŋ nɛliɛŋ nuɔŋo-i cicɛ̃lma-i, ni ma'i sĩ
nɛliɛŋ nuɔŋo-i baa ŋ yundaaŋgu-i ŋ siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu. Miŋ
waaŋ nelma maŋ baa-na, Diiloŋ-Yalle dii ma yaa nuɔ-i baa
cicɛ̃lma-i hiere.
64 Ŋga banamba dii na hɔlma-na, ba saa hũu-ma.» Ninsie
ninsie, Yesu wuɔ suyaa ãnyagarmantaamba-i dii ku domma-
na, aa wuɔ bi suyaa umaŋ ka hel u huoŋ-nu, ku'i ciɛ wuɔ tuɔ
waŋ mafamma-i.
65 Uŋ piiye dumaaŋo-na, wuɔ cira: «Da na da mi ciɛra molo
siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu ni Diilo saa dii u nuŋgu, ku yuŋgu yaa
kufaŋgu-i.»
66 A doŋ yiiŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba fɔ̃ŋgũɔ bir, ba sa
tiraa nyaanu-yuɔ.
67 Baŋ birii, Yesu wuɔ yuu u hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi
baamba-i wuɔ: «Namaa na bi taara na bir mi huoŋ-nu wɛi?»

68 Simɔ-Piɛr wuɔ cira: «Itie, cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i ma
nelma dii baa nuɔnɛi; i bir naŋ huoŋgu-na ka nyaanu hai?
69 I haa i naŋga-i nuɔnɛi nuɔ-i, aa i suyaa wuɔ Diiloŋ uŋ
puɔraa u nolŋo maŋ jo, u yaa nuɔŋo-i.»
70 Yesu wuɔ cira: «Ma sĩ naa dii cĩncieluo baa na hãi kɛ? Hai
fiɛlaa-na? Muɔmɛi sĩ wɛi? A ne da Sitãni-nolŋo dii na hɔlma-
na.»
71 U gbɛ̃ *Yuda yaa dumaaŋo-na. Simɔ-Isikaro biɛŋo. U
nuŋgu waa Yesu hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na. U yaa
juɔ hel Yesu huoŋgu-na.

7

Yesu hãmba taara u hel pigãaŋ u fɛrɛ

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cor tuɔ wuɔra *Galile yaa nuɔ-i, u
sa taara u kã *Yude-i-na. *Yuifu ba yuntaamba taa ba taara-
yuɔ baa komma ku'i ciɛ u saa tuɔ taara u kã.
2 A ne da huɔŋgu faŋgu-na Yuifu ba ponsaaŋgu maŋ baŋ bĩŋ-
kuŋ *gbuganniŋ-ponsaaŋgu-i kuu naa piɛ tĩ.
3 U hãmba gbɛ̃-yo wuɔ: «Ŋ sa ta bande-i-na kã Yude-i-na wɛi?
Da ŋ kã, ŋ *hãalãbiemba maŋ dii terieŋgu-na ba ka bi da ŋ
ãncemma-i.
4 Nɛliɛŋ nuɔ da ŋ ta ŋ taara ba suɔ-ni, ŋ saaya ŋ hel pigãaŋ
ŋ fɛrɛ. Niŋ ceŋ himma maŋ daama-i, ŋ saaya ŋ hel nuɔmba-i
hiere ba da-ni.»
5 A ne da bafamba fɛrɛ-i ba saa naa haa ba naŋga Yesu-i-na.
6 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Namaa daa ma cemmaŋ-huɔŋgu hii,
ŋga mɛi wulaa ku saa hi yogo.
7 Nelbiliemba siɛ gbãa bigãaŋ namaaŋo-i, ŋga ba bigãaŋ
muɔŋo-i wuɔ mi ciɛ niɛ ta mi piiye wuɔ ba maacemma saa fa?»
8 Aa naa cira: «Taa na kã mi yaaŋ-na ponsaaŋgu-na, muɔmi
kãmmaŋ-huɔŋgu saa hi.»
9 U waaŋ ma yaa-i baa-ba aa bir tĩɛna Galile-i-na.

Yesu nelma ciɛ Yuifubaa-ba-i gbɛrɛ

10 Yesu hãmbaŋ taa ponsaaŋgu-na, wuɔ bi sire nyaa ba
huoŋ-nu. Ŋga u saa yaŋ molo da-yo.
11 Ponsaaŋguŋ kaa doŋ, *Yuifu ba yuntaamba taara-yuɔ ba
saa da-yo. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «U curaa hie?»
12 Fuɔ nelma yaa waa nuɔmba nunni-na. Banaŋ ba'a
nelfɛfɛiŋo. Banaŋ ba'a nelfɛfɛiŋo sĩ, kɛrɛ u pira nuɔmba-i.
13 Ŋga ba taa ba kãalã Yuifu ba yuntaamba-i a ce ba sa siɛ
piiye u maama-i gbagaga.
14 Ponsaaŋguŋ juɔ hi ku holle-i, Yesu wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-
na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i.

15 Kuɔ ce Yuifubaa-ba-i gbɛrɛ. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ
daa u saa bi ce kalaŋo, fuɔ ciɛ niɛ tuɔ suɔ Diiloŋ-nelma-i jeje
dumandɛ-i?»
16 Yesu wuɔ cira: «Miŋ waŋ mamaŋ daama-i mɛi huɔya-
maama sĩ, Diiloŋo'i puɔraa-mi baa-ma.
17 Umaŋ duɔ hũu-ma duɔ ce Diiloŋo huɔŋga-i, kutieŋo ka suɔ
wuɔ mɛi nelma sĩ.
18 Umaŋ duɔ tuɔ waŋ fuɔ fɛrɛŋ maama-i, ŋ da kutieŋo kaal u
fɛrɛ. Ŋga umaŋ duɔ tuɔ taara u ce u pɔpuɔrtieŋo ce bɔi, fuɔ yaa
ninsontieŋo-i, huhurma sa waa u nelma-na.
19 Ma sĩ *Moisi yaa hãa-na *ãnjĩnamma-i kɛ? A bige-i ciɛ na
sa wuɔ ma hũmelle-i? Ma bilaa niɛ na ta na taara na ko-mi?»
20 Nuɔŋ baa cira: «Ŋ yuŋgu siire wɛi? Hai taaraayaŋ duɔ ko-
ni?»
21 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi ciɛ nelma diei yoŋ aa ma ce-na
gbɛrɛ.
22 Moisi wuɔ na ta na *jã bibɛmba-i; ŋga ku saa doŋ fuɔ bãaŋ-
nu, ku duɔŋ i bĩncuɔŋ-bãaŋ-nu. Ŋga Moisiŋ waaŋ-ma, da ku fiɛ
waa *yitĩɛnaŋgu-i na jã nuɔmba-i.
23 Namaa da na ta na jã yitĩɛnaŋgu-na wuɔ na wuɔ Moisi
hũmelle, ku ce niɛ muɔ miŋ siire nelfifiŋo-i yitĩɛnaŋgu-na, na
sire wuɔ hĩi?
24 Baa na ta na ne nuɔmba yammu aa na ta na piiye. Da na
da mamaŋ, na taara ma yaaŋga-i igɛ̃na ku yaa na ka suɔ naŋ
saaya na waŋ mamaŋ.»

Yesu yaa Koŋkortieŋo-i wɛi?

25 Yesuŋ waa tuɔ piiye, Yerusalɛmutaamba namba da-yo.
Baa ta ba piiye wuɔ: «Baŋ taaraŋ naacolŋo maŋ da ba ko-yo,
u'i sĩ daayo-i wɛi?
26 U yaa piiyeŋ daayo nuɔmba-na aa ba fiinaŋ aa yaŋ-yo. Ku
baa ji waa i yuntaamba daa niɛ sĩ u yaa *Koŋkortieŋo-i?
27 Ba siɛ siɛ! Naacolŋ daayo-i i suɔ uŋ hilaa kusuɔŋ-nu, a ne
da Koŋkortieŋ duɔ ji jo, molo siɛ suɔ uŋ hilaa kusuɔŋ-nu.»
28 Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu waa tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i *Diilo-
dubuɔ-i-na, wuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Ma sĩ na'a na suɔ-mi
aa tiraa suɔ mi muŋhelmu-i? Na saaya na suɔ wuɔ mi saa jo mi
fɛrɛŋ jomma; moloŋo-i ciɛ mi jo. Aa kutieŋo-i huhurmantieŋo
sĩ, ŋga na sa suɔ-yo.
29 Muɔ fuɔ, mɛi suɔ-yo. Kumaŋ ciɛ mi ta mi suɔ-yo, mi hilaa
fuɔ terieŋ-nu'i jo, aa u yaa puɔraa-mi.»
30 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, baa pãŋ ta ba taara ba bel-o. Ŋga
u belmaŋ-huɔŋgu saa naa hi, a ce molo saa siɛ duɔ haa u naŋga
yuɔ.
31 Mafammaŋ fiɛ ce, nuɔmba bɔi yagar hũu u nelma-i ba
hɔlma-na aa naa ta ba cuo ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Diiloŋ

uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, duɔ fiɛ ji jo, u ji ce gbɛrɛ hayo-i u maar naacoloŋ daayo wuoŋo-i?»

Yesu nelma cuu Yuifubaa-ba hɔmmu-i

32 Nuɔmbaŋ cuo ba waŋ Yesu maama-i, *Farisɪ̃ɛbaa-ba ji numa. Baŋ nuɔ-ma, ba sire baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i a puɔr *Diilodubuɔ niyataamba namba wuɔ ba ka bel-o.

33 Yesu wuɔ ka gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi ka tɪ̃ɛna baa-na ce yinni cɛllɛ aa suɔ bir kã umaŋ puɔraa-mi u wulaa.

34 Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, na siɛ gbãa kã, a ce dumaaŋo-na, na ka taara-miɛ na siɛ da-mi.»

35 *Yuifubaa baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Wuɔ u kã hie aa cira i siɛ gbãa da-yo? Ku ce Yuifubaa-ba maŋ dii hɪ̃ɛŋgu-na u taara duɔ kã ba yaa wulaa-i ka waŋ Diiloŋ-nelma-i baa *niɛraamba-i wɛi?

36 Nel hama-i temma-i dumandɛ-i? ‹Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu namaa na siɛ gbãa kã, a ce dumaaŋo-na na ka taara-miɛ na siɛ da-mi?›»

Yesu waŋ Diiloŋ-Yalle maama

37 *Gbugannin-ponsaaŋgu tɪ̃mmaŋ-yiiŋgu yaa waa yibuɔ-i. Yiiŋgu faŋguŋ juɔ hi, Yesu wuɔ sire yiɛra aa naa piiye da gbagaga baa nuɔmba-i wuɔ: «Hũŋkuɔsɪ̃n da ni bel umaŋ, u jo mi wulaa u ji nyɔŋ hũmma-i.

38 Ŋaa maŋ waaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹Umaŋ duɔ haa u naŋga miɛ, cicɛ̃lmaŋ-hũmma ka ta ma bũŋ kutieŋo huɔŋga-na ŋaa nuoraaŋgu.›*»

39 Bamaŋ naa hũyãa Yesu nelma-i, baŋ ŋa naa saaya ba da *Diiloŋ-Yalle maŋ, Yesu taa u waŋ difande maama yaa dumaaŋo-na. Huɔŋgu faŋgu-na, Diiloŋo saa naa hi pigãaŋ Yesu bɔbɔima-i, a ce dumaaŋo-na, molo saa naa hi da Diiloŋ-Yalle-i yogo.

Nuɔmba saa nunu ba-naa Yesu kũŋgu-na

40 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, banaŋ baa ta ba piiye dii nuɔmba hɔlma-na wuɔ: «Coima saa fa, naacoloŋ daayo yaa *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i!»

41 Banaŋ ba'a: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa-i!» Banaŋ ba'a: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, u ce niɛ aa hel *Galile?

42 Diiloŋ-nelma saa cira wuɔ Koŋkortieŋo ka waa *Davidi hãayɛ̃lŋo wɛi? Aa tiraa cira wuɔ u ka hoŋ Betelɛmu, Davidi ba nelle-na.»

43 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, ba saa nunu ba-naa Yesu kũŋgu-na.

* **7:38** Niɛŋ Esekiɛl (Ézéchiel) 47.1; Sakari (Zacharie) 14.8.

44 Banaŋ baa ta ba taara ba bel-o, ŋga hai ka siɛ haa u naŋga yuɔ?
45 *Diilodubuɔ niyataamba bir kã bamaŋ puɔraa-ba ba wulaa.† Baŋ kãa, baa yuu-ba wuɔ: «Ku kaa ce niɛ aa na saa bel-o jo baa-yo?»
46 Baa cira: «Iŋ siire, i saa da molo piiye naacolŋ daayo temma-i dede.»
47 *Farisĩɛbaa baa cira: «Ku ce namaa na bi yaaŋ u pira-nɛi tĩ yaa dɛ-i-na wɛi?
48 Na nuɔ ba'a i yuntieŋ hayo-i cuu u huoŋ-nu? Sisɔ Farisĩɛyiɛŋ hayo-i cuu u huoŋ-nu?
49 Bamaŋ cuu u huoŋ-nu, u diei sa suɔ *ãnjĩnamma-i. Niŋ daaba dɛ-i hiere Diiloŋo gãaŋ baa-ba!»
50 Farisĩɛyiɛŋo naŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo Nikodɛmu; u yaa naa kãa Yesu wulaa isuɔŋgu naŋgu-na.‡ Fuɔ wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ:
51 «Na suyaa wuɔ a saa baa miɛ ãnjĩnamma-i, diɛ saa yuu moloŋo-i a suɔ uŋ ciɛ kumaŋ, i siɛ gbãa ce-yo bĩŋkũŋgu dɛ?»
52 Baa cira: «Nuɔ ŋ taara ŋ cu Galiletaamba huoŋ-nu wɛi? Kã ŋ ka migãaŋ ŋ kalaŋ Diiloŋ-nelma-i fafamma ŋ ne, ŋ sa ka da *Diilopɔpuɔrbilo naŋo hilaa Galile-i-na.»
53 [Baŋ juɔ piiye tĩ, baa sire bɔrɔ kũŋ ba cĩnniŋ.

8

Ba bilaa ciɛŋo naŋo-i baa bibiɛŋo jo baa-yo Yesu wulaa

1 Nuɔmbaŋ buɔra, Yesu wuɔ ta kã *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na.
2 Ku cuo kaala-i-na, wuɔ naar jo *Diilodubuɔ-i-na. Nuɔmba-i hiere baa kũɔl ba-naa jo u wulaa. Wuɔ tĩɛna tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba.
3 U juɔ'a u ne da *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa *Farisĩɛbaa-ba juɔ ji jĩna moloŋ ciɛŋo naŋo-i ba yaaŋga-na, wuɔ ba bilaa-yo baa bibiɛŋo.
4 Baŋ jĩɛna-yuɔ, baa gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, i bilaa ciɛŋ daayo-i baa bibiɛŋo.
5 A ne da ãnjĩnamma-na, *Moisi ciɛra wuɔ i tiɛ naŋ caamba famba temma-i baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa i ko-ba. Nuɔ fuɔ, naŋ'a niɛ?»
6 Ba yuu-yo dumaaŋo-na da ba ne sĩ u ka piiye cãl ba bel-o. Yesu wuɔ yaŋ-ba aa naa ture u yuŋgu-i tuɔ nyɛgɛ̃ŋ hĩɛma-na baa u niele.
7 Baa cor ta ba yuu-yo. Baŋ yuu-yoŋ ba titirre dumaaŋo-na, wuɔ ciir u yuŋgu-i aa naa cira: «Namaaŋo-na, umaŋ duɔ saa ce kuubabalaaŋgu dede, kutieŋo doŋ u naŋ-yo mi ne.»
8 Aa naa tiraa ture u yuŋgu-i tuɔ nyɛgɛ̃ŋ hĩɛma-na.

† **7:45** *Diilojigãntaamba yuntaamba yaa naa puɔraa-ba baa *Farisĩɛbaa-ba-i. Niɛŋ 7.32. ‡ **7:50** Niɛŋ 3.1-2.

9 Uŋ piiye baa-ba dumaaŋo-na, baa doŋ ta ba ta ba da-ba-diei. Ba bĩncɔiŋo yaa taa igɛ̃na aa banamba cu. Ba taa dumɛi hiere aa ji yaŋ Yesu yaa yoŋ baa ciɛŋ daayo-i.
10 Yesu wuɔ ciir u yuŋgu-i aa naa cira: «Ciɛŋ nuɔ, ba curaa hie? Molo saa naŋ-ni wɛi?»
11 Ciɛŋ wuɔ cira: «Hãalãtie, molo saa naŋ-mi.»
Yesu wuɔ cira: «Ãhãa! Kã, muɔmi siɛ bi gãŋ baa-ni. Ŋga baa tiraa ŋ ce kuubabalaaŋgu.»]

Yesu yaa fitĩnuɔ-i nelbiliemba hɔlma-na

12 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji tiraa tuɔ piiye baa nuɔmba-i wuɔ: «Muɔmɛi fitĩnuɔ-i nelbiliemba hɔlma-na. Umaŋ duɔ cu mi huoŋ-nu, u siɛ waa kukulma-na, u ka da gbagbaama maŋ kãaŋ baa-yo Diiloŋ-nelle-na.»
13 *Farisĩɛbaa baa gbɛ̃-yo wuɔ: «Nuɔ da ŋ ji ta ŋ waŋ naŋ fɛrɛŋ maama-i, yuŋgu ce niɛ waa naŋ nelma-na?»
14 Yesu wuɔ cira: «Muɔ mi suyaa mi muŋhelmu-i aa tiraa suɔ mi muŋkãmmu-i, a ce dumaaŋo-na, da mi fiɛ ta mi waŋ mamaŋ mi kũŋgu-na, mi sa kar coima. A ne da namaaŋo-i, na sa suɔ mi muŋhelmu, na sa suɔ mi muŋkãmmu.
15 Namaa ne nelma-i nelbilieŋ nemma aa ta na cãl nuɔmba-i, a ne da mɛi sa cãl nɛliɛŋo.
16 Aa da mi fiɛ cãl umaŋ, da ŋ ne-ma, ŋ da-ma ninsoŋo. Hama-i nuɔ-i? Mi sa ce wɛima-i mi diei; umaŋ puɔraa-mi, uu dii baa-mi.
17 Ma sĩ ma nyɛgãaŋ na *ãnjĩnamma-na wuɔ: *‹Siɛrtaaŋ da ba yu ba hãi nelma maŋ nuɔ-i, ninsoŋo.›**
18 Terieŋgu faŋgu-na, muɔ baa mi To-i miɛmɛi siɛrtaaŋ miɛ mɛi maama-na; u yaa puɔraa-mi.»
19 Farisĩɛbaa-ba yuu-yo wuɔ: «Ŋ to dii hie?»
Yesu wuɔ cira: «Na sa suɔ muɔŋo-i na ka ce niɛ gbãa suɔ mi To-i. Kuɔ na taa na suɔ muɔŋo-i, naa naa gbãa suɔ mi To-i.»
20 Yesu waa *Diilodubuɔ-na tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i aa tuɔ piiye nel daama-i. U waa baŋ dii gbeiŋa-i kusuɔŋ-nu ba hã Diiloŋo-i. U belmaŋ-huɔŋguŋ ŋa naa ku saa hi dumaaŋo-na, molo saa haa u naŋga yuɔ.

Yesu pigãaŋ u sĩnni-i

21 Yesu wuɔ suonu u ãndaaŋgu-i baa-ba wuɔ: «Mi ka ta. Aa mi suyaa miɛ na ka taara-miɛ. Na siɛ bi gbãa kã miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu; a ce dumaaŋo-na, na ka ku baa na ãmbabalma-i.»
22 *Yuifubaa baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Bige-i ciɛ wuɔ i siɛ gbãa kã uŋ kãŋ kusuɔŋ-nu? U taara duɔ ko u fɛrɛ wɛi?»

---

* **8:17** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 17.6, 19.15; Kãmmaŋ-sɛbɛ (Nombres) 35.30

23 Yesu wuɔ cira: «Namaa hilaa hĩɛmaŋ bande aa mɛi hel dɔrɔ. Hĩɛmaŋ-baamba'i namaaŋo-i aa muɔŋo-i hĩɛmaŋ-wuoŋ muɔ sĩ,
24 ku'i ciɛ miɛ na ka ku baa na ãmbabalma-i. Coima saa fa, da na saa hũu-ma wuɔ umaŋ dii gbula u yaa muɔŋo-i, na ka ku baa na ãmbabalma-i.»
25 Baa yuu-yo wuɔ: «Nuɔŋo-i hai moloŋ nuɔnɛi?»

Yesu wuɔ cira: «Mi pigãaŋ-na mi sĩnni-i dii ku domma-na.
26 Na nelma bɔi dii mi da mi waŋ-ma baa-na, na yuŋ-maama bɔi bi dii mi da mi fiɛlnu-mɛi. Ŋga umaŋ puɔraa-mi huhurmantieŋo sĩ. Uŋ pigãaŋ-mi mamaŋ, mi waŋ ma yaa-i baa nuɔmba-i.»
27 Yesuŋ piiye baa-ba, ba saa suɔ wuɔ u gbɛ̃ u To yaa-i.
28 Wuɔ cira: «Da na ji haa *Moloŋ-Biɛŋo-i dɔrɔ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, na ka suɔ suɔ wuɔ umaŋ dii gbula u yaa muɔŋo-i. Na ka bi suɔ wuɔ mi sa ce wɛima mi fɛrɛ. Mi Toŋ waaŋ mamaŋ baa-mi, mi waŋ ma yaa-i.
29 Umaŋ puɔraa-mi, mi ce u huɔŋga-i; a ce dumaaŋo-na uu dii baa-mi; u saa nanna-miɛ mi diei yoŋ.»
30 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, nuɔmba bɔi hũu u nelma-i.

Ninsoŋo sa dɔlnu nelbiliemba-i

31 *Yuifubaa-ba maŋ naa hũyãa Yesu nelma-i, wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Da na bel mi nelma-i nammu hãi, na ka ce mi *hãalãbieŋ namaa kelkel.
32 Na ka suɔ ninsoŋo-i aa ninsoŋo ka ce na waa na fɛrɛŋ nuɔ.»
33 Baa cira: «Ŋ waŋ wuɔ niɛ dɛ-i? Miɛŋo-i *Abiramu hãayɛ̃lŋ miɛ, ii dii i fɛrɛŋ nuɔ, i saa ce nɛliɛŋ-kɔrsĩnni dede.»
34 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ ce ãmbabalma-i, kutieŋo ciɛ kɔriɛŋo ãmbabalma wulaa.
35 A ne da kɔriɛŋo siɛ gbãa ce dũŋgu baa u yuntieŋo-i, ŋga u yuntieŋo biɛŋo yaa gbãa ce dũŋgu-i baa u to-i.
36 Terieŋgu faŋgu-na, Bɛpolŋ duɔ cira nuɔni maŋ dii ŋ fɛrɛŋ nuɔ, nii dii ŋ fɛrɛ nuɔ kelkel.
37 Mi suyaa miɛ Abiramu hãayɛ̃lŋ namaa, ŋga na taara na ko-mi wuɔ mi nelma sa dɔlnu-nɛi.
38 Muɔ miŋ daa mamaŋ mi To wulaa, mi waŋ ma yaa-i. Ŋga namaaŋo-i, na toŋ hãalãayã-nɛi mamaŋ, na ce ma yaa-i.»
39 Baa cira: «Miɛ to yaa Abiramu.»

Yesu wuɔ cira: «Kuɔ naa naa waa Abiramu bisãlŋ namaa kelkel, naa naa ta na ce Abiramu temma-i.
40 Ŋga na bir yaŋ aa ta na taara na ko-mi a ne da miŋ daa ninsoŋo maŋ mi To wulaa, mi waaŋ u yaa baa-na. Naŋ ceŋ mamaŋ mafamma-i Abiramu maacemma'i wɛi?
41 Na biyaa na to u maama.»

Baa cira: «Miɛŋo-i bũɔrãaŋ miɛ sĩ; i to dii u diei yoŋ, u yaa Diiloŋo-i.»

42 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Muɔmi hilaa Diiloŋ-terieŋ-nu'i jo, aa mi juɔ fuɔ jomma'i. Kuɔ na to yaa naa waa Diiloŋo-i ninsoŋo, muɔmi kũŋgu naa ta ku dɔlnu-nɛi. Mi saa jo mi fɛrɛŋ jomma, u yaa puɔraa-mi.

43 Naŋ'a na sa nu mi nelma-i ku'i ciɛ miŋ waŋ mamaŋ baana, na sa suɔ ma yuŋgu-i.

44 Na to yaa *Sitãni. Na taara na ce fuɔ kusũŋgu yaa-i. Dii ku domma-na, u yii baa nelkolle yaa-i. Uŋ'a u sa waŋ ninsoŋo-i dumaaŋo-na, u saa siɛ ninsoŋo-i dede. U yaa coima tieŋo-i, a ce dumaaŋo-na u nelma-i hiere coima.

45 Ŋga muɔ fuɔ, mɛi waŋ ninsoŋo yaa-i; ku'i ciɛ ŋ da na saa hũu mi nelma-i.

46 Namaaŋo-na, hai gbãa da cãlmuɔ haa-miɛ? Da kuɔ mi waŋ ninsoŋo, bige-i ciɛ na ta na cĩina mi nelma-i?

47 Umaŋ duɔ waa Diiloŋ-wuoŋo, ŋ da kutieŋo nu Diiloŋo nelma-i. Ŋga namaaŋo-i, Diiloŋ-baaŋ namaa sĩ, ku'i ciɛ na sa nu mi nelma-i.»

48 Baa cira: «Diɛ cira nuɔŋo-i *Samariyiɛŋ nuɔ, i saa kar coima; aa *jĩna ka sire ŋ yuŋgu-i dii.»

49 Yesu wuɔ cira: «Mi yuŋgu saa sire; mi kãŋ mi To yaa-i aa namaa na yagar wuɔ na siɛ kãŋ muɔŋo-i.

50 Mɛi sa taara mi jĩna mi fɛrɛ dɔrɔ, moloŋo'i dii tuɔ ce mafamma-i, aa kufaŋgu tieŋo yaa suyaaŋ nɛliɛŋo nɛliɛŋo kumaŋ gbĩɛ baa-yo.

51 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ tuɔ nu mi nuŋgu-i u sa ji suu baa kuliiŋgu-i dede.»

52 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, Yuifubaa-ba gbɛ̃-yo wuɔ: «Fiɛfiɛ fuɔ, nuharuŋgu si dii, i suyaa wuɔ nii si dii gbãŋgbãŋ. Abiramu-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i ba kuu hiere, aa naŋ ta ŋ piiye wuɔ umaŋ duɔ tuɔ nu naŋ nuŋgu-i kutieŋo sa ji suu baa kuliiŋgu-i dede.

53 Daa u cɔrnu dɛ! Naŋ daa niɛ sĩ naŋ maaraa i to-i Abiramu-i wɛi? Ŋga fuɔ u kuu, Diilopɔpuɔrbiemba tiraa ku.»

54 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ muɔmɛi taa mi kaal mi fɛrɛ, yuŋgu naa saa waa-kuɔ. Ŋga mi To yaa kaalaaŋ-miŋ. Na gbɛ̃ u yaa-i wuɔ namaa Diiloŋo

55 aa na sa bi suɔ-yo. Muɔ fuɔ, mɛi suɔ-yo. Da mi cira mi sa suɔ-yo, mi ka ce coikartieŋ muɔ namaa temma-i. Mi suɔ-yo aa tiraa ta mi nu u nuŋgu-i.

56 Abiramu maŋ namaa to, uŋ juɔ suɔ wuɔ u ka hi mi jommaŋ-yiiŋgu-i, u huɔŋga gbuu pãŋ fɛ̃. Uŋ juɔ da-mi, kuɔ gbuu silaa dɔlnu-yuɔ ŋaa bige-i?»

57 Yuifubaa baa cira: «Naŋ saa bi hi da bieŋ komuɔŋa hãi
baa cĩncieluo-i yogo aa cira naŋ daa Abiramu-i; ŋ daa-yo daŋ
hama-i temma-i?»
58 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Aa
Abiramu suɔ duɔ hoŋ, muɔmi maŋ dii gbula mii naa waa.»
59 Uŋ waaŋ mafamma-i, baa biɛra tãmpɛ̃lɛ̃iŋa wuɔ ba naŋ-
yo. Wuɔ yaŋ-ba aa naa fuo hel *Diilodubuɔ-i-na ta.

9

Yesu puurii yiroŋo naŋ yufieŋa

1 Yesuŋ taa ka hi hɔlma namma-i, wuɔ da yiroŋo naŋo.
Kutieŋo huɔŋ baa u yirsĩnni-i.
2 U *hãalãbieŋ baa yuu-yo wuɔ: «Hãalãtie, bige-i yirii naa-
colŋ daayo-i? Fuɔ fɛrɛŋ ãmbabalma'i yirii-yo waa u bĩncuɔŋ-
maama'i yirii-yo?»
3 Yesu wuɔ cira: «Fuɔ ãmbabalma sĩ, u bĩncuɔŋ-maama bi sĩ.
Diiloŋ uŋ hii dumaa, u yirii duɔ pigãaŋ nelbiliemba-i ku yaa-i.
4 Cuo duɔ gbãŋ kaal, i saaya i tiɛ ce mi pɔpuɔrtieŋo
maacemma-i, ni ma'i sĩ, bãaŋ da ku tĩ, molo siɛ gbãa ce
bĩŋkũŋgu.
5 Miŋ yeŋ nelbiliemba hɔlma-na, muɔmɛi ba fitĩnuɔ-i.»
6 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ tu taaluŋgu hĩɛma-na aa
guɔlnu-kuɔ baa hĩɛma-i a hure yiroŋ daa u yufieŋa-na
7 aa naa cira: «Kã ŋ ka saar ŋ yaaŋga-i Siloe hũnfuoŋgu-na.»
(Siloe yuŋgu yaa wuɔ pɔpuɔrbiloŋo.) Naacolŋ wuɔ kã ka saar
u yaaŋga-i, u yufieŋ aa pãŋ puur; wuɔ bir tuɔ kũŋ.
8 Uŋ kãa ka hi, u caantaamba-i baa bamaŋ taa ba suɔ-yo
hiere baa piel u maa-na. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa
u yaa saa tuɔ tĩɛna u cãrã wɛi?»
9 Banaŋ ba'a u yaa-i, banaŋ ba'a u'i sĩ kɛrɛ u nabiɛraŋo.
Naacolŋ fuɔ fɛrɛ wuɔ cira: «Muɔmɛi mi fɛrɛ!»
10 Baa yuu-yo wuɔ: «Ŋ ciɛ ŋ yufieŋa-i niɛ a puur?»
11 Wuɔ cira: «Baŋ bĩŋ naacolŋo maŋ Yesu-i, u yaa ciɛ
kpɔkpɔtuɔŋgu hure-yɛi aa cira mi kã Siloe-i-na ka saar-a. Mi
kãa ku yaa-i ka saar-a, a pãŋ puur.»
12 Baa yuu-yo wuɔ: «Naacolŋo faŋo we-i-na?»
Wuɔ cira: «Na feŋ muɔ, mɛi suɔ hie?»

Diiloŋo gbãa nu nelbabalaŋo nuŋgu-i wɛi?

13-14 Yesuŋ puurii naacolŋ daayo yufieŋa-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i,
ku waa *yitĩɛnaŋgu. Naacolŋ uŋ piiye dumaaŋo-na, baa bel-o
kã baa-yo *Farisĩɛbaa-ba wulaa.
15 Farisĩɛbaa baa bi yuu-yo u yufieŋaŋ ciɛ dumaa puur. Wuɔ
cira: «U huure kpɔkpɔtuɔŋgu yɛi aa cira mi kã ka saar mi
yaaŋga-i. Mi kãa ka saar-ka ku yaa nuɔ-i, mi yufieŋa puur.»

16 Farisĩɛbaa-ba namba ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋo maŋ ciɛ maaceŋ daama-i u siɛ gbãa jo Diiloŋ-jomma. Na saa da, u sa kãŋ yitĩɛnaŋgu baa u maacemma-i.»

Banaŋ ba'a: «Ãmbabalmanceroŋ hayo-i gbãa ce nel daama temma-i?» Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, baa hel ba-naa honniŋ.

17 Farisĩɛbaa baa yuu naacolŋo-i wuɔ: «Nuɔ fuɔ, naŋ'a niɛ naacolŋ daayo kũŋgu-na?»

Wuɔ cira: «Mɛi wulaa, *Diilopɔpuɔrbiloŋo.»

18 *Yuifubaa baa sire wuɔ naacolŋ daa u saa naa yir. Baa bĩ u bĩncuɔmba jo.

19-20 Baŋ juɔ, baa yuu-ba wuɔ: «Namaa biɛŋo-i naacolŋ daayo-i wɛi?»

Baa cira: «Ũu, miɛ biɛŋo.»

Yuifubaa ba'a: «U huɔŋ baa yirsĩnni-i wɛi?»

Naacolŋo bĩncuɔŋ ba'a: «Ũu, u huɔŋ baa-ni.»

Yuifubaa ba'a: «U yufieŋa ciɛ niɛ aa puur fiɛfiɛ-i-na?»

21 U bĩncuɔŋ ba'a: «Coima saa fa, i saa suɔ u yufieŋaŋ ciɛ dumaa puur, aa i saa bi tiraa suɔ umaŋ puurii-ya.» Aa naa cira: «Yuuŋ fuɔ fɛrɛ-i, bisãlãaŋo sĩ; maŋ ciɛ dumaa, u ka waŋma baa-na.»

22 Kumaŋ naa ciɛ ba waŋ mafamma-i, Yuifubaa baa wuriiba wuɔ umaŋ duɔ cira Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa Yesu-i, ba nyaa kutieŋo-i *Diilonelhãalãdũŋgu-na.

23 Kufaŋgu korma'i naa ciɛ u bĩncuɔmba cira ba yuu fuɔ fɛrɛ-i bisãlãaŋo sĩ.

24 Ku huoŋgu-na, Farisĩɛbaa-ba tiraa ji bĩ naacolŋo-i ji cira: «Ne Diiloŋo-i aa ŋ waŋ ninsoŋo-i; naacolŋ daayo-i nelfɛfɛiŋo sĩ, miɛ fɛrɛ-i i suyaa-ma.»

25 Naacolŋ wuɔ cira: «Mɛi siɛ gbãa cira nelfɛfɛiŋo, mɛi siɛ bi gbãa cira nelfɛfɛiŋo sĩ. Ŋga ma diei maama maŋ mɛiŋ suyaama: U puurii mɛi yufieŋa-i.»

26 Baa yuu-yo wuɔ: «U ciɛ-ni niɛ? U puurii ŋ yufieŋa-i puur hama-i temma-i?»

27 Naacolŋ wuɔ cira: «Mi waaŋ-ma baa-na, na saa yiɛra numa. Bige-i ciɛ na'a mi tir-ma? Namaa na bi taara da na ce u *hãalãbieŋ namaa wɛi?»

28 Baa pãŋ ta ba tuora-yuɔ aa naa cira: «Nuɔnɛi u hãalãbiloŋ nuɔ! Miɛ fuɔ, *Moisi hãalãbieŋ miɛ.

29 I suyaa wuɔ Diiloŋo piiye baa Moisi-i, ŋga daayo-i i sa suɔ u muŋhelmu!»

30 Naacolŋ wuɔ cira: «Namaa gbɛrɛ! Na sa suɔ u muŋhelmu a ne da u puurii mɛi yufieŋa-i!

31 Na suyaa kerre wuɔ Diiloŋɔ sa nu nelbabalaamba nunni-i dɛ! Umaŋ duɔ tuɔ wuɔ u hũmelle-i aa tuɔ ce u huɔŋga-i u nu fuɔ nuŋgu yaa-i.
32 Moloŋɔ maŋ huɔŋ baa yirsĩnni-i, iŋ siire ji hi baa nyuŋgɔ, i saa nu-ma dede wuɔ mɛlŋ daayo puurii kutieŋɔ yufieŋa-i.
33 Kuɔ naacolŋ daa u saa naa jo Diiloŋ-jomma, uu naa saa gbãa ce bĩŋkũŋgu.»
34 Baa cira: «Daa u cɔrnu dɛ! Nuɔni maŋ huɔŋ baa ãmbabalma-i, nuɔnɛi gbãa pigãaŋ miɛŋɔ-i nelma wɛi?» Aa naa pãŋ nyaa-yo hiel-o Diilonelhãalãdũŋgu-na.

Yirsĩnni dii ni hãi
35 Baŋ duɔnya naacolŋɔ-i, Yesu wuɔ nu-ma aa kã u wulaa ka yuu-yo wuɔ: «Ŋ haa ŋ naŋga-i *Moloŋ-Biɛŋɔ-na wɛi?»
36 Naacolŋ wuɔ: «Hãalãtie, u yaa hai? Pigãaŋ-mi baa-yo; mi taara mi hũu u maama-i!»
37 Yesu wuɔ: «U yaa ŋ yaaŋga-na; u yaa piiyeŋ baa-ni.»
38 Naacolŋ wuɔ: «Itie, mi hũyãa-ma.» Aa naa pãŋ dũuna Yesu yaaŋga-na.
39 Yesu wuɔ cira: «Mi juɔ hĩɛma-na da mi ji ce nelma diei. Mi juɔ da mi ji puur yiriemba yufieŋa-i aa suuye bamaŋ daaŋ ba waaŋa-i.»
40 *Farisĩɛbaa-ba namba waa u caaŋgu-na, baa cira: «Miɛ fuɔ i saa yir yogo.»
41 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ naa naa suɔ-ma wuɔ na yirii, ãmbabalma naa saa waa-nɛi, ŋga naŋ ciɛra namaa saa yir, na ãmbabalma dii ma temma-i yogo.»

10

Yesu yaa ãncĩinafɛfɛiŋɔ-i
1 Baŋ tĩyãa nelma famma-na, Yesu wuɔ ji naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Umaŋ duɔ yaŋ naatuɔŋgu dumɛlle-i aa suur yaŋga naŋga, coima saa fa, ba bĩ u yaa-i cuoyuo-i.
2 Ŋga umaŋ duɔ suur baa dumɛlle-i, u yaa naatuɔntieŋɔ-i, u yaa ãncĩinaŋɔ-i.
3 Tũlmba suɔ ba tieŋɔ-i. Duɔ kã dɛ-i-na, umaŋ niɛyaŋ naatuɔŋgu-i u sire puur dumɛlle-i hã-yo, u tuɔ bĩ tũlmba-i ba yirɛiŋ-na ba da-ba-diei, ba ta ba hel.
4 Baŋ suɔ-yoŋ dumaaŋɔ-na, duɔ ji bĩ-ba ba hel hiere, u ta ba yaaŋ-na aa ba cu-yo.
5 Ŋga da ba'a ba sa suɔ-ni, ba siɛ siɛ cu ŋ huoŋ-nu. Baŋ'a ba sa suɔ ŋ yalle-i, da ŋ bĩ-ba, ba bir yaŋ aa ta ba gbar-niɛ.»
6 Yesuŋ naaŋ gbãnalãaŋ daaku-i, ba saa suɔ ku yuŋgu-i.
7 Wuɔ tiraa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋɔ-i baa-na: Muɔmɛi naatuɔŋgu dumɛlle-i.

8 Bamaŋ juɔ yaaŋga muɔmi-na hiere, cuobaa; ŋga tũlmba
saa nu ba nunni-i.
9 Muɔmɛi dumɛlle-i. Umaŋ duɔ suur baa dumɛlle-i, kutieŋɔ
kuraa. U gbãa tuɔ suur aa tuɔ hel kuŋ dɔlaanu-yuɔ dumaa, aa
u ka tuɔ da u niiwuoni-i.
10 Cuoyuo jommaŋ-yuŋgu yaa a ji cuo, sisɔ a ji ko, da ma'i bi
sĩ a ji guɔla. Ŋga muɔmi juɔ da mi ji kor nelbiliemba-i ba waa
ba fɛrɛŋ nuɔ.
11 «Da ŋ nu wuɔ ãnc͡linafɛfɛiŋɔ-i, u yaa muɔŋɔ-i. Umaŋ ka
hũu-ma ku u tũlmba maama-na, u yaa ãnc͡linafɛfɛiŋɔ-i.
12 Da ba biɛ umaŋ u tuɔ ceŋ tũlmba-i, ba sa bĩ ufaŋɔ-i
ãnc͡linaŋɔ. Tũlmba-i fuɔ baamba sĩ; u taara gbeiŋa. Fuɔ
temma-i, duɔ ji da jara jo, u gbar aa yaŋ u jo ji bel u yufelleŋ-
wuoŋɔ-i ta.
13 Fuɔ juɔ duɔ ji taara gbeiŋa; tũlmba maama ce niɛ aa waa
kpelle u huɔŋga-na?
14-15 Muɔmɛi ãnc͡linafɛfɛiŋ muɔŋɔ-i. Muɔ baa mi To-i iŋ suɔ
i-naa dumaa, muɔ baa mi tũlmba-i i bi suɔ i-naa dumɛi. Aa mi
hũyãa-ma da mi ku ba maama-na.
16 Tũlmba namba bi dii baa-mi yaŋga naŋga. Mi saaya mi kã
ka nyaa-ba jo baa-ba tũusɛ̃lle ji ce di diei aa ãnc͡linaŋɔ bi waa
u diei. Da mi kã, ba ka nu mi nuŋgu-i.
17 «Miŋ hũyãa-ma da mi ku mi tũlmba maama-na aa da mi
sire, ku ciɛ mi maama ta ma dɔlnu mi To-i.
18 Muɔ da mi saa siɛ, molo siɛ gbãa ko-mi. Ku dɔlaanu
muɔmɛi mi pã mi fɛrɛ. Ku fɔ̃ŋgũɔ dii-miɛ mi da mi ku aa sire.
Mi To puɔraa-mi baa ma yaa-i.»
19 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, *Yuifubaa baa tiraa hel ba-naa
honniŋ.
20 Ba fɔ̃ŋgũɔ baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u yuŋgu si dii!
*J͡ĩna dii-yuɔ! Baa na ta na nu u nelma-i.»
21 Banaŋ ba'a: «J͡ĩna duɔ waa moloŋɔ maŋ nuɔ-i, u siɛ gbãa
piiye dumandɛ-i-na. Namaa daa j͡ĩna ba nolŋɔ gbãa puur
moloŋ yufieŋa wɛi?»

Yuifubaa-ba c͡linaana Yesu-i

22 Waaŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, *Yuifubaa baa ta ba ce *Diilodubuɔ
*migãamaŋ-ponsaaŋgu-i *Yerusalɛmu-i-na.
23 Yesu wuɔ kã ka tuɔ wuɔra u bĩŋ *Salomɔ kukuruuŋgu-na.
24 Yuifubaa baa kã ka c͡ilã-yuɔ aa naa yuu-yo wuɔ: «Ŋ ka
kaala ŋ nelma-i baa-ye yaku-i? Da kuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i
wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋɔ maŋ u yaa nuɔŋɔ-i, waŋ ninsoŋɔ-i
baa-ye kɛ!»
25 Yesu wuɔ cira: «Mi waaŋ-ma baa-na cor t͡ĩ, ŋga na saa hũu-
ma. Miŋ ceŋ mamaŋ mi To yerre-na ma yaa pigãaŋ mi sĩnni-i.
26 Ŋga naŋ'a naa sĩ mɛi tũlŋ namaa, na saa hũu mi nelma-i.

27 Mi suɔ mi tũlmba-i. Ba nu mi nelma-i aa ta ba nyaanu-miɛ.
28 Mi hã-ba cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede. Ba cɛraa ba ku, aa molo siɛ gbãa hũu-ba mi wulaa.
29 Mi To yaa hãa-mi baa-ba, u fɔ̃ŋgũɔ jĩɛnya nuɔmba-i hiere ba wuoŋo-i, a ce dumaaŋo-na, molo siɛ gbãa hũu u diei u wulaa.
30 Muɔ baa mi To-i kuuduɔŋgu yaa-i.»
31 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Yuifubaa baa tiraa biɛra tãmpɛ̃lɛ̃iŋa da ba naŋ-yo.
32 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi To ciɛ mi ce nelfafamma bɔi pigãaŋ-na. Miŋ ciɛ mamaŋ, na taara na naŋ-mi ko-mi hama-i yuŋ-nu'i jebi?»
33 Yuifubaa ba'a: «Niŋ ciɛ nelfafamma maŋ, i saa cira i naŋ-ni mafamma maa-na; niŋ wuɔraŋ ŋ bĩɛna Diiloŋo yerre-i wuɔ nuɔ Diiloŋ nuɔ, ku'i ciɛ yiɛ i naŋ-ni ko-ni.»
34 Yesu wuɔ: «Ma nyɛgãaŋ na *ãnjĩnamma-na wuɔ Diiloŋo ciɛra: ‹*Namaaŋo-i naa dii ŋaa Diiloŋo.*›*
35 Diiloŋ-nelmaŋ vii bamaŋ, Diiloŋo ciɛra wuɔ baa dii ŋaa Diiloŋo. I siɛ bi gbãa maar Diiloŋ-ãndaaŋgu-i.
36 Uŋ hielaa muɔmi maŋ puɔr-mi mi jo hĩɛma-na, bige-i ciɛ da mi cira Diiloŋ-Biɛŋ muɔ, na'a mi bĩɛna Diiloŋo yerre?
37 Da kuɔ mi sa ce mi To maacemma, baa na hũu mi nelma-i.
38 Ŋga da kuɔ mi ce ma yaa-i, hũyãaŋ-maŋ. Da na fiɛ'a na saa haa na naŋga miɛ, miŋ ceŋ mamaŋ, hũyãaŋ-maŋ wuɔ Diiloŋ-maacemma; ku yaa na ka suɔ wuɔ mi To dii baa-mi aa mi bi waa baa-yo.»
39 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yuifubaa baa tiraa sire wuɔ ba belo. Wuɔ kor ba wulaa.
40 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ bir kã *Yurdɛ̃ bomborre nandena, dii Nsãaŋ taa u *batiseŋ nuɔmba-i kusuɔŋ-nu, ka tĩɛna da huɔŋgu cɛllɛ.
41 Nuɔŋ baa kũɔl ba-naa nyaa u huoŋ-nu. Ba taa ba piiye wuɔ: «Nsãaŋ siire, u saa ce himma dede. Ŋga uŋ waaŋ mamaŋ hiere naacoloŋ daayo kũŋgu-na, ninsoŋo.»
42 Nuɔmba bɔi hũyãa Yesu nelma-i terieŋgu faŋgu-na.

11

Lasaar kuliiŋgu-i

1-2 Yesu jĩɛŋo naŋo waa Betani-i-na ba taa ba bĩ-yo Lasaar. U tũɔbaa-ba waa ba hãi: Ba taa ba bĩ unaŋo-i Marti aa bĩ unaŋo-i Maari. Maari faŋo yaa naa kũɔna natikolo-hũmma-i Itieŋo gbeini-na aa naa hurre-niɛ baa u yukuɔsĩnni-i.*
Lasaar wuɔ ji cii jarma-na.

* **10:34** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 82.6 * **11:1-2** Nsãa 12.3

3 U tũɔbaa-ba puɔr ba ka waŋ baa Yesu-i wuɔ u jĩɛŋɔ jaŋ.
4 Baŋ waaŋ-ma, Yesu wuɔ cira: «Jarŋ daama saa jo da ma ji
ko Lasaar, ŋga ma juɔ da ma ji ce Diiloŋo-i bɔi baa u Biɛŋɔ-i
hiere.»
5 Lasaar baa u tũɔbaa-ba-i, ba maama taa ma dɔlnu Yesu-i
ma cor.
6 Baŋ tũɔnu-yuɔ wuɔ Lasaar si dii hĩnni, wuɔ yaŋ yinni hãi
cor
7 aa naa suɔ gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «I ka bir kã *Yude-i-
na.»
8 U hãalãbiemba cira: «Hãalãtie, ma sĩ *Yuifubaa-ba taa ba
taara ba naŋ-ni baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-ni terieŋgu faŋgu-na kɛ? Ku
saa bi da yinni yogo aa ŋ'a i bir kã!»
9 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Ma sĩ
lɛrbaa cĩncieluo ba hãi dii bãaŋgu-na kɛ? Da ŋ ta ŋ wuɔ
bãaŋgu-na, ŋ sa tisĩŋ ŋ fɛrɛ dumaa,
10 ŋga da ŋ ta ŋ wuɔ isuɔŋgu-na, cecer maa sĩ, ŋ sa gbãŋ aa
tisĩŋ ŋ fɛrɛ.»
11 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «I jĩɛŋɔ-i Lasaar yaa
kuraa duɔfũŋ, mi ka kã ka pĩŋ-yo.»
12 U hãalãbiemba cira: «Da kuɔ u kuraa duɔfũŋ, yaŋ-yo
fafalmu ka da-yuɔ.»
13 Yesu taa u taara u waŋ Lasaar kuliiŋgu maama yaa baa-
ba dumaaŋo-na, ŋga ba saa suɔ. Bafamba daa niɛ sĩ u waŋ
duɔfũgbãŋgbãlãmmuŋ maama.
14 Baŋ'a ba saa suɔ Yesu nelma yaaŋga-i dumaaŋo-na, wuɔ
naa wuɔ waŋ-ma gbar-ma baa-ba wuɔ Lasaar jarma yaraa-yo.
15 Aa naa cira: «Uŋ'a u saa ku mi caaŋ-nu, ku dɔlaanu-miɛ
cor. Ku ka kãyã-nɛi na haa na naŋga-i miɛ fafamma. Siireŋ i
ka ne kuŋ yeŋ dii dumaa.»
16 U hãalãbiloŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Toma, Girɛkibaa
ba'a Didimu; ku yuŋgu yaa wuɔ pĩɛbaa. Fuɔ wuɔ gbɛ̃ u
nahãalãbiemba namba-i wuɔ: «Yaaŋ i kã, da ku ka waa
kuliiŋgu, i bi ku baa Itieŋo-i hiere.»

Yesu yaa cicɛ̃lma tieŋo-i

17 Yesuŋ kãa ka hi, wuɔ nu wuɔ baŋ fuuriiye Lasaar u yinni
naa yaa waa yiiŋgu faŋgu-na.
18 Betani-i baa *Yerusalɛmu-i ku saa yu kilobaa-ba siɛi,
19 a ce dumaaŋo-na, *Yuifubaa bɔi baa hilaa kã da ba ka jaal
kuliiŋgu-i.
20 Martiŋ juɔ nu wuɔ Yesu jo dii, wuɔ sire tuɔ jãrã-yuɔ aa naa
yaŋ Maari yaa tĩɛna dumɛlle-na baa niraamba-i.
21 Uŋ kaa hi, wuɔ gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Itie, kuɔ nii naa waa, mi
tũɔ naa saa ku.
22 Ŋga mi suyaa miɛ niŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na,
da ŋ cãrã kumaŋ Diiloŋo wulaa, u ka hã-ni baa-ku.»

23 Yesu wuɔ cira: «Ŋ tũɔ ka sire.»
24 Marti wuɔ cira: «Mi suyaa miɛ miwaaŋo t̃ĩmmaŋ-yiiŋgu-na, kuoŋ da ba ji ta ba sire, u ka sire.»
25 Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi siireŋ kuomba-i aa muɔmɛi cicɛ̃lma-i. Umaŋ duɔ haa u naŋga miɛ, duɔ fiɛ ku, u ka sire.
26 Aa umaŋ duɔ haa u naŋga miɛ, u cɛraa u ku; ku yuŋgu yaa wuɔ u daa cicɛ̃lma maŋ sa t̃ĩɛŋ dede-i. Ŋ hũyãa mafamma-i wɛi?»
27 Marti wuɔ: «Itie, mi hũyãa-ma. Mi hũyãa-ma wuɔ *Koŋkortieŋo maŋ naa saaya u jo, u yaa nuɔŋo-i. Nuɔnɛi Diiloŋ-Biɛŋ nuɔŋo-i.»
28 Martiŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ ta kũŋ. Uŋ kaa hi, wuɔ cuo bĩ Maari-i a waŋ baa-yo wuɔ: «Hãalãtieŋo juɔ; wuɔ mi ji waŋ baa-ni ŋ kã u wulaa.»
29 Maariŋ nuɔ mafamma-i, wuɔ pãŋ sire baa gbaruŋgu tuɔ kã Yesu wulaa.
30 Yesu wuɔ sa hi suur nelleŋ-huɔŋga-na yogo, Martiŋ kãa ka da-yo terieŋgu maŋ nuɔ-i, u waa yogo kusuɔŋ-nu'i.
31 Yuifubaa-ba maŋ waa ta ba ce jaaluŋgu-i, baŋ juɔ da Maari tãanu hel dumaaŋo-na, baa sire cu u huoŋ-nu wuɔ sĩ u kã tɔ̃ɛŋo c̃ĩncorre'i nuɔ-i duɔ ka kaal.
32 Wuɔ kã ka hel Yesu terieŋgu-na. Uŋ kaa'a u ne da Yesu-i, wuɔ kã ka dũuna u yaaŋga-na aa naa cira: «Itie, kuɔ nii naa waa, mi tũɔ naa saa ku.»
33 Aa pãŋ haa u nammu-i u yuŋ-nu. Bamaŋ naa kãa baa-yo, baa bi kã ba ta ba kaal hiere.
Yesuŋ daa baŋ kaal dumaaŋo-na, u huɔŋ kaa pãŋ kũɔl.
34 Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na fuuriiye-yuɔ hie?»
Baa cira: «Itie, jo i ta i ka pigãaŋ-ni baa terieŋgu-i.»
35 Yesu wuɔ pãŋ doŋ tuɔ kaal.
36 Yuifubaa baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Na saa da, kuloŋo maama taa ma dɔlnu-yuɔ dɛ!»
37 Banaŋ baa ta ba piiye wuɔ: «Ma sĩ u yaa puurii yiroŋo yufieŋa-i kɛ? Bige-i ciɛ u saa cie Lasaar baa ku?»
38 Yesu huɔŋgaŋ ŋa naa gbuu kũɔl dumaaŋo-na, wuɔ kã ba kã c̃ĩncorre terieŋgu-na. Di waa tãmpɛ̃fuoŋ-nu aa ba ce tãmpɛ̃lle suuye di nuŋgu-i. Baŋ kaa hi,
39 wuɔ cira: «Halaaŋ tãmpɛ̃lle-i!»
Marti wuɔ cira: «Itie, u yinni naa yaa dɛ-i uŋ fuuriiye; u ka doŋ tuɔ hũŋ dii.»
40 Yesu wuɔ cira: «Marti, ma sĩ mi waaŋ-ma baa-ni miɛ da ŋ haa ŋ naŋga miɛ ŋ ka da Diiloŋ uŋ hii dumaa kɛ?»
41 Baa halaŋ tãmpɛ̃lle-i. Yesu wuɔ tã u yuŋgu-i dɔrɔ aa naa cira: «Baba, niŋ nuɔ mi nuŋgu-i mi jaal-ni bɔi.
42 Mi suyaa miɛ ŋ sa yagar mi nuŋgu-i, ŋga bamaŋ dii mi caaŋgu-na mi piiye ba yaa da ba suɔ wuɔ nuɔnɛi puɔraa-mi.»

43 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Lasaar, sire ŋ hel ŋ jo bande!»
44 Kuloŋ wuɔ hel jo; u gbeini fiɛnya baa u nammu-i hiere ka hel baa u yuŋgu-i. Yesu wuɔ cira: «Firiiŋ-yoŋ aa na yaŋ u kã!»

Ba taara ba ko Yesu-i
(Matie 26.1-5; Marke 14.1-2; Like 22.1-2)

45 *Yuifubaa bɔi baa kãa Maari ba terieŋgu-na da ba ka jaal ba tũɔ kuliiŋgu-i. Baŋ juɔ da Yesu ciɛ nel daama-i, ba fɔ̃ŋgũɔ baa hũu u maama-i.
46 Banaŋ baa bir yaŋ aa kã ka tũnu *Farisɪ̃ɛbaa-ba-i baa uŋ ciɛ mamaŋ.
47 Baŋ tũɔnu-bɛi dumaaŋo-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa Farisɪ̃ɛbaa baa tigiiŋ *nellentaamba-i aa naa cira: «Naacolŋ daa u wuɔra u ce himma bɔi, i ka ce niɛ?
48 Diɛ bi yaŋ u cor tuɔ ce, nuɔmba-i hiere ba ka cu u huoŋ-nu. Da ŋ bi da ba cuu u huoŋ-nu, *Oromɛbaa-ba ka jo ji muonu i *Diilodubuɔ-i aa ko-ye hiere.»
49 Unaŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bɪ̃-yo Kayifu. U yaa waa *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i belle fande-na. Fuɔ wuɔ cira: «Na sa suɔ ku yaaŋga-i dɛ!
50 Na saa suɔ wuɔ nelduɔŋ duɔ ku a kor nelle-i hiere ku bɔyaa nelle da di muonu wɛi?»
51 Kayifuŋ waaŋ nelma maŋ daama-i fuɔ maawamma sɪ̃. Uŋ waa Diilojigãntaamba yuntieŋo-i belle fande-na dumaaŋo-na, Diiloŋo yaa diyaa-ma u nuŋgu-na, wuɔ Yesu yaa saaya u ku Yuifubaa-ba maama-na
52 aa bi ku tigiiŋ Diiloŋ-bisãlmba maŋ dii hɪ̃ɛŋgu-na a ce-ba kuuduɔŋgu.
53 Yinduɔŋgu faŋgu-na, Yuifu ba yuntaaŋ baa yiɛra-mɛi wuɔ fuɔ ba ko Yesu-i.
54 Baŋ puu mafamma-i, Yesu wuɔ yaŋ-ba aa tuɔ fuo u hel. Duɔ hel u sa yaŋ ba da-yo. Ku huoŋgu-na, wuɔ ji ta baa u *hãalãbiemba-i ka tɪ̃ɛna nelle nande-na ba bɪ̃-de Efiramu, di saa maa baa hɪ̃ɛkuraaŋgu-i.

55 *Kɔrsɪ̃nni tɪ̃mmaŋ-ponsaaŋguŋ juɔ piɛ, *Yuifubaa baa jãnu ba-naa da bãmbãale *Yerusalɛmu-i-na da ba tigiiŋ ba fɛrɛ a saa baa ba Diiloŋ-hũmelle-i aa ponsaaŋgu suɔ da ku hi.
56 Nuɔmbaŋ juɔ dumaaŋo-na, baa ta ba taara Yesu-i Diilodubuɔ dumɛlle huɔŋga-na, ba sa da-yo ba da-yo. Baa ta ba piiye wuɔ: «Na yuu ba'a naacolŋ daayo ka jo ponsaaŋ daakuna wɛi?»
57 A ne da Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa Farisɪ̃ɛbaa-ba naa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ umaŋ duɔ suɔ uŋ yeŋ kusuɔŋ-nu, kutieŋo pigãaŋ-ba baa-yo ba ka bel-o.

12

Maari kũɔna natikolo-hũmma Yesu gbeini-na
(Matie 26.6-13; Marke 14.3-9)

1 *Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋguŋ juɔ tĩɛ yinni niediei aa da ku
hi, Yesu wuɔ kã Lasaarbaa-ba wulaa dii Betani-i-na. Lasaar
faŋo yaa naa kuu aa Yesu wuɔ sire-yuɔ.
2 Uŋ kãa, baa haa bituoŋgu u yerreŋ. Marti yaa ciɛ nii-
wuoni-i aa biɛ hã-ba. Lasaar waa baa-ba tuɔ wuo.
3 Maari wuɔ biɛ natikolo naŋo-i litiri boluoŋgu, a kũnna Yesu
gbeini-na aa ce u yukuɔsĩnni-i hurre-niɛ. Natikolo faŋo-i baa
ciɛ-yo baa *naar-yɔmma ma kula. U sullu waa kpelle. Wuɔ
sire nyaayã dũŋgu-i.
4 Yesu *hãalãbiloŋo maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ *Yuda-Isikaro-i,
umaŋ juɔ hel Yesu huoŋgu-na, wuɔ cira:
5 «Natikolo daayo naa gbãa da *deniebaa nuɔsũɔ komuɔŋa
ndii. Bige-i ciɛ u saa yaŋ i suor-o a hã sũntaamba baa gbeiŋa
faŋa-i?»
6 Ku saa ce ŋaa sũntaamba hujarre waa-yuɔ ku'i ciɛ u tuɔ
waŋ mafamma-i dɛ! U taa u waŋ-ma baa u huɔya-maama. U
yaa taa u tiera ba gbeiŋa-i, a ne da u taa u cuo; a ce dumaaŋo-
na u taa u dii u naŋga-i yɛi.
7 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Yuda, yaŋ ciɛŋo fiisa!
U kũɔna natikolo daayo-i miɛ tuɔ cie mi kuliiŋgu yaa-i.
8 Sũntaamba dii baa-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, ŋga muɔmi
siɛ tĩɛna baa-na gbula.»

Nuɔmba gbagbarra Yesu huoŋ-nu
9 *Yuifubaa-baŋ juɔ nu wuɔ Yesu juɔ dii Betani-i-na, baa sire
kaal ba-naa kã da ba ka ne-yo aa bi ne Lasaar.
10 *Diilojigãntaamba yuntaaŋ baa sire wuɔ ba ko Lasaar
11 wuɔ u siremma ciɛ Yuifubaa bɔi nanna ba bĩncuɔŋ-
hũmelle-i aa hũu Yesu maama-i.

Yesu suurma-i Yerusalɛmu-i-na
(Matie 21.1-11; Marke 11.1-11; Like 19.28-40)
12 Ku cuo kaala-i-na, nelpũŋgu maŋ naa juɔ *Yerusalɛmu-i-
na da ba ji ce *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i, baa nu-ma hiere
ka saa wuɔ Yesu jo dii.
13 Baa sire kar nampurni ta ba kã da ba ka jãrã-yuɔ. Ba taa
ba hãl wuɔ:
«Diiloŋo temma si dii!
Itieŋ uŋ saaŋ umaŋ jo, Diilo baa-yo!
Diilo baa *Isirahɛl-baamba nellentieŋo-i!»*
14 Yesuŋ joŋ hũmelle-na, wuɔ ji da kakũmuɔ naŋo-i, wuɔ bel-
o nyugũŋ. Ma bi nyɛgãaŋ dumɛi Diiloŋ-nelma-na wuɔ:

---

* **12:13** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 25.26

15 *«*Siŋyɔtaaŋ namaa, baa na tie holle.*
Niɛŋ, na nellentieŋo'i juɔŋ daayo na wulaa.
U nyugãaŋ tĩɛna kakũmbiloŋ-na.»†

16 Nel daamaŋ taa ma ce huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u *hãalãbiemba saa naa suɔ ma yaaŋga-i. Yesuŋ juɔ nyugũŋ kã dɔrɔ-i-na, maa suɔ tĩɛnu-bɛi wuɔ *Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ mamaŋ u kũŋgu-na, ma yaa taa ma ce-yuɔ dumaaŋo-na.

17 Bamaŋ waa hiere da uŋ siire Lasaar dumaa, baa ta ba waŋ-ma baa nuɔmba-i.

18 Nuɔmbaŋ nuɔ gbɛrɛ daayo maama-i, baa kũɔl ba-naa ta ba jo u wulaa.

19 *Farisĩɛbaa baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Ma sĩ na daa kɛ? Nuɔmba-i hiere baa dii u huoŋ-nu; ma maaraa-na na gbãa ce bĩŋkũŋgu!»

Yesu waŋ u kuliiŋgu maama

20 Bamaŋ naa juɔ *Yerusalɛmu-i-na da ba ji jaal Diiloŋo-i ponsaaŋgu-na, Girɛkibaa-ba bi waa-bɛi.

21 Baa kã ka ta ba piiye baa Filipu-i wuɔ: «I taara diɛ piiye baa Yesu-i.» Filipu waa Yesu *hãalãbiloŋo. U taa u hel Betisada dii *Galile mara nuɔ.

22 Filipu wuɔ kã ka tũnu Andere. Baa sire ba hãi-i-na ka hi Yesu-i baa-ma.

23 Yesu wuɔ cira: «*Moloŋ-Biɛŋo uŋ ka da yerre huɔŋgu maŋ nuɔ-i, ku yaa hii daaku-i.»

24 Aa naa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da ŋ da dĩbelle saa suur hĩɛma-na a hɔr, di bi tĩɛ di diei yaa-i; ŋga da di suur hĩɛma-na a hɔr, ŋ da di diyaa bieŋa bɔi.

25 Umaŋ duɔ tuɔ dɔl u fɛrɛ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ; ŋga umaŋ duɔ hiel u naŋga u fɛrɛŋ nuɔ miwaaŋ daayo-na, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.

26 Umaŋ duɔ tuɔ taara duɔ ce mi cãarãŋo, kutieŋo saaya u tuɔ nyaanu-miɛ. Muɔ da mi waa kusuɔŋ-nu, mi cãarãŋo ka bi waa kusuɔŋ-nu'i. Mi To ka ce mi cãarãŋo ce bɔi.

27 «Miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, mi huɔŋga si dii huɔŋga. Mi sa suɔ miŋ ka waŋ mamaŋ baa mi To-i. Mi juɔ yaahuolo daayo maama yaa nuɔ-i, mi siɛ bi siɛ cira u kor-mi yuɔ.»

28 Aa naa cira: «Baba, ce ŋ yerre ce bɔi!» Uŋ waaŋ mafamma-i, baa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mi ciɛ mi yerre ce bɔi tĩ, mi ka tiraa ce di ce bɔi.»

29 Bamaŋ waa nu moloŋ daa uŋ piiye, baa ta ba piiye wuɔ: «Diiloŋo'i naaraa!» Banaŋ ba'a: «*Dɔrpɔpuɔrbiloŋo'i piiye baa-yo!»

† **12:15** Sakari (Zacharie) 9.9

30 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Moloŋ daa u saa piiye mɛi maa-na,
u piiye namaa maa-na.
31 Fiɛfiɛ yaa Diiloŋo ka pigãaŋ nelbiliemba-i u jãyãmma-i.
Kuŋ hii terieŋgu maŋ fiɛfiɛ-i, Diiloŋo ka donya miwaaŋ daayo
tieŋo-i‡.
32 Aa da ba ji haa-mi dɔrɔ, mi ka fa nelbiliemba-i hiere piɛ-
ba mi caaŋ-nu.»
33 Yesu waaŋ nel daama-i a pigãaŋ uŋ ka ku kuliiŋgu maŋ.
34 Nuɔŋ baa cira: «*Ãnj̀ınamma ciɛra wuɔ Diiloŋ uŋ pãa
nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u sa ku dede. Ma
da niɛ naŋ'a Moloŋ-Biɛŋo gbɪ̀ɛ ba haa-yo dɔrɔ? Ma diei ma hãi
Moloŋ-Biɛŋo yaa hai moloŋo-i?»
35 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Fitĩnuɔ dii baa-na yogo, ŋga u siɛ
cɔ. Terieŋgu faŋgu-na, wuɔsaaŋgu maŋ dii na gbeini-na, siireŋ
na ce-ku, ku yaa na ka hi baa cecerma-i. Na saa da, da ŋ ta ŋ
wuɔ kukulma-na ŋ sa suɔ niŋ kãŋ kusuɔŋ-nu.
36 Da na ta na taara na waa cecerma-na, fitĩnuɔŋ yeŋ baa-na
huɔŋgu maŋ nuɔ-i, haaŋ na naŋga yuɔ huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i.»
Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ hel ba hɔlma-na ka fuo.

Yuifubaa-ba saa hũu Yesu nelma-i

37 Yesuŋ fiɛ ce gbɛrɛ-wɛima bɔi *Yuifubaa-ba yufelle-na,
molo saa hũu u nelma-i.
38 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayiŋ waŋ mamaŋ, ma'i sɪ̀ daama-i
wɛi? Isayi ciɛra wuɔ:
«Itie, ŋ daa hai moloŋo-i hũyãa i nelma-i?
Ŋ pigãaŋ hai moloŋo-i wuɔ ŋ hii?»§
39 Kumaŋ ciɛ ba siɛ gbãa hũu-ma, Isayi bi waaŋ-ma. U ciɛra
wuɔ: «Diiloŋo ciɛra:
40 ‹*Mi ciɛ-ba yiriemba,*
a ce ba baa ta ba da baa ba yufieŋa-i.
Mi guɔlaa ba ãnjɔguɔma-i,
a ce ba baa ta ba suɔ nelma yaaŋga-i.
Ku'i ciɛ ba siɛ gbãa hũu mi nelma-i aa jo mi ji sire-bɛi ba jarma-
*na.›»**
41 Isayi naa fara da Yesu bɔbɔima-i ku'i ciɛ u piiye nel daama-i.
U waaŋ Yesu maama'i dumaaŋo-na.
42 *Yuifu ba yuntaamba famba fɛrɛ-i, ba fɔ̃ŋgũɔ baa hũyãa
Yesu nelma-i, ŋga baa kãalã *Farisɪ̀ɛbaa-ba-i wuɔ da ba waŋ-
ma, ba ka nyaa-ba *Diilonelhãalãdũŋgu-na.
43 Bafamba wulaa, bɔlbɔl nelbiliemba dɔl-ba aa Diiloŋo
bigãaŋ-ba.

Yesu jommaŋ-yiiŋgu-i

‡ **12:31** Miwaaŋ daayo tieŋo yaa *Sitãni-i. § **12:38** Isayi (Ésaïe) 53.1 * **12:40** Isayi (Ésaïe) 6.10

44 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tuɔ piiye baa nuɔmba-i da gba-
gaga wuɔ: «Umaŋ duɔ hũu mi nelma-i, kutieŋo saa hũu mɛi
nelma, u hũyãa umaŋ puɔraa-mi u nelma.
45 Da ŋ da muɔŋo-i, ŋ daa umaŋ puɔraa-mi.
46 Muɔmi dii ŋaa fitĩnuɔ. Mi juɔ hĩɛma-na miɛ umaŋ duɔ hũu
mi maama-i, kutieŋo baa tĩɛ kukulma-na.
47 Mi saa jo da mi ji gãŋ baa nelbiliemba-i, mi juɔ da mi ji
kor-ba; a ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ nu mi nelma-i aa yagar
ma hũmelle wuɔsaaŋgu-i, mɛi sa gãŋ baa-yo.
48 Umaŋ duɔ cĩina-miɛ baa mi nelma-i hiere, kutieŋo daa
muotieŋo u fɛrɛŋ nuɔ tĩ. Miŋ waaŋ nelma maŋ baa-yo, ma'i
ka gãŋ baa-yo miwaaŋo tĩmmaŋ-yiiŋgu-na.
49 Hama-i nuɔ-i? Mi sa waŋ mɛi kusũŋ-maama. Mi To yaa
puɔraa-mi, aa miŋ gbĩɛ mi waŋ mamaŋ hiere, u pigãaŋ-mi
baa-ma u fɛrɛ.
50 Aa mi suyaa miɛ uŋ waaŋ mamaŋ baa-mi, ma yaa diyaaŋ
nɛliɛŋ nuɔŋo-i cicɛ̃lmaŋ-hũmelle-na. A ce dumaaŋo-na uŋ
waaŋ-ma baa-mi dumaa, mi bi waŋ-ma dumɛi.»

13

Yesu saaraaya u hãalãbiemba gbeini-i

1 *Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu waa ŋaa bisĩŋ ku temma.
Nyuŋgo ku temma-i, Yesu wuɔ suɔ wuɔ u tammaŋ-huɔŋgu hii tĩ
duɔ kã Tuoŋo wulaa. Bamaŋ waa baa-yo hĩɛma-na, ba maama
taa ma dɔlnu-yuɔ. U dɔlaa-ba a ji hi u tamma.
2 Ku isuɔŋgu-na, baa tĩɛna ta ba wuo niiwuoni-i. A ne da
huɔŋgu faŋgu-na, *Sitãni naa dii-ma tĩ *Yuda huɔŋga-na wuɔ
u hel Yesu huoŋgu-na. Yuda to yaa Simɔ-Isikaro-i.
3 Ŋga Yesu wuɔ suyaa wuɔ fuɔ fɛrɛ hilaa Diiloŋ-terieŋ-nu jo,
aa u ka bir kã u wulaa. Aa tiraa suɔ wuɔ u To birii wɛima-i
hiere hã-yo.
4 Wuɔ sire jukalaaŋgu-na a hiel u joŋgoruo-i aa biɛ kompaŋga
naŋga pɛ̃yɛ̃ u nɛgɛlle-i.
5 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ biɛ bĩŋkũŋgu a dii hũmma tuɔ
saara u *hãalãbiemba gbeini-i aa tuɔ hurre-niɛ baa kompaŋga
maŋ u nɛgɛlle-na.
6 Uŋ kaa hi Simɔ-Piɛr, Simɔ-Piɛr wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Itie, naŋ
siɛ gbãa saara mɛi gbeini-i.»
7 Yesu wuɔ: «Piɛr, miŋ ceŋ kumaŋ daaku-i ŋ siɛ gbãa suɔ ku
yuŋgu-i nyuŋgo-i-na, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu ŋ ka suɔ-ku.»
8 Piɛr wuɔ: «Mi siɛ siɛ aa yaŋ nuɔ ŋ saara mi gbeini-i!»
Yesu wuɔ: «Da ŋ saa yaŋ mi saara-niɛ, ŋ suɔ kerre ŋ nuŋgu sĩ
baa-mi wɛima-na!»
9 Simɔ-Piɛr wuɔ: «Da ma waa dumaaŋo-na, saara-niɛ aa ŋ
saara baa mi nammu-i baa mi yuŋgu-i hiere.»

10 Yesu wuɔ: «Umaŋ duɔ cɛ hũmma-i u ne welewele hiere, u kuɔŋ, u saara u fɛrɛ ce niɛ? Mi saa yagar-ma u gbeini. Namaa na kuɔŋ, ŋga na hieroŋo sĩ.»
11 Uu naa suɔ umaŋ ka hel u huoŋgu-na ku'i ciɛ wuɔ ba saa koŋ hiere.
12 Uŋ juɔ saara ba gbeini-i tĩ, wuɔ biɛ u joŋgoruo-i dii, aa kã ka tĩɛna u muntĩɛnammu-na aa cira: «Miŋ ciɛ kumaŋ nɛi daaku-i, na suyaa ku yuŋgu-i wɛi?
13 Da na ce na ta na bĩ-mi wuɔ: ‹Hãalãtie.› Kuniɛ na'a: ‹Itie.› Ma dɔlaa-na; na saa kar coima.
14 Muɔmi maŋ na Tieŋ muɔ baa na hãalãtieŋ muɔ, da mi saara na gbeini-i, namaa na saaya na bi ta na saara na-naa gbeini.
15 Mi pigãaŋ-na nelma'i. Taa na ce ku yaa-i na hɔlma-na.
16 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Maacembiloŋo sa maar u yuntieŋo-i, aa pɔpuɔrbiloŋo sa maar umaŋ puɔraa-yo.
17 Da kuɔ na saa naa suɔ-ma, fiɛfiɛ-i-na na suyaa-ma. Da na wuɔ ma hũmelle-i, na yunni dɔlaa.
18 «Da na da mi piiye dɛ-i-na, mi sa gbɛ̃ na hieroŋo. Mi suɔ miŋ fiɛlaa bamaŋ. Ŋga mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, ma gbĩɛ ma ce. Ma nyɛgãaŋ wuɔ: *‹Umaŋ taa u wuo baa-mi kaladuɔŋgu-na, u birii tuɔ gãŋ baa-mi.›**
19 Mi ka wuɔya waŋ-ma baa-na aa ma suɔ da ma ce; ku yaa da ma ji ce, na ka hũu-ma wuɔ umaŋ dii gbula u yaa muɔŋo-i.
20 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ bel mi pɔpuɔrbiloŋo-i fafamma, kutieŋo bilaa muɔmɛi; aa umaŋ duɔ bel muɔŋo-i fafamma, u bilaa umaŋ puɔraa-mi.»

Yesu firiiye Yuda-i

21 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, u huɔŋga pãŋ kũɔl. Wuɔ cira: «Mi siɛ fuo-ma nɛi: Na hɔlma-na, unaa ka hel mi huoŋ-nu.»
22 *Hãalãbieŋ baa bir ta ba ne ba-naa aa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «U gbɛ̃ hai?»
23 Hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i ma yaŋ, u waa tĩɛna u caaŋgu-na.
24 Simɔ-Piɛr wuɔ piiye baa-yo baa u naŋga, wuɔ u yuu-yo u gbɛ̃ hai?
25 Hãalãbiloŋ wuɔ miɛl cira: «Itie, ŋ gbɛ̃ hai moloŋo-i?»
26 Yesu wuɔ cira: «Da mi nafiiye *buruo-i hã umaŋ, u yaa-i.» Aa naa bũl buruo-i a nafiiye hã *Yuda-Isikaro.
27 Yudaŋ hũyãa buruo-i, *Sitãni wuɔ pãŋ sire-yuɔ. Yesu wuɔ cira: «Yuda, sire ŋ ce niŋ saaya ŋ ce mamaŋ, baa sɛrɛ baa-ma!»
28 Bamaŋ waa hiere juwuoterieŋgu-na ba saa suɔ u nelma yaaŋga-i.

---

* **13:18** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 41.10

29 Yudaŋ taa u tiera ba gbeiŋa-i, banamba da niɛ sĩ Yesu taara u ka sãa baŋ saaya ba ce ponsaaŋgu-i baa nimaŋ, sisɔ wuɔ u ka hã sũntaamba-i bĩŋkũŋgu.

30 Yudaŋ hũyãa buruo-i dumaaŋo-na, wuɔ pãŋ sire hel. Ku waa isuɔŋgu.

Taa na dɔl na-naa

31 *Yudaŋ hilaa, Yesu wuɔ cira: «Fiɛfiɛ-i-na, nuɔmba daa *Moloŋ-Biɛŋo bəbɔima-i baa Diiloŋo maama-i Moloŋ-Biɛŋo-na.

32 [Uŋ ciɛ ba da Diiloŋo bəbɔima-i yuɔ,] ku siɛ vaaya, Diiloŋo ka bi ce ba da Moloŋ-Biɛŋo maama-i fuɔ-i-na.»

33 Aa naa cira: «Mi jɛ̃naaŋ namaa, mi yinni saa tiraa tĩɛ bɔi na hɔlma-na. Na ka taara-miɛ na siɛ da-mi. Miŋ taa mi waŋ mamaŋ baa *Yuifubaa-ba-i, mi waŋ-ma baa namɛi fiɛfiɛ-i-na: ‹Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, na siɛ gbãa kã.›

34 Mi ka hã-na nelfɛlɛmma aa suɔ ta. Nelfɛlɛmma famma yaa daama: Taa na dɔl na-naa. Muɔ miŋ dɔlaa-na dumaa, taa na dɔl na-naa dumɛi.

35 Da na ta na dɔl na-naa, nuɔmba ka suɔ ku yaa nuɔ-i wuɔ mɛi baaŋ namaa.»

36 Simɔ-Piɛr wuɔ cira: «Itie, ŋ kã hie?»

Yesu wuɔ cira: «Piɛr, miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, ŋ siɛ gbãa kã baa-mi fiɛfiɛ-i-na, ŋga ŋ ka ta ŋ jo huoŋ-nu.»

37 Simɔ-Piɛr wuɔ cira: «Itie, bige-i dii fiɛfiɛ-i-na aa ŋ'a mi siɛ gbãa kã baa-ni? Da mi fiɛ'a mi ka ku naŋ maama-na, wɛima sĩ.»

38 Yesu wuɔ cira: «Ŋ ka siɛ ku mɛi maama-na ninsoŋo wɛi? Ne! Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Kɔhɔldĩɛlãŋo siɛ hi bu, ŋ ka cĩina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»

14

Da ŋ da Yesu-i ŋ daa Diiloŋo yaa-i

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ na hɔmmu cu. Yaaŋ aa na haa na naŋga-i Diiloŋo-na baa muɔmi-na.

2 Muntĩɛnammu bɔi dii mi To dumɛlle-na. Kuɔ muntĩɛnammu saa naa waa, mii naa waa hie wuɔ mi ka tigiiŋ muntĩɛnammu cie-na?

3 Da mi kã ka tigiiŋ na muntĩɛnammu-i tĩ, mi ka bir ji biɛ-na na ka tĩɛna mi caaŋ-nu.»

4 Aa naa cira: «Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu na sa bi yaŋ ku hũmelle-i suɔma.»

5 Toma wuɔ cira: «Itie, i sa suɔ niŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, i ce niɛ gbãa suɔ ku hũmelle-i?»

6 Yesu wuɔ: «Muɔmɛi hũmelle-i, muɔmɛi ninsoŋo-i aa muɔmɛi cicɛ̃lma-i. Molo siɛ gbãa kã mi To wulaa ni kutieŋo saa cor baa muɔ.

7 Da na suɔ muɔŋo-i, na ka suɔ mi To-i. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, na
suyaa-yo aa na daa-yo.»
8 Filipu wuɔ cira: «Itie, da ŋ pigãaŋ-ye ŋ To-i i siɛ tiraa yuu-ni
baa wɛima.»
9 Yesu wuɔ: «Filipu, mi bãaŋgu cuɔ baa-na, aa naŋ waa yogo
naŋ sa suɔ-mi! Da ŋ da muɔŋo-i, ŋ daa mi To yaa-i; ku ce niɛ
ŋ'a mi pigãaŋ-na mi To-i?
10 Ŋ saa hũu-ma wuɔ muɔ baa mi To-i kuuduɔŋgu yaa-i wɛi?
Miŋ waŋ nelma maŋ baa-na, mɛi huɔya-maama sĩ. Iŋ yeŋ
kuuduɔŋgu baa mi To-i, u'i ciɛŋ u fɛrɛŋ maacemma.
11 Da mi cira muɔ baa mi To-i kuuduɔŋgu yaa-i, na saaya na
hũu-ma wuɔ ninsoŋo. Da kuɔ coima, na sa ne miŋ ceŋ mamaŋ
wɛi?
12 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na, miŋ ceŋ mamaŋ daama-i,
umaŋ duɔ haa u naŋga miɛ, u gbãa ce ma temma. Aa ji da
miŋ kãŋ mi To wulaa dɛ-i-na, kutieŋo gbãa ce mamaŋ maaraa
daama-i yɛrɛ.
13 Da na cãrã bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, aa bĩ mi yerre-i, mi ka ce-
ku hã-na a ce mi To ce bɔi.
14 Da na cãrã kumaŋ aa bĩ mi yerre-i, mi ka ce-ku hã-na.»

Yesu waŋ u hortieŋo maama

15 «Da kuɔ mi maama dɔlnu-nɛi, na ka vaa na fɛrɛ ta na ce
miŋ waaŋ mamaŋ baa-na.
16 Mi ka waŋ baa mi To-i u hã-na kakãyãtieŋo u ji tĩɛ baa-na
gbula.
17 Kakãyãtieŋo faŋo yaa *Diiloŋ-Yalle-i; di yaa ninsontieŋo-i.
Nelbiliemba sa da-yo, ba sa bi suɔ-yo, a ce dumaaŋo-na u siɛ
gbãa jo ba wulaa. Ŋga uŋ yeŋ baa namaaŋo-i, na suɔ-yo aa u
ka tĩɛ baa-na gbula.
18 Mi siɛ ta aa yaŋ-na yombĩŋ namaa; mi ka bir jo.
19 Cɛllɛ, nuɔmba siɛ tiraa ta ba da-mi, ŋga namaaŋo-i, na ka
ta na da-mi. Mi ka tĩɛ gbula aa namaa na ka tĩɛ gbula.
20 Ku yiiŋ da ku hi, na ka suɔ wuɔ muɔ baa mi To-i ku-
uduɔŋgu yaa-i, aa namaa baa muɔŋo-i kuuduɔŋgu bi yaa-i.
21 Umaŋ duɔ bella mi nelma-i aa tuɔ ce-ma, mi maama dɔlnu
u yaa-i. A ne da mi maamaŋ dɔlnuŋ umaŋ, kutieŋo maama ka
dɔlnu mi To-i aa bi dɔlnu mɛi fɛrɛ-i, aa mi ka pigãaŋ kutieŋo-i
mi fɛrɛ.»
22 *Yuda naŋo waa a naara *Yuda-Isikaro-i, fuɔ wuɔ cira:
«Itie, bige-i ciɛ ŋ'a ŋ ka yaŋ nuɔmba namba-i aa pigãaŋ miɛmɛi
baa ŋ fɛrɛ?»
23 Yesu wuɔ cira: «Mi maama da ma ta ma dɔlnu umaŋ, u ka
tuɔ ce miŋ waaŋ mamaŋ. Duɔ tuɔ ce-ma, u maama ka dɔlnu
mi To-i. Aa u maaŋ da ma dɔlnu mi To-i, i ka jo ji har kutieŋo-
na.

24 Mi maaŋ da ma'a ma sa dɔlnu umaŋ, u sa ce miŋ waaŋ mamaŋ. A ne da miŋ waŋ mamaŋ baa-na, mɛi kusũŋ-maama sĩ, mi To maama. U yaa puɔraa-mi.
25 Mii dii baa-na yogo aa waŋ daama-i hiere baa-na.
26 Mi To ka saaŋ Diiloŋ-Yalle jo mɛi yerreŋ. Di ka kãyã-nɛi. Di ka jo ji waŋ ma yaaŋga-i baa-na hiere aa miŋ waaŋ mamaŋ cor hiere, di ka ce ma tĩɛnu-nɛi.
27 Mi fɛ̃ na hɔmmu-i, aa mi fɛ̃-mu mɛi fɛ̃mma. Mi sa fɛ̃-mu ŋaa nelbiliembaŋ fɛ̃ŋ ba-naa hɔmmu dumaa. Baa na yaŋ na hɔmmu cu, baa na bi yaŋ korma ta ma da-na.
28 Ma sĩ mi waaŋ-ma baa-na miɛ: ‹Mi ka ta ŋga mi ka bir jo kɛ?› Da kuɔ mi maama dɔlnu-nɛi, miŋ kãŋ mi To wulaa, ku saaya ku dɔlnu-nɛi. Hama-i nuɔ-i? Mi To maaraa muɔŋo-i.
29 Mi waliɛya waŋ nel daama-i baa-na ku yaa da ma ji ta ma ce na ka suɔ wuɔ mi waaŋ ninsoŋo.
30 Miwaaŋ daayo tieŋo* jo dii mi huoŋ-nu; a ce dumaaŋo-na, mi siɛ tiraa da piiye bɔi baa-na. Ŋga u siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu miɛ.
31 Nelbiliemba saaya ba suɔ wuɔ mi To maama dɔlnu-miɛ, aa tiraa suɔ wuɔ mi Toŋ'a mi ce mamaŋ, mi ce ma yaa-i ku'i ciɛ *Bigãarãŋo tuɔ jo. Siireŋ i halaŋ bande-i-na!»

15

Yesu dii ŋaa ɛrɛsɛ̃-tibiiŋ-kerre

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Muɔmɛi *ɛrɛsɛ̃-tibiiŋ-kerre-i aa mi To yaa ku tieŋo-i.
2 Mi negemmu maŋ sa maaŋ hiere, u ka kar-mu nanna aa mumaŋ maaŋ, u ka jũɔrã-muɔ a ce mu migãaŋ ta mu maŋ fafamma.
3 Miŋ waaŋ nelma maŋ baa-na, ma migãaŋ-na tĩ.
4 Nyaarãaŋ-miɛ ŋaa muɔ miŋ nyaarãa-nɛi dumaa. Na suyaa wuɔ negeŋga maŋ da ka saa nyaar ka nyu-i-na ka siɛ gbãa maŋ dɛ! Kuuduɔŋgu yaa baa namaaŋo-i: Da na saa nyaar muɔmi-na, na siɛ gbãa ce bĩŋkũfafaaŋgu.
5 «Muɔmɛi tibiiŋgu-i, aa namɛi ku negemmu-i. Muɔ da miɛ mii si dii, na siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu. Umaŋ duɔ nyaar-miɛ aa muɔmi bi nyaar-yuɔ, kutieŋo gbãa ce wɛima bɔi.
6 Umaŋ duɔ saa nyaar-miɛ, ba bũul kutieŋo-i ka nanna puona ŋaa da ba jã negeŋga-i baŋ bũul-kaŋ ka nanna dumaa ka kuol ba biɛ-ka dii-ka dãamu-na caa-ka.
7 Ŋga da na nyaar-miɛ, aa mi nelma waa na hɔmmu-na, da na ta na taara kumaŋ, na cãrã-kuɔ, na ka da-ku.
8 Da na ta na ce maacenfafamma na hã Diiloŋo-i, aa cu mi huoŋ-nu, ku yaa ciɛŋ mi To ce bɔi.

* **14:30** Miwaaŋ daayo tieŋo yaa *Sitãni-i.

9 Mi Toŋ dɔlaa-mi dumaa, muɔmi bi dɔlaa namaaŋɔ-i dumɛi. Tĩyãaŋ mi caaŋ-nu mi ta mi ce baa-na.
10 Miŋ waaŋ mamaŋ baa-na, da na ta na ce-ma, na maama ka ta ma dɔlnu-miɛ ŋaa muɔ miŋ ceŋ mi To maama-i mi maama ta ma dɔlnu-yuɔ dumaa.»

Yesu hãalãbiemba birii u jɛ̃naamba

11 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Mi taara na hɔmmu fɛ̃ da yogogo mɛi kaaŋga temma-i ku'i ciɛ mi ta mi waŋ nel daama-i baa-na.
12 Mi nelma yaa daama: Taa na dɔl na-naa ŋaa muɔmiŋ dɔlaa-na dumaa.
13 Nɛliɛŋ nuɔ da ŋ hũu-ma ku ŋ jɛ̃naamba maama-na, nelnyul hamu-i dii ji maar mufammu-i?
14 Miŋ waaŋ mamaŋ baa-na, da na ce-ma, na ka ce mi jɛ̃naaŋ namaa.
15 Mi sa tiraa mi bĩ-na maacembieŋ namaa, mi bĩ-na mi jɛ̃naaŋ namaa. Hama-i nuɔ-i? Maacembiloŋɔ sa suɔ u yuntieŋɔ kusũŋgu-i. A ne da namaaŋɔ-i, mi Toŋ waaŋ mamaŋ baa-mi hiere, mi waaŋ-ma baa-na. Terieŋgu faŋgu-na, mi siɛ gbãa bĩ-na mi maacembieŋ namaa.
16 Ku saa ce ŋaa namɛi fiɛlaa muɔ, muɔmɛi fiɛlaa namaa aa puɔr-na wuɔ na ka ce maacenfafamma aa na yaŋ na maacemma da belle, ku yaa da na cãrã bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu mi To wulaa aa bĩ mi yerre-i u ka hã-na baa-ku.
17 Ŋga miŋ taaraŋ kumaŋ na wulaa, ku yaa daaku: Taa na dɔl na-naa.»

Nelbiliemba bigãaŋ Diiloŋɔ-i

18 «Da na da nelbiliemba bigãaŋ-na, na saaya na suɔ wuɔ ba bigãaŋ muɔmɛi igɛ̃na.
19 Kuɔ na waa baa-ba, baa naa dɔl-na wuɔ bafamba baaŋ namaa. Ŋga mi fiɛlaa namaaŋɔ-i hiel-na ba hɔlma-na; bafamba baaŋ namaa sĩ, ku'i ciɛ ba bigãaŋ-na.
20 Yaaŋ mi nel daama ta ma tĩɛnu-nɛi: ‹Maacembiloŋɔ sa maar u yuntieŋɔ-i.›* Da ba huol mi yaaŋ-na, ba ka bi huol namaa na yaaŋ-na. Da ba nu mi nuŋgu-i, ba ka bi nu namaa kũŋgu-i.
21 Ba ka ce mafamma-i mɛi maa-na. Baŋ'a ba saa suɔ umaŋ puɔraa-mi, ku'i ciɛ.
22 Kuɔ mi saa naa jo ji piiye baa-ba, molo naa saa cãl-ba. Ŋga dɛ-i-na, ba siɛ gbãa da ãntãalãmma.»
23 «Umaŋ duɔ bigãaŋ muɔŋɔ-i, kutieŋɔ bi bigãaŋ mi To-i.

* **15:20** Niɛŋ Matie 10.24; Nsãa 13.16.

24 Miŋ ciɛ himma maŋ ba daa-ma. Aa ba suyaa wuɔ molo siɛ
gbãa ce ma temma. Kuɔ ba saa naa da-ma, molo naa saa cãl-
ba. Ŋga ba daa-ma aa cor ta ba bigãaŋ-mi baa mi To-i hiere.
25 Na saa da! Mamaŋ nyɛgãaŋ ba *ãnjĭnamma-na, ma'i saa
ce daama-i wɛi? Ma nyɛgãaŋ wuɔ: ‹*Ba bigãaŋ-mi gbãŋgbãŋ.*›†
26 «Mi To uŋ ka hã-mi kakãyãtieŋo maŋ mi saaŋ-yo hã-na,
u yaa ninsontieŋo-i. Duɔ jo, u ka piiye mi maama-i tũnu
nuɔmba-i.
27 Aa namaa fɛrɛ-i, iŋ waa baa i-naa dii ku domma-na, na ka
bi ce mi siɛrtaaŋ namaa.

16

Diiloŋ-Yalleŋ ka jo ji ce mamaŋ

1 «Mi sa taara ku ji nuɔl-na Diiloŋ-hũmelle-na ku'i ciɛ mi ta
mi waŋ daama-i hiere baa-na.
2 Ba ka nyaa-na *Diilonelhãalãdũnni-na. Aa yiiŋgu dii baa
yiiŋgu, bamaŋ ji taa ba ko-na, ba ka da niɛ sĭ ba cãa Diiloŋo'i
dumaaŋo-na.
3 Baŋ'a ba saa suɔ mi To-i baa mɛi fɛrɛ-i hiere, ku'i ka dii-ba
mafamma cemma-na.
4 Kumaŋ ciɛ mi wuɔya ta mi waŋ-ma baa-na, mi taara da ma
ji ta ma ce, na suɔ wuɔ mi waaŋ-ma baa-na cor tĭ. Mii naa waa
na caaŋ-nu ku'i ciɛ mi saa waŋ-ma baa-na dii ku domma-na.
5 Dɛ-i-na, mi ta da mi kã umaŋ puɔraa-mi u wulaa, aa molo
saa da duɔ yuu-mi wuɔ: ‹Ŋ kã hie?›
6 Mi suyaa miɛ miŋ waaŋ mamaŋ baa-na daama-i, ma'i saa
dɔlnu-nɛi.
7 A ne da mi waaŋ ninsoŋo yaa baa-na. Da mi ta, ku ka kãyã-
nɛi. Na saa da, da mi saa ta, kakãyãtieŋo siɛ gbãa jo. Fuɔ mi kã
ka hi aa saaŋ-yo hã-na.
8 Duɔ jo, u ka pigãaŋ nelbiliemba-i wuɔ ba piɛra ãmbabalma
kũŋgu-na, ba piɛra viisĭnni kũŋgu-na aa pira Diiloŋ-bɛrru
kũŋgu-na.
9 Baŋ'a ba saa hũu mɛi nelma-i, ku'i pigãaŋ ãmbabalma-i.
10 Aa miŋ kãŋ mi To wulaa, na siɛ tiraa da-mi, ku'i pigãaŋ
viisĭnni-i.
11 Aa miwaaŋ daayo tieŋo* yuŋ-maamaŋ fiɛlaanu tĭ, ku'i
pigãaŋ Diiloŋ-bɛrru-i.
12 «Nelma bɔi dii yogo mi da mi waŋ-ma baa-na, ŋga da mi
waŋ-ma baa-na fiɛfiɛ-i-na, ma ka mulĭɛŋ-na.
13 *Diiloŋ-Yalle da di ji jo, di yaa ninsoŋo tieŋo-i, di ka kaala
ninsoŋ-belle-i baa-na. Di sa ji waŋ difande kusũŋ-maama. Diŋ
nuɔ mamaŋ, di ji waŋ ma yaa-i aa bi tũnu-nɛi mamaŋ juɔŋ.

---

† **15:25** Gbɛliɛmaŋ-nɛini (Psaumes) 35.19; 69.5 * **16:11** Miwaaŋ daayo tieŋo yaa *Sitãni-i.

14 Di ka da mi kusũŋ-maama-i ji piiye tũnu-nɛi, a ce dumaaŋo-na di ka ce-mi bɔi.
15 Mi To maama-i hiere mɛi maama, ku'i ciɛ na da mi ciɛra di ka da mi kusũŋ-maama-i ji piiye tũnu-nɛi.»

Yesu tamma saa dɔlnu u hãalãbiemba-i
16 Kufaŋgu huoŋgu-na, Yesu wuɔ gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Cɛllɛ na ka naa-mi, aa cɛllɛ na ka bir da-mi.»
17 U hãalãbiemba namba ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Nel hama-i temma'i dumandɛ-i: ‹Cɛllɛ na ka naa-mi, aa cɛllɛ na ka bir da-mi›? Aa tiraa cira u kã u To wulaa.
18 Uŋ gbɛ̃ŋ cɛllɛ maŋ, u yuŋgu yaa wuɔ niɛ? I saa suɔ u nelma yaaŋga-i.»
19 Yesu wuɔ suɔ wuɔ ba taara ba yuu-yo. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi waaŋ-ma baa-na miɛ: ‹Cɛllɛ na ka naa-mi, aa cɛllɛ na ka bir da-mi.› Na yuu na-naa ma yaa nuɔ-i wɛi?
20 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Namaaŋo-i na kaa haa na nammu-i na yunniŋ ta na gbu na kaal aa banamba waa ponsaaŋ-nu. Na hɔmmu ka guɔla, ŋga na hɔguɔla ka bir ce hɔfɛ̃lle.
21 Ciɛŋo kusũŋ da ku bel-o, yaaŋga sa waa-yuɔ. Ŋga duɔ ji gbãŋ da u yuŋgu-i, biloŋo fɛ̃ u huɔŋga-i a ce u mulʼɛma karaanu-yuɔ.
22 Ku yaa ŋaa namaa kũŋgu-i: Na yammu vãa fiɛfiɛ-i-na, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, mi ka tiraa da-na. Da mi ji'a mi da-na, na hɔmmu ka fɛ̃ aa molo cɛraa u gbãa guɔla-muɔ.
23 Ku yiiŋ da ku ji hi, na siɛ yuu-mi baa nelma. Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da na cãrã kumaŋ aa bʼi mi yerre-i, mi To ka hã-na baa-ku.
24 Na saa hi cãrã bʼiŋkũŋgu yogo aa bʼi mi yerre-i. Cãarãŋ, na ka da, aa da na da, na hɔmmu ka fɛ̃ gbarnu.
25 «Mi waaŋ nel daama-i hiere baa-na gbãnɛiniŋ. Ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, mi siɛ tiraa ta mi piiye baa-na dumaaŋo-na. Mi To u maamaŋ yeŋ dumaa, mi ka bi waŋ-ma baa-na dumɛi.
26 Ku yiiŋgu da ku hi, na ka cãrã Diiloŋo-i aa bʼi mi yerre-i. Mi saa cira mi kaa cãrã Diiloŋo-i hã-na dɛ! Na maama dɔlnu-yuɔ, na gbãa cãrã-yuɔ na fɛrɛ.
27 Naŋ dɔlaa muɔŋo-i aa hũu-ma wuɔ mi hilaa fuɔ terieŋ-nu'i jo, ku'i ciɛ na maama ta ma dɔlnu-yuɔ.
28 Mi hilaa mi To yaa wulaa-i jo hʼiɛma-na. Fiɛfiɛ-i-na, mi ka ta hʼiɛma-na bir kã mi To wulaa.»
29 Uŋ waaŋ mafamma-i, u hãalãbieŋ baa cira: «Fiɛfiɛ fuɔ, ŋ yaaŋ gbãnɛini-i aa ta ŋ kaala ŋ nelma-i.
30 I suyaa yende-i-na wuɔ ŋ suɔ wɛima-i hiere. Diɛ tiɛ taara diɛ yuu-ni baa mamaŋ, ŋ wuɔya suɔ-ma. Terieŋgu faŋgu-na, i hũyãa-ma wuɔ ŋ juɔ Diiloŋ-jomma.»

31 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Ma sĩ na'a na hũyãa mi nelma-i
fiɛfiɛ-i-na kɛ?
32 Ŋga mi tũnu-nɛi, huɔŋgu naŋgu ka hi, aa ku hii tĩ yɛrɛ, na
ka pisãllã; nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ baa u muŋkãmmu aa yaŋ mi tĩɛ mi
diei yoŋ. Ŋga mi siɛ tĩɛ mi diei; mi To dii baa-mi.
33 Naŋ cuu mi huoŋ-nu, mi taara na hɔmmu fɛ̃ ku'i ciɛ mi
ta mi waŋ mafamma-i baa-na. Nelbiliemba ka mulĩɛŋ-na
miwaaŋ daayo-na, ŋga vaaŋ na fɛrɛ, mi guɔlaaya ba fɔ̃ŋgũɔ-i.»

17

Yesu Diilocãrãlle-i
1 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ tã u yuŋgu-i dɔrɔ aa naa cira: «Baba,
ku hii. Ce ŋ Biɛŋɔ ce bɔi, kumaŋ ka ce fuɔ bi ce nuɔ ŋ ce bɔi.
2 Ŋ haa-yo nelbiliemba yuŋ-nu wuɔ u hã u dombũurãamba-i
cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
3 A ne da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i ma yaa a suɔ ninsoŋ-
Diiloŋ nuɔŋɔ-i aa bi suɔ *Koŋkortieŋɔ muɔmi maŋ niŋ puɔraa-
mi.
4 Mi ciɛ ŋ ce bɔi hĩɛma-na. Niŋ ŋa naa hã-mi maacemma
maŋ, mi ciɛ-ma.
5 Baba, miŋ ŋa naa waa baa-ni aa miwaaŋɔ suɔ duɔ doŋ, niŋ
ŋa naa ce mi ce bɔi dumaa, ce mi ce bɔi dumɛi fiɛfiɛ-i-na.
6 «Niŋ fiɛlaa bamaŋ miwaaŋɔ-na hã-mi, mi pigãaŋ-ba ŋ
sĩnni-i. Naŋ baamba'i waa, ŋ bir-ba hã muɔ baa-ba. Ba nuɔ
ŋ nuŋgu-i.
7 Ba suyaa fiɛfiɛ-i-na wuɔ niŋ hãa-mi mamaŋ hiere, naŋ
kusũŋ-maama.
8 Niŋ waaŋ mamaŋ baa-mi, mi waaŋ-ma baa-ba. Ba siyaa-
ma. Ba suyaa wuɔ mi hilaa naŋ terieŋ-nu'i jo. Aa ba suyaa wuɔ
nuɔnɛi puɔraa-mi.
9 Mi cãrã-niɛ da mi hã-ba. Mi sa cãrã-niɛ da mi hã nel-
biliemba-i hiere dɛ! Niŋ hãa-mi bamaŋ, mi cãrã-niɛ da mi hã
ba yaa-i; naŋ baamba-i.
10 Mɛi kũŋgu-i naŋ kũŋgu, aa naŋ kũŋgu-i mɛi kũŋgu. Mi
bɔbɔima da ba yaa nuɔ-i.
11 Muɔmi sa tiraa mi ye dii miwaaŋɔ-na, mi kã naŋ terieŋ-
nu, a ne da bafamba dii-yuɔ yogo. Baba, cãlmuɔ sĩ nuɔni maŋ
nuɔ-i, jande, ta ŋ niya-bɛi ŋ fɛrɛ baa naŋ fɛrɛŋ fɔ̃ŋgũɔ; ŋ hãa
muɔŋɔ-i u yaa-i. Ku yaa ba ka waa baaduɔmba ŋaa muɔ baa
nuɔŋɔ-i iŋ yeŋ baaduɔŋ miɛ dumaa.
12 Niŋ hãa-mi fɔ̃ŋgũɔ maŋ, miŋ ciɛ huɔŋgu maŋ baa-ba, mi
niɛya-bɛi baa u yaa-i. Mi niɛya-bɛi, u diei saa ji balla mi wulaa,
da ku saa waa umaŋ naa saaya u balla ŋaa maŋ nyɛgãaŋ
dumaa Diiloŋ-nelma-na.*

* **17:12** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.18 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

13 «Fiɛfiɛ-i-na, mi ka bir kã ŋ wulaa. Mi taara ba hɔmmu fɛ̃
gbarnu mɛi kaaŋga temma-i, ku'i ciɛ mi ti̱ɛ hi̱ɛma-na aa ta mi
waŋ mafamma-i.
14 Miŋ waaŋ ŋ nelma-i baa-ba, nelbiliemba bigãaŋ-ba wuɔ
ba sa wuɔ hũmeduɔle baa-ba ŋaa muɔ.
15 Ku saa ce ŋaa mi cãrã-niɛ wuɔ ŋ hiel-ba miwaaŋo-na dɛ!
Ma'i si̱. Mi cãrã-niɛ wuɔ ŋ ta ŋ niya-bɛi *Bigãarãŋo baa da suur
ba hɔlma-na.
16 Ba sa wuɔ hũmeduɔle baa nelbiliemba-i ŋaa muɔ.
17 Naŋ nelma yaa ninsoŋo-i. Pigãaŋ-ba baa-ma ba suɔ-ma aa
ta ba cãa nuɔnɛi yoŋ.
18 Niŋ puɔraa muɔmi-i dumaa miwaaŋo-na, mi bi puɔraa
bafamba-i dumɛi miwaaŋo-na.
19 Muɔ mi cãa nuɔnɛi yoŋ ba da ba da ninsoŋo-i aa fulnu
nuɔnɛi ta ba bi cãa-ni.
20 «Mi sa cãrã-niɛ da mi hã bafamba yoŋ dɛ! Bamaŋ ka
nu ba nelma-i aa hũu mi maama-i, mi bi cãrã-niɛ da mi hã
kutaamba-i.
21 Baba, mi cãrã-niɛ wuɔ ŋ yaŋ ba ce kuuduɔŋgu ŋaa muɔ baa
nuɔ iŋ yeŋ baaduɔŋ miɛ dumaa. Yaŋ i suurnu i-naa, ku yaa
nuɔmba ka suɔ wuɔ nuɔnɛi puɔraa-mi.
22 Niŋ ciɛ mi ce bɔi dumaa, mi bi ciɛ ba ce bɔi dumɛi, ku yaa
ba ka gbãa ce kuuduɔŋgu ŋaa muɔ baa nuɔ iŋ yeŋ kuuduɔŋgu
dumaa.
23 Ku yuŋgu yaa daaku: Mi ka waa baa-ba aa ŋ waa baa-
mi, ku yaa ba ka gbãa ce kuuduɔŋgu kelkel. Dumaaŋo-na,
nuɔmba ka suɔ wuɔ nuɔnɛi puɔraa-mi aa tiraa suɔ wuɔ ba
maama dɔlnu-niɛ ŋaa mɛi maamaŋ dɔlnuŋ-niɛ dumaa.
24 «Baba, niŋ dɔlaa-mi dumaa aa miwaaŋo suɔ duɔ doŋ, mi
taara niŋ ciɛ mi ce bɔi dumaa, da mi waa kusuɔŋ-nu, mi
dombũurãamba waa mi caaŋ-nu ta ba da-mi.
25 Baba, ŋ faa teu! Nelbiliemba saa suɔ-ni, ŋga mɛi suyaa-ni
aa dombũurãamba suyaa wuɔ nuɔnɛi puɔraa-mi.
26 Mi pigãaŋ-ba ŋ si̱nni-i, aa mi ka cor ta mi pigãaŋ-ba baa-
ni, ku yaa niŋ dɔlaa muɔŋo-i dumaa, bafamba ka bi dɔl ba-naa
dumɛi, aa muɔ baa bafamba-i i gbonu ce baaduɔŋ miɛ.»

18

Yesu belma hii
(Matie 26.47-56; Marke 14.43-50; Like 22.47-53)

1 Yesuŋ juɔ cãrã Diiloŋo-i ti̱, wuɔ hel baa u *hãalãbiemba-i
a jãal Sedurõ kaaŋgu-i kã bomborma namma-na. Tibinniŋ-
suoŋgu naŋgu waa terieŋgu faŋgu-na, baa kã ka suur-kuɔ.
2 Ba taa ba kã terieŋ daaku-na koko; a ce dumaaŋo-na,
*Yuda maŋ taa u taara u hel u huoŋgu-na, u taa u suɔ ku
saaŋgu.

3 Wuɔ sire nyaa ba huoŋ-nu dii tibinniŋ-suoŋgu-na baa sorosibaa-ba-i a naara *Diilodubuɔ niyataamba namba. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *Farisi̱ɛbaa-ba yaa naa hãa-yo Diilodubuɔ niyataamba-i. Fiti̱mbaa-ba waa baa-ba a naara jigãmmu.

4 Yesu wuɔ suyaa mamaŋ ka da-yo. Baŋ kãa ka hi, wuɔ piɛ yuu-ba wuɔ: «Na taara hai moloŋo-i?»

5 Baa cira: «I taara Nasarɛtitaaŋ Yesu.»

Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.» Yuda maŋ taa u taara u hel u huoŋgu-na, u waa baa-ba.

6 Yesuŋ ciɛra muɔmɛi terieŋgu maŋ nuɔ-i, baa bir baa ba honni kã ka cii da burɔŋ!

7 Yesu wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Na taara hai?»

Baa cira: «I taara Nasarɛtitaaŋ Yesu.»

8 Yesu wuɔ cira: «Mi saa cira muɔmɛi wɛi? Da na'a na taara muɔmɛi, yaaŋ bamaŋ daaba kã.» U gbɛ̃ u hãalãbiemba yaa-i.

9 Uŋ ŋa naa waŋ mamaŋ, ma'i sa ciɛŋ daama-i wɛi? Uu naa cira: «Baba, niŋ hãa-mi bamaŋ, u diei saa balla mi wulaa.»*

10 A ne da jigãŋga waa baa Simɔ-Piɛr; wuɔ fa-ka hiel-ka pãŋ jafũŋ *Diilojigãntaamba yuntieŋo maacembiloŋo nadi-etũŋgu-i a yer-ku. Ba taa ba bi̱ naacoloŋo-i Malkusi.

11 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, dii ŋ jigãŋga-i ka foguoŋgu-na!» Aa naa cira: «Mi To uŋ ciɛra mamaŋ da-mi, ŋ sa taara ma da-mi wɛi?»

12 Yesuŋ bi waaŋ mafamma-i, sorosibaa-ba-i baa ba yuntieŋo-i a naara Diilodubuɔ niyataamba kã ka bel-o vaa u nammu-i mu hãi-i-na.

13 Belle fande-na, Kayifu yaa waa Diilojigãntaamba yuntieŋo-i. Baŋ vaa-yo, baa kã baa-yo Kayifu cura yaa wulaa-i igɛ̃na. Ba taa ba bi̱-yo Ani.

14 A ne da Kayifu duoŋo faŋo yaa naa gbɛ̃ *Yuifu ba yuntaamba-i wuɔ nelduoŋ duɔ ku a kor nelle-i hiere ku bɔyaa nelle da di muonu.†

Simɔ-Piɛr ci̱naana Yesu-i
(Matie 26.69-70; Marke 14.66-68; Like 22.55-57)

15 Baŋ bilaa Yesu-i ta ba kã baa-yo, Simɔ-Piɛr baa u nahãalãbiloŋo naŋo-i baa cu ba huoŋ-nu. *Diilojigãntaamba yuntieŋo taa u suɔ Simɔ-Piɛr nabentieŋo-i, a ce dumaaŋo-na, baŋ kaa hi Diilojigãntaamba yuntieŋo ci̱ŋgu-i, *hãalãbiloŋ daa wuɔ kã ka suur baa Yesu-i hiere.

16 Piɛr wuɔ yiɛra fondumɛlle-na u saa suur. Hãalãbiloŋ daa wuɔ hel piiye baa ciɛŋo maŋ taa u niya dumɛlle-i aa naa ce Piɛr suur.

17 Ciɛŋ daa wuɔ yuu Piɛr wuɔ: «Ma sĩ naacoloŋ daa u hãalãbiloŋo naŋo'i nuɔŋo-i kɛ?»

---

* **18:9** Niɛŋ 6.39; 17.12. † **18:14** Niɛŋ 11.50.

Piɛr wuɔ cira: «U hãalãbiloŋɔ sĩ muɔ dɛ!»
18 Waaŋgu waa; *Diilojigãntaamba yuntieŋɔ maacembiemba-i baa bamaŋ niɛyaŋ-yuɔ baa dii dãamu ta ba yiraaŋ. Piɛr wuɔ kã ka tuɔ yiraaŋ baa-ba.

(Matie 26.59-66; Marke 14.55-64; Like 22.66-71)

19 Baŋ kãa baa Yesu-i, *Diilojigãntaamba yuntieŋɔ wuɔ yuuyo a kã u *hãalãbiemba yaŋga, baa uŋ wuɔraŋ u waŋ nelma maŋ baa nuɔmba-i ma yaŋga.
20 Yesu wuɔ cira: «Mamaŋ waa mi wulaa, mi piiye-mɛi nuɔmba-i hiere ba yufelleŋ. Mi piiye-mɛi *Diilonelhãalãdũnni-na aa piiye-mɛi *Diilodubuɔ-i-na. *Yuifubaa-ba jãnu ba-naa terni fanni'i nuɔ-i. Mi saa fuo ma diei bɛi.
21 Ma ce niɛ ŋ ta ŋ yuu-mi? Miŋ piiye baa bamaŋ, ba suyaa miŋ waaŋ mamaŋ baa-ba; yuu ba yaa-i, ba ka waŋ ma yaaŋga-i baa-ni.»
22 Yesuŋ piiye dumaaŋɔ-na, Diilojigãntaamba yuntieŋɔ niyatieŋɔ naŋ wuɔ caa u tũŋgu-i aa naa cira: «Ŋ piiye baa Diilojigãntaamba yuntieŋɔ yaa dɛ-i-na wɛi?»
23 Yesu wuɔ cira: «Da kuɔ mi cãlãa piiyemma, pigãaŋ-mi miŋ cãlãa kusuɔŋ-nu; ŋga da kuɔ mi saa cãl piiyemma, ŋ muyaa-mi hama-i nuɔ-i?»
24 Ani wuɔ yaŋ-yo baa iyiemba-i aa saaŋ-yo hã Kayifu-i baayo, u yaa waa Diilojigãntaamba yuntieŋɔ-i.

(Matie 26.71-75; Marke 14.69-72; Like 22.58-62)

25 Baŋ taa baa Yesu-i ta ba kã Kayifu terieŋgu-na, Simɔ-Piɛr wuɔ tĩɛna dii dãntorre-na. Naacolŋɔ naŋ wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ma sĩ naacolŋ daa u *hãalãbiloŋɔ naŋɔ'i nuɔŋɔ-i kɛ?»
Piɛr wuɔ cira: «U hãalãbiloŋɔ sĩ muɔ dɛ!»
26 *Diilojigãntaamba yuntieŋɔ maacembiloŋɔ naŋɔ waa, ba kuuduɔŋgu'i baa Piɛrŋ jafãaŋ umaŋ tũŋgu-i yer-ku. Fuɔ wuɔ cira: «Ma sĩ mɛi daa nuɔ baa naacolŋ daayo-i tibinniŋ-suoŋgu-na kɛ?»
27 Piɛr wuɔ tiraa hel-kuɔ wuɔ coima, fuɔ sĩ. Kɔhɔldĩɛlãŋ wuɔ doŋ tuɔ bu.

Ba kãa baa Yesu-i fãamaaŋ ba terieŋ-nu

(Matie 27.1-2,11-31; Marke 15.1-20; Like 23.1-5,13-25)

28 Cuoŋ kaalaa kãŋkãŋkãŋ, baa naar hel baa Yesu-i Kayifu terieŋgu-na a kã baa-yo ba fãamaaŋɔ wulaa. Fãamaaŋɔ faŋɔ waa *Oromɛyiɛŋɔ. Baŋ kaa hi, *Yuifu ba yuntaamba saa siɛ suur fãamaaŋɔ dumɛlle-na; wuɔ da ba suur, ba ka guɔla ba fɛrɛ a ce ba siɛ gbãa wuo *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i.
29 *Pilati yaa waa fãamaaŋɔ-i belle fande-na. Wuɔ hel yuuba wuɔ: «Na'a naacolŋ daayo ciɛ bige-i?»
30 Baa cira: «Kuɔ u maacemma naa fa, ii naa saa jo baa-yo ji hã-ni.»

31 Pilati wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Biyaaŋ-yoŋ na kã baa-yo na ka ce
u ãndaaŋgu-i namaa cemma.»
Baa cira: «Miɛ siɛ gbãa hã-ba hũmelle-i i fɛrɛ wuɔ ba ko
moloŋo.»
32 Yesuŋ ŋa na'a u ka ku kuliiŋgu maŋ, ku'i sa juɔŋ daaku-i
wɛi?‡
33 Pilati wuɔ bir suur u dumɛlle-na aa bĩ Yesu-i ji yuu-yo
wuɔ: «Nuɔnɛi Yuifu ba nellentieŋ nuɔŋo-i wɛi?»
34 Yesu wuɔ cira: «Moloŋo-i waaŋ mi maama baa-ni wɛi?
Sisɔ naŋ kusũŋ-maama'i?»
35 Pilati wuɔ cira: «Ne niŋ feŋ-miŋ! Ŋ daa muɔ Yuifuyiɛŋ muɔ
wɛi? Ŋ nelleŋ-baamba'i hãa muɔ baa-ni baa *Diilojigãntaamba
yuntaamba-i, ŋ guɔlaaya bige-i ba wulaa?»
36 Yesu wuɔ cira: «Mɛi nellentesĩnni sa hel hĩɛma-na bande.
Kuɔ ni taa ni hel hĩɛma-na bande, bamaŋ cuu mi huoŋ-nu baa
naa gbãŋ kpelle a hũu-mi Yuifubaa-ba nammu-na. Ŋga mɛi
nellentesĩnni-i miwaaŋ daayo niini sĩ.»
37 Uŋ waaŋ mafamma-i, Pilati wuɔ cira: «Terieŋgu faŋgu-na,
nellentieŋ nuɔ wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Nellentieŋ muɔ ŋaa niŋ waaŋ-ma dumaa. Mi
juɔ ji hoŋ hĩɛma-na da mi waŋ ninsoŋo maama. Umaŋ duɔ cu
ninsoŋo huoŋ-nu ŋ da kutieŋo nu mi nelma-i.»
38 Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ninsoŋo yaa bige-i fuɔ?» Aa naa
tiraa hel kã Yuifubaa-ba wulaa ka cira: «Mɛi saa da kumaŋ ciɛ
na'a na ko naacoln daayo-i.
39 Ŋga ma diei dii, kumaŋ ciɛŋ koko, belle belle, da na'a na
ce na kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i, mi nanna kasobiloŋo diei
hã-na. Na taara bende-i mi nanna Yuifu ba nellentieŋo yaa
hã-na wɛi?»
40 Baa kaasĩŋ wuɔ: «I sa taara ŋ nanna ufaŋo-i! I taara ŋ
nanna Barabasi!» A ne da Barabasi faŋo waa cuoyuo.

19

Pilati hãa-ba hũmelle-i wuɔ ba ko Yesu-i

1 Maŋ juɔ waa dumaaŋo-na, *Pilati wuɔ cira ba jo baa Yesu-i
ji muo-yo.
2 Sorosibaa baa ce huɔni a sũ nyantuoluo dii u yuŋgu-na.
Aa naa bi dii joŋgorbuɔ hã-yo ce-yo ŋaa nellentieŋo. Joŋgorbuɔ
faŋo waa dãa-wuoŋo.
3 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa ta ba piɛ ba jaal-o. Umaŋ duɔ piɛ,
wuɔ: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni.» Aa caa u tũŋgu-i.
4 Pilati wuɔ tiraa hel waŋ baa-ba wuɔ: «Mi ka ce ba hel baa-
yo jo baa-yo, ku yaa na ka suɔ wuɔ mɛi saa da kumaŋ ciɛ na'a
na ko-yo.»

‡ **18:32** Niɛŋ 12.32-33.

5 Aa naa bi ce ba hel baa Yesu-i baa huɔniŋ-nyantuoluo-i u
yuŋgu-na a naara joŋgorbuɔ-i u nuoŋgu-na. Baŋ juɔ baa-yo,
Pilati wuɔ cira: «U yaa daayo!»
6 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *Diilodubuɔ niy-
ataaŋ baŋ juɔ'a ba ne da Yesu-i, baa pãŋ doŋ ta ba kaasĩŋ wuɔ:
«Gbu-yo *daaŋ-nu! Gbu-yo daaŋ-nu!»
Pilati wuɔ cira: «Kãaŋ na ka gbu-yo na fɛrɛ; mɛi saa da
kumaŋ ciɛ na'a na ko-yo.»
7 Yuifubaa baa cira: «U ciɛ u fɛrɛ Diiloŋ-Biɛŋɔ; a ne da a saa
baa miɛ *ãnjĩnamma-i, fuɔ temma-i i saa saaya i yaŋ-yo, i gbĩɛ
i ko-yo.»
8 Baŋ waaŋ mafamma-i, Pilati holle pãŋ caar.
9 Wuɔ bir suur baa Yesu-i ka yuu-yo wuɔ: «Naŋ hel hie?»
Yesu saa seŋ sũnuŋgu yuɔ.
10 Pilati wuɔ cira: «Ŋ fiinaaŋ muɔmɛi nuɔ-i wɛi? Ŋ saa suɔ
wuɔ mi gbãa nanna-niɛ, mi gbãa bi ce ba gbu-ni *daaŋgu-na
wɛi?»
11 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ Diilo saa naa hã-ni baa ku fõŋgũɔ-i, nii
naa saa gbãa ce bĩŋkũŋgu muɔmi-na. Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ
juɔ baa-mi ji hã-ni, fuɔ cãlmuɔ maaraa naŋ wuoŋo-i.»
12 Pilatiŋ nuɔ nel daama-i wuɔ pãŋ tuɔ taara u nanna
Yesu-i. Yuifubaa baa sire ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Da kuɔ naŋ jĩɛŋɔ
sĩ *jãmatigi-i, nanna-yuɔ! Umaŋ duɔ ce u fɛrɛ nellentieŋo,
jãmatigi bigãarãŋo!»
13 Baŋ piiye dumaaŋo-na, Pilati wuɔ tiraa hel baa Yesu-i
kã baa-yo terieŋgu naŋgu-na ba bĩ-ku «Gabata» ebiremma-
na. Fãamaaŋo tĩɛna kusuɔŋ-nu'i u gɛr. Baŋ kãa, wuɔ tĩɛna u
teterre-na.
14 Bãaŋgu naa hi yuhuɔŋga-i tĩ, aa *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-
ponsaaŋgu waa ŋaa bisĩŋ ku temma. Pilati wuɔ gbɛ̃ Yuifubaa-
ba-i wuɔ: «Na nellentieŋo yaa daayo!»
15 U waaŋ mafamma-i ce niɛ? Baa sire ta ba kaasĩŋ wuɔ:
«Ko-yo! Ko-yo! Gbu-yo daaŋ-nu!»
Pilati wuɔ cira: «Na'a mi gbu na nellentieŋo yaa daaŋgu-na
wɛi?»
*Diilojigãntaamba yuntaaŋ baa cira: «Da ma hel *Oromɛ ba
*jãmatigi-i-na, nellentieŋo naŋo si dii baa-ye.»
16 Pilati wuɔ hã-ba Yesu-i wuɔ ba ka gbu-yo daaŋgu-na.

Ba taa baa Yesu-i da ba ka ko-yo
(Matie 27.32-44; Marke 15.21-32; Like 23.26-43)

17 *Pilatiŋ hãa-ba hũmelle-i, baa hel baa Yesu-i nelleŋ-
huoŋga-na kã baa-yo baŋ bĩŋ terieŋgu maŋ ebiremma-na
«Gɔlgota-i», ku yuŋgu yaa wuɔ yukoluoŋgu. Baŋ ka gbuŋ-yoŋ
*daaŋgu maŋ nuɔ-i, baa haa-ku hã fuɔ fɛrɛ yaa tũu-ku.

18 Ba kãa baa-yo kusuɔŋ-nu'i ka gbu-yo, a naara nuɔmba
namba ba hãi; unaŋo-i kɔtuɔŋ daaku-na, unaŋo-i kɔtuɔŋ
daaku-na.
19 Pilati wuɔ nyɛgɛ̃ŋ haa Yesu yudɔrɔ-i-na wuɔ: «Nasarɛtitaaŋ
Yesu, *Yuifu ba nellentieŋo.»
20 Ba naŋ gbuu-yo terieŋgu maŋ nuɔ-i, kuɔ sa maa baa
nelleŋ-huɔŋga-i, aa ba naŋ nyɛgãaŋ nelma maŋ haa u yudɔrɔ-i-
na, baa nyɛgãaŋ-ma ebiremma-na, baa latɛ̃mma-na, baa
girɛkimma-na; a ce dumaaŋo-na, Yuifubaa bɔi baa kalaŋ-ma.
21 *Diilojigãntaamba yuntaaŋ baa sire kã Pilati wulaa ka
cira: «Hur Yuifu ba nellentieŋo-i aa ŋ nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: ‹Naacolŋ
daayo ciɛra u yaa Yuifu ba nellentieŋo-i.›»
22 Pilati wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Miŋ nyɛgãaŋ kumaŋ, mi nyɛgãaŋ
ku yaa-i; mi siɛ gbãa hur-ku aa nyɛgɛ̃ŋ kunaŋgu.»
23 Sorosibaa-baŋ gbuu Yesu-i, baa biɛ u niidiini-i calnu-
niɛ sɔmma naa; nelduɔŋo biɛ sɔmma diei. Aa naa bi biɛ
u joŋgorbuɔ-i. Joŋgorbuɔ daayo-i muŋgbommu saa waa-yuɔ;
kompaŋga diei duɔŋ dɔrɔ-i-na ji hi cicaara-i.
24 Baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Baa na yaŋ i taalnu
joŋgorbuɔ daayo-i, yaaŋ i ful tieŋa i ne umaŋ ka da-yo.»
Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na ma'i sɩ̃ daama-i wɛi? Ma
nyɛgãaŋ wuɔ: *«Ba calaanu mi niidiini-i ba-naa nuɔ aa ful tieŋa
biɛ mi joŋgorbuɔ-i.»**
25 Baŋ gbuu Yesu-i, u nyu waa u caaŋgu-na baa u nyu hãaŋo
naŋo, a naara Maari maŋ Kulopasi ciɛŋo-i, baa Maari maŋ taa
u hel Magidala-i-na.
26 Yesu wuɔ ne da u nyu-i baa u *hãalãbiloŋo maŋ maama-i
taa ma dɔlnu-yuɔ ba waa yiɛra ba-naa canniŋ; wuɔ gbɛ̃
nyuŋo-i wuɔ: «Nnaa, ŋ biɛŋo yaa-i.»
27 Aa gbɛ̃ hãalãbiloŋo-i wuɔ: «Ŋ nyu yaa-i.»
Uŋ piiye dumaaŋo-na, hãalãbiloŋ daa u saa bir u huoŋgu
nyuŋo-na; wuɔ biɛ-yo u ka tɩ̃ɛna fuɔ terieŋ-nu.

Yesu kuliiŋgu-i
(Matie 27.45-56; Marke 15.33-41; Like 23.44-49)

28 Yesuŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ ne da mamaŋ waa cemma
hiere ma ciɛ. Wuɔ cira: «Hũŋkuɔsɩ̃nni bilaa-mi.»† U waaŋ ma
yaa-i a ce mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na ma da ma gbãa ce.
29 Bũnaŋga naŋga waa terieŋgu-na niisaarni'i naa yuu-ka.
Sorosibaa baa dii kãnsaarma niisaarŋ daani-na aa naa ful-ma
*isopegboruoŋ-nu kã baa-ma Yesu nuŋgu-na.
30 Yesu wuɔ mɔsũnya niisaarŋ daani-i aa naa cira: «Fiɛfiɛ
fuɔ, wɛima tɩ̃ɛ.» Aa naa bi nisɩ̃ŋ u yuŋgu-i, u tamma yaa
dumaaŋo-na.

---

* **19:24** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 22.19 † **19:28** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nɛini (Psaumes) 69.22 baa 22.16.

Ba fũɔ Yesu gbugbɛiŋɔ-i baa puɔluŋgu

31 Baŋ gbuu Yesubaa-ba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku waa jumayiiŋgu. Ku cuo kaala waa *yiťɪɛnaŋgu; a ce dumaaŋɔ-na, *Yuifu ba yuntaamba saa ta ba taara yiťɪɛnaŋgu hi Yesubaaba-i dii dɔrɔ-i-na. A tiraa naara yiťɪɛnaŋgu faŋgu waa yibuɔ ba wulaa. Baa kã ka cãrã *Pilati-i wuɔ u yaŋ ba ka kara ba gbeini-i ku yaa ba ka ku donduo ba har-ba aa yiťɪɛnaŋgu suɔ da ku hi.

32 Pilati wuɔ hã-ba hũmelle-i. Sorosibaa baa kã. Baŋ ŋa naa gbu bamaŋ baa Yesu-i, baa kara dìɛlã-wuoŋɔ gbeini-i aa kã ka kara hãalĭŋ-wuoŋɔ niini-i.

33 Ba birii ku yaa nuɔ-i da ba kara Yesu niini-i, a da u kuu; a ce dumaaŋɔ-na ba saa kara-niɛ.

34 Sorosiyiɛŋɔ naŋɔ yagar fɔ̃ u gbugbɛiŋɔ-i baa u puɔluŋgu-i. Uŋ fũɔ-yo dumaaŋɔ-na, tãŋ maa ta ma hel baa hũmma.

35 Umaŋ nyɛgãaŋ nel daama-i, u daa-ma nuɔ baa u yufelle, u sa kar u huɔyasaŋga. Fuɔ fɛrɛ suyaa wuɔ u waŋ ninsoŋɔ. U taara na hũu-ma wuɔ ninsoŋɔ ku'i ciɛ u tuɔ waŋ-ma baa-na.

36 Diiloŋ-nelmaŋ piiye terieŋgu maŋ nuɔ-i wuɔ: *«Ba siɛ kanu halle u gboluoŋgu diei»*‡, ma'i saa ce daama-i wɛi?

37 Aa ma tiraa piiye terieŋgu naŋgu-na wuɔ: *«Ba ka bir ta ba ne baŋ fũɔ umaŋ.»*§

Yesu fuuremma-i
(Matie 27.57-61; Marke 15.42-47; Like 23.50-56)

38 Ku huoŋgu-na, Yosɛfu maŋ taa u hel Arimate-i-na, wuɔ kã ka cãrã *Pilati-i aa duɔ ka har Yesu-i. Fuɔ bi waa Yesu huoŋgu-na, ŋga fuɔ taa u kãalã *Yuifu ba yuntaamba-i, a ce dumaaŋɔ-na, u taa u fuo u kũŋgu-i. Pilati wuɔ hã-yo hũmelle-i u kã ka har Yesu-i.

39 Nikodɛmu maŋ naa kãa Yesu wulaa isuɔŋgu naŋgu-na, wuɔ kã ka naara-yuɔ. Nikodɛmu wuɔ guɔlaa *miir-namma baa alowɛsi*-namma a kã. Ma yoyondoŋ maa yuu kilobaa komorre baa cĭnciel temma.

40 Baa kãyã ba-naa ba hãi-i-na a tiil kuloŋɔ-i baa natikolonaŋ daama-i aa fĭnya-yuɔ. Ba migãaŋ-yo ŋaa Yuifubaa-baŋ bi migãaŋ ba kuomba-i dumaa aa suɔ fuure-bɛi.

41 Ba naŋ gbuu Yesu-i kusuɔŋ-nu, tibinniŋ-suoŋgu naŋgu waa ku caaŋgu-na. Tibinniŋ-suoŋ daaku huɔŋga-na, cĭncorfɛlɛnde waa, baa sa hi fuure moloŋɔ diɛ yogo.

42 *Yiťɪɛnaŋguŋ hii tĭ dumaaŋɔ-na, baa kã baa Yesu-i kusuɔŋnu'i ka fuure-yuɔ aa da ba da ba fɛrɛ tigiiŋ cie yiťɪɛnaŋgu-i.

---

‡ **19:36** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 12.46; Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 34.21 § **19:37** Sakari (Zacharie) 12.10 * **19:39** ***Alowɛsi:*** Tibiiŋgu naŋ yerre-i dumaaŋɔ-na, ba ce natikolo baa-ku.

20

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na
(Matie 28.1-8; Marke 16.1-8; Like 24.1-12)

1 *Yitĩɛnaŋgu cuo kaala-i-na*, Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na, wuɔ sire naar cicãnjãale-na a kã Yesu cĩncorre-na. Tãmpɛ̃buɔ naŋo naa suuye di nuŋgu-i. Uŋ kãa ka hi, wuɔ da tãmpɛ̃l daade bũmalãa halaŋ.

2 Wuɔ bir gũunu baa gbaruŋgu kã ka da Simɔ-Piɛr baa *hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Ba hielaa Itieŋo-i cĩncorre-na, aa i saa suɔ baŋ diyaa-yo kusuɔŋ-nu.»

3 Piɛr baa hãalãbiloŋ daayo-i baa sire ta ba gbar ba kã cĩncorre terieŋgu-na.

4 Hãalãbiloŋ daa wuɔ gbar ka hi yaaŋga Piɛr-na.

5 Uŋ hii, u saa suur, wuɔ yiɛra aa naa gbĩina tuɔ ne. U niɛ ku yaa-i a da kompabieŋa† yaa yoŋ cĩncorre huɔŋga-na.

6 Simɔ-Piɛrŋ juɔ ji hi, wuɔ cor suur a bi da kompabieŋa jĩɛna dumandɛ hĩɛma-na.

7 Baa naa ce kompaŋga naŋga a fĩnya kuloŋo yaaŋga-i, wuɔ da kafaŋga fĩɛŋ jĩna ka deŋ.

8 Hãalãbiloŋ daayo suɔ suur fiɛfiɛ-i-na. Uŋ suurii ka da-ku dumaaŋo-na, wuɔ suɔ hũu-ma wuɔ Yesu siire ninsoŋo.

9 Ninsie ninsie, Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ mamaŋ wuɔ Yesu naa saaya u sire hel kuomba hɔlma-na, u hãalãbiemba saa naa hi suɔ ma yaaŋga-i yogo.

10 Hãalãbieŋ daabaŋ kaa da-ma dumaaŋo-na, baa bir kũŋ.

Yesu caraaya Magidalataaŋ Maari-i
(Matie 28.9-10; Marke 16.9-11)

11 *Hãalãbieŋ daabaŋ taa, Maari wuɔ yiɛra cĩncorre nuŋgu-na tuɔ kaal. Uŋ kaal, wuɔ ji gbĩina wuɔ fuɔ ne cĩncorre huɔŋga-i;

12 a da bige-i daaku-i? *Dɔrpɔpuɔrbiemba hãi baa joŋgorpiɛlmba. Ba tĩɛnaana baŋ ŋa naa galla Yesu-i kusuɔŋ-nu: Unaŋo-i u yuŋguŋ waa kusuɔŋ-nu, unaŋo-i u gbeiniŋ waa kusuɔŋ-nu.

13 Dɔrpɔpuɔrbiemba yuu-yo wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ kaal?»

Maari wuɔ cira: «Ba hielaa mi Tieŋo-i aa mi saa suɔ baŋ diyaa-yo kusuɔŋ-nu.»

14 Wuɔ u miɛl ne ku yaa-i a da Yesu-i u huoŋgu-na, ŋga u saa suɔ wuɔ u yaa-i;

15 u daa niɛ sĩ baŋ fuuriiye Yesu-i suoŋgu maŋ nuɔ-i kutieŋo yaa-i.

---

* **20:1** Ku cuo kaala waa jumaansi. † **20:5** Bafamba taa ba fĩnya ba kuomba-i baa kompabieŋa.

Yesu wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ kaal? Ŋ taara hai moloŋo-i?»
Wuɔ cira: «Naacolŋ nuɔ, da kuɔ nuɔnɛi biyaa-yo, pigãaŋ-mi niŋ jĩɛna-yuɔ kusuɔŋ-nu mi ka biɛ-yo.»
16 Yesu wuɔ cira: «Maari!»
U miɛlãa ku yaa-i a suɔ suɔ-yo. Wuɔ piiye ebiremma-na wuɔ: «Araabuuni!» Ku yuŋgu yaa wuɔ: Hãalãtie.
17 Yesu wuɔ cira: «Baa bella-miɛ! Mi saa hi nyugũŋ kã mi To wulaa yogo. Mamaŋ dii cemma: Kã ŋ ka waŋ baa mi baamba-i wuɔ miɛ mi nyugũŋ kã mi To wulaa, u yaa namaa bi To. Mi kã mi Diiloŋo wulaa, u yaa namaa bi Diiloŋo.»
18 Maari wuɔ bi ta ka tũnu hãalãbiemba-i wuɔ u daa Itieŋo-i, aa bi waŋ uŋ puɔraa-yo baa mamaŋ.

Hãalãbiemba daa Yesu yufelle
(Matie 28.16-20; Marke 16.14-18; Like 24.36-49)
19 Yinduɔŋgu faŋgu dãnambãaŋgu-na, *hãalãbiemba tigiiŋ ba-naa dũŋgu naŋgu-na aa naa gbonu-kuɔ ba fɛrɛŋ nuɔ. Ba taa ba kãalã *Yuifu ba yuntaamba-i ku'i ciɛ baa gbonu-kuɔ ba fɛrɛŋ nuɔ. Ba juɔ'a ba ne da Yesu-i ba hɔlma-na. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Tĩyãaŋ dɛi!»
20 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ pigãaŋ-ba u nammu-i baa u gbugbɛiŋo-i. Hãalãbiembaŋ daa-yo, ba hɔmmu gbuu pãŋ fɛ̃ da yogogo.
21 Yesu wuɔ tiraa cira: «Tĩyãaŋ dɛi!» Aa naa cira: «Mi To uŋ puɔraa-mi dumaa, muɔ mi bi puɔr-na dumɛi.»
22 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ hul fafalmu dii-bɛi aa naa cira: «Mi hãa-na *Diiloŋ-Yalle yaa-i.
23 Da na pir bamaŋ ãmbabalma-i, ma ka pir, ŋga da na saa pir bamaŋ maama-i, ma ka tĩɛ ba yunni-na.»

Toma daa Yesu yufelle
24 *Hãalãbiembaŋ daa Yesu-i, Toma maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Piɛbaa-ba-i u saa waa.
25 U nabaamba kã ka tũnu-yuɔ wuɔ ba daa Itieŋo-i. Toma wuɔ cira: «Muɔ da mi saa da hɛiŋa fonni-i u nammu-na, da mi saa dii mi niele-i foŋ daani-na, da mi saa dii mi naŋga-i u gbugbɛiŋo-na, mi cɛraa mi hũu-ma.»
26 Yinni niediei cor, niehãi yiiŋgu-na, hãalãbiemba tiraa tigiiŋ ba-naa duduɔŋgu faŋgu-na. Toma waa baa-ba kufaŋgu-i. Baa gbonu dũŋgu-i ba fɛrɛŋ nuɔ. Ba juɔ'a ba ne tiraa da Yesu-i ba hɔlma-na. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Tĩyãaŋ dɛi!»
27 Aa naa cira: «Toma, jo baa ŋ niele-i bande. Ne mi nammu-i. Dii ŋ naŋga-i mi gbugbɛiŋo-na ŋ ne. Baa ce ŋ hɔmmu-i mu hãi; hũu-ma wuɔ muɔmɛi!»
28 Toma wuɔ cira: «Nuɔnɛi mi Tieŋ nuɔ, nuɔnɛi mi Diiloŋ nuɔ!»

29 Yesu wuɔ cira: «Ŋ daa mi yufelle ku'i ciɛ ŋ hũu-ma; yaŋ
mi tũnu-niɛ: Bamaŋ da ba saa da mi yufelle aa hũu-ma,
kutaamba yunni dɔlaa.»
30 Yesu ciɛ gbɛrɛ-wɛima namma u hãalãbiemba hɔlma-na aa
ma saa waŋ sɛbɛ daayo-na. Gbɛrɛ-wɛima famma bi ciinu.
31 Ŋga mamaŋ nyɛgãaŋ daama-i, ma nyɛgãaŋ wuɔ na suɔ aa
hũu-ma wuɔ Yesu yaa *Koŋkortieŋo maŋ Diiloŋ uŋ saaŋ-yo, u
yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i. Aa da na hũu u nelma-i, na ka da cicɛ̃lma
maŋ sa tĩɛŋ dede-i fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i.

21

Hãalãbiemba tiraa da Yesu-i

1 Ku huoŋgu-na, Yesu *hãalãbiemba namba tiraa da-yo dii
Tiberiyadi dalaŋga-na. Baŋ daa-yo dumaa ku yaa daaku:
2 Simɔ-Piɛr, baa Toma maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Pĩɛbaa-ba-i, ba
waa yiiŋgu naŋgu-na baa ba-naa, a naara Natanayɛl maŋ
taa u hel Kana nelle-na dii *Galile mara-i-na, baa Sebede
bɛpuɔmba-i a naara hãalãbiemba namba ba hãi.
3 Simɔ-Piɛr wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mɛi taara da mi ka naŋ juɔŋo.»
Baa cira: «Miɛ fɛrɛ-i i ka kã baa-ni.» Ba taa ku yaa-i, ku waa
isuɔŋgu, kã ka suur beŋo-na a naŋ juɔŋo-i da suu, ba saa da
bĩŋkũŋgu bel.
4 Kuŋ juɔ ta ku kaala huɔŋgu maŋ nuɔ-i, baa da moloŋo naŋo
yiɛraaya bomborma-na; ŋga ba saa suɔ wuɔ Yesu yaa-i.
5 Yesu wuɔ cira: «Mi jɛ̃naaŋ namaa, na daa bel wɛi?»
Baa cira: «I saa da bĩŋkũŋgu.»
6 Yesu wuɔ cira: «Naaŋ juɔŋo-i na nadieyaŋga-i na ka da.»
Baa bi naŋ juɔŋo-i a bel titiraamba-i juɔŋo yu tuɔ yar-ba
famma.
7 *Hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i u waa.
Fuɔ wuɔ gbɛ̃ Simɔ-Piɛr wuɔ: «Itieŋo yaa-i!» Simɔ-Piɛrŋ nuɔ
mafamma-i, uu naa hiel u joŋgoruo-i, wuɔ pãŋ biɛ-yo dii-yo aa
naa tie suur hũmma-na.
8 U nabaaŋ baa fa titiraaŋ daaba-i kã baa-ba bomborma-na
baa beŋo-i. Ku saa naa gbãa maa dumaa, mɛtiribaa komuɔŋa
ndii temma.
9 Baŋ huɔlaa, baa da dãamu baa teterieŋo mu dɔrɔ a naara
*buruo.
10 Yesu wuɔ cira: «Naŋ bilaa titiraamba maŋ, juɔŋ baa
banamba bande.»
11 Simɔ-Piɛr wuɔ suur beŋo-na a fa juɔŋo-i hel baa-yo
bomborma-na. Uu naa yu baa tetekãŋkarɛiŋa. Ba waa
komuɔŋ-niehãi baa cĩncieluo titiraamba siɛi juɔŋo-na. Baŋ fiɛ
ciinu dumaaŋo-na, juɔŋo saa kar.
12 Yesu wuɔ cira: «Juɔŋ na ji wuo niiwuoni-i.» Hãalãbieŋ
baa pãŋ suɔ wuɔ Itieŋo yaa-i, ŋga hai ka siɛ yuu-yo?

13 Yesu wuɔ piɛ a biɛ buruo-i bũlnu-yuɔ hã-ba; aa naa bi hã-ba titiraamba-i.
14 Yesuŋ siire hel kuomba hɔlma-na, u caraaya u hãalãbiemba-i i siɛi yaa dɛ-i.

Yesu yuu Piɛr a ka hi u bɛyufieŋa-i

15 Baŋ juɔ wuo niiwuoni-i tĩ, Yesu wuɔ cira: «Simɔ, Nsãa biɛŋ nuɔ, mi maama dɔlnu-niɛ a yaŋ daaba-i wɛi?»
Simɔ wuɔ siɛ wuɔ: «Ũu.» Aa naa cira: «Itie, naŋ fɛrɛ ŋ suyaa wuɔ ŋ maama dɔlnu-miɛ.»
Yesu wuɔ cira: «Bel mi dombũurãamba-i* dɛi.»
16 Aa naa tiraa cira: «Simɔ, Nsãa biɛŋ nuɔ, mi maama dɔlnu-niɛ wɛi?»
Simɔ wuɔ siɛ wuɔ: «Ũu.» Aa naa cira: «Itie, naŋ fɛrɛ ŋ suyaa wuɔ ŋ maama dɔlnu-miɛ.»
Yesu wuɔ cira: «Ta ŋ ne mi dombũurãamba-i.»
17 Aa naa tiraa yuu-yo ku yu u bɛyufieŋa-i wuɔ: «Simɔ, Nsãa biɛŋ nuɔ, mi maama dɔlnu-niɛ wɛi?» Simɔ huɔŋ kaa pãŋ du baa Yesu-i, wuɔ u ciɛ niɛ tuɔ yuu-yo i sa-i-siɛi dumaaŋo-na. Wuɔ cira: «Itie, ŋ suɔ nelma-i hiere, aa ŋ suyaa kerre wuɔ ŋ maama dɔlnu-miɛ!»
Yesu wuɔ cira: «Bel mi dombũurãamba-i dɛi.»
18 Aa naa cira: «Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Niŋ ŋa naa waa naacoloŋ nuɔŋo-i, ŋ taa ŋ pɛ̃yɛ̃ ŋ nɛgɛlle-i ŋ fɛrɛ, aa terieŋgu maŋ dɔlaanu-niɛ ŋ kã kusuɔŋ-nu'i; ŋga da ŋ ji vãa, ŋ ka tɛtɛŋ ŋ nammu-i ba pɛ̃yɛ̃ ŋ nɛgɛlle-i hã-ni, aa niŋ'a ŋ sa taara ŋ kã kusuɔŋ-nu, ba kã baa-ni kusuɔŋ-nu'i.»
19 Yesu piiye ãndaaŋ daaku-i duɔ pigãaŋ Piɛrŋ ka ku kuliiŋgu maŋ a ce Diiloŋo ce bɔi. Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Suur mi nallu-na.»
20 Piɛr wuɔ u miɛl ne ku yaa nuɔ-i, a da *hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i ma yaŋ ba huoŋgu-na. Hãalãbiloŋo faŋo yaa naa yuu Yesu-i jukalaaŋgu-na wuɔ: «Itie, ŋ'a hai ka hel ŋ huoŋgu-na?»
21 Piɛrŋ daa-yo dumaaŋo-na, wuɔ cira: «Itie, daa fuɔ, hama-i ka da-yo?»
22 Yesu wuɔ cira: «Da mi fiɛ cira u tĩɛ ji hi mi birma-i ma hii nuɔ baa bige-i? Nuɔ suur mi nallu-na.»
23 Nel daa maa sire gbuo terni-i hiere wuɔ hãalãbiloŋ daayo siɛ ku. A ne da Yesu saa waŋ mafamma; u ciɛra: «Da mi fiɛ cira u tĩɛ ji hi mi birma-i ma hii nuɔ baa bige-i?»
24 Hãalãbiloŋo faŋo yaa daa nel daama-i aa nyɛgɛ̃ŋ-ma, aa i suyaa wuɔ u saa kar u huɔyasaŋga.

---

* **21:15** ***Dombũurãamba-i:*** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba bĩɛ-ba tũmbiemba. Bamaŋ hũyãa Yesu maama-i u taa u hinu u bĩ-ba u tũmbiemba. Niɛŋ sap. 10.

25 Yesu ciɛ nelma bɔi. Diɛ i biɛ-ma ma yuŋ-nu hiere nyɛgɛ̃ŋ-ma maŋ ciɛ dumaa, mɛi huɔŋ-na, sɛbɛbaa-ba famba siɛ gbãa suur miwaaŋo-na.

Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sɛbɛ Nelmuoyamma

Like sɛbɛbaa-ba dii ba hãi Diiloŋ-nelmaŋ-sɛbɛ-i-na. Yesuŋ siire ce mamaŋ hiere, u nyɛgãaŋ ma yaa-i u sɛbɛdɪ̃ɛlãŋo-na (Yesu maama maŋ Likeŋ nyɛgãaŋ-ma). Hãalɪ̃ŋ-wuoŋo yaa daayo-i. Mamaŋ ciɛ Yesu huoŋgu-na, ma yaa dii-yuɔ: *Hãalãbiembaŋ daa *Diiloŋ-Yalle-i dumaa kuu dii, a naara Diiloŋ-Yalleŋ ciɛ ba da holle-i dumaa a waŋ *Kirsa-nelma-i aa nuɔmba bɔi hũuma. Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ ciɛ sũlma maŋ, u nuŋgu bi hii-ma. Diiloŋ-Yalleŋ bi kãayã-bɛi dumaa ba nyaar aa ma dɔl-ba, u bi waaŋ mafamma-i.

Hãalãbiembaŋ duɔŋ dumaa ta ba waŋ Kirsa-nelma-i baa *Yuifubaa-ba-i *Yerusalɛmu-i-na, sɛbɛ daayo duɔŋ baa ku yaa-i (sap. 1–7). Ku huoŋgu-na, maŋ hii *Yude-i baa *Samari-i dumaa, mafamma suɔ waŋ (sap. 8–12). Aa perieŋ baa Pol baa u nabaamba-i baŋ wuɔraaya dumaa yayargaa-terni-na a waŋ Kirsa-nelma-i baa *niɛraamba-i (sap. 13–28).

Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sɛbɛ pigãaŋ wuɔ molo siɛ gbãa fɪ̃llã Diiloŋ-nelma-i baa u Yalle-i wuɔ ni siɛ da ce ni maacemma-i. Yesu maama-i nelduɔŋ-maama sɪ̃, nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba maama.

Yesu nyugũmma-i duɔ kã Tuoŋo wulaa

1-2 Tofil, Yesuŋ siire waŋ Diiloŋ-nelma-i aa ce mamaŋ hiere a ji hi u nyugũmma-i, mi waaŋ ma yaa-i mi sɛbɛdɪ̃ɛlãŋo-na. Aa suɔ duɔ ta, uŋ ŋa naa hiel bamaŋ ce-ba u *pɔpuɔrbiemba, *Diiloŋ-Yalle ciɛ u pigãaŋ-ba ba maacemma-i.

3 Uŋ kuu aa sire, u taa u carra ba yaa-i ba da ba suɔ wuɔ u siire. U ciɛ yinni komuɔŋa hãi baa-ba tuɔ carra-bɛi u piiye *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i.

4 Yiiŋgu naŋgu-na, ba waa ta ba wuo niiwuoni, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Baa na maa *Yerusalɛmu-i-na; miŋ waaŋ mamaŋ baana wuɔ mi To pãa-na nuŋgu, ciyaaŋ ma ce igɛ̃na.

5 Na saa da, Nsãa *baatiseŋ nuɔmba-i baa hũmma, ŋga namaaŋo-i, ku siɛ da yinni, mi ka batiseŋ-na baa Diiloŋ-Yalle-i.»

6 Yiiŋgu naŋgu-na, baa ji tigiiŋ ba-naa. U pɔpuɔrbiemba yuuyo wuɔ: «Itie, ku ce ŋ ka bir hã *Isirahɛl-baamba-i baa fɔ̃ŋgũɔ-i fiɛfiɛ dumandɛ wɛi?»

7 Yesu wuɔ cira: «Mi To uŋ diyaa huɔŋgu maŋ baa ma cemma-i, kuu sɪ̃ namaa kuusuɔŋgu.

8 Ŋga u Yalle da di jo-nɛi, na ka da fɔ̃ŋgũɔ ta na waŋ mi
maama-i Yerusalɛmu-i-na, baa *Yude-i-na, baa *Samari-i-na
ka cor baa nilɛiŋa naŋa-i hiere hĩɛma-na.»
9 Uŋ waaŋ mafamma-i, ba'a ba ne da u nyugũŋ u kã dɔrɔ, u
nyugũŋ u kã dɔrɔ, kã ka balla nyaasĩnni-na.
10 Baa bi yagar yiɛra tã ba yunni-i ta ba ne. Ba juɔ'a ba ne da
joŋgorpiɛlntaamba hãi ba caaŋgu-na.
11 Joŋgorpiɛlntaaŋ daaba gbɛ̃-ba wuɔ: «Galiletaaŋ namaa,
bige-i ciɛ na yiɛra dĩŋ dɔrɔ-i-na ta na ne dumaaŋo-na? Naŋ
daa Yesuŋ taa dumaa kã dɔrɔ-i-na, duɔ ji cira u jo, u ka bi jo
dumɛi.»
12 Ba waa *Olivi-tibinni-tãnuŋ-nu. Ku hɔlma yuu kilo
diei temma baa Yerusalɛmu huɔŋga-i. Baa bir gũunu jo
Yerusalɛmu-i-na.
13 Baŋ juɔ, baa kã ka nyugũŋ suur dũŋgu naŋgu-na, ba jo ba
tigiiŋ ba-naa kusuɔŋ-nu'i koko. Bamaŋ waa, ba yaa daaba:
Piɛr, Nsãa, Sake baa Andere, Filipu baa Toma, Batelemi baa
Matie, Sake maŋ Alfe biɛŋo waa, Simɔ maŋ taa u kuye u nelle
maama-i a naara *Yuda maŋ Sake biɛŋo-i, ba'i waa dumaaŋo-
na.
14 Ba hieroŋo-i, baa ta ba tigiiŋ ba-naa kpɛ̃kpɛ̃ ba cãrã
Diiloŋo-i. Caamba namba waa baa-ba, Yesu nyu waa a naara
u hãmba-i.

Hai ka suur Yuda fuoŋgu-na?

15 Yiiŋgu naŋgu-na, Piɛr wuɔ ji sire yiɛra Diiloŋ-dũŋ-baamba
hɔlma-na, ba waa nuɔmba komuɔŋ-niediei temma, aa naa cira:
16 «Tobiŋ namaa, nelma maŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, maa
naa saaya ma ce. *Diiloŋ-Yalleŋ ciɛ *Davidi waŋ mamaŋ*
*Yuda kũŋgu-na, ma ciɛ. Yuda yaa juɔ ce tayaana ba ka bel
Yesu-i.
17 Yuda waa baa-ye i tiɛ ce maacenduɔma.
18 Uŋ ciɛ maacembabalaŋ daama-i da gbeiŋa maŋ, u sãa
suoŋgu baa-ya.† U juɔ par diire u yuŋ-nu suoŋgu faŋgu-na a
muonu u kusũŋgu-i, u purru hel hiere bomborma-na.
19 Yerusalɛmutaamba nuɔ nel daama-i hiere ka saa, a ce ba
haa suoŋgu faŋgu yerre-i ba nelma-na wuɔ ‹Hakɛldama›, ku
yuŋgu yaa wuɔ tãmmaŋ-suoŋgu.
20 A ne da ma nyɛgãaŋ Gbɛliɛmaŋ-nɛini-na wuɔ:
‹U dumɛlle saaya di muonu;
molo baa waa tĩɛna-diɛ.›‡
Aa tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ:
‹Molo saaya u biɛ u maacemma-i.›§

---

* **1:16** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 41.10. † **1:18** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 27.3-8. ‡ **1:20** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.26 § **1:20** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 109.8

21 «Terieŋgu faŋgu-na, bamaŋ waa baa-ye i wuɔramma-na
hiere baa Itieŋɔ-i,
22 a doŋ Nsãa uŋ *baatiseŋ-yo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, a ka hi
u nyugũmmaŋ-yiiŋgu-i, kutieŋɔ saaya u hel ba yaa nuɔ-i a
naara-yiɛ i tiɛ waŋ u siremma kũŋgu-i.»
23 Uŋ juɔ piiye tĩ, baa hiel nuɔmba hãi da ba fiɛl u diei bɛi:
Yosɛfu baa Matiyasi. Yosɛfu yerre nande yaa waa Barsabasi
aa dinande-i Yutusi.
24 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa cãrã Diiloŋɔ-i cira: «Itieŋ nuɔ,
nuɔnɛi suyaaŋ i hɔmmu-i hiere. Niŋ ka hiel umaŋ ba hãi baaŋ
daaba-na, pigãaŋ-ye baa-yo
25 u biɛ maacemma* maŋ Yudaŋ naana-mɛi aa kã u
muŋkãmmu.»
26 Baŋ juɔ cãrã tĩ, baa ful tieŋa a hiel. Tieŋa bel Matiyasi.
Matiyasi wuɔ suur naara *pɔpuɔrbiemba-i. Baa naa tĩɛ
cĩncieluo u diei.

2

Diiloŋ-Yalle jomma-i

1 *Pãntekɔti-yiiŋgu-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba waa hiere tigiiŋ
terduɔŋ-nu.
2 Ba juɔ'a ba ne da ijieni naŋ temma hilaa dɔrɔ-i-na ŋaa
fafalmu, a jo ji yu baŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i.
3 Ba'a ba tiraa ne, a da dãamu nammu calnu mu haa ba
yunni-na.
4 Muŋ calaanu haa-bɛi dumaaŋɔ-na, *Diiloŋ-Yalle pãŋ yu ba
hɔmmu-i a ce ba doŋ ta ba piiye niɛraaŋ-nelma.
5 A ne da *Yuifubaa-ba maŋ wuɔyaaŋ ba Diiloŋ-
hũmelle-i fafamma, ba fõŋgũɔ baa hilaa nilɛiŋa-na hiere jo
*Yerusalɛmu-i-na yibieŋa faŋa-na.
6 Baa tĩɛna ji nu ijieŋ daani-i, baa sire gbar kã ka yu. Bamaŋ
waa hiere, nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ u nuɔ Yesu *pɔpuɔrbiemba piiye fuɔ
fɛrɛŋ nelma-i.
7 Kuɔ cu ba hɔmmu-i, baa ta ba piiye wuɔ: «Ma sĩ Galile-
taamba-i daaba-i hiere kɛ?
8 Ba ciɛ niɛ ta ba nu i nelma-i hiere ba waŋ-ma baa-ye?
9 Ŋ siɛ suɔ wuɔ miɛ maŋ jãanu i-naa bande-i-na,
Partitaamba dii-yiɛ, Meditaamba dii, Elamutaamba dii,
Mesopotamitaamba dii, bamaŋ hilaa *Yude-i-na baa bi dii,
Kapadɔsitaamba dii, Põtaamba dii, Asitaamba dii,
10 Firgitaamba dii, Pãnfilitaamba dii, Esipitaamba dii, Li-
bitaamba maŋ dii Sirɛni caaŋgu-na baa dii, bamaŋ hilaaŋ
*Ɔrɔmu-i-na bafamba bi dii,

* **1:25** Yudaŋ taa u ce maacemma maŋ baa Yesu *pɔpuɔrbiemba-i ba gbɛ̃ ma yaa-i.

11 Yuifukirɛiŋa dii, bamaŋ bi suurii Yuifusɨnni-na baa bi dii,
Kirɛtitaamba dii, Arabubaa-ba dii, aa i hieroŋo-na, Diiloŋ uŋ
ciɛ maacenfafamma maŋ, nɛliɛŋo nɛliɛŋo u nuə-ma u fɛrɛŋ
nelma-na.»
12 Kuə ce-ba gbɛrɛ, ba sa suə baŋ jəguəŋ mamaŋ. Baa ta ba
yuu ba-naa wuə: «Nel hama-i temma-i dumandɛ-i?»
13 Banaŋ baa bir yaŋ aa ta ba nyɛ pəpuərbiemba-i wuə ba
nyuəŋ kolma.

Piɛr ãndaaŋgu-i

14 Maŋ juə waa dumaaŋo-na, Piɛr wuə sire yiɛra baa u
nabaamba-i* aa naa doŋ tuə piiye da gbagaga wuə: «*Yuifubaa
namaa, baa namaa namaŋ dii tɨɛna *Yerusalɛmu-i-na, mi ka
waŋ nelma diei baa-na, karaaŋ na tũnni-i dɛi na nu-ma.
15 Na suyaa wuə bãaŋgu saa hi boŋ yogo aa na'a ba nyuəŋ
kolma, ba daa-ma hie?
16 Na saa da, Diiloŋ uŋ puəraa Yowɛl waŋ mamaŋ, ma'i ciɛŋ.
17 Yowɛl waaŋ-ma wuə:
‹Diiloŋo ciɛra wuə:
«Miwaaŋo tɨmmaŋ-huəŋgu-na,
*mi ka gbuo nuəmba-i hiere baa mi *Yalle-i.*
Na bisãlmba ka ta ba ce mi pəpuərunŋgu-i.
Mi kaa ta mi carra naaciemba-i mi piiye baa-ba.
Aa ta mi piiye baa bɨncuəmba-i dãnsãnniŋ.
18 *Coima saa fa, bamaŋ cãa-miŋ hiere,*
caamba-i baa bɛmba-i,
mi ka gbuo-ba baa mi Yalle-i huəŋ daaku-na,
ba ka waa mi pəpuərbiemba.
19 *Mi ka ce gbɛrɛ-wɛima dərə-i-na baa hɨɛma-na hiere:*
Tãmma kaa waa, dãamu kaa waa, nyaasɨnni kaa bi waa bəi.
20 *Bãaŋgu kaa bir cure ŋaa isuəŋgu*
aa cɛiŋo bir ce dãa ŋaa tãmma.
Mafamma ka ce aa Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu suə hi.
Yiiŋgu faŋgu temma siɛ ji waa;
ku kaa waa yibuə.
21 *A ce dumaaŋo-na, umaŋ duə ji tuə gbuuse Itieŋo-i, kutieŋo ka*
kor.»†›»
22 Piɛr wuə suonu u ãndaaŋgu-i wuə: «*Isirahɛl-baaŋ na-
maa, yaaŋ mi waŋ nelma diei baa-na: Diiloŋo pigãaŋ-na
Nasarɛtitaaŋ Yesu fõŋgũə-i. U ciɛ u ce gbɛrɛ-wɛima bəi na
həlma-na. Namaa fɛrɛ-i na saa yaŋ-ma damma.
23 Ba bel diiloŋo-i bel-o hã-na. Diiloŋo suə wɛima-i hiere; uu
naa suə wuə na siɛ yaŋ-yo. Ma bi ciɛ: Na bilaa-yo a hã bamaŋ
sa kãaŋ Diiloŋo-i ba gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo.

---

* **2:14** Yesu pəpuərbiemba yaa baŋ gbɛ̃ŋ-baŋ. † **2:21** Yowɛl (Joël) 3.1-5a

24 Ŋga hĭɛma saa naa waa ma gbãa wuo-yo. A ce dumaaŋo-na, baŋ kuɔ-yo, Diiloŋo yaŋ-ba aa sire-yuɔ.
25 Na saa da, *Davidi piiye u maama wuɔ:
‹*Mi da Itieŋo-i hɔnni maŋ joŋ mi yaaŋga-na.*
U sa taara mi kũɔma nyɛŋ,
ku'i ciɛ u jo ji waa mi caaŋ-nu.
26 *Kufaŋgu hɔfɛ̃lle yaa yuu mi huɔŋga-i*
a ce mi ta mi piiye dumandɛ-i-na.
Mi suyaa wuɔ da mi ku, mi ka fiisa.
27 *Diilo, mi suyaa wuɔ ŋ siɛ yaŋ mi tĭɛ dii kuoŋ-nelle-na.*
Ŋ siɛ siɛ yaŋ naŋ nolŋo hɔr dii hĭɛma-na.
28 *Hũmelle maŋ kãaŋ ŋ wulaa,*
ŋ pigãaŋ-mi baa-de.
Da mi waa ŋ caaŋgu-na
ŋ ka ta ŋ ce baa-mi.›‡»
29 Piɛr wuɔ cor baa u ãndaaŋgu-i wuɔ: «Tobiŋ namaa, mi ka waŋ ninsoŋo-i baa-na i bĭncɔiŋo-i Davidi kũŋgu-na: Davidi kuu ba fuure-yuɔ, a ji hi baa nyuŋgo u cĭncorre dii i hɔlma-na.
30 Davidi waa Diilopəpuərbiloŋo. Diiloŋo naa pã nuŋgu baa-yo wuɔ duɔ saa ji waa, u jãmatigisĭnni-i, u ka hã u hãayɛ̃lŋo naŋo'i baa-ni.
31 A ce dumaaŋo-na, Davidi naa tĭɛna baa-ma wuɔ *Koŋkortieŋo ka ku aa sire. Na saa da u ciɛra: ‹Diiloŋo siɛ yaŋ u nolŋo tĭɛ dii kuoŋ-nelle-na› aa ‹u siɛ yaŋ u hɔr dii hĭɛma-na.›
32 Koŋkortieŋo faŋo yaa Yesu-i. Diiloŋ uŋ siire-yuɔ, miɛ maŋ daaye-i hiere i daa-ma nuɔ.
33 Diiloŋo kãa baa-yo u ka tĭɛna u caaŋ-nu, aa uŋ ŋa naa pã nuŋgu maŋ baa-yo wuɔ u ka hã-yo u Yalle-i, u hãa-yo baa-de u gbuo-ye baa-de hiere. Naŋ daŋ mamaŋ daama-i baa naŋ nuŋ mamaŋ, difande maacemma'i.
34 Davidi fuɔ fɛrɛ saa kã dɔrɔ-i-na, ŋga u piiye Yesu kũŋgu-i wuɔ:
‹*Itieŋo gbĭɛ mi Tieŋo-i wuɔ:*
«Jo ŋ ji tĭɛna mi caaŋ-nu
35 *aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»*›§
36 Terieŋgu faŋgu-na, nuharuŋgu si dii, Isirahɛl-baaŋ namaaŋo-i hiere na saaya na suɔ wuɔ naŋ gbuu Yesu maŋ *daaŋgu-na, Diiloŋo ciɛ u yaa-i Itieŋo-i aa tiraa ce-yo Koŋkortieŋo.»
37 Baŋ juɔ nu nel daama-i, kuɔ ce-ba bĭŋkũŋgu. Baa yuu Piɛrbaa-ba-i* wuɔ: «Dumaaŋo-na, i saaya i ce bige-i?»

---

‡ **2:28** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 16.8-11 § **2:35** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1 * **2:37** ***Piɛrbaa-ba-i:*** Ba gbɛ̃ Piɛr baa u napəpuərbiemba namba yaa-i.

38 Piɛr wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Naanaŋ na ciləbabalaŋo-i aa na jo ba ji *batiseŋ-na Yesu-Kirsa yerre-na, ku yaa Diiloŋo ka hur na ãmbabalma-i. Mafaŋ da ma ce, Diiloŋo ka hã-na u Yalle-i.

39 Na saa da, Diiloŋo pãa nuŋgu-i baa namɛi baa na bisãlmba, wuɔ u ka hã-na u Yalle-i. U bi pãa-ku baa uŋ ka bĩ bamaŋ yaayargaa-terni-na hiere ba cu u huoŋ-nu.»

40 Piɛr waaŋ nelma bɔi baa-ba a dii sirɛiŋa bɛi ba da ba hũu-ma. U taa u piiye baa-ba wuɔ: «Siyaaŋ koŋkoro-i, ku yaa mamaŋ kaa da fiɛfiɛ ku nuɔmba-i ma siɛ ka da-na.»

41 Yiiŋgu faŋgu-na, nuɔmba bɔi hũyãa Piɛr nelma-i aa ce ba batiseŋ-ba. Ba yuu nuɔmba neifelle nuɔsiba ndii temma bamaŋ naa suurii naara Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.

42 Baa bilaanu ta ba jo ba nu Diiloŋ-nelma-i Yesu pɔpuɔrbiemba wulaa. Ba waa ŋaa cɛduəŋ-biemba, ta ba wuo niiwuoni-i baa ba-naa aa ta ba bi cãrã Diiloŋo-i baa ba-naa.

43 Yesu pɔpuɔrbiemba taa ba ce gbɛrɛ-wɛima bɔi, a ce dumaaŋo-na korma taa ma da nuɔmba-i baa-ba.

44 Diiloŋ-dũŋ-baamba naa bel ba-naa hiere, ba saa ta ba ce huɔŋga baa ba nagãŋ-niini-i.

45 Ba waa umaŋ duɔ da kumaŋ, u suor-ku aa jo baa gbeiŋa-i ba ji cal-a ba-naa nuɔ a saa baa gbeiŋ-maamaŋ yeŋ-bɛi dumaa.

46 Yinni maŋ joŋ baa dii *Diilodubuɔ-i-na, ba sa nanna yiiŋgu. Ba taa ba wuo niiwuoni-i baa ba-naa cĩnni-na. Ba niiwuoni wuoma taa ma dɔl aa ba hɔmmu na firnu baa munaa.

47 Ba taa ba hãl nɛini-i ba tuɔlnu Diiloŋo-i. Ba maama taa ma dɔlnu nuɔmba-i hiere nelle-na. Aa yinniŋ taa ni cor dumaa, Itieŋo taa u kor nuɔmba-i dumɛi u naara ba kãlle-na.

3

Murgu naŋo siire

1 Yiiŋgu naŋgu-na, bãtaruŋgu-na, Piɛr baa Nsãa-i ba taa ba kã da ba ka cãrã Diiloŋo-i.

2 A ne da naacolŋo naŋo waa, uŋ siire, u saa gbãa wuɔ dede. Yinni maŋ joŋ, ba biɛ-yo ba kã ba jĩna *Diilodubuɔ dumɛlle nande yaaŋga-na u tuɔ cãrã bamaŋ suuriiŋ ba wulaa. Dumɛlle fande-i, ba bĩ-de wuɔ «Dumɛfafalle».

3 Piɛrbaa-baŋ kãa da ba ka suur, wuɔ tuɔ cãrã ba wulaa.

4 Baa ne-yo aa naa cira: «Ne bande.»

5 Naacolŋ wuɔ tuɔ ne-ba wuɔ sĩ ba taara ba hã-yo bĩŋkũŋgu.

6 Piɛr wuɔ cira: «Warbelle sĩ mi yerreŋ, ŋga kumaŋ dii baami, mi ka hã-ni baa-ku.» Aa naa cira: «Nasarɛtitaaŋ Yesu-Kirsa yerre-na, sire ŋ ta ŋ wuɔ!»

7 Aa kã ka bel u nadienaŋga-i duɔ sire-yuɔ. Naacolŋo gbeiŋ niɛ pãŋ firnu.

8 Wuɔ wuɔr sire pãŋ tuɔ wuɔ. Uŋ siire dumaaŋo-na, wuɔ tuɔ
gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa tuɔ tetiera aa kã ba ta ba suur baa Piɛrbaa-
ba-i Diilodubuɔ-i-na.
9 Nuɔmba juɔ'a ba ne da hai moloŋo-i gbɛlaaŋ Diiloŋo-i u
suur daayo-i?
10 Umaŋ tʃɛnaanaŋ Diilodubuɔ dumɛlle yaaŋga-na u cãrã, u
yaa-i. Kuɔ ce-ba gbɛrɛ aa tiraa dii kũɔnyɛlle-bɛi.

Piɛrŋ waaŋ mamaŋ Diilodubuɔ-i-na

11 Naacoloŋ daa uŋ siire, wuɔ pãŋ nyaarãa Piɛrbaa-ba-i.
Nuɔŋ baa jo ji yu-bɛi dii *Salomɔ kukuruuŋgu-na ta ba ne-ba.
12 Piɛrŋ daa baŋ neŋ-baŋ dumaaŋo-na, wuɔ cira: «*Isirahɛl-
baaŋ namaa, baa na yaŋ ku ce-na gbɛrɛ. Baa na ta na ne wuɔ
sʃ̀ miɛmɛi siire naacoloŋ daayo-i baa i fɛrɛŋ fɔ̃ŋgũɔ, sisɔ i wuɔ
Diiloŋ-hũmelle-i fafamma ku'i ciɛ i gbãa sire-yuɔ; ku'i sʃ̀.
13 I bʃ̀ncuɔmbaŋ siire wuɔ Diiloŋo maŋ hũmelle-i, *Abi-
ramu-i baa *Isaki-i a naara *Yakɔbu-i, baŋ siire wuɔ Diiloŋo
maŋ hũmelle-i, u'i ciɛ u cãarãŋo ce bɔi. U cãarãŋo faŋo yaa
Yesu-i. Na ciɛ ba bel-o ka hã *Pilati-i baa-yo. Pilati wuɔ u
nanna-yuɔ, na'a ma siɛ gbãa wuɔ.
14 Na cʃ̀inaana Diiloŋ-nolŋo-i, na ciɛ ba bel nelviiŋo-i aa ce
ba nanna nelkoroŋo-i.
15 Na ciɛ ba ko cicɛ̃lma tieŋo-i. Ŋga naŋ fiɛ ko-yo, Diiloŋo
siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, i daa-yo nuɔ.
16 Iŋ haa i naŋga-i yuɔ ku'i kãayã naacoloŋ daayo-i; na sa bi
yaŋ-yo suɔma. Iŋ haa i naŋga-i Yesu-i-na, ku'i ciɛ u sire-yuɔ
yeryer dumandɛ-i-na na yufelle-na.
17 «Tobiŋ namaa, mi suyaa miɛ na saa naa suɔ-ma aa ce-ma,
halle baa na yuntaamba-i hiere.
18 Ŋga Diiloŋ uŋ ŋa naa ce u *pɔpuɔrbiemba wuɔya waŋ
mamaŋ, wuɔ uŋ ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u ka mulʃ̀ɛŋ;
nelma famma yaa ciɛ.
19 «Mamaŋ dii cemma fiɛfiɛ-i-na, naanaŋ na ciləbabalaŋo-i
aa na bir na jo Diiloŋo wulaa, ku yaa u ka hur na
ãmbabalma-i.
20 Mafaŋ da ma ce, u ka pa kufʃ̀ɛŋ-bãaŋgu nɛi. Aa uŋ ŋa naa
hiel Koŋkortieŋo maŋ dii ku domma-na, u ka bir saaŋ u jo.
Koŋkortieŋo faŋo yaa Yesu-i.
21 Dumandɛ-i-na, uu dii tʃɛna dii dɔrɔ-i-na tuɔ cie miwaaŋo
duɔ bibirre ŋaa Diiloŋ uŋ ciɛ u pɔpuɔrbiemba waŋ-ma dumaa
dii ku bembieŋa-na.
22 Na saa da, *Moisi waaŋ Yesu-Kirsa maama yaa wuɔ:
‹*Diiloŋo ka hiel u *pɔpuɔrbiloŋo naŋo mɛi temma na hɔlma-na.
Pɔpuɔrbiloŋo faŋ duɔ waŋ mamaŋ, baa na yagar-ma.*

23 *Umaŋ duɔ saa nu u nuŋgu-i, ba ka hiel kutieŋɔ nuŋgu-i Diiloŋɔ baamba-na aa ba ka ko-yo.›*[*]
24 Diilopɔpuɔrbiemba maŋ siire piiye hiere, a doŋ *Samiɛl-na, ba waaŋ nyuŋgɔ ku yiŋ daani maama-i.
25 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ aa ce u pɔpuɔrbiemba waŋ ku maama-i, u pãa-ku baa namɛi. Aa uŋ pãa nuŋgu-i baa na bĩncuɔmba-i kusuɔŋ-nu aa gbɛ̃ Abiramu-i wuɔ: *‹Mi ka ta mi cor baa naŋ hãayɛ̃lmba yaa-i mi ce baa dũnni-i hiere hĩɛma-na›*[†], na nuŋgu dii nupãlle fande-na.
26 Ku'i ciɛ na da Diiloŋɔ ciɛ u cãarãŋɔ jo namɛi wulaa-i igɛ̃na duɔ ji kãyã-nɛi na nanna na maacembabalamma-i.»

4

Ba bilaa Piɛrbaa-ba-i
1 Piɛr baa Nsãa-i baŋ waa ta ba piiye baa nuɔmba-i, *Diilojigãntaamba-i baa *Diilodubuɔ sorosibaa-ba yuntieŋɔ-i, a naara *Sadusĩɛbaa-ba jo ji da-ba.
2 Piɛrbaa-ba taa ba piiye baa nuɔmba-i wuɔ Yesu kuu aa sire, kɛrɛ yiiŋgu dii baa yiiŋgu kuomba ka bi sire fuɔ temma-i. Baŋ juɔ ji da ba piiye dumaaŋɔ-na, ku saa dɔlnu-bɛi.
3 Baa bel-ba. Bãaŋgu naa tĩ tĩ. Baa kã ka dii-ba kaso ba cɔ.
4 Baŋ fiɛ bel-ba, baŋ hii piiye baa bamaŋ hiere, ba fɔ̃ŋgũɔ baa hũu-ma. Bamaŋ naa hũyãa-ma, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii temma.
5 Ku cuo kaala-i-na, *Yuifu ba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔmba-i, a naara *ãnjĩnamma pigãataamba-i, baa jãnu ba-naa *Yerusalɛmu-i-na.
6 *Diilojigãntaamba yuntieŋɔ maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Ani-i, u waa baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere, a naara Kayifu, baa Nsãa, baa Alɛsãndire.
7 Baŋ jãanu ba-naa, baa ce ba jo baa Piɛrbaa-ba-i. Baŋ juɔ, baa yuu-ba wuɔ: «Namaa hilaa baa hiŋ daama-i hie a ji sire naacolŋ daayo-i? Hai moloŋɔ-i puɔraa-na?»
8 Huɔŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle naa yu Piɛr huɔŋga-i, wuɔ cira: «Nelle yuntaaŋ namaa, baa bĩncuɔŋ namaa,
9 i ciɛ ãnfafamma molo-na aa na bĩ-ye ji ta na yuu-ye iŋ ciɛ dumaa sire-yuɔ u murgusĩnni-na, dumɛi sĩ wɛi?
10 Nelma diei dii na saaya na suɔ-ma hiere baa *Isirahɛl-baamba-i: Naŋ gbuu Nasarɛtitaaŋ Yesu maŋ *daaŋgu-na koyo aa Diiloŋɔ sire-yuɔ, fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i naacolŋ daayoŋ siire yeryer na yufelle-na dumandɛ-i.
11 Ba waaŋ Yesu fuɔ maama yaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
‹Tãmpɛ̃lle maŋ dumarãaŋ namaaŋɔ-i naŋ cĩnaana-diɛ,

[*] **3:23** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 18.15,18,19. [†] **3:25** Miwaaŋɔ jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 22.18

*di yaa juɔ bella dũŋgu-i.›**
12 Yesu yaa gbãa kor nelbiliemba-i u diei yoŋ. Da ma hel
ufaŋo-na, Diiloŋo saa hã-ye moloŋo yaŋga naŋga umaŋ gbãa
kor-e.»
13 Piɛrbaa-baŋ daa holle-i piiye dumaa, kuɔ cu
ãndacetaamba hɔmmu-i. Da ba ne, ba da-ba
nelgbãŋgbãlãamba; ba sa suɔ sɛbɛ. Baa pãŋ suɔ wuɔ Yesu
wuɔrataamba.
14 Da ba ne naacolŋo maŋ siire ba caaŋgu-na, ba siɛ suɔ baŋ
ka waŋ mamaŋ.
15 Baa ce ba hiel Piɛrbaa-ba-i gõŋgũɔŋ-nu aa naa yuu ba-naa
wuɔ:
16 «I ka ce-ba niɛ? Nuɔmba-i hiere Yerusalɛmu-i-na ba suyaa
wuɔ ba yaa siire naacolŋ daayo-i, nuharuŋgu si dii-mɛi; i siɛ bi
gbãa ju-ma.
17 Ŋga diɛ i sa taara nel daama gbuo nelle-i hiere, i saaya i
gboya-bɛi wuɔ ba baa yaŋ i tiraa nu ba bĩɛ Yesu yerre-i baa
moloŋo. Umaŋ duɔ bĩ-de, kumaŋ da ku waa, u ka da-ku.»
18 Baŋ juɔ da ba-naa tĩ, baa bĩ Piɛrbaa-ba-i a ji waŋ baa-ba
wuɔ ba baa yaŋ ba tiraa nu ba bĩɛ Yesu yerre-i ba nunni-na,
ba baa bi waŋ u maama baa moloŋo.
19 Piɛrbaa baa gbẽ-ba wuɔ: «Namaa fɛrɛ-i niɛ-kuŋ na ne! I ce
namaa maama yaa-i aa yaŋ Diiloŋ-maama-i wɛi?
20 Miɛ fuɔ, iŋ nuɔ mamaŋ, aa da mamaŋ, i siɛ gbãa fĩinaŋ-
mɛi.»
21 Baŋ siire naacolŋo-i, kuɔ gbuu dɔlnu nuɔmba-i, baa ta
ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i, a ce dumaaŋo-na ãndacetaamba saa da
nelma da ba cãl-ba; baa naa ba sĩɛl ba yufieŋa yaa piiye baa-
ba aa nanna-bɛi ba kã.
22 Baŋ siire naacolŋo maŋ, u bieŋa naa cor bieŋ komuɔŋa
hãi.

Diiloŋ-dũŋ-baamba cãarã Diiloŋo-i

23 Baŋ naana Piɛr-i baa Nsãa-i, baa ta kã ba nabaamba wu-
laa. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa bĩncuɔmbaŋ waaŋ
mamaŋ baa-ba hiere, baa tũnu ba nabaamba-i baa-ma.
24 Baŋ tũɔnu-bɛi dumaaŋo-na, baa gbonu cãrã Diiloŋo-i
wuɔ: «Itie, nuɔnɛi hielaa dɔrɔ-i baa hĩɛma-i, baa dãmmaŋ-
nuoraaŋgu-i. Aa bi hiel ni huɔya-niini-i hiere.
25 Nuɔnɛi ciɛ ŋ *Yalle dii nel daama-i i bĩncɔiŋo-i *Davidi†
nuŋgu-na u waŋ-ma wuɔ:
‹Bige-i ciɛ nuɔmba sire ta ba pepiena nilɛiŋa-na?
Ba saa suɔ wuɔ baŋ puu mamaŋ, ma siɛ kã terieŋgu wɛi?
26 *Fõŋgõtaamba siire tɛrɛŋ yiɛra,*
aa yuntaamba pũulã Itieŋo-i baa u Yufelleŋ-Nolŋo-i.›‡

* **4:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22 † **4:25** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba naaraaya Davidi yerre-na wuɔ Diiloŋ-cãarãŋo. ‡ **4:26** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu 2.1-2

27 Ninsie ninsie, *Erɔdi-i baa *Põse-Pilati-i a naara
*niɛraamba-i baa *Isirahɛl-baamba-i hiere, ba tigiiŋ ba-
naa nel daade§ yaa nuɔ-i, a pũulã ŋ cãarãŋo-i Yesu-i. Ba tigiiŋ
ba-naa a pũulã ŋ Yufelleŋ-Nolŋo-i.
28 Dumandɛ-i-na, niŋ ŋa naa pu mamaŋ, mamaŋ waa ŋ
huɔŋga-na, ba ciɛ ma yaa-i.
29 Fiɛfiɛ-i-na, Itie, ŋ daa baŋ wur ŋ cãarãaŋ miɛŋo-i dumaa.
Hã-ye holle i tiɛ gbã i waŋ ŋ nelma-i.
30 Kãyã-yiɛ i tiɛ gbã i sire jaamba-i aa bi tiɛ ce nelma bɔi baa
gbɛrɛ-wɛima bɔi ŋ cãarãŋo-i Yesu yerre-na.»
31 Baŋ juɔ cãrã Diiloŋo-i tĩ, hĩɛŋ maa sagalla baŋ waa tigiiŋ
kusuɔŋ-nu. Diiloŋ-Yalle pãŋ yu ba hɔmmu-i hiere. Baa da holle
ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i.

Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ bilaa ba-naa dumaa

32 Diiloŋ-dũŋ-baamba-i baa ba ciinumma-i hiere baa naa
gbuu bel ba-naa fafamma. Ba hɔlma-na, ŋ siɛ gbãa suɔ wuɔ
mɛl kũŋgu-i daaku-i aa mɛl kũŋgu-i daaku-i.
33 Himma naŋ temma waa Yesu *pɔpuɔrbiemba ãncemma-
na ta ma pigãaŋ wuɔ Yesu siire kelkel. Diiloŋo naa silaa tuɔ ce
baa-ba u cor.
34-35 Sonniŋ waa baa bamaŋ hiere, baa cĩnniŋ bi waa baa
bamaŋ, ba taa ba suor-ni ba jo ba hã Yesu pɔpuɔrbiemba-i baa
ni gbeiŋa-i. Bafaŋ da ba hũu-ya, ba ne ba gbeiŋ-maamaŋ jĩɛnya
ma-naa dumaa aa bi hɔnu-yɛi dumɛi. A ce dumaaŋo-na sũntie
saa waa ba hɔlma-na.
36 Unaŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo Yosɛfu. U waa
*Levitiyiɛŋo. U taa u hel Sipire. Pɔpuɔrbiemba taa ba bĩ-yo
Barnabasi, ku yuŋgu yaa wuɔ Sirɛintieŋo.
37 Suoŋgu naŋgu waa baa-yo, wuɔ suor-ku aa naa jo baa ku
gbeiŋa-i ji hã pɔpuɔrbiemba-i baa-ya.

5

Diilo sa siɛ huhurma-i

1 Naacolŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Ananiyasi aa bĩ u
ciɛŋo-i Safira. Terieŋgu naŋgu waa baa-ba, baa suor terieŋ
daaku-i
2 aa naa saa-ma aa bɔlŋo hiel gbeiŋa naŋa aa kã baa a
boluoŋgu-i ka hã Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa-ya.
3 Uŋ kãa, Piɛr wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Ananiyasi, bige-i ciɛ ŋ yaŋ
*Sitãni tãal-ni ŋ hiel kunaŋgu gbeiŋa-na aa jo ji ta ŋ kar coima-i
baa *Diiloŋ-Yalle-i?
4 Terieŋgu-i naŋ kũŋgu, molo saa cira ŋ suor-ku. Niŋ
fiɛ suor-ku, gbeiŋa-i naŋ waaŋa. Bige-i ciɛ ŋ ce maaceŋ

§ **4:27** Ba gbɛ̃ *Yerusalɛmu.

daama temma-i? Niŋ karaa coima maŋ, ŋ saa kar-ma baa ŋ nanuɔmba, ŋ karaa-ma baa Diiloŋɔ.»

5 Ananiyasiŋ nuɔ nel daama-i, u pãŋ cii, u bi kuliiŋgu yaa dumaaŋɔ-na. Umaŋ duɔ nu nel daama-i, u kũɔma pãŋ ta ma nyɛŋ.

6 Naacieŋ baa jo ji biɛ-yo ka fuure.

7 Ciɛŋɔ saa waa. Bɔlŋɔŋ kuu, lɛrbaa-ba siɛi temma cor aa u suɔ tuɔ jo. Uŋ juɔ ji suur, u saa suɔ wuɔ wɛima ciɛ.

8 Piɛr yuu-yo wuɔ: «Ciɛŋ nuɔ, na suoraa na terieŋgu-i sul daadu'i nuɔ-i wɛi?»

Ciɛŋ wuɔ siɛ wuɔ: «Ũu, ku sullu yaa-i.»

9 Piɛr wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na saa-ma baa ŋ bɔlɔ-i aa da na cure Diiloŋ-Yalle-i? Ne, bamaŋ kãa ka fuure ŋ bɔlɔ-i ba yaa bi suuriiŋ daaba, ba ka bi biɛ nuɔŋɔ-i ka fuure-niɛ.»

10 Ciɛŋ wuɔ pãŋ cii terieŋgu faŋgu-na a ku Piɛr caaŋgu-na. Naacieŋ ba'a ba suur ku yaa nuɔ-i, a da u kuu. Baa tiraa biɛ ufaŋɔ-i bir gũunu ka fuure bɔlŋɔ caaŋgu-na.

11 Diiloŋ-dũŋ-baamba kũɔma migãaŋ ta ma nyɛŋ ma naara. Umaŋ duɔ nu nel daama-i, ku ce-yo kũɔnyɛlle.

Gbɛrɛkulaŋɔ

12 Yesu *pəpuərbiemba taa ba ce nelma bɔi baa gbɛrɛ-wɛima bɔi nuɔmba hɔlma-na. Ba taa ba tigiiŋ ba-naa *Salomɔ kukuruuŋgu yaa nuɔ-i.

13 Nuɔmba-i hiere nelle-na ba taa waŋ ba yefafalle, ŋga molo saa tuɔ siɛ u piɛ-ba.

14 Caamba-i baa bɛmba maŋ naa hũyãaŋ Itieŋɔ maama-i baa sa waa dɛi baa yuliiŋgu-i.

15 Nuɔmba waa da ba ce ba hel baa gbãŋgbaarbaa, baa figĩnni a galla ba jaamba-i Piɛr muncormu-na, wuɔ duɔ tuɔ cor aa u yalle yiɛya umaŋ, u sire.

16 Nilɛiŋa maŋ *Yerusalɛmu kɔtɔnni-na hiere, nuɔmba bɔi taa ba hel-yɛi ba jo baa ba jaamba-i pəpuərbiemba wulaa. *Ɲĩnabaa-baŋ bi waa bamaŋ nuɔ-i, ba taa ba jo baa-ba. Umaŋ duɔ jo baa u wuoŋɔ, u sire.

Baŋ haa kumaŋ Yesu pəpuərbiemba-na

17 Nuɔmbaŋ joŋ pirpir Yesu *pəpuərbiemba wulaa du-maaŋɔ-na, ku saa dɔlnu *Diilojigãntaamba yuntieŋɔ-i baa u kuoyataamba-i *Sadusĩɛbaa-ba-i. Baa ce-ku nenemuŋgu

18 aa naa bel pəpuərbiemba-i ka dii-ba kaso.

19 Ku isuɔŋgu-na, Itieŋɔ *dərpəpuərbiloŋɔ jo ji hĩl kaso-i a hiel-ba aa naa gbɛ̃-ba wuɔ:

20 «Kãaŋ *Diilodubuɔ-i-na na ka waŋ hũmefɛlɛnde maama-i hiere baa nuɔmba-i.»

21 Ku cuo kaala-i-na, pɔpuɔrbieŋ baa naar kã Diilodubuɔ-i-na ka doŋ ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i. Diilojigãntaamba yuntieŋɔ-i baa u kuoyataamba saa suɔ wuɔ ba hilaa. Cuoŋ kaalaa, baa bĩ bĩncuɔmba-i da ba ji ce ãndaaŋgu-i. Baŋ juɔ, baa puɔr wuɔ ba ka hiel-ba kaso-i-na jo baa-ba.

22 Baa kã ba saa ka da-ba. Baa bir jo ji cira:

23 «I saa ka da moloŋɔ kaso-i-na. Iŋ kãa, kaso naa waa bĩŋ u temma-i, aa bamaŋ niɛyaŋ-yuɔ ba waa ba munyiɛrammu-na hiere dumiɛŋa yammu-na. I hĩlãa-yo ku yaa nuɔ-i, i saa da moloŋɔ huɔŋga-na.»

24 Sorosibaa-ba maŋ niɛyaŋ Diilodubuɔ-i ba yuntieŋɔ-i, baa *Diilojigãntaamba yuntaambaŋ nuɔ nel daama-i, ba hɔŋ muɔ pãŋ cu; ba sa suɔ ku huoŋguŋ ka jo baa kumaŋ.

25 Ba'a ba ne da naacolŋɔ naŋɔ juɔ ji tuɔ tũnu-bɛi wuɔ: «Naŋ bilaa balamba maŋ ka dii-ba kaso-i-na, baa dii ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i dii Diilodubuɔ-i-na.»

26 Sorosi ba yuntieŋ wuɔ pãŋ sire baa u sorosibaa-ba-i ka bel-ba jo baa-ba. Baŋ kãa, ba saa kã baa bubuɔsĩnni, wuɔ sĩ nuɔmba ka naŋ-ba baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa.

Ba ce Yesu pɔpuɔrbiemba ãndaaŋgu-i

27 Baŋ kãa ka bel Yesu *pɔpuɔrbiemba-i jo baa-ba, *Diilojigãntaamba yuntieŋ wuɔ yuu-ba wuɔ:

28 «Ma sĩ i waaŋ-ma baa-na kuola-mɛi wuɔ na baa bĩ naacolŋ daayo yerre-i baa moloŋɔ kɛ? Ma daa niɛ na yaŋ-ye aa sire gbuo *Yerusalɛmu-i hiere baa u maama-i? Na taara na cira miɛmɛi kuɔ-yo kɛ?»

29 Piɛr baa u nabaamba-i baa cira: «I siɛ gbãa maar Diiloŋɔ nuŋgu-i ka ce nelbilieŋ kũŋgu.

30 Naŋ gbuu Yesu maŋ *daaŋgu-na ko-yo, i tobaa-baŋ siire wuɔ Diiloŋɔ maŋ hũmelle-i, u siire-yuɔ

31 aa kã baa-yo ka jĩna u caaŋ-nu. U hãa-yo yuntesĩnni-i aa ce-yo koŋkortieŋɔ. U ciɛ kufaŋgu-i duɔ kãyã *Isirahɛl-baamba da ba nanna ba cilɔbabalaŋɔ-i aa u duɔ hur ba ãmbabalma-i.

32 Nel daama-i miɛ i daa-ma nuɔ, *Diiloŋ-Yalle bi daa-ma. Bamaŋ nuɔŋ Diiloŋɔ nuŋgu-i, u hã-ba di yaa-i.»

33 *Nellentaambaŋ juɔ nu nel daama-i, ba hɔmmu pãŋ guɔla. Baa pãŋ ta ba taara ba komma.

34 *Farisĩɛyiɛŋɔ naŋɔ waa baa-ba, ba taa ba bĩ-yo Gamaliɛl. U waa *ãnjĩnamma pigãatieŋɔ. Nuɔmba taa ba kãŋ-yo nellena. Wuɔ sire yiɛra ba hɔlma-na aa naa cira: «Ciɛŋ ba hel gõŋgũɔŋ-nu.»

35 Baŋ hilaa, wuɔ gbɛ̃ nuɔmba-i wuɔ: «Isirahɛl-baaŋ namaa, jɔgaaŋ na ne igɛ̃na aa na suɔ na ce naŋ taaraŋ na ce kumaŋ balaŋ daaba-na.

36 Ku belle-na, Tedasi siire ce u fɛrɛ nelbuɔ. Nuɔmba sire cu u huoŋ-nu ta ba kã nuɔmba nuɔsiba hãi caaŋ-nu. Baŋ juɔ ko-yo, ba curaa hie? Ba saa pisãllã hiere wɛi?
37 Fuɔ kũŋguŋ curaa, baŋ taa ba kãŋ nuɔmba-i belle-na, Yuda maŋ taa u hel *Galile-i-na, u siire hiel u yerre-i. Nuɔmba bɔi cu u huoŋ-nu. Baŋ juɔ ko ufaŋo-i, bamaŋ naa cu u huoŋ-nu, na daa-ba wɛi?
38 Fiɛfiɛ-i-na, bamaŋ daaba-i, mi gbãa waŋ mamaŋ: Niɛŋ-baŋ aa na yaŋ-ba. Da kuɔ ba ce nɛliɛŋ-maama, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ma ka bɪ̃ɛna.
39 Ŋga da kuɔ Diiloŋ-maama ninsoŋo, na siɛ gbãa bɪ̃ɛna-mɛi. Niɛŋ torro, na baa ji ta na gãŋ baa Diiloŋo aa cira na gãŋ baa nelbiliemba?»
40 Gamaliɛlŋ piiye dumaaŋo-na, ba kã ka ciire aa naa bɪ̃ pɔpuɔrbiemba suur. Baŋ suurii, baa bel-ba muo-ba da dɛi aa naa waŋ baa-ba wuɔ ba baa tiraa yaŋ ba da ba bɪ̃ɛ Yesu yerre-i baa moloŋo! Baŋ ciɛ mafamma-i, baa nanna-bɛi ba ta.
41 Baŋ bilaa-ba muo-ba Yesu maama-na, kuɔ gbuu silaa dɔlnu-bɛi wuɔ Diiloŋo ka tuɔ kãŋ-ba nelfafaamba Yesu huoŋgu-na.
42 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, yinni maŋ joŋ, ba waŋ *Neldɔdɔlma-i *Diilodubuɔ-i-na baa cɪ̃nni-na wuɔ Yesu yaa *Koŋkortieŋo maŋ Diiloŋ uŋ saaŋ-yo.

6

Yesu pɔpuɔrbiemba calaanu maacemma-i

1 Nuɔmba bɔi taa ba hũu Yesu maama-i huoŋ daaku-na, a ce dumaaŋo-na bamaŋ piiyeŋ girɛkimma-i, baa ta ba waana wuɔ bamaŋ piiyeŋ ebiremma-i, ba cal niiwuoni-i yinni maŋ joŋ aa ba sa hã bafamba bikulcaamba-i.
2 Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ daa ba waana dumaaŋo-na, baa tigiiŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere a waŋ baa-ba wuɔ: «Tobiŋ namaa, na suyaa wuɔ i siɛ gbãa yaŋ Diiloŋ-nelma wamma-i aa diɛ ne niiwuoniŋ-kũŋgu, ku saa biɛ dumaaŋo-na.
3 Hielaaŋ nuɔmba niehãi na hɔlma-na. Nuɔmba famba yefafalle saaya di waa nuɔmba nunni-na. *Diiloŋ-Yalle saaya di yu ba hɔmmu-i aa ba saaya ba ta ba nu nelma. Da na hiel-ba, i ka bir maaceŋ daama-i hã ba yaa-i
4 aa miɛ i fulnu Diilocãrãlle baa u nelma wamma.»
5 Bamaŋ waa hiere, baa hũu-ma aa naa sire hiel Etiɛni. Diiloŋ-maama-i baa Diiloŋ-Yalle naa yu Etiɛni huoŋga-i. Baŋ hielaa Etiɛni-i, baa hiel Filipu, baa Purokɔr, baa Nikanɔr, baa Timɔ a naara Parmenasi, baa Nikola. Nikola taa u hel Ãntiyɔsi, ŋga uu naa suur Yuifusɪ̃nni-na.
6 Baŋ hielaa-ba, baa pigãaŋ pɔpuɔrbiemba-i baa-ba. Baa haa ba nammu-i ba yunni-na a cãrã Diiloŋo-i hã-ba.

7 Diiloŋ-nelma taa ma gbuo terni-i ma kã. Yinniŋ cor dumaa,
nuɔmba hũu-ma dumɛi *Yerusalɛmu-i-na. *Diilojigãntaamba
maŋ naa hũyãa Yesu maama-i baa sa waa dɛi.

Ba bilaa Etiɛni-i

8 Diiloŋo naa silaa ce baa Etiɛni-i: Uu naa hã-yo himma u
tuɔ ce gbɛrɛ-wɛima bɔi nelle-na.

9 A ne da *Yuifubaa-ba namba taa ba kã *Di-
ilonelhãalãdũŋgu naŋgu-na ba kã ba nu Diiloŋ-nelma-i. Ba
taa ba bĩ Diilonelhãalãdũŋgu faŋgu-i «Kufiɛŋ ba dũŋgu»*.
Yuifubaa-ba famba kã ba ta ba fanu ba-naa baa Etiɛni-i
Diiloŋ-nelma-na. Ba hɔlma-na, banamba taa ba hel Sirɛni,
banamba Alɛsãndiri, banamba Silisi, banamba *Asi.

10 *Diiloŋ-Yalle naa waa baa Etiɛni a ce ba saa gbãa piiye yar-
o.

11 Kuŋ nuɔlaa-ba, ba bir yaŋ aa biɛ nuɔmba gbeiŋa-na ba
ta ba wuɔra ba waŋ wuɔ: «Naacolŋ daayo u wuɔra u tuora
*Moisi-i baa Diiloŋo-i; baaŋo sĩ.»

12 Ba ciɛ ku yaa-i nuɔmba hɔmmu du baa Etiɛni-i nelle-
na. Bĩncuɔmba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i hiere ba
hɔmmu duu baa-yo. Baŋ ciɛ kufaŋgu-i, ba kã ka bel-o kã baa-
yo *nellentaamba wulaa.

13 Baŋ kãa baa-yo, ba tiraa bĩ coikartaamba namba kã, wuɔ
siɛrtaamba. Baa kã ka ta ba kar coima-i ba haa-yuɔ wuɔ:
«Naacolŋ daayo sa gbuu piiye *Diilodubuɔ yefafalle, halle baa
*ãnjĩnamma-i hiere.

14 I daa u wuɔra u piiye wuɔ Nasarɛtitaaŋ Yesu ka muonu
Diilodubuɔ-i aa bir Moisi nelma-i birma namma.»

15 Bamaŋ waa hiere gɛ̃ŋgɛrterieŋgu-na, baa dĩŋ-yuɔ ta ba ne-
yo. U yaaŋga taa ka caa ŋaa *dɔrpɔpuɔrbiloŋ yaaŋga.

7

Etiɛni ãndaaŋgu-i

1 Siɛrtaambaŋ juɔ piiye tĩ, *Diilojigãntaamba yuntieŋ wuɔ
yuu Etiɛni-i wuɔ: «Baŋ waŋ mamaŋ ninsoŋo wɛi?»

2 Etiɛni wuɔ cira: «Mi nelleŋ-tobiŋ namaa, baa mi tobaa
namaa, mi ka waŋ nelma diei baa-na: Na suyaa wuɔ aa i
bĩncɔiŋo-i *Abiramu suɔ duɔ sire Mesopotami-i-na ka tĩɛna
Arã-i-na, Cagaaŋ-Diiloŋo naa carra-yuɔ

3 a waŋ baa-yo wuɔ u yaŋ u huraamba-i aa u sire ba
jãmalã-i-na, kɛrɛ u ka pigãaŋ-yo jãmalã naŋo u ka tĩɛna.

---

* **6:9** Baa bilaa Yuifubaa-ba namba-i kɔrsĩnni-na a kã baa-ba *Ɔrɔmu aa ji nan-
na-bɛi. Ku gbãa waa Yuifubaa-ba famba hãayɛ̃lmba yaa baŋ gbɛ̃ŋ-baŋ bande-i-na.

4 Abiramu sire* ka tĩɛna Arã-i-na. Uŋ kãa terieŋgu-na, u toŋ juɔ ku, Diiloŋo ce u jo ji tĩɛna naŋ yeŋ jãmalã maŋ nuɔ-i daayo-i.

5 «Uŋ juɔ, Diiloŋo saa hã-yo munturemmu aa bi cira mu yaa daamu. U yaaŋ aa pã nuŋgu baa-yo wuɔ: ‹Mi ka hã-ni jãmalã daayo-i. Da ŋ saa ji waa, ŋ huoŋ-baamba ka biɛ-yo cor.›† A ne da huɔŋgu faŋgu-na, bilo saa waa baa Abiramu-i.

6 Diiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹*Ŋ huoŋ-baamba ka waa juɔma-na, ba ka bel-ba kɔrsĩnni-na jãmalã faŋo-na gbuu mulĩɛŋ-ba. Ba ka ce bieŋ nuɔsiba hãi mulĩɛma.*

7 *Ŋga bamaŋ ka bel-ba kɔrsĩnni-na, muɔmɛi ka pã kutaamba-i mi fɛrɛ. Da mi ji ce mafamma-i, ŋ hãayɛ̃lmba ka suɔ sire terieŋgu-na ji tĩɛna bande ta ba buol-mi.*›‡

8 «Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bel *tobisĩnni baa Abiramu-i aa naa ce u *jã a dãnya tobisĩnni fanni-i§. Ku'i ciɛ na da *Isakiŋ juɔ hoŋ, yinni niehãi cor, niisiɛi yiiŋgu-na, Abiramu jã-yo. Isakiŋ bi siire da *Yakɔbu-i, u bi jã-yo. Yakɔbu bi sire ce maaduɔma baa i bĩncuɔmba-i*.

9 «I bĩncuɔmba sire bigãaŋ ba hãaŋo-i Yosɛfu-i aa bel-o suoro ba sãa-yo kã baa-yo Esipi. Ŋga Diiloŋo waa baa Yosɛfu-i.

10 U hielaa u yuŋgu-i mulĩɛma-na hiere aa ce-yo nelnurãŋo aa tiraa ce u kũŋgu dɔlnu Esipitaaŋ jãmatigi-i. Jãmatigi haayo u jãmalã yuŋ-nu baa u dumɛlle bi yuŋgu-na.

11 «Nyulmu nammu ji suur Esipi-i-na, ka hel baa *Kanaa jãmalã-i hiere. Kuu naa balaŋ cor, a ce i bĩncuɔmba sa da niiwuoni ba wuo dii Kanaa-i-na.

12 Yakɔbu ji nu wuɔ ba suor dĩmma dii Esipi-i-na. U puɔr i bĩncuɔmba kã ka sãa bir kũŋ.

13 «Baŋ juɔ kã hãalĩŋo-i, Yosɛfu pigãaŋ-ba u fɛrɛ wuɔ fuɔ yaa Yosɛfu-i. Terieŋgu faŋgu'i nuɔ-i, jãmatigiŋ suyaa Yosɛfu baamba-i.

14 Yosɛfu wuɔ ce u mɔlbaa-ba bir kũŋ ka jo baa tuoŋo-i baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere. Ba kũŋgu-na, ba waa nuɔmba komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo nuɔmba ndii.

15 Yakɔbu kãa kãmma famma yaa-i Esipi-i-na. Diiloŋbabĩmuɔ kaa hi-yo kusuɔŋ-nu'i baa i bĩncuɔmba-i hiere.

16 Ba waa umaŋ duɔ ku, ba biɛ-yo ka fuure-yuɔ Sisɛmu. Ba fuuriiye-bɛi Abiramuŋ sãa cĩncorre maŋ Amɔr bisãlmba wulaa†.

---

* **7:4** Girɛkimma-na ba ciɛra u siire Kalde jãmalã-i-na. Kalde-i baa Mesopotami-i jãmalã duɔŋo yaa-i. † **7:5** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 12.7; 13.15; 15.18; 17.8. ‡ **7:7** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 15.13-14, Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 3.12. § **7:8** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 17.10-14. * **7:8** Yakɔbu bɛpuɔmba waa cĩncieluo baa ba hãi. Etiɛni bĩɛ ba yaa-i bande-i-na wuɔ ba bĩncuɔmba. † **7:16** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 23.1-18; 33.19; 50.7-13.

17 «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa Abiramu-i, ku cemmaŋ-
huɔŋguŋ juɔ ta ku piɛ, miɛ baamba sire gbuu ciinu Esipi-i-na.
18 Jãmatigi naŋo ji nyugũŋ. Jãmatigi faŋo saa tuɔ suɔ
Yosɛfu-i.
19 Wuɔ fũnuŋ tuɔ ce karaaŋgu baa i bĩncuɔmba-i. U waa
ciɛŋo maŋ duɔ hoŋ u biloŋo-i, u bel diiloŋo-i ce u nanna-yuɔ
u kaal ji ku.
20 *Moisi huɔŋ huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i. U maama saa naa fa baa
fafaaŋgu-i. Uŋ huɔŋ, u bĩncuɔmba gbãaŋ fuo-yo ba dũŋgu-na
u ce caamba siɛi yoŋ baa-ba.
21 Baŋ juɔ suɔ baa-ba aa ce ba biɛ-yo ka nanna, jãmatigi
biloŋ wuɔ biɛ-yo ce-yo ŋaa fuɔ bilohoiŋo, a fiɛ-yo u ji vãa.
22 Ku ciɛ dumɛi Moisi suɔ Esipitaamba ãncemma-i hiere. U
taa u nu nelma-i ŋaa u yuŋgu ka muonu aa wɛima saa ta ma
yar-o cemma.
23 «Uŋ juɔ da bieŋ komuɔŋa hãi, wuɔ kã duɔ ka ne u nelleŋ-
baamba-i‡.
24 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji da Esipiyiɛŋo naŋo ce ba wuoŋo
naŋo-i sũlma. Wuɔ hũu naacolŋo-i aa naa muo Esipiyiɛŋo-i
ko-yo.
25 U taa u taara u ce u nelleŋ-baamba suɔ wuɔ Diiloŋo ciɛ u'i
jo duɔ ji kor-ba. Ŋga ba saa suɔ-ma.
26 «Ku cuo kaala-i-na, wuɔ da ba baamba namba gãŋ. Wuɔ
karnu-bɛi aa naa tuɔ piiye baa-ba wuɔ: ‹Bige-i ciɛ na ta na gãŋ,
ma sĩ namɛi kuuduɔŋgu?›
27 Umaŋ taa u jĩnya u nawuoŋo-i wuɔ sɛ Moisi-i da yɛr, aa
naa cira: ‹Hai moloŋo-i diyaa naŋ nuŋgu-i?
28 Ŋ taara da ŋ ko-mi ŋaa niŋ kuɔ Esipiyiɛŋo-i dumaa
cicuɔŋgu-na wɛi?›
29 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Moisi saa gbãa duɔ tiaa tĩɛna; wuɔ
gbar ka tĩɛna Madiyã. U kaa biɛ ciɛŋo-i kusuɔŋ-nu'i a hoŋ
bisãlmba hãi baa-yo.
30 «Bieŋ komuɔŋa hãi cor. Yiiŋgu naŋgu-na,
*dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo carra Moisi-i dii *hĩɛkuraaŋgu-na
Sinayi tãnuŋgu hɔlma-na. Wuɔ u ne da bige-i daaku-i?
Dãamu'i caaŋ tibiyelle nande-i aa dɔrpɔpuɔrbiloŋo waa
dii mu huɔŋga-na.
31 Kuɔ cu u huɔŋga-i. Wuɔ ta tuɔ piɛ duɔ ka ne dãamu
fammu-i dɛi. Wuɔ u ne da Itieŋo piiye baa-yo wuɔ:
32 ‹Moisi, ŋ bĩncuɔmba Diiloŋo yaa muɔŋo-i: Abiramu siire
wuɔ mɛi hũmelle yaa-i, Isaki-i baa Yakɔbu-i hiere maaduɔma.›
Moisi kũɔma pãŋ ta ma nyɛŋ, a ce u saa tiraa siɛ duɔ ne
terieŋgu faŋgu yaŋga-na.

‡ **7:23** Moisi waa *Isirahɛl wuoŋo naŋo.

33 Itieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Hiel naatɛnni-i ŋ gbeini-na; niŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i daaku-i Diiloŋ-terieŋgu.
34 Mi baambaŋ ceŋ sũlma maŋ Esipi-i-na, mi daa-ma; baŋ bireŋ, mi nuɔ, ku'i ciɛ mi hiire jo miɛ mi ji kor-ba. Jo mi ji puɔr-ni ba wulaa.›§
35 «*Isirahɛl-baambaŋ siɛ Moisi maŋ wuɔ u halaŋ, molo saa dii u nuŋgu ba bɛrru-na, Moisi duɔŋo faŋo yaa Diiloŋ uŋ ciɛ dɔrpɔpuɔrbiloŋo jo ji puɔr-o wuɔ u ka waa ba yuŋ-nu aa hũu-ba Esipitaamba nyisɛ̃nni-na.
36 Moisi yaa ciɛ himma-i a hiel i bĩncuɔmba-i Esipi-i-na. U ciɛ-ma Esipi-i-na, aa ce-ma dãmmaŋ-nuoradãama-i-na aa tiraa ce-ma hĩɛkuraaŋgu-na duɔ gbãa kor-ba. U ciɛ kufaŋgu-i bieŋ komuɔŋa hãi.
37 «Moisi duɔŋo faŋo yaa gbĩɛ Isirahɛl-baamba-i wuɔ Di-iloŋo ka hiel ba nelleŋ-wuoŋo naŋo ce-yo u *pɔpuɔrbiloŋo fuɔ temma hã-ba*.
38 Aa i bĩncuɔmbaŋ waa hĩɛkuraaŋgu-na, u yaa waa ba hɔlma-na baa Diiloŋo-i. Dɔrpɔpuɔrbiloŋo taa u piiye baa u yaa-i Sinayi tãnuŋgu-na u tuɔ kã u tũnu i bĩncuɔmba-i. U yaa taa u jo baa cicɛ̃lmaŋ-nelma-i u jo u waŋ-ma baa-ye.
39 I bĩncuɔmba bir yaŋ ba sa nu u nuŋgu-i. Ba cĩinaana-yuɔ aa ta ba taara ba bir kã Esipi-i-na.
40 «Baŋ diyaa mafamma-i ba hɔmmu-na, ba gbɛ̃ *Aarɔ̃-i wuɔ: *‹Ce tĩnni ŋ hã-ye, nimaŋ ka kãyã-yiɛ i hi i muŋkãmmu-i. Moisi hielaa-ye Esipi-i-na, u yaa daayo i sa suɔ uŋ curaa kusuɔŋ-nu.›*†
41 Yibieŋa faŋa-na, baa sire kul nambiloŋo a ce-yo tĩiŋgu ta ba buol. Baŋ kulii nambiloŋo-i, kuɔ silaa gbuu dɔlnu-bɛi ŋaa bige-i! Baa ce ponsaaŋgu ma yerreŋ.
42 Diiloŋ wuɔ ne-ba aa yaŋ-ba ba ta ba buol mɔɛŋa baa cɛiŋo baa bãaŋgu ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diilopɔpuɔrbiemba sɛbɛ-i-na wuɔ:
‹Isirahɛl-baaŋ namaa,
naŋ ciɛ bieŋ komuɔŋa hãi maŋ hĩɛkuraaŋgu-na,
na taa na ko niikonni-i na hã muɔmɛi wɛi?
Na taa na bi pã niipãnni-i na hã muɔmɛi wɛi?
43 *Ma sĩ na birii yaŋ aa kul tĩnni ta na buol?*
Na saa tũu Molɔki‡dũŋgu-i
baa Erefã§mɔɛle-i ta baa-ni wɛi?
Na ciɛ kɔlluŋ-nobimba famba-i ta na buol-ba.
*Mi ka ce ba kã baa-na dii *Babilɔni huoŋ-nu.›**»

---

§ **7:34** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 3.1-10. * **7:37** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 18.15. † **7:40** Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 32.1,23. ‡ **7:43** ***Molɔki:*** Tĩiŋgu naŋ yerre-i dumaaŋo-na. Isirahɛl-baamba naa biɛ tĩiŋgu faŋgu-i Kanaataaŋ wulaa ta ba buol-ku. § **7:43** ***Erefã:*** Tĩiŋgu naŋ yerre-i dumaaŋo-na. Baa kulii-ku ŋaa mɔɛle ta ba buol-ku, Isirahɛl-baamba bi niya kutaamba-i kul ku temma ta ba bi buol. * **7:43** Amɔsi (Amos) 5.25-27

44 Etiɛni wuɔ cor baa u ãndaaŋgu-i wuɔ: «*Tobisĩnniŋ-dũŋgu waa baa i bĩncuɔmba-i hĩɛkuraaŋgu-na. Diiloŋ-nelma waa ku yaa nuɔ-i. Moisi ciɛ-ku ŋaa Diiloŋoŋ pigãaŋ-yo ku cemma-i dumaa.
45 Ku huoŋgu-na, i bĩncuɔmba huoŋ-baamba ji wuo dũŋ daaku ciiluŋgu-i. Yosuwe yaa waa ba yaaŋga-na. Diiloŋ wuɔ kãyã-bɛi ba donya nuɔmba maŋ waa hiere jãmalã daayo-na aa biɛ dũŋ daaku-i ji tĩɛna baa-ku. Ku tĩyãa dumɛi ji hi *Davidi bãaŋgu-i.
46 Diiloŋo taa u ce baa Davidi-i u cor; Davidi wuɔ cãrã hũmelle-i u wulaa wuɔ u yaŋ u ma ninsoŋ-dũŋgu hã-yo *Isirahɛl-baamba ta ba jo ba jaal-o kuɔ.†
47 Dũŋgu faŋgu-i, *Salomə'i juɔ ma-ku hã Diiloŋo-i.‡
48 Ŋga Dərwuoŋo sa cɔ dũŋ-nu ŋaa Diilopɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ-ma dumaa wuɔ:
49 ‹Itieŋo ciɛra wuɔ:
«Dərɔ yaa mɛi fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnniŋ-teterre-i.
Mi ciɛ hĩɛma-i ta mi haa mi gbeini.
Namaa gbãa ma dũŋ haku-i hã muɔŋo-i?
Mi munfiisammuŋ-terieŋgu yaa hie hĩɛma-na?
50 *Bĩmbĩnni maŋ dii hiere,*
mɛi napərreŋ-niini'i sĩ wɛi?»›§»
51 Etiɛni wuɔ cira: «Ãnyagarmantaaŋ namaa temma-i daana-i, Diiloŋo bĩɛ-na ji gbɛ̃! Na sa siɛ *Diiloŋ-Yalle wulaa. Na biyaa na bĩncuɔŋ-maama.
52 Diilopɔpuɔrbiloŋ hayo-i siire aa na bĩncuɔmba saa ce-yo sũlma? Halle bamaŋ siire piiye Nelviiŋo jommaŋ-kũŋgu-i, na bĩncuɔmba kuɔ-ba. Fiɛfiɛ-i-na Nelviiŋ uŋ juɔ, namaa na hel u huoŋ-nu aa bel-o ko-yo.
53 Ŋ siɛ suɔ wuɔ Diiloŋo puɔraa dɔrpɔpuɔrbiemba ji hã namɛi baa u *ãnjĩnamma-i, na yaŋ aa hũu-ma nanna.»

Ba naaŋ Etiɛni-i ko-yo

54 Etiɛniŋ piiye dumaaŋo-na, u piiye suur *nellentaamba-na. Baa pãŋ pu baa-yo.
55 A ne da *Diiloŋ-Yalle naa yu u huoŋga-i. Wuɔ tã u yuŋgu-i tuɔ ne dɔrɔ. Wuɔ u ne da Diiloŋo yaaŋga caa da kpoikpoi aa da Yesu yiɛraaya Diiloŋo caaŋgu-na.
56 Wuɔ cira: «Niɛŋ, dɔrɔ puurii, aa *Moloŋ-Biɛŋo yaa yiɛraaya daayo Diiloŋo caaŋgu-na!»
57 Baa pãŋ suunu ba tũnni-i aa naa ta ba kaasĩŋ, aa kã ka yu-yuɔ bel-o.

† **7:46** Niɛŋ Samiɛl sɛbɛhãalĩŋo-na (2 Samuel) 7.1-16. ‡ **7:47** Niɛŋ Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Rois) 6.1-38. § **7:50** Isayi (Ésaïe) 66.1-2a

58 Baŋ bilaa-yo, baa hel baa-yo nelleŋ-huɔŋga-na, kã baa-yo kɔtuɔŋgu ka ta ba naŋ-yo baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa da ba ko-yo. Naacombiloŋo naŋo waa baa-ba, ba taa ba bĩ-yo Sol. Siɛrtaaŋ baa hielaa ba joŋgorbaa-ba-i hã u yaa tuɔ niya-bɛi aa kã ka ta ba naŋ Etiɛni-i.

59 Baŋ naŋ-yoŋ dumaaŋo-na, wuɔ ji cira: «Yesu, Itieŋ nuɔ, hũu-mi.»

60 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ dũuna aa naa piiye da gbagaga wuɔ: «Itie, baa ne baŋ ceŋ kumaŋ.» Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cii, u kuliiŋgu yaa dumaaŋo-i.

8

Solŋ haa kumaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-na

1 Etiɛni kuliiŋgu dɔlaanu Sol ŋaa bige-i! Etiɛniŋ kuu yiiŋgu maŋ nuɔ-i, baa sire suuye Diiloŋ-dũŋ-baamba-i *Yerusalɛmu-i-na. Baa pisãllã hiere; banamba ta ba kã *Yude, banamba *Samari aa naa yaŋ Yesu *pɔpuɔrbiemba yaa yoŋ.

2 Nelfafaamba namba biɛ Etiɛni-i ka fuure aa ce mamaŋ waa cemma hiere u kuliiŋgu-na.

3 Sol wuɔ gbuu faya u fɛrɛ tuɔ ce karaaŋgu-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i: U taa u wuɔra cĩnni-na u bel caamba-i baa bɛmba-i hiere u kã u dii-ba kaso.

Diiloŋ-nelma hii Samari-i

4 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ gbaraa pisãllã, ba taa ba wuɔra ba waŋ *Neldɔdɔlma-i nilɛiŋa-na.

5 Filipu wuɔ kã ka hel *Samari nelle nande-na, a doŋ tuɔ piiye *Koŋkortieŋo maama-i.

6 U bi taa u ce gbɛrɛ-wɛima ba hɔlma-na. U waa duɔ waŋ mamaŋ, u ce-ma nuɔmba yufelle-na. A ce dumaaŋo-na duɔ tuɔ piiye, ba kar ba tũnni-i fafamma ta ba nu.

7 U duɔnya *jĩnabaa bɔi nuɔmba-na. Duɔ donya umaŋ, u kaasĩŋ da gbagaga aa hel. U bi siire murgubaa bɔi baa jaamba bɔi.

8 Kuɔ gbuu fũnuŋ dɔlnu nuɔmba-i nelle fande-na.

9 A ne da hiroŋo naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bĩ-yo Simɔ. Simɔ himma naa ce *Samaritaamba-i gbɛrɛ, a ce dumaaŋo-na u saa tuɔ jĩna u fɛrɛ kpaga.

10 Bĩncuɔmba-i baa bisãlmba-i hiere, ba taa ba kãalã-yuɔ. Ba taa ba piiye wuɔ: «Diiloŋ-himma yaa dii baa naacolŋ daayo-i, baŋ bĩŋ mamaŋ ‹ninsoŋ-himma-i›.»

11 Simɔ naa da yinni baa u himma cemma-i ba hɔlma-na, ku'i ciɛ ba ta ba kãalã-yuɔ kãalãŋ daama temma-i.

12 Filipuŋ juɔ kã ka waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i baa Yesu-Kirsa maama-i, caamba-i baa bɛmba-i hiere baa hũu Neldɔdɔlŋ daama-i aa naa ce ba *batiseŋ-ba.

13 Simɔ fuɔ fɛrɛ wuɔ bi hũu-ma aa ce ba *batiseŋ-yo. Baŋ
baatiseŋ-yo, wuɔ pãŋ nyaarãa Filipu-i. Filipu himma bir yaŋ
aa ta ma ce fuɔ fɛrɛ-i gbɛrɛ.
14 Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ juɔ nu-ma dii *Yerusalɛmu-i-na
wuɔ Samaritaamba hũyãa Diiloŋ-nelma-i, baa saaŋ Piɛr-i baa
Nsãa-i ba wulaa.
15 Piɛr-i baa Nsãa-i baŋ kãa, baa cãrã Diiloŋo-i hã-ba wuɔ u
hã-ba u *Yalle-i.
16 Huɔŋgu faŋgu-na, Samaritaamba saa naa hi da *Diiloŋ-
Yalle-i yogo. Baa baatiseŋ-ba yaa yoŋ.
17 Ku'i ciɛ Piɛrbaa-baŋ kãa, baa haa ba nammu-i ba yunni-
na a cãrã Diiloŋo hã-ba u Yalle-i.
18 Simɔ daa mafamma-i ce bige-i? Wuɔ hiel gbeiŋa duɔ hã
Piɛrbaa-ba-i. Aa naa cira:
19 «Hãaŋ-muɔ baa hiŋ daama-i; da mi haa mi nammu-i umaŋ
nuɔ-i, kutieŋo da Diiloŋ-Yalle-i!»
20 Piɛr wuɔ cira: «Simɔ, ŋ daa niɛ sĩ ba sãa Diiloŋ-caluɔ-i baa
gbeiŋa wɛi? Niŋ diyaa mafamma-i ŋ huɔŋga-na, mi waasaaŋ-
ni baa ŋ gbeiŋa-i hiere.
21 Ŋ saa koŋ baa Diiloŋo-i. Ŋ siɛ gbãa da bĩŋkũŋgu bande-i-
na.
22 Hiel nel daama-i ŋ huɔŋga-na, ma saa fa, aa ŋ cãrã Itieŋo-i
si u ka ce jande niɛ.
23 Mi niɛ da ŋ balaaŋ cor, aa da *Sitãni taa yaaŋga niɛ.»
24 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Simɔ wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Namaa fɛrɛ-i,
cãarãŋ Itieŋo-i na hã-mi, wuɔ naŋ waaŋ mamaŋ daama-i, u
baa yaŋ ma da-mi.»
25 Piɛrbaa-baŋ juɔ waŋ Itieŋo melma-i tĩ, baa bir kã
Yerusalɛmu-i-na. Ba taa ba waŋ Neldɔdɔlma-i Samari nilɛiŋa
bɔi-na ba kã.

Fãamaaŋo naŋo hũyãa Yesu maama-i

26 Yiiŋgu naŋgu-na, Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo ji waŋ baa Fil-
ipu-i wuɔ: «Sire ŋ ka biɛ hũmelle maŋ hilaa *Yerusalɛmu-i-na
ta di kã Gasa-i-na. Hũmelle fande-i nuɔmba sa biɛ-de dumaa.»
27 Filipu wuɔ sire ta, u saa sɛrɛ. Uŋ biyaa hũmelle-i tuɔ kã,
wuɔ fara da wotortieŋo naŋo kã u yaaŋga-na. Fãamaaŋo naŋo'i
waa u huɔŋga-na. U taa u hel Etiyopi. Jãmatigi* maŋ waa
Etiyopi-i-na ba ta ba bĩ-yo Kãndasi, u yaa waa u nagãŋ-niini
yuŋgu-na. Wuɔ juɔ Yerusalɛmu-i-na ji jaal Diiloŋo
28 aa bir tuɔ kũŋ. U taa u kalaŋ *Isayi sɛbɛ-i u kũŋ.
29 *Diiloŋ-Yalle gbɛ̃ Filipu-i wuɔ: «Gbãana ŋ ka hi wotortieŋ
daayo-i.»
30 Filipu wuɔ gbar ka hi-yo. Uŋ hii, wuɔ da u kalaŋ *Isayi
sɛbɛ. Wuɔ yuu-yo wuɔ: «Niŋ kalaŋ mamaŋ, ŋ suɔ-ma wɛi?»

* **8:27** Jãmatigi daayo waa ciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na.

31 Naacolŋ wuɔ cira: «Molo duɔ saa hielnu-mɛi baa-mi, mi siɛ gbãa suɔ-ma.» Aa naa ce Filipu nyugũŋ tĩɛna u caaŋgu-na.
32 Uŋ taa u kalaŋ terieŋgu maŋ, ku yaa daaku:
«Ba ciɛ-yo sũlma
u saa ji puur u nuŋgu-i waŋ wɛima ŋaa tũmaaŋo.
Ba bilaa-yo da ba ka ko-yo wa,
ba bilaa-yo ta ba karra u kuɔsĩnni-i wa,
u sa waŋ wɛima.
33 *Ba ciɛ-yo nelsɔsɔiŋo*
aa hũu ninsoŋo-i u wulaa.
Baŋ kuɔ-yo, u ka ce niɛ da huoŋgu molo duɔ ji waŋ ku maama?»†
34 Naacolŋ wuɔ yuu Filipu-i wuɔ: «*Diilopɔpuɔrbiloŋo piiye hai maama-i dumandɛ-i? U piiye fuɔ maama waa u piiye unaŋ maama?»
35 Filipu wuɔ suur nelma yaaŋga-na, a doŋ tuɔ piiye Yesu *Neldɔdɔlma-i baa-yo.
36 Baŋ kaa hi yaaŋga-i, baa da hũmma namma. Naacolŋ wuɔ cira: «Hũmma namma yaa daama, ŋ sa *batiseŋ-mi wɛi?» [
37 Filipu wuɔ cira: «Da kuɔ ŋ hũyãa Yesu maama-i hĩŋ, mi gbãa batiseŋ-ni, wɛima si dii.» Naacolŋ wuɔ cira: «Mi hũyãa-ma wuɔ Yesu-Kirsa yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i.»]
38 Aa naa ce ba yiɛra. Baŋ yiɛraaya, baa hiire ba hãi-i-na suur hũmma-na, Filipu wuɔ batiseŋ-yo.
39 Baŋ hilaa, naacolŋo huɔŋga gbuu fɛ̃. Wuɔ u ne naa Filipu-i; Diiloŋ-Yalle biyaa-yo ta baa-yo. Ku saa ce-yo bĩŋkũŋgu; wuɔ cor baa hɔfɛ̃lle-i tuɔ kũŋ.
40 Filipu juɔ'a u suɔ da u fɛrɛ Asɔti. Wuɔ cor tuɔ waŋ Neldɔdɔlma-i nilɛiŋa-na hiere u kã. U ciɛ dumɛi fuɔ ka hi Sesare.

9

Solŋ hũyãa Yesu maama-i dumaa
(Pɔpuɔr. 22.5-16; 26.12-18)

1 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Sol waa yogo u sa taara u da Itieŋo baamba-i baa u yufelle, wuɔ duɔ hi umaŋ, u ko-yo. Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji sire kã *Diilojigãntaamba yuntieŋo wulaa,
2 wuɔ u ce sɛbɛbaa hã-yo, u kã Damasi *Diilonelhãalãdũnni-na, wuɔ ba hã-yo hũmelle-i duɔ da bamaŋ suurii Itieŋo hũmelle-na; caamba-i ka hel baa bɛmba-i hiere, u bel-ba jo baa-ba *Yerusalɛmu-i-na.
3 Diilojigãntaamba yuntieŋo ce sɛbɛbaa-ba-i hã u ta.

Uŋ kaa tuɔ piɛ Damasi-i, wuɔ u ne da cecerma naŋ temma hilaa dɔrɔ-i-na jo ji dii-yo huɔŋga.

† **8:33** Isayi (Ésaïe) 53.7-8a

4 Wuɔ pãŋ hel cii. Uŋ cii dumaaŋo-na, wuɔ nu molo piiye baa-yo wuɔ: «Sol, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ ce karaaŋ daaku temma-i baa-mi?»
5 Wuɔ yuu wuɔ: «Hai moloŋo'i?» Kutieŋ wuɔ cira: «Muɔ Yesu. Ŋ ce karaaŋgu-i baa muɔmɛi.
6 Sire ŋ perieŋ ŋ suur nelle-na; mamaŋ dii cemma, da ŋ suur ba ka waŋ-ma baa-ni.»
7 Nuɔmba namba waa baa Sol-i, bafamba bi nuɔ moloŋ daayo piiye, da ba ne, ba siɛ da-yo. Baa yiɛra kar da hãmmu!
8 Sol wuɔ sire. Duɔ puur u yufieŋa-i, u siɛ da bĩŋkũŋgu. Baa bel u naŋ-na, a perieŋ suur baa-yo Damasi-i-na.
9 U ciɛ yinni siɛi aa u yufieŋa suɔ da a puur. Yiŋ daani-i ni siɛi-i-na, u saa dii bĩŋkũŋgu u nuŋgu-na.
10 A ne da Itieŋo wuoŋo naŋo waa Damasi-i-na, ba taa ba bĩ-yo Ananiyasi. Itieŋ wuɔ carra-yuɔ aa naa cira: «Ananiyasi!»
Ananiyasi wuɔ cira: «Mi siyaa.»
Itieŋ wuɔ cira:
11 «Sire mi puɔr-ni naacolŋo naŋo wulaa, ba bĩ-yo Sol; u hel Tarse. U haraa Yuda dumɛlleŋ, dii hũmelle maŋ baŋ bĩŋdeŋ Hũmeviile-i di tũŋgu-na. Dumandɛ-i-na, uu dii tuɔ cãrã Diiloŋo-i,
12 aa u daa ŋ kãa u wulaa dii dũŋgu-na ka haa ŋ nammu-i yuɔ a cãrã Diiloŋo-i u yufieŋa da a puur.»
13 Ananiyasi wuɔ cira: «Itie, nuɔmba bɔi waaŋ naacolŋ daayo maama baa-mi. Bamaŋ cuu ŋ huoŋ-nu Yerusalɛmu-i-na, uŋ haa kumaŋ bɛi, mi nuɔ-ku.
14 Niŋ daa uŋ juɔ bande-i-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba'i hãa-yo hũmelle-i u duɔ ji bel bamaŋ gbuusiiŋ ŋ yerre-i.»
15 Itieŋ wuɔ cira: «Yaŋ aa ŋ kã, mi hielaa naacolŋ daayo-i u duɔ pigãaŋ *niɛraamba-i mi sĩnni-i, aa bi pigãaŋ nellentaamba-i baa-ni, baa *Isirahɛl-baamba-i hiere.
16 Uŋ ka mulĩɛŋ dumaa mi maama-na, mɛi fɛrɛ yaa ka pigãaŋ-yo baa-ku.»
17 Uŋ juɔ piiye dumaaŋo-na, Ananiyasi wuɔ sire ta kã Yuda cĩiŋgu-na ka haa u nammu-i Sol-na aa naa cira: «Sol, Itieŋo yaa puɔraa-mi ŋ wulaa wuɔ mi ji puur ŋ yufieŋa-i aa yu ŋ huoŋga-i baa *Diiloŋ-Yalle-i. Ba bĩ-yo Yesu. Niŋ taa ŋ jo hũmelle-na u yaa caraaya-niɛ.»
18 Uŋ bi waaŋ mafamma-i, ninanni nanni yer u yufieŋa-na ŋaa tetefuoru a diire. U yufieŋa pãŋ puur. Wuɔ pãŋ sire baa *batiseŋ-yo.
19 Ku huoŋgu-na, wuɔ wuo niiwuoni-i a da fõŋgũɔ.

Sol yufieŋaŋ puurii, wuɔ tĩɛna Damasi-i-na ce yinni cɛllɛ baa Yesu baamba-i.

20 Uŋ tɪ̃ɛnaana, wuɔ doŋ tuɔ waŋ Yesu maama-i Di-
ilonelhãalãdũnni-na, wuɔ Yesu yaa Diiloŋ-Biɛŋɔ-i.
21 Kuɔ cu nuɔmba hɔmmu-i. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ:
«Bamaŋ taa ba gbuuse Yesu yerre-i Yerusalɛmu-i-na, naacoln
daayo'i saa tuɔ huol ba yammu-i wɛi? Ku baa ji waa u suyaa
u fɛrɛ jo duɔ ji bel-ba ka hã Diilojigãntaamba yuntaamba yaa
baa-ba?»
22 Baŋ fiɛ ba waŋ mafamma-i, Sol kũɔma saa kara; yinniŋ
cor dumaa, kunaŋgu'i suuriiŋ-yuɔ ku naara. Duɔ biɛ tagaaya
pigãaŋ wuɔ Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋɔ maŋ, u yaa Yesu-i,
*Yuifubaa-ba maŋ Damasi-i-na ba siɛ da nelma waŋ.
23 Ku huoŋgu-na, Yuifubaa-ba ji saa-ma wuɔ ba ko-yo.
24 Baŋ puu mafamma-i, baa ta ba niya nelle munsuurmu-i*
bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i. Sol wuɔ nu-ma wuɔ ba'a ba ko-yo.
25 Isuɔŋgu naŋgu-na, bamaŋ waa u huoŋgu-na, baa dii-yo
sãmbaga nuɔ a hiire-yuɔ jĩna nelle huoŋ-yaŋga-na.

Sol birii kã Yerusalɛmu-i-na

26 Baŋ hiiriiye Sol jĩna nelle huoŋgu-na, wuɔ ta bir kã
*Yerusalɛmu-i-na. Uŋ kãa ka hi, wuɔ kã Diiloŋ-dũŋ-baamba
wulaa. Baa bir yaŋ aa ta ba kãalã-yuɔ. Baa sa hũu-ma wuɔ
u hũyãa Yesu maama-i ninsoŋo.
27 Barnabasiŋ daa ba kãalã-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ kã baa-
yo Yesu *pəpuərbiemba wulaa. Baŋ kãa, Itieŋ uŋ caraaya-
yuɔ dumaa Damasi hũmelle-na a piiye baa-yo, Barnabasi
wuɔ suur ma yaaŋga-na hiere a waŋ-ma baa-ba, aa uŋ bi daa
holle-i dumaa a waŋ Yesu maama-i Damasi-i-na, wuɔ bi waŋ
mafamma-i baa-ba.
28 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, Sol wuɔ ce ba wuɔratieŋo: U taa
u wuɔra baa-ba Yerusalɛmu huɔŋga-na u waŋ Itieŋo maama-i.
Uu naa fɛ̃ u huɔŋga-i baa ma wamma-i.
29 Ba taa ba bi fanu ba-naa baa *Yuifubaa-ba maŋ piiyeŋ
girɛkimma-i, a ce bafamba ta ba taara-yuɔ baa komma.
30 Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ juɔ nu wuɔ ba taara-yuɔ baa komma,
baa saaŋ-yo ba kã Sesare, ka ce u cor kã Tarse.
31 Huɔŋgu faŋgu-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba waa ba fɛrɛŋ nuɔ
*Yude-i-na, baa *Galile-i-na, baa *Samari-i-na hiere. Ku-
naŋgu taa ku naara ba Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-na. Ba taa ba
siɛ Itieŋo wulaa aa *Diiloŋ-Yalle naa ce ba ta ba ciinu ba kã.

Ene siire u jarma-na

32 Piɛr fuɔ taa u wuɔra terni-na hiere u waŋ Diiloŋ-nelma-i.
Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji kã Lida duɔ ka ne Diiloŋ-dũŋ-baamba
maŋ waa terieŋgu-na.

---

* **9:24** ***Nelle munsuurmu:*** Yiinaa-i-na, nuɔmba bɔi taa ba ma kokobaa ba cɪ̃ilãa
ba nilɛiŋa-i aa hiel dumiɛŋa. Ba taa ba ce mafamma-i ba bigãarãamba baa gbãa
tugol-ba. Dumiɛŋa yammu-na, ba taa ba jĩna nuɔmba ta ba niya-yɛi.

33 A ne da murgu naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bi̱-yo Ene. U bieŋ niisiɛi waa belle fande-na u sa gbãa sire.
34 Piɛr wuɔ kã ka da-yo. Wuɔ cira: «Ene, Yesu-Kirsa siire-niɛ! Sire ŋ pi̱n ŋ figi̱iŋgu-i ŋ ji̱na.» Ene wuɔ bi pãŋ yiiye sire.
35 Uŋ siire dumaaŋo-na Lidataamba da-yo, baa pãŋ hũu Itieŋo maama-i baa Sarɔ̃taamba-i hiere.

Tabita kuu aa sire

36 Diiloŋ-dũŋ-wuoŋo naŋo waa Yope-i-na, ba taa ba bi̱-yo Tabita, Girɛkibaa ba'a Dərkasi. Ku yuŋgu yaa wuɔ yərəŋo. U waa ciɛŋo. Uu naa firnu u naŋga-i cor baa nuɔmba-i. U taa u kãyã sũntaamba-i.
37 Piɛrŋ waa yibieŋa maŋ nuɔ-i Lida-i-na, Dərkasi wuɔ cii jarma-na a ji yii ji ku. Baa cɛ-yuɔ hũmma-i aa biɛ-yo ka galla-yuɔ dũŋgu naŋgu-na. Dũŋgu faŋgu waa dərɔ.
38 Lida-i baa Yope-i ni saa gbãa da hɔlma baa ni-naa, a ce dumaaŋo-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba naa nu-ma Yope-i-na wuɔ Piɛr juɔ ji waa dii Lida-i-na. Baa puər nuɔmba hãi u wulaa wuɔ ba ka cãrã-yuɔ u jo donduo.
39 Pəpuərbiembaŋ kãa ka hi, baa waŋ ma yaaŋga-i baa Piɛr. Piɛr saa tiraa ti̱ɛna; wuɔ kã ba gbonu ta ba jo Yope-i-na. Baŋ juɔ ji hi, baa nyugũŋ baa Piɛr kuloŋ uŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i. Bikulcaamba sire baa kaaluŋgu-i jo ji ta ba pigãaŋ Piɛr kuloŋ uŋ waa baa-ba aa nyɛ joŋgorbaa-ba maŋ hã-ba.
40 Piɛr wuɔ ce nuɔmba hel hiere dũŋgu-na aa wuɔ dũuna cãrã Diiloŋo-i. Uŋ juɔ cãrã ti̱, wuɔ bir u yaaŋga-i kuloŋo-na aa naa cira: «Tabita, sire!» Kuloŋ wuɔ puur u yufieŋa-i. Uŋ puurii u yufieŋa-i da-yo, wuɔ sire ti̱ɛna.
41 Piɛr wuɔ bel u naŋ-na u sire u gbeiniŋ. Uŋ siire, wuɔ bi̱ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i baa bikulcaamba-i ji pigãaŋ-ba baa-yo.
42 Nel daa maa sire gbuo Yope-i hiere, a ce dumaaŋo-na, Yopetaamba fɔ̃ŋgũɔ baa hũu Itieŋo maama-i.
43 Piɛr wuɔ ti̱ɛna Yope-i-na da huɔŋgu. U naŋ haraa naacolŋo maŋ nuɔ-i, ba bi̱-yo Simə, u waa jeruo.

10

Kərnɛi hũyãa Yesu maama-i

1 *Oromɛ ba sorosibaa-ba namba waa Sesare-i-na, ba taa ba bi̱-ba *Italitaaŋ-sorosibaa. Ba yuntieŋo naŋo waa, ba taa ba bi̱-yo Kərnɛi.
2 U taa u wuɔ *Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i fafamma baa u dumɛlleŋ-baamba-i. U taa u kãalã Diiloŋo-i. U taa u kãyã sũntaamba-i aa bi tuɔ cãrã Diiloŋo-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i.
3 Bãtaruŋgu naŋgu-na, wuɔ ti̱ɛna u dũŋgu-na a ji da *dərpəpuərbiloŋo naŋo suurii-yuɔ ka cira: «Kərnɛi!»

4 Kɔrnɛi kũɔma pãŋ doŋ ta ma nyɛŋ. Wuɔ dĩŋ dɔrpɔpuɔrbiloŋɔ-na tuɔ ne aa yuu-yo wuɔ: «Kuu dii niɛ?»

Dɔrpɔpuɔrbiloŋɔ cira: «Diiloŋɔ'i puɔraa-mi ŋ wulaa; niŋ cãrãŋ-yuɔ aa bi tiraa ta ŋ kãyã sũntaamba-i ku dɔlaanu-yuɔ.

5 Ku'i ciɛ wuɔ mi ji waŋ baa-ni ŋ puɔr nuɔmba Yope-i-na, ba ka bĩ naacolŋɔ naŋɔ jo; ba bĩ-yo Simɔ. U yerre nande yaa Piɛr.

6 Uŋ haraa umaŋ nuɔ-i, ba bi bĩ-yo Simɔ; jeruo. U cĩiŋgu dii dãmmaŋ-nuoraaŋgu nuŋ-nu.»

7 Dɔrpɔpuɔrbiloŋɔŋ juɔ piiye tĩ aa ta, Kɔrnɛi wuɔ bĩ u maacembiemba hãi baa u sorosiyiɛŋɔ naŋɔ. Sorosiyiɛŋɔ faŋɔ taa u bi wuɔ Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i fafamma.

8 Baŋ juɔ, u biɛ piiye mamaŋ ciɛ hiere tũnu-bɛi, aa puɔr-ba Yope-i-na Piɛr wulaa.

9 Ku cuo kaala-i-na, Piɛr fuɔ saa bi suɔ wuɔ ba puɔraa nuɔmba ta ba jo dii u wulaa. Bãaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i, u nyugũŋ dũŋgu naŋgu dɔrɔ-i-na duɔ jaal Diiloŋɔ-i. A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Kɔrnɛi pɔpuɔrbiemba naa piɛ nelle-i tĩ.

10 Nyulmu ji bel Piɛr dii dɔrɔ-i-na, u ce ba ta ba ce niiwuoni da ba hã-yo. Wuɔ u ne dɔrɔ-i-na, a da bige-i daaku-i?

11 Dɔrɔ puurii aa bĩŋkũŋgu naŋgu ta ku hiire ku jo. Ku waa ŋaa kompaŋga, da bãmbãale aa to ka nunni naa-i-na hiere.

12 Bĩmbaamba-i ba sĩnni-na hiere ba waa: Hĩɛŋ-baamba-i, baa huriimba-i a naara baabũulãamba waa hiere.

13 Kaŋ juɔ saanu baa Piɛr, wuɔ nu molo piiye wuɔ: «Piɛr, sire ŋ bel ŋ ko ŋ wuo!»

14 Piɛr wuɔ cira: «Mi siɛ wuo; niiwuoni maŋ nyaa-ye, niiwuoni maŋ saa fa hiere, miŋ siire mi saa wuo-ni dede.»

15 Moloŋ daa wuɔ cira: «Diiloŋ duɔ migãaŋ kumaŋ, nuɔ baa ce-ku kuubabalaaŋgu.»

16 Ku tirii ce i siɛi aa kompaŋga bir nyugũŋ dɔrɔ-i-na.

17 Kɔrnɛi pɔpuɔrbiembaŋ kãa ka hi Yope-i, baa yuure ba pigãaŋ-ba Simɔ dumɛlle-i. A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Piɛr waa tuɔ jɔguɔŋ nel daama-i u sa da yaaŋga mɛi. Pɔpuɔrbiembaŋ kãa ka hi fondumɛlle-i,

18 ba fara ta ba yuu wuɔ: «Baŋ bĩŋ Simɔ maŋ Piɛr, u haraa bande yaa nuɔ-i wɛi?»

19 *Diiloŋ-Yalle gbɛ̃ Piɛr wuɔ: «Sire, nuɔmba namba juɔ ji ta ba yuu ŋ maama, baa dii nuɔmba siɛi.

20 Hiire ŋ kã na kã, muɔmɛi puɔraa-ba ŋ wulaa, baa ce ŋ hɔmmu-i mu hãi.»

21 Piɛr wuɔ hiire jo ji cira: «Muɔmɛi Piɛr. Ku faa wɛi?»

22 Baa cira: «Ku faa. Sorosi ba yuntieŋɔ naŋɔ'i puɔraa-ye ŋ wulaa, ba bĩ-yo Kɔrnɛi. Naacolŋ daayo-i nelfɛfɛiŋɔ aa u kãalã Diiloŋɔ-i. Yuifubaa-ba-i hiere ba bĩ u yefafalle. Diiloŋɔ

puɔraa dɔrpɔpuɔrbiloŋɔ naŋɔ ji waŋ baa-yo wuɔ u ce ŋ kã u wulaa kɛrɛ nelma dii ŋ da ŋ ka piiye baa-yo.»
23 Piɛr wuɔ ce ba suur nyɔŋ hũmma-i aa naa cɔ yiiŋgu faŋgu-na. Ku cuo kaala-i-na, wuɔ sire baa-ba ba ta ba kã Sesare-i-na. Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa Yope-i-na, banaŋ baa sire kã baa-ba.
24 Piɛrbaa-ba wuɔyaa yififiiŋgu diei. Ku cuo kaala-i-na, ba suɔ hi Sesare-i. Ba kãa ka da Kɔrnɛi tigiiŋ u dũŋ-baamba-i baa u jɛ̃nakpekpelmba-i tuɔ cie-ba.
25 Piɛrŋ kãa ka tuɔ suur, Kɔrnɛi wuɔ sire jãrã-yuɔ kã ka dũuna duɔ jaal-o.
26 Piɛr wuɔ cira: «Baa ce dumaa, Diiloŋ muɔ sĩ, sire!» Aa naa bel u sire.
27 Uŋ siire, baa ta ba piiye ba suur. Piɛr suurii ku yaa-i, a da nuɔmba tĩɛnaana da bãmbãale.
28 Wuɔ jaal-ba aa naa cira: «Na suyaa wuɔ a saanu baa *Yuifubaa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, Yuifubaa-ba saa saaya ba ta ba piɛ *niɛraamba-i, ba saa bi saaya ba ta ba suur ba dumiɛŋa-na. Ŋga ma miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i nyuŋgo-i-na, Diiloŋɔ pigãaŋ-mi wuɔ mi baa ta mi ne moloŋɔ wuɔ u balaaŋ.
29 Ku'i ciɛ na da naŋ bĩɛ-mi, mi saa ce mi hɔmmu-i mu hãi, mi sire ta jo. Dɛ-i-na mi taara mi suɔ, ku faa na bĩ-mi wɛi?»
30 Kɔrnɛi wuɔ cira: «Ku faa. Ku yinni naa yaa dɛ-i, bãaŋgu naa bi doŋ ta ku tɛrɛŋ fiɛfiɛ ku bi temma yaa dɛ-i. Mi suur mi dũŋgu-na ta mi jaal Diiloŋɔ-i. Mi juɔ'a mi ne da naacolŋɔ naŋɔ-i mi yaaŋga-na, u joŋgorbaa-ba carra ŋaa duɔleŋɔ.
31 Naacolŋɔ gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Kɔrnɛi, niŋ cãrãŋ kumaŋ Diiloŋɔ wulaa u ka hã-ni baa-ku. Aa niŋ kãyãŋ sũntaamba-i u daa-ni.
32 Puɔr nuɔmba Yope-i-na, ba ka bĩ naacolŋɔ naŋɔ jo, ba bĩ-yo Simɔ. U yerre nande yaa Piɛr. Uŋ haraa naacolŋɔ maŋ nuɔ-i, ba bi bĩ-yo Simɔ; jeruo. U cĩiŋgu dii dãmmaŋ-nuoraaŋgu nuŋ-nu.›
33 Miŋ nuɔ mafamma-i mi saa sɛrɛ; mi pãŋ puɔr miɛ ba ka bĩ-ni. Niŋ hũyãa-ma jo, ku faa. Itieŋ uŋ hãa-ni mamaŋ ŋ da ŋ ji waŋ baa-ye, i tigiiŋ i-naa diɛ nu ma yaa-i.»

Piɛrŋ ãndaaŋgu-i
34 Piɛr wuɔ biɛ ãndaaŋgu-i aa naa cira: «Yende-i-na, mɛi suyaa miɛ Diiloŋɔ sa ce ciɛluɔ.
35 Da ŋ fiɛ ta ŋ hel hie, aa ta ŋ kãŋ-yo, aa bi ta ŋ ce kuuviiŋgu, ŋ maama ta ma dɔlnu-yuɔ.
36 U puɔraa ba ka waŋ *Neldɔdɔlma-i baa *Isirahɛl-baamba-i, wuɔ Yesu-Kirsa diyaa-ye i-naa nuɔ baa-yo, kɛrɛ u yaa nuɔmba-i hiere ba Tieŋɔ-i.
37 Nsãaŋ waaŋ Diiloŋ-nelma-i aa *batiseŋ nuɔmba-i aa kumaŋ ce *Yude-i-na hiere na suyaa-ku. Ku duɔŋ *Galile yaa nuɔ-i.

38 Diiloŋ uŋ hielaa Nasarɛtitaaŋ Yesu-i dumaa aa hã-yo u *Yalle-i baa himma-i, na suyaa-ku. Diiloŋo waa baa-yo, a ce duɔ cor terieŋgu terieŋgu, u kãyã nuɔmba-i aa donya *jĩnabaa-ba-i nuɔmba-na.
39 Uŋ ciɛ mamaŋ *Yerusalɛmu-i-na baa *Yuifu ba nilɛiŋa naŋa-na hiere i daa-ma nuɔ. Ba yaŋ aa bel-o gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo.
40 Baŋ fiɛ ko-yo, u ciɛ yinni hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i, Diiloŋo sire-yuɔ aa ce u wuɔra carra nuɔmba-i.
41 Nuɔmba hiero saa da-yo. Diiloŋ uŋ hielaa miɛ maŋ ku domma-na wuɔ siɛrtaaŋ miɛ, miɛmɛi daa-yo. I wuyaa baa i-naa, aa nyɔŋ baa i-naa.
42 U puɔraa-ye wuɔ i waŋ Neldədəlma-i baa Isirahɛl-baamba-i, aa waŋ baa-ba wuɔ Diiloŋo haa u yaa-i gɛ̃ŋgɛrtieŋo-i nuɔmba-i hiere ba yuŋgu-na ka hel baa bikuomba-i.
43 *Diilopɔpuɔrbiemba-i hiere ba siire waŋ u maama cor, wuɔ nuɔni maŋ da ŋ hũu u maama-i, ŋ ãmbabalma hur halaŋ.»

Niɛraamba daa Diiloŋ-Yalle-i

44 Nelma saa ji tĩ Piɛr nuŋgu-na, Diiloŋ wuɔ saaŋ u *Yalle-i Kɔrnɛibaa-ba-na hiere.
45 *Yuifubaa-ba maŋ naa hilaa jo baa Piɛr, kuɔ ce-ba gbɛrɛ wuɔ *niɛraamba bi daa *Diiloŋ-Yalle-i.
46 Niɛraaŋ baŋ daa Diiloŋ-Yalle-i, baa doŋ ta ba piiye nelfɛlɛmma-na aa ta ba hãl nɛini ba tuɔlnu Diiloŋo-i. Piɛr wuɔ cira:
47 «Ba daa Diiloŋ-Yalle-i miɛ bi temma-i, hai gbãa cie-ba wuɔ ba siɛ da *batiseŋ.»
48 Aa naa ce ba *batiseŋ-ba Yesu-Kirsa yerre-na. Kɔrnɛibaa baa cãrã-yuɔ wuɔ u tĩɛna ce yinni cɛllɛ baa-ba.

11

Yerusalɛmutaamba cãl Piɛr

1 *Niɛraambaŋ hũyãa Yesu maama-i, Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa *Yude-i-na baa nu-ma.
2 Piɛrŋ juɔ bir kã *Yerusalɛmu-i-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa *Yuifubaa-ba-i, baa ta ba waŋ baa-yo
3 wuɔ u ciɛ niɛ suur *niɛraamba dũnni-na, aa tiraa wuo niiwuoni-i baa-ba?
4 Maŋ ciɛ dumaa hiere, Piɛr wuɔ suur ma yaaŋga-na a waŋ-ma baa-ba wuɔ:
5 «Mi waa Yope-i-na ta mi cãrã Diiloŋo-i, mi juɔ'a mi ne da bĩŋkũŋgu naŋgu hilaa dɔrɔ-i-na ta ku jo. Ku waa ŋaa kompaŋga, da bãmbãale aa to ka nunni naa-i-na. Kaŋ juɔ saanu baa-mi, ka yiɛra.

6 Mi ne ka huəŋga-na da suu a da bĩmbaamba-i ba sĩnni-na
hiere: Hĩɛŋ-baamba-i, baa huriimba-i a naara baabũulãamba
waa hiere.
7 Miŋ daa-ba dumaaŋo-na, mi nu molo piiye baa-mi wuɔ:
‹Piɛr, sire ŋ bel ŋ ko ŋ wuo!›
8 Miɛ: ‹Moloŋ nuɔ, mɛi siɛ wuo. Niiwuoni maŋ nyaa-ye baa
nimaŋ saa fa hiere, miŋ siire mi saa dii ku diei mi nuŋgu-na
dede.›
9 Moloŋ daa u tĩɛ dii dərə-i-na aa cira: ‹Diiloŋ duɔ migãaŋ
kumaŋ, nuɔ baa ce-ku kuubabalaaŋgu.›
10 Ku tirii ce i siɛi aa kompaŋga bir nyugũŋ baa
bĩmbaamba-i hiere dərə-i-na.
11 «Kaŋ bi birii nyugũŋ, miɛ mi ne da nuɔmba siɛi juɔ ji ta ba
suur miŋ haraa dumɛlle maŋ nuɔ-i, wuɔ ba hilaa Sesare. Ba
puəraa-ba muɔmɛi wulaa-i.
12 *Diiloŋ-Yalle gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Baa ce ŋ hɔmmu-i mu hãi, sire
na kã.› Naŋ daa nuɔmba niediei maŋ daaba-i, ba yaa saaŋ-mi
i kã Kɔrnɛi terieŋgu-na.
13 Iŋ kãa, u biɛ piiye pigãaŋ-ye, wuɔ u tĩɛnaana u dũŋgu-na,
a ji da *dərpəpuərbiloŋo naŋo caraaya-yuɔ a waŋ baa-yo wuɔ
u puər ba ka bĩ-mi Yope-i-na
14 mi ka waŋ nelma namma baa-yo, kɛrɛ nelma famma ka
kor-o baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere.
15 Miŋ kãa ka hi doŋ ta mi piiye, ku saa vaaya, Diiloŋ-
Yalle suur ba hɔmmu-na ŋaa diŋ bi suurii miɛŋo-na dumaa ku
domma-na.
16 Itieŋ uŋ waaŋ nelma maŋ, wuɔ Nsãa *baatiseŋ-ye baa
hũmma, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu Diiloŋo ka batiseŋ-ye baa u
*Yalle-i; nelma famma pãŋ tĩɛnu-miɛ.
17 Miɛ iŋ hũyãa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i aa Diiloŋo hã-
ye kumaŋ, u bi hãa bafamba-i kuuduəŋgu faŋgu yaa-i. Muɔmi
naa gbãa cie Diiloŋo-i wuɔ u baa hã-ba wɛi?»
18 Piɛrŋ juɔ piiye dumaaŋo-na, ba hɔmmu suɔ ciire. Baa ta
ba piiye wuɔ: «Diiloŋo-i bibiɛŋo! U bi kãayã niɛraamba da ba
nanna ba ciləbabalaŋo-i aa duɔ kor-ba.»

Antiyɔsi Diiloŋ-dũŋ-baamba maama

19 Baŋ kuɔ Etiɛni-i aa pisãllã* Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ, ba-
namba kã ka hel dii Fenisi, banamba Sipire, banamba
Antiyɔsi. Baa naa fulnu *Yuifubaa-ba yaa yoŋ ta ba waŋ Yesu
maama-i baa-ba.
20 Sipiretaamba namba waa ba hɔlma-na baa Sirɛnitaamba
namba. Baŋ kaa hi Antiyɔsi-i, baa bi piiye-mɛi baa
*niɛraamba-i.
21 Itieŋo taa u kãyã-bɛi, a ce dumaaŋo-na, nuɔmba bɔi baa
hũyãa Diiloŋ-nelma-i a cu Itieŋo huoŋ-nu.

---

* **11:19** Niɛŋ 8.1,4.

22 Nel daama kã ka hi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i *Yerusalɛmu-i-na. Baŋ nuɔ-ma, baa saaŋ Barnabasi-i ba wulaa dii Ãntiyɔsi-i-na.
23 Barnabasiŋ kãa ka hi da Diiloŋ uŋ ciɛ baa-ba cemma maŋ, kuɔ gbuu fũnuŋ dɔlnu-yuɔ. Wuɔ dii sirɛiŋa bɛi, wuɔ ba baa hel Itieŋɔ huoŋ-nu.
24 Barnabasi waa nelviiŋo, *Diiloŋ-Yalle naa yu u huɔŋga-i baa Yesu maama-i, a ce dumaaŋo-na, nuɔmba bɔi baa hũyãa Itieŋɔ maama-i.
25 Ku huoŋgu-na, Barnabasi ji ta kã Tarse duɔ ka taara Sol-i.
26 Uŋ kaa da-yo, wuɔ ce ba bir kã Ãntiyɔsi-i-na ka tĩɛna ce benfifille baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i. Ba hãalãayã nuɔmba bɔi Diiloŋ-hũmelle-i terieŋgu-na. Ba duɔŋ Ãntiyɔsi yaa nuɔ-i ta ba bĩ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i «Kertĩɛbaa-ba-i».
27 Huɔŋgu faŋgu-na, *Diilopəpuərbiemba namba hel Yerusalɛmu-i-na a kã Ãntiyɔsi-i-na.
28 Ba taa ba bĩ unaŋo-i Agabusi. Diiloŋ-Yal diɛ sire-yuɔ a ce u tuɔ piiye wuɔ nyulbabalammu ka suur nilɛiŋa-na hiere. (Ninsie ninsie, nyulmu fammu yaa juɔ suur *Oromɛ ba *jãmatigi maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Kulodi-i u bãaŋgu-na.)
29 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba-i Ãntiyɔsi-i-na, baa saa-ma wuɔ umaŋ duɔ saanu kumaŋ, u jo baa-ku ba saaŋ-ku hã tobimba maŋ *Yude-i-na ba kãyã ba fɛrɛ.
30 Baŋ saanu baa kumaŋ hiere, baa jãnu-kuɔ a puər Barnabasi baa Sol ba ka hã yaataamba-i baa-ku dii Yude-i-na.

12

Ba diyaa Piɛr kaso

1 Huɔŋgu bi faŋgu-na, jãmatigi maŋ waa *Yude-i-na, wuɔ bel Diiloŋ-dũŋ-baamba namba-i tuɔ ce-ba sũlma. Ba taa ba bĩ-yo *Erɔdi*.
2 U tĩyãa kufaŋgu-na ji ce ba ko Nsãa mɔlɔ̃-i Sake-i†.
3 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ ne da ku dɔlaanu *Yuifubaa-ba-i, wuɔ tiraa ce ba bel Piɛr. Baŋ bilaa Piɛr yibieŋa maŋ nuɔ-i, *baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i, ba taa ba ce u ponsaaŋgu-i yinni fanni yaa nuɔ-i.
4 Wuɔ ce ba kã ka dii-yo kaso aa naa ce sorosibaa cĩncieluo niediei ba ta ba niya-yuɔ ba hor ba-naa, ba na-ba-naa. U taa u ne wuɔ *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋ da ku cor, u bĩ nuɔmba-i ji ce u ãndaaŋgu-i.
5 Piɛr wuɔ tĩɛ ba nammu-na dii kaso-i-na. Diiloŋ-dũŋ-baamba gbuu faya ba fɛrɛ ta ba cãrã Diiloŋo-i ba hã-yo.

---

* **12:1** Ba gbɛ̃ *Erɔdi maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Agirpa-dĩɛlãŋo-i. † **12:2** Ba gbɛ̃ Sebede bɛmba maŋ waa Yesu *pəpuərbiemba yaa-i. Yesu pəpuərbiemba-na, ba kaaŋ ko Sake yaa Yesu maama-na.

6 Ãndaaŋgu naa saaya ku ce ŋaa bisĩŋ ku temma, isuɔŋgu-na, sorosibaa-ba hãi jo ji yiɛra Piɛr yudɔrɔ-i-na u tuɔ duɔfũŋ aa banamba waa dumɛlle yaaŋga-na. Baa naa vaa-yo baa jɔlgɔbaa-ba hãi.

7 Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hiire jo. Piɛrŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i, kuɔ pãŋ ce da cerre. Wuɔ kã ka muo Piɛr aa cira: «Sire donduo!» Piɛr wuɔ sire. Jɔlgɔbaa-ba fir u nammu-na hiere.

8 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo cira: «Migãaŋ ŋ vaa ŋ kpaŋkpaaŋgu-i aa ŋ vaa naatɛnni comieŋa-i.» Piɛr wuɔ migãaŋ vaa u kpaŋkpaaŋgu-i aa naa bi vaa u naatɛnni comieŋa-i. Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ cira: «Dii ŋ joŋgoruo-i i ta.»

9 Piɛr wuɔ dii u joŋgoruo-i aa naa hel ba ta. Ku waa u wulaa ŋaa dãnsãaŋgu.

10 Ba kã ka cor munniyadĩɛlãmmu-i, aa sire ka cor hãalĩŋ-muumu-i. Baŋ kaa hi dumɛbuɔ-i, wuɔ puur u fɛrɛ ba hel. Dumɛlle fande waa kɔlluŋ-diele. Baŋ hilaa a wuɔ maa cɛllɛ, Piɛr wuɔ u ne naa dɔrpɔpuɔrbiloŋo-i, u taa.

11 Uŋ taa huɔŋgu-na, Piɛr wuɔ suɔ suɔ wuɔ dãnsãaŋgu sĩ. Wuɔ cira: «Fiɛfiɛ-i-na, mi suyaa miɛ Itieŋo yaa puɔraa dɔrpɔpuɔrbiloŋo ji hũu-mi Erɔdi nyisɛ̃nni-na. Yuifubaa-baŋ taa ba jɔguɔŋ-mi baa mamaŋ, Diiloŋo saa hũu-ma.»

12 Piɛrŋ juɔ suɔ u fɛrɛŋ maa-na dumaaŋo-na, wuɔ ta kã Nsãa maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Marke-i u nyu dumɛlle-na; ba taa baa bĩ nyuŋo-i Maari. Nuɔmba bɔi waa terieŋgu-na ta ba cãrã Diiloŋo-i.

13 Uŋ kãa ka hi tuɔ muo dumɛlle-i, maacembiloŋo‡ naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Ɔrɔdi, wuɔ kã duɔ ka hĩl-de.

14 Uŋ kaa nu Piɛr yalle-i, u huɔŋga pãŋ fɛ̃ a ce dumɛlle hĩlma maama karaanu-yuɔ. Wuɔ bir gũunu baa gbaruŋgu ka tũnu-bɛi wuɔ Piɛr juɔ.

15 Nuɔŋ baa cira: «Ŋ yuŋgu si dii wɛi?» Maacembiloŋ wuɔ cira: «Mi sa kar coima, Piɛr yaa-i.» Baa cira: «Piɛr sĩ, ku ka waa u jufoiŋo.»

16 Piɛr wuɔ bi faya u fɛrɛ tuɔ muo dumɛlle-i. Ba ji naa ba kã ka hĩl-de a da-yo; kuɔ ce-ba gbɛrɛ.

17 Piɛr wuɔ ce u naŋga-i ce ba budii aa naa suur ma yaaŋga-na piiye tũnu-bɛi Itieŋ uŋ hielaa-yo dumaa kaso-i-na. Uŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ cira: «Kãaŋ na ka tũnu Sake-i§ baa tobimba namba-i.» Aa naa hel ta tuɔ kã yaŋga naŋga.

18 Cuoŋ juɔ kaal, sorosibaa-ba saa suɔ Piɛrŋ curaa kusuɔŋ-nu. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «U curaa hie?»

19 Jãmatigi wuɔ ce ba wuɔra taara-yuɔ ba saa da-yo. Wuɔ ce ba bel sorosibaa daaba-i ka yuu-ba baŋ ciɛ dumaa u ji tuɔ kor,

‡ **12:13** Maacembiloŋ daayo waa ciɛŋo. § **12:17** Ba gbɛ̃ Yesu hãaŋo yaa-i.

aa naa ko-ba. Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ ta kã Sesare ka da yinni cɛllɛ.

Erədiŋ kuu dumaa

20 *Erədi waa bɛrruŋ baa Tiirtaamba-i baa Sidõtaamba-i. A ne da niiwuoni hel *Erədi jãmalã yaa nuɔ-i ni kã ba wulaa. Baa nunu ba-naa da ba ka cãrã-yuɔ. Umaŋ taa u ce maacemma-i Erədi ducəŋgu-na, ba taa ba bĩ-yo Bilatusi; baa cãrã u yaa duɔ ta ba yaaŋ-na.

21 Baŋ diyaa yiiŋgu maŋ kuŋ juɔ hi, Erədi wuɔ dii u nellentesĩnniŋ-joŋgoruo-i ka tĩɛna u fõŋgõsĩnniŋ-teterre-na tuɔ gbu u piiye baa nuɔmba-i.

22 Duɔ piiye, nuɔŋ ba'a: «Diiloŋo'i piiyeŋ daayo-i, nelbiloŋo sĩ.»

23 Terduɔŋgu faŋgu-na, Itieŋo *dərpəpuərbiloŋo pãŋ naŋ Erədi-i baa jarma, wuɔ u ciɛ niɛ hũu Diiloŋo yerre-i ce-de u diele? U naaŋ-yo baa jĩaŋ-jarma. Jĩamba wuo-yo ko-yo.

24 Diiloŋ-nelma taa ma muonu terni-na hiere ma kã.

25 Barnabasi-i baa Sol baŋ kãa baa coŋgoruoŋgu* maŋ *Yerusalɛmu-i-na, baŋ kaa hũu-ku, baa gũunu kã Antiyəsi-i-na. Ba kãmma-na, baa kã baa Nsãa maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Marke-i†.

13

Diiloŋo puəraa Sol baa Barnabasi

1 *Diilopəpuərbiemba namba waa Antiyəsi Diiloŋ-dũŋbaamba-na, baa Diilonelpigãataamba namba. Ba həlma-na Barnabasi waa a naara Siminyɔ. Siminyɔ faŋo-i, ba taa ba bĩ-yo Uubiloŋo. Lusiwusi maŋ taa u hel Sirɛni-i-na, u waa. Manahai maŋ ciɛ niɛŋgu-i baa *Erədi-Antipasi-i, u waa; Sol bi waa.

2 Yiiŋgu naŋgu-na, ba ji dii sũŋgu aa tigiiŋ ba-naa ta ba cãrã Itieŋo-i. *Diiloŋ-Yalle gbɛ̃-ba wuɔ: «Miŋ hãa Barnabasi-i baa Sol maacemma maŋ, yaaŋ-baŋ ba fɛrɛŋ nuɔ ba ce-ma.»

3 Baŋ juɔ bãl sũŋgu-i baa Diilojaale-i, baa haa ba nammu-i Barnabasibaa-ba-na aa cãrã Diiloŋo-i hã-ba, aa hã-ba hũmelle-i ba ta.

Barnabasibaa-ba kãa Sipire

4 *Diiloŋ-Yalleŋ ciɛ Barnabasi-i baa Sol ba ta dumaaŋo-na, baa kã Selusi ka biɛ baatoŋo-i ta ba kã Sipire.

5 Baŋ kaa hi Sipire-i, baa hiire Salamine ta ba waŋ Diiloŋnelma-i *Yuifu ba *Diilonelhãalãdũnni-na. Baŋ bĩŋ Nsãa maŋ Marke-i, u waa baa-ba tuɔ kãyã-bɛi.

6 Baa karnu Salamine huɔŋga-i hiere ka hi Pafəsi. Baŋ kãa Pafəsi-i-na, ba da hiroŋo naŋo-i, ba bĩ-yo Bar-Yesu. U

* **12:25** Niɛŋ 11.30. † **12:25** Barnabasi horoŋo-i Nsãa faŋo-i. Niɛŋ Kol. 4.10.

waa Yuifuyiɛŋɔ. U taa u wuɔra u tãal nuɔmba-i wuɔ fuɔ Diilopɔpuɔrbiloŋɔ.

7 U waa Sɛrju-Polusi dumɛlleŋ. Sɛrju-Polusi yaa waa fãamaaŋɔ-i nelle fande-na. U taa u cɛ̃ ŋaa jumɛlĩɛŋɔ. Barnabasibaa-baŋ kãa, wuɔ ce ba bĩ-ba wuɔ ba ka waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-yo, kɛrɛ ma nyulmu dii-yuɔ. Baa kã̄ ku'i nuɔ-i ka ta ba piiye.

8 Hiroŋ daayo-i Girɛkibaa-ba taa ba bĩ-yo Elimasi, ku yuŋgu yaa wuɔ hiroŋɔ. Wuɔ sire wuɔ hĩi, wuɔ Sɛrju-Polusi baa hũu ba nelma-i, kɛrɛ ba tãal-o.

9 Sol yerre nande yaa wuɔ Pol, Diiloŋ-Yalle naa yu u huɔŋga-i. Wuɔ dĩŋ hiroŋɔ-na tuɔ ne,

10 aa ji gbɛ̃-yo wuɔ: «Huhurmantieŋ nuɔni maŋ daani-i, ŋ bal-aaŋ cor. Nuɔŋɔ-i Sitãnitieŋ nuɔ. Ŋ sa taara ŋ da ãnfafamma-i baa ŋ yufelle. Ŋ sa yaŋ Itieŋɔ maacemma bĩɛnamma-i dumaa wɛi?

11 Ne! Diiloŋɔ ka gãŋ baa-ni, u ka ce ŋ yir suur dũŋ-nu a da huɔŋgu cɛllɛ.» Terduɔŋgu faŋgu-na, hiroŋ daa u yufieŋa pãŋ dĩŋ aa yaŋ-yo. Wuɔ da terieŋgu-i hiere da kullu. Wuɔ tuɔ wuɔra u tafũrrã̄ u taara molo duɔ bel u naŋ-na.

12 Sɛrju-Polusiŋ daa mafamma-i, Itieŋɔ nelma pãŋ ce-yo gbɛrɛ; wuɔ pãŋ hũu-ma.

Polbaa-ba kãa Pisidi

13 Ku huoŋgu-na, Pol baa u wuɔrataamba sire Pafɔsi-i-na a biɛ baatoŋɔ-i kã̄ Pɛrge, dii Pãnfili mara nuɔ. Baŋ kãa Pɛrge-i-na, Nsãa wuɔ ka bir kã̄ *Yerusalɛmu aa yaŋ-ba.

14 Pol baa Barnabasi baa cor kã̄ Ãntiyɔsi, dii Pisidi mara nuɔ. *Yitĩɛnaŋguŋ juɔ hi, baa kã̄ *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka suur tĩɛna.

15 Baŋ juɔ kalaŋ *ãnjĩnamma sɛbɛ-i tĩ, baa *Di-ilopɔpuɔrbiemba baamba-i, Diilonelhãalãdũŋgu yuntaamba puɔr ba waŋ baa Polbaa-ba-i wuɔ da kuɔ nelma dii ba da ba piiye dii sirɛiŋa nuɔmba-na, kɛrɛ ba gbãa sire piiye.

16 Pol wuɔ sire yiɛra aa naa ce nuɔmba budii baa u naŋga. Baŋ budii, wuɔ cira: «*Isirahɛl-baaŋ namaa, baa *niɛraaŋ namaa namaŋ suurii *Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-na, karaaŋ na tũnni-i na nu mi nelma-i.

17 Isirahɛl-baaŋ miɛ iŋ wuɔ Diiloŋɔ maŋ hũmelle-i, Diiloŋɔ faŋɔ yufelle hilaa miɛ bĩncuɔmba yaa nuɔ-i u hã-ba huoŋgu bɔi baŋ ŋa naa waa juɔma-na huɔŋgu-na dii Esipi-i-na. Uŋ ciɛ mafamma-i, u kãyã̄-bɛi ba hel terieŋgu faŋgu-na,

18 aa fiɛ-ba bieŋ komuɔŋa hãi temma *hĩɛkuraaŋgu-na.

19 Mafammaŋ curaa, u ko siyaabaa niehãi *Kanaa jãmalã̄-i-na aa hã̄ Isirahɛl-baamba-i baa ba terieŋgu-i*.

* **13:19** Niɛŋ Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 7.1; Yosuwe (Josué) 14.1.

20 Nel daama-i hiere ma ciɛ bieŋ nuɔsiba hãi komuɔŋa
hãi baa cĩnciel temmaŋ hɔlma-na. Ku huoŋgu-na, u hã-ba
yuntaamba. Yuntaaŋ daaba tĩyãa baa-ba a ji hi *Samiɛl†
bãaŋgu.
21 «Kufaŋgu huoŋgu-na, i bĩncuɔmba ji cira ba taara jãmatigi.
Diiloŋo hã-ba Sawul. Ba taa ba bĩ u to-i Kisi. *Bensaamiɛ dũŋ-
baamba'i waa. Sawul ciɛ bieŋ komuɔŋa hãi jãmatigisĩnni-na.
22 Ku huoŋgu-na, Diiloŋo halaŋ-yo aa haa *Davidi. Uŋ haa
Davidi-i, u cira: ‹Miŋ taa mi taara umaŋ, mi daa-yo, u yaa
Davidi-i Yese biɛŋo-i. U'i ka tuɔ ce mi huɔŋga-i.›
23 «Diiloŋo ciɛ Davidi hãayɛ̃lŋo naŋo yaa jo Yesu-i ji kor
Isirahɛl-baamba-i ŋaa uŋ ŋa naŋ pãa ma nuŋgu-i dumaa.
24 Aa Yesu suɔ duɔ doŋ u maacemma-i, Nsãa waaŋ Diiloŋ-
nelma-i baa Isirahɛl-baamba-i hiere, aa cira ba nanna ba
cilɔbabalaŋo-i aa jo u ji *batiseŋ-ba.
25 «Nsãa maacemmaŋ juɔ piɛ tĩmma, wuɔ tuɔ piiye wuɔ:
‹Umaŋ saaya u jo, uu dii huoŋ-nu. Baa na ta na ne wuɔ sĩ
muɔmɛi; muɔ sĩ. Naacolŋo faŋo-i mɛi saa piɛra u natãaŋgu-i.›
26 «Tobiŋ namaa, nelma maŋ kuraaŋ-yeŋ, Diiloŋo saaŋ-ma
hã miɛmɛi baa-ma. U saaŋ-ma hã *Abiramu hãayɛ̃lmba-i aa bi
saaŋ-ma hã namaa namaŋ suurii Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-na.
27 Yerusalɛmutaamba-i baa ba yuntaamba saa suɔ Yesu
sĩnni-i, ba bel-o ko-yo. Baŋ waŋ mamaŋ yitĩɛnanni-na hiere
*Diilopɔpuɔrbiemba sɛbɛbaa-ba-na, ba ciɛ ma yaa-i.
28 «Baŋ bilaa-yo a fiɛ ka da u saa cãl, ba yagar ce *Pilati ko-yo.
29 Maama nyɛgãaŋ Yesu kũŋgu-na, maŋ juɔ ce-yuɔ hiere, ba
har-o *daaŋgu-na ka fuure-yuɔ.
30 Diiloŋo yaŋ-ba aa sire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na.
31 Bamaŋ cuu u huoŋ-nu a hel *Galile-i-na a kã
Yerusalɛmu-i-na, uŋ siire, u caraaya ba yaa-i yinni bɔi-na.
Nyuŋgo ku bãaŋgu-na, ba yaa dii ta ba waŋ u maama-i baa
Isirahɛl-baamba-i.
32 Miɛ fɛrɛ-i, i juɔ diɛ ji waŋ *Neldədɔlma famma yaa baa-na
wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa i bĩncuɔmba-i,
33 u ciɛ-ku hã ba huoŋ-baaŋ miɛmɛi: U siire Yesu-i hiel-
o kuomba hɔlma-na ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Gbɛliɛmaŋ-
nalãaŋgu maŋ hãalĩŋ-kũŋgu-na wuɔ:
‹Mi biɛŋo yaa nuɔŋo-i.
Muɔmɛi huɔŋ-ni nyuŋgo-i-na.›‡
34 Diiloŋo siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, u saa yaŋ u hɔr.
Uu naa hi waŋ-ma wuɔ:
‹Miŋ pãa nufafaaŋgu maŋ baa Davidi-i,
nuharuŋgu si dii, mi ka ce-ku hã-na.›§

† **13:20** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba naaraaya *Samiɛl yerre-na wuɔ *Diilopɔpuɔrbiloŋo. ‡ **13:33** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 2.7 § **13:34** Isayi (Ésaïe) 55.3

35 Ku'i ciɛ na da ma waaŋ terieŋgu naŋgu-na wuɔ:
*‹Ŋ siɛ siɛ yaŋ ŋ nolŋo hər hɬɛma-na.›**
36 A ne da Davidi maŋ waaŋ mafamma-i, u siire ce Diiloŋo huəŋga-i ji ku. Uŋ kuu, ba fuuriiye-yuɔ baa u bɬncuəmba-i aa u həraa.
37 Ŋga Diiloŋo siire Yesu yaa hiel-o hɬɛma-na, u saa da hər.
38 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, na saaya na suɔ wuɔ fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i iŋ juɔ ji tiɛ waŋ ãmbabalma hurmaŋ-maama-i baa-na. *Moisi ãnjɬnamma saa gbãa hur na ãmbabalma-i.
39 Ŋga bamaŋ hũyãa fuɔ maama-i, ba ãmbabalma hurii aa yaŋ-ba ba fɛrɛŋ nuɔ.
40 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ, baa na yaŋ Diilopəpuərbiembaŋ waaŋ mamaŋ, ma ji wuo-na.
41 Ba ciɛra wuɔ: ‹Diiloŋo ciɛra:
«Bombolmantaaŋ namaa, niɛŋ!
Mi ka ce nelma namma na bãaŋgu-na.
Nelma famma-i molo duɔ waŋ-ma baa-na na siɛ hũu-ma.
Ma ka ce-na gbɛrɛ aa na ka ku halaŋ.»›†»
42 Baŋ juɔ hel Diilonelhãalãdũŋgu-na, nuəmba jo ji ta ba cãrã Pol baa Barnabasi-i wuɔ yitɬɛnaŋgu maŋ juɔŋ, ba tiraa ba tir nelduəŋ daama-i.
43 Nuəmbaŋ juɔ bərɔ, Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba maŋ suurii Yuifusɬnni-na, baa cu Pol baa Barnabasi-i ba huoŋ-nu ta ba piiye baa-ba ba dii sirɛiŋa bɛi wuɔ ba ne Diiloŋo ãnfafamma-i aa ba nyaar-yuɔ. Ba maama saa waa dɛi baa yuliiŋgu-i.
44 Yitɬɛnaŋguŋ juɔ hi, nuəmba-i hiere nelle-na baa tigiiŋ ba-naa da ba nu Itieŋo nelma-i.
45 Yuifubaa-baŋ juɔ da nelpũŋ daaku temmaŋ hilaa, ba bir yaŋ aa ce-ku nenemuŋgu. Pol duɔ waŋ mamaŋ, ba'a coima aa ta ba tuora-yuɔ.
46 Polbaa-ba doŋ holle waŋ baa-ba wuɔ: «Diiloŋ-nelma naa vii Yuifubaa namɛi igɛ̃na. Ŋga naŋ juɔ ta na cɬina-mɛi wuɔ na sa taara na da cicɛ̃lma maŋ sa tɬɛŋ dede-i, i ka yaŋ-na aa ka waŋ-ma baa niɛraamba.
47 Itieŋo waaŋ ma yaa baa-ye wuɔ:
‹Mi ciɛ-ni nilɛiŋa-i hiere a fitɬnuɔ nuɔ
ŋ da ŋ gbãa hi terni-i hiere baa koŋkor-nelma-i.›‡»
48 Niɛraambaŋ juɔ nu nel daama-i, kuɔ gbuu dəlnu-bɛi. Baa pãŋ ta ba kaal Itieŋo nelma-i wuɔ ma faa. Bamaŋ naa waa da ba da kor, baa hũu-ma.
49 Itieŋo nelma doŋ ta ma gbuo nilɛiŋa faŋa-i hiere.

---

* **13:35** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 16.10 † **13:41** Abakuke (Habaquq) 1.5
‡ **13:47** Isayi (Ésaïe) 49.6

50 Yuifubaa-ba bir yaŋ aa tãal caamba maŋ waa bĩŋkũntaamba-i aa suur Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-na, baa nelleŋ-bĩncuɔmba-i a gbo-ba Polbaa-ba-na. Baa bel-ba huol ba yammu-i da dɛi aa donya-bɛi ba nelle-na.
51 Pol baa Barnabasi-i baa pir ba nallu-i ba terieŋgu-na, aa ta kã Ikoniyɔmu.
52 Baŋ fiɛ donya-bɛi, bamaŋ naa cu Yesu huoŋgu-na, baa cor baa ba hɔfɛ̃lle-i. *Diiloŋ-Yalle naa bi yu ba hɔmmu-i.

14

Polbaa-baŋ ciɛ kumaŋ Ikoniyɔmu-i-na

1 Pol baa Barnabasi-i baŋ kãa Ikoniyɔmu-i-na, baa tiraa kã *Yuifu ba *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i. Baŋ waŋ-maŋ dumaa, Yuifubaa-ba saa gbãa da ba yagar-ma baa *niɛraamba-i. Ba bɔi baa hũyãa-ma.
2 Yuifubaa-ba maŋ saa hũu-ma, baa yaŋ aa kã ka gbo niɛraamba-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.
3 Baŋ fiɛ gbo-ba, Polbaa-ba saa ta; baa tĩɛna da huɔŋgu Ikoniyɔmu-i-na. Baa naa haa ba naŋga Itieŋo-na aa ta ba piiye. U taa u kãyã-bɛi ba ta ba ce nelma bɔi baa gbɛrɛ-wɛima bɔi a pigãaŋ wuɔ baŋ waŋ u ãnfafamma maŋ, coima sĩ.
4 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, nuɔmba saa gbãa nunu ba-naa nelle-na: Banamba waa baa Yuifubaa-ba-i, banamba waa baa Yesu *pɔpuɔrbiemba-i.
5 Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba-i a naara ba yuntaamba-i, baa nunu ba-naa da ba bel Polbaa-ba-i huol ba yammu-i aa naŋ-ba baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-ba.
6-7 Polbaa-ba nu-ma. Baŋ nuɔ-ma, baa gbar kã Likawoni ka ta ba waŋ *Neldɔdɔlma-i. Ba waaŋ-ma Lisire-i-na, baa Dɛrbu-i-na baa nilɛiŋa maŋ kɔtɔnni-na hiere.

Mamaŋ ciɛ Lisire-i-na

8 Naacolŋo naŋo waa Lisire-i-na, u saa gbãa tuɔ sire u yiɛra. Uŋ siire, u saa gbãa tɛtɛŋ u gboluoŋgu-i dede.
9 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ tĩɛna tuɔ nu Pol tuɔ piiye. Pol wuɔ ji dĩŋ-yuɔ tuɔ ne, a ji da u suyaa wuɔ Diiloŋo gbãa sire-yuɔ u jarma-na.
10 Wuɔ piiye baa-yo da gbagaga wuɔ: «Sire ŋ yiɛra ŋ gbeiniŋ!» Naacolŋ wuɔ tie sire pãŋ tuɔ wuɔ.
11 Lisiretaambaŋ daa mafamma-i, baa ta ba piiye likawonimma-na wuɔ: «I tĩnni cĩɛŋ nelbiliemba a hiire* jo ji tĩɛna baa-ye.»

---

* **14:11** Bafamba wulaa tĩnni waa tãnuŋ-nu.

12 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, baa ta ba bĩ Barnabasi-i Yewusi. Ba
waa da ba cor kusuɔŋ-nu Pol yaa piiyeŋ, a ce dumaaŋo-na baa
ta ba bĩ ufaŋo-i Hɛrmɛsi.†
13 Yewusi jigãntieŋ wuɔ kã ba nunu ba-naa baa nuɔmba-i aa
wuɔ bel balmba namba a tuɔlnu-bɛi jo baa-ba u tĩnniŋ-dũŋgu-
na duɔ ji ko-ba tĩnni-na hã Pol baa Barnabasi-i. U tĩnniŋ-dũŋgu
waa nelle munsuurmu-na‡.
14 Polbaa-ba saa suɔ ku yuŋgu. Baŋ juɔ suɔ, ba hɔmmu pãŋ
guɔla; baa taalnu ba joŋgorbaa-ba-i aa gbar kã ba wulaa ka ta
ba waŋ baa-ba wuɔ:
15 «Na ce bige-i maacemma-i dumandɛ-i-na? Caamba'i
bi huɔŋ miɛŋo-i namaa temma-i. I juɔ baa *Neldɔdɔlma'i
diɛ ji tũnu-nɛi, wuɔ na nanna ãnsɔsɔŋ daama-i aa na cu
Cicɛ̃lmantieŋo huoŋ-nu. U yaa hielaa dɔrɔ-i baa hĩɛma-i baa
dãmmaŋ-nuoraaŋgu-i baa ni huɔya-niini-i hiere.
16 Yiinaa-i-na, u yaaŋ nuɔmba-i ba fɛrɛŋ nuɔ ba sire wuɔ ba
hũmieŋa.
17 Naŋ fiɛ waa na fɛrɛŋ nuɔ, u saa yaŋ u ãnfafamma
cemma-i: U dãa u hã-na dii, u ce na dĩmma ta ma ce fafamma,
u hã na ta na wuo na ye aa tiraa tuɔ fɛ̃ na hɔmmu-i.»
18 Polbaa-baŋ fiɛ piiye dumaaŋo-na, nuɔmba saa ta ba ne da
ba yaŋ niiŋ daaba komma-i da ba hã-ba.
19 Ku huoŋgu-na, *Yuifubaa-ba namba ji jo; banamba hilaa
Ikoniyɔmu, banamba hel Ãntiyɔsi maŋ Pisidi mara-i-na. Baŋ
juɔ, baa gbo nuɔmba-i Polbaa-ba-na. Ba sire ta ba naŋ Pol baa
tãmpɛ̃lɛ̃iŋa wuɔ ba ko-yo. Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, ba da niɛ sĩ u
kuu, baa bũul-o hel baa-yo nelle-na ka nanna.
20 Diiloŋ-dũŋ-baamba kã ka tigiiŋ u caaŋgu-na, wuɔ sire ba bir
suur nelleŋ-huɔŋga-na.

Polbaa-ba birii ta ba kã Ãntiyɔsi maŋ Siiri-i-na

Ku cuo kaala-i-na, Pol wuɔ ta baa Barnabasi-i ta ba kã
Dɛrbu.
21 Baŋ kaa hi, baa waŋ *Neldɔdɔlma-i baa Dɛrbutaamba-i.
Nuɔmba fõŋgũɔ baa hũu-ma. Baŋ siire Dɛrbu-i-na, baa bir kã
Lisire-i-na ka cor kã Ikoniyɔmu. Baŋ hilaa Ikoniyɔmu-i-na,
baa kã Ãntiyɔsi maŋ Pisidi mara-i-na.
22 Ba waa da ba cor terieŋgu terieŋgu, ba ta ba piiye ba
dii sirɛiŋa Diiloŋ-dũŋ-baamba-na wuɔ ba bel Yesu maama-i
nammu hãi. Aa bi ta ba piiye baa-ba wuɔ: «I saaya i mulĩɛŋ
da dɛi aa suɔ diɛ suur *Diiloŋ-nelle-na.»
23 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa hiere nilɛiŋa faŋa-na, Polbaa-
ba hiel yaataamba bɛi aa dii sũŋgu, aa cãrã Itieŋo-i hã-ba, ba
haa ba naŋga-i u yaa nuɔ-i.

† **14:12** Girɛkibaa-ba wulaa, tĩnni waa bɔi. Ba tĩnni yuntieŋo yaa baŋ taa ba bĩ-yo Yewusi-i, aa u pɔpuɔrbiloŋo-i Hɛrmɛsi. ‡ **14:13** ***Nelle munsuurmu:*** Niɛŋ 9.24 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

24 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa sire karnu Pisidi mara-i a kã
Pãnfili mara nuɔ.
25 Baŋ kãa Pãnfili-i-na, baa waŋ Diiloŋ-nelma-i Pɛrge-i-na,
aa cor kã Atali
26 ka biɛ baatoŋo-i ta ba kã Ãntiyɔsi maŋ Siiri-i-na. Ba
wuɔsaaŋgu duɔŋ kusuɔŋ-nu'i. Baŋ wuɔraaya ce mamaŋ
daama-i hiere, ba cãarã Diiloŋo-i hã-ba kusuɔŋ-nu'i aa ba suɔ
ta.
27 Diiloŋ uŋ kãayã-bɛi ba ce mamaŋ hiere, baŋ kãa ka hi,
baa tigiiŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere tũnu-bɛi baa-ma, aa uŋ bi
kãayã *niɛraamba-i dumaa ba hũu Yesu maama-i, baa tiraa
waŋ mafamma-i baa-ba.
28 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa tĩɛna ce huɔŋgu baa-ba cɛllɛ.

15

Niɛraamba saaya ba jã wɛi?

1 Nuɔmba naŋ baa hilaa *Yude-i-na jo Ãntiyɔsi-i-na ji ta ba
piiye baa *niɛraamba maŋ hũyãa Yesu maama-i wuɔ: «Da na
saa *jã ŋaa *Moisi *ãnjĩnammaŋ waaŋ-ma dumaa, na siɛ gbãa
kor.»
2 Pol baa Barnabasi-i ba saa hũu-ma baa-ba. Kuɔ sire bel
vaa.
Diiloŋ-dũŋ-baamba ji naa ba hiel Pol baa Barnabasi-i a naara
terieŋgu faŋgu taamba namba, wuɔ ba kã *Yerusalɛmu-i-na ka
hi Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa yaataamba-i baa-ma.
3 Aa naa tigiiŋ ba hũmelle-i hã-ba; ba sire ta. Ba kãmma-na,
ba curaa baa Fenisi, a kã ka hel *Samari. Niɛraambaŋ hũyãa
Itieŋo maama-i dumaa, da ba hi nelle nelle, ba tũnu Diiloŋ-
dũŋ-baamba-i baa-ma aa cor. Da ba waŋ-ma baa bamaŋ, ku
gbuu fũnuŋ dɔlnu kutaamba-i.
4 Baŋ kaa hi Yerusalɛmu-i, Diiloŋ-dũŋ-baamba jãrã-bɛi.
Yaataamba waa hiere baa Yesu pɔpuɔrbiemba-i. Diiloŋ uŋ
kãayã Polbaa-ba ce mamaŋ hiere, baa tũnu-bɛi baa-ma.
5 Baŋ juɔ piiye tĩ, *Farisĩɛbaa-ba maŋ hũyãa Yesu maama-i
ba hɔlma-na, banamba sire wuɔ niɛraamba maŋ hũyãa Yesu
maama-i, ba saaya ba jã aa ta ba wuɔ Moisi ãnjĩnamma
hũmelle-i.

Nelma ka da yaaŋga

6 Baŋ piiye dumaaŋo-na, Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa
yaataamba da ba-naa ku ãndaaŋgu-na.
7 Ãndaaŋ daaku waa pãnna cor. Piɛr wuɔ ji naa u sire yiɛra
aa naa cira: «Tobiŋ namaa, na suyaa wuɔ dii ku domma-na Di-
iloŋ uŋ hielaa-mi na hɔlma-na wuɔ mi ka waŋ *Neldɔdɔlma-i
baa *niɛraamba-i ba nu-ma aa hũu-ma.

8 Fuɔ maŋ suyaaŋ nuɔmba kusũnni-i, da na da u hãa-ba u
*Yalle-i ŋaa uŋ hãa miɛŋɔ-i baa-de dumaa, kuu dii ŋaa u pigãaŋ
wuɔ u hũyãa-ma ba da ba piɛ-yo.
9 Diiloŋo kãŋ-ye kuuduɔŋgu hiere baa-ba. Ba hũyãa u
maama-i ku'i ciɛ u hur ba ãmbabalma-i aa yaŋ-ba welewele
waaŋ daama temma-i.
10 Coŋgoruoŋgu maŋ i bĭncuɔmba saa gbãa tũu-ku, miɛ fɛrɛ-i
i saa gbãa tũu-ku, bige-i ciɛ na'a i haa-ku hã niɛraamba-i baa-
ku? Baa na feŋ Diiloŋo-i.
11 I hũyãa-ma wuɔ Yesu kuraa-ye gbãŋgbãŋ, kuuduɔŋgu yaa
baa bafamba-i.»
12 Piɛrŋ piiye dumaaŋo-na, terieŋgu ce da sensenseŋ ŋaa
molo si dii. Diiloŋ uŋ kãayã Pol baa Barnabasi-i ba ce nelma
maŋ hiere niɛraamba hɔlma-na, ka hel baa gbɛrɛ-wɛima-i,
bafaŋ baa suur ma yaaŋga-na ta ba waŋ-ma.
13 Baŋ juɔ piiye tĭ, Sake* wuɔ cira: «Tobiŋ namaa, niɛŋ,
14 dii ku domma-na, Diiloŋ uŋ curaa corma maŋ duɔ hiel
niɛraamba namba ce-ba fuɔ baamba, Simɔ† waaŋ ma yaaŋga-i
hiere baa-ye.
15 Kuŋ curaa corma maŋ, ku juɔ ji ce kuuduɔŋgu baa *Di-
ilopɔpuɔrbiemba nelma-i. Diilopɔpuɔrbiemba nyɛgãaŋ wuɔ:
16 Itieŋo ciɛra: ‹*Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, mi ka bir jo.*
*Da mi jo, *Davidi dũŋgu maŋ cii,*
mi ka sire-kuɔ.
Mi ka migãaŋ-ku ma-ku
ku yiɛra ku gbeiniŋ.
17 *Mafaŋ da ma ce, nuɔmba maŋ saa hi suɔ-mi yogo,*
ba ka taara-miɛ suɔ-mi.
Miŋ bĭɛ bamaŋ nilɛiŋa-na hiere da mi ce-ba mi baamba,
ba ka ta ba taara ba Tieŋo-i.
Muɔmɛi waaŋ-ma dumaa.
Da mi waŋ mamaŋ, mi ce-ma.
18 *Aa miŋ waaŋ-ma ku bãaŋgu cuɔ.*›‡»
19 Sake wuɔ suonu u ãndaaŋgu-i wuɔ: «Ku'i ciɛ na da
niɛraamba maŋ cuu Itieŋo huoŋ-nu, mɛi sa taara i mulĭɛŋ-ba.
20 Ŋga mamaŋ dii cemma, i nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ a waŋ baa-ba wuɔ ba
yaŋ cufĭɛŋ-kũɔma wuoma-i, baa bĭmbaamba maŋ ba saa cãa
ba nonni-i, ka hel baa tãmma-i hiere. Aa ba hiel ba naŋga
bĭŋwosĭnni-na.
21 Na saa da, a doŋ dii i bĭncuɔŋ-bãaŋ-nu, *Moisi *ãnjĭnamma
waŋ nilɛiŋa-na hiere, aa ba sa nanna *yitĭɛnaŋgu baa ma
kalamma-i *Diilonelhãalãdũnni-na.»

---

* **15:13** Ba gbɛ̃ Yesu hãaŋo yaa-i. Niɛŋ 12.17 baa 21.18. † **15:14** Ba gbɛ̃ Piɛr yaa bande-i-na, u yerre nande yaa Simɔ-i. ‡ **15:18** Aməsi (Amos) 9.11-12

22 Sakeŋ juɔ piiye dumaaŋo-na, Yesu pɔpuɔrbiemba-i baa
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ka hel baa ba yaataamba-i hiere, baa
cira ba ka hiel nuɔmba ba hɔlma-na a puɔr-ba baa Polbaa-
ba-i Ãntiyɔsi-i-na. Aa naa sire hiel yaataamba hãi; Silasi baa
*Yuda. Yuda yerre nande yaa waa Barsabasi.
23 Baŋ hielaa-ba, baa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ-i hã-ba. Sɛbɛ huɔya-
maama yaa daa-ma:
«I natobiŋ namaa namaŋ niɛraaŋ namaaŋo-i Ãntiyɔsi-i-
na, baa Siiri-i-na, baa Silisi-i-na, i jaalaa-na.
Yesu pɔpuɔrbieŋ miɛŋo-i a naara *Yerusalɛmu Diiloŋ-
dũŋ-baamba yaataamba-i, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ
hã-na.
24 I nuɔ wuɔ i nelleŋ-baamba namba kãa na terieŋgu-na ka
piiye cu na hɔmmu-i. Baa na tie holle, miɛ saa puɔr-ba.
25 Iŋ nuɔ-ma, i daa i-naa aa hiel nuɔmba diɛ puɔr-ba na
wulaa. Kutaamba ka gbonu baa Pol baa Barnabasi-i.
26 Ba yaa i jɛ̃naamba. Ba siyaa kuliiŋgu-i Itieŋo-i Yesu-
Kirsa maama-na.
27 I hielaa Yuda baa Silasi ba da ba ka waŋ iŋ nyɛgãaŋ
maŋaŋ sɛbɛ-i-na hã-na baa ba fɛrɛŋ nunni.
28 *Diiloŋ-Yalle-i baa miɛ fɛrɛ-i i sa taara i haa coŋgoruoŋgu
naŋ temma hã-na, ŋga maŋaŋ siɛ gbãa ciɛl kɔtuoŋgu ma yaa
daa-ma:
29 Na hiel na naŋga cuffiɛŋ-kũɔma wuoma-na, baa
bĩmbaamba maŋ ba saa cãa ba nonni-i, baa tãmma-i. Aa
na ne bĩŋwosĩnni-i aa na yaŋ-ni. Da na ce-ma ŋaa iŋ waaŋ-ma
dumaa, ku ka fa.
I ka waa Diiloŋ-yiiŋgu.»
30 Ba taa baa sɛbɛ-i ku yaa nuɔ-i, kã ka hi Ãntiyɔsi-i; ba tigiiŋ
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere a hã-ba baa-yo.
31 Diiloŋ-dũŋ-baamba hũu-yo kalaŋ-yo. Baŋ kalaaŋ-yo, u
huɔya-maama gbuu silaa dɔlnu-bɛi hiere ŋaa bige-i! Ba kũɔma
pãŋ firnu.
32 Yuda-i baa Silasi-i ba waa *Diilopɔpuɔrbiemba, baa piiye
nelma bɔi baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i a dii sirɛiŋa bɛi ba migãaŋ
bel Yesu maama-i nammu hãi.
33 Ba daa huɔŋgu cɛllɛ baa-ba aa suɔ da ba bir kũŋ. Baŋ'a ba
ta yiiŋgu-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba gbuu jaal-ba da dɛi aa hã-ba
hũmelle-i.
34 [Baŋ hãa-ba hũmelle-i, Silasi saa ta.]
35 Pol baa Barnabasi-i bafamba waa tĩɛna Ãntiyɔsi ta ba
waŋ Itieŋo maama-i. Nuɔmba bɔi waa baa-ba naara.

Pol baa Barnabasi-i ba buɔra

36 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Pol wuɔ gbɛ̃ Barnabasi-i wuɔ: «Iŋ
curaa waŋ Itieŋo maama-i nilɛiŋa maŋ nuɔ-i hiere, yaŋ i bir i
kã-yɛi i ka ne bamaŋ hũyãa-ma baŋ yeŋ mamaŋ nuɔ-i.»

37 Barnabasi wuɔ tuɔ taara ba kã baa Nsãa maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Marke-i.
38 Pol saa hũu-ma, wuɔ uu naa kã baa-ba aa ka bir aa yaŋ-ba dii Pãnfili.
39 Kuɔ sire bel vaa. Ba saa ji nunu ba-naa, ba naa ba bɔrɔ. Barnabasi wuɔ biɛ Marke-i ba kã ka biɛ baatoŋo ta ba kã Sipire.
40 Diiloŋ-dũŋ-baamba cãrã Diiloŋo-i hã Pol aa u biɛ Silasi-i ba ta.
41 Ba wuɔraaya bĩŋ Siiri nilɛiŋa-na hiere baa Silisi waaŋa-i ta ba dii sirɛiŋa Diiloŋ-dũŋ-baamba-na.

16

Timote cuu Polbaa-ba huoŋ-nu

1 Pol baa Silasi-i baŋ taa dumaaŋo-na, ba kã ka hel Dɛrbu, cor ka hel Lisire. A ne da Yesu wuoŋo naŋo waa nelle fandena, ba taa ba bĩ-yo Timote. U nyu waa *Yuifuyiɛŋo aa hũu Yesu maama-i aa u to-i Girɛkiyiɛŋo.
2 Tobimba maŋ waa Lisire-i-na baa Ikoniyɔmu-i-na, ba taa ba bĩ Timote yefafalle.
3 Pol wuɔ tuɔ taara u ta baa-yo. A ne da Yuifubaa-ba maŋ waa terieŋgu-na, baa suyaa wuɔ Timote to-i Girɛkiyiɛŋo. Pol wuɔ naa u *jã-yo aa ba suɔ ta.
4 Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataambaŋ yiɛraaya nelma* maŋ nuɔ-i, Polbaa da ba cor terieŋgu terieŋgu, ba waŋ ma yaa-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i; aa cira ba wuɔ ma hũmelle-i ŋaa baŋ waaŋ-ma dumaa.
5 Yinniŋ taa ni cor dumaa, Diiloŋ-dũŋ-baamba taa ba naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na dumɛi, aa bi ta ba ciinu ba kã.

Pol dãnsãaŋ Torasi-i-na

6 Ku huoŋgu-na, Polbaa-ba ji ta ba taara ba ka waŋ Diiloŋ-nelma-i *Asi nilɛiŋa-na. *Diiloŋ-Yalle saa hũu-ma. Ba naa ba karnu Firgi mara-i cor baa Galasi wuoŋo-i.
7 Baŋ kaa piɛ Misi-i, baa ta ba taara ba kã Bitini. Yesu Yalle saa hũu-ma.
8 Ba naa ba karnu Misi-i cor, a kã ka hi Torasi.
9 Isuɔŋgu naŋgu-na, Pol wuɔ dãnsã da Maseduɔniyiɛŋo naŋo juɔ ji yiɛra tuɔ cãrã-yuɔ wuɔ u kã ka kãyã-bɛi dii Maseduɔni-i-na.
10 Yiɛ† pãŋ suɔ yiɛ Diiloŋo taara i ka waŋ *Neldɔdɔlma-i baa Maseduɔnitaamba-i. I saa tiraa tĩɛna, yiɛ pãŋ sire tiɛ tigiiŋ i hũmelle-i.

---

* **16:4** Nelma famma yaa piiye cor 15.29. † **16:10** Like naa bi tuɔ wuɔra baa Pol hɔnni nanni.

11 Iŋ juɔ'a i ta yiiŋgu maŋ nuɔ-i Torasi-i-na, yiɛ biɛ baatoŋɔ-i
pãŋ kar vii Samotirase, ka hiire. Iŋ hii yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku
cuo kaala-i-na, yiɛ cor kã Neyapolisi.
12 Iŋ siire terieŋgu-na, yiɛ kã Filipu ka ti̱ɛna da yinni
terieŋgu faŋgu-na. Filipu yaa waa nebuɔ-i Maseduɔni-i-na.
*Oromɛbaa-ba'i waa ti̱ɛna terieŋgu-na.

Lidi hũyãa Itieŋɔ maama-i

13 Iŋ kãa Filipu-i-na, *yiti̱ɛnaŋguŋ juɔ hi, yiɛ hel nelleŋ-
huɔŋga-na a kã kaaŋgu naŋgu nuŋgu-na. Ii naa suɔ wuɔ Diilo-
jaalterieŋgu ka waa terieŋgu-na. Iŋ kãa, yiɛ da caamba namba;
yiɛ ti̱ɛna piiye baa-ba.
14 Unaŋɔ waa ba hɔlma-na, ba taa ba bi̱-yo Lidi. U taa u hel
Tiyatire. U taa u suor nelbɔ̃mbɔ̃ŋ ba kompammu aa u taa u
kuye Diiloŋ-kũŋgu-i. Iŋ kãa ka tiɛ piiye dumaaŋɔ-na, wuɔ kar u
tũŋgu-i tuɔ nu iŋ waŋ mamaŋ. Poln waaŋ mamaŋ hiere, Itieŋ
wuɔ kãyã-yuɔ ma suur u tũnni-na dɛi.
15 Maŋ suurii u tũnni-na dɛi dumaaŋɔ-na, wuɔ ce ba *ba-
tiseŋ-yo baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere aa naa gbɛ̃-ye wuɔ: «Da
kuɔ na hũyãa-ma wuɔ mi hũyãa Itieŋɔ maama-i kelkel, juɔŋ
na ji har mɛi terieŋ-nu.» Aa naa gbãŋ baa-ye i ji hũu-ma.

Ba diyaa Polbaa-ba-i kaso Filipu-i-na

16 Yiiŋgu naŋgu-na, i taa i kã Diilojaalterieŋgu-na a suu baa
maacembiloŋɔ‡ naŋɔ. Maacembiloŋ daayo-i, *ji̱na waa u
yuŋgu-na a ce u tuɔ suɔ mamaŋ juɔŋ u waŋ-ma. U taa u da
gbeiŋa bɔi kufaŋgu-na u hã bamaŋ biyaa-yo maacemma-na.
17 Maacembiloŋ daa wuɔ cu i huoŋ-nu tuɔ piiye da gbagaga
wuɔ: «Balaŋ daaba cãa Dɔrwuoŋɔ. Ba pigãaŋ-na koŋkor-
hũmelle yaa-i.»
18 U ciɛ kufaŋgu-i da yinni bɔi i huoŋgu-na. Pol huɔŋga ji
guɔla baa-yo. Wuɔ waŋ baa u ji̱na-i wuɔ: «Yesu-Kirsa yerre-
na, cor ŋ hel ciɛŋɔ-na!» Terduɔŋgu faŋgu-na, ji̱na wuɔ pãŋ yaŋ
ciɛŋɔ-i.
19 U taambaŋ juɔ da u sa tiraa u da bi̱ŋkũŋgu u hã-ba,
baa bel Pol baa Silasi-i kã baa-ba ãndacetaamba wulaa dii
gɛ̃ŋgɛrterieŋgu-na§
20 ka hã *Oromɛ ba fãamaambaa-ba-i baa-ba aa cira:
«*Yuifubaa-ba'i daaba-i, ba juɔ ji ta ba guɔl nelle-i ba hã-ye.
21 Ba juɔ baa hũmefɛlɛnde. A ne da hũmelle fande nyaa
Oromɛbaa miɛŋɔ-i: I siɛ gbãa siɛ-de, i siɛ bi gbãa wuɔ-de.»
22 Baŋ piiye dumaaŋɔ-na, nuɔmba maŋ waa hiere, baa sire
wuɔ ba siɛ yaŋ Polbaa-ba-i. Fãamaambaa-ba ce ba col ba
joŋgorbaa-ba-i aa hã-ba hũmelle-i wuɔ ba muo-ba.

---

‡ **16:16** Maacembiloŋ daayo waa ciɛŋɔ. § **16:19** Bafambaŋ gɛr ãndɛnni-i kusuɔŋ-nu ba bi nyɔŋ saŋga-i kusuɔŋ-nu'i. Terieŋgu faŋgu dii yuɔyuɔ hɔnni-na hiere.

23 Baa fũnuŋ muo-ba da dɛi aa kã ka dii-ba kaso. Baŋ diyaa-
ba, baa waŋ baa umaŋ niɛyaŋ kasobiemba-i wuɔ u tuɔ ne-ba
dɛi.
24 Naacolŋ uŋ nuɔ mafamma-i, wuɔ kã baa Polbaa-ba-i
dubiloŋo maŋ dii tuogbuole-na ka sɔgɔlnu ba gbeini-i daaŋgu
naŋ-nu.
25 Isuɔholleŋ juɔ hi, Pol baa Silasi-i baa ta ba cãrã Diiloŋo-i
aa ta ba hãl nɛini ba tuɔlnu-yuɔ. Kasobiemba namba waa dii
ba dũnni-na aa ta ba fara ba nu.
26 Ba juɔ'a ba suɔ, da hĩɛma sagalaaya hɔduɔŋgu, ka hel
baa kasodũŋgu-i hiere! Dũnfenni pãŋ puur. Baŋ ŋa naa vaa
kasobiemba-i baa jɔlgɔbaa-ba maŋ, ba fir hiere.
27 Umaŋ taa u niya kasobiemba-i u taa u duɔfũŋ; wuɔ cɛ̃.
Wuɔ u ne da dũnfenni puurii hiere. Wuɔ fa u taacɛrɛŋo-i hiel-
o duɔ ko u fɛrɛ wuɔ sĩ kasobiemba gbaraa hiere.
28 Pol wuɔ kaasĩŋ wuɔ: «Baa ce ŋ fɛrɛ gbomma, molo saa kã
terieŋgu!»
29 Naacolŋo kũɔma nyɛŋ dumaa ma fɛrɛŋ nuɔ. Wuɔ ce ba
hã-yo dãamu; u gbar kã ka dũuna Polbaa-ba caaŋgu-na
30 aa cira ba hel gɔ̃ŋgũɔŋ-nu. Baŋ hilaa, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Mi
jɛ̃naaŋ namaa, muɔmi saaya mi ce bige-i a gbãa da mi kor?»
31 Baa cira: «Da ŋ hũu Itieŋo-i Yesu maama-i, ku yaa gbãa
kor-ni baa ŋ dumɛlleŋ-baamba-i hiere.»
32 Aa naa doŋ ta ba waŋ Itieŋo maama-i baa-yo baa u
dumɛlleŋ-baamba-i hiere.
33 Isuɔduɔŋgu faŋgu-na, wuɔ kã baa-ba ka saar ba pãnni-i aa
naa pãŋ ce ba *batiseŋ-yo baa u baamba-i hiere.
34 Baŋ juɔ batiseŋ-ba tĩ, wuɔ kã baa Polbaa-ba-i u dumɛlle-na
ba ka wuo niiwuoni. Uŋ hũyãa Yesu maama-i baa u baamba-i
hiere, ba hɔmmu gbuu pãŋ fɛ̃ da yogogo.
35 Cuoŋ juɔ kaal, fãamaambaa-ba puɔr sorosibaa-ba ka waŋ
baa kasobiemba niyatieŋo-i wuɔ u nanna Polbaa-ba-i.
36 Naacolŋ wuɔ kã ka cira: «Pol, fãamaambaa-ba puɔraa ba
jo wuɔ mi nanna-nɛi. Hilaaŋ na kã na muŋkãmmu.»
37 Pol wuɔ yagar aa naa gbɛ̃ sorosibaa-ba-i wuɔ: «Ku ciɛ niɛ
ba bel-e ba saa bi yuu-ye, ba muo-ye nuɔmba-na ŋ siɛ suɔ wuɔ
Oromɛbaa miɛ*, aa jo ji dii-ye kaso. Fiɛfiɛ-i, ba ta ba taara ba
fuo nanna-yiɛ! Ma siɛ gbãa wuɔ dumaaŋo-na! Kãaŋ na ka waŋ
baa-ba wuɔ ba jo ba fɛrɛ ba ji hiel-e.»
38 A ne da fãamaambaa-ba saa naa suɔ wuɔ Pol baa Silasi-i
Oromɛbaa. Sorosibaa-baŋ kãa ka hi-ba baa nelma-i, ba
kũɔma pãŋ ta ma nyɛŋ.

---

* **16:37** *Yuifubaa bɔi saa naa gbãa da *Oromɛ ba sĩnni-i, ŋga Pol naa da-ni (niɛŋ Pəpuər. 22.25-29; 23.27). Da ŋ waa Oromɛyiɛŋ nuɔŋo-i, molo saa saaya u muo-ni baa daaŋgu, molo saa bi saaya u muo-ni baa nyaŋgbãaŋgu.

39 Baa sire jo ba wulaa ji cãrã-bɛi aa ce ba hel kaso-i-na. Baŋ
hilaa, baa cãrã-bɛi wuɔ ba ce jande aa ba hel nelle-na.
40 Baa ta kã Lidi terieŋ-nu; kã ka da Diiloŋ-dũŋ-baamba-i. Baa
piiye dii sirɛiŋa bɛi aa naa cãrã hũmelle-i ta.

17

Mamaŋ daa Polbaa-ba-i Tesalonike-i-na

1 Pol baa Silasi-i baŋ taa Filipu-i-na, baa cor baa Ãnfipolisi,
kã ka hel Apoloni a suɔ ta ba kã Tesalonike-i-na. *Di-
ilonelhãalãdũŋgu waa baa *Yuifubaa-ba-i nelle fande-na.
2 A ne da Pol sa da Diilonelhãalãdũŋgu aa cor-ku. Wuɔ kã
ka suur a tuɔ firnu Diiloŋ-nelma-i baa-ba. U ciɛ mafamma-i
*yiɬɛnanni siɛi.
3 U tagaaya pigãaŋ-ba wuɔ *Koŋkortieŋo naa saaya u muɬiɛŋ
aa ku. Aa duɔ ku, Diiloŋo sire-yuɔ. Aa Koŋkortieŋo faŋo yaa
Yesu maŋ uŋ waŋ u maama-i baa-ba.
4 Poly piiye dumaaŋo-na, Yuifubaa-ba namba hũu-ma cu
ba huoŋ-nu fuɔ baa Silasi-i, a naara Girɛkibaa-ba maŋ taa ba
kuye Diiloŋ-kũŋgu-i ba bɔi bi cuu ba huoŋ-nu, baa caamba bɔi.
Caamba famba waa nelbɔ̃mbɔ̃mbaa.
5 Ku saa dɔlnu Yuifubaa-ba namba-i. Baa ce-ku nenemuŋgu
aa wuɔra taara naŋgalbaa a tigiiŋ nuɔmba-i ta ba wuɔra ba
ce ijieni ba du nelle-i. Aa naa kũɔl ba-naa kã Yasɔ̃ dumɛlle-
na wuɔ ba ka bel Polbaa-ba-i ka hã fãamaambaa-ba-i baa-ba.
Polbaa-ba naa har kusuɔŋ-nu'i.
6 Ba kãa ku yaa-i ba saa ka da-ba. Baa bel Yasɔ̃ yaa-i baa
Diiloŋ-dũŋ-baamba namba kã baa-ba fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa ka ta
ba piiye da gbagaga wuɔ: «Balaŋ daaba wuɔraaya du nilɛiŋa-i
hiere, ba hii bande yaa fiɛfiɛ-i-na.
7 Yasɔ̃ yaa haraa-ba u dumɛlle-na. Ba maacemma saa fa; ba
yagaraa *jãmatigi nuŋgu-i aa ta ba piiye wuɔ jãmatigi naŋo
dii, kɛrɛ ba bĩ-yo Yesu.»
8 Nel daama saa dɔlnu nuɔmba-i baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i hiere.
9 Yasɔ̃baa-ba juɔ pã gbeibuɔ hã-ba aa ba suɔ nanna-bɛi.

Polbaa-ba kãa Bere

10 Ku isuɔŋgu-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba ce Polbaa-ba ta kã Bere.
Baŋ hii, baa kã *Yuifu ba *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka ta ba waŋ
Diiloŋ-nelma-i.
11 Yuifubaa-ba maŋ waa Bere-i-na baa naa fa yaŋ bamaŋ
waa Tesalonike-i-na. Diiloŋ-nelma numma taa ma dɔlnu
bafamba-i ŋaa bige-i! Yinni maŋ joŋ ba kalaŋ-ma ba ne da kuɔ
Polŋ waŋ mamaŋ baa-ba ma yaaŋga yaa-i.
12 Nuɔmba bɔi baa hũyãa Yesu maama-i ba hɔlma-na. Aa
Girɛkibaa-ba maŋ bi waa, ba fɔ̃ŋgũɔ baa hũyãa-ma. Caamba
waa-bɛi. Caamba famba waa nelbɔ̃mbɔ̃mbaa.

13 Yuifubaa-ba maŋ waa Tesalonike-i-na baŋ juɔ nu wuɔ Pol
kãa Bere-i-na ka tiraa tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i, baa sire nyaa u
huoŋ-nu wuɔ ba ka du terieŋgu-i aa gbo nuɔmba-i yuɔ.
14 Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ daa-ma dumaaŋo-na, baa kã baa Pol
dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na ka biɛ baatoŋo ta, aa yaŋ Silasi yaa baa
Timote-i Bere-i-na.
15 Ba saaŋ Pol ka hi Atɛni aa bir. Baŋ'a ba bir, wuɔ puɔr-ba
wuɔ ba ka waŋ baa Silasi-i baa Timote-i ba jo u wulaa donduo.

Polŋ waaŋ mamaŋ baa Atɛnitaamba-i

16 Polŋ tĩɛnaana Atɛni-i-na tuɔ cie Silasi-i baa Timote-i, duɔ
cor kusuɔŋ-nu, u da cufɛ̃llu, a cor kusuɔŋ-nu, u da tĩnni; kuɔ
gbuu fũnuŋ ta ku kukul-o.
17 A ce duɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na, u waŋ ma yaa-i
baa *Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba maŋ taa ba kuye Diiloŋ-
kũŋgu-i. Aa yiiŋgu yiiŋgu, duɔ kã nelleŋ-huɔŋga-na ka da
bamaŋ, u bi piiye baa-ba.
18 Bamaŋ naa ciɛ Epikure ba kalaŋo-i baa Sitoyisi ba
kalaŋo-i kã yaaŋ-na, yiiŋgu naŋgu-na, banamba jo ji ta ba piiye
baa Pol. Banamba ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Ãndapirrentieŋ
daa u waŋ wuɔ niɛ?» Bamaŋ naa nuɔ Polŋ piiyeŋ Yesu
maama-i baa kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i, baa cira: «Ku biyaa
ŋaa u piiye Diilohũmefɛlɛndeŋ-maama.»
19 Baŋ piiye dumaaŋo-na, baa bel Pol kã baa-yo
gɛ̃ŋgɛrtaamba* wulaa ka cira: «Niŋ juɔ ji ta ŋ piiye
hũmefɛlɛnde maŋ maama-i, i taara i suɔnu kunaŋgu diɛ.
20 Niŋ waŋ mamaŋ, ma ciɛ nerma miɛŋo-na, i taara i suɔ ma
yaaŋga-i.»
21 A ne da nelfɛlɛmma numma-i baa ma wamma taa ma
dɔlnu Atɛnitaamba-i baa niraamba maŋ waa ba hɔlma-na ŋaa
bige-i!
22 Pol wuɔ sire yiɛra gɛ̃ŋgɛrtaamba yaaŋga-na aa naa cira:
«Atɛnitaaŋ namaa, ma miŋ daa-na damma maŋ, ku biyaa ŋaa
cufɛ̃llu sa cor-na.
23 Na saa da, mi wuɔramma-na, mi daa na cufɛ̃llu-i hiere
nelleŋ-huɔŋga-na. Aa mi daa ba nyɛgãaŋ dunandu-na wuɔ:
‹Cufɛ̃nerieŋo.› Naŋ buol cufɛ̃nerieŋo maŋ aa na sa suɔ-yo,
muɔmi juɔ da mi ji pigãaŋ-na u yaa-i.
24 U yaa Diiloŋo-i. U yaa hielaa bĩmbĩnni-i hiere. U yaa
dɔrɔ-i baa hĩɛma-i ni Tieŋo-i. Molo siɛ gbãa ma dũŋgu a hã u
suur.
25 U yaa hãaŋ-yeŋ fafalmu-i i tiɛ fiisa. Bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, u
yaa hãaŋ nelbiliemba-i baa-ku, a ce dumaaŋo-na, u sa taara
moloŋ napɔrreŋ-bĩŋkũŋgu.

---

* **17:19** Ba taa ba bì gɛ̃ŋgɛrtaaŋ daaba bɛliɛŋgu-i Aropasi.

26 U hielaa siyaabaa-ba-i hiere nelduɔŋo diei nuɔ ba ti̱ɛna gbuo hi̱ɛma-i hiere. U huɔnu huɔŋgu-i hã-ba belle-na aa dii yumma ba nilɛiŋa-na.
27 U taara nelbiliemba taara-yuɔ, ku'i ciɛ u ce-ma dumaaŋo-na. Da ku fiɛ balaŋ niɛ niɛ, ŋ gbãa tafũrrã da-yo. Coima saa fa, Diiloŋo saa maa baa-ye.
28 Fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i iŋ yeŋ hi̱ɛma-na tiɛ gbã i ce i wɛimambaa-ba-i. Na fãnaamba namba waaŋ ma yaa-i wuɔ: ‹Diiloŋo bisãlmba namba'i miɛŋo-i.›
29 Iŋ yeŋ Diiloŋ bisãlŋ miɛ, bige-i ciɛ da na ce na kul sɛ̃nɛ ji̱na wuɔ Diiloŋo yaa dumaaŋo-na? Bige-i ciɛ da na ce na kul wargbɛ? Bige-i ciɛ da na ce na sisi̱ŋ tãmpɛ̃lle ji̱na? Diiloŋo-i nɛliɛ siɛ gbãa suɔ-yo kul-o.
30 Mamaŋ ciɛ cor ku huɔŋgu-na, Diiloŋo sa ne-ma, wuɔ nuɔmba saa ta ba suɔ kuyuŋgu. Fiɛfiɛ-i-na, u taara nɛliɛŋo nɛliɛŋo, duɔ fiɛ waa hie, u nanna u ciləbabalaŋo-i.
31 Bige-i ciɛ wuɔ ma ce dumaaŋo-na? U diyaa yiiŋgu duɔ ce nuɔmba-i hiere ba ãndaaŋgu-i ku cemma-i. U hielaa molo duɔ ji ce-ma. U siire kutieŋo-i hiel-o kuomba hɔlma-na a pigãaŋ wuɔ u yaa hielaa-yo.»
32 Polŋ juɔ cira Diiloŋo siire moloŋo hiel-o kuomba hɔlma-na, banaŋ baa bir yaŋ aa ta ba nyɛ-yo, banaŋ baa cira: «Cie yiiŋgu naŋgu ŋ ji waŋ mafamma-i baa-ye.»
33 Pol wuɔ ta aa naa yaŋ-ba.
34 Kuŋ fiɛ ce dumaaŋo-na, banamba yagar hũu Yesu maama-i a cu u huoŋ-nu. Ba hɔlma-na, gɛ̃ŋgɛrtieŋo naŋo waa, ba taa ba bi̱-yo Deni, aa ciɛŋo naŋo bi waa, ba taa ba bi̱-yo Damarisi, a naara nuɔmba namba.

18

Pol kãa Korɛ̃nti
1 Ku huoŋgu-na, Pol wuɔ ji ta Atɛni-i-na kã Korɛ̃nti.
2 Belle fande-na, *jãmatigi maŋ waa *Ɔrɔmu-i-na, wuɔ ciɛra *Yuifubaa-ba sire hiere Ɔrɔmu-i-na. Ba taa ba bi̱-yo Kulodi. A ne da Yuifuyiɛŋo naŋo waa, ba taa ba bi̱-yo Akilasi, u taa u hel Põ. Ba taa ba bi̱ u ciɛŋo-i Pirsili. Bafamba waa ti̱ɛna *Itali. Baŋ juɔ cira ba sire, baa sire kã Korɛ̃nti-i-na. Baŋ kãa, ku saa da huɔŋgu Pol wuɔ kã ka da-ba; wuɔ bel ji̱ɛru baa-ba.
3 Ba taa ba ce maacenduɔma hiere. Ba taa ba ce kompadũnni. Polŋ wuɔ har ba yaa nuɔ-i ba ta ba gbonu ba ce maacemma-i.
4 Da ku waa *yiti̱ɛnaŋgu-i, u kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ gbãŋ baa Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba-i ba da ba hũu Yesu maama-i.
5 Silasi-i baa Timote-i baŋ juɔ hel Maseduɔni-i-na jo, Pol wuɔ yaŋ u maacemma-i aa fulnu Diiloŋ-nelma wamma yaa

yoŋ. U taa u piiye u pigãaŋ Yuifubaa-ba-i wuɔ Yesu yaa *Koŋkortieŋo-i.

6 Baa bir yaŋ aa bigãaŋ-yo aa ta ba tuora-yuɔ. Pol wuɔ muora u joŋgorbaa-ba-i* aa gbɛ̃-ba wuɔ: «Mamaŋ da ma ji dana, namaa yuŋ-maama-i; na baa feŋ-mi! Mi ka ta kã niɛraaŋ wulaa.»

7 Uŋ taa terieŋgu-na, wuɔ kã niɛryiɛŋo naŋo cĩiŋgu-na, ba taa ba bĩ-yo Titiyusi-Yutusi. U taa u kuye Diiloŋ-kũŋgu-i. U cĩiŋgu naa kuo Diilonelhãalãdũŋgu-na.

8 Umaŋ waa Diilonelhãalãdũŋgu yuŋgu-na, ba taa ba bĩ-yo Kiripusi. Fuɔ wuɔ hũu Itieŋo maama-i baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere. Korɛ̃ntitaamba bɔi taa ba hũu Yesu maama-i Pol wulaa aa ta ba ce ba ta ba *batiseŋ-ba.

9 Isuɔŋgu naŋgu-na, Itieŋo ji piiye baa Pol dãnsãaŋ-nu wuɔ: «Baa kãalã, cor ŋ ta ŋ piiye.

10 Mi dii baa-ni, molo siɛ gbãa ce-ni bĩŋkũŋgu. Mi baamba dii bɔi nel daade-na, ta ŋ piiye.»

11 Pol wuɔ tĩɛna Korɛ̃nti-i-na tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i. U tĩɛnaana ce belle diei baa boluoŋgu.

12 Yiiŋgu naŋgu-na, Yuifubaa-ba ji gbo ba-naa bel Pol kã baa-yo fãamaaŋ ba terieŋ-nu. Umaŋ waa ku huɔŋgu-na Akayi† yuŋgu-na, ba taa ba bĩ-yo Galinyɔ.

13 Baŋ kãa baa-yo, baa gbɛ̃-yo wuɔ: «Naacolŋ daa u juɔ baa u deŋ Diilojaale, a ne da di sa kã hũmeduɔle baa *ãnjĩnamma-i.»

14 Pol wuɔ u puur u nuŋgu-i duɔ piiye, Galinyɔ wuɔ sĩɛŋ-yo cira: «Yuifubaa namaa, kuɔ uu naa ce kuubabalaaŋgu naŋ temma-i, mii naa ce ãndaaŋgu-i ku cemma-i.

15 Ŋga naŋ ceŋ na-naa na Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋ-nu, baa yirɛiŋ-kũŋ-nu, baa na ãnjĩnammaŋ-kũŋ-nu, namɛi saaya na fiɛlnu-kuɔ na-naa nuɔ; mɛi nuŋgu sĩ.»

16 Aa naa hiel-ba gɛ̃ŋgɛrdũŋgu-na.

17 Baŋ hilaa, ba hieroŋo-i baa bel Diilonelhãalãdũŋgu yuntieŋo-i ta ba muo-yo gɛ̃ŋgɛrdũŋgu yaaŋga-na. Ba taa ba bĩ naacolŋo-i Sɔsitɛni. Galinyɔ wuɔ gbuu fiinaaŋ ce ŋaa u saa daba.

Pol birma-i duɔ kã Antiyɔsi-i-na

18 Ijieŋ daaniŋ ciɛ cor, Pol wuɔ tiraa tĩɛna da huɔŋgu Korɛ̃nti-i-na. Ku huoŋgu-na, wuɔ ji cãrã hũmelle-i tobimba wulaa duɔ kã Siiri mara nuɔ; fuɔ baa Akilasi-i baa u ciɛŋo-i Pirsili-i hiere. Wuɔ pãa nuŋgu baa Diiloŋo-i, a ce dumaaŋo-na baŋ kaa hi Sãŋkire-i, wuɔ ce ba cir u yuŋgu-i aa ba suɔ da ba suur baatoŋo-na.

---

* **18:6** Pol ciɛ kufaŋgu-i a pigãaŋ wuɔ u siɛ tiraa dii u nuŋgu-i ba wɛima-na.
† **18:12** Korɛ̃nti dii Akayi huɔŋ-na.

19 Baŋ kaa hi Efɛsi-i, baa bərə. Pol wuɔ kã
*Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ piiye baa *Yuifubaa-ba-i.
20 Uŋ juɔ'a u ta, baa cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ aa tĩɛna ce yinni cɛllɛ
baa-ba.
21 Wuɔ cira: «Yaaŋ mi ta. Diiloŋ duɔ siɛ, mi ka bir jo.» Aa naa
ta ka biɛ baatoŋo-i ka hiire Sesare.
22 Uŋ hiiriiye Sesare-i-na, wuɔ kã *Yerusalɛmu-i-na ka jaal
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i aa suɔ tuɔ kã Ãntiyɔsi-i-na.
23 Poloŋ kãa Ãntiyɔsi-i-na, wuɔ tĩɛna da huɔŋgu cɛllɛ aa naa
tiraa sire biɛ Galasi nilɛiŋa-i a yuŋ-nu baa Firgi waaŋa-i tuɔ
wuɔra u dii sirɛiŋa bamaŋ cuu Yesu huoŋ-nu hiere.

Apoləsi maama

24 Poloŋ taa u wuɔra u dii sirɛiŋa-i Diiloŋ-dũŋ-baamba-na
huɔŋgu maŋ nuɔ-i, *Yuifuyiɛŋo naŋ wuɔ jo Efɛsi-i-na, ba taa
ba bĩ-yo Apoləsi. U taa u hel Alɛsãndiri. Naacoloŋ daa u taa u
suɔ u piiye aa tiraa tuɔ suɔ Diiloŋ-nelma-i ŋaa bige-i!
25 U taa u suɔ Yesu hũmelle-i aa u taa u hinu pãama baa u
nelma wamma-i. Aa duɔ u waŋ-ma, ma sa ciɛl; ŋ siɛ suɔ wuɔ u
taa u suɔ Nsãa *batɛmu yaa yoŋ.
26 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ gbuu fɛ̃ u huɔŋga-i baa nelma-i
*Diilonelhãalãdũŋgu-na. Akilasi waa baa u ciɛŋo-i. Baŋ juɔ
hel, baa bĩ-yo ka migãaŋ kaala Diiloŋ-hũmelle-i baa-yo.
27 Akayi kãmmaŋ-maama waa-yuɔ, Diiloŋ-dũŋ-baamba dii
sirɛiŋa yuɔ aa naa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ hã Akayi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i
wuɔ duɔ kã, ba bel-o dɛi.
Uŋ kãa, Diiloŋ uŋ ciɛ baa bamaŋ ba hũu Yesu maama-i, ku
kãayã-bɛi bɔi.
28 U waa duɔ ce u biɛ Diiloŋ-nelma-i a tagaaya pigãaŋ
Yuifubaa-ba-i nuɔmba-na, wuɔ ba suurii hĩɛŋ-nu, kɛrɛ Diiloŋ
uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa juɔ
Yesu-i.

19

Pol birii kã Efɛsi-i-na

1 Apoləsiŋ waa Korɛ̃nti-i-na huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Pol wuɔ
karnu tãnni-i kã ka hi Efɛsi-i. Uŋ kãa, wuɔ da Diiloŋ-dũŋ-
baamba namba-i,
2 wuɔ yuu-ba wuɔ: «Naŋ hũyãa Yesu maama-i, na daa
*Diiloŋ-Yalle-i wɛi?»
Baa cira: «Ba bĩ bige-i Diiloŋ-Yalle-i? I saa nu di maama
dede!»
3 Pol wuɔ yuu-ba wuɔ: «Namaa daa *batɛmu hayo-i?»
Baa cira: «Nsãa batɛmu.»
4 Pol wuɔ cira: «Bamaŋ naana ba ciləbabalaŋo-i Nsãa taa u
hã ba yaa-i u batɛmu-i aa tuɔ piiye baa nuɔmba-i wuɔ umaŋ

ka jo fuɔ huoŋgu-na, ba haa ba naŋga yuɔ. U taa u gbɛ̃ Yesu yaa-i.»

5 Polŋ piiye baa-ba dumaaŋo-na, baa ce ba *batiseŋ-ba Itieŋo-i Yesu yerre-na.

6 Baŋ baatiseŋ-ba, wuɔ haa u nammu-i bɛi aa cãrã Diiloŋo saaŋ u *Yalle-i hã-ba. Baŋ juɔ da Diiloŋ-Yalle-i, baa doŋ ta ba piiye nelfɛlɛmma-na. Diiloŋ uŋ diyaa mamaŋ ba nunni-na, baa ta ba waŋ-ma baa nuɔmba-i.

7 Bamaŋ naa ciɛŋ mafamma-i, ba gbãa yu nuɔmba cĩncieluo baa ba hãi temma.

8 Pol saa tuɔ naa *Diilonelhãalãdũŋgu-na. Duɔ kã, u biɛ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i a piiye ma yaaŋga-i baa nuɔmba-i ba da ba hũu-ma. U nuŋgu saa ta ku ce yelma baa ma wamma-i. U ciɛ mafamma-i caamba siɛi.

9 Ŋga banamba saa hũu-ma, aa bir ta ba nyɛ Itieŋo hũmelle-i nuɔmba-na. Polŋ juɔ da ba ce dumaaŋo-na, wuɔ kã baa bamaŋ hũyãa-ma Tiranusi nakoleŋ-cĩĩŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba kusuɔŋ-nu'i yinni maŋ joŋ.

10 U ciɛ mafamma-i bieŋa hãi. A ce dumaaŋo-na, *Yuifubaa-ba maŋ waa hiere *Asi-i-na baa *niɛraamba-i, baa nu Itieŋo maama-i.

11 Diiloŋo naa hã Pol himma naŋ temma u tuɔ ce gbɛrɛ-wɛima-i.

12 A ce nyarkpãtãaŋgu maŋ da ku yiɛya Pol kũɔma-i aa ba haa-ku jɛiŋo maŋ nuɔ-i, u sire. Jaamba bɔi siire dumaaŋo-na, aa *jĩnabaa-ba bi hilaa nuɔmba bɔi-na dumaaŋo-na.

Sikeva bɛpuɔmba maama

13 *Yuifubaa-ba namba bi waa ta ba wuɔra ba donya *jĩnabaa-ba-i ba hiel-ba nuɔmba-na. Yiiŋgu naŋgu-na, baa ji sire wuɔ bafamba cĩŋ Yesu-i-na aa donya-bɛi ne si ba ka gbãa. Aa naa maa cira: «Polŋ piiyeŋ Yesu maŋ maama-i, fuɔ yerre-na curaaŋ na hel naacolŋ daayo-na!»

14 Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Sikeva-i, fuɔ bɛpuɔmba'i naa ciɛ maacemma famma-i. Ba waa nuɔmba niehãi.

15 Baŋ piiye dumaaŋo-na, jĩna bir gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi suɔ Yesu-i baa Pol hiere, namaa fuɔ, namaa hilaa hie?»

16 Uŋ waa naacolŋo maŋ nuɔ-i wuɔ pãŋ diire-bɛi baa muoru. Ma saa ji fa baa gbar. Ba gbaraa hel tãmporni naacolŋo cĩiŋgu-na, baa tãmma-i nyɛlɛ̃lɛ̃ ba kũɔma-na.

17 Korma pãŋ ta ma da Yuifubaa-ba maŋ waa Efɛsi-i-na hiere baa *niɛraamba-i, a ce ba sa siɛ bĩ Yesu yerre-i ãnsɔsɔmma-na.

18 Bamaŋ naa hũyãa Yesu maama-i, baŋ ciɛ guɔyuɔ maŋ cor hiere, ba fɔ̃ŋgũɔ baa ta ba jo ba yiɛra nuɔmba-na ba waŋ-ma a pigãaŋ wuɔ ba siɛ tiraa ce ma temma.

19 Bamaŋ naa bi waa hiriemba-i, ba fɔ̃ŋgũɔ baa jo baa ba
himmaŋ-sɛbɛbaa-ba-i ji tigiiŋ-ba caa-ba nuɔmba yufelle-na.
Baa tagaaya sɛbɛbaa daaba sullu-i, a da ba yuu bafamba
neifieŋ-komorre baa a ndii* temma.
20 Itieŋɔ barguɔ-i-na, Diiloŋ-nel maa da fɔ̃ŋgũɔ ta ma gbuo
terni-i hiere ma kã.

Efɛsi siire yiɛra u gbeiniŋ

21 Ku huoŋgu-na, Pol wuɔ ji cira u ka cor kã *Yerusalɛmu. Ŋga
aa suɔ duɔ kã Yerusalɛmu-i-na, u ka cor Maseduɔni igɛ̃na baa
Akayi. U taa u bi piiye wuɔ duɔ hi Yerusalɛmu-i, u saaya u bi
kã *Ɔrɔmu.
22 Uŋ puu mafamma-i dumaaŋɔ-na, wuɔ saaŋ
kakãyãtaamba hãi Maseduɔni-i-na: Timote baa Erati; aa
fuɔ wuɔ tĩɛna *Asi-i-na a ce yinni cɛllɛ.
23 Kufaŋgu yinni-na, Itieŋɔ hũmelle kũŋ kuɔ ce nelle sire du.
24 Fãnaŋɔ naŋɔ waa tuɔ kul niikulni, ba taa ba bĩ-yo Deme-
tursi. Uu naa biɛ maacenciraamba ta ba kul baa-yo. Tĩiŋgu
naŋgu waa Efɛsi-i-na, ba taa ba bĩ-ku Artemisi. Tĩiŋgu faŋgu
dũŋgu-i, Demetursibaa-ba taa ba kul ku temma baa wargbɛ
ba suor. Ba taa ba kũɔl gbeiŋa-i ku maacemma-na.
25-26 Polŋ kãa ka tuɔ waŋ Yesu maama-i, Demetursi wuɔ da
u gbuonu bafamba saŋga. Wuɔ bĩ u maacenciraamba-i baa u
nafãnaamba-i hiere a ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Naacolŋɔ maŋ
juɔ ji tuɔ wuɔra u piiye daayo-i, wuɔ ba bĩ-yo Pol; uŋ wuɔraŋ u
waŋ mamaŋ na saa bi yaŋ-ma numma. Wuɔ iŋ kul tĩnni maŋ,
yuŋgu si dii-niɛ. A ne da miɛ i wuo ma'i nuɔ-i. Nuɔmba cuu u
huoŋ-nu wuɔ u waŋ ninsoŋɔ. U saa bãl-ku Efɛsi bande yoŋ; u
yii duɔ gbuo Asi nilɛiŋa-i hiere baa nel daama-i.
27 Mamaŋ jaaŋ muɔ, ku saa ce ŋaa u yii duɔ bĩɛna hã miɛ
yoŋ, ŋga u ka ce Artemisi dũŋgu nuoŋgu hel nuɔmba-na, a ce
ba siɛ tiraa ta ba kãŋ Artemisi fuɔ fɛrɛ-i, a ne da Asitaamba-i
baa nuɔmba-i hiere miwaaŋɔ-na ba buol u yaa-i.»
28 Demetursiŋ piiye dumaaŋɔ-na, nuɔmba hɔmmu gbuu
pãŋ guɔla; baa sire ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Efɛsitaaŋ Artemisi
temma si dii!»
29 Ijieŋ daa niɛ ce nelle-i hiere di sire yiɛra di gbeiniŋ. A ne
da Maseduɔnitaamba namba naa nyaanu Pol jo. Ba waa ba
hãi. Ba taa ba bĩ unaŋɔ-i Gawusi aa bĩ unaŋɔ-i Aritarke. Baa
bel bafamba-i kã baa-ba ponsanatigerre-na.
30 Pol wuɔ cira u kã. Diiloŋ-dũŋ-baamba cie-yo wuɔ u baa kã.
31 U jɛ̃naamba namba bi waa nelbɔ̃mbɔ̃mbaa Asi-i-na,
bafamba puɔr ba ji waŋ baa-yo wuɔ u baa kã.

* **19:19** Huɔŋgu faŋgu-na, ku waa ba gbãa pã maacembieŋ komuɔŋ-niehãi baa
cĩncieluo baa gbeiŋ daaya-i belle diei-i-na.

32 Ijieni saa waa dɛi ponsanatigerre-na: Hooi haai! Hooi
haai! Ba fɔ̃ŋgũɔ waa da ŋ yuu-ba, ba siɛ suɔ kumaŋ ciɛ nuɔmba
tigiiŋ ba-naa.
33 *Yuifuyiɛŋo naŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo
Alɛsãndiri. Baa waŋ ma yaaŋga-i baa-yo aa naa titiire-yuɔ dii-
yo nuɔmba hɔlma-na wuɔ u piiye baa-ba. Wuɔ sire u naŋga-i
wuɔ nuɔmba budii.
34 Nuɔmba saa naa suɔ wuɔ Yuifuyiɛŋo. Baŋ juɔ suɔ, baa cor
ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Efɛsitaaŋ Artemisi temma si dii! Efɛsitaaŋ
Artemisi temma si dii!» Ba ciɛ lɛrbaa-ba hãi temma kaasĩŋgu-
na.
35 Kombiyiɛŋo maŋ waa ba nelle-na, u yaa juɔ gbãŋ baa
nuɔmba-i ba budii. Baŋ budii, wuɔ cira: «Efɛsitaaŋ namaa, hai
moloŋo-i dii aa u saa suɔ wuɔ Artemisi dũŋgu-i baa ku nobiŋo
maŋ hilaa dɔrɔ-i-na diire, miɛ niini?
36 Kutieŋo si dii. Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na budii. Aa da
na'a na ce kumaŋ, na jɔguɔŋ na ne aa na suɔ na ce-ku.
37 Naŋ siire bel balaŋ daaba-i ta na jo baa-ba, ba saa bi guɔla
bĩŋkũŋgu Artemisi dũŋgu-na, ba saa bi bĩ u yebabalande, na'a
i ce-ba niɛ?
38 Demetursi-i baa u nabaamba-i, da ba'a ba ka bĩ umaŋ,
gɛ̃ŋgɛrtaamba dii, ba bĩ kutieŋo-i kusuɔŋ-nu'i; ba jĩɛna yinni
ta ba ce ãndɛnni-i.
39 Da ku bi waa nelma namma dii na wulaa, diɛ ji tigiiŋ i-naa
hiere, na jo, i ka fiɛlnu-mɛi.
40 Ni ma'i sĩ, dumandɛ-i-na, fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ da ba bĩ-ye yuu-ye
wuɔ: ‹Bige-i dii nyuŋgo-i-na aa na tigiiŋ na-naa?› I da hama-i
waŋ-ma aa ba hũu-ma? I ka ce ba da niɛ sĩ i taara i hel ba huoŋ-
nu, a ne da ma'i sĩ.»
41 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ ce nuɔmba bɔrɔ kũŋ ba cĩnniŋ.

20

Pol taa Efɛsi-i-na

1 Ijieŋ daaniŋ juɔ bãl, Pol wuɔ tigiiŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i a dii
sirɛiŋa bɛi, aa cãrã hũmelle-i ba wulaa a ta tuɔ kã Maseduɔni.
2 Uŋ kaa hi, wuɔ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa tobimba-i u dii
sirɛiŋa bɛi u kã, ka hi Girɛsi.
3 Uŋ hii Girɛsi-i wuɔ tĩɛna ce caamba siɛi. Ku huoŋgu-na,
u ji tuɔ taara u biɛ baatoŋo-i kã Siiri. Baa gbuya-yuɔ wuɔ
*Yuifubaa-ba taara-yuɔ baa wɛima. Wuɔ yaŋ baatoŋo-i aa naa
bir hel Maseduɔni yaŋga.
4 Bamaŋ taa ba wuɔra baa-yo, ba yirɛiŋa yaa daaya: Sopatɛr
waa. Sopatɛr to-i ba taa ba bĩ-yo Pirusi, ba taa ba hel Bere.
Aritarke waa, baa Sekɔ̃ndusi. Bafamba taa ba hel Tesalonike.
Gawusi waa, fuɔ taa u hel Dɛrbu. Tisike waa baa Turofimu.
Bafamba taa ba hel *Asi. A naara Timote-i.

5 Yiɛ ce ba ta yaaŋga ka ta ba cie-ye Torasi.
6 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i, u ponsaaŋgu naa piɛ tĩ, kuŋ juɔ ce cor tĩ, yiɛ biɛ baatoŋo-i Filipu-i-na a nyaa ba huoŋ-nu Torasi-i-na. I ciɛ yinni ndii hũmelle-na aa suɔ diɛ hi.

Pol siire naacombiloŋo naŋo

Iŋ kãa Torasi-i-na, yiɛ ce yinni niehãi terieŋgu-na.
7 Sãmadi-dãnambãaŋgu-na, yiɛ tigiiŋ i-naa baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i diɛ wuo Itieŋo niiwuoni-i. Pol naa saaya u ta ku cuo kaala-i-na, a ce dumaaŋo-na u nelma sa tĩ. U piiye ji tuɔ hi isuɔholle.
8 Ii naa waa sãŋkãnso dɔrɔ. Iŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i, fitĩmbaa-ba waa bɔi kuɔ.
9 Naacombiloŋo naŋo waa baa-ye tĩɛna fɛ̃nɛtiri-i-na tuɔ nu Pol tuɔ piiye; ba bĩ-yo Etike. Nelmaŋ juɔ'a ma sa tĩ ma tĩ dumaaŋo-na, naacombiloŋ daa wuɔ kor duɔfũŋ. Iŋ juɔ'a i suɔ, u hilaa dii sãŋkãnso dɔrɔ-i-na a cor dũnni siɛi jo ji diire hĩɛma-na. I kãa ka sire-yuɔ ku yaa nuɔ-i, a da u kuu.
10 Pol wuɔ hiire pãŋ jo ji tũu-yo aa naa cira: «Baa na tie holle, uu dii cicɛ̃lma!»
11 Iŋ birii nyugũŋ kufaŋgu-i, wuɔ calnu Itieŋo niiwuoni-i i wuo aa tiraa cor baa u nelma-i. U piiye dumɛi ji kaal cuo-i aa suɔ ta.
12 Uŋ siire naacombiloŋo-i, kuɔ fũnuŋ dɔlnu nuɔmba-i ŋaa bige-i! Baa saaŋ-yo kũŋ baa-yo.

Pol curaa kã Milɛti
13 Iŋ siire Torasi-i-na, yiɛ kã Asɔsi. Iŋ'a i ta, Pol wuɔ fuɔ ka wuɔ kã. Miɛ yiɛ suur baatoŋ-na ta yaaŋga ka tiɛ cie-yo.
14 Uŋ juɔ jo, wuɔ suur baa-ye yiɛ cor kã Mitilɛni.
15 Iŋ siire Mitilɛni-i-na yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, yiɛ kã ka tiɛ hi Kiyɔsi. Iŋ siire Kiyɔsi-i-na, cuo kaal yiɛ kã ka tiɛ hi Samɔsi. Siɛliŋ-yiiŋgu-i, i suɔ tiɛ suur Milɛti-i-na.
16 Pol taa u taara u hi *Yerusalɛmu-i donduo a ce *Pãntekɔti-i kusuɔŋ-nu'i, a ce dumaaŋo-na, wuɔ bella Efɛsi-i cor; wuɔ duɔ haar ba kaa bella-yuɔ.
17 Iŋ hii Milɛti-i, wuɔ puɔr ba ka bĩ Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba yaa Efɛsi-i-na ba jo.
18 Baŋ juɔ, wuɔ cira: «Miŋ waa waama maŋ na hɔlma-na ji ta mi ta, na suɔ-ku.
19 Mi saa ce Itieŋo maacemma-i baa bombolma. Da ku ce kuniɛ mi ji ta mi hiel nyinyɔlma. *Yuifubaa-baŋ haa kumaŋ miɛ, Diiloŋo'i suyaaŋ-kuŋ.
20 Mamaŋ gbãa fa na maama-i hiere, mi saa fuo ma diei nɛi: Mi waaŋ-ma baa-na puoŋa-na aa tiraa waŋ-ma baa-na na dumiɛŋa-na.

21 Mi muyaa mi natiɛŋa Yuifubaa-ba-na baa *niɛraamba-i
hiere wuɔ ba nanna ba cilɔbabalaŋo-i a gbãa cu Diiloŋo huoŋ-
nu, aa hũu Itieŋo-i Yesu maama-i.
22 Dumandɛ-i, *Diiloŋ-Yalle ciɛ mi ta mi kã Yerusalɛmu; mi
saa suɔ mamaŋ ciyaaŋ-miŋ terieŋgu-na.
23 Miŋ suyaa mamaŋ, da mi kã terieŋgu terieŋgu, Diiloŋ-
Yalle gbuya-miɛ wuɔ ba kaa huol mi yaaŋ-na aa dii-mi kaso.
24 Da mi fiɛ ku, mɛi wulaa wɛima sĩ. Kumaŋ gbãaŋ, miŋ
biyaa mi gboluoŋgu-i mamaŋ nuɔ-i, mi ce-ma ma cemma-i.
Diiloŋ uŋ ciɛ baa nelbiliemba-i cemma maŋ, aa Itieŋ wuɔ mi
wuɔra waŋ-ma, mi donya ku yaa-i.
25 «Mi curaa na terni-na hiere a waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu
maama-i baa-na, ŋga fiɛfiɛ-i-na, mi suyaa miɛ na siɛ tiraa da
mi yufelle.
26 Ku'i ciɛ mi ta mi kuola-mɛi baa-na nyuŋgo-i-na miɛ nuɔni
maŋ da ŋ hũu mi nelma-i nanna, mɛi yuŋ-maama sĩ.
27 Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, mi waaŋ-ku baa-na hiere, mi saa
fuo ma diei nɛi.
28 Bilaaŋ na fɛrɛ fafamma, aa na bi bel Diiloŋ-Yalleŋ hãa-na
bamaŋ. Taa na ne Diiloŋ-dũŋ-baamba-i fafamma. Diiloŋo pãa
fuɔ fɛrɛŋ Biɛŋo yaa duɔ gbãa da-ba.
29 Mi suyaa miɛ da mi bir mi huoŋgu-i, nelbabalaamba
ka jo ji suur na hɔlma-na a guɔla-nɛi. Ba sa ce hujarre ŋaa
maamunaamba.
30 Namaa fɛrɛ-i na hɔlma-na, banamba ka sire baa coima-i
a tãal Diiloŋ-dũŋ-baamba cu ba huoŋ-nu.
31 Terieŋgu faŋgu-na, suyaaŋ na fɛrɛŋ belma, aa na baa yaŋ
ma karaanu-nɛi wuɔ mi ciɛ bieŋa siɛi baa-na ta mi dii nelma-i
na tũnni-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, kuniɛ mi ji ta mi kaal baa-
ma yɛrɛ.
32 «Fiɛfiɛ-i-na, mi diyaa-na Diiloŋo naŋ-na aa tiraa dii-na
u hujarreŋ-nelma naŋ-na. U yaa gbãa ce na naŋ kaasĩnni u
hũmelle-na aa hã-na ciiluŋgu maŋ jĩɛna ta ku cie u baamba-i.
33 Miŋ waa baa-na, mi saa ji nenu moloŋ warbelle dede, mi
saa bi nenu moloŋ nyarkpãtãaŋgu dede.
34 Niɛŋ mi nammu-i, mi ciɛ maacemma-i baa mu yaa-i a
yiɛra baa i yuŋ-maama-i muɔ baa mi nabaamba-i hiere; namaa
fɛrɛ-i na suyaa-ma.
35 Mi taa mi ce da mi pigãaŋ-na wuɔ na saaya na siɛya
na napuɔŋa-i dumɛi a gbãa da na da kãyã sũntaamba-i aa
yaŋ Itieŋo-i Yesu nelma ta ma tĩɛnu-nɛi wuɔ: ‹Yudɔdɔlle dii
hãmma-na yaŋ hũuma-na.›»
36 Poln juɔ piiye tĩ, baa dũuna hiere cãrã Diiloŋo-i.
37 Baŋ juɔ ta ba jaal-o aa u duɔ ta, baa naŋ yuŋgu hiere ta ba
kaal.

38 Uŋ ciɛra ba siɛ tiraa da u yufelle, ku yaa migãaŋ ce ba ta
ba kaal. Baŋ juɔ jaal-o tĩ, baa saaŋ-yo u ka suur baatoŋo-na.

21

Pol kãmma-i Yerusalɛmu-i-na

1 Iŋ buɔra baa Efɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba-i, miɛ yiɛ
ta baa baatoŋo-i tiɛ kã Kɔsi. Ku cuo kaala-i-na, yiɛ sire Kɔsi-i-
na a kã Ɔrɔdi. Iŋ siire Ɔrɔdi-i-na, yiɛ kã Patara.

2 Iŋ kãa Patara-i-na, yiɛ da baatoŋo naŋo kã Fenisi; yiɛ suur
ufaŋo-na a ta.

3 Iŋ kaa piɛ Sipire-i, yiɛ yaŋ-yo i nanyuɔŋ-nu aa naa bella cor
tiɛ kã Tiir, dii Siiri mara nuɔ. Coŋgorni maŋ waa baatoŋo-na,
nii naa saaya ni hiire kusuɔŋ-nu'i.

4 Iŋ hii terieŋgu-i, yiɛ da Diiloŋ-dũŋ-baamba namba, yiɛ tĩɛna
ce yinni niehãi baa-ba. Bafaŋ baa ta ba piiye baa Pol wuɔ
u baa kã *Yerusalɛmu-i-na. *Diiloŋ-Yalle'i naa diyaa nelma
famma-i ba nunni-na.

5 Iŋ juɔ'a i ta yiiŋgu maŋ nuɔ-i, baa hel hiere baa ba caamba-i
baa ba bisãlmba-i a saaŋ-ye kã baa-ye dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na.
Iŋ kaa hi nuoraaŋgu nuŋgu-i, yiɛ dũuna cãrã Diiloŋo-i

6 aa sire jaal i-naa. Iŋ jaalaa i-naa, miɛ yiɛ suur baatoŋo-na
aa bafaŋ baa gũunu ta ba kũŋ.

7 Iŋ siire terieŋgu-na, yiɛ kã Pitolemayisi. Iŋ hiiriiye Pitole-
mayisi-i-na, molo saa ji tiraa suur baatoŋ-na. Iŋ hiiriiye, yiɛ
kã ka jaal tobimba maŋ dii terieŋgu-na aa tĩɛna ce yiiŋgu diei
baa-ba.

8 Ku cuo kaala-i-na, yiɛ sire cor kã Sesare. Iŋ hii, yiɛ har
Filipu terieŋ-nu. Filipu faŋo waa Diilonelwaraŋo. Ba naŋ
hielaa nuɔmba niehãi maŋ Yerusalɛmu-i-na wuɔ ba ta ba
kãyã Yesu *pɔpuɔrbiemba-i, u waa ba hɔlma-na.*

9 U biemba waa ba naa. Ba saa naa hi soŋ yogo. Ba waa
*Diilopɔpuɔrbiemba hiere.

10 Yiiŋgu naŋgu-na, *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋ wuɔ hel *Yude-i-
na jo, ba taa ba bĩ-yo Agabusi.

11 Uŋ juɔ ji da-ye, wuɔ biɛ Pol kpaŋkpaaŋgu-i a vaa fuɔ
fɛrɛŋ gbeini-i baa u nammu-i aa cira: «Diiloŋ-Yalle ciɛra wuɔ
kpaŋkpaaŋ daaku tieŋ duɔ kã Yerusalɛmu-i-na, *Yuifubaa-ba
ka bel-o vaa-yo dumandɛ yaa nuɔ-i a hã *niɛraamba-i baa-
yo.»

12 Uŋ piiye dumaaŋo-na, miɛ fɛrɛ-i yiɛ gbuu cãrã Pol baa
terieŋgu faŋgu taamba-i wuɔ u baa kã Yerusalɛmu-i-na.

13 Wuɔ bir gbɛ̃-ye wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na kaal da na caar
mi holle-i? Da ba ka vaa-mi, wɛima sĩ. Da ba fiɛ ka ko-mi,
wɛima sĩ. Mi hũyãa-ma da mi ku Yerusalɛmu-i-na Itieŋo-i
Yesu maama-na.»

---

* **21:8** Niɛŋ 6.5.

14 Uŋ yagaraa miɛ nuŋgu-i, i saa ce-ku ku hãi; yiɛ yaŋ-yo aa
naa cira: «Ma ce ŋaa Itieŋ uŋ taaraŋ-mɛi dumaa.»
15 Ku huoŋgu-na, yiɛ tigiiŋ ta tiɛ kã Yerusalɛmu-i-na.
16 Diiloŋ-dũŋ-baamba namba hel Sesare-i-na a cu i huoŋ-nu.
Iŋ kaa hi, baa ce i kã ka har naacolŋo naŋo-na, ba bĩ-yo Minasõ.
U taa u hel Sipire. U huɔŋgu cuɔ Yesu hũmelle-na.

Pol kãa Sake dumɛlleŋ

17 Iŋ kãa *Yerusalɛmu-i-na, kuɔ fũnuŋ dɔlnu tobimba maŋ
waa terieŋgu-na!
18 Ku cuo kaala-i-na, Pol wuɔ kã baa-ye Sake† dumɛlle-na.
Yiɛ kã ka da Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba-i hiere terieŋgu-na.
19 Pol wuɔ jaal-ba, aa Diiloŋ uŋ kãayã-yuɔ u ce mamaŋ hiere
*niɛraamba hɔlma-na, wuɔ suur ma yaaŋga-na a waŋ-ma baa-
ba.
20 Uŋ juɔ piiye tĩ, baa gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa naa cira: «Pol, ne,
*Yuifubaa-ba maŋ cuu Yesu huoŋ-nu aa yagar nyaar *Moisi
*ãnjĩnamma-na ba ciinu cor.
21 Ba nuɔ ŋ maama-i. Ba gbĩɛ-ba wuɔ naŋ wuɔra ŋ pi-
iye baa Yuifubaa-ba maŋ dii juɔma-na wuɔ ba nanna Moisi
ãnjĩnamma-i. Wuɔ naŋ ciɛra ba baa tiraa ba ta ba *jã ba
bisãlmba-i aa ba nanna ba bĩncuɔŋ-maama-i.
22 Dɛ-i-na, nuharuŋgu si dii-mɛi, ba ka suɔ wuɔ ŋ juɔ.
Terieŋgu faŋgu-na, i ka ce-ma niɛ?»
23 Aa naa cira: «Ne, mamaŋ dii cemma, nuɔmba naa dii
bande-i-na, ba pãa nuŋgu baa Diiloŋo-i,
24 ne-ba na ka migãaŋ na yunniŋ-maama-i aa ŋ yiɛra baa
nimaŋ dii pãmma hiere ba yunni-na aa ba cir ba yunni-i. Da
ŋ ce mafamma-i, nuɔmba ka ne da naŋ fɛrɛ-i ŋ wuɔ Moisi
ãnjĩnamma hũmelle-i. Ba ka suɔ terieŋgu faŋgu-na wuɔ baŋ
waŋ mamaŋ ŋ kũŋgu-na hiere coima.
25 Aa niɛraamba maŋ cuu Yesu huoŋ-nu, iŋ yiɛraaya ma-
maŋ‡, i nyɛgãaŋ-ma hã-ba, wuɔ ba yaŋ cufiɛŋ-kũɔma wuoma-i,
baa bĩmbaamba maŋ ba saa cãa ba nonni-i, baa tãmma
famma fɛrɛ-i aa ba hiel ba naŋga bĩŋwosĩnni-na.»
26 Baŋ piiye dumaaŋo-na, ku cuo kaala-i-na, Pol wuɔ gbonu
baa balaŋ daaba-i ka doŋ tuɔ migãaŋ u yuŋ-maama-i. Baŋ hi-
laa migãmmaŋ-terieŋgu-na, wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na ka tũnu
*Diilojigãntaamba-i kuŋ saaya ku bãl yiiŋgu maŋ nuɔ-i aa ba
ko ba niikonni-i.

Ba bilaa Pol Diilodubuɔ-i-na

27 Polbaa-ba yunniŋ-maama migãama naa saaya ma ce yinni
niehãi. Yiŋ daaniŋ juɔ ta ni kã bãlma-i, *Yuifubaa-ba naŋ

† **21:18** Sake yaa waa Diiloŋ-dũŋ-baamba yuŋ-nu Yerusalɛmu-i-na. Niɛŋ Gal. 1.19.
‡ **21:25** Niɛŋ 15.1-29.

baa da Pol *Diilodubuɔ-i-na, baa gbo nuɔmba-i yuɔ ba bel-o. Yuifubaa-ba famba taa ba hel *Asi.

28 Ba siire ta ba kaasĩŋ wuɔ: «*Isirahɛl-baaŋ namaa, kuraaŋ-kuŋ! Naacolŋɔ maŋ wuɔraayaŋ u bĩɛna i yerre-i terni-na hiere u yaa daayo. U wuɔra u piiye wuɔ Isirahɛl-baaŋ miɛ i saa fa, nuɔŋ miɛ sĩ. Aa tiraa cira *Moisi *ãnjĩnamma saa fa baa Diilodubuɔ-i hiere. U yaa tiraa sire biɛ *niɛraamba jo ji suur baa-ba Diilodubuɔ-i-na a guɔla-yuɔ hã-ye.»

29 Kumaŋ ciɛ ba ta ba piiye wuɔ u juɔ baa niɛraamba Diilodubuɔ-i-na, ba daa-yo baa Efɛsiyiɛŋɔ naŋɔ nelleŋ-huɔŋga-na, ba da niɛ sĩ u juɔ baa-yo Diilodubuɔ-i-na. Efɛsiyiɛŋɔ faŋɔ-i, ba taa ba bĩ-yo Turofimu.

30 Ijieŋ daani sire gbuo nelle-i hiere. Nuɔmba hel terni-na hiere jo ji yu Pol-na a bel-o hiel-o Diilodubuɔ-i-na§ aa pãŋ bĩŋ dũnfenni-i.

31 Baŋ hielaa-yo, baa ta ba taara ba ko-yo. Yalle kã ka hi *Oromɛ ba sorosi ba yuntieŋɔ-i, wuɔ *Yerusalɛmu huolaa.

32 Sorosi ba yuntieŋɔ pãŋ sire ne sorosibaa-ba namba baa u nayuntaamba namba, ba ta ta ba gbar ba kã. Nuɔmbaŋ juɔ'a ba ne da sorosibaa-ba jo dii, baa yaŋ Pol muoma-i aa naa yiɛra ta ba ne.

33 Baŋ juɔ ji hi, sorosi ba yuntieŋɔ bel Pol aa ce ba vaa-yo baa jɔlgɔbaa-ba hãi. Baŋ vaa-yo, wuɔ yuu u sĩnni-i aa naa yuu uŋ ciɛ kumaŋ.

34 Ŋga, nuɔmbaŋ yuu dumaaŋɔ-na, ba piiye ba da-ba-deŋ hiere; a ce sorosi ba yuntieŋɔ saa ji suɔ baŋ waŋ mamaŋ. Wuɔ naa wuɔ cira ba kã baa-yo sorosi ba cĩiŋ-nu.

35-36 Baa biɛ-yo ta. Nuɔmba-i hiere baa cu ba huoŋ-nu ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Kuɔŋ-yoŋ! Kuɔŋ-yoŋ!» Baŋ kaa ta ba nyugũŋ baa-yo munyugũmmu-na da ba suur baa-yo, baa ta ba nii-yuɔ. Sorosibaa baa naa baa tũu-yo ta ba suur baa-yo.

Polŋ waaŋ mamaŋ baa Yerusalɛmutaamba-i

37 Baŋ suur baa Pol sorosi ba cĩiŋgu-na, wuɔ yuu sorosi ba yuntieŋɔ-i girɛkimma-na wuɔ: «Mi gbãa piiye baa-ni wɛi?»

Sorosi ba yuntieŋɔ cira: «Naŋ daa girɛkimma-i hie ta ŋ numa?

38 Esipiyiɛŋɔ maŋ siire pu aa nuɔmba neifieŋa hãi cu u huoŋ-nu hĩɛŋgu-na, mɛi na'a sĩ u yaa nuɔŋɔ-i.»

39 Pol wuɔ cira: «Muɔŋɔ-i, *Yuifuyiɛŋ muɔ, mi huɔŋ Tarse, dii Silisi mara nuɔ; mi hel nebuɔ-na; nelgbãŋgbãlãŋ muɔ sĩ. Jande mi cãrã-niɛ, yaŋ mi piiye cɛllɛ baa nuɔmba-i.»

40 Sorosi ba yuntieŋɔ hã-yo hũmelle-i. Pol wuɔ yiɛra munyugũmmu-na aa naa ce u naŋga-i wuɔ nuɔmba budii. Baa bi budii. Wuɔ biɛ nelma-i ebiremma-na wuɔ:

§ **21:30** Ba saa hiel-o *Diilodubuɔ-i-na koi koi, ba kãa baa-yo niɛraaŋ-gõŋgũɔŋgu'i nuɔ-i.

22

1 «Mi məlbaa namaa, baa mi tobaa namaa, yaaŋ mi waŋ
nelma yaaŋga-i baa-na.»
2 Polŋ duɔŋ tuɔ piiye ebiremma-na, baa gbuu budii da
tententeŋ ŋaa molo si dii. Wuɔ cira:
3 «Muɔŋɔ-i *Yuifuyiɛŋ muɔ. Mi huɔŋ Tarse, dii Silisi mara
nuɔ; ŋga mi vãa bande yaa nuɔ-i. Mi waa baa Gamaliɛl. U yaa
hãalãayã-miɛ bĩncuɔŋ-hũmelle-i hiere. Mi Diiloŋ-kũŋgu waa
kpelle ŋaa kũŋ yeŋ kpelle namaa na wulaa dumaa nyuŋgo-i-
na.
4 Bamaŋ naa suur Itieŋɔ hũmelle-na, mi taa mi ko-ba. Mi ciɛ
ba bel caamba namba baa bɛmba namba dii-ba kaso.
5 Da na'a mi tãal-na, na yuu *Diilojigãntaamba yuntieŋɔ-i
baa nelle bĩncuɔmba-i, ba ka waŋ-ma baa-na.»
(Pəpuər. 9.1-19; 16.12-18)

«Ba nyɛgãaŋ sɛbɛbaa hã-mi wuɔ mi ka hã i nelleŋ-tobimba
maŋ dii Damasi-i-na, wuɔ ba hã-mi hũmelle-i mi bel bamaŋ
cuu Yesu huoŋ-nu terieŋgu-na jo baa-ba *Yerusalɛmu-i-na
bande-i-na ji huol ba yammu-i.
6 Mi taa ku yaa-i. Miŋ kaa ta mi piɛ Damasi-i, bãaŋgu naa
hi yuhuɔŋga-i tĩ. Mi juɔ'a mi suɔ da cecerma naŋ temma hilaa
dɔrɔ-i-na jo ji dii-mi huɔŋga.
7 Mi pãŋ cii. Miŋ cii dumaaŋɔ-na, mi nu molo piiye baa-mi
wuɔ: ‹Sol, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ ce karaaŋ daaku temma-i baa-mi?›
8 «Mi yuu miɛ: ‹Hai moloŋɔ-i piiyeŋ?›
Kutieŋɔ gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Muɔ Nasarɛtitaaŋ Yesu, muɔmɛi pi-
iyeŋ. Ŋ ce karaaŋgu-i baa muɔmɛi.›
9 Bamaŋ waa baa-mi, ba daa cecerma-i, ŋga moloŋ daa uŋ
waaŋ mamaŋ ba saa nu-ma.
10 Uŋ piiye dumaaŋɔ-na, mi yuu miɛ: ‹Mɛi Tie, mi saaya mi
ce niɛ?›
U gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Diiloŋ uŋ taaraŋ ŋ ce mamaŋ, sire ŋ kã
Damasi-i-na ba ka pigãaŋ-ni baa-ma.›
11 Cecerŋ daama pãŋ yir muɔ gbula. Baa bel mi naŋ-na kã
baa-mi Damasi-i-na.
12 «A ne da naacolŋɔ naŋɔ waa Damasi-i-na, ba taa ba bĩ-yo
Ananiyasi. U taa u wuɔ *ãnjĩnamma-i fafamma. *Yuifubaa-
ba maŋ waa hiere Damasi-i-na, ba taa ba bĩ u yefafalle.
13 Wuɔ jo ji da-mi. Wuɔ piɛ mi caaŋ-nu aa naa cira: ‹Sol, puur
ŋ yufieŋa-i!› Mi yufieŋa bi pãŋ puur terduɔŋgu faŋgu-na mi ta
mi da.
14 Wuɔ gbɛ̃-mi wuɔ: ‹I bĩncuɔmbaŋ siire cu Diiloŋɔ maŋ
huoŋ-nu'i, u hielaa-ni duɔ pigãaŋ-ni u huɔŋga-i aa duɔ ce ŋ da
ŋ da Nelviiŋɔ-i baa ŋ yufelle, aa tiraa ce u piiye baa-ni baa fuɔ
fɛrɛŋ nuŋgu.

15 U taara niŋ daa mamaŋ aa nu mamaŋ, ŋ wuɔra ŋ waŋ-ma
baa nuɔmba-i hiere.
16 Baa sɛrɛ, sire ŋ ce ba *batiseŋ-ni aa ŋ gbuuse-yuɔ u hur ŋ
ãmbabalma-i hiere niɛ.›
17 «Miŋ juɔ bir kã Yerusalɛmu-i-na, yiiŋgu naŋgu-na, mi kã
*Diilodubuɔ-i-na ka ta mi cãrã Diiloŋɔ-i. Itieŋ wuɔ carra-miɛ.
18 Miɛ mi ne da-yo. U gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Pol, da ŋ fiɛ waŋ wuɔ niɛ
mi maama-na, Yerusalɛmutaamba siɛ hũu-ma. Sire ŋ hel ba
nelle-na donduo, baa tĩɛna!›
19 «Miɛ cira miɛ: ‹Itie, ba suyaa wuɔ bamaŋ cuu ŋ huoŋ-nu
muɔmɛi taa mi wuɔra *Diilonelhãalãdũnni-na mi bel-ba mi
muo-ba aa ta mi dii-ba kaso.
20 Aa mi waa baŋ taa ba ko Etiɛni maŋ taa u waŋ ŋ maama-i.
U kuliiŋgu dɔlaanu-miɛ. Bamaŋ kuɔ-yo, muɔmɛi taa mi niya
ba joŋgorbaa-ba-i.›*
21 Miŋ waaŋ mafamma-i, Itieŋɔ gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Sire ŋ kã, mi
taara mi puɔr-ni termaaŋ-nu *niɛraamba wulaa.›»
22 Nuɔmba naa kar ba tũnni-i ta ba nu Pol tuɔ piiye. Uŋ juɔ
cira wuɔ Diiloŋ wuɔ u ka saaŋ u yaa-i niɛraamba wulaa, baa
pãŋ doŋ ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Kuɔŋ naacolŋ daayo-i, baa na yaŋ-
yo!»
23 Ba taa ba kakarra aa hiel ba joŋgorbaa-ba-i ta ba naŋ-ba
dɔrɔ aa ta ba bi kũɔl hĩɛma-i ba naŋ dɔrɔ-i-na.
24 Maŋ juɔ waa dumaaŋɔ-na, sorosi ba yuntieŋ wuɔ cira
ba suur baa Pol ba cĩiŋgu-na ka muo-yo, ku yaa u ka waŋ
ninsoŋɔ-i.
25 Baa suur baa-yo ka vaa-yo aa da ba muo-yo. Wuɔ yuu
sorosi ba yuntieŋɔ maŋ waa u caaŋgu-na wuɔ: «Hai hãa-na
hũmelle-i wuɔ da na bel *Oromɛyiɛŋɔ maŋ, na gbãa muo-yo
a ne da na saa ce u ãndaaŋgu-i yogo?»
26 Uŋ piiye dumaaŋɔ-na, yuntieŋ daayo kã ka gbɛ̃ ba yun-
tieŋɔ maŋ naa cira ba muo-yo wuɔ: «Yuntie, i taa i yii diɛ cãl
dɛ! Naacolŋ daayo-i Oromɛyiɛŋɔ.»
27 Sorosi ba yuntieŋ wuɔ sire jo ji yuu Pol wuɔ: «Nuɔŋɔ-i
Oromɛyiɛŋ nuɔ wɛi?»
Pol wuɔ cira: «Ũu.»
28 Sorosi ba yuntieŋɔ cira: «Muɔmi hielaa gbeibuɔ da mi
gbãa da Oromɛsĩnni-i.»
Pol wuɔ cira: «Muɔ fuɔ, mi huɔŋ baa-ni.»
29 Uŋ piiye dumaaŋɔ-na, bamaŋ naa saaya ba muo-yo, baa
pãŋ forra u caaŋgu-na. Sorosi ba yuntieŋ uŋ ciɛ ba vaa-yo, kor
maa pãŋ ta ma da-yo.

Ba juɔ baa Pol Yuifu ba nellentaamba wulaa

30 Ku cuo kaala-i-na, sorosi ba yuntieŋɔ ce ba bĩ *Diilo-
jigãntaamba yuntaamba-i baa *nellentaamba-i duɔ ji suɔ baŋ

* **22:20** Niɛŋ 7.58; 8.1.

cãl Pol mamaŋ nuɔ-i jebi. Baŋ juɔ, wuɔ ce ba fir Pol jo baa-yo ba wulaa.

23

1 Pol wuɔ tuɔ ne *nellentaamba-i da kelkelkel, aa naa cira: «Tobiŋ namaa, mi suyaa miɛ ji hi baa nyuŋgo, mi wuɔyaa Diiloŋ-hũmelle-i baa huɔŋga diei; terieŋgu faŋgu-na, mi sa cãl mi fɛrɛ baa wɛima.»
2 *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i ba taa ba bĩ-yo Ananiyasi; wuɔ gbɛ̃ bamaŋ waa Pol caaŋgu-na wuɔ: «Muyaaŋ u nuŋgu-i na hã-yo!»
3 Pol wuɔ cira: «Ŋ ciɛra ba muo muɔmɛi wɛi? Diiloŋo ka bi muo nuɔŋo-i. Huhurmantieŋ nuɔni maŋ daani-i; ma sĩ ŋ juɔ da ŋ ji ce ãndaaŋgu-i a saanu baa *ãnjĩnamma yaa kɛ? Ma ce niɛ ŋ bir ciɛl-ma jĩna aa cira ba muo-mi?»
4 Nuɔŋ baa cira: «Ŋ tuora Diilojigãntaamba yuntieŋo yaa wɛi?»
5 Pol wuɔ cira: «Aoo! Tobiŋ namaa, mi saa naa suɔ wuɔ u yaa-i Diilojigãntaamba yuntieŋo-i, mi cãlãa. Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: ‹*Baa piiye babalaa ŋ hã nellentieŋo-i.*›*»
6 Pol wuɔ suyaa wuɔ nellentaamba namba waa *Sadusĩɛbaa aa banamba *Farisĩɛbaa, wuɔ cira: «Tobiŋ namaa, muɔŋo-i Farisĩɛyiɛŋ muɔ, mi bĩncuɔmba-i Farisĩɛbaa. Da na da na ce mɛi ãndaaŋgu-i nyuŋgo-i-na, kuu dii ŋaa miŋ hĩŋ taaluŋgu-i kuomba siremma-na, ku'i juɔ baa mafamma-i.»
7 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Sadusĩɛbaa-ba-i baa Farisĩɛbaa-ba sire ta ba fanu ba-naa u nelma-na, a ji ce calnu sɔmma hãi.
8 Kumaŋ ciɛ ku ce ijieni-i, Sadusĩɛbaa-ba ciɛra bafamba saa hũu-ma wuɔ kuomba ka sire, ba saa bi hũu-ma wuɔ *dɔrpɔpuɔrbiemba dii baa Diiloŋo-i, ba saa bi tiraa hũu-ma wuɔ jĩnabaa-ba dii. Farisĩɛbaa ba'a bafamba hũyãa-ma wuɔ daani-i hiere nii dii; ku'i juɔ baa ijieni-i.
9 *Anjĩnamma pigãataamba namba waa ba hɔlma-na, ba waa Farisĩɛbaa; bafamba sire muo jãŋ wuɔ bafamba saa da Polŋ cãlãa kusuɔŋ-nu, kɛrɛ jĩna'i ka carra-yuɔ dii; da ma'i sĩ dɔrpɔpuɔrbiloŋo.
10 Kuɔ sire bel vaa. Korma doŋ ta ma da sorosi ba yuntieŋo-i wuɔ sĩ ba ka hɔnu Pol. Wuɔ ce sorosibaa-ba jo ji hiel-o ba hɔlma-na a kã baa-yo ba cĩiŋgu-na.
11 Ku isuɔŋgu-na, Itieŋ wuɔ carra Pol a waŋ baa-yo wuɔ: «Vaa ŋ fɛrɛ! Niŋ waaŋ mi maama-i dumaa *Yerusalɛmu-i-na bande-i-na, da ŋ kã, ŋ waŋ-ma dumɛi *Ɔrɔmu-i-na.»

Yuifubaa-ba saa-ma da ba ko Pol

---

* **23:5** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 22.27

12 Ku cuo kaala-i-na, *Yuifubaa-ba sire nunu ba-naa cucu-
uyuŋgu-na da ba ko Pol, aa naa waasa wuɔ da ba saa ko-yo,
juuru sa wuo, hũmma sa nyɔŋ.
13 Bamaŋ naa ciɛ mafamma-i baa curaa nuɔmba komuɔŋa
hãi-i.
14 Baa sire kã ka ne *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa
nelle bĩncuɔmba-i a waŋ baa-ba wuɔ: «I daa i-naa, aa i
waasaaŋ wuɔ diɛ saa ko Pol, molo sa dii bĩŋkũŋgu u nuŋgu-na.
15 Fiɛfiɛ-i-na, namaa da na siɛ baa *nellentaamba-i, na kã
sorosi ba yuntieŋo wulaa, wuɔ u ce ba jo baa-yo na ji migãaŋ
ce u ãndaaŋgu-i fafamma. Da ba ta ba jo baa-yo, miɛ i ka gbãŋ
kpelle ko-yo hũmelle-na.»
16 Pol hãsĩŋo naŋo waa nu-ma. Wuɔ kã ka tũnu Pol baa-ma
dii sorosi ba cĩiŋgu-na.
17 Pol wuɔ bĩ sorosi ba yuntieŋo naŋo-i a ji waŋ baa-yo wuɔ:
«Kã baa naacombiloŋ daayo-i na yuntieŋo wulaa, nelma dii u
duɔ waŋ-ma baa-yo.»
18 Sorosiyiɛŋ wuɔ kã baa naacombiloŋo-i ba yuntieŋo wulaa
ka cira: «Pol yaa bĩɛ-mi hã-mi naacombiloŋ daayo-i wuɔ mi jo
baa-yo ŋ wulaa, kɛrɛ ŋ pɔpuɔruŋgu dii u wulaa.»
19 Ba yuntieŋ wuɔ bel naacombiloŋo naŋ-na ba kã ba deŋ ka
yuu-yo wuɔ: «Ku faa wɛi?»
20 Naacombiloŋ wuɔ cira: «Ku faa. Kuu dii ŋaa Yuifubaa-ba
saa-ma wuɔ ba ka jo ji waŋ baa-ni ŋ kã baa Pol bisĩnuɔ-i-na ba
ka migãaŋ ce u ãndaaŋgu-i.
21 Da ba jo, ŋ baa hũu-ma. Bamaŋ taaraayaŋ-yuɔ baa
komma-i ba curaa nuɔmba komuɔŋa hãi-i. Ba waasaaŋ wuɔ
da ba saa ko-yo, molo sa dii bĩŋkũŋgu u nuŋgu-na. Bafamba
tigiiŋ tĩ, ba cie nuɔnɛi.»
22 Sorosi ba yuntieŋ wuɔ cira: «Mi nuɔ, ŋga ma diei dii: Baa
yaŋ molo suɔ wuɔ ŋ tũɔnu-miɛ.» Aa naa ce u bir kũŋ.

Ba saaŋ Pol hã fãamaaŋo-i baa-yo

23 Naacombiloŋ uŋ taa, sorosi ba yuntieŋo bĩ bamaŋ cuu
ufaŋo-i ba hãi, a ji gbɛ̃-ba wuɔ: «Hielaaŋ sorosibaa nuɔsũɔ
na tigiiŋ-ba, baa sũŋgbartaamba komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo, a
naara puɔlnintaamba nuɔsũɔ. Diɛ wuo isuɔniiwuoni-i tĩ, na
ka kã Sesare.
24 Niɛŋ sũnaamba namba na ji kã baa Pol. Mi taara u hi
fãamaaŋo terieŋgu-i u yuŋgu baa jaŋ-yo.» Fãamaaŋo faŋo-i ba
taa ba bĩ-yo Felisi.
25 Aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i hã-ba wuɔ ba ka hã-yo. U nyɛgãaŋ
wuɔ:
26 «Fãamaa, mi pãa-ni jaaluŋgu.
Muɔ Kulodi-Lisiyasi, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi
hã-ni.

27 Baŋ kãa baa naacolŋɔ maŋ, *Yuifubaa-ba naa bel-o ta
ba taara ba ko-yo. Miŋ juɔ suɔ miɛ *Oromɛyiɛŋɔ, mi kã baa
sorosibaa-ba-i ka hũu-yo ba wulaa
28 kã baa-yo ba *nellentaamba wulaa da mi ka suɔ baŋ
cãl-oŋ mamaŋ nuɔ-i jebi.
29 Mi kãa ku yaa nuɔ-i, ka da ba cãl-o ba hũmelleŋ-kũŋ-nu.
U saa ce mamaŋ hii ba bel-o dii-yo kaso aa ji da baa a ko-yo.
30 Dumandɛ-i-na, mi nuɔ ba'a ba jɔguɔŋ-yo baa komma,
ku'i ciɛ mi saaŋ-yo hã-ni. Mi waaŋ-ma baa-ba miɛ da kuɔ
wɛima dii, ba kã naŋ wulaa.
I ka waa.»
31 Sorosibaa baa bi biɛ Pol isuɔŋgu faŋgu-na a kã ka hi
Antipatirisi.
32 Ku cuo kaala-i-na, bamaŋ waa baa ba gbeini-i, baa gũunu
aa naa yaŋ bamaŋ waa baa sũnaamba yaa cor baa Pol.
33 Baŋ kaa hi Sesare-i, baa dii sɛbɛ-i fãamaaŋɔ naŋ-na baa
Pol hiere.
34 Fãamaaŋ wuɔ kalaŋ sɛbɛ-i aa naa yuu Pol uŋ hel yasĩnni
maŋ nuɔ-i. Pol wuɔ cira u hel Silisi mara nuɔ.
35 Fãamaaŋ wuɔ cira: «Bamaŋ cãlãaŋ-niŋ da ba jo, nelma
maŋ dii yuuma-i, mi ka yuu-ni baa-ma.» Aa naa ce ba kã baa-
yo ka jĩna-yuɔ *Erɔdi cĩiŋ-nu.

24

Fãamaaŋɔ tĩɛnaana Pol ãndaaŋgu-na

1 Baŋ juɔ baa Pol ji hã fãamaaŋɔ-i, yinni naa cor, diiluŋ-
yiiŋgu-na, *Diilojigãntaamba yuntieŋɔ-i Ananiyasi wuɔ sire
baa nelle bĩncuɔmba namba-i a jo baa ãndaaŋgu-i fãamaaŋɔ
wulaa. Baa naa bi jo baa naacolŋɔ naŋɔ u duɔ ji piiye cu ba
huoŋ-nu. Ba bĩ naacolŋɔ-i Tɛrtulusi.
2 Baŋ juɔ, fãamaaŋ wuɔ ce ba bĩ Pol jo. Uŋ juɔ, Tɛrtulusi wuɔ
doŋ tuɔ piiye wuɔ: «Yuntie, iŋ yeŋ fiisaaŋgu maŋ nuɔ-i daaku-i
nuɔnɛi juɔ baa-ku. Ŋ migãaŋ wɛima bɔi hã-ye.
3 I siɛ gbuu gbãa jaal-ni.
4 Mi sa taara mi bella-niɛ jĩna ku'i ciɛ mi ta mi cãrã-niɛ miɛ
ŋ ce jande aa ŋ kar ŋ tũŋgu-i i piiye cɛllɛ yoŋ baa-ni.
5 Naacolŋ daayo-i nɛliɛŋɔ sĩ; i daa u wuɔra u gbo *Yuifubaa-
ba-i baa ba-naa terni-na hiere. Nasarɛtitaaŋ Diiloŋ-hũmelle
yuntieŋɔ naŋɔ'i.
6 U taa u yii duɔ bi bĩɛna *Diilodubuɔ-i hã-ye, ku'i ciɛ i bel-o.
[Ii naa cira i ce ãndaaŋgu-i miɛ cemma,
7 Lisiyasi* yaŋ aa kã ka hũu-yo i wulaa fɔ̃ŋgũɔ
8 aa cira mamaŋ da ma waa i jo naŋ wulaa.] Miŋ waaŋ
mamaŋ, da kuɔ coima, u yaa-i ŋ yuu-yo.»

* **24:7** Sorosi ba yuntieŋɔ maŋ bilaa Pol ba bĩ u yaa dumaaŋɔ-na. Niɛŋ 23.26.

9 Yuifubaa baa cira ma yaaŋga yaa-i, kɛrɛ ma ciɛ dumɛi.
10 Fãamaaŋ wuɔ hã Pol baa ãndaaŋgu-i. Pol wuɔ cira:
«Yuntie, mi suyaa miɛ nyuŋgo saa jĩna-niɛ ãndacelle-na miɛ
jãmalã-i-na. Terieŋgu faŋgu-na, mi holle sa tie baa wɛima.
11 Mi kãa *Yerusalɛmu-i-na da mi ka jaal Diiloŋo. Miŋ kãa,
ku saa cor yinni cĩncieluo ni hãi yogo. Da ŋ'a mi tãal-ni yuu-ba
ŋ ne.
12 Aa ŋ yuu-ba da kuɔ ba daa mi ciɛ ãndapirre baa moloŋo
Diilodubuɔ-i-na, sisɔ *Diilonelhãalãdũnni-na, da ma'i bi sĩ
yaŋga naŋga, ba waŋ-ma. Da kuɔ ba bi daa mi wuɔra mi gbo
nuɔmba-i, ba bi tiraa ba waŋ mafamma-i.
13 «Baŋ waaŋ mamaŋ hiere daama-i ãŋgbãŋgbãlãmma.
14 Mi gbãa waŋ mamaŋ baa-ni, ma yaa daama: Hũmelle
maŋ bafamba ciɛra di saa fa, muɔ mi suurii di yaa nuɔ-i ta
mi cãa i bĩncuɔmbaŋ siire cu Diiloŋo maŋ huoŋ-nu'i. Mamaŋ
nyɛgãaŋ *ãnjĩnamma-na baa *Diilopɔpuɔrbiemba sɛbɛbaa-
ba-na, mi hũyãa-ma wuɔ ninsoŋo.
15 Mi hũyãa-ma miɛ nelfafaamba maŋ kuu baa nelba-
balaamba-i hiere, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka sire-bɛi.
Bafamba fɛrɛ maŋ daaba-i ba bi hũyãa-ma mɛi temma-i.
16 Terieŋgu faŋgu-na, ku'i ciɛ mi ta mi gbãŋ kpelle, mi baa cãl
Diiloŋo-i, mi baa bi cãl moloŋo.
17 «Miŋ hilaa Yerusalɛmu-i-na ku bãaŋgu cuɔ. Miŋ kaa
wuɔra, mi da gbeiŋa cɛllɛ bel mi naŋ-na da mi ji kãyã mi
nelleŋ-baamba-i aa bi da hã Diiloŋo-i.
18 Da ŋ da ba daa-mi Diilodubuɔ-i-na, kuu dii ŋaa mii naa kã
baa ma yaa-i: Mi kãa ka migãaŋ mi yuŋ-maama. Nuɔmba bɔi
saa waa baa-mi! Ijieni saa bi waa!
19 Da ku waa wɛima, Yuifubaa-ba maŋ hilaaŋ *Asi-i-na, ba
yaa waa. Kuɔ mii naa cãl, ba yaa naa saaya ba waa nyuŋgo-i-
na a pigãaŋ-ni miŋ cãlãa terieŋgu maŋ nuɔ-i.
20 Baŋ kãa baa-mi *nellentaamba wulaa, ba kaa da cãlmuɔ
hayo-i haa-miɛ?
21 Iŋ kãa, aa mi sire yiɛra waŋ nelma maŋ miɛ: ‹Mi suyaa
miɛ da ŋ da ba ce mɛi ãndaaŋgu-i nyuŋgo-i-na, kuu dii ŋaa miŋ
hĩŋ taaluŋgu-i kuomba siremma-na ku'i juɔ baa mafamma-i›,
ba ka ta ba nii-miɛ ma yaa nuɔ-i, ni ma'i sĩ, ba nuɔ wuɔ mi
guɔlaaya bige-i?»
22 Fãamaaŋo-i ba taa ba bĩ-yo Felisi, wuɔ suyaa Yesu
hũmelle-i konnu-diɛ. Polŋ juɔ piiye tĩ, u saa kar ãndaaŋgu-i
yiiŋgu faŋgu-na, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Lisiyasi duɔ ji jo, mamaŋ da
ma waa, mi ka tũnu-nɛi baa-ma.»
23 Aa naa waŋ baa sorosi ba yuntieŋo naŋo-i wuɔ u dii Pol
kaso jĩna. Duɔ dii-yo, u yaŋ u waa u fɛrɛŋ nuɔ u jɛ̃naamba ta
ba gbã ba kã ba ne-yo aa ta ba ce u pɔpuɔrni-i.

24 Ku saa da yinni, wuɔ jo baa u ciɛŋo-i aa naa puɔr ba ka bĩ Pol wuɔ u ji piiye Yesu-Kirsa hũmelleŋ-kũŋgu-i pigãaŋ-ba. U ciɛŋo-i, ba taa ba bĩ-yo Durusil, u waa Yuifuyiɛŋo.

25 Pol wuɔ jo ji tuɔ piiye baa-ba nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya ŋ ce Diiloŋo huɔŋga-i dumaa, baa niŋ saaya ŋ bel ŋ fɛrɛ dumaa, baa Diiloŋ uŋ kaa yuu-ye dumaa. Uŋ piiyeŋ, Felisi hol diɛ doŋ ta di tie, wuɔ cira: «Yiɛra dumaa nyuŋgo-i-na; da mi ji da mi fɛrɛ yiiŋgu maŋ nuɔ-i, mi ka tiraa ce ba bĩ-ni ŋ jo.»

26 U taa u bi ne wuɔ sĩ Pol ka hã-yo gbeiŋa. A ce dumaaŋo-na, wuɔ tuɔ puɔr ba ta ba bĩ-yo kpɛ̃kpɛ̃ ba hã-yo.

27 U ciɛ dumɛi suu! Naacolŋo naŋo ji jo ji hor-o fãamaansĩnni-na. A ne da bieŋa hãi naa cor tĩ. Naacolŋo faŋo-i ba taa ba bĩ-yo Pɔrkusi-Fɛtusi. Felisiŋ taa u taara Yuifubaa-ba dɔl-o dumaaŋo-na, wuɔ yaŋ Pol dii kaso-i-na u saa hiel-o.

25

Fɛtusi tĩɛnaana Pol ãndaaŋgu-na

1 Fɛtusiŋ juɔ ji hor Felisi-i, wuɔ ce yinni siɛi aa naa sire kã *Yerusalɛmu-i-na.

2 Uŋ kãa, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle yuntaamba sire kã baa Pol maama-i u wulaa ka ta ba waana.

3 Aa naa cira wuɔ u ce jande aa u jo baa-yo Yerusalɛmu-i-na ba ji ce u ãndaaŋgu-i. A ne da ba taa ba taara u jomma-na ba ko-yo hũmelle-na.

4 Fɛtusi wuɔ waŋ baa-ba wuɔ Pol siɛ gbãa jo, uu dii kaso. Aa cira fuɔ fɛrɛ-i u saa jo duɔ ji vaaya Yerusalɛmu-i-na;

5 da kuɔ Pol cãlãa, duɔ u ta, ba hiel nuɔmba ba gbonu, da ba ka hi Sesare-i ba ka ce u ãndaaŋgu-i.

6 Fɛtusiŋ ciɛ yinni maŋ Yerusalɛmu-i-na aa bir kã Sesare-i-na, ni saa cor yinni cĩncieluo-i. Uŋ kãa yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, wuɔ kã gɛ̃ŋgɛrterieŋgu-na aa naa ce ba jo baa Pol.

7 Baŋ juɔ baa-yo, *Yuifubaa-ba maŋ hilaa Yerusalɛmu-i-na kã, baa sire cĩilã-yuɔ hiere ta ba gbu ba kar coikãŋkarɛiŋa ba haa-yuɔ.

8 Pol wuɔ cira: «Mi saa cãl manamma Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-na, mi saa bi cãl manamma *Diilodubuɔ-i-na, mi saa bi tiraa cãl *Oromɛ ba *jãmatigi-i, na hiire-miɛ hama-i nuɔ-i?»

9 Fɛtusiŋ taa u taara Yuifubaa-ba dɔl-o dumaaŋo-na, wuɔ yuu Pol wuɔ: «Ŋ taara mi kã baa ãndaaŋ daaku-i ka ce-ku Yerusalɛmu wɛi?»

10 Pol wuɔ cira: «Mɛi ãndaaŋguŋ hii fãamaaŋ ba terieŋgu-i ku kar kusuɔŋ-nu'i, ku siɛ gbãa bir kã terieŋgu naŋ-nu. Naŋ fɛrɛ-i ŋ suyaa kerre wuɔ mi saa cãl Yuifubaa-ba-i.

11 Da kuɔ mi cãlãa ninsoŋo, aa miŋ ciɛ mamaŋ ma hii ba komi, mi siɛ ĉiina kuliiŋgu-i. Ŋga baŋ haa mamaŋ miɛ, da kuɔ mi saa ce-ma, molo siɛ gbãa hã-ba baa-mi. Kuŋ hii terieŋgu maŋ daaku-i, yaaŋ ãndaaŋgu-i na hã Oromɛ ba jãmatigi-i baa-ku.»
12 Fɛtusi wuɔ piiye baa u caantaamba-i aa naa waŋ baa Pol wuɔ: «Niŋ'a i yaŋ ãndaaŋgu-i hã jãmatigi-i, ŋ ka kã u wulaa.»

Fɛtusibaa-ba saa Pol ãndaaŋgu maama

13 A ne da nellentieŋo naŋo waa ba taa ba bĩ-yo Agirpa*. Agirpa tũɔ naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Berenisi. Fɛtusiŋ ciɛ Pol ãndaaŋgu-i, ku saa da yinni, Agirpa-i baa u tũɔ-i baa jo Sesare-i-na wuɔ ba ji jaal Fɛtusi-i.
14 Baŋ juɔ ji ta ba da yinni dumaaŋo-na, yiiŋgu naŋgu-na, Fɛtusi wuɔ biɛ Pol kũŋgu-i tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Mi juɔ ji da Felisi bilaa naacolŋo naŋo-i jĩna dii kaso-i-na.
15 Miŋ kãa *Yerusalɛmu-i-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *Yuifu ba bĩncuɔmba jo mi wulaa wuɔ mi ko-yo, mi baa yaŋ-yo.
16 Mi gbɛ̃-ba miɛ *Oromɛbaa miɛ diɛ bel moloŋo-i aa i saa ce u ãndaaŋgu-i i siɛ gbãa ko-yo.
17 Ba sire jo baa-mi. Iŋ juɔ mi saa sɛrɛ; ku cuo kaala-i-na, mi ce ba jo baa-yo i diɛ ji ce u ãndaaŋgu-i.
18 Mɛi na'a sĩ u ciɛ kuubabalaaŋgu naŋ temma-i, a ji da ma'i sĩ.
19 Ba fanu ba-naa ba Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋ-nu, baa naacolŋo naŋ kũŋ-nu. Naacolŋo faŋo-i wuɔ ba bĩ-yo Yesu. U kuu, Pol fuɔ wuɔ u kuu aa sire.
20 Mɛi ne nel daama cu mi huɔŋga-i; mi saa suɔ miŋ ka ce kumaŋ. Mi naa mi yuu Pol da kuɔ u taara ãndaaŋ daaku kã Yerusalɛmu.
21 Pol wuɔ fuɔ ãndaaŋgu sa kã terieŋgu, kɛrɛ kuŋ hii terieŋgu maŋ nuɔ-i, i yaŋ-ku i hã *jãmatigi-i baa-ku. Mi naa mi ce ba bir dii-yo jĩna miɛ da mi da yiiŋgu, mi saaŋ-yo hã jãmatigi-i baa-yo.»
22 Agirpa wuɔ cira: «Naacolŋ daayo-i mɛi taara mi da-yo baa mi yufelle u piiye mi nu.»
Fɛtusi wuɔ cira: «Wɛima sĩ, bisĩnuɔ ŋ ka da-yo.»
23 Ku cuo kaala-i-na, baa saaŋ Agirpa-i baa niimarni u jo ji suur gɛ̃ŋgɛrdũŋgu-na baa u tũɔ-i baa sorosi ba yuntaamba-i a naara nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba maŋ waa nelle-na. Baŋ juɔ, Fɛtusi wuɔ ce ba jo baa Pol.
24 Baŋ juɔ baa-yo, Fɛtusi wuɔ cira: «Nellentieŋo-i baa namaa namaŋ dii bande-i-na hiere, na daa naacolŋ daayo-i kɛ? Miŋ kãa Yerusalɛmu-i-na, Yuifubaa-ba-i hiere ba sire jo mi wulaa,

* **25:13** Ba gbɛ̃ Erɔdi-Agirpa maŋ hãaliŋ-wuoŋo yaa-i. Niɛŋ *Erɔdi sĩnni-na dii ãnfirnumma-na.

aa tiraa nyaanu-miɛ jo bande-i-na, wuɔ naacolŋ daa u saa baa kuliiŋgu.

25 Muɔ da mi ne, mi siɛ da uŋ ciɛ kumaŋ aa ba'a ba ko-yo. Ŋga uŋ ciɛra i yaŋ ãndaaŋgu-i hã jãmatigi-i baa-ku, mi ka saaŋ-yo hã-yo baa-yo.

26 Mi saa da nelma jebi u kũŋgu-na da mi nyɛgɛ̃ŋ saaŋ hã jãmatigi-i, ku'i ciɛ na da mi ciɛ ba jo baa-yo nyuŋgo-i-na i diɛ ji yuu-yo Agirpa naŋ fɛrɛ-i ŋ yufelle-na, ku niɛ sĩ mi ka gbãa da manamma nyɛgɛ̃ŋ.

27 Mɛi niɛ da, da na bel moloŋo-i da na saaŋ-yo terieŋgu naŋ-nu, uŋ ciɛ kumaŋ na bel-o, na saaya na nyɛgɛ̃ŋ-ku hã terieŋgu faŋgu taamba-i bafamba bi suɔ.»

26

Polŋ waaŋ mamaŋ baa Agirpa-i

1 Agirpa wuɔ cira: «Pol, ãndaaŋgu-i dii nuɔnɛi wulaa-i; piiye mamaŋ dii naŋ wulaa.» Pol wuɔ fara u naŋga-i aa naa cira:

2 «Nellentie, *Yuifubaa-baŋ haa mamaŋ miɛ hiere, niŋ hãa-mi hũmelle-i mi da mi waŋ maŋ bilaa dumaa tũnu-niɛ nyuŋgo-i-na, ku dɔlaanu-miɛ cor.

3 Na niŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i, molo siɛ gbãa pigãaŋ-ni Yuifu ba bĩncuɔŋ-maama-i, aa ŋ suɔ baŋ fanuŋ ba-naa nelma maŋ nuɔ-i hiere. Terieŋgu faŋgu-na, jande, fɛ̃ ŋ huɔŋga-i aa ŋ nu mi nelma-i.

4 «Ma miŋ siire ce kumaŋ *Yerusalɛmu-i-na, Yuifubaa-ba-i hiere ba suyaa-ku.

5 Nyuŋgo saa jĩna-yiɛ baa i-naa. Ba suyaa wuɔ *Farisĩɛyiɛŋ muɔ, aa tiraa suɔ wuɔ i Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu kuolaaya yaŋ Yuifubaa-ba namba-i. Da ŋ yuu-ba, da ba'a ba ka waŋ ninsoŋo-i baa-ni, ba ka waŋ-ma baa-ni.

6 Aa da ŋ da ba ce mɛi ãndaaŋgu-i nyuŋgo-i-na, kuu dii ŋaa Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa i tobaa-ba-i, miŋ hĩŋ ku taaluŋgu-i, ku'i juɔ baa mafamma-i.

7 *Isirahɛl-baamba-i hiere ba kũŋgu-na ba hĩŋ ku taaluŋgu-i, ku'i ciɛ ba ta ba cãrã Diiloŋo-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i.

«Nellentie, muɔ miŋ bi hĩŋ taaluduɔŋgu faŋgu-i, Yuifubaa-ba gãŋ baa-mi ma yaa nuɔ-i.

8 Namaa niɛ-ma niɛ, Yuifubaa namaaŋo-i, aa cira Diiloŋo siɛ gbãa sire kuomba-i?

9 Mɛi fɛrɛ maŋ daami-i, mii naa da niɛ sĩ mi saaya mi gbãŋ kpelle a hiel Nasarɛtitaaŋ Yesu yerre-i nuɔmba nunni-na.

10 Mi taa mi ce ma yaa-i Yerusalɛmu-i-na. Bamaŋ naa cu Yesu huoŋ-nu, *Diilojigãntaamba yuntaamba naa hã-mi hũmelle-i mi bel ba fɔ̃ŋgũɔ dii-ba kaso, aa da ba'a ba ko-ba, mi sa yagar.

11 Mi taa mi wuɔra *Diilonelhãalãdũnni-na hiere mi ceba gbomma. Mi taa mi taara mi kpakpaa-ba hiel-ba Yesu hũmelle-na. Mi huɔŋgaŋ ŋa naa gbuu du baa-ba dumaaŋo-na, da mi ce mi hel nyaa ba huoŋ-nu nilɛiŋa naŋa-na.»

(Pəpuər. 9.1-19; 22.5-16)

12 «Miŋ waa ta mi ce karaaŋgu faŋgu-i, yiiŋgu naŋgu-na, Diilojigãntaamba yuntaamba ji hã-mi hũmelle-i mi ta mi kã Damasi.

13 Mi waa baa nuɔmba namba. Nellentie, muɔmɛi tũɔ-niŋ, bãaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i, miɛ mi ne da cecerma naŋ temma hilaa dərɔ-i-na jo ji dii-ye huɔŋga. Cecerŋ daama taa ma carra ma yaŋ bãaŋgu-i.

14 Yiɛ pãŋ cii hiere, mɛi nu molo piiye baa-mi ebiremma-na wuɔ: ‹Sol, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ ce karaaŋ daaku temma-i baa-mi? Ŋ saa suɔ wuɔ ŋ ce gbãŋgbãŋ wɛi?›

15 «Miɛ yuu miɛ: ‹Hai moloŋo-i piiyeŋ?›

«Kutieŋo gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Muɔ Yesu, muɔmɛi piiyeŋ, ŋ ce karaaŋgu-i baa muɔmɛi.

16 Sire ŋ yiɛra. Mi caraaya-niɛ da mi ce-ni mi cãarãŋ nuɔ, aa niŋ daa mamaŋ daama-i nyuŋgo-i-na, ŋ ce ma watieŋ nuɔ baa miŋ ka ta mi pigãaŋ-ni mamaŋ hiere.

17 Mi ka puər-ni ŋ nelleŋ-baamba wulaa baa *niɛraamba bi wulaa. Mi ka waa baa-ni, molo siɛ gbãa ce-ni bĩŋkũŋgu.

18 Kã ŋ ka hiel-ba kukulma-na ŋ dii-ba cecerma-na. Kã ŋ ka hũu-ba *Sitãni wulaa ŋ hã Diiloŋo-i baa-ba. Da ba hũu mi maama-i, ba ãmbabalma ka hur aa ba nuŋgu ka waa baa Diiloŋ-baamba-i.›

19 «Nellentie, Itieŋ uŋ caraaya-miɛ a waŋ mamaŋ baa-mi mi siɛ gbãa yagar-ma.

20 Mi duɔŋ Damasi yaa nuɔ-i igɛ̃na ta mi waŋ u maama-i, aa hel terieŋgu-na kã *Yerusalɛmu. Miŋ siire Yerusalɛmu-i-na, mi wuɔra gbuo *Yude nilɛiŋa-i hiere ka cor baa niɛraamba-i. Mi taa mi piiye baa-ba miɛ: ‹Naanaŋ na ciləbabalaŋo-i aa na suur Diiloŋ-hũmelle-na. Yaaŋ na ciluɔ tuɔ fa ku yaa pigãaŋ wuɔ na naana na ciləbabalaŋo-i ninsoŋo.›

21 Da ŋ da *Yuifubaa-ba bilaa-mi *Diilodubuɔ-i-na ta ba taara ba ko-mi, ku yuŋgu yaa kufaŋgu-i.

22 Ŋga Diiloŋo saa hũu-ma. Ji hi baa nyuŋgo, muɔmɛi daami ta mi waŋ u maama-i baa nuɔmba-i hiere, mi sa bɔ moloŋo baa-ma. *Diilopəpuərbiembaŋ siire waŋ mamaŋ a naara *Moisi-i, mi tir ma yaa-i; mi saa haa manamma mɛi.

23 Ba waaŋ-ma wuɔ: ‹Diiloŋ uŋ ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u ka mulĩɛŋ. Aa duɔ ku, u yaa ka sire igɛ̃na kuomba hɔlma-na. Duɔ sire, u ka pigãaŋ i baamba-i koŋkor-hũmelle-i baa niɛraamba-i hiere.›»

24 Polŋ juɔ piiye hi terieŋ daaku-i, Fɛtusi wuɔ kaasĩŋ da
gbagaga wuɔ: «Pol, nuɔ ŋ siɛ waa dii ŋ fɛrɛ nuɔ! Sɛbɛ siire ŋ
yuŋgu-i!»
25 Pol wuɔ cira: «Fɛtusi, mi saa piel. Miŋ waŋ-maŋ dumaa
ma ciɛ dumɛi.
26 Maŋ ciɛ terieŋgu maŋ nuɔ-i, ku saa fuo. Agirpa suyaa-ma
hiere, ku'i ciɛ mi da holle yiɛra u yaaŋga-na ta mi waŋ-ma.»
27 Aa naa cira: «Nellentie, Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ ma-
maŋ, ŋ hũyãa-ma wɛi? Mi suyaa miɛ ŋ hũyãa-ma.»
28 Agirpa wuɔ cira: «Pol, ŋ taara ŋ ce-mi Kirsa wuoŋ muɔ hoi
dumandɛ-i-na wɛi?»
29 Pol wuɔ cira: «Da ku fiɛ waa fiɛfiɛ sĩ, wɛima sĩ. Aa naŋ
diei sĩ, miŋ piiyeŋ baa namaa namaŋ hiere nyuŋgo-i-na, mi
cãrã Diiloŋo-i miɛ u ce-na mɛi temma-i; ŋga mamaŋ daa-mi
daama-i u baa yaŋ ma yaa da-na.»
30 Polŋ juɔ piiye tĩ, Agirpa-i baa Fɛtusi-i a naara Berenisi-i
baa bamaŋ waa hiere, baa sire ta ba hel.
31 Umaŋ duɔ puur duɔ piiye, wuɔ: «Mɛi saa suɔ kumaŋ ciɛ ba
bel naacolŋ daayo-i aa migãaŋ ta ba taara ba ko-yo.»
32 Agirpa wuɔ tuɔ piiye baa Fɛtusi-i wuɔ: «Kuɔ u saa naa cira
na yaŋ ãndaaŋgu-i hã *jãmatigi-i baa-ku, dumandɛ-i-na nii
naa nanna-yuɔ.»

27

Ba kãa baa Pol jãmatigi wulaa

1 I tammaŋ juɔ hel yiiŋgu-na diɛ kã *Itali-i-na, baa cira i ta
baa baatoŋo, aa naa dii Pol sorosi ba yuntieŋo naŋo naŋ-na
a naara kasobiemba namba. Ba taa ba bĩ sorosi ba yuntieŋo
faŋo-i Yulusi. U waa *jãmatigi sorosibaa-ba yaa nuɔ-i.
2 Iŋ taa baa baatoŋo maŋ, uu naa hel Adarmiti jo aa bir
tuɔ kã *Asi-i-na. Naacolŋo naŋo waa baa-ye, ba taa ba bĩ-yo
Aritarke; u taa u hel Tesalonike, dii Maseduɔni mara nuɔ.
3 Iŋ taa yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, yiɛ kã ka hi Sidõ.
Yulusi taa u ce baa Pol u cor. Iŋ hii Sidõ-i, wuɔ hã-yo hũmelle-i
u suur nelleŋ-huɔŋga-na ka taara u yufieŋ-niini-i u jɛ̃naamba
wulaa bir jo.
4 Iŋ siire Sidõ-i-na diɛ cor, fafal muɔ ta mu jãrã-yiɛ. Yiɛ naa
yiɛ cĩil ka bella Sipire kɔtuɔŋgu-i tiɛ kã,
5 kã ka cor Silisi-i aa sire ka cor Pãnfili-i kã ka hi Mira, dii
Lisi mara nuɔ.
6 Iŋ hii Mira-i, sorosi ba yuntieŋ wuɔ da baatoŋo naŋo hilaa
Alɛsãndiri tuɔ kã Itali-i-na, wuɔ ce i hel suur u yaa nuɔ-i.
7 Iŋ biyaa hũmelle-i, i saa gbãa tiɛ gbar fafamma; i ciɛ
sũlma-i dumɛi diɛ ka hi Kinide-i. Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, i daa
yinni hũmelle-na. Iŋ juɔ ne da fafalmu sa hũu-ma, yiɛ karnu
hel Salmone, a cĩil Kirɛti kɔtuɔŋgu naŋgu-na.

8 Iŋ fiɛ kã terieŋgu-na, i ciɛ sũlma-i dumɛi aa diɛ hi baatoŋ ba munyiɛrammu maŋ baŋ bĩŋ-muŋ «Munyiɛrafafammu-i»; dii Lase caaŋgu-na.
9 I bãaŋgu cuɔ hũmelle-na cor, a ce *Yuifu ba sũŋgu maŋ baŋ dii-kuŋ dĩkara-huɔŋgu-na, ku ji cor. Kuɔ migãaŋ ta ku balaŋ-yiɛ baatoŋo gbarma-na ku kã. Polŋ daa-ku dumaaŋo-na, wuɔ gboya bamaŋ waa baatoŋo-na wuɔ:
10 «Mi jɛ̃naaŋ namaa, diɛ suuye i yufieŋa-i aa cor, i siɛ ka hi. Baatoŋo siɛ hi, coŋgorni siɛ hi! Aa miɛ fɛrɛ-i diɛ saa gbãŋ, i ka ʧiɛ-maŋ.»
11 Baatoŋo yuntieŋo-i baa u tieŋo-i baa yagar Pol nuŋgu-i. Sorosi ba yuntieŋ wuɔ bi cu ba huoŋ-nu.
12 Iŋ ŋa naa yiɛra munyiɛrammu maŋ nuɔ-i, mu saa fa waaŋ-huɔŋgu-i. Munyiɛrammu nammu bi waa Feniki-i-na dii Kirɛti bãsuuruŋgu-na. Iŋ waa baa bamaŋ, ba fɔ̃ŋgũɔ baa cira i gbãŋ kpelle a hi terieŋgu faŋgu-i, kɛrɛ ba taara ba ka ʧiɛna kusuɔŋ-nu'i aa waaŋgu cor.
13 Fafalmu maŋ taa mu jo huɔŋgu faŋgu-na, mu saa waa baa fɔ̃ŋgũɔ dumaa. Muɔ hilaa cicaaryaŋga ta mu kã dɔryaŋga. Baa da niɛ sĩ ma ka dɔl-ba. Baa ce yiɛ sire bella Kirɛti kɔtuɔŋgu-i tiɛ kã.
14 I saa maa, fafalmu naŋ teŋ muɔ sire i dɔryaŋga-na a jo ji suuye-yiɛ; ba bĩ fafalmu fammu-i «Ɛrakilɔ̃».
15 Baatoŋ wuɔ tuɔ kã kɔtuɔŋgu; i saa gbãa diɛ yiɛra-yuɔ, yiɛ naa yiɛ yaŋ muɔ ta mu kã baa-ye mu muŋkãmmu.
16 Yiɛ kã ka cor terieŋgu naŋgu kɔtuɔŋgu-na aa yaŋ-ku i nadieŋ-na. Ba bĩ terieŋgu-i Koda. Kuɔ cĩnnu-yiɛ cɛllɛ fafalmu-na. Beŋo naŋo waa baa-ye tuɔ kãyã-yiɛ. Iŋ cĩɛnu dumaaŋo-na, yiɛ gbãŋ baa ufaŋo-i haa-yo baatoŋo-na.
17 Iŋ haa-yo, maacenciraamba maŋ dii baatoŋo-na, baa ce iyiemba a pɛ̃rã baatoŋo-i wuɔ u baa ji bĩɛna. Yiɛ kãalã yiɛ sĩ fafalmu ka kã baa baatoŋo-i Libi jãmalã yaŋga u ka nyugũŋ hĩɛmugãaŋgu-na yiɛra i wulaa; a ce dumaaŋo-na, yiɛ hiire baatoŋo kompaŋga-i aa naa yaŋ i fɛrɛ hã fafalmu ta mu kã baa-ye mu muŋkãmmu.
18 Ku cuo kaala-i-na, fafalmu yagar ce hũmma ta ma sagalla-yiɛ bɔ̃mbɔ̃ŋ ma naara. Yiɛ naa yiɛ parra coŋgorni-i nanna hũmma-na.
19 Yiiŋgu faŋgu curoŋo-na, bamaŋ ciɛŋ maacemma-i baatoŋo-na, baa biɛ baatoŋ-bĩmbĩnni-i baa ba fɛrɛŋ nammu a nanna-niɛ.
20 I ciɛ yinni bɔi molo sa da bãaŋgu yufelle baa mɔɛŋa-i hiere. Fafal muɔ bi ʧiɛ mu temma-i kunaŋgu sa parra-muɔ. I saa tiraa tiɛ hĩŋ taaluŋgu i fɛrɛŋ nuɔ.
21 I daa yinni i saa wuo kuuwuoŋgu. Pol wuɔ sire yiɛra i hɔlma-na aa cira: «Mi jɛ̃naaŋ namaa, kuɔ naa naa nu mi

nuŋgu-i aa i ʧɛna dii Kirɛti-i-na, mamaŋ juɔ ta ma da-ye daama-i a ji ce i tiɛ nanna coŋgorni-i, maa naa saa da-ye.

22 Mamaŋ dii fiɛfiɛ-i-na, fiɛŋ na hɔmmu-i, molo siɛ ku, baatoŋo yaa ka ʧɛ-maŋ yoŋ.

23 Miŋ cuu Diiloŋo maŋ huoŋ-nu'i ta mi cãa-yo, u puɔraa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo-i mi wulaa isuɔŋgu-na u ji waŋ baa-mi

24 wuɔ mi baa kãalã, kɛrɛ da ku fiɛ ce niɛ niɛ, mi ka hi jãmatigi-i u ce mi ãndaaŋgu-i. A ce dumaaŋo-na, bamaŋ dii baa-mi hiere u ka bi kor-ba, u siɛ yaŋ ba ku.

25 Terieŋgu faŋgu-na, fiɛŋ na hɔmmu-i, mi haa mi naŋga-i Diiloŋo-na. Uŋ waaŋ-ma dumaa u ka bi ce-ma dumɛi.

26 Mi suyaa miɛ fafalmu ka kã baa-ye ka nanna bomborma nammaŋ.»

27 Fafalmu bʃɛŋ baa-ye da suu hũmma-na a ce yinni cʃncieluo ni siɛi. Cʃncieluo ni naa yiiŋgu isuɔŋgu-na, isuɔholleŋ juɔ ta di hi, bamaŋ ciɛŋ maacemma-i baatoŋo-na, baa suɔ wuɔ i piɛ bomborma namma.

28 Baa fi hũmma pupurma-i a da ma yuu mɛtiribaa komorre baa cʃncieluo niehãi. Yiɛ cor. Iŋ kaa maa cɛllɛ, ba tiraa fi-ma, a da ma yuu mɛtiribaa komorre baa niisiɛi.

29 Baa ta ba kãalã wuɔ sʃ baatoŋo ka kã ka jũŋ tãmpʃɛŋa hũmma-na. Baa ful baatoŋo fagammu naa huoŋ-yaŋga-na aa ʧɛna ta ba niya cuo kaalma-i.

30 Ku huoŋgu-na, baa ji ta ba taara ba hel gbar. Baa hiire beŋo maŋ waa baa-ye baatoŋo-na aa gbɛ̃-ye dumaa wuɔ ba taara ba hiire gbu baatoŋo fagammu nammu yaaŋga-na a bella-yuɔ u baa ji bibirre.

31 Pol wuɔ gbɛ̃ sorosibaa-ba-i baa ba yuntieŋo-i wuɔ: «Da ŋ da na yaaŋ balaŋ daaba hel, na ka ʧɛ-maŋ.»

32 Baa naa hiel beŋo-i aa vaa-yo baa iyiemba namba bella-yuɔ. Polŋ juɔ piiye dumaaŋo-na, sorosibaa baa kar iyieŋ daaba-i aa naa yaŋ beŋo ta.

33 Iŋ ʧɛnaana tiɛ cie cuo kaalma-i, Pol wuɔ cira: «I ciɛ yinni cʃncieluo baa ni naa yaa dɛi hɔculle-na, aa molo saa dii kuuwuoŋgu u nuŋgu-na.

34 Jande, wuyaaŋ! Ku yaa fɔ̃ŋgũɔ ka da-nɛi na hel-mɛi. Baa na tie holle, i ka hi hʃnni hiere unaŋ yuŋgu siɛ jaŋ-yo.»

35 Uŋ piiye dumaaŋo-na, *buruo naŋo waa, wuɔ biɛ-yo aa jaal Diiloŋo-i ba yaaŋga-na hiere aa bũl-oŋ a doŋ tuɔ wuo.

36 Sirɛiŋa suɔ da-ba hiere baa kã ba ta ba wuo.

37 Miɛ maŋ waa baatoŋo-na, i waa nuɔŋ miɛ nuɔsũɔ komuɔŋa siɛi baa cʃncieluo nuɔŋ miɛ niediei.

38 Baatoŋ daa wuɔ tũyãa dʃmma yaa bɔi. Baŋ juɔ wuo ʧʃ, baa huɔl-ma kũnna hũmma-na a parra coŋgorni-i aa baatoŋo duɔ ce fiɛfiɛ.

39 Cuoŋ juɔ kaal, maacenciraaŋ baa fara da terieŋgu naŋgu-i
ba saa suɔ-ku, aa da hũmma wuyaa terieŋgu faŋgu yiɛŋgu
naŋgu-i. Baa cira ba ka gbãŋ kpelle hi terieŋgu faŋgu-i.
40 Baa fir baatoŋo-i aa yaŋ fagammu-i dii hũmma-na, aa naa
bi fir yilemmu iyiemba-i. Baŋ ciɛ mafamma-i, baa vaa baa-
toŋo kompaŋga-i yaaŋga-na fafalmu da mu kã baa-ye terieŋ
daaku-na.
41 Iŋ taa ka hi hɔlma namma-i, hĩɛmugãaŋ kuɔ yiɛra baa-
toŋo-i u saa gbãa duɔ cor. U yaaŋga suurii hiere hĩɛmugãaŋgu-
na. Hũŋ maa ta ma jo ma naŋ u tuole-i ma kara-diɛ.
42 Sorosibaa-baŋ daa-ma dumaaŋo-na, baa cira ba ko kaso-
biemba maŋ waa baa-ye hiere wuɔ sĩ da ba sɔ hel ba ka gbar.
43 Ba yuntieŋ wuɔ cie-ba. U saa tuɔ taara ba ko Pol ku'i ciɛ
wuɔ cie-ba aa naa cira: «Bamaŋ suyaaŋ sɔmma, ba ta yaaŋga
ba ta ba sɔ ba kã bomborma-na,
44 banamba ka nyugũŋ baatoŋ-yilanni-na cu ba huoŋ-nu.» Ba
ciɛ dumɛi a gbãa huɔl hiere; molo saa tĩɛ-maŋ.

28

Polbaa-ba huɔlaa kã Malti

1 Iŋ namalãayã huɔl hũmma-na tĩ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, yiɛ
yuu, baa cira terieŋgu faŋgu-i ba bĩ-ku Malti.*
2 A ne da diilo taa u dãa, waaŋgu'i daaku. Terieŋgu faŋgu
taamba silaa ce baa-ye, a dii dãŋgbɔguɔŋgu naŋ temma aa bĩ-
ye i ka tiɛ yiraaŋ.
3 Pol wuɔ kaal daamiɛŋa naŋa duɔ dii dãamu-na, a ne da
gbeina waa galla-yɛi, Pol saa da-yo. Dãamuŋ wurii bel-o, wuɔ
doŋ Pol naŋga-i a pãŋ nyaar.
4 Terieŋgu faŋgu taambaŋ daa mafamma-i, ba tĩiŋgu naŋgu
waa ba taa ba bĩ-ku «Ninsontieŋo», baa ta ba piiye baa ba-
naa wuɔ: «Naacolŋ daayo siɛ waa dii nelfɛfɛiŋo, u ka waa
nelkoroŋo. Na saa da, uŋ fiɛ kor hũmma-na, Ninsontieŋo saa
yaŋ-yo.»
5 Pol wuɔ misĩrrã jĩɛŋo-i dii-yo dii dãamu-na aa yiɛra tuɔ ne;
bĩŋkũŋgu saa ce-yo.
6 Ba taa ba ne wuɔ sĩ u ka pãŋ nyurã terduɔŋgu faŋgu-na, sisɔ
u ka pãŋ ku. Baa niya, niya, ba saa ji da bĩŋkũŋgu ciɛ. Baa bir
yaŋ aa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u siɛ waa dii gbãŋgbãŋ.»
7 Iŋ waa terieŋgu maŋ nuɔ-i, ba fãamaaŋo dumɛlle saa naa
maa baa-ku. Ba taa ba bĩ-yo Pubilusi. Wuɔ gbuu bel-e ŋaa u
jɛ̃naaŋ miɛ aa ce i ce yinni siɛi baa-yo u dumɛlle-na.
8 U to wuɔ waa galla; wuɔ sa waa hĩnni, tɔgɔtɔgɔniŋo'i waa-
yuɔ aa u kũɔma tiraa huol da pãmpãmpãŋ. Pol wuɔ suur ka
haa u nammu-i yuɔ aa cãrã Diiloŋo-i hã-yo; wuɔ pãŋ sire.

* **28:1** Hũmma-i diyaa Malti-i huɔŋga.

9 Polŋ siire bĩncɔiŋo-i, jaamba maŋ waa nelle-na, baa jo u ji
sire-bɛi.
10 Uŋ siire jaamba-i dumaaŋo-na, baa migãaŋ bel-e
fafamma naara. Iŋ juɔ'a i ta, bĩmbĩnni maŋ maama-i waa-yiɛ
hiere, baa hã-ye baa-ni wuɔ i bel i naŋ-na tiɛ kã.

Polbaa-ba curaa Ɔrɔmu

11 I ciɛ caamba siɛi Malti-i-na aa suɔ diɛ cor. Iŋ'a i ta, yiɛ
suur baatoŋo naŋo-na, ba bĩ-yo «Diyɔsikuur» ku yuŋgu yaa
wuɔ pĩɛbaa.† Baatoŋo faŋ wuɔ hilaa Alɛsãndiri a jo ji yiɛra cie
waaŋ-huɔŋgu cor.
12 Iŋ taa dumaaŋo-na, yiɛ kã ka hi Sirakuse; yiɛ ce yinni siɛi
kusuɔŋgu-na aa cor.
13 Iŋ curaa, yiɛ bella koŋkondaaŋgu-i kã ka hi Erejo.
Ku cuo kaala-i-na, fafalmu naŋ muɔ sire i huoŋ-yaŋga-na
ta mu tisĩŋ-ye; a ce dumaaŋo-na, yiɛ ce yinni hãi yoŋ aa hi
Pusɔli-i.
14 Iŋ hii nelle fande-i, yiɛ da Diiloŋ-dũŋ-baamba namba. Baa
cira i tĩɛna ce yinni niehãi baa-ba. Yiɛ tĩɛna ce yinni fanni-i aa
suɔ cor tiɛ kã *Ɔrɔmu-i-na.
15 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ Ɔrɔmu-i-na baŋ juɔ nu wuɔ i jo dii,
baa sire jãrã jo nelle nande-na, ba bĩ-de «Ducɔnni siɛi». Banaŋ
baa cor jo Apiyusi saŋga-na da ba ji jãrã-yiɛ. Polŋ juɔ'a u ne
da-ba, wuɔ jaal Diiloŋo-i aa naa migãaŋ dii sirɛiŋa u fɛrɛŋ nuɔ.
16 Iŋ kaa hi Ɔrɔmu-i, ba saa dii Pol kaso-i-na baa kasobiemba
namba-i; baa ce u kã ka biɛ dũŋgu u deŋ, aa jĩna sorosiyiɛ tuɔ
niya-yuɔ.

Polŋ ciɛ kumaŋ Ɔrɔmu-i-na

17 Polbaa-baŋ hii *Ɔrɔmu-i, wuɔ ce yinni hãi, siɛliŋ-yiiŋgu-i,
wuɔ bĩ *Yuifu ba bĩncuɔmba maŋ waa terieŋgu-na ba jo u
wulaa. Baŋ juɔ, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Tobiŋ namaa, naŋ daa mi
bĩɛ-na dɛ-i, ku saa balaŋ. Mi saa cãl miɛ nelleŋ-baamba-i, mi
saa bi guɔla manamma i bĩncuɔŋ-hũmelle-na, ŋga ba bilaa-mi
*Yerusalɛmu-i-na a hã *Oromɛbaa-ba-i baa-mi.
18 Oromɛbaa-ba yuu-mi, mi biɛ piiye. Ba ne da mafamma
saa hi mi kuliiŋgu. Ba'a ba nanna-miɛ,
19 ŋga i nelleŋ-baamba yagar wuɔ ma siɛ gbãa ce. Ku yaa nuɔ-i
mi naa miɛ ba yaŋ mi ãndaaŋgu-i hã *Oromɛ ba *jãmatigi ka
ce-ku. Na baa ji da niɛ sĩ mi taara da mi dii mi nelleŋ-baamba
yunni-i wɛima-na? Ma'i sĩ.
20 Ku'i ciɛ mi bĩ-na da mi ji waŋ ma yaaŋga-i baa-na.
*Isirahɛl-baambaŋ hĩŋ kumaŋ taaluŋgu-i, ba bilaa muɔŋo-i
kufaŋgu maama'i nuɔ-i dumandɛ-i-na.»

† **28:11** Pĩɛbaa daaba-i, ba taa ba bĩ unaŋo-i Kasitɔr aa bĩ unaŋo-i Polusi. Girɛki ba
tĩiŋgu-i waa. Baatoŋ-maacenciraaŋ baa biyaa-ku ku ta ku niya-bɛi.

21 Bĩncuəŋ baa cira: «Fɛ̃ ŋ huəŋga-i; i saa da sɛbɛ hilaa
*Yude-i-na jo wuə ŋ ciɛ wɛima, i saa bi da i natobiŋo naŋo juə
wuə ŋ guəlaaya bĩŋkũŋgu.
22 I suyaa yiɛ niŋ suurii Diiloŋ-hũmelle maŋ nuə-i, nuəmba
cĩina-diɛ terni-na hiere, ŋga miɛ taara naŋ fɛrɛ-i ŋ waŋ di
maama baa-ye.»
23 Baŋ piiye dumaaŋo-na, baa dii yiiŋgu baa ba-naa.
Yiiŋgu faŋguŋ juə hi, baa jo maar yidĩɛlãŋgu-i Pol wulaa dii
u dumɛlle-na. Pol wuə biɛ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i tuə piiye
baa-ba, a doŋ cucuuyuŋgu-na ji tuə hi dãnambãaŋgu. Duə tuə
piiye u kã, u ka biɛ *Moisi *ãnjĩnamma-i piiye baa-ba, kuniɛ
u biɛ *Diilopəpuərbiemba maama-i a piiye baa-ba. U taa u ce
mafamma-i ba da ba suə wuə uŋ waŋ mamaŋ Yesu kũŋgu-na
coima sĩ.
24 Banaŋ baa hũu-ma, banamba saa hũu-ma.
25 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, baa hel ba-naa honniŋ aa naa sire
ta ba ta. Pol wuə cira: «Ma dəlaa *Diiloŋ-Yalle puər *Isayi-i i
bĩncuəmba wulaa. Diiloŋ-Yalle gbĩɛ-yo wuə:
26 ‹*Kã ŋ ka waŋ baa Isirahɛl-baamba-i*
wuə ba nu nelma-i ŋga ba sa suə ma yaaŋga-i;
ba ne colcol ŋga ba sa da bĩŋkũŋgu.
27 *Ba nyaayã ba fɛrɛ.*
Ba suuye ba tũnni-i ba sa taara ba nu baa-ni,
aa suuye ba yufieŋa-i ba sa taara ba da baa-ya.
Ba sa taara ba suə mi nelma yaaŋga-i aa jo mi ji kor-ba.›‡»
28 Pol wuə cira: «Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na suə wuə fiɛfiɛ-i-
na, Diiloŋo birii saaŋ koŋkor-nelma-i hã *niɛraamba baa-ma.
Bafamba fuə, ba ka nu-ma.» [
29 Poly piiye dumaaŋo-na, Yuifubaa baa gbuu ta ba fanu ba-
naa u nelma-na ba kũŋ.]
30 Pol wuə biyaa u yerreŋ dũŋgu Ɔrəmu-i-na. U ciɛ bieŋa hãi
dũŋgu faŋgu-na. Nuəmba taa ba kã u wulaa. U saa tuə donya
moloŋo u fɛrɛŋ nuə.
31 U taa u waŋ Diiloŋ-bãaŋgu maama-i baa nuəmba-i aa tuə
kalaŋ-ba baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i. U holle saa ta di tie
baa ma cemma-i aa u waa u fɛrɛŋ nuə.

‡ **28:27** Isayi (Ésaïe) 6.9-10

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã
Ɔrɔmutaamba-i Nelmuoyamma

Ɔrɔmutaamba nuɔ Diiloŋ-nelma-i nuɔmba naŋ wulaa aa hũu-ma. Polŋ nuɔ ba maama-i dumaaŋo-na, uŋ juɔ'a u kã, u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ tũnu-bɛi wuɔ u ka kã ba terieŋgu-na ka jaal-ba.

Pol firiinu *Neldɔdɔlma-i baa-ba sɛbɛ daayo-na. U nelma-i hiere ma kãa ka jũŋ nelma diei nuɔ; wuɔ *Yuifuyiɛŋ nuɔ o, Yuifuyiɛŋ nuɔ sĩ o, da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-i-na yoŋ, Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ aa u *Yalle ta di kãyã-niɛ ŋ wuɔsaaŋgu-na (sap. 1–8).

U piiye Yuifubaa-ba maŋ cĩinaana Yesu-i ba kũŋgu-i: Wuɔ baŋ cĩinaana Yesu-i, Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa *niɛraamba maŋ hũyãa u maama-i a kor-ba. U ciɛ kufaŋgu-i a pigãaŋ wuɔ nuɔmba-i hiere ba maama dɔlnu-yuɔ, u sa ce ciɛluɔ. A ce dumaaŋo-na u saa bi nanna Yuifubaa-ba-i. Yiiŋgu dii baa yiiŋgu ba ka hũu Yesu maama-i aa Diiloŋo kor-ba (sap. 9–11).

U bi tagaaya pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba waa dumaa ba-naa nuɔ, baa baŋ bi saaya ba bel banamba-i dumaa cĩɛnamma-na (sap. 12–15). U perieŋ u sɛbɛ-i baa jaalupãlle, aa cira ba ta ba cãrã Diiloŋo-i ba hã-yo u wuɔsaaŋgu-na, aa duɔ hi ba terieŋgu-i ba kãyã-yuɔ u cor baa u hũmelle-i (sap. 15–16).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Yesu-Kirsa cãarãŋ muɔ. Diiloŋo ciɛ-mi Yesu *pɔpuɔrbiloŋ muɔ aa bɔ-mi mi deŋ mi ta mi wuɔra mi waŋ u *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i.

2 Nelma famma-i Diiloŋ uŋ pãa ma nuŋgu-i ku bãaŋgu cuɔ. Wuɔ ciɛ u *pɔpuɔrbiemba yaa nyɛgɛ̃ŋ-ma u sɛbɛ-i-na.

3 Ma vii u Biɛŋo yaa-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i. A saa baa u nelbilosĩnni-i, u waa jãmatigi *Davidi hãayɛ̃lŋo.

4 Ŋga uŋ kuu aa sire, *Diiloŋ-Yalle pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-Biɛŋo kelkel.

5 Fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i Diiloŋ uŋ ciɛ baa-mi a ce-mi u pɔpuɔrbiloŋ muɔ u yerre fafaaŋgu maama-na, nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba da ba haa ba naŋga yuɔ aa ta ba nu u nuŋgu-i.

6 Diiloŋ uŋ bĩɛ namaa namaŋ a hã Yesu-Kirsa-i, na nuŋgu bi dii nuɔŋ daaba-na.

7 Diiloŋ uŋ dɔlaa namaa namaŋ Ɔrɔmu-i-na hiere aa bĩ-na ce-na u baaŋ namaa, mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã namɛi.

I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na həmmu-i.

Pol taara u ce horre baa Ɔrəmutaamba-i

8 Mi ka jaal Diiloŋo yaa igɛ̃na na maama-na, Yesu-Kirsa barguə-i-na. Hama-i nuə-i? Ku yuŋgu yaa daaku: Nilɛiŋa-na hiere ba waŋ na Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i.

9 Yinni maŋ joŋ na maama sa karaanu-miɛ mi Diilocãrãllena; Diiloŋo yaa mi siɛra. Mi waŋ u Biɛŋo *Neldədəlma-i baa nuəmba-i, kuu dii ŋaa mi cãa Diiloŋo-i baa huəŋga diei yoŋ.

10 Mi bi cãrã-yuə bãaŋgu-i baa isuəŋgu-i, wuə duə siɛ, u yaŋ mi da kã na wulaa.

11 Mi gbu mi taara mi da na yufelle a cal Diiloŋo sãmma-i baa-na ku yaa fɔ̃ŋgũə ka da-nɛi.

12 Mi taara mi cira: Da mi kã i ka da i-naa, i ka gbãa dii sirɛiŋa i-naa nuə i Diiloŋ-hũmelle wuəsaaŋgu-na.

13 Tobiŋ namaa, mi taara na suə wuə miŋ duəŋ ta mi dii yinni-i wuə mi kã na terieŋgu-na ku yuu niele, ŋga ji hi baa nyuŋgo, mi saa hi da mi fɛrɛ yogo. Mi taara mi maacemma da belle na həlma-na ŋaa maŋ daa belle dumaa yammu nammuna.

14 Mi saaya mi hi nuəmba-i hiere baa Neldədəlma-i: bamaŋ yufieŋa-i puurii baa bamaŋ yufieŋa-i saa puur, ka cor baa bamaŋ suyaaŋ yiɛŋgu-i baa bamaŋ sa suyaaŋ yiɛŋgu-i hiere.

15 Ku'i ciɛ mi ta mi taara mi ka waŋ-ma baa namaa namaŋ bi dii tɪ̃ɛna Ɔrəmu-i-na.

Fɔ̃ŋgũə dii Neldədəlma-na

16 Senserre sa da-mi baa *Neldədəlma wamma-i. Ma yaa Diiloŋo fɔ̃ŋgũə-i. U ce ma yaa-i u kor bamaŋ hũyãa-ma hiere, a doŋ *Yuifubaa-ba-na ka cor baa *niɛraamba-i hiere.

17 Neldədəl daama pigãaŋ Diiloŋ uŋ kãŋ nuəmba-i dumaa nelviimba. Viisɪ̃nni da Yesu yaa nuə-i yoŋ; da ŋ haa ŋ naŋga-i yuə, Diiloŋo tuə kãŋ-ni nelviiŋ nuə ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa u nelma-na wuə: *«Umaŋ duə haa u naŋga-i Diiloŋo-na, nelviiŋo; u ka kor.»**

Nelbiliemba cãl ba cor

18 Diiloŋo tɪ̃yãa dii dərə-i-na aa tuə pigãaŋ nelbiliemba-i wuə u huəŋga duu baa-ba, kɛrɛ ba sa kãŋ-yo aa ba sa bi tiraa ce u huəŋga-i. Ba ce ba maacembabalamma-i ba fɪ̃ɛna ninsoŋo-i.

19 Ŋ siɛ suə wuə kumaŋ gbãa suə Diiloŋ-kũŋgu-na, ku saa fuobɛi. Diilo fuə fɛrɛ yaa pigãaŋ-ba baa-ku.

20 U pigãaŋ-ba baa-ku niɛ niɛ? Moloŋ yufelle saa haa Diiloŋo-na dede, ŋga diɛ ne uŋ hielaa miwaaŋo-i dumaa dii ku huəŋgu-na ji hi baa nyuŋgo, i da u sɪ̃nni-i baa u himma-i

* **1:17** Abakuke (Habaquq) 2.4

u maacemma-na. A ce dumaaŋo-na nelbiliemba siɛ da ãntãalãmma.
21 Ba suyaa Diiloŋo-i aa yagar ba sa dii u nuŋgu-i ku di-
ima, ba sa jaal-o ku jaaluŋgu. Ba yunni kuu aa yaŋ-ba, ba
ãnjɔguɔma piɛra-bɛi dii-ba kukulma-na.
22 Ba daa niɛ sĩ ba cɛ̃ a ne da ba milãaŋ.
23 Ba birii yaŋ Cagaaŋ-Diiloŋo maŋ sa ji kãaŋ terieŋgu aa
sisĩŋ nelbiliemba baa bĩmbaamba-i ta ba buol. Huriimba-i
dii, baabũulãamba bi dii. A ne da tãmmaŋ-bĩŋkũŋgu sa cɔ.
24 Diiloŋo daa-ma dumɛi u yaŋ-ba ba fɛrɛŋ nuɔ ba
kakarkuoŋ-maacemma-na ba ta ba ce kumaŋ dɔlaanuŋ-bɛi.
Ba tĩyãa ku yaa nuɔ-i ta ba ce sensenda-wɛima-i ba-naa nuɔ.
25 Ba yaaŋ Diiloŋo ninsoŋo-i aa cu coimaŋ huoŋ-nu. Diiloŋ
uŋ hielaa bĩmbĩnni maŋ, ba buol ni yaa-i aa ta ba pã niipãnni
ba hã-ni aa bir yaŋ umaŋ hielaa-ni. A ne da u yaa saaya
gbɛliɛma hɔnni maŋ joŋ. Ma ciɛ!
26 Diiloŋo daa-ma dumɛi u yaŋ-ba ba fɛrɛŋ nuɔ ba ta ba ce
ba sensenda-wɛima-i. Ba caamba birii yaŋ bɛmba-i aa ta ba
galla baa ba nacaamba.
27 Bɛmba-i maaduɔma, ba yaaŋ caamba-i aa ta ba ku ba-naa
maa-na. Ba naaŋ bĩŋwosĩnniŋ; ba galla baa ba nabɛmba. A ce
dumaaŋo-na, baŋ taaraŋ kumaŋ ba da-ku.
28 Baŋ juɔ'a Diiloŋ-maama saa hi-ba, Diiloŋo naa u yaŋ-ba baa
ba ãnjɔgɔbabalamma-i ba ta ba ce kumaŋ saa saaya cemma.
29 Balaaŋgu-i hiere ku gbuɔra ku-naa bɛi. Ba sa fũnuŋ
suɔ baŋ bĩŋ kumaŋ ãnfafamma-i gbula: cãncaaya'i daayo,
hɔbabalaŋga'i daaka, nenemuŋgu'i daaku, nelkolle'i daade,
bɛrru'i daadu, huhurma'i daama, balaaŋgu'i daaku. Ba yaa
sikuɔntaamba,
30 yebĩɛnataamba. Ba bigãaŋ Diiloŋo-i, bubɔlaamba,
bombolmantaamba, fofortaamba, ba hinu kuubabalaaŋgu
cemma'i ŋaa bige-i, ba sa nu ba bĩncɔiŋ nuŋgu.
31 Ba yunni kuu aa yaŋ-ba, ba sa kã yaduɔŋga, hɔduraamba,
ba sa ce hujarre nɛliɛŋ-na.
32 A ne da ba suyaa wuɔ Diiloŋo wulaa, bamaŋ ciɛŋ kumaŋ
daaku temma-i, ba saa baa kuliiŋgu! Ŋga ba suuye ba yufieŋa-i
ta ba ce-ku, aa tiraa ta ba dii sũnuŋgu ba hã bamaŋ ciɛŋ-kuŋ.

2

Diiloŋ uŋ gɛr dumaa

1 Nuɔni maŋ daaŋ nelma ŋ cãl banamba-i, da ŋ fiɛ waa niɛ
niɛ, ŋ siɛ kor. Da ŋ ta ŋ cãl banamba-i, kuu dii ŋaa ŋ cãl ŋ fɛrɛ.
Hama-i nuɔ-i? Naa dii kuuduɔŋgu yaa hiere.
2 I suyaa wuɔ bamaŋ ciɛŋ maacembabalaŋ daama temma-i,
Diiloŋ uŋ haa kumaŋ bɛi, u ninsoŋo.

3 Nuɔ da ŋ ta ŋ cãl banamba-i, aa bi ta ŋ ce ba temma-i, ŋ yuu wuɔ ŋ ka kor Diiloŋo wulaa wɛi?
4 Sisə Diiloŋ uŋ gbuu fũnuŋ fa aa waa həhĩnantieŋo, naŋ daa kufaŋgu-i ãnsəsəmma wɛi? Ŋ saa suɔ wuɔ u fafaaŋgu saaya ku ce ŋ bir ŋ ciluɔ-i wɛi?
5 Ŋga niŋ'a ŋ sa nu baa ŋ tũnni-i, aa yagar wuɔ ŋ siɛ bir ŋ ciluɔ-i, naŋ fɛrɛ'i taaraayaŋ yaahuolbabalaŋo-i ŋ hã ŋ fɛrɛ Diiloŋ uŋ ka pigãaŋ nuɔmba-i u jãyãmma-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i. U suɔ u pã.
6 U ka pã nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u maacemma sullu-i.
7 Bamaŋ vaa ba fɛrɛ baa ãnfaaŋo-i Diiloŋo duɔ gbɛliɛŋ-ba aa da ba da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i, ma ka dəl-ba.
8 Ŋga bamaŋ puu bubuɔsĩnni baa-yo, bamaŋ cĩinaana ninsoŋo-i aa faya ba fɛrɛ baa ãmbabalma cemma-i, u ka pigãaŋba u jãyãmma-i.
9 Bamaŋ ciɛŋ ãmbabalma-i, ba ka da yaahuolo-i baa mulĩɛma yar-ba. A doŋ *Yuifubaa-ba-na ka cor baa *niɛraamba-i hiere.
10-11 A ne da umaŋ ciɛŋ ãnfafamma-i, duɔ fiɛ tuɔ hel hie, Diiloŋo sa ce ciɛluɔ; u ka gbɛliɛŋ kutieŋo-i aa ce-yo bəi aa fɛ̃ u huɔŋga-i. A doŋ Yuifubaa-ba-na ka cor baa niɛraamba-i hiere.
12 Bamaŋ saa suɔ *Moisi *ãnjĩnamma-i aa ta ba wuɔ ba cãl, Diiloŋo ka caa-ba; ŋga u sa ka ne ãnjĩnamma aa caa-ba. A ne da bamaŋ suyaa-ma hiere aa suuye ba yufieŋa-i ta ba wuɔ ba cãl-ma, u ka yuu-ba saa baa ma yaa-i aa caa-ba.
13 Baa na ta na ne wuɔ sĩ bamaŋ nuɔŋ ãnjĩnamma-i yoŋ ba yaa nelviimba-i Diiloŋo wulaa; ba'i sĩ. Bamaŋ wuɔyaaŋ ma hũmelle-i di kũŋgu-na hiere, ba yaa nelviimba-i.
14 Na saa da, ãnjĩnamma si dii baa niɛraamba-i, ŋga ba suɔma ba karnu ba wuɔ ma hũmelle-i. Maŋ fiɛ'a maa si dii baa-ba ba nammu-na, maa dii ba həmmu-na.
15 Dumaaŋo-na, ba ciluɔ pigãaŋ wuɔ ãnjĩnammaŋ taaraŋ nuɔmba ta ba ce kumaŋ, kuu dii ba həmmu-na. A naara kufaŋgu-i, baŋ suɔ ãnfafamma-i bɔ-ma ãmbabalma-na, ba həmmu sa hũu-ma ba ce manaŋ temma, ku bi pigãaŋ wuɔ ãnjĩnamma dii ba həmmu-na.
16 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, mafamma-i hiere ma ka suɔ. A saanu baa miŋ waŋ *Neldədəlma maŋ, yiiŋgu faŋgu-na, Diiloŋo ka ce Yesu-Kirsa gɛr nuɔmba yuŋ-maama-i. Mamaŋ fuyaa hiere, ma ka hel bomborma-na.

Yuifubaa-ba-i baa ãnjĩnamma-i

17 Nuɔni maŋ wuɔ nuɔ *Yuifuyiɛŋ nuɔ, wuɔ naŋ suɔ *Moisi *ãnjĩnamma-i, ŋ kaal ŋ fɛrɛ wuɔ Diiloŋo-i namaa wuoŋo,
18 ŋ suɔ Diiloŋo kusũŋgu-i, aa ãnjĩnamma ciɛ ŋ ta ŋ suɔ kumaŋ faa cemma.

19 Nuɔni maŋ wuɔ nuɔnɛi diyaaŋ nuɔmba-i hũmelle-na, wuɔ
nuɔnɛi puuriiŋ nuɔmba yufieŋa-i,
20 wuɔ nuɔnɛi pigãaŋ bamaŋ sa suyaaŋ kuyuŋgu, wuɔ
nuɔnɛi kalaaŋ bamaŋ sa suyaaŋ yiɛŋgu, wuɔ ãnjĩnamma ciɛ
naŋ suɔ nelma-i hiere baa ninsoŋo-i hiere.
21 Nuɔni maŋ hãalãayãŋ banamba-i, bige-i ciɛ ŋ sa hãalã ŋ
fɛrɛ? Nuɔni maŋ wuɔ cuoyuŋgu saa fa, bige-i ciɛ naŋ ta ŋ cuo?
22 Nuɔni maŋ wuɔ *fuocesĩnni saa fa, bige-i ciɛ naŋ ta ŋ ce-
ni? Nuɔni maŋ sa taaraayaŋ ŋ da tĩnni-i baa ŋ yufelle, bige-i
ciɛ ŋ ta ŋ biɛ bĩmbĩnni-i tĩnniŋ-dũnni-na?
23 Nuɔni maŋ kaalaaŋ ŋ fɛrɛ wuɔ ãnjĩnamma dii baa-ni,
bige-i ciɛ ŋ ta ŋ cãl ma wuɔsaaŋgu-i ŋ bĩɛna Diiloŋo yerre-i.
24 Diiloŋ-nelma gbaraa-ma wuɔ: *«Namɛi ciɛ *niɛraamba sa kãŋ
Diiloŋo-i.»**
25 Da ŋ ta ŋ wuɔ ãnjĩnamma-i, yuŋgu dii ŋ *jãmma-na. Ŋga
da ŋ'a ŋ sa wuɔ ãnjĩnamma-i, yuŋgu si dii ŋ jãmma-na.
26 Ŋaa umaŋ duɔ saa *jã aa tuɔ wuɔ ãnjĩnamma-i fafamma,
ku ce Diiloŋo ka cĩina-yuɔ wuɔ u saa jã wɛi?
27 Terieŋgu faŋgu-na, nuɔni maŋ jãa aa ãnjĩnamma sɛbɛ waa
baa-ni aa ŋ sa wuɔ ma hũmelle-i, fuɔ maŋ saa jã aa tuɔ wuɔ-de
u ka cira ŋ cãlãa cemma.
28 Da ŋ nu wuɔ Yuifuyiɛŋo-i, yufieŋ-nemma sĩ; aa
*sĩnjãaŋgu-i pãdorre sĩ.
29 Ŋga da ŋ nu wuɔ Yuifuyiɛŋo-i, ba suɔ-yo u huɔŋ-na. Aa
da ŋ bi nu wuɔ sĩnjãaŋgu-i ba da-ku ŋ huɔŋ-na. *Diiloŋ-Yalleŋ-
sĩnjãaŋgu yaa kufaŋgu-i, ãnjĩnammaŋ-sĩnjãaŋgu sĩ. Yuifuyiɛŋ
fuɔ temma-i nuɔmba sa gbɛliɛŋ-yo, ŋga Diiloŋo'i gbɛlaaŋ-yoŋ.

3

1 Terieŋgu faŋgu-na, yuŋ haku-i dii Yuifusĩnni-na? Yuŋgu dii
sĩnjãaŋgu-na wɛi?
2 Yuŋgu dii Yuifusĩnni-na bãmbãale. Dĩɛlã-kũŋgu yaa
daaku: Diiloŋo diyaa u nelma-i *Yuifubaa-ba nammu yaa
nuɔ-i.
3 Baŋ fiɛ'a ba hiero saa ji yiɛra-mɛi, ku ce Diiloŋo ka bir baa
huoŋ-ãndaaŋgu wuɔ ba saa ji yiɛra-mɛi wɛi?
4 U siɛ bir baa huoŋ-ãndaaŋgu. Nelbilieŋ da ba fiɛ waa
huhurmantaamba hiere, Diiloŋo siɛ gbãa ce huhurmantieŋo
dede, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa u nelma-na wuɔ:
«Ninsoŋo ka waa baa-ni ŋ nelma-na hiere.
*Umaŋ duɔ cãl-ni, u cãlãa-ni gbãŋgbãŋ.»**
5 Nelbiliemba gbãa bi cira wuɔ diɛ tiɛ ce ãmbabalma-i ku saa
balaŋ, kɛrɛ ku faa. Ku faa yuŋgu maŋ nuɔ-i ku yaa daaku:
Diɛ ne miɛ ãncemma-i baa Diiloŋ-maama-i, i suɔ ku'i nuɔ-i wuɔ

* **2:24** Isayi (Ésaïe) 52.5 * **3:4** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 51.6

Diiloŋo faa. Wuɔ da kuɔ miɛ ãmbabalma ce i tiɛ da Diiloŋo fafaaŋgu-i, ma bilaa niɛ u tuɔ gãŋ baa-ye?
6 Diiloŋ duɔ tuɔ gãŋ baa-ye, u ninsoŋo! Kuɔ u saa naa fa, uu naa ce niɛ tuɔ suɔ nuɔmba pãmma baa ba maacemma sullu-i?
7 Ŋga da kuɔ miŋ kar coima maŋ, ma kaala Diiloŋo sĩnni-i ninsoŋo aa ta ma ce Diiloŋo-i bɔi, ma da niɛ u dii-mi baa ãmbabalmanciraamba tuɔ gãŋ baa-mi?
8 Da kuɔ miɛ ãmbabalma yaa ciɛŋ i tiɛ da Diiloŋo fafaaŋgu-i, i gbãa cira ku saaya i tiɛ ce ãmbabalma-i Diiloŋo tuɔ pigãaŋ u fafaaŋgu-i kɛ? Yebĩɛnataamba gbĩɛ-ku dumaa wuɔ mɛi wuɔra mi waŋ ma yaa-i. Kutaamba-i Diiloŋo ka gãŋ baa-ba; aa ba yaa taaraaya-mɛi.

Molo saa vii

9 Mi gbãa waŋ wuɔ niɛ? *Yuifubaa miɛ i bɔyaa banamba-na wɛi? I saa buɔ-bɛi! Mi tagaaya pigãaŋ-na cor miɛ Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba-i hiere ãmbabalma nyugãaŋ-bɛi hiere ka saa.
10 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«*Nelviiŋo si dii aa bi cira u yaa daayo.*
11 *Molo sa nu nelma, molo si dii umaŋ taaraayaŋ Diiloŋo-i.*
12 *Ba naana hũmelle-i hiere, ba ciɛ nelsɔsɔyaamba.*
Ãnfafammancero si dii aa bi cira u yaa daayo.†
13 *Ba nuŋ-ãndɛnni balaaŋ ŋaa kuudãlãŋgu.*
Ba nunni yii baa huhurma yaa yoŋ.
Ba nuŋ-ãndɛnni dii ŋaa tĩmma.‡
14 *Ba haa ba nubabalaaŋgu yaa nuɔmba-na ka naŋ bãaŋgu-i.*
Ba nunni yuu baa ãndababalanni.§
15 *Aa ba nammu dii fiɛfiɛ nelkolle-na.*
16 *Da ba cor kusuɔŋ-nu, ba guɔla-kuɔ aa kɔsuɔŋ nuɔmba-i aa cor baa ba fɛrɛ.*
17 *Ba sa suɔ baŋ bĩŋ kumaŋ yaafɛ̃lle-i.**
18 *Ba sa kãalã Diiloŋo-i halle cɛkũɔ.»*†

19 A ne da i suyaa wuɔ *ãnjĩnammaŋ waaŋ mamaŋ hiere, ma vii bamaŋ dii ãnjĩnamma yaa nuɔ-i. Mafamma ciɛ molo baa gbãa duɔ da ãntãalãmma aa nuɔmba-i hiere ba da ba suɔ wuɔ ba cãlãa Diiloŋo-i.
20 Na saa da, molo siɛ gbãa wuɔ ãnjĩnamma-i ma kũŋgu-na hiere a vii Diiloŋo wulaa. Ãnjĩnamma ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ suɔ wuɔ ãmbabalmanceroŋ nuɔ.

Viisĩnni da niɛ?

† **3:12** Gbɛliɛmaŋ-nɛini (Psaumes) 14.1-3; 53.2-4 ‡ **3:13** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 140.4 § **3:14** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 10.7 * **3:17** Isayi (Ésaïe) 59.7-8 † **3:18** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 36.2

21 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, Diiloŋo pigãaŋ-ye uŋ kãŋ-yeŋ nelviiŋ miɛ dumaa aa u sa ne *Moisi *ãnjĩnamma-i, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa ãnjĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na baa *Diilopɔpuɔrbiemba sɛbɛbaaba-na.
22 Diiloŋo ne nelbiliembaŋ haa ba naŋga Yesu-Kirsa-i-na dumaa aa suɔ tuɔ kãŋ-ba nelviimba. Nuɔni maŋ da ŋ hũu *Kirsa maama-i, u tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ. Na saa da, nuɔmba-i hiere baa dii kuuduɔŋgu,
23 ba cãlãa Diiloŋo-i; a ce dumaaŋo-na molo sa gbãa piɛ Diiloŋo-i.
24 Ŋga Diiloŋo-i baa u fafaaŋgu-i u ce-ba nelviimba ba ta ba gbã ba piɛ-yo. U ce mafamma-i gbãŋgbãŋ u sa hũu bĩŋkũŋgu ba wulaa. U ciɛ Yesu-Kirsa yaa hũu-ba ãmbabalma nammuna ce-ba nelviimba.
25 Diiloŋo ciɛ u yaa-i tãmmaŋ-kũŋgu a pir ãmbabalma-i bamaŋ haa ba naŋga yuɔ ba yunni-na. Ambabalma maŋ ciɛ yiinaa-i-na, uu naa suuye u yufieŋa mɛi, u saa yuu ma cẽmɛlle; ŋga u pigãaŋ baa tãmmaŋ-kũŋ daaku-i wuɔ u wuɔ hũmelle.
26 Tãmmaŋ-kũŋ daaku bi pigãaŋ Diiloŋo viisĩnni-i nyuŋgo ku bãaŋ daaku-na. Ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋo-i nelviiŋo dii yiinaa, aa u bi kãŋ bamaŋ haa ba naŋga-i Yesu-i-na nelviimba.
27 Da ma waa dumaaŋo-na, molo gbãa kaal u fɛrɛ wuɔ fuɔ nelviiŋo wɛi? Molo siɛ gbãa kaal u fɛrɛ. Hama-i nuɔ-i? Diiloŋo sa kãŋ-ye nelviiŋ miɛ wuɔ i wuɔ ãnjĩnamma, ŋga iŋ haa i naŋga Yesu-Kirsa-i-na, ku'i ciɛ u tuɔ kãŋ-ye nelviiŋ miɛ.
28 I gbãa waŋ mamaŋ ma yaa daama: Diiloŋo kãŋ nɛliɛŋ nuɔŋo-i nelviiŋ nuɔ wuɔ ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na, u sa kãŋ-ni wuɔ ŋ wuɔyaa ãnjĩnamma.
29 Mi saa yagar-ma da kuɔ Diiloŋo ciɛ *Yuifu ba wuoŋo yoŋ. Diiloŋo bi si dii baa banamba-i wɛi? Uu dii baa-ba.
30 Diiloŋo dii u diei yoŋ, unaŋo si dii yaŋga naŋga. Yuifubaaba maŋ haa ba naŋga Yesu-i-na u ka tuɔ kãŋ-ba nelviimba, aa *niɛraamba maŋ bi haa ba naŋga Yesu-i-na u ka bi tuɔ kãŋ bafamba-i nelviimba.
31 Diɛ cira wuɔ Diiloŋo ne nɛliɛŋ nuɔ niŋ haa ŋ naŋga Yesu-i-na dumaa aa suɔ tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ, ku pigãaŋ wuɔ yuŋgu si dii ãnjĩnamma-na wɛi? Ku'i sĩ; ŋga ku ce i migãaŋ suɔ ãnjĩnamma munyiɛrammu-i Diiloŋ-hũmelle-na.

4

Abiramu nahaale maama

1 Niɛŋ i bĩncɔiŋo-i *Abiramu kũŋgu-i. I gbãa waŋ wuɔ niɛ u maama-na? Uŋ siire u daa bige-i?
2 Uŋ ciɛ kumaŋ, kuɔ Diiloŋo naa ne ku yaa-i aa cira nelviiŋo, uu naa gbãa tuɔ kaal u fɛrɛ. Ŋga u siɛ gbãa kaal u fɛrɛ Diiloŋo yaaŋga-na.

3 Diiloŋ-nelma waaŋ wuɔ niɛ u kũŋgu-na? Ma ciɛra wuɔ:
*«Abiramu haa u naŋga Diiloŋo-na, Diiloŋo ne u nahaale-i aa cira nelviiŋo.»**
4 Nɛliɛŋ nuɔ da ŋ ta ŋ taara bĩŋkũŋgu, ŋ ce maacemma-i a gbãa da ku bĩŋkũŋgu-i. Dumaaŋo-na, ŋ saa da-ku gbãŋgbãŋ; ŋ cufalaa aa da-ku.
5 Kuuduɔŋgu sĩ baa viisĩnni-i. Ŋ siɛ gbãa ce maacemma da viisĩnni-i; ŋga da ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na yoŋ, wuɔ u yaa ciɛŋ nelbabalaŋo-i nelviiŋo, Diiloŋo ne niŋ haa ŋ naŋga-i yuɔ dumaa aa tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ.
6 Diiloŋ uŋ'a u saa ne umaŋ ciluɔ-i aa suɔ tuɔ kãŋ-yo nelviiŋo,
*Davidi hãlãa kutieŋo yudɔdɔlleŋ-nalãaŋgu yaa wuɔ:
7 *«Diiloŋ uŋ ciɛ jande bamaŋ cãlmuɔ nuɔ-i,*
uŋ hurii bamaŋ ãmbabalma-i,
kutaamba yunni dɔlaa.
8 *Itieŋ uŋ'a u sa kãŋ umaŋ ãmbabalma-i,*
kutieŋo yuŋgu dɔlaa.»†
9 Yudɔdɔlle fande vii bamaŋ *jãa yoŋ wɛi? Bamaŋ saa jã, ba nuŋgu bi si dii-diɛ wɛi? I waaŋ ma yaa cor yiɛ: «Diiloŋo niɛ Abiramuŋ haa u naŋga-i yuɔ dumaa yaa aa cira nelviiŋo.»
10 Mafamma ciɛ yaku-i? Abiramu naa jã tĩ sisɔ u saa naa hi jã yogo? U saa naa hi jã yogo.
11 Aa Abiramu suɔ duɔ jã, uu naa haa u naŋga Diiloŋo-na, a ce dumaaŋo-na Diiloŋo naa tuɔ kãŋ-yo nelviiŋo. Ku huoŋgu yaa nuɔ-i Diiloŋo ciɛ u suɔ jã a duɔ pigãaŋ wuɔ fuɔ viisĩnni dãnyuɔ yaa *jãmma-i‡. A ce dumaaŋo-na, bamaŋ saa jã hiere aa haa ba naŋga-i Diiloŋo-na, Abiramu ciɛ ba to. Diiloŋo bi kãŋ bafamba-i nelviimba.
12 Bamaŋ jãa, u yaa bi ciɛ ba to-i. Mi sa gbɛ̃ bamaŋ jãa yoŋ dɛ; ŋga mi gbɛ̃ bamaŋ jãa aa tiraa haa ba naŋga-i Diiloŋo-na ŋaa fuoŋ ŋa naa haa-ka yuɔ dumaa aa suɔ duɔ jã.

Diiloŋ-nupãlle vii bamaŋ haa ba naŋga yuɔ

13 Ku saa ce ŋaa Diiloŋo niɛ *Abiramuŋ wuɔyaa *ãnjĩnamma-i dumaa aa pã nuŋgu-i baa-yo dɛ! Ŋga uŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na dumaa, Diiloŋo niɛ ku yaa-i aa pã nuŋgu-i baa-yo. Diiloŋo kãaŋ-yo nelviiŋo aa pã nuŋgu-i baa-yo wuɔ u ka hã fuɔ baa u huoŋgu-i hĩɛma-i§.
14 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, kuɔ bamaŋ taa ba wuɔ ãnjĩnamma-i ba yaa naa saaya ba da-ku yoŋ, yuŋgu naa saa waa nahaale-na, aa Diiloŋo nupãlle naa waa ãndagbãŋgbãlãaŋgu.

---

* **4:3** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 15.6 † **4:8** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 32.1-2 ‡ **4:11** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 17.9-14
§ **4:13** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18.

15 Diɛ i ne, ãnjĩnamma jo baa Diiloŋ-bɛrru; a ne da
ãnjĩnamma da ma'a maa si dii kusuɔŋ-nu, cãlmuɔ si dii.
16 Ku'i ciɛ ŋ da Diiloŋo pãa u ciiluŋgu nuŋgu-i baa bamaŋ
haa ba naŋga yuɔ, ku da ku ce gbãŋgbãŋ-kũŋgu a vii Abi-
ramu hãayɛ̃lmba-i hiere. Ku saa ce ŋaa bamaŋ wuɔyaaŋ
ãnjĩnamma-i bafamba da-ba-diei kũŋgu-i; Abiramuŋ yeŋ i to
hiere, bamaŋ haa ba naŋga-i Diiloŋo-na fuɔ temma-i, ba nuŋgu
bi dii-kuɔ.
17 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Mi ka ce-ni siyaabaa bɔi
bĩncɔiŋ nuɔ.»** Diiloŋo maŋ siireŋ bikuomba-i, umaŋ hielaaŋ
bĩmbĩnni maŋ saa hi hel yogo baa u nuŋ-ãndaaŋgu, Abiramu
haa u naŋga-i Diiloŋo faŋo yaa nuɔ-i. Diiloŋo faŋo wulaa
Abiramu yaa i to-i.
18 Nelma maŋ nɛliɛ siɛ gbãa hũu-ma, Abiramu hũyãa ma
yaa-i. U haa u naŋga-i Diiloŋo-na ma yaa nuɔ-i aa tĩɛna tuɔ cie.
U ciɛ dumɛi a ce siyaabaa bɔi bĩncɔiŋo ŋaa Diiloŋ uŋ'a naa waŋ-
ma dumaa baa-yo wuɔ: *«Ŋ huoŋgu ka ciinu.»*†
19 U bieŋa taa a kã bieŋ komuɔŋa ndii-i-na; duɔ ne, u da fuɔ
kuu tĩ aa u ciɛŋo-i Sara naa cor bilodalle-i aa u naŋga saa kã u
huoŋ-nu dede; ŋga Abiramu saa kar Diiloŋo-na.
20 Uu naa tĩɛna baa-ma wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, u
ka ce-ku. U saa naa ce u hɔmmu-i mu hãi. Uŋ haa u naŋga-i
Diiloŋo-na, ku diyaa sirɛiŋa yuɔ a ce u gbɛliɛŋ Diiloŋo-i.
21 Uu naa fũnuŋ suɔ wuɔ Diiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ, ku fɔ̃ŋgũɔ
dii-yuɔ u duɔ ce-ma.
22 Ku'i ciɛ *Diiloŋo ne uŋ haa u naŋga-i yuɔ dumaa aa cira
nelviiŋo.*
23 *«Diiloŋo niɛ uŋ haa u naŋga-i yuɔ dumaa aa cira nelviiŋo»*‡:
Nelma famma saa nyɛgɛ̃ŋ vii fuɔ da-u-diei.
24 Ma bi vii miɛ maŋ haa i naŋga-i Diiloŋo-na. U yaa siire
Itieŋo-i Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na. U ji ne iŋ haa i naŋga-i
yuɔ dumaa aa cira nelviiŋ miɛ.
25 U siyaa ba ko Yesu-i i ãmbabalma maama-na aa sire-yuɔ
ce-ye nelviiŋ miɛ.

5

I suuriinu i-naa baa Diiloŋo-i

1 Iŋ haa i naŋga Diiloŋo-na a ce nelviiŋ miɛ u wulaa, Itieŋo-i
Yesu-Kirsa diyaa-ye i-naa nuɔ baa-yo fiɛfiɛ-i-na.
2 Iŋ haa i naŋga Diiloŋo-na, fuɔ yaa ciɛ i tiɛ da u hujarre-i.
Hujar daade dii baa-ye bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i. Aa iŋ tĩɛnaana
baa-ma wuɔ i ka ce i bãaŋgu-i baa Diiloŋo-i, ku'i gbu ku fɛ̃ i
hɔmmu-i.

---

* **4:17** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 17.5 † **4:18** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 15.5 ‡ **4:23** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ 15.6

3 Aa ku'i sĩ yoŋ, diɛ fiɛ waa yaahuolo-na, i hɔmmu fɛ̃. I suyaa wuɔ yaahuolo yaa ciɛŋ i doluonu-mɛi.
4 Aa diɛ doluonu-mɛi ku ce i nyaar-mɛi. Aa diɛ nyaar-mɛi ku ce i tiɛ hĩŋ ma taaluŋgu.
5 Iŋ hĩŋ taaluŋgu maŋ, ku siɛ gbãa tãal-e. Hama-i nuɔ-i? Diiloŋo silaa ce baa-ye cor; uŋ hãa-ye u *Yalle maŋ di ciɛ i tiɛ suɔ uŋ kuŋ i maama-na dumaa.
6 Coima saa fa, kuŋ ŋa naa gbuu bĩŋ dũŋgu yiɛ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Diiloŋ uŋ ŋa naa dii huɔŋgu maŋ, kuŋ juɔ hi, *Kirsa kuu ãmbabalmanciraaŋ miɛ i maama-na.
7 A hũu-ma ku nelviiŋ maama-na kuu dii kpelle! Molo gbãa ji da sirɛiŋa a ku nelfɛfɛiŋ maa-na.
8 A ne da miɛ iŋ ŋa naa gbuu suur ãmbabalma-na bãl i nuhɔɛŋ-na, Kirsa kuu i maama-na. Diiloŋo ciɛ ku yaa-i a pigãaŋ-ye uŋ dɔlaa-ye ka hi kusuɔŋ-nu.
9 Fiɛfiɛ-i-na, Yesuŋ ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a ce-ye nelviiŋ miɛ Diiloŋo yaaŋga-na, u ce niɛ aa u siɛ kor-e u bɛrru-na?
10 Ii naa waa bigãaruŋ baa Diiloŋo-i, u siɛ u Biɛŋo ku a dii-ye i-naa nuɔ baa-yo. Iŋ suurii i-naa nuɔ tĩ, fiɛfiɛ-i-na u Biɛŋoŋ siire, u ce niɛ aa u siɛ kor-e?
11 A naara kufaŋgu-i, Itieŋo-i Yesu-Kirsa ciɛ i hɔmmu gbuu fɛ̃ baa Diiloŋo-i. U yaa diyaa-ye i-naa nuɔ fiɛfiɛ-i-na baa Diiloŋo-i.

Adãmaŋ guɔlaaya kumaŋ Yesu migãaŋ-ku

12 Adãma yaa diyaa ãmbabalma-i hĩɛma-na. Kuu dii ŋaa nelduɔŋo'i diyaa ãmbabalma-i hĩɛma-na aa kuliiŋgu nyaanu ãmbabalma-i jo. A ce dumaaŋo-na nuɔmba-i hiere baŋ ciɛ ãmbabalma-i, kuliiŋgu naa cure-bɛi hiere.
13 Aa Diiloŋo suɔ duɔ hã *Moisi-i *ãnjĩnamma-i, ãmbabalma naa suur tĩ hĩɛma-na, ŋga ãnjĩnammaŋ ŋa na'a ma saa waa dumaaŋo-na, Diiloŋo saa tuɔ kãŋ ãmbabalma-i.
14 A ne da a doŋ Adãma bãaŋgu-na, a ji hi Moisi kũŋgu-i, kuliiŋgu ciɛ ku bãaŋgu-i, halle bamaŋ saa cãl Adãma temma-i a yagar Diiloŋo nuŋgu-i, ku taa ku wuo-ba.
Adãma-i baa *Koŋkortieŋo maŋ naa saaya u jo, ba maacemma nyaanu ma-naa. Adãma guɔlaaya nelbiliemba-i, Koŋkortieŋo jo ji migãaŋ-ba.
15 Adãma cãlmuɔ siɛ gbãa fi baa Diiloŋ-sãmma-i. Nelduɔŋ cãlmuɔ maama-na kuliiŋgu wuyaa nuɔmba bɔi ninsoŋo, ŋga Diiloŋo hujarre temma si dii. Aa uŋ ciɛ sãmma maŋ nelduɔŋ maama-na, Yesu-Kirsa maama-na, ma maaraa kufaŋgu-i aa ma bi hii nuɔmba bɔi.
16 Aa Diiloŋ-sãmmaŋ juɔ baa kumaŋ, kuuduɔŋgu sĩ baa nelduɔŋ cãlmuɔŋ juɔ baa kumaŋ. Ambabalma dieiŋ juɔ baa gɛ̃ŋgɛruɔ maŋ, gɛ̃ŋgɛrɔ faŋo juɔ baa Diiloŋ-bɛrru, a ne da iŋ ciɛ ãmbabalpepetieŋo maŋ, Diiloŋo ciɛ hujarre yiɛ u saa cãl-e.

17 Da kuɔ cãlmuɔtieŋo diei maama-na kuliiŋgu ciɛ ku
bãaŋgu-i ninsoŋo, bamaŋ siyaa Diiloŋo sãmma-i aa u ce-ba
nelviimba u saa hũu bĩŋkũŋgu ba wulaa, Yesu-Kirsa da-u-diei
ciɛ ba da ba ce ba bãaŋgu-i ka hi hie?
18 Terieŋgu faŋgu-na, nelduɔŋ ãmbabalmaŋ ciɛ Diiloŋo gãŋ
baa nelbiliemba-i hiere dumaa, nelduɔŋ ãncenviima bi kuraa
nelbiliemba-i hiere dumɛi aa hiel-ba kuliiŋgu-na.
19 Nelduɔŋo diei uŋ yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i dumaa a ce
nuɔmba bɔi ce ãmbabalmanciraamba, nelduɔŋo diei bi siyaa
Diiloŋo nuŋgu-i dumɛi a ce nuɔmba bɔi ce nelviimba Diiloŋo
wulaa.
20 Kumaŋ ŋaa *ãnjĩnamma-i, Diiloŋo hãa-ye baa-ma i diɛ suɔ
wuɔ i ãmbabalma maaraaya cor. Ŋga i ãmbabalma-i baa ma
maaramma-i hiere Diiloŋ-hujarre maaraa-ma aa bir jãrã.
21 Diiloŋo ciɛ hujarre yiɛ aa ce-ye nelviiŋ miɛ i diɛ da cicɛ̃lma
maŋ sa tĩɛŋ dede-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa barguɔ-i-na. A ce du-
maaŋo-na ãmbabalmaŋ ciɛ ma bãaŋgu-i baa nelkolle-i dumaa,
Diiloŋ-hujarre ce di bãaŋgu-i baa koŋkoro-i dumɛi.

6

I karaanu i-naa nuɔ baa ãmbabalma-i

1 Kufaŋgu terieŋgu-na i gbãa cira niɛ? I saaya i cor baa
ãmbabalma-i Diiloŋo duɔ ce hujarre yiɛ bɔi wɛi?
2 Ma'i sĩ! Ii dii ŋaa i kuu a karnu i-naa nuɔ baa ãmbabalma-i,
i ce niɛ gbãa tiraa cor baa-ma?
3 Na saa suɔ wuɔ miɛ maŋ *baatiseŋ hiere a suur Yesu-Kirsa
horre-na, kuu dii ŋaa i kuu baa-yo'i wɛi?
4 Iŋ daa *batɛmu-i, kuu dii ŋaa i kuu baa *Kirsa-i aa ba
fuure-yiɛ baa-yo i To-i Diiloŋo duɔ sire-yiɛ ŋaa uŋ siire fuɔ-i
dumaa baa u himma-i i diɛ waa bãfɛliɛŋ-nu.
5 Na saa da, da kuɔ i kuu kulduɔŋgu baa Kirsa-i, i ka bi sire
sireduɔma baa-yo.
6-7 Umaŋ duɔ ku, u kuraa ãmbabalma nammu-na. Terieŋgu
faŋgu-na na saaya na suɔ wuɔ ba gbuu i cicuɔŋgu-i baa Kirsa-i
a ko i balaaŋgu-i a hũu-ye ãmbabalma nammu-na.
8 Da kuɔ i kuu baa Kirsa-i, i suyaa wuɔ i ka sire waa baa-yo.
9 I suyaa kerre wuɔ Kirsaŋ siire hel kuomba hɔlma-na, u siɛ
tiraa ku; kuliiŋgu siɛ tiraa gbãa ce bĩŋkũŋgu yuɔ.
10 Kirsa kuu i diei a kure ãmbabalma-i gbula. Uŋ siire
fiɛfiɛ-i-na, u cãa Diiloŋo.
11 Kuuduɔŋgu yaa baa namaa bi fɛrɛ-i: Na gbĩɛ na dii-ma na
hɔmmu-na wuɔ na kuu a karnu na-naa nuɔ baa ãmbabalma-i
aa sire waa Yesu-Kirsa horre-na ta na cãa Diiloŋo.
12 Terieŋgu faŋgu-na, ãmbabalma saa saaya ma tiraa ta
yaaŋga nɛi a ce na ta na ce kumaŋ dɔlaanuŋ-nɛi.

13 Baa na tiraa na nanna na fɛrɛ na hã ãmbabalma-i ma ce-na kɔraaŋ namaa ta ma ce kuubabalaaŋgu baa-na. Ŋga naŋ kuu aa sire waa cicɛ̃lma fiɛfiɛ-i-na, yaaŋ aa na hã Diiloŋo-i baa na fɛrɛ u ce-na ãnfafammanciraaŋ namaa, tuɔ ce ãnfafamma baa-na.

14 Naŋ yaaŋ ãnjĩnamma-i aa cu Hujarrentieŋo huoŋ-nu, ãmbabalma siɛ tiraa gbãa ce bĩŋkũŋgu nɛi.

15 Ŋga iŋ yaaŋ ãnjĩnamma-i aa cu Hujarrentieŋo huoŋ-nu, i ka cor tiɛ ce ãmbabalma-i wuɔ ãnjĩnamma sa tiraa ma ye dii i yuŋ-nu wɛi? Ma'i sĩ!

16 Na saa suɔ wuɔ da ŋ nanna ŋ fɛrɛ hã nɛliɛŋo ŋaa kɔriɛŋ nuɔ, a ta ŋ nu u nuŋgu-i, ŋ ciɛ kutieŋo kɔriɛŋ nuɔ ninsoŋo wɛi? Ku gbãa waa ŋ naana ŋ fɛrɛ hã ãmbabalma, mafamma kã baa-ni kuliiŋ-nu. Ku gbãa bi waa ŋ naana ŋ fɛrɛ hã Diiloŋo ta ŋ nu u nuŋgu-i; kufaŋgu kã baa-ni viisĩnniŋ.

17 Ŋga yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i: Namaa namaŋ ãmbabalma naa ce-na kɔraaŋ namaa, na yaaŋ fiɛfiɛ-i-na aa ta na nu Diiloŋo nuŋgu-i baa huɔŋga diei, aa siɛ baŋ waaŋ mamaŋ baa-na.

18 Na hilaa ãmbabalma kɔrsĩnni-na a suur viisĩnniŋ-kɔrsĩnniŋ. Kuu dii ŋaa na hielaa na naŋga ãmbabalma cemma-na, na suurii kuuviiŋ-nu fiɛfiɛ-i-na.

19 Na nelnulle gbĩɛ baa-na ku'i ciɛ mi biɛ nel daama-i da mi tagaaya pigãaŋ-na. Dĩɛlũɔ-i-na, naŋ ŋa naa nanna na fɛrɛ dumaa ŋaa kɔraaŋ namaa a hã ãmbabalma-i ta na ce kakarkuoŋo-i, a ji ce na pu baa Diiloŋo-i, naanaŋ na fɛrɛ dumɛi fiɛfiɛ-i-na na hã Diiloŋo-i, na ta na ce kuuviiŋgu a waa nelfafaaŋ namaa.

20 Ãmbabalmaŋ ŋa naa ta na yaaŋ-na huɔŋgu-na, na saa ta na yuure viisĩnniŋ-maama.

21 Naŋ taa na ce kumaŋ ku huɔŋgu-na, na daa bige-i kuɔ? Ma sĩ nyuŋgo-i-na ku da-na senserre kɛ? Maacemma famma temma kã baa nɛliɛŋo kuliiŋ-nu.

22 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, na kuraa ãmbabalma nammu-na ta na cãa Diiloŋo. Naŋ daa kumaŋ kuɔ, ku yaa daaku: Na ciluɔ faa a saanu baa Diiloŋ uŋ taaraŋ-yuɔ dumaa, aa na ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.

23 Na saa da, ãmbabalma pã ma tieŋo-i baa kuliiŋgu, a ne da da ŋ waa Itieŋo-i Yesu-Kirsa horre-na, Diiloŋo hã-ni baa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i gbãŋgbãŋ.

7

I karaanu i-naa nuɔ baa ãnjĩnamma-i

1 Tobiŋ namaa, mi suyaa miɛ na suɔ kuŋ wuɔ dumaa i hɔlma-na. Na suyaa wuɔ nɛliɛŋ nuɔ da ŋ waa cicɛ̃lma yaa-i ŋ saaya ŋ ta ŋ wuɔ hũmieŋa-i aŋ saaya a wuɔ dumaa.

2 Terieŋgu faŋgu-na, casoiŋo bəlo duɔ waa cicɛ̃lma, u siɛ gbãa
hel ãnsorre-na. Ŋga bəlŋ duɔ ku, bĩŋkũŋgu siɛ gbãa bella-yuɔ
ba ãnsorre-na.
3 Duɔ yaŋ u bəlɔ-i cicɛ̃lma aa kã ka soŋ bibiɛŋo naŋ-na, u
cãlãa; u ciɛ *fuocesĩnni. Ŋga u bəlɔ duɔ ku, nelma siɛ gbãa yuu-
yo; u gbãa soŋ bibiɛŋo naŋ-na aa u siɛ cãl.
4 Tobiŋ namaa, kuuduɔŋgu yaa baa namaaŋo-i; naŋ kuu
baa *Kirsa-i, kuu dii ŋaa na karaanu na-naa nuɔ baa *Moisi
*ãnjĩnamma-i. Na ciɛ unaŋ baaŋ namaa. Umaŋ siire kuomba
hɔlma-na, i ciɛ fuɔ baaŋ miɛmɛi diɛ gbãa tiɛ ce kumaŋ
dɔlaanuŋ Diiloŋo-i.
5 Iŋ waa tiɛ ce kumaŋ dɔlaanuŋ-yiɛ, ãnjĩnamma taa ma
pigãaŋ kumaŋ saa fa cemma. Da ma cira kumaŋ saa fa, i tiɛ
taara i ce ku yaa-i, a ne da ku yaa kãaŋ baa-ye kuliiŋgu-na.
6 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, iŋ kuu baa Kirsa-i, kuu dii ŋaa i karaanu
i-naa nuɔ baa ãnjĩnamma-i. Iyoŋo maŋ waa i gbeini-na, u
karaa aa yaŋ-ye i fɛrɛŋ nuɔ; i gbãa cãa Diiloŋo-i cãafɛlɛmma. I
yaŋ cãacɔlɔmma-i, Moisiŋ nyɛgãaŋ mamaŋ, aa i tiɛ nu *Diiloŋ-
Ɣalle yaa wulaa-i.

Ãnjĩnamma sĩnni-i

7 Terieŋgu faŋgu-na, i gbãa cira niɛ? Ãnjĩnamma balaaŋ
ãmbabalma temma-i wɛi? Ma'i sĩ! Ãnjĩnamma yaa ciɛ mi
suɔ ãmbabalma-i. Kuɔ ãnjĩnamma saa naa cira: *«Baa ce
nenemuŋgu-i»*[*], mii naa saa suɔ wuɔ nenemuŋgu balaaŋ.
8 Ãmbabalma dɛraa ãnjĩnamma yaa nuɔ-i a ce muɔŋo-i
nenemuntieŋ muɔ. Ãnjĩnaŋ da ma'a maa si dii, ãmbabalma
kure.
9 Dĩɛlũɔ-i-na, ãnjĩnammaŋ ŋa na'a ma saa waa, mi taa mi ce
mi bãaŋgu-i; ŋga ãnjĩnammaŋ juɔ jo, ãmbabalma yaa ciɛŋ ma
bãaŋgu-i
10 aa muɔmi cɛr kure. Ãnjĩnamma maŋ naa saaya ma kãyã-
yiɛ i tiɛ ce i bãaŋgu-i, ma birii yaŋ aa kɔsuɔŋ muɔŋo-i.
11 Ãmbabalma dɛraa ãnjĩnamma yaa nuɔ-i a tãal-mi
kɔsuɔŋ-mi.
12 Ãnjĩnamma famma fɛrɛ-i Diiloŋ-maama, ma hũmieŋa-i
Diiloŋ-waaŋa. A vii aa tiraa fa.
13 Bĩŋkũfafaaŋgu gbãa jo baa mɛi kɔsuɔma-i wɛi? Ku siɛ
gbãa! Ãmbabalma yaa juɔ baa-ma. Ma cĩɛŋ bĩŋkũfafaaŋgu
yaa nuɔ-i a kɔsuɔŋ-mi da ma pigãaŋ ma balaaŋgu-i baa ma
hɔdorre-i.

Ãmbabalma taa yaaŋga nelbiloŋo-na

---

[*] **7:7** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.17; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.17

14 I suyaa wuɔ *ãnjĩnamma hilaa Diiloŋ wulaa, a ne
da muəŋo-i nelbilogbãŋgbãlãŋ muɔ, aa ãmbabalma tiraa ta
yaaŋga miɛ.
15 Mi sa suɔ miŋ ceŋ kumaŋ: Miŋ taaraŋ kumaŋ mi sa ce
kufaŋgu, kumaŋ sa dəlaa-miŋ mi bir mi ce ku yaa-i.
16 Mi suyaa wuɔ miŋ ceŋ kumaŋ ku saa fa. Terieŋgu faŋgu-
na mi suyaa wuɔ ãnjĩnamma faa.
17 A ce dumaaŋo-na ku pigãaŋ wuɔ mɛi maacemma sĩ
mafamma-i; ãmbabalma maŋ mi huɔŋga-na, mafamma
maacemma'i.
18 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, mi suyaa wuɔ
ãnfafamma si dii mi kusũŋgu-na. Mi niɛ da ãnfafamma
cemmaŋ-nuoŋgu dii-miɛ, ŋga ma cemmaŋ-fõŋgũɔ yaa hie?
19 Miŋ taaraŋ ãnfafamma maŋ, mi sa ce mafamma; miŋ'a
mi sa taara ãmbabalma maŋ, mi ce ma yaa-i.
20 Da mi ta mi ce kumaŋ mi sa taara-kuɔ, mɛi maacemma
sĩ mafamma-i; ãmbabalma maŋ mi huɔŋga-na, mafamma
maacemma'i.
21 Fiɛfiɛ-i-na, mi suyaa kumaŋ dii-miɛ: Da mi ta mi taara mi
ce ãnfafamma-i, ãmbabalma yaa bir ta yaaŋga.
22 Mi huɔŋga-na, Diiloŋ-ãnjĩnamma dəlnu-miɛ.
23 Ŋga mi niɛ da nelma namma'i dii ta ma gãŋ baa mamaŋ
dəlaa-miŋ mi huɔŋga-na. Ma ciɛ ãmbabalma ta yaaŋga miɛ, a
ce mi ta mi hel mi ce ma yaa-i.
24 Mɛi sũlŋ daama fuɔ! Ma kã baa muɔmɛi daami da ma ka
kɔsuɔŋ-mi, hai ka hũu-mi?
25 Mi jaal Diiloŋo yaa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-na, u yaa
hũyãa-mi.
Mi gbãa cira: Muɔ fuɔ, mi siyaa Diiloŋo ãnjĩnamma-i, ma
dəlnu-miɛ, ŋga mi kusũŋ-maama ce mi ta mi cu ãmbabalmaŋ-
huoŋ-nu.

8

I yunni dii Diiloŋ-Yalle nammu-na

1 Fiɛfiɛ-i-na fuɔ! Bamaŋ suurii Yesu-Kirsa horre-na, Diiloŋo
siɛ ka gãŋ baa-ba.
2 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? *Diiloŋ-Yalle fõŋgũɔ
maŋ hãaŋ-yeŋ ninsoŋ-cicɛ̃lma-i Yesu-Kirsa horre-na, u kuraa-
ye ãmbabalma nammu-na baa kuliiŋgu bi nammu-na.
3 *Moisi *ãnjĩnamma saa waa ma gbãa ce mafamma-i.
Nelbiliemba nayusĩnni yaa naa ce ku ta ku yar ãnjĩnamma-i.
Kumaŋ yaraa ãnjĩnamma-i, Diiloŋo ciɛ u Biɛŋo ce-ku: U
saaŋ-yo u jo ãmbabalmanciraaŋ miɛ temma, a ji bãl baa
ãmbabalma-i nelbilieŋ miɛ i hɔlma-na. U ciɛ dumɛi a kure-
mɛi.

4 Miɛ maŋ yaaŋ i kusũŋ-maama-i aa tiɛ ce Diiloŋ-Yalle kusũŋgu, Diiloŋo ciɛ mafamma-i i diɛ gbãa tiɛ wuɔ ãnjĩnamma-i maŋ saaya ma wuɔ dumaa.

5 Bamaŋ ciɛŋ ba fɛrɛŋ kusũŋ-maama-i, ba yii baa kumaŋ dəlaanuŋ-bɛi. A ne da bamaŋ ciɛŋ Diiloŋ-Yalle kusũŋgu-i, ba yii baa kumaŋ dəlaanuŋ Diiloŋ-Yalle.

6 Da ŋ ta ŋ yii baa naŋ kusũŋ-maama yoŋ, ma kã baa-ni kɔsuɔma-na; ŋga da ŋ ta ŋ yii baa kumaŋ dəlaanuŋ Diiloŋ-Yalle-i, ku kã baa-ni cicɛ̃lma-na baa həfɛ̃lleŋ.

7 Bamaŋ həmmu-i yuu baa bafamba fɛrɛŋ kusũŋ-maama yoŋ, kutaamba-i Diiloŋ-bigãarãamba; ba sa siɛ Diiloŋo wulaa aa ba siɛ gbãa siɛ u wulaa.

8 Bamaŋ yaaŋ ba kusũŋ-maama ta yaaŋga bɛi, ba siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu hel Diiloŋo yufelleŋ.

9 Ŋga namaaŋo-i, Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ na həmmu-na, na sa ce na kusũŋ-maama. Diiloŋ-Yalleŋ taaraŋ kumaŋ, na ce ku yaa-i. *Kirsa Yal da diɛ di sĩ umaŋ nuɔ-i, kutieŋo-i Kirsa wuoŋo sĩ.

10 A ne da da kuɔ Kirsa dii na həmmu-na, Diiloŋo ciɛ-na nelviiŋ namaa, a ce dumaaŋo-na u Yalle hãa-na cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i. Ambabalma ka ce na ku banamba temma-i,

11 ŋga umaŋ siire Yesu-i hiel-o kuomba həlma-na, u Yalleŋ yeŋ baa-na, u ka bi sire namaaŋo-i baa-de.

12 Terieŋgu faŋgu-na tobiŋ namaa, cɛ̃mɛlle dii-yiɛ. Ŋga cɛ̃mɛlle maŋ dii-yiɛ di yaa daade: I yaŋ i kusũŋ-maama-i aa i tiɛ ce kumaŋ dəlaanuŋ Diiloŋ-Yalle yaa-i.

13 Na saa da, da na ta na ce kumaŋ dəlaanuŋ-nɛi, na ka kɔsuɔŋ na fɛrɛ. Ŋga da na yaŋ Diiloŋ-Yalle kãyã-nɛi na hiel na gboluoŋgu kuubabalaaŋgu cemma-na, na ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.

Diiloŋ-Yalle ce-ye Diiloŋ-bisãlŋ miɛ

14 Bamaŋ yaaŋ *Diiloŋ-Yalle ta ba yaaŋ-na hiere, Diiloŋ-bisãlmba.

15 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, naŋ daa Diiloŋ-Yalle maŋ, di sa ce-na kɔraaŋ namaa, a ce na ta na kãalã; ŋga di ce-na Diiloŋ-bisãlŋ namaa, a ce i tiɛ gbã i bĩ Diiloŋo-i «Baba!»

16 Diiloŋ-Yalle fande fɛrɛ yaa fĩɛŋ i həmmu-i a pigãaŋ-ye wuɔ Diiloŋ-bisãlŋ miɛ.

17 Aa iŋ yeŋ Diiloŋ-bisãlŋ miɛ, u ciiluŋgu vii miɛmɛi; i ka wuo-ku baa i-naa baa *Kirsa-i. Iŋ mulĩɛŋ baa-yo, i ka bi ce i bãaŋgu-i baa-yo u yuntesĩnni-na.

18 Mi suyaa miɛ iŋ ceŋ mulĩɛma maŋ nyuŋgo-i-na, ma siɛ gbãa fi baa iŋ ka ce i bãaŋgu-i dumaa bisĩnuɔ-i-na.

19 Na saa da, Diiloŋ-bisãlmba sĩnniŋ ka suɔ yiiŋgu maŋ nuɔ-i, hĩɛmaŋ-niini-i hiere ni niya yiiŋgu faŋgu himma-i.

20 Hĩɛmaŋ-niini-i hiere ni naa yuŋgu, aa ni nagãŋ-na sĩ, Diiloŋo yaa ciɛ-ni dumaaŋo-na. Mafammaŋ fiɛ ce, kuu dii ŋaa ku cii ŋga ku saa kũnna.

21 Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka hũu-ni guɔyuɔ nammu-na ni waa ni fɛrɛŋ nuɔ Diiloŋ-bisãlŋ temma, ta ni ce ni bãaŋgu-i.

22 I suyaa kerre wuɔ ji hi baa nyuŋgo, hĩɛmaŋ-niini-i hiere ni gbu ni bireŋ aa ta ni cufal ŋaa kusũŋgu bilaa ciɛŋo.

23 Aa ni'i sĩ yoŋ, Diiloŋ-bisãlŋ miɛ i bi bireŋ dii cicaara. Diiloŋo hãa-ye u Yalle-i i diɛ suɔ wuɔ uŋ pãa nuŋgu maŋ, u ka ce-ku. I cie Diiloŋo duɔ hã-ye Diiloŋ-bisãlmba munyiɛrammu-i a kor-e mulĩɛma-na hiere gbula.

24 I kuraa, ŋga i hĩŋ koŋkoro faŋo taaluŋgu yoŋ. Niŋ hĩŋ kumaŋ taaluŋgu-i, da ŋ da-ku, ŋ siɛ gbãa tiraa ta ŋ hĩŋ ku taaluŋgu-i. Hai moloŋo'i daa bĩŋkũŋgu dede aa tiraa cor tuɔ hĩŋ ku taaluŋgu-i?

25 Ŋga niŋ hĩŋ kumaŋ taaluŋgu-i, da ŋ'a ŋ sa da ku yufelle, ŋ da ŋ fĩɛ ŋ huɔŋga-i ta ŋ cie-ku.

26 A naara kufaŋgu-i, kuŋ nuɔl-eŋ dumaaŋo-na, Diiloŋ-Yalle bi kãyã-yiɛ. Na saa da, i sa suɔ kumaŋ saaya cãrãmma Diiloŋo wulaa. Ŋga Diiloŋ-Yalle fande fɛrɛ yaa gbuu di bireŋ di cãrã Diiloŋo-i di hã-ye. Diŋ bireŋ baa mamaŋ, ma siɛ gbãa hel nɛliɛŋ nuŋ-nu.

27 Diiloŋ uŋ suɔ nuɔmba kusũŋ-maama-i dumaaŋo-na, u suɔ u Yalleŋ cãrãŋ kumaŋ u wulaa. Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, u Yalle cãrã ku yaa-i u wulaa di hã u baamba-i.

28 I suyaa wuɔ Diiloŋo maamaŋ dɔlnuŋ bamaŋ, uŋ bĩɛ bamaŋ a saanu baa uŋ yiɛraaya-mɛi dumaa, wɛima-i hiere ma fa ba maama.

29 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i dii ku domma-na, u ciɛ ba yaa da ba ce u Biɛŋo nabiɛraamba a ce u Biɛŋo duɔ da hãmba bɔi.

30 U yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i dii ku domma-na, u bĩɛ ba yaa-i piɛ-ba u caaŋ-nu. Aa uŋ bĩɛ bamaŋ, u ciɛ ba yaa-i nelviimba. Aa uŋ ciɛ bamaŋ nelviimba-i, u ciɛ ba yaa da ba ce ba bãaŋgu-i baa u Biɛŋo-i.

Diiloŋ-nelnyulmu temma si dii

31 I gbãa tiraa naara hama-i? Diiloŋ duɔ gbãŋ waa baa-ye tĩ, hai gbãa bĩɛna i maama-i?

32 U saa nyaayã fuɔ fɛrɛŋ Biɛŋo-i; u hãa-ba baa-yo ba ko-yo i maama-na hiere. U ce niɛ aa u siɛ hã-ye bĩmbĩnni-i hiere a naara u Biɛŋo-i?

33 Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, hai moloŋo'i gbãa cãl-ba? Diiloŋ fuɔ fɛrɛ wuɔ ba saa cãl,

34 hai gbãa cira ba cãlãa? Yesu-Kirsa yaa kuu i səlaaŋgu-i, aa
ku'i sĩ yoŋ; u siire ka waa Diiloŋo caaŋgu-na tuɔ cãrã Diiloŋo-i
u hã-ye. Terieŋgu faŋgu-na molo siɛ gbãa cãl-e.
35 I maamaŋ dəlnuŋ *Kirsa-i dumaa, bige-i gbãa bərə-yiɛ
baa-yo? Mulĩɛma siɛ gbãa, sũlma siɛ gbãa, yaahuolo siɛ gbãa,
nyulmu siɛ gbãa, naaluɔ siɛ gbãa, bãani siɛ gbãa, kuliiŋgu siɛ
bi gbãa.
36 Ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
*«Itie, naŋ maama-na, cuo duɔ kaal, kuliiŋgu hũŋ ku cu-ye dumaa
ka naŋ bãaŋgu-i.*
Ba hɔmmu doŋ baa-ye mu cor:
*Ba ce-ye ŋaa baŋ kãŋ baa tũlmba maŋ da ba ka ko-ba baŋ ceŋ-baŋ
dumaa.»**
Miɛ ii bi dii dumɛi i muntĩɛnammu-na.
37 Ŋga mafammaŋ fiɛ ma ce, i maamaŋ dəlnuŋ umaŋ, u ce
ma ta ma tĩɛ miɛ maama'i nuɔ-i.
38 Coima saa fa, mi suyaa miɛ Diiloŋ uŋ dəlaa-ye dumaa,
bĩŋkũŋgu siɛ gbãa bərə-yiɛ baa-yo. Kuliiŋgu siɛ gbãa, cicɛ̃lma
siɛ bi gbãa, *dərpəpuərbiemba siɛ gbãa, *jĩnabaa-ba siɛ bi
gbãa, isuɔtaamba siɛ gbãa, nyuŋgo ku wɛima siɛ gbãa, bisĩŋ
ku wɛima siɛ bi gbãa, himma siɛ gbãa,
39 dər-niini siɛ gbãa, hĩɛmaŋ-niini siɛ bi gbãa. Diiloŋ uŋ
pigãaŋ-ye uŋ dəlaa-ye dumaa Itieŋo-i Yesu-Kirsa jomma-na,
ku bĩŋkũŋgu si dii kumaŋ gbãa bərə-yiɛ baa-yo.

9

Diiloŋ uŋ hielaa u yufelle bamaŋ nuə-i

1 Muɔŋo-i *Kirsa wuoŋ muɔ, a ce dumaaŋo-na miŋ ka waŋ
mamaŋ coima sĩ; ninsoŋo yaa-i. *Diiloŋ-Yalle ce mi ta mi suɔ-
ma mi huɔŋga-na wuɔ mi waŋ ninsoŋo.
2 Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ ma yaa daama: Mi huɔŋga si
dii huɔŋga, ma gbu ma kukul-mi.
3 Kuɔ Diiloŋo naa gãŋ baa muɔmɛi aa hiel mi nuŋgu-i Kirsa
horre-na aa cɛr yaŋ mi nelleŋ-tobimba-i, kuu naa dəlnu-miɛ
yaŋ.
4 Ba yaa haba-i? Ba yaa *Isirahɛl-baamba-i. Diiloŋo ciɛ ba
yaa-i u bisãlmba, u caraaya ba yaa-i, u bilaa *tobisĩnni-i baa
ba yaa-i, u hãa ba yaa u *ãnjĩnamma-i, u pigãaŋ ba yaa ba ta
ba buol-o, u pãa nuŋgu-i baa ba yaa-i.
5 Bafamba bĩncuɔmba yaa Abiramubaa-ba-i. Aa nelsĩnni-
na, Kirsa maŋ bĩmbĩnni-i hiere ni yuŋgu-na, u bĩncuɔmba yaa
bafamba-i. Kirsa-i Diiloŋo, u gbĩɛ baa gbɛliɛma hənni maŋ joŋ.
Ma ciɛ!

---

* **8:36** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 44.23

6 Ŋga baŋ'a ba saa hũu Kirsa maama-i, ku pigãaŋ wuɔ
Diiloŋ-nupãlle ciɛ gbãŋgbãŋ wɛi? Ku'i sĩ! Na saa da, Isirahɛl-
baamba-i hiere, ba hieroŋo sĩ Isirahɛl-baamba Diiloŋo wulaa;
7 aa *Abiramu bisãlmba-i hiere, ba hieroŋo sĩ Abiramu
bisãlŋ-kirɛiŋa. Hama-i nuɔ-i? Diiloŋo gbĩɛ Abiramu-i wuɔ:
*«Miŋ pãa nuŋgu maŋ baa-ni wuɔ mi ka hã-ni huoŋgu, *Isaki yaa
ka hã-ni baa huoŋgu faŋgu-i.»**
8 U taara u cira wuɔ Abiramuŋ huɔŋ bisãlmba maŋ hiere fuɔ
homma-i, Diiloŋo sa kãŋ-ba Abiramu bisãlmba. Ŋga uŋ pãa
nuŋgu-i aa hã-yo bamaŋ, u kãŋ ba yaa-i Abiramu bisãlmba-i.
9 Diiloŋo pãa nuŋgu-i baa-yo wuɔ: *«Mi ka bir jo belle maŋ juɔŋ
fiɛfiɛ ku temma-i, huɔŋgu faŋgu-na, Sara ka da bɛpolŋo.»*†
10 Aa u'i sĩ yoŋ. Erebeka bi daa pĩɛbaa baa i bĩncɔiŋo-i
Isaki-i.
11 Bisãlŋ daaba saa naa hi hoŋ yogo, ba saa naa ce kuu-
fafaaŋgu dede, ba saa naa bi ce kuubabalaaŋgu dede. Ŋga
Diiloŋo hiel nuɔmba-i fuɔ hielma.
12 Wuɔ gbɛ̃ Erebeka-i wuɔ: *«Bɛpomɔlŋo ka tuɔ cãa hãaŋo-i.»*‡
U ciɛ mafamma-i duɔ pigãaŋ wuɔ u sa ne moloŋo ãncemma aa
hiel-o, ŋga u nyaanu fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-ãndaaŋgu.
13 Ma bi nyɛgãaŋ dumɛi wuɔ: *«*Yakɔbu-i baa Esawu-i, mi
yufelle hilaa Yakɔbu yaa nuɔ-i.»* §

Diiloŋo yufelle bi hilaa banamba-na

14 Terieŋgu faŋgu-na, i gbãa cira niɛ? Diiloŋo maacemma saa
fa wɛi? Ku'i sĩ!
15 U gbaraa-ma baa *Moisi-i wuɔ: *«Da mi ta mi taara mi ce
hujarre umaŋ nuɔ-i, mi ce-yuɔ. Da mi ta mi bi taara mi ce baa
umaŋ, mi bi ce baa-yo.»**
16 Diiloŋo sa ne ŋ huɔŋga, u sa bi ne ŋ ãncemma. U ne u
hujarre yoŋ.
17 Diiloŋ-nelmaŋ-sɛbɛ-i-na, Diiloŋo gbĩɛ Esipi jãmatigi-i wuɔ:
*«Mi ciɛ-ni jãmatigi nuɔ da mi pigãaŋ-ni mi fɔ̃ŋgũɔ-i, ku yaa mi
yerre ka du terni-na hiere ka saa.»*†
18 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ tuɔ taara u ce hujarre umaŋ
nuɔ-i, u ce. Duɔ bi tuɔ taara u naara kunaŋgu ãnyagarma maŋ
nuɔ-i, u bi naara.
19 Unaa ka gbɛ̃-mi wuɔ: «Bige-i ciɛ Diiloŋo tiraa tuɔ cãl-e? Hai
moloŋo-i gbãa cie Diiloŋo-i u huɔya-maama cemma-na?»
20 Naŋ hilaa hie, nuɔni maŋ nelbiloŋ nuɔ, aa ta ŋ fanu baa
Diiloŋo-i? Bireŋga gbãa gbɛ̃ ka matieŋo-i wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ ma-
mi dumandɛ-i?»

---

* **9:7** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 21.12 † **9:9** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 18.10 ‡ **9:12** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 25.23 § **9:13** Malaki (Malachie) 1.2-3 * **9:15** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 33.19 † **9:17** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 9.16

21 Kumaŋ da ku dəlnu bitomarãŋo-i u ma ku yaa-i baa u
yemaaŋgu-i. Da ku dəlnu-yuɔ u ma sukpekpelluŋ-bituoŋgu,
da ku bi dəlnu-yuɔ u ma sudədolluŋ-bituoŋgu baa yemaduɔŋgu
faŋgu-i.
22 Bamaŋ duu Diiloŋo huɔŋga-i, bamaŋ gbɪ̃ɛ kɔsuɔma-i,
Diiloŋ duɔ tiera ba nuoŋgu-i duɔ ji pigãaŋ-ba u jãyãmma-i baa
u fɔ̃ŋgũɔ-i yiiŋgu naŋgu, naŋ'a niɛ?
23 Aa uŋ ciɛ hujarre-i bamaŋ nuɔ-i, uŋ tigiiŋ bamaŋ dii ku
domma-na ba da ba ta ba ce ba bãaŋgu-i baa-yo, duɔ ce baa-
ba ceŋ daama temma-i, a pigãaŋ wuɔ hujantieŋo, naŋ'a niɛ?
24 Uŋ bɪ̃ɛ miɛ maŋ *Yuifubaa-ba həlma-na baa *niɛraamba
bi həlma-na hiere, u ciɛ baa miɛmɛi, u saa ce baa Yuifubaa yoŋ.
25 U waaŋ ma yaa-i Ose sɛbɛ-i-na wuɔ:
«Bamaŋ saa waa mi baamba,
mi ka ce-ba mi baamba.
Bamaŋ maama-i saa ta ma dəl-miŋ,
mi ka ta mi ku ba maama-na ŋaa nɛliɛŋo baa u dərŋo.
26 *Aa baŋ ŋa naa gbɛ̃ nuɔmba-i terni maŋ nuɔ-i wuɔ mɛi baamba*
sɪ̃,
kufaŋgu terni-na, ba ka ta ba bɪ̃-ba Cicɛ̃lmantieŋo bisãlmba.»‡
27 *Isayi bi waaŋ *Isirahɛl-baamba maama wuɔ: *«Halle da ku*
fiɛ'a Isirahɛl-baamba ka ciinu niɛ niɛ, ba da-ba-diei ka kor-bɛi
yoŋ;
28 *kɛrɛ Itieŋ uŋ waaŋ mamaŋ nelbiliemba kũŋgu-na, u ka ce-ma*
hiere aa u ka tiraa ce-ma pãmpãŋ.»§
29 Isayi duɔŋo faŋo naa bi wuɔya waŋ-ma wuɔ:
«Kuɔ Dombuɔ saa naa yaŋ huoŋgu hã-ye,
ii naa gbuo hiere ŋaa Sodɔmutaambaŋ gbuyaa dumaa.
*Mamaŋ daa Gomərtaamba-i maa naa bi da-ye.»**

Viisɪ̃nni da Diiloŋ-na, ni sa da ãnjɪ̃namma-na

30 Iŋ taaraŋ i waŋ mamaŋ ma yaa daama: *Niɛraamba maŋ
saa ta ba wuɔ *ãnjɪ̃namma-i da ba da viisɪ̃nni-i, ba daa-ni. Ba
daa-ni daŋ hama-i temma-i? Baŋ haa ba naŋga-i *Kirsa-i-na
ku'i ciɛ ba da-ni.
31 A ne da *Isirahɛl-baamba famba maŋ taa ba wuɔ
ãnjɪ̃namma-i da ba da-ni, ba saa gbãa da-ni.
32 Bige-i ciɛ ba saa gbãa da-ni? Ba saa haa ba naŋga Kirsa-
na taara-niɛ, ba taaraaya-niɛ baa ba ciluɔ, ku'i ciɛ ba saa gbãa
da-ni. Ba kãa ka tisɪ̃ŋ ba fɛrɛ tãmpɛ̃lle† maŋ malãaŋ nuɔmba-i.
33 Diiloŋ uŋ waaŋ dimaŋ maama-i u sɛbɛ-i-na wuɔ:
*«Mi ka jɪ̃na tãmpɛ̃lle *Sinyɔ-i-na,*

---

‡ **9:26** Ose (Osée) 2.1,25 § **9:28** Isayi (Ésaïe) 10.22-23 * **9:29** Isayi (Ésaïe) 1.9. Mamaŋ daa ***Sodɔmutaamba-i*** baa ***Gomərtaamba-i*** ku da Mi-waaŋo jɪ̃namman-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.23-28. † **9:32** ***Tãmpɛ̃lle maŋ malãaŋ nuɔmba-i:*** Ba gbɛ̃ Yesu yaa-i. Niɛŋ Piɛr dɪ̃ɛ. 2.4,8.

nuɔmba ka ta ba tisĩŋ ba fɛrɛ diɛ.
Di ka ta di mal nuɔmba-i.
Ŋga umaŋ duɔ haa u naŋga diɛ, u yaaŋga siɛ ture.»‡

10

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ yuu mi huɔŋga-i, mi taara *Yuifubaa-ba kor. Mi gbu mi cãrã ku yaa Diiloŋo wulaa mi hã-ba.
2 Coima saa fa: Ba hinu pãama baa Diiloŋ-kũŋgu-i, ŋga ba saa suɔ hũmefafalle-i.
3 Nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya ŋ ce kumaŋ Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ, ba saa suɔ-ku aa ta ba taara ba ce nelviimba bafamba fɛrɛŋ cemma. A ce dumaaŋo-na, Diiloŋ uŋ ciɛ kumaŋ duɔ gbãa ce-ye nelviiŋ miɛ, ba saa siɛ-ku.
4 A ne da *Kirsa yaa juɔ ji baal *Moisi *ãnjĩnamma-i. U ciɛ mafamma-i kumaŋ ka ce bamaŋ da ba haa ba naŋga-i yuɔ Diiloŋo tuɔ kãŋ-ba nelviimba.
5 Na saa da, umaŋ taaraayaŋ viisĩnni-i ãnjĩnamma barguɔ-i-na, Moisiŋ waaŋ mamaŋ ku kũŋgu-na, ma yaa daama wuɔ: *«Umaŋ duɔ gbãa wuɔ ãnjĩnamma hũmieŋa-i hiere, a ka kor-o.»**
6 Ŋga umaŋ hũyãa Diiloŋ-maama-i duɔ taara viisĩnni-i, mamaŋ waaŋ baa-yo ma yaa daama wuɔ: *«Baa cira: ‹Hai ka nyugũŋ dɔrɔ-i-na ka bĩ Kirsa-i*?›
7 Baa bi tiraa ŋ cira: *‹Hai ka suur hĩɛma-na ka sire Kirsa-i*?›»
8 Ma nyɛgãaŋ wuɔ: *«Diiloŋ-nelma dii ŋ caaŋgu-na; maa dii ŋ nuŋgu-na, maa dii ŋ huɔŋga-na.»*† Ma ciɛra wuɔ na hũu Diiloŋ-maama-i. I wuɔra i waŋ ma yaa-i baa nuɔmba-i.
9 Na saa da, da ŋ puur ŋ nuŋgu-i a waŋ-ma nuɔmba yufellena wuɔ Yesu yaa Itieŋo-i, aa hũu-ma hĩŋ wuɔ Diiloŋo siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, ŋ ka kor.
10 Da ŋ hũu-ma hĩŋ, Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ. Da ŋ puur ŋ nuŋgu-i a waŋ-ma, Diiloŋo kor-ni.
11 Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Umaŋ duɔ haa u naŋga yuɔ, kutieŋo yaaŋga siɛ ture.»*‡
12 A ce dumaaŋo-na Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba-i kuuduɔŋgu yaa-i; bĩŋkũŋgu saa bɔrɔ-bɛi. Yunteduɔŋo'i yiɛŋ ba yuŋ-nu hiere tuɔ ce ãnfafamma-i bamaŋ muyaaŋ ba natiɛŋa yuɔ.
13 Ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Umaŋ duɔ muo u natiɛŋa Itieŋo-na, u ka kor-o.»*§
14 Ŋga da ba saa haa ba naŋga yuɔ, ba ka ce niɛ gbãa muo ba natiɛŋa yuɔ? Aa da ba saa nu u maama-i, ba ka ce niɛ gbãa haa

‡ **9:33** Niɛŋ 10.11; Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 8.14; 28.16; Piɛr dĩɛ. 2.6-8. * **10:5** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 18.5; Gal. 3.12 † **10:8** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 30.12-14 ‡ **10:11** Isayi (Ésaïe) 28.16 § **10:13** Yowɛl (Joël) 3.5

ba naŋga yuɔ? Aa moloŋ duɔ uu si dii duɔ tuɔ waŋ u nelma-i, ba ka ce niɛ gbãa nu-ma?

15 Aa moloŋ duɔ saa puər ma yerreŋ, ma ka ce niɛ gbãa waŋ?
Ma waaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Bamaŋ juəŋ baa neldədəlma-i, ba jomma sa suɔ aa fɛ̃ huəŋga.»**

16 Ŋga nuəmba-i hiere ba saa siɛ *Neldədəlma-i. *Isayi waaŋ-ma wuɔ: *«Itie, iŋ waŋ nelma maŋ, ŋ daa hai hũyãa-ma?»*†

17 Terieŋgu faŋgu-na, Kirsa nelma numma yaa juəŋ baa ma hũuma-i.

18 Yaaŋ mi yuu-na: Nuəmba saa nu nelma famma-i wɛi? Ba nuɔ-ma! Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ:
«Ba nelma gbuyaa hĩɛma-i hiere.
Nuəmba nuɔ ba nelma-i nilɛiŋa-na hiere ka saa.»‡

19 Mi ka tiraa yuu ne: *Isirahɛl-baambaŋ nuɔ-ma, ba saa naa suɔ ma yaaŋga-i wɛi? Ma yaaŋga suyaa! Moisi yaa waaŋ-ma dĩɛlũɔ wuɔ: «Diiloŋo ciɛra:
‹Naŋ'a na sa kãŋ bamaŋ wuɔ niɛraamba,
mi ka ce na ta na ce yɛlma bɛi.
Mi ka ce na hɔmmu du baa bamaŋ sa suyaaŋ bĩŋkũŋgu.›§»

20 Aa Isayi daa holle cira: «Diiloŋo ciɛra:
‹Bamaŋ saa ta ba taara-miɛ, ba daa-mi.
*Bamaŋ saa ta ba yuu-mi baa wɛima, mi caraaya ba yaa-i.›**»

21 Ŋga kumaŋ ŋaa Isirahɛl-baamba kũŋgu-i, Diiloŋo ciɛra:
«Bãaŋgu-i baa isuəŋgu-i mi bĩ mi baamba-i, ŋga ba sa siɛ-mi.
Ba sa nu mi nuŋgu-i aa tiraa pu bubuɔsĩnni baa-mi.»†

11

Diiloŋo saa cĩina Isirahɛl-baamba-i

1 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ mi yuu-na: Diiloŋo cĩinaana u baamba-i *Isirahɛl-baamba-i wɛi? U saa cĩina-bɛi. Mɛi fɛrɛ-i Isirahɛl nelleŋ-wuoŋ muɔ, *Abiramu hãayɛ̃lŋ muɔ aa *Bensaamiɛ dũŋ-wuoŋ muɔ.

2 Diiloŋ u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i dii ku domma-na, u siɛ gbãa cĩina-bɛi. *Eliŋ muyaa u natiɛŋa Diiloŋo-na Isirahɛl-baamba maama-na kusuəŋ-nu Diiloŋ-nelma-na, ma sĩ na suɔ ku terieŋgu-i kɛ?

3 U ciɛra wuɔ: *«Itie, ba kuɔ ŋ *pəpuərbiemba-i aa muonu mumbuolmuŋ-terni-i. Muəmɛi tĩyãa mi diei ŋ huoŋgu-na, ŋga baa dii ta ba taara-miɛ baa komma.»**

---

* **10:15** Isayi (Ésaïe) 52.7 † **10:16** Isayi (Ésaïe) 53.1 ‡ **10:18** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 19.5 § **10:19** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 32.21 * **10:20** Isayi (Ésaïe) 65.1 † **10:21** Isayi (Ésaïe) 65.2 * **11:3** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 19.10,14

4 Uŋ waaŋ mafamma-i Diiloŋo siyaa-yo baa hama-i? U ciɛra wuɔ: *«Ŋ saa tĩɛ ŋ diei! Nuɔmba neifieŋa siɛi nuɔsiba ndii dii baami mi jĩnamma-na, kutaamba saa pigeŋ dede Baal†yaaŋga-na.»*‡
5 Kuubiduɔŋ daaku yaa nyuŋgo ku bãaŋgu-na: Diiloŋ uŋ fiɛlaa cɛllɛ-baamba maŋ Isirahɛl-baamba-na, baa dii yogo.
6 U ciɛ baa-ba aa fiɛl-ba, u saa ne ba maacemma. Kuɔ uu naa ne ba maacemma, baa naa saa cira u ciɛ baa-ba.
7 Ku yuŋgu yaa daaku wuɔ Isirahɛl-baambaŋ taa ba taara kumaŋ, ba saa da-ku; Diiloŋ uŋ fiɛlaa bamaŋ bɛi, ba'i daa-ku yoŋ. Ba boluoŋgu ciɛ ãnyagarmantaamba
8 ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Ji hi baa nyuŋgo Diiloŋo ciɛ ba hɔmmu ku aa yaŋ-ba, aa cu ba yammu-i, aa suuye ba tũnni-i ba sa nu baa-ni.»*§
9 *Davidi bi ciɛra wuɔ:
«Baŋ wuo niidɔdɔlni maŋ,
mi taara Diiloŋo ce-ni ŋaa kɔllu a bel-ba,
u ce-ni ŋaa juɔŋo a cure-bɛi,
u ce ni yaa u sɔgɔlnu ba gbeini-i a suu ba ãmbabalma sɔlaaŋgu-i.
10 *Mi taara u yir-ba, ba baa tiraa ta ba da baa ba yufieŋa-i.*
Aa u haa yaahuolo-i bɛi, ba baa gbãa ciir wuɔ baa-yo.»
11 Yaaŋ mi yuu-na: Isirahɛl-baambaŋ tisãaŋ ba fɛrɛ a cii, ba ka pãŋ tĩɛ dii hĩɛma-na wɛi? Ba siɛ pãŋ tĩɛ dii. Ba cãlmuɔ birii yaŋ aa kãyã *niɛraamba kor. A ce dumaaŋo-na, Isirahɛl-baamba ka ta ba ce yɛlma bɛi.
12 Da kuɔ ba cãlmuɔ ciɛ ãnfafamma nelbiliemba-na, da kuɔ ba ciima kãayã niɛraamba-i, da ba sire, ku ka kãyã nelbiliemba-i ka hi hie?

Niɛraamba kormaŋ-kũŋgu-i

13 Fiɛfiɛ-i mi nelma vii *niɛraaŋ namɛi. Namaa namaŋ *Isirahɛl-baaŋ namaa sĩ, Diiloŋo puɔraa-mi namaa hɔlma yaa nuɔ-i. Mi maacemma sa suɔ aa dɔlnu-miɛ.
14 Mi bi ce kufaŋgu-i da mi ce mi nelleŋ-tobimba-i yɛlmantaamba a gbãa da mi kor banamba bɛi.
15 Na saa da, Diiloŋ uŋ ciɛlaa-ba kɔtuɔŋgu, ku ciɛ fuɔ baa niɛraamba-i ba suurnu ba-naa. Duɔ ji siɛ ba piɛ-yo, kufaŋgu ka waa niɛ niɛ? Ku ka waa ŋaa ba kuu aa sire.
16 Na saa da, da ŋ pã dĩdĩɛlãmma-i hã Diiloŋo-i, ŋ dĩmma-i hiere ma ciɛ Diiloŋ-maama. Da ŋ pã tibikãalmba-i hã Diiloŋo-i, tibinegemmu-i hiere mu ciɛ Diiloŋ-muumu.
17 Isirahɛl-baamba dii ŋaa cĩiŋ-tibiiŋgu aa niɛraaŋ namaaŋo-i na waa ŋaa hĩɛŋ-tibiiŋgu. Diiloŋo karaa cĩiŋ-tibiiŋgu negemmu nammu nanna, aa biɛ hĩɛŋ-tibiiŋgu negemmu gbo

† **11:4** ***Baal:*** Tiiŋgu naŋ yerre-i dumaaŋo-na. ‡ **11:4** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 19.18 § **11:8** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 29.3; Isayi (Ésaïe) 6.10; 29.10 * **11:10** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.23-24

mu fonni-na. Cĩiŋ-tibiiŋgu negemmuŋ daŋ tibiyɔmma maŋ, namaa na bi da maaduɔma famma yaa-i, aa ma hel hiere kaasĩduɔŋ daani yaa nuɔ-i.

18 Kufaŋgu terieŋgu-na, baa na nyɛ baŋ karaa negemmu maŋ. Na ce niɛ aa nyɛ-mu? Negeŋga sa tũu kaasĩnni, ŋga kaasĩnni'i tũyãaŋ negeŋga!

19 Unaa gbãa bi cira: «Diiloŋo karaa negemmu fammu-i aa dii muɔmɛi mu fuoŋgu-na.»

20 U waaŋ ninsoŋo, ŋga kumaŋ ciɛ Diiloŋo kar-mu, ku yaa daaku: Mu saa haa mu naŋga yuɔ ku'i ciɛ u kar-mu halaŋ-mu. Nuɔniŋ haa ŋ naŋga-i yuɔ ku'i ciɛ u dii-ni mu fuoŋgu-na. Yaŋ aa ŋ nanna bombolma-i aa ŋ ta ŋ kãalã Diiloŋo-i.

21 Diiloŋ duɔ kar cĩiŋ-tibiiŋgu negemmu-i nanna, bige-i gbãa cie-yo hĩɛŋ-tibiiŋgu muumu karma-na?

22 Ŋ saa da, Diiloŋo pigãaŋ u fafaaŋgu-i baa u hɔdorre-i pigãaŋ daama temma yaa-i: U huɔŋga doŋ baa bamaŋ naana u hũmelle-i aa fa baa nuɔni maŋ nyaarãa-yuɔ. Da ŋ bi nanna-yuɔ, u bi kar-ni nanna cĩiŋ-negemmu temma.

23 Aa Isirahɛl-baaŋ da ba nanna ba ãnyagarma-i, Diiloŋo ka bir dii-ba ba fonni-na. Ku fɔ̃ŋgũɔ dii-yuɔ u duɔ ce-ma.

24 Nuɔŋo-i, naŋ waa hĩɛŋ-tibiiŋ-nu, ba kar-ni jo ji gbo-ni cĩiŋ-tibiiŋ-nu; mafaŋ da ma saa yar Diiloŋo-i, cĩiŋ-tibiiŋgu fɛrɛŋ negemmu gbomma ce niɛ gbãa yar-o?

Isirahɛl-baamba kormaŋ-kũŋgu-i

25 Tobiŋ namaa, mi taara na suɔ Diiloŋo kusũŋgu-i, ku yaa na ka suɔ wuɔ na nelnulle gbĩɛ baa-na. *Isirahɛl-baamba namba nyaayã ba fɛrɛ. A ce dumaaŋo-na Diiloŋo yaaŋ-ba tuɔ cie *niɛraamba maŋ dii da ba kor hiere, ba kor aa u suɔ kor-ba.

26 Isirahɛl-baamba ka kor hiere dumɛi ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa wuɔ:

*«Koŋkortieŋo ka hel *Sinyɔ;*
*u ka hiel *Yakɔbu hãayɛ̃lmba-i ãnyagarma-na.*
27 *Mi ka hur ba ãmbabalma-i halaŋ-ma bɛi aa bel *tobisĩnni baa-ba.»*†

28 Isirahɛl-baambaŋ'a ba saa siɛ *Neldɔdɔlma-i, diɛ i ne-ku, ba ciɛ Diiloŋ-bigãarãamba, ŋga ku kuraa niɛraaŋ namaaŋo-i. A ne da diɛ ne Diiloŋ u yufelleŋ hilaa-bɛi dumaa, i ne da ba maama dɔlnu-yuɔ yogo ba bĩncuɔmba maa-na.

29 Na saa da, Diiloŋ duɔ hã-ni, u hãa-ni. U yufel da di hel-niɛ, di hilaa-niɛ; u sa bir baa huoŋ-ãndaaŋgu.

30 Yiinaa-i-na, namaa na saa ta na nu Diiloŋo nuŋgu-i, Isirahɛl-baambaŋ juɔ cĩina u nuŋgu-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u suɔ ce hujarre namaaŋo-na.

† **11:27** Isayi (Ésaïe) 59.20-21

31 Ba yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i fiɛfiɛ-i-na a ce u ce hujarre
namaaŋo-na, aa bafamba da ba bi da u hujarre-i.
32 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, Diiloŋo yaaŋ Isirahɛl-
baamba-i baa niɛraamba-i hiere ba fɛrɛŋ nuɔ ba suur
ãmbabalma-na bãl ba nuhɔɛŋ-na aa suɔ duɔ ce hujarre bɛi
hiere.
33 Coima saa fa, Diiloŋo fafaaŋgu temma si dii! U nu nelma-i
ma numma-i aa tuɔ suɔ wɛima-i hiere. Molo siɛ gbãa suɔ u
huɔya-maama-i tĩ-ma, molo siɛ bi gbãa konnu u kusũŋgu-i
34 ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa u nelma-na wuɔ:
«Hai gbãa suɔ Itieŋo kusũŋ-maama-i?
Hai gbãa dii nelma u tũŋ-nu?‡
35 *Hai diyaa cẽmɛlle yuɔ dede aa u duɔ ji suu-de huoŋ-nu?»*§
36 Bĩmbĩnni-i hiere u yaa hielaa-ni, nii dii fuɔ nagãŋ-na aa ni
tĩyãa fuɔ tĩɛma. Yaaŋ i tiɛ gbɛliɛŋ u yaa-i hɔnni maŋ joŋ! Ma
ciɛ.

12

Diiloŋ-biloŋ-wuɔsaaŋgu

1 Tobiŋ namaa, Diiloŋ uŋ ciɛ hujar daade temma-i yiɛ,
jande, mi cãrã-nɛi, hãaŋ-yoŋ baa na fɛrɛ ŋaa baŋ hãŋ-yoŋ
tãmmaŋ-kũŋgu dumaa. Yaaŋ na ciluɔ tuɔ fa. Taa na ce kumaŋ
dɔlaanuŋ-yuɔ. Ba buol Diiloŋo-i dumɛi ninsoŋ-buolma-i.
2 Baa na ta na nyaanu nelbiliemba kuuceŋgu-i, yaaŋ Diiloŋo
bir-na u birma a hã-na ãnjɔgɔfɛlɛmma, ku yaa na ka ta na
suɔ Diiloŋo huɔŋga-i: Kumaŋ faa, kumaŋ dɔlaanuŋ-yuɔ baa
kumaŋ vii, na ka ta na suɔ-ku.
3 Diiloŋ uŋ firiinu u huɔŋga-i aa ce baa-mi, mi ka dii nelma
na tũnni-na hiere: Yaaŋ bombolma-i aa nɛliɛŋo nɛliɛŋo u jĩna
u fɛrɛ u fuoŋgu-na. Naŋ haa na naŋga-i Diiloŋo-na aa u hã-na
fõŋgõbaa-ba maŋ, taa na ce na wɛimambaa-ba-i na saanu baa
ba yaa-i.
4 Nelbiloŋ uŋ yeŋ dumaa baa terni bɔi u kũɔma-na, terieŋgu
terieŋgu baa ku maacemma,
5 miɛ iŋ fiɛ ciinu, i suuriinu i-naa dumɛi. Ii dii ŋaa i
gbuɔnu ce nelduɔŋo *Kirsa horre-na, nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u
munyiɛrammu.
6 Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i a hã-ye i de-i-deŋ fõŋgõbaa. Duɔ
hã nuɔni maŋ u pɔpuɔruŋgu cemmaŋ-fõŋgũɔ-i, baa haar baa-
yo u hũmelle-na.
7 Kãyãmmaŋ-fõŋgũɔ duɔ waa baa umaŋ, u tuɔ kãyã. U nelma
pigãamaŋ-fõŋgũɔ duɔ waa baa umaŋ, u tuɔ waŋ-ma u pigãaŋ.
8 Sirɛiŋ-fõŋgũɔ duɔ waa baa umaŋ, u tuɔ dii sirɛiŋa-i
banamba-na. Umaŋ duɔ da u nagãŋ-na, kutieŋo yaŋ u naŋga

‡ **11:34** Isayi (Ésaïe) 40.13 § **11:35** Yɔbu (Job) 41.3

ta ka fara baa huɔŋga diei. Umaŋ duɔ da yaaŋga-i, u ce u yaatesĩnni-i baa pãama. Duɔ hã umaŋ fɔ̃ŋgũɔ-i wuɔ u tuɔ kãyã sũntaamba-i, kutieŋo tuɔ ce-ma baa hɔfɛ̃lle.

9 Na nelnyulmu saaya mu koŋ, huhurma saa saaya ma waamuɔ. Gbuu na bigãaŋ ãmbabalma-i aa na vaa na fɛrɛ baa ãnfafamma yaa-i.

10 Taa na dɔl na-naa ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa. Taa na jĩna na fɛrɛ banamba huoŋ-nu.

11 Taa na hinu pãama-i, baa na ce yentaaŋ namaa. Vaaŋ na fɛrɛ baa Itieŋo maacemma-i, baa na fɛ̃ baa-ma.

12 Naŋ hĩŋ kumaŋ taaluŋgu-i, yaaŋ ku ta ku fɛ̃ na hɔmmu-i. Wɛiŋ da ma da-na, na doluonu-mɛi. Taa na hinu Dilocãrãlle-i.

13 Taa na kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ naaluɔ uŋ suurii-bɛi. Taa na ce niraamba nersĩnni-i fafamma.

14 Taa na cãrã Diiloŋo-i na hã bamaŋ ciɛŋ-naŋ kpãncɔ̃lgũɔ-i. Taa na cãrã kuufafaaŋgu na hã-ba; baa na haa na nubabalaaŋgu bɛi.

15 Taa na nyɛ baa bamaŋ nyiɛŋ, aa na ta na kaal baa bamaŋ kaalaaŋ.

16 Taa na nunu na-naa. Baa na ta na tɛtɛŋ na fɛrɛ; yaaŋ aa na ta na siɛ maacemma maŋ sɔlsɔl-maama-i*. Baa na da niɛ sĩ na suɔ wɛima-i hiere.

17 Baa na ta na suu ãmbabalma sɔlaaŋgu-i baa ãmbabalma. Gbãaŋ na ta na ce kumaŋ faa na hã nuɔmba-i hiere.

18 Gbãaŋ na ta na gbo baa nuɔmba-i hiere; baa na yaŋ ma hella namaa.

19 Mi jɛ̃naaŋ namaa, baa na ta na suu sɔlaaŋgu-i na fɛrɛ, yaaŋ Diiloŋo yaa tuɔ suu-ku. Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: Itieŋo ciɛra wuɔ: *«Yaaŋ sɔlaaŋgu-i na hã muɔ. Muɔmɛi ka pã nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa kumaŋ saaya baa-yo.»*†

20 Ŋga kumaŋ namaa kũŋgu-i, ku yaa daaku: *«Nyul da mu ta mu ko ŋ bigãarãŋo-i, hã u wuo. Hũŋkuɔsĩŋ da ni bel-o, hã u nyɔŋ. Da ŋ ce mafamma-i kuu dii ŋaa ŋ gbãlãa dãnciɛŋa'i kũnna u yuŋgu-na.»*‡

21 Baa na yaŋ ãmbabalma da yuŋgu nɛi, ciɛŋ ãnfafamma-i na hiel ãmbabalma-i na hɔlma-na.

13

Taa na siɛ fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa

---

* **12:16** ***Yaaŋ aa na ta na siɛ maacemma maŋ sɔlsɔl-maama-i:*** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: «Yaaŋ aa na ta na siɛ na piɛ nawalaamba-i.» † **12:19** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 32.35 ‡ **12:20** Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 25.21-22

1 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo u saaya u tuɔ siɛ fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa. Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i hiere ni hel Diiloŋ-na, u yaa jĩɛna fɔ̃ŋgũɔ-i hiere.
2 A ce dumaaŋo-na umaŋ duɔ tuɔ gãŋ baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i, u gãŋ baa Diiloŋo. Bamaŋ cĩinaanaŋ fɔ̃ŋgɔ̃taamba nuŋãndaaŋgu-i, baŋ taaraŋ kumaŋ ba ka da-ku.
3 Da ŋ ta ŋ ce kuuviiŋgu, korma sa da-ni baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i. Korma da ãmbabalmanciraamba'i baa-ba. Terieŋgu faŋgu-na, da ŋ'a ŋ sa taara korma ta ma da-ni baa-ba, yaŋ aa ŋ ta ŋ ce kuuviiŋgu, ku yaa bafamba fɛrɛ-i ba ka ta ba gbɛliɛŋ-ni.
4 Fɔ̃ŋgɔ̃taamba ce Diiloŋ-maacemma'i dumaaŋo-na da ba diiye hũmefafalle-na. Ŋga da ŋ bir yaŋ aa ta ŋ ce kuubabalaaŋgu, ŋ saaya ŋ kãalã-bɛi. Diiloŋ uŋ hãa-ba comelle maŋ, u saa hãba baa-de gbãŋgbãŋ, ba ce fuɔ maacemma'i baa-de. Umaŋ duɔ cãl, baŋ haa kumaŋ yuɔ, ku pigãaŋ Diiloŋ-bɛrru.
5 Ku'i ciɛ i gbĩɛ i tiɛ siɛ fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa. I baa ne muoru yoŋ aa tiɛ siɛ, i ne i hɔmmu, i suyaa wuɔ ku faa.
6 Ku'i bi ciɛ ŋ da na saaya na ta na pã na nampobaaba-i. Bamaŋ hũyãaŋ nampo-i, Diiloŋo'i bi hãa bafamba-i maacemma famma-i.
7 Niŋ saaya ŋ pã kumaŋ, pã-ku ŋ hã kuŋ vii umaŋ. Taa na pã nampobaa-ba-i na hã ba taamba-i, umaŋ duɔ saaya baa kãmma, na kãŋ-yo. Umaŋ duɔ saaya baa bɔbɔima, na ce-yo bɔi.

Anjĩnamma tuole-i

8 Da ma hel nelnyulmu-na, baa na yaŋ bĩŋkũŋ cɛ̃mɛlle waa unaŋ nuɔ-na. Na saa da, umaŋ duɔ yaŋ banamba maama ta ma dɔlnu-yuɔ, kuu dii ŋaa kutieŋo tĩɛ baa *Moisi *ãnjĩnamma-i ma kũŋgu-na hiere.
9 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, mamaŋ nyɛgãaŋ ãnjĩnamma-na wuɔ: *«Baa ce *fuocesĩnni, baa ko nɛliɛŋo, baa cuo, baa nenu nɛliɛŋo»** ka cor baa manamma-i hiere, ma juɔ ji gbura ma-naa nelma diei maaŋ daama yaa nuɔ-i wuɔ: *«Ŋ saaya ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.»*†
10 Da ŋ ta ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i, ŋ sa jɔguɔŋ-yo baa kuubabalaaŋgu. Terieŋgu faŋgu-na, nelnyulmu da mu waa-niɛ, kuu dii ŋaa ŋ tĩɛ baa ãnjĩnamma-i hiere ma kũŋgu-na.

Ku piɛ ku jo dii

11 Baa na hũu nel daama-i na nanna. Iŋ yeŋ huɔŋgu maŋ nuɔ-i daaku-i, namaa fɛrɛ-i na suɔ-ku. Baa na duɔfũŋ, siireŋ, ku hii! Koŋkoro piyaa-ye fiɛfiɛ-i-na a yaŋ iŋ ŋa naa hũu Diiloŋmaama-i fɛlɛmma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i.

---

* **13:9** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.13-17; Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.17-21 † **13:9** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18

12 Isuɔŋgu niinu tĩ, cuo piyaa kaalma. Yaaŋ i nanna kukulmaŋ-maacemma-i aa i tiɛ ce bãantĩmma.
13 Yaaŋ i tiɛ ce kuuviiŋgu, bãantaamba ce dumɛi. I yaŋ niiwuoniŋ-gbuolaaŋgu-i, baa kolmaŋ-gbuolaaŋgu-i, baa bĩŋwosĩnni-i ni sĩnni-na hiere. I yaŋ bɛrkarre-i baa nenemuŋgu-i.
14 Yaaŋ i biɛ Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama aa i ne i kusũnniŋmaama-i aa i yaŋ-ma.

14

Baa cãl ŋ nawuoŋo-i

1 Baa na ta na tĩɛl umaŋ saa naŋ kaasĩnni dɛi yogo Diiloŋhũmelle-na; taa na piɛ-yo na caaŋ-nu. Baa na ta na fanu nanaa baa-yo u ãnjɔguɔma-na.
2 Ŋaa unaŋo dii u suyaa wuɔ niiwuoni-i hiere ni gbãa wuo. A ne da umaŋ saa naŋ kaasĩnni dɛi yogo Diiloŋ-hũmelle-na u sa dii kũɔma u nuŋgu-na, u wuo dĩmma yoŋ.
3 Umaŋ wuyaaŋ niiwuoni-i hiere, u baa nyɛ umaŋ wuɔ ninanni nyaa-yo, aa umaŋ sa wuyaaŋ niiwuoni-i hiere u baa cãl umaŋ wuyaaŋ-niŋ. Diiloŋ uŋ siyaa dii-yo u horre-na, yuŋgu si dii u cãlma-na.
4 Naŋ hilaa hie aa da manamma ta ŋ cãl unaŋ cãarãŋo-i? Ku nuɔlaa-yo wa, ku saa nuɔl-o wa! Ma hii nuɔ baa bige-i? Aa ku siɛ gbãa nuɔl-o; Itieŋo dii tuɔ kãyã-yuɔ. Ku fõŋgũɔ dii-yuɔ u tuɔ kãyã-yuɔ.
5 Banaŋ wulaa, yinni-i hiere ni sa saa; ni maar ni-naa. Banaŋ ba'a yinni-i hiere nii dii niiduɔni. Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u yaŋ mamaŋ dii u huɔŋga-na ma ye-yo.
6 Umaŋ buɔraŋ yinni-i, u bɔrɔ-niɛ Itieŋo maa-na. Umaŋ wuyaaŋ bĩmbĩnni-i hiere, u bi wuo-ni Itieŋo maa-na. Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, kutieŋo jaal Diiloŋo-i ni maama-na. Aa umaŋ wuɔ niiwuoni nanni nyaa-yo, u bi ce-ma Itieŋo maa-na. Fuɔ bi jaal Diiloŋo-i.
7 Na saa da, i hɔlma-na, molo si dii tĩɛna u fɛrɛŋ maa-na, molo sa bi ku kã u fɛrɛŋ maa-na.
8 Da ŋ hoŋ Diiloŋ-horre-na, ŋ huɔŋ Itieŋo maa-na, aa da ŋ bi ku, ŋ kuu Itieŋo maa-na. A ce dumaaŋo-na ii dii cicɛ̃lma wa, i kuu wa, i tieŋo yaa Yesu-Kirsa-i.
9 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? U kuu aa sire jo ji waa bikuomba-i baa cicɛ̃lmantaamba-i hiere ba yuŋ-nu.
10 Ŋga ma bilaa niɛ naŋ da manamma ta ŋ cãl ŋ nawuoŋo-i? Ma bilaa niɛ naŋ ta ŋ nyɛ ŋ nawuoŋo-i sũlma? I ka cor hiere Diiloŋ-fuore-na u yuu-ye i de-i-diei.
11 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Muɔ Cicɛ̃lmantieŋ muɔ,

mi siɛ kar ku coima,
nuɔmba-i hiere ba ka jo ji dūuna mi yaaŋga-na.
Aa nɛliɛŋo nɛliɛŋo u ka puur u nuŋgu-i waŋ-ma wuɔ muɔmɛi
*Diiloŋo-i kelkel.»**
12 Terieŋgu faŋgu-na, nɛliɛŋo nɛliɛŋo uŋ ciɛ kumaŋ, u ka yiɛra
Diiloŋo yaaŋga-na a waŋ-ku.

Baa guɔl ŋ nawuoŋo gbeini-i
13 A ce dumaaŋo-na, yaaŋ i yaŋ i-naa cālma. Yaaŋ aa na bel
na fɛrɛ unaŋ nuɔ ŋ baa ji guɔl unaŋ gbeini-i a pira-yuɔ Diiloŋ-
hũmelle-na.
14 Itieŋo-i Yesu ciɛ mɛi suɔ, aa tiraa tir suɔ wuɔ kuuwuoŋgu
saa nyaa nɛliɛŋo. Ŋga umaŋ duɔ tuɔ jəguɔŋ wuɔ kuuwuoŋ
daaku nyaa-yo, ŋ bi da ku nyaa-yo.
15 Da ŋ ta ŋ ce kuujaŋgu ŋ natobiŋo-na baa niŋ wuo kumaŋ,
ŋ naana nelnyulmuŋ-hũmelle-i. *Kirsaŋ kuu umaŋ maa-na-i,
ŋ ka kɔsuɔŋ-yo kuuwuoŋ maa-na yoŋ wɛi?
16 Kumaŋ faa naŋ yufelle-na, da ŋ suɔ wuɔ ku cemma gbãa
bĩɛna Diiloŋ-hũmelle yerre-i, ne-ku aa ŋ yaŋ-ku.
17 Na saa da, *Diiloŋ-nelleŋ-kũŋgu-i niiwuoniŋ-kũŋgu sĩ, ni-
inyɔnniŋ-kũŋgu bi sĩ. Diiloŋ-nelleŋ-kũŋgu yaa viisĩnni, baa
yaafɛ̃lle baa həfɛ̃lle, ni da *Diiloŋ-Yalle yaa wulaa-i.
18 Umaŋ duɔ tuɔ cãa Kirsa-i cãama famma temma-i, u kũŋgu
dəlnu Diiloŋo-i aa nuɔmba bi bĩ u yefafalle.
19 Terieŋgu faŋgu-na, kumaŋ juɔŋ baa yaafɛ̃lle-i
muntĩɛnammu-na aa ta ku ce i hieroŋo-i i tiɛ naŋ kaasĩnni
Diiloŋ-hũmelle-na, yaaŋ i vaa i fɛrɛ baa kufaŋgu cemma yaa-i.
20 Baa na guɔla Diiloŋ-maacemma-i baa niiwuoni. Niiwuoni-i
hiere ni faa ninsoŋo, ŋga kuuwuoŋgu maŋ ka guɔl ŋ natobiŋo
gbeini-i Diiloŋ-hũmelle-na, ku wuoma saa fa.
21 Bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, kumaŋ gbãa guɔl ŋ natobiŋo gbeini-i
Diiloŋ-hũmelle-na, ne-ku aa ŋ yaŋ-ku. Da kuɔ naŋ kũɔwuole-i
sisɔ ŋ konyɔlle ka guɔl u gbeini-i, ne-ku aa ŋ yaŋ-ku.
22 Niŋ suɔ kumaŋ ŋ huɔŋga-na kufaŋgu bĩŋkũŋgu yaŋga-na,
yaŋ ku tĩɛ nuɔ baa Diiloŋo na həlma-na. Umaŋ sa ciɛŋ u
wɛima-i baa hɔmmu hãi, kutieŋo yuŋgu dəlaa.
23 Ŋga umaŋ duɔ tuɔ wuo bĩŋkũŋgu aa u huɔŋga saa hũu-ma
baa-ku a kã u Diiloŋ-hũmelle yaŋga-na, Diiloŋo ka yuu-yo. U
ka yuu-yo niɛ niɛ? U ãncemma-i baa u Diiloŋ-hũmelle sa kã
yanduɔŋga. A ne da kumaŋ sa kãaŋ yanduɔŋga baa ŋ Diiloŋ-
hũmelle-i kuubabalaaŋgu.

15

Biyaaŋ Yesu-Kirsa maama

---

* **14:11** Isayi (Ésaïe) 45.23

1 Miɛ maŋ yiɛraaya doŋ Diiloŋ-hũmelle-na, ku saaya i tiɛ
kãyã bamaŋ saa yiɛra doŋ miɛ temma-i. I saa saaya i tiɛ ce
kumaŋ dɔlaanuŋ miɛ yoŋ.
2 Nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ i hɔlma-na, u saaya u vaa u fɛrɛ baa ku-
maŋ dɔlaanuŋ banamba-i a kãyã-bɛi ba naŋ kaasĩnni Diiloŋ-
hũmelle-na.
3 Na saa da, *Kirsa saa tuɔ ce kumaŋ dɔlaanuŋ fuɔ. Ma
nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Diilo, bamaŋ taa ba tuora-niɛ, ba
tuosĩnni birii haa muɔmɛi nuɔ-i.»**
4 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na hiere dii ku bieŋa-na, ma
nyɛgãaŋ da ma pigãaŋ-ye nelma. Ma ce-ye hɔhĩnantaaŋ miɛ
aa ta ma dii sirɛiŋa yiɛ i diɛ gbãa diɛ tiɛ hĩŋ Diiloŋ-ciiluŋgu
taaluŋgu.
5 Diilo fuɔ maŋ hɔhĩnammu tieŋɔ-i baa sirɛiŋa tieŋɔ-i, u kãyã-
nɛi na ta na nunu na-naa ŋaa Yesu-Kirsaŋ waaŋ-ma dumaa.
6 Ku yaa na ka gbonu hiere ce noduɔŋgu ta na gbɛliɛŋ Diiloŋɔ-i
Itieŋɔ-i Yesu-Kirsa To-i.
7 Terieŋgu faŋgu-na, taa na siɛ na-naa Diiloŋɔ yerre fafaaŋgu
maama-na, ŋaa Kirsaŋ siyaa namaaŋɔ-i dumaa.
8 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, Kirsa juɔ duɔ ji kãyã *Yuifubaa-ba-i.
Diiloŋ uŋ ŋa naa pã nuŋgu maŋ baa ba bĩncuɔmba-i, Yesu juɔ
ji ce ku yaa-i a pigãaŋ wuɔ Diiloŋ duɔ waŋ mamaŋ, u ce-ma.
9 U bi juɔ *niɛraamba da ba gbãa gbɛliɛŋ Diiloŋɔ-i u
ãnfafamma maama-na ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-
nelma-na wuɔ:
«Ku'i ciɛ mi ka ta mi gbɛliɛŋ-ni niɛraamba hɔlma-na,
aa ta mi hãl nɛini mi tuɔlnu-niɛ.»†
10 Ma bi nyɛgãaŋ wuɔ:
«Niɛraaŋ namaa, yaaŋ na hɔmmu fɛ̃ Itieŋɔ baamba muumu
temma-i.»‡
11 Ma bi tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ:
«Niɛraaŋ namaaŋɔ-i hiere, taa na gbɛliɛŋ Itieŋɔ-i!
Nelbilieŋ namaaŋɔ-i hiere nilɛiŋa-na, taa na hãl nɛini na tuɔlnu-
yuɔ.»§
12 Aa bi tiraa nyɛgɛ̃ŋ *Isayi sɛbɛ-i-na wuɔ:
*«Yese*hãayɛ̃lŋɔ naŋɔ ka jo.*
U ka sire waa niɛraamba yuŋ-nu.
Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba ka haa ba naŋga-i u yaa nuɔ-i.»†

---

* **15:3** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.10 † **15:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 18.50 ‡ **15:10** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 32.43 § **15:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 117.1 * **15:12** ***Yese:*** Davidi to yaa-i. Niɛŋ u sĩnni-i Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋɔ-na (1 Samuel) 16.5-13. U bi waa Yesu haayiɛŋɔ. Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 1.6. † **15:12** Isayi (Ésaïe) 11.10

13 Naŋ haa na naŋga Diiloŋo-na, fuɔ maŋ i cicuɔŋgu tieŋo-i, u fɛ̃ na hɔmmu-i da hĩnni, aa gbuu dii yaafɛ̃lle na muntɩ̃ɛnammu-na, ku yaa *Diiloŋ-Yalle ka ce na ta na hĩŋ u ciiluŋgu taaluŋgu bɔi.

Mamaŋ yuu Pol huɔŋga-i

14 Tobiŋ namaa, mɛi fɛrɛ-i mi suyaa-ma wuɔ na hɔmmu yuu baa ãnfafamma, na suɔ wɛima-i hiere, aa na gbãa dii nelfafamma na-naa tũnniŋ.

15 Ŋga mi suuye mi yufieŋa-i aa waŋ manamma cor sɛbɛ daayo terni bɔi-na, da mi ce nelma namma tɩ̃ɛnu-nɛi. Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa-mi ku'i ciɛ mi ce-ma dumaaŋo-na.

16 U ciɛ-mi Yesu-Kirsa cãarãŋ muɔ *niɛraamba hɔlma-na. U diyaa u *Neldɔdɔlma-i mi nammu-na mi ta mi waŋ-ma baa-ba kumaŋ ka ce *Diiloŋ-Yalle bɔ-ba ba deŋ, a migãaŋ-ba ba pã ba fɛrɛ hã Diiloŋo-i.

17 Terieŋgu faŋgu-na, Diilo baa Yesu-Kirsa-i, mi gbãa gbɛliɛŋ mi fɛrɛ Diiloŋ-maacemma-na.

18 Mi gbãa cira *Kirsa yaa kãayã-miɛ mi bir niɛraamba yammu-i Diiloŋo-na ba ta ba nu u nuŋgu-i. U ciɛ-ma baa mi nuŋ-ãndaaŋgu a naara mi ãncemma.

19 U ciɛ-ma baa himma baa gbɛrɛ. U ciɛ-ma baa Diiloŋ-Yalle fɔ̃ŋgũɔ yaa-i. Ku ciɛ dumɛi mi gbuo terni-i hiere baa Kirsa Neldɔdɔlma-i, a doŋ dii *Yerusalɛmu, jo ji hel baa Iliri nilɛiŋa-i hiere.

20 Mamaŋ naa yu mi huɔŋga-i, mi taa mi taara mi fulnu nilɛiŋa maŋ saa nu Kirsa maama-i dede, a waŋ Neldɔdɔlma-i baa-ba. Mi saa ta mi taara mi haaya unaŋ dũŋgu ku'i ciɛ mi fulnu nilɛiŋa maŋ saa nu u maama-i dede.

21 Mi ciɛ-ma ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Baŋ ŋa na'a ba saa waŋ u maama baa bamaŋ dede,
ba ka da-yo,
aa bamaŋ saa naa nu u maama da,
ba ka suɔ ma yaaŋga-i.»‡

Wuɔsaaŋgu maŋ dii Pol gbeini-na

22 Maaceŋ daama yaa taa ma bella-miɛ a ce mi saa gbãa kã ka ne-na.

23 Fiɛfiɛ-i-na ma tɩ̃ɛ terieŋ daaku-na. Miŋ duɔŋ ta mi taara da mi kã ka ne-na ku daa bieŋa bɔi.

24 Mi ka kã Ɛsipanyi. Mi kãmma-na, mi ka yiɛra na terieŋgu-na a ce yinni cɛllɛ baa-na aa suɔ cor, ku yaa mi huɔŋga ka fɛ̃. Aa mi hil mi ne na kakãyãŋgu yaa-i da mi gbãa ka cor baa mi hũmelle-i.

25 Dumandɛ-i-na, mi kã *Yerusalɛmu da mi ka hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i pɔpuɔruŋgu.

‡ **15:21** Isayi (Ésaïe) 52.15

26 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ Maseduɔni-i-na, baa bamaŋ dii
Akayi-i-na, ba naaŋ gbeiŋa da ba kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ
nawalaamba-i Yerusalɛmu-i-na. Mi kã baa coŋgoruoŋgu faŋgu
yaa-i.
27 Ku dəlaanu ba yaa-i ba ce-ma. Aa ma cemma faa, baa
naa saaya ba ce-ma. Baa naa saaya ba ce-ma yuŋ haku-i
nuɔ-i? *Yuifubaa-ba maŋ hũyãa Yesu maama-i, ba calaa ba
Diiloŋ-hũmelle-i baa *niɛraamba-i; niɛraamba saaya ba bi cal
ba nagãŋ-niini-i baa bafamba-i kɛ!
28 Da mi ji bãl baa mafamma-i, da mi gbãŋ kã ka hã-ba
coŋgoruoŋgu faŋgu-i, mi pãŋ biɛ Ɛsipanyi hũmelle a ka yiɛra na
terieŋgu-na aa suɔ cor.
29 Mi suyaa miɛ da mi hi na terieŋgu-i, *Kirsa ka silaa ce baa-
ye cor.
30 Tobiŋ namaa, miŋ ka taara kumaŋ na wulaa, ku yaa
daaku: Niɛŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i baa *Diiloŋ-Yalleŋ diyaa
nelnyulmu maŋ i hɔmmu-na, aa na ta na cãrã Diiloŋo-i na hã-
mi, a kãyã-miɛ mi maluŋgu-na.
31 Cãarãŋ Diiloŋo-i u kor-mi *Yude ãnyagarmantaamba
nammu-na, aa miŋ kãŋ baa pɔpuɔruŋgu maŋ Yerusalɛmu-i-
na, Diiloŋ-dũŋ-baamba ka hũu-ku mi wulaa.
32 Mafaŋ da ma ce, mi ka hi na terieŋgu-i baa hɔfɛ̃lle, aa
Diiloŋ duɔ siɛ, mi kaa bi da fiisa cɛllɛ.
33 Diiloŋo-i Hɔfɛ̃llentieŋo waa baa-na hiere. Ma ce dumaa.

16

Jaalupãlle

1 Mi ka dii i tũɔ-i Febe-i na naŋ-na, u ce Diiloŋ-maacemma-i u
kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ Sãŋkire-i-na*.
2 Duɔ kã, na ne Itieŋo-i aa na bel-o fafamma ŋaa maŋ
saaya ma ce dumaa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ miɛ i hɔlma-na. Kumaŋ
maama-i da ma waa-yuɔ, na kãyã-yuɔ baa ku bĩŋkũŋgu-i. U
kãayã nuɔmba bɔi, halle mɛi fɛrɛ maŋ daami-i.
3 Mi jaalaa Pirsika-i† baa Akilasi-i, ba yaa mi namaacenci-
raamba Yesu-Kirsa suoŋgu-na.
4 Ba hĩɛrã kuliiŋgu-i da ba gbãa hũu muɔŋo-i kuɔ. Mi jaal-ba.
Aa mɛi da-mi-diei sĩ yoŋ. Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ *niɛraaŋ-
nilɛiŋa-na hiere, ba jaalaa-ba.
5 Mi jaalaa Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ tigiiŋ ba cãrã Diiloŋo-i
Akilasi ba dumɛlle-na.
Mi jaalaa mi jĩɛŋo-i Epayinɛti-i. U yaa hũyãa *Kirsa
maama-i igɛ̃na *Asi-i-na.
6 Mi jaalaa Maari-i, u vaa u fɛrɛ baa na maama-i.

---

* **16:1** ***Sãŋkire:*** Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.18. † **16:3** Pirsika yerre nande yaa wuɔ Pirsili. Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.2.

7 Mi jaalaa Andorkusi-i baa Yuniya-i. Bafamba-i mɛi nelleŋ-tobimba. I waa kaso-i-na baa i-naa. Yesu *pɔpuɔrbiemba namba'i bafamba-i, ba kũŋgu dɔlnu nuɔmba-i. Bafamba daa yuŋ-bĩncɔsĩnni muɔ-na Kirsa horre-na.
8 Mi jaalaa Ampilatusi-i, u maama dii kpelle mi huɔŋga-na Itieŋo horre-na.
9 Mi jaalaa Urbɛ̃-i, u yaa i namaacenceroŋo Kirsa suoŋgu-na. Aa bi jaal Sitakisi-i; fuɔ maama bi dii kpelle mi huɔŋga-na.
10 Mi jaalaa Apelɛsi-i, u pigãaŋ wuɔ u nyaarãa Kirsa-i-na.
Mi jaalaa Aritobul dumɛlleŋ-baamba-i.
11 Mi jaalaa mi nelleŋ-tobiŋo-i Erodiyɔ̃-i. Aa jaal Narsisi dumɛlleŋ-baamba maŋ hũyãa Itieŋo maama-i.
12 Mi jaalaa Tirfɛni-i baa Tirfosi-i. Caaŋ daaba-i ba hãi-i-na, ba vaa ba fɛrɛ baa Itieŋo maacemma-i. Aa bi jaal Pɛrside-i, fuɔ maama bi dii kpelle mi huɔŋga-na, aa u bi vaa u fɛrɛ baa Itieŋo maama-i.
13 Mi jaalaa Urufusi-i, Itieŋo yufelleŋ-nolŋo-i. Aa bi jaal u nyu-i, uu dii ŋaa mɛi fɛrɛ-i mi bi nyu.
14 Mi bi jaalaa Asɛ̃ŋkiri-i, baa Filegɔ̃-i, baa Ɛrmɛsi-i, baa Paturobasi-i, baa Ɛrmasi-i baa tobimba maŋ dii baa-ba hiere.
15 Mi jaalaa Filologi-i baa Yulusi-i, aa jaal Nerieŋo-i baa tɔ̃nciɛŋo-i, aa bi jaal Olɛ̃mpasi-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii baa-ba hiere.
16 Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
Bamaŋ dii Kirsa horre-na hiere ba pãa-na jaaluŋgu.

17 Tobiŋ namaa, jande mi cãrã-nɛi, Diiloŋ-hũmelle maŋ maama-i waaŋ baa-na, bamaŋ miɛlãa-ma, bilaaŋ na fɛrɛ kutaamba-na; ba jo baa bɔrɔmma, aa ba pira nuɔmba-i Diiloŋ-hũmelle-na. Baa na ta na piɛ kutaamba-i.
18 Ba sa cãa Itieŋo-i *Kirsa-i, ŋga ba cãa ba kusũnni. Ba tãal bamaŋ sa suyaaŋ ku yaaŋga-i baa ba nudɔdɔlle-i.
19 Namaaŋo-i, nuɔmba-i hiere ba suyaa wuɔ na nu Itieŋo nuŋgu-i. Terieŋgu faŋgu-na, ku dɔlnu-miɛ baa-na. Ŋga mi taara na ta na suɔ ãnfafamma-i na ce-ma aa na baa yaŋ ãmbabalma ji kpatalla-nɛi.
20 Diiloŋo-i Hɔfɛ̃llentieŋo-i, a saa baa cɛllɛ, u ka mal *Sitãni-i hã na ce na bãaŋgu-i yuɔ.
Itieŋo-i Yesu u kãyã-nɛi.

21 Mi nabentieŋo-i Timote jaalaa-na, a naara mi nelleŋ-tobimba-i Lusiwusi-i baa Yasɔ̃-i baa Sosipatɛr hiere.
22 Muɔ Tɛrtusi, mi bi jaalaa-na. Ii dii baa i-naa Itieŋo horre-na. Muɔmɛi nyɛgãaŋ Pol sɛbɛ daayo-i hã-yo.

23 Gawusi bi pãa na jaaluŋgu. Muɔ Pol, mi haraa u yaa
nuɔ-i. Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba tigiiŋ fuɔ terieŋ-nu'i ba
jaal Diiloŋo-i. Nelle gbeitieratieŋo-i Erati jaalaa-na baa i
natobiŋo-i Kartusi-i.
[
24 Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere. Ma ce dumaa.]

Jaaluperieŋgu

25 Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i! Miŋ waŋ *Neldədəlma maŋ
baa-na Yesu-Kirsa maama-na, u yaa gbãa ce na yiɛra doŋ u
hũmelle-na a saa baa nelma famma-i. Diiloŋo kusũŋgu maŋ
naa fuo dii ku domma-na, ku puuriiye fiɛfiɛ-i-na Neldədəl
daama yaa nuɔ-i.
26 Diiloŋo maŋ si dii duɔ ji kã terieŋgu, u ciɛ u
*pəpuɔrbiemba waŋ u kusũŋgu-i ba sɛbɛbaa-ba-na nuɔmba-i
hiere nilɛiŋa-na ba da ba suɔ-ma aa hũu-ma aa ce-ma.
27 Diiloŋo yaa u diei yoŋ nelnurãŋo-i. Yaaŋ i tiɛ jaal-o hənniŋ
joŋ Yesu-Kirsa barguɔ-i-na! Ma ciɛ!

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋo maŋ hã Korɛ̃ntitaamba-i Nelmuoyamma

Pol ciɛ belle diei baa boluoŋgu Korɛ̃nti-i-na. Korɛ̃ntitaamba nuɔ Yesu maama-i u yaa wulaa-i igɛ̃na. Huɔŋgu faŋgu-na, gbeiŋa saa waa dɛi Korɛ̃nti-i-na, baa bĩŋwosĩnni-i ka hel baa sitãni-maacemma-i ma sĩnni-na hiere. A ce dumaaŋo-na Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu waa kpelle Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa.

Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Pol wuɔ nu wuɔ ba sa tiraa ba nunu ba-naa. Bafamba fɛrɛ-i baa bi nyɛgãaŋ sɛbɛ hã Pol a yuu-yo baa nelma bɔi. Pol wuɔ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ dii nelma ba tũnni-na; wuɔ ba yaŋ bɛrru-i aa ba bel ba-naa fafamma ku yaa faa Diiloŋ-dũŋ-baamba hɔlma-na (sap. 1–4). Aa cira ba hiel ba naŋga bĩŋwosĩnni-na, aa wɛiŋ da ma suur ba hɔlma-na, ba fiɛlnu-mɛi ba fɛrɛ; ba baa kã nelgbãŋgbãlãŋ wulaa wuɔ u ka fiɛlnu-mɛi hã-ba (sap. 5–6). U nuŋgu hii ãnsorreŋ-maama-i (sap. 7), baa cufĩɛŋ-kũɔma wuomaŋ-kũŋgu-i (sap. 8–10), baa Itieŋo niiwuoniŋ-kũŋgu-i (sap. 11). *Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ, u nuŋgu hii ba kũŋgu-i (sap. 12–14). U nuŋgu bi hii kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i (sap. 15).

Aa suɔ duɔ pã-ba jaaluperieŋgu-i, u diyaa sirɛiŋa bɛi wuɔ ba naŋ gbeiŋa ba hã *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i (sap. 16).

Sɛbɛ daayo-na, Pol yuu nyɔlma baa nelnyulmuŋ-kũŋgu-i: Wuɔ Diiloŋ-dũŋ-wuoŋ duɔ tuɔ ce bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, u saaya u ce-ku baa nelnyulmu (sap. 13).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Diiloŋo bĩɛ-mi ce-mi Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ ŋaa uŋ'a ma ce dumaa. Muɔ baa i natobiŋo-i Sɔsitɛni-i

2 miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ dii Korɛ̃nti-i-na. I nyɛgãaŋ-yo diɛ hã Diiloŋ uŋ buɔ namaa namaŋ na deŋ a ce-na fuɔ baaŋ namaa Yesu-Kirsa horre-na. I bi nyɛgãaŋ-yo diɛ hã bamaŋ bĩɛŋ Itieŋo yerre-i terni-na hiere. Bafamba Yuntieŋo miɛ bi Yuntieŋo.

3 I To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Pol pã Diiloŋo-i jaaluŋgu

4 Diiloŋo niɛ na horre-i baa Yesu-Kirsa-i aa ce baa-na. Terieŋgu faŋgu-na, mi jaal-o yinni maŋ joŋ mafamma-na.

5 Coima saa fa, naŋ hũyãa *Kirsa maama-i Diiloŋo ciɛ-na bĩŋkũntaaŋ namaa wɛima-na hiere: Na nu nelma-i ma numma-i aa tiraa ta na suɔ yiɛŋgu.

6 Kumaŋ ciɛ ma ce dumaaŋɔ-na, Kirsa nelma daa muntĩɛnafafammu na hɔlma-na ku'i ciɛ.
7 A ce namaa namaŋ niɛyaŋ Itieŋɔ-i Yesu-Kirsa jommaŋ-yiiŋgu himma-i, Diiloŋ uŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ, u diei saa naa-nɛi.
8 Diilo fuɔ fɛrɛ yaa ka kãyã-nɛi na nyaar u nelma-na a ji hi yiiŋgu faŋgu-i; ku yaa cãlmuɔ siɛ ji da haa-nɛi.
9 U yaa bĩɛ-na wuɔ na ce horre baa u Biɛŋɔ-i Yesu-Kirsa-i; u sa waŋ wɛima aa ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu.

Korɛ̃nti Diiloŋ-dũŋ-baamba sa nunu ba-naa

10 Tobiŋ namaa, jande mi cãrã-nɛi, niɛŋ Itieŋɔ-i Yesu-Kirsa-i aa na bel na-naa. Baa na bir na honni-i na-naa nuɔ. Bilaaŋ na-naa fafamma na ce noduɔŋgu aa na waa baa ãnjəgəduɔma.
11 Tobiŋ namaa, kumaŋ ciɛ mi ta mi waŋ mafamma-i Kiloe dumɛlleŋ-baamba tũɔnu-miɛ wuɔ na sa nunu na-naa.
12 Wuɔ na hɔlma-na, banamba ciɛra wuɔ ba cuu mɛi huoŋ-nu, banaŋ ba'a bafamba cuu Apoləsi huoŋ-nu, banaŋ ba'a bafamba dii Piɛr* huoŋ-nu, banaŋ ba'a bafamba dii *Kirsa huoŋ-nu.
13 Namaa wulaa, Kirsa calaanu wɛi? Ba gbuu muɔmɛi *daaŋgu-na ko-mi na maama-na wɛi? Na daa *batɛmu-i mɛi yerre yaa nuɔ-i wɛi?
14 Da ma hel Kiripusi-i-na baa Gawusi-i-na, mi jaal Diiloŋɔ-i miŋ'a mi saa *batiseŋ moloŋɔ na hɔlma-na.
15 Ku yaa molo siɛ gbãa cira na baatiseŋ mɛi yerreŋ.
16 Ninsoŋɔ! Muɔmɛi baatiseŋ Sitefanasi dumɛlleŋ-baamba-i, mafamma naa karaanu-miɛ. Da ma hel bafamba-na, mi saa hũu-ma miɛ mi baatiseŋ moloŋɔ na hɔlma-na.
17 Kirsa saa puɔr-mi wuɔ mi ji batiseŋ nuɔmba, ŋga u puɔraa-mi wuɔ mi wuɔra waŋ *Neldədəlma yaa-i aa mi baa ce-ma baa nelbilieŋ-cɛ̃cɛ̃muŋgu ku yaa Kirsa kuliiŋgu ka waa baa yuŋgu daaŋgu-na.
18 Na saa da, da ba ta ba waŋ Kirsa kuliiŋgu maama-i daaŋgu-na, bamaŋ piɛra, ba da-ku miminsĩnni. Ŋga miɛ maŋ biyaa koŋkor-hũmelle-i, i suyaa wuɔ Diiloŋɔ hii.
19 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:

«Mi ka bĩɛna nelnurãamba nelnulle-i
aa bĩɛna cɛ̃cɛ̃muntaamba cɛ̃cɛ̃muŋgu-i.»†

20 Terieŋgu faŋgu-na, nelnurãamba gbãa da hama-i waŋ? Bamaŋ suyaaŋ yiɛŋgu-i, ba gbãa da hama-i? Bamaŋ wuɔ ba suɔ ba piiye, ba gbãa da hama-i? Ma sĩ Diiloŋɔ birii nelbiliemba cɛ̃cɛ̃muŋgu-i miminsĩnni kɛ?

---

* **1:12** Piɛr yerre nande yaa Sefasi. Niɛŋ Nsãa 1.42. † **1:19** Isayi (Ésaïe) 29.14

21 Na saa da, Diiloŋoŋ ciɛ u cɛ̃cɛ̃muŋgu-i kusuɔŋ-nu, nelbiliemba-i baa ba cɛ̃cɛ̃muŋgu-i hiere ba saa suɔ-yo. Ku'i ciɛ Diiloŋo cira wuɔ nelbiliembaŋ neŋ kumaŋ wuɔ miminsĩnni, u ka ce ku yaa-i kor bamaŋ hũyãa u maama-i.

22 *Yuifubaa-ba taara ba da gbɛrɛ-wɛima-i baa ba yufelle aa suɔ hũu-ma, Girɛkibaa ba'a bafamba taara cɛ̃cɛ̃muŋgu.

23 Ŋga miɛ fuɔ, baŋ gbuu Kirsa maŋ daaŋgu-na ko-yo, miɛ waŋ fuɔ maama yaa-i. Yuifubaa da ba nu-ma, ku gbuu jaŋ-ba wuɔ i tuora Diiloŋo-i. Girɛkibaa ba'a i ce miminsĩnni.

24 Ŋga Diiloŋ uŋ bĩɛ bamaŋ kor-ba hiere, Yuifubaa o, Girɛkibaa o, iŋ waŋ Kirsa maŋ maama-i daayo-i, ba suyaa wuɔ u yaa pigãaŋ Diiloŋo himma-i baa u nelnulle-i.

25 Nelbiliembaŋ neŋ Diiloŋo maacemma maŋ wuɔ miminsĩnni, ma bɔyaa bafamba cɛ̃cɛ̃muŋgu-na, aa baŋ neŋ kumaŋ wuɔ nayusĩnni Diiloŋo wulaa, ku bɔyaa bafamba fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-na.

26 Tobiŋ namaa, niɛŋ na hɔlma-na na ne. Diiloŋoŋ bĩɛ namaa namaŋ, nelbiliemba ne wuɔ nelnurãamba si dii bɔi nɛi, fɔ̃ŋgɔ̃taamba si dii bɔi, nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba bi si dii-nɛi dumaa.

27 Ŋga nelbiliembaŋ neŋ bamaŋ wuɔ mimiɛlmba, Diiloŋo hielaa ba yaa-i a ture nelnurãamba yammu-i. Aa baŋ neŋ bamaŋ wuɔ yuŋgu sĩ-bɛi, u hielaa ba yaa-i a dii senserre-i fɔ̃ŋgɔ̃taamba-na.

28 Nelbiliembaŋ'a ba sa kãŋ bamaŋ, baŋ neŋ bamaŋ wuɔ nelsɔsɔyaamba, Diiloŋo hielaa ba yaa-i duɔ pigãaŋ wuɔ baŋ neŋ kumaŋ hĩɛma-na wuɔ bĩŋkũbuɔ, fuɔ wulaa yuŋgu si dii-kuɔ.

29 U ciɛ mafamma-i molo baa gbãa duɔ kaal u fɛrɛ u yaaŋga-na.

30 U yaa ciɛ na ce Yesu-Kirsa baaŋ namaa, aa Yesu-Kirsa yaa ciɛ u hã-ye u cɛ̃cɛ̃muŋgu-i: Na saa da, Yesu-Kirsa yaa ciɛ Diiloŋo ce-ye nelviiŋ miɛ, aa ce-ye fuɔ baaŋ miɛ aa tiraa hũu-ye *Sitãni nammu-na.

31 Terieŋgu faŋgu-na, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Umaŋ duɔ tuɔ taara u kaal u fɛrɛ, u saaya u cira: ‹Diilo baa Itieŋo yaa-i.›»*‡

2

1 Tobiŋ namaa, muɔ miŋ bi kãa na terieŋgu-na da mi ka waŋ Diiloŋ-kusũŋgu-i baa-na, mi saa ka piiye pigãaŋ wuɔ muɔmɛi suyaaŋ mi piiye mi yaŋ nuɔmba-i hiere, mi saa bi ka piiye pigãaŋ wuɔ muɔmɛi suyaaŋ yiɛŋgu mi yaŋ-ba.

‡ **1:31** Seremi (Jérémie) 9.23

2 Mii naa waŋ-ma aa yiɛra-mɛi wuɔ baŋ gbuu Yesu-Kirsa maŋ *daaŋgu-na ko-yo, mi kã ka waŋ fuɔ maama yaa yoŋ baa-na, mi siɛ haa manamma mɛi.
3 Miŋ taa mi kã na terieŋgu-na, fɔ̃ŋgũɔ saa waa-miɛ aa korma naa ce mi kũɔma ta ma nyɛŋ.
4 Miŋ kãa, mi saa ka puur-na baa neldɔdɔlma na da na cu mi huoŋ-nu ŋaa nuɔmbaŋ puur ba-naa dumaa, ŋga *Diiloŋ-Yalle himma yaa ciɛ na siɛ mi nelma-i.
5 A ce dumaaŋo-na, naŋ hũyãa Yesu maama-i ku saa ce ŋaa nelbilieŋ-cɛ̃cɛ̃muŋgu'i ciɛ na hũu-ma, ŋga Diiloŋ-himma yaa ciɛ na hũu-ma.

Diiloŋo nu nelma

6 Bamaŋ naaŋ kaasɪ̃nni Diiloŋ-hũmelle-na i hãalã-bɛi nelnulle. Ŋga nelnulle fande-i diiduɔle sɪ̃ baa nelbiliemba diele-i, diiduɔle bi sɪ̃ baa miwaaŋ daayo yuntaamba diele-i. Bafamba yuntesɪ̃nni sa cɔ.
7 I pigãaŋ nuɔmba-i Diiloŋ-nelnulle. Diiloŋo kusũŋgu maŋ fuyaa nelbiliemba-na, i hãalã nuɔmba-i ku yaa-i. Aa miwaaŋo suɔ duɔ doŋ, Diiloŋo naa yiɛra-mɛi duɔ pigãaŋ-ye u kusũŋgu-i i diɛ ji tiɛ ce i bãaŋgu-i baa-yo.
8 Diiloŋo kusũŋ daaku-i miwaaŋo yuntaamba sa suɔ-ku. Kuɔ ba taa ba suɔ-ku, baa naa saa gbu yuntaamba Yuntieŋo-i *daaŋgu-na ko-yo.
9 Ŋga ma ciɛ ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Moloŋ yufelleŋ'a di saa haa kumaŋ nuɔ-i dede,
kumaŋ maama-i saa suur nɛliɛŋ tũŋ-nu dede,[*]
kumaŋ molo saa jɔguɔŋ ku maama dede,
Diiloŋo tigiiŋ ku yaa-i a hã u maamaŋ dɔlnuŋ bamaŋ.»
10 Bɪ̃ŋkũŋgu faŋgu-i, Diiloŋo ciɛ u *Yalle pigãaŋ miɛmɛi baa-ku. *Diiloŋ-Yalle suɔ nelma-i hiere; halle di suɔ Diiloŋo huɔya-maama-i.
11 Hai moloŋo-i gbãa suɔ u nanolŋo kusũŋ-maama-i ji cor kutieŋ fuɔ fɛrɛ-i? Ku yaa ŋaa Diiloŋo kũŋgu-i: Da ma hel u Yalle-na, molo siɛ gbãa suɔ u kusũŋgu-i.
12 A ne da miɛ iŋ daa Yalle maŋ, nelbilieŋ diele sɪ̃, Diiloŋ diele. U hãa-ye baa-de i diɛ suɔ uŋ ciɛ ãnfafamma maŋ yiɛ hiere.
13 Ãnfafaŋ daama-i, diɛ i waŋ ma maama-i, i sa waŋ-ma baa miɛ cɛ̃cɛ̃muŋgu, i waŋ-ma baa nelma maŋ Diiloŋ-Yalleŋ hãalãayã-yiɛ baa-ma. A ce dumaaŋo-na, i waŋ Diiloŋ-Yalle maama-i baa Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ bamaŋ nuɔ-i.
14 Nelbiloŋ nuɔŋo-i ŋ yundaaŋgu-i, ŋ siɛ gbãa hũu Diiloŋ-Yalle maama-i. Diiloŋ-Yalleŋ'a di si dii ŋ huɔŋga-na, ma maaraa-ni ŋ suɔ ma yaaŋga-i. Da ŋ nu-ma, ŋ da-ma miminsɪ̃nni.

---

[*] **2:9** Isayi (Ésaïe) 64.3

15 Diiloŋ-Yal da di waa umaŋ nuɔ-i, u gbãa suɔ nelma-i hiere
ma yaaŋga-i, a ne da fuɔŋ ceŋ mamaŋ, nelgbãŋgbãlãaŋ siɛ
gbãa suɔ ma yaaŋga-i.
16 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Hai suyaaŋ Itieŋɔ kusũŋgu-i?
Hai gbãa pigãaŋ-yo nelma?»†
Ŋga miɛŋɔ-i i suɔ *Kirsa kusũŋgu-i.

3

I hieroŋɔ-i Diiloŋ-maacenciraaŋ miɛ

1 Tobiŋ namaa, coima saa fa, *Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ bamaŋ
nuɔ-i, baŋ piiyeŋ baa-ba dumaa, mi saa gbãa piiye baa-
na dumaaŋɔ-na. Mi piiye baa-na ŋaa nuɔmba maŋ ciɛŋ ba
fɛrɛŋ kusũŋ-maama, aa tiraa piiye baa-na ŋaa tontobaa namaa
*Kirsa horre-na.
2 Mi hãa-na nyɔlma'i dumaaŋɔ-na na mɔsũŋ. Kuɔ mii naa
hã-na juuru, naa naa saa gbãa wuo-du. Halle ji hi baa fiɛfiɛ,
na siɛ gbãa wuo bĩŋkũŋgu.
3 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋɔ-na, ku yaa daaku: Naa dii
ta na ce na kusũniŋ-maama-i yogo. Nenemuŋgu maŋ dii na
hɔlma-na, baa bɛrru maŋ bi dii, ni yaa pigãaŋ wuɔ na ce na
kusũniŋ-maama, na saa nanna nelbiliemba ciluɔ-i yogo.
4 Da na ta na piiye wuɔ: «Mɛi dii baa Pol», «Mɛi dii baa
Apoləsi*», bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋɔ-i ba'i sa piiyeŋ dumaaŋɔ-
na wɛi?
5 Ma diei ma hãi, hai moloŋɔ-i Apoləsi-i? Aa hai moloŋɔ-i
Pol? Ma sĩ Diiloŋ-maacembieŋ miɛ yoŋ kɛ? Kunaŋgu si dii ji cor
kufaŋgu-i. Miɛ waaŋ Yesu maama-i baa-na yoŋ aa na bi siɛ-
ma. Itieŋ uŋ calaanu maacemma maŋ hã-ye, i ciɛ ma yaa-i.
6 Kuu dii ŋaa, mɛi sũɔ tibinni-i aa Apoləsi kũnna hũmma-i
niɛ, ŋga Diiloŋɔ yaa ciɛ ni cɛ̃.
7 Umaŋ sũɔ, baa umaŋ kũɔna hũmma-i, i sa kãŋ bafamba-i.
Umaŋ ciɛ ni cɛ̃, i ne u yaa-i. U yaa Diiloŋɔ-i.
8 Umaŋ sũɔŋ baa umaŋ kũɔnaŋ hũmma-i ba saa hiere, unaa
saa maar unaŋɔ; nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ u ka da u maacemma sullu-i.
9 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋɔ-na, i ce maacemma-i baa
Diiloŋɔ aa namɛi u suoŋgu-i.
Mi gbãa saa-na baa dũŋgu maŋ Diiloŋ uŋ yeŋ tuɔ ma-ku.
10 Diiloŋɔ ciɛ baa-mi a hã-mi baa-ku mi fu ku tuole-i. Mi fuu-
ku fafamma ŋaa dumarãfɛfɛiŋ muɔ. Fiɛfiɛ-i-na, banamba dii
ta ba haaya-kuɔ. Ŋga nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ, uŋ maŋ dumaa, u tuɔ ne-
ku torro.
11 Dũŋgu tuole jĩɛna tĩ; Yesu-Kirsa yaa ku tuole-i, molo siɛ
gbãa tiraa jĩna dũŋgu naŋ tuole.

---

† **2:16** Isayi (Ésaïe) 40.13 * **3:4** Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.24-28.

12 Banamba ka jo baa sɛ̃nɛ ji ma, banamba wargbɛ, banamba tãmpɛ̃fɛfɛiŋa, banamba jo baa dɛnni ji ma, banamba hĩɛŋgu, banamba tirɛiŋa.
13 Ŋga maacenfafamma-i baa maacembabalamma-i ma ka suɔ gɛ̃ŋgɛryiiŋgu yaa nuɔ-i. Yiiŋgu faŋgu kaa waa dãamuŋ-yiiŋgu. Aa dãamu fammu yaa kaa pigãaŋ nɛliɛŋo nɛliɛŋo u maacemma sĩnni-i.
14 Umaŋ duɔ ma baa kumaŋ aa dãamu siɛ gbãa caa-ku, kutieŋo ka da u maacemma sullu-i.
15 Ŋga umaŋ maacemma-i da ma caa, kutieŋo cii. Fuɔ fuɔ, u ka kor, ŋga u ka waa ŋaa nɛliɛŋo maŋ u dũŋgu bilaa ta ku caa aa u gbãŋ gbar hel.
16 Na saa suɔ wuɔ namɛi Diiloŋo dũŋgu-i aa u *Yalle waa na hɔmmu-na wɛi?
17 Umaŋ duɔ bĩɛna Diiloŋ-dũŋgu-i, Diiloŋo ka kɔsuɔŋ kutieŋo-i. Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, Diiloŋo ciɛ dũŋgu faŋgu-i fuɔ da-u-diei kũŋgu aa namɛi dũŋgu faŋgu-i.
18 Molo baa tãal u fɛrɛ na hɔlma-na! Umaŋ duɔ fer nelbiliemba-i a tuɔ ne u fɛrɛ wuɔ nelnurãŋo, kutieŋ duɔ tuɔ taara Diiloŋ-nelnulle-i, u saaya u ce u fɛrɛ mimilãŋo.
19 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Nelbilieŋ baŋ bĩŋ kumaŋ nelnulle-i, Diiloŋo daa-ku miminsĩnni. Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Diiloŋo **bel cɛ̃cɛ̃muntaamba-i baa bafamba fɛrɛŋ cɛ̃cɛ̃muŋgu yaa-i.»*†
20 Ma tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: *«Itieŋo **suɔ nelnurãamba ãnjɔguɔma-i. U suyaa wuɔ yuŋgu si dii-mɛi.»*‡
21 Terieŋgu faŋgu-na, molo baa kaal u fɛrɛ wuɔ fuɔ dii baa mɛlŋo. Na saa da, bĩmbĩnni-i hiere namaa niini-i:
22 Muɔ baa Apoləsi-i baa Piɛr, namaa baaŋ miɛ. Miwaaŋo-i baa cicɛ̃lma-i a naara kuliiŋgu-i, namaa niini-i. Nyuŋgo-i baa bisĩnuɔ-i, namaa niini-i.
23 Ŋga namaaŋo-i Kirsa baaŋ namaa, aa Kirsa-i Diiloŋ-wuoŋo.

4

Kirsa pɔpuɔrbiemba maama

1 Kumaŋ ŋaa miɛ kũŋgu-i, muɔ baa Apoləsi-i, na saaya na ta na kãŋ-ye *Kirsa maacembieŋ miɛ. Diiloŋ-kusũŋgu maŋ naa fuo, u hãa-ye baa-ku i diɛ puure-kuɔ pigãaŋ nuɔmba-i baa-ku.
2 A ne da da ba dii wɛima nɛliɛŋ nuɔ ŋ naŋ-na, ba taara ŋ ce-ma maŋ saaya ma ce dumaa.
3 Mɛi wulaa, da na fiɛ ta na waŋ wuɔ niɛ, sisɔ nelbilieŋ da ba fiɛ ta ba waŋ wuɔ niɛ, maasũmpĩɛ. Mɛi fɛrɛ-i, mi sa ji cira mi maacemma faa, mi sa ji cira ma balaaŋ.

† **3:19** Yɔbu (Job) 5.13 ‡ **3:20** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 94.11

4 Mi saa da mi cãlmuɔ terieŋgu-i, ŋga miŋ fiɛ'a mi saa da
cãlmuɔ mi fɛrɛŋ nuɔ, kufaŋgu sa pigãaŋ wuɔ mi vii dɛ. Itieŋo
yaa gbãa cira mi maacemma faa sisɔ ma balaaŋ.
5 Terieŋgu faŋgu-na, baa na wuɔya na ta na cãl nuɔmba-i a
ne da ba cãlmaŋ-huɔŋgu saa hi. Yaaŋ Itieŋo jo. Duɔ jo, mamaŋ
ciɛ kukulma-na hiere, u ka puure-mɛi aa bi puure nuɔmba
kusũnniŋ-maama-i. Mafaŋ da ma ce, nɛliɛŋo nɛliɛŋo Diiloŋo ka
pã-yo baa jaaluŋgu maŋ saaya baa-yo.

6 Tobiŋ namaa, nɛliɛŋ nuɔ ŋ saa saaya ŋ ce ji cor kumaŋ
nyɛgãaŋ. A ce dumaaŋo-na, mi biyaa nelma bɔi muɔ baa
Apoləsi-i i kũŋgu-na a tagaaya pigãaŋ-na na da na suɔ nelma
famma yaaŋga-i. Mi sa taara na hɔlma-na, unaa tuɔ wuɔra u
hɔgɔrra u fɛrɛ wuɔ fuɔ dii baa mɛlŋo aa cɪ̈ina unaŋo-i. Ku'i ciɛ
mi biɛ miɛ maama-i tagaaya pigãaŋ-na.
7 Da ŋ ta ŋ wuɔra ŋ hɔgɔrra ŋ fɛrɛ dumaaŋo-na, hai moloŋo-i
juɔ ce-ni bɔlbɔl banamba-na? Bige-i dii baa-ni naŋ yerreŋ-
kũŋgu-i? Nimaŋ dii baa-ni hiere, Diiloŋo'i saa hã-ni baa-ni
wɛi? Da kuɔ Diiloŋo'i hãa-ni baa-ni, ma bilaa niɛ ŋ ta ŋ wuɔra
ŋ hɔgɔrra ŋ fɛrɛ ŋaa naŋ niidanni?

8 Tobiŋ namaa, na daa niɛ sɪ̂ na yiɛ. Namaa wulaa na ciɛ
bɪ̂ŋkũntaaŋ namaa. Na duɔŋ yaaŋga miɛŋo-na ta na ce na
yuntesɪ̂nni-i. Kuɔ naa naa ce ninsoŋ-yuntaaŋ namaa, kuu naa
saa gbuu suɔ aa dɔlnu-miɛ. Ii naa kã ka tiɛ ce i bãaŋgu-i baa-na.
9 Mɛi huɔŋ-na Yesu *pɔpuɔrbieŋ miɛŋo-i, Diiloŋo jɪ̈ɛna
miɛmɛi huoŋgu-na ŋaa kasobiemba maŋ baŋ jɪ̈ɛna-bɛi ba
deŋ da ba ka ko-ba. A ce dumaaŋo-na, nelbiliemba-i baa
*dɔrpɔpuɔrbiemba-i hiere ba ta ba hel ba nyɛ-ye.
10 Miɛmɛi birii ce mimiɛl miɛ Kirsa maama-na, aa namaa
na ce nelnurãaŋ namaa Kirsa horre-na! Miɛ i naa yuŋgu aa
fɔ̃ŋgũɔ cɛr waa namaaŋo-na! Nuɔmba sa kãŋ miɛŋo-i, aa ta ba
kãŋ namaaŋo-i!
11 A ji hi baa nyuŋgo, ii dii nyulmu-na baa hũŋkuɔsɪ̂nni-na.
Niidiini sɪ̂ baa-ye, ba siɛ yaŋ i muoma-i, i siɛ bi da tuoleŋ-
muntĩɛnammu: Diɛ cor dɛi, i cor dɛi.
12 I ce maacemma-i ŋaa i ka ku diɛ gbãa diɛ da i nuŋ-juuru-i.
Umaŋ duɔ tuora-yiɛ, i cãrã Diiloŋo-i hã kutieŋo-i. Umaŋ duɔ
ce-ye kpãncɔ̃lgũɔ, i hɪ̂rã i kũɔma-i.
13 Umaŋ duɔ tuɔ bɪ̂ɛna i yirɛiŋa-i, i suɔ nuoŋgu baa kutieŋo-i.
A ji hi baa nyuŋgo, nelbiliemba ne-ye nelsɔsaaŋ miɛ, ba ne-ye
ŋaa juoraaŋ miɛ.

14 Ku saa ce ŋaa mi nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i da mi ture na
yammu-i dɛ! Ku'i sɪ̂. Kuu dii ŋaa naŋ yeŋ mi bisãlŋ namaa, aa
na maama tiraa ta ma dɔlnu-miɛ, ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ-ma
da mi tigãaŋ-na nelma.

15 Na saa da, halle da na fiɛ da nuɔmba neifieŋa ndii ba ta ba
kalaŋ-na Kirsa maama-i, na to dii u diei yoŋ; u yaa muɔ. Bige-i
ciɛ miɛ na to yaa muɔŋo-i? Muɔmɛi waaŋ *Neldɔdɔlma-i baa-
na na hũu-ma a ce Yesu-Kirsa baaŋ namaa.
16 Terieŋgu faŋgu-na, jande, mi cãrã-nɛi, taa na ce mɛi
temma-i.
17 Mi puu ma yaa-i mi saaŋ mi biɛŋo-i* Timote-i na wulaa.
Timote maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ, u vii Diiloŋ-hũmelle-na.
Miŋ wuɔ wuɔsaaŋgu maŋ Yesu-Kirsa hũmelle-na, mi saaŋ-yo
u duɔ ka tir kufaŋgu maama yaa baa-na ŋaa miŋ wuɔraŋ mi
waŋ-ma dumaa baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i terni-na hiere.
18 Na hɔlma-na, banamba daa niɛ sɪ̈ mi siɛ bir kã, ba doŋ ta
ba hɔgɔrra ba fɛrɛ.
19 Ŋga Diiloŋ duɔ siɛ, ku siɛ vaaya mi ka kã na wulaa. Da
mi kã, bombolmantaamba famba-i, mi ka ne da kuɔ baŋ waŋ
mamaŋ ba gbã ba ce-ma.
20 Da ŋ siɛ Diiloŋo nuŋgu-i, ku sa bãl nuŋ-ãndaaŋ-nu yoŋ, ku
saaya ku da ŋ ciluɔ-i-na.
21 Na taara da mi ta mi kã, mi bel nyaŋgbãaŋgu mi naŋga-na
ta mi kã, sisɔ na taara mi ta mi kã baa hɪ̈ɛhɪ̈ɛŋo? Niɛŋ na par.

5

Korɛ̃ntitaambaŋ ceŋ bɪ̈ŋwosĩnni maŋ

1 I wuɔra i nu-ma terni-na hiere wuɔ bɪ̈ŋwosĩnni nanni ciɛ na
hɔlma-na. Bɪ̈ŋwosĩŋ daani-i, halle bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i
ba sa siɛ ce-ni: Ba'a na hɔlma-na unaa galla baa u to ciɛŋo.
2 Mafammaŋ fiɛ ce, na cor ta na kaal na fɛrɛ. Ma sɪ̈ kuu naa
saaya ku jaŋ-na, aa umaŋ ciɛ maacembabalamma famma-i na
donya-yuɔ hiel-o na hɔlma-na.
3 Muɔ fuɔ, mii si dii baa-na terieŋgu-na, ŋga mi huɔŋga dii.
Kumaŋ saaya ku ce kutieŋo-na, mi yiɛraaya-kuɔ tɪ̈ ŋaa mii dii
baa-na terieŋgu-na.
4 Terieŋgu faŋgu-na, tigiiŋ na-naa Itieŋo Yesu yerre-na. Da
na tigiiŋ na-naa, u ka kãyã-nɛi aa muɔmi ka ta mi bi jɔguɔŋ na
maama.
5 Da na tigiiŋ, na nyaa-yo na hiel-o na hɔlma-na na hã
*Sitãni-i baa-yo. Mi taara u nanna u ciɔbabalaŋo-i aa Diiloŋo
kor-o Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu-i ku'i ciɛ miɛ na donya-yuɔ hiel-o
na hɔlma-na.*
6 Na kaal na fɛrɛ gbãŋgbãŋ! Na saa suɔ wuɔ siini-i baa ni
yornumma-i ni gbãa sire burjũmmu bɔi wɛi?

---

* **4:17** Timote-i, Pol fɛrɛŋ biɛŋo sɪ̈, ŋga u taa u kãŋ-yo u biɛŋo Diiloŋ-hũmelle-na.
Niɛŋ Pɔpuɔr. 16.1. * **5:5** Niɛŋ Kor. hãa. 2.6-11: Terieŋgu-na, ŋ gbãa da wuɔ u
donyamma-i Diiloŋ-dũŋgu-na ku kãayã-yuɔ bɔi. Ku ciɛ u nanna u ciɔbabalaŋo.

7 Ambabalma dii ŋaa siini. Hielaaŋ-maŋ na hɔlma-na, ku yaa na ka koŋ hiere, na ka waa ŋaa burjũmmu maŋ siini saa dii muɔ. Aa na kuɔŋ tɪ̈. Yesu-Kirsa ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a migãaŋ na hɔmmu-i. U yaa *kɔrsɪ̈nni tɪ̈mmaŋ-ponsaaŋgu tũmbiloŋo-i†.

8 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i nanna i ciləbabalaŋo-i baa bɪ̈ŋwosɪ̈nni-i, nii dii ŋaa siini; aa i ce ponsaaŋgu-i baa huɔŋga diei, ku yaa ŋaa burjũmmu maŋ siini saa dii muɔ.

9 Miŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ‡ maŋ hã-na cor, mi waaŋ-ma yuɔ miɛ baa na ta na piɛ kakarkuontaamba-i.

10 Da mi cira na baa piɛ kakarkuontaamba-i, mi sa gbɛ̃ kakarkuontaamba-i hiere miwaaŋo-na, mi sa bi gbɛ̃ bamaŋ ciɛŋ cãncaaya-i hiere miwaaŋo-na, mi sa gbɛ̃ bamaŋ ciɛŋ dudubũɔle-i hiere miwaaŋo-na, mi sa bi gbɛ̃ cufɛ̃buoltaamba-i hiere miwaaŋo-na. Da ŋ'a ŋ sa taara ŋ piɛ bafamba-i hiere daaba-i, ŋ ka naa ŋ hel miwaaŋo-na.

11 Da mi cira na baa piɛ kakarkuontaamba-i, mi gbɛ̃ bamaŋ wuɔ ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba ce kakarkuoŋo-i. Mi gbɛ̃ bamaŋ wuɔ ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba ce cãncaaya-i. Mi gbɛ̃ bamaŋ wuɔ ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba buol cufiɛŋa-i. Mi gbɛ̃ bamaŋ wuɔ ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba bɪ̈ɛna nuɔmba yirɛiŋa-i. Mi gbɛ̃ bamaŋ wuɔ ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa yaŋ kolma ta yaaŋga bɛi. Mi gbɛ̃ bamaŋ wuɔ ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba du nuɔmba-i. Halle na saa saaya na wuo niiwuoni baa kufaŋgu taamba-i.

12 Bamaŋ saa hũu Yesu maama-i, mɛi siɛ gbãa waŋ bafamba yuŋ-maama-i. Bamaŋ dii hũmeduɔle-na baa namaa, na saaya na ta na waŋ bafamba yuŋ-maama yaa-i

13 aa na yaŋ puoŋ-nuɔmba-i na hã Diiloŋo baa-ba, u'i ka suɔ uŋ ka ce-ba dumaa. Terieŋgu faŋgu-na, *«duɔnyaŋ nelbabalaŋo-i na hiel-o na hɔlma-na»*§, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na.

6

Taa na fiɛlnu na nelma-i na fɛrɛ

1 Bige-i ciɛ nel da ma suur Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa na hɔlma-na, na sa fiɛlnu-mɛi na-naa nuɔ, na sire bɪ̈ na-naa bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i ba wulaa wuɔ ba ka fiɛlnu-mɛi?

2 Namaa saa suɔ wuɔ Diiloŋ-dũŋ-baamba yaa kaa gɛr nuɔmba-i hiere hɪ̈ɛma-na ba yuŋ-maama-i wɛi? Da na waa da

† **5:7** ***Kɔrsɪ̈nni tɪ̈mmaŋ-ponsaaŋgu tũmbiloŋo-i:*** Niɛŋ ku nelma-i Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 12.3-21. ‡ **5:9** Sɛbɛ faŋo nuŋgu saa dii Diiloŋ-nelmaŋ-sɛbɛbaa-ba-na. § **5:13** Anjɪ̈namma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 17.7

na ji gɛr nuɔmba-i hiere ba yuŋ-maama-i, nelyilemma gbãa yar-na gɛrma wɛi?

3 Na saa suɔ wuɔ i ka bi gɛr *dɔrpɔpuɔrbiemba yuŋ-maama-i wɛi? Aa ji da baa miwaaŋ daayo nelma!

4 Da na da wɛima-i baa na-naa, na bir yaŋ aa kã ka ne umaŋ si dii baa-na na Diiloŋ-hũmelle-na u duɔ fiɛlnu-mɛi hã-na!

5 Senserre sa da-na wɛi? Ku ce namaa hɔlma-na nelnurã si dii umaŋ gbãa fiɛlnu na nelma-i wɛi?

6 Ma ce niɛ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋɔ-i na-naa nuɔ, na ji ta na bĩ na-naa? Aa tiraa bĩ na-naa nelgbãŋgbãlãaŋ wulaa?

7 Da na gbãŋ bĩ na-naa tĩ, ku'i pigãaŋ wuɔ na naana Diiloŋ-hũmelle-i. Bige-i ciɛ moloŋ duɔ ce-na kuujaŋgu, namaa sa tiil-ku nammaŋ temma? Bige-i ciɛ na sa siɛ ba cuo-na?

8 Namaa sa siɛ ba ce kuujaŋgu nɛi, aa namaa cɛr ta na ce kuujaŋgu banamba-na. Na sa siɛ ba du-na, aa namaa ta na du banamba-i. Ŋ siɛ suɔ wuɔ na wuɔ Diiloŋ-hũmeduɔle yaa-i hiere.

9 Ma sĩ na suyaa wuɔ bamaŋ ciɛŋ kuubabalaaŋgu-i ba siɛ ka da munsuurmu *Diiloŋ-nelle-na kɛ? Baa na tãal na fɛrɛ: Bamaŋ ciɛŋ kakarkuoŋɔ-i, baa cufɛ̃buoltaamba-i, baa bamaŋ ciɛŋ fuocesĩnni-i, baa bɛmba maŋ ciɛŋ ba-naa,

10 baa cuobaa-ba-i, baa cãncaayataamba-i, baa konyɔrãamba-i, baa yebĩɛnataamba-i, baa bamaŋ ciɛŋ dudubũɔle-i, ba siɛ da suur Diiloŋ-nelle-na.

11 Na hɔlma-na banamba waa daama yaa nuɔ-i. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, naŋ suurii Yesu-Kirsa horre-na, *Diiloŋ-Yalle ciɛ Diiloŋɔ hur na ãmbabalma-i, aa bɔ-na na deŋ a ce-na fuɔ baaŋ namaa, aa ce-na nelviiŋ namaa.

12 Da na ce na ta na piiye wuɔ: «Bĩŋkũŋgu saa nyaa-mi», ninsoŋɔ, ŋga bĩmbĩnni hieroŋɔ saa fa baa-ni. Mi gbãa cira: «Bĩŋkũŋgu saa nyaa-mi.» Ŋga bĩŋkũŋ maama sa ji ta yaaŋga miɛ dede.

13 Da na ce na bi ta na piiye wuɔ: «Niiwuoni ciɛ kusũŋ maa-na aa kusũŋgu bi ce niiwuoniŋ maa-na.» Mafamma-i ninsoŋɔ, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu Diiloŋɔ ka dĩŋ-ni ni hãi-i-na hiere. I kũɔma saa ce da ma ta ma ce kakarkuoŋɔ, ma ciɛ i diɛ tiɛ cãa Itieŋɔ yaa baa-ma; ma tieŋɔ yaa ufaŋɔ-i.

14 Na saa da, Diiloŋɔŋ siire Itieŋɔ-i kuomba hɔlma-na baa kumaŋ, u ka bi sire miɛŋɔ-i baa kuuduɔŋgu faŋgu yaa-i.

15 Ma sĩ na suyaa wuɔ na kũɔma-i *Kirsa kũɔma kɛ? Terieŋgu faŋgu-na, mi gbãa biɛ Kirsa kũɔma-i ka ce-ma saa-sorciɛŋ maama wɛi? Ma nu dɛi wɛi?

16 Na saa suɔ wuɔ da ŋ galla baa saasoro-i ŋ ciɛ kuuduɔŋgu baa-yo wɛi? Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Ba hãi-i-na ba*

*gbonu ce kuuduɔŋgu.»**

17 Ŋga umaŋ duɔ waa horre-na baa Itieŋo-i, Diiloŋ-Yalle ceyo kuuduɔŋgu baa-yo.

18 Hielaaŋ na naŋga-i figĩiŋ-kakarkuoŋo-na. Nuɔmbaŋ ceŋ ãmbabalma maŋ, ma sa kpatalla ba kũɔma-na, ŋga umaŋ duɔ ce figĩiŋ-kakarkuoŋo-i, kuu dii ŋaa u ciɛ gbomma fuɔ fɛrɛŋ kũɔma yaa nuɔ-i.

19 Na saa suɔ wuɔ na kũɔma yaa Diiloŋ-Yalle dũŋgu-i wɛi? Diiloŋ-Yalle fande-i Diiloŋo'i hãa-na baa-de; dii dii na hɔmmuna. Na saa suɔ wuɔ na kũɔma-i namaa maama si wɛi?

20 Diiloŋo sãa-na sukpekpelluŋ. Terieŋgu faŋgu-na, taa na ce-yo bɔi baa na kũɔma-i.

7

Pol piiye cɛjãlleŋ-kũŋgu

1 Naŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã-mi, i ka waŋ fuɔ maama yaa fiɛfiɛ-i-na. Na ciɛra wuɔ bibiɛŋ nuɔ da ŋ saa biɛ ciɛŋo ku faa.

2 Ma miŋ ka waŋ mamaŋ, ma yaa daama: Da na ta na taara na hiel na naŋga-i kakarkuoŋo-na, bibiɛŋ nuɔ ŋ saaya ŋ biɛ ŋ yerreŋ ciɛŋo, aa ciɛŋo bi soŋ u yerreŋ bɔlɔ nuɔ.

3 Bibiɛŋoŋ saaya u tuɔ ce kumaŋ u hã u ciɛŋo-i u tuɔ ce-ku, aa ciɛŋoŋ bi saaya u tuɔ ce kumaŋ u hã u bɔlɔ-i u bi tuɔ ce-ku.

4 Ansorre-na, ciɛŋo siɛ gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-yuɔ baa fuɔ fɛrɛŋ kũɔma-i; u bɔlɔ maama. Aa bɔlŋo siɛ bi gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-yuɔ baa fuɔ bi maama-i, u ciɛŋ maama.

5 Unaa baa yagar unaŋo muŋgallammu-na. Mi saa yagar-ma da na'a na saa-ma wuɔ na ka bel na fɛrɛ a da huɔŋgu cɛllɛ a gbãa da na cãrã Diiloŋo-i fafamma aa suɔ cor baa na ãnsorre-i di temma-i. Ni ma'i sĩ da na yaŋ ku vaaya, na siɛ ji gbãa bel na fɛrɛ, a ce dumaaŋo-na, *Sitãni ka hi-na guɔl na gbeini-i.

6 Mi waaŋ nelma'i, ku saa ce ŋaa mi guor-na na da na ce-ma dɛ!

7 Coima saa fa, kuɔ nuɔmba-i hiere baa naa waa siraamba mɛi temma-i, ku yaa naa dɔlnu muɔ. Ŋga Diiloŋo saa ce-ye kuuduɔŋgu hiere: U hãa unaŋo daaku aa hã unaŋo daaku.

8 Mamaŋ dii mi da mi waŋ-ma baa siraamba-i baa bikulcaamba-i, ma yaa daama: Da na tĩɛ dɛi ŋaa muɔmiŋ tĩyãa dumaa mi saa biɛ ciɛŋo, ku faa.

9 Ŋga nuɔni maŋ da ŋ suɔ wuɔ ŋ siɛ gbãa bel ŋ fɛrɛ, biɛ ciɛŋo. Da ŋ biɛ ciɛŋo-i ku bɔyaa ŋ tĩɛna ŋ diei aa cɛ-maama ta ma koni. Da ku bi waa ciɛŋ nuɔ, ŋ soŋ. Da ŋ soŋ bibiɛŋ-na ku bɔyaa ŋ tĩɛ ŋ diei aa bɛ-maama ta ma ko-ni.

---

* **6:16** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.24

10 Bamaŋ dii ãnsorre-na aa waa Diiloŋ-dũŋ-baamba hiere,
bafamba maama yaa daama; mɛi saa waŋ-ma, Itieŋo'i waaŋ-
ma. Wuɔ ciɛŋɔ saa saaya u hel u bɔlɔ wulaa.
11 Duɔ hel, u saa saaya u biɛ bɔlŋɔ naŋɔ. Da kuɔ bibiɛŋ
maama dii-yuɔ, u bir u kã ba ka nunu ba-naa baa u bɔlɔ-i. Aa
bibiɛŋ nuɔ ŋ saa bi saaya ŋ nanna ŋ ciɛŋɔ-i.*
12 Mɛi fɛrɛ-i, miŋ ka waŋ mamaŋ baa banamba-i ma yaa
daama: Da ŋ hũu Diiloŋ-maama-i, aa ŋ ciɛŋɔ saa hũu-ma, aa
hũu-ma duɔ tĩɛna baa-ni, ŋ saa saaya ŋ nanna-yuɔ wuɔ u saa
hũu Diiloŋ-maama-i.
13 Kuuduɔŋgu yaa baa caamba-i; nuɔ da ŋ hũu Diiloŋ-
maama-i, aa ŋ bɔlɔ saa hũu-ma, aa hũu-ma ŋ da ŋ tĩɛna baa-yo,
ŋ saa saaya ŋ hel u wulaa.
14 Bɔlŋɔ faŋɔ temma-i, uŋ hũyãa-ma kertĩɛciɛ soŋ-yuɔ, u
piyaa Diiloŋo-i. Aa ciɛŋɔ maŋ saa hũu Diiloŋ-maama-i aa hũu-
ma soŋ kertĩɛyiɛŋɔ-na, u piyaa Diiloŋo-i. Kuɔ ma saa naa waa
dumaa, baa naa cira ba bisãlmba-i siɛ gbãa piɛ Diiloŋo-i a ne
da ba piyaa-yo.
15 Ŋga umaŋ duɔ u saa hũu Diiloŋ-maama-i, aa u tĩɛnatieŋɔ
hũu Diiloŋ-maama-i, aa wuɔ fuɔ si dii u tĩɛnatieŋɔ maama-na,
ba baa cie-yo; ba yaŋ u kã. Kufaŋgu terieŋgu-na, u tĩɛnatieŋɔ
maŋ hũyãa Diiloŋ-maama-i, u yaa bɔlŋɔ-i wa, u yaa ciɛŋɔ-i wa,
uu dii u fɛrɛŋ nuɔ. Diiloŋɔ bĩɛ-na wuɔ na waa yaafɛ̃lleŋ.
16 Da ŋ yagar aa nyaar, naŋ ka gbãa kor ŋ tĩɛnatieŋɔ-i wɛi?
Ŋ siɛ gbãa ce Diiloŋ nuɔ suɔ mafamma-i.

Tĩyãaŋ na temma-i

17 Da ma hel daama-na, naŋ ŋa naa waa dumaa aa Diiloŋɔ
bĩ-na, na tĩɛ dumɛi; Diiloŋɔ yaa wuɔ ma ce dumaa. Mi wuɔra
mi waŋ ma yaa-i terni-na hiere baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.
18 Diiloŋoŋ taa u bĩ-na huɔŋgu maŋ nuɔ-i, da kuɔ unaŋ nuɔ ŋ
naa *jã, baa yaŋ senserre ta di da-ni baa ŋ *jãmma-i. Da kuɔ
ŋ saa naa bi jã, baa yaŋ senserre ta di da-ni wuɔ ŋ saa jã, tĩɛ
dumaa, baa cira ŋ jã.
19 Ŋ jãa o, ŋ saa jã o, yuŋgu si dii-kuɔ. Kumaŋ gbãaŋ, ŋ baa
yagar Diiloŋɔ nuŋgu-i.
20 Naŋ ŋa naa waa waama maŋ aa Diiloŋɔ suɔ duɔ bĩ-na, na
hieroŋo-i hiere na saaya na tĩɛ dumɛi.
21 Diiloŋoŋ taa u bĩ-ni, da kuɔ nii naa waa kɔriɛŋ nuɔ, baa
yaŋ ma jaŋ-ni. Ŋga da ba hã-ni hũmelle-i ŋ da ŋ hel kɔrsĩnni-
na, hel-niɛ.
22 Na saa da, Itieŋo-i Yesu-Kirsa duɔ bĩ kɔriɛŋɔ maŋ, u jo ji ce
nebiŋɔ u wulaa, aa umaŋ duɔ waa nebiŋɔ aa u bĩ-yo, u jo ji ce
u kɔriɛŋɔ.

* **7:11** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 5.32.

23 Diiloŋɔ sãa-na sukpekpelluŋ, baa na bir na ce nel-
biliemba kɔraaŋ namaa.
24 Tobiŋ namaa, mi siɛ kar ku coima, naŋ waa dumaa aa
Diiloŋɔ bĩ-na, waaŋ waama famma yaa-i u hũmelle-na.

Bamaŋ saa hi suur ãnsorre-na

25 Kumaŋ ŋaa bamaŋ saa hi suur ãnsorre-na ba kũŋgu-i, mi
ka piiye cɛllɛ kuɔ. Miŋ ka waŋ mamaŋ, ma saa hel Itieŋɔ nuŋ-
nu, mɛi huɔya-maama. Diiloŋɔ faa baa-mi, a ce huhurma si dii
mi nelma-na.
26 Mulĩɛmaŋ maaraaya fiɛfiɛ-i-na, mɛi wulaa ku bɔyaa
nuɔmba tĩɛ ba temma-i ba baa suur ãnsorre-na.
27 Da kuɔ ciɛŋɔ dii baa-ni tĩ, baa nanna-yuɔ. Da kuɔ ciɛ sĩ
baa-ni, baa dii ŋ yuŋgu-i cakũŋgu-na.
28 Ku saa ce ŋaa da ŋ biɛ ciɛŋɔ-i ku balaaŋ dɛ! Ku saa bi ce
ŋaa ciɛŋ duɔ soŋ ku balaaŋ dɛ! Ŋga bamaŋ suurii ãnsorre-na
ba ka mulĩɛŋ yaŋ siraamba-i ku'i ciɛ miɛ na baa suur-diɛ.
29 Tobiŋ namaa, miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ ma yaa daama:
Huɔŋgu saa tiraa tĩɛ bɔi. Terieŋgu faŋgu-na, a doŋ fiɛfiɛ-i-na,
caantaamba saaya ba waa ŋaa ba saa dii caamba.
30 Bamaŋ kaalaaŋ ba ce ŋaa wɛima saa da-ba. Bamaŋ nyiɛŋ
ba ce ŋaa ba hɔmmu saa fɛ̃. Bamaŋ sãa bĩmbĩnni-i, ba baa haa
ba naŋga niɛ.
31 Bamaŋ daaŋ miwaaŋɔ tõnɔ-i, ba baa haa ba naŋga yuɔ.
Miwaaŋ daa uŋ yeŋ waama maŋ, u siɛ tiraa cɔ.
32 Mi sa taara ãnjɔguɔma yu na hɔmmu-i. Na saa da, umaŋ
duɔ saa dii ciɛŋɔ, ŋ da u yii baa Itieŋɔ maacemma yaa yoŋ; u
taara u ce kumaŋ dɔlaanuŋ Itieŋɔ-i.
33 Ŋga umaŋ duɔ dii ciɛŋɔ, u yii baa miwaaŋ daayo maama;
u taara u ce kumaŋ dɔlaanuŋ u ciɛŋɔ.
34 A ce dumaaŋɔ-na uu dii sɔmma hãi. Kuuduɔŋgu yaa baa
caamba-i, umaŋ duɔ saa soŋ, ŋ da u gbu u yii baa Itieŋɔ
maacemma yaa yoŋ. U wɛima-i hiere ma kãa ka jũŋ Diiloŋɔ
yaa nuɔ-i. Ŋga ciɛŋɔ maŋ duɔ soŋ, u yii baa miwaaŋ daayo
maama; u taara u ce kumaŋ dɔlaanuŋ u bɔlɔ.
35 Da na da mi piiye dumandɛ-i-na, mi taara namaa
fafaaŋgu'i. Na baa da niɛ sĩ mi taara mi cie-na, ma'i sĩ. Mi taara
na nyaar Itieŋɔ'i nuɔ-i baa huɔŋga diei aa na ta na ce kumaŋ
faa cemma.
36 Fiɛfiɛ-i-na, umaŋ duɔ ne da u dɔrŋɔ maama yuu u
huɔŋga-i, aa ne da fuɔ duɔ saa biɛ-yo ku ka ce kpelle u wulaa,
u gbãa biɛ-yo, bãaniŋɔ sĩ.
37 Ŋga umaŋ duɔ yiɛra-mɛi wuɔ u sa taara u dii ciɛŋɔ, aa ne
da da ba bɔrɔ baa u dɔrŋɔ-i ku siɛ ce bãaniŋɔ, aa u gbãa bel u
fɛrɛ cakũŋgu-na, da kuɔ ma hilaa fuɔ fɛrɛŋ huɔŋ-na, ku faa.

38 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ jã u dɔrŋɔ-i ku faa, umaŋ duɔ hiel u naŋga u dɔrŋɔ maama-na, kufaŋgu tiraa fa yaŋ.
39 Casoiŋ nuɔŋɔ-i, ŋ bɔlɔ duɔ waa cicɛ̃lma, ŋ siɛ gbãa kã ka soŋ yaŋga naŋga. Ŋga duɔ ku, nii dii ŋ fɛrɛŋ nuɔ, ŋ gbãa soŋ bibiɛŋɔ maŋ dɔlaanu-niɛ. Kumaŋ gbãaŋ, bibiɛŋɔ faŋɔ saaya u hũu Yesu maama-i.
40 Ŋga mɛi wulaa duɔ tĩɛ u saa soŋ, ku ka buɔ-yuɔ yaŋ duɔ kã ka soŋ bibiɛŋɔ naŋ-na. Mafamma-i mɛi huɔya-maama, aa mi suyaa miɛ *Diiloŋ-Yalle bi dii baa muɔŋɔ-i.

8

Cufĩɛŋ-kũɔma maama-i

1 Fiɛfiɛ-i-na, i ka ne cufĩɛŋ-kũɔma kũŋgu-i. I hieroŋɔ-i i suɔ wɛima bɔi fuɔ ninsoŋɔ ŋaa naŋ waaŋ-ma dumaa, ŋga na saaya na suɔ wuɔ sɔsuɔmuŋgu jo baa bɔlbɔlsĩnni, a ne da nelnyulmu ce i naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na.
2 Umaŋ duɔ tuɔ ne wuɔ fuɔ suɔ bĩŋkũŋgu, u saa hi tuɔ suɔ ŋaa uŋ saaya u suɔ dumaa.
3 Ŋga umaŋ duɔ yaŋ Diiloŋɔ maama ta ma dɔlnu-yuɔ, Diiloŋɔ suɔ u yaa-i.
4 Terieŋgu faŋgu-na, cufĩɛŋ-kũɔma-i i gbãa tiɛ wuo-ma wɛi? I suyaa wuɔ cufɛ̃llu-i bĩŋkũŋgu sĩ, aa tiraa suɔ wuɔ Diiloŋɔ dii u diei yoŋ!
5 Banamba daa ninanni ta ba buol-ni dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na hiere wuɔ bafamba diiliemba yaa-i. Bafamba wulaa diiliemba dii bɔi aa yuntaamba bi dii bɔi.
6 A ne da miɛ fuɔ miɛ wulaa, Diiloŋɔ dii u diei yoŋ. U yaa i To-i. U'i hielaa bĩmbĩnni-i hiere aa i tĩɛnaana fuɔ maa-na'i. Aa Itieŋɔ bi dii u diei, u yaa Yesu-Kirsa-i. Diiloŋɔ ciɛ u yaa hiel bĩmbĩnni-i hiere aa fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i iŋ yeŋ cicɛ̃lma dumandɛ-i-na.
7 Ŋga i hieroŋɔ saa suɔ wuɔ cufɛ̃llu-i bĩŋkũŋgu sĩ. Banamba miɛŋ cufĩɛŋa-i a ce ji hi baa nyuŋgo, da ba ta ba wuo cufĩɛŋ-kũɔma-i ba ta ba jɔguɔŋ cufĩɛŋa maama, aa da ŋaa ba guɔla ba Diiloŋ-hũmelle-i. Ba saa hi naŋ kaasĩnni yogo ku'i juɔŋ baa ãnjɔguɔma famma-i.
8 A ne da ku saa ce ŋaa niiwuoni yaa gbãa piɛ-ye Diiloŋɔ-na. Diɛ saa wuo, kunaŋgu sa hel-yiɛ, diɛ bi wuo, kunaŋgu sa suur-yiɛ.
9 Naŋ yeŋ na fɛrɛŋ nuɔ dumaa ta na ce kumaŋ dɔlaanuŋ-nɛi, gbãaŋ bamaŋ saa hi naŋ kaasĩnni yogo Diiloŋ-hũmelle-na, na baa ji bĩɛna ba Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i.
10 Ŋaa bamaŋ saa hi naŋ kaasĩnni-i yogo, unaa kã ka da nuɔni maŋ suyaaŋ yiɛŋgu ŋ tĩɛnaana tĩnniŋ-dũŋ-nu ta ŋ wuo kũɔma; fuɔ u siɛ bi kã na ta na wuo wɛi?

11 Duɔ wuo aa u huɔŋga saa ji hũu-ma, naŋ sɔsuɔmuŋgu'i saa
jo baa mafamma-i wɛi? Nuɔnɛi ciɛ u kɔsuɔŋ u fɛrɛ. A ne da
*Kirsa kuu fuɔ bi maama-na.
12 Da na ta na ce gbomma famma-i Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ
saa hi naŋ kaasĩnni-i yogo na guɔl ba gbeini-i Diiloŋ-hũmelle-
na, na saaya na suɔ wuɔ na ce-ma Kirsa fuɔ fɛrɛ yaa nuɔ-i.
13 Ku'i ciɛ na da muɔ da mi suɔ wuɔ da mi wuo daaku-i, mi
ka guɔl mɛlŋɔ gbeini-i Diiloŋ-hũmelle-na, mi ne ku bĩŋkũŋgu-i
aa yaŋ-ku; mi siɛ tiraa dii-ku mi nuŋgu-na.

9

Kumaŋ saaya baa Yesu pɔpuɔrbiemba-i

1 Muɔ mi siɛ gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-miɛ wɛi? Yesu
*pɔpuɔrbiloŋ muɔ sĩ wɛi? Mi saa da Itieŋɔ-i Yesu-i baa mi
yufelle-i wɛi? Miŋ ciɛ maacemma maŋ hã Itieŋɔ-i, ma'i sĩ
namaaŋɔ-i wɛi?
2 Banaŋ da ba fi'a ba saa hũu-ma wuɔ Yesu pɔpuɔrbiloŋ muɔ,
namaa fuɔ na saaya na hũu-ma. Naŋ hũyãa Itieŋɔ maama-i
mi wulaa, ku yaa pigãaŋ wuɔ Yesu pɔpuɔrbiloŋ muɔ.
3 Bamaŋ ciɛra mi maacemma saa fa, miŋ ka waŋ mamaŋ
baa-ba ma yaa daama:
4 Yesu pɔpuɔrbieŋ miɛŋɔ-i i sa wuo wɛi? I sa nyɔŋ wɛi?
5 Mi saa saaya mi jã ciɛŋɔ Diiloŋ-dũŋ-baamba-na u tuɔ wuɔra
baa-mi ŋaa Yesu pɔpuɔrbiembaŋ ceŋ-maŋ dumaa baa Itieŋɔ
hãmba-i a naara Piɛr wɛi?
6 Sisɔ muɔ baa Barnabasi-i yoŋ, miɛmɛi saaya i ce
maacemma-i a taara i nuŋ-juuru-i?
7 Naŋ siire, na nuɔ wuɔ molo kãa sorosĩmma-na aa tuɔ pã u
fɛrɛ wɛi? Sisɔ mɛlŋ daayo sũɔ tibinni-i aa u sa wuo ni bieŋa-i?
Da ma'i bi sĩ ãnchinaŋ daayo sa nyɔŋ u muɔru nɔnɔ-i? Na nuɔ-
ma dede wɛi?
8 Miŋ waŋ nelma maŋ daama-i, nelbiliemba'i jɔgaaŋ du-
maaŋɔ-na yoŋ wɛi? Ma sĩ maaduɔma famma yaa bi nyɛgãaŋ
*Moisi *ãnjĩnamma-na kɛ?
9 Ma nyɛgãaŋ ãnjĩnamma-na ninsoŋɔ wuɔ: *«Niiŋ duɔ tuɔ muo
dĩmma-i ŋ saa saaya ŋ vaa u nuŋgu-i.»** Ku ce namaa na'a
Diiloŋɔ kaalaaya niimba yaa aa waŋ mafamma-i wɛi?
10 Ma sĩ nel daama waaŋ a vii miɛmɛi kɛ? Coima saa fa, ma
fuliinu miɛmɛi. Ma sĩ umaŋ duɔ tuɔ kũ, u suyaa wuɔ u ka da
bĩŋkũŋgu ku'i ciɛ u tuɔ kũ kɛ? Nuɔ da ŋ suɔ wuɔ naŋ dĩmma
ciɛ dɛdiɛni hiere, ŋ waa hie kã wuɔ naŋ ka muo-ma? Da ŋ da
umaŋ muyaaŋ u dĩmma-i, u suyaa kerre wuɔ u ka da belle-
mɛi ku'i ciɛ.

* **9:9** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 25.4; Tim. dĩɛ. 5.17-18

11 Iŋ ciɛ Diiloŋ-maacemma-i na hɔlma-na, kuu dii ŋaa i duu dĩmma. Da ŋ duu dĩmma-i, ŋ saa saaya ŋ kar-ma wɛi?
12 Bamaŋ wuyaaŋ na nagãŋ-niini-i wuɔ ni vii-ba, ni vii miɛŋɔ-i yaŋ bafamba-i. Ŋga i fĩinaaŋ aa bel i mulĩɛma-i nammu hãi. I sa taara *Kirsa *Neldɔdɔlma bir baa ma huoŋgu ku'i ciɛ i hĩrã i mulĩɛma-i.
13 Ma sĩ na suyaa kerre wuɔ bamaŋ ciɛŋ maacemma-i *Diilodubuɔ-i-na, ba niiwuoni hel Diilodubuɔ yaa nuɔ-i kɛ? Aa suɔ wuɔ *Diilojigãntaamba niini bi hel ba maacemma'i nuɔ-i kɛ?
14 Kuuduɔŋgu yaa baa bamaŋ waaŋ Neldɔdɔlma-i. Itieŋ wuɔ ba ta ba wuo ma'i nuɔ-i.†
15 Na nagãŋ-niini vii-mi, ŋga mi niɛ-ni aa yaŋ-ni. Baa na da niɛ sĩ mɛi taara na ta na hã-mi bĩŋkũŋgu ku'i ciɛ mi ta mi waŋ nel daama-i dɛ! Ma'i sĩ. Aa mi da mi cãrã na wulaa, bɔlbɔl mi ku. Miŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i gbãŋgbãŋ mi sa hũu bĩŋkũŋgu, ku fɛ̃ mi huɔŋga-i. Aa molo siɛ gbãa ce mi yaŋ kufaŋgu-i.
16 Mi siɛ gbãa gbɛliɛŋ mi fɛrɛ wuɔ mi waŋ Neldɔdɔlma. Maacemma namma-i, ku dɔlaanu-miɛ o, ku saa dɔlnu-miɛ o, mi ka ce-ma. Aa da mi saa ce-ma, sũlma haraa-miɛ.
17 Kuɔ muɔmɛi naa sire mi fɛrɛŋ nuɔ ta mi ce-ma, mii naa saaya baa pãmma, ŋga mɛi saa sire mi fɛrɛŋ siremma, Diiloŋɔ'i ciɛra mi ce-ma.
18 Terieŋgu faŋgu-na, mɛi maacemma sullu yaa hadu-i? Du yaa a waŋ Diiloŋ-nelma-i gbãŋgbãŋ, mi baa hũu bĩŋkũŋgu a ne da mii naa saaya mi hũu.

19 Mii dii mi fɛrɛŋ nuɔ, ŋga mi ciɛ mi fɛrɛ na hieroŋɔ-i na kɔriɛŋ muɔ da mi gbãŋ da nuɔmba bɔi hã Kirsa-i.
20 Da mi waa baa *Yuifubaa-ba-i, mi ce mi fɛrɛ Yuifuyiɛŋ muɔ da mi gbãŋ da-ba. Na saa da, Moisi ãnjĩnamma siɛ gbãa yuu-mi baa wɛima, ŋga da mi waa baa bamaŋ wuɔyaaŋ-maŋ, mi ta mi wuɔ-ma da mi gbãŋ da-ba.
21 Kuuduɔŋgu yaa baa bamaŋ sa suyaaŋ Moisi ãnjĩnamma-i, da mi bi waa bafamba hɔlma-na, mi ce mi fɛrɛ ba temma-i da mi gbãŋ da-ba. Ku saa ce ŋaa mi taara mi cira mi cĩinaana Diiloŋɔ ãnjĩnamma-i dɛ! Ma'i sĩ. Mi wuɔ ma yaa-i Kirsa wuɔsaaŋgu-na.
22 Da mi waa baa bamaŋ saa naŋ kaasĩnni yogo Diiloŋ-hũmelle-na, mi ce mi fɛrɛ ŋaa mɛi fɛrɛ-i mi saa hi naŋ kaasĩnni yogo, da mi gbãŋ da-ba. Da mi suur terieŋgu terieŋgu, mi ce mi fɛrɛ terieŋgu faŋgu taamba temma, da mi gbãŋ da banamba kor-bɛi.
23 Mi ce daama-i hiere Neldɔdɔlma da ma gbãa hi terni-i hiere aa muɔmi bi da mi kũŋgu-i.

† **9:14** Niɛŋ Like sɛbɛ-i-na 10.7.

24 Na suyaa wuɔ gbaruntaamba gbar hiere, ŋga umaŋ duɔ ta
yaŋ banamba-i u yaa yaraa; aa ba pã u yaa-i. Terieŋgu faŋgu-
na, gbãaŋ ba baa ta aa yaŋ-na.
25 Bamaŋ taaraayaŋ ba ka finu gbaruŋgu-na, ba hĩrã
mulĩɛma-i ku tigiima-na. Ba ce mulĩɛma famma-i da ba ka da
kumaŋ ku sa gbãŋ bĩɛnamma. A ne da miɛ iŋ donyaŋ kumaŋ,
ku sa bĩɛna da.
26 Ku'i ciɛ na da muɔ miŋ gbar mi kã, mi sa gbar mi yuŋ-nu.
Mi saa baa ciekũrãŋo maŋ sa jafãaŋ u yuŋ-nu.
27 Mi ce mi kũɔma-i kpãncɔ̃lgũɔ aa mi suɔ mi fɛrɛŋ belma. Mi
sa taara da mi ji waŋ Diiloŋ-nelma-i tĩ baa banamba-i muɔmi
hel hɔ̃ntɔbiloŋo.

10

Yaaŋ cufĩɛŋa buolma-i

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ daa i bĩncuɔmba-i *Moisi bãaŋgu-
na, mi taara na suɔ-ma hiere. Duherru nandu naa cĩnnu-bɛi a
saaŋ-ba ba kã ka karnu dãmmaŋ-nuoraaŋgu-i.
2 Ku ciɛ ŋaa ba *baatiseŋ duherru-na baa dãmmaŋ-
nuoraaŋgu-na a ce kuuduɔŋgu baa Moisi-i.
3 Ba hieroŋo-i ba wuyaa Diiloŋ-niiwuoduɔni,
4 aa nyɔŋ Diiloŋ-hũnduɔma. Hũmma famma taa ma hel
tãmpɛ̃lleŋ, aa tãmpɛ̃lle fande yaa waa *Kirsa-i. U waa baa-ba
terni-na hiere.
5 Mafammaŋ fiɛ ce, ba fɔ̃ŋgũɔ saa ta ba ce Diiloŋo huɔŋga-i,
ku'i ciɛ ba wuɔra ku dii *hĩɛkuraaŋgu-na.
6 Nel daama ciɛ da ma pigãaŋ-ye wuɔ i saa saaya i yaŋ
ãmbabalma cemmaŋ-maama ta ma dɔlnu-yiɛ ŋaa maŋ taa ma
dɔlnu i bĩncuɔmba-i dumaa.
7 Baa na ta na buol cufĩɛŋa-i ŋaa i bĩncuɔmbaŋ taa ba ce du-
maa. Diiloŋ-nelma waaŋ-ma wuɔ: *«Ba tĩɛnaana wuo niiwuoni-i
aa nyɔŋ kolma-i. Baŋ juɔ wuo tĩ, ba sire ce ba bãaŋgu-i.»**
8 Baa na yaŋ i tiɛ ce figĩiŋ-kakarkuoŋo-i ŋaa i bĩncuɔmba naŋ
ceŋ dumaa. Ba ciɛ ku yaa-i nuɔmba neifieŋ-cĩncieluo baa di
diei nuɔmba nuɔsiba ndii kuu-bɛi yinduɔŋgu-na.†
9 Baa na yaŋ i feŋ Kirsa-i ŋaa i bĩncuɔmba naŋ fiɛŋ-yo dumaa
a ce jɛ̃naamba doŋ-ba ko-ba.‡
10 Baa na ta na waana ŋaa i bĩncuɔmba naŋ waanaŋ dumaa,
a ce *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ kuɔŋ nuɔmba-i u jo ji ko-ba.§
11 Nel daama ciɛ nuɔmba da ba gbãa suɔ ba fɛrɛŋ belma. Ba
nyɛgãaŋ-ma da ba gboya miɛ maŋ piyaa miwaaŋo tĩmma-i.

---

* **10:7** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 32.6 † **10:8** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 25.1-9. ‡ **10:9** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 21.4-7. § **10:10** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 17.6-14.

12 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ tuɔ ne wuɔ sĩ fuɔ yiɛraaya u gbeiniŋ, u gbãŋ u baa ji cii.
13 Mamaŋ guɔlaaŋ nelbiliemba gbeini-i Diiloŋ-hũmelle-na, ma yaa bi guɔlaaŋ namaa niini-i. Ŋga Diiloŋɔ-i nunni hãi tieŋɔ sĩ; u siɛ yaŋ ma jĩnya-nɛi. Kumaŋ da ku ta ku guɔl na gbeini-i, u ka kãyã-nɛi aa pigãaŋ-na naŋ ka ce dumaa hel-kuɔ.
14 Mi jɛ̃naaŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, jande, niɛŋ cufĩɛŋa buolma-i aa na yaŋ-ma.
15 Mi suyaa miɛ na suɔ kuyuŋgu ku'i ciɛ mi ta mi piiye baana dumandɛ-i. Miŋ waŋ mamaŋ, namaa fɛrɛ-i niɛŋ-maŋ na ne, coima wɛi?
16 Diɛ tiɛ wuo Itieŋɔ niiwuoni-i, iŋ jaal Diiloŋɔ-i ciiŋga maŋ maa-na-i, ka sa pigãaŋ wuɔ Kirsa tãmma yaa ciɛ i waa u horrena wɛi? Iŋ bi calnuŋ *buruo maŋ baa i-naa, u'i sa pigãaŋ wuɔ Kirsa kũɔma yaa ciɛ i waa u horre-na wɛi?
17 Buruo diei dii; iŋ fiɛ ciinu, i wuo burduɔŋɔ faŋɔ yaa-i. Ku yaa pigãaŋ wuɔ ii dii horduɔleŋ.
18 Niɛŋ *Isirahɛl-baamba-i, ba mumbuolmuŋ-terieŋgu-i Diiloŋ-kũŋgu, a ce dumaaŋɔ-na, bamaŋ wuyaaŋ bĩmbaamba maŋ baŋ koŋ-baŋ terieŋgu-na, kutaamba dii Diiloŋɔ horre-na.
19 Ku saa ce ŋaa mi taara mi cira cufɛ̃llu-i baa du kũɔma-i nii dii baa yuŋgu waama namma,
20 ma'i sĩ. Ŋga mi taara mi cira baŋ koŋ bĩmbaamba maŋ cufĩɛŋa-na, ba sa ko-ba ba hã Diiloŋɔ, ba ko-ba ba hã *jĩnabaa. A ne da mi sa taara wɛima waa na hɔlma-na baa jĩnabaa-ba-i.
21 Na siɛ gbãa nyɔŋ baa Itieŋɔ ciiŋga-i aa miɛl nyɔŋ baa jĩna ba kaaŋga-i. Na siɛ gbãa wuo Itieŋɔ niiwuoni-i aa tiraa miɛl wuo jĩna ba niini-i.
22 Diɛ vaaya kufaŋgu-i, Itieŋɔ huɔŋga ka du baa-ye; a ne da i siɛ gbãa fi baa-yo.

Yaaŋ i tiɛ kãyã i-naa Diiloŋ-hũmelle-na

23 Na ciɛra bĩŋkũŋgu saa nyaa-ye. Ninsoŋɔ, bĩŋkũŋgu saa nyaa-ye, ŋga bĩmbĩnni hieroŋɔ saa fa baa-ye. Bĩŋkũŋgu saa nyaa-ye, ŋga bĩmbĩnni hieroŋɔ sa ce i naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na.
24 Nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ, u saaya u tuɔ taara banamba fafaaŋgu, u baa tuɔ ne fuɔ kũŋgu-i.
25-26 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Miwaaŋɔ-i baa u huɔya-niini-i hiere Itie fuɔ niini-i»*, a ce dumaaŋɔ-na, da na da kũɔma maŋ saŋga-na, na baa cira na yuu ma sĩnni-i, na sãa na wuo; na baa jaana na hɔmmu-i.
27 Moloŋ duɔ bĩ-ni wuɔ ŋ kã na ka wuo niiwuoni, da kuɔ kutieŋɔ saa hũu Yesu maama-i, da ŋ kã, da ba hã-ni kumaŋ, ŋ

* **10:25-26** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 24.1

baa jaana ŋ huɔŋga-i, ŋ hũu ŋ wuo fiɛya aa ŋ baa yuu moloŋɔ baa wɛima.
28 Ŋga moloŋ duɔ da tũnu-niɛ wuɔ kũɔŋ daama-i cufɛ̃lluŋ-kũɔma, ne kutieŋɔ-i aa ŋ yaŋ; baa wuo. Da ŋ wuo, ŋ ka hã kutieŋɔ-i ãnjɔgɔbabalamma.
29 Mi saa ne namaa ãnjɔguɔma aa piiye, mi niɛ umaŋ gbuɔya-nɛi fuɔ maama'i aa piiye.

Unaa gbãa cira: «Da kuɔ bĩŋkũŋgu saa nyaa-mi, ma da niɛ na'a mi saa saaya mi wuo daaku-i, wuɔ da mi wuo-ku mi ka hã unaŋɔ ãnjɔgɔbabalamma?
30 Da mi da kuuwuoŋgu-i aa jaal Diiloŋɔ-i aa suɔ da mi wuo-ku, ma ce niɛ unaa jo ji tuɔ gãŋ baa-mi wuɔ mi ciɛ niɛ wuo-ku?»
31 Mi gbãa waŋ mamaŋ, ma yaa daama: Na wuo wa! Na nyɔŋ wa! Sisɔ da na ta na ce bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, na saaya na ta na ce-ku Diiloŋ-yerre fafaaŋ-nu.
32 Baa na yaŋ na ciluɔ tuɔ guɔl banamba gbeini-i; u baa guɔl *Yuifu ba niini-i, u baa guɔl *niɛraamba niini-i, u baa bi guɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba niini-i.
33 Taa na ce mɛi temma: Muɔmi vaa mi fɛrɛ wɛima-na hiere ta mi ce kumaŋ kãayãŋ nuɔmba-i. Mi sa taara mɛi fafaaŋgu, mi taara nuɔmba-i hiere ba fafaaŋgu Diiloŋɔ duɔ kor-ba.

11

1 Muɔmiŋ biyaa *Kirsa maama-i dumaa, namaaŋɔ-i biyaaŋ mɛi bi maama-i dumɛi.

Ciɛŋɔ saaya u suuye u yuŋgu-i Diilocãrãlle-na

2 Kasi saa da-na: Miŋ waaŋ nelma maŋ baa-na, na wuɔ ma hũmelle-i. Wɛima-na hiere mi nelma sa karaanu-nɛi.
3 Ŋga mi taara na suɔ wuɔ *Kirsa yaa nuɔmba-i hiere ba yuŋgu-i. Bibiɛŋɔ yaa ciɛŋɔ yuŋgu-i aa Diiloŋɔ yaa Kirsa yuŋgu-i.
4 Bibiɛŋ nuɔ da ŋ yaŋ ŋ cucũŋgu-i ŋ yuŋgu-na aa ta ŋ cãrã Diiloŋɔ-i, sisɔ ta ŋ waŋ Diilopɔpuɔruŋgu-i, kuu dii ŋaa ŋ saa kãŋ Kirsa yaa-i.
5 Aa ciɛŋ duɔ yaŋ u yuŋgu-i gbãŋgbãŋ aa tuɔ cãrã Diiloŋɔ-i sisɔ duɔ yaŋ-ku aa tuɔ waŋ Diilopɔpuɔruŋgu-i, kuu dii ŋaa u saa kãŋ u bɔlɔ yaa-i, a ne da u yaa u yuŋgu-i. Ciɛŋɔ faŋɔ temma dii ŋaa ciɛŋɔ maŋ cirii u yuŋgu-i.
6 Ciɛŋɔ maŋ duɔ u sa taara u vaa bĩŋkũŋgu u yuŋgu-na, u sa hãyã-kuɔ bɔlbɔl wɛi? Ŋga i suyaa wuɔ ciɛŋ duɔ cir u yuŋgu-i, sisɔ duɔ hãyã-kuɔ, ku da-yo senserre, terieŋgu faŋgu-na bɔlbɔl u tuɔ suuye-kuɔ.
7 Bibiɛŋɔ yaa Diiloŋɔ nabiɛraŋɔ-i, u yaa pigãaŋ Diiloŋɔ fafaaŋgu-i, a ce dumaaŋɔ-na, duɔ tuɔ cãrã Diiloŋɔ-i, u saa saaya u suuye u yuŋgu-i. Aa ciɛŋɔ pigãaŋ bibiɛŋɔ fafaaŋgu.

8 Na saa da, Diiloŋɔ saa hiel bibiɛŋɔ-i ciɛŋ-na, u hielaa ciɛŋɔ yaa bibiɛŋɔ-na.
9 Aa ku saa ce ŋaa ba maa bibiɛŋɔ yaa a hã ciɛŋɔ-i dɛ! Ba maa ciɛŋɔ yaa a hã bibiɛŋɔ-i.
10 Terieŋgu faŋgu-na, ciɛŋɔ saaya u ne *dɔrpɔpuɔrbiemba-i aa tuɔ suuye u yuŋgu-i a pigãaŋ u munyiɛrammu-i.
11 Ŋga na saaya na suɔ wuɔ Itieŋɔ wulaa, bibiɛŋɔ siɛ gbãa muo sãntorma baa ciɛŋɔ-i, aa ciɛŋɔ siɛ bi gbãa muo sãntorma baa bibiɛŋɔ-i.
12 Mi taara mi cira, ciɛŋɔ hilaa bibiɛŋ-na aa bibiɛŋɔ hel ciɛŋ-na, aa ba hãi-i-na hiere ba hilaa Diiloŋ-na.
13 Namaa fɛrɛ-i niɛŋ-kuŋ na ne! Ciɛŋ duɔ yaŋ u yuŋgu-i u saa suuye-kuɔ aa tuɔ cãrã Diiloŋɔ-i, ku biyaa wɛi?
14 Ma sĩ na daa bibiɛŋɔ yukuɔsĩŋ da ni tu cor ku ta ku da-yo senserre kɛ?
15 A ne da ku'i saaya caamba-i. Diiloŋɔ hãa bafamba-i yukuɔsĩnni-i ni da ni ta ni suuye ba yunni-i.
16 Umaŋ duɔ u dii nuharuŋgu nel daama-na, kutieŋɔ saaya u suɔ wuɔ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i terni-na hiere a naara miɛ fɛrɛ-i i ce-ma dumɛi.

Itieŋɔ niiwuoni maama-i

17 Miŋ ka dii mi nuŋgu-i mamaŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, mi siɛ gbɛliɛŋ-na. Na tigiima sa kãyã-nɛi Diiloŋ-hũmelle-na, ma guɔla-nɛi.
18 Mi nuɔ ba'a da na tigiiŋ na-naa, banamba bɔ ba deŋ, aa mi suyaa miɛ ma gbãa ce.
19 Mi suyaa miɛ na saaya na bɔrɔ ku yaa bamaŋ nyaarãa Diiloŋɔ-na ba ka suɔ.
20 Da na jãnu na-naa da na wuo Itieŋɔ niiwuoni-i, na sa wuo-ni niŋ saaya ni wuo dumaa.
21 Niiwuoŋ da ni hi wuoma, na kã ka biɛ na juurumbaa. A ce dumaaŋɔ-na, banaŋ da ba ce ba tĩɛ baa nyulmu-i aa banamba wuo ye aa nyɔŋ ye ta ba ce koŋhiliiŋgu.
22 Da na da na sa taara na cal baa moloŋɔ, bige-i ciɛ na sa wuo dii na cĩnniŋ aa ta na jo? Sisɔ na taara na bĩɛna Diiloŋ-dũŋ-baamba yerre yaa wɛi? Bige-i ciɛ na ta na ture sũntaamba yammu-i? Na'a mi waŋ wuɔ niɛ baa-na? Na taara mi gbɛliɛŋ-na wɛi? Mi siɛ siɛ aa gbɛliɛŋ-na.
23 Miŋ daa mamaŋ Itieŋɔ wulaa aa waŋ-ma baa-na ma yaa daama: Baŋ ŋa naa saaya ba bel Itieŋɔ-i Yesu-i isuɔŋgu maŋ nuɔ-i, wuɔ biɛ *buruo
24 aa jaal Diiloŋɔ-i, aa bũlnu-yuɔ aa cira: «Mi kũɔma yaa daama-i miŋ hãŋ-naŋ baa-ma, taa na ce miŋ ciɛ kumaŋ daaku-i mi maama ta ma tĩɛnu-nɛi.»

25 Baŋ juɔ wuo niiwuoni-i tĩ, wuɔ biɛ duvɛ̃ŋɔ ciiŋ-na hã-ba aa
cira: «Ba ka bel-mi ko-mi. Mi tãmma maŋ ka kũnna, kuu dii
ŋaa ma yaa daama-i ciiŋga-na. Diiloŋɔ ka bel u *tobisĩfɛlɛnni-i
baa ma yaa-i. Da na ta na nyɔŋ-yo huɔŋgu huɔŋgu, na ce miŋ
ciɛ kumaŋ daaku-i mi maama tĩɛnu-nɛi.»
26 Na saa da, aa Itieŋɔ suɔ duɔ bir jo, huɔŋgu huɔŋgu, da na
wuo buruo-i wuoŋ daama temma-i aa nyɔŋ duvɛ̃ŋɔ-i, na waŋ
u kuliiŋgu maama yaa dumaaŋɔ-na.
27 Ku'i ciɛ na da umaŋ duɔ waa waama namma aa wuo
Itieŋɔ buruo-i, sisɔ aa nyɔŋ Itieŋɔ duvɛ̃ŋɔ-i, kutieŋɔ saa kãŋ
Itieŋɔ kũɔma-i baa u tãmma-i hiere; a ce dumaaŋɔ-na, Diiloŋɔ
ka yuu-yo.
28 Terieŋgu faŋgu-na, nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ, u saaya u ne u fɛrɛ igɛ̃na
aa suɔ duɔ wuo buruo daayo-i aa nyɔŋ duvɛ̃ŋ daayo-i.
29 Umaŋ duɔ saa kãŋ buruo daayo-i baa duvɛ̃ŋ daayo-i wuɔ
Itieŋɔ kũɔma*, aa suuye u yufieŋa-i a wuo-ni, Diiloŋɔ ka gãŋ
baa-yo.
30 Ku'i ciɛ na da jaamba-i baa jɛiliemba maaraaya na hɔlma-
na baa kuliiŋgu-i hiere.
31 Kuɔ i taa i ne i fɛrɛ igɛ̃na aa suɔ tiɛ wuo, Diiloŋɔ naa waa
hie tuɔ gãŋ baa-ye?
32 Ŋga Diiloŋɔ sa taara i ka caa baa banamba-i ku'i ciɛ u tuɔ
gãŋ baa-ye u dii-ye hũmelle-na.
33 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, da na jãnu na-naa da na
wuo Itieŋɔ niiwuoni-i, ciyaaŋ na-naa.
34 Nyul da mu waa umaŋ nuɔ-i, u wuo dii u cĩiŋ-nu aa u tuɔ
jo, ku yaa da na ji jãnu na-naa u siɛ cãl Diiloŋɔ ji tuɔ gãŋ baa-
yo.
Nelma maŋ tĩyãa, da mi kã mi ka fiɛlnu-mɛi.

12

Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ

1 Tobiŋ namaa, mi nuŋgu ka hi *Diiloŋ-Yalle maacemma yaa
fiɛfiɛ-i-na; mi taara ma kaala na wulaa.
2 Na suyaa wuɔ naŋ ŋa na'a na saa hi hũu Itieŋɔ maama-i na
taa na gbar na nyaanu tĩnni, a ne da nunni sĩ baa-ni ni ta ni
piiye.
3 Ku'i ciɛ mi ta mi taara mi waŋ-ma baa-na miɛ Diiloŋ-Yalle
siɛ gbãa waa moloŋ-na aa kutieŋɔ wuɔ Yesu dãŋgãaŋ! Ma siɛ
gbãa ce. Aa molo siɛ bi gbãa cira Yesu yaa Itieŋɔ-i, da Diiloŋ-
Yalle saa dii-ma u nuŋ-nu.

---

* **11:29** Vɛrsɛ daayo gbãa bi nu nuŋ daama-i: «Umaŋ duɔ saa kãŋ Itieŋɔ horre-i
aa suuye u yufieŋa-i wuo buruo daayo-i aa nyɔŋ duvɛ̃ŋ daayo-i, Diiloŋɔ ka gãŋ
baa-yo.»

4 Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ ba ta ba ce Diiloŋ-maacemma-i baa dii sĩnni bɔi, ŋga Diiloŋ-Yalduɔl daade yaa hãaŋ-baŋ baa-ba.

5 Maacemma sĩnni dii bɔi, ŋga ma ce hã Yunteduɔŋɔ yaa-i.

6 Ancemma dii bɔi, ŋga Diiloduɔŋɔ faŋɔ yaa hãaŋ i hieroŋɔ-i ku fɔ̃ŋgũɔ-i i tiɛ ce-ma.

7 Diiloŋɔ hãa-ye fɔ̃ŋgɔ̃baa i yuŋ-niŋ i tiɛ fa i-naa maama. Fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba famba yaa pigãaŋ Diiloŋ-Yalle maacemma-i.

8 Diiloŋ-Yalle ce unaŋɔ nelnurãŋɔ, aa ce unaŋɔ ãnsuɔmantieŋɔ.

9 Diiloŋ-Yalduɔl daade hã unaŋɔ fɔ̃ŋgũɔ-i u haa u naŋga-i Diiloŋɔ-na ninsoŋ-haama, aa hã unaŋɔ fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ sire jaamba.

10 Di hã unaŋɔ fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ gbã u ce himma, aa hã unaŋɔ u tuɔ ce Diilopɔpuɔrni, aa hã unaŋɔ u tuɔ suɔ Diiloŋ-maacemma-i u bɔrɔ-mɛi baa *jĩna ba maama-i. Di hã unaŋɔ fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ gbã u piiye nelfɛlɛmma, aa hã unaŋɔ u tuɔ gbã u hielnu-mɛi.

11 Diiloŋ-Yal daade yaa ciɛŋ mafamma-i di diei yoŋ. Fɔ̃ŋgũɔ maŋ duɔ dɔlnu-diɛ di hã-ni baa u yaa-i.

Diiloŋ-dũŋ-baamba dii ŋaa nelfifiŋɔ

12 Terni bɔi dii nɛliɛŋ nuɔ ŋ kũɔma-na. Ŋga ni gbuɔnu hiere ce kũɔduɔma. Terŋ daani-i baa ni ciinumma-i ni gbuɔnu ce nelduɔŋɔ. Bamaŋ hũyãa *Kirsa maama-i baa dii dumɛi.

13 I hieroŋɔ-i hiere i daa batɛmu-i Diiloŋ-Yalduɔl daade'i nuɔ-i a gbonu ce ŋaa nelduɔŋɔ; *Yuifubaa o, *niɛraamba o, kɔraamba o, nebimba o, Diiloŋ-Yalduɔl daade yaa dii i hɔmmuna.

14 Nelbiloŋ kũɔma-i terieŋgu diei sĩ, terni bɔi gbuɔnu ce-ma.

15 Gboluoŋ da ku cira: «Muɔ sĩ naŋga-i, mi nuŋgu si dii kũɔma-na», gbãŋgbãŋ sĩ wɛi? Kufaŋgu gbãa bɔ ku deŋ wɛi?

16 Tũŋ da ku cira: «Muɔ sĩ yufelle-i, mi nuŋgu si dii kũɔma-na», ku saa kar coima wɛi?

17 Kuɔ nelbiloŋ kũɔma-i hiere maa naa waa yufelle yoŋ, ii naa tiɛ nu niɛ? Aa kuɔ maa naa waa hiere tũŋgu, ii naa tiɛ nu hũlãaŋgu-i niɛ?

18 Na saa da, Diiloŋɔ saa ma-ye u yuŋ-nu. U maa-ye kuŋ dɔlaanu-yuɔ dumaa; a sɔgɔlnu i terni-i uŋ taaraŋ ni waa kusuɔŋ-nu.

19 Kuɔ terieŋgu diei waa nelbiloŋɔ-na, baa naa saa ta ba bĩ u kũɔma-i wuɔ kũɔma.

20 Terni bɔi dii nelbiloŋɔ kũɔma-na, ŋga ni gbuɔnu ce kũɔma diei.

21 Yufelle siɛ gbãa gbɛ̃ naŋga-i wuɔ: «Mi sa taara-niɛ.» Yuŋgu siɛ bi gbãa gbɛ̃ gboluoŋgu-i wuɔ: «Mi sa taara-niɛ.»

22 Iŋ neŋ terni maŋ i kũɔma-na wuɔ yuŋgu si dii-niɛ, ni yaa faaŋ i maama-i ni yaŋ.

23 Iŋ'a i sa kãŋ terni maŋ, i bel ni yaa-i fafamma. Iŋ fuo nimaŋ aa i sa siɛ waŋ ni maama, i ne ni yaa-i fafamma
24 a ne da terni maŋ niifuoni sɪ̂ i sa ne-ni dumaaŋɔ-na. Iŋ'a i sa kãŋ terni maŋ i kũɔma-na, Diiloŋɔ maa-ye aa ce terni fanni waa baa yuŋgu.
25 U saa tuɔ taara i kũɔma terni muo sãntorma baa ni-naa; u taa u taara ni ta ni jɔguɔŋ ni-naa maama aa ta ni fa ni-naa maama.
26 Terieŋgu diei da ku ta ku jaŋ, terni nanni ce kuuduɔŋgu baa-ku hiere. Da ba ce terieŋgu diei bɔi, ninanni hɔmmu bi fɛ̃ hiere.
27 A ne da namɛi Kirsa kũɔma-i. Na hieroŋɔ-i hiere naa dii baa na terni u kũɔma-na.
28 Ku'i ciɛ na da Diiloŋɔ hãa nuɔmba-i ba da-ba-deŋ maacemma u dũŋgu-na. U duɔŋ ce banamba Yesu *pɔpuɔrbiemba igɛ̃na, aa ce banamba ta ba ce u pɔpuɔruŋgu, aa ce banamba Diilonelpigãataamba, banamba ta ba ce gbɛrɛ-wɛima, banamba ta ba sire jaamba, banamba ta ba kãyã nuɔmba, banamba yaataamba, banamba bi ta ba piiye nelfɛlɛmma.
29 Ba hieroŋɔ-i Yesu pɔpuɔrbiemba wɛi? *Di-ilopɔpuɔrbiemba wɛi? Ba hieroŋɔ-i nelpigãataamba wɛi? Ba ce gbɛrɛ-wɛima wɛi?
30 Ba hieroŋɔ-i ba sire jaamba wɛi? Ba gbã ba piiye nelfɛlɛmma-i wɛi? Ba gbã ba hielnu-mɛi wɛi?
31 *Diiloŋ-ʏalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ, gbãaŋ na da bamaŋ faa yaŋ bɛi. Gbãaŋ na da bamaŋ kãayãŋ nuɔmba-i ba yaŋ. Mi ka pigãaŋ-na kumaŋ yuŋgu yaŋ hiere; ku yaa ŋaa nelnyulmu-i.

13

Nelnyulmu

1 Halle da ŋ fiɛ ta ŋ nu nelma-i hiere hɪ̂ɛma-na ka cor baa *dɔrpɔpuɔrbiemba maama-i, da kuɔ nelnyulmu si dii-niɛ, ŋ ce gbãŋgbãŋ. Dumaaŋɔ-na nii dii ŋaa joloŋɔ maŋ baŋ mar-oŋ ba yuŋ-nu, sisɔ kpoŋɔ maŋ baŋ mar-oŋ ba yuŋ-nu; u tuɔ du u ce ijieni nuɔmba tũnni-na yoŋ.
2 Da ŋ fiɛ ta ŋ gbãŋ ŋ ce Diilopɔpuɔrni-i; aa ta ŋ suɔ wɛima-i hiere, aa bi ta ŋ suɔ Diiloŋɔ kusũŋgu-i, da ŋ fiɛ haa ŋ naŋga-i Yesu-i-na fuɔ a gbãa ta ŋ ce tãnni ta ni forra, nelnyul da muɔ muu si dii-niɛ, ŋ ce gbãŋgbãŋ.
3 Da ŋ fiɛ cal ŋ nagãŋ-niini-i hiere hã sũntaamba, da ŋ fiɛ siɛ ba dii-ni dãamu-na Diiloŋ-hũmelle maama-na, nelnyul da muɔ muu si dii-niɛ, ŋ ce gbãŋgbãŋ.
4 Nelnyulmuŋ yeŋ umaŋ nuɔ-i, u huɔŋga sa huol, u faa, u sa nenu, u sa tɛtɛŋ u fɛrɛ, bombolma sa dɔlnu-yuɔ.

5 Nelnyulmuŋ yeŋ umaŋ nuɔ-i, u sa ce sensenda-wɛima, u
sa taara u fɛrɛŋ fafaaŋgu, u huɔŋga sa guɔla, u sa tiera nelma
u huɔŋ-na.
6 Nelnyulmuŋ yeŋ umaŋ nuɔ-i, ãmbabalma sa dɔlnu-yuɔ,
ninsoŋɔ yaa dɔlaanuŋ-yuɔ.
7 Nelnyulmuŋ yeŋ umaŋ nuɔ-i, u tiil wɛima-i hiere nammaŋ
temma, u hũu wɛima-i hiere, u haa u naŋga-i Diiloŋɔ-na
wɛima-na hiere aa tiraa tuɔ hĩrã u kũɔma-i.
8 Nelnyulmu sa ji tĩ dede, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu Di-
ilopɔpuɔruŋgu cemma ka bãl, nelfɛlɛmma wamma ka bãl, mɛl
suɔ yiɛŋgu, ku siɛ ji waa.
9 Na saa da, miɛ sɔsuɔmuŋgu saa hi ku fuoŋgu-i aa iŋ ceŋ
Diilopɔpuɔruŋgu maŋ, i siɛ gbãa ce-ku hi ku fuoŋgu-i.
10 Ŋga Diiloŋ duɔ ji hã-ye kumaŋ hii ku fuoŋgu-i, kumaŋ saa
hi ku fuoŋgu-i ku ka gbuo.
11 Na saa da, iŋ ŋa naa waa bisãlŋ miɛŋɔ-i, i taa i piiye
bisãnsĩnni aa tiɛ jɔguɔŋ bisãnsĩnni aa bi tiɛ ce bisãnsĩnni. I
yammuŋ juɔ cɛ̃ huɔŋgu-na, i saa nanna bisãnsĩnni-i wɛi?
12 Kuuduɔŋgu yaa baa daaku-i; iŋ daŋ mamaŋ nyuŋgo-i-na
ma saa kaala i wulaa, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ma ka kaala i
wulaa hiere da gbaa! I sa suɔ Diiloŋo-i fafamma fiɛfiɛ-i-na, ŋga
yiiŋgu dii baa yiiŋgu i ka suɔ-yo ŋaa fuɔ fɛrɛ uŋ suɔ-yeŋ dumaa.
13 Iŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i nyuŋgo-i-na, bĩmbĩnni siɛi
dii: ãŋhũuma, baa nahaale, baa nelnyulmu. Ŋga ni siɛi-i-na,
nelnyulmu yaa yuŋgu.

14

Nelfɛlɛmma kũŋgu-i baa Diilopɔpuɔrni kũŋgu-i

1 Gbãaŋ kpelle nelnyulmu waa-nɛi. *Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ
nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ, taa na kuye ba maama. Ku huraa
baŋ ceŋ Diilopɔpuɔrni-i baa umaŋ.
2 Umaŋ duɔ tuɔ piiye nelfɛlɛmma-na, molo sa nu u nelma-i,
u sa piiye baa nelbiliemba, u piiye baa Diiloŋɔ. Nelma
maŋ fuyaa nelbiliemba-na, Diiloŋ-Yalle diyaa ma yaa kutieŋo
nuŋgu-na u tuɔ waŋ-ma.
3 Ŋga umaŋ ciɛŋ Diilopɔpuɔruŋgu-i, u kãyã banamba-i ba ta
ba naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na, u dii sirɛiŋa bɛi, aa bi dii
holle bɛi.
4 Umaŋ piiyeŋ nelfɛlɛmma-na, ku kãyã fuɔ da-u-diei yoŋ. A
ne da umaŋ ciɛŋ Diilopɔpuɔrni-i, ku kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i
hiere ba kũŋgu-na.
5 Mi taara na hieroŋɔ-i na ta na piiye nelfɛlɛmma-na, ŋga
mamaŋ yuu mi huɔŋga-i yaŋ, ma yaa ŋaa na ta na gbã na ce
Diilopɔpuɔrni-i. Umaŋ ciɛŋ Diilopɔpuɔrni-i u fa wɛima u yaŋ

umaŋ piiyeŋ nelfɛlɛmma-na. Mi saa yagar-ma duɔ tuɔ piiye aa tuɔ hielnu-mɛi u hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.

6 Tobiŋ namaa, ŋaa muɔ da mi gbuu kã na terieŋgu-na hãa, aa Diilo saa carra-miɛ baa nelma mi da mi ka piiye tũnu-nɛi, mi saa kã baa sɔsuɔmufɛlɛŋgu da mi ka pigãaŋ-na, mi saa kã baa Diilopɔpuɔruŋgu da mi ka waŋ baa-na, mi saa bi kã da mi ka hãalã-nɛi bĩŋkũŋgu, aa kã ka ta mi piiye nelfɛlɛmma-na, ku gbãa kãyã-nɛi bige-i nuɔ-i?

7 Kuuduɔŋgu yaa baa niimarni-i, da ba ta ba mar-ni ba yuŋ-nu, naŋ gbãa ce niɛ suɔ baŋ mar nalãaŋgu maŋ?

8 Aa umaŋ buuŋ yɛrre-i, duɔ saa bu-de fafamma, hai ka suɔ wuɔ ku duu aa hel kã bɛrru-na?

9 Kuuduɔŋgu yaa baa namaaŋo-i; da na ta na piiye nelma maŋ nuɔmba sa nu-ma, ba ka ce niɛ suɔ naŋ waŋ mamaŋ? Kuu dii ŋaa na hiel na nuŋ-fafalmu yoŋ.

10 Nelma bɔi dii hĩɛma-na, aa yuŋgu dii ma hieroŋo-na hiere.

11 Ŋga moloŋ duɔ tuɔ piiye baa-mi aa uŋ piiyeŋ baa-mi nelma maŋ nuɔ-i mi sa nu-ma, kutieŋo waa nerieŋo muɔmi wulaa aa mɛi fɛrɛ-i mi bi waa nerieŋ muɔ fuɔ u wulaa.

12 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ, naŋ kuŋ ba huoŋ-nu, gbãaŋ na da bamaŋ kãayãŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba kã yaaŋ-na.

13 A ce dumaaŋo-na, umaŋ piiyeŋ nelfɛlɛmma-na, u saaya u cãrã Diiloŋo hã-yo ku fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ hielnu uŋ waŋ mamaŋ.

14 Da mi ta mi cãrã Diiloŋo-i nelfɛlɛmma-na, mi huɔŋga cãrã ninsoŋo, ŋga mi sa suɔ miŋ waŋ mamaŋ.

15 Terieŋgu faŋgu-na, mi ka ce bige-i? Mi ka cãrã Diiloŋo-i nelfɛlɛmma-na, mi ka bi cãrã-yuɔ mi nelma-na. Mi ka hãl nɛini-i a tuɔlnu Diiloŋo-i nelfɛlɛmma-na, mi ka bi hãl-ni tuɔlnu-yuɔ mi nelma-na.

16 Ni ma'i sĩ, da ŋ jaal Diiloŋo-i nelfɛlɛmma-na yoŋ, niŋ yeŋ baa bamaŋ ba ka ce niɛ suɔ wuɔ ŋ pãa Diiloŋo-i jaaluŋgu aa da ba siɛ wuɔ: «Ma ciɛ»?

17 Ŋ jaaluŋ da ku fiɛ fa niɛ niɛ, ku siɛ gbãa kãyã moloŋo Diiloŋ-hũmelle-na.

18 Muɔ miŋ yar-naŋ hiere nelfɛlɛmma wamma-na, mi jaal Diiloŋo-i mafamma-na.

19 Ŋga Diiloŋ-dũŋ-baaŋ miɛ diɛ tigiiŋ, mɛi sa piiye nelfɛlɛmma-na agaga aa nuɔmba siɛ da manamma kũŋ. Mɛi taara mi piiye da ku fiɛ waa nelma hãi yoŋ, ma suur nuɔmba tũnni-na ba sire baa-ma.

20 Tobiŋ namaa, baa na ta na jɔguɔŋ ŋaa bisãlŋ namaa, taa na ce bĩncɔmma. Ŋga da kuɔ kuubabalaaŋ cemma-i, ciɛŋ na fɛrɛ bisãmbieŋ namaa. Bafamba sa suɔ kuubabalaaŋgu cemma-i.

21 Ma nyɛgãaŋ *ãnjĩnamma-na wuɔ: Itieŋo ciɛra:

*«Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ baa *Isirahɛl-baamba-i,*
mi ka ce niɛraamba yaa waŋ-ma baa-ba.
Mi ka piiye niɛrtimma baa-ba.
*Mafaŋ da ma fiɛ ce, ba siɛ nu mi nuŋgu-i.»**

22 Terieŋgu faŋgu-na, ku pigãaŋ wuɔ nelfɛlɛmma saa ce Diiloŋ-dũŋ-baaŋ maa-na, ma ciɛ bamaŋ saa hũu Yesu maama-i ba maa-na; aa Diilopɔpuɔruŋgu saa ce bamaŋ saa hũu Yesu maama-i ba maa-na, ŋga ku ciɛ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ maa-na.

23 Ŋaa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ da ba tigiiŋ hiere aa doŋ ta ba piiye nelfɛlɛmma-na ba hieroŋo-na hiere, nelgbãŋgbãlãŋ duɔ jo ji suur na hɔlma-na, sisɔ umaŋ saa hi hũu Itieŋo maama-i, a da na ce dumaaŋo-na, u siɛ cira na pielaa wɛi?

24 Ŋga da na waa hiere ta na ce Diilopɔpuɔrni, aa umaŋ saa hi hũu Itieŋo maama-i u jo ji suur nu na piiye, u ka suɔ terieŋgu-na wuɔ u maacemma saa fa. Naŋ waŋ mamaŋ hiere u kũŋgu-na u siɛ gbãa ju-ma.

25 Kufaŋgu huɔŋgu-na, u maama maŋ naa fuo, ma ka hel bomborma-na hiere. Mafaŋ da ma ce, u ka dũuna jaal Diiloŋo-i aa cira: «Coima saa fa, Diiloŋo dii baa-na kelkel!»

Diilojaaleŋ saaya di ce dumaa

26 Tobiŋ namaa, naŋ saaya na ta na ce dumaa ku yaa daaku: Da na tigiiŋ na-naa, umaŋ duɔ da nalãaŋgu, u hãl. Umaŋ duɔ da nelma duɔ piiye pigãaŋ banamba-i, u gbãa piiye-mɛi. Diiloŋ duɔ carra umaŋ baa nelma, u gbãa waŋ-ma. Umaŋ duɔ waa duɔ piiye nelfɛlɛmma-na, u piiye. Umaŋ duɔ waa duɔ hielnu nelfɛlɛŋ daama-i ba nelma-na, u hielnu-mɛi. Mamaŋ daama-i hiere ma saaya ma ta ma kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu-na.

27 Bamaŋ piiyeŋ nelfɛlɛmma-na, ba saa saaya ba cor nuɔmba hãi sisɔ ba siɛi. Aa da ba'a ba piiye, ba ta ba piiye ba hã ba-naa; aa molo saaya u waa tuɔ hielnu-mɛi.

28 Da kuɔ molo saa da duɔ hielnu-mɛi, ba yaŋ aa ba ta ba piiye ba huɔŋ-na baa Diiloŋo.

29 Diiloŋ uŋ puɔr bamaŋ baa u nelma-i, ba hãi sisɔ ba siɛi da ba piiye, banamba ne da kuɔ baŋ waaŋ mamaŋ ninsoŋo.

30 Ŋga Diiloŋ duɔ carra moloŋo na hɔlma-na baa nelma, umaŋ duɔŋ tuɔ piiye, u saaya u budii aa Diiloŋ uŋ caraaya umaŋ, u piiye u maama-i.

31 Diiloŋ duɔ puɔr-na hiere baa nelma, na gbãa waŋ-ma, ŋga na saaya na ta na piiye na da-na-diei, ku yaa ma ka suur nuɔmba tũnni-na aa sirɛiŋa ka da-ba.

32-33 Diiloŋo sa taara nuɔmba ta ba ce wɛima-i ba yuŋ-nu, u taara ma ta ma ce maŋ saaya ma ce dumaa. A ce dumaaŋo-na,

* **14:21** Isayi (Ésaïe) 28.11-12

bamaŋ ciɛŋ u pɔpuɔrni-i, ku fɔ̃ŋgũɔ dii-bɛi ba ta ba gbã ba bel ba fɛrɛ.

Ŋaa maŋ ceŋ dumaa Diiloŋ-dũnni-na hiere,

34 Diiloŋ-dũŋ-baaŋ da ba tigiiŋ ba-naa, caamba saaya ba suuye ba nunni-i; ba saa saaya ba ta ba piiye. Ŋaa maŋ bi nyɛgãaŋ dumaa *ãnjɪ̈namma-na wuɔ ba saaya ba ta ba hiire ba fɛrɛ.

35 Ciɛŋɔ maŋ duɔ tuɔ taara u yuu nelma namma suɔ, u cie da ba kũŋ cɪ̈iŋgu-na u ka yuu u bɔlɔ-i. Ciɛŋɔ saa saaya u piiye Diiloŋ-dũŋ-baamba hɔlma-na, ku saa fa.

36 Na daa niɛ sɪ̈ Diiloŋ-nelma hilaa namaa terieŋ-nu'i wɛi? Sisɔ na daa niɛ sɪ̈ namɛi nuɔ-ma na da-na-diei yoŋ wɛi?

37 Umaŋ duɔ cira fuɔ ce Diilopɔpuɔruŋgu, sisɔ *Diiloŋ-Yalle hãa fuɔ fɔ̃ŋgũɔ, kutieŋɔ saaya u suɔ wuɔ miŋ nyɛgãaŋ mamaŋ hã-na daama-i ma hilaa Itieŋɔ nuŋ-nu.

38 Umaŋ duɔ cɪ̈ina nel daama-i, Diiloŋɔ ka bi cɪ̈ina kutieŋɔ-i.

39 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, taa na taara Diilopɔpuɔrni cemmaŋ-fɔ̃ŋgũɔ yaa-i, ŋga baa na cie moloŋɔ wuɔ u baa piiye nelfɛlɛmma-na.

40 Kumaŋ gbãaŋ, da na'a na ce mamaŋ, ma saaya ma ce fafamma, ijieni saa saaya ni waa ma cemma-na.

15

Kirsa siremmaŋ-kũŋgu-i

1 Tobiŋ namaa, miŋ waaŋ *Neldɔdɔlma maŋ baa-na na hũuma aa bel-ma nammu hãi, mi taara mi tir ma yaa baa-na fiɛfiɛ-i-na.

2 Miŋ waaŋ-ma baa-na dumaa, da na saa bibirre-mɛi, aa gbãa bel-ma nammu hãi, ma ka kor-na, da ma'i sɪ̈ na ce gbãŋgbãŋ.

3 Nelma maŋ suurii mɛi fɛrɛ-i mi tũnni-na, mi bi diyaa ma yaa-i na tũnni-na. Maa dii baa yuŋgu. Ma yaa daama wuɔ: *Kirsa kuu i ãmbabalma maama-na ŋaa maŋ waaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na.

4 Uŋ kuu ba fuure-yuɔ, siɛliŋ-yiiŋgu-i u sire hel cɪ̈ncorre-na ŋaa Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ-ma dumaa.

5 Uŋ hilaa, u caraaya Piɛr aa sire carra u *hãalãbiemba maŋ waa cɪ̈ncieluo ba hãi baamba-i.

6 Ku huoŋgu-na, tobimba maŋ daa-yo, ba curaa nuɔmba nuɔsiba hãi komuɔŋa ndii-i. Ba waa hiere terduɔŋ-nu aa da-yo. Banamba kuu-bɛi, ŋga ba bɔi dii yogo.

7 Kufaŋgu huoŋgu-na, u carra Sake-i, aa carra u *pɔpuɔrbiemba-i hiere.

8 Kufaŋgu huoŋgu-na fiɛfiɛ-i-na, u suɔ carra muɔŋɔ-i. Mi waa ŋaa biloŋɔ maŋ saa vãa aa ba hoŋ-yo.

9 Na saa da, Yesu pɔpuɔrbiemba-i hiere ba bɔyaa muɔmɛi nuɔ-i. Mi ciɛ karaaŋgu baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i cor, ba saa naa saaya ba ta ba bĩ-mi Yesu pɔpuɔrbiloŋ muɔ.

10 Ŋga miŋ yeŋ dumaa nyuŋgo-i-na, mi saaya mi ta mi jaal Diiloŋɔ yaa-i. Diiloŋ uŋ ciɛ baa-mi aa hã-mi fɔ̃ŋgũɔ maŋ, mi saa hũu-yo nanna, mi ciɛ maacemma-i baa-yo a yaŋ Yesu pɔpuɔrbiemba namba-i hiere. Mi suyaa miɛ mi saa ce-ma baa mɛi fɛrɛŋ fɔ̃ŋgũɔ, mi ciɛ-ma baa Diiloŋ-fɔ̃ŋgũɔ.

11 Terieŋgu faŋgu-na, bafamba o, muɔ o, i waŋ Neldɔdɔlduɔŋ daama yaa-i baa nuɔmba-i. Namaa na bi hũyãa ma yaa-i.

Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i

12 Bige-i ciɛ diɛ tiɛ piiye yiɛ *Kirsa siire hel kuomba hɔlma-na, banamba ta ba piiye na hɔlma-na wuɔ kuomba siɛ gbãa sire?

13 Da kuɔ kuomba siɛ gbãa sire ninsoŋɔ, suɔ Kirsa saa sire kɛ!

14 Aa da kuɔ Kirsa saa sire, iŋ waŋ mamaŋ nelgbãŋgbãlãmma, aa na haa na naŋga-i yuɔ gbãŋgbãŋ.

15 A naara kufaŋgu-i, miɛ iŋ wuɔraŋ i waŋ mamaŋ, da kuɔ kuomba siɛ gbãa sire, ma sĩ kuu dii ŋaa i wuɔra i kar coima i haa Diiloŋɔ-na wuɔ u siire Kirsa-i hiel-o kuomba hɔlma-na.

16 Da kuɔ kuomba siɛ gbãa sire, suɔ Kirsa saa sire.

17 Aa da kuɔ Kirsa saa sire, na haa na naŋga-i yuɔ gbãŋgbãŋ aa na ãmbabalma dii ma yuŋgu.

18 Dumaaŋɔ-na, ku bi pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ kuu ba siɛ ka da Diiloŋɔ-i.

19 Da kuɔ iŋ haa i naŋga-i Kirsa-i-na ku kãyã-yiɛ hĩɛma-na bande yoŋ, nuɔmba-i hiere ba bɔyaa miɛmɛi nuɔ-i.

20 Ŋga Diiloŋ wuɔ i waŋ ninsoŋɔ-i, Kirsa siire hel kuomba hɔlma-na. Diiloŋɔ siire u yaa igɛ̃na duɔ pigãaŋ wuɔ kuomba ka sire fuɔ temma-i.

21 Na saa da, nelduɔŋɔ diei uŋ diyaa kuliiŋgu-i dumaa hĩɛma-na, nelduɔŋɔ diei ka ce kuomba sire dumɛi.

22 Adãma huoŋ-baambaŋ kuŋ hiere dumaa Adãma maama-na, Yesu huoŋ-baamba ka bi sire hiere dumɛi Yesu barguɔ-i-na.

23 Baŋ ka sire cu ba-naa dumaa ku yaa daaku: Kirsa fuɔ siire tĩ, u yaa siire dĩɛlũɔ. Duɔ ji jo, bamaŋ cuu u huoŋ-nu, ba ka suɔ sire.

24 Mafaŋ da ma ce, miwaaŋɔ tĩmma yaa hii: Kirsa ka hũu fɔ̃ŋgũɔ-i baa yuntesĩnni-i a naara himma-i ni taamba wulaa, aa hã i To-i Diiloŋɔ-i baa nelle-i.

25 Dumandɛ-i-na, Kirsa ka tĩɛ yuntesĩnni-na, Diiloŋ duɔ ji mal u bigãarãamba-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u suɔ bir nelle-i hã Diiloŋɔ-i.

26 Uŋ ka kɔsuɔŋ u bigãarãŋɔ maŋ tuogbuole-na u yaa
kuliiŋgu-i.
27 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Diiloŋɔ diyaa wɛima-i*
*hiere u naŋ-na.»** Ŋga da ba cira Diiloŋɔ diyaa wɛima-i hiere
u naŋ-na, ku saa ce ŋaa fuɔ fɛrɛ uu dii u naŋ-na dɛ! Ku'i sĩ.
28 Diiloŋ duɔ ji dii wɛima-i hiere Bɛpolŋɔ naŋ-na, Bɛpolŋɔ ka
bir dii u fɛrɛ Diiloŋɔ naŋ-na. A ce dumaaŋɔ-na, Diiloŋɔ yaa ka
waa wɛima-i hiere ma yuŋgu-na.
29 Kuɔ bikuomba saa naa waa da ba sire, bamaŋ baatiseŋ
ba sɔlaaŋgu-i, baa naa waa hie ta ba batiseŋ? Da kuɔ kutieŋɔ
siɛ sire, ŋ ce ba batiseŋ-ni u maama-na yuŋ haku-i nuɔ-i?
30 Aa miɛ fɛrɛ-i, kuɔ ba saa naa waa da ba sire, ii naa waa hie
tiɛ sãa kuliiŋgu-i hɔnni maŋ joŋ?
31 Coima saa fa, muɔ baa kuliiŋgu-i i huul i-naa yinni maŋ
joŋ. Ma sĩ na suyaa wuɔ naŋ hũyãa Itieŋɔ-i Yesu-Kirsa
maama-i mi huɔŋga fĩɛ baa-na kɛ? Terieŋgu faŋgu-na na saaya
na bi suɔ wuɔ kuliiŋgu hũŋ ku cu-mi yinni maŋ joŋ.
32 Efɛsi-i-na bande-i-na, mi bigãarãamba dii mi huoŋgu-na
ŋaa jarbaa. Miŋ malãa baa-ba dumaa, da kuɔ mi malãa baa-ba
da mi da bĩŋkũŋgu hĩɛma-na bande yoŋ, yuŋ haku-i dii-kuɔ?
Da kuɔ kuomba sa sire, baŋ waŋ-maŋ dumaa: *«Juɔŋ i tiɛ ce i*
bãaŋgu-i, kuliiŋgu saa maa.»†
33 Baa na tãal na-naa: Nelfɛfɛiŋ duɔ cu nelbabalaŋ huoŋ-nu,
ku bĩɛna u fafaaŋgu-i.
34 Na piɛra bɔi, yaaŋ aa na bir na jo hũmefafalle-na aa na
ne kuubabalaaŋgu cemma-i aa na yaŋ-ku. Mi suyaa miɛ na
hɔlma-na banamba saa hi suɔ Diiloŋɔ-i yogo, ku'i ciɛ mi ta mi
waŋ-ma senserre da di da-na.

Kuombaŋ ka sire waa dumaa

35 Unaa gbãa tuɔ jɔguɔŋ wuɔ: «Kuomba ka sire niɛ? Aa da ba
sire, ba ka waa niɛ?»
36 Mimilã, ma sĩ da ŋ duu dĩmma-i ma pa aa dĩbelle hɔr kɛ?
37 Niŋ duu kumaŋ, dĩbelle yaa yoŋ fiɛlu si dii. Ku gbãa waa
jijabelle, ku gbãa bi waa kunaŋgu.
38 Da ŋ duu-de, Diiloŋɔ ce di sire pa a hiel fiɛlu-i kuŋ dɔlaanu
fuɔ dumaa. Dĩmma dii baa ma fiɛlu ma fiɛlu.
39 Tãmmaŋ-niini-i hiere nii bi dii dumɛi: Nelbiliemba kũɔma
dii ma deŋ, bĩmbaamba maama-i ma deŋ, huriimba maama-i
ma deŋ, titiraamba maama-i ma bi deŋ.
40 Bĩmbĩnni bi dii dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na hiere. Dɔr-niini
dii ni deŋ baa hĩɛmaŋ-niini-i.

---

* **15:27** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 8.7 † **15:32** Isayi (Ésaïe) 22.13

41 Bãaŋgu carramma dii ma deŋ, cɛiŋo maama-i ma deŋ,
mɔɛŋa maama-i ma bi deŋ. Halle mɔɛŋa-i a-naa nuɔ, a sa carra
carraduɔma.
42 Kuomba siremmaŋ-kũŋgu ka waa dumɛi. Da ba dii
kuloŋo-i hĩɛma-na u hɔr ŋaa dĩbelleŋ hɔr dumaa. Duɔ ji sire, u
sa tiraa suɔ baŋ bĩŋ kumaŋ kuliiŋgu-i.
43 Umaŋ duɔ tuɔ suur hĩɛma-na, u ko hujarre aa fɔ̃ŋgũɔ sa
waa-yuɔ. Duɔ ji sire hel, u maama sa fa baa fafaaŋgu-i aa
fɔ̃ŋgũɔ tiraa waa-yuɔ.
44 Da ba ta ba fuure, ba fuure kũɔsɔsɔmma, ŋga bamaŋ ka
sire, ba ka sire baa dɔr-kũɔma. Iŋ yeŋ hĩɛma-na baa kũɔma-i
dumaa, *Diiloŋ-Yalle ka bi hã-ye kũɔfɛlɛmma dumɛi dɔrɔ-i-na.
45 Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Diiloŋ uŋ maa nelbiloŋo
maŋ dĩɛlũɔ-i-na, u diyaa cicɛ̃lma-i yuɔ»*‡; ba taa ba bĩ u yaa
Adãma-i. Ŋga Adãma§ maŋ juɔ jo huoŋgu-na, u yaa hãaŋ
nuɔmba-i cicɛ̃lma-i.
46 Kũɔsɔsɔmma yaa juɔŋ dĩɛlũɔ aa suɔ hã dɔr-maama-i.
47 Ba maa Adãma maŋ dĩɛlã-wuoŋo-i baa hĩɛma, aa hãalĩŋ-
wuoŋo hel dɔrɔ jo.
48 Hĩɛmaŋ-baamba dii ŋaa baŋ maa umaŋ baa hĩɛma-i uŋ yeŋ
dumaa, aa dɔr-baamba waa ŋaa umaŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo uŋ
yeŋ dumaa.
49 Iŋ yeŋ hĩɛmaŋ-wuoŋo temma-i dumaa, i ka bi waa
Dɔrwuoŋo temma dumɛi.
50 Tobiŋ namaa, miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ baa-na, ma
yaa daama: Iŋ yeŋ baa i kũɔma maŋ daama-i, i siɛ gbãa suur
*Diiloŋ-nelle-na baa-ma. I kũɔŋ daama-i kũɔsɔsɔmma, ma hɔr,
i ce niɛ gbãa tĩɛ baa-ma aa da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i?
51 Mi ka puure Diiloŋo kusũŋgu-i pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ
namaaŋo-i: Na saa da, i siɛ ku hiere ŋga i hieroŋo-i hiere i
kũɔma ka bir.
52 Miwaaŋo tĩmmaŋ-yiiŋgu-i, yɛrre ka bu. Yɛr da diɛ ji
bu, i kũɔma ka pãŋ bir hɔduɔŋgu aa kuomba ka sire baa
kũɔfɛlɛmma a waa gbula ba siɛ gbãa ku.
53 I kũɔŋ daama-i kuliiŋgu yar-ma, aa ma hɔr, a ce dumaaŋo-
na, ma saaya ma bir kuliiŋgu baa ta ku yar-ma, aa ma baa ta
ma bi hɔr.
54 Iŋ kuŋ aa tiɛ hɔr, i kũɔŋ da ma ji bir a ce i sa tiraa i ku
aa i sa tiraa i hɔr, mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, ma'i saa ce
mafamma-i wɛi? Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
*«Kuliiŋgu gbaraa fuo, ba yaraa-ku!»**
55 *Kuliiŋ nuɔ, ŋ fɔ̃ŋgũɔ curaa hie?*
Ŋ naana ŋ puɔluŋgu-i hie?»†

‡ **15:45** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.7 § **15:45** Adãma maŋ juɔ huoŋgu-na u yaa *Kirsa-i. * **15:54** Isayi (Ésaïe) 25.8 † **15:55** Ose (Osée) 13.14

56 Kuliiŋgu puɔluŋgu yaa ãmbabalma-i aa ãmbabalma fɔ̃ŋgũɔ hel *ãnjĩnamma yaa nuɔ-i.
57 Ŋga yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋɔ-i. U yaa ciɛ ku sa yar-e Itieŋɔ-i Yesu-Kirsa barguɔ-i-na.
58 Terieŋgu faŋgu-na, mi jɛ̃naaŋ namaa, yiɛraayaŋ na doŋ, molo baa ji gbãa halaŋ-na na munyiɛrammu-na. Taa na gbu na kã yamma baa Itieŋɔ maacemma-i. Na saaya na suɔ wuɔ naŋ ceŋ mulĩɛma maŋ Itieŋɔ maacemma-na, na sa ce-ma gbãŋgbãŋ.

16

Korɛ̃ntitaamba kakãyãŋgu-i

1 Kumaŋ ŋaa gbeinalle kũŋgu-i da na kãyã *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, miŋ waaŋ mamaŋ baa Galasi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ciɛŋ maaduɔma famma yaa-i.
2 Jumaansi jumaansi, nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ, uŋ saanu baa kumaŋ, u hiel-ku u tiera-kuɔ u fɛrɛŋ nuɔ u jĩna. Baa na cira na cie-muɔ aa suɔ da na doŋ gbeiŋa namma-i.
3 Da mi ji kã, na ka hiel nuɔmba, mi puɔr-ba baa naŋ daa kumaŋ Yerusalɛmu-i-na, aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ haa-kuɔ ba ka hã-ba.
4 Da kuɔ mɛi fɛrɛ-i mi saaya mi kã, i ka kã hiere.

Polŋ saaya u cor terni maŋ nuɔ-i

5 Mi ka kã Maseduɔni aa suɔ cor kã na wulaa.
6 Da mi kã, mi taara mi da huɔŋgu cɛllɛ baa-na, halle mi jɔguɔŋ da mi ce waaŋ-huɔŋgu-i hiere kusuɔŋ-nu'i, ku yaa da mi ji'a mi cor kã kusuɔŋ-nu, na ka kãyã-miɛ mi cor.
7 Mi sa taara mi ka yiɛra mi gbeiniŋ aa cor. Mi taara Diiloŋ duɔ siɛ, mi da yinni baa-na cɛllɛ.
8 Ŋga mi taara mi ce *Pãntekɔti-i Efɛsi bande aa suɔ ta mi kã.
9 Diiloŋɔ tigiiŋ terfafaaŋgu hã-mi mi da mi ce mi maacemma-i, ŋ siɛ suɔ wuɔ mi bigãarãamba ciinu.
10 Timote duɔ kã, na bel-o fafamma u kũɔma baa seŋ. Fuɔ baa muɔŋɔ-i i ce maacenduɔma yaa-i Itieŋɔ suoŋgu-na.
11 Molo baa bɛ̃ŋ-yo. Duɔ ji hi tamma, na kãyã-yuɔ u jo ji hi-mi baa hɔfɛ̃lle. Mi cie-yo bande-i-na baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.
12 Mi diyaa sirɛiŋa Apoləsi-i-na ji gbɛ̃; miɛ u gbonu baa tobimba-i kã na terieŋgu-na, u saa hũu-ma duɔ kã fiɛfiɛ. Duɔ ji da huɔŋgu maŋ u ka kã.

Nelperiema

13 Baa na duɔfũŋ, yiɛraayaŋ na doŋ Diiloŋ-hũmelle-na. Baa na yaŋ na kũɔma seŋ, vaaŋ na fɛrɛ.
14 Naŋ ceŋ mamaŋ hiere, ma saaya ma ta ma pigãaŋ na nelnyulmu nolaaŋgu-i.

15 Ma sĩ na suɔ Sitefanasi-i baa u dumɛlleŋ-baamba-i kɛ? Ma
sĩ na suyaa wuɔ Akayi-i-na hiere ba yaa hũyãa Yesu maama-i
igɛ̃na, aa ba yaa bi vaa ba fɛrɛ baa Diiloŋ-maacemma-i Diiloŋ-
dũŋ-baamba hɔlma-na kɛ? Terieŋgu faŋgu-na, tobiŋ namaa,
jande, mi cãrã-nɛi,
16 taa na nu bafamba temma-i ba wulaa baa bamaŋ
nyaarãa ta ba ce maacemma-i baa-ba.
17 Sitefanasi-i, baa Fɔrtunatusi-i, a naara Akayikusi-i ba
jomma dɔlaanu-miɛ cor. Miŋ daa bafamba-i, ku ciɛ ŋaa mi daa
namɛi.
18 Baŋ juɔ, ba fĩɛ mi huɔŋga-i ŋaa baŋ bi fɛ̃ŋ namaa muumu-i
dumaa. Bafamba temma-i na gbɛ̃ɛ na ta na gbɛliɛŋ-ba,
nelfafaamba.
19 *Asi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba jaalaa-na. Akilasi-i baa
Pirsika-i* a naara Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ tigiiŋ ba terieŋgu-
na, ba pãa-na Itieŋo horre jaaluŋgu.
20 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii hiere bande-i-na, ba jaalaa-na.
Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
21 Muɔ Pol, mi pãa na jaaluŋgu; muɔmɛi nyɛgãaŋ terieŋ
daaku-i baa mi fɛrɛŋ naŋga.
22 Umaŋ duɔ cira Itieŋo maama sa dɔlnu-yuɔ, kutieŋo
dãŋgãaŋ! «Maranata!»† — Itie, jo!
23 Itieŋo-i Yesu-i u kãyã-nɛi.
24 Na maama dɔlnu-miɛ hiere Yesu-Kirsa horre-na.

* **16:19** Pirsika yerre nande yaa wuɔ Pirsili. Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.2. † **16:22** ***Maranata:*** Ku yuŋgu yaa wuɔ: Itieŋ nuɔ, jo! Niɛŋ Amp. 22.20.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋo maŋ hã Korɛ̃ntitaamba-i Nelmuoyamma

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋo-i hã Korɛ̃ntitaamba-i, ku huoŋguna, nuɔmba namba ji ta ba piiye wuɔ Yesu *pɔpuɔrbiloŋo sĩ. Ku saa dɔlnu-yuɔ. Uŋ juɔ'a u bir duɔ kã ba wulaa, u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ kaala nelma namma baa-ba.

Nelma diei yuu u huɔŋga-i: U taara terni-na hiere nuɔmba suɔ i To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ka saa. U maacemma mulĩɛma ciinu cor. Ŋga u fĩɛ u huɔŋga-i baa-ma (sap. 1–7).

U piiye kpɔkpuɔla naŋ maama; wuɔ Korɛ̃ntitaamba firnu ba nammu-i a gbãa da kãyã *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i fafamma (sap. 8–9).

U nuŋgu hii bamaŋ yaaŋ fuɔ nelma-i aa jo baa ba deŋ maama ji ta ba waŋ baa Korɛ̃ntitaamba-i. Wuɔ kutaamba ciɛ ba fɛrɛ Yesu pɔpuɔrbiemba yuntaamba a ne da Yesu pɔpuɔrbiemba sĩ. Bombolma sa suɔ aa dɔlnu-bɛi. Wuɔ Yesu pɔpuɔrbiloŋ-maacemma sĩ mafamma-i. Fuɔ fɛrɛ-i Yesu pɔpuɔrbiloŋo, ŋga u ciɛ u fɛrɛ cɛkũɔ duɔ gbãa ce banamba da yuŋgu. U sa taara yerre, u sa bi taara gbeiŋa. U waaŋ Diiloŋnelma-i baa Korɛ̃ntitaamba-i gbãŋgbãŋ; u saa ji hũu warbelle moloŋ wulaa. U pigãaŋ wuɔ Diiloŋo ce u nelnyulmu-i gbãŋgbãŋ (sap. 10–13).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋo muɔ ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa. Muɔ baa mi natobiŋo-i Timote-i, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ dii Korɛ̃nti-i-na a naara bamaŋ bi dii Akayi* huɔŋga-na hiere.

2 I To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

3 Yaaŋ i tiɛ tuɔlnu Diiloŋo-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i. U yaa hujarre tieŋo-i. U yaa Diiloŋo maŋ diyaaŋ sirɛiŋa-i yiɛ wɛimana hiere.

4 U dii sirɛiŋa yiɛ i mulĩɛmaŋ-hɔnni-na hiere i diɛ gbãa tiɛ bi dii sirɛiŋa bamaŋ ciɛŋ mulĩɛma-i ma sĩnni-na hiere ŋaa fuɔ uŋ dii-yiɛ dumaa.

5 Na saa da, iŋ siire biɛ *Kirsa mulĩɛma-i bãmbãale dumaa, Diiloŋo bi dii sirɛiŋa yiɛ bãmbãale dumɛi Kirsa barguɔ-i-na.

---

* **1:1** Korɛ̃nti dii Akayi huɔŋ-na.

6 Diɛ tiɛ mulĩɛŋ, i sa mulĩɛŋ gbãŋgbãŋ, ku ce sirɛiŋa ta a da-na aa ta ku bi kor-na. Aa Diiloŋ duɔ tuɔ dii sirɛiŋa yiɛ, u taara i bi tiɛ dii namaaŋo-na na ta na hĩrã mulĩɛma-i miɛ temma-i.

7 Terieŋgu faŋgu-na, i hulɛiŋa sa tie baa na maama-i. I suyaa wuɔ naŋ siyaa ta na mulĩɛŋ miɛ temma-i, na ka bi da sirɛiŋa-i miɛ bi temma-i.

8 Tobiŋ namaa, i taara na suɔ mamaŋ daa-ye *Asi-i-na. Mulĩɛma naa silaa jĩnya-yiɛ cor, i taa i taara i yunni, i saa naa hũu-ma wuɔ i ka hel-mɛi.

9 Ii naa tĩɛna baa-ma wuɔ i kuliiŋ-belle hii. Ŋga mafamma ciɛ pigãaŋ-ye wuɔ i baa haa i naŋga-i miɛ fɛrɛŋ fõŋgũɔ-i-na. I haa-ka Diiloŋ-na, wuɔ u yaa gbãa sire kuomba-i.

10 U yaa kuraa-ye kuliiŋ daaku-na aa u ka tiraa kor-e ku temma-na. Coima saa fa, i haa i naŋga yuɔ haama famma-i wuɔ u ka tiraa kor-e.

11 Aa namaa bi fɛrɛ-i na kãyã-yiɛ baa na Diilocãrãlle-i u kor-e. A ce dumaaŋo-na duɔ nu nuɔmba bɔi cacãrãŋgu aa ce baa-ye, ku ka bi ce nuɔmba bɔi da nelma jaal-o i maama-na.

Pol buraana u kãmma-i Korɛ̃nti-i-na

12 Iŋ bilaa i fɛrɛ dumaa terni nanni-na ku huraa namaa terieŋgu-na, ku yaa gbu ku fɛ̃ i hɔmmu-i. I suyaa wuɔ i ciɛ maacenfafamma. I sa kã moloŋ terieŋ-nu baa hɔmmu hãi; i kã baa huɔŋga diei. Diiloŋ-ãncemma, nelbilieŋ-maama sĩ. Diiloŋo kãayã-yiɛ i firnu i hɔmmu-i baa-na wɛima-na hiere.

13 Aa iŋ nyɛgɛ̃ŋ nelma maŋ i hã-na, ma yuŋgu saa fuo. Da na kalaŋ da mamaŋ, ma yaa-i. Mi huɔŋ-na ma ka kaala na wulaa.

14 Dumandɛ-i-na ku saa kaala na wulaa wuɔ Itieŋo-i Yesu jommaŋ-yiiŋgu-i, na hɔmmu ka fɛ̃ baa-ye aa miɛ muumu bi fɛ̃ baa namaaŋo-i.

15-16 Miŋ ŋa naa haa mi naŋga-i nɛi dumaaŋo-na wuɔ na hɔmmu fĩɛ baa-ye, mi cira mi ka kã namaa terieŋgu yaa nuɔ-i igɛ̃na aa suɔ cor kã Maseduɔni-na. Aa da mi ka hel Maseduɔni-i-na, mi tiraa bir jo na wulaa ku ce i hãi a naara kunaŋgu na hɔfɛ̃lle-na. Aa da mi ji ta mi cor da mi kã *Yude-i-na, na kãyã-miɛ mi hi.

17 Ŋga mi kãmmaŋ'a ma saa ji hel, ku ce ŋaa ku pigãaŋ wuɔ mii naa bel-ma baa mi nanyuɔŋgu wɛi? Sisɔ huhurmantieŋ muɔ; da mi waŋ mamaŋ, cuo siɛ kaal, mi bir baa mi huoŋgu.

18 Iŋ waŋ nelma maŋ baa-na, huhurma diei maa si dii mɛi; Ninsontieŋo yaa mi siɛra.

19 Mɛi fɛrɛ-i baa Silasi-i a naara Timote-i iŋ waaŋ Diiloŋ-Biɛŋo maŋ maama-i baa-na, iŋ waaŋ Yesu-Kirsa maŋ maama-i baa-na, huhurma diei maa si dii-yuɔ. U wɛima-i hiere maa naa koŋ.

20 Na saa da, Diiloŋ uŋ pãa nunni maŋ hiere, fuɔ yaa ka ceni. Ku'i ciɛ fuɔ yerre-na i tiɛ jaal Diiloŋɔ-i wuɔ «Ma ciɛ!» a tiɛ ce-yo bɔi.
21 Aa Diilo fuɔ fɛrɛ yaa kãayãŋ miɛŋɔ-i baa namaaŋɔ-i hiere *Kirsa huoŋgu-na. U yaa hielaa u yufelle yiɛ
22 aa haa u dãnyuɔ-i yiɛ a ce-ye fuɔ baaŋ miɛ. U bi hãa-ye u *Yalle-i i diɛ suɔ wuɔ i ka da uŋ jĩɛna ciiluŋgu maŋ tuɔ cie-ye.
23 Na saa da, kumaŋ ciɛ mi saa tiraa bir kã Korɛ̃nti-i-na na wulaa, mi saa ta mi taara mi ce kuujaŋgu nɛi ku'i ciɛ. Diiloŋɔ yaa mi siɛra; da kuɔ mi kar coima u baa yaŋ-mi.
24 I sa taara i guor-na baa Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i. Na bilaade nammu hãi tĩ, ŋga i taara i kãyã-nɛi na hɔmmu fɛ̃ baa di wuɔsaaŋgu-i.

2

1 A ce dumaaŋɔ-na miɛ mi siɛ bir kã na wulaa ka tiraa du na hɔmmu-i.
2 Namɛi fĩɛŋ mi huɔŋga-i, da mi kã ka du na hɔmmu-i, hai ka da fɛ̃ mɛi kaaŋga-i?
3 Bamaŋ saaya ba fɛ̃ mi huɔŋga-i, mi sa taara mi kã ba ka duka, ku'i ciɛ mi naa mi bir aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ* hã-na. Mi suyaa miɛ mi huɔŋ da ka fɛ̃, ku bi dɔlnu namaaŋɔ-i hiere.
4 Coima saa fa, miŋ taa mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ faŋɔ-i mi huɔŋga saa naa waa huɔŋga, mi nyɛgãaŋ-yo baa nyinyɔlma. Mi saa nyɛgɛ̃ŋ-yo da mi ce-na kuujaŋgu, ŋga mi nyɛgãaŋ-yo na da na suɔ wuɔ mi kuye na kũŋgu-i.

Ba sa muo cãlmuɔtieŋɔ cĩilã cĩiŋgu

5 Umaŋ ciɛ kuujaŋgu-i miɛ na hɔlma-na, kutieŋɔ saa ce-ku muɔ-na, ŋga u ciɛ-ku na hieroŋɔ'i nuɔ-i. Da miɛ mi siɛ dii gbuoya-kuɔ, mi gbãa cira u ciɛ-ku na fɔ̃ŋgũɔ nuɔ.
6 Naŋ nuolaaya kutieŋɔ-i dumaa, ku ka gbɛ̃ baa-yo.
7 Fiɛfiɛ-i-na, yaaŋ aa na ce jande yuɔ aa na dii sirɛiŋa yuɔ, ku yaa hɔdulle siɛ cɔruɔnu-yuɔ a seŋ u kũɔma-i.
8 Jande, mi cãrã-nɛi, bilaaŋ-yoŋ fafamma u suɔ wuɔ u maama dɔlnu-nɛi.
9 Na saa da, miŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ-i† hã-na yuŋgu maŋ nuɔ-i ku yaa daaku: Mi taa mi taara mi ce-na ne da kuɔ na nu mi nuŋgu-i wɛima-na hiere.
10 Da na ce jande umaŋ nuɔ-i, mɛi bi ce jande kutieŋɔ-na. Na saa da, da kuɔ naacolŋ daayo cãlãa-mi, mi ciɛ jande yuɔ, aa mi niɛ namɛi aa ce jande faŋɔ-i. *Kirsa yaa mi siɛra.
11 Mi sa taara i yaŋ ma dɔl *Sitãni-i ku'i ciɛ mi ta mi ce-ma dumaaŋɔ-na. I saa bi yaŋ u kusũŋ-maama-i suɔma.

---

* **2:3** Sɛbɛ faŋɔ saa dii Diiloŋ-nelma sɛbɛ-i-na; nyuŋgo ku bãaŋgu-na molo sa suɔ uŋ yeŋ kusuɔŋ-nu. † **2:9** U waaŋ sɛbɛ faŋɔ maama yaa-i vɛrsɛ 3-i-na.

Pol saa yiɛra Torasi-i-na

12 Miŋ kãa Torasi-i-na da mi ka waŋ *Kirsa *Neldədəlma-i,
Itieŋo naa gbuu tigiiŋ terieŋgu-i hã-mi mi da mi waŋ-ma.
13 Ŋga miŋ kãa, mi saa ka da mi natobiŋo-i Tite-i, mi huɔŋga
saa gbãa tĩɛna terduɔŋ-nu. Mi naa mi cãrã hũmelle-i Tora-
sitaamba wulaa a nyaanu-yuɔ jo Maseduəni-i-na.

Kirsa hũlãaŋgu dii-yiɛ

14 I siɛ gbuu gbãa jaal Diiloŋo-i! Iŋ yeŋ horre-na baa
*Kirsa-i, Diiloŋo taa i yaaŋ-na. A ce diɛ cor terieŋgu terieŋgu,
nuɔmba suɔ wuɔ Kirsa yaraa bigãarãŋo-i. U ciɛ diɛ cor
terieŋgu terieŋgu, ba ta ba nu Kirsa hũlãaŋgu-i yiɛ.
15-16 Na saa da, Diiloŋo wulaa, ii dii ŋaa Kirsa natikolo
nuɔmba hɔlma-na. Bamaŋ biyaa hũmebabalalle-i, bafamba
wulaa kuliiŋ-hũlãaŋgu'i dii-yiɛ ta ku jo baa kuliiŋgu. Bamaŋ
biyaa koŋkor-hũmelle-i, cicɛ̃lmaŋ-hũlãaŋgu'i dii-yiɛ ta ku jo
baa cicɛ̃lma. Hai gbãa ce maaceŋ daama temma-i?
17 Ŋga miɛŋo-i Diiloŋo'i hãa-ye baa-ma wuɔ i ce-ma. Nuɔmba
bɔi ciɛ Diiloŋ-nelma-i ta ba taara gbeiŋa baa-ma. Miɛ ii si dii
kufaŋgu taamba temma-i. Miɛ iŋ yeŋ Kirsa horre-na, i sa
waŋ Diiloŋ-nelma-i baa hɔmmu hãi; i waŋ-ma baa huɔŋga diei
Diiloŋo yufelle-na.

3

Tobisĩfɛlɛnni maaraa ãnjĩnamma-i

1 Namaa wulaa, miŋ waaŋ mamaŋ daama-i, na ka tiraa cira
i kaal i fɛrɛ wɛi? Sisɔ na taara diɛ i kã na terieŋgu-na, i kã
baa sɛbɛ ka pigãaŋ wuɔ nelfafaaŋ miɛ ŋaa banambaŋ ceŋ-maŋ
dumaa wɛi? Mi siɛ siɛ aa ce-ma. Mi sa bi taara namaa sɛbɛ-i
da mi gbãa kã yaŋga naŋga.
2 Miɛ sɛbɛ yaa namaa fɛrɛ-i. Sɛbɛ faŋo nyɛgãaŋ i hɔmmu-na.
Nuɔmba-i hiere ba gbãa da-yo aa kalaŋ-yo.
3 Sɛbɛ faŋo-i *Kirsa yaa nyɛgãaŋ-yo. Ku da-nɛi wuɔ u yaa
nyɛgãaŋ-yo aa puɔr miɛ fuɔ baa-yo. U saa nyɛgɛ̃ŋ-yo baa
nyɛgɛ̃diele, u nyɛgãaŋ-yo baa Cicɛ̃lmantieŋo *Yalle. U saa bi
nyɛgɛ̃ŋ-yo tãmpɛ̃lleŋ, u nyɛgãaŋ-yo nelbilieŋ-hɔmmu-na.*
4 Kirsa ciɛ i haa i naŋga Diiloŋo-na, ku'i ciɛ i tiɛ waŋ
mafamma-i.
5 I suyaa wuɔ ma maaraa-ye i diɛ gbãa ce maaceŋ daama-i
baa miɛ fɛrɛŋ fõŋgũɔ-i. I fõŋgũɔ hel hiere Diiloŋ-na.
6 U yaa hãa-ye baa ku fõŋgũɔ-i i tiɛ waŋ *tobisĩfɛlɛnni
maama-i baa nuɔmba-i. Tobisĩfɛlɛnni fanni saa nyɛgɛ̃ŋ

---

* **3:3** ***Tãmpɛ̃lleŋ:*** Pol piiye *Moisi *ãnjĩnamma maama yaa bande-i-na. Maa naa nyɛgɛ̃ŋ tãmpɛ̃lleŋ. Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 24.12. ***Nelbilieŋ-hɔmmu-na:*** *Seremi ciɛra wuɔ ãnjĩnafɛlɛmma ka nyɛgɛ̃ŋ nelbiliemba hɔmmu-na. Niɛŋ Seremi sɛbɛ-i-na (Jérémie) 31.33.

tãmpɛ̃lleŋ ŋaa *Moisi *ãnjĩnammaŋ nyɛgãaŋ tãmpɛ̃lle-na dumaa. Ŋga ni hilaa *Diiloŋ-Yalle-na. Ãnjĩnamma jo baa kuliiŋgu a ne da Diiloŋ-Yalle jo baa cicɛ̃lma.

7 Ãnjĩnammaŋ taa ma nyɛgɛ̃ŋ huɔŋgu maŋ nuɔ-i tãmpĩɛŋa-na, Diiloŋo naa carra Moisi-i baa cecerma naŋ temma, a ce *Isirahɛl-baamba saa gbãa da ba ne u yaaŋga-i.† Ãnjĩnamma maŋ juɔŋ baa kuliiŋgu, ma jomma da ma fa fafaaŋ daaku temma-i a ne da ma sa cɔ,

8 Diiloŋ-Yalle maacemma ka fa ka hi hie?

9 Ãnjĩnamma maŋ cãlãaŋ nuɔmba-i, ma maacemma da ma fa fafaaŋ daaku temma-i, Diiloŋ-Yalle maŋ ciɛŋ nuɔmba-i nelviimba, difande maama ka fa ka hi hie?

10 Halle i gbãa cira fafaaŋgu maŋ waa ãnjĩnamma huɔŋgu-na, ku siɛ gbãa fi baa fiɛfiɛ ku kũŋgu-i.

11 Bĩŋkũŋgu maŋ saa waa da ku cɔ, Diiloŋ duɔ migãaŋ-ku migãaŋ daama temma-i, kumaŋ cuɔŋ u ka migãaŋ-ku ka hi hie?

12 I haa i naŋga-i ku yaa nuɔ-i ku'i ciɛ i nunni sa ce yelma baa nelma-i.

13 I sa ce ŋaa Moisiŋ taa u ce dumaa. Fuɔ taa u suuye u yaaŋga-i baa kompaŋga‡ wuɔ *Isirahɛl-baamba baa da u yaaŋgaŋ dĩŋ ka kã dumaa.

14 Ŋga kuu naa gbuu bĩŋ dũŋgu Isirahɛl-baamba-na a ce ba saa ta ba suɔ u nelma tuole-i. Halle ji hi baa nyuŋgo, da ba ta ba kalaŋ *Tobisĩcɔlɔnniŋ-sɛbɛ-i, kompaŋga cĩɛnu-bɛi yogo, ba sa da ma tuole-i. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Kirsa yaa nuɔ-i, kompaŋga halaŋ ŋ yaaŋga-na.

15 Ji hi baa nyuŋgo, Isirahɛl-baaŋ da ba ta ba kalaŋ Moisi sɛbɛbaa-ba-i, ku ce ŋaa kompaŋga cĩɛnu-bɛi ba sa da ma tuole-i dɛi.

16 Ŋga ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa: *«Umaŋ duɔ bir jo Itieŋo wulaa, kompaŋga halaŋ u yaaŋga-na.»* §

17 Baŋ gbɛ̃ŋ Itieŋo maŋ bande-i, Diiloŋ-Yalle yaa-i. A ne da Itieŋo Yal da di waa kusuɔŋ-nu, kutaamba waa ba fɛrɛŋ nuɔ.

18 Miɛ maŋ kompaŋga halaaŋ i yammu-na hiere, Itieŋo fafaaŋgu da-yiɛ. I duɔŋ tiɛ bibirre i kã diɛ ka fa Itieŋo temma. Itieŋo Yalle maacemma yaa mafamma-i.

4

Pol kũɔma saa seŋ baa Diiloŋ-maacemma-i

1 Diiloŋo yaa ciɛ baa-ye aa hã-ye maacenfafaŋ daama-i ku'i ciɛ i kũɔma sa seŋ baa-ma.

† **3:7** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 34.27-35. ‡ **3:13** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 34.33-35. § **3:16** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 34.34

2 I cĩinaana kukulmaŋ-maacemma-i baa sensenda-wɛima-i hiere. I sa tãal nɛliɛŋɔ, i sa bi waŋ Diiloŋ-nelma-i baa huhurma. I waŋ ninsoŋ-belle yaa-i i kaala-diɛ baa nuɔmba-i Diiloŋɔ yufelle-na. I ce mafamma-i nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ u duɔ suɔ wuɔ huhurmantaaŋ miɛ sĩ.

3 Iŋ waŋ *Neldɔdɔlma maŋ, da kuɔ ma cĩɛnu, da kuɔ ma sa kaala, kuu dii ŋaa ma saa kaala bamaŋ biyaa hũmebabalalle-i ba yaa wulaa-i.

4 Kufaŋgu taamba cĩinaana Neldɔdɔlma-i. *Sitãni cuu ba yammu-i hiere. U yaa miwaaŋ daayo tieŋo-i. U ciɛ ba sa da cecerma maŋ dii Neldɔdɔlma-na ta ma pigãaŋ *Kirsa fafaaŋgu-i. A ne da da ŋ da Kirsa-i ŋ daa Diiloŋɔ yaa-i.

5 I sa waŋ miɛ fɛrɛŋ-maama baa nuɔmba-i; i waŋ Yesu-Kirsa maama'i baa-ba, wuɔ u yaa Itieŋo-i. Miɛ fuɔ, i gbãa waŋ kumaŋ i kũŋgu-na, i gbãa cira i cãa namɛi Yesu fuɔ maama-na.

6 Diiloŋɔ maŋ naa ciɛra: «Cecerma saaya ma hel a karnu kukulma-i», uuduɔŋɔ faŋɔ yaa bi diyaa cecerma-i i hɔmmu-na i tiɛ da u fafaaŋgu-i Kirsa yaaŋga-na i suɔ-ku.

7 Na saa da, i sa gbãŋ muonumma ŋaa yerruŋ-bitonni, ŋga Diiloŋɔ hãa miɛŋɔ-i nelfafaŋ daama temma-i i diɛ hi nel-biliemba-i baa-ma. Mafamma ciɛ nuɔmba da ba suɔ wuɔ hiŋ daama temma hilaa Diiloŋ-na, miɛ maacemma sĩ.

8 I ce sũlma-i ma sĩnni-na hiere, ŋga ku saa nuɔl-e dede. I hɔmmu calaanu, ŋga i kũɔma saa seŋ.

9 Ba huol i yammu-i, ŋga Diiloŋɔ saa nanna-yiɛ dede. Ba sɛ-ye ba nanna, ŋga i saa tĩɛ-maŋ.

10 Yinni maŋ joŋ Yesu mulĩɛma temma haa-yiɛ, i nal u kuliiŋgu-i i ne. Diiloŋɔ ce mafamma-i Yesu-Kirsa himma da ma ta ma bi da-yiɛ.

11 Miɛ maŋ dii cicɛ̃lma-i, yinni maŋ joŋ kuliiŋgu hũŋ ku cu-ye Yesu maama-na. Mafamma ce u himma da ma ta ma da tãmmaŋ-nuɔŋ miɛŋɔ-na.

12 Terieŋgu faŋgu-na, miɛ i mal baa kuliiŋgu-i namaa na da na gbãa da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.

13 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Mi hũyãa-ma ku'i ciɛ mi waŋ-ma.»** Miɛ i bi hũyãa Yesu maama-i dumɛi ku'i ciɛ i tiɛ waŋ-ma.

14 I suyaa wuɔ umaŋ siire Itieŋo-i Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na, u ka bi sire miɛŋo-i u temma-i, aa kã baa-ye ka jĩna u caaŋ-nu baa namaaŋo-i hiere.

15 Kumaŋ haaŋ-yiɛ daaku-i hiere, ku haa-yiɛ namaa maa-na. Ku haa-yiɛ Diiloŋ-hujarre da di ta di hi nuɔmba-i hiere di kã. A ce dumaaŋo-na, jaaluŋgu maŋ ka ta ku hã Diiloŋɔ-i, ku ka ciinu, aa nuɔmba ka ta ba bĩ u yefafalle.

* **4:13** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 116.10

16 Ku'i ciɛ na da i kũɔma sa seŋ da. I kũɔŋ da ma fiɛ ta ma
pɔtɔr, kunaŋgu'i naaraayaŋ i hulɛiŋa-na yinni maŋ joŋ.
17 Mulĩɛma maŋ haaŋ-yiɛ fiɛfiɛ-i-na, ma ka tĩ. Aa i gbãa cira
mulĩɛma sĩ. Ma tigiiŋ fafaaŋgu'i ma cie-ye, aa fafaaŋgu faŋgu
temma si dii, aa ku sa ji tĩ dede.
18 Baŋ'a ba sa da kumaŋ baa ba yufelle, miɛ i fara i ne ku
yaa-i. Baŋ daŋ kumaŋ baa ba yufelle-i ku sa cɔ, ŋga baŋ'a ba
sa da kumaŋ baa ba yufelle, ku sa ji kã terieŋgu.

5

1 Na saa da, hĩɛma-na bande-i-na, i kũɔma dii ŋaa gbuganni,
ma sa cɔ. Ŋga i suyaa wuɔ diɛ ku, Diiloŋo ka hã-ye kũɔfɛlɛmma
dɔrɔ-i-na. Kũɔfɛlɛmma famma ka waa ŋaa kɔlluŋ-dũnni a ce i
siɛ tiraa gbãa ku.
2 Iŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, i gbu i niya kũɔma
famma damma-i a ce i tiɛ waana.*
3 Ŋga i suyaa wuɔ diɛ hel gbugaŋ daani-na, i siɛ tĩɛ bebelle.
4 I sa taara i ku aa suɔ da kũɔŋ daama-i, i taara i da-ma
cicɛ̃lma ku'i ciɛ i tiɛ niya aa tiɛ waana.
5 Diilo fuɔ fɛrɛ yaa tigiiŋ i cicuɔŋgu-i dumaaŋo-na tuɔ cie-ye,
aa hã-ye u *Yalle-i i diɛ suɔ wuɔ uŋ tigiiŋ kumaŋ hiere i ka da-
ku.
6 A ce dumaaŋo-na sirɛiŋa da-ye yinni maŋ joŋ, aa i suyaa
wuɔ diɛ waa baa i kũɔŋ daama-i, i maa baa Itieŋo nelle-i.
7 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, i ne iŋ haa i naŋga-i
kumaŋ nuɔ-i aa tiɛ wuɔ, i sa ne iŋ daŋ kumaŋ baa i yufieŋa.
8 Sirɛiŋa dii-yiɛ ninsoŋo, ŋga i taara i yaŋ i kũɔŋ daama-i aa
kã ka waa Itieŋo caaŋ-nu.
9 Ŋga kumaŋ yuŋgu, i taara i fɛ̃ Itieŋo huɔŋga-i. Ii dii baa i
kũɔŋ daama-i wa, ii si dii baa-ma wa, i taara i fɛ̃ u huɔŋga-i.
10 Na saa da, i ka cor hiere *Kirsa wulaa u yuu-ye. Nɛliɛŋo
nɛliɛŋo, uŋ ciɛ kumaŋ hĩɛma-na bande-i-na, ku faa wa, ku
balaaŋ wa, u ka da u maacemma sullu-i.

Koŋkor-maacemma

11 Baŋ bĩŋ kumaŋ a kãŋ Itieŋo-i i suɔ-ku, ku'i ciɛ i tiɛ
gbãŋ baa nuɔmba da ba siɛ-ku. Diiloŋo suɔ i kusũnni-i
hiere fafamma. Aa namaa fɛrɛ-i mi suyaa wuɔ na bi suɔ-ye
fafamma.
12 I sa taara i tiraa kaal i fɛrɛ baa-na, ŋga i taara na hɔmmu fɛ̃
baa-ye. Ku yaa bamaŋ yaaŋ hɔmmu-i aa ta ba ne bomborma,
na ka ta na suɔ ba siɛma.
13 Aa miɛŋo-i, diɛ pepiena kusuɔŋ-nu, i pepienaana Diiloŋ-
maa-na; diɛ bi waa welewele kusuɔŋ-nu, i ciɛ welewele namaa
maa-na.

---

* **5:2** Niɛŋ Ɔrɔm. 8.2.

14 Na saa da, *Kirsa nelnyulmu taa yaaŋga yiɛ i ãncemma-na
hiere. Miɛ maŋ hũyãa-ma wuɔ nelduɔŋo diei'i kuu nuɔmba-i
hiere ba maama-na, miɛ maŋ hũyãa-ma wuɔ i kuu baa ku-
tieŋo-i, Kirsa nelnyulmu taa yaaŋga yiɛ i ãncemma-na hiere.
15 Kumaŋ ciɛ u ku nuɔmba-i hiere ba maama-na, u taa u
taara bamaŋ dii cicɛ̃lma-i hiere, ba baa tiraa tĩɛ bafamba fɛrɛŋ
maa-na, ba tĩɛ fuɔ maa-na. Fuɔ maŋ kuu ba sɔlaaŋgu-i aa sire.
16 Terieŋgu faŋgu-na, i sa tiraa i ne moloŋo munyiɛrammu
aa kãŋ-yo. Dĩɛlũɔ-i-na, i taa i ne Kirsa-i nelbilogbãŋgbãlãŋo,
ŋga fiɛfiɛ-i-na, i sa tiraa i ne-yo dumaa.
17 Da ŋ gbãŋ suur Kirsa horre-na, ŋ ciɛ nelfɛlɛŋ nuɔ:
Ancɔlɔmma curaa, ãnfɛlɛmma'i duɔŋ.
18 Kufaŋgu-i daaku-i hiere Diiloŋ-maacemma. U yaa ciɛ Kirsa
dii-ye i-naa nuɔ baa-yo aa dii koŋkor-maacemma-i i naŋ-na.
19 Na saa da, Diiloŋo puɔraa Kirsa ji dii nelbiliemba-i ba-naa
nuɔ baa-yo, u saa fer ba cãlmuɔ-i. Aa u hãa miɛmɛi baa koŋkor-
ãndaaŋgu-i.
20 Terieŋgu faŋgu-na, i ciɛ Kirsa pɔpuɔrbieŋ miɛ. Kuu dii ŋaa
Diiloŋo muo u natiɛŋa nɛi. Jande, niɛŋ Kirsa-i aa na siɛ Diiloŋ-
koŋkoro-i na suur na-naa nuɔ baa-yo.
21 Kirsa saa naa ce halle ãmbabalma diei, ŋga Diiloŋo haa
i ãmbabalma-i hã u yaa-i duɔ gbãa duɔ ce-ye nelviiŋ miɛ fuɔ
barguɔ-i-na.

6

1 Terieŋgu faŋgu-na, iŋ ceŋ maacemma-i baa Diiloŋo-i,
jande, i cãrã-nɛi, Diiloŋ uŋ ciɛ baa-na cemma maŋ, baa na bel-
ku baa na nanyuɔŋgu.
2 Na saa da, Diiloŋo ciɛra wuɔ:
*«Niŋ cãarã kumaŋ, ku huɔŋ da ku hi, mi ka ce-ku hã-ni.
Koŋkor-yiiŋ da ku hi, mi ka kor-ni.»**
Mi tũnu-nɛi, koŋkor-yiiŋgu yaa daaku-i. Diiloŋo taara u kor-na
huɔŋ daaku yaa nuɔ-i.
3 I sa taara i guɔl unaŋ gbeini a ce nuɔmba ji da muncãlmu
i maacemma-na.
4 I yaaŋ aa tiɛ ce wɛima-i hiere i pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-cãarãaŋ
miɛ kelkel. Mulĩɛma-i baa sũlma-i a naara korma sa ce-ye
bĩŋkũŋgu, i caa-ni hũmmaŋ-temma.
5 Ba muyaa-ye babalaa, aa dii-ye kaso-i-na, aa tũu nuɔmba-i
kũnna-yiɛ. Kuniɛ maacemma maaramma ce i sa da duɔfũŋ, i
sa bi da wuo niiwuoni.
6 I pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-cãarãaŋ miɛ i viisĩnni-na, baa i Diiloŋ-
hũmelle suɔma-na, baa i hɔhĩnaŋga-na, baa i fafaaŋgu-na, baa
*Diiloŋ-Yalle maacemma-na, baa i nelnyufafammu-na,

* **6:2** Isayi (Ésaïe) 49.8

7 baa i ninsoŋo wamma-na, baa Diiloŋ-fɔ̃ŋgũɔ bi barguɔ-i-na. I ciɛ viisĩnni yaa-i i bɛrcebĩmbĩnni-i tiɛ muo baa-ni aa tiɛ cenya i fɛrɛ baa-ni.

8 Yiiŋgu naŋgu ba ce i ce bɔi, yiiŋgu naŋgu ba ture i yammu-i. Ba waŋ i yebabalande-i dii, ba waŋ i yefafalle-i dii. Ba ne-ye wuɔ coikartaaŋ miɛ, a ne da i waŋ ninsoŋo yaa-i.

9 Ba ne-ye ŋaa ba sa suɔ-ye, a ne da ba suɔ-ye fafamma. Ba ne-ye wuɔ bikuoŋ miɛ, a ne da miɛmɛi daaye i gbeini-na. Ba huol i yammu-i ŋga ba saa gbãa ko-ye.

10 Ba ce kuujaŋgu yiɛ, i hɔmmu bir yaŋ aa ta mu fɛ̃. Ba ne-ye wuɔ nawalaaŋ miɛ, a ne da miɛmɛi ciɛŋ nuɔmba bɔi waamba. Ba ne-ye wuɔ bĩŋkũŋgu sĩ baa-ye, ba saa suɔ wuɔ miɛmɛi bĩŋkũntaaŋ miɛŋo-i kelkel.

11 Mi jɛ̃naaŋ namaa, Korɛ̃ntitaaŋ namaa, i fũnuŋ firnu i hɔmmu-i a piiye baa-na.

12 I saa fuo i kusũnni-i nɛi, ŋga namɛi fuyaa na kusũnni-i miɛ-na.

13 A ce dumaaŋo-na mi ka piiye baa-na ŋaa mi piiye baa mi bisãlmba: Firiinuŋ na bi hɔmmu-i baa-ye fafamma!

Cecerma-i baa kukulma-i ni siɛ gbãa gbonu

14 Bamaŋ saa hũu Kirsa-maama-i, baa na dii na nuŋgu baa-ba ba ãncemma-na. Kuufafaaŋgu-i baa kuubabalaaŋgu gbãa ce niɛ kã hũmeduɔle? Cecerma gbãa nunu ma-naa baa kukulma-i nunuŋ hama-i temma-i?

15 *Kirsa-i baa *Sitãni-i, ba gbãa suurnu ba-naa niɛ niɛ? Sisɔ umaŋ Kirsa horre-na, u gbãa gbonu ce hama-i baa umaŋ si dii-diɛ?

16 Diiloŋ-dũŋgu-i baa tĩnni-i ni piyaa ni-naa bige-i nuɔ-i? Miɛmɛi Cicɛ̃lmantieŋo dũŋgu-i ŋaa fuɔ fɛrɛŋ waaŋ-ma dumaa wuɔ:

«Mi ka tĩɛna ce mi bãaŋgu-i baa-ba.
Mi ka waa ba Diiloŋ muɔ
aa ba waa mi baamba.»†

17 Terieŋgu faŋgu-na, Itieŋo nel daama vii namɛi wuɔ:

«Hilaaŋ ba hɔlma-na, biriiŋ ba huoŋ-nu.
Baŋ bĩŋ kumaŋ bĩŋkũbabalaaŋgu-i, baa na yiɛya-kuɔ,
ku yaa mi ka yaŋ na piɛ-mi.‡

18 *Mi ka waa na To muɔ*
aa na waa mi bɛpuɔŋ namaa baa mi bieŋ namaa.»§
Itieŋo-i Wɛimantieŋo ãndaaŋgu yaa-i.

† **6:16** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 26.12; Esekiɛl (Ézéchiel) 37.27 ‡ **6:17** Isayi (Ésaïe) 52.11; Esekiɛl (Ézéchiel) 20.34 § **6:18** Samiɛl sɛbɛhãalĩŋo (2 Samuel) 7.14; Isayi (Ésaïe) 43.6

7

1 Mi jɛ̃naaŋ namaa, nuŋ daaku temmaŋ pãa baa-ye, yaaŋ i migãaŋ i kũɔma-i baa i hɔmmu-i i halaŋ dugaaŋgu maŋ dii-niɛ hiere aa i vaa i fɛrɛ i tiɛ kãŋ Diiloŋɔ-i a ce nelfafaaŋ miɛ kelkel.

Pol huɔŋga fĩɛ

2 Baa na fuo na kusũnni yiɛ! I saa ce kuujaŋgu molo-na, i saa kɔsuɔŋ moloŋɔ, i saa bi du moloŋɔ.

3 Na baa da niɛ sĩ mi piiye dɛ-i-na da mi cãl-na, ma'i sĩ. Mi waaŋ-ma baa-na cor tĩ miɛ: I kuye na maama-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, halle kuliiŋgu siɛ gbãa hiel na maama-i i hɔmmu-na.

4 Mi haa mi naŋga-i nɛi cor. Mi huɔŋga fĩɛ baa-na cor. Ku'i ciɛ iŋ fiɛ i mulĩɛŋ, mi kũɔma saa kara yinduɔŋgu, aa mi huɔŋga fĩɛ da yogogo.

5 Na saa da, iŋ juɔ Maseduɔni-i-na* i saa da tuoleŋ-muntĩɛnammu. I ciɛ mulĩɛma-i ma sĩnni-na hiere: I bigãarãamba siɛ yaŋ-ye, korma siɛ tiraa yaŋ-ye.

6 Ŋga Diilo fuɔ maŋ diyaaŋ sirɛiŋa-i nuɔmba-na, u ciɛ Tite jomma dii sirɛiŋa yiɛ.

7 Aa Tite jomma yaa saa dii sirɛiŋa-i yiɛ yoŋ, naŋ diyaa sirɛiŋa-i yuɔ baa nelma maŋ, u juɔ ji hi-ye baa-ma a fɛ̃ i hɔmmu-i. U ciɛra wuɔ mi kũɔma gbuu bel-na, wuɔ mamaŋ ciɛ cor ma saa dɔlnu-nɛi, wuɔ na vaa na fɛrɛ ta na ce na kãyã-miɛ. Ku'i ciɛ mi huɔŋga tiraa fɛ̃ naara.

8 Na saa da, miŋ saaŋ sɛbɛ maŋ hã-na cor, uu naa guɔla na hɔmmu-i. Miŋ nuɔ-ma, maa naa jaŋ-mi, aa kuu naa ce-mi bĩŋkũŋgu.

9 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, u maama sa jaŋ-mi. Mi huɔŋga fĩɛ. Ku saa ce ŋaa na hɔmmuŋ ŋa naa guɔla ku'i fĩɛ mi huɔŋga-i dɛ, ŋga hɔguɔla daayoŋ juɔ baa kumaŋ, ku'i fĩɛ-ka. U ciɛ na bir na ciluɔ-i. Na hɔguɔla faŋɔ naa jo Diiloŋ-jomma, a ce dumaaŋɔ-na i saa ce kuujaŋgu nɛi.

10 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋɔ-na? Hɔguɔla maŋ duɔ jo Diiloŋ-jomma-i, u jo baa bibirremma a ce ŋ biɛ koŋkor-hũmelle. Hɔguɔla faŋɔ temma-i u maama sa jaŋ-ni. A ne da hɔguɔla maŋ juɔŋ nelbilieŋ-jomma-i, u jo baa nɛliɛŋ-kɔsuɔma.

11 Namaa wuoŋoŋ juɔ Diiloŋ-jomma, niɛŋ u ãnfaaŋɔ-i na hɔlma-na: U ciɛ na sire yiɛra na gbeiniŋ, u ciɛ na gbãa piiye kor na fɛrɛ, u ciɛ mamaŋ ciɛ cor ma jaŋ-na, u ciɛ na ta na kãalã Diiloŋɔ-i, u ciɛ mi kũɔma bel-na, u ciɛ Diiloŋ-maama yu na hɔmmu-i, u ciɛ na cãl ãmbabalma cetieŋɔ-i. Na ciluɔ pigãaŋ wuɔ namaa nuŋgu saa waa nel daama-na.

12 Terieŋgu faŋgu-na, da na da mi nyɛgãaŋ sɛbɛ-i hã-na, mi saa nyɛgɛ̃ŋ-yo umaŋ cãlãa cemma-i fuɔ maa-na, uŋ cãlãa

---

* **7:5** ***Iŋ juɔ Maseduɔni-i-na:*** Niɛŋ 2.13.

umaŋ[†], mi saa bi nyɛgɛ̃ŋ-yo fuɔ maa-na; ŋga naŋ vaa na fɛrɛ baa i maama-i dumaa, mi nyɛgãaŋ-yo na da na suɔ ma yaa-i Diiloŋo yufelle-na.

13 Ku'i ciɛ ŋ da sirɛiŋa daa-ye. A naara kufaŋgu-i, na hieroŋo-i naŋ bilaa Tite-i fafamma dumaa a fɛ̃ u huɔŋga-i, kufaŋgu juɔ ji tiraa naara kunaŋgu i hɔfɛ̃lle-na bɔi.

14 Miŋ waŋ ninsoŋo-i baa namaaŋo-i dumaa yinni maŋ joŋ, mi bi waŋ-yo baa Tite-i dumɛi. Miŋ kaalaa na kũŋgu-i baa-yo dumaa, u bi kaa da-ku dumɛi, a ce dumaaŋo-na, na saa ture mi yaaŋga-i.

15 Duɔ ne na hieroŋo-i naŋ taa na nu u nuŋgu-i dumaa, naŋ taa na kãalã-yuɔ dumaa, baa naŋ bilaa-yo fafamma dumaa, na maama migãaŋ ta ma dɔlnu-yuɔ ma naara.

16 Terieŋgu faŋgu-na mi huɔŋga fĩɛ, mi gbãa haa mi naŋga-i nɛi wɛima-na hiere.

8

Yaaŋ na nammu ta mu fara

1 Tobiŋ namaa, Diiloŋ uŋ ciɛ baa Maseduɔni Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa, i taara i pigãaŋ-na ku yaa-i na suɔ-ku.

2 Wɛima bɔi daa-ba. Ŋga baŋ ŋa naa fiɛ waa mulĩɛma-na, ba hɔmmu naa gbuu fɛ̃ da yogogo a ce ba firnu ba nammu-i, ŋ siɛ suɔ wuɔ nawalkirɛiŋa.

3 Mi daa-ma nuɔ! Ba muoraaya ba fɛrɛ. Mi gbãa cira ba muoraaya ba fɛrɛ cor yɛrɛ, a ne da molo saa guor-ba.

4 Ba fũnuŋ nyaar wuɔ i ce jande aa i yaŋ bafamba bi da saaŋ ba kakãyãŋgu-i a hã Diiloŋ-baamba maŋ *Yerusalɛmu-i-na.

5 Iŋ taa i jɔguɔŋ kumaŋ, ba ciɛ cor kufaŋgu-i: Ba siyaa Itieŋo wulaa, aa tiraa sire siɛ miɛ i wulaa ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.

6 Maŋ ciɛ dumaaŋo-na, i dii sirɛiŋa Tite-i-na wuɔ uŋ ciɛ namaa na doŋ kpɔkpuɔla maŋ da na kãyã sũntaamba-i, u gbãŋ u ka perieŋ-yo.

7 Namaaŋo-i Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa-na wɛima-na hiere. Na wuɔ u hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa, na suɔ u nelma wamma-i, na suɔ ma belle-i, na hinu pãama-i aa iŋ hãalãayã-nɛi nelnyulmu* maŋ, na bilaa-mu nammu hãi. Terieŋgu faŋgu-na gbãaŋ na firnu na nammu-i kpɔkpuɔla daayo-na.

8 Ku saa ce ŋaa mi guor-na na da na ce-ma. Ŋga mi piiye da mi tũnu-nɛi yoŋ na da na suɔ banambaŋ yuu nyɔlma baa-ma dumaa aa ce ba temma, ku yaa mi ka suɔ na nelnyulmu nolaaŋgu-i.

[†] **7:12** Ku biyaa ŋaa kutieŋo cãlãa Pol fuɔ fɛrɛ yaa-i. Saa-ku baa 2.5.

* **8:7** ***Iŋ hãalãayã-nɛi nelnyulmu maŋ:*** Niɛŋ Kor. dĩɛ. 13.

9 Itieŋo-i Yesu-Kirsaŋ ciɛ baa-ye dumaa, na saa bi yaŋ-ku suɔma: U waa muɔrĩɛŋɔ dɔrɔ-i-na, ŋga u niɛ u muɔrɛ̃tesĩnni-i aa yaŋ-ni duɔ gbãa duɔ ji kãyã nawalaaŋ miɛŋo-i. U ciɛ ku yaa-i a ce-ye muɔrãaŋ miɛ.

10 Mi piiye mi kusũŋ-maama yaa baa-na, aa ma yaa faa cemma na wulaa. Na saa da, belle maŋ curaa, namɛi siyaa kpɔkpuɔla daayo kũŋgu-i igɛ̃na, aa namɛi tiraa sire baa-ku igɛ̃na.

11 Naŋ ŋa naa sire yiɛra baa-ma dumaa, ciɛŋ-maŋ dumɛi bende-i-na a saanu baa kumaŋ dii na nammu-na.

12 Da ŋ firnu ŋ huɔŋga-i baa Diiloŋo-i, ŋ da u siyaa niŋ daa kumaŋ da ŋ hã-yo; u siɛ cira ŋ ka cuo ji hã-yo.

13 Ba saa cira na muora na fɛrɛ a hã banamba-i wuɔ na kãyãbɛi. Ŋga ba taara na waa kuuduɔŋgu hiere a ta na saa.

14 Dumandɛ-i-na, ku haaya baa namaaŋo-i, na gbãa kãyã bamaŋ dii naaluɔ-i-na. Ku yaa yiiŋgu naŋgu namaa da na ji waa naaluɔ-i-na aa ku haaya baa bafamba-i ba ka ne na yaaŋna. Na ka ce dumɛi gbãa ce kuuduɔŋgu

15 ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
*«Ku waa umaŋ duɔ fiɛ biɛra *mani-i bɔi, u sa haaya u wulaa, aa umaŋ duɔ fiɛ biɛra-yuɔ cɛkũɔ, u sa yor-yuɔ.»*†

Titebaa-ba ka kã Korɛ̃nti-i-na

16 I siɛ gbuu gbãa jaal Diiloŋo-i, u ciɛ na maama waa kpelle Tite huɔŋga-na ŋaa maŋ yeŋ kpelle miɛ hɔmmu-na dumaa.

17 Iŋ ciɛra u bir kã na wulaa, u saa dure. U ciɛra na terieŋgu kãmmaŋ-maama waa u huɔŋga-na dii yiinaa.

18 I natobiŋo naŋo dii, Diiloŋ-dũŋ-baamba kaal-o terni-na hiere *Neldɔdɔlma wamma-na; i ka ce u saaŋ-yo ba kã.

19 Diiloŋ-dũŋ-baamba hielaa u yaa-i u duɔ kã baa-ye *Yerusalɛmu-i-na ka hã-ba coŋgoruoŋ daaku-i. I ce kufaŋgu-i Itieŋo duɔ da yefafalle nuɔmba nunni-na, aa ba bi suɔ wuɔ i jɔguɔŋ kuufafaaŋgu baa-ba.

20 I sa taara nuɔmba ji bĩɛna i yerre-i coŋgorbuɔ daayo maama-na.

21 I taara i tiɛ ce kumaŋ faa Itieŋo yaaŋga-na halle baa nelbiliemba bi yaaŋga-na.

22 I natobiŋo naŋo bi dii, i daa u hinu pãama. Dumandɛ-i-na, u fũnuŋ haa u naŋga nɛi a ce kunaŋgu migãaŋ naara u pãamana. I ka ce u kã baa-ba.

23 Terieŋgu faŋgu-na, kumaŋ ŋaa Tite kũŋgu-i, u yaa mi wuɔratieŋo, u yaa mi namaacenceroŋo. Aa tobimba hãi baamba maŋ ka saaŋ-yo, bafamba-i Diiloŋ-dũŋ-baamba pɔpuɔrbiemba; ba ãncemma ce nuɔmba ta ba bĩ *Kirsa yefafalle.

† **8:15** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 16.18.

24 Da ba ka hi, na bel-ba ku belma. Ciɛŋ ba suɔ wuɔ ba
maama dɔlnu-nɛi kelkel, ku yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i terni-na
hiere ba ka suɔ wuɔ na sa dɔl-ba na nuŋ-nu yoŋ, aa ba ka suɔ
wuɔ i sa kaal-na gbãŋgbãŋ.

9

Kakãyãŋgu

1 Kakãyãŋgu maŋ saaya ku kã *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-
baamba wulaa, manamma si dii mi da mi naara ku kũŋgu-na.
2 Mi suyaa miɛ na taara na ce bĩŋkũŋgu. Mi gbɛlaaŋ-na
Maseduɔnitaamba yaaŋga-na miɛ: «Akayi* Diiloŋ-dũŋ-baamba
tigiiŋ tĩ dii bendiala da ba kãyã Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i.» Maŋ yeŋ kpelle na hɔmmu-na dumaa, ku diyaa
sirɛiŋa ba bɔi-na.
3 Mi sa taara mi ce coikartieŋ muɔ ku'i ciɛ mi wuɔya puɔr
tobiŋ daaba-i na wulaa. Gbãaŋ da mi ji ta mi kã, mi kã ka da
na tigiiŋ ninsoŋo ŋaa miŋ waaŋ-ma baa-ba dumaa.
4 Ni ma'i sĩ, miŋ waaŋ baa Maseduɔnitaamba-i miɛ i haa i
naŋga nɛi, diɛ kã baa-ba ka da na saa tigiiŋ tĩ, senserre ka da-
mi baa-ba; mi siɛ gbãa waŋ namaa diele maama.
5 Ku'i ciɛ naŋ pãa kakãyãŋgu maŋ nuŋgu-i, mi cãrã tobiŋ
daaba-i miɛ ba ta yaaŋga miɛ ka tigiiŋ-ku cie-mi. Da mi kã ka
da-ku mi yaaŋ-na, ku yaa ka pigãaŋ wuɔ ku dɔlaanu namɛi na
ce; molo saa guor-na.

Niŋ duu kumaŋ ŋ kar ku yaa-i

6 Na saa da, da ŋ duu cɛkũɔ, ŋ ka kar cɛkũɔ. Da ŋ bi duu bɔi,
ŋ ka kar bɔi.
7 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u fara u naŋga-i ŋaa maŋ yeŋ dumaa
u huɔŋga-na, u baa ce u hɔmmu-i mu hãi u baa bi guor
u fɛrɛ. Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Ku yuŋgu yaa
daaku: Umaŋ faaraŋ u naŋga-i baa hɔfafaŋga, fuɔ maama yaa
dɔlaanuŋ Diiloŋo-i.
8 Aa Diiloŋo yaa gbãa haaya bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere hã-
na, a ce-na bĩŋkũntaaŋ namaa, na ta na par na ce sãmma-i ma
sĩnni-na hiere
9 ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«U firiinu u naŋga baa sũntaamba-i.
U sãmma sa ji ku dede!»†
10 Umaŋ hãaŋ goŋguonaŋo-i dĩduuma-i, aa tuɔ hã-yo u nuŋ-
juuru-i, u ka bi firnu u huɔŋga-i hã namaaŋo-i na dĩduuma-i aa
ce na sãmma da belle.

* **9:2** Korɛ̃nti dii Akayi huɔŋ-na. Niɛŋ 1.1. † **9:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 112.9

11 Na ka ce ninsoŋ-waaŋ namaa, ta na gbã na ce na sãmma-i
hɔnni-na hiere. A ce dumaaŋo-na diɛ hi bamaŋ baa na
kakãyãŋgu-i, ba ka gbuu jaal Diiloŋo-i ku maama-na.
12 Na saa da, naŋ ceŋ kakãyãŋgu maŋ daaku-i, ku sa kãyã
Diiloŋ-dũŋ-baamba yoŋ, ŋga ku ka ce nuɔmba bɔi ta ba ce
Diiloŋo-i kasi saa da-yo.
13 Kakãyãŋ daaku ka pigãaŋ naŋ yuu nyɔlma baa Diiloŋ-
maama-i dumaa. Naŋ siyaa *Kirsa *Neldɔdɔlma-i ta na wuɔ
baa-ma dumaa, ku ka ce Diiloŋ-dũŋ-baamba famba ta ba
gbɛliɛŋ Diiloŋo-i. Naŋ firiinu na hɔmmu-i a cal na nagãŋ-
niini-i baa bafamba-i dumaa, ka cor baa banamba-i hiere, ba
ka gbɛliɛŋ-yo ku maama-na.
14 Diiloŋ uŋ ciɛ baa-na cemma maŋ, ku ka ce ba ta ba cãrã
Diiloŋo-i ba hã-na a pigãaŋ wuɔ na kũŋgu dɔlnu-bɛi.
15 Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i! Uŋ ciɛ sãmma maŋ yiɛ ma siɛ gbãa
waŋ.

10

Pol pigãaŋ u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i

1-2 Muɔ Pol, mi taara nelma diei na wulaa. Nuɔmba gbĩɛ-
ku dumaa wuɔ da mi waa na hɔlma-na mi waa hĩnni, aa da
mi hel na hɔlma-na mi ta mi cɛ. Jande, mɛi fɛrɛ'i cãarãŋ-
nɛi baa *Kirsa hɔhĩnaŋga temma. Baa na yaŋ da mi ji kã na
wulaa mi kã baa bubuɔsĩnni. Banamba gbĩɛ-ku dumaa wuɔ
nelgbãŋgbãlãŋ muɔ, kɛrɛ fɔ̃ŋgũɔ si dii-miɛ Diiloŋ-hũmelle-na.
Mi ka pigãaŋ kutaamba-i mi jãyãmma-i.
3 Nelgbãŋgbãlãaŋ miɛ ninsoŋo, ŋga i sa mal nelgbãŋgbãlãaŋ-
maluŋgu.
4 Iŋ kuoraaya i fɛrɛ baa nimaŋ maluŋ daaku-na, nel-
gbãŋgbãlãaŋ-niini sĩ; Diiloŋ-niikuoranni. Ni yaa kãayãŋ-yiɛ i tiɛ
muonu Diiloŋ-bigãarãambaŋ cĩɛŋ terni maŋ nuɔ-i. I suuye
coikartaamba nunni-i baa ni yaa-i.
5 Bombolmantaamba maŋ ciyaaŋ nuɔmba-i Diiloŋo suɔma-
na, i yar-ba baa ni yaa-i. Bamaŋ sa hũyãaŋ ãŋhũuma-i, i gbãŋ
baa-ba ba ta ba nu Kirsa nuŋgu-i baa ni yaa-i.
6 Aa da na ji ta na nu i nuŋgu-i fafamma huɔŋgu maŋ nuɔ-i,
i ka pigãaŋ ãnyagarmantaamba-i i jãyãmma-i.
7 Na ne nelma-i dɔrɔ yoŋ aa ta na piiye. Umaŋ duɔ suɔ wuɔ
fuɔ Kirsa wuoŋo, kutieŋo saaya u bi suɔ wuɔ miɛŋo-i Kirsa
baaŋ miɛ fuɔ temma-i.
8 Itieŋoŋ hãa-ye fɔ̃ŋgũɔ maŋ, da ku fiɛ waa mi ciɛ bombolma
baa-yo cɛllɛ, senserre siɛ gbãa da-mi. U hãa-ye baa-yo i diɛ
kãyã-nɛi na naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na, u saa hã-ye baa-
yo wuɔ i kɔsuɔŋ-na.

9 A ce dumaaŋɔ-na, mi sa taara na ta na jɔguɔŋ wuɔ mi du-na
baa mi sɛbɛbaa-ba-i.
10 Banamba ciɛra wuɔ mi cɛ mi cor mi sɛbɛbaa-ba-na a ne da
da mi waa na hɔlma-na, mi waa ŋaa ciɛŋ muɔ aa da mi ta mi
piiye, mi nelma sa sire kũɔma.
11 Bamaŋ waaŋ mafamma-i, ba saaya ba suɔ wuɔ iŋ maa aa
tiɛ nyɛgɛ̃ŋ mamaŋ i hã-na, diɛ kã i ka bi ce-ma.
12 Na saa da, bamaŋ kaalaaŋ ba fɛrɛ, miɛ i siɛ siɛ saa i
fɛrɛ baa-ba, i siɛ bi gbãa fi baa-ba. Bafamba saa ba fɛrɛ baa
bafamba fɛrɛ yoŋ. Ba fi ba fɛrɛ ba-naa nuɔ. Miminsĩnni nanni
maaraa nifanni-i wɛi?
13 A ne da miɛŋɔ-i i siɛ siɛ kaal i fɛrɛ ji cor ku terieŋgu-i.
Diiloŋ uŋ hãa-ye maacemma maŋ, i bãl ma yaa nuɔ-i. Ma yaa
kãa baa-ye i ka hi namaa terieŋgu-i.
14 Diiloŋ uŋ'a i kã terni maŋ nuɔ-i hiere, namaa terieŋgu
nuŋgu bi dii. A ce dumaaŋɔ-na, iŋ kãa ka hi-na baa Kirsa
*Neldɔdɔlma-i, i saa cor ku terieŋgu-i.
15 Terieŋgu faŋgu-na, i sa kaal i fɛrɛ banaŋ maacemma-na.
Ŋga i taara na yiɛra doŋ Diiloŋ-hũmelle-na i maacemma ta
ma da belle ma kã na hɔlma-na a saanu baa Diiloŋ uŋ huɔnu
suoŋgu-i dumaa.*
16 Mafaŋ da ma ce, i ka bi gbãa tiɛ waŋ Neldɔdɔlma-i
nilɛiŋa maŋ na kɔtɔnni-na, ku yaa i siɛ tiɛ kaal i fɛrɛ banaŋ
maacemma-na ba terni-na.
17 Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Umaŋ duɔ tuɔ taara u kaal u fɛrɛ, u
saaya u cira: ‹Diilo baa Itieŋɔ yaa-i.›»*†
18 Terieŋgu faŋgu-na, ku saa ce ŋaa umaŋ kaalaaŋ u fɛrɛ u
yaa faa dɛ! Ŋga Itieŋ uŋ kaal umaŋ u yaa faa.

11

Baa na ta na siɛ nelma-i hiere
1 Mi ka ce mi miminsĩnni-i baa-na cɛllɛ, jande, tieraayaŋ mi
nuoŋgu-i.
2 Na saa da, na maama dɔl-miŋ a ce mi ta mi ce yɛlma nɛi.
Aa yɛlma famma hilaa Diiloŋ-na. Kuu dii ŋaa mi fii-na hiere
dɔrru a hã bibiɛŋɔ diei baa-na. Bibiɛŋɔ faŋɔ yaa *Kirsa-i. Mi
taara na tĩɛ fafamma dumandɛ-i-na a ji hi na nyɛmuŋ-yiiŋgu-i
mi hã-yo baa-na.
3 Mi suyaa miɛ fuɔ da-u-diei maama yaa yuu na hɔmmu-i.
Mi kãalã miɛ na baa ji yaŋ ba tãal-na bir-na u huoŋ-nu ŋaa
Awaŋ yaaŋ jĩɛŋɔ tãal-o dumaa baa u nudɔdɔlŋgu-i.*
4 Mi niɛ da umaŋ duɔ jo baa mamaŋ, na tiera u nuoŋgu-i: Ba
juɔ baa Yesu naŋ maama o, na siɛ-ma. Ba juɔ baa *Diiloŋ-yalle

---

* **10:15** Niɛŋ Ɔrɔm. 15.17-21. † **10:17** Seremi (Jérémie) 9.23; Kor. dĩɛ. 1.31 * **11:3** ***Awaŋ yaaŋ jĩɛŋɔ tãal dumaa:*** Niɛŋ Miwaaŋɔ jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 3.1-6,13.

naŋ maama o, na siɛ-ma. Ba juɔ baa neldɔdɔlma naŋ maama o, na hũu-ma.

5 Naŋ kaal bamaŋ wuɔ Yesu *pɔpuɔrbieŋ-kirɛiŋa, mɛi wulaa, ba saa buɔ muɔ-na.

6 Nelma dii yonduo mi nuŋgu-na ninsoŋɔ, ŋga wɛima sa yarmi suɔma. Namaa fɛrɛ-i na suɔ-mi nyuŋgo sĩ.

7 Mi waaŋ Diiloŋ-*Neldɔdɔlma-i baa-na gbãŋgbãŋ mi saa hũu bĩŋkũŋgu na wulaa. Mi ciɛ mi fɛrɛ cɛkũɔ a gbãa da mi ce na ce bɔi. Miŋ ciɛ kufaŋgu-i, ku ce mi cãlãa cemma wɛi?

8 Miŋ waa na terieŋgu-na, yammu naŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba'i taa ba kãyã-miɛ. Kuu dii ŋaa mi hũyãa bafamba nagãŋ-niini yaa a fa namaa maama.

9 Ku saa ce ŋaa bĩŋkũŋ-maama saa waa-miɛ na terieŋgu-na dɛ! Ŋga mi saa ji kã yinduɔŋgu unaŋ nuɔ ŋ wulaa wuɔ ŋ hã-mi daaku baa daaku. Nimaŋ maama-i waa-miɛ hiere, tobimba maŋ naa hel Maseduɔni-na kã, ba kãa baa-ni ka hãmi.† Wɛima-na hiere mi bilaa mi fɛrɛ, kumaŋ ka ce mi baa ji ce coŋgoruoŋgu na wulaa, aa mi ka cor ta mi bel mi fɛrɛ dumɛi.

10 Mi huɔŋga fĩɛ baa mafamma-i. Aa Akayi huɔŋga-na hiere, molo siɛ gbãa ce mi nanna nelma famma-i. Miŋ waŋ mamaŋ coima sĩ. Kirsa yaa mi siɛra; u hãalãayã-miɛ u ninsoŋɔ wamma-i.

11 Ku ce na maama sa dɔl-miŋ ku'i ciɛ mi sa siɛ na nagãŋniini-i wɛi? Ma'i sĩ. Diilo fuɔ fɛrɛ suyaa wuɔ na maama dɔlnumiɛ.

12 Ŋga mi siɛ hũu warbelle na wulaa ku yaa bamaŋ taaraayaŋ da ba saa ba fɛrɛ baa-ye ba siɛ gbãa.

13 Kufaŋgu taamba-i Kirsa pɔpuɔrbiemba sĩ; huhurmantaamba. Ba ciɛ ba fɛrɛ Kirsa pɔpuɔrbiemba.

14 Baa na yaŋ ku ce-na gbɛrɛ: *Sitãni fuɔ fɛrɛ sa ce u fɛrɛ dɔrpɔpuɔrbiloŋɔ dii wɛi?

15 U cãarãaŋ da ba ce ba fɛrɛ ãnfafammanciraamba, ku ce niɛ aa ce-na gbɛrɛ? Ŋga baŋ ciɛ maacembabalamma maŋ, Diiloŋɔ ka pã-ba baa ma sullu-i.

Polŋ daa sũlma maŋ

16 Mi ka tiraa tir-ma baa-na: Molo baa tuɔ ne-muɔ mimilãŋ muɔ. Da na yagar ta na ne-mi mimilãŋ muɔ, dumaaŋɔ-na yaaŋ mi bi kaal mi fɛrɛ baa-na cɛllɛ a ce mi miminsĩnni-i.

17 Miŋ ka waŋ mamaŋ fiɛfiɛ-i-na, Itieŋɔ kusũŋ-maama sĩ. Mi ka kaal mi fɛrɛ ŋaa mimilãŋ muɔ.

18 Nuɔmba bɔi kaal ba fɛrɛ a saanu baa baŋ yeŋ dumaa; muɔmi ka bi kaal mi fɛrɛ.

19 Namaa namaŋ wuɔ na nu nelma, namɛi tieraayaŋ mimiɛlmba nonni-i, dumaa sĩ wɛi?

† **11:9** Niɛŋ Filip. 4.15-18.

20 Na siɛ ba ta ba ce-na ŋaa kɔraaŋ namaa. Na siɛ ba ta ba duna. Na siɛ ba ta ba hũu na nagãŋ-niini-i. Na siɛ ba ta ba fĩɛnanɛi. Na siɛ ba ta ba ture na yammu-i aa na sa waŋ wɛima.

21 Miɛ i saa da holle ce kufaŋgu temma-i nɛi; jande, baa na gãŋ baa-ye!

Mi ka tiraa cor baa mi miminsĩnniŋ-ãndɛnni-i. Banambaŋ siɛ ba kaal ba fɛrɛ mamaŋ nuɔ-i, muɔmi ka bi siɛ kaal mi fɛrɛ mɛi.

22 Kutaamba-i *Ebirebaa ninsoŋo. Mɛi fɛrɛ-i Ebireyiɛŋ muɔ. *Isirahɛl-baamba. Mɛi fɛrɛ-i Isirahɛl-wuoŋ muɔ. *Abiramu hãayɛ̃lmba. Mɛi fɛrɛ-i unaŋo'i muɔŋo-i.

23 Ba ciɛ mi da mi piiye ŋaa mi yuŋgu siire. Ba'a bafamba *Kirsa cãarãamba; ŋga mɛi curaa bafamba-i. Mi mulãaŋ ku maacemma-na yaŋ-ba. Baŋ diyaa-mi kaso-i-na dumaa, ku maaraa bafamba kũŋgu-i. Baŋ muyaa-mi dumaa, ku maaraa bafamba kũŋgu-i. Miŋ yuraaya kuliiŋgu-i dumaa, ku maaraa bafamba kũŋgu-i.

24 *Yuifubaa-ba muyaa-mi i ndii. Muoru da-du-diei-na hiere, ba muyaa-mi comeyufieŋ komorre baa cĩncieluo nennaa‡.

25 *Oromɛbaa-ba muyaa-mi i siɛi aa mi bigãarãamba naŋmi baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa-i da ba ko-mi i diei.§ Baatoŋo ciinu baa-mi i siɛi, aa mi ciɛ isuɔyiiŋgu diei baa bãaŋ-yiiŋgu diei hũmma-na i diei.

26 Mi wuɔramma-na nilɛiŋa-na, hɔnni bɔi dii hũmma wuyaa-mi naa, cuobaa-ba bilaa-mi naa, mi nelleŋ-tobimba-i Yuifubaa-ba bilaa-mi naa, *niɛraamba bilaa-mi naa. Mi curaa nilɛbabalɛiŋa-na aa cor terbabalanni-na hĩɛhulɛiŋa-na. Dãmmaŋ-nuoraaŋgu wuyaa-mi naa, coikartaamba maŋ wuɔ bafamba Kirsa-baamba, ba ciɛ-ye sũlma.

27 Mi ciɛ maaceŋkpekpelma bɔi, mi mulãaŋ cor. Hɔnni bɔi dii, mi taa mi cɔ mi yufieŋ-na; nyulmu'i daamu, hũŋkuɔsĩnni'i daani! Hɔnni bɔi dii, da mi ce mi naa mi cɔ nyulmu. Waaŋgu mulãaŋ-mi aa niidiini saa bi tiraa waa baa-mi.

28 Mi ka fiinaŋ ma boluoŋgu-na. A naara mafamma-i hiere, yinni maŋ joŋ mi jɔguɔŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba maama.

29 Umaŋ duɔ saa naŋ kaasĩnni dɛi Diiloŋ-hũmelle-na, mi da ŋaa muɔmɛi saa naŋ kaasĩnni. Moloŋ duɔ nanna Diiloŋhũmelle-i, ku sa suɔ aa jaŋ-mi.

30 Da kuɔ mi saaya mi kaal mi fɛrɛ, mi ka kaal mi fɛrɛ mi nayusĩnni yaa nuɔ-i.

---

‡ **11:24** A saa baa ba *Moisi *ãnjĩnamma-i ba saa saaya ba muo nɛliɛŋo-i ku cor comeyufieŋ komuɔŋa hãi. Ku'i ciɛ ba ta ba muo nuɔmba-i ba yiɛra comeyufieŋ komorre baa cĩncieluo nennaa. Niɛŋ Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 25.3.

§ **11:25** Niɛŋ Pɔpuɔr. 16.22; 14.19.

31 Diiloŋo-i Itieŋo-i Yesu To-i, baŋ gbɛliɛŋ umaŋ hɔnniŋ joŋ,
u suyaa wuɔ mi sa kar coima.
32 Miŋ waa Damasi-i-na, fãamaaŋo maŋ waa terieŋgu-na
Aretasi bãaŋgu-na, wuɔ jĩɛna nuɔmba nelle dumiɛŋa yammu-
na hiere wuɔ da miɛ mi hel, ba bel-mi.
33 Ŋga ba yaaŋ-ba aa dii-mi sãmbaga nuɔ a hiel-mi baa
fontãlma koko-i-na a jĩna-miɛ bomborma-na mi ta. Ku ciɛ
dumɛi mi gbãa kor u nammu-na.*

12

Diiloŋo caraaya Pol

1 Na saa da, a kaal ŋ fɛrɛ yuŋgu si dii-kuɔ, ŋga mi siɛ gbãa
budii; fuɔ mi kaal mi fɛrɛ. Miŋ ka kaal mi fɛrɛ mamaŋ nuɔ-i
gboluoŋ daaku-na, Itieŋ uŋ caraaya-miɛ a pigãaŋ-mi mamaŋ,
mi ka dii mi nuŋgu-i ma yaa nuɔ-i.
2 Mi suɔ Diiloŋ-dũŋ-wuoŋo naŋo-i*, Diiloŋo biyaa-yo kã baa-
yo dii u terieŋgu-na dii fɛ̃nfɛ̃lle-na aa bir jo baa-yo; ku bieŋ
cĩncieluo a naa yaa dɛ-i. U kãa baa fuɔ fɛrɛ yaa wa, u kãa baa
u yalle wa, mɛi sa suɔ kunaŋgu ji cor Diilo fuɔ fɛrɛ-i.
3-4 Miŋ suyaa ma diei maama maŋ, Diiloŋo kãa baa naacoln
daayo-i u nelle-na. U kãa baa fuɔ fɛrɛ yaa wa, u kãa baa u yalle
wa, mi sa suɔ kunaŋgu ji cor Diiloŋo-i. Uŋ kãa terieŋgu-na ka
nu nelma maŋ, ma siɛ gbãa waŋ; aa molo saa saaya u hiel-ma
u nuŋgu-na.
5 Mi gbãa kaal fuɔ temma yaa-i a yaŋ mɛi fɛrɛ-i. Muɔmi kaal
mi fɛrɛ mi nayusĩnniŋ yoŋ.
6 Da ku dɔl-miŋ, mi gbãa kaal mi fɛrɛ aa mi siɛ kar mi
huɔyasaŋga ŋaa mimilãŋ muɔ. Ŋga mi siɛ kaal mi fɛrɛ. Mi
sa taara ba haa-mi dɔrɔ ji cor. Mi taara baŋ nuŋ mamaŋ mi
nuŋgu-na baa baŋ daa mi ciluɔ-i dumaa ba kãŋ-mi saa baa ni
yaa-i.
7 Na saa da, Diiloŋ uŋ biyaa-mi ka pigãaŋ-mi nelma maŋ u
nelle-na ma waa nelbuɔ cor. U sa taara mi ce bombolmantieŋ
muɔ ku'i ciɛ u yaŋ mi ta mi mulĩɛŋ mi kũɔma-na. Ku ciɛ ŋaa
u hãa *Sitãni-i hũmelle-i u tuɔ gãŋ baa-mi mi baa gbãa ce
bombolmantieŋ muɔ.
8 Mi cãarã Itieŋo-i i siɛi wuɔ u hiel-mi mulĩɛŋ daama-na.
9 Miŋ cãarã-yuɔ dumaaŋo-na, u gbɛ̃-mi wuɔ: «Miŋ ceŋ baa-
ni dumaa ku ka gbɛ̃ baa-ni. Mi fɔ̃ŋgũɔ da nayusĩnniŋ-huɔŋgu'i
nuɔ-i fafamma.» Uŋ juɔ piiye dumaaŋo-na, mi naa mi yaŋ aa
ta mi kaal mi fɛrɛ mi nayusĩnni'i nuɔ-i. Ku yaa *Kirsa fɔ̃ŋgũɔ
ka hiel-mi.

---

* **11:33** Niɛŋ Pɔpuɔr. 9.23-25. * **12:2** Pol gbɛ̃ fuɔ fɛrɛ yaa dumaaŋo-na. Niɛŋ vɛrsɛ 7-i-na.

10 Ku'i ciɛ na da mi huɔŋga fiɛ baa mi nayusĩnni-i, baa
mi tuosĩnni-i, baa mi yaahuolo-i, baa mi sũlma-i, baa mi
muliɛma-i Kirsa maama-na. Muɔ da mi naa yuŋgu huɔŋgu
maŋ nuɔ-i, huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i fɔ̃ŋgũɔ da-miɛ.

Pol huɔŋga cuu baa Korɛ̃ntitaamba-i

11 Na ciɛ mi ta mi piiye ŋaa mi yuŋgu siire, a ne da namɛi naa
saaya na ta na kaal-mi. Mi siɛ gbãa cii muonu caŋga ninsoŋo,
ŋga naŋ kaal bamaŋ bafamba-i wuɔ Yesu *pɔpuɔrbieŋ-kirɛiŋa,
ba saa buɔ muɔ-na halle cɛkũɔ.
12 Kumaŋ pigãaŋ wuɔ Yesu pɔpuɔrbiloŋ muɔ, ku ciɛ na
hɔlma-na: Mi fiɛ mi huɔŋga-i baa wɛima-i hiere, Diiloŋo
kãayã-miɛ mi ce gbɛrɛ-wɛima bɔi baa nelma bɔi na hɔlma-na.
13 Mi ciɛ bige-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba namba-i aa mi saa ce-
ku hã namaaŋo-i? Mi saa yagar-ma miŋ'a mi saa ce na yiɛra
baa mi yuŋ-maama-i. Da kuɔ miŋ ciɛ mafamma-i mi cãlãa
cemma, ciɛŋ-miŋ jande.
14 Muɔmɛi daami mi tigiiŋ tĩ da mi kã na wulaa siɛliŋ-
kãmma-i, aa namaa nuŋgu siɛ waa mi yuŋ-maama-na. Mi taara
namɛi, mi sa taara na nagãŋ-niini. Na saa da, bisãlmba sa fiɛ
ba bĩncuɔmba, bĩncuɔmba'i fiyaaŋ ba bisãlmba.
15 Mi ka hiel mi naŋga-i mi fɛrɛ aa tiraa siɛya mi kũɔma-i
na maama-na. Ku ce na maamaŋ fũnuŋ ma dɔlnu-miɛ du-
mandɛ-i-na, mi maama ka ta ma balannu namaaŋo-i wɛi?
16 Na suyaa wuɔ mi saa har mi yuŋ-maama-i haa hã-na.
Ŋga banamba ka cira huhurmantieŋ muɔ; kɛrɛ mi yaaŋ-na aa
cure-nɛi.
17 Miŋ saaŋ bamaŋ ba kã na wulaa hiere, mi ciɛ u diei ka
tãal-na hũu bĩŋkũŋgu na wulaa dede wɛi?
18 Mi naŋ cãarã Tite kã na wulaa baa tobiŋo maŋ miŋ waaŋ
u maama-i baa-na; Tite kaa tãal-na hũu bĩŋkũŋgu na wulaa
wɛi? Tite-i baa muɔŋo-i i saa ce maacenduɔma yaa wɛi? I saa
wuɔ hũmeduɔle yaa wɛi?
19 Dii yiinaa na jɔguɔŋ wuɔ sĩ i piiye diɛ kor i fɛrɛ. Ma'i sĩ.
Iŋ yeŋ *Kirsa horre-na, ku'i ciɛ i tiɛ piiye dumaaŋo-na; Diiloŋo
yaa i siɛra. Mi jɛ̃naaŋ namaa, i taara na naŋ kaasĩnni Diiloŋ-
hũmelle-na ku'i ciɛ i tiɛ waŋ daama-i hiere baa-na.
20 Mi holle tie baa kãmma-i na terieŋgu-na wuɔ sĩ mi siɛ ka
da-na miŋ taaraŋ mi ka da-na dumaa. Da mi saa bi ka da-
na dumaaŋo-na, namaa na ka bi piel mi maa-na. Bɛrru-i, baa
yɛlma-i, baa hɔdulle-i, baa nenemuŋgu-i, baa yebĩɛnande-i,
baa dondorre-i, baa bombolma-i, baa ãŋguɔlma-i, mi sa taara
mi ka da-ni na terieŋgu-na.
21 Mi holle tie wuɔ sĩ da mi kã na terieŋgu-na Diiloŋo ka tiraa
ture mi yaaŋga-i na hɔlma-na. Mi holle tie wuɔ sĩ mi ka kã
ka da nuɔmba bɔi saa nanna ba maacembabalamma-i yogo.

Wuɔ sĩ mi ka kã ka da ba curaa baa ba *fuocesĩnni-i baa ba bĩŋwosĩnniŋ-maacemma-i. Kufaŋgu ka ce mi kaal ba yuŋ-nu.

13

Nelperiema

1 Mi kãmma i siɛi yaa dɛ-i na wulaa. Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Siɛrtaamba hãi sisɔ ba siɛi da ba da nelma maŋ nuɔ-i hiere, ma ka fiɛlnu.»**

2 Miŋ ŋa naa kã hãaliŋ-kãmma-i mii naa hi gboya ãmbabalmanciraamba-i. Dumandɛ-i-na, miŋ yeŋ yargaa yogo, mi ka tir-ma baa-na na hieroŋo-i hiere: Da mi kã ka da umaŋ sa wuɔyaaŋ hũmelle-i, mi siɛ yaŋ-yo.

3 Ma sĩ na taara na suɔ da kuɔ miŋ waŋ mamaŋ *Kirsa nuŋ-ãndaaŋgu kɛ? Na ka suɔ-ma. Kirsa-i nayusĩnnintieŋo sĩ, u ka ce bibɛsĩnni na hɔlma-na.

4 Baŋ taa ba gbu-yo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u waa nayusĩnnintieŋo ninsoŋo, ŋga uŋ kuu aa sire, Diiloŋ-fɔ̃ŋgũɔ dii-yuɔ. Miɛ fɛrɛ-i maaduɔma, iŋ yeŋ horre-na baa-yo, i naa yuŋgu, ŋga Diiloŋ-fɔ̃ŋgũɔ ciɛ i ka da fɔ̃ŋgũɔ. Diɛ kã, i ka pigãaŋ-na baa-yo i ciluɔ-i-na.

5 Niɛŋ na hɔmmu-i aa na yuu na fɛrɛ na ne da kuɔ na wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma. Niɛŋ na hɔmmu-i na ne, Yesu-Kirsa si dii-muɔ wɛi? Mi saa yagar-ma da kuɔ na saa hũu u maama-i.

6 Ŋga mi suyaa miɛ da na ne miɛ ciluɔ-i, na ka suɔ wuɔ i wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma.

7 Iŋ cãrãŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa, ku yaa daaku: Na hiel na naŋga ãmbabalma cemma-na. Ku saa ce ŋaa i taara i pigãaŋ wuɔ miɛ i faa dɛ! Ma'i sĩ. Ŋga i taara na vaa na fɛrɛ baa ãnfafamma cemma yaa-i, halle nuɔŋ da ba fiɛ cira miɛ i sa wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma, wɛima sĩ.

8 Na saa da, miɛ i gbãa cu ninsoŋo huoŋ-nu yoŋ, ŋga i siɛ gbãa cie-yo u maacemma-na.

9 Namaa da na da fɔ̃ŋgũɔ Diiloŋ-hũmelle-na, aa ba fiɛ ta ba piiye wuɔ miɛ i naa yuŋgu, wɛima sĩ. Iŋ cãrãŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa i hã-na, i taara u kãyã-nɛi na bir jo hũmefafalle-na a ji hi na fuoŋgu-i Diiloŋ-hũmelle-na.

10 Mi sa taara da mi kã, mi ka ta mi nuola-nɛi ku'i ciɛ mi waa yargaa aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i hã-na. Na saa da, Itieŋ uŋ hãa-mi fɔ̃ŋgũɔ maŋ, u hãa-mi baa-yo wuɔ mi kãyã-nɛi na naŋ kaasĩnni u hũmelle-na, u saa hã-mi baa-yo wuɔ mi kɔsuɔŋ-na.

11 Tobiŋ namaa, mamaŋ tĩyãa ma yaa daama: Taa na nyɛ! Gbãaŋ na hi na fuoŋgu-i Diiloŋ-hũmelle-na. Taa na dii sirɛiŋa na-naa nuɔ. Taa na nunu na-naa. Bilaaŋ na-naa

* **13:1** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 19.15

fafamma. Mafaŋ da ma ce, Diiloŋo-i nelnyulmuntieŋo-i baa yaafɛ̃llentieŋo-i u ka waa baa-na.

12 Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba pãa na jaaluŋgu.

13 Itieŋo-i Yesu-Kirsa kãyã-nɛi. Diiloŋo pigãaŋ-na uŋ dɔl-naŋ dumaa aa u *Yalle waa baa-na hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã
Galasitaamba-i Nelmuoyamma

Pol nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã Galasi Diiloŋ-dũŋ-baamba. *Yuifubaa-ba waa-bɛi, *niɛraamba bi waa. Ba nuɔ Yesu-Kirsa maama-i Pol yaa wulaa-i aa hũu-ma. Ŋga huɔŋgu naŋgu juɔ hi, nuɔmba namba kã ka ta ba guɔl ba gbeini-i. Kutaamba taa ba piiye wuɔ Pol fuɔ fɛrɛ-i Yesu *pɔpuɔrbiloŋ-kerre sĩ, aa uŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i dumaa, ma yaaŋga'i sĩ. Ba taa ba bi piiye wuɔ niɛraamba maŋ hũyãa Yesu maama-i ba saaya ba *jã a saa baa Yuifu ba *ãnjĩnamma-i.

Baŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, ma kã ka hi Pol. Pol wuɔ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i a tagaaya pigãaŋ-ba ba da ba suɔ wuɔ fuɔ-i Yesu pɔpuɔrbiloŋo-i kelkel (sap. 1–2). U biyaa *Tobisĩcɔlɔnniŋ-sɛbɛ maama-i tagaaya pigãaŋ-ba wuɔ molo siɛ gbãa wuɔ Yuifu ba ãnjĩnamma-i a ce nelviiŋo Diiloŋo yufelle-na; kɛrɛ da ŋ hũu Yesu maama-i ku yaa gbãa ce-ni nelviiŋ nuɔ (sap. 3–4). Wuɔ Yesu-Kirsa hũyãa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ãnjĩnamma nyisɛ̃nni-na a ce ba waa ba fɛrɛŋ nuɔ; kɛrɛ ba yaŋ ba hɔmmu fɛ̃ gbarnu. Ŋga wuɔ baŋ yeŋ ba fɛrɛŋ nuɔ, ba baa naŋ hãlmaaŋ-nu baa kufaŋgu-i a ta ba ce kumaŋ dɔlaanuŋ-bɛi. Ba yaŋ *Diiloŋ-Yalle ta di ta ba yaaŋ-na ba ãncemma-na hiere (sap. 5–6).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ. Pɔpuɔrbilosĩnni fanni-i mi saa da-ni nuɔŋ nammu-na, mi saa bi da-ni nɛliɛŋ bargɔ-na, ŋga Yesu-Kirsa-i baa i To-i Diiloŋo maŋ siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, ba yaa hãa-mi baa-ni.

2 Muɔ baa tobimba maŋ dii bande-i-na hiere, i jaalaa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ dii Galasi-i-na.

3 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

4 Yesu-Kirsa ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a pir i ãmbabalma-i i yunni-na a duɔ hũu-ye miwababalaŋ daayo nammu-na ŋaa i To-i Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.

5 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ bɔbɔima ta ma haa Diiloŋo-na hɔnni maŋ joŋ! Ma ce dumaa.

Neldɔdɔlma dii ma diei yoŋ

6 Naŋ duɔŋ ta na cĩina Diiloŋo-i donduo dumaaŋo maŋ nuɔ-i, ku cuu mi huɔŋga-i; ŋ siɛ suɔ wuɔ u yaa ciɛ baa-na aa bĩ-na *Kirsa barguɔ-i-na duɔ ce-na u baaŋ namaa; na bir yaŋ ufaŋo-i aa ta na gbar na nyaanu neldɔdɔlma namma.

7 A ne da neldədəlma namma si dii ji fa yii baa Kirsa
maama-i. Ba tãal-na. Ba taara ba cure Kirsa *Neldədəlma-i.
8 Iŋ waaŋ Neldədəlma maŋ baa-na, umaŋ duɔ kã ka waŋ u
deŋ maama baa-na, Diilo baa yaŋ kutieŋɔ-i. Halle da ku fiɛ'a
miɛmɛi, Diilo baa yaŋ-ye. Da ku fiɛ'a *dərpəpuərbiloŋɔ, Diilo
baa yaŋ-yo.
9 I gbuɔya-nɛi baa-ma cor, mi tiraa mi tir ma yaa baa-na
daama-i: Naŋ hŭyãa Neldədəlma maŋ, umaŋ duɔ kã ka waŋ
u deŋ maama baa-na, Diilo baa yaŋ kutieŋɔ-i.
10 Namaa wulaa, dumandɛ-i-na mi taara nelbiliemba'i dəl-
mi waa mi taara Diiloŋɔ'i dəl-mi? Mi taara mi ce kumaŋ
dəlaanuŋ nelbiliemba wɛi? Kuɔ mi taa mi taara nelbiliemba
dəl-mi, mii naa saa gbãa waa Kirsa cãarãŋ muɔ.

Poliŋ daa Yesu pəpuərbilosĩnni-i dumaa

11 Tobiŋ namaa, yaaŋ mi waŋ ninsoŋɔ-i baa-na: Miŋ waaŋ
*Neldədəlma maŋ baa-na, nelbiloŋ huɔyasaŋga sĩ.
12 Mi saa nu-ma nɛliɛŋ nuŋ-nu, mi saa bi hãalã-mɛi moloŋ
wulaa; Yesu-Kirsa fuɔ fɛrɛ yaa tigãaŋ-mi baa-ma.
13 Miŋ ŋa naa ta mi wuɔ *Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i dumaa,
na saa bi yaŋ-ma numma. Mi taa mi ce Diiloŋɔ dũŋ-baamba-i
kpãncɔ̃lgŭɔ mi cor. Mi taa mi taara mi muonu Diiloŋɔ dũŋgu-i.
14 Mii naa silaa vaa mi fɛrɛ cor baa Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle
wuɔsaaŋgu-i; a ce dumaaŋɔ-na, mi nabaamba-na, nuɔmba bɔi
saa ta ba fi baa-mi.
15 Ŋga ku huɔŋguŋ juɔ hi, umaŋ hielaa u yufelle miɛ dii mi
nyu kusũŋgu-na, u ciɛ baa-mi aa bĩ-mi ce-mi u wuoŋ muɔ,
16 aa pigãaŋ-mi u Biɛŋɔ-i mi da mi waŋ u maama-i baa
*niɛraamba-i. Mafammaŋ ciɛ, mi saa piɛ moloŋ caaŋ-nu wuɔ
mi ka yuu-yo baa nelma.
17 Mi saa bi kã *Yerusalɛmu-i-na ka ne bamaŋ taa yaaŋga
muɔ-na Yesu pəpuərbilontesĩnni-na. Mi yaaŋ aa sire kã
Arabi*. Ku huoŋgu-na, mi suɔ bir jo Damasi-i-na.
18 Mi ciɛ bieŋa siɛi aa suɔ da mi kã Yerusalɛmu-i-na da mi ka
taara Piɛr† suɔ-yo. Miŋ kaa da-yo, mi ciɛ yinni cĩncieluo baa
ni ndii yoŋ baa ufaŋɔ-i.
19 Miŋ kãa terieŋgu-na, da ma hel fuɔ baa Itieŋɔ hãaŋɔ-i
Sake-i-na, mi yufelle saa haa Yesu *pəpuərbiloŋɔ naŋ-na.
20 Miŋ waŋ mamaŋ daama-i coima sĩ; Diiloŋɔ yaa mi siɛra.
21 Miŋ hilaa terieŋgu-na, mi kã Siiri mara nuɔ, aa sire
terieŋgu-na a kã Silisi mara nuɔ.
22 Bamaŋ cuu Kirsa huoŋ-nu *Yude-i-na, ba saa naa hi da mi
yufelle yogo.

---

* **1:17** ***Arabi:*** Nelle naŋ yerre-i dumaaŋɔ-na. † **1:18** Piɛr yerre nande yaa wuɔ Sefasi. Niɛŋ Nsãa 1.42.

23 Ba taa ba nu nuɔmba piiye yoŋ wuɔ: «Umaŋ taa u ce-ye
kpãncɔ̃lgũɔ-i, u yaaŋ fiɛfiɛ-i-na aa tuɔ waŋ Yesu maama baa
nuɔmba-i; ŋ siɛ suɔ wuɔ uu naa gbuu cɔ̃-ma.»
24 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, baa ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i mi
maama-na.

2

Yesu pɔpuɔrbiemba daa ba-naa Yerusalɛmu-i-na

1 Bieŋ cĩncieluo baa a naa ku huoŋgu-na, mi tiraa bir kã
*Yerusalɛmu-i-na baa Barnabasi. Mii naa bi ce Tite kã baa-
mi.
2 Mi kãa Diiloŋ-kãmma. Miŋ kãa, yiiŋgu naŋgu-na, yiɛ da
i-naa baa Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba-i ba kula. Miŋ waŋ
*Neldɔdɔlma-i dumaa baa *niɛraamba-i, miɛ suur ma yaaŋga-
na a piiye tũnu-bɛi. Mi saa ta mi taara mi maacemma ce
maaceŋgbãŋgbãlãmma ku'i ciɛ miɛ suur ma yaaŋga-na a piiye
tũnu-bɛi.
3 Halle mi nawuoŋo-i Tite waa niɛryiɛŋo, ŋga molo saa ji
guor-o yinduɔŋgu wuɔ u *jã.
4 Ŋ siɛ suɔ wuɔ huhurmantaamba namba waa guɔl baa Di-
iloŋ-dũŋ-baaŋ miɛŋo-i. Bafamba taa ba taara u jã. Ba yagalaa
suur baa-ye da ba ne iŋ yeŋ i fɛrɛŋ nuɔ dumaa Yesu-Kirsa
horre-na aa da ba bir ce ku yaa sɔgɔlnu *Moisi *ãnjĩnamma-i
i gbeini-na.
5 I saa hũu aa hã-ba halle cɛkũɔ. I ciɛ mafamma-i ninsoŋo
maŋ dii Neldɔdɔlma-na u duɔ gbãa tĩɛ u temma-i na da na suɔ-
yo.
6 Miŋ piiye tũnu yaataamba-i, ba saa da manamma naara.
A ne da ba kãŋ ba yaa-i nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba-i Diiloŋ-dũŋgu-
na, ŋga baŋ niɛ kumaŋ aa ta ba kãŋ-ba, mɛi sa ne kufaŋgu-i.
Diiloŋo sa ce ciɛluɔ.
7 Ba saa da manamma haa. Ŋga ba daa Diiloŋ uŋ puɔraa
Piɛr dumaa wuɔ u waŋ Neldɔdɔlma-i baa *Yuifubaa-ba-i, u bi
puɔraa muɔŋo-i dumɛi wuɔ mi waŋ-ma baa niɛraamba-i.
8 Uŋ puɔraa Piɛr dumaa Yuifubaa-ba wulaa, u bi puɔraa
muɔŋo-i dumɛi banamba wulaa.
9 Sake-i baa Piɛr a naara Nsãa-i ba taa ba kãŋ ba yaa-i Diiloŋ-
dũŋ-baamba yuntaaŋ-kirɛiŋa-i. Bafambaŋ juɔ suɔ wuɔ Diiloŋo'i
ciɛ baa-mi aa hã-mi maaceŋ daama-i, baa dii hũmma muɔ baa
Barnabasi-i i nammu-na a pigãaŋ wuɔ ba hũyãa-ma. Terieŋgu
faŋgu-na, yiɛ saa-ma baa i-naa; miɛ yiɛ i ka kã niɛraamba
hɔlma-na ka tiɛ waŋ Yesu maama-i, bafaŋ ba'a ba ka kã Yuifu
ba wulaa.
10 Ba taaraaya nelma diei yoŋ i wulaa: wuɔ i baa yaŋ ba
sũntaamba maama karaanu-yiɛ Yerusalɛmu-i-na. Mi bi ciɛ-
ma ma cemma-i.

Pol cãlãa Piɛr nuɔmba-na

11 Ku huoŋgu-na, Piɛr wuɔ ji jo Ãntiyɔsi-i-na i wulaa. Uŋ juɔ, mi saa yaŋ-yo; uu naa silaa cãl cor.

12 Uŋ juɔ, u taa u gbonu u wuo niiwuoni-i baa tobimba maŋ *niɛraamba-i. Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Sake wuɔ saaŋ nuɔmba jo. Bafamba taa ba kuye *jãmmaŋ-kũŋgu-i. Baŋ juɔ, Piɛr wuɔ kãalã, u sa tiraa wuo niiwuoni-i baa niɛraamba-i.

13 *Yuifubaa-ba namba waa baa-yo, bafamba-i hiere baa bi suuye ba yufieŋa-i aa cu Piɛr huoŋ-nu. Halle Barnabasi fuɔ fɛrɛ yaaŋ ba tãal-o dii-yo ba dawɔruɔ-i-na.

14 Miŋ juɔ da ba ciluɔ sa kã hũmeduɔle baa ninsoŋo maŋ dii *Neldɔdɔlma-na, miɛ fulnu Piɛr nuɔmba-na miɛ: «Nuɔni maŋ Yuifuyiɛŋ nuɔ, nuɔ da ŋ yaŋ Yuifusĩnni-i aa ce ŋ fɛrɛ niɛryiɛŋ nuɔ, ma da niɛ ŋ ta ŋ taara ŋ guor niɛraamba-i ce-ba Yuifubaa?

15 «Miɛ fuɔ, miɛ huɔŋ baa Yuifusĩnni-i; niɛraaŋ miɛ sĩ, ba kãŋ ba yaa-i ãmbabalmanciraamba-i wuɔ ba sa wuɔ *Moisi *ãnjĩnamma-i.

16 Ŋga i suyaa wuɔ nɛliɛ siɛ gbãa wuɔ ãnjĩnamma-i a ce nelviiŋo Diiloŋo yufelle-na. Da ŋ hũu Yesu-Kirsa maama-i, ku yaa Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ. Ku'i ciɛ miɛ i bi hũu Yesu-Kirsa maama-i diɛ gbãa ce nelviiŋ miɛ Diiloŋo yufelle-na. Ku saa ce ŋaa ãnjĩnamma wuɔsaaŋgu yaa ka ce-ye nelviiŋ miɛ Diiloŋo yufelle-na dɛ! Iŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i, ku yaa ka ce-ye nelviiŋ miɛ, ni ma'i sĩ ãnjĩnamma wuɔsaaŋgu siɛ gbãa ce moloŋo nelviiŋo.

17 Miɛ maŋ Yuifubaa miɛ, da kuɔ iŋ hũyãa Yesu maama-i diɛ vii Diiloŋo yaaŋga-na, i ciɛ ãmbabalmanciraaŋ miɛ baa niɛraamba-i hiere kuuduɔŋgu, ku yuŋgu yaa wuɔ *Kirsa yaa diyaaŋ nuɔmba-i ãmbabalma cemma-na kɛ! A ne da ma'i sĩ.

18 Miŋ naana hũmelle maŋ, da mi tiraa bir jo-diɛ, ku pigãaŋ wuɔ mi cãlãa cemma.

19 Na saa da, ãnjĩnamma ciɛ mɛi hiel mi naŋga ma wuɔsaaŋgu-na da mi ta mi ce baa Diiloŋo. Kuu dii ŋaa ba gbuu-mi baa Kirsa-i ko-mi. A ce dumaaŋo-na ãnjĩnamma siɛ gbãa yuu-mi baa wɛima.

20 Kuu dii ŋaa mi kuu, mi yalle taa aa Kirsa diele yaa cɛr waa-miɛ. Miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i nyuŋgo-i-na, mi haa mi naŋga-i Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔ-i. U yaa dɔlaa-mi aa hũu-ma ku mi maama-na.

21 Mi siɛ cĩina Diiloŋo hujarre-i. Kuɔ ãnjĩnamma yaa taa ma ce-ye nelviiŋ miɛ Diiloŋo yufelle-na, dumaaŋo-na Kirsa kuliiŋgu naa ce gbãŋgbãŋ.»

3

Ãnjĩnamma sa ce nɛliɛŋo nelviiŋo

1 Galasitaaŋ namaaŋo-i daana-i, na yunni kuu aa yaŋ-na.
Hai moloŋo-i bĭɛnaana na yunni-i bĭɛnaŋ daama temma-i? Ŋ
siɛ suɔ wuɔ Yesu-Kirsaŋ kuu yuŋgu maŋ nuɔ-i *daaŋgu-na, ma
waaŋ kaala baa namaaŋo-i.
2 Mi ka yuu-na baa nelma diei yoŋ: Diiloŋo hãa-na u *Yalle-i
wuɔ na wuɔyaa *Moisi *ãnjĭnamma yaa fafamma sisɔ u hãa-
na baa-de wuɔ na yiɛraaya nu *Neldɔdɔlma-i aa hũu-ma?
3 Bige-i ciɛ na yunni ku aa yaŋ-na dumaaŋo-na? Bige-i ciɛ
naŋ duɔŋ mamaŋ baa *Diiloŋ-Yalle-i na ta na taara na perieŋ-
ma fiɛfiɛ-i-na baa namaa fɛrɛŋ fɔ̃ŋgũɔ?
4 Na daa nelma bɔi. Na yuu ba'a Diiloŋo pigãaŋ-na baa-ma
gbãŋgbãŋ wɛi? U saa pigãaŋ-na baa-ma gbãŋgbãŋ!
5 Diiloŋ duɔ hã-na u Yalle-i aa tuɔ ce gbɛrɛ-wɛima-i na hɔlma-
na, u ce kufaŋgu-i wuɔ na wuɔ ãnjĭnamma sisɔ u ce-ku wuɔ na
nuɔ Neldɔdɔlma-i aa hũu-ma?
6 Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«*Abiramu hũyãa Diiloŋ-
nelma-i aa haa u naŋga yuɔ ku'i ciɛ Diiloŋo tuɔ kãŋ-yo nelviiŋo.»**
7 Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na suɔ wuɔ bamaŋ hũyãa
Diiloŋ-nelma-i Abiramu temma-i, ba yaa Abiramu bisãlŋ-
kirɛiŋa-i.
8 A saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, Diiloŋo
taara *niɛraamba maŋ da ba hũu u maama-i u dii-ba baa
nelviimba, ku'i ciɛ u wuɔya waŋ neldɔdɔl daama-i baa Abi-
ramu-i wuɔ: *«Mi ka ta mi cor baa nuɔnɛi mi ce baa dũnni-i hiere
hĭɛma-na.»*†
9 A ce dumaaŋo-na, Abiramuŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na u ce
baa-yo dumaa, umaŋ duɔ bi haa u naŋga-i yuɔ u ka bi ce baa-
yo Abiramu temma-i.
10 A ne da bamaŋ haa ba naŋga ãnjĭnamma wuɔsaaŋgu-
na, Diiloŋo waasaaŋ-ba. Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-
na? Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Bamaŋ sa wuɔyaaŋ
ãnjĭnamma-i hiere ma kũŋgu-na, Diiloŋo ka waasa-bɛi.»*‡
11 Aa bi tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: *«Umaŋ duɔ haa u naŋga Diiloŋo-na,
nelviiŋo; u ka kor.»*§ Terieŋgu faŋgu-na, ku kaalaaya wuɔ molo
siɛ gbãa wuɔ ãnjĭnamma-i a ce nelviiŋo Diiloŋo yufelle-na.
12 Ŋga ma bi tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: *«Umaŋ duɔ gbãa wuɔ
ãnjĭnamma hũmieŋa-i hiere, a ka kor-o.»** Terieŋgu faŋgu-na,
ku pigãaŋ wuɔ a haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na baa a haa ŋ naŋga-i
ãnjĭnamma wuɔsaaŋgu-na, nelduɔma sĭ.
13 Ŋga molo saa gbãa wuɔ ãnjĭnamma-i ma kũŋgu-na hiere.
A ce dumaaŋo-na Diiloŋo naa waasa-yiɛ. Ŋga Yesu-Kirsaŋ kuu
*daaŋgu-na, ku pigãaŋ wuɔ u hũyãa miɛ waasamma-i ce-ma

* **3:6** Miwaaŋo jĭnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 15.6 † **3:8** Miwaaŋo jĭnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 12.3 ‡ **3:10** Anjĭnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 27.26 § **3:11** Abakuke (Habaquq) 2.4 * **3:12** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 18.5; Ɔrɔm. 10.5

u maama. Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Da ba nuŋ umaŋ daaŋ-nu, ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋo waasaaŋ kutieŋo-i.»*†

14 Ku ciɛ dumɛi Diiloŋ uŋ ŋa naa pã nuŋgu maŋ baa Abiramu-i wuɔ u ka ce baa-yo, Yesu-Kirsa ce ku jo ji bure bi hi niɛraamba-i. Aa Diiloŋ uŋ pãa u Yalle maŋ nuŋgu-i, i hieroŋo-i iŋ hũyãa u maama-i ku'i ciɛ i tiɛ da-de.

15 Tobiŋ namaa, mi ka waŋ nelma diei a pigãaŋ-na a saa baa kuŋ ceŋ dumaa i tiɛ da-ku: Moloŋ duɔ pã nuŋgu baa u nanolŋo aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ aa haa u niele, u siɛ gbãa ka bir jo baa huoŋãndaaŋgu.

16 A ne da Diiloŋo pãa u nuŋgu-i baa Abiramu-i baa u huoŋgu-i. Ba saa cira: «U huoŋ-baamba». Ku ka ce ŋaa baa dii bɔi. Ba ciɛra: «U huoŋgu». A pigãaŋ wuɔ uu dii u diei; aa u yaa *Kirsa-i.

17 Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ ma yaa daama: Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa Abiramu-i, Moisi ãnjĭnamma siɛ gbãa jo bieŋ nuɔsiba hãi baa bieŋ komorre baa cĭncieluo ku huoŋgu-na ji boruona-kuɔ. Ma siɛ gbãa ce.

18 Da kuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, ku da ãnjĭnamma wuɔsaaŋgu'i nuɔ-i, ba sa tiraa bĭ kufaŋgu-i nupãlle. A ne da Diiloŋ uŋ ciɛ baa Abiramu-i uu naa pã nuŋgu'i baa-yo aa cema.

Ãnjĭnamma yuŋgu yaa haku-i?

19 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo hãa-ye *ãnjĭnamma-i yuŋ haku-i nuɔ-i? U naaraaya-mɛi u nupãlle-na i diɛ tiɛ da i maacembabalamma-i. U ciɛ ku yaa-i a tuɔ cie *Abiramu hãayɛ̃lŋo jomma-i; nupãlle vii u yaa-i. Ãnjĭnamma famma-i *dɔrpɔpuɔrbiemba'i hãa *Moisi-i baa-ma u jo baa-ma ji hã-ye.

20 A ne da Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa Abiramu-i, molo saa waa ba hɔlma-na, Diilo fuɔ fɛrɛ yaa piiye baa Abiramu-i.

21 Terieŋgu faŋgu-na, ãnjĭnammaŋ waaŋ mamaŋ, ma hilaa ma deŋ baa Diiloŋ-nupãlle-i wɛi? Ma saa hel ma deŋ! Kuɔ ãnjĭnamma namma waa ta ma gbã ma kor nuɔmba-i, maa naa gbãa ta ma ce nɛliɛŋo-i nelviiŋo Diiloŋo yufelle-na.

22 Ŋga Diiloŋ-nelma karaa ãndaaŋgu-i wuɔ ãmbabalma cuure nuɔmba-i hiere, a ce dumaaŋo-na bamaŋ da ba hũu Yesu-Kirsa maama-i, Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, u ka ce-ku hã-ba.

23 Aa *Kirsa maama suɔ da ma jo, ãnjĭnamma naa ce-ye ŋaa kasobieŋ miɛ fuɔ Diiloŋo ji pigãaŋ-ye Kirsa maama-i i diɛ hũuma.

24 A ce dumaaŋo-na, ãnjĭnamma naa waa i yuŋ-nu ta ma diiye hũmelle-na ma cie Kirsa duɔ jo i diɛ hũu u maama-i a ce nelviiŋ miɛ Diiloŋo yufelle-na.

† **3:13** Ãnjĭnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 21.23

25 Kirsaŋ juɔ aa i hũu u maama-i, ãnjĩnamma sa tiraa ma ye
i yuŋgu-na.
26 Fiɛfiɛ-i-na, naŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i, na ciɛ Diiloŋ-
bisãlŋ namaa hiere.
27 Namaa namaŋ *baatiseŋ hiere a suur Kirsa horre-na, na
biyaa Kirsa maama.
28 *Yuifuyiɛŋ nuɔ o, Yuifuyiɛŋ nuɔ sĩ o, kɔriɛŋ nuɔ o, kɔriɛŋ
nuɔ sĩ o, bibiɛŋ nuɔ o, ciciɛŋ nuɔ o, yuŋgu si dii-kuɔ. Na ciɛ
baaduɔŋ namaa Yesu-Kirsa horre-na.
29 Aa da na waa Kirsa baaŋ namaa, na ciɛ Abiramu huoŋ-
baaŋ namaa, a ce dumaaŋo-na, Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa
Abiramu-i na nuŋgu dii-kuɔ.

4

1 Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Kuu
dii ŋaa bisãlãaŋo maŋ saaya u sire wuo u bĩncɔiŋ-ciiluŋgu.
Ciiluŋgu vii u yaa-i, ŋga u yaaŋgaŋ'a ka saa hi kaala yogo, uu
dii ŋaa kɔriɛŋo: U siɛ gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-yuɔ baa ciiluŋ
daaku-i.
2 Nuɔmba'i dii ta ba ne fuɔ fɛrɛ-i aa bi ta ba ne u wɛima-i ba
cie u bĩncɔiŋ uŋ diyaa huɔŋgu maŋ ku da ku hi.*
3 Ku yaa naa waa ŋaa miɛ kũŋgu-i. I waa ŋaa bisãlŋ miɛ.
Bĩncuɔŋ-hũmelle naa guor i tiɛ wuɔ-de ŋaa kɔraaŋ miɛ.
4 Ŋga Diiloŋ uŋ ŋa naa dii huɔŋgu maŋ, kuŋ juɔ hi, u saaŋ u
Biɛŋo jo. U juɔ ciɛŋo'i ji hoŋ-yo *ãnjĩnamma bãaŋgu-na
5 duɔ gbãa sãa i yunni-i, miɛ maŋ waa ãnjĩnamma nyisɛ̃nni-
na. U ciɛ mafamma-i i diɛ gbãa diɛ ce Diiloŋ-bisãlŋ miɛ.
6 Naŋ yeŋ Diiloŋ-bisãlŋ namaa, ku'i ciɛ Diiloŋo saaŋ u Biɛŋo
*Yalle-i† na hɔmmu-na. Di yaa ciɛŋ i tiɛ bĩ Diiloŋo-i «Baba».
7 Terieŋgu faŋgu-na, na sa tiraa na ye kɔraaŋ namaa, naa dii
bɛpuɔŋ namaa. Naŋ yeŋ u bɛpuɔŋ namaa, u ka hã-na ciiluŋgu
maŋ uŋ jĩɛna-kuɔ duɔ hã u bisãlmba-i baa-ku.

Galasitaamba maama yuu Pol huɔŋga-i

8 Dĩɛlũɔ-i-na, na saa ta na suɔ ninsoŋ-Diiloŋo-i, a ce du-
maaŋo-na naa naa ta na ko na fɛrɛ na hã diiliesɔsɔyaamba.
9 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, na suɔ ninsoŋ-Diiloŋo-i, mi gbãa cira Diiloŋo
yaa suyaaŋ-naŋ fiɛfiɛ-i-na, ma da niɛ na ta na taara na bir dii
na yunni-i ãnsɔsɔmma-na? Na taara na bir jo kɔrsĩnni-na wɛi?
10 Na fiɛlaa yinni nanni, baa caamba namba, baa bieŋa naŋa
ta na ce ponsanni aa ta na tĩɛ maraama wuɔ na ce Diiloŋ-
huɔŋga.

---

* **4:2** Pol ba bãaŋgu-na, Girɛkibaa-ba wulaa, tuoŋo yaa pigãaŋ u bɛpolŋoŋ hii bibiɛŋo huɔŋgu maŋ nuɔ-i. Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i tuoŋ duɔ uu si dii, bɛpolŋo gbãa wuo u ciiluŋgu-i. † **4:6** Diiloŋ-Yalle-i baa u Biɛŋo Yalle-i Yaduɔle yaa-i.

11 Na ce korma ta ma da-mi baa-na. Ku ce miŋ ciɛ mulĭɛma
maŋ baa-na, mi ciɛ-ma gbãŋgbãŋ wɛi?
12 Tobiŋ namaa, muɔ miŋ ciɛ mi fɛrɛ namaa temma-i du-
maa, jande, mi cãrã-nɛi, ciɛŋ na fɛrɛ mɛi bi temma-i dumɛi.
Na saa ce kuujaŋgu diei miɛ.
13 Na suyaa wuɔ miŋ waaŋ *Neldɔdɔlma-i baa-na dĭɛlã-
wamma-i, jarma'i ciɛ mi waŋ-ma baa-na.
14 Miŋ waa jarma-na, naa naa gbãa cĭina-miɛ, naa naa gbãa
bi ta na ce nyɛnyɛlma miɛ, ŋga mafamma saa ce. Na yaaŋ
aa bel-mi ŋaa *dɔrpɔpuɔrbiloŋ muɔ, na bilaa-mi ŋaa muɔmɛi
Yesu-Kirsa-i.
15 Mi suyaa miɛ kuɔ naa na'a na ka gbãa, naa naa hiel na
yufieŋa-i hã-mi. Na hɔmmu naa gbuu fɛ̃ huɔŋgu faŋgu-na da
yogogo. Bige-i juɔ ce? Hɔfɛ̃lle falle curaa hie?
16 Miŋ waaŋ ninsoŋo-i baa-na ku'i ciɛ na da niɛ sĭ mi bigãaŋ-
na wɛi?
17 Bamaŋ gbaraaŋ ba nyaanu-nɛi, baŋ jɔguɔŋ mamaŋ baa-
na, ma saa fa. Ba taara ba kar-na muɔŋo-na na waa baa ba
yaa-i ta na gbar na nyaanu-bɛi.
18 Da ŋ ta ŋ kuye ãnfafamma-i hɔnni maŋ joŋ, ku faa; ku saa
saaya ku waa mɛi yufelleŋ yoŋ.
19 Mi bisãlŋ namaa, na maama gbu ma ko-mi, ma jaŋ-mi ŋaa
ciɛŋo kusũŋ da ku bel-o kuŋ jaŋ-yoŋ dumaa. Da mi ji suɔ wuɔ
na ciɛ baaduɔŋ namaa baa *Kirsa-i, ku yaa jaŋ daama ka ciire-
miɛ.
20 Mi huɔŋga cuu baa-na, a ce dumaaŋo-na mi gbuu ta mi
taara dumandɛ-i-na mi waa na hɔlma-na a suɔ miŋ ka waŋ
mamaŋ baa-na.

Abiramu horre maama

21 Namaa namaŋ taaraayaŋ na bir kã *Moisi *ãnjĭnamma-
na, na'a niɛ? Na saa nu mamaŋ waaŋ ãnjĭnammaŋ-sɛbɛ-i-na
wɛi?
22 Ma nyɛgãaŋ wuɔ: *Abiramu daa bɛpolŋo diei baa
kɔrciɛŋo-i, aa u bi diei baa nebiciɛŋo-i.‡ Kɔrciɛŋo-i ba taa ba
bĭ-yo Agaar aa bĭ nebiciɛŋo-i Sara.
23 Kɔrciɛŋo biɛŋo huɔŋ nelbilieŋ homma, a ne da nebiciɛŋo
biɛŋo-i Diiloŋo'i pãa nuŋgu baa-yo aa hã-yo baa-yo.
24 Nelma famma gbãa bi pigãaŋ-ye bige-i? I gbãa saa caaŋ
daaba-i ba hãi-i-na baa *tobisĭnni hãi. Dĭɛlã-tobisĭnni yaa
nimaŋ ciɛ Sinayi tãnuŋgu-na.§ Ni yaa juɔ baa kɔrsĭnni-i. I gbãa
saa ni yaa baa Agaar.

‡ **4:22** Niɛŋ Miwaaŋo jĭnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 15–21. § **4:24** Niɛŋ Hel-
maŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 19–24.

25 Agaar yerre yaa haa Sinayi tãnuŋgu-na dii Arabi-i-na.
Agaar bi dii ŋaa niŋ daa *Yerusalɛmu-i dumaa nyuŋgo-i-
na, bamaŋ dii-yuɔ, ba yaa u bisãlmba-i; ãnjĭnamma ciɛ-ba
kɔraamba.
26 Ŋga Yerusalɛmu maŋ dɔrɔ-i-na, u yaa dii ŋaa nebiciɛŋo-i,
uu dii u fɛrɛŋ nuɔ; u yaa miɛ nyu-i.
27 Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ:
«Cɛparŋo bisãlmba ka ciinu yaŋ cɛnikɔruɔ baamba-i.
Terieŋgu faŋgu-na, ciɛŋ nuɔni maŋ ŋ naŋga saa kã ŋ huoŋ-nu dede,
fɛ̃ ŋ huɔŋga-i.
*Ta ŋ nyɛ ŋ tataala, nuɔni maŋ saa da ku jamma-i dede.»**
28 Tobiŋ namaa, *Isakiŋ yeŋ nupãlleŋ-biloŋo dumaa, namaa
naa bi dii nupãlleŋ-bisãlŋ namaa dumɛi.
29 Ŋga naacombiloŋo maŋ huɔŋ nelbilieŋ homma-i, uŋ taa
u ce umaŋ huɔŋ *Diiloŋ-Yalle homma-i kpãncõlgũɔ-i dumaa,
kuu bi dii dumɛi nyuŋgo-i-na.
30 Ŋga Diiloŋ-nelma waaŋ wuɔ niɛ kufaŋgu kũŋgu-na? Ma
ciɛra wuɔ: *«Kɔrciɛŋo biɛŋo siɛ gbãa wuo tuoŋo ciiluŋgu-i ku-
uduɔŋgu baa nebiciɛŋo biɛŋo-i. A ce dumaaŋo-na, donya kɔrciɛŋo-i
baa u biɛŋo-i.»*†
31 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, miɛ ii si dii kɔrciɛŋo
bisãlŋ miɛ, ŋga ii dii nebiciɛŋo bisãlŋ miɛ; ii dii i fɛrɛŋ nuɔ.

5

Ii dii i fɛrɛŋ nuɔ

1 *Kirsa hũyãa-ye i diɛ waa i fɛrɛŋ nuɔ kelkel. Terieŋgu
faŋgu-na, gbãaŋ ba baa ji tiraa dii-na kɔrsĭnni-na!
2 Niɛŋ, muɔ Pol, miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama:
Da na ce ba *jã-na, Kirsa maama siɛ tiraa waa baa yuŋgu na
wulaa.
3 Yaaŋ mi tiraa tir-ma baa-na: Umaŋ duɔ ce ba jã-yo,
kutieŋo saaya u wuɔ *Moisi *ãnjĭnamma-i ma kũŋgu-na hiere
kpãŋkpaani.
4 Namaa namaŋ vaa na fɛrɛ baa ãnjĭnamma-i wuɔ na
taara na vii Diiloŋo yaaŋga-na, na buɔra baa Kirsa-i; Diiloŋo
ãnfafamma kuraaya-nɛi.
5 Miɛ fuɔ, iŋ hũyãa Kirsa maama-i, i suyaa wuɔ Diiloŋo
ka tuɔ kãŋ-ye nelviiŋ miɛ. *Diiloŋ-Yalle ciɛ i tĭɛna kufaŋgu
tĭɛnamma yaa-i.
6 Da ŋ waa Yesu-Kirsa horre-na, ŋ *jãa o, ŋ saa jã o, yuŋgu
si dii-kuɔ. Kumaŋ yuŋgu, ku yaa i hũu u maama-i a tiɛ dɔl baa
i-naa.
7 Naa naa biɛ hũmefafalle. Hai moloŋo-i juɔ ce na nanna-
diɛ? Hai juɔ ce na cĭina ninsoŋo-i?

---

* **4:27** Isayi (Ésaïe) 54.1 † **4:30** Miwaaŋo jĭnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 21.9-10

8 Na saaya na suɔ wuɔ umaŋ bĩɛ-na ce-na u baaŋ namaa, fuɔ
maacemma sĩ mafamma-i.
9 Siini-i baa ni yornumma-i niŋ sireŋ burjũmmu-i dumaa,
nelduɔŋo diei gbãa guɔla Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere dumɛi.
10 Muɔ fuɔ, Itieŋo ciɛ mi holle sa tie baa na maama-i. Mi
suyaa wuɔ na siɛ jɔguɔŋ na deŋ maama baa muɔmiŋ jɔguɔŋ
mamaŋ. Ŋga umaŋ guɔlaaŋ na gbeini-i, duɔ fiɛ waa niɛ niɛ,
Diiloŋo ka yuu-yo.
11 Tobiŋ namaa, mamaŋ ŋaa mɛi maama-i, kuɔ mi Diiloŋ-
nelma wamma-na, mii naa cor ta mi piiye baa nuɔmba-i wuɔ
da ŋ ta ŋ taara ŋ vii Diiloŋo yaaŋga-na fuɔ ŋ jã, baa naa waa
hie ta ba huol mi yaaŋ-na? Aa Kirsaŋ kuu *daaŋgu-na, baa naa
waa hie ta ba cĩina ku nelma-i?
12 Bamaŋ huolaaŋ na yammu-i baa *jãmmaŋ-kũŋgu-i, ba
yaaŋ bafamba fɛrɛŋ canni-i ta ba cie bige-i? Ba sa fũnuŋ kar-
ni nanna bɔlbɔl wɛí? Ku yaa i ka suɔ wuɔ jãmmaŋ-maama dii
kpelle ba wulaa.

I baa fer i kusũŋ-maama-i

13 Tobiŋ namaa, namaaŋo-i Diiloŋo bĩɛ-na ce-na u baaŋ
namaa, na da na waa na fɛrɛŋ nuɔ. Ŋga baa na ce kufaŋgu-i
gboruoŋgu a ta na ce kumaŋ dɔlaanu-nɛi. Yaaŋ aa na yaŋ na
maama ta ma dɔlnu na-naa na ta na kãyã na-naa.
14 Na saa da, *Moisi *ãnjĩnamma-i hiere ma juɔ ji gbura
ma-naa nelma diei maaŋ daama yaa nuɔ-i wuɔ: *«Ta ŋ dɔl ŋ
nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.»*
15 Ŋga da na bir yaŋ aa ta na hel na gãŋ baa na-naa, na
bigãaŋ na-naa ŋaa bĩmbaaŋ namaa; da na saa gbãŋ, na ka
kɔsuɔŋ na-naa.
16 Miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Yaaŋ *Diiloŋ-
Yalle ta di ta na yaaŋ-na, ku yaa na ka ne na kusũnniŋ-maama-i
aa yaŋ-ma.
17 Nelbiloŋo kusũŋ-maama-i baa Diiloŋ-Yalle kusũŋ-maama-i
maaduɔma sĩ. Diiloŋ-Yalle kusũŋ-maama-i baa nelbiloŋo
kusũŋ-maama-i ma sa kã hũmeduɔle. Ma hãi-i-na, ma sa gbo
baa ma-naa; ku'i ciɛ na sa gbã na ce kumaŋ dɔlaanuŋ-nɛi.
18 Da na yaŋ Diiloŋ-Yalle ta na yaaŋ-na, ãnjĩnamma siɛ tiraa
gbãa yuu-na baa wɛima.
19 Kumaŋ daaŋ nelbiliemba hɔlma-na ku sa puul. Ku yaa
daaku: saasorsĩnni, tĩlãsĩnni, bĩŋwosĩnni,
20 cufɛ̃buole, isɔmma, bigãaru, bɛrru, nahuɔŋga, hɔdulle,
yɛlma, bɔrɔmma, nuharuŋgu,
21 nenemuŋgu, koŋhiliiŋgu, gbuolaaŋgu, ni yaa kãaŋ du-
maaŋo-na. Miŋ waaŋ mamaŋ baa-na cor, mi ka tiraa tir-ma

* **5:14** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18

baa-na: Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i, ba siɛ da munsuurmu *Diiloŋ-nelle-na.
22 Ŋga Diiloŋ-Yalleŋ dii kumaŋ nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga-na, ku yaa daaku: nelnyulmu, hɔfɛ̃lle, yaafɛ̃lle, hɔhĩnaŋga, hujarre, fafaaŋgu, viisĩnni,
23 hĩɛhĩɛŋɔ, gbãŋgbãmuŋgu. Ãnjĩnamma sa cĩina nifanni-i daani-i.
24 Bamaŋ hũyãa *Kirsa maama-i, ba gbuu ba kusũnniŋ-maama-i baa ba hɔbabalammu-i *daaŋgu-na ko-ni hiere.
25 Da kuɔ ii dii tĩɛna Diiloŋ-Yalle tĩɛnamma, i saaya i tiɛ ce diŋ taaraŋ i tiɛ ce kumaŋ.
26 Yaaŋ i nanna bombolma-i baa ãntaaramma-i baa nene-muŋgu-i i hɔlma-na.

6

Yaaŋ i tiɛ kãyã i-naa

1 Tobiŋ namaa, *Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ baa namaa namaŋ, da na da molo ce kuubabalaaŋgu, na bel-o da hĩɛhĩɛ na dii-yo hũmefafalle-na. Aa na bel na fɛrɛ unaŋ nuɔ ŋ baa ji suur fuɔ nallu-na.
2 Taa na kãyã na-naa. *Kirsa taara ku yaa na wulaa.
3 Umaŋ duɔ tuɔ ne wuɔ sĩ u temma si dii, a ne da u siɛ gbãa cii muonu caŋga, kutieŋɔ tãal u fɛrɛ.
4 Nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ, u ne fuɔ fɛrɛŋ ciluɔ-i u ne. Duɔ da u faa, u gbãa tuɔ muo u pãmpĩnaŋga-i a saa baa fuɔ fɛrɛŋ ciluɔ-i; ŋga u baa muo-ka wuɔ fuɔ bɔyaa mɛl-na.
5 Nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ baa u yuŋ-maama.
6 Umaŋ duɔ tuɔ hel u waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ni, kutieŋɔ saaya u da kunaŋgu ŋ nagãŋ-niini-na.
7 Baa na tãal na fɛrɛ: Molo siɛ gbãa bĩŋ Diiloŋɔ yaaŋga-i. Da ŋ duu kumaŋ, ŋ ji kar ku yaa-i.
8 Umaŋ duɔ vaa u fɛrɛ baa kumaŋ dɔlaanuŋ fuɔ fɛrɛ, ma ka wuo-yo; ŋga umaŋ duɔ vaa u fɛrɛ baa kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋ-Yalle-i, di ka pã-yo baa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede.
9 Baa na yaŋ i kũɔma seŋ baa ãnfafamma cemma-i. I kũɔŋ da ma saa kara, i ka da i maacemma sullu-i duŋ saaya du da huɔŋgu maŋ nuɔ-i.
10 Terieŋgu faŋgu-na, diɛ da i fɛrɛ huɔŋgu huɔŋgu, i saaya i tiɛ ce ãnfafamma-i nuɔmba-na hiere, ku huraa bamaŋ dii Diiloŋ-dũŋ-baamba horre-na.

Andaperieŋgu

11 Muɔmɛi hũyãa ta mi nyɛgɛ̃ŋ fiɛfiɛ-i-na baa mi fɛrɛŋ naŋga, na saa da mɛi nyɛgɛ̃mma dii wagaga.

12 Bamaŋ guoraaŋ-naŋ wuɔ na *jã, ba sa taara nelbiliemba bigãaŋ-ba *Kirsa kuliiŋgu maama-na *daaŋgu-na, ku'i ciɛ. Ba taara yerre yoŋ.
13 Bamaŋ kuuyeŋ *jãmmaŋ-kũŋgu-i daaba-i wuɔ *ãnjĭnamma, bafamba fɛrɛ-i ba sa wuɔ ãnjĭnamma-i. Ŋga ba guor-na da na jã aa ba da ba gbɛliɛŋ ba fɛrɛ.
14 Muɔ fuɔ, mi sa gbɛliɛŋ mi fɛrɛ, ŋga mi gbɛliɛŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa yaa u diei yoŋ. U yaa siyaa ba ko-yo i sɔlaaŋgu-na. Fuɔ kuliiŋgu yaa ciɛ miwaaŋo bĭmbĭnni nuoŋgu hel muɔ-na; ni sa tiraa gbãa yuu-mi baa wɛima.
15 Terieŋgu faŋgu-na, ŋ *jãa o, ŋ saa jã o, yuŋgu si dii-kuɔ. Kumaŋ yuŋgu, ku yaa ŋ ce nelfɛlɛŋ nuɔ.
16 Bamaŋ wuɔyaaŋ hũmel daade-i hiere, Diiloŋo fɛ̃ ba hɔmmu-i aa kãyã-bɛi, ba yaa Diiloŋ-baamba-i kelkel.
17 Pãduɔŋa maŋ mi kũɔma-na, a pigãaŋ wuɔ Yesu nolŋ muɔ, molo baa tiraa u mulĭɛŋ-mi.
18 Tobiŋ namaa, Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere. Ma ce dumaa.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã
Efɛsitaamba-i Nelmuoyamma

Polŋ taa u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i u waa kaso. U nyɛgãaŋ-yo hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa Efɛsi. Ba hɔlma-na, *Yuifubaa-ba waa, *niɛraamba bi waa. Pol taa u taara ba hieroŋo-i ba suɔ Diiloŋo kusũŋgu-i ku yaa ku ka gbãa kãyã-bɛi ba tĩɛnamma-na.

Diiloŋ uŋ taa u taara mamaŋ aa miwaaŋo suɔ duɔ doŋ, u waaŋ ma yaa pigãaŋ-ba sɛbɛ domma-na; wuɔ Diiloŋo ciɛra *Kirsa yaa ka waa bĩmbĩnni-i hiere ni yuŋgu-na baa nuɔmba-i hiere ba bi yuŋgu-na; a ce dumaaŋo-na, bamaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i, Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba-i hiere, ba ciɛ baaduɔmba fiɛfiɛ-i-na (sap. 1–3).

Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba bel ba-naa dumaa, u nuŋgu hii kufaŋgu-i; wuɔ ba yaŋ ba maama ta ma dɔlnu ma-naa, ba ta ba kãŋ ba-naa aa bi ta ba kãŋ Diiloŋo-i (sap. 4–6).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa. Muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã namaa namaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i Efɛsi-i-na a ce Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa.

2 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Diiloŋ uŋ ciɛ baa-ye dumaa Yesu-Kirsa barguɔ-i-na

3 Yaaŋ i tiɛ tuɔlnu Diiloŋo-i, Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i. Iŋ yeŋ horre-na baa *Kirsa-i, u ciɛ baa-ye aa hã-ye dɔrciiluŋgu-i ku sĩnni-na hiere dɔrɔ-i-na.

4 Aa Diiloŋo suɔ duɔ jĩna miwaaŋo-i, u yufelle naa hel-yiɛ i diɛ waa fuɔ baaŋ miɛ Kirsa barguɔ-i-na. U ciɛ mafamma-i i diɛ waa welewele u yaaŋga-na cãlmuɔ baa waa-yiɛ.

5 I maama dɔlaanu-yuɔ, a ce dii ku domma-na, u taa u taara u ce-ye u bisãlŋ miɛ Yesu-Kirsa barguɔ-i-na.

6 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i wuɔ u firiinu u huɔŋga-i baa-ye cor a hã-ye u Bɛduɔla-i.

7 U yaa ciɛ tãmmaŋ-kũŋgu a sãa i yunni-i aa pir i ãmbabalma-i. Diiloŋo pigãaŋ-ye u fafaaŋgu-i dumɛi ku sĩnni-na hiere.

8 U firiinu u huɔŋga-i baa-ye a ce-ye nelnurãaŋ miɛ baa cɛ̃cɛ̃muntaaŋ miɛ.

9 U pigãaŋ-ye u kusũŋgu-i. Ãnfafamma maŋ waa u huɔŋga-na dii ku domma-na, u pigãaŋ-ye baa-ma.

10 Ma cemmaŋ-huɔŋ da ku hi, u ka ce-ma: U ka tigiiŋ dɔrbĩmbĩnni-i hiere baa hĩɛmaŋ-niini-i aa haa Kirsa-i ni yuŋ-nu.
11 Diiloŋɔ hielaa u yufelle yiɛ dii ku domma-na a saanu baa fuɔŋ taaraŋ ku ce dumaa. Diiloŋɔ ce wɛima-i hiere kuŋ dɔlaanu fuɔ dumaa. Terieŋgu faŋgu-na iŋ yeŋ Kirsa horre-na, uŋ pãa nuŋgu maŋ baa-ye, u hãa-ye baa-ku.
12 A ce dumaaŋɔ-na, miɛ maŋ haa i naŋga-i Kirsa-i-na igɛ̃na, yaaŋ i tiɛ gbɛliɛŋ Dombuɔ-i.
13 Namaa fɛrɛ-i naŋ bi nuɔ ninsoŋɔ-i, naŋ nuɔ koŋkor-*Neldɔdɔlma-i, na hũyãa Kirsa maama-i. Naŋ hũyãa-ma dumaaŋɔ-na, Diiloŋɔ dãanya-nɛi baa u *Yalle-i uŋ ŋa naa pã dimaŋ nuŋgu-i baa-na.
14 Di yaa fĩɛŋ i hɔmmu-i wuɔ Diiloŋ duɔ ji kor-e gbula i ka da i niɛluɔ-i. Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i tiɛ jaal Dombuɔ-i.

Pol cãarã Diiloŋɔ-i hã Efɛsitaamba-i

15 Tobiŋ namaa, ku'i ciɛ miŋ juɔ nu wuɔ na haa na naŋga Itieŋɔ-i Yesu-i-na aa ta na dɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere,
16 mi sa nanna yiiŋgu baa Diiloŋɔ jaalma-i na maama-na. Na maama sa karaanu-miɛ.
17 Aa mi cãrã Itieŋɔ-i Yesu-Kirsa Diiloŋɔ-i, i To maŋ fafaaŋgu tieŋɔ-i, wuɔ u hã-na u *Yalle-i di ce-na nelnurãaŋ namaa a pigãaŋ-na baa-yo na suɔ-yo dɛi.
18 U puur na yufieŋa-i na suɔ uŋ bĩɛ-na mamaŋ nuɔ-i, aa uŋ jĩɛna ciilufafaaŋgu maŋ tuɔ cie u baamba-i na bi suɔ ku sĩnni-i,
19 aa bi tiraa suɔ uŋ ceŋ maacemma-i baa himma maŋ temma-i u hã miɛ maŋ hũyãa u maama-i.
20 U siire Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na baa hiduɔma famma yaa-i a jĩna-yuɔ u caaŋgu-na dii dɔrɔ-i-na.
21 Yuntesĩnni-i hiere, baa fõŋgõtesĩnni-i hiere, baa nel-lentesĩnni-i hiere ka hel baa himma-i hiere, *Kirsa dii ni dɔrɔ. Nelbõmbõmbaa-ba maŋ dii nyuŋgo-i-na baa bamaŋ juɔŋ bisĩnuɔ-i-na hiere, Kirsa dii ba yuŋ-nu.
22 Diiloŋɔ haa-yo bĩmbĩnni-i hiere ni yuŋ-nu, aa bi haa-yo fuɔ dũŋ-baamba bi yuŋ-nu.
23 Diiloŋ-dũŋ-baamba yaa Kirsa borre-i; ba wɛima-i hiere ma kãa ka jũŋ u yaa nuɔ-i. U yaa wɛima-i hiere miwaaŋɔ-na.

2

Diiloŋɔ kuraa-ye gbãŋgbãŋ

1 Dĩɛlũɔ-i-na, na ãmbabalma-i baa na cãlmuɔ naa ce-na ŋaa bikuoŋ namaa Diiloŋɔ wulaa.
2 Na taa na wuɔ nelbilieŋ temma; naa naa cu *jĩna ba yuntieŋɔ huoŋ-nu. Bamaŋ cĩinaana Diiloŋɔ nuŋgu-i u yaa diyaa-ba kuɔ.

3 Miɛ fɛrɛ-i ii naa bi waa dumɛi; i taa i ce kumaŋ dɔlaanu-yiɛ, i taa i ce i yufieŋ-maama. A ce dumaaŋɔ-na, Diiloŋɔ naa ka gãŋ baa-ye ŋaa uŋ kaa gãŋ baa bafamba-i dumaa.

4 Ŋga Diiloŋɔ hujarre temma si dii, i maama silaa dɔlnu-yuɔ cor,
5 a ce i ãmbabalmaŋ ŋa naa fiɛ ce-ye bikuoŋ miɛ, u siire-yiɛ baa *Kirsa-i. Diiloŋɔ ciɛ baa-na ku'i ciɛ na kor.
6 Iŋ suurii Kirsa horre-na, Diiloŋɔ siire-yiɛ baa-yo a hiel-e kuomba hɔlma-na i ka tiɛ ce i bãaŋgu-i baa-yo dɔrɔ-i-na.
7 U ciɛ mafamma-i duɔ pigãaŋ bamaŋ juɔŋ miɛ huoŋgu-na hiere wuɔ Yesu-Kirsa horre ciɛ u fa baa-ye cor.
8 Naŋ hũyãa Kirsa maama-i ku'i ciɛ Hujarrentieŋɔ kor-na gbãŋgbãŋ. Namaa cufaluŋgu sĩ; Diiloŋ-maacemma.
9 U saa ne na ãnfafamma aa kor-na, ku yaa molo siɛ gbãa gbɛliɛŋ u fɛrɛ.
10 Na saa da, Diiloŋɔ yaa maa-ye aa ce-ye nuɔfɛlaaŋ miɛ Yesu-Kirsa horre-na i diɛ tiɛ ce ãnfafamma. Ãnfafamma famma-i u tigiiŋ-ma dii ku domma-na i diɛ tiɛ ce-ma.

Kirsa horre ciɛ Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba ce baaduɔmba

11 Ma sĩ na suyaa wuɔ dĩɛlũɔ-i-na na waa *niɛraaŋ namaa? *Yuifubaa-ba taa ba bĩ-na wuɔ na saa *jã, aa ta ba gbɛ̃ ba fɛrɛ wuɔ ba jãa a saa baa pãduɔŋa maŋ ba kũɔma-na.
12 Huɔŋgu faŋgu-na, naa naa maa *Kirsa-i-na; na waa niɛraaŋ namaa, na nuŋgu saa waa baa *Isirahɛl-baamba-i; na nuŋgu saa waa Diiloŋ-nupãŋgu-na, na saa ta na hĩŋ bĩŋkũŋ taaluŋgu, aa na saa ta na suɔ Diiloŋɔ-i.
13 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, namaa namaŋ naa gbuu maa Diiloŋɔ-na, naŋ suurii Yesu-Kirsa horre-na, u tãmma piyaa-na yuɔ.
14 Yesu-Kirsa yaa juɔ baa yaafɛ̃lle-i. U ciɛ Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba ce baaduɔmba. Bigãaru maŋ waa ba hɔlma-na ŋaa dũŋkɔruɔŋgu ta ku karnu-bɛi, u kuu naara-kuɔ.
15 U buraana Yuifu ba *ãnjĩnamma-i baa ma hũmieŋa-i hiere, aa gbonu niɛraamba-i baa Yuifubaa-ba-i ce-ba baaduɔmba u horre-na. U juɔ baa yaafɛ̃lle-i jomma famma yaa-i.
16 Kirsa kuu *daaŋgu-na a tigiiŋ niɛraamba-i baa Yuifubaa-ba-i hiere ce-ba baaduɔmba, aa dii-ba ba-naa nuɔ baa Diiloŋɔ-i. U kuu a hiel bigãaru-i ba hɔlma-na.

17 Terieŋgu faŋgu-na, namaa namaŋ naa maa, baa namaa namaŋ naa piɛ hiere, Kirsa juɔ baa yaafɛ̃lleŋ-nelma ji waŋ baa-na.
18 Na saa da, Kirsa ciɛ i hieroŋɔ-i hiere i gbãa tiɛ piɛ Diiloŋɔ-i *Diiloŋ-Yalle barguɔ-i-na.

19 A ce dumaaŋo-na, na sa tiraa na ye niɛraaŋ namaa Diiloŋ-baamba həlma-na; na ciɛ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa, gbulgbul-gbul.

20 Naa dii ŋaa kpãŋkparabaa namaa aa Diiloŋo ce-na tuɔ ma dubuɔ baa-na. Dubuɔ faŋo-i Yesu *pəpuərbiemba yaa ku tuole-i baa *Diilopəpuərbiemba-i, aa Kirsa yaa tĩntĩŋgbo-i.

21 Fuɔ yaa bilaaya-kuɔ ku yiɛra ku gbeini-na ta ku yuure ku kã da ku ce Diiloŋ-dũŋgu.

22 Namaa naŋ bi yeŋ Kirsa horre-na, na nuŋgu dii dũŋ daaku-na. Diiloŋ-Yalle dũŋgu yaa ka waa dũŋgu faŋgu-i.

3

Polŋ saaya u ce maacemma maŋ

1 Ku'i ciɛ muɔ Pol, baŋ diyaa muɔmi maŋ kaso-i-na wuɔ mi waaŋ Yesu-Kirsa maama-i baa *niɛraaŋ namaaŋo-i, mi ta mi cãrã Diiloŋo-i mi hã-na.

2 Diiloŋ uŋ ciɛ baa-mi a hã-mi maacemma maŋ, wuɔ mi ce-ma a kãyã-nɛi, na saa bi yaŋ nelma famma-i numma.

3 Diiloŋo pigãaŋ-mi u kusũŋgu-i. Mi hii dii mi nuŋgu-i cɛllɛ nelma famma-na baa-na cor.

4 Da na kalaŋ mi sɛbɛ-i, na ka da miŋ suyaa Diiloŋo kusũŋgu-i dumaa a kã *Kirsa maama-na.

5 Nelma famma-i, Diiloŋo saa naa pigãaŋ yiinataamba-i baa-ma. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, u *Yalle pigãaŋ Yesu *pəpuərbiemba-i baa fuɔ fɛrɛŋ baamba-i baa-ma hiere.

6 Nelma famma yaa daama wuɔ: Niɛraaŋ namaaŋo-i naŋ suurii Yesu-Kirsa horre-na, *Neldədəlma ciɛ na da na wuo ciiluduəŋgu baa *Yuifubaa-ba-i, na ciɛ baaduɔŋ namaa baa Yuifubaa-ba-i; Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, na nuŋgu dii-kuɔ.

7 Diiloŋo-i bibiɛŋo! U ciɛ baa-mi a ce-mi Neldədəl daama watieŋ muɔ.

8 Ŋ siɛ suɔ wuɔ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba bəyaa muɔmɛi nuɔ-i, ŋga Diiloŋo ciɛ baa-mi aa hiel-mi mi da mi ka waŋ Kirsa ãnfafamma maŋ maatĩmma sĩ baa niɛraamba-i.

9 Aa Diiloŋ uŋ ceŋ u kusũŋgu-i dumaa, mi kaala-kuɔ baa nuɔmba-i. U yaa hielaa bĩmbĩnni-i hiere. Dii ku domma-na u yaaŋ nel daama-i u huəŋ-na.

10 U ciɛ-ma dumɛi duɔ ce Diiloŋ-dũŋ-baamba da ba pigãaŋ yuntaamba-i baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba maŋ dii dərə-i-na u cɛ̃cɛ̃muŋgu-i ku sĩnni-na hiere.

11 Mafamma-i daama-i hiere ma waa u huəŋga-na dii ku domma-na. U ciɛ Itieŋo-i Yesu-Kirsa ce ma yaa daama-i.

12 Iŋ yeŋ baa Yesu-Kirsa-i aa tiraa haa i naŋga yuɔ, i ka da holle piɛ Diiloŋo-i.

13 Terieŋgu faŋgu-na, jande, miŋ ceŋ sũlma maŋ na maama-na, baa na yaŋ ma seŋ na kũɔma-i. Sũlŋ daama yaa ka ce na ce bɔi.

Polŋ cãrãŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa

14 Ku'i ciɛ mi ta mi dũuna i To-i Diiloŋo yaaŋga-na aa ta mi cãrã-yuɔ.

15 Tonaamba-i hiere dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na ba tosĩnni hilaa u yaa nuɔ-i.

16 Wuɔ uŋ yeŋ nelbuɔ, u ce u *Yalle dii holle nɛi.

17 Aa naŋ haa na naŋga-i *Kirsa-i-na, u ce u maama yu na hɔmmu-i. U kãyã-nɛi na naŋ kaasĩnni u hũmelle-na aa nelnyulmu da muntĩɛnammu na hɔmmu-na,

18 ku yaa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i hiere na kũŋgu-na, na ka gbãa suɔ Kirsa nelnyulmu nolaaŋgu-i.

19 Kirsa nelnyulmu maŋ cuu nelbiliemba hɔmmu-i, mi cãrã Diiloŋo-i wuɔ u kãyã namaaŋo-i na suɔ mu yaaŋga-i, ku yaa na hɔmmu ka gbuu yu baa Diiloŋo maama-i.

20 Umaŋ gbãa hã-ye cor iŋ cãarã kumaŋ baa iŋ jɔguɔŋ-ma dumaa a saanu baa u fõŋgũɔ maŋ ciɛŋ maacemma-i i hɔmmu-na,

21 jaaluŋgu gbĩɛ baa u yaa-i Diiloŋ-dũŋgu-na yinni maŋ joŋ Yesu-Kirsa barguɔ-i-na! Ma ciɛ.

4

Diiloŋ-dũŋ-baamba dii baaduɔmba

1 Jande, terieŋgu faŋgu-na, baŋ diyaa muɔmi maŋ kaso-i-na wuɔ mi cãa Itieŋo-i, mi cãrã-nɛi, yaaŋ na wuɔsaaŋgu saa baa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.

2 Taa na hiire na fɛrɛ aa na waa hĩɛhĩɛ baa na-naa. Baa na yaŋ na hɔmmu ta mu huol. Taa na dɔl baa na-naa aa umaŋ duɔ ce umaŋ kumaŋ, kutieŋo tiil-ku nammaŋ-temma.

3 *Diiloŋ-Yalleŋ ciɛ na ce kuuduɔŋgu dumaa, gbãaŋ yaafɛ̃lle ce na tĩɛ dumɛi.

4 *Kirsa borre dii di diei yoŋ, Diiloŋ-Yalle-i di bi diei ŋaa Diiloŋ uŋ ciɛ na haa na naŋga-i nelduɔma diei nuɔ dumaa.

5 Itieŋo dii u diei pe, aa na hũyãa nelduɔma diei, aa *batɛmu duɔŋo yaa naŋ daa-yo.

6 Diiloŋo bi dii u diei, aa u yaa i hieroŋo-i hiere i To-i. U yaa i yuŋ-nu hiere. U biɛ i hieroŋo-i hiere u ce u maacemma-i, aa waa i hieroŋo-i i hɔmmu-na.

7 Ŋga i hieroŋo-i hiere, Kirsa ciɛ baa-ye a hã-ye i de-i-deŋ maacemma a saanu baa uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.

8 Ba nyɛgãaŋ fuɔ maama'i Diiloŋ-nelma-na wuɔ:

«Uŋ nyugãaŋ kã dɔrɔ-i-na,
u kãa baa kasobiemba

*aa u calaa bĩmbĩnni hã nelbiliemba-i.»**
9 A ne da da ba cira: «U nyugãaŋ kã dɔrɔ-i-na» ku pigãaŋ
wuɔ u hiiriiye igɛ̃na hĩɛma-na.
10 Umaŋ hiiriiye, uuduɔŋɔ faŋɔ yaa tiraa bir nyugũŋ kã
dɔrɔ-i-na duɔ gbãa duɔ gbuo terni-i hiere.
11 U yaa hãa nuɔmba-i ba da-ba-deŋ maacemma: U ciɛ
banamba Yesu *pɔpuɔrbiemba, aa ce banamba ta ba ce u
pɔpuɔruŋgu, banamba *Neldɔdɔlma waraamba aa banamba
tayaanabaa sisɔ Diilonelpigãataamba.
12 U ciɛ ma yaa-i a ce Diiloŋ-baamba ta ba gbã ba ce u
maacemma-i ba kãyã ba-naa ba naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-
na.
13 Mafaŋ da ma ce, i ka suɔ Diiloŋ-Biɛŋɔ-i hiere kuuduɔŋgu
aa hũu u maama-i. I ka ce babĩncuɔŋ miɛ Diiloŋ-hũmelle-na a
tiɛ suɔ wɛima-i hiere Kirsa temma-i.
14 I siɛ tiraa waa ŋaa bisãlŋ miɛ nuɔmba ta ba tãal-e ba pira-
yiɛ Diiloŋ-hũmelle-na ŋaa fafalmuŋ wuɔraŋ mu bĩŋ baa beŋɔ
dumaa hũmmaŋ dɔrɔ. Nuɔmba siɛ tiraa ta ba gbã ba guɔl i
gbeini-i.
15 Ŋga yaaŋ nelnyulmu waa i ninsoŋɔ wamma-na, ku yaa
i ka biɛ Kirsa maama-i hiere. U yaa i yuŋgu-i aa miɛ i waa u
borre-i.
16 Fuɔ yaa ciɛ i bel i-naa fafamma bel daama temma-i tiɛ
kãyã i-naa; nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ baa u maacemma. Diɛ tiɛ ce i
maacemmambaa-ba-i maŋ saaya ma ce dumaa, ŋ da kunaŋgu
naara-yiɛ aa ŋ da i naŋ kaasĩnni fafamma nelnyulmu-na.

Anfɛlɛŋɔ
17 Miŋ gbu mi cãrã kumaŋ na wulaa Itieŋɔ yerre-na ku yaa
daaku: Jande, baa na tiraa na ta na ce ŋaa bamaŋ sa suyaaŋ
Diiloŋɔ-i baŋ ceŋ dumaa. Yuŋgu si dii ba ãnjɔguɔma-na.
18 Ba nyaayã ba fɛrɛ aa ba sa bi tiraa suɔ bĩŋkũŋgu; a ce
dumaaŋɔ-na ba nuŋgu si dii Diiloŋ-horre-na. Ba ãnjɔguɔma
cuure aa yaŋ-ba.
19 Ba sa suɔ baŋ bĩŋ kumaŋ senserre-i; a ce dumaaŋɔ-na ba
maacemma yaa tĩlãsĩnni-i; ba naa ma yaa-i ba wuo juuru-i.
20 Na suyaa *Kirsa-i baa ma yaa wɛi?
21 Mi suyaa miɛ na nuɔ u maama-i aa ba hãalãayã-nɛi baa
ninsoŋɔ maŋ dii u hũmelle-na
22 wuɔ na nanna na ãncɔlɔmma-i. Naŋ taa na ce mamaŋ
dĩɛlũɔ-i-na, na hiel na gboluoŋgu mɛi. Ambabalma cemma taa
ma dɔlnu-nɛi ŋaa bige-i! Ma yaa taa ma dii-na hũmebabalalle-
na.
23 Aa bi hãalã-nɛi wuɔ na yaŋ *Diiloŋ-Yalle bir na
ãnjɔguɔma-i.

* **4:8** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 68.19

24 Wuɔ na biɛ Diiloŋ-huɔŋga a ce nuɔfɛlaaŋ namaa aa ninsoŋo ce na waa nelviiŋ namaa baa nuɔfafaaŋ namaa.

25 Terieŋgu faŋgu-na, hielaaŋ na naŋga coima-na. I ciɛ duduɔŋ-baaŋ miɛ, a ce dumaaŋo-na na hieroŋo-i hiere na saaya na ta na waŋ ninsoŋo-i baa na-naa.

26 Umaŋ u huɔŋ da ka guɔla, u bel u fɛrɛ u baa ji ce cãl. Aa u gbãŋ u hiire u huɔŋga-i aa bãaŋ-yufelle suɔ da di suur.

27 Baa na yaŋ *Sitãni da mumbelmu nɛi.

28 Umaŋ duɔ tuɔ cuo, u yaŋ cuoyuŋgu-i aa u siɛya u napuɔŋa-i a taara u yerreŋ-kũŋgu aa bi da kãyã sũntaamba-i.

29 Baa na yaŋ ãndababalaaŋgu diei hel na nunni-na. Nelma maŋ gbãa kãyã tobimba-i aa dii sirɛiŋa-bɛi, na ta na waŋ ma yaa-i.

30 Baa na guɔla Diiloŋ-Yalle huɔŋga-i, Diiloŋo dãanya-nɛi baa di yaa-i tuɔ cie koŋkor-yiiŋgu-i.

31 Baa na ta na nyɔ na nonni-i baa na-naa. Yaaŋ yavãale-i baa hɔdulle-i. Yaaŋ ijieni-i baa tuosĩnni-i. Niɛŋ ãmbabalma-i ma sĩnni-na hiere aa na yaŋ-ma.

32 Taa na ce ãnfafamma na-naa nuɔ aa na ta na ce hujarre na-naa nuɔ. Taa na ce jande na-naa nuɔ ŋaa Diiloŋ uŋ ciɛ jande nɛi dumaa Kirsa barguɔ-i-na.

5

Na wɛima-i hiere ma saaya ma waa cecerma-na

1 Namɛi Diiloŋ-bisãlŋ namaaŋo-i, na maama sa suɔ aa dɔlnuyuɔ. Terieŋgu faŋgu-na, gbãaŋ na ta na ce u temma.

2 Nelnyulmu saaya mu ta na wɛima-i hiere ma yaaŋ-na *Kirsa temma-i. Kirsa dɔlaa-ye fuɔ a ji hũu-ma ku i maama-na. U pãa u fɛrɛ, a ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu maŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i.

3 Namaaŋo-i Diiloŋ-baaŋ namaa, a ce dumaaŋo-na bĩŋwosĩnni-i baa pɔpɔrsĩnni-i ni sĩnni-na hiere ka hel baa cãncaaya-i mi sa taara mi nu ni maama na hɔlma-na.

4 Tĩlãsĩnniŋ-ãndaaŋgu saa bi saaya ku hel na nunni-na, baa miminsĩnniŋ-ãndɛnni-i ka hel baa ãndasɔsɔnni-i hiere. Yaaŋ aa na ta na jaal Diiloŋo yaa.

5 Na saa da, da ŋ ta ŋ ce cãncaaya-i, kuu dii ŋaa ŋ yaaŋ Diiloŋo-i aa ta ŋ kuye ŋ yufieŋ-niini, a ce dumaaŋo-na bamaŋ ciɛŋ cãncaaya-i, baa bĩŋwosĩnni-i, baa pɔpɔrsĩnni-i, ba siɛ da munsuurmu Kirsa-i baa Diiloŋo-i ba nelle-na.

6 Baa na yaŋ ba tãal-na baa nelsɔsɔmma pira-nɛi. Daaku temma yaa ciɛŋ Diiloŋo tuɔ gãŋ baa ãnyagarmantaamba-i.

7 Terieŋgu faŋgu-na, baa na cu ba huoŋ-nu.

8 Dĩɛlũɔ-i-na, naa naa waa kukulma-na; fiɛfiɛ-i-na, naŋ yeŋ
Itieŋo horre-na, naa dii cecerma-na. A ce dumaaŋo-na, taa na
wuɔ ŋaa cecermaŋ-biembaŋ wuɔ dumaa; ba hɔmmu kuɔŋ.
9 Cecermaŋ-bisãlmba ãncemma yaa ãnfafamma, baa vi-
isĩnni, baa ninsowalle.
10 Gbãaŋ na ta na suɔ kumaŋ dɔlaanuŋ Itieŋo-i.
11 Baa na dii na gboluoŋgu kukulmaŋ-maacemma-na; belle si
dii-mɛi. Yaaŋ aa na ta na firre bamaŋ ciɛŋ-maŋ.
12 Baŋ fuo ba ce mamaŋ; sensenda-wɛima; ma siɛ gbãa waŋ.
13 Na saa da, da ŋ firre moloŋo-i, uŋ ceŋ mamaŋ ŋ da ma
hilaa hiere bomborma-na.
14 A ne da wɛiŋ da ma hel bomborma-na, ma kaala
nuɔmba-i hiere ba wulaa. Ku'i ciɛ ba'a:
«Duɔfũmmuntie, sire!
Sire ŋ hel kuomba hɔlma-na
Kirsa ka pa bãaŋgu niɛ.»
15 Terieŋgu faŋgu-na, niɛŋ na wuɔsaaŋgu-i torro. Baa na ta
na ce bisãnsĩnni, taa na ce bĩncɔmma.
16 Iŋ yeŋ yinni maŋ nuɔ-i daani-i, yifafanni sĩ. A ce du-
maaŋo-na, vaaŋ na fɛrɛ baa kuufafaaŋgu cemma-i. Baa na
gonya ãnsɔsɔmma.
17 Baa na ce bisãnsĩnni, yaaŋ aa na taara Itieŋo huɔŋga-i na
suɔ-ka.
18 Baa na ta na nyɔŋ kolma-i na ye. Koŋgbuolaaŋgu bĩɛna
nɛliɛŋo. Yaaŋ *Diiloŋ-Yalle yaa ta di yu na hɔmmu-i hɔnni maŋ
joŋ.
19 Diiloŋ-Yalleŋ diyaa nɛini maŋ na nunni-na, taa na hãl-
ni na dii sirɛiŋa na-naa nuɔ. Taa na hãl gbɛliɛmaŋ-nɛini-i na
tuɔlnu Itieŋo-i baa huɔŋga diei.
20 Taa na jaal i To-i Diiloŋo-i hɔnni-na hiere baa wɛima-na
hiere Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-na.

Diiloŋ-dũŋ-baaŋ ãnsorre

21 Niɛŋ *Kirsa-i aa na ta na siɛ na-naa wulaa.
22 Caaŋ namaa, taa na siɛ na bɔlbaa-ba wulaa ŋaa naŋ siɛ
Itieŋo wulaa dumaa.
23 Na saa da, bibiɛŋo yaa ciɛŋo yuŋgu-na ŋaa Kirsaŋ yeŋ
Diiloŋ-dũŋ-baamba yuŋgu-na dumaa. Diiloŋ-dũŋ-baamba yaa
fuɔ borre-i aa fuɔ u ce ba koŋkortieŋo.
24 A ce dumaaŋo-na, ciɛŋo saaya u tuɔ siɛ u bɔlɔ wulaa
wɛima-na hiere ŋaa Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ siɛ Kirsa wulaa du-
maa.
25 Bɔlaaŋ namaa, taa na dɔl na caamba-i ŋaa Kirsaŋ dɔlaa
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa aa hũu-ma ku ba maama-na
26 a bɔ-ba ba deŋ hã Diiloŋo-i baa-ba. U ciɛ u nelma-i baa
hũmma a caya-bɛi da welewele

27 ba da ba ta ba ne fafamma u yaaŋga-na; dugaaŋgu baa waa molo-na, unaŋ kũɔma baa yii iyiemba, aa cãlmuɔ baa bi waa molo-na.
28 Bibiɛŋo saaya u yaŋ u ciɛŋo maama ta ma dɔlnu-yuɔ dumɛi ŋaa fuɔ fɛrɛŋ kũɔma maamaŋ dɔlnuŋ-yuɔ dumaa. Umaŋ duɔ tuɔ dɔl u ciɛŋo-i, kuu dii ŋaa u dɔl u fɛrɛ.
29 Na saa da, ŋ siɛ gbãa bigãaŋ ŋ fɛrɛ, ŋga ŋ taara niiwuoni ŋ hã ŋ fɛrɛ aa ta ŋ ne ŋ fɛrɛ fafamma ŋaa Kirsaŋ neŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa.
30 Ba yaa miɛŋo-i aa miɛmɛi Kirsa kũɔma-i.
31 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Ku'i ciɛ bibiɛŋo ka yaŋ u to-i baa u nyu-i aa waa baa u ciɛŋo ba gbonu ce kuuduɔŋgu.»** 32 Nel daama tuole dii purru. Muɔ fuɔ, mɛi ciɛra ma vii Kirsa yaa-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.
33 Ŋga ma bi vii namaaŋo-i: Bibiɛŋo bibiɛŋo, u saaya u tuɔ dɔl u ciɛŋo ŋaa uŋ dɔl u fɛrɛ dumaa; aa ciɛŋo ciɛŋo, u tuɔ siɛ u bɔlɔ wulaa.

6

Bĩncuɔmba-i baa ba bisãlmba-i baŋ saaya ba waa dumaa

1 Bisãlŋ namaa, taa na nu na bĩncuɔmba nunni-i ŋaa Itieŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa, ku'i faa. Namaa maama yaa mafamma-i.
2-3 *«Ta ŋ kãŋ ŋ to-i baa ŋ nyu-i ku yaa ŋ huɔŋga ka fɛ̃ aa ŋ ka da yinni hĩɛma-na.»** Nelma famma yaa Diiloŋ-ãnjĩnadĩɛlãmma maŋ baa nupãlle-i.
4 Bientobaa namaa, baa na ta na du na bisãlmba hɔmmu-i, yaaŋ aa na nuola-bɛi fafamma, na dii nelfafamma ba tũnni-na ŋaa Itieŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.

Kɔraamba-i baa ba yuntaamba-i baŋ saaya ba waa dumaa

5 Kɔraaŋ namaa, taa na nu na yuntaamba nunni-i, aa na firnu na hɔmmu-i baa-ba na ta na kãŋ-ba ŋaa naŋ ceŋ dumaa baa *Kirsa-i.
6 Baa na ta na ce ba yufelleŋ yoŋ ba da ba dɔl-na. Naŋ yeŋ Kirsa kɔraaŋ namaa, firiinuŋ na hɔmmu-i na ta na ce Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ.
7 Fĩɛŋ na hɔmmu-i baa ba maacemma-i. Baa na ta na ne-ma ŋaa nɛliɛŋ-maama, taa na ne-ma ŋaa Itieŋo maama.
8 Na saaya na suɔ wuɔ kɔriɛŋ nuɔ o, kɔriɛŋ nuɔ sĩ o, niŋ ciɛ ãnfafamma maŋ, Itieŋo ka pã-ni baa-ma.
9 Yuntaaŋ namaaŋo-i, taa na bi ce maaduɔma yaa-i baa na kɔraamba-i. Baa na ta na nuola-bɛi. Na saaya na suɔ wuɔ

* **5:31** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.24 * **6:2-3** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12; Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.16

namaa baa bafamba-i hiere Yunteduɔŋo'i dii-nɛi dɔrɔ-i-na. Aa Yuntieŋo faŋo sa ce ciɛluɔ.

Diiloŋ uŋ hãa-ye bɛrcebĩmbĩnni maŋ

10 Mamaŋ tĩyãa ma yaa daama: Itieŋo fɔ̃ŋgũɔ temma sĩ, a ce dumaaŋo-na yaaŋ na fɔ̃ŋgũɔ tuɔ hel u yaa nuɔ-i.

11 Diiloŋ uŋ hãa-na bɛrcebĩmbĩnni maŋ, biyaaŋ-niŋ na tɛrɛŋ na yiɛra, ku yaa *Sitãni siɛ gbãa yii baa-na.

12 Na saa da, i sa gãŋ baa nelbiliemba, i gãŋ baa jĩnabaa, baa kartaamba, baa hiriemba, baa isuɔtaamba.

13 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ hãa-na bɛrcebĩmbĩnni maŋ hiere, biyaaŋ-niŋ; baa na yaŋ ku diei! Ku yaa Sitãni duɔ diire-nɛi yiiŋgu yiiŋgu, na yiɛra ku diei nuɔ. Ma ka dɔl-na.

14 Siireŋ na tɛrɛŋ na yiɛra: Na ce ninsoŋo-i ŋaa kpaŋkpaaŋgu na pɛ̃yɛ̃ na nagɛiŋa-i, aa na ce viisĩnni-i ŋaa kɔlluŋ-joŋgoruo na dii.

15 Na ce *Neldɔdɔlma wamma-i ŋaa naatɛnni na dii na gbeini-na; yaafɛ̃lle da ma yaa nuɔ-i.

16 Naŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i baa huɔŋga maŋ, taa na cĩnnu na fɛrɛ baa huɔŋga faŋga yaa-i hɔnni-na hiere *Bigãarãŋo hɛiŋa baa ji hi-na.

17 Ciɛŋ Diiloŋ-koŋkoro-i ŋaa kɔlluŋ-cucũŋgu na dii na yunni-na, aa na biɛ *Diiloŋ-Yalle jigãŋga-i, ka yaa Diiloŋ-nelma-i.

18 Diiloŋ-Yalle barguɔ-i-na, taa na gbu na cãrã Diiloŋo-i wɛima-na hiere. Vaaŋ na fɛrɛ baa Diilocãrãlle-i aa na ta na cãrã na hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere.

19 Taa na bi cãrã na hã muɔŋo-i, wuɔ u kãyã-miɛ, da mi puur mi nuŋgu-i da mi waŋ Neldɔdɔlma-i huɔŋgu huɔŋgu, mi kũɔma baa nyɛŋ, aa u pigãaŋ-mi miŋ saaya mi waŋ mamaŋ.

20 Miŋ feŋ mi ye kaso-i-na, ba puɔraa muɔmɛi baa nel daama-i. Terieŋgu faŋgu-na, maŋ gbĩɛ ma waŋ dumaa, taa na cãrã Diiloŋo-i wuɔ u kãyã-miɛ mi kũɔma baa nyɛŋ baa ma wamma-i.

Jaaluperieŋgu

21 Mamaŋ dii bande-i-na, i natobiŋo-i Tisike duɔ kã, u ka waŋ-ma baa-na na suɔ miŋ yeŋ mamaŋ nuɔ-i. Tisike maama dii kpelle mi huɔŋga-na, u vaa u fɛrɛ baa Itieŋo maacemma-i.

22 Mi siire-yuɔ baa ma yaa-i miɛ u ka waŋ ma yaaŋga-i baa-na a fɛ̃ na hɔmmu-i.

23 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba fɛ̃ tobimba hɔmmu-i aa ce-ba nelnyulmuntaamba baa ãŋhũumantaamba.

24 Bamaŋ gbu ba kuye Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, Diilo kãyã-bɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã Filiputaamba-i Nelmuoyamma

Pol yaa waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa Filiputaamba-i ba nu-ma aa hũu-ma (Pɔpuɔr. 16.11-40). Ku huoŋgu-na, baa bel-o diiyo kaso Yesu maama-na. Filiputaaŋ baa hiel moloŋo ba hɔlma-na baa coŋgoruoŋgu u kã ka hã Pol dii kaso-i-na. Ba bĩ naacolŋo-i Epafuroditi. Kufaŋgu maama yaa nuɔ-i Pol nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ jaal-ba.

U duɔŋ a dii sirɛiŋa bɛi wuɔ ba nyaar *Neldɔdɔlma-na aa ba muonu-mɛi terni-na hiere. Wuɔ ba ta ba hiire ba fɛrɛ ŋaa Yesuŋ taa u hiire u fɛrɛ dumaa (sap. 1–2). U gbuɔya-bɛi wuɔ ba bel ba fɛrɛ coikartaamba-na, wuɔ da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-i-na, ku yaa gbãa ce-ni nelviiŋ nuɔ Diiloŋo yufelle-na, Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu sĩ (sap. 3). U bi piiye baa-ba wuɔ ba yaŋ aa ba nunu ba-naa ba ce Itieŋo maacemma-i (sap. 4).

U sɛbɛ huɔŋga-na hiere, u diyaa sirɛiŋa Diiloŋ-dũŋ-baamba-na wuɔ baŋ yeŋ Itieŋo horre-na, ba ta ba nyɛ. Wuɔ Yesuŋ hãa-ye kumaŋ, ku maaraa bĩmbĩnni-i hiere, a ce dumaaŋo-na umaŋ duɔ haa u naŋga-i yuɔ wɛima-na hiere, kutieŋo huɔŋga gbãa fɛ̃.

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔ baa Timote, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Yesu-Kirsa cãarãaŋ miɛ. I nyɛgãaŋ-yo diɛ hã namaa namaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i a ce Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa Filipu-i-na, baa na yaataamba-i, baa bamaŋ kãayãŋ-bɛi ba maacemma-na Diiloŋ-dũŋgu-na.

2 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi bɔi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Polŋ cãrãŋ kumaŋ u hã Filiputaamba-i

3 Da mi jɔguɔŋ na maama huɔŋgu huɔŋgu, mi jaal Diiloŋo-i ma yerreŋ.

4 Da mi ta mi cãrã Diiloŋo-i mi hã-na huɔŋgu huɔŋgu, mi huɔŋga fɛ̃ da yogogo.

5 Naŋ diyaa na naŋga-i baa-mi *Neldɔdɔlma wamma-na, a doŋ dii yidĩɛlãŋgu maŋ naŋ nuɔ Diiloŋ-nelma-i, ji hi baa nyuŋgo, ku'i fĩɛŋ mi huɔŋga-i.

6 Mi suyaa kerre miɛ Diiloŋ uŋ duɔŋ maacenfafamma maŋ na hɔmmu-na, u siɛ yaŋ-ma boluoŋgu. U ka ce-ma ka bãl-ma Yesu-Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-na.

7 Na maama dii kpelle mi huɔŋga-na cor, a ce da mi ta mi jɔguɔŋ na kũŋgu-i jɔguɔŋ daama temma-i, mi ninsoŋo. Diiloŋ

uŋ ciɛ baa-mi aa hã-mi maacemma maŋ, na kãayã-miɛ mi cema. Na kãayã-miɛ kaso-i-na bande-i-na. Miŋ ŋa naa bi waa mi fɛrɛŋ nuɔ huɔŋgu-na ta mi waŋ Neldɔdɔlma-i mi pigãaŋ nuɔmba-i, ba da ba hũu-ma wuɔ ninsoŋo, na kãayã-miɛ.

8 Yesu-Kirsaŋ dɔl-eŋ dumaa, muɔmi bi dɔl-na dumɛi, Diiloŋo yaa mi siɛra.

9 Miŋ cãrãŋ mamaŋ Diiloŋo wulaa mi hã-na, ma yaa daama: Mi taara naŋ dɔl na-naa dumaa, u yaŋ kunaŋgu ta ku suur-kuɔ ku naara a ce na ta na suɔ ninsoŋo-i aa ta na nu nelma-i ma numma-i.

10 Ku yaa na ka ta na suɔ kumaŋ faa cemma. Mafaŋ da ma ce, molo siɛ da cãl-na, na ka waa nelviiŋ namaa ta na cie *Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-i.

11 Yesu-Kirsa ka ce na ãncemma-i hiere ma fa. Ku yaa ka ce nuɔmba ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa ta ba tuɔlnu-yuɔ.

Pol wɛima-i hiere ma kãa ka jũŋ Kirsa yaa nuɔ-i

12 Tobiŋ namaa, mi taara na suɔ wuɔ mamaŋ daa-mi daama-i, ma birii yaŋ aa ce *Neldɔdɔlma kã yaaŋ-na.

13 A ce dumaaŋo-na, sorosibaa-ba maŋ niɛyaŋ *jãmatigi-i a naara nuɔmba-i hiere ba suyaa wuɔ ba diyaa-mi kaso-i-na *Kirsa maama yaa nuɔ-i.

14 Baŋ bilaa-mi, ku kãayã Diiloŋ-dũŋ-baamba bɔi ba da holle Itieŋo hũmelle-na. Ba wuɔra ba waŋ Neldɔdɔlma-i halle ba sa kãalã nɛliɛŋo baa ma wamma-i.

15 Mi suyaa miɛ ba hɔlma-na, banamba waŋ Kirsa maama-i baa nenemuŋgu, banamba ta ba waŋ-ma baa yɛlma; ŋga banamba bi dii ta ba waŋ-ma baa hɔfafaŋga.

16 Kufaŋgu taamba-i mi maama dɔlnu-bɛi. Ba suyaa wuɔ Diiloŋo ciɛ mi jo Neldɔdɔlma maama yaa nuɔ-i da mi ji kaalamɛi baa nuɔmba-i.

17 Aa yaŋ bamaŋ waaŋ-maŋ baa yɛlma-i, ba huɔya-maama saa fa, ba taara kunaŋgu naara mi mulĩɛma-i kaso-i-na.

18 Ŋga ba waaŋ-ma baa yɛlma o, ba waaŋ-ma baa hɔfafaŋga o, wɛima sĩ. Kumaŋ gbãaŋ, Kirsa maama yaa waaŋ. Mi huɔŋga fĩɛ baa ku yaa-i aa mi siɛ yaŋ ka guɔla.

19 Mi suyaa miɛ mafamma-i daama-i hiere, na Diilocãrãlle-i a naara Yesu-Kirsa *Yalle ka ce ma dɔl-mi.

20 Mi tĩɛnaana baa mafamma cemmaŋ-maama-i mi huɔŋga-na aa mi yaaŋga siɛ ture gbula. Mi suyaa miɛ mi cicɛ̃lma o, mi kuliiŋgu o, mi ka ta mi ce Kirsa yerre ta di du.

21 Mɛi wulaa, da mi waa cicɛ̃lma-i, mi wɛima-i hiere ma kãa ka jũŋ Kirsa yaa nuɔ-i. Da mi bi tiraa ku, mi saa cii.

22 Ŋga da kuɔ da mi tĩɛ cicɛ̃lma-i mi ka gbãa fa wɛima, terieŋgu faŋgu-na da ba yuu-mi, mi sa suɔ miŋ ka par mamaŋ.

23 Da ba cira mi par, mi huɔŋga dii sɔmma hãi: Kanaŋga'a mi
ku, kanaŋga'a mi tĩɛ cicɛ̃lma. A ku ka waa baa Kirsa-i, mi taara
ku yaa-i. Ku yaa faa yaŋ.
24 Ŋga namaa maama-na, da mi tĩɛ cicɛ̃lma, ku ka buɔ-nɛi.
25 Miŋ suyaa mafamma-i, mi suyaa miɛ mi ka tiraa da
huɔŋgu baa-na, a kãyã-nɛi Diiloŋ-hũmelle-na aa bi fɛ̃ na
hɔmmu-i diɛ.
26 Terieŋgu faŋgu-na, da mi ji gbãa hel kaso-i-na bir kã na
wulaa, ku ka fɛ̃ na hɔmmu-i Kirsa horre-na aa naara kunaŋgu
u jaaluŋgu-na.

Vaaŋ na fɛrɛ baa Diiloŋ-maama-i

27 Kumaŋ gbãaŋ, na ta na wuɔ na saanu baa *Kirsa
*Neldədəlma-i. A ce dumaaŋo-na, mi juɔ gbãa kã wa, mi saa ji
gbãa kã wa, da mi jaal yuu, mi nu ba'a na bilaa Diiloŋ-maama-i
nammu hãi, aa bel na-naa fafamma aa ce kuuduɔŋgu aa vaa
na fɛrɛ baa maacemma-i nuɔmba bɔi da ba nu Neldədəlma-i.
28 Baa na ta na kãalã na bigãarãamba-i, ku yaa ba ka suɔ
wuɔ ba kã dãamu-na aa namaa na ta na kã Diiloŋ-nelleŋ.
Diiloŋo'i ciɛ mafamma-i hiere.
29 Kumaŋ ciɛ mi ta mi waŋ mafamma-i, Diiloŋo saa ce baa-
ye wuɔ i hũu Kirsa maama yoŋ, u bi ciɛ baa-ye wuɔ i mulĩɛŋ u
maama-na.
30 Naŋ ŋa naa da-mi maluŋgu maŋ nuɔ-i, mii dii-kuɔ yogo,
na saa bi yaŋ-ma suɔma; namaa na suurii ku yaa nuɔ-i du-
mandɛ-i-na.

2

Biyaaŋ Yesu-Kirsa gboluoŋgu-i

1 Naŋ dii sirɛiŋa na-naa nuɔ *Kirsa horre-na, aa u nel-
nyulmu ta mu fɛ̃ na hɔmmu-i, naŋ yeŋ kuuduɔŋgu baa *Di-
iloŋ-ʏalle-i, naŋ dɔl baa na-naa aa ta na ce hujarre na-naa nuɔ,
2 da na ta na taara mi huɔŋga fɛ̃ gbarnu, taa na nunu na-
naa. Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na ta na dɔl na-naa aa ce na
hɔmmu-i kuuduɔŋgu baa na ãnjɔguɔma-i hiere.
3 Da na'a na ce kumaŋ, baa na ce-ku baa yɛlma, baa na bi
ce-ku baa bombolma. Yaaŋ aa na ta na hiire na fɛrɛ. Taa na
jĩna na fɛrɛ banamba huoŋ-nu.
4 Baa na ta na jɔguɔŋ namaa maama yoŋ; taa na bi jɔguɔŋ
banamba maama.
5 Biyaaŋ Yesu-Kirsa gboluoŋgu-i:
6 Uu dii kuuduɔŋgu baa Diiloŋo-i dii ku domma-na,
ŋga u saa ne kufaŋgu-i.
7 U yaaŋ aa ce u fɛrɛ ŋaa kɔriɛŋo.
U ciɛ u fɛrɛ kuuduɔŋgu baa nelbiliemba-i.
U ciɛ u fɛrɛ nelbiloŋo nelbiliemba hɔlma-na.

8 U siyaa hiire u fɛrɛ a nu Diiloŋo nuŋgu-i aa hũu-ma ku
kulbabalaaŋgu-i *daaŋgu-na.
9 Ku'i ciɛ Diiloŋo haa-yo dɔrɔ
aa hã-yo yuntesĩnni maŋ maaraa yuntesĩnni-i hiere.
10 U taara bamaŋ dii dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na baa bamaŋ suurii
hĩɛma-na, ba ta ba dũuna ba jaal-o.
11 U taara nuɔmba-i hiere ba suɔ-ma aa waŋ-ma wuɔ:
«Yesu-Kirsa yaa Itieŋo-i!» a ce i To-i Diiloŋo yerre ce bɔi.

Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba waa dumaa

12 Terieŋgu faŋgu-na, mi jɛ̃naaŋ namaa, miŋ ŋa naa waa baana, na taa na nu mi nuŋgu-i. Nyuŋgo-i-na, miŋ fiɛ'a mii si dii, diyaaŋ kunaŋgu na naara-kuɔ. Vaaŋ na fɛrɛ baa na koŋkoro kũŋgu-i aa na ta na kãalã Diiloŋo-i.
13 Na saa da, Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, u yaa diyaaŋ ku cemmaŋ-maama-i na hɔmmu-na aa hã-na ku fɔ̃ŋgũɔ-i na ta na ce-ku.
14 Da na ta na ce mamaŋ, molo baa waana, molo baa bi ce ãndapirre;
15 ku yaa na ka waa nelfafaaŋ namaa, na hɔmmu ka waa welewele. Na ka waa Diiloŋ-bisãlŋ namaa. Cãlmuɔ siɛ waa nɛi huhurmantaamba hɔlma-na baa nelbabalaamba hɔlma-na miwaaŋ daayo-na. Na ka waa ŋaa fitĩnuɔ ba hɔlma-na
16 ta na waŋ cicɛ̃lmaŋ-nelma-i baa-ba. Ku yaa *Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-i mi huɔŋga ka fɛ̃ baa-na da yogogo. Dumaaŋo-na, mi maacemma ka waa baa yuŋgu, mi mulĩɛma siɛ ce gbãŋgbãŋ.
17 Naŋ hũyãa Yesu maama-i aa ce mamaŋ hiere hã Diiloŋo-i, kuu dii ŋaa na hielaa na fɛrɛ sɔrguɔ; a ce dumaaŋo-na, da ba fiɛ ko-mi, ku ka perieŋ yuliiye na sɔrguɔ-i. Mafaŋ da ma ce, mi huɔŋga ka fɛ̃; aa mi huɔŋ da ka fɛ̃, namaa muumu ka bi fɛ̃ mɛi kaaŋga temma-i.
18 Namaa fɛrɛ-i, na hɔmmu saaya mu fɛ̃ aa mɛi kaaŋga bi fɛ̃ namaa muumu temma-i.

Pol taara u puɔr Timote-i baa Epafuroditi-i

19 Itieŋo-i Yesu-Kirsa duɔ siɛ, ku siɛ vaaya, mi ka puɔr Timote ka ne-na aa jo ji tũnu-miɛ mi huɔŋga fɛ̃.
20 Fuɔ yaa dii tuɔ hel u jɔguɔŋ na maama-i kelkel mɛi temma-i. U yaa u da-u-diei yoŋ.
21 Banamba-i hiere ba yaaŋ Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba yii baa ba fɛrɛŋ-maama.
22 Namaa fɛrɛ-i na daa Timoteŋ ciɛ maacemma-i cemma maŋ: U vaa u fɛrɛ ce Diiloŋ-maacemma-i baa-mi ŋaa bisãlãaŋ uŋ vaa u fɛrɛ ce maacemma-i baa u bĩncɔiŋo dumaa.
23 Mi yuŋ-maaŋ da ma gbãŋ kaala, mi ka puɔr u yaa na wulaa.

24 Aa mi suyaa miɛ Itieŋo siɛ yaŋ ku da huɔŋgu u ka ce mɛi fɛrɛ-i mi da mi fɛrɛ kã na wulaa.
25 Mi niɛ da ku saaya mi ce mi natobiŋo-i Epafuroditi bir kã na wulaa. U yaa mi nabentieŋo maaceŋ daama-na, u yaa kãayãŋ-miɛ maluŋ daaku-na. Na puɔraa u yaa baa na kakãyãŋgu-i u ji hã-mi.
26 Na kũɔma gbuu bel-o. U nuɔ wuɔ na nuɔ u jarma kũŋgu-i, a ce dumaaŋo-na u huɔŋga saa tĩɛna terduɔŋ-nu.
27 Coima saa fa, u jaaŋ. U jaaŋ fuɔ tuɔ yii duɔ ku; ŋga Diiloŋo ciɛ hujarre-yuɔ aa sire-yuɔ. Aa fuɔ da-u-diei nuɔ sĩ yoŋ, u bi ciɛ hujarre muɔŋo-na ni ma'i sĩ kunaŋgu naa naara mi sũlma-i.
28 Mi ka gbãŋ hã-yo hũmelle-i donduo u kã na ka da-yo si na hɔmmu ka fɛ̃. Mafaŋ da ma bi ce, kunaŋgu ka bi parra mɛi ãnjɔguɔma-na.
29 Duɔ hi, na bel-o fafamma. Namaa wuoŋo-i Kirsa horre-na. Nuɔmba famba temma saaya na ta na kãŋ-ba.
30 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? U taa u yii duɔ ku *Kirsa maacemma maama-na. Naŋ saaŋ-yo u duɔ ji ce maacemma maŋ hã-mi na fuoŋgu-na, u ciɛ-ma fuɔ tuɔ yii duɔ tĩɛ-maŋ.

3

Yesu maama yaa yuŋgu

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ tĩyãa ma yaa daama: Naŋ yeŋ Itieŋo horre-na, taa na gbu na nyɛ. Miŋ waaŋ mamaŋ baa-na cor, da mi fiɛ bir jo-mɛi, mɛi wulaa wɛima sĩ. Aa ku yaa faa baa namaaŋo-i.
2 Bilaaŋ na fɛrɛ nelbabalaamba-na. Juoraaŋ daaba temma-i, ba yii baa *jãmmaŋ-kũŋgu yaa yoŋ.
3 Da ŋ nu wuɔ ninsoŋ-*sĩnjãaŋgu-i, ku yaa miɛ kũŋgu-i. Hama-i nuɔ-i? *Diiloŋ-Yalle fande fɛrɛ yaa kãayãŋ-yiɛ i tiɛ cãa Diiloŋo-i, aa i sa ne *Kirsa-i ye. A naara kufaŋgu-i i saa haa i naŋga-i nelbilieŋ-ãncemmaŋ.
4 A ne da mɛi naa gbãa bi haa mi naŋga-i nelbilieŋ-ãncemma-na a yaŋ nuɔmba-i hiere. Mii naa gbãa haa-ka yaŋ-ba niɛ niɛ?
5 Muɔŋo-i *Ebireyiɛŋ muɔ, mi bĩncuɔmba-i Ebirebaa. *Isirahɛl hãayɛ̃lŋ muɔ aa *Bensaamiɛ dũŋ-wuoŋ muɔ. Miŋ huɔŋ, yinni niehãi cor, niisiɛi yiiŋgu-na ba jã-mi. Mi waa *Farisĩɛyiɛŋ muɔ, mi wuɔyaa *Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i Farisĩɛbaa-baŋ wuɔ-deŋ dumaa.
6 Mii naa vaa mi fɛrɛ baa di kũŋgu-i fuɔ ta mi wuɔra mi ce Diiloŋ-dũŋ-baamba-i sũlma. Mi wuɔyaa-de diŋ saaya di wuɔ dumaa, molo saa naa waa u gbãa cãl-mi di wuɔsaaŋgu-na.

7 Daama-i hiere mii naa da ŋaa ma gbãa kãyã-miɛ, ŋga
nyuŋgo-i-na, miŋ suyaa Yesu-Kirsa-i, mi daa yuŋgu si dii-mɛi.
8 Coima saa fa, miŋ juɔ gbãa suɔ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, mi
daa ku temma si dii aa da daama-i hiere ãnsɔsɔmma. Fuɔ
maama'i nuɔ-i miŋ siyaa hiel mi naŋga-i wɛima-na hiere. Mi
daa daama-i hiere ŋaa hũini. Mi ciɛ mafamma-i da mi gbãa da
mi da Kirsa-i
9 a waa baa u yaa-i. Ku saa ce ŋaa miŋ wuɔyaa Yuifu ba
Diiloŋ-hũmelle-i ku'i ciɛ-mi nelviiŋ muɔ dɛ! Ku'i sĩ. Miŋ hũyãa
Kirsa maama-i, ku'i ciɛ-mi nelviiŋ muɔ. Viisĩnni fanni-i, da ŋ
hũu Kirsa maama-i, Diiloŋo jãrã-niɛ baa-ni.
10 Miŋ taaraŋ kumaŋ, mi taara mi suɔ Kirsa-i baa himma
maŋ ciɛ u sire hel kuomba hɔlma-na. Mi taara mi mulĩɛŋ fuɔ
temma-i aa ku fuɔ kuliiŋgu temma-i
11 a gbãa da mi bi sire kuomba hɔlma-na.

Miŋ donyaŋ kumaŋ mi donya ku yaa-i

12 Ku saa ce ŋaa miŋ donyaŋ kumaŋ mi hii-ku dɛ! Mi saa hi-
ku. Yesu-Kirsaŋ hii muɔŋo-i bel-mi, ku'i ciɛ mi vaa mi fɛrɛ da
mi bi hi miŋ donyaŋ kumaŋ.
13 Tobiŋ namaa, mɛi huɔŋ-na, miŋ donyaŋ kumaŋ mi saa
hi-ku yogo, ŋga mi ciɛ nelma diei: Mamaŋ ciɛ cor hiere, mi
hielaa-ma mi huɔŋga-na aa vaa mi fɛrɛ baa mamaŋ juɔŋ.
14 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ ciɛ Yesu-Kirsa bĩ-ye duɔ ka
pã-ye baa kumaŋ dɔrɔ-i-na, mi donya ku yaa-i.
15 Miɛ maŋ naaŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na hiere, nel
daama yaa saaya ma waa i hɔmmu-na. Ŋga da kuɔ na hɔmmu
calaanu terieŋgu naŋ-nu, Diiloŋo ka kaala ku terieŋgu-i baa-
na.
16 Da ku fiɛ ce niɛ niɛ, iŋ wuɔyaa hũmelle maŋ ji hi baa
nyuŋgo, yaaŋ i cor baa-de.
17 Tobiŋ namaa, taa na ce ŋaa muɔ miŋ ciɛ dumaa. Bamaŋ
suurii miɛ nallu-na, taa na ne ba yaa-i aa na ta na ce.
18 Mi waaŋ-ma titirre-mɛi cor baa-na miɛ *Kirsaŋ kuu yuŋgu
maŋ nuɔ-i *daaŋgu-na, nuɔmba bɔi sa kãŋ-ku, a ce dumaaŋo-
na kutaamba ciɛ Yesu bigãarãamba. Mi tiraa mi tir ma yaa
baa-na aa ta mi kaal.
19 Kufaŋgu taamba yaaŋ Diiloŋo-i aa ta ba cãa ba kusũnni.
Kumaŋ saaya ku da-ba senserre, ba gbɛliɛŋ ba fɛrɛ ku yaa
nuɔ-i. Ba sa jɔguɔŋ manamma miwaaŋo huoŋgu-na. Ba kã da
ba ka kɔsuɔŋ ba fɛrɛ.
20 A ne da miɛŋo-i, Diiloŋ-nelle taamba yaa miɛŋo-i. Itieŋo-i
Yesu-Kirsa ka hel kusuɔŋ-nu'i ji kor-e. I ne fuɔ hũmelle yaa-i
dɛ-i-na.
21 Duɔ jo, u ka bir i kũɔsɔsɔŋ daama-i ce-ma ma waa baa
fõŋgũɔ ŋaa fuɔ maamaŋ yeŋ dumaa. Uŋ ceŋ wɛima hiere baa
himma maŋ, u ka ce-ma baa ma yaa-i.

4

Andaperiɛŋgu

1 Tobiŋ namaa, na maama dɔlnu-miɛ, na kʊ̃ɔma gbuu fʊ̃nuŋ bel-mi! Namɛi fiɛŋ mi huɔŋga-i aa namɛi mi mulĩɛma sullu-i! Naŋ saaya na bel Itieŋo nelma-i kpelle dumaa, mi waaŋ ma yaa baa-na daama-i.

2 Evodi, nuɔ baa Sɛ̃ntisi-i, jande mi gbu mi cãrã-nɛi, naŋ yeŋ Itieŋo horre-na baa na-naa, yaaŋ aa na ta na nunu na-naa.

3 Mi nahãal, naŋ fɛrɛ-i, jande, mi haa mi naŋga-i nuɔnɛi nuɔ-i, kãyã caaŋ daaba-i ba suur ba-naa nuɔ. Ba yaa mulãaŋ baa-mi baa Kilema-i a naara mi nabaamba namba-i *Neldɔdɔlma wamma-na. Diiloŋo nyɛgãaŋ bafamba yirɛiŋa-i tĩ cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na.

4 Naŋ yeŋ Itieŋo horre-na, taa na nyɛ yinni maŋ joŋ. Mi tiraa tir-ma: Taa na nyɛ!

5 Bilaaŋ nuɔmba-i hiere da hĩɛhĩɛ. Itieŋo jomma piyaa.

6 Baa na tie holle baa bĩŋkʊ̃ŋgu, kumaŋ maama-i da ma waanɛi na cãrã-kuɔ Diiloŋo wulaa aa na ta na bi jaal-o.

7 Mafaŋ da ma ce, Diiloŋ-hɔfɛ̃lle maŋ maaraa nelbiliemba ãnjɔguɔma-i hiere, di ka ce Yesu-Kirsa maama tĩɛ na hɔmmuna baa na ãnjɔguɔma-na.

8 Tobiŋ namaa, miŋ ka perieŋ baa mamaŋ ma yaa daama: Nelma maŋ ninsoŋo-i hiere, baa mamaŋ sa bĩɛnaanaŋ nɛlieŋ yerre, mamaŋ vii, mamaŋ kuɔŋ, mamaŋ huhurma si dii-mɛi, nelma maŋ faa hiere, mi taara na ta na yii baa ma yaa-i.

9 Miŋ hãalãayã-nɛi baa nelma maŋ, naŋ nuɔ mamaŋ mi nuŋgu-na baa naŋ daa miŋ ciɛ mamaŋ, taa na ce ma yaa-i. Mafaŋ da ma ce, Diiloŋo-i Hɔfɛ̃llentieŋo ka waa baa-na.

Pol jaalaa Filiputaamba-i

10 Na gbãaŋ tiraa pigãaŋ-mi wuɔ na saa nanna-miɛ. Maa naa waa na hɔmmu-na dii yiinaa, ŋga na saa naa da na fɛrɛ da na ce-ma. A ce dumaaŋo-na, mi huɔŋga gbuu fɛ̃ da yogogo baa Itieŋo hʊ̃melle wuɔsaaŋgu-i.

11 Ku saa ce ŋaa mɛi naaluɔ-i ciɛ mi ta mi piiye daama-i dɛ! Ma'i sĩ. Mɛi sa jaana bĩŋkʊ̃ŋgu; ku miɛŋ-mi.

12 Mi suɔ mi fɛrɛŋ belma naaluɔ-huɔŋgu-na, aa bi suɔ mi fɛrɛŋ belma kuŋ yeŋ baa-mi huɔŋgu-na. Hɔnni-na hiere baa wɛimana hiere mɛi dii mi fɛrɛŋ nuɔ. Mi wuyaa ye o, mi saa wuo ye o, mii dii mi fɛrɛŋ nuɔ. Mi daa bĩŋkʊ̃ŋgu o, mi saa da bĩŋkʊ̃ŋgu o, mii dii mi fɛrɛŋ nuɔ.

13 *Kirsa ciɛ mi ta mi gbã mi hĩrã ku makpãaŋo-i. U yaa diyaaŋ ku fɔ̃ŋgʊ̃ɔ-i miɛ.

14 Ŋga naŋ suyaa-ma kãyã-miɛ mi sʊ̃lma-na, ku faa.

15 Filipu Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i, na saa bi yaŋ-ma
suɔma, miŋ duɔŋ *Neldədəlma wamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i aa
hel Maseduɔni-i-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba-na hiere, namɛi kãayã-
miɛ yoŋ baa na nagãŋ-niini-i.
16 Miŋ ŋa naa fiɛ waa Tesalonike-i-na, na kãayã-miɛ ku yuu
niele.
17 Ku saa ce ŋaa mi taara na ta na hel na kãyã muɔ yinni maŋ
joŋ, ŋga mi taara kunaŋgu naara na ãnfafamma sullu-i.
18 Naŋ saaŋ nimaŋ miɛ hiere, mi daa-ni; Epafuroditi juɔ ji
hã-mi baa-ni. Na ciɛ mi ce bĩŋkũntieŋ muɔ. Mi sa tiraa taara
bĩŋkũŋgu. Na kakãyãŋgu dii ŋaa tãmmaŋ-kũŋgu. Tãmmaŋ-
kũŋgu maŋ ku hũlãaŋgu dəlaanu Diiloŋo-i u siɛ-ku.
19 Miŋ cuu Diiloŋo maŋ huoŋ-nu'i, bĩŋkũŋgu saa naa baa-yo.
Naŋ taaraŋ nimaŋ hiere u ka hã-na baa-ni Yesu-Kirsa horre-
na.
20 Yaaŋ i tiɛ gbɛliɛŋ i To-i Diiloŋo-i hɔnni maŋ joŋ. Ma ciɛ.

Jaaluperieŋgu

21 Jaalaaŋ na nelleŋ-baamba maŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i
a ce Diiloŋ-dũŋ-baamba. I baamba maŋ dii baa-mi bande-i-na,
ba jaalaa-na.
22 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii bande-i-na hiere, ba jaalaa-na.
I baamba maŋ bi ciɛŋ *jãmatigi maacemma-i ba gbuu pã na
jaaluŋgu.
23 Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã
Koloʂitaamba-i Nelmuoyamma

Pol nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa Koloʂi. Ku biyaa ŋaa Pol fuɔ fɛrɛ saa hi nelle falle-i dede, u wuɔratieŋo naŋo-i kãa ka waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba ba hũuma. U wuɔratieŋo faŋo-i ba taa ba bĩ-yo Epafirasi. Fuɔ taa u bi hel Koloʂi yaa nuɔ-i.

Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, baa dii Pol kaso. Huhurmantaamba namba kã ka ta ba guɔl Koloʂitaamba gbeini-i wuɔ da ŋ ta ŋ taara ŋ ka da Diiloŋo-i ŋ saaya ŋ ta ŋ buol *dɔrpɔpuɔrbiemba-i aa ŋ saaya ŋ *jã. Ŋ saaya ŋ bi ne niiwuoni nanni baa niinyɔnni nanni aa yaŋ-ni, baa ma temma bɔi. Epafirasi wuɔ kã ka hi Pol baa-ma.

Pol wuɔ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i a gbuya Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ Diiloŋ uŋ ciɛ Yesu-Kirsa kor-ba dumaa, ku gbĩɛ; kunaŋgu si dii da ku ce naara-kuɔ. Nelbilieŋ ãncemma siɛ gbãa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ ka da Diiloŋo-i. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na yoŋ, ŋ kuraa nyuŋgo, ŋ kuraa bisĩnuɔ (sap. 1–2).

Ku huoŋgu-na, u dii u nuŋgu-i a piiye pigãaŋ-ba baŋ saaya ba ta ba wuɔ hũmefɛlɛŋ daade-i dumaa ku ta ku dɔlnu *Kirsa-i (sap. 3.1–4.1-6). U piraaŋ u sɛbɛ-i baa jaalupãlle (sap. 4.7-18).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa. Muɔ baa mi natobiŋo-i Timote-i, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i

2 diɛ hã namaa namaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i Koloʂi-i-na a ce Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa. I natobimba yaa namaaŋo-i Yesu-Kirsa horre-na.

I To-i Diiloŋo kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Polŋ cãrãŋ Diiloŋo baa mamaŋ

3 Hɔnni maŋ joŋ i cãrã Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i i hã-na, aa tiɛ jaal-o na maama-na.

4 Ku yuŋgu yaa daaku wuɔ: Naŋ haa na naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na dumaa, baa naŋ dɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere dumaa, i nuɔ-ku.

5 *Neldɔdɔlma yaa ninsoŋ kerre-i, maŋ hii-na, ma pigãaŋ-na Diiloŋ uŋ tigiiŋ kumaŋ tuɔ cie-na dɔrɔ-i-na. Naŋ haa na naŋga-i kufaŋgu bĩŋkũŋgu-na, ku'i ciɛ na hũu Yesu maama-i aa ta na dɔl na-naa dumandɛ-i-na.

6 Neldɔdɔlma gbuo terni-i hiere ma kã, aa ta ma bi ce ma maacemma-i ŋaa maŋ ceŋ dumaa namaa na hɔlma-na. Dii

yiiŋgu maŋ nuɔ-i naŋ nuɔ-ma, maa dii ta ma ce maacemma-i na həlma-na. Naŋ nuɔ-ma, na suyaa wuɔ ninsoŋo aa tiraa suɔ wuɔ Diiloŋo-i hujarrentieŋo.

7 Epafirasi yaa ciɛ kufaŋgu maacemma-i baa-na, u yaa i jĭɛŋo, u yaa i nabentieŋo. Maacembilofɛfɛiŋo'i *Kirsa suoŋgu-na na həlma-na.

8 *Diiloŋ-Yalleŋ diyaa nelnyulmu maŋ na həmmu-na, u waaŋ mu maama baa-ye.

9 Ku'i ciɛ dii iŋ nuɔ na maama-i, i faya i fɛrɛ tiɛ cărã Diiloŋo-i i hã-na. I cărã-yuɔ wuɔ u yaŋ u *Yalle ce-na nelnurãaŋ namaa baa cɛ̃cɛ̃muntaaŋ namaa, ku yaa na ka suɔ u huəŋga-i fafamma.

10 Ku yaa na ka gbãa ta na ce kumaŋ dəlaanuŋ-yuɔ wɛima-na hiere. Na ka ta na ce ănfafamma-i ma sĭnni-na hiere, aa na ka migãaŋ ta na suɔ Diiloŋo-i na kã.

11 I cărã-yuɔ, fuɔ maŋ u fõŋgũɔ temma si dii, wuɔ u hã-na ku fõŋgũɔ-i na gbãa ta na yiɛra baa wɛima-i hiere na həmmu baa ta mu huol.

12 I Toŋ jĭɛna ciilufafaaŋgu maŋ dii gbagbaamaŋ-nelle-na tuɔ cie u baamba-i, u ciɛ namaaŋo-i ku wuotaaŋ namaa; a ce dumaaŋo-na yaaŋ na həmmu fɛ̃ na ta na jaal-o.

13 U hũyãa-ye kukulma nyisɛ̃nni-na a kã baa-ye u Biɛŋo nelle-na. U Biɛŋo maama sa suɔ aa dəlnu-yuɔ.

14 Fuɔ yaa ciɛ i kor aa i ămbabalma hur halaŋ.

Da ŋ da Yesu-i ŋ daa Diiloŋo yaa-i

15 Moloŋ yufelle siɛ gbãa haa Diiloŋo-na, ŋga uŋ yeŋ dumaa, ku da u Biɛŋo yaa nuɔ-i. Diiloŋ uŋ maa bĭmbĭnni maŋ hiere, uu dii ni yaaŋ-na.

16 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Diiloŋo ciɛ u yaa hiel bĭmbĭnni-i hiere dərɔ-i-na baa hĭɛma-na. Iŋ daŋ nimaŋ baa iŋ'a i sa da nimaŋ hiere; himma-i baa nellentesĭnni-i baa fõŋgõtesĭnni-i ka hel baa yuntesĭnni-i hiere, fuɔ yaa hielaa-ni a vii u fɛrɛ baa-ni.

17 U yaa taa yaaŋga bĭmbĭnni-na hiere, aa bĭmbĭnni-i hiere fuɔ yaa ciɛ ni tĭɛ.

18 U yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba yuŋgu-i aa bafamba waa u borre. U yaa mundommu-i. U yaa siire igɛ̃na kuomba həlma-na a duɔ gbãa waa yaaŋga hiere.

19 Ku dəlaanu Diiloŋo-i u dii u sĭnni-i hiere u Biɛŋo-na.

20 U ciɛ u yaa dii fuɔ fɛrɛ-i baa nelbiliemba-i ba-naa nuɔ. U Biɛŋ uŋ kuu kũnna u tãmma maŋ *daaŋgu-na, ma yaa diyaa yaafɛ̃lle-i hĭɛma-na baa dərɔ-i-na hiere.

21 Namaa fɛrɛ-i, dĭɛlũɔ-i-na, naa naa maa Diiloŋo-na. Naŋ taa na ce ămbabalma maŋ, a naara ănjəgəbabalamma maŋ waa na kusũnni-na, maa naa ce na bigãaŋ Diiloŋo-i.

22 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, u ciɛ u Biɛŋɔ jo ji ku nelbiloŋ temma a dii-na
na-naa nuɔ baa-yo, na da na waa nelfafaaŋ namaa u caaŋgu-
na cãlmuɔ baa waa-nɛi.
23 Ŋga na saaya na ce Yesu maama-i ŋaa gboruoŋgu
a yiiye-mɛi yiɛra; na baa yaŋ molo tãal-na halaŋ-na na
munyiɛrammu-na. Naŋ nuɔ *Neldɔdɔlma-i aa haa na naŋga-i
Diiloŋɔ ciiluŋgu-na, baa na yaŋ molo pira-nɛi. Nelma famma-i
ba waŋ ma yaa-i terni-na hiere baa nuɔmba-i aa muɔ Pol mi
ce ma watieŋ muɔ.

Pol maacemma-i

24 Miŋ ceŋ mulĭɛma maŋ daama-i fiɛfiɛ-i-na na maama-
na, ma dɔlnu-miɛ mi ta mi nyɛ baa-ma. *Kirsaŋ mulĭɛŋ
mulĭɛma maŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba* maama-na, muɔmi
suyaanu mulĭɛma famma yaa-i dumandɛ-i-na.
25 Mi ciɛ Diiloŋ-dũŋ-baamba famba cãarãŋ muɔ. Diiloŋɔ
hãa-mi maacemma famma yaa-i na hɔlma-na wuɔ mi waŋ u
nelma-i hiere baa-na.
26 Nelma famma naa fuo yiinataamba-na, ŋga fiɛfiɛ-i-na u
pigãaŋ u dũŋ-baamba-i baa-ma.
27 U taara ba suɔ nel daama gbãa kãyã nuɔmba-i nilɛiŋa-na
hiere kãyãmma maŋ. Nelma famma yaa daama: Kirsa dii na
hɔmmu-na, u yaa fĭɛŋ na hɔmmu-i wuɔ na ka da Diiloŋɔ-i.
28 I waŋ Kirsa faŋɔ maama yaa-i baa nuɔmba-i hiere; diɛ
da umaŋ, i dii bĭncuɔŋ-nelma u tũnni-na a tigiiŋ-yo fafamma
Kirsa horre-na a hã Diiloŋɔ-i baa-yo.
29 Ku'i ciɛ na da mi ce maaceŋ daama-i aa Kirsaŋ hãa-mi
fɔ̃ŋgũɔ maŋ, mi vaa mi fɛrɛ baa u yaa-i. U yaa kãayãŋ-miɛ.

2

1 Namaaŋɔ-i baa Lawodisetaamba-i, ka hel baa bamaŋ bi
nuɔ mi maama-i namaa temma-i aa ba sa suɔ-mi, mi taara na
suɔ miŋ vaa mi fɛrɛ dumaa na maama-na.
2 Mi vaa mi fɛrɛ vaama famma-i da mi dii sirɛiŋa nɛi aa
nelnyulmu da mu ce na bel na-naa fafamma, aa Diiloŋɔ duɔ
hã-na cɛ̃cɛ̃muŋgu-i ku sĭnni-na hiere. Ku yaa na ka suɔ u
kusũŋgu-i, ku yaa na ka suɔ *Kirsa-i.
3 Nelnulle-i hiere baa cɛ̃cɛ̃muŋgu-i hiere nii dii baa u yaa-i.
4 Mi sa taara nudɔdɔltie naa tãal-na, ku'i ciɛ mi ta mi waŋ
mafamma-i.
5 Miŋ fiɛ'a mii si dii na caaŋ-nu, mi huɔŋga dii. Aa da mi
da naŋ ceŋ na wɛima-i fafamma dumaa, baa naŋ bilaa Kirsa
maama-i kpelle dumaa, ku sa gbuu suɔ aa dɔlnu-miɛ.

Kirsa yaa wɛima-i hiere

---

* **1:24** ***Diiloŋ-dũŋ-baamba:*** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Kirsaŋ mulĭɛŋ mulĭɛma maŋ u borre maama-na...» Ba gbɛ̃ Diiloŋ-dũŋ-baamba yaa dumaaŋɔ-na. Niɛŋ Kol. 2.19.

6 Naŋ hũyãa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i dumaa, taa na wuɔ
na saanu baa-ma dumɛi.
7 Naaŋ kaasĩnni u horre-na aa na yaŋ na wɛimambaa-ba-i
hiere na hã u yaa-i. Nyaarãaŋ-yuɔ ŋaa maŋ waaŋ baa-na
dumaa aa na gbu na ta na ce Diiloŋo-i kasi saa da-yo.

8 Baa na yaŋ molo ji kar u huɔyasaŋga cure-nɛi bĩɛna-
nɛi. Baŋ waŋ mamaŋ baa-na, ba bĩncuɔŋ-maama. Ma hilaa
nelbilieŋ ãnjɔguɔma-na hĩɛma-na bande, *Kirsa maama sĩ.
9 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Ku yuŋgu yaa daaku
wuɔ: Sĩnni maŋ dii Diiloŋo-na hiere, ni yaa bi dii Kirsa-i-na.
10 Aa u yaa ciɛ namaa na da Diiloŋ-bĩmbĩnni-i hiere ni
kũŋgu-na. U yaa fõŋgõtesĩnni-i hiere baa yuntesĩnni-i hiere ni
yuŋgu-na.
11 Fuɔ maama yaa nuɔ-i namaa na *jã, aa *jãmma
famma-i nelbilieŋ-maama sĩ, Kirsa maama. Ku yaa hielaaŋ
ãnjɔgɔbabalamma-i i hɔmmu-na.
12 Naŋ daa *batɛmu-i kuu dii ŋaa ba fuuriiye-nɛi baa Kirsa-i
aa na sire baa-yo. Diiloŋo himma maŋ siire-yuɔ hiel-o
kuomba hɔlma-na, naŋ haa na naŋga-i mɛi ku'i ciɛ na sire baa-
yo.

13 Dĩɛlũɔ-i-na, na ãmbabalma-i baa naŋ ŋa na'a na saa jã,
kuu naa ce-na ŋaa bikuoŋ namaa Diiloŋo yaaŋga-na. Ŋga
fiɛfiɛ-i-na, u siire-nɛi baa Kirsa-i. U hurii i ãmbabalma-i hiere.
14 I cãlmuɔ ŋa naa nyɛgẽŋ sɛbɛ maŋ nuɔ-i, Kirsa kuliiŋgu ciɛ
u taalnu-yuɔ.
15 U BiɛŋO kuliiŋgu bi ciɛ u yar u bigãarãamba-i aa hũu
fõŋgõtesĩnni-i baa yuntesĩnni-i ba wulaa, aa bel-ba vaa-ba hel
baa-ba nuɔmba-i hiere ba da ba suɔ wuɔ u yaraa-ba.

16 Terieŋgu faŋgu-na, nuɔmbaŋ cãl-naŋ dumaa na nii-
wuoniŋ-kũŋgu-na baa na niinyɔnniŋ-kũŋgu-na, baa na ta na
kãŋ-ku. Baŋ bi cãl-naŋ dumaa ponsanni kũŋgu-na, baa
cɛifɛlɛŋo kũŋgu-na a naara *yitĩɛnaŋgu kũŋgu-na, baa na bi ta
na kãŋ kufaŋgu-i.
17 Baŋ nyaarãa mamaŋ nuɔ-i daama-i hiere, ma waa ŋaa
nelma maŋ juɔŋ ma foguoŋgu, a ne da Kirsa yaa ma belle-i.
18 Bamaŋ wuɔ bafamba sa ce bombolma aa ta ba
buol *dɔrpɔpuɔrbiemba-i, baa na yaŋ ba tãal-na hiel-na
hõntɔbiloŋo. Baŋ waŋ mamaŋ hiere, ba ciɛra wuɔ Diiloŋo'i
caraaya-bɛi baa-ma. Bafamba fɛrɛŋ ãnjɔguɔma ce ba ta ba
hɔgɔrra.
19 Ba saa bel Kirsa maama-i nammu hãi, a ne da u yaa i
yuŋgu-i aa miɛ i waa u borre-i. Fuɔ yaa ciɛ i bel i-naa fafamma
bel daama-i temma-i tiɛ kãyã i-naa aa kunaŋgu ta ku suur-yiɛ
ku naara ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.

20 Naŋ kuu baa Kirsa-i, nelbiliemba nunni siɛ tiraa gbãa belna. Ma daa niɛ na ta na nu ba nunni-i ŋaa naa dii baa-ba? Da ba ce ba'a:
21 «Daaku saa saaya ŋ yiɛya-kuɔ, daaku saa saaya ŋ wuo-ku, daaku saa saaya ŋ biɛ-ku.»
22 Nimaŋ nifanni-i daani-i hiere ni cor ni kã baa ni yaaŋga. Ancemma famma-i daama-i nelbiliemba'i juɔ baa-ma.
23 Da ŋ ta ŋ ne-ma, ma biyaa ŋaa ma faa; ma guor-ni ŋ cãrã Diiloŋo-i, aa ce ŋ hiire ŋ fɛrɛ, aa tiraa ce ŋ ce ŋ kũɔma-i kpãncɔ̃lgũɔ. Ŋga yuŋgu si dii-mɛi, ma sa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ suɔ ŋ fɛrɛŋ belma kelkel.

3

1 Naŋ siire baa *Kirsa-i kuliiŋgu-na, vaaŋ na fɛrɛ baa dɔrniini taaramma yaa-i. Kirsa dii kusuɔŋ-nu'i tĩɛna Diiloŋo caaŋgu-na.
2 Yaaŋ hĩɛmaŋ-niini-i aa na vaa na fɛrɛ baa dɔr-niini yaa-i.
3 Na saa da, naa dii ŋaa na kuu aa na yalɛiŋa kã ka cĩŋ baa Kirsa-i Diiloŋo-na.
4 Na yalɛiŋa tieŋo yaa Kirsa-i. Duɔ jo yiiŋgu maŋ nuɔ-i, na ka bi waa baa-yo ta na ce na bãaŋgu-i.

Ancɔlɔmma baa ãnfɛlɛmma

5 Terieŋgu faŋgu-na, hielaaŋ ãnjɔgɔbabalamma-i na hɔmmu-na; ma yaa diyaaŋ-naŋ bĩŋwosĩnni-na, baa tĩlãsĩnnina hiere, baa figĩiŋ-hãlmaaŋgu-na, baa cãncaaya-i-na. Na saa da, da ŋ ta ŋ ce cãncaaya-i, kuu dii ŋaa ŋ yaaŋ Diiloŋo-i aa ta ŋ kuye ŋ yufieŋ-niini.
6 Mafamma temma yaa juɔŋ baa Diiloŋ-bɛrru-i.
7 Namaa naŋ ŋa na'a na saa hi suɔ *Kirsa-i, na taa na ce ku yaa-i.
8 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, hɔdulle-i, baa hɔguɔla-i, baa hɔbabalaŋga-i, baa tuosĩnni-i, baa tĩlãsĩnniŋ-ãndɛnni-i, niɛŋ-niŋ hiere aa na yaŋ-ni.
9-10 Naŋ naana na ãncɔlɔmma-i aa suur ãnfɛlɛmma-na, hielaaŋ na naŋga coima-na. Yinni maŋ joŋ Diiloŋo ce-na nelfɛlaaŋ namaa na da na waa fuɔ temma a ta na suɔ-yo fafamma.
11 Terieŋgu faŋgu-na, *Yuifuyiɛŋ nuɔ o! Yuifuyiɛŋ nuɔ sĩ o! Ŋ *jãa o! Ŋ saa jã o! Ŋ suɔ sɛbɛ o! Ŋ sa suɔ sɛbɛ o! Pɛrruntiyiɛŋ nuɔ o! Kɔriɛŋ nuɔ o! Nebiŋ nuɔ o! Na ciɛ hiere kuuduɔŋgu, unaa saa buɔ unaŋ-na. Ŋga kumaŋ yuŋgu, ku yaa Kirsa-i. U yaa wɛima-i hiere na hieroŋo-i hiere na wulaa.
12 Diiloŋo yufelleŋ hilaa-nɛi u ce-na u baaŋ namaa aa tuɔ dɔl-na, namaa na bi saaya na waa hujantaaŋ namaa, aa na ta na kãyã na-naa. Na saaya na waa hĩɛhĩɛ, aa na ta na hiire na fɛrɛ. Baa na bi yaŋ na hɔmmu ta mu huol.

13 Umaŋ duɔ ce umaŋ kuujaŋgu, kutieŋo tiil-ku nammaŋ-temma. Aa wɛiŋ da ma waa bamaŋ hɔlma nuɔ-i, ba yaŋ ma tĩ ŋaa Itieŋ uŋ yaaŋ namaa maama tĩ dumaa u huɔŋga-na.
14 Ŋga kumaŋ yuŋgu hiere, ku yaa ŋaa nelnyulmu-i. Nelnyul da mu waa-nɛi, ku yaa na ka gbãa bel na-naa fafamma.
15 Kirsaŋ juɔ baa yaafɛ̃lle maŋ, Diilo yaŋ na ta na kuye di maama. Na saa da, Diiloŋo jɔguɔŋ difande maama yaa-i baa-na na da na gbãa ce baaduɔŋ namaa. Taa na gbu na ce-yo kasi saa da-yo.
16 Yaaŋ Kirsa nelma da muntĩɛnafafammu na hɔmmu-na. Taa na hãalã na-naa baa-ma aa na ta na dii nelma na-naa tũnniŋ. Na ta na ce-ma bĩncɔmma. Taa na jaal Diiloŋo-i baa *Diiloŋ-Yalleŋ dii nɛini maŋ na nunni-na. Taa na hãl-ni na tuɔlnu-yuɔ aa hãl-ni gbɛliɛŋ-yo baa na hɔmmu-i hiere.
17 Naŋ waŋ mamaŋ hiere, baa naŋ ceŋ mamaŋ hiere, taa na ce-ma ŋaa Kirsaŋ taaraŋ-kuɔ dumaa. Aa fuɔ barguɔ-i-na, taa na ce i To-i Diiloŋo-i kasi saa da-yo.

Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba waa dumaa ba dũnniŋ-hɔmmu-na

18 Caaŋ namaa, taa na siɛ na bɔlbaa-ba wulaa ŋaa Itieŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.
19 Bɔlaaŋ namaa, yaaŋ na caamba maama ta ma dɔlnu-nɛi; baa na ta na vãa na yammu-i baa-ba.
20 Bisãlŋ namaa, da ku fiɛ ce niɛ niɛ, taa na nu na bĩncuɔmba nunni-i, ku yaa dɔlaanuŋ Itieŋo-i.
21 Bientobaa namaa, baa na ta na ce kuujaŋgu na bisãlmba-na, ku gbãa seŋ ba kũɔma-i.
22 Kɔraaŋ namaa, da ku fiɛ ce niɛ niɛ, taa na nu na yun-taamba nunni-i. Baa na ta na ce ba yufelleŋ yoŋ ba da ba dɔl-na. Da ba hã-na maacemma-i, niɛŋ Itieŋo-i aa na ce-ma baa huɔŋga diei.
23 Ŋ maacemma da ma fiɛ waa hama-i temma-i, firnu ŋ huɔŋga-i ŋ ce-ma. Baa ta ŋ ne-ma wuɔ nɛliɛŋ maama, ta ŋ ne-ma ŋaa Kirsa maama.
24 Na saaya na suɔ wuɔ Itieŋo ka pã-na. Uŋ jĩɛna ciiluŋgu maŋ tuɔ cie u baamba-i, na ka da-ku. Itieŋo yaa Kirsa-i aa na cãa u yaa-i.
25 Diiloŋo sa ce ciɛluɔ; a ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ ce maacembabalamma-i ma ka wuo-yo.

4

1 Yuntaaŋ namaa, bilaaŋ na kɔraamba-i fafamma baŋ bel nɛliɛŋo dumaa. Na saaya na suɔ wuɔ unaŋo dii dɔrɔ-i-na namaa bi yuŋgu-na.

Amperiema

2 Vaaŋ na fɛrɛ na ta na cãrã̃ Diiloŋo-i hənni maŋ joŋ. Taa na
ce-yo kasi saa da-yo.
3 Aa na bi ta na cãrã̃-yuə na hã̃ miɛŋo-i; wuə u tigiiŋ
terieŋgu-i u hã̃-ye i gbãŋ waŋ *Kirsa maama-i baa nuəmba-i.
Dɪ̈ɛlũə-i-na maa na fuo, ŋga fiɛfiɛ-i-na Diiloŋo pigãaŋ-ye baa-
ma. Mii dii kaso-i-na mafamma maama yaa nuə-i.
4 Miŋ saaya mi waŋ-ma kaala-mɛi dumaa nuəmba suə-ma,
cãarãŋ-yuə u hã̃-mi ku fõŋgũə-i.
5 Taa na suə na fɛrɛŋ bel-ma bamaŋ saa hi hũu Yesu
maama-i ba həlma-na. Baa na gonya ãnsəsəmma aa na yaŋ
kuufafaaŋgu cemma-i.
6 Na saaya na ta na suə nuoŋgu baa nuəmba-i aa na yaŋ belle
waa na nelma-na, ku yaa umaŋ duə yuu-na baa nelma na ka
suə u siɛma.

Jaaluperieŋgu

7 Mamaŋ dii-miɛ bande-i-na, Tisike duə kã̃, u ka waŋ-ma
baa-na. Mi kuye u maama-i. U yaa mi natobiŋo, u yaa mi
wuəratieŋo, u ce pãama baa-mi Itieŋo maacemma-na.
8 Mi siire-yuə baa ma yaa-i miɛ u ka waŋ ma yaaŋga-i baa-na
a fɛ̃ na həmmu-i.
9 Ba ka ce hũmelle-i kuuduəŋgu baa na nelleŋ-wuoŋo-i Ones-
imu-i. I natobiŋo naŋo'i ufaŋo-i *Kirsa horre-na, u wuə Kirsa
hũmelle-i fafamma. Mi bi kuye fuə maama-i. Da ba kã̃,
mamaŋ dii bande-i hiere, ba ka waŋ-ma baa-na.
10 Aritarke maŋ dii baa-mi kaso-i-na, u jaalaa-na. Marke
maŋ Barnabasi ba horoŋo bi pãa na jaaluŋgu. Kumaŋ ŋaa
Marke kũŋgu-i, mi waaŋ-ma baa-na tɪ̈; duə kã̃ yiiŋgu maŋ nuə-i
na terieŋgu-na, na bel-o fafamma.
11 Baŋ bɪ̈ŋ Yesu maŋ Yutusi-i u bi jaalaa-na. Na saa da,
*Yuifubaa-ba maŋ hũyãa Kirsa maama-i, ba siɛi baaŋ daaba
yaa dii baa-mi i tiɛ waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i. Ba kãayã-
miɛ bɔi.
12 Epafirasi* bi pãa na jaaluŋgu. Uŋ yeŋ Kirsa cãarãŋo, u
vaa u fɛrɛ tuə cãrã̃ Diiloŋo-i u hã̃-na hənni maŋ joŋ na da na
bel Diiloŋ-hũmelle-i nammu hãi aa naŋ kaasɪ̈nni diɛ a gbãa ta
na ce Diiloŋo huəŋga-i wɛima-na hiere.
13 Mi ka gbɛliɛŋ-yo u huoŋ-nu: U vaa u fɛrɛ na maama-na baa
Lawodisetaamba maama-na ka hel baa Irapolisitaamba-i hi-
ere.
14 I jɪ̈ɛŋo-i Like-i daatɔryiɛŋo-i a naara Demasi-i ba bi pãa-na
jaaluŋgu.
15 Jaalaaŋ i natobimba maŋ dii Lawodise-i-na, baa Ninfa-i
baa Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ tigiiŋ ba cãrã̃ Diiloŋo-i u dumɛlle-
na.

---

* **4:12** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuə: Na nelleŋ-wuoŋo-i Epafirasi bi pãa na jaaluŋgu. Saa-ku baa 1.7.

16 Da na kalaŋ sɛbɛ daayo-i ti̱, na saaŋ-yo na hã̄ Diiloŋ-dũ̄ŋ-baamba maŋ dii Lawodise-i-na bafamba bi ka kalaŋ-yo. Mi nyɛgãaŋ unaŋo bi hã̄ bafamba-i, da ba kalaŋ-yo ba ka saaŋ-yo bi hã̄ namaa na kalaŋ.
17 Waaŋ baa Arsipe-i wuɔ mɛi ciɛra Itieŋ uŋ hãa-yo maacemma maŋ, u gbãŋ u ce-ma fafamma.
18 Mi pãa-na jaaluŋgu bɔi. Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ terieŋ daaku-i baa mi fɛrɛŋ naŋga. Yaaŋ ma ta ma ti̱ɛnu-nɛi wuɔ mii dii kaso.
Diilo kãyã̄-nɛi.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋo maŋ hã Tesaloniketaamba-i Nelmuoyamma

Polŋ hilaa hãalĩŋ-helma-i tuɔ wuɔra u waŋ Diiloŋ-nelma-i, u hii Tesalonike nelle-i ku yaa nuɔ-i. Uŋ hii waŋ-ma, nuɔmba namba hũu-ma. Ŋga *Yuifubaa-ba maŋ waa terieŋgu-na, banamba saa hũu-ma baa-yo, a ce u saa da huɔŋgu, wuɔ ta kã Bere (Pɔpuɔr. 17.1-10). Ku huoŋgu-na, u wuɔratieŋo-i Timote wuɔ ji nyaanu-yuɔ ka da-yo dii Korɛ̃nti.

Uŋ birii u huoŋgu-i aa kumaŋ ce Tesalonike-i-na, Timote wuɔ suur ku yaaŋga-na a tũnu-yuɔ. Kuɔ gbuu silaa dɔlnu-yuɔ. Wuɔ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i a saaŋ-yo hã Tesaloniketaamba-i.

U duɔŋ baa Diilojaale; wuɔ u nuɔ wuɔ ba nyaarãa Yesu maama-na aa ba maama tiraa ta ma dɔlnu ma-naa (sap. 1). Ku huoŋgu-na, u dii u nuŋgu-i uŋ ciɛ maacemma-i dumaa ba hɔlma-na Tesalonike-i-na (sap. 2–3). U diyaa sirɛiŋa bɛi wuɔ ba ta ba ce kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i. Kumaŋ saa bi kaalaa ba wulaa kuomba siremmaŋ-kũŋgu-na, baa *Kirsa jommaŋ-kũŋgu-na, u kaalaaya-kuɔ baa-ba wuɔ Itieŋo ka jo, aa bamaŋ hũyãa u maama-i ba ka waa baa-yo (sap. 4–5).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔ baa Silvɛ̃* a naara Timote, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i a diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ cuu Itieŋo-i Yesu-Kirsa huoŋ-nu dii Tesalonike-i-na. Diiloŋo kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Tesaloniketaambaŋ wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i dumaa

2 Yinni maŋ joŋ i jaal Diiloŋo-i na maama-na hiere, aa diɛ tiɛ cãrã-yuɔ huɔŋgu huɔŋgu, na maama sa karaanu-yiɛ.

3 Ninsie ninsie, naŋ haa na naŋga-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i-na dumaa, baa nelnyulmuŋ yeŋ kpelle dumaa na hɔmmu-na, a naara naŋ gbu na niya u jomma-i dumaa, diɛ tiɛ jaal i To-i Diiloŋo-i, mafamma siɛ gbãa karaanu-yiɛ.

4 Tobiŋ namaa, i suyaa wuɔ Diiloŋo dɔlaa-na aa fiɛl-na ce-na u baaŋ namaa.

5 Iŋ waaŋ *Neldɔdɔlma maŋ baa-na, ma saa waa nelgbãŋgbãlãmma yoŋ, *Diiloŋ-Yalle himma waa-mɛi aa ninsoŋ-kerre yaa-i. I suyaa i fɛrɛŋ belma na hɔlma-na diɛ kãyã namɛi na da na fa.

---

* **1:1** Silvɛ̃ yerre nande yaa wuɔ Silasi.

6 Na ciɛ ŋaa miɛ baa Itieŋo-i iŋ ciɛ dumaa: a hũu Diiloŋ-nelma-i ba ta ba gbu ba mulɪ̃ɛŋ-na ma maama-na. Ŋga, baŋ fiɛ ba mulɪ̃ɛŋ-na, Diiloŋ-Yalle fiɛ na hɔmmu-i.

7 Naŋ ciɛ mafamma-i, bamaŋ hũyãa Diiloŋ-nelma-i Maseduɔni-i-na, baa Akayi-i-na hiere, na pigãaŋ-ba hũmefafalle yaa-i.

8 Itieŋo maama hilaa na terieŋgu-na a bure ka hi Maseduɔni-i baa Akayi-i hiere; aa ba'i sɪ̃ yoŋ, naŋ haa na naŋga-i Diiloŋo-na dumaa, nuɔmba nuɔ-ma terni-na hiere ka saa. A ce ii si dii diɛ mulɪ̃ɛŋ i fɛrɛ waŋ manamma mɛi.

9 Iŋ kãa na terieŋgu-na aa na ka bel-e fafamma dumaa, ba waŋ-ma terni-na hiere, aa tiraa ta ba waŋ wuɔ na naana na cufɪ̃ɛŋa-i aa cu ninsoŋ-Diiloŋo huoŋ-nu ta na cãa-yo. U yaa Cicɛ̃lmantieŋo-i.

10 Dɛ-i-na, na cie u Biɛŋo-i Yesu jomma yaa-i a hel dɔrɔ-i-na. U pɪ̃ɛŋ u yaa-i sire-yuɔ kuomba hɔlma-na. U yaa ka kor Diiloŋo-i hã-ye.

2

Polŋ ciɛ maacemma maŋ Tesalonike-i-na

1 Tobiŋ namaa, namaa fɛrɛ-i na suyaa wuɔ i saa kã na nelle-na gbãŋgbãŋ.

2 Baŋ tuoraaya-yiɛ dumaa aa ce-ye kpãncɔ̃lgũɔ-i Filipu-i-na aa i suɔ diɛ kã na terieŋgu-na, na saa yaŋ-ku suɔma. Aa iŋ kãa, i bigãarãamba fiɛ ka cira ba siɛ yaŋ-ye, Diiloŋo hãa-ye holle i gbãŋ waŋ *Neldɔdɔlma-i baa-na.

3 Iŋ waŋ mamaŋ baa-na, ninsoŋ-kerre yaa-i, i sa jɔguɔŋ-na baa kuubabalaaŋgu, i sa bi taara i tãal moloŋo.

4 Diiloŋo niɛ da i hɔmmu faa, ku'i ciɛ u hã-ye baa Neldɔdɔlma-i wuɔ i waŋ-ma baa nuɔmba-i. Uŋ ciɛra i waŋ mamaŋ, i waŋ ma yaa-i. Ku saa ce ŋaa i piiye nuɔmba da ba dɔl-e, ŋga i piiye Diiloŋo'i duɔ dɔl-e. U yaa suyaaŋ i hɔmmu-i hiere.

5 Na suyaa kerre wuɔ i saa tiɛ piiye dawɔruɔ, i saa bi tiɛ piiye na da na hã-ye bɪ̃ŋkũŋgu; Diiloŋo yaa i siɛra.

6 I saa taara yerre na terieŋgu-na, ka feŋ ji bɪ̃ terni nanni-na.

7 A ne da iŋ yeŋ Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbieŋ miɛ, ii naa gbãa haa i fɔ̃ŋgũɔ-i nɛi. Ŋga mafamma saa ce; i yaaŋ aa bel-na da hɪ̃ɛhɪ̃ɛ ŋaa baŋ bel bisãlãaŋo dumaa.

8 Na maama dɔlnu-yiɛ ma cor, a ce iŋ ŋa naa kã diɛ ka waŋ Neldɔdɔlma-i baa-na, kuɔ kuliiŋgu na fiɛ jo, ii naa hũu-ma ku na maama-na. Coima saa fa, na maama dii kpelle i hɔmmu-na cor.

9 Tobiŋ namaa, iŋ ciɛ mulɪ̃ɛma maŋ na hɔlma-na, ma maama tɪ̃yãanu-nɛi kɛ? I ciɛ maacemma-i bãaŋgu-i baa

isuɔŋgu-i a taara i nuŋ-juuru-i i fɛrɛ. I waa mafamma-na aa bi tiɛ waŋ Neldɔdɔlma-i baa-na.

10 Iŋ ciɛ kumaŋ na daa-ku, Diilo fuɔ fɛrɛ bi daa-ku. I ciluɔ naa fa aa vii baa-na na hɔlma-na. I saa cãl moloŋo.

11 Na suyaa kerre wuɔ ii naa bel Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i hiere ŋaa i bisãlŋ namaa

12 a dii nelma-i na tũnni-na, aa dii sirɛiŋa nɛi, aa waŋ-ma kuola-mɛi baa-na wuɔ na ta na ce Diiloŋo huɔŋga. U yaa bĩɛŋ-naŋ wuɔ na ka ce na bãaŋgu-i baa-yo u nelle-na.

13 Iŋ waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa-na, na suɔ-ma wuɔ Diiloŋ-nelma, kɛrɛ nɛliɛŋ-nelma sĩ, aa hũu-ma; i bi jaal Diiloŋo-i yinni maŋ joŋ mafamma-na. Ninsie ninsie, Diiloŋ-nelma. Ma kãyã ma hũutaaŋ namaaŋo-i na hɔmmu-na.

14 Tobiŋ namaa, Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii *Yude-i-na, *Yuifubaa-baŋ haa yaahuolo maŋ bɛi, namaa nelleŋ-baamba bi haa yaahuolo faŋo temma yaa nɛi. Mamaŋ daa bafamba-i, ma'i bi daa namaaŋo-i.

15 Yuifuduɔŋ daaba'i kuɔ Itieŋo-i Yesu-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i, aa tiraa haa yaahuolo-i miɛŋo-na. Ba bigãaŋ nuɔmba-i hiere; ba maacemma sa dɔlnu Diiloŋo-i.

16 Ba sa taara i piiye pigãaŋ *niɛraamba suɔ baŋ ka kor dumaa. A ce dumaaŋo-na, ba migãaŋ ba naara kunaŋgu ba ãmbabalma-na. Ma saa ji fa Diiloŋo juɔ yagar gãŋ baa-ba.

Tesaloniketaamba kũɔma bilaa Pol

17 Tobiŋ namaa, iŋ fiɛ ta hel na hɔlma-na, i hɔmmu dii kusuɔŋ-nu'i. Iŋ taa, ku saa da yinni na kũɔma fũnuŋ bel-e, a ce i gbuu vaa i fɛrɛ diɛ gbãŋ bir kã ka ne-na.

18 Iŋ duɔŋ tiɛ waŋ-ma wuɔ i ka kã ka ne-na, ku yuu niele. Muɔ Pol, muɔ fuɔ mɛi suyaa mi maama-i. Ŋga hɔnni maŋ joŋ *Sitãni tuɔ boruona i hũmelle-i.

19 Haba-i ciɛŋ i tiɛ hĩŋ Diiloŋ-papãmuŋgu taaluŋgu-i? Haba-i fiɛŋ i hɔmmu? Namɛi sĩ wɛi? Itieŋo-i Yesu duɔ ji jo, namɛi ka ce i ce bɔi.

20 Coima saa fa, namɛi ka ce i ce bɔi, namɛi ka fɛ̃ i hɔmmu-i.

3

1 Ku'i ciɛ na da iŋ buɔra i-naa nuɔ aa i sa tiraa nunu-nɛi, ma saa ji fa, i naa i tĩɛna i kula Atɛni-i-na

2 aa puɔr i natobiŋo-i Timote-i na wulaa. Timote ce Diiloŋ-maacemma; u wuɔra u waŋ *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i. I puɔraa u duɔ ka dii sirɛiŋa nɛi na Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-na

3 kumaŋ ka ce yaahuolo maŋ haaŋ-yiɛ daayo-i u baa ji ce unaŋ nuɔ ŋ nanna hũmelle-i. Namaa fɛrɛ-i na suyaa wuɔ miɛ maŋ hũyãa Kirsa-maama-i kuu dii ŋaa i bi hũyãa-ma diɛ mulĩɛŋ yaa-i.

4 Iŋ waa na hɔlma-na, ii naa gbuya-nɛi wuɔ miɛ maŋ hũyãa
Diiloŋ-maama-i, ba ka ce-ye kpãncɔ̃lgũɔ. Ninsie ninsie, ma bi
ciɛ; na saa yaŋ-ma damma.
5 Ku'i ciɛ na da miŋ'a mi sa nunu-nɛi, mi da mi siɛ gbãa tĩɛna
da mi cie, mi naa mi puɔr Timote-i u duɔ ka ne Diiloŋ-maamaŋ
yeŋ dumaa na hɔmmu-na aa ji tũnu-miɛ. Mi holle naa ta di tie
wuɔ sĩ *Sitãni daa munsuurmu na hɔlma-na a ce i maacemma
ce maaceŋgbãŋgbãlãmma.
6 Ŋga Timoteŋ kãa aa jo, u juɔ baa nelfafamma ji tũnu-yiɛ. U
ciɛra wuɔ Diiloŋ-maama dii kpelle na hɔmmu-na yogo, aa na
dɔl na-naa. Aa tiraa cira na gbu na kuye i maama; wuɔ na
kũɔmaŋ bilaa miɛŋo-i dumaa, miɛ maama bi bilaa namaaŋo-i
dumɛi.
7 Tobiŋ namaa, iŋ fiɛ i ye yaahuolo-na baa mulĩɛma-na, iŋ
juɔ nu wuɔ Diiloŋ-maama dii kpelle na hɔmmu-na, sirɛiŋa daa-
ye.
8 Naŋ nyaarãa Itieŋo maama-na, i kũɔma firiinu fiɛfiɛ-i-na.
9 Naŋ fɛ̃ŋ i hɔmmu-i dumaa Diiloŋ-hũmelle-na, i siɛ gbuu
gbãa jaal Diiloŋo-i!
10 Bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, i gbu i cãrã-yuɔ wuɔ u kãyã-yiɛ
i bir kã na wulaa ka da-na baa i yufelle, aa nelma maŋ saa
kaala na wulaa Diiloŋ-hũmelle-na, i kaala-mɛi baa-na.
11 I To-i Diiloŋ fuɔ fɛrɛ-i, baa Itieŋo-i Yesu-i, ba hã-ye
hũmelle-i i gbãŋ bir kã na wulaa.
12 Aa naŋ dɔl na-naa dumaa, aa bi ta na dɔl nuɔmba-i hiere,
Itieŋo tuɔ dii kunaŋgu u naara-kuɔ, a ce na ta na dɔl na-naa ŋaa
miɛ iŋ dɔl-naŋ dumaa.
13 U migãaŋ na hɔmmu-i a ce-na nelfafaaŋ namaa a ce
Itieŋo-i Yesu duɔ ji jo baa u baamba-i, i To-i Diiloŋo baa da
cãlmuɔ nɛi.

4

Wuɔsaaŋgu maŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ tĩyãa i diɛ waŋ-ma baa-na, ma yaa
daama: Naŋ saaya na ta na wuɔ wuɔsaaŋgu maŋ ku ta ku
dɔlnu Diiloŋo-i, i pigãaŋ-na baa-ku. Ninsie ninsie, na bi wuɔ
wuɔsaaŋgu faŋgu yaa-i. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, i gbu i cãrã-nɛi, niɛŋ
Itieŋo-i Yesu-i aa na dii kunaŋgu na naara-kuɔ.
2 Itieŋo-i Yesuŋ'a i tiɛ wuɔ wuɔsaaŋgu maŋ, na saa bi yaŋ-ku
suɔma; i waaŋ-ku baa-na cor.
3 Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, u taara na ciluɔ fa; u sa taara na
ta na ce bĩŋwosĩnni.
4 U taara na hieroŋo-i na vii baa na caamba-i fafamma, na
baa yaŋ nelbiliemba da na yirɛiŋa mumbĩɛnammu,
5 na baa yaŋ cakũŋgu ta yaaŋga nɛi ŋaa bamaŋ sa kãalãayãŋ
Diiloŋo-i kuŋ taa yaaŋga bɛi dumaa.

6 Cakũŋ daaku-i, molo baa ce gbomma famma-i u nanolŋ-na. I waaŋ-ma baa-na tĩ kuola-mɛi wuɔ, bamaŋ ciɛŋ gbomma famma temma-i, Diiloŋo ka suu ma sɔlaaŋgu-i hiere bɛi.
7 Na saa da, Diiloŋo saa cira i tiɛ wuɔra i ce pɔpɔrsĩnni, ŋga wuɔ i yaŋ i ciluɔ fa.
8 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ cĩina nel daama-i, u baa da niɛ sĩ u cĩinaana nelbilieŋ-nelma, ŋga Diiloŋo maŋ hãa-na u *Yalle-i, kutieŋo cĩinaana u yaa-i.
9 Tobiŋ namaa, naŋ saaya na ta na dɔl na-naa dumaa, Diilo fuɔ fɛrɛ pigãaŋ-na baa-ku tĩ. A ce dumaaŋo-na, molo siɛ tiraa mulĩɛŋ u fɛrɛ wuɔ u nyɛgɛ̃ŋ-ku hã-na.
10 Diiloŋ uŋ taaraŋ na ta na dɔl na natobimba-i dumaa, ninsie ninsie na bi dɔl na-naa dumɛi Maseduɔni-i-na hiere. Ŋga tobiŋ namaa, jande, i cãrã-nɛi, diyaaŋ kunaŋgu na naara-kuɔ.
11 Taa na kuye yaafɛ̃lleŋ-kũŋgu-i na muntĩɛnammu-na, baa na ta na dii na nunni-i nelma maŋ saa hi-na, taa na bi taara na nuŋ-juuru-i na fɛrɛ ŋaa iŋ waaŋ-ma baa-na dumaa.
12 Mafaŋ da ma ce, puoŋ-nuɔmba ka ta ba kãŋ-na, aa na ka gbãa ta na fa na yunniŋ-maama-i na fɛrɛ.

Itieŋo jommaŋ-kũŋgu-i

13 Tobiŋ namaa, i taara na suɔ ninsoŋo-i bamaŋ suurii hĩɛma-na tĩ ba kũŋgu-na, ku yaa ku siɛ ta ku jaŋ-na ŋaa bamaŋ sa hĩɛŋ taaluŋgu Yesu jomma-na kuŋ jaŋ-baŋ dumaa.
14 Iŋ hũyãa-ma wuɔ Yesu kuu aa sire, kuu dii ŋaa i bi hũyãa-ma wuɔ bamaŋ hũyãa u maama-i aa ku, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka sire-bɛi ba ka waa baa Yesu-i.
15 I gbãa waŋ mamaŋ baa-na a saa baa Itieŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i ma yaa daama: wuɔ duɔ ji tuɔ jo yiiŋgu maŋ nuɔ-i, miɛ maŋ kaa waa cicɛ̃lma-i, i siɛ ta yaaŋga bamaŋ suurii hĩɛma-na.
16 Yiiŋgu faŋgu-na, Diiloŋo ka ce ku doŋ. I ka nu *dɔrpɔpuɔrbiemba yuntieŋo piiye da gbagaga, aa Diiloŋ-yɛrre bu. Diɛ i ne, i da Itieŋo hiire u jo. Bamaŋ hũyãa u maama-i aa ku, ba yaa ka sire igɛ̃na.
17 Bafaŋ da ba sire, miɛ maŋ kaa waa cicɛ̃lma-i huɔŋgu faŋgu-na, u gbonu-yiɛ baa-ba a tɛtɛŋ-ye kã baa-ye dii nyaasĩnni-na i ka jãrã Itieŋo-i dii dɔrɔ-i-na aa pãŋ tĩɛ baa-yo gbula.
18 Tobiŋ namaa, taa na waŋ nel daama-i na dii sirɛiŋa na-naa nuɔ.

5

1 Tobiŋ namaa, Itieŋo jommaŋ-belle-i baa u jommaŋ-yiiŋgu-i ku kaalaaya na wulaa.

2 Namaa fɛrɛ-i na suyaa wuɔ u jommaŋ-yiiŋgu ka tugol
nuɔmba-i ŋaa cuoyuo uŋ tugol dumaa isuɔŋgu-na.
3 Huɔŋgu maŋ nuɔ-i nuɔmba da ba ji ta ba cira: «Fiɛfiɛ-i-na,
terieŋgu fĩɛ, i hulɛiŋa sa tie baa wɛima»; kufaŋgu huɔŋgu'i nuɔ-i
yaahuolbabalaŋo ka tugol-ba ŋaa cakusũntieŋ u kusũŋguŋ
tugol-o dumaa. Molo cɛraa u kor yaahuolo daayo-na.
4 Ŋga namaaŋo-i, mi natobiŋ namaa, naa si dii kukulma-na
yiiŋ daaku da ku gbãa tugol-na ŋaa cuoyuo uŋ tugol dumaa.
5 Na hieroŋo-na hiere, cecermaŋ-bisãlŋ namaa, na ce na
wɛima-i gbagbaama-na. Kukulmaŋ-nuɔŋ miɛ sĩ, isuɔtaaŋ miɛ
sĩ.
6 Terieŋgu faŋgu-na, baa na yaŋ i gonya duɔfũmmu ba-
namba temma-i, ku saaya i tĩɛ i yufieŋ-na, aa i suɔ i fɛrɛŋ
belma.
7 Nuɔmba hinu ba duɔfũŋ isuɔŋgu'i nuɔ-i, aa ba bi hinu ba
nyɔŋ ba kure isuɔŋgu'i nuɔ-i.
8 Ŋga miɛ iŋ yeŋ cecermaŋ-bisãlŋ miɛ, ku saaya i suɔ i fɛrɛŋ
belma. Iŋ hũyãa Yesu maama-i baa huɔŋga maŋ, i ce huɔŋga
faŋga-i baa i nelnyulmu-i i tiɛ cĩnnu i fɛrɛ *Bigãarãŋo hɛiŋa baa
ji hi ye. Aa iŋ hĩŋ koŋkoro taaluŋgu-i, kuu dii ŋaa i diyaa kɔlluŋ-
cucũnni-i tĩɛna.
9 Diiloŋo saa fiɛl-e duɔ ji gãŋ baa-ye, u fiɛlaa-ye Itieŋo-i Yesu-
Kirsa duɔ kor-e.
10 U kuu miɛ maama yaa nuɔ-i, wuɔ duɔ ji bir jo, i kuu tĩ wa,
ii dii cicɛ̃lma yogo wa, i waa baa-yo.
11 Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na cor ta na dii sirɛiŋa na-naa
nuɔ aa ta na kãyã na-naa Diiloŋ-hũmelle-na.

Pol diyaa nelma Tesaloniketaamba tũnni-na

12 Tobiŋ namaa, bamaŋ ciɛŋ Diiloŋ-maacemma-i na hɔlma-
na, Itieŋ uŋ haa bamaŋ na yuŋgu-na ba da ba ta ba pigãaŋ-na
hũmelle-i, jande, i cãrã-nɛi, taa na kãŋ-ba.
13 Taa na kãŋ-ba fafamma, aa na ta na dɔl-ba ba maacemma
maama-na. Taa na nunu na-naa fafamma.
14 Tobiŋ namaa, bamaŋ yagaraa maacemma-i, jande, i cãrã-
nɛi, diyaaŋ nelma ba tũnni-na aa na ta na dii holle kortaamba-
na. Taa na kãyã bamaŋ saa naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na
yogo. Baa na yaŋ na hɔmmu ta mu huol baa moloŋo.
15 Bilaaŋ na fɛrɛ unaŋ nuɔ ŋ baa ji ce ŋ nanolŋo kuubabal-
aaŋgu wuɔ ŋ suu sɔlaaŋgu. Yaaŋ aa na ta na kuye kuufafaaŋgu
maama yaa-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, namaaŋo-i na-naa nuɔ a
ka cor baa niɛraamba-i hiere.
16 Yaaŋ na hɔmmu ta mu fɛ̃ yinni maŋ joŋ.
17 Taa na cãrã Diiloŋo-i hɔnni maŋ joŋ.
18 Taa na jaal Diiloŋo-i wɛima-na hiere. Naŋ hũyãa-ma cu
Yesu-Kirsa huoŋ-nu, Diiloŋo taara na ta na ce ku yaa-i.
19 Baa na ta na cie *Diiloŋo Yalle-i di maacemma-na.

20 Da ba waŋ nelma maŋ baa-na aa cira Diilopɔpuɔruŋgu,
baa na biɛ-ma nelsɔsɔmma.
21 Ŋga taa na ne nelma-i hiere torro; da na da mamaŋ faa,
na ce ma yaa-i.
22 Niɛŋ ãmbabalma-i ma sĩnni-na hiere aa na yaŋ-ma.

Jaaluperieŋgu

23 Diiloŋɔ-i Hɔfɛ̃llentieŋɔ bir-na fuɔ birma aa u tuɔ niya-nɛi
fafamma. Ku yuŋgu yaa daaku: U tuɔ niya na yalɛiŋa-i baa na
hɔmmu-i baa na kũɔma-i; cãlmuɔ baa ji da-nɛi Itieŋɔ-i Yesu-
Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-i.
24 Diiloŋɔ maŋ bĩɛ-na, u pãa nuŋgu wuɔ u ka ce-ma, u ka bi
ce-ma. U sa waŋ wɛima aa ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu.
25 Tobiŋ namaa, taa na bi cãrã Diiloŋɔ-i na hã miɛŋɔ-i.
26 Taa na jaal tobimba-i hiere fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ
namaa.
27 Mi gbu mi cãrã-nɛi, jande, niɛŋ Itieŋɔ-i aa na kalaŋ sɛbɛ
daayo-i na pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere.
28 Itieŋɔ-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋo maŋ hã Tesaloniketaamba-i Nelmuoyamma

Tesaloniketaamba saa naa da tuoleŋ-muntĩɛnammu baa Yesu-Kirsa jommaŋ-kũŋgu-i. Ba hɔlma-na, banamba naa cira wuɔ *Kirsa juɔ tĩ, banamba yagar maacencelle wuɔ miwaaŋo tĩɛ tĩ aa nuɔmba namba'i bir yiɛra baa ba yuŋ-maama-i. Polŋ daa-ma dumaaŋo-na, u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ kaala nelma yaaŋga-i baa-ba. U jaalaa Diiloŋo yaa igɛ̃na ba maama-na aa cãrã-yuɔ wuɔ u kãyã-bɛi ba ta ba wuɔ u hũmelle-i fafamma (sap. 1).

Ku huoŋgu-na, u suɔ dii u nuŋgu-i Yesu jommaŋ-kũŋgu-na, wuɔ «Nelbabalaŋo» yaa saaya u jo igɛ̃na. U ka jo ji ce u fɛrɛ wuɔ u yaa Diiloŋo-i, a tãal nuɔmba bigãaŋ Diiloŋo-i.

Polŋ suyaa mafamma-i dumaaŋo-na, u doŋ tuɔ dii nelma Diiloŋ-dũŋ-baamba tũnni-na, wuɔ mulĩɛŋ da ma fiɛ'a ma ka ko-ba, ba nyaar Diiloŋ-hũmelle-na (sap. 2). U bi taaraaya-kuɔ Tesaloniketaamba wulaa wuɔ ba ta ba cãrã Diiloŋo-i ba hã fuɔ fɛrɛ-i, aa yentaamba ta ba ce maacemma ba taara ba nuŋ-juuru-i yinni maŋ joŋ fuɔ temma-i, aa ba baa bi yaŋ ãnfafamma cemma-i (sap. 3).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔ baa Silvɛ̃* a naara Timote, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ cuu Itieŋo-i Yesu-Kirsa huoŋ-nu dii Tesalonike-i-na.

2 I To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Pol dii sirɛiŋa Tesaloniketaamba-na

3 Tobiŋ namaa, Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋguŋ yuŋ na hɔmmu-i ku kã dumaa, a naara naŋ dɔl na-naa na bi kã dumaa, i siɛ gbãa yaŋ Diiloŋo jaalma-i; aa ku yaaŋga yaa dumaaŋo-na.

4 Naŋ ceŋ sũlma maŋ nuɔmba nammu-na, a naara naŋ mulĩɛŋ mulĩɛma maŋ, aa na yagar nyaar Yesu maama-na, ku sa gbuu fɛ̃ i hɔmmu-i puona. A ce dumaaŋo-na diɛ kã terieŋgu terieŋgu, i biɛ na kũŋgu-i a piiye pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii terieŋgu-na.

5 Tobiŋ namaa, naŋ mulĩɛŋ *Diiloŋ-nelle maŋ maa-na-i, kumaŋ haaŋ-nɛi daaku-i, ku'i ka ce di saaya-nɛi. Ku yaa pigãaŋ wuɔ Diiloŋo suɔ pãmma. Nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya baa kumaŋ, Diiloŋo bi pã-ni baa ku yaa-i.

---

* **1:1** Silvɛ̃ yerre nande yaa wuɔ Silasi.

6 Na saa da, bamaŋ ciɛŋ-naŋ sũlma-i, Diiloŋo daa ku saaya u
bi ce kutaamba-i sũlma a suu ku sɔlaaŋgu-i.
7 Aa baŋ ceŋ namaa namaŋ sũlma-i, u ka hiel-na sũlma-na
baa miɛŋo-i hiere Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu-i. I ka da u jo dɔrɔ-i-na
baa u *dɔrpɔpuɔrbiemba-i; ba hii hiere.
8 Dãncaamu ka dii-yo huɔŋga u tuɔ jo. Duɔ jo, bamaŋ
cĩinaana Diiloŋo-i aa bi cĩina Itieŋo *Neldɔdɔlma-i, u ka gbo
kakãlle-i ba yunni-na.
9 Kumaŋ ka haa-bɛi ku yaa daaku: Diiloŋo ka kɔsuɔŋ-ba
gbula, ba siɛ da piɛ Itieŋo-i, ba siɛ da uŋ ceŋ u bãaŋgu-i dumaa.
10 Ŋga bamaŋ hũyãa u maama-i, yiiŋ daaku-na, ba ka ta ba
tuɔlnu-yuɔ aa gbuu ta ba ne-yo ŋaa ba ka wuo-yo. Iŋ waaŋ u
maama-i baa-na na hũu-ma, namaa na kaa bi waa ba hɔlma-
na.
11 Ku'i ciɛ na da i cãrã Diiloŋo-i yinni maŋ joŋ i hã-na, wuɔ
uŋ bĩɛ-na mamaŋ nuɔ-i, u hã-na ku fõŋgũɔ-i na gbãa ce-ma.
Aa ãnfafamma maŋ yuu na hɔmmu-i, u hã-na ma cemmaŋ-
fõŋgũɔ-i, aa ce na yu nyɔlma baa Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i.
12 Da ma ce dumaaŋo-na, na ka ce Itieŋo-i Yesu ce bɔi aa fuɔ
ka bi ce na ce bɔi. Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i baŋ yeŋ
hujantaamba, ba yaa wuɔ ma ce dumaaŋo-na.

2

Itieŋo jommaŋ-kũŋgu-i

1 Tobiŋ namaa, kumaŋ ŋaa Itieŋo jommaŋ-kũŋgu-i baa i
tigiima-i u caaŋgu-na ku kũŋgu-i,
2 jande, i cãrã-nɛi, da na nu ba'a Itieŋo juɔ, baa na yaŋ na
hɔmmu cu donduo dumaa, baa na bi yaŋ na hulɛiŋa caar.
Umaŋ duɔ cira Itieŋo jomma hii, baa na hũu-ma. Halle da ba
fiɛ cira wuɔ Diilopɔpuɔruŋgu, baa na hũu-ma. Ba gbãa bi cira
miɛmɛi waaŋ-ma sisɔ miɛmɛi nyɛgãaŋ-ma, ba tãal-na.
3 Baa na yaŋ molo da nelma tãal-na. Halle da ba fiɛ hel baa
ku nelma-i hie, baa na hũu-ma. Na saa da, aa Itieŋo jommaŋ-
yiiŋgu suɔ da ku hi, nuɔmba ka cĩina Diiloŋo-i aa Nelbabalaŋo
maŋ kãaŋ dãamu-na u ka carra ba da-yo.
4 Nuɔmbaŋ buol nimaŋ hiere, ka hel baa Diilo fuɔ fɛrɛ-i, u
ka sire wuɔ fuɔ sa taara-niɛ, kɛrɛ fuɔ maaraa-ni hiere. Aa u
ka bel diiloŋo-i kã ka suur tĩɛna *Diilodubuɔ-i-na wuɔ fuɔ yaa
Diiloŋo-i.
5 Ma sĩ ma tĩyãanu-nɛi wuɔ miŋ waa na terieŋgu-na, mi taa
mi waŋ-ma baa-na kɛ?
6 Fiɛfiɛ-i-na, na suyaa kumaŋ bilaaya-yuɔ ta ku cie u yiiŋgu
da ku hi u duɔ jo.
7 Na saa da, Nelbabalaŋo duɔŋ u maacemma-i tĩ dii cicaara,
ku tĩyãa umaŋ bilaaya-yuɔ u halaŋ u yaaŋga-na.

8 Duɔ halaŋ u yaaŋga-na, i ka da-yo. Kufaŋgu huɔŋgu yaa
nuɔ-i Itieŋo ka bãl-o baa u nufafalmu, aa uŋ juɔ baa bibɛsĩnni
maŋ, ku ka kɔsuɔŋ-yo.
9 Nelbabalaŋ daa u ka jo baa *Sitãni himma a ji ce gbɛrɛ-
wɛima-i ma sĩnni-na hiere duɔ gbãa duɔ tãal nuɔmba-i cure-
bɛi.
10 U ka jo ji ce kuubabalaaŋgu-i ku sĩnni-na hiere a cure
bamaŋ kãaŋ dãamu-na. Ninsoŋo maŋ naa waa u gbãa kor-ba,
u saa dɔlnu-bɛi ba cĩina-yuɔ.
11 Ku ciɛ dumɛi Diiloŋo hã-ba piramman-hɔmmu a ce ba ta
ba hũu coima-i wuɔ ninsoŋo.
12 Terieŋgu faŋgu-na, bamaŋ saa hũu ninsoŋo-i aa kuuba-
balaaŋgu cemma ta ma dɔlnu-bɛi, Diiloŋo ka pigãaŋ-ba u
jãyãmma-i.

Diiloŋo fiɛlaa-na duɔ kor-na

13 Tobiŋ namaa, na maama dii kpelle Itieŋo huɔŋga-na.
Diiloŋo fiɛlaa namɛi dii ku domma-na* duɔ kor-na u *Yalle
maŋ ciɛŋ-naŋ nelfafaaŋ namaa di barguɔ-i-na, baa ninsoŋo
maŋ naŋ siyaa-yo u bi barguɔ-i-na. A ce dumaaŋo-na, miɛ i
siɛ gbãa yaŋ u jaaluŋgu-i na maama-na.
14 Iŋ waaŋ *Neldɔdɔlma maŋ baa-na, u bĩɛ-na baa ma yaa-i
duɔ kor-na na da na ta na ce na bãaŋgu-i baa Itieŋo-i Yesu-
Kirsa-i.
15 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ Diiloŋ-maama-i
kpelle, aa iŋ waaŋ mamaŋ baa-na i nunni-na, baa iŋ nyɛgãaŋ
mamaŋ hã-na hiere, baa na yaŋ ma karaanu-nɛi.
16 Itieŋo-i Yesu-Kirsa fuɔ fɛrɛ-i, baa i To-i Diiloŋo maŋ dɔlaa-
ye aa ce hujarre yiɛ tuɔ dii sirɛiŋa yiɛ, aa ce i haa i naŋga-i
bĩŋkũfafaaŋ-nu,
17 ba hã-na holle aa ta ba dii sirɛiŋa nɛi, a ce na maacemma-i
baa na ãndɛnni ta ni fa hiere.

3

Taa na cãrã Diiloŋo-i na hã-ye

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ tĩyãa ma yaa daama: Taa na cãrã
Diiloŋo-i na hã-ye; wuɔ u yaŋ Itieŋo nelma gbuo terni-i hiere
donduo donduo, aa ma da fɔ̃ŋgũɔ ŋaa maŋ daa fɔ̃ŋgũɔ dumaa
namaa terieŋgu-na.
2 Nuɔmba hiero saa hũu-ma, a ce dumaaŋo-na, taa na bi cãrã
Diiloŋo-i wuɔ u hũu-ye nelbabalaamba nyisɛ̃nni-na.
3 Itieŋo sa bir baa huoŋ-ãndaaŋgu; u ka dii holle nɛi aa bi tuɔ
niya-nɛi na baa ji suur *Bigãarãŋo nammu-na.

---

* **2:13** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: «U fiɛlaa namɛi igɛ̃na...»

4 Itieŋo ciɛ i suɔ wuɔ diɛ waŋ mamaŋ baa-na na ce-ma aa na
ka cor ta na ce-ma.
5 Itieŋo-i Yesu-Kirsa ce na ta na dɔl Diiloŋo-i aa ce na ta na
hĩrã mulĩɛma-i fuɔ temma-i.

Na saaya na suur miɛ nallu yaa nuɔ-i

6 Tobiŋ namaa, na hɔlma-na, bamaŋ bilaa yelma-i tĩɛna aa
ba sa ce iŋ waaŋ mamaŋ baa-na, niɛŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i aa
na kar-bɛi hiere.
7 Namaa fɛrɛ-i na suyaa naŋ saaya na ta na ce kumaŋ a biɛ
miɛ maama-i. Iŋ kãa na terieŋgu-na, na daa i ciɛ i fɛrɛ yentaaŋ
miɛ wɛi?
8 I saa hũu moloŋ kuuwuoŋgu dede wuo-ku gbãŋgbãŋ. I ciɛ
maacemma-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i ŋaa i ka ko i fɛrɛ tiɛ da i
nuŋ-juuru-i i fɛrɛ
9 a ne da namɛi naa saaya na yiɛra baa i yuŋ-maama-i. Ŋga i
ciɛ mafamma-i diɛ pigãaŋ-na nelma.
10 Iŋ waa na terieŋgu-na, i saa fuo-ma nɛi; i taa i waŋ-ma
baa-na yiɛ: «Umaŋ duɔ u sa taara u ce maacemma-i u bi ne
niiwuoni-i aa u yaŋ-ni.»
11 Da na da i waŋ mafamma-i, i nuɔ wuɔ na hɔlma-na
banamba bilaa diiloŋo-i yaŋ ba maacemma-i aa ta ba wuɔra
ba dii ba nunni-i mamaŋ saa hi-ba.
12 Iŋ taaraŋ kumaŋ kutaamba wulaa ku yaa daaku: Ba ne
Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i aa ba belnu maacemma-i ba ta ba ce-ma
maŋ saaya ma ce dumaa a yiɛra baa ba yuŋ-maama-i ba fɛrɛ.
13 Tobiŋ namaa, namaa fuɔ, baa na yaŋ kuufafaaŋgu
cemma-i.
14 Iŋ waaŋ mamaŋ sɛbɛ daayo-na, umaŋ duɔ saa ce-ma, na
ne kutieŋo-i aa na yaŋ-yo; baa na tiraa na gbonu na ce wɛima
baa-yo, ku yaa senserre ka da-yo.
15 Mi saa cira na pãŋ bigãaŋ kutieŋo-i, ŋga na dii nelma u
tũŋ-nu; namaa wuoŋo'i.
16 Hɔfɛ̃llentieŋ fuɔ fɛrɛ u tuɔ fɛ̃ na hɔmmu-i wɛima-na hiere
baa hɔnni-na hiere. Itieŋo waa baa-na hiere.
17 Muɔ Pol, mi pãa-na jaaluŋgu. Muɔmɛi nyɛgãaŋ jaaluŋ-
terieŋ daaku-i baa mi fɛrɛŋ naŋga. Mi haa mi niele-i dumɛi
koko mi sɛbɛbaa-ba-na.
18 Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋɔ maŋ hã Timote-i Nelmuoyamma

Timote to waa Girɛkiyiɛŋɔ, aa u nyu-i Yuifuciɛŋɔ. Nyuŋɔ naa hũu Yesu maama-i. Timote-i baa Pol ba kaaŋ da ba-naa Lisire (Pɔpuɔr. 16.1-3). Ku huoŋgu yaa nuɔ-i Timoteŋ juɔ ce Pol namaacenceroŋɔ tuɔ wuɔra baa-yo nilɛiŋa-na. Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Pol wuɔ kar-o jĩna Efɛsi u duɔ kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ba suɔ tigiima (1.3). U nyɛgãaŋ sɛbɛbaa-ba hãi hã-yo a dii sirɛiŋa yuɔ ku maacemma-na.

Dĩɛlã-wuoŋɔ yaa daayo-i. U gbuɔya-yuɔ wuɔ nuɔmba namba dii ta ba guɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba gbeini-i wuɔ miwaaŋ daayo bĩmbĩnni saa fa, wuɔ cadiile saa bi fa, aa niiwuoni nanni saa bi tiraa fa wuoma-i. Pol yaŋ aa tagaaya pigãaŋ Timote-i wuɔ Diiloŋ uŋ hielaa nimaŋ hiere ni faa (sap. 1 baa 4).

U bi tagaaya pigãaŋ-yo Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ gbĩɛ ba ta ba cãrã Diiloŋɔ-i dumaa, aa yaataamba-i baa ba huoŋ-baambaŋ gbĩɛ ba waa dumaa (sap. 2–3).

Timoteŋ saaya u bel nuɔmba-i dumaa Diiloŋ-dũŋgu-na a saanu baa ba sĩnni-i, Pol waaŋ ku yaa-i perieŋ aa dii nelma u tũnni-na (sap. 5–6).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ ŋaa i koŋkortieŋɔ-i Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa baa iŋ haa i naŋga-i Yesu-Kirsa maŋ nuɔ-i.

2 Mi nyɛgãaŋ-yo da mi hã Timote nuɔnɛi. Diiloŋ-hũmelle-na, nii dii mɛi fɛrɛŋ biɛŋ nuɔ. I To-i Diiloŋɔ-i, baa Itieŋɔ-i Yesu-Kirsa-i, ba ce hujarre niɛ aa kãyã-niɛ aa fɛ̃ ŋ huɔŋga-i.

Nelpirataamba kũŋgu-i

3 Mi tamma-na da mi kã Maseduɔni-i-na, mii naa hi dii sirɛiŋa niɛ wuɔ ŋ tĩɛna Efɛsi-i-na ŋ yiɛra bamaŋ waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa coima-i.

4 Waŋ baa-ba wuɔ ba hiel ba naŋga bĩncuɔŋ-nelsɔsɔmma-na baa huoluŋ-maama-i, ma jo baa ijiesɔsɔnni. Ma sa kãyã nɛliɛ suɔ Diiloŋ-huɔŋga-i. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋɔ-na, ku yaa ŋ ta ŋ suɔ u huɔŋga-i.

5 Kumaŋ ciɛ miɛ ŋ ce-ma dumaaŋɔ-na, mi taara Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba ta ba dɔl nuɔmba-i baa huɔŋga diei, ba waa nelfafaamba, aa ba haa ba naŋga Diiloŋɔ-na ku haama.

6 Banamba yaaŋ daama-i hiere aa biɛ nelsɔsɔmma ta ba waŋ. Ba haaraa hũmelle-na.

7 Ba ciɛ ba fɛrɛ *ãnjĩnamma pigãataamba, a ne da baŋ
nyaarãa mamaŋ nuɔ-i ta ba waŋ-ma, bafamba fɛrɛ-i ba sa suɔ
ma yuŋgu-i.

Ãnjĩnamma ãnfaaŋɔ-i

8 I suyaa wuɔ da ŋ wuɔ *ãnjĩnamma-i maŋ saaya ma wuɔ
dumaa, ma faa.

9 Aa i saaya i suɔ wuɔ Diiloŋɔ saa jĩna ãnjĩnamma-i
nelviiŋ maa-na, u jĩɛna-mɛi nelbabalaaŋ maa-na. Ba yaa
haba-i? Ba yaa bubɔlaamba-i, baa yaagbãrãamba-i, baa
ãmbabalmanciraamba-i, baa bamaŋ sa kãaŋ Diiloŋɔ-i, baa
bamaŋ bĩɛnaanaŋ u yerre-i, baa bamaŋ kuɔŋ ba tobaa-ba-i
sisɔ ba nyubaa-ba-i, baa nelkuraamba namba-i,

10 baa bamaŋ ciɛŋ bĩŋwosĩnni-i, baa bɛmba maŋ ciɛŋ ba-
naa, baa bamaŋ suoraaŋ pɔrtɔbaa-ba-i, baa coikartaamba-i,
baa bamaŋ hielaaŋ ba nieŋa-i Diiloŋɔ-na coima-na. Bamaŋ
sa wuɔyaaŋ ba saanu baa ninsoŋɔ-i hiere, ãnjĩnamma jĩɛna
bafamba maama yaa nuɔ-i.

11 Baŋ hãa-mi *Neldɔdɔlma maŋ wuɔ mi waŋ-ma, nin-
soŋ daayo da ma yaa nuɔ-i. Neldɔdɔl daama piiye Diiloŋɔ
yuntesĩnniŋ-maama baa u fafaaŋ-maama.

Pol pã Kirsa-i jaaluŋgu

12 Mi jaal Itieŋɔ-i Yesu-Kirsa-i, u haa u naŋga miɛ aa hiel-mi
kãyã-miɛ mi ta mi cãa-yo,

13 ŋ siɛ suɔ wuɔ dĩɛlũɔ-i-na mi taa mi bĩɛna u yerre-i aa ta mi
ce karaaŋgu baa u baamba-i. Mi huɔŋga taa ka doŋ ka cor. Ŋga
u yaaŋ aa ce hujarre miɛ wuɔ miŋ'a mi saa hũu Yesu maama-i,
mi sa suɔ ku yuŋgu.

14 Itieŋɔ Yesu-Kirsa ciɛ baa-mi cor. U ciɛ mi haa mi naŋga yuɔ
aa tiraa ce mi ta mi dɔl-ɔ.

15 Nel daama-i nuharuŋgu si dii-mɛi: Yesu-Kirsa juɔ hĩɛma-
na duɔ ji kor ãmbabalmanciraamba. A ne da muɔmɛi ba
yuntieŋ muɔŋɔ-i.

16 Ŋga u ciɛ hujarre ãmbabalmanceroŋ muɔ mi temma-
na duɔ pigãaŋ u hɔhĩnaŋga-i. U ciɛ kufaŋgu-i duɔ dii sirɛiŋa
nuɔmba-na ba da ba hũu u maama-i a da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ
dede-i.

17 Yaaŋ i tiɛ gbɛliɛŋ Diiloŋɔ-i aa i tiɛ tuɔlnu-yuɔ. Uu dii gbula,
u sa ji kã terieŋgu. Moloŋ yufelle siɛ gbãa haa-yuɔ. U yaa u
diei-i Diiloŋɔ-i. Ma ciɛ.

18-19 Mi biɛ, mi ka hã-ni maacemma a saa baa Diiloŋ uŋ
ŋa naa ce ba waŋ mamaŋ ŋ kũŋgu-na cor. Baŋ waaŋ ma-
maŋ, da ma tĩɛnu-niɛ, ŋ ka tĩɛ Diiloŋ-hũmelle-na aa gbãa ce
maacenfafamma baa huɔŋga diei. Banamba suyaa kumaŋ sa
dɔlaanuŋ Diiloŋɔ-i aa cor ta ba ce-ku. A ce dumaaŋɔ-na ba
Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu kũɔna.

20 Imene nuŋgu dii kutaamba-na baa Alɛsãndire-i hiere. Mi nyaa-ba hã *Sitãni baa-ba, ku yaa ba ka yaŋ Diiloŋɔ yerre bĩɛnamma-i.

2

Diilocãrãlle faa

1 Miŋ taaraŋ kumaŋ dĩɛlã-kũŋgu-i Diiloŋ-dũŋ-baaŋ miɛ i wulaa, mi taara i tiɛ jaal Diiloŋɔ-i aa tiɛ cãrã-yuɔ i hã nuɔmba-i hiere.

2 Na ta na cãrã-yuɔ na hã fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i baa yuntaamba-i hiere, kumaŋ ka ce i kũɔma fɛ̃, i waa i fɛrɛŋ nuɔ tiɛ cãa Diiloŋɔ-i aa tiɛ ce kuuviiŋgu.

3 Da na ta na jaal-o aa ta na cãrã-yuɔ na hã nuɔmba-i hiere, ku yaa faa aa tiraa ta ku dɔlnu i koŋkortieŋɔ-i Diiloŋɔ-i.

4 Diiloŋɔ taara nelbiliemba-i hiere ba kor aa suɔ ninsoŋɔ-i.

5 Na saa da! Diiloŋɔ dii u diei yoŋ, aa koŋkortieŋɔ diei dii nelbiliemba hɔlma-na baa-yo. Koŋkortieŋɔ faŋɔ-i nelbiloŋɔ. U yaa Yesu-Kirsa-i.

6 Diiloŋ uŋ ŋa naa dii huɔŋgu maŋ duɔ kor nelbiliemba-i ba ãmbabalma-na kuŋ juɔ hi, u yaa pãa u fɛrɛ a sãa ba yunni-i. U ciɛ ku yaa-i a pigãaŋ wuɔ Diiloŋɔ taara u kor nelbiliemba-i hiere.

7 Ku'i ciɛ na da Diiloŋɔ ciɛ-mi u nelwaraŋ muɔ, aa bi ce-mi Yesu *pɔpuɔrbiloŋ muɔ, mi ta mi waŋ Yesu maama-i *niɛraamba hɔlma-na, ba da ba nu ninsoŋɔ-i aa hũu-yo. Mi sa kar mi huɔyasaŋga, mi waŋ ninsoŋɔ yaa-i.

8 Terieŋgu faŋgu-na, mi taara bibɛmba ta ba cãrã Diiloŋɔ-i terni-na hiere. Aa da ba'a ba cãrã-yuɔ, ba cãrã-yuɔ baa hɔfafaŋga; ba baa cãrã-yuɔ baa hɔdulle, ba baa bi cãrã-yuɔ baa bɛrru ba hɔmmu-na.

9 Mi bi taara caamba ta ba suɔ ba fɛrɛŋ diiyamma. Ba baa yaŋ bisĩnni ta yaaŋga bɛi; ba yaŋ ni gbɛ̃ baa-ba. Ba baa ta ba dii gbeibuɔ ba yukuɔsĩnni migãmma-na, baa niibilenni-na, baa kompammu-na.

10 Ba yaŋ aa ba ta ba kuye ãnfafamma cemma yaa-i. Ciɛŋɔ maŋ wuɔ fuɔ kãalã Diiloŋɔ-i u saaya u tuɔ ce ku yaa-i.

11 Aa da ba ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba, ba saaya ba fiinaŋ aa hiire ba fɛrɛ ta ba nu.

12 Mi sa taara ciɛŋɔ sire yiɛra wuɔ u waŋ Diiloŋ-nelma, u saa bi saaya u waa bibiɛŋɔ yuŋ-nu, u par fiinamma yoŋ.

13 Yuŋ haku-i nuɔ-i mi ta mi waŋ mafamma-i? Mi niɛ da Diiloŋɔ maa bibiɛŋɔ yaa igɛ̃na aa suɔ ji ma ciɛŋɔ-i.

14 Aa *Sitãni saa gbãa tãal bibiɛŋɔ-i, u tãalãa ciɛŋɔ yaa-i u cãl Diiloŋɔ-i.

15 Ŋga ciɛŋɔ maŋ duɔ hũu Yesu maama-i, aa wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma, aa nelnyulmu waa-yuɔ, u horre ka kor-o.

3

Yaatesĩnniŋ saaya ni da dumaa Diiloŋ-dũŋgu-na

1 Umaŋ duɔ tuɔ taara yaatesĩnni-i Diiloŋ-dũŋgu-na, kutieŋɔ taara maacenfafamma; nuharuŋgu si dii-mɛi.

2 Diiloŋ-dũŋ-baamba yaatieŋɔ-i, cãlmuɔ saa saaya u da-yuɔ, u saaya u waa ciɛŋɔ diei tieŋɔ, u saaya u tuɔ suɔ u fɛrɛŋ belma, u saaya u waa nelnurãŋɔ, u saaya u waa nelfɛfɛiŋɔ aa tuɔ siɛ u har niraamba-i. U saaya u gbãa tuɔ kalaŋ nuɔmba-i Diiloŋ-nelma-i.

3 U saa saaya u waa konyɔrõŋɔ, u saa saaya u waa hɔdoroŋɔ, u saa bi saaya u waa bɛrkartieŋɔ, ŋga u saaya u waa hĩɛhĩɛntieŋɔ, u saa saaya u yaŋ gbeiŋ-maama ta yaaŋga yuɔ.

4 U saaya u suɔ fuɔ fɛrɛŋ dumɛlleŋ-baamba nuolamma a ce u bisãlmba ta ba nu u nuŋgu-i aa ta ba kãŋ-yo wɛima-na hiere.

5 Nɛliɛŋɔ maŋ siɛ gbãa nuola u dumɛlleŋ-baamba-i fafamma u ce niɛ gbãa bel Diiloŋ-dũŋ-baamba-i fafamma?

6 Yaatieŋɔ saa saaya u waa nelfɛlɛŋɔ Diiloŋ-hũmelle-na. Duɔ waa nelfɛlɛŋɔ, bombolma gbãa cɔruɔnu-yuɔ. A ce dumaaŋɔ-na, mamaŋ daa *Sitãni-i ma ka da-yo.

7 Ku bi saaya u yefafalle waa puoŋ-nuɔmba nunni-na, ku yaa ba siɛ ji dii ba yaaŋga-i yuɔ a ce Sitãni da mumbelmu yuɔ.

Diiloŋ-dũŋgu maacenciraamba maama

8 Kuuduɔŋgu yaa baa Diiloŋ-dũŋgu maacenciraamba-i, ba ciluɔ saaya u vii aa ba baa waa huhurmantaamba. Ba saa saaya ba yaŋ kolma ta yaaŋga bɛi, aa ba baa taara huhurmaŋ-gbeiŋa-i.

9 Diiloŋ uŋ pigãaŋ-ye ninsoŋɔ maŋ u hũmelle-na, ba siɛ-yo aa ba bel-o baa huɔŋga diei.

10 Da na'a na hã umaŋ Diiloŋ-dũŋgu maacemma-i, na saaya na ne kutieŋɔ ciluɔ-i igẽna. Da na da u faa, na suɔ na hã-yo baa-ma.

11 Caamba* maŋ ciɛŋ maacenduɔma famma-i ba saaya ba bi vii, ba saa saaya ba waa yebĩɛnataamba. Ba saaya ba ta ba suɔ ba fɛrɛŋ belma aa yaŋ huhurma-i wɛima-na hiere.

12 Diiloŋ-dũŋgu maacenceroŋɔ saaya u waa ciɛŋɔ diei tieŋɔ. U saaya u tuɔ suɔ u dumɛlleŋ-baamba nuolamma.

13 Diiloŋ-dũŋgu maacenceroŋɔ maŋ ciɛŋ u maacemma-i fafamma, nuɔmba bĩ u yefafalle aa u da holle u piiye uŋ haa u naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na mamaŋ nuɔ-i.

Diiloŋ uŋ puuriiye nelma maŋ pigãaŋ-ye

14 Timote, Diiloŋ duɔ siɛ, ku siɛ da huɔŋgu mi ka kã ka ne-ni. Ŋga mi nyɛgẽŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-ni,

---

* **3:11** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: «Ba caamba ciluɔ saaya u vii...»

15 wuɔ da ŋ saa ji ta ŋ da-mi, u kãyã-niɛ ŋ suɔ ŋ fɛrɛŋ
belma Diiloŋ-dũŋ-baamba hɔlma-na, ŋ suɔ ŋ fɛrɛŋ belma
Cicɛ̃lmantieŋo baamba hɔlma-na. Ba yaa ninsoŋo tuole-i
16 Coima saa fa, Diiloŋ uŋ pigãaŋ-ye nelma maŋ Yesu-Kirsa
kũŋgu-na ma temma si dii.
Wuɔ *Kirsa juɔ nelbiloŋ temma i ji da-yo.
*Diiloŋ-Yalle ciɛ i suɔ wuɔ nelviiŋo.
*Dɔrpɔpuɔrbiemba daa-yo.
Ba waaŋ u maama-i baa niɛraamba-i nilɛiŋa-na hiere.
Ba hũyãa u maama-i terni-na hiere.
Aa Diiloŋo biyaa-yo ka ji̇̃na u caaŋ-nu.

4

Bilaaŋ na fɛrɛ coikartaamba-na

1 *Diiloŋ-Yalle waaŋ-ma gbar-ma wuɔ miwaaŋo tĩ̃mmaŋ-
huɔŋgu-na, banamba ka cĩ̃ina Yesu-i aa cu coikartaaŋ huoŋ-nu
ta ba nu Sitãni-nelma.
2 Ba ka yaŋ huhurmantaamba famba tãal-ba pira-bɛi.
3 Ba wuɔra ba piiye wuɔ ãnsorre saa saaya di ce, aa cira
niiwuoni nanni dii ni saa saaya wuoma. Ŋga ŋ saaya ŋ suɔ
wuɔ niiwuoni fanni-i Diiloŋo hielaa-ni hã̃ bamaŋ hũyãa u
maama-i aa ta ba suɔ ninsoŋo-i wuɔ ba ta ba jaal-o aa ta ba
wuo-ni.
4 Diiloŋ uŋ hielaa nimaŋ hiere ni faa. I saa saaya i cĩ̃ina
kuuwuoŋgu naŋgu wuɔ ku saa fa. Ŋga da ŋ'a ŋ wuo kumaŋ,
ŋ saaya ŋ jaal Diiloŋo-i ku maama-na.
5 Ku yuŋgu yaa daaku: Diiloŋ-nelma-i baa u cãrãmma yaa
migãaŋ niiwuoni-i hiere.
6 Da ŋ ta ŋ piiye nel daama-i ŋ pigãaŋ tobimba-i, ŋ
ka ce maacembilofɛfɛiŋ nuɔ Yesu-Kirsa suoŋgu-na. Ku
yaa ka pigãaŋ wuɔ ŋ fĩ̃lãa Diiloŋ-hũmelle-na aa ŋ kalaaŋ
hũmefafalle-i hi ŋ fuoŋgu-i.
7 Nelma maŋ sa kãaŋ hũmeduɔle baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i,
baa yaŋ ma ta ma suur ŋ tũnni-na. Ta ŋ kuye Diiloŋ-kũŋgu
yaa-i.
8 Da ŋ ta ŋ kuye ponsaaŋgu maŋ firiinuŋ ŋ kũɔma-i, ku faa,
ŋga ku sa fa wɛima bɔi. A ne da da ŋ ta ŋ kuye Diiloŋ-kũŋgu-i
ku fa nyuŋgo ku maama-i aa tiraa fa bisĩ̃ŋ ku maama-i hã̃-ni.
9 Nel daama-i nuharuŋgu si dii-mɛi, nuɔmba-i hiere ba
saaya ba hũu-ma.
10 Iŋ haa i naŋga Cicɛ̃lmantieŋo-na, ku'i ciɛ i tiɛ ce
maacemma-i aa vaa i fɛrɛ vaaŋ daama temma-i. U yaa
nelbiliemba-i hiere ba koŋkortieŋo-i, ku huraa bamaŋ hũyãa
u maama-i.
11 Niŋ saaya ŋ ta ŋ waŋ mamaŋ baa-ba ma yaa mafamma-i.

12 Baa yaŋ molo dii u yaaŋga-i niɛ wuɔ bisãlãaŋ nuɔ. Diiloŋ-dũŋ-baamba saaya ba ta ba ne nuɔnɛi aa ta ba ce. A ce dumaaŋo-na, ŋ nuŋ-ãndaaŋgu saaya ku ta ku fa baa ŋ ciluɔ-i hiere. Ŋ saaya ŋ ta ŋ dɔl nuɔmba-i hiere aa ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na ku haama. Cãlmuɔ saa saaya u da-niɛ.

13 Vaa ŋ fɛrɛ ŋ ta ŋ kalaŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i aa ŋ ta ŋ firnu-mɛi ŋ cie mi jomma-i.

14 Diiloŋ uŋ puɔraa ba waŋ mamaŋ ŋ kũŋgu-na aa yaataamba haa ba nammu-i niɛ aa cãrã Diiloŋo hã-ni fɔ̃ŋgũɔ maŋ, baa hũu-yo ŋ nanna.

15 Miŋ waaŋ mamaŋ baa-ni hiere, bel-ma nammu hai aa ŋ ta ŋ ce-ma maŋ saaya ma ce dumaa, ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ Diiloŋ-maacemma wuɔ ŋ wulaa.

16 Suɔ ŋ fɛrɛŋ belma, aa niŋ waŋ Diiloŋ-nelma maŋ, ŋ ta ŋ nema torro. Vaa ŋ fɛrɛ baa ma cemma-i, ku yaa ŋ ka kor ŋ fɛrɛ aa bi kor bamaŋ ka nu-ma ŋ wulaa.

5

Timoteŋ saaya u bel Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa

1 Bĩncɔiŋo maŋ duɔ cãl, piiye baa-yo da yambaa ŋaa ŋ tohoiŋo ŋ dii-yo hũmelle-na. Da ku waa naacoloŋo, piiye baa-yo ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.

2 Da ku waa cabĩncɔiŋo, ŋ piiye baa-yo ŋaa ŋ nyu, aa da ku waa cabisãlãaŋo, ŋ piiye baa-yo ŋaa ŋ tũɔ; baa huɔŋga diei.

Bikulcaambaŋ saaya ba bel dumaa

3 Bikulcaamba maŋ taamba sĩ-bɛi koikoi, bel-ba fafamma.

4 Ŋga bisãlŋ da ba waa baa umaŋ, sisɔ u hãayɛ̃lmba, ba yaa saaya ba yiɛra baa ba dũŋ-maama-i a pigãaŋ wuɔ ba kãalã Diiloŋo-i ninsoŋo. Da ba yiɛra baa-ma dumaaŋo-na, ba bĩncuɔmbaŋ ciɛ kumaŋ hã-ba, ba suu ku sɔlaaŋgu yaa dumaaŋo-na. Diiloŋo taara ku yaa-i.

5 Da ŋ nu wuɔ bikulciɛŋo-i, u yaa umaŋ tieŋo sĩ-yuɔ. Fuɔ temma-i u haa u naŋga-i Diiloŋo yaa nuɔ-i, u cãrã u yaa-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i wuɔ u kãyã-yuɔ.

6 A ne da bikulciɛŋo maŋ ciɛŋ u bãaŋgu-i, u ne colcol ŋga u kuu, u Diiloŋ-hũmelleŋ-huɔŋga kuu aa yaŋ-yo.

7 Ŋ saaya ŋ ta ŋ titirre nel daama yaa baa-ba, ku yaa ba siɛ ji ce cãl.

8 Umaŋ duɔ u sa ne u huraamba-i fafamma, ku huraa fuɔ fɛrɛŋ dũŋ-baamba-na, kutieŋo hilaa Diiloŋ-hũmelle huoŋ-nu. Bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i ba bɔyaa-yuɔ.

9 Bikulcaamba maŋ naa vii baa ba bɔlbaa-ba-i aa ba bieŋa yu bieŋ komuɔŋa sa-a-siɛi, na saaya na biɛ bafamba yirɛiŋa yaa-i ta na kãyã-bɛi.

10 Da na'a na kãyã umaŋ, u yefafalle saaya di waa nuɔmba
nunni-na, u saaya u suɔ u bisãlmba nuolamma, u saaya u tuɔ
ce niraamba nersĩnni-i fafamma, u saaya u tuɔ saara Diiloŋ-
dũŋ-baamba gbeini-i*, u saaya u tuɔ kãyã sũntaamba-i aa bi tuɔ
ce ãnfafamma-i ma sĩnni-na hiere.
11 Bikulcaamba maŋ saa vãa yogo, baa dii ba nuŋgu-i
kãyãmma-na. Da ŋ dii-ku, bɛkũŋ da ku ji muonu ba yunni-i,
ba ka ciɛl *Kirsa maama-i jĩna kɔtuɔŋgu aa ta ba taara ba soŋ.
12 A ce dumaaŋɔ-na baŋ pãa nudĩɛlãŋgu maŋ baa Kirsa-i, ba
ka guɔla-kuɔ a taara wɛima hã ba fɛrɛ.
13 A naara kufaŋgu-i, da na biɛ-ba ta na kãyã-bɛi, ba ka ce
yentaamba ta ba wuɔra ba bĩŋ nuɔŋ-dumiɛŋ-na, ba nunni ka
ta ni ko-ba, ba ka ta ba dii ba nunni-i nelma maŋ saa hi-ba.
14 Terieŋgu faŋgu-na, mɛi taara bikulcabisãlmba bir soŋ a
hoŋ bisãlmba aa yiɛra terduɔŋ-nu ta ba ce ba dũŋ-huɔya-
maacemma-i, ku yaa i bigãarãamba siɛ da nuŋgu yiɛ.
15 Kumaŋ ciɛ mi ta mi waŋ mafamma-i, bikulcaamba
namba naana hũmelle-i tĩ aa cu *Sitãni huoŋ-nu.
16 Ciɛŋɔ maŋ duɔ hũu Yesu maama-i aa bikulcaamba waa
u dũŋ-baamba-na, u'i saaya u tuɔ kãyã-bɛi aa yaŋ Diiloŋ-dũŋ-
baamba ta ba kãyã bamaŋ taamba sĩ-bɛi.

Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataambaŋ saaya ba bel dumaa

17-18 Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Niiŋ duɔ tuɔ muo dĩmma-i, ŋ saa
saaya ŋ vaa u nuŋgu-i»* aa tiraa cira: «Maacembiloŋɔ saaya baa
u maacemma sullu-i».† Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba
yaataamba maŋ ciɛŋ ba maacemma-i fafamma, na saaya na
ta na bi ne ba yaaŋ-na fafamma; ku huraa bamaŋ vaa ba fɛrɛ
baa Diiloŋ-nelma wamma-i.
19 Da ba ta ba cãl yaatieŋɔ-i baa mamaŋ, aa siɛrtaamba saa
yu ba hãi sisɔ ba siɛi, baa hũu-ma.
20 Umaŋ duɔ cãl, waŋ baa-yo banamba yufelle-na, ku yaa
bafamba ka kãalã.
21 Jande, ne Diiloŋɔ-i baa Yesu-Kirsa-i baa
*dɔrpɔpuɔrbiemba-i aa ŋ ce nel daama-i ŋaa miŋ waaŋ-ma
baa-ni dumaa. Baa ta ŋ ce ciɛluɔ.
22 Da ŋ'a ŋ sa suɔ umaŋ ku kaala, baa tugol ŋ haa ŋ nammu-i
u yuŋgu-na ŋ cãrã Diiloŋɔ-i ŋ hã-yo wuɔ u tuɔ ce maacemma
Diiloŋ-dũŋgu-na. Baa yaŋ banamba ji celieŋ-ni baa ba bal-
aaŋgu-i. Baa yaŋ cãlmuɔ da-niɛ.
23 Ŋ kusũŋguŋ ŋ'a ku sa dɔl-ni, baa ta ŋ nyɔŋ hũŋkolŋɔ-i yoŋ,
ta ŋ nyɔŋ duvɛ̃ŋɔ-i tɛ̃ntɛ̃ŋ.

---

* **5:10** *Yuifubaa-ba jãrã ba niraamba-i dumɛi. Niɛŋ Like 7.44. † **5:17-18** Niɛŋ
Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 25.4 baa Kor. dĩɛ. 9.9; Matie 10.10;
Like 10.7.

24 Nuɔmba naŋ cãlmuɔ dii u sa fuo; a ne da banamba dii ba
tĩɛna ba ãndaaŋgu-na aa suɔ da ba cãlmuɔ-i.
25 Ãnfafamma sa bi fuo dumɛi. Halle da ku fiɛ vaaya niɛ niɛ,
ma ji hel.

6

Kɔraambaŋ saaya ba waa dumaa baa ba yuntaamba-i

1 Kɔraamba saaya ba ta ba kãŋ ba yuntaamba-i fafamma,
ku yaa molo siɛ da bĩɛna Diiloŋɔ yerre-i aa bi bĩɛna i hũmelle
diele-i.
2 Kɔraamba maŋ ba yuntaamba hũyãa Yesu maama-i, ba
baa yagar ba nunni-i wuɔ ba natobimba. Ba saaya ba suɔ wuɔ
ba yuntaamba hũyãa Yesu maama-i aa ba maama bi dɔlnu
Diiloŋɔ-i. Terieŋgu faŋgu-na, ba saaya ba firnu ba hɔmmu-i ta
ba ce maacemma-i fafamma ba hã-ba. Niŋ saaya ŋ ta ŋ waŋ
mamaŋ baa nuɔmba-i ma yaa mafamma-i.

Pol diyaa nelma Timote tũnni-na

3 Umaŋ duɔ yaŋ Itieŋɔ-i Yesu-Kirsa nelmaŋ-kerre-i aa tuɔ
waŋ u deŋ maama baa nuɔmba-i, umaŋ duɔ haar Diiloŋ-
hũmelle-na,
4 kutieŋɔ ce bombolma. U sa suɔ kuyuŋgu, aa nuharuŋgu'i
dɔlaanuŋ-yuɔ baa ãndapirre aa tiraa tuɔ ce bɛrru
nelsɔsɔmma-na. Ku yaa juɔŋ baa nenemuŋgu-i, baa
cɔcɔgɔluɔ-i, baa tuosĩnni-i, baa ãnjɔgɔbabalamma-i,
5 baa ãndapirre-i bamaŋ sa jɔgaaŋ kã yaaŋ-na ba hɔlma-na.
Ba cĩinaana ninsoŋɔ-i aa bir ta ba ne wuɔ sĩ Diiloŋ-hũmelle-i
gbeitaara-hũmelle.
6 Coima saa fa, da ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋɔ-na, wɛisĩnni nanni
saa maar nifanni-i, ŋga ŋ saaya ŋ waa nɛliɛŋ nuɔni maŋ sa
niɛnuŋ moloŋ bĩŋkũŋgu.
7 Ŋ saa da, i juɔ miwaaŋɔ-na baa i nieŋa ndii, i ka bi bir baa
i nieŋa ndii.
8 Kumaŋ gbãaŋ, diɛ tiɛ da i nuŋ-juuru-i baa kompammu-i i
hĩ, nifanni ka saanu baa-ye.
9 Bamaŋ kuuŋ gbeiŋa huoŋ-nu, *Sitãni hi ba yaa-i u dii-ba u
juɔŋɔ-na. U gbu-ba baa bafamba fɛrɛŋ yufieŋ-niini yaa-i u bel-
ba. A ne da yuŋgu si dii-niɛ, ni kɔsuɔŋ-ba yoŋ.
10 Ŋ saa da, gbeiŋ da a ta a dɔlnu-niɛ a cor, ku yaa diyaaŋ-
niŋ ãmbabalma sĩnni-na hiere. Gbeiŋ-maama taa yaaŋga
banamba-na a ce ba nanna Diiloŋ-hũmelle-i, a ce dumaaŋɔ-
na mulĩɛma si dii bɛi dɛi.
11 Ŋga nuɔ niŋ yeŋ Diiloŋ-wuoŋ nuɔ, baa dii ŋ gboluoŋgu
maacembabalaŋ daama-na. Ta ŋ kuye viisĩnniŋ-kũŋgu-i, baa
nelnyulmuŋ-kũŋgu-i aa ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋɔ-na. Ta ŋ hĩrã ŋ
kũɔma-i aa ŋ ta ŋ ce nuɔmba-i hĩɛhĩɛ.

12 Vaa ŋ fɛrɛ Diiloŋ-hũmelle-na. Baa yaŋ Diiloŋ-nelle korraniɛ. Diiloŋɔ jɔguɔŋ-ni baa difande maama yaa-i ku'i ciɛ u bĩni ce-ni u wuoŋ-nuɔ. Ŋ waaŋ difande maama yaa-i fafamma nuɔmba yufelle-na ku belle-na.
13 Fiɛfiɛ-i-na, mi ka piiye baa-ni Diiloŋɔ maŋ hãaŋ nelbiliemba-i baa bĩmbaamba-i cicɛ̃lma-i u nu, aa Yesu-Kirsa maŋ waaŋ ninsoŋɔ-i baa *Põse-Pilati-i u bi nu.
14 Niŋ nuɔ nelma maŋ, ce-ma maŋ saaya ma ce dumaa, baa yaŋ cãlmuɔ da-niɛ, baa yaŋ ba da ãntãalãmma haa-niɛ a ji hi Itieŋɔ-i Yesu-Kirsa jomma-i.
15 Diilo fuɔ fɛrɛ yaa diyaa yiiŋgu faŋgu-i.
U yaa u diei Itieŋɔ-i;
ãnfafamma-i hiere ma tieŋɔ-i.
U yaa jãmatigibaa-ba-i hiere ba Jãmatigi-i,
aa bi waa yuntaamba-i hiere ba Yuntieŋɔ-i.
16 Fuɔ yaa sa kuuŋ u diei yoŋ.
Cecerma maŋ dii u terieŋgu-na
molo siɛ gbãa piɛ ma caaŋ-nu.
Molo saa da u yufelle dede
aa molo siɛ bi gbãa da u yufelle.
Yuntesĩnni-i baa fõŋgõtesĩnni gbĩɛ baa u yaa-i kudɛi.
Ma ciɛ.

Bĩŋkũntaamba maama

17 Waŋ baa bamaŋ bĩŋkũntaamba-i wuɔ ba yaŋ bombolma-i, aa ba baa haa ba naŋga ba nagãŋ-niini-na; ni gbãa bĩɛna aa yaŋ-ba. Ba yaŋ aa ba haa ba naŋga-i Diiloŋ-na. Bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, u yaa firiinu u huɔŋga-i hã-ye baa-ku bãmbãale i tiɛ ce i bãaŋgu-i.
18 Waŋ baa-ba wuɔ ba ta ba ce kuufafaaŋgu. Ba yaŋ ba ãnfafamma maara. Ba ta ba ce sãmma aa ba yaŋ ba nammu ta mu fara fiɛfiɛ.
19 Da ba ta ba ce mafamma-i, kuu dii ŋaa ba tiera munterfafamu-na ba jĩna da ba gbãa ji da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.

Andaperieŋgu

20 Timote, Diiloŋ uŋ hãa-ni nelma maŋ, bel-ma nammu hãi. Andasɔsɔnni maŋ sa kãaŋ hũmeduɔle baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, hiel ŋ naŋga niɛ. Bamaŋ karaaŋ coima-i wuɔ bafamba suɔ yiɛŋgu, baŋ fanuŋ ba-naa nelma maŋ nuɔ-i, baa dii ŋ nuŋgu-i mɛi.
21 Ba daa niɛ sĩ ba suɔ yiɛŋgu, a ce dumaaŋɔ-na, ba naana Diiloŋ-hũmelle-i.
Diilo kãyã-nɛi.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋo maŋ hã Timote-i Nelmuoyamma

Pol waa kaso aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i a hã Timote-i. Huɔŋgu faŋgu-na, u taa u mulĩɛŋ aa nuɔmba naa nanna-yuɔ. Uŋ juɔ suɔ wuɔ u yinni tĩɛ tĩ, mamaŋ waa u huɔŋga-na, wuɔ nyɛgɛ̃ŋ-ma duɔ hã Timote-i baa-ma. Pol nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo yaa perieŋ Diiloŋ-nelma-na.

U duɔŋ u sɛbɛ-i baa jaaluŋgu. U jaalaa Diiloŋo-i Timote maama-na aa suɔ gboya Timote-i wuɔ u tuɔ ce fuɔ temma; u vaa u fɛrɛ baa Diiloŋ-maacemma-i kɛrɛ bamaŋ ciɛŋ-maŋ ba yammu huol baa ma cemma-i (sap. 1–2).

Wuɔ nuɔmba bir baa ba huoŋgu aa ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i baa coima, ŋga Timote u yaŋ aa u bel Diiloŋ-maama-i nammu hãi, aa uŋ hãalãayã mamaŋ, u nyaar-mɛi fafamma (sap. 3).

Sɛbɛ periema-na, Pol kaalaa u sũlma-i, ŋga wuɔ yinduɔŋgu u saa ji hel Diiloŋo huoŋ-nu dede. Diiloŋ uŋ kãayã-yuɔ dumaa, u nuŋgu bi tiraa hi mafamma-i (sap. 4).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa. Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ umaŋ duɔ suur Yesu-Kirsa horre-na uŋ ka da cicɛ̃lma maŋ, wuɔ mi wuɔra waŋ mafamma maama yaa-i.

2 Timote, mi biɛŋ nuɔ, mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã nuɔnɛi. I To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba ce hujarre niɛ aa kãyã-niɛ aa fɛ̃ ŋ huɔŋga-i.

Pol dii sirɛiŋa Timote-i-na

3 Mi jaal Diiloŋo-i. Mi cãa u yaa-i baa huɔŋga diei ŋaa mi bĩncuɔmbaŋ siire ce-ma dumaa. Da mi ta mi cãrã-yuɔ huɔŋgu huɔŋgu, ŋ maama sa karaanu-miɛ.

4 Niŋ kaalaa kaaluŋgu maŋ*, ku maama saa karaanu-miɛ; a ce dumaaŋo-na, ŋ kũɔma gbuu bel-mi. Mi taara mi da ŋ yufelle ku yaa mi huɔŋga ka fɛ̃.

5 Niŋ hũyãa Yesu maama-i baa huɔŋga diei dumaa, mafamma saa bi karaanu-miɛ. Ku duɔŋ baa ŋ nyubĩncɔiŋo-i Losi yaa igɛ̃na, ŋ nyu-i Enisi sire biɛ-ku, mi suyaa miɛ nuɔ ŋ bi siire biɛ kuuduɔŋgu faŋgu yaa-i.

* **1:4** Ku gbãa waa uŋ kaalaa kaaluŋgu maŋ Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sɛbɛ-i-na 20.37.

6 Terieŋgu faŋgu-na, mi ka tir nel daama-i baa-ni: Miŋ haa
mi nammu-i niɛ aa cãrã Diiloŋo-i u hã-ni fɔ̃ŋgũɔ maŋ, baa yaŋ
u kusirre ŋ wulaa.
7 Baa tie holle; Diiloŋ uŋ hãa-ye u *Yalle maŋ, di sa ce-ye
kortaaŋ miɛ, di dii holle yiɛ aa ta di ce i tiɛ dɔl i-naa aa tiɛ suɔ i
fɛrɛŋ belma.
8 Terieŋgu faŋgu-na, baa ce senserre baa Itieŋo nelma
wamma-i. Aa baŋ diyaa muɔŋo-i kaso-i-na fuɔ maama-na,
baa bi ce senserre aa ŋ hel mi huoŋ-nu. Diiloŋ uŋ hãa-ye
fɔ̃ŋgũɔ maŋ, yaŋ i ce u yaa gboruoŋgu aa i hɪ̃rã mullɛma-i
*Neldɔdɔlma maama-na.
9 Diiloŋo yaa kuraa-ye aa ce-ye u baaŋ miɛ. U saa ne i
fafaaŋgu aa ce-ma! U taa u taara u cor baa Yesu-Kirsa-i ce-ye
dɛi ku'i ciɛ. Ma waa u huɔŋga-na aa miwaaŋo suɔ duɔ jĩna.
10 Fiɛfiɛ yaa nuɔ-i i Koŋkortieŋo-i Yesu-Kirsa jomma ciɛ i da
cedɛiŋ daayo-i. U yaa juɔ ji yiɛra kuliiŋgu-i ku maacemma-na
aa pigãaŋ wuɔ diɛ hũu Neldɔdɔlma-i i ka da cicɛ̃lma maŋ sa
tɪ̃ɛŋ dede-i.
11 Diiloŋo ciɛ-mi Yesu *pɔpuɔrbiloŋ muɔ mi ta mi wuɔra mi
waŋ Neldɔdɔl daama yaa-i mi pigãaŋ nuɔmba-i baa-ma.
12 Ku'i ciɛ ŋ da mi ce sũlŋ daama temma-i. Ŋga senserre sa
da-mi baa-ma. Mi suɔ miŋ haa mi naŋga-i umaŋ nuɔ-i aa mi
suyaa miɛ uŋ hãa-mi mamaŋ, ku fɔ̃ŋgũɔ dii-yuɔ u duɔ gbãa ce
mi bella-mɛi ji hi gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-i.
13 Miŋ waaŋ ninsoŋ-nelma maŋ baa-ni, ta ŋ wuɔ ma
hũmelle-i. Nelnyulmu maŋ dii-yiɛ baa Diiloŋ-hũmelle huɔŋga
maŋ dii-yiɛ Yesu-Kirsa horre-na, bel-ni fafamma.
14 *Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ ŋ huɔŋga-na, bel nel daama-i fafamma.
15 Ŋ saa bi yaŋ-ma suɔma, Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ *Asi-i-na
ba naana-miɛ hiere, halle baa Fisɛl baa Ɛrmosɛni-i hiere ba
naana-miɛ.
16 Ŋga Diilo kãyã Onesifɔr dumɛlleŋ-baamba-i. Miŋ fiɛ mi ye
kaso-i-na, senserre sa da-yo baa nuɔmba-i; u juɔ u dii sirɛiŋa
miɛ.
17 Uŋ diyaa u gboluoŋgu-i *Ɔrɔmu-i-na, u taaraaya-miɛ fuɔ ji
da-mi.
18 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, Itieŋo kãyã-yuɔ a ce Diiloŋo ce hujarre
yuɔ. Uŋ ciɛ kumaŋ hã-mi Efɛsi-i-na, naŋ fɛrɛ-i ŋ suɔ-ku ŋ yaŋ
nuɔmba-i hiere.

2

Ŋ saaya ŋ hɪ̃rã ŋ kũɔma-i Yesu-Kirsa maama-na

1 Mi biɛ, nuɔ fuɔ, Yesu-Kirsaŋ ciɛ baa-ye cemma maŋ, yaŋ ku
ta ku dii sirɛiŋa niɛ.

2 Miŋ waaŋ nelma maŋ baa-ni nuɔmba bɔi yufelle-na, ne
nuɔmba namba ŋ dii-ma ba nammu-na. Kutaamba saaya ba
vii, aa ba saaya ba gbãa ta ba hãalã banamba baa-ma.
3 Ta ŋ hĩrã ŋ kũɔma-i ŋaa sorosiyiɛŋ nuɔ Yesu-Kirsa huoŋgu-
na.
4 Sorosiyiɛŋɔ maŋ duɔ tuɔ taara u ce u yuntieŋɔ huɔŋga-i,
u sa dii u naŋga-i wɛima namma-na, u tuɔ yii baa sorosisĩnni
yaa yoŋ.
5 Aa da ba'a na finu gbaruŋ-nu aa naŋ sa gbar baŋ'a na gbar
dumaa, naŋ ka ce niɛ gbãa yar?
6 Suontieŋ uŋ mulãaŋ baa u suoŋgu-i, fuɔ yufelle yaa saaya
di hel igɛ̃na u dĩmma-na.
7 Miŋ waŋ nelma maŋ baa-ni, ne-ma torro aa Itieŋɔ ka ce ŋ
suɔ ma yaaŋga-i hiere.
8 Yaŋ Yesu-Kirsa maama ta ma tĩɛnu-niɛ, *Davidi hãayɛ̃lŋɔ,
u kuu aa sire ŋaa maŋ waaŋ dumaa *Neldədəlma-na. Mi
wuɔra mi waŋ Neldədəlma famma yaa-i.
9 Mi mulĩɛŋ nelma famma maama yaa nuɔ-i. Ba bilaa-mi
vaa-mi ŋaa nelbabalaŋ muɔ. Ŋga baŋ fiɛ vaa-mi, ba saa gbãa
vaa Diiloŋ-nelma-i.
10 Ku'i ciɛ ŋ da mi niɛ Diiloŋɔ yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i aa
hĩɛrã mulĩɛŋ daama-i hiere. Mi ciɛ mafamma-i Yesu-Kirsa duɔ
bi kor bafamba-i ba da suur Diiloŋ-nelle-na.
11 Nel daama-i coima sĩ:
Da kuɔ i hũyãa-ma a ku baa Yesu-Kirsa-i,
i ka bi sire a waa baa-yo.
12 Aa diɛ hĩrã mulĩɛma-i fuɔ maama-na,
i ka ce i bãaŋgu-i baa-yo.
Diɛ cĩina-yuɔ,
fuɔ ka bi cĩina-yiɛ.
13 Da kuɔ huhurmantaaŋ miɛ,
fuɔ-i huhurmantieŋɔ sĩ;
u siɛ gbãa yagar fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-ãndaaŋgu-i.

Timoteŋ saaya u bel u fɛrɛ dumaa

14 Diiloŋɔ yufelle-na, ta ŋ waŋ nel daama ta ma tĩɛnu
nuɔmba-i, wuɔ ba baa gãŋ baa moloŋɔ nelmaŋ-yuŋ-nu. Ijieni
fanni sa fa wɛima. Umaŋ duɔ waa nu-ni, ku bĩɛna u Diiloŋ-
hũmelleŋ-kũŋgu-i.
15 Gbãŋ waa nelfɛfɛiŋ nuɔ Diiloŋɔ yufelle-na. Ŋ maacemma
saa saaya ma ta ma da-ni senserre. Waŋ Diiloŋ-nelma-i maŋ
saaya ma waŋ dumaa.
16 Hiel ŋ naŋga ãndasɔsɔnni-na baa ãndɛnni maŋ sa kãaŋ
hũmeduɔle baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i. Bamaŋ waaŋ nifanni
temma-i, ba maa Diiloŋɔ-na ba kã.

17 Ba nelma dii ŋaa pãcɔrɔ ta ma guɔla nuɔmba yunni-i ma
kã. Unaŋɔ yaa Imene-i aa unaŋɔ yaa Filɛti-i.
18 Ba yaaŋ ninsoŋɔ-i aa ta ba pira nuɔmba-i Diiloŋ-hũmelle-
na wuɔ kuomba siire cor tĩ.
19 Ŋga Diiloŋ uŋ jĩɛna dũntuole maŋ, dii dii di temma-i. Ma
nyɛgãaŋ dũntuole fande-na wuɔ: «Itieŋɔ suɔ u baamba-i.» Aa
tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: «Umaŋ duɔ cira fuɔ dii baa Itieŋɔ-i, kutieŋɔ
saaya u hiel u naŋga kuubabalaaŋgu-na.»
20 Da ŋ suur wɛiŋ dũŋgu-na, ma sĩ ŋ da jukalni-i ni sĩnni-na
hiere kɛ? Da ku waa yibuɔ, u hiel sukpekpelluŋ-niini yaa-i, aa
da ku waa yigbãŋgbãlãaŋgu-i u hiel sudɔdɔlluŋ-niini.
21 Kuu bi dii dumɛi baa miɛŋɔ-i. Miŋ tagaaya ãmbabalma
sĩnni maŋ pigãaŋ-ni daani-i, umaŋ duɔ bel u fɛrɛ niɛ, kutieŋɔ
ka waa ŋaa jukalni maŋ baŋ tieraaya-niɛ jĩna ta ba hiel-ni
yibɔ̃mbɔ̃mbaa-ba-na. Ni ka waa ta ni fa ni tieŋɔ maama-i u
tuɔ biɛ-ni u ce maacenfafamma-i ma sĩnni-na hiere.
22 Timote, naaciembaŋ kuyeŋ niibabalanni maŋ, ne-ni aa ŋ
yaŋ-ni. Ta ŋ kuye viisĩnni, baa Yesu maama, baa nelnyulmu.
Taa na nunu na-naa fafamma baa bamaŋ cãarãŋ Itieŋɔ-i baa
huɔŋga diei.
23 Baa dii ŋ nuŋgu-i miminsĩnniŋ-ãndɛnni-na baa
nelsɔsɔmma-na, ni jo baa bɛrru.
24 A ne da Itieŋɔ cãarãŋɔ saa saaya u ce bɛrru. U saaya u
fa baa nuɔmba-i hiere aa tuɔ suɔ ba hãalãmma baa Diiloŋ-
nelma-i, aa waa hɔhĩnantieŋɔ.
25 U saaya u tuɔ tagaaya Diiloŋ-nelma-i da yambaa u pigãaŋ
ãnyagarmantaamba-i, ku niɛ sĩ Diiloŋɔ ka kãyã-bɛi ba nanna
ba ciləbabalaŋɔ-i aa siɛ ninsoŋɔ-i.
26 *Sitãni bilaa-ba ce-ba u kɔraamba; mafaŋ da ma ce, ku
yaa ba ka gbãa hũu ba fɛrɛ u kɔrsĩnni-na aa waa ba fɛrɛŋ nuɔ.

3

Balaaŋgu maŋ ka waa miwaaŋɔ tĩmma-na

1 Ŋ saaya ŋ suɔ wuɔ miwaaŋɔ tĩmma-na yinni nanni ka
huol.
2 Nuɔmba ka ta ba ce nahuɔŋga, gbeiŋ-maama ka ta yaaŋga
bɛi, bombolma ka ce ba ta ba kaal ba fɛrɛ. Ba ka ta ba tuora
Diiloŋɔ-i. Ba siɛ ji ta ba nu ba bĩncuɔmba nunni-i. Ba siɛ ji ta
ba suɔ ãnfafamma-i. Ba siɛ ji ta ba kãŋ Diiloŋ-bĩŋkũŋgu.
3 Ba ka waa hɔduraamba, yebĩɛnataamba, kakarkuon-
taamba, bubɔlaamba, ba siɛ ji ta ba suɔ baŋ bĩŋ kumaŋ
ãnfafamma-i.
4 Ba ka ta ba hel ba-naa honniŋ aa waa hɔhuoltaamba.
Bombolma ka cɔruɔnu-bɛi. Ba yufieŋ-maama ka ta yaaŋga bɛi
a yaŋ Diiloŋ-maama-i.

5 Ba ka ta ba cu nuɔmba yammu-i wuɔ ba wuɔ Diiloŋ-hũmelle, a ne da ba hɔmmu-na ba cĩinaana u fɔ̃ŋgũɔ-i. Baa ta ŋ piɛ kufaŋgu taamba-i.
6 Ba hɔlma-na, banamba wuɔra dumiɛŋa-na ba tãal cakakarkuontaamba-i ba dii-ba ba kuɔcuɔŋgu-na. Caamba famba saa naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na, ba yufieŋ-maama taa yaaŋga bɛi.
7 Bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i ba taara ba suɔ yiɛŋgu, ŋga ninsoŋɔ yaraa-ba suɔma.
8 Sanɛsi-i baa Sãmbirɛsi-i* baŋ cĩinaana *Moisi-i dumaa, daaba bi cĩinaana ninsoŋɔ-i dumɛi. Baŋ jɔguɔŋ mamaŋ ma saa fa. Ba Diiloŋ-kũŋgu saa jãal kaaŋgu.
9 Ŋga ku siɛ vaaya nuɔmba ka suɔ wuɔ daaba sa waŋ ninsoŋɔ ŋaa baŋ suyaa baa Sanɛsibaa-ba-i† dumaa.
10 Nuɔ fuɔ, ŋ daa miŋ hãalãayã nuɔmba-i kumaŋ. Ŋ daa mi ciluɔ-i. Ŋ suɔ miŋ donyaŋ kumaŋ. Ŋ suɔ mi Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i. Ŋ daa miŋ koŋ mi huɔŋga-i dumaa. Ŋ suɔ mi nelnyulmuŋ-kũŋgu-i aa ŋ suɔ miŋ nyaarãa Diiloŋ-maama-na dumaa.
11 Kumaŋ haa-miɛ Ãntiyɔsi-i-na, baa Ikoniyɔmu-i-na, a naara Lisire-i-na, ŋ suɔ-ku. Miŋ ciɛ sũlma maŋ, ŋ suɔ-ma. Mulĩɛŋ hama-i mi saa ce-ma? Ŋga Itieŋɔ hielaa mi yuŋgu-i mɛi hiere.
12 Ku yaaŋga yaa dumaaŋɔ-na; bamaŋ da ba ta ba taara ba wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa Yesu-Kirsa horre-na, ba ka mulĩɛŋ.
13 Ŋga nelbabalaamba-i baa huhurmantaamba ka cor baa ba balaaŋgu-i. Ba ka pira banamba-i aa bi pira ba fɛrɛ.
14 Nuɔ fuɔ, niŋ hãalãayã kumaŋ aa siɛ-ku wuɔ ninsoŋɔ, bel-ku nammu hãi. Ŋ suyaa niŋ hãalãayã-kuɔ umaŋ wulaa-i.
15 Ŋ suyaa Diiloŋ-nelma-i dii ŋ bisãnsĩnniŋ. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na, ma yaa gbãa ce-ni nelnurãŋ nuɔ ŋ kor.
16 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na hiere, ma hilaa Diiloŋ nuŋ-nu. Ma kãyã nɛliɛ suɔ ninsoŋɔ-i, ma hiel coima moloŋ nuŋ-nu, ma dii nɛliɛŋɔ hũmefafalleŋ aa ce-ni nelviiŋ nuɔ.
17 Diiloŋ-nelma tigiiŋ Diiloŋ-nolŋɔ-i fafamma u hi u fuoŋgu-i tuɔ gbã u ce ãnfafamma-i ma sĩnni-na hiere.

4

Waŋ Diiloŋ-nelma-i

---

* **3:8** ***Sanɛsi-i baa Sãmbirɛsi-i:*** *Yuifu ba bĩncuɔmba taa ba bĩ Esipitaaŋ hiriemba-i dumɛi. Niɛŋ ba maacemma-i Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 7.11-12. † **3:9** ***Sanɛsibaa:*** Ku birii a saanu baa cerma Girɛkimma-na ma nyɛgãaŋ wuɔ «Sanɛsi baa Sãmbirɛsi». Niɛŋ 3.8.

1 Yesu-Kirsa jomma maama-na duɔ ji gɛr cicɛ̃lmantaamba-i
baa bikuomba-i, baa u *nellentesĩnni bi maama-na, mi ka
waŋ nel daama-i kuola-mɛi baa-ni Diiloŋɔ yufelle-na baa
Yesu-Kirsa fuɔ fɛrɛ bi yufelle-na:
2 Ta ŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i. Ku balaaŋ o, ku
faa o, ta ŋ waŋ-ma. Dii nuɔmba-i hũmefafalle-na. Umaŋ duɔ
cãl, waŋ-ma baa-yo wuɔ u cãlãa, aa ŋ ta ŋ bi dii sirɛiŋa bɛi.
Mafamma-i daama-i hiere, ta ŋ ce-ma baa hɔhĩnaŋga.
3 Ŋ saa da, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, nuɔmba ka ta ba gbar nin-
soŋɔ-na ba nyaanu ba yufieŋ-maama. Ba ka hiel ba yufelleŋ-
nuɔmba da bãmbãale ba ta ba piiye kumaŋ suuriinuŋ-bɛi.
4 Ba ka cĩina ninsoŋɔ-i aa ta ba nu nelsɔsɔmma.
5 Ŋga nuɔŋɔ-i, ta ŋ suɔ ŋ fɛrɛŋ belma wɛima-na hiere, ta ŋ
hĩrã ŋ kũɔma-i, ta ŋ kuye *Neldɔdɔlma wamma-i. Diiloŋ uŋ
hãa-ni mamaŋ hiere, ce-ma maŋ saaya ma ce dumaa.

Pol yinni tĩɛ tĩ

6 Muɔ fuɔ, mi yinni tĩɛ tĩ. Mi ka ce ŋaa tãmmaŋ-kũŋgu hã
Diiloŋɔ-i.
7 Mi kũɔ ciefafaaŋgu. Miŋ taa mi donya kumaŋ mi hii-ku.
Mi saa nanna Diiloŋ-hũmelle-i.
8 Fiɛfiɛ-i-na, mi viisĩnniŋ-nyantuoluo dii tuɔ cie-mi. Itieŋ uŋ
suɔ u gɛr, u ka hã-mi baa-yo gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na. Aa muɔ sĩ mi
diei yoŋ, u jommaŋ ka dɔlnu bamaŋ hiere, bamaŋ niyaŋ u
jomma-i, u ka hã kutaamba-i baa ba bi baamba-i.
9 Gbãŋ ŋ jo donduo mi wulaa.
10 Demasi nanna-miɛ aa tuɔ yii baa miwaaŋ daayo huɔya-
niini. Dumandɛ-i-na, u taa kã Tesalonike. Kiresã fuɔ kã Galasi
aa Tite kã Dalmasi.
11 Like yaa tĩyãa baa-mi u diei yoŋ. Ta ŋ jo baa Marke-i, u
maacemma dii mi wulaa bɔi.
12 Mi puɔraa Tisike-i Efɛsi.
13 Da ŋ ta ŋ jo, ŋ biɛ mi waaŋ-joŋgoruo-i Karpusi wulaa dii
Torasi-i-na ŋ ji hã-mi, baa sɛbɛbaa-ba-i. Cãaniŋ-sɛbɛbaa-ba*
kũŋgu yaa dii kpelle yaŋ.
14 Alɛsãndire maŋ fãnaŋɔ-i, u ciɛ karaaŋgu baa-mi cor,
Itieŋɔ ka pã-yo ku sɔlaaŋgu.
15 Iŋ waaŋ Diiloŋ-nelma maŋ, u cĩinaana-mɛi hiere, a ce
dumaaŋɔ-na bel ŋ fɛrɛ yuɔ.
16 Baŋ'a ba ce mi ãndaaŋgu-i yidĩɛlãŋgu-na, molo saa cu mi
huoŋ-nu, ba naana-miɛ hiere. Diilo baa yuu-ba ku cɛ̃mɛlle.
17 Baŋ fiɛ nanna miɛ, Itieŋɔ saa nanna-miɛ; u hãa-mi holle
mi waŋ u maama-i maŋ saaya ma waŋ dumaa. *Niɛraamba-i

* **4:13** ***Cãaniŋ-sɛbɛbaa-ba:*** Bafamba taa ba ce cãani yaa ŋaa sɛbɛbaa ba nyɛgɛ̃ŋ.

nilɛiŋa-na hiere ba nuɔ-ma ka saa. Aa u tiraa hũu-mi kuliiŋgu nammu-na†.
18 Itieŋo ka cor tuɔ hiel mi yuŋgu-i wɛima-na hiere; u ka kormi aa ce mi suur u nelle-na. Bəbɔima gbɪ̃ɛ baa u yaa-i hɔnni maŋ joŋ. Ma ciɛ.

Jaaluperieŋgu

19 Jaal Pirsika-i‡ baa Akilasi-i a naara Onesifɔr dumɛlleŋbaamba-i ŋ hã-mi.
20 Erati tɪ̃yãa dii Korɛ̃nti. Turofimu saa da hɪ̃nni mi yaŋ-yo dii Milɛti.
21 Gbãŋ ŋ jo aa waaŋgu suɔ da ku tã.
Ebulusi pãa ŋ jaaluŋgu, baa Pudɛ̃nsi-i, baa Linusi-i, baa Kulodiya-i a naara Diiloŋ-dũŋ-baamba namba-i hiere.
22 Itieŋo tɪ̃ɛ baa-ni. U kãyã-nɛi hiere.

† **4:17** ***Kuliiŋgu nammu-na:*** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: Aa tiraa hũu-mi jara nuŋgu-na. ‡ **4:19** Pirsika yerre nande yaa Pirsili. Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.2.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã Tite-i Nelmuoyamma

Tite waa Pol wuɔratieŋɔ naŋɔ. Ŋga u saa waa *Yuifuyiɛŋɔ; u waa *niɛryiɛŋɔ aa hũu Yesu maama-i (Gal. 2.1-3). U kãayã Pol bɔi u maacemma-na. Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã-yo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u waa Kirɛti. Pol naa ce u tĩɛna terieŋgu-na duɔ kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ba suɔ ba maacemma belma Diiloŋ-dũŋgu-na.

Pol piiye Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataambaŋ gbĩɛ ba waa dumaa, aa cira bamaŋ miɛlãaŋ Diiloŋ-nelma-i ba pira nuɔmba-i, ba ta ba nuola-bɛi (sap. 1). U pigãaŋ Tite-i uŋ saaya u waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i: Bĩncuɔmba-i, cicɔraamba-i, naaciemba-i baa kɔraamba-i, nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ baa u nelma (sap. 2). Ku huoŋgu-na, u dii u nuŋgu-i Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba ta ba wuɔ gboluoŋgu maŋ, aa da na ta na nunu nanaa tĩɛnamma-na kuŋ faa dumaa (sap. 3).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Mi cãa Diiloŋɔ aa tiraa waa Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ. Diiloŋɔ yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, u puɔraa-mi wuɔ mi kãyã-bɛi ba hũu u maama-i aa pigãaŋ-ba ninsoŋɔ-i ba da ba ta ba wuɔ u hũmelle-i fafamma.

2 Mafamma da ma ce, Diiloŋɔ-i Ninsontieŋ uŋ pãa cicɛ̃lma maŋ nuŋgu-i aa suɔ duɔ jĩna miwaanɔ-i, ba ka ta ba hĩŋ ma taaluŋgu.

3 Diiloŋɔ-i i koŋkortieŋ uŋ ŋa naa dii huɔŋgu maŋ duɔ kor nelbiliemba-i, kuŋ juɔ hi, u puɔr-mi baa u nelma-i mi ta mi wuɔra mi waŋ-ma baa nuɔmba-i ba da ba suɔ-ma.

4 Tite, mi nyɛgɛ̃n sɛbɛ daayo-i da mi hã nuɔnɛi baa-yo. Mɛi fɛrɛŋ biɛŋɔ'i nuɔŋɔ-i i Diiloŋ-hũmelle-na. I To-i Diiloŋɔ-i baa i Koŋkortieŋɔ-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-niɛ aa fɛ̃ ŋ huɔŋga-i.

Diiloŋ-dũŋ-baamba yaatieŋɔ sĩnni-i

5 Tite, mi yaaŋ-ni Kirɛti-i-na ŋ da ŋ perieŋ maacemma maŋ tĩyãa cemma terieŋgu-na aa ŋ da ŋ wuɔra fiɛl yaataamba hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i nilɛiŋa-na hiere ŋaa miŋ waaŋ-ma baa-ni dumaa.

6 Da ŋ'a ŋ fiɛl umaŋ, cãlmuɔ saa saaya u da-yuɔ aa u saaya u waa ciɛŋɔ diei tieŋɔ. U bisãlmba saaya ba hũu Yesu maama-i, ba ciluɔ saaya u vii aa ba saaya ba ta ba nu ba bĩncuɔmba nunni-i.

7 Diiloŋ-dũŋ-baamba yaatieŋo ce Diiloŋ-maacemma, a ce dumaaŋo-na cãlmuɔ saa saaya u da-yuɔ. U saa saaya u waa bombolmantieŋo, u huɔŋga saa saaya ka maar-o, u saa saaya u tuɔ ce koŋhiliiŋgu, u saa saaya u waa bɛrkartieŋo, u saa bi saaya u tuɔ wuo huhurma-na.
8 Ku saaya u tuɔ suɔ niraamba belma aa waa ãnfafammanceroŋo. Ku saaya u waa nelnurãŋo, aa waa nelviiŋo, aa tiraa waa Diiloŋ-nolŋo. Ku saaya u tuɔ suɔ u fɛrɛŋ belma.
9 Kutieŋo saaya u nyaar Diiloŋ-nelma-na a wuɔ ma hũmelle-i ŋaa uŋ hãalãayã-mɛi dumaa, ku yaa u ka gbãa waŋ-ma fafamma a dii sirɛiŋa nuɔmba-na aa da nuŋgu nuharuntaamba-na.

Bel ŋ fɛrɛ coikartaamba-na

10 Na saa da, yaagbãrãamba maaraaya; ba nunni sa suɔ aa dɔl. *Yuifubaa-ba maŋ suurii Yesu horre-na, ba yaa bɔi. Da ba ce ba ta ba piiye ba tãal banamba-i.
11 Mamaŋ saa saaya wamma, ba waŋ ma yaa-i da ba da nallã ba nieŋa-i. Baa yaŋ ba cor baa-ku, ba guɔla dumiɛŋa bɔi dumaaŋo-na.
12 Ba nelleŋ-tobiŋo naŋo waa tuɔ suɔ yiɛŋgu, u saa fuo-ma, u waaŋ-ma wuɔ: «Kirɛtitaamba sa waŋ ninsoŋo gbula. Ba balaaŋ ŋaa kɛ̃lãamba aa tiraa waa yentaamba. Ba yii baa ba kusũnni yoŋ.»
13 Uŋ waaŋ mamaŋ, u saa kar coima. Terieŋgu faŋgu-na, fulnu-bɛi ŋ waŋ ninsoŋo-i baa-ba ku yaa ba ka vii Diiloŋ-hũmelle-na.
14 Waŋ baa-ba wuɔ ba baa fer Yuifu ba yiinaťimma-i, ninsoŋo sĩ; aa nuɔmba maŋ cďinaana ninsoŋo-i, ba baa cu ba nelma huoŋ-nu.
15 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋ da ka waa welewele, ŋ wɛima-i hiere ma bi waa welewele dumɛi. Ŋga bamaŋ guɔlaaya ba fɛrɛ aa cďina Diiloŋo-i, fafaaŋgu diei kuu si dii-bɛi. Ba balaaŋ baa ba hɔmmu-i hiere.
16 Ba wuɔra ba piiye wuɔ bafamba suɔ Diiloŋo-i, a ne da baŋ ceŋ kumaŋ ku pigãaŋ wuɔ ba sa suɔ-yo. Ba balaaŋ cor, ba sa nu nɛliɛŋ ãndaaŋgu, ãnfafamma yaraa-ba cemma ma kũŋgu-na hiere.

2

Babĭncuɔmbaŋ saaya ba waa dumaa

1 Tite, Diiloŋ-hũmelleŋ taaraŋ kumaŋ, nuɔ ta ŋ hãalã nuɔmba-i ku yaa-i.
2 Waŋ baa babĭncuɔmba-i wuɔ ba ta ba suɔ ba fɛrɛŋ belma, ba waa bĭncɔfafaamba, ba waa nelnurãamba aa ba

nyaar Diiloŋ-maama-na, ba yaŋ nelnyulmu waa-bɛi, aa ba waa hɔhĩnantaamba.
3 Aa ŋ bi waŋ baa cicɔraamba-i wuɔ ba ta ba ce Diiloŋ-bisãlŋ temma. Ba yaŋ sikuɔŋa-i, ba baa bi yaŋ kolma ta yaaŋga bɛi. Ba ta ba dii nelfafamma nuɔmba tũnni-na.
4 Ku yaa cabisãlmba ka ta ba suɔ ba dɔl ba bɔlbaa-ba-i baa ba bisãlmba-i.
5 Ba ka ce nelnurãamba, baa cafafaamba. Ba ka yiɛra terduɔŋ-nu aa vii aa ta ba siɛ ba bɔlbaa-ba wulaa. Mafaŋ da ma ce, molo siɛ da bĩɛna Diiloŋ-hũmelle yerre-i.

Titeŋ saaya u ce kumaŋ hã naaciemba-i

6 Dii nelma naaciemba tũnni-na wuɔ ba yaŋ bisãnsĩnni-i.
7 Naŋ fɛrɛ-i, ŋ saaya ŋ yaŋ ŋ ciluɔ fa wɛima-na hiere; ba ta ba ne u yaa-i aa ta ba ce. Ta ŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba maŋ yeŋ dumaa; baa ta ŋ puona baa-ma.
8 Ŋ nelma saaya ma koŋ, huhurma saa saaya ma waa-mɛi, ku yaa ŋ bigãarãamba siɛ da cãl-e. Mafaŋ da ma ce, ba yammu ka ture.

Kɔraambaŋ saaya ba waa dumaa

9 Kɔraamba saaya ba ta ba siɛ wɛima-i hiere ba nebimba wulaa. Ba ta ba ce ba hɔmmu-i. Ba baa ta ba fanu baa-ba.
10 Ba baa bi ta ba cuo ba nagãŋ-niini-i. Ba yaŋ aa ba firnu ba hɔmmu-i baa-ba, ku yaa nuɔmba ka siɛ Diiloŋ-nelma-i, u yaa i koŋkortieŋo-i.

Diiloŋo hujarre yaa kuraa-ye

11 Na saa da, Diiloŋo pigãaŋ-ye u hujarre-i a ce nelbiliemba-i hiere ba da ba gbãa kor.
12 Diiloŋ uŋ ciɛ hujarre-i yiɛ, ku ciɛ i hiel i naŋga kuubabal-aaŋgu cemma-na, aa ce i sa gbar nyaanu i yufieŋ-niini-i banamba temma-i. U ciɛ kufaŋgu-i i diɛ gbãa bel i fɛrɛ fafamma nyuŋgo ku bãaŋ daaku-na, aa vii aa tiɛ ce Diiloŋo huɔŋga-i
13 i cie yibuɔ maŋ iŋ hĩŋ u taaluŋgu-i. Yiiŋgu faŋgu-na, i ka da Dombuɔ bɔbɔima-i, i ka da i koŋkortieŋo-i Yesu-Kirsa bɔbɔima-i.
14 U yaa hãa-ba u fɛrɛ ba ko-yo i sɔlaaŋgu-i duɔ hiel i yunni-i ãmbabalma-na aa migãaŋ i hɔmmu-i da welewele ce-ye fuɔ baaŋ miɛ i diɛ gbãa tiɛ kuye ãnfafamma cemma-i.
15 Niŋ saaya ŋ ta ŋ waŋ mamaŋ ma yaa mafamma-i. Nuɔnɛi yaatieŋ nuɔŋo-i, ta ŋ dii sirɛiŋa bɛi aa ŋ bi ta ŋ nuola-bɛi. Baa yaŋ molo ce yaadolle baa-ni.

3

Diiloŋ uŋ taaraŋ wuɔsaaŋgu maŋ

1 Ta ŋ titirre-mɛi baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ ba saaya ba ta
ba siɛ fãamaambaa-ba wulaa baa yuntaamba bi wulaa. Ba ta
ba nu ba nunni-i aa ta ba kuye kuufafaaŋgu cemma-i.
2 Ba baa waŋ ãndaparaaŋgu a hã moloŋo, ba baa ce bɛrru
baa moloŋo. Ba suɔ ba fɛrɛŋ belma aa ba bi bel nuɔmba-i hiere
da hĩɛhĩɛ.
3 Na saa da, miɛ fɛrɛ-i i waa dumɛi, i saa tiɛ suɔ kuyuŋgu. I
saa tiɛ hũu ãŋhũuma. Ii naa pira, i taa i ce kumaŋ dɔlaanuŋ-yiɛ
yoŋ, aa i yufieŋ-maama naa ta yaaŋga yiɛ. I maacemma saa naa
fa, nenemuŋgu waa-yiɛ. I waa pɔpɔraaŋ miɛ aa i taa i bigãaŋ
i-naa.
4 Ŋga Diiloŋo-i i koŋkortieŋ uŋ juɔ'a u ka pigãaŋ nuɔmba-i u
fafaaŋgu-i baa u nelnyulmu-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i kuŋ juɔ hi,
5 u kuraa-ye. Iŋ hii ce ãnfafamma maŋ, u saa ne mafamma
aa kor-e dɛ! Ŋga i hujarre'i kuɔ-yo u kor-e. U hãa-ye u
*Yalle yaa a kor-e. U Yalle caya-yiɛ hũmmaŋ temma a hur i
ãmbabalma-i a ce-ye nelfɛlaaŋ miɛ i doŋ tiɛ ce ãnfɛlɛŋo.
6 U puɔraa i koŋkortieŋo-i Yesu-Kirsa yaa jo baa-de sãmbaga
yufelle ji hã-ye.
7 U ciɛ mafamma-i wuɔ uŋ dɔlaa-ye aa ce-ye nelviiŋ miɛ, iŋ
hĩŋ cicɛ̃lma maŋ taaluŋgu-i, i ce ma taaŋ miɛ.

Bel ŋ fɛrɛ terbĩɛnataamba-na

8 Nel daama-i nuharuŋgu si dii-mɛi, mi taara ŋ waŋ-ma
kuola-mɛi, ku yaa bamaŋ haa ba naŋga Diiloŋo-na ba ka ta ba
kuye ãnfafamma cemma-i. Ku faa aa ku kãyã nuɔmba-i hiere.
9 Baa nyiɛsĩŋ nelma maŋ yuŋgu si dii-mɛi, bĩncuɔŋ-yirɛiŋa-i,
cɔcɔgɔluɔ-i, ãndapirre-i *ãnjĩnamma-na, hiel ŋ naŋga niɛ.
Mamaŋ mafamma-i daama-i hiere yuŋgu si dii ma diei nuɔ,
ma sa kãyã nɛliɛŋo.
10 Da kuɔ nelgboroŋo dii na hɔlma-na, da ŋ gboya-yuɔ ku yu
i hãi aa u saa nanna, hiel-o na hɔlma-na.
11 Ŋ suyaa kerre wuɔ fuɔ temma-i u naana Diiloŋ-hũmelle-i.
Aa uŋ yagaraa cor tuɔ ce kuubabalaaŋgu-i, u kɔsuɔŋ u fɛrɛ'i
dumaaŋo-na.

Andaperieŋgu

12 Artemasi-i baa Tisike-i mi ka saaŋ unaa kã na wulaa. Duɔ
kã, ŋ gbãŋ ŋ jã-mi Nikopolisi-i-na; mi taara mi ka ce waaŋ-
huɔŋgu-i kusuɔŋ-nu'i.
13 Senasi maŋ piiyeŋ u kãyã nuɔmba-i gɛ̃ŋgɛrbaa-ba-na,
gbãŋ ŋ kãyã-yuɔ baa Apoɔsi-i, da ba biɛ hũmelle-i bĩŋkũŋgu
baa naa ba wulaa.
14 I natobimba saa saaya ba waa yoŋ nelbiliemba; ba saaya
ba hãalã ãnfafamma cemma-i ta ba gbã ba kãyã sũntaamba-i.
15 Bamaŋ dii baa-mi hiere bande-i-na ba pãa ŋ jaaluŋgu. Iŋ
daa jɛ̃naamba maŋ Yesu horre-na, jaal-ba ŋ hã-ye.

Diilo kãyã-nɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã
Filemɔ-i
Nelmuoyamma

Filemɔ waa nelbuɔ. U nuɔ Yesu maama-i Pol yaa wulaa-i aa hũu-ma. U waa tĩɛna Kolɔsi. Kɔraamba waa baa-yo. U kɔriɛŋo naŋo-i ba taa ba bĩ-yo Onesimu. Onesimu ji gbar aa naa yaŋ-yo. Uŋ gbaraa dumaaŋo-na, yiiŋgu naŋgu-na u kã ka da Pol dii kaso-i-na. Pol wuɔ piiye Yesu maama-i baa-yo fuɔ wuɔ bi hũu-ma.

Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Pol wuɔ saaŋ-yo hã u yuntieŋo-i baa-yo. Ku waa kɔriɛŋo maŋ duɔ gbar aa ba hi-yo bel-o, ba sa puona baa u kũɔma huolma-i. Sɛbɛ daayo nyɛgɛ̃mmaŋ-yuŋgu yaa kufaŋgu-i duɔ cãrã Filemɔ-i wuɔ u ce jande aa u yaŋ Onesimu bir suur u dumɛlle-na, u baa gãŋ baa-yo, u yaŋ aa u bel-o fafamma kɛrɛ ba ciɛ baaduɔmba *Kirsa horre-na.

Pol hiiriiye u yalle-i baa u jĩɛŋo-i u sɛbɛ-i-na. U sa guor-o, u sa kpakpaa-yo, u saa bi cie-yo wuɔ u baa ce kumaŋ saaya cemma Onesimu-i-na. Ŋga Kirsa nelnyulmuŋ migãaŋ tĩɛnamma-i dumaa, u piiye ma yaa da ma tĩɛnu u jĩɛŋo-i baa bamaŋ ka kalaŋ sɛbɛ daayo-i hiere.

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, ba bilaa-mi dii-mi kaso-i-na Yesu-Kirsa maama-na. Muɔ baa mi natobiŋo-i Timote-i, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ hã-ni Filemɔ. Nuɔnɛi i jĩɛŋ nuɔ, nuɔnɛi i nabentieŋ nuɔ maacemmaŋ-hũmelle-na.

2 I bi nyɛgãaŋ-yo diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ tigiiŋ ŋ dumɛlle-na baa i tũɔ-i Apiya-i a naara Arsipe-i fuɔ maŋ vaa u fɛrɛ tuɔ ce Diiloŋ-maacemma-i baa-ye.

3 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Pol nuɔ Filemɔ maama-i

4-5 Filemɔ, niŋ dɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa, baa niŋ haa ŋ naŋga-i Itieŋo-i Yesu-i-na dumaa, mi nuɔ-ma hiere. A ce dumaaŋo-na, da mi ta mi cãrã Diiloŋo-i huɔŋgu huɔŋgu, mi ta mi jaal-o ŋ maama-na.

6 Mi cãrã Diiloŋo-i wuɔ niŋ hũyãa u maama-i i waa horre maŋ nuɔ-i daade-i, u yaŋ di ta di kã baa di yaaŋga, ku yaa *Kirsaŋ ciɛ ãnfafamma maŋ yiɛ, nuɔmba ka suɔ-ma.

7 Kpɔr, niŋ dɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa, ku fĩɛ ba hɔmmu-i, a ce dumaaŋo-na ku dɔlaanu-miɛ cor aa tiraa dii sirɛiŋa miɛ.

Pol cãarã Filemɔ-i a hã Onesimu

8 Filemɔ, *Kirsa yerre-na mi gbãa guor-ni ŋ ce kumaŋ saaya
cemma.
9 Ŋga mi niɛ da ku bɔyaa mi ne niŋ dɔl nuɔmba-i dumaa, aa
cãrã-niɛ ku yaa faa. Muɔ Pol, mi yaaŋga cãa, a naara kufaŋgu-i
ba diyaa-mi kaso Yesu-Kirsa maama-na.
10 Mi cãrã-niɛ da mi hã Onesimu* yaa-i. U nuɔ Kirsa
maama-i mi nuŋgu-na kaso-i-na bande-i-na aa hũu-ma, a ce
dumaaŋo-na u ciɛ mi biɛŋo.
11 Dɪ̃ɛlʊ̃ɔ-i-na, u saa tuɔ fa wɛima u hã-ni, ŋga fiɛfiɛ-i-na, u ka
fa a hã nuɔŋo-i aa bi fa hã muɔŋo-i.
12 Mi saaŋ-yo da mi hã-ni, uu dii ŋaa mɛi fɛrɛŋ tãmmaŋ-
wuoŋo
13 Miŋ yeŋ kaso-i-na bande-i-na *Neldɔdɔlma maama-
na, mi taa mi taara mi jɪ̃na-yuɔ mi caaŋ-nu u tuɔ ce mi
maacemma-i naŋ fuoŋgu-na.
14 Ŋga mi sa taara mi ce kumaŋ sa dɔlaanuŋ-niɛ. Mi sa taara
mi guor-ni ŋ ce ãnfafamma hã-mi. Mi taara da ŋ'a ŋ ce kumaŋ
hã-mi ku hel naŋ fɛrɛŋ huɔŋ-na.
15 Ku gbãa ce Onesimu furaaya ŋ caaŋgu-na da huɔŋgu cɛllɛ
aa duɔ bir kã ka waa baa-ni gbula hai gbãa suɔ?
16 Gboluoŋ daaku-na, baa bel-o ŋaa kɔriɛgbãŋgbãlãŋo, bel-
o ŋaa ŋ nelkpekpelŋo. U maama dii kpelle mi huɔŋga-na; ŋga
uŋ kãŋ na da na ka tɪ̃ɛna baa na-naa, a naara naŋ tiraa na ye
Itieŋo baaŋ namaa na hãi-i-na, u maama saaya ma waa kpelle
naŋ huɔŋga-na a yaŋ muɔŋo-i.
17 Da ŋ ta ŋ kãŋ-mi ŋ jɪ̃ɛŋ muɔ, bel-o ŋaa niŋ bilaa muɔŋo-i
dumaa.
18 Da kuɔ u cãlãa-ni baa wɛima, sisɔ ŋ cɛ̃mɛlle dii-yuɔ,
muɔmɛi ka pã-de hã-ni.
19 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ nel daama-i baa mi fɛrɛŋ naŋga
wuɔ mi ka suu u cɛ̃mɛlle-i. Ŋga ŋ saaya ŋ suɔ wuɔ mɛi bi
cɛ̃mɛlle dii nuɔŋo-na: Ŋ saaya ŋ pã ŋ fɛrɛ a hã-mi.†
20 Mi natobiŋ nuɔ, jande, ne Itieŋo-i aa ŋ ce-ma ŋaa miŋ
waaŋ-ma dumaa; ne Kirsa-i aa ŋ fɛ̃ mi huɔŋga-i.
21 Miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i, mi suyaa wuɔ miŋ waaŋ
mamaŋ baa-ni daama-i ŋ ka ce-ma, aa tiraa suɔ wuɔ ŋ ka ce
cor kufaŋgu-i.
22 Naŋ cãrãŋ Diiloŋo-i, mi suyaa miɛ mi ka da hũmelle-i kã
na wulaa, terieŋgu faŋgu-na, ta ŋ tigiiŋ mi muncɔmmu-i ŋ cie-
mi.

Jaaluperieŋgu

23 Epafirasi pãa ŋ jaaluŋgu. Uu bi dii baa-mi kaso-i-na Yesu-
Kirsa maama'i nuɔ-i.

---

* **1:10** Onesimu yuŋgu yaa wuɔ «fa wɛima». † **1:19** Filemɔ hũyãa Yesu maama-i Pol yaa wulaa-i ku'i ciɛ Pol wuɔ u cɛ̃mɛlle dii-yuɔ.

24 Marke-i baa Aritarke-i baa Demasi-i a naara Like-i,
bafamba dii baa-mi i tiɛ ce Diiloŋ-maacemma-i, ba bi pãa ŋ
jaaluŋgu.
25 Itieŋo-i Yesu-Kirsa kãyã-nɛi.

Sɛbɛ maŋ nyɛgãaŋ hã
Ebirebaa-ba-i Nelmuoyamma

Umaŋ nyɛgãaŋ Ebire ba sɛbɛ-i, kutieŋo ŋyɛgãaŋ-yo a vii *Yuifubaa-ba maŋ hũyãa Yesu maama-i aa ba ta ba mulĩɛŋ-ba ma maama-na. U diyaa sirɛiŋa bɛi Yesu hũmelle wuɔsaaŋgu-na; wuɔ da ba fiɛ ta ba mulĩɛŋ-ba di maama-na, ba baa yaŋ ba kũɔma seŋ.

U tagaaya pigãaŋ-ba wuɔ Yesu-i ponsaaŋ-wuoŋo sĩ: U yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i. Diiloŋo ciɛ u yaa-i *jigãntaamba yuntieŋo-i. Yesu jigãntesĩnni deŋ baa Yuifu ba niini-i. Bafamba taa ba kor Diiloŋo-i baa tãmmaŋ-niini, ŋga ba niikonni saa ta ni gbã ni pir nɛliɛŋ ãmbabalma. A ne da Yesu yaa ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a pã u fɛrɛ hã Diiloŋo-i. U ciɛ ku yaa-i a pir i ãmbabalma-i a dii-ye i-naa nuɔ baa Diiloŋo-i. Dumandɛ-i-na, u taa yaaŋga yiɛ ka tĩɛna Diiloŋo caaŋ-nu tuɔ cãrã-yuɔ u hã-ye (sap. 1–9).

Sɛbɛtieŋo diyaa sirɛiŋa bɔi Diiloŋ-dũŋ-baamba-na. Sɛbɛ periema-na, u tiraa dii sirɛiŋa bɛi wuɔ ba baa bir baa ba huoŋgu Diiloŋ-hũmelle-na. Ba ne yiinataambaŋ wuɔyaa-de dumaa aa ba ta ba ce ba temma. Ba ta ba ne Yesu yaa u diei yoŋ. Ba hĩrã mulĩɛma-i aa ba siɛya ba kũɔma-i fuɔ ku bãlma (sap. 10–13).

Diiloŋo puɔraa u Biɛŋo-i baa u nuŋ-ãndaaŋgu-i

1 Yiinaa-i-na, Diiloŋo taa u ce u *pɔpuɔrbiemba yaa ta ba piiye baa i bĩncuɔmba-i. Baŋ piiye baa-ba ku yuu niele, aa ba piiye baa-ba sĩnni bɔi-na.

2 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, yiperieŋ daani-na, u ciɛ u Biɛŋo yaa piiye baa-ye. Diiloŋo curaa baa u yaa-i a hiel miwaaŋo-i, aa bir bĩmbĩnni-i hiere dii u naŋ-na.

3 Diiloŋo bɔbɔima da u yaa nuɔ-i, u fũnuŋ ko Tuoŋo-i. U nuŋ-ãndaaŋgu dii baa fõŋgũɔ. U bilaaya bĩmbĩnni-i hiere baa ku yaa-i. U pirii nelbiliemba ãmbabalma-i aa nyugũŋ ka tĩɛna Diiloŋo-i Wɛimantieŋo caaŋ-nu dii dɔrɔ-i-na.

4 Diiloŋ-Biɛŋoŋ maaraa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i dumaa, u yerre bi maaraa ba yirɛiŋa-i dumɛi.

Diiloŋ-Biɛŋo maaraa dɔrpɔpuɔrbiemba-i

5 Na daa Diiloŋo gbĩɛ *dɔrpɔpuɔrbiloŋ hayo-i dede wuɔ:
«Mi Biɛŋo yaa nuɔŋo-i.
*Muɔmɛi huaŋ-ni nyuŋgo-i-na.»**
Sisɔ u piiye dɔrpɔpuɔrbiloŋ hayo-i maama-i dede wuɔ:

* **1:5** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 2.7

«Mi ka ce u To muɔ, u ka waa mi biɛŋɔ.»†
Na nuɔ-ma dede wɛi?
6 Ŋga uŋ'a u saaŋ u Bɛpoldĩɛlãŋɔ-i hĩɛma-na, u ciɛra wuɔ:
«Dɔrpɔpuɔrbiemba-i hiere ba ta ba dũuna ba jaal-ɔ.»‡
7 Uŋ waaŋ mamaŋ dɔrpɔpuɔrbiemba kũŋgu-na, u ciɛra wuɔ:
«Mi gbãa ce mi dɔrpɔpuɔrbiemba bir fafalmu,
mi gbãa ce mi maacembiemba bir dãamu.»§
8 Ŋga u Biɛŋɔ kũŋgu-na, u ciɛra:
«Nuɔŋɔ-i Diiloŋ nuɔ, ŋ yuntesĩnni dii gbula.
Ŋ sa ce ŋ fãamaansĩnni-i baa huhurma.
9 *Kumaŋ vii, ku yaa dɔlaanuŋ-niɛ, ŋ bigãaŋ ãmbabalma fuɔ.*
Diilo, ku'i ciɛ ŋ Diiloŋɔ hiel nuɔnɛi ŋ nabaamba hɔlma-na
*a hure namma-i niɛ a ce-ni nelbuɔ nuɔ a fɛ̃ ŋ huɔŋga-i.»**
10 U bi tiraa cira:
«Itie, nuɔnɛi hielaa hĩɛma-i dii ku domma-na,
naŋ fɛrɛŋ nammu yaa maa dɔrɔ-i.
11 *Nifanni-i daani-i hiere ni ka gbuo,*
ŋga nuɔ fuɔ ŋ sa ji gbuo dede.
Ni ka vãa hiere ŋaa kompammu.
12 *Ŋ ka pumannu-niɛ ŋaa baŋ pumannuŋ joŋgoruo dumaa jĩna*
kɔtuɔŋgu.
Ŋ ka hor-ni ŋaa baŋ hor niidiini dumaa.
Ŋga nuɔ nii dii ŋ temma-i ŋ sa ji kã terieŋgu.»†
13 Diiloŋɔ gbĩɛ dɔrpɔpuɔrbiloŋ hayo-i dede wuɔ:
«Jo ŋ ji tĩɛna mi caaŋ-nu;
aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»‡
14 Dɔrpɔpuɔrbiemba dii yoŋ ta ba ce Diiloŋɔ maacemma; molo sa da ba yufelle. Diiloŋɔ puɔr-ba ba ta ba jo ba kãyã uŋ ka kor bamaŋ.

2

Bilaaŋ Diiloŋ-nelma-i nammu hãi

1 Maŋ juɔ waa dumaaŋɔ-na, iŋ nuɔ Diiloŋ-nelma maŋ, i saaya i gbuu bel-ma nammu hãi, ku yaa i siɛ ji nanna hũmelle-i.
2 Na saa da, *dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ dɔrpɔpuɔrbiemba, ba nelma waa baa fɔ̃ŋgũɔ. Umaŋ duɔ yagar ba nuŋgu-i uŋ taaraŋ kumaŋ u da-ku.
3 Ŋga koŋkoro daayo temma nelma-i, diɛ bel-ma baa i nanyuɔŋgu, i ka ce niɛ gbãa kor yaahuolo-na? Itie fuɔ fɛrɛ yaa juɔ baa nel daama-i dĩɛlũɔ, ku huoŋgu-na, bamaŋ nuɔ-ma Itieŋɔ nuŋgu-na, ba tiraa tir-ma wuɔ ninsoŋɔ.

† **1:5** Samiɛl sɛbɛhãaliŋɔ (2 Samuel) 7.14 ‡ **1:6** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 97.7 § **1:7** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 104.4 * **1:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 45.7-8 † **1:12** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 102.26-28 ‡ **1:13** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1

4 Ma tirma-na, Diiloŋo taa u ce gbɛrɛ-wɛima bɔi, baa nelma
bɔi, duɔ hiel coima-i ba nunni-na, aa bi tuɔ cal u *Yalle
papãmuŋgu-i a saa baa kuŋ dɔlaanu fuɔ fɛrɛ-i dumaa.

Yesu juɔ baa koŋkoro

5 Iŋ waŋ miwaanfɛlɛŋo maŋ maama-i wuɔ u jo dii, Diiloŋo
saa hã *dɔrpɔpuɔrbiemba baa u tesĩnni-i.
6 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na terieŋgu naŋgu-na wuɔ:
«Diilo, yuŋ haku-i dii nɛliɛŋo-na
aa ŋ bel-o fafamma belŋ daama temma-i?
Yuŋ haku-i dii nelbiloŋo-na
aa ŋ vaa ŋ fɛrɛ baa u kũŋgu-i vaaŋ daama temma-i?
7 *Ŋ birii-yo dɔrpɔpuɔrbiemba huoŋ-nu cɛllɛ. Ŋ ciɛ u ce bɔi.*
8 *Ŋ haa-yo bĩmbĩnni-i hiere ni yuŋ-nu.»**
Da kuɔ Diiloŋo haa nɛliɛŋo-i bĩmbĩnni-i hiere ni yuŋ-nu, ku
yuŋgu yaa daaku wuɔ bĩŋkũŋgu si dii kumaŋ tĩyãa nɛliɛŋo si
dii ku yuŋ-nu. A ne da i sa da nɛliɛŋo yuntesĩnni-i bĩmbĩnni-
na hiere fiɛfiɛ-i-na yogo.
9 Ŋga Diiloŋ uŋ birii Yesu maŋ dɔrpɔpuɔrbiemba huoŋgu-na
cɛllɛ, i daa u ciɛ u ce bɔi. Uŋ kuu kuliiŋgu maŋ, Diiloŋo niɛ ku
yaa-i aa ce u ce bɔi. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo hujarre yaa ciɛ
u nal kuliiŋgu-i ne nelbiliemba-i hiere ba maama-na.
10 Diiloŋo maŋ hielaa bĩmbĩnni-i hiere, aa bĩmbĩnni-i hiere
ni tĩyãa fuɔ tĩɛma, u taa u taara nuɔmba bɔi suur u nelle-na
ta ba ce ba bãaŋgu-i baa-yo. A ce dumaaŋo-na uu naa saaya
u yaŋ Yesu mulĩɛŋ a perieŋ u jommaŋ-yuŋgu-i duɔ gbãa duɔ
puur hũmelle-i hã-ba.
11 Yesu yaa piriiŋ nelbiliemba ãmbabalma-i. Fuɔ fɛrɛ-i
baa uŋ pirii bamaŋ ãmbabalma-i, Toduɔŋ bisãlmba. Ku'i ciɛ
senserre sa da-yo u duɔ bĩ-ba u hãmba.
12 U ciɛra wuɔ:
«Diilo, mi ka waŋ ŋ maama baa mi hãmba-i,
mi ka gbɛliɛŋ-ni ŋ baamba hɔlma-na.»†
13 U tiraa cira wuɔ:
«Muɔmi ka haa mi naŋga-i Diiloŋo yaa nuɔ-i.»‡
Aa tiraa cira:
«Muɔmɛi daami baa Diiloŋ uŋ hãa-mi bisãlmba maŋ.»§
14 Uŋ gbɛ̃ŋ bisãlmba maŋ, baa dii tãmmaŋ-niɛmba hiere. Ku'i
ciɛ fuɔ bi ce u fɛrɛ tãmmaŋ-nolŋo ba temma, a ku kɔsuɔŋ
*Sitãni; u yaa diyaaŋ kuliiŋgu-i nuɔŋ dumiɛŋa-na.
15 Yesu ciɛ ku yaa-i a kor kuliiŋguŋ taa ku dii korma bamaŋ
nuɔ-i. Kuu naa ce-ba ŋaa kɔraamba.
16 Ku saa ce ŋaa u juɔ duɔ ji kãyã dɔrpɔpuɔrbiemba dɛ, u juɔ
duɔ ji kãyã *Abiramu hãayɛ̃lmba.

---

* **2:8** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 8.5-7 † **2:12** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 22.23 ‡ **2:13** Samiɛl sɛbɛhãalĩŋo (2 Samuel) 22.3 § **2:13** Isayi (Ésaïe) 8.18

17 Ku'i ciɛ uu naa saaya u ce u fɛrɛ u hãmba nabiɛraŋo wɛima-
na hiere a jo ji ce *Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ hujantieŋo
aa vii baa Diiloŋ-jigãŋga-i duɔ pir nuɔmba ãmbabalma-i ha-
laŋ-ma ba yunni-na.
18 Fuɔ fɛrɛ uŋ mulãaŋ baŋ taa ba taara ba guɔl u gbeini-i
huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u suyaa ku yaaŋga-i, a ce dumaaŋo-na u
gbãa kãyã bamaŋ gbeini-i guɔlaaŋ.

3

Yesu maaraa Moisi-i

1 Tobiŋ namaa, ku'i ciɛ Diiloŋ uŋ bɪ̂ɛ namaa namaŋ hiere
ce-na u baaŋ namaa, na saaya na ta na ne Yesu yaa-i. Diiloŋo
puɔraa u yaa-i. Iŋ waŋ Diiloŋ-hũmelle maŋ maama-i, u yaa di
*jigãntaamba yuntieŋo-i.
2 Diiloŋo yaa hãa-yo baa maacemma famma-i. U ciɛ u
maacemma-i Diiloŋo yaaŋga-na maŋ saaya ma ce dumaa ŋaa
*Moisiŋ ciɛ u maama-i Diiloŋ-dũŋgu-na dumaa.
3 Yesu maaraa Moisi-i. U maaraa-yo niɛ niɛ? Ba siɛ gbãa
gbɛliɛŋ dũŋgu-i ji cor ku matieŋo-i.
4 Dũnni-i hiere nuɔmba'i maa-ni ninsoŋo, ŋga na saaya na
suɔ wuɔ bɪ̂mbɪ̂nni-i hiere Diiloŋo'i maa-ni.
5 Moisi fuɔ waa maacembiloŋo yoŋ. U ciɛ u maacemma-i
maŋ saaya ma ce dumaa Diiloŋ-dũŋ-baamba hɔlma-na. Diiloŋo
naa saaya u ji ce mamaŋ, Moisi naa wuɔya tuɔ suɔr ma yaa-i.
6 Ŋga *Kirsa fuɔ fɛrɛ yaa Bɛpolŋo-i. U bi ciɛ u maacemma-i
maŋ saaya ma ce dumaa. U yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba yuŋgu-na.
Iŋ haa i naŋga-i kumaŋ nuɔ-i aa tiɛ gbɛliɛŋ i fɛrɛ, ku maama da
ma saa hel i hɔmmu-na, miɛmɛi u dũŋ-baaŋ miɛŋo-i.

Diiloŋo tigiiŋ fiisaaŋ-terieŋgu tuɔ cie u baamba-i

7 *Diiloŋ-Yalle daa ma yaa di cira wuɔ:
«Da na nu Diiloŋo nelma-i nyuŋgo-i-na,
8 *baa na cɪ̂ina-mɛi*
ŋaa na bɪ̂ncuɔmba naŋ puu baa-yo dumaa
*yiiŋgu maŋ ba naŋ fiɛŋ-yo dii *hɪ̂ɛkuraaŋgu-na.»*
9 Diiloŋo ciɛra wuɔ:
«Na bɪ̂ncuɔmba daa miŋ ciɛ kumaŋ bieŋ komuɔŋa hãi hɔlma-na,
ŋga ba bilaa diiloŋo-i a feŋ-mi da ba ce-mi ne
10 *ku'i ciɛ mi cira:*
‹Ba sa gbãŋ haarma,
miŋ taaraŋ ba ce kumaŋ ba yaaŋ-ku.›
Mi huɔŋga duu baa-ba cor.
11 *Kaŋ duu baa-ba dumaaŋo-na mi waasa miɛ:*
*‹Miŋ tigiiŋ fiisaaŋ-terieŋgu maŋ, ba cɛraa ba da suur-kuɔ.›»**

---

* **3:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.7-11

12 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ, na
hɔlma-na unaa baa ji ce ãnyagarmantieŋo a ji tuɔ cĩina
Cicɛ̃lmantieŋo-i.
13 Nyuŋgo ku bãaŋ daaku-na, Diiloŋo tiraa u taara u pi-
iye baa-ye. A ce dumaaŋo-na taa na dii sirɛiŋa na-naa nuɔ
yinni maŋ joŋ; ku yaa bĩŋkũŋgu siɛ gbãa tãal unaŋ nuɔ dii-ni
ãmbabalma cemma-na a ce-ni ãnyagarmantieŋ nuɔ.
14 Ii dii *Kirsa kuoyataaŋ miɛ nyuŋgo-i-na. Ŋga diɛ tiɛ taara
i tĩɛ u kuoyataaŋ miɛ, iŋ haa i naŋga-i kumaŋ nuɔ-i dii ku
domma-na, i saaya i haa i naŋga kuɔ.
15 Ma waaŋ wuɔ: *«Da na nu Diiloŋo nelma-i nyuŋgo-i, baa
na cĩina-mɛi ŋaa na bĩncuɔmba naŋ puu baa-yo aa cĩina-mɛi
dumaa.»*†
16 A ne da na bĩncuɔŋ haba-i nuɔ Diiloŋo nelma-i aa pu baa-
yo? *Moisiŋ hielaa bamaŋ hiere Esipi-i-na ba'i sĩ wɛi?
17 Aa Diiloŋo huɔŋga duu baa haba-i bieŋ komuɔŋa hãi hɔlma-
na? Baaduɔŋ daaba'i sĩ wɛi? Ba yaa cãlãa aa kã ka ku dii
hĩɛkuraaŋgu-na.
18 Diiloŋo waasaaŋ wuɔ haba-i siɛ da suur u fiisaaŋ-terieŋgu-
na? Baaduɔŋ daaba'i sĩ wɛi? Ba yaa naa yagaraa wuɔ ba siɛ nu
Diiloŋo nuŋgu-i.
19 Terieŋgu faŋgu-na, kumaŋ ciɛ i bĩncuɔmba saa gbãa suur
fiisaaŋ-terieŋgu-na, ku yuŋgu yaa daaku: Ba yagaraa wuɔ ba
siɛ haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ.

4

1 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ wuɔ i gbãa suur u fiisaaŋ-
terieŋgu-na, u saa bir-ku yogo. Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na
fɛrɛ, na hɔlma-na unaa baa ji hel hõntɔbiloŋo.
2 Na saa da, miɛ iŋ nuɔ *Neldɔdɔlma-i dumaa, i bĩncuɔmba
bi nuɔ-ma dumɛi. Ŋga baŋ nuɔ mamaŋ, ba saa hũu-ma hĩŋ, a
ce dumaaŋo-na ma saa gbãa fa wɛima hã-ba.
3 Miɛ maŋ haa i naŋga Diiloŋ-ãndaaŋgu-na, i ka suur fiisaaŋ-
terieŋ daaku-na. Miŋ gbɛ̃ŋ fiisaaŋ-terieŋgu maŋ, Diiloŋo waaŋ
kufaŋgu maama yaa u nelma-na wuɔ:
«Ku'i ciɛ mi huɔŋgaŋ duu baa-ba mi waasa miɛ:
*‹Miŋ tigiiŋ fiisaaŋ-terieŋgu maŋ, ba cɛraa ba da suur-kuɔ.›»**
Diiloŋo yaa piiye dumaa, a ne da u bãlãa u maacemma-i dii
miwaaŋo jĩnammaŋ-huoŋ-nu.
4 Diiloŋ-nelma piiye *yitĩɛnaŋgu maama terieŋgu naŋgu-na
wuɔ: *«Diiloŋ uŋ bãlãa u maacemma-i, wuɔ fiisa niehãi yiiŋgu-
na.»*†
5 Ma bi waaŋ bande-i-na wuɔ:

† **3:15** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.7-8 * **4:3** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.11 † **4:4** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.2

«Miŋ tigiiŋ fiisaaŋ-terieŋgu maŋ ba cɛraa ba da suur-kuɔ.»‡
6 Bamaŋ nuɔ Neldɔdɔlma-i dĭɛlũɔ, ba yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i,
a ce ba saa da suur fiisaaŋ-terieŋgu-na, a ne da nuɔmba saaya
ba suur-kuɔ.
7 Ku'i ciɛ Diiloŋo tiraa dii nyuŋgo ku yiiŋgu-i a hã-ye. Baŋ
yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i, bieŋa bɔi ku huoŋgu-na, u juɔ ce
*Davidi waŋ ku maama u gbɛliɛmaŋ-nɛini-na. Mi nuŋgu hii
nelma famma-i cor tĭ wuɔ:

«Da na nu Diiloŋo nelma-i nyuŋgo-i-na, baa na cĭina-mɛi.»§

8 Yosuweŋ kãa baa *Isirahɛl-baamba-i kusuɔŋ-nu, kuɔ fi-
isaaŋgu waa, Diiloŋo naa waa hie tuɔ piiye fiisaaŋgu naŋ
maama?
9 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ ciɛ u maacemma-i bãl aa
fiisa fiisaaŋgu maŋ niehãi yiiŋgu-na, ku temma dii ta ku cie u
baamba-i.
10 Umaŋ duɔ da fiisaaŋ daaku-i, u ka fiisa ŋaa Diiloŋ uŋ ciɛ
u maacemma tĭ aa fiisa dumaa.
11 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i gbãŋ i da fiisaaŋgu faŋgu-i.
Yaaŋ i vaa i fɛrɛ unaa baa ji yagar Diiloŋo nuŋgu-i a ji hel
hɔ̃ntɔbiloŋo ŋaa i bĭncuɔmbaŋ ciɛ dumaa.
12 Diiloŋ-nelma-i nelkulemma sĭ, maa dii baa fɔ̃ŋgũɔ. Ma
dɔl ma yaŋ nunni hãi jigãŋga-i. Da ŋ nu-ma, ma suur ŋ
huɔŋga-na a fiɛlnu ŋ kusũŋ-maama-i baa ŋ ãnjɔguɔma-i. Ma
hɔnu ŋ kusũŋ-maama-i ŋaa baŋ hɔnnuŋ bĭŋwuoŋo dumaa baa
jigãdɔdɔlŋga.
13 Diiloŋ uŋ hielaa bĭmbĭnni maŋ hiere, ku diei saa fuo-yuɔ,
u yufelle dii-niɛ hiere, u da-ni hiere. U yaa kaa yuu-ye baa iŋ
ciɛ mamaŋ cor hiere.

Yesu yaa Diilojigãntaamba yuntebuɔ-i

14 *Diilojigãntieŋo dii baa-ye. Diilojigãntieŋo faŋo yaa Di-
ilojigãntaamba yuntebuɔ-i. U yaa Yesu-i Diiloŋ-Biɛŋo-i. U yaa
nyugãaŋ kã Diiloŋo wulaa dii dɔrɔ-i-na. Terieŋgu faŋgu-na, uŋ
pigãaŋ-ye hũmelle maŋ, yaaŋ i bel-de nammu hãi.
15 Miɛ *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i hujantieŋo, da ku ta ku
nuɔl-e, u tuɔ kaal u kãyã-yiɛ. Ba ciɛ wɛima-i hiere da ba guɔl u
gbeini-i ŋaa baŋ guɔl miɛ niini-i dumaa, ŋga yinduɔŋgu u saa
ji cãl Diiloŋo-i.
16 Terieŋgu faŋgu-na, baa na kãalã, yaaŋ i piɛ Diiloŋo-i
hujarrentieŋo-i. Diɛ piɛ-yo, u ka ce hujarre yiɛ aa firnu u
huɔŋga-i baa-ye aa wɛiŋ da ma da-ye u kãyã-yiɛ.

---

‡ **4:5** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.11 § **4:7** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.7

5

1 *Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ duɔ hel nelbiliemba
hɔlma-na, u maacemma yaa a tĩɛna tuɔ fa ba maama-i Diiloŋ-
hũmelle-na. U yaa buolaaŋ Diiloŋo-i aa tuɔ pã niipãnni-i u hã-
yo ãmbabalma maama-na.
2 Fuɔ fɛrɛ-i ku bi nuɔl-o Diiloŋ-hũmelle-na, a ce dumaaŋo-na
bamaŋ sa suyaaŋ kuyuŋgu aa ta ba pira, u suɔ ba belma.
3 Aa kuŋ nuɔl-oŋ dumaaŋo-na, u saaya u kor Diiloŋo-i baa
tãmmaŋ-kũŋgu a ce, aa bi kor-o hã banamba-i.
4 Molo siɛ gbãa bi sire u fɛrɛŋ nuɔ dumaa wuɔ fuɔ
Diilojigãntaamba yuntieŋo; Diiloŋo'i hãa-niŋ kufaŋgu
munyiɛrammu-i ŋaa uŋ hãa *Aarɔ̃-i baa-mu dumaa.
5 Kuuduɔŋgu yaa baa *Kirsa-i, fuɔ fɛrɛ saa ji̇̀na u fɛrɛ
munyiɛrammu fammu-na, Diiloŋo'i ji̇̀ɛna-yuɔ. U gbi̇̀ɛ-yo wuɔ:
«Mi Biɛŋo yaa nuɔŋo-i,
*muɔmɛi huɔŋ-ni nyuŋgo-i-na.»**
6 Terieŋgu naŋgu-na, u tiraa cira:
«Ŋ ciɛ jigãntieŋ nuɔ a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ
Mɛlkisedɛki temma.»†
7 Yesu naa suɔ wuɔ Diiloŋo gbãa hũu-yo kuliiŋgu-na, a ce
dumaaŋo-na, uŋ waa hi̇̀ɛma-na, u cãarã-yuɔ, gbuu cãrã-yuɔ
baa kaasi̇̀ŋgu baa nyinyɔlma. Uŋ hiiriiye u fɛrɛ dumaaŋo-na
Diiloŋo yaaŋga-na, Diiloŋo siɛ u cãrãmma-i‡.
8 Uŋ ŋa naa fiɛ waa Diiloŋ-Biɛŋo, u hũyãa-ma ce sũlma-i a nu
Diiloŋo nuŋgu-i.
9 Uŋ ciɛ u maacemma-i ka hi u fuoŋgu-i, ku'i ciɛ bamaŋ nuɔŋ
u nuŋgu-i hiere, u ciɛ ba Koŋkortieŋo a kor-ba gbula.
10 A ce dumaaŋo-na Diiloŋo ciɛ-yo jigãntaamba yuntieŋo
Mɛlkisedɛki temma.

Bi̇̀ncuɔŋ-niiwuoni

11 Terieŋ daaku-na, nelma bɔi dii i diɛ waŋ-ma, ŋga na tũnni
sa tiraa ni ye fiɛfiɛ, a ce dumaaŋo-na ma wamma dii kpelle.
12 Na huɔŋgu cuɔ hũmel daade-na. Naa naa saaya na suɔ
yiɛŋgu ta na hãalã banamba-i, ŋga namɛi daana yogo ba saaya
ba tiraa hãalã-nɛi Diiloŋ-hũmelle-i ŋaa na suurii-diɛ fɛlɛmma.
Na birii jo nyɔlma-na, a ne da naa naa saaya na ta na wuo
bi̇̀ncuɔŋ-niiwuoni.
13 Umaŋ duɔ tuɔ mɔsũŋ yogo, tonto; u sa suɔ kumaŋ vii baa
kumaŋ saa vii.
14 A ne da niiwuoni yaa bi̇̀ncuɔŋ-niini-i. Ni wuoma miɛŋ-ba,
a ce dumaaŋo-na ba suɔ kuufafaaŋgu-i bɔ-ku kuubabalaaŋgu-
na.

---

* **5:5** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 2.7 † **5:6** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.4 ‡ **5:7** Niɛŋ Like sɛbɛ-i-na 22.42-43.

6

1 Terieŋgu faŋgu-na, i ka cor Kirsa hũmelle dommaŋ-kalaŋo-i
a tiɛ kã ku yuŋ-terieŋ-nu. Kuu dii ŋaa dũŋgu tuole jĩɛna tĩ, i
saaya i haaya-kuɔ. I siɛ gbãa tiɛ titirre nelduɔŋ daama-i yinni
maŋ joŋ wuɔ na nanna na ciləbabalaŋo-i aa na haa na naŋga-i
Diiloŋo-na. Mafamma waaŋ cor tĩ baa-na.
2 *Batɛmu ba kũŋgu-i baa a haa ŋ naŋga-i nuɔmba yunni-
na aa cãrã Diiloŋo-i, ku waaŋ tĩ baa-na. Kuomba siremmaŋ-
kũŋgu-i baa Diiloŋ uŋ ka gɛr nuɔmba yuŋ-maama-i dumaa, ku
bi waaŋ tĩ baa-na.
3 I ka yaŋ mafamma-i dumaa aa Diiloŋ duɔ siɛ i kã yamma.
4 Nuɔmba maŋ daa Diiloŋo gbagbaama-i, bamaŋ nalãa
Dərwuoŋo papãmuŋgu-i ne, bamaŋ daa *Diiloŋ-Yalle-i,
5 bamaŋ daa Diiloŋ-nelma fafaaŋgu-i, bamaŋ nalãa bãaŋgu
maŋ juɔŋ ku fɔ̃ŋgũɔ-i ne
6 aa tiraa bir biɛ ba ãncɔləmma-i cor baa-ma, molo cɛraa u
gbãa tiraa hiel-ba kuɔ bir dii-ba hũmefafalle-na. Baŋ yaaŋ
Diiloŋo-i aa bir suur ba ciləbabalaŋo-na, kuu dii ŋaa ba birii
gbu Diiloŋ-Biɛŋo-i *daaŋgu-na a hã nuɔmba ta ba nyɛ-yo.
7 Na saa da, diiloŋ duɔ tuɔ dãa fafamma, suoŋgu maŋ da ku
ta ku ce dĩmma-i fafamma ku hã ku taamba-i, ŋ da Diiloŋo
firiinu u huɔŋga-i baa suoŋgu faŋgu-i.
8 Ŋga da ku yaŋ aa ta ku pa huɔni baa jukɛ̃lŋo u kula, ku
pigãaŋ wuɔ sofafaaŋgu sĩ, ku siɛ vaaya Diiloŋo ka waasa-kuɔ
aa dãamu'i ka caa-ku.
9 Mi jɛ̃naaŋ namaa, iŋ feŋ i piiye dumandɛ-i, i suyaa wuɔ
namaaŋo-i na biyaa hũmefafalle yaa-i da na ka kor.
10 Diiloŋo saa balaŋ. Naŋ ciɛ maacemma maŋ hã-yo, ma siɛ
gbãa karaanu-yuɔ. Naŋ kãyãŋ u baamba-i dumaa, ku pigãaŋ
wuɔ u maama dəlnu-nɛi.
11 I taara na hieroŋo-i na vaa na fɛrɛ dumɛi fuɔ ku bãlma; ku
yaa naŋ hĩŋ kumaŋ taaluŋgu-i, na ka da-ku ku temma-i.
12 Terieŋgu faŋgu-na, baa na dii yelma na fɛrɛŋ nuɔ. Diiloŋ
uŋ pãa nuŋgu maŋ, bamaŋ haa ba naŋga yuɔ aa fɛ̃ ba hɔmmu-i
ta ba cie-ku, taa na ce ba temma.

Diiloŋ-nupãlle

13 Diiloŋ u naŋ pãa nuŋgu-i baa *Abiramu-i wuɔ hielaa u
niele u fɛrɛŋ nuɔ wuɔ u ka ce-ma. Bĩŋkũŋgu si dii kumaŋ
maaraa Diiloŋo-i u duɔ hiel u niele-i kuɔ, ku'i ciɛ wuɔ hiel u
niele-i u fɛrɛŋ nuɔ
14 aa naa cira: *«Coima saa fa, mi ka silaa ce baa-ni aa hã-ni
huoŋgu bɔi.»**

---

* **6:14** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 22.16-17

15 Abiramu wuɔ bi fɛ̃ u huɔŋga-i tĩɛna. Uŋ fiɛ u huɔŋga-i tĩɛna tuɔ cie dumaaŋɔ-na, Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa-yo, wuɔ bi ce-ku hã-yo.

16 Moloŋ duɔ waŋ nelma aa tuɔ taara na suɔ wuɔ ninsoŋɔ, ŋ da u hielaa u niele-i bĩŋkũŋgu maŋ maaraa fuɔ fɛrɛ-i.

17 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i baa bamaŋ, uŋ taaraŋ ba suɔ wuɔ ninsoŋɔ, kɛrɛ u siɛ ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu, ku'i ciɛ u hiel u niele-i u fɛrɛŋ nuɔ a haa nupãlle-na.

18 Nelma hãi maaŋ daama-na, Diiloŋɔ siɛ gbãa bir baa huoŋ-ãndaaŋgu. Uŋ pãa nuŋgu-i aa hiel u niele-i u fɛrɛŋ nuɔ, u siɛ gbãa ni u saa ce-ma. Terieŋgu faŋgu-na, miɛ maŋ gbaraa ji cĩŋ Diiloŋɔ-na, uŋ'a u ka hã-ye kumaŋ, nel daama dii sirɛiŋa yiɛ bãmbãale i tiɛ hĩŋ ku taaluŋgu-i.

19 Iŋ hĩŋ kumaŋ taaluŋgu-i, ku yaa miɛ kɔlluŋ-gboruoŋgu-i. I bilaaya ku yaa yiɛra Diiloŋ-hũmelle-na. Ku yaa ciɛ i suɔ wuɔ i ka ciɛl kompaŋga-i suur Diilodubiloŋɔ-na†.

20 Yesu taa yaaŋga yiɛ suur kusuɔŋ-nu'i baa i yunniŋ-maama-i. U yaa ciɛ *Diilojigãntaamba yuntieŋɔ-i a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ Mɛlkisedɛki temma.

7

Mɛlkisedɛki sĩnni-i

1 Mɛlkisedɛki* waa Salɛmu jãmatigi, aa tiraa waa Dɔrwuoŋɔ jigãntieŋɔ. *Abiramuŋ kãa ka ce bɛrru-i baa jãmatigibaa-ba-i a yar-ba aa bir tuɔ jo, Mɛlkisedɛki wuɔ sire ka jãrã-yuɔ a cãrã Diiloŋɔ-i hã-yo.

2 Abiramuŋ daa bĩmbĩnni maŋ bɛrru-na, wuɔ hã-yo cĩnciel calnumma da-ma-diei niɛ hiere. Mɛlkisedɛki yerre yuŋgu yaa wuɔ: «Jãmatigiviiŋɔ». A naara kufaŋgu-i u waa Salɛmu jãmatigi, ku yuŋgu yaa wuɔ Yaafɛ̃lleŋ-jãmatigi.

3 Molo sa suɔ u to, molo sa suɔ u nyu, molo sa suɔ u bĩncɔiŋɔ naŋɔ. U hommaŋ-maama saa waŋ terieŋgu, u kuliiŋ-maama saa bi waŋ terieŋgu. A ce dumaaŋɔ-na uu dii ŋaa niŋ daa Diiloŋ-Biɛŋɔ-i dumaa: U ciɛ *jigãntieŋɔ a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ.

4 Nelbuɔ kelkel! Na saa da Abiramu fuɔ maŋ i bĩncɔiŋɔ, uŋ kaa da nimaŋ hiere bɛrru-na, u birii ni cĩnciel calnumma da-ma-diei hã-yo wɛi?

5 A ne da *Levi baamba maŋ jigãntaamba, a saa baa *Moisi *ãnjĩnamma-i, ba yaa saaya ba ta ba hũu *Isirahɛl-baamba nagãŋ-niini cĩnciel calnumma da-ma-diei-i, ŋ siɛ suɔ wuɔ bafamba fɛrɛ-i Abiramu hãayɛ̃lmba namba'i.

---

† **6:19** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 27.51 baa Ebire ba sɛbɛ-i-na 10.20. * **7:1** Niɛŋ Miwaaŋɔ jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 14.18-20.

6 Mɛlkisedɛki saa waa ba horre-na, ŋga Abiramu hãa-yo u
bĩmbĩnni cĩnciel calnumma da-ma-diei-i aa u cãrã Diiloŋo-i
hã-yo; fuɔ maŋ Diiloŋo naa pã nuŋgu-i baa-yo.
7 A ne da i suyaa wuɔ umaŋ maaraa u'i cãarãŋ Diiloŋo-i hã
umaŋ cɛkũɔ.
8 Isirahɛl-baambaŋ pãŋ ba cĩnciel calnumma-i ba hã Levi
baamba maŋ, bafamba ku, a ne da Abiramuŋ pãa a hã umaŋ,
uu dii u saa ku ŋaa maŋ waaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na.
9 Terieŋgu faŋgu-na, i gbãa cira Isirahɛl-baambaŋ pãŋ
ba cĩnciel calnumma-i ba hã Levi maŋ, Abiramuŋ pãa u
maama-i a hã Mɛlkisedɛki-i Levi faŋo saa naa hi hoŋ yogo ŋga
u pãa.
10 U pãa niɛ niɛ? Tuoŋo-i baa Mɛlkisedɛki-i baŋ daa ba-naa
huɔŋgu-na, u waa hũmelleŋ tuɔ jo, a ce dumaaŋo-na tuoŋoŋ
pãa kumaŋ, u nuŋgu dii-kuɔ.

Kirsa ciɛ jigãntieŋo Mɛlkisedɛki temma

11 Diiloŋ uŋ hãa *Isirahɛl-baamba-i *ãnjĩnamma maŋ,
ma yuŋgu waa *Levi baamba jigãntesĩnni yaa nuɔ-i. Kuɔ
ba jigãntesĩnni naa hi ni fuoŋgu-i, Diiloŋo naa waa hie
yaŋ bafamba-i aa hiel *jigãntieŋo naŋo Mɛlkisedɛki temma?
Bafamba maŋ *Aarɔ baamba.
12 A ne da jigãntesĩŋ da ni hor, fuɔ ãnjĩnamma bi hor.
13 Iŋ waŋ umaŋ maama-i, jigãntesĩŋ daani vii u yaa-i, u
bĩncuɔŋ-niini sĩ. U bĩncɔiŋo naŋo saa sire cãa jigãŋga-i dede.
14 I suyaa-ma hiere wuɔ Itieŋo tobaa-ba haayiɛŋo yaa
*Yuda-i, *Moisi saa waŋ ba jigãntesĩnniŋ-maama dede.
15 Ku migãaŋ tiraa kaala dɛi, jigãntie daa Mɛlkisedɛki
temma, uuduɔŋo sĩ baa Levi baamba-i.
16 U saa ce jigãntieŋo a biɛ u bĩncuɔŋ-maama ŋaa maŋ ceŋ
dumaa ãnjĩnamma-na, ŋga uŋ yeŋ u siɛ gbãa ku, ku yaa ciɛ-
yo jigãntieŋo-i.
17 Diiloŋ-nelma gbaraa-ma wuɔ:

«Ŋ ciɛ jigãntieŋ nuɔ a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ
Mɛlkisedɛki temma.»†

18 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo gbuyaanu nelma namma
ãnjĩnamma-na wuɔ yuŋgu si dii-mɛi; ma siɛ gbãa kãyã nɛliɛŋo.
19 Na saa da, ãnjĩnamma saa gbãa migãaŋ wɛima ma hi ma
fuoŋgu-i Diiloŋo yufelle-na. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, Diiloŋo diyaa-ye
hũmelle maŋ faa yaŋ. I haa i naŋga-i di yaa nuɔ-i aa tĩɛna. Di
yaa ciɛ i gbãa piɛ Diiloŋo-i.
20 A naara kufaŋgu-i, Diiloŋo pãa nuŋgu aa ce Yesu-i
jigãntieŋo. Ma temma saa ce banamba jigãntesĩnni damma-
na.

† **7:17** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.4

21 Ŋga ma ciɛ Yesu niini damma-na. Diiloŋ-nelma gbaraa-ma wuɔ:
«Itieŋɔ hielaa u niele u fɛrɛŋ nuɔ aa u sa ji bir u nuŋgu-i dede.
U ciɛra wuɔ: ‹Ŋ ciɛ jigãntieŋ nuɔ a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ.›»
22 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ bilaa *tobisĩfɛlɛnni maŋ baa nelbiliemba-i, Yesu yaa yiɛraaya baa ni maama-i.
23 A naara kufaŋgu-i Levi bisãlmba huraa ba-naa bɔi cor jigãntesĩnni-na; umaŋ duɔ nyugũŋ duɔ saa ji waa, unaa hor-o. Ku ciɛ dumɛi ba ciinu.
24 Ŋga Yesu fuɔ dii gbula aa molo sa ji hor-o u jigãntesĩnni-na
25 ku'i bi tiraa ce bamaŋ piyaaŋ Diiloŋɔ-i fuɔ barguɔ-i-na, u gbãa tuɔ kor-ba fafamma. Uŋ yeŋ u siɛ gbãa ku, u cãrã Diiloŋɔ-i u hã-ba.
26 Terieŋgu faŋgu-na, Yesu yaa *Diilojigãntaamba yuntieŋɔ maŋ gbĩɛ baa-ye. U huɔŋga kuɔŋ, u saa cãl, u saa ce ãmbabalma. Diiloŋɔ biyaa-yo ka jĩna u caaŋ-nu a maa-yo ãmbabalmanciraamba-na.
27 Uu si dii ŋaa *Diilojigãntaamba yuntaamba namba-i: Bafamba kor Diiloŋɔ-i yinni maŋ joŋ baa tãmmaŋ-niini bafamba fɛrɛŋ ãmbabalma maama-na aa tiraa sire kor-o ba nelleŋ-baamba bi maama-na. A ne da fuɔ pãa fuɔ fɛrɛŋ kerre yaa-i a kor Diiloŋɔ-i i diei yoŋ gbula.
28 Ãnjĩnammaŋ ciɛ bamaŋ Diilojigãntaamba yuntaamba-i, ku nuɔl-ba Diiloŋ-hũmelle-na. Ŋga Diiloŋ uŋ hielaa u niele-i u fɛrɛŋ nuɔ aa ce umaŋ Diilojigãntaamba yuntieŋɔ-i ãnjĩnamma huoŋgu-na, fuɔ fɛrɛŋ Biɛŋɔ yaa-i. U jigãntesĩnni hii ni fuoŋgu-i aa mumbãlmu sĩ-niɛ.

8

Tobisĩfɛlɛnniŋ-maama

1 Iŋ waŋ mamaŋ, mamaŋ yuŋgu mɛi, ma yaa daama: Iŋ waaŋ *Diilojigãntaamba yuntieŋɔ maŋ maama-i baa-na, u yaa dii baa-ye. Uu dii tĩɛna Diiloŋɔ-i Wɛimantieŋɔ caaŋ-nu dii dɔrɔ-i-na
2 tuɔ ce u maacemma-i Diiloŋ-dũŋ-kerre-na. Dũŋgu faŋgu-i, Itie fuɔ fɛrɛ yaa maa-ku; nelbiliemba sĩ.
3 Diilojigãntaamba yuntieŋɔ maacemma yaa a tuɔ buol Diiloŋɔ-i aa tuɔ pã niipãnni-i u hã-yo. Terieŋgu faŋgu-na, fuɔ miɛ wuoŋɔ bi da kunaŋgu a hã Diiloŋɔ-i kɛ.
4 Kuɔ uu naa waa hĩɛma-na, uu naa saa gbãa ce halle *jigãntieŋɔ. Hama-i nuɔ-i? Jigãntaamba dii tĩ ta ba pã niipãnni-i ba hã Diiloŋɔ-i a saa baa *ãnjĩnamma-i.
5 Bamaŋ dii hĩɛma-na bande-i-na, baŋ ceŋ ba maacemma-i dũŋgu maŋ nuɔ-i, ku kerre yaa dɔrɔ-i-na. Diiloŋɔ pigãaŋ

*Moisi-i kufaŋgu cemma yaa-i. U gbuɔya-yuɔ wuɔ: *«Ne, ce-ku fafamma ŋaa miŋ pigãaŋ-ni ku cemma-i dumaa tãnuŋgu-na.»**
6 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, Diiloŋ uŋ pãa nufɛliɛŋgu maŋ *tobisĩfɛlɛnni-na, ku bɔyaa dĩɛlã-kũŋgu-na. Yesu yaa dii i hɔlma-na baa Diiloŋo-i tobisĩnni fanni cemma-na. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo hãa miɛ jigãntieŋo-i maacemma maŋ maaraa hĩɛmaŋ-jigãntaamba maama-i titirre.
7 Kuɔ tobisĩdĩɛlãnni naa fa, Diiloŋo naa waa hie tuɔ bel ninanni?
8 Ŋga i daa Itieŋo taa u cãl u baamba-i uŋ piiye terieŋgu maŋ nuɔ-i wuɔ:
*«Yiiŋgu dii baa yiiŋgu mi ka bel tobisĩfɛlɛnni baa *Isirahɛl-baamba-i a naara *Yuda-baamba-i.*
9 *Ni siɛ waa niiduɔni baa mi naŋ bilaa ba tobaa-ba nammu-i hiel-ba Esipi-i-na aa naa bel nimaŋ baa-ba.*
Ba bĩɛnaana tobisĩnni fanni-i
ku'i ciɛ mɛi bi ne-ba aa yaŋ-ba.
10 *Miŋ ka bel tobisĩnni maŋ baa Isirahɛl-baamba-i bieŋa maŋ juɔŋ,*
mi ka dii mi ãnjĩnamma-i ba kusũnni-na,
mi ka nyɛgɛ̃ɛ̃ŋ-ma ba hɔmmu-na.
Mi ka waa ba Diiloŋ muɔ
aa ba waa mi baamba.
11 *Yuŋgu si dii unaa duɔ ji cira u pigãaŋ unaŋo baa mi sĩnni-i.*
Ba ka suɔ-mi hiere ka saa;
a doŋ bisãlmba-na ka hel baa bĩncuɔmba-i hiere ba ka suɔ-mi.
12 *Baŋ cãlãa-mi baa mamaŋ,*
mi ka yaŋ ma tĩ, mi ka hiel ba ãmbabalma-i mi huɔŋga-na.»†
13 Diiloŋ uŋ bĩɛ tobisĩŋ daani-i niifɛlɛnni, kuu dii ŋaa u ciɛ dĩɛlã-niini-i niicɔlɔnni. A ne da bĩŋkũŋgu maŋ vãa, ku kã gbuoma-na.

9

Jigãntie buɔra jigãntieŋ-na
1 Dĩɛlã-*tobisĩnni waa baa ni buolmaŋ-hũmieŋa baa ni buolmaŋ-terieŋgu hĩɛma-na bande-i-na.
2 Baa naa ce kompadũŋgu aa karnu ku huɔŋga-i sɔmma hãi. Niŋ suur gbuya kumaŋ, ba taa ba bĩ-ku Diiloŋ-dũŋgu. Fitĩmbaa-ba waa kusuɔŋ-nu'i baa Diiloŋ-buruoŋ waa taabale maŋ nuɔ-i hiere.
3 Hãalĩŋ-kũŋgu-i, ba taa ba bĩ-ku Diilodubiloŋo.
4 Wusũnaŋ-igãŋga naŋga waa terieŋgu-na, ka waa sɛ̃nɛ-kaaŋga, a naara *tobisĩnniŋ-kporuo-i; baa naa tĩŋ-yo baa sɛ̃nɛ. Kporuo huɔŋga-na, sɛ̃nɛ-bireŋga naŋga waa baa *mani ka

* **8:5** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 25.40 † **8:12** Seremi (Jérémie) 31.31-34

huɔŋga-na. *Aarɔ̃ gboruoŋgu maŋ naa puu pũlma-i* kuu naa bi waa a naara tobisĩnniŋ-nelmaŋ nyɛgãaŋ tãmpĩɛŋa maŋ nuɔ-i.
5 Ba taa ba kũnna tãmma-i kporuo daayo suuluo yaa nuɔ-i ba kor Diiloŋo-i ãmbabalma maama-na. Baa naa kul Seribɛ̃baa-ba† namba jĩna suuluo dɔrɔ-i-na ba ta ba pigãaŋ wuɔ Diiloŋo dii. Seribɛ̃baa daaba naa paarnu ba bũncɛmmu-i kporuo yudɔrɔ-i-na a cĩnnu-yuɔ. Mii si dii da mi biɛ bĩmbĩŋ daani-i ni yunniŋ da mi waŋ ni maama; ma wammaŋ-huɔŋgu sĩ fiɛfiɛ-i.
6 Kompadũŋgu waa waaŋ daama temma yaa-i aa *Diilojigãntaamba ta ba suur dudĩɛlãŋgu-na yinni maŋ joŋ ba ce ba maacemma-i.
7 Hãalĩŋ-kũŋgu-na, ba yuntieŋo yaa taa u suur u diei yoŋ. Aa u taa u suur i diei belle-na. Fuɔ fɛrɛ-i, baa nuɔmba-i, baŋ cãlãa Diiloŋo-i baa mamaŋ hiere, duɔ u suur, u suur baa bĩŋwuoŋ-tãmma, ka kor-o.
8 Terieŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle pigãaŋ-ye wuɔ mamaŋ taa ma ce kompadudĩɛlãŋgu-na, maŋ taa ma ce huɔŋgu-na, Diilodubiloŋo dumɛlle saa naa hi puure yogo.
9 Kompadũŋ daaku pigãaŋ-ye nelma nyuŋgo ku bãaŋgu-na. Ku pigãaŋ-ye wuɔ baŋ pãŋ niipãnni maŋ ba hã Diiloŋo-i a naara niikonni-i hiere a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ, ni siɛ gbãa fɛ̃ ni pãtaamba hɔmmu-i gbarnu.
10 Mamaŋ nyɛgãaŋ, ma pigãaŋ niiwuoniŋ-kũŋgu yoŋ baa niinyɔnniŋ-kũŋgu a naara nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya ŋ migãaŋ ŋ kũɔma-i dumaa Diiloŋo yufelle-na. Nifanni-i daani-i hiere nelbilieŋ-ãncemma. Ba taa ba ce-ma ba cie Diiloŋo duɔ bibirre-mɛi.
11 Fiɛfiɛ-i-na, *Kirsa juɔ ji ce *Diilojigãntaamba yuntieŋo, i diɛ da bisĩŋ ku fafaaŋgu-i. Uŋ ceŋ u jigãntesĩnni-i kompadũŋgu maŋ nuɔ-i, ku maaraa hĩɛmaŋ-kũŋgu-i aa tiraa fa yaŋ-ku. Kompadũŋgu faŋgu-i nelbiliemba saa ce-ku, ku yuŋgu yaa wuɔ hĩɛmaŋ-kũŋgu sĩ.
12 Kirsa suurii-kuɔ i diei yoŋ. U saa suur ka buol baa kaagbuoŋ-tãmma, u saa bi suur ka buol baa balyuŋ-tãmma. Ŋga u suurii ka buol baa fuɔ fɛrɛŋ tãmma a kor-e gbula.
13 Bamaŋ guɔlaaya ba fɛrɛ, ba migãaŋ-ba baa kaagbuoŋ-tãmma, sisɔ balaaŋ-tãmma, da ma'i bi sĩ naanɔnɔŋ-cuoŋgu.
14 Bĩmbaaŋ-tãmma da ma gbãa migãaŋ nɛliɛŋo-i migãaŋ daama temma-i, miɛ iŋ ciɛ guɔyuɔ maŋ, Yesu fuɔ maŋ saa ce kuubabalaaŋgu da, aa pã u fɛrɛ hã Diiloŋo-i Diiloŋ-Yalle barguɔ-i-na, fuɔ tãmma ka hur i balaaŋgu-i ka hi hie a migãaŋ i hɔmmu-i i tiɛ cãa Diiloŋo-i Cicɛ̃lmantieŋo-i?

* **9:4** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 17.16-25. † **9:5** ***Seribɛ̃baa-ba:*** Ba bĩ *dɔrpɔpuɔrbiemba namba'i dumaaŋo-na.

15 Ku ciɛ dumɛi u jo ji waa i hɔlma-na baa Diiloŋɔ-i tobisĩfɛlɛnni-na. Cãlmuɔ maŋ ciɛ tobisĩcɔlɔnni-na, Yesu kuu a kor nuɔmba-i cãlmuɔ faŋɔ-na. A ce dumaaŋɔ-na, Diiloŋ uŋ bĩɛ bamaŋ duɔ ji hã-ba u ciiluŋgu maŋ sa tĩɛŋ dede, ba ka gbãa da-ku ŋaa uŋ pãa nuŋgu-i baa-ba dumaa.

16 Da ŋ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ a pigãaŋ ŋ ciiluŋgu calnumma-i, da ŋ saa ku, ku siɛ gbãa cal.

17 Da ŋ waa cicɛ̃lma yogo, sɛbɛ huɔya-maama siɛ gbãa ce. Da ŋ ku, ku yaa ma suɔ gbãa ce.

18 Kuuduɔŋgu yaa-i baa Diiloŋ-tobisĩnni-i. Halle dĩɛlã-niini bilaa baa tãmmaŋ-kũŋgu.

19 Kuŋ ciɛ dumaa ku yaa daaku: Diiloŋ uŋ'a ba ta ba wuɔ hũmieŋa maŋ, *Moisi kalaaŋ-ya baa-ba hiere igɛ̃na ŋaa aŋ nyɛgãaŋ dumaa *ãnjĩnamma-na. Uŋ ciɛ mafamma-i, baa naa ko nambiemba namba baa kaagbolaamba namba, wuɔ biɛ ba tãmma-i a guɔl baa hũmma, aa ce kumitedãama a vaa *isopefiɛlu a dii misĩrrã ãnjĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na aa bi dii misĩrrã nuɔmba-na hiere

20 aa cira: *«Diiloŋ uŋ bilaa tobisĩnni-i baa-na baa tãmmaŋ-niini maŋ, ni tãmma yaa-i.»*‡

21 Aa naa bi misĩrrã kompadũŋgu-na baa ku bĩmbĩnni-na hiere.

22 A saa baa ãnjĩnamma-i, ba migãaŋ bĩmbĩnni bɔi baa tãmma-i. Aa ãmbabalma siɛ gbãa pir ni tãmmaŋ-kũŋgu saa ko.

23 Hĩɛmaŋ-bĩmbĩnni migãaŋ migãaŋ daama temma yaa-i baa bĩmbaaŋ-tãmma, ŋga dɔr-niini yaa kirɛiŋa-i, nifanni migãaŋ baa tãmma maŋ bɔyaa bĩmbaaŋ-tãmma-na.

24 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋɔ-na? Ku yuŋgu yaa daaku, nelbiliembaŋ maa Diiloŋ-dũŋgu maŋ, Kirsa saa suur kufaŋgu-na, u suurii Diiloŋ-dũŋ-kerre yaa nuɔ-i dɔrɔ-i-na, ka waa u caaŋ-nu tuɔ waŋ i yuŋ-maama-i baa-yo.

25 Aa tobisĩcɔlɔnni-na, belle belle, Diilojigãntaamba yuntieŋɔ suur Diilodubiloŋɔ-na baa bĩŋwuoŋ-tãmma ka kor Diiloŋɔ-i. Ŋga Kirsa suurii a ka pã fuɔ fɛrɛŋ kerre yaa-i i diei yoŋ a hã Diiloŋɔ-i.

26 Diɛ i ne miwaaŋɔŋ duɔŋ dii huɔŋgu-na ji hi baa nyuŋgo, kuɔ uu naa u pã u fɛrɛ ku yu niele, uu naa mulĩɛŋ bɔi dɛ! Ŋga u juɔ i diei yoŋ gbula miwaaŋɔ tĩmmaŋ-huɔŋ daaku-na, a ji ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu duɔ gbuonu ãmbabalma-i.

27 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ ku i diei yoŋ a kã Diiloŋɔ ka yuu-ni.

28 Kuuduɔŋgu yaa baa Kirsa-i, u ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a hã Diiloŋɔ-i i diei yoŋ a pir nuɔmba ãmbabalma-i. U ka bir jo. Duɔ jo gboluoŋgu faŋgu-na, u sa ji pir ãmbabalma, u ji kor bamaŋ ciyaaŋ u duɔ ji kor-ba.

‡ **9:20** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 24.3-8

10

1 *Ãnjĩnamma ciɛ ta ma pigãaŋ bisĩŋ ku fafaaŋgu yalle yaa yoŋ; ŋga ma'i sĩ fafaaŋgu faŋgu fɛrɛ-i. A ce dumaaŋo-na, bamaŋ kuraaŋ Diiloŋo-i baa tãmmaŋ-niini-i bieŋaŋ joŋ, tãmmaŋ-niini fanni cɛraa ni gbãa migãaŋ-ba ba hi ba fuoŋgu-i Diiloŋo yufelle-na.

2 Kuɔ nii na'a ni ka gbãa, nii naa pir ba cãlmuɔ-i bɛi i diei gbula aa ba siɛ tiraa nunu-yuɔ. A ce dumaaŋo-na dii yiinaa baa naa hiel ba naŋga buolma-na.

3 Na saa da, belle belle, buolŋ daama ce nuɔmba ãmbabalma maama ta ma tĩɛnu-bɛi.

4 Hama-i nuɔ-i? Balŋ-tãmma-i baa kaagbolaaŋ-tãmma siɛ gbãa pir nɛliɛŋo ãmbabalma-i halaŋ-ma u yuŋgu-na.

5 Ku'i ciɛ Kirsaŋ taa u jo hĩɛma-na, u gbɛ̃ Diiloŋo-i wuɔ:
«Ŋ ciɛra ŋ sa taara tãmmaŋ-kũŋgu baa bĩŋkũpãŋgu.
Ŋga ŋ hãa-mi kũɔma mi da mi bir-ma hã-ni.
6 *Baŋ koŋ tãmmaŋ-niini maŋ aa kukul-ni, ni maama sa dɔlnu-niɛ, ãmbabalmaŋ-tãmmaŋ-kũŋgu-i maaduɔma.*
7 *Ku'i ciɛ mi cira:*
Diilo, muɔmɛi daami!
Mi juɔ da mi ji ce niŋ taaraŋ kumaŋ,
*ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa mi kũŋgu-na Diiloŋ-nelma-na.»**

8 Uŋ puurii u nuŋgu-i, neldĩɛlãmma maŋ juɔ, ma yaa daama: *«Ŋ ciɛra ŋ sa taara tãmmaŋ-kũŋgu baa bĩŋkũpãŋgu, ŋ sa taara baŋ koŋ tãmmaŋ-niini maŋ aa kukul-ni, ŋ sa bi taara ãmbabalmaŋ-niini-i, kɛrɛ ni sa dɔlnu-niɛ.»* A ne da ãnjĩnamma yaa juɔ baa niipãŋ daani-i hiere.

9 Aa tiraa cira: *«Muɔmɛi daami, mi juɔ da mi ji ce niŋ taaraŋ kumaŋ.»*

Ku pigãaŋ wuɔ u huraa ãncencɔlɔmma-i baa maafɛlɛmma.

10 Diiloŋ uŋ taa u taara kumaŋ, Yesu-Kirsa ciɛ ku yaa-i. U pãa u fɛrɛ i diei yoŋ gbula tãmmaŋ-kũŋ temma, a pir i ãmbabalma-i.

11 Yinni maŋ joŋ Diilojigãntaamba kã ba ce ba maacemma-i. Ba hinu ba kor Diiloŋo-i korduɔŋ daama yaa-i baa tãmmaŋ-niini, a ne da tãmmaŋ-niini cɛraa ni gbãa pir nɛliɛŋ ãmbabalma.

12 Ŋga *Kirsa pãa u fɛrɛ i diei yoŋ a pir nuɔmba ãmbabalma-i aa kã ka tĩɛna Diiloŋo caaŋ-nu gbula

13 tuɔ cie Diiloŋo duɔ mal u bigãarãamba-i hã u ce u bãaŋgu-i bɛi.

14 A ce dumaaŋo-na, uŋ pirii bamaŋ ãmbabalma-i, u pãa u fɛrɛ-i diei yoŋ a migãaŋ-ba ba hi ba fuoŋgu-i gbula.

15 *Diiloŋ-Yalle bi waaŋ ma yaa-i wuɔ:

16 «Itieŋo ciɛra:

---

* **10:7** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 40.7-9

*‹Miŋ ka bel *tobisĩnni maŋ baa-ba bieŋa maŋ juɔŋ,*
mi ka dii mi ãnjĩnamma-i ba hɔmmu-na,
mi ka nyɛgɛ̃ŋ-ma ba kusũnni-na.›»
17 Aa tiraa cira:
«Mi ka hiel ba ãmbabalma-i mi huɔŋga-na
baa ba cãlmuɔ-i hiere.»†
18 Da kuɔ Diiloŋo hielaa i ãmbabalma-i u huɔŋga-na, yuŋ haku-i dii ŋ ka tiraa pã kuupãŋgu da ŋ hur-ma?

Yaaŋ i piɛ Diiloŋo-i baa huɔŋga diei

19 Terieŋgu faŋgu-na, tobiŋ namaa, Yesu tãmma ciɛ i suɔ wuɔ i ka gbãa tiɛ suur Diilodubiloŋo-na.
20 U pãa u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋ temma, a taalnu kompaŋga maŋ waa Diilodubiloŋo dumɛlle yaaŋga-na a puure hũmefɛlɛnde hã-ye. Hũmelle fande yaa cicɛ̃lmaŋ-hũmelle-i.
21 A ce dumaaŋo-na, *Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ dii baa-ye Diiloŋ-dũŋgu yuŋgu-na, u temma si dii.
22 Terieŋgu faŋgu-na, i ãmbabalma ãnjɔguɔmaŋ hilaa i hɔmmu-na aa i cɛ koŋ, yaaŋ i piɛ Diiloŋo-i baa huɔŋga diei aa i gbu i haa i naŋga yuɔ ku haama.
23 U sa pã nuŋgu aa ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu, a ce dumaaŋo-na, iŋ faraŋ i ne kumaŋ aa tiɛ waŋ ku maama, yaaŋ i nyaar-kuɔ kpelle.
24 Yaaŋ i tiɛ kãyã i-naa i dii sirɛiŋa i-naa nuɔ nelnyulmu cemma-na baa ãnfafamma bi cemma-na.
25 Baa na yaŋ i tiɛ bir i tigiimambaa-ba-na ŋaa banambaŋ miɛŋ-kuɔ dumaa. Aa ji tiraa da naŋ daa Itieŋo jomma piɛ ma jo dɛ-i-na, yaaŋ aa i tiɛ dii sirɛiŋa i-naa nuɔ.
26 Na saa da, iŋ suyaa ninsoŋo-i, diɛ suuye i yufieŋa-i aa cor tiɛ ce kuubabalaaŋgu-i, tãmmaŋ-kũŋgu naŋgu si dii kumaŋ gbãa pir i ãmbabalma-i.
27 Diɛ suuye i yufieŋa-i, kumaŋ tĩyãa ku yaa daaku: I tĩɛna baa hotiele-i i tiɛ cie gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-i baa dãŋgbɔguɔŋgu maŋ ka wuo Diiloŋo bigãarãamba-i.
28 Umaŋ duɔ cãl *Moisi *ãnjĩnamma-i, aa nuɔmba hãi sisɔ ba siɛi da-yo aa waŋ-ma, hujarre si dii-kuɔ; ba ko kutieŋo-i.
29 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ saa dii Diiloŋ-Biɛŋo nuŋgu-i, umaŋ duɔ saa kãŋ *tobisĩnniŋ-tãmma maŋ pirii u ãmbabalma-i, umaŋ duɔ tuɔ bĩɛna *Diiloŋ-Yalle yerre-i, ŋ siɛ suɔ wuɔ di yaa pigãaŋ-yeŋ Diiloŋo hujarre-i, fuɔ kũŋgu ka waa niɛ? Ku siɛ balaŋ yaŋ umaŋ cãlãa ãnjĩnamma-i wɛi?
30 Umaŋ ciɛra:
«Muɔmɛi ka suu sɔlaaŋgu-i;
muɔmɛi ka pã nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa uŋ ciɛ kumaŋ.»
Ma sĩ i suɔ kutieŋo-i kɛ? U yaa Diiloŋo-i. U tiraa cira wuɔ:

† **10:17** Seremi (Jérémie) 31.33-34

«Itieŋo ka ce u baamba ãndaaŋgu-i.»‡
31 Diiloŋo-i Cicɛ̃lmantieŋo-i, u nel da ma bel-ni, hotiele dii-kuɔ dɛ!
32 Yaaŋ aa na ne kumaŋ curaa: Naŋ hilaa kukulma-na, ku domma-na mulĭɛŋ hama-i saa haa-nɛi? Ŋga ma saa gbãa jĭnya-nɛi.
33 Na hɔlma-na, ba taa ba tuora banamba aa ce-ba kpãncɔ̃lgũɔ nuɔmba-na. Bamaŋ naa tĭɛ, ba saa nanna baŋ ceŋ bamaŋ kpãncɔ̃lgũɔ-i; ba taa ba kãyã-bɛi.
34 Na siyaa mulĭɛŋ baa kasobiemba-i aa na bi siyaa ba hũu na nagãŋ-niini-i ni maama saa jaŋ-na, aa suɔ kerre wuɔ bĭmbĭfafanni nanni dii baa-na a yaŋ baŋ hũyãa nimaŋ aa ni sa ji kã terieŋgu.
35 Terieŋgu faŋgu-na, naŋ daa holle maŋ dii ku domma-na, baa na yaŋ di korra-nɛi, ku yaa Diiloŋo ka pã-na bɔi.
36 Vaaŋ na fɛrɛ na ta na ce Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ a gbãa da na da uŋ pãa nuŋgu maŋ.
37 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Ku saa maa, ku tĭyãa cɛllɛ
aa umaŋ saaya u jo, u jo.
U siɛ vaaya.
38 *Umaŋ vii mi hũmelle-na, uŋ haa u naŋga-i miɛ, u ka kor,*
ŋga duɔ nanna hũmelle-i, ku siɛ dɔlnu-miɛ baa-yo.»§
39 Bamaŋ naana hũmelle-i aa ta ba kã da ba ka balla, miɛ ii si dii baa-ba. Ŋga bamaŋ hũyãa-ma da ba ka kor, ii dii baa ba yaa-i.

11

Nagãhaaleŋ-maama

1 A haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na ku yuŋgu yaa wuɔ niŋ hĭŋ kumaŋ taaluŋgu-i, ŋ suyaa wuɔ ŋ ka da-ku, ku bi pigãaŋ wuɔ niŋ'a ŋ sa da kumaŋ baa ŋ yufelle, ŋ suyaa wuɔ kuu dii.
2 Yiinataamba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ Diiloŋo gbɛliɛŋ-ba.
3 I haa i naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ i suɔ wuɔ Diiloŋo hielaa miwaaŋo-i baa u nuŋ-ãndaaŋgu yoŋ, a ce dumaaŋo-na iŋ daŋ nimaŋ hiere baa i yufieŋa-i ni hilaa iŋ'a i sa da kumaŋ baa i yufieŋa yaa nuɔ-i.
4 Abɛl naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u pã bĭŋkũfafaaŋgu hã Diiloŋo-i a yaŋ Kayine-i*. Uŋ ŋa naa haa u naŋga Diiloŋo-na,

‡ **10:30** Anjĭnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 32.35-36 § **10:38** Abakuke (Habaquq) 2.3,4 * **11:4** Niɛŋ Miwaaŋo jĭnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 4.3-10.

ku'i ciɛ Diiloŋo gbɛliɛŋ-yo wuɔ u vii aa cira u niipãnni dɔlaanu-yuɔ. Abɛlŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na, uŋ fiɛ ku, u nelma dii-ye hũmefafalle-na yogo.

5 Enɔki naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ Diiloŋo biɛ-yo ka jĩna u caaŋ-nu u saa yaŋ u ku†. Ba juɔ'a ba ne naa-yo; moloŋ yufelle saa ji tiraa haa-yuɔ. Aa u suɔ duɔ ta, Diiloŋo naa waŋ-ma wuɔ u kũŋgu dɔlaanu-yuɔ.

6 Da ŋ saa haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na, ku siɛ gbãa dɔlnu-yuɔ baa-ni. Umaŋ piyaaŋ Diiloŋo-i, u saaya u hũu-ma wuɔ Diiloŋo dii, aa u pã bamaŋ taaraayaŋ-yuɔ.

7 *Nowe naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ Diiloŋ uŋ gbuɔya-yuɔ baa mamaŋ, u hũu-ma a ne da ma saa naa hi ce yogo. U nuɔ Diiloŋo nuŋgu-i aa ce begubuɔ-i a suur baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere hũmma saa da wuo-ba. Uŋ ciɛ mafamma-i u pigãaŋ wuɔ mamaŋ daa banamba-i ba'i taaraaya-mɛi. Aa uŋ haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u ce nelviiŋo Diiloŋo wulaa.‡

8 *Abiramu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u nu u nuŋgu-i aa hũu-ma hel ba nelle-na ta tuɔ kã Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i baa-yo wuɔ u ka hã-yo nelle maŋ; a ne da u saa tuɔ suɔ di saaŋgu.

9 Uu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka hã-yo nelle maŋ u kã ka tĩɛna-diɛ ŋaa nerieŋo tuɔ cɔ kompadũŋ-nu. *Isaki-i baa *Yakɔbu-i, ba bi waa kompadũnni yaa nuɔ-i aa nuduɔŋgu yaa bi pãa baa bafamba-i.

10 Diiloŋ uŋ fuu nelle maŋ aa ma-de u fɛrɛ, dũnni yiɛraaya dɛi, Abiramu yufelle waa di yaa nuɔ-i.

11 Sara waa cɛnyɛiŋo, ŋga uu naa bi haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u gbãa duɔ da biloŋo; ŋ siɛ suɔ wuɔ uu naa cor bilodalle-i gbuu maa. Uu naa suɔ wuɔ umaŋ pãa nuŋgu-i baa-yo wuɔ u ka da biloŋo u siɛ gbãa tãal-o, ku'i ciɛ ma bi dɔl-o.

12 Ku ciɛ dumɛi bibiɛŋo diei hoŋ a dii hĩɛma yu a ne da uu naa tuɔ yii baa u yuŋgu. U huoŋgu ciinu ŋaa niŋ daa mɔɛŋa-i dumaa dɔrɔ-i-na; molo siɛ gbãa kãŋ-ku.§

13 Bamaŋ bafamba-i daaba-i hiere, ba haa ba naŋga Di-iloŋo-na ji ku. Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, ba saa hi-ku; ŋga ba faara da-ku yaa-i a ce ba hɔmmu gbuu fɛ̃ baa-ku. Bafamba fɛrɛ waaŋ-ma wuɔ bafamba-i hũncortaamba, bafamba munt̃ĩɛnammu sĩ hĩɛma-i.

14 Bamaŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, ku pigãaŋ wuɔ ba taara ba nelle.

15 Baŋ hilaa dimaŋ nuɔ-i, kuɔ di kũɔma naa bel-ba, baa naa gbãa bir kã-diɛ.

---

† **11:5** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 5.21-24. ‡ **11:7** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 6–9. § **11:12** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 22.17.

16 Ŋga ba taa ba taara dimaŋ faa yaŋ difande-i. Ba taa ba
taara dɔrnelle. Ku'i ciɛ Diiloŋɔ siɛ ba ta ba bĭ-yo ba Diiloŋɔ.
Na saa da, u migãaŋ terieŋgu hã-ba u nelle-na.
17 Abiramu naa haa u naŋga Diiloŋɔ-na ku'i ciɛ Diiloŋ uŋ fiɛ
ce-yo ne wuɔ u pã Isaki-i hã-yo, u saa yagar. U siyaa duɔ pã u
bɛduɔla-i hã Diiloŋɔ-i.
18 A ne da Diiloŋɔ naa pã nuŋgu baa-yo wuɔ: *«Isaki yaa ka
hã-ni huoŋgu.»**
19 Abiramu naa suɔ wuɔ Isaki duɔ fiɛ ku, Diiloŋɔ ka gbãa
sire-yuɔ, ku'i ciɛ Diiloŋɔ bir u biɛŋɔ-i hã-yo. Nel daama ciɛ
ãntigãama.
20 Isaki naa bi haa u naŋga Diiloŋɔ-na ku'i ciɛ u cãrã-yuɔ hã
Yakɔbu-i baa Esawu-i ba bisĭnuɔ maama-na.†
21 Yakɔbu naa haa u naŋga Diiloŋɔ-na ku'i ciɛ uŋ juɔ tuɔ yii
duɔ ku u cãrã-yuɔ hã Yosɛfu bɛpuɔmba-i ba yunniŋ aa yiiye u
bũɔle-i a dũuna jaal Diiloŋɔ-i.‡
22 Yosɛfu naa haa u naŋga Diiloŋɔ-na ku'i ciɛ uŋ juɔ piɛ
kuliiŋgu huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u waŋ-ma wuɔ *Isirahɛl-baamba
ka hel Esipi-i-na aa pigãaŋ baŋ saaya ba ce kumaŋ baa u
kogonni-i.§
23 *Moisi bĭncuɔmba naa haa ba naŋga Diiloŋɔ-na ku'i ciɛ
baŋ huɔŋ-yo ba fuo-yo u ce caamba siɛi. Baa naa da u faa cor
a ce ba saa kãŋ jãmatigi ãndaaŋgu-i.*
24 Moisi naa haa u naŋga Diiloŋɔ-na ku'i ciɛ u yaaŋgaŋ juɔ cã
u yagar wuɔ ba baa bĭ-yo jãmatigi hãayɛ̃lŋɔ.
25 U niɛ fiisaaŋgu-i aa yaŋ-ku; wuɔ fiisaaŋgu maŋ baŋ ceŋ-
kuŋ ãmbabalma hɔlma-na ku sa cɔ; aa hĭrã u kũɔma-i ka
mulĭɛŋ baa Diiloŋ-baamba-i.
26 Uu naa ne da da ŋ hĭrã tuosĭnni-i *Koŋkortieŋɔ maŋ ka jo
u temma-i, kuu dii baa yuŋgu a yaŋ wɛisĭnni-i hiere Esipi-i-na.
U taa u fara u ne Diiloŋ uŋ ka pã-yo baa kumaŋ.
27 Moisi naa haa u naŋga Diiloŋɔ-na ku'i ciɛ u hel Esipi-i-na
u saa kãŋ jãmatigi hɔdulle-i. U nyaarãa ŋaa u da Diiloŋɔ-i baa
u yufelle.
28 Uu naa haa u naŋga Diiloŋɔ-na ku'i ciɛ u ce *kɔrsĭnni
tĭmmaŋ-ponsaaŋgu-i. U ciɛ Isirahɛl-baamba hure tãmma ba
dumiɛŋ-yammu-na wuɔ *dɔrpɔpuɔrbiloŋɔ maŋ kuɔŋ nuɔmba-i
duɔ ji tuɔ cor, u baa ko Isirahɛl-baamba bɛpuɔmba-i.†

---

* **11:18** Miwaaŋɔ jĭnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 21.12 jĭnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 27.28-29,39-40. † **11:20** Niɛŋ Miwaaŋɔ jĭnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 48.1-20; 47.31. ‡ **11:21** Niɛŋ Miwaaŋɔ jĭnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 50.24-25 baa Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 13.19. § **11:22** Niɛŋ Miwaaŋɔ jĭnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 1.8-22. * **11:23** Ba gbɛ̃ Esipi jãmatigi maŋ naa ciɛra ba ko bisãlmba-i. † **11:28** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 12.1-30.

29 Isirahɛl-baamba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ hũmma taal sɔmma hãi dãmmaŋ-nuoradãama-i-na‡ aa ba wuɔ cor terkuraaŋ-nu. Esipitaaŋ ba'a ba niya-bɛi ce ba temma-i hũmma wuo-ba.
30 Isirahɛl-baamba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ ba nu u nuŋgu-i aa wuɔ cĩilã Yeriko-i yinni niediei. Niehãi yiiŋgu-na nelle-koko wuɔ cii.
31 Araabu maŋ waa saasorciɛŋo-i uu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u har Isirahɛl-baamba maŋ naa juɔ da ba ji cuo ne nelle-i, a ce dumaaŋo-na ba saa ko-yo baa bamaŋ saa ta ba nu Diiloŋo nuŋgu-i.§
32 Mi tiraa waŋ wuɔ niɛ? Mi siɛ da mi fɛrɛ a piiye Sedeõ maama-i, baa Baraku maama-i, baa Samusõ maama-i, baa Yefite maama-i, baa *Davidi maama-i, baa *Samiɛl maama-i a naara *Diilopɔpuɔrbiemba bi maama-i.*
33 Baŋ haa ba naŋga Diiloŋo-na, ba ciɛ bɛrru-i a hũu jãmalãbaa bɔi. Ba wuɔyaa hũmelle aa Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa-ba, ba daa-ku. Ba suuye jarbaa-ba nunni-i.
34 Ba diyaa-ba dãamu-na ŋga bĩŋkũŋgu saa ce-ba. Ba kuraa jigãŋga-na. Fõŋgũɔ saa waa-bɛi, ŋga Diiloŋo diyaa fõŋgũɔ bɛi. Ba ciɛ naŋkarbabaa bɛrru-na. Ba duɔnya nilɛiŋa bɔi sorosibaa ba gbar.
35 Caamba namba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u sire ba kuomba-i hã-ba.
Ba muyaa nuɔmba namba ko-ba wuɔ ba ciɛ niɛ ta ba wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i. Kuɔ baa naa cĩina-diɛ baa naa gbãa yaŋ-ba, ŋga ba yagaraa kufaŋgu-i wuɔ da ba ku, Diiloŋo ka sire-bɛi ba ta ba ce ba bãaŋgu-i baa-yo.
36 Ba bi nyiɛ banamba sũlma aa muo-ba aa vaa banamba dii-ba kaso.
37 Ba naaŋ banamba baa tãmpĩɛŋa ko-ba. Ba karaanu banamba sɔmma hãi, aa fõ banamba baa jigãmmu ko-ba. Muncɔmmu saa waa baa banamba. Kutaamba taa ba wuɔra ba bĩŋ. Ba taa ba hĩ cãani. Bĩŋkũŋgu saa waa baa-ba. Nuɔmba mulãaŋ-ba aa ce-ba sũlma.
38 Miwaaŋo saa naa saaya baa-ba. Ba taa ba wuɔra ba bĩŋ hĩɛŋ-nu, tãnni-na aa ta ba cɔ fonniŋ.
39 Bamaŋ bafamba-i daaba-i hiere, Diiloŋo gbɛlaaŋ-ba wuɔ ba haa ba naŋga yuɔ, a ne da uŋ pãa nuŋgu maŋ, ba saa da-ku.

---

‡ **11:29** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 14.21-31 baa Pɔpuɔr. 7.36. § **11:31** Niɛŋ Yosuwe sɛbɛ-i-na (Josué) 2. * **11:32** ***Sedeõ:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Gẽŋgɛrtaamba sɛbɛ-i-na (Juges) 6–8. ***Baraku:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Gẽŋgɛrtaamba sɛbɛ-i-na (Juges) 4.6-16. ***Samusõ:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Gẽŋgɛrtaamba sɛbɛ-i-na (Juges) 14–16. ***Yefite:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Gẽŋgɛrtaamba sɛbɛ-i-na (Juges) 11. ***Davidi:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 17.23-51. ***Samiɛl:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 7.9-11.

40 Bige-i ciɛ ba saa da-ku? Diiloŋo niɛ da miɛ diɛ hi i fuoŋgu-i baa bafamba-i hiere kuuduɔŋgu aa da-ku, ku yaa bɔyaa. U saa tuɔ taara bafamba da-ku miɛ i yaaŋ-na ku'i ciɛ.

12

Yaaŋ i hĩrã i kũɔma-i

1 Terieŋgu faŋgu-na, nelpũŋgu maŋ siire wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i daaku-i, ku taa i yaaŋ-na ta ku pigãaŋ-ye hũmelle-i. A ce dumaaŋo-na, kumaŋ bilaayaŋ-yiɛ i sa gbã i kã yamma Diiloŋ-hũmelle-na, yaaŋ i hiel i naŋga kuɔ. Ãmbabalma maŋ sɔgɔlaanuŋ i gbeini-na fɛ̃u, yaaŋ i yaŋ-ma aa i vaa i fɛrɛ baa gbaruŋgu maŋ dii i gbeini-na.

2 Yaaŋ i tiɛ ne Yesu yaa-i. U yaa ciɛ i haa i naŋga-i yuɔ aa u yaa ka ce i haa-ka hi i fuoŋgu-i. U hĩɛrã kuliiŋgu-i *daaŋgu-na, u saa ne ku senserre-i. Hɔfɛ̃lle maŋ taa di cie-yo, u taa u fara u ne di yaa-i. Fiɛfiɛ-i-na, uu dii tĩɛna Diiloŋo caaŋ-nu.

3 Niɛŋ uŋ hĩɛrã nelbabalaamba bigãaru-i dumaa, ku yaa kũɔkaralle siɛ ta di mulĩɛŋ-na.

4 Naŋ yeŋ maluŋgu maŋ nuɔ-i baa ãmbabalma-i, unaa saa tĩɛ-maŋ yogo do!

5 Aa Diiloŋ uŋ dii sirɛiŋa maŋ nɛi wuɔ u bisãlŋ namaa, sirɛiŋa faŋa maama karaanu-nɛi wɛi? Ma nyɛgãaŋ wuɔ:

«Mi biɛ, Itieŋ duɔ kaya ŋ yuŋgu-i mamaŋ nuɔ-i, baa biɛ-ma ãnsɔsɔmma.
Duɔ nuola-niɛ, baa yaŋ ŋ kũɔma kara.
6 *Umaŋ maama-i dɔlaanuŋ Itieŋo-i, u dii u yaa-i hũmefafalle-na.*
*Uŋ bĩŋ umaŋ u biɛŋo, u muo u yaa-i.»**

7 Taa na hĩrã mulĩɛma-i, Diiloŋo dii-na hũmefafalle-na baa ma yaa-i. U ce dumɛi baa u bisãlmba-i. Namaa daa bisãlãaŋ hayo-i dii aa u to sa nuola-yuɔ?

8 Diiloŋo nuola u bisãlmba-i hiere. Duɔ yaŋ namaaŋo-i u sa nuola-nɛi, na saaya na suɔ wuɔ u bisãlŋ-kirɛiŋ namaa sĩ; na to dii u deŋ.

9 Tonaamba dii baa-ye hĩɛma-na bande-i-na ta ba nuola-yiɛ aa i tiɛ kãŋ-ba. Ku ce niɛ i siɛ nu i To maŋ dɔrɔ-i-na u nuŋgu-i aa da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i?

10 I tobaa-ba nuolaaya-yiɛ a saanu baa kuŋ dɔlaanu bafamba dumaa, aa ba nuolamma bãlãa hĩɛma-na bande yoŋ. A ne da Diiloŋo ne miɛ fafaaŋgu'i aa tuɔ nuola-yiɛ i diɛ bir fuɔ birma.

11 Da ba ta ba nuola-niɛ, baŋ nuolaŋ-niɛ huoŋgu maŋ nuɔ-i ku sa dɔlnu-niɛ, ku bir yaŋ aa ta ku jaŋ-ni. Ŋga da ŋ siɛ ba nuola-niɛ, ku huoŋgu jo baa viisĩnni baa yaafɛ̃lle.

12 Terieŋgu faŋgu-na, baa na yaŋ na kũɔma kara.

---

* **12:6** Bĩncuaŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 3.11-12

13 Biyaaŋ hũmefafalle ku yaa bamaŋ gbeini-i nuyãanu ku
ka ta ku buɔ-bɛi ku kã, ku siɛ hor-bɛi.†

Aŋgbuyamma

14 Gbãaŋ kpelle na ta na dɔl nuɔmba-i hiere aa na yaŋ
Diiloŋo bir-na u birma. Umaŋ duɔ saa yaŋ Diiloŋo bir-o, u siɛ
gbãa da Itieŋo yufelle.

15 Bilaaŋ na fɛrɛ unaŋ nuɔ ŋ baa ji cĭina Diiloŋo hujarre-i.
Baa na yaŋ cɛiŋ-purru da unaŋ-na na hɔlma-na a ji tuɔ celieŋ
banamba-i baa u balaaŋgu-i.

16 Molo baa ji dii u naŋga bĭŋwosĭnni-na, molo baa bi bel Di-
iloŋ-bĭŋkũŋgu naŋgu baa u nanyuɔŋgu Esawu temma-i: Esawu
huraa u bɛpolsĭnni-i baa jukalaaŋgu.

17 Na suyaa wuɔ ku huoŋgu-na u juɔ tuɔ taara tuoŋo cãrã
Diiloŋo-i hã-yo bɛpuɔmba namba temma, ŋga tuoŋo saa hũu-
ma. Uŋ fiɛ kaal cãrã-yuɔ ma saa dɔl-o.‡

18 Namaaŋo-i naŋ piyaa Diiloŋo-i dumaa, kuuduɔŋgu sĭ baa
*Isirahɛl-baamba-i. Bafamba kãa tãnuŋ-nu. Ba daa dãamu-i,
baa fafalmu-i a naara kukulberre naŋ temma tãnuŋgu-na.

19 Ba nuɔ yɛrre buu, aa bi nu molo piiye da gbagaga. Ba cãrã
kutieŋo-i wuɔ u baa tiraa u piiye baa-ba.

20 Uŋ waaŋ mamaŋ, ma saa ta ma du dɛi ba tũnni-na ku'i
ciɛ. U gbĭɛ-ba wuɔ: *«Umaŋ duɔ yiɛya tãnuŋ daaku-i, halle da ku
fiɛ waa bĭŋwuoŋo, na naŋ kutieŋo-i baa tãmpĭɛŋa na ko-yo.»*§

21 Nelma maŋ ciɛ tãnuŋgu-na*, maa naa silaa ta ma nyɛŋ
kũɔma ma cor, a ce *Moisi fuɔ fɛrɛ u cira: «Korma ciɛ mi kũɔma
gbuu ta ma nyɛŋ!»†

22 Ŋga kuuduɔŋgu sĭ baa namaaŋo-i. Namaa na kãa *Sinyɔ-
tãnuŋ-nu, na kãa Cicɛ̃lmantieŋo nelle yaa nuɔ-i; *Yerusalɛmu
maŋ dɔrɔ-i-na, na kãa u yaa nuɔ-i. *Dɔrpɔpuɔrbiemba dii u
yufelle ta ba ce ba bãaŋgu-i.

23 Namaaŋo-i, na suurii Diiloŋ-bɛpuɔmba-na. Ba yirɛiŋa
nyɛgãaŋ dɔrɔ-i-na. Na piyaa Diiloŋo-i, u yaa nelbiliemba-i
hiere ba gɛ̃ŋgɛrtieŋo-i. Na suurii nelviimba-na. Ba yaa hii ba
fuoŋgu-i Diiloŋ-terieŋgu-na.

24 Namaaŋo-i, na piyaa Yesu maŋ *tobisĭfɛlɛnni yaaŋga-na.
U yaa kuu kũnna u tãmma-i. U tãmma kãayã-yiɛ a yaŋ Abɛl
maama-i.‡

25 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ! Baa na yagar wuɔ na
siɛ nu umaŋ piiyeŋ baa-na u nelma-i. Umaŋ taa u piiye baa
Isirahɛl-baamba-i hĭɛma-na bande-i-na, bamaŋ naa yagar

† **12:13** Isayi (Ésaïe) 35.3 ‡ **12:17** Niɛŋ Miwaaŋo jĭnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 25.29-34; 27.30-40. § **12:20** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 19.12-13 * **12:21** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 19–20 baa Anjĭnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 4–5. † **12:21** Niɛŋ Anjĭnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 9.19. ‡ **12:24** Yesu kuliiŋgu ciɛ i suɔ hujarre-i a ne da Abɛl kũŋgu taa ku taara sɔlaaŋgu.

wuɔ ba siɛ nu u nelma-i, ba saa gbãa kor yaahuolo-na. Umaŋ piiyeŋ baa miɛŋɔ-i, uŋ yeŋ dɔrɔ, diɛ saa nu u nuŋgu-i, i ka ce niɛ gbãa kor-yuɔ?

26 U piiye dede fuɔ hĩɛma sagalla§; ŋga fiɛfiɛ-i-na, u pãa nuŋgu baa-ye wuɔ: *«Mi ka tiraa sagalla hĩɛma-i i diei baa dɔrɔ-i naara.»**

27 Uŋ waaŋ mafamma-i, ku pigãaŋ wuɔ ku yiiŋgu-na, uŋ hielaa bĩmbĩnni maŋ hiere, ni ka bĩɛna halaŋ aa yaŋ nimaŋ siɛ gbãa bĩɛna.

28 Iŋ ka ce i bãaŋgu-i nelle maŋ nuɔ-i, di siɛ gbãa bĩɛna. Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i tiɛ ce Diiloŋɔ-i kasi saa da-yo. I tiɛ cãa-yo aa i tiɛ jaal-o kuŋ dɔlaanu-yuɔ dumaa. I tiɛ dii u nuŋgu-i aa i tiɛ kãalã-yuɔ.

29 Ni ma'i sĩ u cɛ ŋaa dãamu.†

13

Kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋɔ-i

1 Namaaŋɔ-i, yaaŋ na maama cor ta ma dɔlnu ma-naa ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.

2 Baa na yagar niraamba harma na dumiɛŋa-na. Na saa da, banamba tĩyãa niraamba harma-na, a ji har *dɔrpɔpuɔrbiemba aa ba saa suɔ.

3 Yaaŋ bamaŋ dii kaso-i-na ba maama ta ma tĩɛnu-nɛi; ku waa ŋaa naa dii baa-ba kaso-i-na. Aa naŋ yeŋ tãmmaŋ-nuɔŋ namaa, baa na yaŋ baŋ ceŋ bamaŋ sũlma-i ba maama karaanu-nɛi.

4 Nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ, u saaya u tuɔ kãŋ ãnsorre-i aa bamaŋ dii ãnsorre-na ba vii baa ba-naa, ni ma'i sĩ, bamaŋ ciɛŋ saasorsĩnni-i baa *fuocesĩnni-i Diiloŋɔ ka gãŋ baa-ba.

5 Gbeiŋ-nyulmu saa saaya mu ta yaaŋga nɛi. Yaaŋ na nagãŋ-niini ta ni ye-na. Na saa da, Diilo fuɔ fɛrɛ ciɛra wuɔ:
«Mi siɛ yaŋ-ni ŋ diei,
*Mi siɛ nanna-niɛ gbula.»**

6 Terieŋgu faŋgu-na, nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ, u gbãa da holle cira:
«Itieŋɔ yaa kãayãŋ muɔ;
mi siɛ kãalã bĩŋkũŋgu
Nelbilo fuɔ gbãa ce bige-i miɛ?»†

7 Na yaataamba maŋ siire waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-na, baa na yaŋ ba maama karaanu-nɛi. Niɛŋ baŋ siire haa ba naŋga-i Diiloŋɔ-na dumaa ji ta ba ku, aa na ce ba temma.

---

§ **12:26** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 19.18. * **12:26** Ase (Aggée) 2.6 † **12:29** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 4.24 * **13:5** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 31.6,8; Yosuwe (Josué) 1.5 † **13:6** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.6,7

8 Yesu-Kirsaŋ waa dumaa cicuɔŋgu-na, uu dii dumɛi nyuŋgo-i-na, aa u ka bi tĩɛ dumɛi yinni maŋ joŋ.
9 Baa na yaŋ ba hel baa nelma yaŋga naŋga a ji pira-nɛi miɛ hũmelle-na. Baa na yaŋ ba cu na yammu-i baa niiwuoniŋ-maama. Na saa da, ku saaya Diiloŋ-hujarre yaa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga tĩɛna terduɔŋ-nu, niiwuoniŋ-maama sĩ. Bamaŋ firaa niiwuoniŋ-maama-i, ma saa kãyã-bɛi dede gbula.
10 Yesu ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a pir i ãmbabalma-i. *Diilojigãntaamba maŋ curaa baa bĩncuɔŋ-jigãŋga-i kompadũŋgu-na, ba nuŋgu si dii baa-ye.
11 Da ba ko bĩmbaamba-i dumandɛ-i-na, *Diilojigãntaamba yuntieŋo suur baa tãmma yaa Diilodubiloŋo-na ka kor Diiloŋo-i ãmbabalma maama-na, aa bĩmbaamba famba fɛrɛ-i ba hel baa-ba gborsanniŋ ka caa-ba.
12 Ku'i ciɛ na bi da Yesu kuu gborsanniŋ duɔ pir nuɔmba ãmbabalma-i baa fuɔ fɛrɛŋ tãmma-i.
13 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i hĩrã tuosĩnni-i fuɔ temma-i aa i hel i nyaanu-yuɔ dii gborsanni-na.
14 Na saa da, ninsoŋ-nelle si dii baa-ye hĩɛma-na bande-i-na dimaŋ cuɔŋ, i taara bisĩŋ ku diele yaa-i.
15 Yaaŋ i tiɛ pã jaaluŋgu-i hɔnni maŋ joŋ i hã Diiloŋo-i Yesu maama-na. Miɛ tãmmaŋ-kũŋgu yaa kufaŋgu-i. I tiɛ ce-yo bɔi baa i nuŋ-ãndɛnni-i.
16 Baa na yaŋ ãnfafamma cemma maama karaanu-nɛi, aa na bi ta na kãyã na-naa ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa, kufaŋgu temma saa baa tãmmaŋ-kũŋgu maŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i.
17 Taa na nu na yaataamba nunni-i, taa na siɛ ba wulaa. Ba yaa kãayãŋ-nɛi Diiloŋ-hũmelle-na. Ba suyaa wuɔ yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka yuu-ba baŋ ciɛ kumaŋ na hɔlma-na. Gbãaŋ ba ta ba ce ba maacemma-i baa hɔfɛ̃lle. Da na du ba hɔmmu-i ku siɛ fa wɛima hã-na.
18 Taa na cãrã Diiloŋo-i na hã-ye. I suyaa wuɔ i hɔmmu kuɔŋ; i taara i tiɛ ce kumaŋ faa hɔnni-na hiere.
19 Jande mi gbu mi cãrã-nɛi: Cãarãŋ Diiloŋo-i u yaŋ mi bir donduo kã na wulaa.

Jaaluperieŋgu

20-21 Diiloŋo yaa hɔfɛ̃lle tieŋo-i, u siire Itieŋo-i Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na. U kãyã-nɛi na ta na gbã na ce ãnfafamma-i ma sĩnni-na hiere a gbãa ta na ce u huɔŋga-i. U ce Yesu-Kirsa bir-e uŋ taaraŋ i waa dumaa. Yesu-Kirsa yaa i ninsoŋ-tayaana-i‡. U yaa ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a bel Diiloŋo *to-

‡ **13:20-21** Girɛkimma-na ba bĩɛ Yesu-i «ãnɗinaŋo» bande-i-na. Ba taara ba pigãaŋ wuɔ u yaa i yaaŋga-na Diiloŋ-hũmelle-na tuɔ kãyã-yiɛ. Fuɔ fɛrɛ yaa bĩɛ u fɛrɛ dumaaŋo-na. Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 10.11.

bisĩnni-i baa-ye. Tobisĩnni fanni sa ji boruona dede. Jaaluŋgu gbĩɛ baa u yaa-i hɔnni maŋ joŋ! Ma ciɛ!

22 Tobiŋ namaa, mi diyaa nelma'i na tũnni-na. Mi saa nyɛgɛ̃ŋ-ma bɔi. Jande fiɛŋ na hɔmmu-i baa ma numma-i.

23 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, ba naana i natobiŋo-i Timote-i. Duɔ jo donduo, mi ka kã baa-yo i ka ne-na.

24 Mi jaalaa yaataamba-i baa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i hiere. *Italitaamba pãa-na jaaluŋgu.

25 Diilo kãyã-nɛi hiere.

Sakeŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ Nelmuoyamma

Sake maŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i u waa yaatieŋo Diiloŋ-dũŋgu-na *Yerusalɛmu-i-na (Gal. 2.9). U nyɛgãaŋ-yo a hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii hĩɛŋgu-na hiere, a duɔ pigãaŋ-ba baŋ saaya ba ta ba hel ba ce dumaa yinni maŋ joŋ.

Sake nuŋgu hii nelma bɔi: U waaŋ gbeintesĩnni maama, baa nawalsĩnni maama. Aa wɛiŋ da ma da-ni niŋ saaya ŋ nyaar dumaa Diiloŋ-hũmelle-na u waaŋ-ku (sap. 1). Wuɔ ciɛluɔ saa fa tĩɛnamma-na aa bi tiraa cira Diiloŋ-nelma sa hũu yoŋ nuŋ-nu, da ŋ hũu-ma, ma saaya ma ta ma da ŋ ciluɔ-i-na, ni ma'i sĩ ŋ ce gbãŋgbãŋ (sap. 2). Wuɔ i bel i fɛrɛ i nunni-na, aa tagaaya pigãaŋ Diiloŋ uŋ bĩŋ kumaŋ nelnulle-i (sap. 3). Wuɔ Diiloŋ-dũŋ-baamba yaŋ bɛrru-i baa ba-naa cãlma aa ba hiel ba naŋga bombolma-na (sap. 4).

Sɛbɛ periema-na, u gbuɔya waamba-i aa dii sirɛiŋa Diiloŋ-dũŋ-baamba-na wuɔ ba fɛ̃ ba hɔmmu-i ba ta ba cie Itieŋo jomma-i aa ba ta ba cãrã Diiloŋo-i wɛima-na hiere (sap. 5).

Jaaluŋgu

1 Diiloŋ-dũŋ-baaŋ* namaa namaŋ dii hĩɛŋgu-na hiere, mi jaalaa-na! Muɔ Sake, mi cãa Diiloŋo baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na.

Taa na nyɛ baa na sũlma-i

2 Tobiŋ namaa, wɛima wɛima da ma da-ni, ta ŋ gbu ŋ nyɛ baa-ma.
3 Na saa da, wɛiŋ da ma da-ni aa ŋ nyaar Diiloŋo-na, ku yaa ciɛŋ ŋ naŋ kaasĩnni fafamma Diiloŋ-hũmelle-na.
4 Ŋga na saaya na gbãŋ, na kaasĩnni suur kã yaaŋ-na, ku yaa na ka da fɔ̃ŋgũɔ yiɛra fafamma aa bĩŋkũŋgu siɛ naa-nɛi.
5 Nelnulle da di yor umaŋ nuɔ-i, u cãrã-diɛ Diiloŋo wulaa, u ka hã-yo baa-de. Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa nuɔmba-i hiere.
6 Ŋga ma diei dii, da ŋ'a ŋ cãrã bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu Diiloŋo wulaa, baa ce ŋ hɔmmu-i mu hãi, haa ŋ naŋga-i yuɔ wuɔ u ka hã-ni niŋ cãrãŋ kumaŋ. Umaŋ ciɛŋ u hɔmmu-i mu hãi, uu dii ŋaa hũmma, fafalmu ta mu wuɔra mu pira-mɛi.

---

* **1:1** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «*Isirahɛl dũnni cĩncieluo baa ni hãi baamba.» Ba bĩɛ Diiloŋ-baamba yaa dumaaŋo-na.

7-8 Fuɔ temma-i uŋ'a u sa kã yaduɔŋga u wɛima-na hiere dumaaŋo-na, u baa tuɔ hĩŋ taaluŋgu wuɔ sĩ u ka da bĩŋkũŋgu Itieŋo nammu-na.

9 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ nawalaamba-i, ba ta ba nyɛ; Diiloŋo ka ce-ba nelbɔ̃mbɔ̃mbaa u hũmelle-na.

10 Aa waamba ta ba bi nyɛ; Diiloŋo ka hiire-bɛi. Baa dii ŋaa pũlma; ba sa cɔ.

11 Da ma ce ma pu ta ma ne da fafamma, bãaŋ da ku huol, ma pɔtɔr hũl diire hiere, ŋ sa tiraa da ma fafaaŋgu-i. Waamba dii dumɛi, da ba ce ba tĩɛ ba maacemma-na ji kanu aa yaŋ-ma.

12 Wɛiŋ da ma da umaŋ aa u nyaar Diiloŋo-na, kutieŋo yuŋgu dɔlaa. Uŋ nyaarãa Diiloŋo-na, Diiloŋo ka pã-yo baa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede. U maamaŋ dɔlnuŋ bamaŋ, u pãa cicɛ̃lma famma nuŋgu yaa baa-ba.

13 Ãnjɔgɔbabalamma da ma waa umaŋ huɔŋ-na'i, u baa cira Diiloŋo'i diyaa-ma u huɔŋga-na. Molo siɛ gbãa tãal Diiloŋo-i dii-yo kuubabalaaŋgu cemma-na, aa fuɔ fɛrɛ sa bi tãal nɛliɛŋo dii-yo kuubabalaaŋgu cemma-na.

14 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ kusũŋ-maama yaa kãaŋ baa-ni ka tãal-ni dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na.

15 Da ŋ siɛ ŋ kusũŋ-maama-i, ku'i juɔŋ baa ãmbabalma-i. A ne da ãmbabalŋ da ma gbuu vãa, ma jo baa kuliiŋgu.

16 Terieŋgu faŋgu-na, mi jɛ̃naaŋ namaa, baa na tãal na fɛrɛ!

17 Ãnfafamma-i hiere, baa bĩmbĩfafanni-i hiere ni hel dɔrɔ; Diiloŋo yaa hãaŋ-yeŋ baa-ni. Bãaŋgu-i baa cɛiŋo-i a naara mɔɛŋa-i hiere, fuɔ yaa hielaa-ni. U hielaa-ni ni ta ni pa aa ta ni suur cuobaa-baŋ kaal dumaa, ŋga fuɔ fɛrɛ-i u sa tĩ bãaŋ temma aa yaŋ-ye kukulma-na.

18 U waaŋ ninsoŋ-nelma-i baa-ye a ce i hoŋ diɛ gbãa waa yaaŋga bĩmbĩnni maŋ uŋ hielaa-ni hiere. Ku dɔlaanu u yaa-i u ce-ma dumaaŋo-na.

A nu nelma-i aa ce-ma

19 Mi jɛ̃naaŋ namaa, baa na yaŋ nel daama karaanu-nɛi: Yaaŋ na tũnni waa fiɛfiɛ. Baa na yaŋ na nunni ta ni dɔl. Baa na bi yaŋ na hɔmmu ta mu du fiɛfiɛ.

20 Na saa da, nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋ da ka du, ŋ sa ce ãnviima Diiloŋo yufelle-na.

21 Terieŋgu faŋgu-na, nelma maŋ balaaŋ hiere, hielaaŋ na gboluoŋgu mɛi; aa na bi ne hɔbabalaŋga-i aa na yaŋ-ka. Yaaŋ bombolma-i aa Diiloŋ uŋ diyaa nelma maŋ na hɔmmu-na, na bel-ma nammu hãi; ma yaa ka gbãa kor-na.

22 Baa na gonya Diiloŋ-nelma numma yoŋ aa na sa ce-ma. Umaŋ duɔ dii mafamma-i u huɔŋga-na u tãal u fɛrɛ.

23 Na saa da, umaŋ nuɔŋ Diiloŋ-nelma-i aa u sa ce-ma, u saa baa umaŋ niɛ u fɛrɛ duɔleŋ-na

24 aa hel ta. U saa maa u maama karaanu u fɛrɛ.
25 Ŋga ãnjĩnafafamma maŋ ciɛ i waa i fɛrɛŋ nuɔ, umaŋ duɔ tuɔ ne-ma torro, aa bel-ma nammu hãi, umaŋ duɔ yaŋ ma tĩɛnu-yuɔ, aa tuɔ wuɔ ma hũmelle-i, fuɔ temma-i duɔ dii u naŋga-i mamaŋ nuɔ-i ma fa u wulaa.
26 Umaŋ duɔ cira wuɔ fuɔ wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i, aa u nuŋgu ta yaaŋga yuɔ, kutieŋo tãal u fɛrɛ; yuŋgu si dii u Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu-na.
27 Diiloŋ uŋ bĩŋ kumaŋ Diilohũmefafalle-i, ku yaa daaku: A ta ŋ kãyã yombĩmba-i baa bikulcaamba-i aa ŋ baa yaŋ nelbiliemba celieŋ-ni baa ba balaaŋgu-i. Diiloŋo taara ku yaa-i.

2

Baa na ta na ce ciɛluɔ
1 Tobiŋ namaa, Itieŋo-i Yesu-Kirsaŋ yeŋ nelbuɔ aa na haa na naŋga-i yuɔ, baa na ta na ce ciɛluɔ.
2 Ŋaa nuɔmba hãi da ba jo ji suur na hɔlma-na, unaŋo-i wɛiŋo, unaŋo-i nawalŋo. Wɛiŋo gbuu diiya u fɛrɛ da fafamma aa dii sɛ̃nɛ-naafontɛrre, aa nawalŋo dii nyarkpãtãnni kã ka hel.
3 Na sire jaal wɛiŋo-i aa gbɛ̃-yo wuɔ: «Jo ŋ ji tĩɛna yaaŋ-na bande.» Aa bir gbɛ̃ nawalŋo-i dumaa wuɔ: «Hai daayo-i, yiɛra dii terieŋgu-na! Sisɔ jo ŋ ji tĩɛna hĩɛma-na bande!»
4 Da na ta na ce kufaŋgu-i, ba sa bĩ ku yaa-i ciɛluɔ-i wɛi? Ãnjɔgɔbabalamma'i saa dii-na mafamma-na wɛi?
5 Mi jɛ̃naaŋ namaa, na saa da! Nelbiliembaŋ neŋ bamaŋ wuɔ nawalaamba, Diiloŋo yufelle hilaa ba yaa-i nuɔ-i u ce-ba waamba u hũmelle-na aa ba da ba suur u *nelle-na ŋaa uŋ pãa ma nuŋgu-i dumaa baa u maamaŋ dɔlnu bamaŋ.
6 A ne da namaa birii yaŋ nawalŋo-i aa ta na kãŋ wɛiŋo yaa-i! Ma sĩ waamba yaa ciɛŋ-naŋ sũlma-i aa ta ba bĩ-na fãamaaŋ ba terni-na kɛ?
7 Baŋ haa yefafalle maŋ nɛi, ba yaa sa bĩɛnaanaŋ-diɛ wɛi?
8 Nelma maŋ maaraa *ãnjĩnamma-na hiere, da na wuɔ-ma ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na, ku faa. Ma nyɛgãaŋ wuɔ: *«ŋ saaya ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.»*
9 Ŋga namaa da na ta na ce ciɛluɔ, kuu dii ŋaa na cãlãa ãnjĩnamma-i, na ciɛ ãmbabalma'i dumaaŋo-na. Ãnjĩnamma ka bel-na.
10 Da ŋ ta ŋ wuɔ ãnjĩnamma-i hiere aa ma diei yar-ni wuɔsaaŋgu, kuu dii ŋaa ŋ cãlãa-ma hiere ma kũŋgu-na.
11 Hama-i nuɔ-i? Umaŋ ciɛra: *«Baa ce *fuocesĩnni»*†, uuduɔŋo faŋo yaa bi ciɛra: *«Baa ko nɛliɛŋo.»*‡ Da ŋ fiɛ'a ŋ saa ce

* **2:8** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 † **2:11** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.14 ‡ **2:11** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.13

fuocesĩnni-i aa sire kã ka ko moloŋo, ŋ saa cãl ãnjĩnamma-i wɛi?
12 Terieŋgu faŋgu-na, naŋ suyaa wuɔ Diiloŋo kaa yuu-na a
saa baa ãnjĩnamma maŋ ciɛŋ i waa i fɛrɛŋ nuɔ, taa na piiye aa
na ta na ce na wɛima-i na saa baa ma yaa-i.
13 Na saa da, umaŋ duɔ u sa ce hujarre, gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na,
Diiloŋo siɛ bi ji ce hujarre kutieŋo-na. Ŋga hujarrentieŋo baa
tie holle baa yiiŋgu faŋgu maama-i.

Ba suɔ Yesu nolŋo-i u ãncemma'i nuɔ-i

14 Tobiŋ namaa, umaŋ duɔ tuɔ piiye wuɔ fuɔ haa u naŋga
Diiloŋo-na, aa ba sa da-ku u ciluɔ-i-na, yuŋ haku-i dii-kuɔ? Uŋ
haa u naŋga-i dumaa Diiloŋo-na, ku gbãa ce u ka da Diiloŋo-i
wɛi?
15 Ŋaa na hɔlma-na, niidiini si dii baa unaŋo, niiwuoni bi sĩ
baa-yo u tuɔ wuo.
16 Naŋ'a na bɔrɔ, na bir gbɛ̃-yo wuɔ: «I ka waa! Baa yaŋ
waaŋgu ko-ni, baa bi yaŋ nyulmu ko-ni.» Kumaŋ maama-i dii-
yuɔ da na saa hã-yo baa-ku, yuŋ haku-i dii na nelma famma-
na?
17 A haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na kuu dii dumɛi, da kuɔ ku sa da
ŋ ciluɔ-i-na, yuŋgu si dii-kuɔ.
18 Unaa bi gbãa cira: «Banamba haa ba naŋga Diiloŋo-na, aa
banamba ta ba ce ãnfafamma.» Mi ka gbɛ̃ kutieŋo-i miɛ: «Nuɔ
da ŋ saa ce bĩŋkũŋgu, naŋ ka pigãaŋ-mi niɛ mi suɔ wuɔ naŋ haa
ŋ naŋga-i Diiloŋo-na? Muɔ fuɔ, mɛi ka pigãaŋ-ni mi nahaale-i
mi ãncemma-na.»
19 Ma sĩ ŋ hũyãa-ma wuɔ Diiloŋo dii u diei yoŋ kɛ? Ku faa.
Ŋga ŋ saaya ŋ suɔ wuɔ *jĩnabaa-ba bi hũyãa-ma naŋ temma-i
wuɔ Diiloŋo dii u diei aa ba kũɔma nyɛŋ baa-yo yɛrɛ.
20 Ŋ sa gbuu jɔguɔŋ kã yaaŋ-na! Ŋ taara mi pigãaŋ-ni wuɔ
da ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na aa ku sa da ŋ ciluɔ-i-na ŋ ce
gbãŋgbãŋ wɛi?
21 Bige-i naa ciɛ Diiloŋ wuɔ tuɔ kãŋ i bĩncɔiŋo-i *Abiramu-i
nelviiŋo? U ciluɔ'i sĩ wɛi? Uŋ ciɛ u bɛpoloŋo-i *Isaki-i tãmmaŋ-
kũŋgu duɔ pã-yo hã Diiloŋo-i, ku'i ciɛ Diiloŋo tuɔ kãŋ-yo
nelviiŋo.§
22 Ŋ saa da, uŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na dumaa, ku kã baa
u ciluɔ-i. U ãncemma pigãaŋ wuɔ u haa u naŋga-i Diiloŋo-na
ninsoŋ-haama.
23 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «*Abiramu haa u
naŋga Diiloŋo-na, Diiloŋo ne u nahaale-i aa cira nelviiŋo*»*,
nelma famma'i saa ce daama-i wɛi? Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na,
Diiloŋo tuɔ bĩ-yo u jĩɛŋo.

§ **2:21** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 22.
* **2:23** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 15.6

24 Terieŋgu faŋgu-na, na saa da, Diiloŋo ne nɛliɛŋo ãncemma yaa-i aa dii-yo baa nelviimba-i, u sa ne uŋ haa u naŋga-i fuɔ-na dumaa yoŋ.

25 Kuuduɔŋgu yaa baa Araabu maŋ waa saasorciɛŋo-i. U ciluɔ yaa naa ciɛ Diiloŋ wuɔ tuɔ kãŋ-yo nelviiŋo. U haraa *Isirahɛl-baamba pɔpuɔrbiemba-i. Baŋ juɔ'a ba ta, u pigãaŋ-ba baŋ saaya ba biɛ hũmelle maŋ ka suur hĩnni.

26 Na saa da, nɛliɛŋ nuɔ ŋ yal da diɛ hel aa yaŋ-ni, ba gbãa tiraa bĩ-ni nɛliɛŋ nuɔ wɛi? Kuuduɔŋgu yaa baa daaku-i: Anfafaŋ da ma'a maa si dii ŋ Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu-na, ŋ ce gbãŋgbãŋ.

3

Taa na suɔ nuoŋgu

1 Tobiŋ namaa, na suyaa wuɔ Diiloŋ uŋ ka gɛr u nelpigãataaŋ miɛŋo-i dumaa ku ka kuola yaŋ banamba kũŋgu-i. Terieŋgu faŋgu-na, namaa namaŋ taaraayaŋ na ce Diilonelpigãataaŋ namaa, baa na ciinu.

2 I hieroŋo-na hiere i cãl. Umaŋ sa cãlãaŋ u piiyuo-i-na, fuɔ fuɔ u faa. Mi gbãa cira, u faa hi u fuoŋgu-i. U gbãa bel u fɛrɛ u ãncemma-na hiere.

3 Ba dii iyoŋo-i sũŋo nuŋgu-na wuɔ u tuɔ ce niŋ taaraŋ u ce kumaŋ: Da ŋ bir-o dɛ, u bir, da ŋ bi bir-o dɛ, u bir.

4 Kunaŋgu yaa baatoŋo-i. Baatoŋo-i baa u bɔbɔima-i hiere, fafal da muɔ fiɛ maara niɛ niɛ, u gbartieŋo miɛl-o baa yileŋga yoŋ.

5 Kuuduɔŋgu yaa-i baa nɛliɛŋ nuɔ ŋ jumɛlle-i: Di yuraanu, ŋga di ce nelkãŋkarɛiŋa aa ta di kaal di fɛrɛ.

Na saa da, dãncoiŋo diei gbãa caa nelle-i hiere!

6 Jumɛlle dii ŋaa dãamu. Bĩŋkũbabalaaŋgu naŋgu-i i kũɔma-na dumaaŋo-na. Di celieŋ nɛliɛŋ nuɔŋo-i baa di balaaŋgu-i. Di balaaŋgu hilaa *Sitãni wulaa. Di kɔsuɔŋ-ni baa balaaŋ daaku-i fuɔ ŋ kuliiŋgu.

7 Nelbiloŋo gbãa nuola bĩmbaamba-i hiere ba bir fuɔ birma a ta ba nu u nuŋgu-i: Huriimba-i baa niibũulni-i a naara titiraamba-i, u birii banamba u birma.

8 Ŋga jumɛlle-i, molo siɛ gbãa nuola-diɛ. Di balaaŋ cor aa di sa bi tiraa yiɛra terduɔŋ-nu. Di yuu baa tĩmma.

9 I tuɔlnu i To-i Diiloŋo-i baa di yaa-i, aa bi tiɛ waasa nuɔmba-i baa di yaa-i. A ne da Diiloŋo'i hielaa-ba aa ce-ba fuɔ nabiɛraamba.

10 Nuŋgu maŋ tuɔlaanuŋ Diiloŋo-i, ku'i bi waasaaŋ nuɔmba-i. Tobiŋ namaa, yaaŋ i hiel i naŋga kufaŋgu-na.

11 Namaa daa hũnfafamma-i baa hũmbabalamma gbãa ta ma hel hũnfoeduɔle-na wɛi?

12 Tobiŋ namaa, *yensãaŋgu gbãa maŋ musʼiɛŋa wɛi? Sisɔ hãlãaŋgu gbãa maŋ *yensãbieŋa wɛi? Terieŋgu faŋgu-na, hũnfafamma siɛ gbãa da hũnfoebabalande-na.

Diiloŋ uŋ bʼiŋ kumaŋ nelnulle-i

13 Na hɔlma-na, umaŋ duɔ fuɔ nu nelma aa tuɔ cɛ̃, kutieŋo pigãaŋ-ku u ciluɔ-i-na i ne. Diɛ da u ãncemma faa aa u sa ce bombolma, i ka suɔ suɔ wuɔ u nu nelma-i aa tiraa tuɔ cɛ̃.

14 Ŋga da na ta na ce nenemuŋgu-i baa yɛlma-i, baa na ta na kaal na fɛrɛ wuɔ namaa nu nelma. Na kar coima.

15 Nelnulle fande temma sa hel dɔrɔ; di hel hʼiɛma-na, nelbilieŋ-diele; *Sitãni'i juɔ baa-de.

16 Ku yuŋgu yaa daaku: Nenemuŋgu-i baa yɛlmaŋ yeŋ kusuɔŋ-nu, bɛrru-i baa ãmbabalma-i ma sʼinni-na hiere nii dii kusuɔŋ-nu'i.

17 Ŋga umaŋ u nelnulle hilaa dɔrɔ, kutieŋo huɔŋga dii welewele igɛ̃na, ijieni sa dɔlnu-yuɔ, uu dii hʼiɛhʼiɛ, u kũŋgu si dii kpelle, u ce hujarre aa u ãncemma-i hiere ma faa, u sa ce ciɛluɔ aa huhurmantieŋo sʼi.

18 Bɛrruŋ'a du sa dɔlnu bamaŋ, ba fɛ̃ ba muntʼiɛnammu-i. Ba maacemma sullu yaa viisʼinni.

4

Baa na yaŋ na yufieŋ-niini ta yaaŋga-nɛi

1 Bige-i juɔŋ baa ijieni-i na hɔlma-na? Bige-i juɔŋ baa bɛrru-i? Na kusũniŋ-maama'i si wɛi?

2 Bʼiŋkũŋ-maama dii-niɛ, da ŋ saa da ku bʼiŋkũŋgu-i, ŋ sire ta ŋ taara ŋ ko moloŋo mafamma-na. Ŋ yufelle hilaa bʼiŋkũŋ-nu aa ŋ saa gbãa da ŋ da ku bʼiŋkũŋgu-i, ŋ sire ta ŋ kar bɛrru. Naŋ taaraŋ nimaŋ, na sa cãrã-niɛ Diiloŋo wulaa ku'i ciɛ na sa da-ni.

3 Aa na ãnjɔguɔma balaaŋ ku'i ciɛ da na fiɛ cãrã kumaŋ Diiloŋo sa hã-na baa-ku. Na cãrã na yufieŋ-niini yoŋ, da na ta na ce na bãaŋgu.

4 Naa dii ŋaa saasorbaa namaa. Na saa suɔ wuɔ umaŋ gbaraaŋ u nyaanu miwaaŋ daayo bʼimbʼinni-i kutieŋo bigãaŋ Diiloŋo-i wɛi? Umaŋ duɔ tuɔ kuye miwaaŋ daayo bʼimbʼinni-i, ku pigãaŋ wuɔ u bigãaŋ Diiloŋo-i.

5 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Diiloŋ uŋ diyaa u *Yalle maŋ i hɔmmu-na, u sa gbuu siɛya-diɛ; u ce yɛlma di maama-na»*; na yuu ba'a nelsɔsɔmma wɛi?

6 Ŋga Diiloŋo ce baa-ye u cor, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Diiloŋo sa gbo baa bombolmantaamba-i, ŋga u faa baa bamaŋ hiiriiyeŋ ba fɛrɛ.»**

---

* **4:6** Bʼincuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 3.34

7 Terieŋgu faŋgu-na, taa na nu Diiloŋo nuŋgu-i, aa na baa hũu-ma baa *Sitãni-i, ku yaa u ka yaŋ na da fiisa.
8 Piyaaŋ Diiloŋo-i, na ka bi da u piyaa-na. Ambabalmanciraaŋ namaa daana, hielaaŋ na naŋga ãmbabalma-na. Hɔmmu hã-mu-hãi taaŋ namaa temma-i daana-i, hielaaŋ ãnjɔgɔbabalamma-i na hɔmmu-na.
9 Na saaya na suɔ wuɔ na maacemma saa fa. Haaŋ na nammu-i na yuŋ-niŋ na ta na kaal kuliiŋ-kaaluŋgu. Yaaŋ nyɛmbĩnni-i aa na ta na kaal. Yaaŋ ponsaaŋgu-i aa na haa na nammu-i na yuŋ-niŋ.
10 Hiiriiyeŋ na fɛrɛ na hã Itieŋo-i ku yaa u ka tɛtɛŋ-na dɔrɔ.

Yaaŋ na-naa cãlma

11 Tobiŋ namaa, baa na ta na bĩɛna na-naa yirɛiŋa. Umaŋ duɔ tuɔ bĩɛna u nabentaamba yirɛiŋa-i, sisɔ duɔ tuɔ cãl-ba, kuu dii ŋaa u bĩɛna Diiloŋ-ãnjĩnamma yerre yaa dumaaŋo-na aa tuɔ bi cãl-ma. A ne da uu naa saaya u tuɔ wuɔ ma hũmelle'i, u bir yaŋ aa tuɔ cãl-ma.
12 Diiloŋo yaa *ãnjĩnamma tieŋo-i, u yaa gɛ̃ŋgɛrtieŋo-i u diei yoŋ. U yaa gbãa kor nelbiliemba-i, u yaa gbãa kɔsuɔŋ-ba. Terieŋgu faŋgu-na, naŋ hilaa hie aa da manamma ta ŋ cãl banamba-i?

Yaaŋ bombolma-i

13 Niɛŋ, da na ce na ta na piiye wuɔ: «Bisĩnuɔ mi ka kã nel daade-na ka ce torguoŋgu belle diei a taara gbeiŋa.»
14 Namaa namaŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, na suɔ Diiloŋo kusũŋgu-i wɛi? Na suɔ cuo uŋ ka kaal baa mamaŋ wɛi? Yuŋ haku-i dii namaaŋo-na? Ma sĩ naa dii ŋaa fĩnfiiruŋgu. Cuo duɔ kaal, da ŋ da-ku, cɛllɛ da ŋ'a ŋ ne, ŋ naa-ku.
15 Da na'a na piiye, na gbĩɛ na cira: «Diiloŋ duɔ siɛ, i ka ce daama baa daama baa daama.»
16 Ŋga na sa ce mafamma-i; na yii baa bombolmaŋ-ãndɛnni yaa yoŋ. Bombolma famma temma saa fa.
17 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ suɔ ãnfafamma-i aa yagar ma cemma, kutieŋo ciɛ ãmbabalma'i dumaaŋo-na.

5

Waamba cilɔbabalaŋo-i

1 Fiɛfiɛ-i-na, waaŋ namaa niɛŋ, sũlma maŋ ka har-nɛi, duɔŋ na ta na kaal higohigo!
2 Na nagãŋ-niini hɔraa, nyɛi wuyaa na bĩmbĩnni-i hiere.
3 Gbɛ̃llũɔ bilaa na sɛ̃nɛ-i baa na gbeiŋa-i hiere. Gbɛ̃llũɔ daayo yaa ka pigãaŋ-na na balaaŋgu-i. U ka kɔsuɔŋ-na ŋaa dãamuŋ kɔsuɔŋ daaŋgu dumaa. Miwaaŋo tĩɛ tĩ, aa namaa migãaŋ ta na kũɔl gbeiŋa-i na jĩna kɔtuɔŋgu.

4 Maacenciraamba maŋ ciɛ maacemma-i na sonni-na aa na yagar na saa pã-ba, ba kaal baa na yirɛiŋa-i. Baŋ kaal baa-ya Dombuɔ nuɔ.
5 Hĩɛma-na bande-i-na, na ciɛ na bãaŋgu-i. Kumaŋ dɔlaanunɛi, na ciɛ ku yaa-i. Na wuyaa niidɔdɔlni-i cel da kpɛ̃ŋkpɛ̃niɛ ŋaa bĩmbaaŋ namaa ta na cie na kuliiŋ-yiiŋgu-i.
6 Na karaa coima-i haa nuɔmba-na aa bel-ba ko-ba, a ne da ba saa ce wɛima. Kutaamba saa gbãa hũu ba fɛrɛ na nyisɛ̃nnina.

Fĩɛŋ na hɔmmu-i

7 Tobiŋ namaa, fĩɛŋ na hɔmmu-i na ta na cie Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu-i. Na saa da kũrãamba-i wɛi? Da ba duu dĩmma-i ifɛlle domma-na, ba fɛ̃ ba hɔmmu-i ta ba cie di tĩmma aa da ba suɔ kar-ma.
8 Namaa na bi saaya na fɛ̃ na hɔmmu-i dumɛi aa na dii sirɛiŋa na fɛrɛŋ nuɔ; Itieŋo jomma piyaa.

9 Tobiŋ namaa, da na ta na waana baa na-naa, Diiloŋo ka yuu-na. Umaŋ ji gɛraaŋ nuɔmba yuŋ-maama-i u jomma piyaa.
10 *Diilopɔpuɔrbiembaŋ hĩɛrã muliɛma-i hĩrãmma maŋ, ma sĩ ma tĩyãanu-nɛi kɛ? Hĩɛrãŋ muliɛma-i bafamba temma-i.
11 Na saa da, bamaŋ nyaarãa tĩɛ Diiloŋ-hũmelle-na, i ciɛra wuɔ ba yunni dɔlaa. Yɔbuŋ hĩɛrã muliɛma-i hĩrãmma maŋ, ma sĩ na nuɔ ma maama kɛ? Aa ma sĩ na daa Itieŋoŋ juɔ pã-yo baa kumaŋ kɛ? Coima saa fa, Itieŋo faa baa nelbiliemba-i aa tiraa waa hujantieŋo.

12 Tobiŋ namaa, mamaŋ gbãaŋ, nuɔni maŋ da ŋ'a ŋ sa taara Diiloŋo ka yuu-ni, da ŋ'a ŋ piiye, ŋ baa cira «muɔ baa Diiloŋo», ŋ baa bi cira «muɔ baa hĩɛma», ŋ baa gbuŋ bĩ bĩŋkũŋ yerre. Mamaŋ da ma ce, ŋ cira ma ciɛ, mamaŋ da ma saa ce, ŋ cira ma saa ce; gere.

Fɔ̃ŋgũɔ dii Diilocãrãlle-na

13 Na hɔlma-na umaŋ duɔ tuɔ muliɛŋ, u tuɔ cãrã Diiloŋo-i. Umaŋ huɔŋga-i da ka fɛ̃, u tuɔ hãl nɛini u tuɔlnu Diiloŋo-i.
14 Umaŋ duɔ tuɔ jaŋ, u bĩ Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba-i ba ji hure namma u yaaŋga-na Itieŋo yerre-na aa cãrã Diiloŋo-i hã-yo.
15 Da ba haa ba naŋga Itieŋo-na aa cãrã-yuɔ cãrãmma famma temma-i, jɛiŋo ka sire. Itieŋo ka sire-yuɔ aa da kuɔ u ciɛ ãmbabalma, u ka bi hur-ma.
16 Terieŋgu faŋgu-na, da na ce ãmbabalma maŋ, na tũnu na-naa baa-ma aa na cãrã Diiloŋo-i na hã na-naa ku yaa na ka sire na jarma-na. Fɔ̃ŋgũɔ maŋ dii nelviiŋo Diilocãrãlle-na ponsaaŋ-wuoŋo sĩ.

17 Na saa da, *Eli waa nelbiloŋo miɛ temma yaa-i; ŋga u
cãarã Diiloŋo-i, cãrã-yuɔ, cãrã-yuɔ wuɔ u baa dãa; Diiloŋo ce
bieŋa siɛi baa caamba niediei u saa dãa.
18 Ku huoŋgu-na, u tiraa cãrã-yuɔ, u doŋ tuɔ dãa goŋgorre
gbãa da di ta di ce.*
19 Tobiŋ namaa, na hɔlma-na, umaŋ duɔ pira Diiloŋ-
hũmelle-na, umaŋ duɔ maaya ninsoŋo-i aa unaŋ nuɔ ŋ dii-yo
hũmelle-na, ŋ ciɛ maacenfafamma.
20 Na saaya na suɔ wuɔ moloŋ duɔ pira aa ŋ gbãŋ baa-
yo dii-yo hũmefafalle-na, ŋ kuraa-yo kuliiŋgu-na aa uŋ ciɛ
ãmbabalma maŋ cor hiere, Diiloŋo ka hur-ma.

* **5:18** Niɛŋ Jãmatigi ba sɛbɛdɪɛlãŋo-na (1 Rois) 17–18.

Piɛrŋ nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋo maŋ Nelmuoyamma

Piɛr nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i a hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii *Asi huɔŋga-na. Baŋ yeŋ Yesu horre-na, nuɔmba sa dɔl-ba. Piɛrŋ daa-ku dumaaŋo-na, u nyɛgẽŋ sɛbɛ daayo-i duɔ dii sirɛiŋa bɛi. U tagaaya pigãaŋ-ba Diiloŋ-dũŋ-wuoŋoŋ saaya u waa dumaa bamaŋ cĩinaana Diiloŋo-i ba hɔlma-na. U tirii-ma baaba wuɔ Yesu fuɔ fɛrɛ bi mulãaŋ fuɔ ku ji ta ku ce kuliiŋgu. Ŋga Diiloŋo siire-yuɔ aa ce u ce bɔi. Aa u pãa nuŋgu wuɔ umaŋ duɔ hũu Yesu maama-i u ka ce kutieŋo-i Yesu temma-i. Wuɔ nupãlle fande yaa diyaaŋ sirɛiŋa-i Diiloŋ-dũŋ-baamba-na, halle da ba fiɛ ta ba ce-ba sũlma-i, ba kũɔma sa seŋ. U diyaa nelma ba tũnni-na; wuɔ bamaŋ dii Yesu horre-na, ba biɛ Yesu maama-i.

Jaaluŋgu

1 Muɔ Piɛr, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ. Muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã Diiloŋo yufelleŋ hilaa namaa namaŋ nuɔ-i aa na waa hĩɛŋgu-na. Banamba dii Põ, banamba Galasi, banamba Kapadɔsi, banamba *Asi aa banamba Bitini.

2 I To-i Diiloŋo yufelle hilaa-nɛi ŋaa maŋ waa u huɔŋga-na dumaa u ce u *Yalle bɔ-na na deŋ a ce-na fuɔ baaŋ namaa na da na ta na nu Yesu-Kirsa nuŋgu-i aa u tãmma da ma misĩrrã-nɛi a migãaŋ-na hã-yo.

Diiloŋo firnu u huɔŋga-i u tuɔ kãyã-nɛi aa u tuɔ fɛ̃ na hɔmmu-i.

Nahaale pã nɛliɛŋo

3 Yaaŋ i tiɛ tuɔlnu Diiloŋo-i, Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i. U ciɛ hujarre yiɛ aa ce-ye nelfɛlaaŋ miɛ Yesu-Kirsa siremma barguɔ-i-na a ce i migãaŋ haa i naŋga-i yuɔ.

4 Aa uŋ jĩɛna ciiluŋgu maŋ duɔ hã u baamba-i, i bi hĩŋ ku taaluŋgu. Ciiluŋgu faŋgu sa kusirre, ku sa bĩɛna, ku sa bi pitelle. Diiloŋo jĩɛna-kuɔ tuɔ cie-na dɔrɔ-i-na.

5 Naŋ haa na naŋga-i yuɔ, u niya-nɛi fafamma duɔ ji kor-na miwaaŋo tĩmmaŋ-yiiŋgu-i. Nuɔmba-i hiere ba ka da uŋ kuraa-na dumaa.

6 Terieŋgu faŋgu-na, taa na nyɛ. Mi suyaa miɛ na yammu huolaa fiɛfiɛ-i-na, ŋga ku siɛ kã yaaŋ-na. Taa na nyɛ.

7 Sɛ̃nɛ maŋ sɛ̃nɛ, yiiŋgu dii baa yiiŋgu u ka gbuo; ŋga ba dii-yo dãamu-na a ne da kuɔ u faa. Namaa nahaale saa buɔ sɛ̃nɛ-i-na wɛi? Ba ce niɛ ba siɛ ne-de si di faa? Ba ne nahaale-i baa yaahuolo yaa-i. Yaahuolo duɔ saa gbãa kara na kũɔma-i

Diiloŋ-hũmelle-na, Yesu-Kirsa duɔ ji bir jo yiiŋgu maŋ nuɔ-i, Diiloŋɔ ka tuɔlnu-nɛi aa gbɛliɛŋ-na aa ce na ce bɔi.

8 Na yufelle saa haa Yesu-Kirsa-i-na dede, ŋga u maama dɔlaanu-nɛi. Na saa hi da-yo yogo, ŋga na haa na naŋga-i yuɔ aa na hɔmmu gbuu fɛ̃ da yogogo. Na hɔmmuŋ fĭɛ dumaa, ma siɛ gbãa waŋ.

9 Diiloŋɔŋ duɔŋ tuɔ kor-na, kufaŋgu hɔfɛ̃lle yaa dumaaŋɔ-na. Naŋ haa na naŋga-i Diiloŋɔ-na da na da koŋkoro maŋ, na duɔŋ ta na da-yo.

10 *Diilopɔpuɔrbiemba siire taara koŋkoro daayo yaaŋga-i aa tũnu-nɛi Diiloŋ uŋ ka firnu u huɔŋga-i baa-na dumaa.

11 *Kirsa *Yalle waa ba hɔmmu-na; dii naa tũnu-bɛi wuɔ Kirsa ka mulĭɛŋ, aa ku huoŋgu-na u ka ce bɔi. A ce dumaaŋɔ-na ba gbuu vaa ba fɛrɛ da ba suɔ ma cemmaŋ-huɔŋgu-i baa maŋ ka ce dumaa.

12 Diiloŋɔ yaŋ aa waŋ baa-ba wuɔ uŋ puɔraa-ba baa nelma maŋ, ma siɛ ce bafamba bãaŋ-nu, kɛrɛ ma ka ce namaa bãaŋ-nu. Nelma famma yaa baŋ waŋ-maŋ baa-na nyuŋgo-i-na. Bamaŋ waaŋ *Neldɔdɔlma-i ba yaa waaŋ-maŋ baa-na. Diiloŋɔ yaa saaŋ u Yalle-i di ji dii-ma ba nunni-na. *Dɔrpɔpuɔrbiemba famba fɛrɛ-i ba taara ba suɔ ma yaaŋga-i.

Viisĭnni yaa dɔlaanuŋ Diiloŋɔ-i

13 Terieŋgu faŋgu-na, tigiiŋ na fɛrɛ, baa na dii na yunni-i. Haaŋ na naŋga-i Diiloŋɔ-na ku haama wuɔ u ka ce hujarre nɛi Yesu-Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-na.

14 Taa na nu Diiloŋɔ nuŋgu-i ŋaa bisãnfɛfɛiŋ uŋ nuŋ u to nuŋgu dumaa. Naŋ ŋa na'a na saa ta na suɔ kuyuŋgu huɔŋgu-na, kumaŋ taa ku dɔlnu-nɛi cemma, baa na bir na suur-kuɔ.

15 Yaaŋ na wɛima-i hiere ma fa ŋaa Diiloŋɔ maamaŋ faa dumaa. U yaa buɔ-na na deŋ a ce-na u baaŋ namaa.

16 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Muɔmiŋ yeŋ nelfɛfɛiŋ muɔ dumaa, na saaya na waa nelfafaaŋ namaa dumɛi.»** 17 Da na ta na cãrã Diiloŋɔ-i na ta na bĭ-yo «Baba», na ninsoŋɔ. U yaa pãaŋ nuɔmba-i a saanu baa baŋ ciɛ kumaŋ; u sa ce ciɛluɔ. Terieŋgu faŋgu-na, yinni maŋ tĭyãa na wulaa hĭɛma-na, gbãaŋ na ciluɔ tuɔ pigãaŋ wuɔ na kãalã-yuɔ.

18 Naŋ siire biɛ ãnsɔsɔmma maŋ na bĭncuɔmba wulaa, na suyaa baŋ sãa na yunni-i baa kumaŋ a hiel-ni mɛi. Ba saa sãa-ni baa gbeiŋa, ba saa bi sãa-ni baa sɛ̃nɛ, nifanni sa gbãŋ ciima.

19 Ŋga ba sãa na yunni-i baa tãmma. Aa tãŋ hama-i? *Kirsa tãmma. Ba ciɛ-yo ŋaa *tũmbiloŋɔ maŋ faa buolma; jarma sĭ-yuɔ, pãdorre sĭ-yuɔ. A ko-yo sãa na yunni-i.

---

* **1:16** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.2

20 Diiloŋɔ naa par ma yaa hã-yo aa miwaaŋɔ suɔ duɔ doŋ. U
ciɛ ma yaa daama hɔperieŋ daaku-na duɔ kor-na.
21 Fuɔ yaa ciɛ na haa na naŋga Diiloŋɔ-na. Diiloŋɔ siire-yuɔ
hiel-o kuomba hɔlma-na aa ce u ce bɔi ku'i ciɛ na haa na naŋga
Diiloŋɔ-na aa ta na hil na ne-yo.
22 Naŋ siyaa ninsoŋɔ-i, kuu dii ŋaa na migãaŋ na hɔmmu-i
da na gbãa ta na dɔl na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ na maama gbuu ta ma dɔlnu ma-naa.
23 Na saa da, na ciɛ nelfɛlaaŋ namaa, na huɔŋ fɛlɛmma.
Gboluoŋ daaku-na nelbilo saa hoŋ-na, Diiloŋɔ'i huɔŋ-na. Nel-
biloŋɔ ku, ŋga Diiloŋɔ sa ku. U huɔŋ-na baa u nuŋ-ãndaaŋgu
yaa-i. Ku sa ji gbuo dede.
24 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Nelbiliemba-i hiere baa dii ŋaa hĩɛŋgu.
Ba fafaaŋgu dii ŋaa pũlma.
Hĩɛŋ da ku kuol, ku pũlma hũl.
25 *Ŋga Itieŋɔ nelma dii gbula, ma sa ji gbuo dede.»*†
Itieŋɔ nelma yaa hama-i? Ma yaa *Neldɔdɔlma maŋ baŋ waŋ-
maŋ baa-na.

2

Piyaaŋ Cicɛ̃lmantieŋɔ-i

1 Naŋ ciɛ nelfɛlaaŋ namaa, hielaaŋ na naŋga balaaŋgu-i ku
sĩnni-na hiere, baa nuɔmba tãalma-na, baa huhurma-na, baa
nenemuŋgu-na, baa yebĩɛnande-na.
2 Tonto mɔsũŋ nyɔlma yaa a vãa. Nyɔlmaŋ dɔlnuŋ-yuɔ
dumaa, yaaŋ Diiloŋ-nelma ta ma dɔlnu namaaŋɔ-i dumɛi, ku
yaa na ka naŋ kaasĩnni a kor.
3 *Na daa Itieŋ uŋ faa dumaa kɛ**?
4 Piyaaŋ-yoŋ, u yaa cicɛ̃lmantieŋɔ-i, uu dii ŋaa tãmpɛ̃lle maŋ
nuɔmbaŋ cĩinaana-diɛ ŋga di yaa hilaa Diiloŋɔ yufelle-na u
hiel-de.
5 Namaa fɛrɛ-i naa dii cicɛ̃lma aa naa bi dii ŋaa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa.
Da na piɛ-yo, Diiloŋɔ ka ce-na ma u *Yalle dũŋgu-i baa-na. Na
ka waa jigãntaaŋ namaa ta na pã niipãnni-i na hã Diiloŋɔ-i a
saa baa u Yalleŋ taaraŋ-kuɔ dumaa. Yesu maama-na, u ka tuɔ
siɛ na niipãnni-i fafamma.
6 Diiloŋ-nelma waaŋ-ma wuɔ:
«Niɛŋ, mi hielaa tãmpɛ̃fafalle,
*mi ka jĩna-diɛ dũŋgu tuole-na *Sinyɔ-i-na.*
Umaŋ duɔ haa u naŋga diɛ, u yaaŋga siɛ ture.»†

† **1:25** Isayi (Ésaïe) 40.6-8 * **2:3** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 34.9 † **2:6** Isayi (Ésaïe) 28.16

7 Namaa namaŋ haa na naŋga-i tãmpɛ̃l daade-na, Diiloŋo ciɛ
na ce bɔi. Ŋga bamaŋ saa haa ba naŋga diɛ, ma nyɛgãaŋ ba
kũŋgu-na wuɔ:
«Dũmarãambaŋ cĩinaana tãmpɛ̃lle maŋ,
di yaa juɔ bella dũŋgu-i.»‡
8 Ma tiraa nyɛgɛ̃ŋ terieŋgu naŋgu-na wuɔ:
«Nuɔmba tisĩŋ ba fɛrɛ tãmpɛ̃l daade-na.
Di mal nuɔmba-i.»§
Baŋ'a ba saa nu Diiloŋo nuŋgu-i ku'i ciɛ ba ta ba tisĩŋ ba fɛrɛ
diɛ. Ma yaa naa saaya ma da-ba.
9 A ne da Diiloŋo yufelleŋ-nuɔmba yaa namaaŋo-i. Namɛi
Itieŋo jigãntaaŋ namaaŋo-i. Namɛi Diiloŋo baaŋ namaaŋo-i.
Namɛi Diiloŋo napɔrreŋ-nuɔŋ namaaŋo-i. U bĩɛ-na hiel-na
kukulma-na a jo baa-na u gbagbaama-na na da na ji ta na waŋ
u maacenfafamma maama-i baa nuɔmba-i.*
10 Dĩɛlũɔ-i-na, na saa naa waa Diiloŋ-baaŋ namaa; fiɛfiɛ-i-na,
na ciɛ Diiloŋ-baaŋ namaa. Dĩɛlũɔ-i-na, u saa tuɔ ce hujarre nɛi;
ŋga fiɛfiɛ-i-na, u ce hujarre nɛi.†

Taa na kãŋ na yuntaamba-i

11 Mi jɛ̃naaŋ namaa, naa dii hũncortaaŋ namaa hĩɛma-
na bande-i-na. Terieŋgu faŋgu-na, mi cãrã-nɛi, naŋ kuyeŋ
ãmbabalma maŋ, hielaaŋ na naŋga mɛi; ma kɔsuɔŋ nɛliɛŋo.
12 Naŋ yeŋ *niɛraamba hɔlma-na, yaaŋ na ciluɔ vii ku yaa da
ba fiɛ ta ba bĩɛna na yirɛiŋa-i wuɔ nelbabalaaŋ namaa, ba ka
da na maacenfafamma-i aa ba ka gbɛliɛŋ Diiloŋo-i u jommaŋ-
yiiŋgu-i.
13 Niɛŋ Itieŋo-i aa na ta na siɛ fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa. Na ta na
siɛ *jãmatigi wulaa, u yaa nuɔmba-i hiere ba yuŋgu-na.
14 Na ta na siɛ fãamaambaa-ba wulaa; jãmatigi jĩɛna ba
yaa-i nilɛiŋa-na ba ta ba nuola ãmbabalmanciraamba-i aa ta
ba gbɛliɛŋ ãnfafammanciraamba-i.
15 Na saa da, Diiloŋo taara na ta na ce ãnfafamma ku yaa
mimiɛlmba maŋ sa suyaaŋ kuyuŋgu aa ta ba bĩɛna na yirɛiŋa-i
ba nunni ka suuye.
16 Naa dii na fɛrɛŋ nuɔ ninsoŋo, ŋga baa na pãŋ na ce
kufaŋgu-i gboruoŋgu na ta na ce kuubabalaaŋgu-i. Na saaya
na waa ŋaa Diiloŋ-cãarãaŋ namaa.
17 Taa na dii nuɔmba-i hiere ba nuŋgu-i. Naŋ yeŋ baa
bamaŋ Yesu horre-na, yaaŋ ba maama ta ma dɔlnu-nɛi. Taa
na kãalã Diiloŋo-i. Taa na dii jãmatigi nuŋgu-i.

Biyaaŋ Kirsa maama

---

‡ **2:7** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22 § **2:8** Isayi (Ésaïe) 8.14 * **2:9** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 19.5-6; Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 4.20, 7.6; Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 9.1; 43.20-21. † **2:10** Niɛŋ Ose sɛbɛ-i-na (Osée) 1.6,9; 2.1,23,25.

18 Maacembieŋ namaa, taa na siɛ na yuntaamba wulaa aa
na ta na kãŋ-ba fafamma. U balaaŋ baa-ni wa, u faa baa-ni
wa, ta ŋ siɛ u wulaa.
19 Na saa da, mulĩɛma maŋ naŋ maama sĩ, da ba haa-ma hã-
ni aa ŋ siɛ-ma Diiloŋo maama-na, ku faa.
20 Da ŋ cãl aa siɛ muoru-i, yer hade-i dii-kuɔ? Ŋga da ba ta
ba huol ŋ yaaŋga-i ŋ ãnfafamma maama-na aa ŋ siɛ yaahuolo
faŋo-i, yerre dii ku yaa nuɔ-i aa ku faa Diiloŋo wulaa.
21 Diiloŋo taara ku yaa na wulaa. *Kirsa fuɔ fɛrɛ mulãaŋ
namaa maama-na. U pigãaŋ-na nelma'i dumaaŋo-na na da na
ta na ce u temma-i.
22 *«Fuɔ maŋ saa cãl, aa huhurma diei saa hel u nuŋgu-na dede»*‡
23 ba tuoraaya-yuɔ, u saa ji siɛ moloŋo. Ba ciɛ-yo sũlma-i, u
saa ji wur moloŋo. U yaaŋ aa yaŋ-ma hã Diiloŋo wuɔ u yaa
suyaaŋ u pã.
24 U biyaa i ãmbabalma-i tũu-ma fuɔ fɛrɛŋ yuŋgu-na a
kã baa-ma *daaŋgu-na. U ciɛ ku yaa-i a ce i hiel i naŋga
ãmbabalma cemma-na a ce-ye nelviiŋ miɛ i tiɛ ce kumaŋ
dɔlaanuŋ Diiloŋo-i. Fuɔ mulĩɛma yaa ciɛ na waa na fɛrɛŋ nuɔ
dumandɛ-i-na.
25 Naa naa waa ta na wuɔra na yuŋ-nu ŋaa tũlmba maŋ
baala; ŋga fiɛfiɛ-i-na na birii jo na tieŋo wulaa, u yaa niɛyaŋ-
nɛi.

3

Ansorreŋ-tĩɛnamma

1 Kuuduɔŋgu yaa baa caaŋ namaaŋo-i; taa na siɛ na bɔlbaa-
ba wulaa, ku yaa bamaŋ saa hũu Diiloŋ-maama-i ba hɔlma-na,
na ciluɔ ka ce ba hũu-ma. Ku siɛ hi na puur na nunni-i wuɔ na
piiye baa-ba.
2 Da ba da na ciluɔ faa, aa ne da na kãŋ-ba, ba ka hũu Diiloŋ-
maama-i.
3 Baa na ta na kuye bomborman-fafaaŋgu-i: Baa na gonya
yumigãale, baa sɛ̃nɛ ba diima, baa kompafafammuŋ-vaama.
4 Yaaŋ aa na ta na taara huɔya-fafaaŋgu: Na ta na taara
hɔfafammu baa hɔhĩnammu; nifanni sa vãa dede. Aa ni yaa
dii baa yuŋgu Diiloŋo wulaa.
5 Yiinaticaamba maŋ naa hũyãa Diiloŋ-maama-i aa haa ba
naŋga-i yuɔ, ba taa ba diyaa ba fɛrɛ baa ni yaa-i ba siɛ ba
bɔlbaa-ba wulaa.
6 Unaŋo yaa Sara-i. Sara taa u nu *Abiramu nuŋgu-i, a ce
dumaaŋo-na u taa u bĩ-yo «Baba». Da na da holle ta na ce
ãnfafamma-i, namɛi Sara bieŋ namaaŋo-i kelkel.
7 Kuuduɔŋgu yaa baa bɔlaaŋ namaaŋo-i; bilaaŋ na caamba-i
fafamma na tĩɛnamma-na, aa na saaya na suɔ wuɔ na

‡ **2:22** Isayi (Ésaïe) 53.9

fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba sa saa. Diiloŋ uŋ ciɛ baa-na aa cira u ka hã-na cicɛ̃lma maŋ, ba nuŋgu bi dii-mɛi. Terieŋgu faŋgu-na, taa na kãŋ-ba ku yaa na cacãrãŋgu siɛ gbãa soŋ yaŋga naŋga.

Hĭrã mulĭɛma-i ŋ ãnfafamma cemma-na

8 Miŋ ka perieŋ baa mamaŋ ma yaa daama: Yaaŋ nelduɔma yaa yu na hɔmmu-i hiere. Bilaaŋ na-naa kpelle. Taa na dɔl baa na-naa ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa. Bilaaŋ na-naa hĭɛhĭɛ, baa na ta na tɛtɛŋ na fɛrɛ.

9 Baa na ta na suu ãmbabalma sɔlaaŋgu-i baa ãmbabalma. Baa na bi ta na suu tuosĭnni sɔlaaŋgu-i baa tuosĭnni. Yaaŋ aa na ta na haa na nufafaaŋgu kutaamba-na. Diiloŋɔ taara ku yaa na wulaa. Da na haa na nufafaaŋgu bɛi, Diiloŋɔ ka bi haa u nufafaaŋgu namaaŋɔ-na.

10 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:

«Umaŋ duɔ tuɔ taara u ce u bãaŋgu-i,
umaŋ duɔ tuɔ taara u huɔŋga fɛ̃,
kutieŋɔ saaya u hiel u naŋga noparaaŋ-ãndɛnni-na baa coima-na.
11 *U saaya u nanna kuubabalaaŋgu-i aa tuɔ ce kuufafaaŋgu.*
U vaa u fɛrɛ wɛima baa ji suur u hɔlma-na baa moloŋɔ.
12 *Na saa da, Itieŋɔ saa nanna nelviimba-i.*
U tũŋgu dii ba cacãrãŋgu-na.
*Ŋga u sa gbo baa bamaŋ ciɛŋ kuubabalaaŋgu-i.»**

13 Da na vaa na fɛrɛ baa ãnfafamma cemma-i hai ka ce kuubabalaaŋgu nɛi?

14 Halle da ba fiɛ ce-na sũlma na ãnfafamma maama-na, na yunni dɔlaa. Baa na ta na kãalã nuɔmba-i, baa na bi yaŋ na hɔmmu ta mu cu baa-ba.

15 Na saaya na suɔ wuɔ *Kirsa yaa u diei Itieŋɔ-i. Taa na dii u nuŋgu-i fafamma. Tigiiŋ na ta na cie, umaŋ duɔ yuu-na wuɔ bige-i ciɛ na haa na naŋga Kirsa-i-na, na waŋ ma yaaŋga-i baa-yo.

16 Na fɛ̃ na hɔmmu-i baa ma wamma-i aa na baa bi tĭɛl moloŋɔ. Naŋ suyaa kumaŋ faa, taa na ce ku yaa-i. Ku yaa bamaŋ bĭɛnaanaŋ na yirɛiŋa-i Kirsa huoŋgu-na ba yammu ka ture.

17 Diiloŋ duɔ cira ŋ mulĭɛŋ, da ŋ mulĭɛŋ ãnfafamma cemma-na, ku bɔyaa ŋ mulĭɛŋ ãmbabalma cemma-na.

18 Na saa da, Kirsa fuɔ fɛrɛ bi mulãaŋ aa ku nelbiliemba ãmbabalma maama-na. U ciɛ-ma i diei gbula. Fuɔ maŋ waa nelviiŋɔ, u siyaa ku nelbabalaamba sɔlaaŋgu-na, duɔ dii-na na-naa nuɔ baa Diiloŋɔ-i. Ba kuɔ-yo, ŋga *Diiloŋ-Yalle siire-yuɔ.

19 Diiloŋ-Yalle yaa bi ciɛ u kã ka piiye Diiloŋ-nelma-i baa bamaŋ dii kuliiŋgu nyisɛ̃nni-na.

---

* **3:12** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 34.13-17

20 *Nowe bãaŋgu-na, ba yaa naa puu bubuɔsĩnni baa Diiloŋɔ-i. Baŋ puu bubuɔsĩnni baa-yo dumaaŋɔ-na, Diiloŋ wuɔ fɛ̃ u huɔŋga-i aa yaŋ Nowe ce beŋɔ-i. Nuɔmba bɔi saa suur beŋɔ faŋɔ-na; nuɔmba niisiɛi suurii yoŋ a kor hũmma-na.
21 I gbãa saa hũmma famma-i baa *batɛmu hũmma. Nuɔmba bi kor dumɛi nyuŋgo-i-na batɛmu hũmma-na. Batɛmu hũmma-i maacɛmma sĩ ŋ kũɔma-na, ŋga ma yuŋgu yaa wuɔ ŋ hã Diiloŋɔ-i ŋ fɛrɛ baa huɔŋga diei. Yesu-Kirsa siremma yaa ciɛ batɛmu tuɔ kor-e.
22 U siire nyugũŋ kã dɔrɔ-i-na ka tĩɛna Diiloŋɔ caaŋ-nu, a waa *dɔrpɔpuɔrbiemba yuŋ-nu baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i hiere.

4

Taa na ce kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋɔ-i

1 *Kirsaŋ mulãaŋ u kũɔma-na dumaa, namaa fɛrɛ-i na saaya na tĩɛna baa-ma wuɔ na ka mulĩɛŋ fuɔ bi temma-i. Na saa da, umaŋ duɔ mulĩɛŋ u kũɔma-na, ŋ da u hielaa u naŋga ãmbabalma cemma-na.
2 U ce mafamma-i duɔ gbãa nanna nelbiliemba kuuceŋgu-i aa tuɔ ce Diiloŋ-huɔŋga u yinni boluoŋgu maŋ tĩyãa hĩɛma-na.
3 Na ciɛ na bãaŋgu-i dɛi baa *niɛraamba-i ba kuuceŋgu-na: Na ciɛ na bãaŋgu-i tĩlãsĩnni-na, baa bĩŋwosĩnni-na, baa koŋhiliiŋgu-na, baa wuolalle-na, baa nyɔlle-na. Aa na duu Diiloŋɔ huɔŋga-i baa na tĩnni-i.
4 Fiɛfiɛ-i-na, niɛraambaŋ daa na sa tiraa na ce kakarkuoŋɔ faŋɔ-i baa-ba, ku bir yaŋ aa cu ba hɔmmu-i ba bigãaŋ-na.
5 Ŋga baŋ ceŋ kumaŋ hiere, Diiloŋɔ ka gãŋ baa-ba. U tigiiŋ tĩ duɔ yuu cicɛ̃lmantaamba-i baa bikuomba-i hiere.
6 Ku'i ciɛ na da *Neldɔdɔlma bi waaŋ halle baa kuomba-i. A ce dumaaŋɔ-na, baŋ waa hĩɛma-na aa mamaŋ fiɛ da-ba a saanu baa ba ãncemma-i, fiɛfiɛ-i-na *Diiloŋ-ʏalle ka gbãa ce ba sire waa baa Diiloŋɔ-i.

Taa na suɔ Diiloŋ-caluɔ belma

7 Wɛima-i hiere ma piyaa tĩmma. Terieŋgu faŋgu-na, baa na dii na yunni-i, aa na saaya na suɔ na fɛrɛŋ belma ta na gbã na cãrã Diiloŋɔ-i.
8 Kumaŋ gbãaŋ, yaaŋ na maama ta ma gbu ma dɔlnu manaa. Na saa da, *nelŋyulmu sa kãŋ ãmbabalma bɔi**.
9 Taa na ce niraamba nersĩnni-i fafamma, baa na ta na waana baa-ba.
10 Diiloŋɔ hãa-na na da-na-deŋ fɔ̃ŋgɔ̃baa hiere. Nɛliɛŋɔ nɛliɛŋɔ u saaya u suɔ u wuoŋɔ belma a gbãa duɔ tuɔ kãyã banamba-i baa-yo.

---

* **4:8** Niɛŋ Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ-i-na (Proverbes) 10.12.

11 Diiloŋ duɔ hã umaŋ jumɛfafalle-i, kutieŋo saaya u ce-de
tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma baa-de. Duɔ hã umaŋ kakãyãmmaŋ-
fõŋgũɔ-i, u tuɔ kãyã nuɔmba-i baa u yaa-i. Yesu-Kirsa maama-
na, ku saaya na ãncemma-i hiere ma ta ma ce nuɔmba ta ba
bĭ Diiloŋo yefafalle. Yefafalle-i baa fõŋgũɔ-i ni vii u yaa-i hɔnni
maŋ joŋ. Ma ciɛ.

Taa na hĭrã mulĭɛma-i Yesu-Kirsa maama-na

12 Mi jɛ̃naaŋ namaa, yaahuolo maŋ haaŋ-nɛi daayo-i, baa na
yaŋ na hɔmmu cu baa-yo; u sagalla-nɛi duɔ ne. Baa na da niɛ
sĭ ba fiɛŋ-na baa-yo.

13 Yaaŋ aa ku ta ku dɔlnu-nɛi wuɔ na nalãa *Kirsa mulĭɛma
temma ne. Terieŋgu faŋgu-na, duɔ ji jo u fõŋgõtesĭnniŋ-
jomma-i, na hɔmmu ka fɛ̃ gbarnu.

14 Da ba tuora-nɛi Kirsa maama-na, na yunni dɔlaa. *Diiloŋ-
Yalle dii baa-na aa Diiloŋo bɔbɔima da di yaa nuɔ-i.

15 Molo baa yaŋ ba ji bel-o ta ba huol u yaaŋga-i wuɔ u kuɔ
nɛliɛŋo, sisɔ u cuyaa, sisɔ u ciɛ kuubabalaaŋgu naŋ temma, da
ma'i bi sĭ u diyaa u nuŋgu-i nelma maŋ saa hi-yo.

16 Ŋga da ba ta ba huol ŋ yaaŋga-i wuɔ Kirsa wuoŋ nuɔ, baa
yaŋ senserre da-ni. Niŋ yeŋ Kirsa horre-na, yaŋ aa ŋ ta ŋ jaal
Diiloŋo-i mafamma-na.

17 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu hii. Diiloŋo duɔŋ tuɔ gãŋ baa u dũŋ-
baaŋ miɛmɛi igɛ̃na. A ne da duɔ doŋ tuɔ gãŋ baa miɛŋo-i,
gɛ̃ŋgɛrɔ periema ka waa niɛ baa bamaŋ cĭinaana Diiloŋ-
*Neldɔdɔlma-i?

18 A saa baa Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ-ma dumaa:

«Da kuɔ nelviiŋo korma dii kpelle,
ãmbabalmanciraamba kũŋgu ka waa niɛ?»†

19 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ nuɔni maŋ mulĭɛŋ, baa yaŋ
ŋ kũɔma kara; cor ŋ ta ce ãnfafamma-i aa ŋ dii ŋ fɛrɛ
Wɛimantieŋo naŋ-na. U yaa maa-ni. U sa waŋ wɛima aa ji bir
baa huoŋ-ãndaaŋgu.

5

Bilaaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dɛi

1 Fiɛfiɛ-i-na, mi ka fulnu Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba
yaa-i. Mɛi fɛrɛ-i yaatieŋ muɔ; mi daa *Kirsa mulĭɛma-i nuɔ baa
mi yufelle. Duɔ ji bir jo duɔ ji ce u yuntesĭnni-i, mi ka ce mi
bãaŋgu-i baa-yo. Miŋ ka waŋ mamaŋ baa yaataaŋ namaaŋo-i
ma yaa daama:

2 Diiloŋ uŋ hãa-na nuɔmba maŋ, bilaaŋ-baŋ dɛi ŋaa ãncĭinaŋ
uŋ bel u muɔru-i dumaa. Baa na bel-ba ŋaa ba guoraa-na,
bilaaŋ-baŋ baa hɔfafaŋga ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.

† **4:18** Bĭncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 11.31

Baa na bi ce-ku gbeitaara-hũmelle; yaaŋ aa na ta na ce-ku baa pãama.

3 Diiloŋ uŋ diyaa bamaŋ na nammu-na, baa na ta na haa na fõŋgũɔ-i bɛi; yaaŋ ba ta ba da namaa ciləfafaŋɔ yaa aa ta ba ce.

4 Ku yaa ãnc̆ĭinaamba yuntieŋ* duɔ ji jo, na ka da nyantuoluo maŋ sa cuɔraayaŋ dede.

5 Kuuduɔŋgu yaa baa naacieŋ namaaŋɔ-i, taa na siɛ yaataamba wulaa. Aa na hieroŋɔ-i na saaya na nanna bombolma-i. Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ:

«Diiloŋɔ sa gbo baa bombolmantaamba-i,
ŋga u firiinu u huɔŋga-i baa bamaŋ hiiriiyeŋ ba fɛrɛ.»†

6 Terieŋgu faŋgu-na, taa na hiire na fɛrɛ Wɛimantieŋɔ yaaŋgana ku yaa na tɛtɛmmaŋ-yiiŋ da ku hi, u ka tɛtɛŋ-na.

7 U yaa yiɛraaya baa na yunniŋ-maama-i, haraaŋ-maŋ hiere na hã-yo.

8 Baa na dii na yunni-i! Siireŋ na yiɛra! Na bigãarãŋɔ-i *Sitãni dii tuɔ wuɔra u bĭŋ aa tuɔ bure ŋaa nyulmu bilaa jara. U taara moloŋɔ duɔ wuo.

9 Bilaaŋ Diiloŋ-maama-i nammu hãi na bigãarãŋɔ baa ji yarna. Na saaya na suɔ wuɔ terni-na hiere yaahuolo faŋɔ temma yaa daaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.

10 Na ka mulĭɛŋ cɛllɛ yogo, ŋga Diilo fuɔ maŋ ãnfafamma-i hiere ma tieŋɔ-i, u ka bir dii-na na fonni-na. U ka dii sirɛiŋa nɛi aa ce na yiɛra doŋ u hũmelle-na. U yaa bĭɛ-na na da na ta na ce na bãaŋgu-i baa-yo Kirsa horre-na hɔnni maŋ joŋ.

11 Fõŋgũɔ dii baa u yaa-i hɔnni maŋ joŋ! Ma ciɛ.

Jaaluperieŋgu

12 Mi nyɛgãaŋ sɛbɛyel daade-i da mi dii sirɛiŋa nɛi aa waŋ baa-na wuɔ naŋ vaa na fɛrɛ baa Diiloŋɔ maŋ maama-i, u yaa ninsoŋ-Diiloŋɔ-i. Mi waaŋ fuɔ hujarre maama yaa baa-na. U hujarre temma si dii. Silasi yaa kãayã-miɛ mi nyɛgẽŋ sɛbɛyel daade-i. U nyaarãa Yesu huoŋgu-na.

13 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ *Babilɔni-i-na bande-i-na, Diiloŋɔ yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i namaa bi temma-i, ba pãana jaaluŋgu. Mi biɛŋɔ-i‡ Marke bi jaalaa-na.

14 Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.

Namaa namaŋ dii *Kirsa horre-na Diilo kãyã-nɛi.

---

* **5:4** ***Anc̆linaamba yuntieŋɔ-i:*** Ba gbɛ̃ Yesu fuɔ fɛrɛ yaa. Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 10.11. † **5:5** Bĭncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 3.34 ‡ **5:13** Niɛŋ Tim. dĭɛ. 1.2; Tite sɛbɛ-i-na 1.4.

Piɛrŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋo maŋ
Nelmuoyamma

Piɛrŋ taa u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, uu naa suɔ wuɔ u yinni saa tiraa tĩɛ bɔi. U taa u taara halle duɔ fiɛ'a u saa ji waa, uŋ waaŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i Yesu kũŋgu-na, ma baa hel ba hɔmmu-na.

U duɔŋ piiye pigãaŋ-ba wuɔ ba saaya ba waa ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ ba waa dumaa, aa Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ pigãaŋ-ba ninsoŋo maŋ, ba nyaar-yuɔ nammu hãi, ba baa yaŋ u ji korra-bɛi (sap. 1).

U gbuɔya-bɛi wuɔ ba bel ba fɛrɛ coikartaamba maŋ wuɔ bafamba hãalã nuɔmba-i baa Diiloŋ-nelma aa cakũŋgu cɛr muonu ba yunni-i (sap. 2). Sapitiri daayo nyaanu u-naa baa Yuda sɛbɛ-i.

U piraaŋ u sɛbɛ-i baa Yesu jommaŋ-maama. Banamba ciɛra wuɔ Yesu sa tiraa u ye dii jomma-na. Piɛr wuɔ kutaamba kar coima. Wuɔ da ŋ da Yesu hii yiŋ daani-i u sa jo u jo, kuu dii ŋaa u fĩɛ u huɔŋga-i baa nuɔmba-i ba da ba suɔ-yo hiere aa bir ba hɔmmu-i (sap. 3).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Simɔ-Piɛr, Yesu-Kirsa cãarãŋ muɔ aa tiraa waa u *pɔpuɔrbiloŋ muɔ. Muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã Yesu-Kirsa fafaaŋguŋ ciɛ namaa namaŋ haa na naŋga-i yuɔ miɛ temma-i. U yaa i Diiloŋo, u yaa i Koŋkortieŋo.

2 Naŋ suyaa Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-i, Diiloŋo firnu u huɔŋga-i u tuɔ kãyã-nɛi aa tuɔ fɛ̃ na hɔmmu-i.

Kertĩɛsĩnni fafaaŋgu-i

3 Na saa da, Diiloŋo himma pigãaŋ-ye kumaŋ gbãa fa i maama-i hiere i diɛ gbãa tiɛ wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa. Iŋ suɔ-yo, ku'i ciɛ u ce kufaŋgu-i hã-ye. U yaa bĩɛ-ye duɔ ji pigãaŋ-ye u bɔbɔima-i baa u fafaaŋgu-i.

4 Ku ciɛ dumɛi uŋ ŋa naa pã nufafaaŋgu maŋ baa-ye, uŋ ŋa naa pã nubãmbãale maŋ baa-ye, u ce-ku hã-ye. U ciɛ-ku hã-ye i diɛ gbãa hiel i naŋga nelbiliemba kusũŋ-maama-na, ma kɔsuɔŋ nɛliɛŋo; aa biɛ fuɔ kusũŋ-maama.

5 Terieŋgu faŋgu-na, gbãaŋ kpelle na naara ãnfafamma-i na ãŋhũuma-na, aa na taara Diiloŋo huɔŋga-i na suɔ-ka na naara na ãnfafamma-i.

6 Na ta na suɔ na fɛrɛŋ belma a naara Diiloŋɔ huɔŋga
suɔma-i. Na naara pãama-i na bel-ŋ-fɛrɛsĩnni-na, aa na naara
Diiloŋ-hũmelle wuɔsafafaaŋgu-i na pãama-na.
7 Na ta na ce horre-i a naara na Diiloŋ-hũmelle
wuɔsafafaaŋgu-i, aa na naara nelnyulmu-i na horre cemma-
na.
8 Mamaŋ daama-i hiere, da ma waa-nɛi aa na firnu na
hɔmmu-i baa ma cemma-i, ku yaa pigãaŋ wuɔ na suɔ Itieŋɔ-i
Yesu-Kirsa-i aa yuŋgu dii u suɔma-na.
9 Ŋga da ma'a maa si dii umaŋ nuɔ-i, kutieŋɔ dii ŋaa yiroŋɔ;
u sa da dɛi. Kuu dii ŋaa u yaaŋ ma karaanu-yuɔ wuɔ Diiloŋɔ
hurii u ãmbabalma-i cor.
10 Terieŋgu faŋgu-na, tobiŋ namaa, Diiloŋ u yufelleŋ hilaa-
nɛi u bĩ-na, gbãaŋ kpelle na baa ji bir u babĩmuɔ-i-na. Da na
siɛ u babĩmuɔ-i, na sa ji gbãa cii u hũmelle-na gbula.
11 Mafaŋ da ma ce, Yesu-Kirsa nelleŋ-hũmelle ka puure da
gbaa a hã-na. U yaa Itieŋɔ-i, u yaa i koŋkortieŋɔ-i aa u nelle sa
ji muonu dede.

Bilaaŋ ninsoŋɔ-i nammu hãi

12 Naŋ feŋ na suɔ nel daama-i, mi siɛ budii mi nuŋgu-na.
Mi suyaa miɛ na nyaarãa ninsoŋ-belle-na, ŋga mi ka cor ta mi
titirre-mɛi baa-na ma ta ma tĩɛnu-nɛi.
13 Da mi waa yogo mi saa ku, mɛi wulaa ku saaya mi ta mi
hãl-ma nalãaŋgu baa-na, ku yaa ma siɛ karaanu-nɛi.
14 Mi suyaa miɛ ku siɛ da huɔŋgu Diiloŋ-babĩmuɔ ka hi-mi.
Itieŋɔ-i Yesu-Kirsa gbuɔya-miɛ tĩ baa-ma.
15 Terieŋgu faŋgu-na, mi ka gbãŋ kpelle, da mi saa ji waa, nel
daama baa karaanu-nɛi.
16 Na saa da, iŋ waaŋ Itieŋɔ-i Yesu-Kirsa jommaŋ-maama-i
baa u fõŋgũɔ maama maŋ baa-na, ku saa ce ŋaa i karaa i
huɔyasaŋga dɛ! I saa kar i huɔyasaŋga, miɛ fɛrɛ-i i daa u
bɔbɔima-i nuɔ baa i yufelle.
17 I To-i Diiloŋɔ yaa hãa-yo bɔbɔima famma-i. U tĩyãa dii u
yuntesĩnni-na dɔrɔ-i-na aa fara cira: «Mi Biɛŋɔ yaa daayo-i, u
maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ. U yaa fĩɛŋ mi huɔŋga-i.*»
18 Uŋ taa u piiye mafamma-i, miɛ fɛrɛ-i i waa u tãnuŋgu-na baa
Yesu-i a nu uŋ piiyeŋ.
19 Ku'i ciɛ i fũnuŋ haa i naŋga-i *Diilopɔpuɔrbiemba nelma-na.
Maa dii ŋaa fitĩnuɔ ta ma ce cecerma kukulmaŋ yeŋ terni maŋ
nuɔ-i. Ma ce kufaŋgu-i ta ma cie cicãnjãale-i. Huɔŋgu faŋgu
yaa nuɔ-i cuomɔɛle† ka hel a kaala wɛima-i hiere na hɔmmu-
na. Terieŋgu faŋgu-na, taa na ne-ma torro.

---

* **1:17** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 17.1-5; Marke sɛbɛ-i-na 9.2-7; Like sɛbɛ-i-na 9.28-35.
† **1:19** ***Cuomɔɛle-i:*** Ba gbɛ̃ Yesu yaa-i. Niɛŋ Amp. 22.16.

20 Mamaŋ yuŋgu, na saaya na suɔ wuɔ nɛliɛŋ nuɔŋo-i ŋ yundaaŋgu-i, ŋ siɛ gbãa hielnu Diilopɔpuɔrbiembaŋ nyɛgãaŋ mamaŋ Diiloŋ-nelma-na.‡
21 Na saa da, Diilopɔpuɔruŋgu naŋgu saa jo nelbiloŋ-jomma-i dede, *Diiloŋ-Yalle'i diyaa-kuŋ ba nunni-na.

2

Sũlma haraa bamaŋ ciɛ ba fɛrɛ Diilopɔpuɔrbiemba (Yuda 4-13)

1 Nuɔmba naŋ ciɛ ba fɛrɛ *Diilopɔpuɔrbiemba dumaa *Isirahɛl-baamba hɔlma-na, ma temma ka bi ce namaa hɔlma-na. Ba ka jo baa coima naŋ temma ji ta ba tãal-na. Kutaamba ka cĩina Itieŋo-i, ŋ siɛ suɔ wuɔ u yaa sãa ba yunni-i. A ce dumaaŋo-na ba siɛ gbãŋ aa kɔsuɔŋ ba fɛrɛ.
2 Nuɔmba bɔi ka cu ba huoŋ-nu ba bĩŋwosĩnni-na. Ba ka ce ninsoŋ-hũmelle yerre bĩɛna.
3 Gbeiŋ-nyulmu ka ce coikartaaŋ daaba kar ba huɔyasammu baa-na a hũu na nagãŋ-niini-i. Ŋga kumaŋ ka haa-bɛi, ku suyaa tĩ jĩna; ba kɔsuɔmaŋ-yinni saa maa.
4 Na saa da, halle *dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ naa cãlãa ku huɔŋgu-na, Diiloŋo saa yaŋ-ba; u vaa-ba dii-ba fobabalaaŋgu-na dii kukulma-na a jĩna tuɔ cie gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-i.
5 U saa bi yaŋ yiinataamba-i, baa naa silaa balaŋ baa-yo cor. U dãa hũmma wuo-ba hiere aa ji yaŋ *Nowe yaa yoŋ baa nuɔmba niehãi baa-yo*. Nowe taa u hel u waŋ viisĩnniŋ-maama-i baa-ba, ŋga molo saa ji hũu-ma.
6 Diiloŋo bi pãa Sodɔmutaamba-i baa Gomɔrtaamba-i ba ãmbabalma sullu-i; u kukulii nilɛiŋ daaya-i a pigãaŋ bubɔlaamba-i mamaŋ ka da-ba.†
7 Ŋga u kuraa Lɔti-i. Fuɔ waa nelfɛfɛiŋo ba hɔlma-na. Baa naa silaa mulĩɛŋ-yo baa ba bĩŋwosĩnniŋ-maacemma-i.‡
8 Uŋ waa nelfɛfɛiŋo dumaaŋo-na aa waa ba hɔlma-na tuɔ da ba ciluɔ-i aa tuɔ nu ba piiyuo-i yinni maŋ joŋ, ku taa ku jaŋ-yo ku cor.
9 Na saa da, Itieŋo suɔ uŋ ka hiel nelviimba-i dumaa mulĩɛma-na aa fɛ̃ nelbabalaamba-i jĩna tuɔ cie gɛ̃ŋgɛryiiŋgu duɔ ji pigãaŋ-ba u jãyãmma-i.
10 Kakarkuoŋ-maacemmaŋ dɔlnuŋ bamaŋ ba ta ba ce-ma aa ba sa kãŋ Itieŋo-i, u ka gbo kakãlle-i bafamba yunni-na.

---

‡ **1:20** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: «Diilopɔpuɔrbiembaŋ nyɛgãaŋ mamaŋ hiere, nɛliɛŋ huɔyasaŋga sĩ.» * **2:5** ***Nowe:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 6.1–7.24. † **2:6** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.24. ‡ **2:7** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.1-16.

Coikartaamba maŋ wuɔ bafamba hãalã nuɔmba-i Diiloŋ-nelma, bombolma sa suɔ aa dɔlnu-bɛi, aa ba yammu sa suɔ aa gbãŋ; ba tuora dɔrniɛmba-i halle ba sa kãalã.

11 A ne da dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ dɔrpɔpuɔrbiemba, ba fɔ̃ŋgũɔ jĩɛnya coikartaaŋ daaba wuoŋo-i, aa ba tiraa hi yaŋ-ba; ŋga ba sa waŋ dɔrniɛmba yebabalalle baa Diiloŋo-i.

12 Ŋga coikartaaŋ daaba sa cɛ̃, ba ce ba wɛima-i ba yuŋ-nu ŋaa bĩmbaamba. Baŋ'a ba sa suɔ mamaŋ, ba diyaa luŋgu ma yaa nuɔ-i. Ba ka ko-ba ŋaa baŋ koŋ bĩmbaamba dumaa. Na suyaa wuɔ bĩmbaamba gbĩɛ baa komma yaa yoŋ.

13 Baŋ ciɛ ãmbabalma maŋ, ma sɔlaaŋgu ka suu-bɛi. Tilãsĩnniŋ-maacemma sa suɔ aa dɔlnu-bɛi, halle bãhulaaŋgu-na ba ce-ma. Da ba waa baa-na na ponsanni-na, coikarre dɔlnu-bɛi ŋaa bige-i! A ce dumaaŋo-na ku bĩɛna na yerre-i aa ta ku ce-na senserre.

14 Ba sa da ciɛŋo baa ba yufelle aa cor-o, aa ba sa ye ãmbabalma cemma-na. Bamaŋ saa naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na ba hi ba yaa-i ba tãal-ba. Gbeiŋ-maama yuu ba hɔmmu-i cor. Diiloŋo waasaaŋ-ba.

15 Ba naana hũmefafalle-i aa cu Bosɔr biɛŋo-i Balamu huoŋ-nu. Balamu naa ce u fɛrɛ Diilopɔpuɔrbiloŋo. Huhurmaŋ-gbeiŋa damma taa ma dɔlnu-yuɔ ŋaa bige-i!

16 Ŋga uŋ'a naa yagar Diiloŋo nuŋgu-i aa tuɔ taara ku-maŋ, u daa-ku: Kakũmuɔ'i piiye baa-yo pãŋ ce u nanna u miminsĩnni-i.§

17 Coikartaaŋ daaba dii ŋaa hũnfonni maŋ kuolaa; baa dii ŋaa diiloŋo maŋ biilii aa cor baa fafalmu. Diiloŋo tigiiŋ kukulberre nande'i tuɔ cie-ba ba da ba ka tĩɛna.

18 Bombolmaŋ-ãndɛnni sa suɔ aa dɔlnu-bɛi, a ne da yuŋgu bi si dii ba nelma-na. Ba ce ma yaa-i ba tãal bamaŋ naana hũmebabalalle-i fɛlɛmma-i wuɔ ba ta ba ce bĩŋwosĩnni bafamba temma-i.

19 Ba waaŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ da ba siɛ ba nuŋgu-i ba ka waa ba fɛrɛŋ nuɔ; a ne da bafamba fɛrɛ-i baa si dii ba fɛrɛŋ nuɔ. Ba kusũŋ-maama ciɛ-ba ŋaa kɔraamba. Ma ka wuo-ba. Na saa da, nɛliɛŋo nɛliɛŋo, duɔ yaŋ bĩŋkũŋ-maama ta yaaŋga yuɔ, ku bĩŋkũŋgu ce-yo ŋaa ku kɔriɛŋo!

20 Bamaŋ suyaa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, bamaŋ suyaa koŋkortieŋo-i a kor nelbiliemba ãmbabalma cemma-na, da ba ji tiraa yaŋ ma ta yaaŋga bɛi, ku migãaŋ balaŋ-bɛi a yaŋ dĩɛlã-kũŋgu-i.

21 Kuɔ ba saa naa suɔ hũmefafalle-i, kuu naa buɔ-bɛi yaŋ baŋ suyaa-de aa yagar Diiloŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i.

22 Bĩncuɔmba ciɛra wuɔ: «Juoro sa ta yaŋ u wuosaaŋgu», aa «Pɛriɛŋ duɔ tuɔ hel hũncɛlle-na u tuɔ suur kpɔkpɔtuɔŋgu-na.»

§ **2:16** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 22.4-35.

Ku yaa ŋaa bafamba kũŋgu-i.

3

Itieŋo ka bir jo

1 Mi jɛ̃naaŋ namaa, mi nyɛgãaŋ sɛbɛ naŋo hã-na cor tĩ, hãalĩŋ-wuoŋo yaa daayo-i. Ba hãi-i-na hiere, mi tirii nelma bɔi baa-na da mi kãyã-nɛi na ta na jɔguɔŋ ãnjɔgɔfafamma.

2 *Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ mamaŋ cor yiinaa-i-na, yaaŋ ma ta ma tĩɛnu-nɛi a naara Itieŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i. U yaa koŋkortieŋo-i. U *pɔpuɔrbiemba yaa hii-na baa u nuŋ-ãndaaŋgu-i.

3 Kumaŋ yuŋgu, na saaya na suɔ wuɔ yiperieni-na, nuɔmba namba ka sire ta ba ce ba kuudɔlnuŋgu yoŋ. Ba ka ta ba nyɛ-na

4 aa ta ba piiye wuɔ: «Na Yesu pãa nuŋgu wuɔ u ka bir jo, u cie bige-i aa duɔ jo? I bĩncuɔmbaŋ kuu ji hi baa nyuŋgo, wɛima dii ma temma-i ŋaa maŋ waa dumaa dii ku domma-na; ma saa bibirre.»

5 Bamaŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, ba yaaŋ ma karaanu-bɛi wuɔ Diiloŋo ciɛ u nuŋ-ãndaaŋgu yoŋ a hiel dɔrɔ-i baa hĩɛma-i. Ba yaaŋ ma karaanu-bɛi wuɔ u hielaa hĩɛma-i hũmma yaa nuɔ-i aa tigiiŋ-ma terduɔŋ-nu hũmma huɔŋga-na*.

6 U bi ciɛ hũnduɔŋ daama yaa-i a kɔsuɔŋ yiinataamba-i *Nowe bãaŋgu-na†.

7 Aa iŋ daŋ hĩɛma maŋ daama-i baa dɔrɔ maŋ daayo-i, Diiloŋ nuŋ-ãndaduɔŋ daaku yaa bilaaya-niɛ jĩna ta ku cie dãamu-i gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na. Yiiŋgu faŋgu-na, bamaŋ sa kãalãayãŋ Diiloŋo-i, u ka kɔsuɔŋ-ba.

8 Ŋga mi jɛ̃naaŋ namaa, nelma diei dii na saa saaya na yaŋ ma karaanu-nɛi: Na saaya na suɔ wuɔ Itieŋo wulaa, yiiŋgu diei dii ŋaa bieŋ nuɔsiba ndii, aa bieŋ nuɔsiba ndii dii ŋaa yiiŋgu diei‡.

9 Itieŋo sa fɛ̃rɛ̃ baa u nupãlle cemma-i ŋaa banambaŋ jɔguɔŋ-ma dumaa. Ŋga namaa maama yaa ciɛ u kũnna u huɔŋga-i; u sa taara molo ji kɔsuɔŋ u fɛrɛ; u taara nɛliɛŋo nɛliɛŋo u ne u ciɔbabalaŋo-i aa yaŋ-yo.

10 Na saa da, Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu ka tugol nuɔmba-i ŋaa cuoyuo uŋ tugol dumaa. Yiiŋgu faŋ da ku ji hi, ijiebabalanni naŋ temma ka ce aa dɔrɔ pãŋ balla. Dãamu ka hãl cɛiŋo-i baa bãaŋgu-i baa mɔɛŋa-i hiere, aa hĩɛma-i baa bĩmbĩnni maŋ dii ma dɔrɔ-i-na hiere, ni ka caa.

11 Nimaŋ daani-i hiere niŋ yeŋ da ni caa, namaa ciluɔ saaya u waa niɛ? U saaya u fa ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ u fa dumaa aa na vaa na fɛrɛ baa Diiloŋ-maama-i

---

* **3:5** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 1.6-9. † **3:6** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 7.11. ‡ **3:8** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu-na (Psaume) 90.4.

12 na ta na cie Diiloŋ uŋ diyaa yiiŋgu maŋ, aa na gbãŋ ku hi donduo. Yiiŋgu faŋgu-na, dɔrɔ ka bel dãamu caa, aa cɛiŋo ka hãl baa bãaŋgu-i baa mɔɛŋa-i hiere!

13 Ŋga miɛŋo-i, Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i baa-ye wuɔ u ka hiel dɔrfɛlɛŋo baa hĩɛfɛlɛmma hã-ye; i cie ni yaa-i. Balaaŋgu siɛ waa terieŋgu-na.

14 Terieŋgu faŋgu-na, mi jɛ̃naaŋ namaa, iŋ yeŋ tiɛ cie yiiŋgu faŋgu-i, gbãaŋ kpelle Diiloŋo baa ji da balaaŋgu nɛi, u baa ji da cãlmuɔ nɛi, ku yaa na hulɛiŋa siɛ ta a tie baa-yo.

15 Na saaya na suɔ wuɔ Itieŋo vaayamma kor nuɔmba ŋaa i jĩɛŋo-i Polŋ bi nyɛgãaŋ-ma dumaa hã-na. Diiloŋo yaa diyaama u nuŋgu-na.

16 Pol waaŋ nel daama-i u sɛbɛbaa-ba-na hiere. Nelma namma dii u sɛbɛbaa-ba-na ma suɔma dii kpelle. A ce dumaaŋo-na, bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋ-nelma-i kã yaaŋ-na aa ba saa tiraa naŋ kaasĩnni u hũmelle-na, ba miɛl-ma. Kutaamba bi miɛl Diiloŋ-nelma-i hiere ma kũŋgu-na dumɛi. Ba kɔsuɔŋ ba fɛrɛ'i dumaaŋo-na.

17 Mi jɛ̃naaŋ namaa, namaa fuɔ mi gbuɔya-nɛi tĩ baa nel daama-i. Bilaaŋ na fɛrɛ nelbabalaaŋ daaba baa ji pira-nɛi a ce naŋ daa munyiɛrafafammu maŋ, mu korra-nɛi.

18 Itieŋo-i Yesu-Kirsa ciɛ hujarre yiɛ, yaaŋ aa na ta na naŋ kaasĩnni u huoŋgu-na, aa na ta na bi hãalã na suɔ-yo na kã. U yaa koŋkortieŋo-i, jaaluŋgu gbĩɛ baa u yaa-i fiɛfiɛ-i-na baa hɔnni-na hiere. Ma ciɛ.

Nsãaŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋo maŋ
Nelmuoyamma

Nuɔmba namba naa ji sire ta ba guɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba gbeini-i wuɔ Diiloŋ-Biɛŋo siɛ gbãa jo ji hoŋ nelbiloŋ temma; aa tiraa cira Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u'i sĩ Yesu-i, aa cor ta ba ce kuubabalaaŋgu-i ba kã. Nsãaŋ daa-ma dumaaŋo-na, u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ ba bel ba fɛrɛ kutaamba-na. U waaŋ-ma kaala-mɛi u sɛbɛ-i-na wuɔ Yesu yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i aa u juɔ ji hoŋ nelbiloŋ temma. U waaŋ-ma baa-ye wuɔ: Nelnyulmu tieŋo yaa Diiloŋo-i. Aa cira Diiloŋo dii ŋaa gbagbaama hiere; kukulbelle diei dii si dii-yuɔ. A ce dumaaŋo-na iŋ yeŋ Diiloŋ-bisãlŋ miɛ, ku saaya i hiel i naŋga ãmbabalma-na aa ku saaya i tiɛ dɔl banamba-i a pigãaŋ wuɔ i dɔl Diiloŋo-i.

Cicɛ̃lmaŋ-nelma

1 Umaŋ* waa dii ku domma-na, i daa-yo baa i yufieŋa-i aa ne-yo aa nu u nelma-i baa i tũnni-i aa yiɛya-yuɔ baa i nammu-i. Kufaŋgu tieŋo yaa cicɛ̃lmaŋ-nelma-i. I waŋ fuɔ maama yaa baa-na.

2 Cicɛ̃lmantieŋo caraaya i da-yo aa tiɛ waŋ u maama. U waa baa Diiloŋo, fiɛfiɛ-i-na u caraaya i da-yo. I ciɛ cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i ma wataaŋ miɛ a tiɛ waŋ-ma baa-na.

3 Iŋ daa mamaŋ aa nu mamaŋ, i bi waŋ-ma baa namaaŋo-i i diɛ gbãa ce baaduɔŋ miɛ i To-i Diiloŋo horre-na. Iŋ yeŋ horre maŋ nuɔ-i baa Diiloŋo-i, ii dii di yaa nuɔ-i baa u Biɛŋo-i Yesu-Kirsa-i.

4 Da na da i nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i diɛ hã-na, i taara i hieroŋo-i i hɔmmu fɛ̃ gbarnu.

Diiloŋo yaa gbagbaama-i

5 Iŋ nuɔ mamaŋ Yesu-Kirsa nuŋgu-na aa tiɛ waŋ-ma baa-na, ma yaa daama: Diiloŋo dii ŋaa gbagbaama; kukulbelle diei dii si dii-yuɔ.

6 Diɛ cira ii dii u horre-na, aa tiɛ ce kukulmaŋ-maacemma-i, i ciɛ coikartaaŋ miɛ, i saa cu ninsoŋo huoŋ-nu.

7 Ŋga diɛ tiɛ ce i wɛima-i hiere gbagbaama-na ŋaa Diilo fuɔ fɛrɛ uŋ kuɔŋ dumaa, i ka waa horre-na baa i-naa aa u Biɛŋo-i Yesu tãmma ka ta ma pir i ãmbabalma-i hiere ma halaŋ-ma yiɛ.

---

* **1:1** U gbɛ̃ Yesu-Kirsa yaa-i.

8 Diɛ cira ãmbabalmanciraaŋ miɛ sĩ, i tãal i fɛrɛ; aa i naana
ninsoŋo hũmelle-i.
9 Ŋga diɛ siɛ i cãlmuɔ-i Diiloŋo yaaŋga-na u ka ce jande yiɛ aa
pir i ãmbabalma-i hiere halaŋ-ma yiɛ. U faa, u sa waŋ nelma
aa ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu.
10 Diiloŋ wuɔ nuɔmba-i hiere ba cãlãa; diɛ cira i saa cãl, kuu
dii ŋaa i ciɛ Diiloŋo-i coikartieŋo, ku pigãaŋ wuɔ u nelma si dii
i hɔmmu-na.

2

1 Mi bisãlŋ namaa, mi sa taara na ta na ce kuubabalaaŋgu-i
ku'i ciɛ na da mi nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i da mi hã-na. Ŋga umaŋ
duɔ pira ce kuubabalaaŋgu-i, kakãyãtieŋo dii baa-ye i To
caaŋgu-na; u yaa Yesu-Kirsa-i, u yaa Nelviiŋo-i, u saa cãl dede.
2 U yaa pãa u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋ temma a pir i ãmbabalma-i
halaŋ-ma i yunni-na. Aa miɛ sĩ yoŋ; u pãa u fɛrɛ duɔ bi pir
nelbiliemba-i hiere ba ãmbabalma-i.
3 Diɛ tiɛ nu Diiloŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i, ku yaa i gbãa cira i suɔ-
yo.
4 Umaŋ duɔ puur u nuŋgu-i cira: «Mi suɔ Diiloŋo-i» aa
kutieŋo sa nu u nuŋ-ãndaaŋgu-i, u kar coima, u sa suɔ Diiloŋo-i
aa u naana ninsoŋo hũmelle-i.
5 Ŋga umaŋ nuɔŋ Diiloŋo nuŋgu-i, Diiloŋ-nelnyulmu hii mu
fuoŋgu-i fuɔ huɔŋga yaa nuɔ-i kelkel. Diɛ tiɛ nu Diiloŋo
nuŋgu-i, ku yaa i gbãa cira ii dii u horre-na.
6 Umaŋ duɔ cira fuɔ dii Diiloŋo horre-na, kutieŋo saaya u biɛ
Yesu maama-i.

Dədəluŋ-maama

7 Mi jɛ̃naaŋ namaa, miŋ nyɛgɛ̃ŋ nelma maŋ da mi hã-na
daama-i, maafɛlɛmma sĩ; maacɔlɔmma. Na nuɔ-ma dii ku
domma-na. Nel daama-i na nuɔ-ma cor tĩ wuɔ na saaya na
ta na dɔl na-naa.*
8 Mi gbãa bi cira maafɛlɛmma. Ma da *Kirsa wuɔsaaŋgu-na
aa bi da namaa wuɔsaaŋgu-na. Na saa da! Kukulma duɔŋ ta
ma ta aa terieŋgu ta ku kaala baa gbagbaamaŋ-kerre-i.
9 Umaŋ duɔ cira fuɔ dii gbagbaama-na aa tuɔ bigãaŋ u
natobiŋo-i, kutieŋo dii kukulma-na yogo.
10 Umaŋ u natobiŋo maama dɔlnu-yuɔ, u yaa dii
gbagbaama-na. Uŋ yeŋ gbagbaama-na dumaaŋo-na, u siɛ
gbãa pira.
11 Ŋga umaŋ duɔ bigãaŋ u natobiŋo-i, uu dii kukulma-na.
Kukulma yirii-yo a ce u tuɔ wuɔ u sa suɔ uŋ kãŋ kusuɔŋ-nu.
12 Mi bisãlŋ namaa, Yesu-Kirsa maama-na na ãmbabalma
hurii halaŋ, ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na.

---

* **2:7** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.34.

13 Bĩncuɔŋ namaa, naŋ suyaa umaŋ waa dii ku domma-na, ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na. Naacieŋ namaa, naŋ yaraa *Bigãarãŋo-i, ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na.

14 Bisãlŋ namaa, naŋ suyaa i To-i, ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na. Bĩncuɔŋ namaa, naŋ suyaa umaŋ waa dii ku domma-na, ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na. Naacieŋ namaa, na gbãŋ, ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na. Diiloŋ-nelma dii na hɔmmu-na aa na yaraa Bigãarãŋo-i.

15 Terieŋgu faŋgu-na, baa na fer miwaaŋo-i baa u balaaŋgu-i. Da na fer-o, i To maama siɛ gbãa ta ma dɔlnu-nɛi.

16 Na saa da, kumaŋ balaaŋ miwaaŋ daayo-na: Nuɔmba gbar ba nyaanu ba kusũŋ-maama, ba ce cãncaaya aa tiraa ta ba ce bombolma baa ba nagãŋ-niini-i. Mafamma-i daama-i hiere Diiloŋ-maama sĩ, nelbilieŋ-huɔya-maama.

17 Miwaaŋo tĩ u kã baa u balaaŋgu-i hiere, ŋga umaŋ ciɛŋ Diiloŋo huɔŋga-i, kutieŋo dii gbula; u sa ji kã terieŋgu.

Kirsa bigãarãamba maama

18 Mi bisãlŋ namaa, miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋgu hii tĩ. Ma sĩ ma waaŋ baa-na wuɔ *Kirsa bigãarãŋo ka jo kɛ? Ku yaa daaku fiɛfiɛ-i-na nuɔmba bɔi bigãaŋ Kirsa-i i hɔlma-na. Ku pigãaŋ wuɔ miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋgu hii tĩ.

19 Kutaamba waa baa miɛmɛi aa ji bir i huoŋ-nu. Kuɔ baa naa waa miɛ baamba kelkel, baa naa saa bir. Ŋga mafamma ciɛ i diɛ suɔ wuɔ ba hieroŋo-na, molo saa waa miɛ wuoŋo.

20 Kirsa hãa namaaŋo-i *Diiloŋ-Yalle-i, a ce dumaaŋo-na na hieroŋo-i, na suɔ ninsoŋo-i.

21 Ku saa ce ŋaa na sa suɔ ninsoŋo-i ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na dɛ! Na suɔ-yo ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ-yo; aa na bi suyaa wuɔ coima-i baa ninsoŋo-i ni sa gbo.

22 Umaŋ duɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u'i sĩ Yesu-i» ba bĩ kufaŋgu tieŋo yaa coikartieŋo-i. U yaa Kirsa bigãarãŋo-i. U cĩinaana i To-i Diiloŋo-i baa u Biɛŋo-i Yesu-i hiere.

23 Umaŋ duɔ cĩina Bɛpolŋo-i, kuu dii ŋaa u cĩinaana Tuoŋo yaa-i; aa umaŋ duɔ siɛ Bɛpolŋo-i, kuu dii ŋaa u bi siyaa Tuoŋo yaa-i.

24 Terieŋgu faŋgu-na, baŋ waaŋ mamaŋ baa-na dii ku domma-na, yaaŋ ma tĩɛ na hɔmmu-na. Naŋ nuɔ mamaŋ ku domma-na, da na yaŋ ma tĩɛ na hɔmmu-na, na ka tĩɛ i To horre-na baa u Biɛŋo-i hiere.

25 Uŋ pãa nuŋgu maŋ baa-ye, ku yaa daaku: Wuɔ u ka hã-ye cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.

26 Bamaŋ taaraayaŋ ba pira-nɛi, ba yaa ciɛ mi ji ta mi nyɛgɛ̃ŋ
nel daama-i da mi hã-na.
27 Namaa fuɔ, Kirsa hãa-na Diiloŋ-Yalle-i, dii dii na hɔmmu-
na. Di pigãaŋ-na wɛima-i hiere. Aa diŋ pigãaŋ-na ma-
maŋ coima sĩ; ninsoŋo yaa-i. Terieŋgu faŋgu-na, na taara
pigãatieŋo naŋo da na ce bige-i baa-yo? Nyaarãaŋ Kirsa-i-na
ŋaa Diiloŋ-Yalleŋ waaŋ-ma baa-na dumaa.
28 Mi bisãlŋ namaa, nyaarãaŋ Kirsa-i-na, ku yaa duɔ ji tuɔ
jo yiŋgu maŋ nuɔ-i korma siɛ da-ye baa-yo, aa i yammu siɛ bi
ture u yaaŋga-na.
29 Na suyaa wuɔ Kirsa-i nelviiŋo. Terieŋgu faŋgu-na, na
saaya na bi suɔ wuɔ umaŋ duɔ tuɔ ce ãnviima-i Diiloŋ-biloŋo.

3

Ba suɔ Diiloŋ-bisãlmba-i niɛ?

1 Niɛŋ i To-i Diiloŋ uŋ dɔlaa-ye dumaa! Ku ciɛ u tuɔ bĩ-ye u
bisãlŋ miɛ! Ninsie ninsie, u bisãlŋ miɛ. Ŋga nelbiliembaŋ'a ba
saa suɔ Diiloŋo-i, ba saa suɔ wuɔ u bisãlmba'i miɛŋo-i.
2 Mi jɛ̃naaŋ namaa, nyuŋgo-i-na, ii dii Diiloŋ-bisãlŋ miɛ, ŋga
iŋ ka waa dumaa jebi bisĩnuɔ-i-na, i saa suɔ ku yaa yogo. Iŋ
suyaa ma diei maama maŋ, ma yaa daama: *Kirsa duɔ ji jo,
uŋ yeŋ dumaa, i ka bi da-yo dumɛi; aa uŋ yeŋ dumaa, i ka bi
waa dumɛi.
3 Bamaŋ haa ba naŋga-i Kirsa-i-na aa tĩɛna kufaŋgu
tĩɛnamma-i, ba hielaa ba naŋga ãmbabalma-na da ba gbãŋ ce
nelfafaamba Kirsa temma-i.
4 Ambabalma yaa a maar Diiloŋo nuŋgu-i. Terieŋgu faŋgu-
na, umaŋ duɔ tuɔ ce ãmbabalma-i, kutieŋo maar Diiloŋo
nuŋgu yaa dumaaŋo-na.
5 Na suyaa wuɔ Yesu-Kirsa juɔ hĩɛma-na duɔ ji pir
ãmbabalma. Fuɔ-i ãmbabalmaŋ-huɔŋga si dii-yuɔ.
6 A ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ nyaar-yuɔ, ŋ da kutieŋo yaaŋ
ãmbabalma-i. Ŋga umaŋ duɔ cor tuɔ ce ãmbabalma-i, ŋ suɔ
kerre kutieŋo sa suɔ-yo aa u saa da-yo dede.
7 Mi bisãlŋ namaa, baa na yaŋ ba pira-nɛi baa viisĩnniŋ-
kũŋgu-i. Umaŋ ciɛŋ kuuviiŋgu-i u yaa nelviiŋo-i a biɛ Yesu-
Kirsa maama-i.
8 Ŋga umaŋ duɔ tuɔ ce ãmbabalma-i, kutieŋo dii baa *Sitãni.
Na saa da, Sitãni duɔŋ baa ãmbabalma cemma-i dii ku
domma-na. Diiloŋ-Biɛŋo jommaŋ-yuŋgu-i hĩɛma-na, u juɔ duɔ
ji bĩɛna Sitãni maacemma.
9 Umaŋ duɔ ce Diiloŋ-biloŋo, Diiloŋo tãmma'i dii-yuɔ, a ce
dumaaŋo-na ŋ da u yaaŋ ãmbabalma cemma-i. Uŋ ciɛ Diiloŋ-
biloŋo, u ce niɛ gbãa cor tuɔ ce ãmbabalma-i?
10 Baŋ suɔ Diiloŋ-bisãlmba-i dumaa ba bɔ-ba Sitãni-baamba-
na ku yaa daaku: Umaŋ sa ciɛŋ kuuviiŋgu-i baa umaŋ sa

dɔlaaŋ u natobimba-i, ba hãi-i-na hiere Diiloŋ-bisãlmba sĩ, Sitãni-baamba.

Niŋ saaya ŋ dɔl ŋ natobiŋɔ-i dumaa

11 Ma waaŋ baa-na dii ku domma-na wuɔ: «I saaya i tiɛ dɔl
i-naa.»*
12 Molo baa suur Kayine gboluoŋgu-na; fuɔ waa *Sitãni-
nolŋɔ ku'i ciɛ u ko u hãaŋɔ-i. Kayine maacemma naa balaŋ
aa u hãaŋɔ maama cɛr fa, ku'i ciɛ u bigãaŋ-yɔ aa ko-yo.†
13 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, nelbilieŋ da ba bigãaŋ-
na, baa na yaŋ ku ce-na gbɛrɛ.
14 Miɛ i suyaa wuɔ i hilaa kuliiŋ-hũmelle-na a biɛ cicɛ̃lmaŋ-
hũmelle. I natobimba maamaŋ dɔlnuŋ-yiɛ, ku'i ciɛ i suɔ
mafamma-i. Umaŋ sa taaraayaŋ u da u natobiŋɔ-i baa u
yufelle, kutieŋɔ dii kuliiŋ-hũmelle-na yogo.
15 Umaŋ duɔ bigãaŋ u natobiŋɔ-i, kutieŋɔ saa baa nelko-
roŋɔ. Aa ma sĩ na suyaa wuɔ nelkoroŋɔ-i baa cicɛ̃lma maŋ sa
tĩɛŋ dede-i ba maaya ba-naa kɛ?
16 Yesu-Kirsa juɔ ji ku i maama-na ku yaa ciɛ i suɔ nɛliɛŋ nuɔ
niŋ saaya ŋ dɔl ŋ natobiŋɔ-i dumaa. Miɛ fɛrɛ-i i bi saaya i hũu-
ma ku i natobimba maama-na.
17 Da ku waa baa nuɔ aa ŋ da ŋ natobiŋɔ-i mulĩɛma-na
aa yagar wuɔ ŋ siɛ kãyã-yuɔ, naŋ ka bel-ma niɛ cira Diiloŋ-
nelnyulmu temma dii nuɔ-na?
18 Mi bisãlŋ namaa, baa na yaŋ i tiɛ dɔl i-naa i nunniŋ yoŋ;
yaaŋ ku ta ku da i ciluɔ-i-na wuɔ i dɔl i-naa kelkel.
19 Diɛ tiɛ dɔl i natobimba-i, ku yaa pigãaŋ wuɔ i cuu ninsoŋɔ
huoŋ-nu aa i hulɛiŋa siɛ ta a tie baa Diiloŋɔ-i.
20 Diiloŋɔ suɔ wɛima-i hiere; halle i hɔŋ da mu fiɛ'a mu sa
hũu-ma, baa na yaŋ ku ce-ye bĩŋkũŋgu. Diiloŋ uŋ suɔ mamaŋ,
ma maaraa miɛ hɔmmu-i.
21 Aa mi jɛ̃naaŋ namaa, da kuɔ i hɔmmu hũyãa-ma, terieŋgu
faŋgu-na i gbãa da holle yiɛra Diiloŋɔ yaaŋga-na a cãrã aa u hã-
ye.
22 Iŋ nuŋ u nuŋ-ãndaaŋgu-i aa tiɛ ce u huɔŋga-i, ku'i ciɛ diɛ
cãrã kumaŋ u hã-ye baa-ku.
23 U nuŋ-ãndaaŋgu yaa daaku: Wuɔ i hũu u Biɛŋɔ-i Yesu-
Kirsa maama-i aa i tiɛ dɔl i-naa ŋaa Kirsaŋ taaraŋ-kuɔ dumaa
i wulaa.‡
24 Umaŋ nuɔŋ Diiloŋɔ nuŋ-ãndaaŋgu-i, kutieŋɔ dii baa Di-
iloŋɔ-i aa Diiloŋɔ bi waa baa kutieŋɔ-i. Diiloŋ uŋ hãa-ye u
*Yalle maŋ, di yaa pigãaŋ wuɔ uu dii baa-ye.

---

* **3:11** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.34.
† **3:12** ***Kayine:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋɔ jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 4.1-8.
‡ **3:23** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.34; 15.12,17.

4

Ba suɔ Diiloŋ-Yalle maacemma-i niɛ?

1 Mi jɛ̃naaŋ namaa, bilaaŋ na fɛrɛ. Na saa da, bamaŋ karaaŋ
coima-i wuɔ bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba, ba gbuyaa terni-i
hiere. A ce dumaaŋo-na umaŋ duɔ cira fuɔ ce u wɛima-i baa
*Diiloŋ-Yalle fɔ̃ŋgũɔ, baa na pãŋ na cu kutieŋo huoŋ-nu. Ciɛŋ-
yoŋ na ne igɛ̃na, da kuɔ Diiloŋ-Yalle yaa kelkel, na ka suɔ.
2 Na gbãa suɔ Diiloŋ-Yallentieŋo-i dumaa ku yaa daaku:
Umaŋ duɔ tuɔ piiye wuɔ Yesu-Kirsa juɔ ji hoŋ nelbiloŋ temma,
kufaŋgu tieŋo yaa Diiloŋ-Yalle dii-yuɔ.
3 Ŋga umaŋ duɔ yagar mafamma-i, kutieŋo-i Diiloŋ-wuoŋo
sĭ, *Kirsa bigãarãŋo. Na nuɔ fuɔ maama yaa wuɔ u ka jo, u juɔ
tĭ.
4 Ŋga mi bisãlŋ namaa, namaaŋo-i Diiloŋ-baaŋ namaa. Di-
loŋ uŋ hãa namaaŋo-i fɔ̃ŋgũɔ maŋ, u maaraa *Sitãniŋ hãa
nelbiliemba-i fɔ̃ŋgũɔ maŋ, a ce dumaaŋo-na, na maama yaraa
coikartaaŋ daaba-i.
5 Bafamba-i bande ku taamba; ba piiye bande ku tĭmma. Aa
bande ku taamba'i nuɔŋ ba nelma-i.
6 A ne da miɛŋo-i Diiloŋ-baaŋ miɛ. Umaŋ duɔ tuɔ suɔ
Diiloŋo-i ŋ da u nu i nelma-i. Ŋga umaŋ duɔ Diiloŋ-wuoŋo sĭ, ŋ
da kutieŋo sa nu i nelma-i. I suɔ ninsontieŋo-i dumɛi a bɔ-yo
coikartieŋo-na.

Nelnyulmu tieŋo yaa Diiloŋo-i

7 Mi jɛ̃naaŋ namaa, nelnyulmu hel Diiloŋ-na, a ce dumaaŋo-
na yaaŋ i tiɛ dɔl i-naa. Umaŋ duɔ tuɔ dɔl banamba-i, kutieŋo-i
Diiloŋ-biloŋo; ku yuŋgu yaa wuɔ u suɔ Diiloŋo-i.
8 Nelnyulmu tieŋo yaa Diiloŋo-i. Umaŋ duɔ u sa dɔl u
nabaamba-i, kutieŋo sa suɔ Diiloŋo-i.
9 Diiloŋ uŋ pigãaŋ-ye u nelnyulmu-i dumaa ku yaa daaku:
U saaŋ u Bɛduɔla jo hĭɛma-na a ji hã-ye baa ninsoŋ-cicɛ̃lma-i.
10 Nelnyul daamu-i, ku saa ce ŋaa miɛmɛi dɔlaa Diiloŋo-i dɛ!
Ŋga u yaa dɔlaa-ye aa saaŋ u Biɛŋo jo ji ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu
a pir i ãmbabalma-i halaŋ-ma i yunni-na.
11 Mi jɛ̃naaŋ namaa, da kuɔ Diiloŋo dɔlaa-ye dɔl daama
temma-i, miɛ fɛrɛ-i i bi saaya i dɔl i-naa.
12 Moloŋ yufelle saa haa Diiloŋo-na dede, ŋga diɛ tiɛ dɔl i-naa,
u ka waa baa-ye aa u nelnyulmu ka hi mu fuoŋgu-i i hɔmmu-
na.
13 Diiloŋo hãa-ye u *Yalle-i ku'i ciɛ i suɔ wuɔ uu dii baa-ye aa
i bi waa baa-yo.
14 A naara kufaŋgu-i uŋ saaŋ u Biɛŋo jo hĭɛma-na duɔ ji kor
nelbiliemba-i, miɛ i daa-yo nuɔ baa i yufelle, ku'i ciɛ i tiɛ waŋ-
ma.

15 Umaŋ duɔ tuɔ piiye wuɔ Yesu-i Diiloŋ-Biɛŋo; kutieŋo dii
Diiloŋo horre-na aa Diiloŋo bi waa baa kutieŋo-i.
16 Aa Diiloŋ uŋ dɔlaa-ye dumaa, i daa-ku aa i haa i naŋga
yuɔ. Nelnyulmu tieŋo yaa Diiloŋo-i. Nelnyul da mu waa umaŋ
nuɔ-i, Diiloŋo dii baa kutieŋo-i aa kutieŋo bi waa Diiloŋo
horre-na.
17 Nelnyul da mu hi mu fuoŋgu-i i hɔmmu-na, i hulɛiŋa siɛ
ta a tie baa gɛ̃ŋgɛryiiŋgu maama-i. Iŋ biyaa Yesu maama-i
hĩɛma-na bande-i-na, ku'i ciɛ i hulɛiŋa sa tie baa-ma.
18 Nelnyul da mu waa-niɛ, ŋ holle sa tie baa wɛima. Nelnyul
da mu hi mu fuoŋgu-i niɛ, korma ta hiere. Diiloŋ-bɛrru yaa
juɔŋ baa korma-i. Umaŋ duɔ suɔ wuɔ Diiloŋo kaa gãŋ baa-yo,
ŋ da kutieŋo holle tie. Umaŋ duɔ tuɔ kãalã, ŋ suɔ kerre Diiloŋ-
nelnyulmu saa hi mu fuoŋgu-i u huɔŋga-na.
19 Miɛŋo-i, da ŋ da i dɔl nuɔmba-i baa Diiloŋo-i hiere, kuu dii
ŋaa Diiloŋo dɔlaa-ye dĩɛlũɔ ku'i ciɛ.
20 Umaŋ duɔ tuɔ bigãaŋ u natobiŋo-i aa cira fuɔ dɔl Diiloŋo-i,
kutieŋo kar coima. Niŋ daŋ umaŋ baa ŋ yufelle, da ŋ saa gbãa
dɔl ufaŋo-i, ŋ ce niɛ gbãa dɔl Diiloŋo maŋ ŋ sa da-yo?
21 *Kirsaŋ hãa-ye mamaŋ, ma yaa daama: Umaŋ duɔ tuɔ dɔl
Diiloŋo-i u saaya u bi tuɔ dɔl u natobiŋo-i.

5

Ba dɔl Diiloŋo-i niɛ?

1 Umaŋ duɔ hũu-ma wuɔ Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ
u yaa Yesu-i, kutieŋo-i Diiloŋ-biloŋo. Aa da ŋ ta ŋ dɔl Tuoŋo-i ŋ
siɛ gbãa ni ŋ sa dɔl u bisãlmba-i.
2 Diɛ tiɛ dɔl Diiloŋo-i aa tiɛ nu u nuŋ-ãndaaŋgu-i, ku yaa
pigãaŋ wuɔ i dɔl u bisãlmba-i.
3 A dɔl Diiloŋo-i, ku yaa haku-i? Ku yaa a tiɛ ce u nuŋ-
ãndaaŋgu-i. A ne da u nuŋ-ãndaaŋgu saa kuola.
4 Ku saa kuola niɛ niɛ? Umaŋ duɔ ce Diiloŋ-biloŋo, ŋ da
u maama yaraa nelbiliemba-i. Uŋ haa u naŋga Yesu-i-na, u
hielaa u naŋga nelbiliemba balaaŋgu-na. Ku'i ciɛ u maama
yar-ba.
5 Da ma hel bamaŋ hũyãa-ma wuɔ Yesu-i Diiloŋ-Biɛŋo, hai
moloŋo-i gbãa hiel u naŋga nelbiliemba balaaŋgu-na?
6 Yesu-Kirsa yaa juɔ hĩɛma-na ji *batiseŋ hũmma-na aa ce u
fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu. Ku saa ce ŋaa u juɔ ji batiseŋ yoŋ dɛ! U juɔ
ji batiseŋ aa tiraa ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu. *Diiloŋ-Yalle yaa
ninsoŋo tieŋo-i; di yaa pigãaŋ Yesu-Kirsa sĩnni-i.
7 Bĩmbĩnni siɛi pigãaŋ-yeŋ u sĩnni-i. Bĩmbĩnni siɛi niiŋ
daani yaa daani:
8 Diiloŋ-Yalle, baa hũmma, a naara tãmma. Aa ni siɛi-i-na
hiere ni pigãaŋ ãnduɔma.

9 Ma sĩ nelbilieŋ da ba da mamaŋ aa waŋ-ma baa-ye, i hũu-
ma wuɔ ninsoŋɔ kɛ? A ne da Diiloŋ-nelma dii baa yuŋgu yaŋ
nelbiliemba maama-i. Diiloŋ-nelma yaa hama-i? Ma yaa uŋ
waaŋ mamaŋ a vii u Biɛŋɔ-i.
10 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ hũu Diiloŋ-Biɛŋɔ maama-i,
Diiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ u Biɛŋɔ kũŋgu-na, ma ka tĩɛ kutieŋɔ
huɔŋga-na. Ŋga umaŋ duɔ saa hũu-ma, kutieŋɔ ciɛ Diiloŋɔ-i
coikartieŋɔ. U ciɛ-yo coikartieŋɔ niɛ niɛ? Diiloŋ uŋ waaŋ
mamaŋ u fɛrɛŋ Biɛŋɔ kũŋgu-na, kutieŋɔ bilaa diiloŋɔ-i cĩina-
mɛi.
11 Diiloŋɔ waaŋ wuɔ niɛ u Biɛŋɔ kũŋgu-na? Wuɔ u hãa-ye
cicɛ̃lma maŋ, ma da u Biɛŋɔ yaa nuɔ-i. Cicɛ̃lma famma sa tĩ
dede.
12 Umaŋ duɔ siɛ Bɛpolŋɔ-i, cicɛ̃lŋ daama dii baa kutieŋɔ-i;
ŋga umaŋ duɔ saa siɛ Bɛpolŋɔ-i, u siɛ gbãa da cicɛ̃lŋ daama-i.

Diiloŋɔ sa yagar u baamba wulaa

13 Namaa namaŋ hũyãa Diiloŋ-Biɛŋɔ maama-i, mi nyɛgɛ̃ŋ
nel daama-i da mi hã namɛi, na da na suɔ wuɔ na daa cicɛ̃lma
maŋ sa tĩɛŋ dede-i tĩ.
14 Diɛ tiɛ cãrã Diiloŋɔ-i i hulɛiŋa sa tie baa-yo. I suyaa wuɔ
diɛ cãrã kumaŋ dɔlaanuŋ-yuɔ, u siɛ yagar.
15 A ce dumaaŋɔ-na, iŋ suyaa wuɔ u sa yagar i wulaa, i bi
suyaa wuɔ diɛ cãrã kumaŋ u ka hã-ye baa-ku.
16 Da ŋ da ŋ natobiŋɔ ce ãmbabalma, da kuɔ ãmbabalma
famma gbãa hur a hiel-o dãamuŋ-hũmelle-na, cãrã Diiloŋɔ-i
ŋ hã-yo; Diiloŋɔ ka kor-o. Kufaŋgu vii bamaŋ ba ãmbabalma
gbãa hur halaŋ-bɛi. Ŋga ãmbabalma diei dii, ma siɛ gbãa hur
aa ma kã baa ma cetieŋɔ-i dãamu-na*, mi saa cira na cãrã
Diiloŋɔ-i mafamma-na.
17 Mamaŋ saa vii hiere, ãmbabalma. Ŋga ãmbabalma-i
hiere ma sa kã baa ma cetieŋɔ-i dãamu-na; manamma gbãa
hur.
18 I suyaa wuɔ Diiloŋ-biloŋɔ sa ce ãmbabalma, Diiloŋ-Biɛŋɔ
dii tuɔ neya-yuɔ, a ce dumaaŋɔ-na *Bigãarãŋɔ yufelle yuɔ.
19 I bi suyaa wuɔ miɛŋɔ-i Diiloŋ-baaŋ miɛ, a ne da banamba-i
hiere baa dii Bigãarãŋɔ naŋ-na.
20 I bi tiraa suɔ wuɔ Diiloŋ-Biɛŋɔ juɔ, u yaa Yesu-Kirsa-i. U
juɔ ji ce i tiɛ suɔ ninsoŋ-Diiloŋɔ-i. Ii dii baa-yo ninsoŋ-Diiloŋɔ
horre-na. U yaa ninsoŋ-Diiloŋɔ-i. U yaa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ
dede-i ma tieŋɔ-i.
21 Mi bisãlŋ namaa, bilaaŋ na fɛrɛ cufĩɛŋa-na.

---

* **5:16** Umaŋ duɔ tuora *Diiloŋ-Yalle-i, jande cɛraa u ce-yuɔ hĩɛma-na bande-i-na baa dɔrɔ-i-na hiere. Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 12.31.

Nsãaŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋɔ maŋ
Nelmuoyamma

Nsãa nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba namba. U bĩɛ ba yaa wuɔ ciɛŋɔ naŋɔ baa u bisãlmba.

Nsãa kuye dɔdɔluŋ-maama'i baa-ba; wuɔ ba ta ba dɔl ba-naa; aa ba ta ba wuɔ ba saanu baa Diiloŋ-nelma-i. U gbuɔya-bɛi wuɔ bamaŋ cĩinaana Yesu-Kirsa-i, ba bel ba fɛrɛ kutaamba-na.

Jaaluŋgu

1 Ciɛŋ nuɔ, Diiloŋɔ yufelleŋ hilaa nuɔni maŋ nuɔ-i, na yaatieŋɔ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ hã nuɔnɛi baa ŋ bisãlmba-i. Coima saa fa, na maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ. Aa na maama sa dɔlnu muɔ mi diei yoŋ; bamaŋ siyaa ninsoŋɔ-i hiere, na maama bi dɔlnu-bɛi.

2 Ninsoŋɔ maŋ dii i hɔmmu-na, u yaa ciɛ na maama ta ma dɔlnu-yiɛ. Ninsoŋ daayo dii i hɔmmu-na u sa ji kã terieŋgu.

3 I To-i Diiloŋɔ-i baa u Biɛŋɔ-i Yesu-Kirsa-i, ba ka kãyã-yiɛ aa ce hujarre yiɛ aa fɛ̃ i hɔmmu-i i diɛ gbãa tĩɛ ninsoŋɔ hũmelle-na aa tiɛ dɔl i-naa.

A dɔl ŋ nanolŋɔ-i ku yaa yuŋgu

4 Mi nuɔ wuɔ ŋ bisãlmba namba wuɔ ninsoŋɔ hũmelle-i ŋaa i Toŋ taaraaya-kuɔ dumaa i wulaa. Nel daama gbuu silaa fɛ̃ mi huɔŋga-i cor.

5 Ciɛŋ nuɔ, miŋ taaraŋ kumaŋ ŋ wulaa fiɛfiɛ-i-na, ku yaa daaku: Yaaŋ i tiɛ dɔl i-naa. Ku saa ce ŋaa mi nyɛgɛ̃ŋ nelfɛlɛmma'i da mi hã-ni; nelfɛlɛmma sĩ. Iŋ nuɔ mamaŋ cor dii ku domma-na, ma yaa-i.

6 Diɛ tiɛ dɔl i-naa, kuu dii ŋaa i ce Diiloŋɔ nuŋ-ãndaaŋgu yaa-i. Aa Diiloŋɔ nuŋ-ãndaaŋgu yaa haku-i? Ku yaa naŋ nuɔ nelma maŋ dii ku domma-na wuɔ na saaya na ta na dɔl na-naa.*

Bilaaŋ na fɛrɛ Kirsa bigãarãamba-na

7 Na saa da, coikartaamba bɔi wuɔra terni-na hiere ba tãal nuɔmba-i. Kutaamba yagaraa-ma wuɔ Yesu-Kirsa juɔ ji hoŋ nelbiloŋ temma. Ba bĩ ba yaa-i tãalnuɔmbaa-ba-i. Ba yaa *Kirsa bigãarãamba-i.

8 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ i maacemma baa ji ce maaceŋgbãŋgbãlãmma na hɔlma-na. Gbãaŋ na da ma sullu-i du kũŋgu-na hiere.

---

* **1:6** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.34; 15.12,17.

9 Umaŋ duɔ yaŋ Kirsa maama-i aa tuɔ ce u deŋ-maama, kutieŋo nuŋgu si dii baa Diiloŋo-i. Ŋga umaŋ duɔ bel-ma nammu hãi, u nuŋgu dii baa Diiloŋo-i baa u Biɛŋo-i hiere.

10 Bamaŋ yaaŋ Kirsa maama-i aa ta ba wuɔra ba waŋ ba deŋ-maama, umaŋ duɔ kã na wulaa, baa na hã-yo muntĩɛnammu. Halle baa na jaal-o ku jaaluŋgu.

11 Umaŋ duɔ jaal-o, kutieŋo nuŋgu dii baa-yo u maacembabalamma-na.

Nelperiema

12 Nelma bɔi dii mi da mi waŋ-ma baa-na, ŋga mi sa taara mi nyɛgɛ̃ŋ-ma sɛbɛ nuɔ hã-na. Diiloŋ duɔ siɛ, mi ka kã na wulaa. Da mi kã, mɛi fɛrɛŋ nuŋgu yaa ka waŋ-ma baa-na, ku yaa i hɔmmu ka fɛ̃ gbarnu.

13 Ciɛŋ nuɔ, Diiloŋo yufelleŋ hilaa ŋ mɔlɔ̃ maŋ nuɔ-i, u bisãlmba pãa-ni jaaluŋgu.

Nsãaŋ nyɛgãaŋ sɛbɛsiɛliŋo maŋ Nelmuoyamma

Nsãa nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba yaatieŋo naŋo-i baa-yo; ba taa ba bĩ-yo Gawusi. Gawusi taa u kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ku'i ciɛ Nsãa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ jaalo aa duɔ gbuya-yuɔ wuɔ u bel u fɛrɛ Diyotirɛfu-i-na kɛrɛ yaatesĩnni dɔlnu-yuɔ a ne da u maacemma saa fa.

Nsãa gbɛlaaŋ Gawusi-i bɔi wuɔ u vii baa Diiloŋo-i aa tiraa firnu u huɔŋga-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i. U bi kaalaa Diiloŋ-dũŋ-wuoŋo naŋo-i, ba taa ba bĩ-yo Demetursi. Nuɔmba taa ba bĩ u yefafalle-i terni-na hiere.

Nsãa pigãaŋ-ye u sɛbɛ daayo-na wuɔ i baa cu nelbabalaamba huoŋ-nu, i yaŋ aa i tiɛ ce ãnfafamma-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, ku yaa pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-wuoŋo sĩnni-i.

Gawusi wuɔsaaŋgu-i

1 Gawusi, yaatieŋo nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ hã nuɔnɛi. Kpɔr, coima saa fa, ŋ maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ.

2 Mi cãrã Diiloŋo-i da ŋ dii ŋ naŋga-i mamaŋ nuɔ-i ma fa ŋ wulaa, aa ŋ kũɔma waa ma fɛrɛŋ nuɔ ŋaa niŋ yeŋ ŋ fɛrɛŋ nuɔ dumaa Diiloŋ-hũmelle-na.

3 Tobimba namba juɔ a hel na terieŋgu-na a jo ji tũnu-miɛ wuɔ ŋ bilaa ninsoŋo-i nammu hãi aa ŋ wuɔ u hũmelle-i. Nel daama gbuu silaa fɛ̃ mi huɔŋga-i cor.

4 Da mi gbuu nu wuɔ mi bisãlmba wuɔ ninsoŋo hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa, ku yaa fiɛŋ mi huɔŋga-i ku yaŋ wɛima-i hiere.

5 Kpɔr, niŋ kãyãŋ tobimba-i dumaa, ku yaa pigãaŋ wuɔ ŋ wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma. Halle niŋ fiɛ'a ŋ sa suɔ bamaŋ, ŋ kãyã-bɛi.

6 Tobimba namba juɔ bande-i-na aa waŋ-ma baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ ŋ bilaa-ba fafamma. Ta ŋ kãyã-bɛi dumɛi ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa, ba ta ba cor baa ba hũmelle-i.

7 Ba hilaa ba nilɛiŋa-na Itieŋo maacemma maama'i nuɔ-i, ba sa hũu bĩŋkũŋgu bamaŋ si dii Yesu horre-na ba wulaa.

8 Tobimba famba temma-i, i saaya i dii i naŋga baa-ba a kãyã-bɛi ninsoŋo wamma-na.

Diyotirɛfu maama baa Demetursi

9 Mi nyɛgãaŋ sɛbɛyuŋgu naŋgu a hã-na Diiloŋ-dũŋgu-na. Ŋga yaatesĩnniŋ dɔlnuŋ Diyotirɛfu-i, diɛ waŋ mamaŋ u sa ce-ma.

10 Da mi kã, uŋ ceŋ kumaŋ, mi ka waŋ-ku tũnu-nɛi: U wuɔra u bĩɛna i yirɛiŋa-i. Aa u saa bãl mafamma-na, tobimba maŋ da ba kã da ba ka har-yuɔ, u yagar. Moloŋ duɔ hũu-ma ba da ba har-yuɔ wuɔ hĩi; aa donya kutieŋo-i Diiloŋ-dũŋgu-na.
11 Kpɔr, baa dii ŋ gboluoŋgu-i nelbabalaamba maacemma-na, yaŋ aa ŋ cu nelfafaamba. Umaŋ ciɛŋ ãnfafamma-i, Diiloŋ-wuoŋo. Ŋga umaŋ ciɛŋ kuubabalaaŋgu-i, u sa suɔ Diiloŋo-i.
12 Kumaŋ ŋaa Demetursi kũŋgu-i, nuɔmba-i hiere ba bĩ u yefafalle. Uŋ wuɔ ninsoŋo hũmelle-i dumaa, ku pigãaŋ wuɔ nelfɛfɛiŋo. Miɛ fɛrɛ-i i bi bĩ u yefafalle. Aa ŋ suyaa wuɔ iŋ waŋ mamaŋ u kũŋgu-na, ninsoŋo yaa-i.
13 Nelma bɔi dii mi da mi waŋ-ma baa-ni, ŋga mi sa taara mi nyɛgɛ̃ŋ-ma sɛbɛ nuɔ hã-ni.
14 Diiloŋ duɔ siɛ, ku siɛ vaaya, i ka da i-naa; diɛ da i-naa, i ka saa-ma.
15 Diilo kãyã-niɛ. Ŋ jɛ̃naamba pãa-ni jaaluŋgu. Jaal i jɛ̃naamba maŋ dii terieŋgu-na hiere ba da-ba-diei ŋ hã-mi.

Yudaŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ Nelmuoyamma

Sɛbɛ daayo-i Yuda'i nyɛgãaŋ-yo. U nyaanu u-naa baa Piɛr sɛbɛhãalĩŋo-i (Piɛr hãa. 2). Yuda-i baa Piɛr ba sa gbo baa bamaŋ waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa coima-i aa ba siɛ bi tiraa hiel ba naŋga bĩŋwosĩnni-na.

Yuda piiye duɔ tũnu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ baŋ nuɔ Diiloŋ-nelma-i dumaa Yesu *pɔpuɔrbiemba wulaa, ba bel-ma dumɛi aa ba ta ba kãyã ba-naa Diiloŋ-hũmelle-na.

Jaaluŋgu

1 Muɔ Yuda, Sake hãaŋ muɔ, mi cãa Yesu-Kirsa. Muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã i To-i Diiloŋ uŋ dɔlaa bamaŋ aa fiɛl-ba jĩna tuɔ cie Yesu-Kirsa-i.

2 Diiloŋo firnu u huɔŋga-i u tuɔ ce hujarre-nɛi aa u fɛ̃ na hɔmmu-i aa yu-mu baa nelnyulmu.

Nelbabalaamba ka da-ma
(Piɛr hãa. 2.1-17)

3 Mi jɛ̃naaŋ namaa, Diiloŋ uŋ kuraa-ye hiere dumaa, mi gbuu ta mi taara mi nyɛgɛ̃ŋ ku yaa-i hã-na, ŋga sɛbɛ daayo kũŋgu ciɛ mi naa mi yaŋ mafamma-i aa da mi nyɛgɛ̃ŋ u yaa-i da mi dii sirɛiŋa nɛi, wuɔ na vaa na fɛrɛ baa Diiloŋ-maama-i uŋ hãa u baamba-i baa mamaŋ i diei gbula.

4 Na saa da, nelbabalaamba namba yagalaa suur na hɔlma-na; kutaamba sa kãalã Diiloŋo-i. Ba siire ta ba tãal-na wuɔ Diiloŋ uŋ faa, da ŋ fiɛ ta ŋ ce bĩŋwosĩnni-i u siɛ gãŋ baa-ni. Ba cĩinaana Yesu-Kirsa-i, a ne da u yaa i Yuntieŋo-i u diei yoŋ aa tiraa waa Itieŋo. Mamaŋ ka da-ba, ma waaŋ Diiloŋ-nelma-na ku bãaŋgu cuɔ.

5 Yaaŋ mi tir nel daama-i baa-na: Ma sĩ Itieŋ uŋ kuraa *Isirahɛl-baamba-i dumaa Esipi-i-na ma tĩyãanu-nɛi kɛ? Aa ku huoŋgu-na uŋ kuɔ bamaŋ saa haa ba naŋga-i yuɔ dumaa, ma diei saa fuo-nɛi.

6 Aa *dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ cĩinaana ba munyiɛrammu-i aa ta halaŋ ba muntermu-na, Diiloŋo bilaa-ba suuye-bɛi kukulma-na jĩna tuɔ cie gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-i duɔ yuu-ba. Yaaŋ mafamma ta ma bi tĩɛnu-nɛi.

7 Kuuduɔŋgu yaa baa Sodɔmutaamba-i baa Gomɔrtaamba-i a naara nilɛiŋa maŋ a kɔtɔnni-na, ba taa ba galla baa ba-naa ba yuŋ-nu aa ba saa bãl-ku nelbiliemba-na yoŋ.* Ku'i ciɛ

* **1:7** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.1-29.

Diiloŋo dii bafamba-i dãamu-na ba ta ba ce sũlma-i. Dãamu fammu sa dĩŋ da. U diyaa-ba duɔ pigãaŋ nuɔmba-i nelma.

8 Mafammaŋ fiɛ ce, nelbabalaaŋ daaba siire ta ba ce maaduɔma yaa-i. Ba pepieŋgu ciɛ ba ta ba guɔla ba fɛrɛ, ku ciɛ ba sa kãŋ yuntieŋo, aa tiraa ce ba ta ba tuora dɔrpɔpuɔrbiemba-i.

9 Ma sĩ na suɔ Misɛl maŋ dɔrpɔpuɔrbiemba yuntieŋo-i kɛ? Baŋ taa ba ce ba-naa baa *Sitãni-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i *Moisi fuuremmaŋ-kũŋgu-na, Misɛl saa siɛ piiye babalaa hã-yo. Uŋ waaŋ mamaŋ ma diei maama-i, u ciɛra: «Itieŋo baa yaŋ-ni.»

10 Ŋga nelbabalaaŋ daaba-i, baŋ'a ba sa suɔ mamaŋ, ba diyaa luŋgu ma yaa nuɔ-i. Ba ce ba wɛima-i ba yuŋ-nu ŋaa bĩmbaamba. Ma ka wuo-ba.

11 Sũlma haraa-bɛi! Ba suurii Kayine† nallu-na, aa gbeiŋ-maama ciɛ ba nanna hũmelle-i Balamu‡ temma-i. Ba ãnyagarma ka kɔsuɔŋ-ba ŋaa Kore§ maamaŋ kɔsaaŋ-yo dumaa.

12 Da na tigiiŋ na-naa da na wuo niiwuoni-i, ba yaa bĩɛnaanaŋ na niiwuoni wuoma-i. Senserre sa da-ba baa ba gbuolaaŋgu-i. Ba yii baa ba kusũnni yoŋ. Baa dii ŋaa diiloŋo maŋ biilii aa cor baa fafalmu. Baa dii ŋaa tibiiŋgu maŋ sa maaŋ bieŋa; da ba jũŋ kufaŋgu temma-i kuu dii ŋaa ku kuu hĩŋ.

13 Ba hel baa ba senserreŋ-maacemma-i bomborma-na ŋaa dãmmaŋ-nuoraaŋguŋ hiel ku sãmpugaaru-i ku nanna bomborma-na dumaa. Baa dii ŋaa mɔɛŋa maŋ wuɔraayaŋ a bĩŋ. Diiloŋo tigiiŋ kukulberre* nande'i tuɔ cie-ba ba da ba ka tĩɛ terieŋgu-na gbula.

14 Enɔki maŋ Adãma hãayɛ̃tiluo† waaŋ bafamba maama yaa cor. U ciɛra wuɔ: «Niɛŋ, Itieŋo ka jo baa u dɔrpɔpuɔrbiemba-i nelleŋ-yufelle

15 a ji gɛr nelbiliemba-i hiere ba ãndaaŋgu-i. U ka cãl ãmbabalmanciraamba-i ba ãmbabalma-na hiere. Baŋ'a ba sa kãŋ-yo, aa ba sa bi nu u nuŋgu-i, ba siɛ bi tiraa waŋ ãndafafaaŋgu hã-yo, u ka cãl-ba babalaa.»

16 Nelbabalaaŋ daaba-i ba hɔmmu sa fɛ̃ da, ba hel ba waana yaa yinni maŋ joŋ; kumaŋ dɔlaa-baŋ ba gbar ba nyaanu ku yaa-i. Bombolmaŋ-ãndɛnni sa suɔ aa dɔlnu-bɛi aa ta ba puur nuɔmba ta ba kãyã-bɛi.

---

† **1:11** ***Kayine:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 4.3-8.

‡ **1:11** ***Balamu:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 31.16. § **1:11** ***Kore:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 16.1-35. * **1:13** Kukulma pigãaŋ wuɔ ba sa ka da suur Diiloŋ-nelle-na; saa-ku baa Matie 22.13. † **1:14** ***Hãayɛ̃tiluo:*** Ku birii a saanu baa cerma. Ku kaalaaya girɛkimma-na wuɔ Enɔki naa waa Adãma hãayɛ̃lŋo hãayɛ̃lŋo hãayɛ̃lŋo. Adãma hãayɛ̃lmbaŋ cuu ba-naa dumaa, niɛŋ-kuŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 5.1-24.

Aŋgbuyamma

17 Ŋga mi jɛ̃naaŋ namaa, namaaŋo-i, Itieŋo-i Yesu-Kirsa
*pɔpuɔrbiembaŋ waaŋ mamaŋ, yaaŋ ma ta ma tĩɛnu-nɛi.
18 Ba waaŋ-ma baa-na wuɔ: «Miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋgu-na,
nuɔmba namba kaa ta ba nyɛ Diiloŋo-i aa ta ba ce kumaŋ
dɔlaanuŋ-bɛi.»
19 Bamaŋ buɔraŋ nuɔmba-i ba-naa nuɔ, ba yaa bafamba-i.
Ba ce ba wɛima-i ba yuŋ-nu; *Diiloŋ-Yalle sĩ ba hɔmmu-na.
20 Ŋga mi jɛ̃naaŋ namaa, namaaŋo-i, taa na ce na wɛima-i
na saanu baa na Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu yaa-i. Di maama saa
fa baa fafaaŋgu-i; aa na ta na cãrã Diiloŋo-i baa Diiloŋ-Yalle-i
yaa na hɔmmu-na.
21 Baa na yaŋ Diiloŋo nelnyulmu maama karaanu-nɛi. Taa
na ce-mu na cie Itieŋo-i Yesu-Kirsa duɔ ce hujarre nɛi aa hã-na
cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
22 Taa na ce hujarre bamaŋ ciɛŋ ba hɔmmu-i mu hã-mu-hãi.
23 Kuraaŋ-baŋ dãamu-na. Banamba dii na saaya na ta na ce
hujarre-bɛi, ŋga na saaya na bel na fɛrɛ ba baa ji celieŋ-na baa
ba kakarkuoŋ-maacemma-i. Halle ba niidiini gbãa celieŋ-na.

Diiloŋ-jaaluŋgu

24 Taa na jaal Diiloŋo-i, u yaa gbãa ce na siɛ cii u hũmelle-na
aa ce-na welewele na yiɛra u yaaŋga-na baa hɔfɛ̃lle.
25 Yaaŋ i tiɛ jaal-o, u yaa u diei Diiloŋo-i. U ciɛ Itieŋo-i
Yesu-Kirsa jo ji kor-e. Bɔbɔima-i baa yuntesĩnni-i, baa
fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i baa nellentesĩnni-i, nii dii baa u yaa dii ku
domma-na ji hi baa fiɛfiɛ aa ni sa ji tĩ dede! Ma ciɛ.

Ampigãamaŋ-sɛbɛ Nelmuoyamma

Sɛbɛ daayo huɔya-maama-i Yesu-Kirsa yaa caraaya Nsãa-i baa-ma aa ce u nyɛgɛ̃ŋ-ma hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ba da ba suɔ-ma.

Huɔŋgu faŋgu-na, *Oromɛ ba *jãmatigi taa u ce Diiloŋ-dũŋ-baamba-i kpãncɔ̃lgũɔ wuɔ ba ciɛ niɛ yaŋ ufaŋo-i aa ce Yesu-Kirsa yaa ba Yuntieŋo-i ta ba jaal-o. Sɛbɛ daayo dii sirɛiŋa Diiloŋ-dũŋ-baamba-na Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu-na. Uu dii ŋaa gbãnalãaŋgu, bĩmbaamba-i baa nelbiliemba-i baa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i ba ce wɛima-i baa ba-naa. U gbuyaa baa ãntigãama: Bĩmbĩpiɛlni dii, dadãa-niini dii, jũŋo dii, *Tũmbiloŋo dii baa u dɔrŋo, saasorciɛŋo dii; ba haa u yerre-i *Babiləni-i. Babiləni-i nelle naŋ yerre-i dumaaŋo-na, ŋga di maacemma saa naa fa ku'i ciɛ sɛbɛ daayo-na ba haa di yerre-i saasorciɛŋo-na. Bĩmbĩpiɛlni pigãaŋ fafaaŋgu, dadãa-niini pigãaŋ yaahuolo. Jũŋo pigãaŋ *Sitãni-i. Tũmbiloŋo-i baa u dɔrŋo-i, Yesu yaa baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i. Bĩmbĩnni bɔi dii, nii dii niehã-niehãi. Niehãi pigãaŋ Diiloŋo bɛyufieŋa yaa-i.

Sɛbɛ domma-na, Yesuŋ caraaya Nsãa-i a waŋ mamaŋ baa-yo *Asi Diiloŋ-dũŋ-baamba maama-na, ma yaa dii (sap. 1–3). Asi faŋo yaa, baŋ bĩŋ-yoŋ Turki-i nyuŋgo-i-na.

Ku huoŋgu-na, *Diiloŋ-Yalleŋ kãa baa-yo dɔrɔ-i-na u ka da mamaŋ, u waaŋ ma yaa-i (sap. 4–22). Wuɔ yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka kor bamaŋ haa ba naŋga yuɔ hiere aa nyaar-yuɔ, aa kɔsuɔŋ Sitãni-i baa u huoŋ-baamba-i hiere. U ka hiel hĩɛfɛlɛmma baa dɔrfɛlɛŋo a tĩɛna baa u baamba-i.

Domma

1 Nelma maŋ naa fuo aa Diiloŋo hã Yesu-Kirsa-i baa-ma u duɔ puure-mɛi pigãaŋ u cãarãamba-i, ma yaa dii sɛbɛ daayo-na. Nelma famma ka doŋ ta ma ce yibieŋ daaya-na. Yesu-Kirsa puɔraa u *dɔrpɔpuɔrbiloŋo-i baa nelma famma-i u ka tũnu u cãarãŋo-i Nsãa-i baa-ma.

2 Nsãa uŋ daa mamaŋ, Yesu-Kirsaŋ puɔraa ba ji tũnu-yuɔ baa Diiloŋ-nelma maŋ, u waaŋ ma yaa-i sɛbɛ daayo-na.

3 Nelma famma cemmaŋ-huɔŋgu hii tĩ, a ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ kalaŋ sɛbɛ daayo-i, kutieŋo yuŋgu dɔlaa. Bamaŋ da ba bi nu u huɔya-maama-i aa bel-ma nammu hãi, kutaamba yunni bi dɔlaa.

Nsãa jaaluŋgu-i

4 Muɔ Nsãa, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã Diiloŋ-dũnni niehãi maŋ dii *Asi-i-na. Diiloŋo maŋ dii, u yaa waa, u yaa ka waa; fuɔ baa yalɛiŋa niehãi* maŋ u caaŋgu-na ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.
5 Yesu-Kirsa fuɔ maŋ sa ciɛŋ huhurma baa Diiloŋ-nelma-i, u bi kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i. U yaa siire igɛ̃na kuomba hɔlma-na, aa u yaa yuntaamba-i hiere hĩɛma-na ba yuntieŋo-i.

I maama dɔlnu *Kirsa-i. U siyaa ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a hũu-ye i ãmbabalma nyisɛ̃nni-na.
6 U ciɛ-ye u nelle taaŋ miɛ aa tiraa ce-ye jigãntaaŋ miɛ i diɛ tiɛ cãa u To-i Diiloŋo-i. Bɔbɔima-i baa fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni gbĩɛ baa u yaa-i hɔnni-na hiere. Ma ciɛ!
7 Niɛŋ u yaa juɔŋ daayo duherru-na.†
Nuɔmba-i hiere ba yufelle ka haa-yuɔ.
Halle bamaŋ fũɔ-yo baa puɔluŋgu-i ba ka da-yo.‡
Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba ka haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal u maama-na.
Ninsoŋo! Ma ka ce.
8 Itieŋo-i Diiloŋo-i Wɛimantieŋo maŋ dii, u yaa waa, u yaa ka waa; u ciɛra wuɔ: «Muɔmɛi yaaŋga-i, muɔmɛi huoŋgu-i.»

Yesu pigãaŋ Nsãa-i baa u fɛrɛ

9 Muɔ Nsãa, muɔmɛi dii baa-na Yesu-Kirsa horre-na. Mulĩɛduɔma yaa haaŋ-yiɛ, Diiloŋ-nelleŋ-baaŋ miɛmɛi hiere, aa i nyaarãa Yesu-i-na nyaarduɔma yaa hiere. Ba bilaa-mi kã baa-mi Patimɔsi, dii dãmmaŋ-nuoraaŋgu holle-na, wuɔ mi ciɛ niɛ ta mi waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i mi pigãaŋ-ba Yesu-Kirsaŋ juɔ baa ninsoŋo maŋ.
10 Baŋ naana yiiŋgu maŋ ta ba jaal Itieŋo-i kuŋ juɔ hi, *Diiloŋ-Yal diɛ sire-miɛ. Miɛ mi ne da molo piiye mi huoŋ-yaŋga-na da gbagaga ŋaa ba bu yɛrre.
11 Kutieŋo taa u piiye wuɔ: «Niŋ daŋ mamaŋ, nyɛgɛ̃ŋ-ma sɛbɛ nuɔ ŋ saaŋ-ma ŋ hã nilɛiŋa niehãi waaŋ daaya Diiloŋ-dũŋ-baamba-i: Efɛsi, Simine, Pɛrgamu, Tiyatire, Sardɛsi, Filadɛlfi a naara Lawodise.»
12 Mi miɛlãa ku yaa da mi ne umaŋ piiyeŋ baa-mi, a da sɛ̃nɛ-fitĩmbaa niehãi.
13 Fitĩmbaa daaba hɔlma-na, moloŋo naŋo waa yiɛra ŋaa Moloŋ-Biɛŋo, uu naa dii joŋgorbuɔ aa pɛ̃yɛ̃-yuɔ u pãmpĩnaŋga-na baa sɛ̃nɛ-kpãŋkpaaŋgu.
14 U yuŋgu naa gbuu pu da cagaa aa u yufieŋa ta a caa ŋaa dãamu.

---

* **1:4** Yalɛiŋ daaya pigãaŋ *Diiloŋ-Yalle yaa-i. † **1:7** Niɛŋ Daniɛl sɛbɛ-i-na (Daniel) 7.13 baa Marke sɛbɛ-i-na 14.62. ‡ **1:7** Sakari (Zacharie) 12.10, Nsãa 19.37

15 U gbeini taa ni caa ŋaa da ba kul kɔvɛ̃lluŋ-bĩŋkũŋgu-i aa
hu-ku kuŋ caa dumaa, aa u yalle waa ŋaa hũnjulammaŋ duŋ
dumaa.
16 Mɔɛŋa niehãi waa u nadieŋga-na aa jigãpɔruɔŋgu naŋgu
waa u nuŋgu-na, ku waa yammu hãi aa ku maama saa naa
fa baa dɔdɔlma-i. U yaaŋga taa ka carra ŋaa bãaŋ da ku hi
yuhuɔŋga-i kuŋ carraŋ dumaa.
17 Miŋ daa-yo, mi pãŋ cii nanyir u caaŋgu-na. U haa u
nadieŋga-i miɛ aa cira: «Baa yaŋ ŋ holle tie. Muɔmɛi dĩɛlũɔ-i,
muɔmɛi tuogbuole-i,
18 muɔmɛi Cicɛ̃lmantieŋo-i. Mii naa ku, ŋga fiɛfiɛ-i-na mi
siire waa cicɛ̃lma, mi ka tĩɛ gbula. Kuliiŋgu-i baa kuoŋ-nelle-i
hiere nii dii mɛi naŋ-na.
19 Terieŋgu faŋgu-na, nyɛgɛ̃ŋ niŋ daa mamaŋ: Mamaŋ ciɛŋ
fiɛfiɛ-i-na baa mamaŋ ka jo hiere, nyɛgɛ̃ŋ-ma.
20 Aa niŋ daa mɔɛŋa niehãi maŋ mi nadieŋga-na daaya-i,
baa sɛ̃nɛ-fitĩmbaa niehãi-baaŋ daaba-i, yaŋ mi waŋ ni yuŋgu-i
pigãaŋ-ni: Mɔɛŋa niehãi-waaŋ daaya yaa *dɔrpɔpuɔrbiemba
maŋ niɛyaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ nilɛiŋa niehãi-waaŋ
daaya-na§, aa fitĩmbaa niehãi-baaŋ daaba yaa Diiloŋ-dũŋ-
baamba maŋ nilɛiŋa niehãi-waaŋ daaya-na.»

2

Yalle maŋ kãa Efɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

1 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ
Efɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ: ‹Mɔɛŋa niehãiŋ yeŋ umaŋ
nadieŋ-na-i, aa u tuɔ wuɔra sɛ̃nɛ-fitĩmbaa niehãi-baamba
hɔlma-na, u nuŋ-ãndaaŋgu yaa daaku:
2 Mi suɔ na maacemma-i baa na mulĩɛma-i baa na
pãama-i hiere. Mi suyaa miɛ na sa gbãa ko na hɔmmu-i
baa nelbabalaamba-i. Bamaŋ karaaŋ coima-i wuɔ mɛi
*pɔpuɔrbiemba, na firiiye-bɛi.
3 Na hinu pãama, na mulãaŋ mɛi maama-na aa na kũɔma
saa ji seŋ yinduɔŋgu.
4 Ŋga nelma diei dii ma sa dɔlnu-miɛ baa-na: Mi maamaŋ
taa ma dɔlnu-nɛi dumaa dĩɛlũɔ-i-na, ma sa tiraa dɔlnu-nɛi
dumaa fiɛfiɛ-i-na.
5 Jɔgaaŋ na ne kuŋ ŋa naa waa dumaa yiinaa-i-na baa
fiɛfiɛ-i, ku saa piɛ ku-naa! Yaaŋ aa na ta na ce naŋ taa na ce
dumaa dĩɛlũɔ-i-na. Da na yagar, mi ka jo ji biɛ na fitĩnuɔ-i
halaŋ-yo u terieŋgu-na.
6 Kumaŋ dɔlaaŋ-miŋ baa-na ku yaa daaku: Nikola-
baamba maacemmaŋ balannuŋ muɔŋo-i dumaa, ma bi bal-
annu namaaŋo-i dumɛi.›

§ **1:20** Nilɛiŋa faŋa yaa vɛrsɛ 11-na.

7 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma
yaa mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu! Da ku saa yar
umaŋ, cicɛ̃lmaŋ-tibiiŋgu maŋ dii Diiloŋ-suoŋgu-na*, mi ka hã
kutieŋo-i kufaŋgu bieŋa yaa u wuo.»

Yalle maŋ kãa Simine Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

8 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ
Simine Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ: ‹Umaŋ dɪ̈ɛlʊ̃ɔ-i baa tuog-
bule-i, umaŋ naa ku aa sire, u ciɛra:

9 Mi suɔ na mulɪ̈ɛma-i baa na nawalsɪ̈nni-i. Ŋga coima saa
fa, nawalaaŋ namaa sɪ̈, waaŋ namaa. Baŋ bɪ̈ɛnaŋ na yirɛiŋa-i
bɪ̈ɛnamma maŋ, mi suyaa-ku. Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i ba ciɛra
bafamba *Yuifubaa, a ne da Yuifukirɛiŋa sɪ̈; ba hieroŋo-i hiere
Sitãnitaamba!

10 Baŋ ka haa mulɪ̈ɛma maŋ nɛi, baa na yaŋ ma tie na
hulɛiŋa-i. Na saa da, *Sitãni ka ce ba dii banamba na hɔlma-
na kaso a sagalla-nɛi ne. Ba ka ce-na sʊ̃lma-i yinni cɪ̈ncieluo.
Da ba fiɛ'a ba ka ko-na, baa na cɪ̈ina Diiloŋo hʊ̃melle-i. Mafaŋ
da ma ce, mi ka pã-na baa cicɛ̃lma maŋ sa tɪ̈ɛŋ dede.›

11 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i,
ma yaa mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu! Da ku saa
yar umaŋ, hãalɪ̈ŋ-kuliiŋgu yufelle-yuɔ.»

Yalle maŋ kãa Pɛrgamu Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

12 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ
Pɛrgamu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ: Jigãpɔruɔŋgu yeŋ baa
umaŋ, u piiye baa-na. U jigãŋga dii baa yammu hãi aa ku
maama saa fa baa dɔdɔlma-i. U ciɛra wuɔ:

13 ‹Mi suɔ na nelle-i. Mi suyaa miɛ *Sitãni yaa di tieŋo-i.
Ŋga na bilaa mi maama-i kpelle cor, a ce halle baŋ fiɛ ko
Ãntipasi-i yibieŋa maŋ nuɔ-i na Sitãni-nelle-na, na saa cɪ̈ina-
miɛ. Ãntipasi saa tuɔ kar u huɔyasaŋga baa Diiloŋ-nelma-i.

14 Ŋga nelma diei dii ma sa dɔlnu-miɛ baa-na: Na hɔlma-
na, nuɔmba namba cuu Balamu ãndaaŋgu huoŋ-nu. A ne da
u yaa pigãaŋ Balaki-i u tãal *Isirahɛl-baamba-i dii-ba cufɪ̈ɛŋ-
kũɔma wuoma-na baa bɪ̈ŋwosĩnni cemma-na.†

15 A naara kufaŋgu-i, nuɔmba namba bi cuu Nikola-
baamba huoŋ-nu na hɔlma-na.

16 Terieŋgu faŋgu-na, da na saa bir na ciluɔ-i, ku siɛ vaaya,
mi ka kã kutaamba huoŋ-nu baa jigãpɔruɔŋgu maŋ mi nuŋgu-
na.›

17 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i,
ma yaa mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu! Da ku saa yar
umaŋ, mi ka hã-yo *mani maŋ fuyaa u tuɔ wuo aa bi hã-yo

* **2:7** ***Cicɛ̃lmaŋ-tibiiŋgu:*** Niɛŋ ku kũŋgu-i Miwaaŋo jɪ̈naммaŋ-sɛbɛ-i-na 2.8-9 baa Ãmpigãamaŋ-sɛbɛ-i-na 22.2. † **2:14** ***Balamu-i baa Balaki-i:*** Niɛŋ ba kũŋgu-i Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 25.1-2; 31.16.

tãmpɛ̃pilande. Yefɛlɛlle nyɛgãaŋ tãmpɛ̃lle fande-na. Da ma hel fuɔ-i-na, molo sa suɔ yerre maŋ nyɛgãaŋ-diɛ.»

Yalle maŋ kãa Tiyatire Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

18 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Tiyatire Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ: ‹Diiloŋ-Biɛŋo-i, umaŋ u yufieŋa caa ŋaa dãamu aa u gbeini ta ni caa ŋaa kɔvɛ̃llu, u ciɛra wuɔ:

19 Mi suɔ na maacemma-i, aa suɔ na nelnyulmu-i, aa suɔ wuɔ na haa na naŋga miɛ, aa tiraa suɔ na pãama-i. Mi daa naŋ kãyãŋ banamba-i dumaa. Mi suyaa miɛ na vaa na fɛrɛ fiɛfiɛ-i a yaŋ dìɛlũɔ-i-na.

20 Ŋga nelma diei dii ma sa dɔlnu-miɛ baa-na: Na tiera ciɛŋ daayo nuoŋgu-i na cor. Mi gbɛ̃ Sesabɛl yaa-i. Mi daa-yo sɔ wuɔ Diiloŋo'i puɔraa-yo. U kar coima. U tãal mi cãarãamba-i u diiba bĩŋwosĩnni cemma-na baa cufiɛŋ-kũɔma wuoma-na.

21 Mi hãa-yo huɔŋgu wuɔ sĩ u ka nanna, ŋga u sa taara u nanna u bĩŋwosĩnni-i.

22 Mi ka ce u galla yaahuol-gallamma. Bamaŋ ciɛŋ bĩŋwosĩnni-i baa-yo hiere, mi ka bi haa yaahuolo bɛi, mi saa yagar-ma da ba hiel ba gboluoŋgu ciɛŋ daayo bĩŋwosĩnni-na.

23 Mi ka ko u huoŋ-baamba-i ku yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i nilɛiŋa-na hiere ba ka suɔ wuɔ muɔmɛi suyaaŋ nelbiliemba kusũnni-i baa ba hɔmmu-i. Mi ka pã-na hiere a saa baa naŋ ciɛ kumaŋ na da-na-diei-na hiere.‡

24 « ‹Aa yaŋ namaa namaŋ saa cu ciɛŋ daayo huoŋ-nu Tiyatire-i-na, baŋ bĩŋ kumaŋ wuɔ «Sitãni-kusũŋgu» na saa taara na suɔ-ku, a ce dumaaŋo-na mi siɛ yuu-na baa wɛima.

25 Ŋga ma diei dii: Naŋ nuɔ mi nuŋgu-i dumaa aa hũu-ku, bilaaŋ-kuŋ kpelle dumɛi fuɔ mi jomma.

26 «‹Da ku saa yar bamaŋ, bamaŋ da ba gbãa ce mi huɔŋga-i ji hi mi jommaŋ-yiiŋgu-i, mi ka haa kutaamba-i nilɛiŋa yuŋ-nu.

27 Ba ka ta ba ce ba fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i baa kɔlluŋ-bɔ̃ɛŋa;
umaŋ duɔ ce ba muonu-yuɔ ŋaa ba muyaanu bituoŋgu.§

28 «‹Fɔ̃ŋgũɔ faŋo-i muɔmi daa-yo mi To yaa wulaa-i; mi ka hã kutaamba-i baa-yo. Mi ka bi hã-ba cuomɔɛle.›

29 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

3

Yalle maŋ kãa Sardɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

‡ **2:23** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu-na (Psaume) 62.13 baa Seremi sɛbɛ-i-na (Jérémie) 17.10. § **2:27** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu 2.8-9.

1 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ
Sardɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ: ‹Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi*
yeŋ baa umaŋ, baa mɔɛŋa niehãi-i; u ciɛra wuɔ: Mi suɔ na
maacemma-i. Nuɔmba daa niɛ sĩ naa dii cicɛ̃lma, a ne da na
kuu.
2 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Mi niɛ da na wɛima sa
hel Diiloŋ-yufelleŋ. Terieŋgu faŋgu-na, siireŋ! Aa kuufafaaŋgu
maŋ tĩyãa cɛllɛ-kũŋgu-i na wulaa, na ne-ku dɛi ku baa ji
kusirre gbuo!
3 Naŋ nuɔ Diiloŋ-nelma-i dumaa aa hũu-ma, yaaŋ ma
maama ta ma tĩɛnu-nɛi na wuɔ ma hũmelle-i dɛi aa na nanna
na ciləbabalaŋo-i. Da na saa sire yiɛra na gbeiniŋ, mi ka jo ji
tugol-na ŋaa cuoyuo muɔ. Aa ma maaraa-na na suɔ miŋ ka jo
huɔŋgu maŋ nuɔ-i.†
4 Ŋga banamba dii na hɔlma-na Sardɛsi-i-na, ba saa
guɔla ba fɛrɛ. Kufaŋgu taamba yaa gbãa piɛ-mi. Ba ka dii
joŋgorpiɛlmba i tiɛ wuɔra.
5 « ‹Terieŋgu faŋgu-na, da ku saa yar umaŋ, kutieŋo ka bi
dii joŋgorpilaŋo bafamba temma-i, aa mi sa ji hur u yerre-i
gbula cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na‡. Mi ka bi siɛ-ma mi To yaaŋga-
na baa u dɔrpɔpuɔrbiemba bi yaaŋga-na wuɔ kutieŋo-i mɛi
wuoŋo.›§
6 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma
yaa mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

Yalle maŋ kãa Filadɛlfi Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

7 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ
Filadɛlfi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ: ‹Diiloŋ-nolŋo maŋ
cãlmuɔ sĩ yuɔ, Ninsontieŋo-i, *Davidi dieleŋ yeŋ baa umaŋ,
umaŋ duɔ hĩl dũŋgu-i molo siɛ gbãa bĩŋ-ku, aa duɔ bĩŋ-ku
molo siɛ gbãa hĩl-ku, u ciɛra wuɔ:
8 Mi suɔ na maacemma-i. Mi suyaa miɛ fɔ̃ŋgũɔ si dii-nɛi,
ŋga na nuɔ mi nuŋgu-i aa na saa cĩina-miɛ. Terieŋgu faŋgu-na,
mi puurii dumɛlle hã-na, molo siɛ gbãa suu dumɛlle fande-i.
9 Niɛŋ, Sitãnitaamba maŋ karaaŋ coima-i wuɔ bafamba
*Yuifubaa, miŋ ka ce kumaŋ bɛi ku yaa daaku: Mi ka guor-
ba ba ta ba dũuna ba jaal-na. Ba ka suɔ ku yaa nuɔ-i wuɔ na
maama dɔlnu-miɛ.*

---

* **3:1** ***Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi:*** Da ba cira Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi, ku saa ce ŋaa Yalɛiŋa niehãi dii baa Diiloŋo-i, ŋga ba taara ba pigãaŋ wuɔ u *Yalle dii terni-na hiere aa di suɔ wɛima-i hiere. † **3:3** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 24.43-44; Like sɛbɛ-i-na 12.39-40; Tes. dɪɛ. 5.2; Piɛr hãa. 3.10. ‡ **3:5** ***Cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ:*** Diiloŋ-dũŋ-baamba yirɛiŋaŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ nuɔ-i ba gbɛ̃ u yaa-i. Ba yaa daa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i. Niɛŋ Filip. 4.3. § **3:5** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 10.32 baa Like sɛbɛ-i-na 12.8. * **3:9** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 49.23; 60.14.

10 Naŋ nuɔ mi nuŋgu-i aa vaa na fɛrɛ, yaahuolo maŋ ka
jo ji sagalla nuɔmba-i hiere miwaaŋo-na, muɔ mi ka bi kãyã
namaaŋo-i yaahuolo daayo-na.
11 Mi jomma saa maa; a ce dumaaŋo-na naŋ hii fuoŋgu
maŋ, gbãaŋ molo baa ji bir baa u huoŋgu a ce unaa hũu u
maacemma sullu-i.
12 « ‹Da ku saa yar umaŋ, mi ka ce-yo tibibuɔ Diiloŋo
dubuɔ-i-na, u waa kusuɔŋ-nu'i kudɛi. Mi ka nyɛgɛ̃ŋ Diiloŋo
yerre-i baa mi yefɛlɛlle-i yuɔ. Aa bi nyɛgɛ̃ŋ Diiloŋo nelle
yerre-i yuɔ.† Diiloŋo nelle yaa Yerusalɛmufɛlɛŋo maŋ uŋ
saaŋ-yo u hel dɔrɔ-i-na tuɔ hiire u jo.›
13 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i,
ma yaa mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

Yalle maŋ kãa Lawodise Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

14 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ
niɛyaŋ Lawodise Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ: ‹Baŋ bĩŋ umaŋ
«Ninsoŋo-i», umaŋ sa ciɛŋ huhurma baa Diiloŋ-nelma-i,
Diiloŋ uŋ ciɛ umaŋ hiel bĩmbĩnni-i hiere, u ciɛra wuɔ:
15 Mi suɔ na maacemma-i. Na saa huol, na saa bi fɛ̃. Naa
naa gbɛ̃ na par ma diei!
16 Naŋ yeŋ hɔlma-na, na saa huol, na saa bi fɛ̃, mi ka ture-
nɛi taaluŋ temma.
17 Da na ce na ta na piiye wuɔ namaa waaŋ namaa, wuɔ
bĩmbĩnni-i hiere nii dii baa namaa. A ne da na saa suɔ
wuɔ namɛi sũntaaŋ namaaŋo-i, namɛi kuɔŋ hujarre, namɛi
nawalaaŋ namaaŋo-i, namɛi yirii, namɛi tãmporni.
18 Terieŋgu faŋgu-na, mi ka dii nelma na tũnni-na: Da na
ta na taara na ce waaŋ namaa kelkel, juɔŋ na ji sãa sɛ̃nɛ kerre-i
mi wulaa, baa bĩmbĩpiɛlni, na ta na dii na cĩnnu na kũɔma-i,
ku yaa senserre siɛ ta di da-na, aa na sãa yufieŋ-tĩiŋgu na ta
na dii na yufieŋa-na a ka buɔ na ta na da baa-ya.
19 Muɔ miŋ dɔl bamaŋ hiere, umaŋ duɔ cãl, mi nuola-
yuɔ, mi dii-yo hũmelle-na.‡ Terieŋgu faŋgu-na, gbãaŋ kpelle
na nanna na ciɔbabalaŋo-i.
20 Na saa da, muɔmɛi yiɛraaya daami dumɛlle yaaŋga-na
ta mi bĩ, umaŋ duɔ nu aa siɛ mi suur, i ka wuo niiwuoni-i baa
i-naa.
21 « ‹Kuŋ'a ku saa yar muɔŋo-i aa mi kã ka tĩɛna baa mi To-i
u fɔ̃ŋgũɔ-i-na dumaa, da ku saa yar umaŋ, mi ka ce kutieŋo
jo ji tĩɛna baa muɔŋo-i dumɛi mi fɔ̃ŋgũɔ-i-na.›
22 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i,
ma yaa mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

† **3:12** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 62.2. ‡ **3:19** Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 3.12; Ebire 12.6.

4

Baŋ tuɔlnuŋ Diiloŋo-i dumaa dɔrɔ-i-na

1 Kufaŋgu huoŋgu-na, miɛ mi tiraa ne a da dumɛlle nande
puurii dɔrɔ-i-na. Miŋ ŋa naa nu moloŋo maŋ piiye baa-mi,
umaŋ yalle-i waa ŋaa ba bu yɛrre, wuɔ gbɛ̃-mi wuɔ: «Nyugũŋ ŋ
jo bande mi ji pigãaŋ-ni mamaŋ juɔŋ bisĩnuɔ-i-na.»
2 Terduɔŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle sire-miɛ. Miɛ mi ne da mi
fɛrɛ dɔrɔ. Aa da fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre nande-i baa moloŋo di dɔrɔ.
3 Kutieŋo taa u caa ŋaa jape-tãmpɛ̃lle, u caa ŋaa sarduɔni-
tãmpɛ̃lle. Diiloŋ-pɔruɔŋgu naa cĩilã teter daade-i. Ku taa ku
caa ŋaa emerodi-tãmpɛ̃lle*.
4 Titiɛŋ† komorre baa a naa waa cĩilã fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teter
daade-i. Bĩncuɔmba komorre baa ba naa-i waa tĩɛna-yɛi aa
dii bĩmbĩpiɛlni baa sɛ̃nɛ-nyantuolbaa ba yunni-na.
5 Teterre maŋ waa hɔlma-na, di taa di nyiɛsĩŋ aa ta di naar
ŋaa diiloŋo, di taa di bi ce ijieni. Fitĩmbaa niehãi naa celieŋ
jĩna di yaaŋga-na. Fitĩmbaa daaba yaa Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi-
waaŋa-i.
6 Fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaaŋga-na, ku waa ŋaa hũmma, da kilek-
ilekile. Da ŋ yiɛra, ŋ ta ŋ da ŋ yalle-i. Bimuɔmba namba naa
dii-de huɔŋga. Ba waa ba naa. Yufieŋa-i naa gbuo ba yammu-i
baa ba honni-i hiere.
7 Dĩɛlã-wuoŋo waa ŋaa jara, hãalĩŋ-wuoŋo waa ŋaa ba-
lyuŋgu, siɛliŋ-wuoŋo yaaŋga waa ŋaa nelbiloŋ-yaaŋga aa
Naaliŋ-wuoŋo waa ŋaa kuɔcurɔ duɔ tuɔ yuul uŋ yeŋ dumaa.‡
8 Bimuɔŋ daaba waa baa bũncɛmmu niede-niediei. Ba
kũɔma naa gbuo hiere baa yufieŋa ka hel baa ba bũncɛmmu
cicaara-i hiere. Bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i ba bi hãl nɛini yaa-i.
Ba taa ba hãl wuɔ:
«U faa, u faa, u faa,
Itieŋo-i Diiloŋo-i Wɛimantieŋo
maŋ naa waa, u yaa dii, u yaa ka waa;
u faa kelkel.»§
9 Da ba ta ba hãl ba tuɔlnu fɔ̃ŋgɔ̃sĩnniŋ-teterre Tieŋo-i, umaŋ
dii gbula u sa ji kã terieŋgu-i, da ba ta ba hãl ba tuɔlnu-yuɔ, ba
ta ba gbɛliɛŋ-yo aa ta ba jaal-o.
10 Da ba ta ba ce kufaŋgu-i, bĩncuɔmba komorre baa ba
naa-baaŋ daaba sire dũuna jaal umaŋ dii gbula aa u sa ji kã
terieŋgu-i. Da ba'a ba ce mafamma-i, ba hiel ba nyantuolbaa-
ba-i jĩna u yaaŋga-na aa cira:
11 «Diiloŋ nuɔ, Itieŋ nuɔ,
tuɔlnumma saaya-niɛ,

---

* **4:3** Tãmpɛ̃lle nande-i baŋ bĩŋ-deŋ dumaaŋo-na, ba ce niibilenni baa-de. † **4:4** Titiɛŋ daaya bi waa fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-titiɛŋa; ku kaalaaya girɛkimma-na. ‡ **4:7** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 1.5-10,22; 10.14. § **4:8** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 6.2-3.

gbɛliɛma saaya-niɛ,
jaaluŋgu saaya-niɛ,
himma saaya-niɛ
wuɔ nuɔnɛi hielaa bĩmbĩnni maŋ dii hiere.
Bĩmbĩnni maŋ dii hiere
ni hilaa naŋ helma
aa tĩɛ naŋ tĩɛma.»

5

Hai ka gbãa puur sɛbɛ-i?

1 Miɛ mi ne da umaŋ tĩɛnaana fõŋgõtaaŋ-teterre-na u bilaaya sɛbɛ naŋo u nadieŋga-na. Sɛbɛ faŋo-i baa naa nyɛgɛ̃ŋ u yaaŋga-na baa u huoŋgu-na hiere aa pĩŋ-yo ŋaa figĩiŋgu aa nyaar-o sɔmma niehãi aa dãnya-mɛi.

2 Aa da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo* naŋo piiye da gbagaga wuɔ: «Hai moloŋo-i ka gbãa yer dãnyɔbaa daaba-i halaŋ-ba aa puur sɛbɛ-i?»

3 Molo saa da! Molo saa da dɔrɔ-i-na, molo saa da hĩɛma-na, molo saa bi da kuoŋ-nelle-na duɔ puur sɛbɛ-i a ne u huɔya-maama-i.

4 Moloŋ uŋ'a u saa da dumaaŋo-na, miɛ pãŋ ta mi kaal higohigo!

5 Bĩncuɔŋ daaba-i, unaŋo gbɛ̃-mi wuɔ: «Budii; baa kaal! Ne, jara maŋ hilaa *Yuda-baamba-na†, u yaraa u bigãarãamba-i. *Davidi hãayɛ̃lŋo yaraa. U ka gbãa yer dãnyɔbaa daaba-i aa puur sɛbɛ-i.»

6 Miɛ mi ne da *Tũmbiloŋo naŋo yiɛraaya fõŋgõtaaŋ-teterre caaŋgu-na bimuɔmba naa-baaŋ daaba hɔlma-na, bĩncuɔmba yaaŋga-na. U taa u ne ŋaa ba cãa u nuoŋ-nu. U waa baa yiɛŋa niehãi baa yufieŋa niehãi. Yufieŋ daaya yaa Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi-waaŋa-i‡. U saaŋ a yaa-i terni-na hiere hĩɛma-na.

7 Tũmbiloŋ wuɔ piɛ umaŋ tĩɛnaana fõŋgõtaaŋ-teterre-na a hũu sɛbɛ-i u nadieŋga-na.

8 Bimuɔmba naa-baaŋ daaba-i baa bĩncuɔmba komorre baa ba naa-baaŋ daa baa pãŋ sire dũuna Tũmbiloŋo yaaŋga-na. Ba waa baa koncoyieŋa ba yunniŋ hiere baa sɛ̃nɛ-biremmu. Bireŋ daamu naa yu baa wusũnaŋo. Wusũnaŋ daayo yaa pigãaŋ Diiloŋ-baamba cacãrãŋgu-i.

9 Ba taa ba hãl nalãfɛliɛŋgu wuɔ:
«Baŋ kuɔ-ni,
ŋ ciɛ ŋ tãmma-i a sãa nuɔmba yunni-i terni-na hiere,
baa dũnni-na hiere,

---

* **5:2** Girɛkimma-na ba pigãaŋ *dɔrpɔpuɔrbiloŋ daayo sĩnni-i wuɔ u waa baa fõŋgũo ŋaa maŋ waaŋ dumaa 10.1. † **5:5** ***Jara maŋ hilaa Yuda-baamba-na:*** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 49.9. ‡ **5:6** ***Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi:*** Niɛŋ 3.1 baa naaruɔ-i cicaara-i-na.

baa nelmambaa-ba-na hiere,
baa nilɛiŋa-na hiere
a hã Diiloŋo-i.
Nuɔnɛi gbãa biɛ sɛbɛ-i a yer dãnyɔbaa-ba-i aa puur-o.
10 Niŋ sãa bamaŋ,
ŋ ciɛ-ba Diiloŋ-nelleŋ-baamba
aa ce-ba jigãntaamba
ba ta ba cãa Diiloŋo.
Ba ka waa hĩɛma yuŋ-nu.»
11 Miɛ mi tiraa ne, a da dɔrpɔpuɔrbiemba-i ŋaa sĩamba! Ba waa ŋaa nyɛiŋo; molo siɛ gbãa kãŋ-ba. Ba waa kalla bimuɔŋ daaba-i baa bĩncuɔŋ daaba-i baa fõŋgõtaaŋ-teter daade-i hiere.§
12 Ba taa ba hãl kabakaba wuɔ:
«Baŋ cãa Tũmbiloŋo maŋ nuoŋ-nu'i,
himma saaya-yuɔ, wɛisĩnni saaya-yuɔ,
nelnulle saaya-yuɔ, fõŋgũɔ saaya-yuɔ,
bɔbɔima saaya-yuɔ, gbɛliɛma saaya-yuɔ,
tuɔlnumma saaya-yuɔ!»
13 Diiloŋ uŋ hielaa bĩmbĩnni maŋ hiere, nimaŋ dɔrɔ-i-na, baa nimaŋ hĩɛma-na, baa nimaŋ kuoŋ-nelle-na a naara nimaŋ hũmma-na, bĩmbĩnni-i hiere miwaaŋo-na, miɛ nu ni hãl wuɔ:
«Umaŋ tĩɛnaana fõŋgõtaaŋ-teterre-na,
fuɔ baa Tũmbiloŋo-i,
tuɔlnumma saaya ba yaa-i,
bɔbɔima saaya ba yaa-i, gbɛliɛma saaya ba yaa-i,
fõŋgũɔ saaya ba yaa-i hɔnni maŋ joŋ!»
14 Bimuɔmba naa-baaŋ daa baa siɛ wuɔ: «Ma ciɛ.» Aa bĩncuɔŋ daa baa dũuna jaal-ba.

6

Dãnyɔbaa-ba yerma-i

1 Ku huoŋgu-na, mi da *Tũmbiloŋo yiraa dãnyɔdĩɛlãŋo-i. Bimuɔmba naa-baaŋ daaba-i miɛ nu unaŋo piiye da gbagaga ŋaa diiloŋo-i naaraa wuɔ: «Jo bande!»
2 Miɛ mi ne da sũmpilaŋo naŋo hilaa. Umaŋ waa u dɔrɔ-i-na tãaŋgu waa u naŋga-na. Uŋ juɔ, baa hã-yo nyantuoluo wuɔ u yaraa cor; wuɔ ta duɔ ka tiraa yar u bigãarãamba-i.
3 Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer hãalĩŋ-dãnyuɔ-i, miɛ nu hãalĩŋ-bimoloŋo ciɛra wuɔ: «Jo bande!»
4 Sũŋo naŋo tiraa hel, fuɔ waa dãa ŋaa tãmma. Uŋ juɔ, umaŋ waa u dɔrɔ-i-na, baa hã-yo ku fõŋgũɔ-i u duɔ tuɔ dii bɛrru ternina hiere hĩɛma-na, a ce nuɔmba ta ba hel ba ko ba-naa. Ba hãa ufaŋo-i jigãpɔruɔŋgu.

§ **5:11** Niɛŋ Daniɛl sɛbɛ-i-na (Daniel) 7.10.

5 Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer siɛliŋ-dãnyuɔ-i, miɛ nu siɛliŋ-bimoloŋo
ciɛra wuɔ: «Jo bande!» Miɛ mi ne da sũŋo naŋo hilaa da
kirkirkir. Umaŋ waa u dɔrɔ-i-na, kilo waa u naŋga-na.*
6 Miɛ nu ŋaa molo piiye bimuɔmba naa-baaŋ daaba hɔlma-
na wuɔ: «Yuure dĩmma sullu-i. Ŋ ce yinduɔŋ-maacemmaŋ-sullu
gbãa sãa mahĩbieŋa-i kilo diei yoŋ aa da kuɔ jijaaŋa-i, kilobaa-
ba siɛi. Namma-i baa duvɛ̃ŋo-i baa yuure nifanni sullu-i.»

7 Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer naaliŋ-dãnyuɔ-i, miɛ nu naaliŋ-
bimoloŋo ciɛra wuɔ: «Jo bande!»
8 Miɛ mi ne da sũŋo naŋo hilaa, u waa puguu. Umaŋ waa
u dɔrɔ-i-na, ba taa ba bĩ-yo Kuliiŋgu, aa u saatieŋo-i ba taa
ba bĩ-yo «Kuoŋ-nelle». Baŋ juɔ, baa hã-ba fɔ̃ŋgũɔ-i wuɔ ba
ko nelbiliemba namba. Da ba calnu nelbiliemba-i sɔmma
naa-i, ba hãa-ba fɔ̃ŋgũɔ-i sɔmma diei nuɔ wuɔ ba ce bɛrru
ko banamba, aa ce nyulmu ko banamba, aa ce jarma ko
banamba, aa ce bĩmbabalmba ko banamba.

9 Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer diiluŋ-dãnyuɔ-i, baŋ kuɔ bamaŋ
Diiloŋ-nelma maama-na, miɛ da ba yalɛiŋa-i mumbuolmuŋ-
terieŋgu cicaara-i-na
10 a piiye da gbagaga wuɔ: «Yuntieŋ nuɔ, nuɔni maŋ faa aa
tiraa ta ŋ waŋ ninsoŋo-i; bamaŋ kuɔ miɛŋo-i, ŋ cie bige-i aa da
ŋ yuu-ba? Ŋ cie bige-i aa da ŋ suu ku sɔlaaŋgu-i nelbiliemba-
na?»
11 Baa hã-ba joŋgorpiɛlmba hiere ba yunniŋ, ba dii. Aa naa
waŋ baa-ba wuɔ ba fɛ̃ ba hɔmmu-i cɛllɛ, kɛrɛ baŋ taaraŋ nuŋgu
maŋ ku saa yu yogo. Baŋ taa aa yaŋ ba natobimba maŋ, baŋ
taa aa yaŋ ba namaacembiemba maŋ Diiloŋ-suoŋgu-na, ba ka
bi ko-ba bafamba temma-i. Ba'i ka jo ji yuliiye-bɛi.

12 Ku huoŋgu-na, mi da Tũmbiloŋo yiraa dãnyuɔ maŋ
niediei-wuoŋo-i. Uŋ yiraa-yo terieŋgu maŋ nuɔ-i, hĩɛma gbuu
sagalla da dɛi! Bãaŋ-yufel diɛ bir kau ŋaa kompabileŋga, cɛiŋo
bir ŋaa tãmma da dãa!
13 Mɔɛŋa par diire hiere hĩɛma-na ŋaa fafalmuŋ hũl kpaani
dumaa nanna.
14 Dɔrɔ wuɔ pĩŋ halaŋ ŋaa ba pĩɛŋ figĩiŋgu. Tãnni-i baa
dãmmaŋ-nuoraaŋguŋ cĩilãayã nilɛiŋa maŋ hiere niɛ halaŋ ni
terni-na hiere.†
15 Nuɔmba-i hiere baa gbar ka fuo tãnniŋ: Yuntaamba-i,
nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba-i, sorosi ba yuntaamba-i, waamba-i,
fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i, baa nuɔmba namba-i hiere, kɔraamba-i baa
nebimba-i hiere, baa gbar ka fuo tãnfonniŋ!

---

* **6:5** Niɛŋ Sakari sɛbɛ-i-na (Zacharie) 1.8; 6.1-8. † **6:14** Niɛŋ Isayi (Ésaïe) 13.10-13; 34.4; Esekiɛl (Ézéchiel) 32.7-8; Amɔsi (Amos) 8.9 baa Yowɛl (Joël) 2.10; 3.3-4.

16 Aa naa ta ba waŋ baa tãnni-i wuɔ: «Ciiŋ na haa-yiɛ na fuo-
ye, umaŋ tĩɛnaana fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na u baa da i yufelle aa
Tũmbiloŋo baa bi da-ye gãŋ baa-ye.‡
17 Baŋ ka pigãaŋ ba jãyãmma-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i ku hii. Hai
ka gbãa kor?»§

7

Dɔrpɔpuɔrbiloŋo haa dãnyuɔ Diiloŋ-cãarãamba-na

1 Kufaŋgu huoŋgu-na, miɛ da *dɔrpɔpuɔrbiemba naa
calaanu yiɛra hĩɛma-na a suu fafalmu-i terni-na hiere wuɔ
mu baa jo hĩɛma-na, mu baa sagalla hũmma-i, mu baa bi
sagalla tibiiŋgu diei.
2 Diiloŋo hãa ba yaa-i fɔ̃ŋgũɔ-i ba da ba guɔla hĩɛma-i baa
hũmma-i. Miɛ mi ne tiraa da dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hilaa
bãpagũŋgu-na tuɔ jo. Cicɛ̃lmantieŋ uŋ haa u dãnyuɔ-i baa
kumaŋ, ku waa u naŋga-na. Uŋ juɔ hi, wuɔ piiye da gbagaga
baa ba naa-baaŋ daaba-i wuɔ:
3 «Baa na hi na guɔla hĩɛma-i, baa hũmma-i, baa tibinni-i!
Yaaŋ i haa dãnyɔbaa Diiloŋ-cãarãamba yammu-na igɛ̃na.»*
4 Baŋ juɔ haa-bɛi tĩ, baa bĩ ba nuŋgu-i baa-mi: Ba
waa nuɔmba neifieŋ-komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo neifieŋa hãi
*Isirahɛl-dũnni cĩncieluo baa ni hãi baamba-na hiere.
5 Ba hɔlma-na, *Yuda baamba waa neifieŋ-niediei,
Urubɛ̃ baamba-i neifieŋ-niediei,
Gadi baamba-i neifieŋ-niediei,
6 Asɛr baamba-i neifieŋ-niediei,
Nefutali baamba-i neifieŋ-niediei,
Manase baamba-i neifieŋ-niediei,
7 Siminyɔ baamba-i neifieŋ-niediei,
*Levi baamba-i neifieŋ-niediei,
Isakaar baamba-i neifieŋ-niediei,
8 Sabulɔ̃ baamba-i neifieŋ-niediei,
Yosɛfu baamba-i neifieŋ-niediei,
*Bensaamiɛ baamba-i neifieŋ-niediei.

Nelpũŋgu maŋ kuraa

9 Kufaŋgu huoŋgu-na, miɛ mi tiraa ne, a da nelpũŋgu naŋ
temma molo siɛ gbãa kãŋ-ba. Baa naa hel terni-na hiere,
dũnni-na hiere, nilɛiŋa-na hiere baa nelmambaa-ba-na hiere
a jo ji yiɛra fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaaŋga-na *Tũmbiloŋo yaaŋga-na.
Ba waa hiere baa joŋgorpiɛlmba baa nampurni† ba nammu-
na.

‡ **6:16** Niɛŋ Ose sɛbɛ-i-na (Osée) 10.8 baa Like sɛbɛ-i-na 23.30. § **6:17** Niɛŋ Yowɛl sɛbɛ-i-na (Joël) 2.11 baa Sofoni sɛbɛ-i-na (Sophonie) 2.2-3. * **7:3** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 9.4-6. † **7:9** Ba taa ba jãrã yuntaamba-i baa nampurni yaa ba nammu-na. Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 12.13.

10 Ba taa ba piiye da gbagaga wuɔ:
«Umaŋ tɪ̃ɛnaana fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na, Diiloŋo yaa-i.
Fuɔ baa Tũmbiloŋo-i ba'i kuraa-ye.»
11 *Dɔrpɔpuɔrbiemba-i hiere baa dii fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-i huɔŋga baa bĩncuɔmba-i a naara bimuɔmba naa-baaŋ daaba-i. Baŋ diyaa-ba huɔŋga dumaaŋo-na, baa dũuna hiere teterre yaaŋga-na a jaal Diiloŋo-i.
12 Ba taa ba piiye wuɔ:
«Ninsoŋo!
Tuɔlnumma saaya Diiloŋo-i, gbɛliɛma saaya-yuɔ,
nelnulle saaya-yuɔ, jaaluŋgu saaya-yuɔ, bɔbɔima saaya-yuɔ,
himma saaya-yuɔ, fɔ̃ŋgũɔ bi saaya-yuɔ hɔnni maŋ joŋ!
Ma ciɛ.»
13 Bĩncuɔŋ daaba-na, unaŋo yuu-mi wuɔ: «Bamaŋ diyaa joŋgorpiɛlmba-i daaba-i, ŋ suyaa-ba wɛi? Ŋ suyaa baŋ hilaa kusuɔŋ-nu wɛi?»
14 Mi gbɛ̃-yo miɛ: «Yuntie, mi daa-ba hie ta mi suɔ-ba? Jande ŋ sa pigãaŋ-mi ba sĩnni-i wɛi?»
Wuɔ cira: «Bamaŋ hilaa yaahuolbabalaŋo-na, ba yaa-i. Ba saaraa ba joŋgorbaa-ba-i Tũmbiloŋo tãmma-na ba pusũŋ.
15 Ku'i ciɛ ŋ da ba yiɛraaya Diiloŋ-teterre yaaŋga-na aa ta ba jaal-o bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i u dubuɔ-i-na. Umaŋ tɪ̃ɛnaana teterre-na u ka tuɔ neya-bɛi.
16-17 Aa Tũmbiloŋo-i fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na, u'i ka waa ba ãncɪ̃inaŋo-i. U ka ceŋ-ba kã baa-ba cicɛ̃lmaŋ-hũnfoeŋa-na.
Nyulmu sa ji tiraa bel-ba,
hũŋkuɔsĩnni sa ji tiraa ko-ba,
bãaŋgu sa ji tiraa ye-ba,
babãaŋgu sa ji tiraa mulĩɛŋ ba kũɔma-i.
Aa Diilo fuɔ fɛrɛ yaa ka hur ba nyinyɔlma-i hiere.»‡

8

Dãnyuɔ maŋ niehãi-wuoŋo yerma-i

1 *Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer dãnyuɔ maŋ niehãi-wuoŋo-i, kuɔ ce da sensenseŋ dɔrɔ-i-na lɛr boluoŋ temma.
2 *Dɔrpɔpuɔrbiemba namba dii niehãi Diiloŋo caaŋgu-na u tuɔ puɔr. Miɛ mi ne da ba hãa-ba yiɛŋa niehãi ba yunniŋ.
3 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo jo ji yiɛra mumbuolmuŋ-terieŋgu caaŋgu-na baa sɛ̃nɛ-bitiele u naŋga-na. Bitiel daade-i ba ciɛ-de ta ba dii wusũnaŋo diɛ. Uŋ juɔ ji yiɛra dumaaŋo-na, baa hã-yo wusũnaŋo-i da bãmbãale wuɔ u pã-yo mumbuolmuŋ-terieŋgu-na a hã Diiloŋo-i baa Diiloŋ-baamba cacãrãŋgu-i fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaaŋga-na. Mumbuolmuŋ-terieŋ daaku waa sɛ̃nɛ-kũŋgu.

‡ **7:16-17** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 25.8; 49.10 baa Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 34.23.

4 Baŋ hãa-yo wusũnaŋo-i, wuɔ dii-yo bitiele-na, wuɔ wur kã
Diiloŋo-na baa Diiloŋ-baamba cacãrãŋgu-i.
5 Ku huoŋgu-na, dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ gbãl dãamu mumbuol-
muŋ-terieŋgu-na a yu bitiele-i aa fara nanna-diɛ hĩɛma-na.
Diiloŋ wuɔ pãŋ doŋ tuɔ nyiɛsĩŋ aa tuɔ naar, terni-i hiere ijieni
aa hĩɛma sagalla.

Yiɛŋa hii bumma

6 Hĩɛmaŋ sagalaaya dumaaŋo-na, *dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi
maŋ baŋ hãa-ba yiɛŋa-i, baa tigiiŋ da ba bu-ya.
7 Dĩɛlã-wuoŋo bu u yɛrre-i. Uŋ buu-de terieŋgu maŋ nuɔ-i,
diiloŋ-tãlɛ̃iŋa naŋ aa kũnna hĩɛma-na, aa guɔlaa baa dãamu
baa tãmma. Hĩɛma yiɛŋgu diei kuɔ caa baa ku tibinni-i ka hel
baa hĩɛbĩnaaŋgu-i hiere. Yiɛŋgu maŋ caa, da ba calnu hĩɛma-i
sɔmma siɛi, kuu dii ŋaa sɔmma diei caa.
8 Hãalĩŋ-wuoŋo bu u diele-i. Baa naŋ kulaŋgu naŋgu dii-
ku dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na. Ku waa ŋaa tãnuŋgu ta ku caa.
Nuoraaŋgu yiɛŋgu diei bir tãmma hiere. Da ba calnu-kuɔ
sɔmma siɛi, kuu dii ŋaa sɔmma diei birii tãmma-i.
9 Ku bĩmbaaŋ baa ku hiere aa baatombaa-ba maŋ waa
hɔlma famma-na baa bi bĩɛna hiere.
10 Siɛliŋ-wuoŋo bu u yɛrre-i. Mɔɛkãŋkarre nande hel dɔrɔ-i-
na ta di caa dãamu di jo; jo ji suur nuoranni-na baa hũnfonni-
na. Da ba calnu-niɛ sɔmma siɛi, kuu dii ŋaa di suurii sɔmma
diei nuɔ.
11 Ba taa ba bĩ mɔɛle falle-i «Gbagagamma». Diŋ suurii
hũmma maŋ nuɔ-i, maa bir hiere da gbagaga. Maŋ ciɛ
gbagaga dumaaŋo-na, nuɔmba maŋ nyuɔŋ-ma ba fɔ̃ŋgũɔ baa
ku.
12 Naaliŋ-wuoŋo bu u diele-i. Bãaŋ-yufelle yiɛŋgu diei kuɔ
pãŋ ku, cɛiŋo-i maaduɔma, mɔɛŋa naŋ aa balla, a ce cecerma
parra. Da ba calnu bãanyufelle-i baa cɛiŋo-i sɔmma siɛi, kuu
dii ŋaa sɔmma da-ma-diei naa kuu-niɛ. Aa calnu mɔɛŋa-i
sɔmma bi siɛi, sɔmma diei naa baala-yɛi. A ce dumaaŋo-na
bãaŋgu saa ta ku ye dumaa aa cɛiŋo saa tuɔ muora dumaa.
13 Miɛ mi tiraa ne a da kuɔcurɔ naŋo bĩŋ dii fɛ̃nfɛ̃lle-na aa tuɔ
kaasĩŋ wuɔ: «Gbɛrɛ o gbɛrɛ! Gbɛrɛ o gbɛrɛ! Dɔrpɔpuɔrbiemba
maŋ tĩyãa ba siɛi-baamba-i, da ba bu ba yiɛŋa-i sũlma haraa
nelbiliemba-na!»

9

1 *Dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ diiluŋ-wuoŋo bu u yɛrre-i. Miɛ da
mɔɛle nande diiriiye hĩɛma-na. Diŋ diiriiye dumaaŋo-na, baa
hã-de fobabalaaŋgu diele-i.
2 Diɛ puur fobabalaaŋgu-i. Nyaasĩbabalanni naŋ temma ta
ni hel da kirkirkir, a ce terieŋgu pãŋ bir ce da kullu hiere.

3 Dũŋgbɛrmba naŋ temma hel nyaasĩŋ daani-na a gbuo hĩɛma-i hiere. Baa naa ce ba ta ba cɛ ŋaa namɛlmba.
4 Baa gbɛ̃-ba wuɔ ba baa yiɛya hĩɛŋgu-i, baa dĩmma-i, baa tibinni-i, ŋga Diiloŋ-dãnyuɔ uŋ'a u sĩ bamaŋ yammuŋ, kɛrɛ ba ta ba yii baa ba yaa-i yoŋ.
5 Ba saa cira ba ko-ba, ba'a ba huol ba yammu-i caamba ndii. Namiɛŋ duɔ doŋ-ni kuŋ jaŋ-niŋ dumaa, bafamba ka haa jamma famma temma yaa kutaamba-na.
6 Caamba ndii daayo-na, nuɔmba ka ta ba taara kuliiŋgu-i ŋga ba siɛ da-ku. Ba ka mul dãamu taara-kuɔ, ŋga moloŋ yufelle siɛ gbãa haa-kuɔ.
7 Dũŋgbɛrŋ daaba taa ba niya bɛrru domma-i ŋaa bɛrcesũnaamba. Ninanni nanni waa ba yunni-na ŋaa sɛ̃nɛ-nyantuolbaa, aa ba yammu waa ŋaa nelbilieŋ-yammu.
8 Ba yukuɔsĩnni waa põmpɔr ŋaa caaŋ-niini aa ba nyiɛni-i ŋaa jar-nyiɛni.
9 Ba pãmpĩnammu waa ŋaa ba diyaa kɔlluŋ-joŋgorbaa-ba'i muɔ, aa da ba ta ba yuul, ba bũncɛmmu ta mu du ŋaa sũŋ-wotorbaa-baŋ duŋ dumaa bɛrruŋ-hũmelle-na.*
10 Pelni waa baa-ba baa turɛiŋa ŋaa namɛlmba. Ba ka ce nuɔmba-i sũlma baa turɛiŋa faŋa yaa-i caamba ndii daayo hɔlma-na.
11 Fobabalaaŋgu dieleŋ yeŋ baa dɔrpɔpuɔrbiloŋo† maŋ, u yaa dii ba yuŋgu-na. Ba bĩ-yo ebiremma-na «Abadõ», girɛkimma-na «Apolinyɔ» ku yuŋgu yaa wuɔ Guɔyɔtieŋo.
12 Yaahuol-dĩɛlãŋo curaa. Ba hãi tĩyãa.
13 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niediei-wuoŋ wuɔ bu u yɛrre-i. Miɛ nu molo piiye sɛ̃nɛ-mumbuolmuŋ-terieŋgu kɔtɔnni naa-i-na, Diiloŋo yaaŋga-na.
14 Kutieŋo taa u piiye baa dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niedieiwuoŋo yaa wuɔ: «Ba vaa dɔrpɔpuɔrbiemba‡ namba jĩna Efurata§ caaŋgu-na, baa dii ba naa. Fir-ba ŋ nanna.»
15 Wuɔ fir-ba nanna. Diiloŋo naa dii bel daade yaa-i, baa cɛiŋ daayo yaa-i, baa yiiŋ daaku yaa-i, baa huɔŋ daaku yaa-i, a hã dɔrpɔpuɔrbieŋ daaba-i ba da ba ko nelbiliemba-i parrabɛi. Da ba calnu-bɛi sɔmma siɛi, baŋ ka ko bamaŋ, ba ka waa sɔmma diei.
16 Bɛrcetaamba waa baa dɔrpɔpuɔrbieŋ daaba-i. Ba waa baa sũnaamba. Baa bĩ ba nuŋgu-i baa-mi. Ba waa nuɔmba milnyɔmbaa nuɔsũɔ.

---

* **9:9** Niɛŋ Yowɛl sɛbɛ-i-na (Joël) 1.6; 2.4-5. † **9:11** Dɔrpɔpuɔrbiloŋ daayo-i, ba yaa cĩinaana ba munyiɛrammu-i. Niɛŋ Yuda sɛbɛ-i-na 6. ‡ **9:14** Dɔrpɔpuɔrbiemba daaba-i, ba yaa cĩinaana ba munyiɛrammu-i. Niɛŋ Yuda sɛbɛ-i-na 6. § **9:14** Efurata-i nuorabuɔ naŋ yerre-i dumaaŋo-na, ku kaalaaya girɛkimma-na.

17 Miŋ daa sũnaamba-i damma maŋ baa ba gbartaamba-i ku yaa daaku: Ba kɔlluŋ-joŋgorbaa-ba waa dãdãa ŋaa dãamu, banamba kakau ŋaa bula-hũmma, banamba bɔjũmmu. Sũnaamba yunni waa ŋaa jar ba yunni. Dãamu taa mu hel ba nunni-na, baa nyaasĩnni, baa naarjũmmu.

18 Dãamu maŋ taa mu hel ba nunni-na baa nyaasĩnni-i a naara naarjũmmu-i, guɔyɔ-bĩmbĩnni. Nelbiliembaŋ calaanu sɔmma siɛi-i, niɛ ko sɔmma diei bɛi.

19 Sũnaaŋ daaba himma waa ba nunniŋ, baa ba pelniŋ. Na saa da! Ba pelni waa ŋaa jɛ̃naamba. Yunni waa-niɛ, aa ba taa ba kɔsuɔŋ nelbiliemba-i baa ni yaa-i.

20 Guɔyɔ-bĩmbĩnni siɛi niiŋ daaniŋ'a ni saa ko bamaŋ, ba saa nanna ba ciləbabalaŋo-i; ba saa yaŋ ba cufiɛŋa buolma-i. Ba buol *jĩnabaa-ba-i dii, ba buol tĩnni-i dii, a ne da ba yaa ciɛ-ni ba fɛrɛ. Ba ciɛ ninanni baa sɛ̃nɛ, ninanni baa wargbɛ, ninanni baa kɔvɛ̃llu, ninanni baa tãmpĩɛŋa, ninanni baa daaŋgu. Ni sa da, ni sa nu, ni sa bi wuɔ.

21 Ba saa nanna ba nelkolle-i, baa ba isɔmma-i, baa ba bĩŋwosĩnni-i, baa ba cuoyuŋgu-i.

10

Nsãa wuyaa sɛbɛyelle-i

1 Ku huoŋgu-na, mi tiraa da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hilaa dɔrɔ-i-na tuɔ hiire u jo. U waa baa fɔ̃ŋgũɔ. Duherru naa dii-yo huɔŋga aa diiloŋ-pɔruɔŋgu waa u yudɔrɔ-i-na. U yaaŋga taa ka caa ŋaa bãaŋgu, aa u gbeini-i ŋaa dãamu.

2 Sɛbɛyelle nande waa u naŋga-na, sɛbɛyel daade naa puur. Uŋ juɔ hi, wuɔ dii u nadiegboluoŋgu-i dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na aa jĩna u nanyuɔ-kũŋgu-i bomborma-na.

3 Aa naa kaasĩŋ da gbagaga ŋaa jara buure. Uŋ kaasãaŋ, diiloŋ wuɔ naar da niehãi a siɛ-yo.

4 Uŋ siyaa-yo baa mamaŋ miɛ mi nyɛgɛ̃ŋ-ma jĩna, miɛ mi ne da molo niɛ piiye baa-mi dɔrɔ-i-na wuɔ: «Diiloŋ uŋ naaraa waŋ mamaŋ, baa yaŋ molo nu-ma; baa nyɛgɛ̃ŋ-ma.»

5 Dɔrpɔpuɔrbiloŋ daa wuɔ sire u nadienaŋga-i dɔrɔ-i-na

6-7 aa naa cira: «Ku hii! Dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ tĩyãa niehãi-wuoŋo-i, duɔ doŋ tuɔ bu u yɛrre-i Diiloŋ uŋ ŋa naa waŋ u kusũŋgu maŋ baa u cãarãamba-i, uŋ ŋa naa waŋ u kusũŋgu maŋ baa u *pɔpuɔrbiemba-i, u ka ce-ku. Diiloŋo yaa mi siɛra. U yaa hielaa dɔrɔ-i baa hĩɛma-i, aa hiel dãmmaŋ-nuoraaŋgu-i baa bĩmbĩnni-i hiere, uu dii gbula, u sa ji kã terieŋgu.»

8 Umaŋ naa piiye baa-mi dɔrɔ-i-na u tiraa gbɛ̃-mi wuɔ: «Kã dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ yiɛraaya a dii u gboluoŋgu diei dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na, aa jĩna ku diei bomborma-na u wulaa, ŋ ka hũu sɛbɛyelle maŋ puurii u naŋga-na.»

9 Mi piyaa kã ku yaa-i ka gbɛ̃ dɔrpɔpuɔrbiloŋɔ-i miɛ u hã-mi
sɛbɛ-i. U gbɛ̃-mi wuɔ mi hũu-yo mi wuo-yo. Da mi wuo-yo, u
ka waa kpɛ̃nnɛ mi nuŋgu-na ŋaa sɔllu, ŋga u ka waa gbegege
mi kusũŋgu-na.
10 Miɛ hũu sɛbɛ-i u wulaa a wuo-yo. U waa ŋaa sɔllu mi
nuŋgu-na da kpɛ̃nnɛ, ŋga miŋ juɔ hĩŋ-yo, u bir da gbegege mi
kusũŋgu-na.*
11 Ku huoŋgu-na, baa gbɛ̃-mi wuɔ: «Diiloŋo taara u puɔr-
ni baa nuɔmba bɔi maama, baa nilɛiŋa bɔi maama, baa
fɔ̃ŋgɔ̃taamba bɔi maama, ŋ gbĩɛ ŋ ka tiraa waŋ-ma.»

11

Diilopɔpuɔrbiemba hãi maama

1 Ku huoŋgu-na, baa hã-mi gboruoŋgu naŋgu, ba fi baa-ku;
aa gbɛ̃-mi wuɔ: «Sire ŋ ka fi *Diilodubuɔ-i baa mumbuolmuŋ-
terieŋgu-i, aa ŋ kãŋ bamaŋ dii ta ba jaal Diiloŋo-i Diilodubuɔ-i-
na.
2 Baa ji cira ŋ fi gɔ̃ŋgũɔŋ-huɔŋga-i, ba yaaŋ-ka hã *niɛraamba
baa-ka. Ba ka sɛrɛ Diiloŋo nelle-i* caamba komuɔŋa hãi baa
ba hãi.
3 Kuu dii ŋaa yinni nuɔsiba niediei komuɔŋa siɛi. Mi ka
puɔr mi nuɔmba hãi baa mi nelma-i ba ka ta ba waŋ-ma yinni
fanni-na hiere. Kutaamba ka dii balaaŋ-joŋgorbaa.»

4 Nuɔmba hãi baaŋ daaba dii hĩɛma Tieŋo† caaŋ-nu. Baa dii
ŋaa *Olivi-tibinni, baa dii ŋaa fitĩmbaa.‡
5 Umaŋ duɔ tuɔ taara u ce-ba kuujaŋgu, dãamu nammu
hel ba nunni-na a kɔsuɔŋ kutieŋo-i. Ba bigãarãamba ka ku
kuliiŋgu faŋgu temma yaa-i.
6 Baŋ ka ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i bieŋa maŋ nuɔ-i hiere,
ba gbãa bella diiloŋo-i u siɛ dãa bieŋa faŋa-na. Ba gbãa bi ce
hũmma bir tãmma hiere. Aa ãmbabalma maŋ da ma dɔlnu-
bɛi, ba gbãa dii-ma miwaaŋo-na huoŋgu maŋ dɔlaanu-bɛi.
7 Ŋga da ba ji waŋ Diiloŋ-nelma-i tĩ, bĩŋwobalŋo maŋ dii
fobabalaaŋgu-na, u ka hel kar bɛrru-bɛi aa ko-ba.
8-9 Duɔ ko-ba, ba siɛ yaŋ ba fuure-bɛi; ba ka nanna-bɛi
nelleŋ-huɔŋga-na ponsanatigerre-na. Ba ka tĩɛ terieŋgu-na a ce
yinni siɛi baa boluoŋgu nuɔmba ta ba jo ba ne-ba. Nuɔmba ka
hel terni-na hiere, baa nilɛiŋa-na hiere, baa dũnni-na hiere,
baa nelmambaa-ba-na hiere a ji ne-ba. Maŋ ka ce nelle maŋ

* **10:10** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 2.8, 3.1-3. * **11:2** Diiloŋo nelle-i bande-i, ba gbɛ̃ *Yerusalɛmu yaa-i. † **11:4** Hĩɛma Tieŋo yaa Diiloŋo-i. ‡ **11:4** Niɛŋ Sakari sɛbɛ-i-na (Zacharie) 4.3,11-14.

nuɔ-i, nelle fande-i nebuɔ; ba gbuu Itieŋo-i kusuɔŋ-nu'i koyo. Ba gbãa bĩ nelle falle-i Sodɔmu§; ba gbãa bi bĩ-de Esipi di balaaŋgu maama-na.

10 *Diilopɔpuɔrbiemba hãi-baaŋ daaba kuliiŋgu ka silaa dɔlnu nelbiliemba-i ji cor. Ba mulãaŋ nuɔmba-i cor baa ba nelma-i; a ce dumaaŋo-na, ba ka ce ponsaaŋgu ma yerreŋ aa hã ba-naa bĩmbĩnni ponsaaŋ daaku-na.

11 Ŋga yinni siɛi baa boluoŋ daakuŋ juɔ cor, Diiloŋo hul fafalmu dii ba mɛmmu-na, ba sire. Bamaŋ taa ba ne-ba, korma fũnuŋ bel-ba.

12 Diilopɔpuɔrbieŋ daaba nu molo piiye baa-ba da gbagaga dɔrɔ-i-na wuɔ: «Nyugãaŋ na jo bande!» Ba ta ta ba nyugũŋ ku yaa nuɔ-i baa duherru, ba bigãarãamba ta ba ne ba ta ba kã.

13 Huɔŋgu faŋgu-na, hĩɛma gbuu sagalla. Maŋ sagalaaya dumaaŋo-na, nelle muonu yiɛŋgu diei. Da ba calnu-diɛ sɔmma cĩncieluo-i, sɔmma diei-i muyaanu. Nuɔmba neifieŋa siɛi nuɔsiba ndii tĩɛ-maŋ. Bamaŋ tĩyãa ba saa ku, ba kũɔma ta ma nyɛŋ. Ba ta ba piiye wuɔ: «Diiloŋo-i bibiɛŋo».

14 Hãalĩŋ-yaahuolo curaa, ŋga ma saa tĩ; siɛliŋ-wuoŋo jo dii.

Yɛrperiele buu

15 Ku huoŋgu-na, *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niehãi-wuoŋo bu u yɛrre-i. Nuɔmba namba ta ba piiye dɔrɔ-i-na da gbagaga wuɔ:
«Miwaaŋo yuntesĩnni-i fiɛfiɛ-i-na ni ciɛ Itieŋo da-u-diei niini,
fuɔ baa uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ.
Yuntesĩŋ daani ka tĩɛ baa ba yaa-i ni sa ji tĩ dede.»

16 Nuɔŋ daabaŋ piiye dumaaŋo-na, bĩncuɔmba komorre baa ba naa maŋ tĩɛnaana Diiloŋo caaŋgu-na, ba sire dũuna hiere a jaal Diiloŋo-i

17 aa cira:
«Itieŋ nuɔ, Diiloŋ nuɔ, Wɛimantieŋ nuɔ,
nii naa waa, aa nii dii.
Niŋ hũyãa nelle-i a pigãaŋ ŋ fõŋgõtesĩnni-i
i ce-ni kasi saa da-ni.
18 *Niɛraamba taa ba gãŋ baa-ni.
Ŋga fiɛfiɛ-i-na nuɔnɛi ka gãŋ baa-ba.
Ŋ ka pigãaŋ-ba ŋ jãyãmma-i.
Bikuomba gɛrma hii.
Ŋ cãarãamba maŋ waaŋ ŋ nelma-i, ba pãmmaŋ-huɔŋgu hii,
ka hel baa ŋ baamba maŋ kãaŋ-niŋ hiere,
nelbõmbõmbaa-ba-i baa nyuɔnyuɔ-baamba-i hiere ba pãmmaŋ-huɔŋgu hii.
Bamaŋ bi guɔlaayaŋ hĩɛma-i, ba kɔsuɔmaŋ-huɔŋgu yaa hii daaku-i.»

§ **11:8-9** ***Sodɔmu:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 18–19.

19 Baŋ juɔ piiye tĩ, *Diilodubuɔ maŋ dɔrɔ-i-na wuɔ puur,
*tobisĩnniŋ-kporuo wuɔ carra dii u huɔŋga-na, diiloŋ wuɔ doŋ
tuɔ nyiɛsĩŋ aa tuɔ naar. Terni-i hiere ijieni. Hĩɛma sagalla,
diiloŋo wuɔ tuɔ gbu u dãa baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa.

12

Gbɛrɛ

1 Ku huoŋgu-na, miɛ mi ne da gbɛrɛ naŋ temma dɔrɔ-i-na:
ciɛŋo naŋo. Uu naa dii bãanyufelle-i joŋgor temma, aa haa u
gbeini-i cɛiŋo-na aa dii nyantuoluo baa mɔɛŋa cĩncieluo baa a
hãi yuɔ.

2 Kusũŋgu waa-yuɔ a hi homma. Kuŋ bilaa-yo ta ku jaŋ-yo,
wuɔ tuɔ kaasĩŋ.

3 Miɛ mi ne tiraa da gbɛrɛ naŋo dɔrɔ-i-na: Jũŋo naŋo da dãa
baa yunni niehãi baa yiɛŋa cĩncieluo! Nyantuolbaa-ba waa u
yunni-na hiere.

4 U pelieŋgu pir mɔɛŋa-i yiɛŋgu diei nanna hĩɛma-na. Da ba
calnu mɔɛŋa-i sɔmma siɛi, u pirii sɔmma diei nanna. Wuɔ jo ji
yiɛra ciɛŋ daayo caaŋgu-na wuɔ duɔ bɔrɔ u hĩŋ biloŋo-i.

5 Ciɛŋ wuɔ bɔrɔ naacombiloŋo. Uŋ bi buɔra, baa biɛ biloŋo-i
kã baa-yo ka jĩna-yuɔ Diiloŋo caaŋgu-na. U waa tĩɛna u
fõŋgõtaaŋ-teterre-na. Naacombiloŋ daayo yaa saaya u sire waa
nilɛiŋa-i hiere a yuŋgu-na. U ka sire ce u fõŋgũɔ-i baa kɔlluŋ-
bũɔle.

6 Baŋ biyaa biloŋo-i ta baa-yo, nyuŋ wuɔ gbar suur hĩɛŋ-nu.
Diiloŋo naa tigiiŋ terieŋgu naŋgu dii hĩɛŋgu-na duɔ ka fiɛ-yo
yinni nuɔsiba niediei komuɔŋa siɛi.

7 Huɔŋgu faŋgu-na, bɛrru nandu sire dɔrɔ-i-na. Misɛl-i*
baa u napɔpuɔrbiemba yaa kãa ka suuye jũŋ daayo-i baa u
baamba-i.

8 Baŋ daa ba-naa dumaaŋo-na, baa yar jũŋo-i baa u
baamba-i, a ce dumaaŋo-na ba saa gbãa da ba tĩɛna dɔrɔ-i-na.

9 Ba siɛ-yo nanna hĩɛma-na. U yaa jĩɛbĩncɔiŋo-i. U yerre
yaa *Sitãni, dinande yaa *Bigãarãŋo. U yaa tãalãaŋ nuɔmba-i
hĩɛma-na hiere. Ba siɛ-yo nanna baa u pɔpuɔrbiemba-i hiere
hĩɛma-na.†

10 Miɛ mi ne da molo piiye dɔrɔ-i-na da gbagaga wuɔ:
«Fiɛfiɛ fuɔ, i kuraa.
I Diiloŋo pigãaŋ u fõŋgõtesĩnni-i baa u nellentesĩnni-i.
Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ,
fõŋgõtesĩnni dii u naŋ-na.
Umaŋ taa u cãl i baamba-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i Diiloŋo
yaaŋga-na,
ba duɔnya-yuɔ dɔrɔ-i-na.

---

* **12:7** Misɛl yaa *dɔrpɔpuɔrbiemba yuntieŋo-i. Niɛŋ Yuda sɛbɛ-i-na 9. † **12:9** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 3.1 baa Like sɛbɛ-i-na 10.18.

11 Tũmbiloŋo tãmma-i
baa Diiloŋ-nelma maŋ hilaa i baamba nunni-na,
ma yaa ciɛ ba yar-o.
Ba hĩɛrã kuliiŋgu-i ŋaa ku sa jaŋ-ba.
12 Terieŋgu faŋgu-na, namaa namaŋ dii dɔrɔ-i-na hiere, taa na nyɛ.
Ŋga namaa namaŋ dii hĩɛma-na, baa hũmma-na, sũlma haraa-nɛi!
Sitãni hiiriiye kã na wulaa baa hɔdulle,
u suyaa wuɔ u yinni saa ʧɛ bɔi.»

13 Jũŋoŋ juɔ'a u ne da u fɛrɛ hĩɛma-na, wuɔ sire cu cɛhuonaciɛŋ daayo huoŋ-nu.
14 Baa hã ciɛŋo-i kuɔcurɔ bũncɛmmu hãi, u yuul ka diire dii *hĩɛŋgu-na baŋ tigiiŋ terieŋgu maŋ hã-yo u duɔ ka ʧɛna ce bieŋa siɛi baa boluoŋgu jĩɛŋo baa da u yufelle.
15 Uŋ yuulii ka diire dumaaŋo-na, jĩɛŋo wuosa hũmma, kuɔ pãŋ ce nuoraaŋgu ta ku bũŋ da ku ka wuo ciɛŋo-i.
16 Hĩɛma yaŋ-yo aa naa yiɛrnu hũŋ daama yaaŋga-na, maa bũŋ jo ji suur hiere. Hĩɛma bir suuye.
17 Jũŋo huɔŋga fũnuŋ du baa ciɛŋo-i. Bisãlmba namba waa baa ciɛŋo-i. Jũŋo gũunu ka tuɔ gãŋ baa ba yaa-i. Bisãlŋ daaba yaa bamaŋ nuɔŋ Diiloŋo nuŋgu-i aa bel Yesu nelma-i nammu hãi.
18 Ku huoŋgu-na, jũŋo jo ji yiɛra dãmmaŋ-nuoraaŋgu nuŋgu-na tuɔ ne.

13

Bĩŋwobalŋo naŋo hilaa hũmma-na

1 Ku huoŋgu-na, miɛ mi ne da bĩŋwobalŋo naŋo hilaa dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na. U waa baa yunni niehãi baa yiɛŋa cĩncieluo. Nyantuolbaa-ba waa yiɛŋ daaya-na hiere. Aa Diiloŋo tuosĩnniŋ-yirɛiŋa naa nyɛgɛ̃ŋ u yunni-na hiere.
2 Bĩŋwobalŋ daayo waa ŋaa kɛ̃lŋo, u gbeini waa ŋaa dãŋkilaaŋ-gbeini aa u nuŋgu waa ŋaa jara nuŋgu.* Jũŋ wuɔ hã-yo himma-i baa yuntesĩnni aa bi hã-yo fɔ̃ŋgɔ̃bãmbãale.
3 Baa naa posol bĩŋwuoŋ daa u yuŋgu naŋgu-i babalaa, da ŋ ta ŋ ne-yo ŋaa u ka ku, ŋga pãaŋ daaku jo ji fɛ̃. Kuɔ ce nuɔmba-i hiere gbɛrɛ, baa ta ba nyaanu-yuɔ ba ne-yo.
4 Jũŋ uŋ hãa bĩŋwuoŋ daayo-i fɔ̃ŋgũɔ-i, nuɔŋ baa doŋ ta ba dũuna ba jaal jũŋo-i. Ba taa ba bi dũuna ba jaal bĩŋwuoŋo-i aa ta ba piiye wuɔ: «Hai gbãa saa u fɛrɛ baa bĩŋwuoŋ daayo-i? Hai gbãa yii baa-yo?»

---

* **13:2** Niɛŋ Daniɛl sɛbɛ-i-na (Daniel) 7.3-6.

5 Baa hã bĩŋwuoŋo-i hũmelle-i wuɔ u kaal u fɛrɛ aa u tuora
Diiloŋo-i. Ba hãa-yo hũmelle-i wuɔ u ce u bãaŋgu-i caamba
komuɔŋa hãi baa ba hãi.
6 Wuɔ doŋ tuɔ tuora Diiloŋo-i, u bĩɛna u yerre-i baa u dũŋgu
yerre-i ka cor baa bamaŋ dii u nelle-na hiere ba yirɛiŋa-i.
7 Baa bi hãa-yo hũmelle-i wuɔ u ce bɛrru baa Diiloŋ-
baamba-i. Kɛrɛ duɔ ce bɛrru-i baa-ba, u ka yar-ba. Ba haa-
yo dũnni-i hiere ni yuŋ-nu, baa terni-i hiere ni yuŋ-nu, baa
nelma-i hiere ma yuŋ-nu, baa nilɛiŋa-i hiere a yuŋ-nu.†
8 Da ma hel bamaŋ yirɛiŋa-i nyɛgãaŋ cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na dii
miwaaŋo jĩnamma-na, nelbiliemba-i hiere ba ka ta ba dũuna
ba jaal-o. Cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ daayo-i, baŋ kuɔ *Tũmbiloŋo maŋ,
fuɔ wuoŋo-i.
9 Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!
10 Diiloŋ duɔ cira ba bel umaŋ, ba ka bel-o; duɔ cira ba cãa
umaŋ nuoŋ-nu-i, ba ka bi cãa-ku. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ-
baamba saaya ba hĩrã ba kũɔma-i aa haa ba naŋga-i Diiloŋo-na.

Bĩŋwobalŋo naŋo hilaa hĩɛma-na

11 Miɛ mi ne tiraa da bĩŋwobalŋo naŋo hel hĩɛma-na u jo.
Yiɛŋa hãi waa u yuŋgu-na. A waa ŋaa tɛrbɛyuŋ-waaŋa. U taa
u piiye ŋaa jũŋ daa uŋ piiyeŋ dumaa.
12 Bĩŋwobalŋo maŋ hilaa hũmma-na uu naa hã-yo fɔ̃ŋgũɔ-i
u duɔ tuɔ ce himma-i aa fuɔ tĩɛna tuɔ ne u tuɔ ce. A ce
dumaaŋo-na, uŋ hilaa, u guor nelbiliemba ta ba dũuna ba jaal
bĩŋwobalŋo maŋ hilaa hũmma-na. Fuɔ yuŋgu yaa naa posol
babalaa aa fɛ̃.
13 Umaŋ hilaa hĩɛma-na, u taa u ce himma bɔi. Halle u taa
u ce dãamu ta mu hel dɔrɔ-i-na mu diire hĩɛma-na nuɔmba-i
hiere ba yufelle-na.
14 Uŋ daa fɔ̃ŋgũɔ maŋ tuɔ gbã u ce himma-i umaŋ hilaa
hũmma-na u yufelle-na, u taa u pira nelbiliemba-i. Uu naa
waŋ baa nuɔmba-i wuɔ baŋ posolaa bĩŋwobalŋo maŋ baa
jigãpɔruɔŋgu-i aa u saa ku, ba ce daaŋgu ba sisĩŋ-yo ba jĩna ba
ta ba dũuna ba jaal-o.
15 Baa naa hã bĩŋwobalŋo maŋ hilaa hĩɛma-na ku fɔ̃ŋgũɔ-i u
ce baŋ sisãaŋ umaŋ jĩna u tuɔ fiisa aa gbãa tuɔ piiye aa tuɔ bi
ko bamaŋ sa dũunaanaŋ ba jaal-o hiere.
16 Mafammaŋ ciɛ, bĩŋwuoŋ daa wuɔ guor nuɔmba-i hiere,
nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba-i baa nyuɔnyuɔ-baamba-i, waamba-i baa
nawalaamba-i, kɔraamba-i baa nebimba-i wuɔ ba dãnya ba
fɛrɛ ba nademmu-na sisɔ ba yaadãmma-na.
17 Dãnyuɔ duɔ uu si dii nuɔni maŋ nuɔ-i, ŋ siɛ gbãa sãa
bĩŋkũŋgu, ŋ siɛ bi gbãa suor bĩŋkũŋgu. Bĩŋwobalŋo yerre yaa
waa dãnyuɔ faŋo-i sisɔ niele maŋ saa baa u yerre-i.

† **13:7** Niɛŋ Daniɛl sɛbɛ-i-na (Daniel) 7.8,21,25.

18 Terieŋ daaku-i nelnurãaŋ-terieŋgu. Niel daade yaa nuɔsiba siɛi komuɔŋa siɛi baa niediei (666). Di pigãaŋ moloŋo naŋ sĩnni-i dumaaŋo-na. Umaŋ duɔ tuɔ cɛ̃ u jɔguɔŋ u ne.

14

Bamaŋ kuraa ba maama-i

1 Miɛ mi tiraa ne da *Tũmbiloŋo yiɛraaya *Sinyɔ-tãnuŋgu-na baa nelpũŋgu naŋ temma. Ba waa nuɔmba neifieŋ-komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo nuɔmba neifieŋa hãi. Tũmbiloŋo yerre-i baa u To diele naa nyɛgɛ̃ŋ ba yaadãmma-na.

2 Miɛ ta mi nu ba yalɛiŋa-i dɔrɔ-i-na. A taa a du ŋaa hũnjulamma, a taa a du ŋaa diiloŋo'i naaraa. A taa a du ŋaa ba mar konconni.

3 Ba waa ta ba hãl nalãfɛliɛŋgu fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaaŋga-na, bimuɔmba naa-baaŋ daaba yaaŋga-na, bĩncuɔmba bi yaaŋga-na. Da ma hel bafamba-na, molo siɛ gbãa suɔ nalãaŋ daaku-i hãl-ku. Diiloŋo sãa bafamba yunni yaa hĩɛma-na. Baa dii nuɔmba neifieŋ-komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo neifieŋa hãi.

4 Baa dii welewele, ba saa guɔla ba fɛrɛ baa caamba. Ba yaaŋ aa ta ba cu *Tũmbiloŋo huoŋ-nu uŋ kãŋ terni maŋ nuɔ-i hiere. Diiloŋo yufelle hilaa ba yaa-i nuɔ-i igɛ̃na nelbiliemba hɔlma-na u sãa ba yunni-i ba da ba ce fuɔ baa Tũmbiloŋo-i ba baamba.

5 Ba nunni saa puur baa coima-i dede. Cãlmuɔ si dii-bɛi.

Dɔrpɔpuɔrbiemba siɛi maama

6 Miɛ mi ne da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo yuul dii fɛ̃nfɛ̃lle-na u jo baa neldɔdɔlma namma. Nelma famma sa ji saara dede. U jo baa-ma duɔ ji waŋ-ma baa nelbiliemba-i terni-na hiere, dũnni-na hiere, nelmambaa-ba-na hiere baa nilɛiŋa-na hiere.

7 U taa u piiye da gbagaga wuɔ: «Diiloŋ uŋ ka gɛr nuɔmba ãndaaŋgu-i huoŋgu maŋ nuɔ-i ku hii tĩ, a ce dumaaŋo-na, taa na kãŋ-yo aa na ta na gbɛliɛŋ-yo. Taa na dũuna na jaal umaŋ hielaa dɔrɔ-i baa hĩɛma-i. Taa na jaal umaŋ hielaa nuoranni-i baa hũnfonni-i!»

8 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo tiraa cu dĩɛlã-wuoŋo-i tuɔ piiye wuɔ: «U muyaanu! *Babilɔni muyaanu! Nebuɔ maŋ cilaaŋ nilɛiŋa-i hiere baa u saasorsĩnni-i, u muyaanu!»

9 Unaa tiraa cu hãalĩŋ-wuoŋo-i tuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Umaŋ duɔ tuɔ dũuna bĩŋwobalŋo yaaŋga-na, sisɔ u karkuuyo* yaaŋga-na, aa dãnya u nadieŋga-na, sisɔ u yaadãmma-na,

---

* **14:9** ***Karkuuyo:*** Baŋ gbɛ̃ŋ karkuuyo maŋ bande-i-na, da ba sisĩŋ daaŋ-bĩŋkũŋgu, ba bĩ-ku yaa karkuuyo-i. Ku gbãa waa nɛliɛŋo, ku gbãa bi waa bĩŋwuoŋo'i baŋ sisãaŋ.

10 kutieŋo siɛ kor Diiloŋ-bɛrru-na. Diiloŋo ka pigäaŋ-yo u jäyämma-i. U ka waa ŋaa ba guoraa moloŋo hã-yo kombabal-amma u nyɔŋ. Kufaŋgu taamba ka muli̱ɛŋ dãŋgbɔguɔŋgu-na, dɔrpɔpuɔrbiemba yaaŋga-na, baa Tümbiloŋo yaaŋga-na.

11 Dãamu maŋ mulãaŋ-baŋ, mu sa ji di̱ŋ dede. Mu nyaasi̱nni sa ji yaŋ wurma-i dede. Bamaŋ dũunaanaŋ bi̱ŋwobalŋo yaaŋga-na, sisɔ u karkuuyo yaaŋga-na, bamaŋ dãanya ba fɛrɛ baa u yerre-i, ba cɛraa ba da fiisaaŋgu gbula.»

12 Ku'i ciɛ Diiloŋ-baamba-i, bamaŋ nuɔŋ u nuŋgu-i aa haa ba naŋga-i Yesu-i-na, ba saaya ba hi̱rã ba kũɔma-i.

13 Ku huoŋgu-na, mi nu molo piiye baa-mi dɔrɔ-i-na wuɔ: «Nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i: ‹A doŋ fiɛfiɛ-i-na, bamaŋ kuuŋ baa Itieŋo maama-i ba hɔmmu-na, ba yunni dɔlaa. *Diiloŋ-Yalle waaŋ-ma wuɔ ninsoŋo, kɛrɛ ba ka fiisa, ba silaa ce wɛima; ba ka da ba muli̱ɛma sullu-i.›»

Di̱mma hii karma

14 Miɛ mi tiraa ne a da nyaasi̱pilanni nanni dɔrɔ-i-na, moloŋo naŋo waa ti̱ɛna ni dɔrɔ-i-na, ŋaa Moloŋ-Biɛŋo. Sɛ̃nɛ-nyantuoluo waa u yuŋgu-na baa jukɔrdɔdɔlŋgu u naŋga-na.

15 *Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hel *Diilodubuɔ-i-na a piiye da gbagaga baa umaŋ waa ti̱ɛna nyaasi̱nni-na wuɔ: «Dĩmma vãa hi karma hi̱ɛma-na, biɛ ŋ jukɔruɔŋgu-i ŋ doŋ!»

16 Umaŋ waa ti̱ɛna nyaasi̱nni-na wuɔ biɛ u jukɔruɔŋgu-i a kar di̱mma-i hiere hi̱ɛma-na.

17 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo tiraa hel Diilodubuɔ-i-na dii dɔrɔ-i-na; jukɔrdɔdɔlŋgu bi waa baa fuɔ-i.

18 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo tiraa hel mumbuolmuŋ-terieŋgu-na, u yaa waa dãamu tieŋo-i. Wuɔ piiye da gbagaga baa jukɔruɔntieŋo-i wuɔ: «Ne! *Ɛrɛsɛ̃ biɛ hi̱ɛma-na, kã baa ŋ jukɔruɔŋgu-i ŋ ka kar-o.»

19-20 Wuɔ ce u jukɔruɔŋgu-i a kar ɛrɛsɛ̃-i hiere hi̱ɛma-na aa kũɔl-o kã baa-yo baŋ kãmal-oŋ kusuɔŋ-nu. Ku waa gborsan-niŋ. Baa jãmallã ɛrɛsɛ̃ daayo-i kãmal-o, tãmma bir yaŋ aa ta ma hel-yuɔ, gbuu ta ma bũŋ ŋaa nuoraaŋgu. Ma bũɔŋ kilobaa nuɔsũɔ komuɔŋa ndii temma.† Ma pupurma waa sũŋ duɔ suur, u bãl u nuoŋ-nu. Daaku-i hiere ku pigäaŋ Diiloŋo jäyämma yaa-i.

15

Dɔrpɔpuɔrbiemba juɔ baa ämbalma niehäi

† **14:19-20** Ma nyɛgäaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Ma bũɔŋ sitadibaa nuɔsiba niisiɛi.» A saanu baa miɛ niifinni-i, i gbäa saa-ba baa kilobaa nuɔsũɔ komuɔŋa ndii temma.

1 Miɛ mi ne a tiraa da gbɛrɛ naŋ temma dɔrɔ-i-na: *dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi baa ãmbalma niehãi ba nammu-na. Ãmbalperiema yaa-i. Diiloŋo ka pigãaŋ u jãyãmma-i baa ma yaa-i a perieŋ.

2 Aa da kulaŋgu naŋgu ŋaa nuoraaŋgu, ku caa ŋaa duɔleŋo, baa dãamu ku huɔŋga-na. Bamaŋ yaraa bĩŋwobalŋo-i, bamaŋ saa hũu-ma ta ba dũuna u karkuuyo* yaaŋga-na, bamaŋ saa siɛ ba haa u dãnyuɔ-i bɛi, ba waa yiɛra nuoraaŋ daaku-na. Diiloŋo naa hã-ba konconni

3 ba ta ba hãl *Tũmbiloŋo nalãaŋgu-i. Diiloŋ-cãarãŋo-i *Moisi hãlãa-ku cor.

Ba taa ba hãl wuɔ:

«Itieŋ nuɔ, Diiloŋ nuɔ, Wɛimantieŋ nuɔ.
Ŋ maacemma temma si dii fafaaŋgu-na.
Nilɛiŋa-i hiere a Itieŋ nuɔ.
Ŋ ãncemma faa aa tiraa vii.
4 Itieŋ nuɔ, nuɔnɛi Diiloŋ nuɔŋo-i ŋ diei yoŋ.
Hai moloŋo-i ka siɛ cira u siɛ kãalã-niɛ?
Hai moloŋo-i ka siɛ cira u siɛ bĩ ŋ yefafalle?
Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba daa niŋ pãŋ fafamma dumaa baa ba yufelle.
Ba ka jo ji dũuna jaal-ni hiere.»

5 Ku huoŋgu-na, miɛ mi ne da *Diilodubuɔ-i dɔrɔ-i-na u puurii, aa da *Tobisĩnniŋ-dũŋgu-i dii huɔŋga-na.

6 Uŋ puurii dumaaŋo-na, dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi maŋ naa bella ãmbalma-i, baa hel. Baa naa dii joŋgorpiɛlmba aa pɛ̃yɛ̃-bɛi baa sɛ̃nɛ-kpãŋkpanni. Ba joŋgorbaa-ba taa ba carra.

7 Bimuɔmba naa-baaŋ daaba-na, unaŋo hã *dɔrpɔpuɔrbieŋ niehãi-baaŋ daaba-i sɛ̃nɛ-cimmu niehãi. Muu naa yu hiere baa Diiloŋ-bɛrru, fuɔ maŋ dii gbula.

8 Diiloŋo bɔbɔima-i baa u himma ce Diilodubuɔ wuɔ pãŋ yu baa nyaasĩnni a ce molo saa naa waa u gbãa suur-yuɔ, fuɔ dɔrpɔpuɔrbiembaŋ juɔ baa ãmbalma niehãi maŋ ma cor igɛ̃na.

16

1 Ku huoŋgu-na, miɛ nu molo piiye da gbagaga Diilodubuɔ-i-na baa dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi-baaŋ daaba-i wuɔ: «Di-iloŋ-bɛrru maŋ cimmu niehãi-muuŋ daamu-na, kãaŋ na ka kũnna-duɔ hĩɛma-na.»

2 Dɔrpɔpuɔrbilo-dĩɛlãŋo ta kã ka jier u kaaŋga-i hĩɛkuole-na. Pãbabalanni naŋ temma doŋ ta ni kar bĩŋwobalŋo dãnyuɔŋ waa bamaŋ nuɔ-i aa ba ta ba dũuna u karkuuyo* yaaŋga-na. Pãŋ daani maama saa naa fa baa jamma-i.

---

* **15:2** ***Karkuuyo:*** Niɛŋ 14.9 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na. * **16:2** ***Karkuuyo:*** Niɛŋ 14.9 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

3 Hãalĩŋ-wuoŋo kã ka jul u kaaŋga-i dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na. Hũmma bir hiere ŋaa bikuloŋ-tãmma, a ce dumaaŋo-na bĩmbaamba maŋ waa hiere hũmma-na baa ku.

4 Siɛliŋ-wuoŋo kã ka jier u kaaŋga-i nuoranni-na baa hũnfonni-na, hũmma bir hiere tãmma.

5 Miɛ nu dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ hũmma tieŋo-i u ciɛra wuɔ:
«Diilo, nuɔni maŋ dii, nuɔni maŋ waa;
nuɔni maŋ Diiloŋ nuɔ, ŋ fafaaŋgu temma si dii.
Niŋ ciɛ nel daama-i dumaa, ma yaaŋga yaa dumaaŋo-na.
6 Baŋ kuɔ ŋ baamba-i baa ŋ *pɔpuɔrbiemba-i,
ku'i ciɛ ŋ hã-ba tãmma wuɔ ba nyɔŋ.
Baŋ taa ba taara kumaŋ ba daa-ku.»

7 Ku huoŋgu-na, mi nu molo piiye mumbuolmuŋ-terieŋgu-na wuɔ: «Ninsoŋo! Itieŋ nuɔ, Diiloŋ nuɔ, Wɛimantieŋ nuɔ, ŋ maacemma-i hiere ma faa. Da ŋ pã umaŋ baa kumaŋ, ku'i saaya baa-yo.»

8 Naaliŋ-wuoŋo kã ka jier u kaaŋga-i bãanyufelle-na. Diɛ pãŋ bir ŋaa dãamu gbuu ta ku ye nuɔmba-i.

9 Bãaŋguŋ fiɛ ku ye-ba, ba saa nanna ba ciləbabalaŋo-i a fɛ̃ Diiloŋo huɔŋga-i, ba bir yaŋ aa ta ba tuora-yuɔ, ŋ siɛ suɔ wuɔ mamaŋ daaŋ-baŋ daama-i ma tieŋo yaa ufaŋo-i.

10-11 Diiluŋ-wuoŋo kã ka jier u ciiŋga-i bĩŋwobalŋo fɔŋgɔ̃taaŋ-teterre-na, u nilɛiŋa-i hiere aa pãŋ bir da kullu. Pãnniŋ karaa nuɔmba-na ta ni mulĩɛŋ-ba, baa gbuu ta ba wuo ba nyiɛni-i, ba saa nanna ba ciləbabalaŋo-i, ba bir yaŋ aa ta ba tuora Dɔrwuoŋo-i.

12 Niediei-wuoŋo kã ka jul u kaaŋga-i nuorabuɔ naŋo-na, ba bĩ-yo Efurata. Nuoraaŋ daa kuɔ pãŋ kuol a ce jãmatigibaa-ba maŋ hilaaŋ bãpagũŋgu-na ba da ba da muncormu.

13 Ku huoŋgu-na, mi da *jĩnabaa-ba siɛi. Unaŋo taa u hel jũŋo nuŋgu-na, unaŋo-i bĩŋwobalŋo nuŋgu-na, unaŋo-i u pɔpuɔrbiloŋo nuŋgu-na.† Jĩnabaa daaba waa ŋaa mamaalmba.

14 Ba yaa *Sitãni cãarãamba-i ta ba ce himma-i. Ba ka wuɔra gbura jãmatigibaa-ba-i hiere hĩɛma-na wuɔ ba ji gãŋ baa Diiloŋo-i Wɛimantieŋo-i uŋ ka pigãaŋ u jãyãmma-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i.

15 Itieŋo waaŋ-ma wuɔ: «Niɛŋ, mi ka jo ŋaa cuoyuo muɔ. Umaŋ duɔ saa gonya duɔfũmmu aa tigiiŋ tĩɛna baa u joŋgorbaa-ba-i u nuoŋgu-na, u yuŋgu dəlaa. U siɛ hel bebelle, a ce dumaaŋo-na senserre siɛ da-yo baa banamba-i.»

16 Jĩnabaa baa tigiiŋ jãmatigibaa-ba-i terieŋgu naŋgu-na, ba bĩ-ku ebiremma-na «Armagedõ».

† **16:13** Bĩŋwobalŋo yaa bĩŋwuoŋo maŋ hilaa hũmma-na aa u pɔpuɔrbiloŋo yaa umaŋ hilaa hĩɛma-na. Niɛŋ sapitiri-i-na 13.

17 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niehãi-wuoŋo fara jier u ciiŋga-i
a guɔla fafalmu-i. Miɛ nu molo piiye da gbagaga fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-
teterre-na Diilodubuɔ-i-na wuɔ: «Ma tĩɛ!»
18 Huɔŋgu faŋgu-na, diiloŋ wuɔ doŋ tuɔ nyiɛsĩŋ aa tuɔ naar,
terni-i hiere ijieni. Hĩɛma gbuu sagalla baa fɔ̃ŋgũɔ. Diiloŋ uŋ
hielaa nelbiliemba-i ma temma saa sagalla dede!
19 Maŋ sagalaaya dumaaŋo-na, nebuɔ maŋ baŋ bĩŋ-yoŋ
*Babilɔni-i wuɔ taalnu sɔmma siɛi. U maacembabalamma
saa karaanu Diiloŋo-i, wuɔ pigãaŋ-yo u jãyãmma-i. U ciɛ-yo
ŋaa ba hãa moloŋo kombabalamma u nyɔŋ. Aa nilɛiŋa naŋa-i
jãmalãbaa-ba-na hiere aa muonu.
20 Tãnni gbuo hiere baa dãmmaŋ-nuoraaŋguŋ diyaa hĩɛma
maŋ huɔŋga-i, molo saa suɔ niŋ curaa kusuɔŋ-nu.
21 Diiloŋ wuɔ tuɔ dãa baa tãmpɛ̃kãŋkarɛiŋa u naŋ nuɔmba-i.
Tãlle diei gbãa yu kilobaa komuɔŋa hãi. Kuŋ gbuu silaa balaŋ
cor dumaaŋo-na, nuɔmba ta ba tuora Diiloŋo-i.

17

Babilɔni dii ŋaa saasorciɛŋo

1 Ku huoŋgu-na, *dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi maŋ waa baa
cimmu niehãi, unaŋo jo ji gbɛ̃-mi wuɔ: «Jo mi ji pigãaŋ-ni
kumaŋ ka haa saasorciɛŋo maŋ tĩɛnaana kanni hɔlma-na.
2 Jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere ba gaala baa-yo, u
guɔlaaya nuɔmba yunni-i cor baa u saasorsĩnni-i nilɛiŋa-na
hiere.»
3 Uŋ waaŋ mafamma-i, *Diiloŋ-Yal diɛ sire-miɛ. Mi da
dɔrpɔpuɔrbiloŋ daa u kãa baa-mi hĩɛŋ-nu. Miɛ mi ne da
ciɛŋo naŋo tĩɛnaana bĩŋwodãama naŋo-na, Diiloŋo tuosĩnniŋ-
yirɛiŋa'i nyɛgãaŋ gbuo bĩŋwuoŋ daayo-i hiere. U waa baa
yunni niehãi baa yiɛŋa cĩncieluo.
4 Ciɛŋ daayo naa gbuu diyaa u fɛrɛ baa kompafafaŋga naŋga,
ka waa dãa kaaŋga. Sɛ̃nɛ saa waa dɛi u nuoŋgu-na baa u nieŋa-
na a naara u niibilenni-i. Sɛ̃nɛ-ciiŋga waa u naŋga-na, kaa naa
yu baa kakarkuoŋ-bĩmbĩnni, baa saasor-bĩmbĩnni.
5 Yerre nande naa nyɛgɛ̃ŋ u yaadãmma-na. Di yuŋgu naa
fuo. Ku yaa daaku wuɔ: «Babilɔnibuɔ yaa-i, saasorbaa-ba nyu
yaa-i, kakarkuoŋo maŋ ciɛŋ hiere miwaaŋo-na u nyu yaa-i.»
6 Mi ne da ciɛŋ daayo nyuɔŋ Diiloŋ-baamba tãmma-i a ye cor
kolmaŋ temma. Baŋ kuɔ bamaŋ Yesu maama-na, u nyuɔŋ ba
tãmma-i ye. Miŋ daa ciɛŋ daayo-i daŋ damma-i, kuɔ ce-mi
gbɛrɛ.
7 Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ gbɛ̃-mi wuɔ: «Baa yaŋ ku ce-ni gbɛrɛ!
Ciɛŋ daayo-i baa bĩŋwuoŋo maŋ tũyãa-yo, mi ka firre-bɛi
pigãaŋ-ni.
8 Niŋ daa bĩŋwuoŋo maŋ daayo-i baa yunni niehãi baa yiɛŋa
cĩncieluo-i, uu naa waa yiinaa-i-na, ŋga fiɛfiɛ-i-na uu si dii, u

kuu. Ŋga u ka sire hel fobabalaaŋgu-na. Duɔ hel, u ka kã baa u yaaŋga ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ. Nelbiliemba maŋ ba yirɛiŋa si dii cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na dii miwaaŋo jĩnamma-na, da ba ji da-yo, ku ka ce-ba gbɛrɛ. Uu naa waa, fiɛfiɛ-i-na, uu si dii, ŋga u ka bir jo.

9 «Terieŋ daaku-na fuɔ ŋ waa cɛ̃cɛ̃muntieŋ nuɔ baa nelnurãŋ nuɔ. Bĩŋwuoŋo yunni niehãi pigãaŋ tãnni niehãi ciɛŋ daayoŋ tĩɛnaana nimaŋ nuɔ-i. Ni bi pigãaŋ jãmatigibaa niehãi.

10 Jãmatigibaa niehãi-baaŋ daaba-na, ba ndii ciɛ ba bãaŋgu-i cor tĩ, aa u diei dii tuɔ ce u kũŋgu-i; niehãi-wuoŋo saa hi nyugũŋ yogo. Duɔ ji nyugũŋ, u siɛ cɔ.

11 Bĩŋwuoŋo maŋ naa waa aa u saa ji waa, u nuŋgu dii jãmatigibaa niehãi-baaŋ daaba-na. U ka tiraa bir jo ji ce jãmatigi, ba ce jãmatigibaa niisiɛi. U ka kã baa u yaaŋga ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ.

12 «Yiɛŋa cĩncieluo maŋ niŋ daa-ya bĩŋwuoŋo-na daaya-i, jãmatigibaa-ba'i dumaaŋo-na, ŋga ba saa doŋ ba bãaŋgu-i yogo. Ba ka hã-ba hũmelle-i ba ce ba bãaŋgu-i baa bĩŋwuoŋo-i lɛr diei yoŋ.

13 Nelma diei dii jãmatigibaa daaba hɔmmu-na hiere; ma yaa daama: a ce ba fɔ̃ŋgũɔ-i ta ba cãa bĩŋwuoŋo-i baa-yo.

14 Ba ka sire ka kar bɛrru *Tũmbiloŋo-na, ŋga Tũmbiloŋ uŋ yeŋ yuntaamba-i hiere ba Yuntieŋo, aa tiraa waa jãmatigibaa-ba-i hiere ba Jãmatigi, u ka yar-ba. U baamba-i, uŋ bĩɛ bamaŋ, u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, bamaŋ haa ba naŋga-i yuɔ ba ka bi yar jãmatigibaa daaba-i.»

15 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo tiraa gbɛ̃-mi wuɔ: «Niŋ daa kanni maŋ saasorciɛŋ uŋ tĩɛnaana kusuɔŋ-nu, ni pigãaŋ nuɔmba'i dumaaŋo-na, ni pigãaŋ nilɛiŋa'i dumaaŋo-na, ni pigãaŋ nelmambaa-ba'i dumaaŋo-na.

16 Niŋ daa yiɛŋa cĩncieluo maŋ daaya-i, mi waaŋ-ma baa-ni miɛ jãmatigibaa-ba'i dumaaŋo-na; bafamba-i baa bĩŋwuoŋo-i ba ka bigãaŋ saasorciɛŋo-i. Ba ka hũu u nagãŋ-niini-i aa firre-yuɔ yaŋ-yo bebelle. Ba ka wuo-yo aa caa u boini-i baa dãamu.

17 Diiloŋo yaa diyaa-ma ba hɔmmu-na wuɔ ba ce-ma dumaaŋo-na, kɛrɛ u taara-mɛi dumɛi. Ba ka ce kuuduɔŋgu a ce ba fɔ̃ŋgũɔ-i ta ba cãa bĩŋwuoŋo-i baa-yo. Ba ka ta ba ce dumɛi ba cie Diiloŋo uŋ waaŋ mamaŋ hiere maŋ ka perieŋ ce yiiŋgu maŋ nuɔ-i.

18 «Aa niŋ daa ciɛŋo maŋ daayo-i, u yaa *Babilɔni-i, u yaa nebuɔ-i, u yaa jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere ba yuŋgu-na.»

18

Babilɔni muonumma hii

1 Ku huoŋgu-na, mi da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hilaa dɔrɔ-i-na tuɔ hiire u jo. U waa nelbuɔ, u taa u caa ŋaa duɔleŋo, a ce hĩɛma-i hiere da cerre.
2 U piiye da gbagaga wuɔ:
«U muyaanu! Babilɔnibuɔ muyaanu hiere.
Terieŋgu ciɛ *jĩna ba terieŋgu fiɛfiɛ-i-na, ku ciɛ jĩna ba muncɔmmu.
Huribabalaamba maŋ molo sa taara u da ba yufelle, ba kãa ka tĩɛ kusuɔŋ-nu'i.*
3 Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba diyaa ba gboluoŋgu u saa-sorsĩbabalanni-na.
Jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere ba gaala baa-yo aa u bisĩnniŋ-hãlmaaŋgu ciɛ torgociraamba ce waamba hĩɛma-na hiere.»
4 Ku huoŋgu-na, mi tiraa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mɛi baaŋ namaa, siireŋ na hel *Babilɔni huɔŋga-na, ni ma'i sĩ, na nunni ka waa u ãmbabalma-na, aa kumaŋ ka haa-yuɔ, da na tĩɛna, ku ka bi haa-nɛi.
5 U ãmbabalma haaya ma-naa fuɔ ka ta ma yiɛya diiloŋo-i. Ma diei-maama saa karaanu Diiloŋo-i.
6 Uŋ haa kumaŋ banamba-na, suuŋ ku sɔlaaŋgu-i yuɔ. Uŋ ciɛ karaaŋgu maŋ baa nuɔmba-i, ciɛŋ ku temma yuɔ na tir. Uŋ hãa nuɔmba-i koŋgbaaŋo maŋ temma-i ba nyɔŋ, diyaaŋ mamaŋ biɛ yaŋ mafamma-i tir na hã-yo.
7 Uŋ taaraaya yerre-i dumaa, aa ce u bãaŋgu-i dumaa baa gbeiŋa-i, haaŋ mulĩɛma-i yuɔ dumɛi baa yaahuolo-i. Duɔ ce u tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ: ‹Mii dii ta mi ce mi bãaŋgu-i ŋaa jãmatigi muɔ. Bikulciɛŋ muɔ sĩ, aa balaaŋgu cɛraa ku da-mi.›
8 Yinduɔŋgu yoŋ ãmbabalma-i hiere ma ka cure-yuɔ: Jarma ka har-yuɔ, balaaŋgu ka har-yuɔ, nyulmu ka bi har-yuɔ. Fuɔ fɛrɛ-i dãamu ka caa-yo. Ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-bɛrru-i ponsaaŋ-duulu sĩ.»†
9 Jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere baŋ gaala baa-yo aa ce ba bãaŋgu-i baa-yo, da ba ji da nyaasĩnni-i tugugu u yudɔrɔ-i-na, ba ka pãŋ haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal.
10 Korma ka da-ba ba yiɛra da yargaa ta ba fara ba ne aa ta ba piiye wuɔ:
«Gbɛrɛ hayo-i temma-i daayo-i!
Babilɔni naŋ sũlŋ daama!
Nuɔ baa ŋ fõŋgũɔ-i baa ŋ bɔbɔima-i hiere ŋ guɔlamma saa gbuu boŋ bãaŋgu.»‡
11 Torgociraamba-i hiere hĩɛma-na ba ka bi waa kuliiŋ-kaaluŋ-nu wuɔ molo siɛ da sãa ba niisuorni-i.

---

* **18:2** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 13.19-22. † **18:8** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 48.8-9. ‡ **18:10** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 26.16-17.

12 Sɛ̃nɛ dii baa-ba, baa wargbɛ, baa niibilefafanni-i ni sĩnni-na hiere, baa kompafafammu-i mu sĩnni-na hiere, baa dɛnni maŋ hũɔŋ vãmmu, baa gbɛ̃lŋ-nyiɛniŋ-bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere, baa daafafanniŋ-bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere, baa kɔvɛ̃lluŋ-bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere, baa kɔlluŋ-nobimba-i ba sĩnni-na hiere, baa tãlɛ̃fɛfɛiŋa-i a sĩnni-na hiere.

13 Baŋ ceŋ nantiilma-i baa fiɛlu maŋ, duu dii du sĩnni-na hiere, baa natikolobaa-ba-i, baa *miir baa wusũnambaa-ba-i. Duvɛ̃ŋɔ dii, namma dii, jũmmu dii, dĩmma dii, niimba dii, tũlmba dii, sũnaamba dii, wotorobaa-ba dii, kɔraamba bi dii.§

14 Ba ka ta ba piiye wuɔ: «Babilɔni, niŋ taa ŋ kuye nimaŋ hiere ni taa nyaasĩnniŋ, ŋ bĩmbĩfafanni taa aa yaŋ-ni; ŋ cɛraa ŋ tiraa da-ni.»

15 Torgociraamba maŋ ciɛ bĩŋkũntaamba Babilɔni-i-na, korma ka da-ba ba yiɛra da yargaa ta ba fara ba ne aa ta ba kaal kuliiŋ-kaaluŋgu*

16 aa ta ba piiye wuɔ:

«Gbɛrɛ hayo-i temma-i daayo-i!

Nebuɔ maŋ taa u diyaa u fɛrɛ baa kompafafammu-i mu sĩnni-na hiere, baa niibilefafanni-i ni sĩnni-na hiere, baa sɛ̃nɛ-bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere.

17 Bĩmbĩfafaŋ daani bĩɛnamma saa gbuu boŋ bãaŋgu.»

Bamaŋ taaraayaŋ ba nuŋ-juuru-i dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na: Baatoŋ-gbartaamba-i, hũncortaamba-i, baa bamaŋ ciɛŋ maacemma baatombaa-ba-na, da ba ji da nyaasĩnni-i tugugu nelle yudɔrɔ-i-na, ba ka yiɛra da yargaa

18 ta ba fara ba ne aa ta ba piiye da gbagaga wuɔ: «Nel daade bɔbɔima temma saa waa!»

19 Ba ka kũɔl hĩɛma kũnna ba yunni-na aa haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal aa ta ba piiye wuɔ:

«Gbɛrɛ hayo-i temma-i daayo-i!

Nebuɔ maŋ ciɛ baatontaamba ce waamba hiere baa u bisĩnniŋ-hãlmaaŋgu-i, u bĩɛnamma saa gbuu boŋ bãaŋgu.»†

20 Dɔrtaaŋ namaa, taa na nyɛ! Diiloŋ-baaŋ namaa, taa na nyɛ! Yesu *pɔpuɔrbieŋ namaa, taa na nyɛ! *Diilopɔpuɔrbieŋ namaa, taa na bi nyɛ! Nebuɔ daa uŋ ciɛ karaaŋgu maŋ baa-na, Diiloŋo pãa-yo baa kufaŋgu sullu yaa-i.

21 Ku huoŋgu-na, mi da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo-i, fõŋgũɔ waa-yuɔ. U biyaa tãmpɛ̃buɔ naŋo-i, uu dii ŋaa namɛlle, a fara naŋ-yo dii-yo dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na aa cira: «Babilɔni, nuɔ

§ **18:13** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 27.12-13,22. * **18:15** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 27.31,36. † **18:19** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 27.29-34.

baa ŋ bɔbɔima-i hiere, ba ka fara nanna-niɛ dumandɛ'i nuɔ-i, molo siɛ tiraa da ŋ yufelle.

22 Fãnaa siɛ ji waa ŋ huɔŋga-na, koncomaraamba siɛ ji waa, tulahultaamba siɛ ji waa, gbamaraamba siɛ ji waa, nagãŋ-maacenciraamba siɛ ji waa. Molo cɛraa u tiraa nu buoŋ dumma ŋ huɔŋga-na.

23 Fitĩŋ-cecerma ka gbuo gbula. Molo sa ji tiraa waŋ cɛjãlleŋ-maama ŋ huɔŋga-na. Kumaŋ ciɛ ku gbuo-niɛ dumaaŋɔ-na, ŋ torgociraamba ciɛ ba fɛrɛ ba temma si dii hĩɛma-na hiere, aa ŋ piɛra nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere baa ŋ isɔmma-i.

24 A naara kufaŋgu-i, ba kuɔ Diilopɔpuɔrbiemba-i baa Di-iloŋ-baamba-i naŋ huɔŋga yaa nuɔ-i. Baŋ kuɔ bamaŋ hiere hĩɛma-na, ŋ nuŋgu dii ba kuliiŋgu-na.»

19

1 Ku huoŋgu-na, mi nu ŋaa nelpũŋgu'i piiyeŋ da gbagaga dɔrɔ-i-na wuɔ:
«Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!
Koŋkoro dii baa u yaa-i, bɔbɔima gbĩɛ baa u yaa-i,
himma dii baa u yaa-i.
2 U maacemma faa aa ma yaaŋga yaa dumaaŋo-na.
U gãaŋ baa saasorcɛnampãnto maŋ taa u celieŋ nuɔmba-i hĩɛma-na hiere baa u kakarkuoŋo-i.
Uŋ kuɔ Diiloŋ-cãarãamba maŋ,
Diiloŋo suu ku sɔlaaŋgu-i yuɔ.
3 Nebuɔ daayo dãamu sa ji dĩŋ dede,
u nyaasĩnni sa ji yaŋ wurma-i dede.»
Aa naa tiraa cira:
«Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!»

4 Bĩncuɔmba komorre baa ba naa-baaŋ daaba-i, a naara bimuɔmba naa-baaŋ daaba-i*, ba sire dũuna jaal Diiloŋo-i fõŋgõtaaŋ-teterre-na aa ta ba piiye wuɔ:
«Ninsoŋo! Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!»

Tũmbiloŋo dɔrŋo ponsaaŋgu-i

5 Mafammaŋ ciɛ, molo niɛ piiye fõŋgõtaaŋ-teterre yaŋga-na wuɔ:
«Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!
Namaa namaŋ cãaŋ-yoŋ, namaa namaŋ kãaŋ-yoŋ,
nelbõmbõmbaa namaaŋo-i, baa nyuɔnyuɔ-baaŋ namaaŋo-i hiere,
taa na jaal Diiloŋo-i.»

6 Ku huoŋgu-na, mi da ŋaa nelpũŋgu'i piiyeŋ. Ba piiyuo taa u du ŋaa hũnjulamma. Ku waa ŋaa diiloŋ-naarma. Ba taa ba piiye wuɔ:

---

* **19:4** Bĩncuɔŋ daaba-i baa bimuɔŋ daaba-i, niɛŋ 4.4,6.

«Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!
Itieŋo-i Diiloŋo-i Wɛimantieŋo yaa wɛima-i hiere ma yuŋ-nu fiɛfiɛ-i.
7 Yaaŋ i yaŋ i həmmu fɛ̃ i tiɛ nyɛ
aa tiɛ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i!
*Tũmbiloŋo dərŋo ponsaaŋgu hii tĩ,
u dərŋo tigiiŋ u fɛrɛ tĩ.
8 Ba hãa dərciɛŋo-i joŋgorfɛlɛŋo u dii.
Baŋ nyiɛ-yo baa kompaŋga maŋ, ka caa da muimui!»

Kompaŋ daaka pigãaŋ Diiloŋ-baamba maacenfafamma yaa-i.

9 *Dərpəpuərbiloŋo gbɛ̃-mi wuɔ: «Nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i wuɔ: ‹Baŋ bĩɛ bamaŋ *Tũmbiloŋo kãlle-na, ba yunni dəlaa.›» Aa tiraa cira: «Nel daama-i hiere ma hilaa Diilo fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-nu, huhurma sĩ mɛi.»

10 Mi dũuna u yaaŋga-na miɛ mi jaal-o, u gbɛ̃-mi wuɔ: «Baa ce dumaa! Muɔ baa nuəŋo-i baa bamaŋ wuɔyaaŋ Yesuŋ juɔ baa ninsoŋo maŋ u hũmelle-i, ii dii kuuduəŋgu yaa-i. Diiloŋ-cãarãaŋ miɛ hiere, unaa saa maar unaŋo. Diiloŋo'i gbĩɛ baa jaaluŋ daaku temma-i.»

Yesuŋ juɔ baa ninsoŋo maŋ, *Diilopəpuərbiembaŋ waaŋ mamaŋ hiere, ma hilaa u yaa nuɔ-i.

Bɛrru wuyaa bĩŋwobalŋo-i

11 Ku huoŋgu-na, mi da dərə puurii. Uŋ puurii dumaaŋo-na, mi da naacolŋo naŋo nyugãaŋ sũmpilaŋ-na. Ba bĩ naacolŋo-i Nelviiŋo, u yerre nande yaa Ninsontieŋo. U suɔ gɛrma aa u ce bɛrru-i u ninsoŋ-na.

12 U yufieŋa taa a caa ŋaa dãamu, aa nyantuolbaa-ba waa bəi u yuŋgu-na. Yerre nande naa nyɛgɛ̃ŋ yuɔ, da ma hel fuɔ-i-na molo sa suɔ di yuŋgu-i.

13 Joŋgoruo maŋ waa u nuoŋgu-na, uu naa gbuo baa tãmma hiere. U yerre nande yaa waa wuɔ: Diiloŋ-nelma.

14 Dərsorosibaa-ba cu u huoŋ-nu baa sũmpiɛlmba aa naa dii bĩmbĩpiɛlni, dugaaŋgu saa waa ku diei nuɔ.

15 Jigãpəruəŋgu waa u nuŋgu-na, ku maama saa naa fa baa dədəlma-i. U ka ce ku yaa-i a muo nuəmba-i nilɛiŋa-na hiere. U yaa ka waa ba yuŋ-nu baa kɔlluŋ-bũəle. U yaa ka bi kãmal-ba ŋaa baŋ kãmal *ɛrɛsɛ̃ dumaa a hiel u hũmma-i, ku yaa ba ka suɔ Itieŋo-i Diiloŋo jãyãmma-i.

16 U sĩnni nyɛgãaŋ u joŋgoruo-i-na baa u corre-na wuɔ: «Jãmatigi ba Jãmatigi, yuntaamba Yuntieŋo.»

17 Ku huoŋgu-na, mi da *dərpəpuərbiloŋo naŋo yiɛraaya bãanyufelle-na. Wuɔ piiye da gbagaga baa dũnaamba-i baa kpaalbaa-ba-i dii fɛ̃nfɛ̃lle-na wuɔ: «Diiloŋo ciɛ kãlle, juɔŋ na ji wuo niiwuoni-i.

18 Juɔŋ na ji wuo jãmatigi ba kũɔma-i baa sorosi ba maama-i, baa ba yuntaamba bi maama-i. Juɔŋ na ji wuo sũnaamba-i baa ba taamba kũɔma-i. Nelbiliemba-i hiere ba kũɔma dii: Kɔraamba-i baa nebimba-i, ba kũɔma dii; nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba-i baa nyuɔnyuɔ-baamba maama bi dii, juɔŋ na ji wuo.»

19 Ku huoŋgu-na, mi da bĩŋwobalŋo-i baa jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere ba tigiiŋ baa ba sorosibaa-ba-i da ba ce bɛrru baa sũmpilantieŋo-i baa u bi sorosibaa-ba-i.

20 Sũmpilantieŋ wuɔ bel bĩŋwobalŋo-i baa u pɔpuɔrbiloŋo-i†. Pɔpuɔrbiloŋo faŋo yaa taa u ce gbɛrɛ-wɛima-i u cu nuɔmba yammu-i ba ta ba cu bĩŋwobalŋo huoŋ-nu. Bamaŋ naa haa bĩŋwobalŋo dãnyuɔ-i ba fɛrɛŋ nuɔ aa ta ba dũuna u karkuuyo‡ yaaŋga-na, u ciɛ gbɛrɛ-wɛima famma yaa a pira-bɛi. Sũmpilantieŋ uŋ bilaa-ba, wuɔ dii-ba cicɛ̃lma dãŋgbɔguɔŋgu naŋ temma-na, ku maama saa fa baa hũlãaŋgu-i.

21 Aa naa ko ba sorosibaa-ba-i hiere nanna baa jigãpɔruɔŋgu maŋ waa u nuŋgu-na. Dũnaamba-i hiere baa kpaalbaa-ba-i baa jo ji ta ba ce ba bãaŋgu-i.

20

Bieŋ nuɔsiba ndii yuntesĩnni-i

1 Ku huoŋgu-na, miɛ mi ne da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hiire u jo. Fobabalaaŋgu diele waa u naŋga-na baa jɔlgɔbuɔ naŋo.

2 Uŋ juɔ ji hi, u bel jĩɛbĩncɔiŋo-i. U yerre yaa *Sitãni, dinande yaa *Bigãarãŋo. U bilaa-yo vaa-yo baa jɔlgɔ-i u duɔ ce bieŋ nuɔsiba ndii.

3 Uŋ vaa-yo dumaaŋo-na, u sɛ-yo dii-yo fobabalaaŋgu-na aa gbonu-kuɔ baa diele-i aa tiɛlaa-kuɔ wuɔ u baa gbãa hel ka pira moloŋo bieŋ daaya hɔlma-na. Bieŋ daaya da a cor, ba ka suɔ hiel-o nanna u da yinni cɛllɛ.

4 Kufaŋgu huoŋgu-na, mi da fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-titiɛŋa. Bamaŋ waa tĩɛna-yɛi ba hãa-ba fɔ̃ŋgũɔ-i ba ta ba gɛr. Aa baŋ kuɔ bamaŋ wuɔ ba cuu Yesu ninsoŋo huoŋ-nu, baŋ kuɔ bamaŋ Diiloŋ-nelma maama-na, miɛ bi da bafamba yalɛiŋa-i. Kufaŋgu taamba saa ta ba dũuna bĩŋwobalŋo yaaŋga-na baa u karkuuyo* bi yaaŋga-na. Ba saa naa bi haa u dãnyuɔ-i ba fɛrɛŋ nuɔ. Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, baa sire kuoŋ-nelle-na a jo ji tĩɛna fɔ̃ŋgũɔ-i-na baa *Kirsa-i da ba ce bieŋ nuɔsiba ndii.

5 Kuomba siredĩɛlãmma yaa-i mafamma-i. Banamba ka cie bieŋ daaya ka tĩ aa ba suɔ sire.

---

† **19:20** Bĩŋwobalŋo yaa bĩŋwuoŋo maŋ hilaa hũmma-na aa u pɔpuɔrbiloŋo yaa umaŋ hilaa hĩɛma-na. Niɛŋ sapitiri 13 baa 16.13. ‡ **19:20** ***Karkuuyo:*** Niɛŋ 14.9 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na. * **20:4** ***Karkuuyo:*** Niɛŋ 14.9 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

6 Bamaŋ ka sire sireɗiɛlãmma-na, ba yunni dɔlaa! Baŋ yeŋ Diiloŋ-baamba, hãalĩŋ-kuliiŋgu yufelle bɛi. Ba ka ce *Diilo-jigãntaamba baa *Kirsa jigãntaamba aa ba ka tĩɛna fõŋgũɔ-i-na baa Kirsa-i bieŋ nuɔsiba ndii daayo-na.

Ba yaraa Sitãni-i

7 Bieŋ nuɔsiba ndii-waaŋ daaya da a cor, ba ka hiel *Sitãni-i u kaso-i-na.

8 Duɔ hel, u ka wuɔra bĩŋ nilɛiŋa-na hiere a tãal Gɔgi-i baa Magɔgi-i†. Ba bĩ nelbiliemba yaa dumaaŋo-na. U ka wuɔra gbura-bɛi wuɔ ba ji ce bɛrru baa Diiloŋo-i. Ba ka hel ŋaa nyɛiŋo.

9 Ba hilaa terni-na hiere a jo ji dii Diiloŋ-baamba terieŋgu-i huɔŋga, Diiloŋ uŋ kuyeŋ nelle maŋ maama-i, ba juɔ ji dii-de huɔŋga. Ŋga dãamu hilaa dɔrɔ-i-na a jo ji kukul-ba hiere.

10 Sitãni maŋ taa u tãal-ba, ba bilaa ufaŋo-i diiyo dãŋgbɔguɔŋgu-na u kã ka yuɔ bĩŋwobalŋo-i baa u pɔpuɔrbiloŋo-i‡. Ba ka ce sũlma-i terieŋgu-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i ba sa ji hel-mɛi dede.

Diiloŋ uŋ ka gɛr dumaa

11 Ku huoŋgu-na, mi da fõŋgõtaaŋ-tetembuɔ naŋo-i, u waa uupilaŋo; baa u Tieŋo-i u dɔrɔ. Dɔrɔ-i baa hĩɛma-i ni gbar halaŋ kutieŋo caaŋgu-na, molo saa ji tiraa da-ni.

12 Ku huoŋgu-na, mi da nelbõmbõmbaa-ba maŋ kuu baa nyuɔnyuɔ-baamba-i hiere, ba yiɛraaya fõŋgõtaaŋ-teterre yaaŋga-na, aa da sɛbɛbaa-ba namba puurii, aa bi da cicɛ̃lmaŋ-wuoŋo puurii. Baa gɛr kuoŋ daaba-i hiere ba ãndaaŋgu-i a saanu baa baŋ ciɛ kumaŋ hĩɛma-na, a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ sɛbɛbaa daaba-na.

13 Hũmmaŋ wuyaa nuɔmba maŋ hiere, maa jo baa-ba. Kuliiŋgu-i baa kuoŋ-nelleŋ wuyaa bamaŋ hiere, niɛ jo baa-ba. Baa gɛr ba ãndaaŋgu-i hiere a saanu baa ba maacemma-i.

14 Baŋ juɔ gɛr-ba tĩ, baa sɛ kuliiŋgu-i baa kuoŋ-nelle-i dii-ni dãŋgbɔguɔŋgu-na. Hãalĩŋ-kuliiŋgu yaa dãŋgbɔguɔŋ daaku-i.

15 Bamaŋ yirɛiŋa-i saa waa cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na hiere baa bi sɛ bafamba-i dii-ba dãŋgbɔguɔŋgu-na.

21

Dɔrfɛlɛŋo baa hĩɛfɛlɛmma

1 Ku huoŋgu-na, mi da dɔrfɛlɛŋo baa hĩɛfɛlɛmma*. Nimaŋ waa dĩɛlũɔ-i-na ni gbuyaa. Dãmmaŋ-nuoraaŋgu saa waa.

† **20:8** ***Gɔgi-i baa Magɔgi-i:*** Ba bĩ Diiloŋ-bigãarãamba yaa dumaaŋo-na bande-i-na. Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 38.2; 39.1. ‡ **20:10** Bĩŋwobalŋo-i baa u pɔpuɔrbiloŋo-i, ne-ku 19.20 baa naaruɔ-i cicaara-i-na. * **21:1** ***Dɔrfɛlɛŋo baa hĩɛfɛlɛmma:*** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 65.17.

2 Aa da Diiloŋo nelle hilaa dɔrɔ-i-na ta di hiire di jo.
Yerusalɛmufɛlɛŋo yaa juɔŋ dumaaŋo-na. U maama saa fa baa
fafaaŋgu-i. U gbuu migãaŋ u fɛrɛ ŋaa sĩnjãrãŋ uŋ diiyaŋ u fɛrɛ
dumaa duɔ ka puona baa u dɔrŋo-i.
3 Miɛ nu molo piiye da gbagaga fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na wuɔ:
«Diiloŋ-muntĩɛnammu dii nelbiliemba hɔlma-na fiɛfiɛ-i-na! U
ka tĩɛna baa-ba, ba ka ce u baamba. Fuɔ fɛrɛ yaa ka waa baa-
ba, u'i ka waa ba Diiloŋo-i.†
4 U ka hur ba nyinyɔlma-i hiere. Kuliiŋgu siɛ tiraa waa,
balaaŋgu siɛ tiraa waa, kaaluŋgu siɛ tiraa waa, mulĩɛma siɛ
tiraa waa. Ãncɔlɔmma gbuyaa hiere.‡»
5 Kufaŋgu huoŋgu-na, umaŋ tĩɛnaana fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na
u cira: «Fiɛfiɛ-i-na, mi bir bĩmbĩnni-i hiere niifɛlɛnni.» Aa
gbɛ̃-mi wuɔ: «Nel daama-i hiere ninsoŋo, nyɛgɛ̃ŋ-ma ŋ jĩna.
Huhurma si dii-mɛi.»
6 Aa tiraa cira: «Fiɛfiɛ-i-na, mi ciɛ mi maacemma-i tĩ!
Muɔmɛi yaaŋga-i, muɔmɛi huoŋgu-i; muɔmɛi mundommu-i,
muɔmɛi mumbãlmu-i.§ Hũŋkuɔsĩŋ da ni bel umaŋ, mi ka hã-
yo cicɛ̃lmaŋ-hũnfoeleŋ-hũmma-i gbãŋgbãŋ u nyɔŋ.*
7 Da ku saa yar umaŋ, mi ka pã-yo pãŋ daama yaa-i. Mi ka
waa u Diiloŋ muɔ aa u waa mi bɛpolŋo.
8 Aa kortaamba-i baa bamaŋ naana mi hũmelle-i,
baa pɔpɔraamba-i, baa nelkuraamba-i, baa bamaŋ ciɛŋ
bĩŋwosĩnni-i, baa isuɔtaamba-i, baa cufɛ̃buoltaamba-i ka hel
baa coikartaamba-i ba ka dii bafamba-i dãŋgbɔguɔŋgu naŋ
temma-na, ku maama saa fa baa hũlãaŋgu-i. Hãalĩŋ-kuliiŋgu
yaa ka waa kufaŋgu-i.»

Yerusalɛmufɛlɛŋo

9 *Dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi-baamba maŋ naa bella cimmu
niehãi-muumu-i baa ãmbalperiema-i mu hɔmmu-na, unaŋo
jo ji gbɛ̃-mi wuɔ: «Jo mi ji pigãaŋ-ni sĩnjãrãŋo-i, jo ŋ ji da
*Tũmbiloŋo dɔrŋo-i.»
10 *Diiloŋ-Yal diɛ sire-miɛ. Mi da dɔrpɔpuɔrbiloŋo kãa baa-
mi tãnujaataama naŋo dɔrɔ-i-na ka pigãaŋ-mi Diiloŋo nelle-i,
ka pigãaŋ-mi Yerusalɛmu maŋ hilaa dɔrɔ-i-na tuɔ hiire u jo.
11 Diiloŋo naa ce u tuɔ caa da kpoikpoi ŋaa fuɔ uŋ caa dumaa.
U taa u caa ŋaa jape-tãmpɛ̃lle, da muimui ŋaa kamoeyilanni.
12 Kokojaataama naŋo naa dii-yo huoŋga, baa dumiɛŋa
cĩncieluo a hãi, baa dɔrpɔpuɔrbiemba cĩncieluo ba bi hãi ba
ta ba niya dumiɛŋ daaya-i. Baa naa nyɛgɛ̃ŋ *Isirahɛl dũnni
cĩncieluo ni hãi niini yirɛiŋa-i dumiɛŋa yammu-na, dũŋgu
dũŋgu baa ku dumɛlle.

† **21:3** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 37.27. ‡ **21:4** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 25.8; 35.10; 65.19. § **21:6** Niɛŋ 1.8. * **21:6** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 55.1.

13 Dumiɛŋa sa-a-siɛi waa koko yammu naa-i-na hiere: a siɛi
bãpagũŋgu-na, a siɛi bãsuuruŋgu-na, a siɛi dɔryaŋga-na, a bi siɛi
cicaaryaŋga-na.†
14 Baa naa jĩna koko daayo tuole-i baa tãmpĩɛŋ cĩncieluo a
hãi. Baa naa bi nyɛgɛ̃ŋ Tũmbiloŋo *pɔpuɔrbieŋ cĩncieluo ba
hãi baamba yirɛiŋa-i tãmpĩɛŋ daaya-na.
15 Kuufiŋgu waa baa dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ taa u piiye baa-
mi. Ku waa sɛ̃nɛ-gboruoŋgu. Uu naa saaya u fi nelle-i baa di
dumiɛŋ-yammu-i baa koko fuɔ fɛrɛ-i hiere.
16 Nelle naa waa pɔgɔnni naa, di pɔpɔrma taa ma saa baa
di kpokpomumma-i. Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ fi-de hiere baa u
gboruoŋgu-i a da yiɛŋgu diei yuu sitadibaa‡ neifieŋ-niediei;
ku saa baa kilobaa neifelle nuɔsũɔ. Di pɔpɔrma-i baa di
kpokpomumma waa kuuduaŋgu, halle baa di jajaatamma-i
hiere.
17 Wuɔ fi koko jajaatamma-i a da u yuu nelbilieŋ miɛ
nakɔrni§ komuɔŋ-niehãi baa ni naa; ku saa baa mɛtiribaa
komuɔŋa siɛi baa ba ndii temma.
18 Koko daayo naa ma baa jape-tãmpɛ̃lle, aa nelle fande
fɛrɛ-i di ma baa sɛ̃nɛ kerre. Sɛ̃nɛ daayo taa u ne u tãnu ŋaa
kamoele.
19 Tãmpɛ̃fɛfɛiŋa-i a sĩnni-na hiere a yaa naa ce tuɔlnu koko
tuole-i:
Dĩɛlã-diele-i jape-tãmpɛ̃lle,
hãalĩŋ-diele-i safir-tãmpɛ̃lle,
siɛliŋ-diele-i agate-tãmpɛ̃lle,
naaliŋ-diele-i emerodi-tãmpɛ̃lle,
20 diiluŋ-diele-i onike-tãmpɛ̃lle,
niediei-diele-i sarduɔni-tãmpɛ̃lle,
niehãi-diele-i kirsoliti-tãmpɛ̃lle,
niisiɛi-diele-i beril-tãmpɛ̃lle,
nennaa-diele-i topasi-tãmpɛ̃lle,
cĩnciel-diele-i kirsopasi-tãmpɛ̃lle,
cĩncieluo baa dĩɛlã-diele-i turkuɔsi-tãmpɛ̃lle
aa cĩncieluo baa hãalĩŋ-diele-i ametisi-tãmpɛ̃lle.
21 Baa naa sisĩŋ dumiɛŋa cĩncieluo baa a hãi-waaŋ daaya
dũnfenni-i baa niibilenniŋ-tãmpĩɛŋa. Dũnfieŋgu diei
tãmpɛ̃fifille diei. Baa naa ce sɛ̃nɛ-kerre a haa ponsanatigerre-
na hiere. U taa u ne u tãnu ŋaa kamoele.*

† **21:13** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 48.30-35. ‡ **21:16** ***Sitadibaa:*** Girɛki ba niifinni-i. Sitadi diei yuu mɛtiribaa nuɔsũɔ. Terieŋgu faŋgu-na, sitadibaa neifieŋ-niediei yuu kilobaa neifelle nuɔsũɔ temma. § **21:17** ***Nakɔrni:*** Yiinataamba taa ba fi baa ba nakɔrni-i, a ce dumaaŋo-na ba kuufiŋgu-i ba bĩ-ku nakɔruɔŋgu. Nakɔruɔŋgu diei saa baa mɛtiri boluoŋ temma. * **21:21** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 54.11-12.

22 Diiloŋ-dũŋgu saa waa nel daade-na. Itieŋo-i Diiloŋo-i
Wɛimantieŋo-i, baa *Tũmbiloŋo-i, baŋ yeŋ ba fɛrɛ, yuŋgu si
dii Diiloŋ-dũŋgu waama-na.
23 Diiloŋ uŋ ciɛ di ta di caa kpoikpoi dumaaŋo-na, bãaŋ-
maama saa waa bɛi, cɛiŋ-maama saa bi waa bɛi. Tũmbiloŋo yaa
waa ba fitĩnuɔ-i.
24 Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere, ba ka ta ba ce ba bãaŋgu-i nel
daade cecerma-na. Jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere, ba ka jo
baa ba nagãŋ-niini-i kusuɔŋ-nu'i.
25 Ba sa suɔ isuɔŋgu nel daade-na, a ce dumaaŋo-na di
dumiɛŋa yammu sa bĩŋ da.
26 Ba ka jo baa nilɛiŋa-i hiere a bĩmbĩfafanni-i baa a daluɔ-i
kusuɔŋ-nu'i.
27 Ŋga bĩŋkũbabalaaŋgu siɛ gbãa suur-diɛ, pɔpɔraamba siɛ
gbãa suur, coikartaamba siɛ bi gbãa suur. Baŋ nyɛgãaŋ
bamaŋ yirɛiŋa-i Tũmbiloŋo cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na, ba yaa ka suur
yoŋ.†

22

1 *Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ pigãaŋ-mi cicɛ̃lmaŋ-nuoraaŋgu-i. Ku
gbuu ta ku ne da kilekilekile. Ku taa ku bũŋ ku hel Diiloŋo-i
baa Tũmbiloŋo-i ba teterre yaa nuɔ-i*
2 ku suur nelleŋ-huoŋga-na. Cicɛ̃lmaŋ-tibiiŋgu waa nuoraaŋ
daaku kɔtɔnni hãi-i-na hiere. Ku taa ku maŋ cĩncieluo i hãi
benduɔle-na; cɛiŋo cɛiŋo ku maŋ. Ba taa ba ce pɛrru baa ku
fiɛlu-i nilɛiŋa-na hiere.
3 Diiloŋ uŋ haa u nubabalaaŋgu-i kumaŋ nuɔ-i, ku siɛ gbãa
da nel daade-na.
Diiloŋo-i baa Tũmbiloŋo-i ba teterre ka waa nelleŋ-huoŋga-
na. Diiloŋo cãarãamba ka ta ba jo ba jaal-o diɛ.
4 Ba ka ta ba da u yufelle, u yerre ka nyɛgɛ̃ŋ ba yaadãmma-
na.
5 Itieŋo-i Diiloŋo ka ce terieŋgu-i cerre hã-ba. A ce dumaaŋo-
na ba siɛ tiraa ta ba suɔ isuɔŋgu nel daade-na; fitĩŋ-maama
siɛ tiraa waa-bɛi, bãaŋ-maama siɛ bi tiraa waa-bɛi. Ba ka tĩɛ
fɔ̃ŋgũɔ-i-na gbula, ba sa ji kã terieŋgu.

Yesu jomma piyaa

6 Ku huoŋgu-na, *dɔrpɔpuɔrbiloŋo gbɛ̃-mi wuɔ: «Nel daama-i
hiere ninsoŋo, huhurma si dii-mɛi. Itieŋo-i Diiloŋo maŋ
diyaaŋ nelma-i u *pɔpuɔrbiemba nunni-na, u puɔraa u
dɔrpɔpuɔrbiloŋo duɔ ji tũnu u cãarãamba-i mamaŋ ka ce
yibieŋ daaya-na.»

† **21:27** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 60.3-5,11,19-20; 52.1 baa Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 44.9.
* **22:1** ***Cicɛ̃lmaŋ-nuoraaŋgu:*** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 47.1 baa Sakari sɛbɛ-i-na (Zacharie) 14.8.

7 Yesu waaŋ-ma wuɔ: «Niɛŋ, mi ka jo yibieŋ daaya-na! Bamaŋ bilaa nelma maŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-na nammu hãi, kutaamba yunni dɔlaa.»

8 Nel daama-i hiere, muɔ Nsãa mi daa-ma nuɔ, aa tiraa numa baa mi tũnni-i. Miŋ daa-ma dumaaŋo-na, dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ pigãaŋ-mi baa-ma, mi dũuna u yaaŋga-na da mi jaal-o.

9 U gbɛ̃-mi wuɔ: «Baa ce dumaa! Muɔ baa nuɔŋo-i hiere Diiloŋ-cãarãaŋ miɛ. Ii dii kuuduɔŋgu yaa baa ŋ natobimba-i *Diilopɔpuɔrbiemba-i, baa bamaŋ bilaa sɛbɛ daayo nelma-i nammu hãi hiere; unaa saa maar unaŋo. Diiloŋo'i gbĩɛ baa jaaluŋ daaku temma-i!»

10 Aa naa cira: «Nel daama cemmaŋ-huɔŋgu hii tĩ, a ce dumaaŋo-na baa fuo mamaŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-na.

11 Bamaŋ ciɛŋ kuubabalaaŋgu-i, ba cor baa ba kuubabalaaŋgu cemma-i. Bamaŋ guɔlaaya ba fɛrɛ, ba cor ba ta ba guɔla ba fɛrɛ ba kã. Bamaŋ ciɛŋ ãnfafamma-i, ba faya ba fɛrɛ baa ma cemma-i. Bamaŋ biyaa Diiloŋ-maama-i, ba cor ba ta ba ce Diiloŋo huŋga-i.»

12 Yesu waaŋ-ma wuɔ: «*Niɛŋ, mi ka jo yibieŋ daaya-na! Aa da miɛ mi jo, mi ka bel bĩŋkũŋgu mi naŋ-na ji pã nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u maacemma sullu-i.*† 13 Muɔmɛi yaaŋga-i muɔmɛi huoŋgu-i, muɔmɛi dĩɛlũɔ muɔmɛi tuogbuole-i, muɔmɛi mundommu-i muɔmɛi mumbãlmu-i.‡»

14 Bamaŋ saaraaŋ ba joŋgorbaa-ba-i ba yunni dɔlaa. Ba ka da wuo cicɛ̃lmaŋ-tibiiŋgu bieŋa-i aa da munsuurmu Yerusalɛmufɛlɛŋo-na.

15 Ŋga pɔpɔraamba-i, baa isuɔtaamba-i, baa kakarkuontaamba-i, baa nelkuraamba-i, baa cufɛ̃buoltaamba-i, baa coimaŋ muyaanu bamaŋ yunni-i hiere ba siɛ da munsuurmu.

16 «Muɔ Yesu, muɔmɛi puɔraa mi dɔrpɔpuɔrbiloŋo-i baa nel daama-i u duɔ ji waŋ-ma pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i hiere. Muɔmɛi *Davidi hãayɛ̃lŋ muɔŋo-i. Muɔmɛi cuomɔɛle-i§.»

17 *Diiloŋ-Yalle-i baa Tũmbiloŋo dɔrŋo-i* ba cira: «Jo!»

Umaŋ duɔ bi nu-ma, u gbĩɛ u cira: «Jo!»

Hũŋkuɔsĩŋ da ni bel umaŋ, kutieŋo jo. Umaŋ duɔ tuɔ taara cicɛ̃lmaŋ-hũmma-i, u jo u ka da-ma gbãŋgbãŋ.

Andaperieŋgu

18 Muɔ Nsãa, mi ka gboya-nɛi baa nel daama-i: Nelma maŋ waaŋ sɛbɛ daayo-na, nuɔni maŋ da ŋ nu-ma aa dii kunaŋgu mɛi naara, ãmbalma maŋ maama-i waaŋ sɛbɛ huŋga-na, Diiloŋo ka naara-mɛi ŋ mulĩɛma-na.

† **22:12** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu-na (Psaume) 28.4 baa Seremi sɛbɛ-i-na (Jérémie) 17.10. ‡ **22:13** Niɛŋ 1.8. § **22:16** Niɛŋ 2.28; 5.5. * **22:17** *Tũmbiloŋo dɔrŋo yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i. Niɛŋ 19.5-10.

19 Umaŋ duɔ bi hiel kunaŋgu nel daama-na, Diiloŋo ka
hiel kutieŋo nuŋgu-i bĩmbĩfafanni maŋ maama-i waaŋ sɛbɛ
daayo-na: U siɛ da wuo cicɛ̃lmaŋ-tibiiŋgu bieŋa-i, u siɛ bi da
suur Diiloŋo nelle-na.
20 Ninsowaraŋo yaa waaŋ daama-i baa-mi hiere, u gbaraa-
ma wuɔ: «Mi ka jo yibieŋ daaya-na ninsoŋo.»
Yesu, Itieŋ nuɔ, jo! Mi taara ku yaa-i.
21 Itieŋo-i Yesu u kãyã-nɛi hiere.